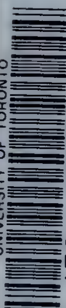

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1915

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Περιεχόμενα

(τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους)

(τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους)

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος

Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελεῖται ἐπιτροπεία πέντε μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Τὰς ἐπιστολὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν αἴτησιν ἀπευθυντέον: Παναγιώτῃ Καστριώτῃ ἐφόρῳ τοῦ Ἐθν. ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. ὁδὸς Ἀβέρωφ 9.

Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὑρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, πᾶσαι διὰ βραχέων συντεταγμέναι.

Ἐκδίδονται κατ' ἔτος τέσσαρα τεύχη σχήματος τετάρτου μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων. Τιμὴ ἑκάστου τόμου δραχμαὶ εἴκοσι πέντε.

Οἱ συγγραφεῖς λαμβάνουσιν ἑπτὰ καὶ ἥμισυ δραχμῆς τῆς σελίδος ἑκάστης, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, καὶ ἀντίτυπα τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν εἴκοσι πέντε.

Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς ἀνταλλάσσεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Ψήφισμα θιασωτῶν τῆς Βενδῖδος ἐν Σαλαμῖνι

ὑπὸ

Στεφάνου Δραγούμη.

Τὸ ὑννίον τοῦ ἀρότρου τοῦ ἐν Ἀμπελακίῳ τῆς Σαλαμῖνος προκρίτου Ἀναγνώστου Παπαθεοχάρη εἰς λίθινον ὄγκον προσκόψαν ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους γῇ ἔδωκεν ἀφορμὴν ὅπως ἐπαναχθῇ εἰς τὸ φῶς κατὰ τὸν ἄρτι λήξαντα Δεκέμβριον ἡ στήλη ἧς τὸ ἀπεικόνισμα παρατίθεται ὧδε.

Κεῖται δὲ ὁ ἀγρὸς παρὰ τὸ σημεῖον 39,2 τοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀμπελακίου ὑψώματος τῆς εἰς τὴν θάλασσαν προεξεχούσης ἄκρας (Punta), ἐφ' οὗ σημειοῦται ἀνεμόμυλος ἐν Karten von Attika, Bl. 21 — Salamis: Ruine — εὐθὺς ὑποκάτω τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, παρ' αὐτὸν τὸν πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῷ χάρτῃ ἐρυθραῖς γραμμαῖς δεικνύμενον περίβολον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σαλαμῖνος τῆς ἐπιλεγομένης «*ἀττικῆς*», — die Hauptstadt der Attischen Salamis, — ἐκεῖ ὅπου κατὰ Παυσανίαν (Α΄ ΛϚ΄, 1) ἀναγνωρίζεται ὅτι ὑπῆρχεν ἱδρυμένον τὸ *Ἀρτέμιδος ἱερόν*, ὡς παρετήρησεν ὁ προώρως τοῦ βίου μεταστὰς ἔγκριτος τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους ἐρευνητὴς Ἀρθοῦρος Milchhoefer [1].

Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐν τοιαύτῃ θέσει ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐκχωσθεῖσα πέτρα ἔρχεται νῦν νὰ στερεώσῃ τὸ κῦρος τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκλιπόντος γερμανοῦ ἀρχαιολόγου ὡς ἑξῆς ἐν βραχυλογίᾳ διατυπωθείσης κρίσεως: Auf der nördlichen Halbinsel also hatte *Artemis* ihr Heiligthum, — eine λιμενοσκόπος, wie die Munichia in Peiraius. Ja es scheint, das hier wie dort auch die Bendis zugesellt war, zumal da das Thiasotendecret, welches in ihrem ἱερὸν aufgestellt werden sollte (CIA II 620; eine andere salaminische Thiasoteninschrift ebenda 987) thatsächlich auf der Höhe des Windmühlenberges gefunden wurde [2].

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἀντιπαραβολὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ νῦν ἀποκαλυφθέντος ψηφίσματος θιασωτῶν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1728 ἐνταῦθα κατελθόντος Γάλλου Michel Fourmont ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ τόπου εὑρεθὲν καὶ προχείρως ἀντιγραφέν, ὡς τοῦτο ἐν CIA II 620 ὑπὸ Οὐλερίχου Köhler ἐπεξειργασμένον ἐξεδόθη (1877) ἔπειτα δ' ὑπὸ Wilhelm (1902) ἀναθεωρηθὲν συνεπληρώθη, θέλει βοηθήσει ἡμῖν εἰς κρείττονα τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν, ἐκ τούτου δὲ καὶ εἰς νέαν διάγνωσιν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἀτελεῖ ἀπογράφῳ τοῦ Fourmont χασμάτων τοῦ ἄλλως τε καὶ κολοβοῦ ἐκείνου ψηφίσματος.

Εἰς τὴν ὧδε (Β΄) μεταγραφὴν τοῦ ἐπὶ Λυσιθείδου ψηφίσματος αἱ μὲν ἐπιδοκιμαζόμεναι τῶν ὑπὸ Wilhelm συμπληρώσεων ἀπεδόθησαν ***κυρτοῖς γράμμασιν*** ἔξω ἀγκυλῶν· αἱ δ' ἀμφιβαλλόμεναι ἀφέθησαν ἐν ἀγκύλαις. Ἐν ἀγκύλαις ὡσαύτως, ἀλλὰ ***κυρτοῖς γράμμασιν*** ἐτέθησαν αἱ ὑφ' ἡμῶν κατὰ τὸ ἐν ψηφίσματι Α΄ ὑπόδειγμα προτεινόμεναι συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις ἐν στ. 4-6, 8/9 καὶ 10/11. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα ἐτέθη ὑπεράνω τοῦ ψη-

[1] Ἴδε τὴν ἐν Kart. v. Attika erläutender Text zu Heft VII-VIII σ. 17 ἐπεξηγηματικὴν περιγραφήν.

[2] Τὴν τοιαύτην κρίσιν τοῦ Milchhoefer (ἴδε καὶ Knaack ἐν λ. Bendis-Pauly-Wissowa Real Encyclop.) ἀντέκρουσεν ἄλλος ἔγκριτος τῆς ἀρχαιολογίας μύστης, ὁ Ad. Wilhelm (JOAI Band V-1902-σ.130-1 ἔνθα ἴδε καὶ τὰς εἰς ἄλλους παραπομπάς), διὰ τοὺς ἐκεῖ ἀναπτυχθέντας λόγους ἀποδεχθεὶς τὴν γνώμην ὅτι ἡ ὑπ' ἀρ. 620 (CIA II) ἐπιγραφὴ δὲν ἀνῆκεν εἰς ἣν θέσιν κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ὑπὸ Fourmont εὑρέθη κατακειμένη (in sacello ubi olim castellum Salaminis positum erat) ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐν Πειραιεῖ ποτε περιπύστου Βενδιδείου ἐκεῖ μετετοπίσθη. Εἰς τὴν τοιαύτην εἰκασίαν ἀντεμάχετο καὶ ἄλλος λόγος, ὅτι εἰς τὸν Πειραιᾶ ἥρμοζε ψήφισμα *ὀργεώνων* τῆς Βενδῖδος ἀλλ' οὐχὶ *θιασωτῶν* ὡς ἐκεῖνο. — Περὶ τούτου καὶ ἄλλων ἔπιθι τὰς λέξεις Bendideia, Bendis, Eranos, Koinon, Orgeones, Synodos, Thiasos, ἐν Dar.-Saglio Dict. des Antiq. Grecques et Romaines.

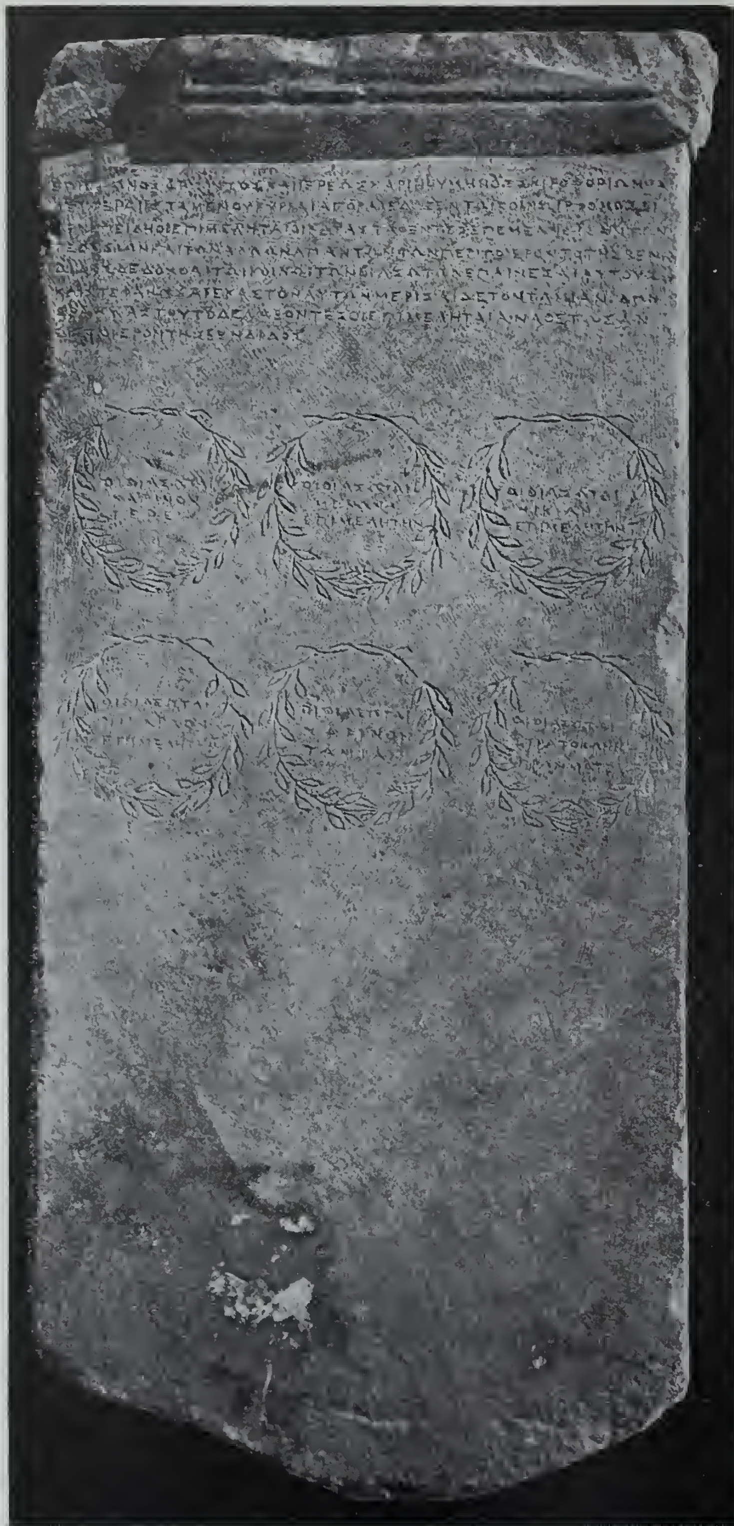

Εἰκ. 1.

φίσματος Β΄ ἡ λέξις «*θεοί*».᾽Εν στ. 3 τὸ ἀμφίβολον *Σινος* ἐπηνώρθωσα εἰς τὸ γνωστὸν «*Σῖμος*». Καὶ ἐπέτρεπε μὲν ἡ μεγάλη περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἀνακρίβεια τοῦ φουρμοντείου ἀπογράφου ἀντὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ν μεταβολῆς νὰ μετατεθῇ ἡ διόρθωσις εἰς τὸ Σ, τοῦτο τρεπόμενον εἰς Ρ ἐπὶ προϋποθέσει ὑπάρξεως ΧΑ εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου στίχου, — ὅτε ἠθέλομεν καὶ ἐνταῦθα ἔχει τὸ ἐν τῷ ψηφίσματι Α΄ δὶς ἀπαντῶν ὄνομα *Χαρῖνος*, — ὅμως δὲν ἐτόλμησα τοῦτο διὰ τὸν ὑπάρχοντα ἤδη ἐν τῷ στίχῳ πλεονασμὸν γραμμάτων (59 ἀπέναντι 56, 58, 55 καὶ 54 ἐν τοῖς ἑπομένοις). ᾽Αλλ᾽ εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 8 ζεῦγος γραμμάτων ΝΑ προσέθηκα κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐν στίχ. 7 κενοῦ κεφαλὴν τὰ γράμματα ΜΕΝΩ, παραλαβὼν οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ἐν Α΄ ὄνομα ἐπιμελητοῦ, μετὰ πολλῆς δὲ πιθανότητος, δεδομένου ὄντος ἐκ τῶν δύο ἐπωνύμων Ἱέρωνος (276/5 πΧ) καὶ Λυσιθείδου (ἴσως 249/48 πΧ) [1] ὅτι ἀμφότερα τὰ ψηφίσματα ἐξεδόθησαν ἐντὸς χρονικοῦ κύκλου μιᾶς γενεᾶς· διὸ καὶ βλέπομεν ἐν ἀμφοτέροις τὸν αὐτὸν μὲν γραμματέα, τὸν *Στρατοκλῆν*, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ὄνομα ἐπαναλαμβανόμενον, τὸν *Νικίαν*, ἐπὶ μὲν Ἱέρωνος *ἐπιμελητήν*, ἐπὶ δὲ Λυσιθείδου

[1] Pauly-Wissowa-RealEncyclop. λ. Archontes σ. 587 (v. Schoeffer). Κατὰ Wilhelm (ἔνθ᾽ ἀνωτέρω) ὁ Λυσιθείδης πιθανῶς ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς γ΄ ἑκατονταετηρίδος ᾽Αλλ᾽ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν δύο ψηφισμάτων ἀποκαλυπτομένου ὅτι δύο *βεβαίως*, — εἰ μὴ καὶ τρίτος καὶ τέταρτος, — τῶν ἐν ταῖς ἄνω ἐπιγραφαῖς ἐπαινουμένων ἐλειτούργουν καὶ ἐπὶ Ἱέρωνος καὶ ἐπὶ Λυσιθείδου ἐνισχύεται ἡ πιθανότης τῆς γνώμης τοῦ Schoeffer. — ᾽Επὶ τούτοις δ᾽ ἄξιον προκλήσεως τῆς προσοχῆς τῶν μελετώντων φαίνεται τὸ γεγονός, ὅτι ἀμφότερα τὰ ψηφίσματα τὰ ἔχοντα ἀναγεγραμμένα ὀνόματα τῶν ἐν ᾽Αθήναις ἐπωνύμων ἐγράφησαν ἐντὸς τῆς μεταξὺ 318 καὶ 229 χρονικῆς περιόδου, περὶ ἧς ἴδε τὰς ὑπὸ Paul Monceaux (ἐν BCH VI σ. 525-534) ἐπὶ τῆς αὐτόθι δημοσιευθείσης σαλαμινίας ἐπιγραφῆς ἐξενεχθείσας παρατηρήσεις καὶ κρίσεις.

Α΄). Ψήφισμα ἐπὶ Ἱέρωνος.

θ] ε ο [ὶ

᾽Επὶ Ἱέρωνος ἄρχοντος καὶ ἱερέως Χαρίνου μηνὸς Σκιροφοριῶνος

Β΄). Ψήφισμα ἐπὶ Λυσιθείδου.

[θ ε ο ὶ]

᾽Επὶ Λυσιθείδου ἄρχοντος μηνὸς Σκιροφοριῶνος δευραι, *κυρίαι ἀγορᾶι*

δευτέραι ἱσταμένου, κυρίαι ἀγορᾶι, ἔδοξεν τῶι κοινῶι, Ῥύθμος εἶ-
πεν· ἐπειδὴ οἱ ἐπιμεληταὶ οἱ κατασταθέντες ἐπεμελήθησαν τῶν
τε θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Βεν-
δῖδος, δεδόχθαι τῶι κοινῶι τῶν θιασωτῶν ἐπαινέσαι αὐτοὺς
καὶ στεφανῶσαι ἕκαστον αὐτῶν, μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν :ΔΠ:
δραχμάς· τοῦτο δὲ λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ ἀναθέτωσαν
εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος

οἱ θιασῶται Χαρῖνον ἱερέα	οἱ θιασῶται Μένωνα ἐπιμελητὴν	οἱ θιασῶται Νικίαν ἐπιμελητὴν
οἱ θιασῶται Νίκαρχον ἐπιμελητὴν	οἱ θιασῶται Χαρῖνον ταμίαν	οἱ θιασῶται Στρατοκλῆν γραμματέα

Σῖ(μ)ος εἶπεν· ἐπειδὴ ὁ ταμίας καὶ οἱ συνεπιμεληταὶ καλῶς καὶ φιλοτί-
μως ἐπεμελήθησαν τῶν *θυσιῶν* [*τῶν τε περὶ τὸ ἱερὸν τὸ τῆς Βενδῖδος καὶ*]
περὶ τὸ κοινὸν τῶν θιασωτῶν καὶ [*τῶν ἄλλων ὧν αὐτοῖς προσῆκεν ἁπάν-*]
των· ἀγαθῆι τύχηι, δεδόχθαι τοῖς *θιασώταις* ἐπαινέσαι αὐτοὺς καὶ στε-
φανῶσαι ἕκαστον αὐτῶν θαλλοῦ *στεφάνωι ἀρετῆς ἕνεκα καὶ δικαιοσύ-*
νης Νικίαν ταμίαν, [Παυ]σίαν ἐπιμελητήν, ... ἐπιμελητήν, [*Μένω*]
να ἐπιμελητήν, Στρατοκλῆν *γραμματέα*, τὸν δὲ ταμίαν ......
δορον μερίσαι ΑΛ ΟΙ ΠΟ ΤΑΝ [*δρ-*]
αχμ]ὰς ΕΙΞ ἀν[*αθέτωσαν δὲ ταύτας λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ*] ἐν τῶι
ἱερῶι τῆς Βενδῖδος

[οἱ θιασῶται] Νικίαν [ταμίαν]	[οἱ θιασῶται] [Παυ]σίαν] [ἐπιμελητὴν]	[οἱ θιασῶται] .... [ἐπιμελητὴν]
[οἱ θιασῶται] [Μένω]να] [ἐπιμελητὴν]	[οἱ θιασῶται] [Στρατοκλῆν] [γραμματέα].	

ταμίαν. Ἐν τῷ στενῶς περιωρισμένῳ κύκλῳ τῶν θιασωτῶν κατ' ἀνάγκην συχνὴ ἠκολούθει ἡ εἰς τὰς ἐν αὐτῷ λειτουργίας ἐπάνοδος· ἀλλὰ καὶ μετά τινος ἐν αὐταῖς ἐναλλαγῆς, ὡς νῦν βλέπομεν [1].

Ἐν στ. 4/5 ἡ ὑπὸ Wilhelm μετ' ἐνδοιασμοῦ περὶ τὸ τέλος ἀνάγνωσις: «ἐπεμελήθησαν τῶν τε θιασωτῶν ὧ]ν π[ροσῆκεν αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων τῶν] περὶ τὸ κοινὸν τῶν θιασωτῶν καὶ [προσανήλωσαν ἀργύριον παρ' ἑαυ]τῶν» (?) φαίνεται χρήζουσα τροποποιήσεώς τινος ὑφ' ὁδηγῷ νῦν τῷ κειμένῳ τοῦ ἐπὶ Ἱέρωνος ψηφίσματος. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸ εἰκὸς προτάξας τῶν θιασωτῶν τὴν θεὸν περὶ ἣν εἶχον τὰς συνόδους ἀντικατέστησα τὴν ἄνω ἐν Β' παρεντεθεῖσαν διατύπωσιν. Ἀλλ' ἴσως χωρεῖ καὶ τοιαύτη κατὰ παραλλαγὴν σύνταξις: «τῶν τε θυσιῶν ὧν προσῆκεν αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων τῶν] περὶ τὸ κοινὸν τῶν θιασωτῶν καὶ [τὸ τῆς Βενδῖδος ἱερὸν ἁπάν]των».

Ἡ ἐν στ. 9/10 ὑπὸ W. μετὰ δισταγμοῦ προταθεῖσα συμπλήρωσις: «τὸν δὲ ταμίαν [Ἀσκληπιό]δ(ω)ρον» ἀπηλείφθη ἄνω ὡς προδήλως κατὰ λήθην τοῦ ὅτι ἐν στ. 8 εἴχομεν δεδομένον τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου («Νικίαν») παρεισφρήσασα [2].

Ἐν στ. 10/12, περὶ ὧν ὀρθῶς ὁ W. εἶπεν ὅτι οὐδεμίαν βεβαίαν συμπλήρωσιν ἐπιδέχονται, σήμερον ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 11 ἀναγνωρίσας κατὰ τὴν θέσιν τῶν πέντε πρώτων γραμμάτων (.. ʽΑΣ) ἴχνη ἐπιτρέποντα τοιαύτην ἀνάγνωσιν αχ](μ)ας, — τοῦτο δ' ἐν θέσει κατ' ἀκρίβειαν ἀντιστοίχῳ πρὸς τὰ ἐν τῷ ψηφίσματι Α' στ. 8/9 ἀναγινωσκόμενα: «μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν :ΔΠ: *δραχμάς*», — ἐθάρρησα

[1] Ἴδε Dar.-Saglio Dict. Ant. Gr. Rom. ἐν λ. Thiasos (Θίασος) ὑπὸ Ch. Lecrivain σ. 262: Listes.

[2] Μήτοι τὰ ΔΟΡΟΝ ἐπανορθούμενα κατὰ τὸ δεύτερον Ο ἀναγνωστέα ΔΟΡΩΝ οὕτως: «ἀπὸ τῶν] *δορῶν* = *δερμάτων*;». Ἴδε ἐν τῷ αὐτῷ Dict. Ant. Gr. Rom. τὰς λέξεις Bendideia (Βενδίδεια) καὶ Dermatikon (Δερματικόν), ἔτι δὲ καὶ Sacerdos (ἱερεύς) ἐν σελ. 941 2.

ἵνα προσθέσω εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐν στ. 10 κενοῦ τὰ γράμματα ΔΡ εἰς ἀποτέλεσιν τῆς λέξεως «δραχμάς», ὅπως ἔπειτα καταλείπων ἀνεξέταστα τὰ ἑπόμενα τρία χαράγματα ΕΙΞ,— σημεῖα ἀριθμητικὰ δυσδιάγνωστα (μὴ 75;),— συνεχίσω ἐν στ. 11 τὴν πλήρωσιν τοῦ εἰς τὰ γράμματα ΑΝ ἐπακολουθοῦντος κενοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπὶ Ἱέρωνος ψήφισμα οὕτως: «ἀν[αθέτωσαν δὲ ταύτας λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ] ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Βενδῖδος».

Ἐν τῷ ἀπογράφῳ Fourmont εἰς ἣν θέσιν συνήθως ὑπὸ τὰ ψηφίσματα τίθενται τὰ ὀνόματα τῶν στεφανουμένων ἀπαντᾷ ἐν αἰτιατικῇ πτώσει τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου (ΝΙΚΙΑΝ) μόνον αὐτὸ σῳζόμενον διὰ τὸ κατὰ τὰ κάτω προδήλως κολοβὸν τῆς φερούσης τὸ ψήφισμα στήλης. Ἐκ τούτου κατ' εἰκασίαν παρακολουθήσας τὰς ἀπὸ τοῦ ἄλλου ψηφίσματος ἐνδείξεις συνεπλήρωσα ὡς ἄνω φαίνεται τὸ κενόν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπὶ Λυσιθείδου στήλης.

Ἐπὶ δὲ τοῦ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντος λίθου λόγῳ τῆς περισώσεως τοῦ ψηφίσματος ἀλωβήτου περιορίζομαι εἰς δύο μόνον παρατηρήσεις. Πρῶτον, ὅτι κατὰ τὰ ἐμοὶ γνωστὰ τὸ ἐν στ. 3 ὄνομα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα —*Ῥύθμος*— φαίνεται νέον. Οὔτε παρὰ Pape-Benseler οὔτε ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις πίναξι τῶν παλαιοτέρων τόμων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένων περιοδικῶν τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ἀνεῦρον αὐτό, τὸ κατὰ σύμπτωσιν καλῶς ἠχοῦν ἐν ψηφίσματι κοινοῦ ἐπιμελῶς φροντίζοντος περὶ «ῥυθμοῦ».—Ἔπειτα, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι τὸ εἶδος τοῦ στεφάνου ἀφέθη ἀδήλωτον. Ἀλλὰ τὴν εἰκόνα τοῦ «θαλλοῦ» παρέχουσι σαφῆ οἱ ὑπὸ τὸ ψήφισμα ἓξ ἔγγλυπτοι στέφανοι.

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ψηφίσμασιν ἡμέρα τῆς *κυρίας ἀγορᾶς* δηλοῦται ἡ δευτέρα τοῦ Σκιροφοριῶνος, τοῦ τελευταίου ἐν τῷ ἔτει μηνός, ἕκτου δὲ τοῦ θρησκευτικοῦ ἡμερολογίου [1]. Ἀλλ' ἀξιοσημείωτος φαίνεται ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορά, ὅτι ἐν ᾧ τὸ ἐπὶ Ἱέρωνος (276/5 πΧ) ψήφισμα ἔχει παρὰ τὸ τοῦ ἄρχοντος ἀναγεγραμμένον καὶ τοῦ ἱερέως τὸ ὄνομα: «ἐπὶ Ἱέρωνος ἄρχοντος **καὶ ἱερέως Χαρίνου**», τὸ μεταγενέστερον ἐπὶ Λυσιθείδου ψήφισμα εἰς τούτου μόνου τοῦ ἄρχοντος τὸ ὄνομα ἠρκέσθη.

Ἰδίας δὲ παρατηρήσεως ἄξιον φαίνεται καὶ τὸ γεγονός, ὅτι Χαρῖνον ἔχομεν ἐνταῦθα *ἱερέα* στεφανούμενον καὶ Χαρῖνον ἐν δευτέρῳ στεφάνῳ *ταμίαν*. Ἆρά γε δύο ἦσαν οἱ στεφανωθέντες; ἢ μήπως συνεχωρεῖτο ἐν τῷ θιάσῳ λειτουργιῶν σώρευσις, πέντε δὲ μόνον ἦσαν ἀληθῶς καὶ ἐπὶ Ἱέρωνος, ὡς ἐπὶ Λυσιθείδου, τῆς Βενδῖδος οἱ συνεπιμεληταί; (ἴδε G. Glotz: *Epimelêtai* (Ἐπιμεληταὶ) ἐν Dar.-Saglio Dict. d. Ant. Gr. Rom. σ. 693). Ὅτι ὁ ἱερεὺς ἠδύνατο νὰ ἐκτελῇ καὶ χρέη ταμίου ἐν ἱερῷ, γινώσκομεν, διότι εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ συνημμένα ἦσαν ἔργα ἱερουργίας καὶ ἔργα διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ (ἴδε Ph. E. Legrand: *Sacerdos* (Ἱερεύς). ***Αὐτόθι*** σελ. 935/6 καὶ 944/5). Οὐδὲν ἄρα ἐκώλυε τὴν εἰς αὐτὸν εἰδικὴν ἀνάθεσιν τοῦ ταμιακοῦ ἀξιώματος ἐν τῷ ἱερῷ θιάσῳ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἱερεὺς ἐνταῦθα νοητέος ὁ τοῦ ἐν Σαλαμῖνι Ἀρτέμιδος ἱεροῦ κλειδοῦχος, αὐτὸς ἔχων καὶ τὴν *προεδρίαν* ἐν τῷ θιασωτικῷ συλλόγῳ, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως καὶ παρὰ τὸν ἐν ἄστει ἐπώνυμον ἄρχοντα ἀναγεγραμμένος ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐπὶ Ἱέρωνος σαλαμινίῳ ψηφίσματι.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἰανουαρίου 1915.

Στέφανος Ν. Δραγούμης.

[1] Πρβ. Ad. Wilhelm αὐτόθι σ. 131-132. — Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα ὅτι ὁ θαλλοῦ στέφανος προσῆκε καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἧς οἰκιστὴς ἐλέγετο ὁ Σκίρος, καὶ εἰς τὸν Σκιροφοριῶνα μῆνα ἱερὸν τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς.

Ἐπιγραφικὰ φροντίσματα

ὑπὸ

Στεφάνου Δραγούμη.

(Κατάλογοι ἀρχόντων)

Δεκαετία συμπληροῦται μετά τινας μῆνας ἀφ' ἧς (25 Ἰουλίου 1905) ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν ταύτην Ἐφημερίδα ἀνεκοινώθη ἡ περὶ ***Ἐπιγραφῆς ῥωμαϊκῶν χρόνων*** μικρὰ πραγματεία, ἧς τελευταῖον ἐνταῦθα (ΑΕ 1914 σ. 165-6) ἐμνημόνευσεν ἐξ ἀφορμῆς ὁμοίου καταλόγου ἀρχόντων, — ἀλλὰ δυστυχῶς κολοβοῦ, — ὁ κατὰ τὴν σκαφὴν τοῦ ὑπὸ τὴν ΒΑ γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως ἐδάφους[1] εὑρὼν τὸν λίθον ἔφορος κ. Π. Καστριώτης.

Ἐκ δὲ τούτου μὴ ἀναβάλλων ἐπὶ πλέον τὴν πλήρωσιν παλαιᾶς προαιρέσεως ἐπιλαμβάνομαι ἐκ νέου τοῦ αὐτοῦ θέματος, ὡς ἐσκόπουν ἤδη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1906, ὅτε ἐν τῷ α' τεύχει τοῦ τόμου XXX τοῦ BCH μακρὸν ὅσον καὶ περισπούδαστον δημοσίευμα τοῦ κ. Gaston Colin (σελ. 161 - 329) πρὸς ἄλλῃ πλουσίᾳ εἰσφορᾷ ὕλης προσεκόμισεν ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀθήνας καὶ ὄνομα ἀττικοῦ οἴκου γνωστόν μοι ἤδη ἐκ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθείσης στήλης (***Εὔδημος Γοργίππου Μελιτεύς***), καίπερ ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ κ. Colin ἀνακοινωθείσαις ἐπιγραφαῖς (ὑπ' ἀρ. 57-61) λόγῳ τῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ διαδοχῆς ἀνεστραμμένον: ***Γόργιππος Εὐδήμου Μελιτεύς***. Προδήλως τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐμοῦ Εὐδήμου. Διότι ὁ μὲν ἐμὸς κατάλογος ἀρχόντων ἀνῆκε, καθ' ἃ τότε ἐδείχθη, εἰς τὸ ἔτος 57/6 πΧ, πᾶσαι δ' αἱ ἐκ Δελφῶν ὑπὸ τοὺς ἄνω ἀριθμοὺς ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὰ μεταξὺ 26 πΧ καὶ 2 μΧέτη.

Ἐν τῇ περιλαμβανούσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξ Ἀθηνῶν στήλῃ ὁ Εὔδημος Γοργίππου Μελιτεὺς ἐχαρακτηρίζετο «*Κῆρυξ Ἄρχοντος*». Ἀλλ' ἐν ταῖς προμνημονευθείσαις δελφικαῖς ἐπιγραφαῖς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γόργιππος λέγεται: «*Κῆρυξ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Ἱερεὺς Ἑρμοῦ Πατρῴου*» ἢ ἄλλως «*Ἑρμοῦ τοῦ Πατρῴου τῶν Κηρύκων*» (ἀριθ. 57-59, 61) καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 60: «*Κῆρυξ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ γένους τῶν Κηρύκων καὶ Ἱερεὺς Ἑρμοῦ*».

Τὸν ***Κήρυκα τοῦ ἄρχοντος*** ὁ Colin (αὐτ. σελ. 183 καὶ 329 — additions et corrections —) διαστέλλει τοῦ ὑπ' Ἀριστοτέλους μνημονευομένου ***Κήρυκος*** λέγων, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τοὺς ῥωμαϊκοὺς ὁ Κῆρυξ Ἄρχοντος, ὅστις ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἄλλῃ ἀττικῇ, ἀλλ' ἐκ Δελφῶν ἐπιγραφῇ (αὐτ. ἀρ. 22: ***Κῆρυξ Ἄρχοντος Σίμων Σίμωνος*** — 97/6 πΧ) εἰδικῶς παρηκολούθει τὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα, ἐν ᾧ ὁ ὑπ' Ἀριστοτέλους μνημονευόμενος «Κῆρυξ», εἰς ὃν ἡμεῖς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ (σ. 186) ἀνεφέρομεν τὸν νοῦν, εἶχε θέσιν ***διαρκοῦς ὑπηρεσίας παρὰ τῷ συλλόγῳ τῶν ἐννέα ἀρχόντων τῶν καὶ παρατρεφόντων αὐτόν***. Ἐκ δὲ τούτου δέχεται, ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπώνυμος, ὅστις αὐτὸς — καὶ ὄχι ὁ βασιλεὺς — ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Πυθίου ἐπεμελεῖτο τῆς πομπῆς τοῦ θεοῦ, παρελάμβανεν ἴδιον κήρυκα τὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν Κηρύκων καὶ ἱερέα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πατρῴου, τὸν καὶ «***Κήρυκα τοῦ Ἀπόλλωνος***» ἢ «***Κήρυκα τοῦ θεοῦ***» ἐν ταῖς ἀπὸ Δελφῶν ἐπιγραφαῖς ὀνομαζόμενον. Τοιοῦτος ἄρα κῆρυξ ἦτο καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Γοργίππου Εὔδημος, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ κ. Colin.

Ἀλλ' οὕτω διακρίνων ὁ Colin καὶ δεχόμενος ἄλλον τὸν κατ' Ἀριστοτέλη ***κήρυκα***, τὸν μετὰ τοῦ ***αὐλητοῦ*** ἐκ τῶν τεσσάρων κατ' ἄρχοντα ὀβολῶν παρατρεφόμενον, ἀνάγκη νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν ὀλίγον κατωτέρω ἐκφερομένην γνώμην, ὅτι ὡς τὸν

[1] Ἐδάφους τοῦ παλαιοῦ Ὠδείου γειτνιάζοντος πρὸς τὴν πλατεῖαν καὶ τὴν ὁδὸν Λυσικράτους ἔχοντος δέ τι τὸ κοινὸν πρὸς τὸ Πύθιον. Ἡσύχιος ἐν λ. *Ὠδεῖον* Σουΐδας ἐν λ. *Πύθιον* καὶ *Ὠδεῖον*.

αὐλητὴν — ἢ ἔστω *σαλπιγκτὴν* [1] — οὕτω καὶ τὸν *κήρυκα* χάσμα ἐχώριζεν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ὡς προσωπικὸν θεράποντα τοῦ ἄρχοντος καὶ τρόπον τινὰ «ὑποτακτικόν». Ἀνάγκη δὲ καὶ ἕτερόν τι, συναγόμενον ἐκ τῆς ἐν πάσαις ταῖς μὴ κολοβαῖς ἐπιγραφαῖς σιωπῆς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς τούτους χρόνους, καθ' οὓς οὕτως ἐμφανίζεται ὁ ἀπὸ γένους καὶ ἱερατείας κῆρυξ, ἦτο ἤδη καταλελυμένος ὁ ὑπ' Ἀριστοτέλους μνημονευόμενος νόμος περὶ Κήρυκος τῶν ἐννέα ἀρχόντων· διότι ἄλλως ἠθέλομεν ἔχει τὸν κήρυκα τοῦτον παρακολουθοῦντα τοὺς ἄρχοντας.

Ὅτε ἐξετάζοντες τὴν ἐνταῦθα ἐν ὁδῷ Λυσικράτους ἐκχωσθεῖσαν στήλην τοῦτο μὲν διεγινώσκομεν, ὅτι αὐταί τε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸ αὐτῆς γνωσταὶ ὅμοιαι καταλογικαὶ ὀνομάτων ἀναγραφαὶ εἶχον λόγον ἀναφορᾶς εἰς *τέλεσιν δημοσίου τινὸς ἔργου, ἐν ᾧ ἔργῳ ὁ ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ δημοσίου ὑπηρέτου ἐμφανιζόμενος λειτουργὸς ἐπλήρου οὐχὶ μεγάλην ἱερατικὴν ἢ ἄλλην δημοσίαν λειτουργίαν, ἀλλ' ἁπλῶς ὑπηρετικὴν* (αὐτ. σ. 182-4), τοῦτο δ' εὐλόγως ἀπείχομεν διατυπώσεως εἰκασίας περὶ τοῦ σπουδαίου ἔργου εἰς ὃ ἐκαλοῦντο οἱ ἐπὶ τούτῳ ἐν ἰδίᾳ στήλῃ ἀναγραφόμενοι ἐννέα ἄρχοντες, οὐδόλως προσεδοκῶμεν, ὅτι ἤδη καθ' ὁδὸν ὑπῆρχεν ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀθήνας κατερχομένη ἡ λύσις τῆς ἀπορίας [2]· μάλιστα δὲ καὶ τοιαύτη λύσις, ἥτις εἰς τὸ σιωπηλὸν ἐρώτημα ἐκόμιζεν εἰς ἀπάντησιν αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχόντων προσηκούσης ἐπικεφαλίδος: «*Ἐννέα ἄρχοντες οἱ τὴν Πυθαΐδα ἀγαγόντες*» [3]. Τοῦτο δ' ἐρχόμεθα νὰ δείξωμεν σήμερον ἀναγνωρίζοντες ὅτι εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ τὴν χρονολογίαν παρέχει τὸ ἐν τῷ καταλόγῳ προέχον ὄνομα ἐπωνύμου: «Κόϊντος Κοΐντου Ῥαμνούσιος», προσήκει ἐπικεφαλὶς τοιαύτη: «*Ἐννέα ἄρχοντες οἱ τὴν Πυθαΐδα ἄγοντες*». Αὐτὴ δὲ αὕτη καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὁμοίας ἀναγραφὰς ὀνομάτων, ἐν αἷς καὶ ὁ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ κ. Καστριώτου ἐκδοθεὶς κατάλογος ἀρχόντων.

Κατ' ἀναφορὰν δὲ εἰς τοῦτον τὸν κατάλογον σημειωτέα τὰ ἑπόμενα, ἴσως εἰς διαφωτισμόν τινα χρήσιμα ἐν τοῖς περὶ ἄρχοντος.... *Ἡρώδου Μαραθωνίου*· ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. CIA 1013 καταλόγῳ ἀπαντᾷ *Θήρων Ἡρώδου θεσμοθέτης*· ἐν δ' ἀρ. BCH 57-60 «***Εὐκλῆς Ἡρώδου Μαραθώνιος***» *ἱερεὺς Ἀπόλλωνος* ἢ (ἀρ. 60) ***Πυθίου καὶ Πατρῴου***· πάλιν δ' ἐν ἀρ. 62 ὄνομα «*ἱερέως τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀπόλλωνος Πυθίου Ἱππάρχου τοῦ Ἡρώδου Μαραθωνίου*» καὶ ἐν ἀρ. 63 τὸ αὐτὸ ὄνομα ἄνευ πατρωνυμικοῦ, «*ἐν Ἀθήναις ἱερέως τοῦ Πυθίου τοῦ ἀρχιερέως Τι. Κλ. Ἱππάρχου Μαραθωνίου*».

Ὅτι κατὰ τοὺς ταπεινοὺς τούτους χρόνους τὰ τῆς ἐξαποστολῆς θεωρῶν εἰς Δελφοὺς ἐν πολλοῖς διαφέρουσι τῶν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας τελουμένων εἶναι πρόδηλον. Καὶ μόνη ἡ ῥιζικὴ μεταβολὴ τῶν τῆς πολιτείας, ἄνευ τῆς εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα παρακολούθου σὺν τῷ χρόνῳ νεωτεριστικῆς ῥοπῆς ἤθελεν εἶναι ἀρκετὴ ὅπως περὶ τούτου πεισθῶμεν. Ὅτι δὲ στερούμεθα ὅρων ἀντιπαραβολῆς παλαιοτέρων ἐπιγραφικῶν κειμένων περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀγομένων Πυθιάδων, καὶ τοῦτο ἔστω εἰς δεῖγμα τῆς διαφορᾶς. Ἀλλ' ἐξ ὅσων ἐν τοῖς περὶ Παραπρεσβείας ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι οὕτω δεινὰ καὶ σχέτλια ἡγοῦντο τοὺς ταλαιπώρους πάσχειν Φωκέας, «ὥστε, μήτε *τοὺς ἐκ βουλῆς θεωροὺς* μήτε *τοὺς θεσμοθέτας* εἰς τὰ Πύθια πέμψαι, ἀλλ' *ἀποστῆναι τῆς πατρίου θυσίας*», κατάδηλον γίνεται, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων μόνοι οἱ ἓξ θεσμοθέται ἐπέμποντο εἰς Δελφοὺς ἐπιμελούμενοι τῆς πατρίου θυσίας. Τοῦτο δὲ κυροῦσι σαφῶς τὰ ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐν *Ἀθηναίων Πολιτείᾳ* (κεφ. νς'. νζ' καὶ νη') μαρτυρούμενα, καθ' ἃ ἐν ᾧ εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους ἄρχοντας ἦσαν ἀνατεθειμένα διακεκριμένως καθήκοντα μετοχῆς εἰς τὴν θεωρίαν καὶ διορισμοῦ χορηγῶν εἰς *Δῆλον*, ἐπιμελείας τῆς *πομπῆς τῷ Ἀσκληπιῷ*, τῆς τῶν *μεγάλων Διονυσίων*, τῶν *Θαργηλίων* (εἰς τὸν ἐπώνυμον), τῶν *Μυστηρίων*, τῶν *ἐπὶ Ληναίῳ Διονυσίων* κλπ (εἰς τὸν βασιλέα), τῶν *θυσιῶν τῇ ἀγροτέρᾳ Ἀρτέμιδι* καὶ τῷ

[1] Ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ (57,6 πΧ) ἔχει «*αὐλητήν*», ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ παρὰ Colin ὑπ' ἀρ. 21 (97 πΧ). Ἡ ὑπ' ἀρ. 22 σύγχρονος ἔχει «*σαλπικτήν*»· ἀλλὰ παρατηρητέον ὅτι ὁ ταύτην τὴν Πυθαΐδα ἀγαγὼν Σαραπίων Σαραπίωνος ἦτο στρατηγὸς ἐπὶ τὰ ὅπλα.

[2] BCH αὐτόθι σ. 184, 185. Ἴδε καὶ σελ. 1 9, 13-15, 31 34 καὶ 158 τοῦ ταυτοχρόνως ἐν Παρισίοις ὑπὸ G. Colin ἐκδοθέντος συγγράμματος Le culte d'Apollon Pythien à Athènes, ἐν ᾧ περιελήφθησαν πάντα τὰ κατὰ μέρος ἐν BCH δημοσιευθέντα.

[3] Οὕτως ἡ ἐπὶ Διονυσίου ἄρχοντος στήλη (ἀρ. 5). Ἡ δ' ἐπὶ Ἀργείου ἄρχοντος (ἀρ. 22): *Ἐννέα ἄρχοντες οἱ ἀγαγόντες τὴν Πυθαΐδα.*

'Ενυαλίῳ (εἰς τὸν πολέμαρχον), ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ τελεία παρασιώπησις *Δελφῶν καὶ Πυθιάδων*. 'Αξιοσημείωτον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ μόνῳ ὅπερ μέχρι τοῦδε κατέχομεν ἐπιγραφικῷ περὶ Πυθιάδος κειμένῳ τῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς χρόνων (BCH τ. XXX-1896-Colin, Le culte d'Apollon Pythien etc. Nº 1 σ. 19 κέ.) ἀποκαλύπτεται ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου πΧ αἰῶνος τὴν *Πυθιάδα* ἦγον οἱ ἱεροποιοί: «*'Ιεροποιοὶ οἱ τὴν Πυθιάδα ἀγαγόντες*», ἐν οἷς καὶ Λυκοῦργος ὁ Λυκόφρονος καὶ Νικήρατος ὁ Νικίου.

'Εν 'Αθήναις, 28 Φεβρουαρίου 1915

Στέφανος Ν. Δραγούμης.

'Επίμετρον.

Καὶ νέαν στήλην ἀνήκουσαν εἰς τὴν εἰδικὴν κατηγορίαν καταλόγων ἀρχοντικῶν, ἥτις ἀνωτέρω ἀπησχόλησεν ἡμᾶς, προσεκόμισεν ἐπιπροσθέτως εἰς κοινὴν γνῶσιν ὁ ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου διανεμηθεὶς ἐνταῦθα τριακοστὸς ἔνατος τόμος — 1914 — τῶν ἐν 'Αθήναις ἐκδιδομένων Mitth. des K. Deutschen Archäol. Instituts ἐν σελίσιν 130-143. Εὐτυχῶς δ' ὅλως ἀλώβητον καὶ παρέχουσαν τὸν χρόνον τῆς ἐπωνύμου ἀρχῆς, 14/13 πΧ.

Ἡ πληροφορία ὅτι ἡ στήλη εὑρέθη ἐν γηπέδῳ παρὰ τὸ Α' τῆς πόλεως Κοιμητήριον αὐξάνει καθ' ἕνα ἐπὶ πλέον τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν τέως γνωστῶν ὁμοειδῶν ἐπιγραφικῶν κειμένων, καθ' ἕνα δ' ὡσαύτως ἐπὶ πλέον τὸν ἀριθμὸν τῶν (σὺν καὶ τῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου 'Ωδείου) ἐπὶ ἐδάφους ὅπως δήποτε γείτονος τῆς ἀπὸ τοῦ 1877 γνωστῆς παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ εἰρημένου Νεκροταφείου θέσεως τοῦ ἀρχαίου Πυθίου ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀνευρεθεισῶν τοιούτων στηλῶν. Καὶ οὕτω προστίθεται ἓν ἔτι τεκμήριον εἰς ἐνίσχυσιν τῆς εἰκασίας, ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν στηλῶν τούτων ἀναγραφαὶ ἀρχόντων θέσιν εἶχον ἐν αὐτῷ τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ, — ἐν ᾧ καὶ ἐνεπίγραφος βωμὸς ὑπῆρχεν εἰς παλαιοτάτους χρόνους ἀνατεθειμένος ὑπὸ τοῦ πρώτου ἄρξαντος «τὴν ἐνιαυσίαν ἀρχὴν» Πεισιστράτου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἱππίου, — ἱδρυόμεναι κατ' ἔτος ἐκεῖ εἰς απομνημόνευσιν τῆς κατ' ἔτος εἰς Δελφοὺς γινομένης ἐξαποστολῆς πρὸς τέλεσιν τῆς *Πυθιάδος* (ἢ *Πυθαΐδος*, κατὰ τὴν βραδύτερον ἐπικρατήσασαν μορφὴν τοῦ ὀνόματος).

'Αξιοπαρατήρητον δ' εἰδικῶς εἶναι ὅτι δύο μὲν τῶν στηλῶν (CIA II 862, III 1007) εὑρέθησαν πλησίον (prope) τοῦ Πύργου τῶν 'Ανέμων, τοῦ γειτνιάζοντος πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ὁδοῦ τῶν Τριπόδων (Curtius-Kaupert Atlas Bl. II Tripodes)· μία ἐν τῇ σημερινῇ ὁδῷ Λυσικράτους ἐγγύτατα τῇ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου ὠνομασμένῃ πλατείᾳ (ΑΕ 1905 ἔνθ' ἀνωτέρω)· — μία ὑπὸ τὰ χώματα τοῦ ἀμέσως ὑπεράνω κειμένου ἐδάφους τοῦ ἀναζητουμένου 'Ωδείου (ΑΕ 1914 ἔνθ' ἀνωτέρω)· — μία, αὐτὴ ἡ ἐν τῷ προμνημονευθέντι τόμῳ τοῦ γερμανικοῦ περιοδικοῦ, παρὰ τὸ μικρὸν ἀπέχον τῆς θέσεως τοῦ Πυθίου[1] πρῶτον Νεκροταφεῖον. Τὸ ὅλον πέντε. Καὶ ἔπειτα· μία ὑπὸ τὴν 'Ακρόπολιν πρὸς Δ κατὰ τὸν Ἄρειον Πάγον (1010)· — μία ἐν 'Αμαρουσίῳ (1008)· — καὶ τρεῖς ἐν αὐτῇ τῇ 'Ακροπόλει, ἥτις σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς ἐλευθερίας χρόνων καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρησίμευεν ὡς ἀποθήκη τῶν ὑποκάτω καὶ περὶ αὐτὴν πρὸς διάσωσιν συλλεγομένων ἀρχαίων λίθων, οὗ ἕνεκεν αἱ ἐν CIA III ἀρ. 1011-1013 μαρτυρίαι τῶν φυλάκων περὶ τῆς κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ 'Ακροπόλει θέσεως ἐν ᾗ κατακείμεναι εὑρέθησαν ('Αθηνᾶ Πρόμαχος, Προπύλαια, 'Ερέχθειον) οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

'Αλλὰ τὴν πιθανότητα τῆς ἡμετέρας εἰκασίας φαίνεται ὅτι ἐνισχύει καὶ ἡ ἀντιστοιχία τῶν ἐν Δελφοῖς εὑρεθεισῶν ὁμοίων *ἀττικῶν* ἀναγραφῶν περὶ ὧν ἄνω ἐγένετο λόγος.

Κατ' ἀναφορὰν εἰς τὰ ἀνωτέρω περὶ τῆς κολοβῆς ἀπὸ τοῦ 'Ωδείου στήλης σημειωθέντα ἔχομεν εἰς προσθήκην τὴν παρατήρησιν, ὅτι τὸ ἐν στ. 8 πατρωνυμικὸν τοῦ α' θεσμοθέτου παρανεγνώσθη «*Συμμάχου*» ἀντὶ τοῦ σαφῶς κειμένου «*Ε ὐρυμάχου*».

Τὸ ἐντεῦθεν ἐκβαλλόμενον ὄνομα «Σύμμαχος» εὑρίσκει μετὰ λόγου θέσιν ἐν τῷ στίχῳ 6 τῆς ὑπ' ἀρ. 1008 ἀναγραφῆς παραλαμβανόμενον ἐκ τοῦ

[1] Ἴδε ἐφημερίδος *Ὥρας* 1877 Μαΐου 4 φύλλον 176. *'Αθηναίου* τ. Ε' (1877) σ 149 151 καὶ κατ' ἀντιπαράθεσιν τ. Α' (1872) σ. 169-172. Πρβ. E. Curtius, Die Stadtgeschichte von Athen σ. XIV Ap. Pythios καὶ σ. 54/56. 74/5, 84. 177, 185, 209, 297.

6ου στίχου τῆς ὑπ' ἀρ. 1011 ἀναγραφῆς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ μοναδικοῦ *Παμμάχος*, πιθανωτάτου ἀβλεπτήματος τοῦ φουρμοντείου ἀπογράφου. Οὕτω δ' ὁ ἐν 1011 πολέμαρχος «*Τιμόθεος Συμμάχου*» ὁ ἐπὶ Μητροδώρου ἄρχοντος (πιθανώτατα τοῦ πρεσβυτέρου: 51/2 μΧ) συνάπτεται ἐν τῷ αὐτῷ γένει μετὰ τοῦ ἐν 1008 θεσμοθέτου «*Συμμάχου Τιμοθέου*», ἄδηλον ἂν ὡς ἀνιὼν ἢ κατιὼν διὰ τὸ ἀχρονολόγητον τοῦ καταλόγου τούτου. Ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἀριθμῷ 1008 παραδόξως καὶ ὁ δ' καὶ ὁ ε' θεσμοθέτης λέγονται *Μαραθώνιοι*, ἀναμφιβόλως ἐκ δευτέρου ἀβλεπτήματος τοῦ Fourmont δὶς κατὰ σειρὰν ἐπαναλαβόντος παρὰ τὸ προσῆκον τὸ αὐτὸ δημοτικόν.

Εἰδικώτερον δὲ παρατηρητέον ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1005 καταλόγῳ καὶ τοῦ Κήρυκος τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς καὶ τοῦ Κήρυκος Ἄρχοντος καὶ τοῦ αὐλητοῦ τὸ δημοτικὸν πρὸς οὐδὲν τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἀναγραφῇ συμπίπτουσιν. Ὡσαύτως ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 863 καταλόγῳ τὸ μόνον μετὰ τὰ ὀκτὼ ὀνόματα ἀρχόντων μετὰ δημοτικοῦ σωζόμενον ὄνομα, τὸ τοῦ Κήρυκος τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς δεικνύει αὐτὸν ἑτεροδημότην. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ΑΕ 1905 καὶ ὁ θεσμοθέτης Ἐπιγένης καὶ ὁ Κῆρυξ Ἄρχοντος Εὔδημος φέρονται Μελιτεῖς· ὡσαύτως ἐν Ath. Mitt. 1914 ὁ τέταρτος θεσμοθέτης Σωκράτης Ἡφαιστίωνος καὶ ὁ αὐλητὴς Δημήτριος Δημητρίου Σφήττιοι.

Τῇ 8ῃ Μαρτίου 1915.

Σ. Ν. Δ.

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου.

Γ'). Ἐπιγραφαὶ Γόννων

(συνέχεια· ὅρα ΑΕ 1914 167-184).

ιβ'). *Ἕτερα ψηφίσματα προξενίας συνεπτυγμένου τύπου* (βλ. ἄνω ἀριθ. 109-147).

Ἀριθ. 243 (εἰκ. 12· καταλ. ἀριθ. 173). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀκέραιος· ἄνω λήγει εἰς πλατύ, ἰσχυρῶς προεξέχον, ὁριζόντιον, ἁπλοῦν μέτωπον, κοσμούμενόν ποτε, ὡς πάντα βεβαίως τὰ ὅμοια, διὰ γραπτῶν πολυχρώμων κοσμημάτων· ὑπ' αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτηρίδος μέχρι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸν διάστημα, ὕψ. 0·028, κατεχόμενόν ποτε κατὰ τὸ σύνηθες ὑπὸ γραπτῆς ἐπίσης κορωνίδος· κατωτάτω ἐπὶ ὕψ. 0·235 καὶ καθ' ὅλον τὸ πλάτος εἶναι διὰ τῆς σφύρας ἀδρῶς ἐξειργασμένη ἡ στήλη πρὸς σχηματισμὸν γόμφου καὶ ἁρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τόρμου βάθρου ἰδίου, ἢ τινὸς τῶν ἐγγὺς τοῦ ναοῦ βράχων. Ὕψ. 1·215, πλ. 0·285, πάχ. 0·09.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη λίαν ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς· πολλὰ τῶν γραμμάτων, μάλιστα τοῦ κάτω ἡμίσεος αὐτῆς, διατηροῦσι βαφὴν πορφυρᾶν, πρὸς τὸ ῥόδινον ἀποκλίνουσαν· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·016, διάστιχ. 0·005.

Ἐν στίχ. 8 καὶ 14 ἡ ἔσω κεραία τοῦ πρώτου Α φαίνεται ὅτι δὲν ἐχαράχθη, ἢ εἶχεν ἀποδοθῆ διὰ βαφῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ὅμοιαι κεραῖαι εἶχον χαραχθῆ ἀβαθέστατα, δὲν δύνανται νὰ καταλογισθῶσι τὰ ἄνω ὡς σφάλματα τοῦ χαράκτου, ἀλλ' ὀφείλονται πιθανώτερον τῇ ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾷ καὶ τριβῇ.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν αὐτῶν ταγῶν ἐξεδόθη καὶ τὸ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 104 ψήφισμα, ἔνθα ὅμως προΐσταται τοῦ συνεδρίου τῶν ταγῶν Παρμενίων ὁ Μικύθου, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 240.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου ταγοῦ *Κόρυττος* εἶναι ὁμόηχον ἐπωνύμῳ ἀνδρῶν σημερινῶν Ἀρκάδων, ὧν ἐν Τριπόλει γνωστὴ ἡ οἰκογένεια *Κορύττου* (ὁ *Κορύττος*)· λέγομεν δ' ἐκεῖ καὶ προσηγορικῶς *κορύττον* στέλεχος μεγάλου δένδρου, διεξεσμένον καὶ κοῖλον, ἵνα ἐγχέηται ἐν αὐτῷ

21 3 15.

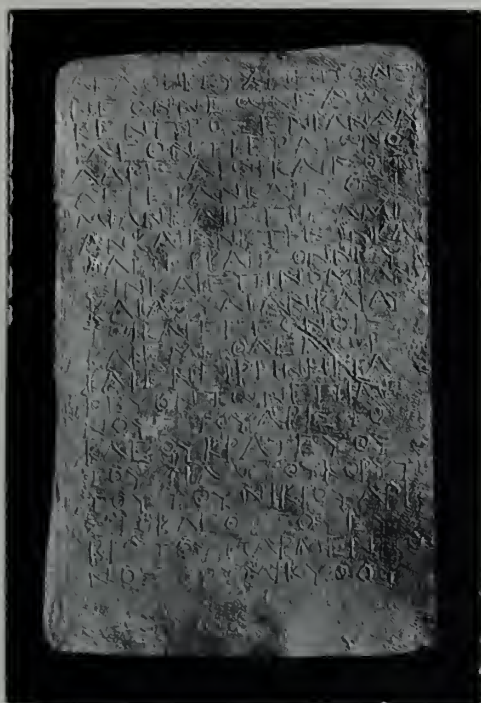

Εἰκ. 1 (ἐπιγρ. ἀριθ. 243)· ψήφισμα προξενίας τῶν Γοννέων ὑπὲρ Δαϊλέοντος τοῦ Ἐράτωνος Λαρισαίου.

Ἀγαθῆι τύχηι· ἡ πόλις ἡ Γοννέων ἔδωκε προξενίαν Δαϊλέοντι Ἐράτωνος Λαρισαίωι καὶ ἰσοπολιτείαν καὶ ἰσοτιμίαν καὶ ἐπιγαμίαν καὶ ἔνκτησιν, καθάπερ καὶ Γοννεῦσιν, καὶ ἐπινομίαν καὶ ἀσυλίαν καὶ αὐτῶι καὶ ἐγγόνοις καὶ ἐμ πολέμωι καὶ ἐν εἰρήνηι· ταγευόντων Ἐπιμένους τοῦ Ἀριστοκλέου, Κρατεύου τοῦ Φιλώτου, Κορύττου τοῦ Νικίου, Ἀριστοκλέου τοῦ Εὐβιότου, Παρμενίωνος τοῦ Μικύθου.

(κενὸν ὕψ. 0·75)

ὕδωρ καὶ πίνωσι τὰ ζῷα, ἰδίως τὰ πρόβατα· ἐντεῦθεν καλεῖται ὁ μεγάλην ἔχων τὴν κεφαλὴν ***κορύττος*** (***ἔχει κεφάλι σὰν κορύττο, εἶναι κορύττος***), ἔτι δὲ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πολλὰς πληγὰς λαβόντα, καὶ ἐκ τούτων ἐξογκωθέντα αὐτήν, καλοῦμεν ἐπίσης ***κορύττον*** (***τοῦ κανε τὸ κεφάλι κορύττο***)· τούτων ἕνεκα ὑποπτεύομεν ὅτι καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα δηλοῖ τὸν μεγαλοκέφαλον, ὡς εἰ ἐνελογεῖτο μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ φορουμένη ***κόρυς***, ἐξ ἧς φαίνεται παρηγμένον τὸ ὄνομα (***κορύσσω - κορυττὸς - Κόρυττος***)· ὁμοίως παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ᾽ ἡμῖν διετηρήθη ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν τὸ ἀνάλογον ὄνομα ***Κέφαλος***.

Δαϊλέων, Λαρισαῖος ἐπίσης, ἐμφανίζεται ἐν IG IX² 535, ἥτις εἶναι ἐπιγραφὴ ὀλίγον μεταγενεστέρων χρόνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος· τὸ δὲ ὄνομα ***Ἐράτων*** νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς· ψηφίσματα προξενίας τῶν Γοννέων ὑπὲρ Λαρισαίων βλ. ἐν ταῖς ἄνω ὑπ᾽ ἀρ. 112· 113· 114 ἐπιγραφαῖς.

Λίαν σημαντικὸν ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ ω, οἷον ἀκριβῶς ἀπηντήσαμεν ἐπὶ γραπτῶν στηλῶν τῆς Δημητριάδος - Παγασῶν· βλ. τὰ ἐμὰ *Θεσσαλικὰ Μνημεῖα* I ἐν σ. 279 καὶ 387· ἐπειδὴ δ᾽ αἱ στῆλαι αὗται ἔχομεν πάντα λόγον νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἶναι ἀρχαιότεραι τοῦ ἔτους 169 πΧ, καὶ ἐπειδὴ καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα δὲν εἶναι νεώτερον τοῦ τέλους τῆς Γ´ ἢ τῶν ἀρχῶν τῆς Β´ πΧ ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐμφαίνει καὶ τὸ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ταγῶν ἐκδοθέν, περὶ οὗ εἴπομεν ὀλίγον ἄνω, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἐν ταῖς ἱστορίαις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου περὶ τοῦ σχήματος ω λεγόμενον, ὅτι εἶναι λίαν μεταγενέστερον, δὲν ἔχεται ἀληθείας· πολὺ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ ω, ὡς καὶ τὸ ⊏=Σ κττ., προῆλθον ἐκ μιμήσεως τῆς χειρογράφου γραφῆς, ἣν ἐνίοτε ἐτήρουν οἱ χαράκται, καὶ ἐν ᾗ θὰ ἦσαν ἐν χρήσει, ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς χρόνοις, τοιαῦτα σχήματα· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ τοῦ Є=Ε, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω ἀριθ. 227· 228.

Ἀριθ. 244 (***εἰκ. 2***· *καταλ. ἀριθ. 174*). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἐνιαχοῦ ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς λίαν ἠπίως προεξέχον ἁπλοῦν, ὁριζόντιον μέτωπον, οὗ ἀμφότεραι αἱ γωνίαι μεθ᾽ ἱκανοῦ μέρους τῆς παρακει-

μένης ἀκτηρίδος ἀπεκόπησαν, ἢ ἀπεσχίσθησαν· ὑπ' αὐτὸ ὑπάρχει κενὸν διάστημα μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιγραφῆς ὕψ. 0·022, ὅπερ θὰ κατείχετό ποτε ὑπὸ γραπτῆς κορωνίδος. Ὕψ. 0·328, πλ. 0·275, πάχ. 0·063.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·007-0·012, διάστιχ. 0·008·

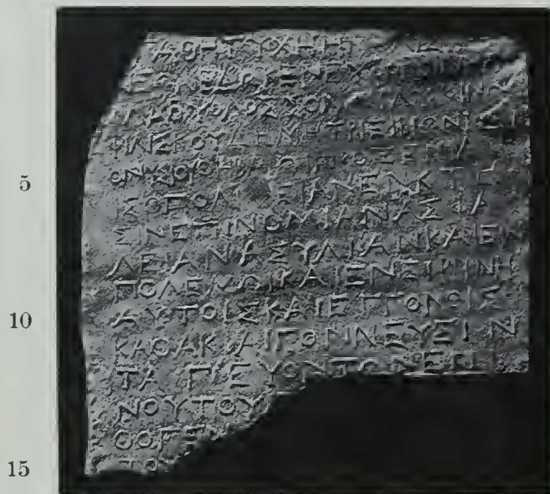

Εἰκ. 2 (ἐπιγρ. ἀριθ. 244)· ψήφισμα προξενίας τῶν Γοννέων ὑπὲρ Εὐφορβίνου τοῦ Ἀγλάου Ὀλοσσονίου, Γλυκίνου τοῦ Φιλίσκου Δημητριέως καὶ Βίωνος τοῦ Διονυσίου Θηβαίου.

Ἀγ]αθῆ τύχη· ἡ [πό]λ[ι]ς [ἡ Γον-
ν]έων ἔδωκεν Εὐφορβίνη[ι Ἀ-
γ⟨**ο**⟩λά(ο)υ Ὀλοσσονί[ω]ι, [Γ]λυκίνω[ι
Φιλίσκου Δημητριεῖ, Βίωνι Δι-
ονυσίου Θηβαίωι προξενίαν,
ἰσοπολιτείαν, ἔνκτη-
σιν, ἐπινομίαν, ἀσφά-
λειαν, ἀσυλίαν καὶ ἐν
πολέμωι καὶ ἐν εἰρήνη
αὐτοῖς καὶ ἐγγόνοις,
καθ' ἃ κ-αὶ Γοννεῦσι-ν·
τα-γ-ε-υόντων Ἐπί-
νου τοῦ [Εὐβιότου, Πυ-
θογέν[ους τοῦ - - - -
το[υ, δεῖνος τοῦ κτλ..

Σφάλματα τοῦ χαράκτου ὑπάρχουσιν ἐν στίχ. 3, ἔνθα εἶχε τὸ πρῶτον γράψει ἐν ἀρχῇ Ο, πρὸς διόρθωσιν δ' αὐτοῦ συνεκόλλησε κατόπιν πλησίον ἐν Γ μᾶλλον, ἧττον δὲ Ε· τὸ Γ τοῦτο εἶχε γράψει κατ' ἀρχὰς ὡς τέταρτον γράμμα τοῦ στίχου μεταξὺ Α καὶ Υ, μεταγνοὺς δὲ ὀρθῶς, διώρθωσεν αὐτὸ εἰς Ο· ἐπειδὴ δ' ἐν τέλει τοῦ στίχ. 2 δὲν χωρεῖ ἕτερον γράμμα, πλὴν τοῦ Α, ἐν ἀρχῇ δὲ τῶν στίχων ἀριστερὰ ἀφίνεταί τις ᾤα ὑπὸ τοῦ χαράκτου, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ὄνομα ἦτο οὐχὶ ***Ἀγέλαος***, ἀλλ' ***Ἄγλαος***, ἐμφανῶς ἐκ τοῦ *ἀγλαός*· ἀλλ' ἐκ κοινοτέρας ἴσως προφορᾶς εἶχε πειραθῆ νὰ γράψῃ ***Ἀγλάγου***, προσθεὶς ἐν Γ εὐφωνικὸν μεταξὺ δύο φωνηέντων, καθ' ἃ καὶ σήμερον λέγομεν ἐν Ἀρκαδίᾳ κοινότερον ***Ἀγλαγία*** ἀντὶ *Ἀγλαΐα*, *λαγὸς* ἀντὶ *λαός*, ὁ *γήλιος* ἀντὶ ὁ *ἥλιος* κττ.· ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ 3 ὑπάρχει μετὰ τὸ ὑπογεγραμμένον Ι τοῦ ἐθνικοῦ ἕτερον Ι, ὅπερ δὲν φαίνεται ὂν περισσόν, ἀλλ' ὑπόλειμμα Γ, ἀποτριβέντος τὴν ἄνω κεραίαν· τὸ ὄνομα ἄρα ἦτο οὐχὶ *Λυκῖνος*, ἀλλὰ πιθανώτατα ***Γλύκινος*** (πρβ. ***Γλυκίνης***), τὸ πρῶτον ἤδη γινωσκόμενον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς· ἀλλ' εὑρέθη ἤδη, ἐν αὐτῇ μάλιστα τῇ Δημητριάδι, τὸ θηλυκὸν ***Γλύκινα*** (πρβ. ***Γλυκίνη***) IG IX² 1121· ἐν στίχ. 11 καὶ 12 ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης, παρὰ τὰς σημειωθείσας ὁριζοντίους γραμμὰς ἐν τῇ μεταγραφῇ, ἀνωμαλίας τοῦ λίθου.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι τὸ μόνον ἄχρι τοῦδε εὑρεθὲν ἐν Γόννοις, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως τρεῖς προξενίαι ἀναγράφονται· ἀλλαχοῦ ἦτο κοινοτάτη ἡ συνήθεια τοῦ ἀναγράφειν πολλὰς προξενίας ἐπὶ ἑνὸς μόνου λίθου.

Ἐκ τοῦ στίχ. 3 βεβαιοῦται ὅτι διετηρήθη ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἡ παρ' Ὁμήρῳ γραφὴ ***Ὀλο(ο)σσόνος***, ***Ὀλο(ο)σσόνιος***, ἥτις φαίνεται οὖσα ἡ μόνη ὀρθὴ ἐπὶ τῶν μὴ περιεκτικῶν ἢ μεγεθυντικῶν ὑπερδισυλλάβων· πρβ. ***Φαρκαδόνος***, ***Καλχηδόνιος*** κττ.. Κατὰ ταῦτα διορθωτέον τὰ ἐν τῷ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 88 Α (πρβ. ἀριθ. 165 Α) ψηφίσματι ἀπαντῶντα εἰς ***Ὀλοσσόνος***, ***Ὀλοσσόνιος***, γραπτέον δὲ νῦν τὸ μετά τινος μικρᾶς παραλλαγῆς διασωθὲν ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης ***Ἐλασσόνα***, ***Ἀλασσόνα*** διὰ τοῦ Ο, οὐχὶ δι' Ω.

Ὑπὲρ Δημητριέως ψήφισμα συνηντήσαμεν ἄνω ἐν ἀριθ. 80 Α· ***Θηβαῖος*** δ' ἐνταῦθα νοεῖται βεβαίως ***Ἀχαιός***, οὐχὶ ***Βοιωτός***, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ ὑπὲρ ***Ἀχαιῶν Θηβαίων*** δικαστῶν ἐν τοῖς ἄνω δημοσιευθέντι ψηφίσματι ὑπ' ἀριθ. 71· περὶ τῶν ἐν Φθιώτισι Θήβαις ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν ἡμῶν καὶ τῆς ἱστορίας ἐν γένει τῆς πόλεως ἐκείνης βλ. ΠΑΕ 1907 166 κέ., 1908 163 κέ..

Τῶν ταγῶν ὁ προϊστάμενος ***Ἐπῖνος*** (ἢ ***Ἐπίνης***) εἶχε πατέρα, οὗ τὸ πρῶτον γράμμα ἦτο Γ ἢ Γ ἢ Ε· διότι ἐσώθη ἐν τέλει τοῦ στίχ. 13 ὁριζόντιος ἄνω κεραία, συνεχομένη μεθ' ἑτέρας καθέτου κατὰ τὸ ἀριστερὸν τέρμα· ἐπειδὴ δ' εὕρομεν ἤδη ταγὸν ***Εὐβίοτον Ἐπίνου*** ἐν τοῖς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 108· 134 ψηφίσμασι, δυνάμεθα εἰκαστικῶς νὰ προτιμήσωμεν τὸν μεταγραφέντα· σημειωτέον δ' ὅτι ἀπαντᾷ καὶ ταγὸς ***Ἄσανδρος Ἐπίνου*** ἐν τῷ ψηφίσματι, τῷ εὑρεθέντι ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ, καὶ ἕτερος ταγὸς ***Ἐπῖνος Ἀπολλωνίδου***, κατ' εἰκασίαν τὰ πολλὰ συμπληρούμενος ἐν τῷ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 155 ψηφίσματι.

Ὁ δεύτερος ταγὸς συμπληροῦται ἀσφαλῶς ***Πυθογένης***· εἶναι δ' ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστὸς ταγὸς ἐν τοῖς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 65· 66· 67· 68 ψηφίσμασι καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 223 ἐπιγραφῇ, ἑτέρου ὅμως πατρός· διότι τοῦ πατρὸς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τὸ ὄνομα ἔληγεν εἰς ***-του***, π. χ. ***Εὐβιότου***, ***Φιλώτου*** κττ..

Νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ τὸ ὄνομα ***Εὐφορβίνης***.

Βλ. τὸν κάτω ἀριθ. 250, δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ τῇ ἀρχῇ τοῦ ψηφίσματος τούτου.

Ἀριθ. 245 (εἰκ. 3· *καταλ. ἀριθ. 165*). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος. Ὕψ. 0·26, πλ. 0·33, πάχ. 0·08.

Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ φύλακος Δ. Ζιούνα ὀλίγον πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1911 κατὰ τὸ Δυσμικὸν κράσπεδον τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ, καταπεσοῦσα ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτῆς.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ ἐπιμελέστατα· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·015, διάστιχ. 0·006·

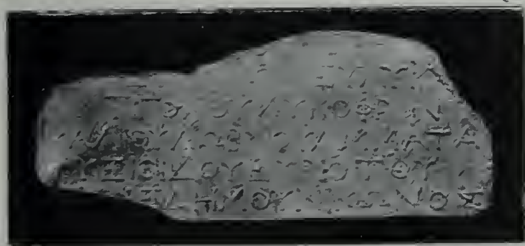

Εἰκ. 3 (ἐπιγρ. ἀριθ. 245) ψήφισμα προξενίας τῶν Γοννέων ὑπὲρ . . . . . .

[1][- - - - ἐπινομίαν, ἀσ-]
1 φάλειαν, ἀσυλίαν κα]ὶ [ἐν
πολέμωι καὶ ἐ]ν εἰρή[νηι·
ταγ]ε[υό]ντων Εὐλύκ[ου
Ἀντιγόνου, Λυκόφρονο[ς
5 Καλλίου, Λωβίνου [Ἀ]μμάτα,
Εὐειθίδου Εὐβιότου,
Με]νεδήμου Νίκωνος.
(κενὸν ὕψ. 0·12)

Ἐν στίχ. 5 ὁ χαράκτης, λησμονήσας ἐν καιρῷ τὸ ἕτερον Λ τοῦ ***Καλλίου***, προσέθηκεν αὐτὸ ἐκ δευτέρας φροντίδος μικρότερον μεταξὺ Α καὶ Λ ὀλίγον ὑπεράνω ἐν τῷ διαστίχῳ.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ πατρικοῦ τοῦ τρίτου ταγοῦ εἶναι ἀσφαλής· ἡ δὲ γραφὴ τοῦ ***Εὐειθίδου*** δι' ἀντὶ Η φαίνεται ὅτι λόγον ἔχει τὴν τότε προφορὰν τοῦ Η ὡς μακροῦ Ε μετά τινος κλειστότητος· βλ. ΑΕ 1913 101.

Ὅτι δὲ οἱ ταγοὶ δὲν εἶναι δέκα, ἀλλὰ πέντε μετὰ τῶν πατρικῶν, εἴπομεν ἐν τῷ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 109 ψηφίσματι, ὅπερ ἐξεδόθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν αὐτῶν ταγῶν, ἐκφερομένων μάλιστα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, πιθανῶς διότι ἀμφότεραι αἱ προξενίαι ἐνεκρίθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, προϊσταμένου τῶν ταγῶν τοῦ ***Εὐλύκου***.

Ἀριθ. 246 (εἰκ. 4· *καταλ. ἀριθ. 197*). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκ τῶν πλευρῶν ἀκέραιος, ἄνω δὲ ἀπεσχισμένη. Ὕψ. 0·17, πλ. 0·29, πάχ. 0·09.

Εὑρέθη παρὰ τὸ μέσον τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν Νοτανατολικὴν κλίσιν αὐτῆς, καταπεσοῦσα βεβαίως ἐκ τῆς κορυφῆς.

Ἡ ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή, ἦτο ἐκτεθειμένη πρὸς τὰ ἄνω καὶ πλήρης ἄρα λειχήνων, οὓς δυσχερῶς ἀπεκολλήσαμεν· τούτων ἕνεκα μάλιστα ἡ ἐπιγραφὴ ἀπετρίβη καὶ μόλις σκιώδη τινὰ ἴχνη γραμμάτων περιεσώθησαν· ὕψ. αὐτῶν 0·007-0·011, διάστιχ. 0·004.

Ἀλλὰ διὰ τῆς λήψεως καλοῦ ἐκτύπου κατωρθώσαμεν νὰ διακρίνωμεν ἀσφαλῶς τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων· παρέχομεν δὲ εἰκόνα πρὸς ἔνδειξιν τῆς οὐχὶ καλῆς καταστάσεως τῆς ἐπιγραφῆς, ἔτι δὲ καὶ μεταγραφὴν τῶν γραμμάτων, ἅτινα διεκρίναμεν· οὕτως ἡ παραβολὴ καθίσταται τῷ ἀναγινώσκοντι εὐκολωτέρα καὶ ὁ πρὸς βεβαίωσιν ἔλεγχος εὐχερής.

Εἰκ. 4 (ἐπιγρ. ἀριθ. 246)· ψήφισμα προξενίας τῶν Γοννέων ὑπὲρ . . . . . .

N
ΝΣΙΛ
ΙΛΜ, ΑΝΙΓ⁝
Ι ΚΙΗΣΙΝΑΣ⁝
Ι ΝΝ ΖΟΑΚΑΙ
ΟΙΣΠΟ ΛΙΤΑΙΣΥ
Ι ΑΓΕΥΟΝ Ι
ΣΤΟΥΤΟ ΥΑΝ
ΔΗΜΑΙΝΕ
ΙΟΥ ΑΣΑ⁝
ΡΟΣ

[1] [- - - ἔδωκε δεῖνι δεῖνος]
1 (ἐθνικὸν) προξε]ν[ίαν,
ἰσοπολιτείαν, ἀ]σ[υ]λ[ί-
αν, ἐπιγα]μ[ί]αν, [ἐ]π[ι-
νομίαν, ἔν]κ[τ]ησιν, ἀσ[φ-
άλεια]ν, [καθ'] ἃ καὶ [τοῖς
λοιπ]οῖς πολίταις ὑ[πάρ-
χει· τα]γευόν[των Εὐ;-
νό]στου τοῦ Ἀν[τιγόνου;
Δ]ημαινέ[του τοῦ (Ἀσάνδ)-
ρ]ου, [Ἀ]σά[νδρου τοῦ Νικάνο;-
ρος [- - - - κτλ..

Ἕκαστος στίχος περιέχει οὐχὶ πλείονα τῶν 17-20 γραμμάτων, ὡς συνάγομεν ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ στίχ. 5-6· τούτου ἕνεκα τὸ πέρας τοῦ στίχ. 10 εἶναι δυσχερὲς νὰ συμπληρωθῇ ἄλλως ἢ ὡς ἄνω, ἀφ' οὗ ἡ ἐν στίχ. 11 σωθεῖσα συλλαβὴ τοιοῦτόν τι ὄνομα ἀπαιτεῖ.

Τὰ ἐν στίχ. 1-2 τίμια δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλως, μὴ σωθέντων ἐπαρκῶν ἰχνῶν πρὸς βεβαίωσιν· τοὐναντίον οἱ στίχ. 3-9 ἔχουσιν ἀσφαλῶς ἀναγνωσθῇ καὶ σχεδὸν ἀσφαλῶς συμπληρωθῇ.

Ἐκ τῶν ταγῶν ὁ μὲν προεδρεύων **Εὔνοστος** διαγινώσκεται λίαν πιθανῶς, ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ μόνον εἰκαστικῶς δύναται νὰ συμπληρωθῇ· εἶναι δὲ γνωστὸν τὸ ὄνομα **Εὔνοστος** ἐν Γόννοις· βλ. ἀριθ. 177· 265 κλ..

Ὁ *Δημαίνετος* διαγιγνώσκεται ἀσφαλῶς· φαίνεται δὲ ὢν ὁ περίφημος ἄρχων τῆς ἐν Γόννοις σπουδαίας οἰκογενείας, ἧς καὶ στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν ἀναφέρεται· βλ. ἀριθ. 51· 69· 82· 87· 96· 115 κλ..

Ἀριθ. 247 (καταλ. ἀριθ. 220). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· καταλήγει δὲ εἰς μέγαν γόμφον, ἀκατέργαστον τὰ πολλά, ὅπερ εἶναι ἀσύνηθες ἐν τοῖς γόμφοις τῶν ψηφισμάτων· ἔχει δὲ οὗτος ὕψ. 0·35 καὶ πλ. 0·31 καὶ ἐλλείπει τι αὐτοῦ καὶ τῆς ἀκτηρίδος δεξιά· ταύτης δ' ἐσώθη τὸ κατώτατον ἐπὶ ὕψ. 0·12· πάχ. τοῦ γόμφου 0·10.

Εὑρέθη ἐπί τινος ξηροτοίχου ἀγροῦ τινος, κειμένου ἔξω καὶ ἐγγὺς τῆς Ὀλυμπικῆς πύλης τῶν Γόννων, περὶ ἧς βλ. ΠΑΕ 1911 318· κατ' αὐτὴν τὴν θέσιν εὑρέθησαν μάλιστα ἢ μόνον ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.

Διετηρήθη ἀριστερὰ ἐπὶ τῆς ἀκτηρίδος ὀλίγον ὑπὲρ τὸν γόμφον τέρμα ἐπιγραφῆς, ἀβαθῶς καὶ καλῶς κεχαραγμένης· ὕψ. γραμμ. 0·017.

. ΙΤC .
[1] [- - - - δεῖνος τοῦ (Δημο)-]
1 κρ]ίτο[υ.

Τὸ σχῆμα τοῦ γόμφου καὶ ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως συνηγοροῦσιν ὑπὲρ χαρακτηρισμοῦ τῆς στήλης ὡς ἐπιτυμβίου· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ θέσει αὐτῆς θ' ἀνεμένομεν ἴχνη τοῦ **Ἑρμάου χθονίου**, ὧν οὐδὲν δύναται νὰ προσαρμοσθῇ τῶν περισωθέντων· φαίνεται ἄρα πιθανώτερον ὅτι εἶναι τέρμα ψηφίσματος συνεπτυγμένου τύπου, ἔνθα οἱ ταγοὶ ἀνεγράφοντο ἐν τέλει· τὰ περισωθέντα λοιπὸν ἀνήκουσι τῷ πατρικῷ τοῦ τελευταίου ταγοῦ.

Ἀριθ. 248 (καταλ. ἀριθ. 221). Τμημάτιον στήλης μαρμάρου λευκοφαίου, ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιον, ὄπισθεν δ' ἀπεσχισμένον. Ὕψ. 0·10, πλάτ. 0·05, πάχ. 0·03.

Διέλαθεν ἐν τοῖς περισυλλεγεῖσιν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1911 τμήμασιν, ἅτινα προήρχοντο μὲν ἐμφανῶς ἐκ στηλῶν, οὐδὲν ὅμως ἴχνος ἐπιγραφῆς ἔφερον, καὶ ἅτινα πάντα ἐκομίσαμεν τότε εἰς τὸ Μουσεῖον, ἔνθα καὶ νῦν ὑπάρχουσιν.

Ἐξετάσαντες ὅμως πάντα ἐκ νέου πάντοθεν, εὕρομεν ἐν τούτῳ διατηρούμενα τὰ γράμματα ΜΕ... καὶ ὑπ' αὐτὰ κενὸν διάστημα ὕψ. 0·08· ἦτο ἄρα καὶ τοῦτο τέρμα ψηφίσματος, ἐν ᾧ οἱ ταγοὶ ἀνεγράφοντο ἐν τέλει, καὶ δύναται νὰ συμπληρωθῇ ὡς πατρικὸν τοῦ τελευταίου ταγοῦ, π. χ. [**Θεοφάνου τοῦ Ἀρ**]|**με**[**ου**, διότι δεξιὰ θὰ ἠκολούθουν 2-3 γράμματα, ἴσως **Με**[**νεδήμου**, πρβ. ἀρ. 245.

Καὶ τοῦτο βεβαίως τὸ τμῆμα καὶ ἄλλα ὅμοια δύνανται νὰ ἀνήκωσιν ἑτέροις μεγάλοις εὑρεθεῖσι ψηφίσμασιν, ἀλλ' ὁ χῶρος τοῦ ἐκεῖ Μουσείου καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς χρόνου δὲν ἐπέτρεψαν ἡμῖν νὰ δοκιμάσωμεν ἐπὶ πάντων.

ιγ'). Ἕτερα ψηφίσματα ὑπὲρ δικαστῶν ἢ κοινὰ προξενικά.
(βλ. ἄνω ἀριθ. 148-164)

Ἀριθ. 249 (καταλ. ἀριθ. 132). Στήλη λευκοῦ εὐθρύπτου μαρμάρου, κάτω καὶ ἀριστερὰ ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον, ὁριζόντιον, ἁπλοῦν μέτωπον, ὑφ' ὃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτηρίδος μέχρι τοῦ πρώτου στίχου τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸν διάστημα ὕψ. 0·06, ἵνα περιλάβῃ πιθανῶς κορωνίδα γραπτήν, καθ' ἃ τὸ ὑπ' ἀριθ. 91 κτλ. Ὕψ. 0·13, πλάτ. 0·177, πάχ. 0·05.

Ἡ ἐπιγραφή, ἣν πάντως ἔφερεν, ἀπετρίβη καὶ ἐξηφανίσθη τοσοῦτον οἰκτρῶς, ὥστε οὐδὲν ἀσφαλὲς γράμμα δύναται νὰ συγκομισθῇ ἐξ αὐτῆς· μόλις διεκρίναμεν σκιώδη τινὰ ἴχνη γραμμάτων ἐν ἀρχῇ, οὐχὶ ἐμφανῆ, ἀλλ' εἰκαζόμενα, τὰ ἑξῆς:

... \\....ΧΗ ἀγ]α[θῆι τύ]χη[ι.

Εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς στήλης ὡς ψηφίσματος συντελεῖ ἡ μὴ ὕπαρξις ἰχνῶν γραμμάτων ἐπὶ τοῦ γείσου, ἐξ ὧν θὰ ἠδύνατό τις νὰ καταριθμήσῃ αὐτὴν ταῖς ἀναθηματικαῖς.

Ἀριθ. 250 (καταλ. ἀριθ. 182). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος καί που λευκοφαίου, ἄνω καὶ ἀριστερὰ ἀκέραιος, ὄπισθεν δὲ ἀπεσχισμένη· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον, ἁπλοῦν, ὁριζόντιον μέτωπον, ὑφ' ὃ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτηρίδος μέχρι τοῦ πρώτου στίχου τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸν διάστημα ὕψ. 0·023, ἵνα πιθανῶς περιλάβῃ γραπτὴν κορωνίδα. Ὕψ. 0·128, πλ. 0·14, πάχ. 0·05.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς, τῶν γραμμάτων διατηρούντων πορφυρᾶν βαφήν, πρὸς τὸ ῥόδινον ἀποκλίνουσαν· ὕψ. γραμμ. 0·012·

ΑΓ.... Ἀγ[αθῆι τύχηι.

Ἀνήκει βεβαίως ψηφίσματί τινι· καίτοι δὲν ἐδοκιμάσαμεν, θεωροῦμεν πιθανὸν ὅτι δύναται νὰ ἀνήκῃ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 244 ψηφίσματος, πρὸς ὃ ὑπάρχουσι πολλαὶ ὁμοιότητες, ἐκ τῆς περιγραφῆς ἀμφοτέρων τοὐλάχιστον συγκομιζόμεναι.

Ἀριθ. 251 (εἰκ. 5· καταλ. ἀριθ. 189). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, λίαν εὐθρύπτου, ὁμοίου ἁπλῷ τιτανολίθῳ, ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιος. Ὕψ. 0·13, πλάτ. 0·15, πάχ. 0·07.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐξηφανίσθη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἀποτριβεῖσα πάλαι ἐκ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ ἐκθέσεως καὶ ἕνεκα τῆς ὕλης τοῦ λίθου, μόλις δ' ὑπελείφθησαν ἄνω ἀριστερὰ σκιώδη τινὰ ἴχνη γραμμάτων συγκεχυμένα, ὧν οὐχὶ ὅλως ἀβέβαια εἶναι τὰ ἑξῆς

Εἰκ. 5 (ἐπιγρ. ἀριθ. 251)· ψήφισμα τῶν Γοννέων ὑπὲρ . . . . .

- - - ΙΙ - - - -
- - - - ΤΟ

περίπου

ἀγαθ]ῆ[ι τύχηι· ταγευ-
όν]τω[ν; κτλ..

ιδ΄). Ἕτεραι μαρτυρίαι περὶ ὅρων· νόμοι κττ..

(βλ. ἄνω ἀριθ. 165-181)

Ἀριθ. 252 (εἰκ. 6· καταλ. ἀριθ. 177). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, λίαν εὐθρύπτου, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος. Ὕψ. 0·365, πλ. 0·40, πάχ. 0·073.

Ἡ ἐπιγραφή, μικροτάτων οὖσα γραμμάτων καὶ λίαν πυκνῶς γεγραμμένη, μακρὰν δὲ τούτου ἕνεκα μηνύουσα διήγησιν, ἐχαράχθη μὲν βαθέως καὶ καλῶς, ἀλλ᾽ ἀπετρίβη οἰκτρῶς, μάλιστα κατὰ τὸ δεξιὸν ἥμισυ ἐξηφανίσθη ὅλως ἐκ διαβρώσεως τῶν ὑδάτων· κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ περίπου αὐτῆς διετηρήθησαν σκιώδη τινὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων, τοσοῦτον συγκεχυμένα, ὥστε ἐλάχιστα δύνανται νὰ συγκομισθῶσι μετὰ πλήρους βεβαιότητος· ὕψ. γραμμ. 0·004-0011, διάστ. 0·003· παραθέτομεν εἰκόνα καὶ μεταγραφήν τινων διὰ τὸν ἄνω ἐν ἀριθ. 241 ἐκτεθέντα λόγον· ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι οἱ στίχ. 1-12 περίπου εἶναι ὅλως συγκεχυμένοι.

Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἐγίνετο λόγος περὶ *ἐ*]*κκλη*[*σίας*, ἢ *ἐ*]*κκλή*[*σεως* (-*του*) κττ. ἐν στίχ. 13, περί τινος *Ἡρακ*[*λέωνος* ἐν στ. 20 καὶ ἴσως ἀνέ-

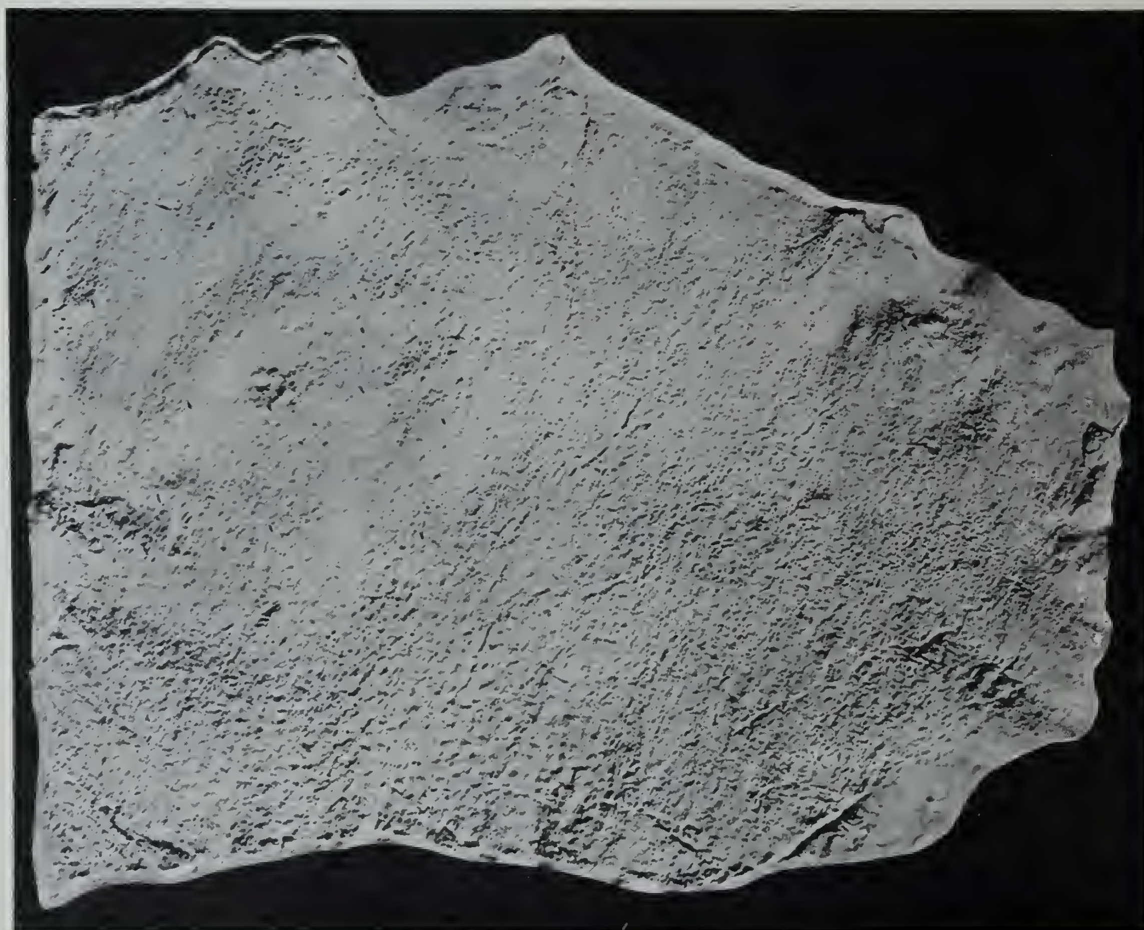

Εἰκ. 6 (ἐπιγρ. ἀριθ. 252)· μαρτυρίαι περὶ ὅρων ἢ νόμος τῶν Γοννέων.

- ΚΚΛΙΙ
- - - ΝΕ
- ΔΟΧ
- - ΟΝΛΠ
- - - ΤΩΝ
- - - ΗΝΕΚ
- - - ΟΣ
- - - - - - - ΛΕΩΝΟΣ
- - - - - - - - ΑΡΧΑΙΑΝΗΤΟ
- - - - - - - - - - - - - ΕΠΙ

φερέ τις ὁδὸν] *ἀρχαίαν*, ἢ τὸ [*δεῖνα τοῦ δεῖνος διορίζει*, ἐν στίχ. 21· ἐν δὲ στίχ. 18 δύναταί τις νὰ ἀναγνῷ *καὶ ἦν ἐκ* [*τούτου βουνός*, καθ' ἃ κεῖται ἐν ἀριθ. 169 κλ.. Ταῦτα μηνύουσιν ὅτι πιθανῶς διηγοῦντό τινες μάρτυρες τὰ περὶ τῶν ὅρων, ὡς ἐν ἀριθ. 165 κέ..

Ἀριθ. 253 (**εἰκ. 7**· *καταλ. ἀριθ. 207*). Στήλη

Εἰκ. 7 (ἐπιγρ. ἀριθ. 253) μαρτυρίαι περὶ ὅρων ἢ νόμος τῶν Γοννέων.

- - - - - - ΤΟΣ
- - - - - - - Ε -
- - - - - - - - -
- - - - - ΜΙΝΟΝ
- - - - ΗΝ - - -
- - - ΝΟΔΟΙ - -

μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, δεξιὰ μόνον ἀκέραιος, κάτω δ' ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν ἀπεσχισμένη τὰ πολλά. Ὕψ. μετὰ τῶν ἀποσχίσεων 0·203, πλάτ. ὁμοίως 0·16, πάχ. 0·05.

Εὑρέθη περὶ τὸ μέσον τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν Νοτανατολικὴν κλίσιν αὐτῆς, καταπεσοῦσα βεβαίως ἐκ τῆς κορυφῆς, ὡς ἡ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 246 καὶ ἄλλαι.

Ἡ ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή, ἦτο πλήρης λειχήνων, ὧν ἕνεκα τὰ γράμματα ἀπετρίβησαν τοσοῦτον οἰκτρῶς, ὥστε μόνον ἴχνη αὐτῶν συγκεχυμένα καὶ σκιώδη δύναταί τις νὰ διακρίνῃ· ὕψ. αὐτῶν 0·007-0·013, διάστιχ. 0·007· παρατίθεμεν εἰκόνα πρὸς ἔνδειξιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς καὶ μεταγραφὴν τῶν οὐχὶ ὅλως ἀβεβαίων γραμμάτων, ὧν τινα ἀσφαλέστερα δύνανται νὰ συγκομισθῶσι διὰ βελτίονος ἐκτύπου.

Ἐν στίχ. 4 ἀναγνωστέον ἴσως *κά*]*μινον*, ἐν δὲ στίχ. 6 *παρὰ τὴ*]*ν ὁδό*[*ν*, καθ' ἃ πολλάκις ἀναφέρεται ὁδὸς ἐν ταῖς περὶ ὅρων ἐπιγραφαῖς ἄνω ἀριθ. 165 κέ.· ἡ δὲ *κάμινος* θὰ ἦτο σύνοπτόν τι ἢ χαρακτηριστικὸν σημεῖον παρὰ τοὺς ὅρους, καθ' ἃ καὶ σήμερον αἱ κάμινοι μνημονεύονται πολλάκις ἐν τοῖς καθορισμοῖς τῶν συνόρων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ θέσεις ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, καλούμεναι ***Καμίνι***, ***Καμίνια***, ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ ***Κεραμαργειό***, ὅ ἐστι ***Κεραμιδαργειὸ*** ἐν Ἀρκαδίᾳ = Κεραμουργεῖον, ἤτοι κάμινος κεραμευτική.

ιε'). Ἄδηλα.

Ἀριθ. 254 (*καταλ. ἀριθ. 133*). Στήλη λευκοῦ ὑποκυανίζοντος μαρμάρου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη. Ὕψ. 0·54, πλ. 0·47, πάχ. 0·10.

Ἐκ τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ὕλης διακρίνεται ὅτι ἡ πλὰξ αὕτη εἶναι ὁμοιοτάτη τῇ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 165.

Ὁμοίως δ' ἐκείνῃ ἔφερε μακρὰν ἐπιγραφήν, ἐπίτηδες ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἤδη ἀποξεσθεῖσαν· εἶχε δὲ χαραχθῆ βαθέως καὶ καλῶς καὶ τὸ ὕψ. τῶν γραμμ. ἦτο 0·014· διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου διακρίνονται κάτω ἀριστερὰ ἴχνη τινὰ μὴ τελείως ἐξαλειφθέντων γραμμάτων· πλείονα καὶ ἀσφαλέστερα δύναταί τις νὰ συγκομίσῃ, λαμβάνων ἔκτυπον, ἐν ᾗ πλείονα, ὅπερ ἡμεῖς δὲν ἔσχομεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ λάβωμεν·

ΛΝ
Ξ
Ͻ ΛΝ
ΓΗ

Τὸ συμπίλημα τοῦ στίχ. 4 ἐχαράχθη βαθύτερον καὶ λοξῶς, διὰ μειζόνων δὲ γραμμάτων· ἴσως ἄρα εἶναι τυχαῖον, ἐκ φθορᾶς προελθὸν καὶ συγκρούσεων, ἢ ἄλλως δηλοῖ σύμβολόν τι, π.χ. ἀριθμὸν κττ..

Ἐκ τῶν εἰρημένων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἡ στήλη αὕτη ἀνεφέρετο εἰς διακανονισμὸν συνόρων, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 165, ἐξηλείφθη δὲ κατόπιν διά τινα λόγον ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφή· φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐπίσημον ἐξάλειψιν ἀντιγράφων ὑπονοεῖ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε', δημοσιευθεῖσα ἄνω ὑπ' ἀριθ. 174, ἐν στ. 5 εἰδικῶς.

Πλείονα περὶ αὐτῆς θὰ εἴπωμεν ἄν, λαμβάνοντες ἔκτυπα, διαγνῶμέν τι ἐπ' αὐτῆς λόγου ἄξιον.

Ἀριθ. 255 (*καταλ. ἀριθ. 133 α*). Μεγάλη στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιος· ἡ πλαγία αὕτη ἕδρα ἔχει ἐξεργασθῆ ἐπιμελῶς λεία διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, καθ' ἃ αἱ ἀντίστοιχοι τῆς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 165 δημοσιευθείσης· ὄπισθεν εἶναι ἐξειργασμένη καλῶς διὰ τῆς σφύρας. Ὕψ. 0·80, πλ. 0·45, πάχ. 0·10.

Καὶ αὕτη παρέσχε μοι τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔφερε μακρὰν ἐπιγραφήν, ἐπίτηδες ἐξαλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη· διακρίνει δέ τις καὶ νῦν ὑπόλοιπα γραμμάτων καθ' ἅπασαν τὴν ἔμπροσθεν ἐπιφάνειαν, ὧν ἱκανὰ δύναταί τις νὰ ἀντιγράψῃ, λαμβάνων τὰ ἀπαιτούμενα ἔκτυπα· τοῦτο ἴσως θὰ δυνηθῶμεν νὰ πράξωμεν ἡμεῖς ἐν καιρῷ.

Περὶ τῆς χρήσεώς ποτε αὐτῆς καὶ τοῦ λόγου τῆς ἐξαλείψεως βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ἀριθ. 254.

Ἀριθ. 256 (*καταλ. ἀριθ. 193*). Στήλη πλατυτάτη, μαρμάρου λευκοφαίου, ἐκ τεσσάρων τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖσα, ἄνω μόνον ἀκέραιος· ἄνω λήγει εἰς λίαν ἰσχυρῶς προεξέχον γεῖσον μετὰ πλατέος ὑπὲρ αὐτὸ ὁριζοντίου μετώπου, ἐπιμελῶς πάντων εἰργασμένων· ἐπίσης ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ μετώπου ἐξειργάσθη λίαν ἐπιμελῶς διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός. Ὕψ. σωθὲν 0·465, πλάτ. σωθὲν 1·18, οὗ ἐλλείπει ἔτι ἑκατέρωθεν ἱκανόν, ὡς φαίνεται, πάχ. 0·09.

Εὑρέθη περὶ τὸ μέσον τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν Νοτανατολικὴν κλίσιν αὐτῆς, καταπεσοῦσα ἐκ τῆς κορυφῆς, ὡς αἱ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 253 κλ..

Ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια, κειμένη πρὸς τὰ κάτω, εἶναι μὲν καθαρά, ἀλλὰ πλήρης σφυρηλασιῶν, διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενὸς πεποιημένων ἐπίτηδες πρὸς ἐξάλειψιν μακρᾶς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἧς οὐδὲ μετὰ ληφθὲν ἔκτυπον δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ σαφῆ γράμματα ὑπολειφθέντα· φαίνεται ὅτι ἡ ἀβαθὴς χάραξις, τὸ εὔθρυπτον τῆς ὕλης καὶ ἡ μετ' ἐπιμελείας γενομένη ἐξάλειψις διὰ τοῦ κτενὸς δὲν ἐπέτρεψαν νὰ διασωθῇ τι· ὅτι ὅμως ἔφερε πιθανώτατα ἐπιγραφήν, δεικνύει τὸ ἀριστερὸν τμῆμα κατὰ τὸ τέρμα.

Περὶ τῶν λόγων τῆς ἐξαλείψεως κτλ. βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ἀριθ. 254.

ιϜ') *Ἐπιγραφαὶ Γοννοκονδύλου-Ὀλυμπιάδος*

Παρὰ Λιβίῳ ἐν 39, 25, 16 καὶ 44, 6 ἀναφέρεται πόλισμα *Γοννοκονδυλῶν* (;) ἢ *Γοννοκόνδυλον* (τὸ) ἢ ἁπλῶς *Κόνδυλον*, ὅπερ μετέπειτα ἐκλήθη *Ὀλυμπιάς*[1]· τοῦτο καὶ τὰ μετ' αὐτὸ ἕτερα πολίσματα καὶ φρούρια ἀνεζήτησεν ὁ Leake ἐπὶ τῶν ἐκ Γόννων πρὸς τὴν νῦν Ῥαψάνην ὀρέων· ἀλλ' ἡμεῖς εὕρομεν αὐτὸ καὶ τὰ μετ' αὐτὸ ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ νῦν Δερελὶ πρὸς τὸν Νεζερὸν ἀτραποῦ· βλ. ΠΑΕ 1910 243 κἑ. καὶ 1911 320 κἑ..

Κεῖται δὲ ὁ Γοννοκόνδυλος παρὰ τὴν θέσιν **Τσιούρβα Μαντριὰ** εἰς τὸ μέσον που τῆς μνημονευθείσης ὁδοῦ καὶ κατέχει ὀχυρὰν θέσιν ἑκατέρωθεν τοῦ μεγάλου καὶ ἀείρρου ῥεύματος, τοῦ καλουμένου νῦν *Δύο Δέντρα*· καὶ τὸ μὲν τετειχισμένον ἥμισυ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην αὐτοῦ θὰ ἐκαλεῖτο εἰδικώτερον *Γοννοκόνδυλος*, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὁμοίως *Ὀλυμπιάς*· τὸ ὄνομα, τὸ γενικώτερον, θὰ ἦτο τὸ πρῶτον, φαίνεται δὲ προελθὸν

[1] Thessalis auditis Perrhaebi *Gonnocondylum*, quod Philippus *Olympiadem* appellaverat, Perrhaebiae fuisse, et ut sibi restitueretur, agebant· ταῦτα συνέβαινον τῷ 185 πΧ. Ἡ λέξις Ἑλληνιστὶ θὰ ἦτο κατὰ τὴν ἔκφρασιν ταύτην τὸ *Γοννοκόνδυλον*, ἢ ὁ *Γοννοκόνδυλος*, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ *Γοννοκονδυλῶν* (-ῶνος) νὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ Λατινικὸν ὡς ἄνω, παραβλεπομένου τοῦ Ω. Ἐν τῷ ἑτέρῳ χωρίῳ ὁ Λίβιος, ἀναφέρων τὰς εἰς Μακεδονίαν εἰσόδους ἐκ Γόννων, λέγει ὅτι κατείχοντο αἱ στρατηγικαὶ αὗται θέσεις τῷ 169 πΧ ὑπὸ φρουρῶν τοῦ Περσέως καὶ ἦσαν ἡ μὲν πρώτη παρ' αὐτὴν τὴν εἴσοδον τῶν Τεμπῶν ἐγγὺς τῶν Γόννων, ἤτοι ἔναντι τοῦ νῦν *Μπαμπᾶ*, ἡ δὲ δευτέρα ἐν *Κονδύλῳ* Condylo, castello inexpugnabili· νοεῖ δὲ τὸν *Κόνδυλον* τῶν *Γόννων*, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἤτοι τὸν *Γοννοκόνδυλον* τοῦ ἐν ἀρχῇ παρατεθέντος χωρίου, ὃν ἐξ ἀρσενικοῦ μετέτρεψεν εἰς οὐδέτερον, ἐκ τῆς γνωριμωτέρας αἰτιατικῆς ὁρμηθείς, ὡς φαίνεται εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν.

27 5 15.

ἔκ τινος ὀλίγον ὑπερκειμένης ἀποτόμου κορυφῆς ὄρους, ἣν σήμερον καλοῦσιν ***Ἀλὰ-Μπουρνοῦ***, ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον ***Ῥὶς τοῦ Θεοῦ***, ἥτις δεσπόζει τῶν διόδων· ἐξηλληνίσθη δ' ἡ λέξις ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ λέγεται ἐνίοτε ***Λάμπρου***, τῆς ὀνομασίας γραφείσης οὕτω καὶ ἐν τῷ πίνακι τῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας· ἦτο ἄρα ὁ ***Κόνδυλος*** τῶν ***Γόννων*** αὕτη, ἤτοι ἡ κατὰ εἰσβάλλοντος ἐκ Βορρᾶ ἐχθροῦ ἀμυντικὴ τῆς πόλεως ἀπειλή.

Ἡ δὲ λέξις ἐσχηματίσθη κανονικῶς, ***ὁ τοῦ Γόννου κόνδυλος = Γοννοκόνδυλος***, οὐχὶ ἐν εἴδει περιεκτικοῦ ἢ μεγεθυντικοῦ, ὡς ἀλλαχοῦ ἤκασα, γράψας ***Γοννοκονδυλών, -ῶνος***.

Ἐκ τῶν θέσεων τούτων ἀμφοτέρων προέρχονται, καθ' ἃς ἐλάβομεν πληροφορίας παρ' ἀξιοπίστων καὶ αὐτοπτῶν μαρτύρων, οἵτινες περισυνέλεξαν μάλιστα πολλὰ ἀρχαῖα ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Νοτίαν Ἑλλάδα, αἱ ἐπιγραφαὶ IG IX² 1040· 1041· 1042· 1043 καὶ ἴσως 1055· μνημονεύεται δὲ καὶ λέων μαρμάρινος, μετακομισθεὶς ἐντεῦθεν εἰς Λάρισαν, καταβάλλων ταῦρον, ὅστις ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἦτο ἱδρυμένος κατὰ χώραν, καὶ ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ θέσις ***Ἀρκοῦδα***, ἤτοι ***Ἄρκτος***, τοῦ λέοντος ἑρμηνευθέντος οὕτως ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων· λέγεται δὲ ὅτι ἐπέκειτο οὗτος ἐπὶ μεγάλου βάθρου, φέροντος ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἑδρῶν μακρὰς καὶ εὐδιακρίτους ἐπιγραφάς· καὶ τοῦ μὲν συμπλέγματος τμήματα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Μουσείῳ Λαρίσης, τὸ δὲ βάθρον οὐχί.

Περαιτέρω παρ' αὐτὸ τὸ νῦν χωρίον ***Νεζερὸς*** ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἑτέρας ἀρχαίας πόλεως, ἅτινα δὲν ἐξηρευνήσαμεν ἄχρι τοῦδε· ἐνταῦθα βεβαίως κεῖται ὁ ***Λαπαθοῦς***, ὁ λεγόμενος καὶ ***Χάραξ***, ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐπίσης μνημονευόμενος ἐν 44, 6· ἡ διωνυμία θὰ ἔχῃ καὶ ἐνταῦθα λόγον, οἷον περίπου ἡ προηγουμένη· διεσώθη δὲ καὶ σήμερον τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων, διότι οἱ ἐπιχώριοι διακρίνουσι τὴν λίμνην ἀπὸ τοῦ χωρίου, ἀποκαλοῦντες τὴν μὲν ***Νεζερόν***, τὸ δὲ ***Λαπατᾶν*** (ὁ ***Λαπατᾶς***, οὗ ἐθνικὸν ***Λαπαθιώτης***;)· ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἐπιγραφὴ IG IX² 1044 [1] καὶ αἱ παρὰ *Pringsheim* AM 1909 89.

[1] Ἐν στίχ. 1-2 τοῦ b αὐτῆς ἀνάγνωθι ***Πολυκράτης Ἡρακλεῖ***, οὐχὶ ***Ἡρακλεί[δου***, διότι ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται οὖσα ἀναθηματική· πιθανῶς ὁ ἀναθεὶς εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐνταῦθα ἐν ἀριθ. 257 ἀναφερομένῳ, ἴσως δὲ καὶ ὁ λίθος οὗτος ἐντεῦθεν ἀπεκομίσθη εἰς Νεζερὸν ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ὅτε ἐκτίζετο ἡ ἐκεῖ ἐκκλησία.

Ἅπασαι αἱ μνημονευθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἐκ ***Γοννοκονδύλου*** καὶ ***Λαπαθοῦντος*** φαίνονται ὀρθῶς ἐλλογούμεναι ταῖς τῶν Γόννων· διότι τὰ πολίσματα ταῦτα ἀνῆκον πιθανώτατα τοῖς Γόννοις, ὧν ἡ ἔκτασις ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν σημαντικῶς μεγάλη· βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 165 λεχθέντα, μάλιστα ΑΕ 1913 25· τούτου ἕνεκα καὶ ἡμεῖς συγκαταριθμοῦμεν τὰς κάτω ἐπιγραφὰς ταῖς τῶν Γόννων, ἀλλ' ὑπὸ ἴδιον κεφάλαιον πρός τινα διάκρισιν.

Ἀριθ. 257 (εἰκ. 8· 8α· 8β· καταλ. ἀριθ. 223). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου καλοῦ, ἐκ τεσσάρων τμημάτων, ἀνηκόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖσα, ἧς ἐλλείπει ἱκανὸν κάτω καὶ ἀριστερά, ἔνθα διετηρήθη ὅμως μέρος τοῦ τέρματος τῆς πλαγίας ἕδρας, διορίζον τὸ ὅλον πλάτος τῆς στήλης· ἄνω λήγει εἰς διπλοῦν γεῖσον καὶ ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ἀποκοπέντων τὰ πολλὰ ἢ ἀποσχισθέντων. Ὕψ. 0·57, πλ. 0·39, πάχ. 0·125.

Εὑρέθη ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀσβεστοκτίστου καὶ ἐν ἐρειπίοις ὄντος οἰκοδομήματος, παρακειμένου ναῷ ἀρχαίῳ· ἦτο δὲ πλήρης ἀσβέστου, ἰσχυρῶς ἐπικεκολλημένης, καὶ λειχήνων, ἐπικειμένων ἐπὶ τῶν πρὸς τὸ ὕπαιθρον ἐκτεθειμένων μερῶν, ἅτινα τούτου ἕνεκα καὶ ἐμελάνθησαν.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον μετὰ διάστημα ὕψ. 0·102 ὑπάρχει ἡ ἀρχῆθεν ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, ἀβαθῶς καὶ λίαν ἐπιμελῶς κεχαραγμένη, ὕψ. γραμμ. 0·014-0·017, ἀνήκουσα τοῖς περὶ τὸ 300 τοὐλάχιστον πΧ χρόνοις, ***Πο[λυκρά[τη]ς Ἀθην[ᾶ]ι***· ὑπὲρ αὐτὴν δεξιὰ διακρίνονται ἱκανὰ ἴχνη βαφῶν, ἀπολιθωθέντα μετὰ κόνεως, ἰόχρων, ὑπερύθρων καὶ πρασίνων, προερχομένων βεβαίως ἐκ πλατείας, γραπτῆς, πολυχρώμου κορωνίδος· ὁ δὲ ἀναθεὶς φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ εὐθὺς ἄνω μνημονευθέντι ἐν σημ. 1, διότι καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὑπάρχει βάθυσμα, ἀφῖνον ἑκατέρωθεν πλαίσιον ἐν εἴδει παραστάδων μετὰ προχείρως δεδηλωμένων κιονοκράνων, ἔνθα παρίσταται ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένη ἐν δεξιᾷ τῷ θεατῇ ἡ ***Ἀθηνᾶ***, κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον καθημένη ἐπὶ βράχου, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῆς μὴ δηλώσεως λεπτομερειῶν ἕδρας ἢ κλισμοῦ· φορεῖ χι-

α

β

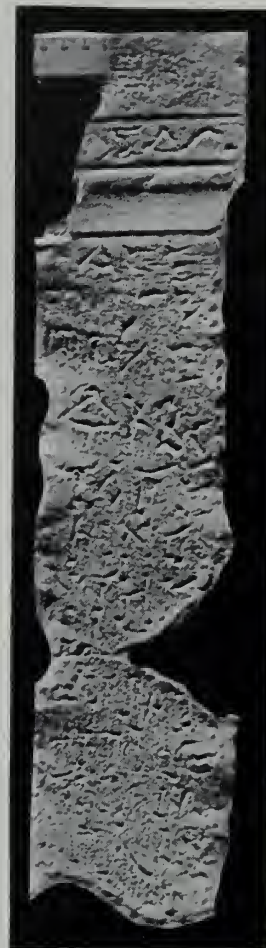

Εἰκ. 8 (ἐπιγρ. ἀριθ. 257 α-β)· ἀνάθεσις τῇ Ἀθηνᾷ καὶ ἀπελευθερώσεις ἐν Γοννοκονδύλῳ.

γ

δ

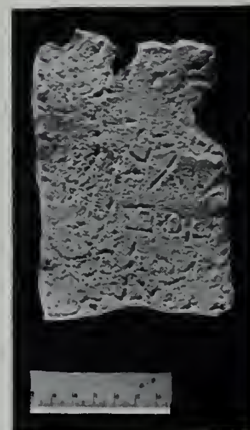

Εἰκ. 8β (ἐπιγρ. ἀριθ. 257δ)· ἀπελευθέρωσις ἐν Γοννοκονδύλῳ ἐπὶ στρατηγοῦ Πρείμου.

Εἰκ. 8α (ἐπιγρ. ἀριθ. 257γ)· ἀπελευθερώσεις ἐν Γοννοκονδύλῳ ἐπὶ στρατηγοῦ Παμφίλου.

α

A Ταμι]ευό[ν]των τ[ὸ]ν ἐ[ν-
ι]αυ[τὸν Νικάνδρου τοῦ Ἀ[ρι]σ[τίω
σιθέ[ο]υ [τ]οῦ Μάρ[κ]ου· Ε[ὐ]τυχὶς
λ]ε[υ]θερ[ω]θῖσα ὑπὸ Ε[ὐ]τ[υ]χοῦ[ς]
τηγῶ] Ἀ[ρ]ι[σ]τίωνι ἔ[δ]ωκεν [τῇ]
(κενὸν)
B Πολυκράτης
Ἀθηνᾶι

β

ν]ος, Δω-
[ή] ἀπε-
ἐν στρ[α-
πόλει
δη(νάρια) ΚΒ〈΄.
Ταγε-
υ[ό]ντ[ω-
ν] τῆ[ς π-
ό]λ[εως
ἐ[ν στ]ρα]τ-
η]γ[ῶ Ν-
ικ]άν[ο-
ρι] Ἀρ[ισ-
τίω]ν[ος κτλ.

γ

Γ Τ]α[μιεύοντος δεῖνος· τ]ρ[ισ]κ[αι-
δεκ]ά[του ἔτο]υς [τ]οῦ Σε[β]αστοῦ
Κ]α[ίσαρος] Α[ὐγ]ού[σ]του· μηνὸς
ἐνβ[ολίμου (η΄;)· τ]αγευόντων τῶ-
ν π[ερὶ] Π[ερδί(κ)]καν· [στρ(ατηγοῦντος Πα;)]μ-
φίλου· 〈**οἱ**;〉
Κ(Μ)α]λλώ, ἡ [ἀπελ]ευθ[ερ]ωθῖ[σα ὑ-
πὸ Καλλ;]είνου τοῦ Σ[(οφοκ)-
λέ[ους ἔ]δω[κ]εν τ[ὰ ἐκ τοῦ νόμου γιν-
όμενα τ]ῇ π[ό]λε[ι δη(νάρια) ΚΒ〈΄.
Δ Ταγε[υόντω]ν τῆς πόλε[ως (Τί)-
μωνος [τοῦ Ἐ]πενέ[του, δεῖνος
τοῦ Π]ατ[ρο]κ[λεί]δ[ου, δεῖ-
νος τοῦ] Ε[ὐ]δή[μου· ταμιευ-
όντων . . .]έο[υ τοῦ δεῖνος κτλ..

δ

E Σ]τ[ρ]ατη-
γοῦ]ντο[ς
Π[ρ]εί[μ-
ο]υ· [τα]γε-
υόν]τ[ω]ν
Ἐ. . .]α[- - -

τῶνα λεπτόν, ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφῦν, καὶ ἱμάτιον, ἐρριμμένον ἐπὶ τοῦ κάτω ἡμίσεος τοῦ σώματος· φορεῖ δὲ καὶ κράνος Κορίνθιον μετὰ θυσσάνου, κατερχομένου ὀπίσω· τὴν ἀριστερὰν χεῖρα στηρίζει διὰ τοῦ ἀγκῶνος ἐπὶ ἀσπίδος ἐλλειψοειδοῦς μετ' ἄντυγος, ἧς τὸ κύρτωμα παρίσταται φυσικῶς ἐκ τῶν ἔξω ὁρώμενον· ἡ ἀσπὶς θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ θεωρουμένου ἐδάφους, ἐφ' οὗ θὰ ἐπάτει καὶ ἡ θεά.

Τὴν δὲ δεξιὰν προεκτείνει ὁριζοντίως, ὡς ἀποδεχομένη *δῶρον*· ἀλλ' ἡ χεὶρ αὕτη ἀπεσχίσθη· διακρίνονται ὅμως ὑπὲρ αὐτὴν ἴχνη, λίαν ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένα καὶ ὡς ἄκρα προτεταμένων κεράτων *δαμάλεως* φαινόμενα· τοῦτο δὲ θὰ ἦτο τὸ ἀνάθημα.

Ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ἦτο πλουσίως βεβαμμένον, καθ' ἃ τὰ ἐν Δημητριάδι-Παγασαῖς εὑρεθέντα, ἀποδεικνύουσιν ὑπολειφθέντα σαφῆ ἴχνη ὡραίας ἰόχρου βαφῆς κατὰ τὴν ἄνω δεξιὰν ἔσω γωνίαν τοῦ βαθύσματος, κυανῆς δ' ἐπὶ τοῦ βάθους τῆς εἰκόνος, πρὸς δήλωσιν βεβαίως τοῦ ὑπαίθρου, ἐκχυμάτων δ' ἑτέρων βαφῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων ἑδρῶν τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ἀετώματος.

Ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐγένετο δευτέρα χρῆσις τῆς στήλης, καθ' ἃ καὶ τῶν ὁμοίων ἐντεῦθεν IG IX² 1040· (1043)· 1044· ἐποιήθη δὲ μικρὸς τετράγωνος τόρμος ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ἐν μέσῳ, ὀλίγον ἄνω τοῦ πρώτου στίχου τῆς ἀναθέσεως, πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ στερέωσιν τῆς στήλης τοιαύτην, ὥστε νὰ διακρίνωνται καὶ αἱ τέσσαρες ἕδραι αὐτῆς καλῶς.

Ἐπεγράφησαν δὲ ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, ἡ μὲν **α** ἤδη ἀπὸ τῶν κατωτάτω τοῦ τυμπάνου τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ἀρχομένη, ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς κεχαραγμένη καὶ λίαν ἀποτετριμμένη· ὕψ. γραμμ. 0·001-0·018, διάστιχ. 0·007· ἡ δὲ **β** ἐπὶ τῆς δεξιᾶς στενῆς πλευρᾶς τῆς στήλης, ἧς ὁ πρῶτος στίχος κεῖται ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ καλῶς κεχαραγμένη· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·027, διάστιχ. 0·004· ἡ δὲ **γ** ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ἐφ' ἧς ὑπῆρχον ἐπικεκολλημένοι στερρῶς λειχῆνες· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·024, διάστιχ. 0·005· ἡ **δ** ἐπιγραφὴ ἐγράφη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς πλευρᾶς, εὐθὺς ὑπὸ τὸ γεῖσον ἔχουσα τὴν ἀρχήν, ἀβαθῶς καὶ λίαν ἀμελῶς χαραχθεῖσα· ὕψ. γραμμ. 0·006-0·017, διάστιχ. 0·003· ἱκανῶς δὲ ἀπετρίβη καὶ ἐφθάρη· οἱ στίχ. 1-5 τῆς στενῆς ἕδρας **β** εἶναι συνέχεια τῆς ἐπὶ τῆς πλευρᾶς **α** ἐπιγραφῆς·

Στίχ. 1-6. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Α αἱ ἀναγνώσεις καὶ συμπληρώσεις εἶναι ἀσφαλεῖς· μόνον ἐν στίχ. 4 δὲν βεβαιοῦται, ἂν ἡ ἀπελευθέρωσις ἐγένετο ὑπὸ τῆς ***Εὐτυχοῦς*** ἢ ὑπὸ τοῦ ***Εὐτύχου***(ς)·

πιθανώτερον τὸ πρῶτον· εἶναι δὲ σύνηθες ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι νὰ ὁμοιάζωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἀπελευθερουμένων πρὸς τὰ τῶν ἀπελευθερωτῶν· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 4 τὰ τρία πρῶτα γράμματα ἐχαράχθησαν ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου μικρότερα. Ταγὸς ἢ ταμίας ἢ πατὴρ αὐτοῦ **Ἀριστίων** ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἐνταῦθα εὑρεθείσαις ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς IG IX² 1042· 1044· ὁ δὲ στρατηγὸς **Ἀριστίων**, ἀσφαλῶς συναγόμενος, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται· εἶναι δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, τοῦ περιλαβόντος ἀπὸ τοῦ ἔτους 30 πΧ καὶ τὸ τῶν Περραιβῶν.

Στίχ. 7-15. Ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐχαράχθη ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μόνον ἕδρας καὶ εἶναι βεβαίως μεταγενεστέρα τῆς προηγουμένης· δυστυχῶς εἶναι λίαν ἀμελῶς κεχαραγμένη καὶ ἰσχυρῶς ἐφθαρμένη οὕτως, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ μόνον ὡς λίαν πιθανὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ· τὸ ΚΑΝΟ τοῦ στίχ. 3 εἶναι βέβαιον, τοῦ Κ ἔχοντος μορφὴν τοῦ μεταγενεστέρου τύπου· κατ' ἀρχὰς εἴχομεν ὑπονοήσει τὸν συνήθη στρατηγὸν *Ἀγαθάνορα*, ἔπειτα προσεπαθήσαμεν νὰ διαγνώσωμεν **Εὐφράνορα**· ἀλλ' οὐδέτερον τούτων προσαρμόζεται μετ' ἀσφαλείας πρὸς τὰ περισωθέντα ἴχνη· τοὐναντίον ὁ **Νικάνωρ** εὐαρμοστεῖ μάλιστα πάντων· νῦν δὲ τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται καὶ ὁ στρατηγὸς οὗτος. Τοῦ πρώτου ταγοῦ τὸ ὄνομα ἐν στίχ. 14-15 εἶναι πιθανόν· εἶναι δὲ ἤδη γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ταγὸς τῶν Γοννέων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, τοὺς ὀλίγον πΧ δῆλον ὅτι, ὡς εἴπομεν ἄνω εἰς στίχ. 1-6.

Στίχ. 16-25. Ἡ ἀπελευθέρωσις Γ ἐχαράχθη διὰ μεγάλων γραμμάτων ἀβαθῶς καὶ ἐφθάρη ἰσχυρότερον τῶν λοιπῶν· ἐν στίχ. 16 οὐδὲν βέβαιον γράμμα δύναται νὰ συναχθῇ, πλὴν δύο ἢ τριῶν πιθανωτάτων· τοῦ δὲ στίχ. 17 τὸ δεξιὸν ἥμισυ σχεδὸν εἶναι ἀσφαλές, καίτοι μεταξὺ Ε καὶ Λ (=Α) τοῦ **Σεβαστοῦ** μόλις ὑπάρχει θέσις καὶ οὐδὲν ἴχνος διὰ τὸ Β, ὅπερ ἴσως ἐχαράχθη ἄνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου μικρὸν καὶ ἀπετρίβη· εἶχεν ἄρα τὸ πρῶτον γραφῇ **Σεαστοῦ**· κατὰ ταῦτα τὸ ἔτος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τὸ 18 πΧ, ἡ δ' ἔκφρασις αὐτοῦ οὕτως οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ὅτι πρόκειται περὶ χρονολογίας ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης αὐτοῦ· περὶ ὁμοίας χρονολογίας καὶ ἄλλων, π. χ. ἀπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Καίσαρος κλ., βλ. ἐν ΑΕ 1913 152-153· 173-174. Ἐν στίχ. 17-18 πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ **μηνὸς ἐνβολίμου**· ἀλλ', ἂν ἐδηλοῦτο ἡμέρα, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐδηλοῦτο δι' ἀριθμητικοῦ σημείου, δὲν εἶναι βέβαιον.

Ἐπίσης ὁ στίχ. 20 παρέχει μεγάλας δυσχερείας· ἐν πρώτοις τὸ ὄνομα τοῦ προεδρεύοντος τῶν ταγῶν δὲν εἶναι ὅλως βέβαιον, πλὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς καὶ ἴσως τοῦ πρώτου γράμματος· μετ' αὐτὸν ὑπάρχουσιν ἐφθαρμένα τινὰ γράμματα, ἤτοι ΚΑΝ-Ο-ΜΦΙΛΟΥϹΙ· τὸ σύμβολον μεταξὺ Ν Μ ἐθεωρήσαμεν ὡς ἐκφράζον κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ συνήθειαν τὸ **στρ**(*ατηγοῦντος*) βραχυγραφικῶς· φαίνεται δ' ὅτι μετ' αὐτοῦ ἀπεδόθη καὶ συμπίλημα ΠΑ δηλωτικὸν τῶν δύο πρώτων γραμμάτων τοῦ στρατηγοῦ, οὗ τὰ λοιπὰ εἶναι βέβαια· τὸ πρῶτον δ' ἐνταῦθα ἐμφανίζεται στρατηγὸς **Πάμφιλος**· ἐπειδὴ δ' ἐν ΑΕ 1913 173 ἐμφανίζεται στρατηγὸς **Ἀπολλόδωρος** ἐν ἔτει *τεσσαρεσκαιδεκάτῳ* **Σεβαστοῦ**, ὑποχρεούμεθα ἐν στίχ. 16 τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς νὰ ἀναγνῶμεν ὡς πιθανὸν *τ*]*ρ*[*ισκ*]*αι*[*δεκ*]*ά*[*του*, συμπληροῦντες καὶ ἐν IG IX² 1296 στίχ. 5 καὶ 11 τὸ σωθὲν ....*ου* τοῦ στρατηγοῦ ὡς **Παμφίλ**]*ου* μετὰ πιθανότητος ἐπίσης.

Τὸ δὲ τέρμα τοῦ στίχ. 20 φέρει ἴχνη ΟΙ, ἀρκτικὸν τοῦ *οἱ ἀπελευθερωθέντες*, ἀτόπως ἐνταῦθα τεθέντος· τὸ δὲ τῆς ἀπελευθερωθείσης ὄνομα θὰ ἦτο **Καλλὼ** ἢ **Μαλλώ**· τούτων πιθανώτερον εἶναι τὸ πρῶτον, ἄν τις μάλιστα ἀναγνῷ ἐν στίχ. 22 τὸν ἐλευθερωτὴν ὡς **Καλλεῖνον**=**Καλλῖνον**, ὅπερ καθ' ἑαυτὸ λίαν πιθανόν· τὸ πατρικὸν τούτου εἶναι ἀβέβαιον· δυνατὸν νὰ ἔληγεν εἰς **Σ** . . . . *λε*[*ως* ἢ ὁμοίως.

Στίχ. 25-29. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Δ ἐγράφη διὰ μικροτέρων γραμμάτων, ἱκανῶς ἐπίσης φθαρέντων· τὰ τεθέντα ὀνόματα θεώρησον μόνον πιθανά· τὸ **Ἐπένετος** θὰ ἐγράφη ἀντὶ **Ἐπαίνετος**.

Στίχ. 30-35. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἐγράφη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἕδρας ἀμελέστατα· τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι βέβαιον· τὸ Ρ ἐγράφη κατὰ τὴν σήμερον ἐν χρήσει γραφὴν **ϱ**· εἶναι δὲ γνωστὸς οὗτος ὡς στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς IG IX² 548· ἀνήκει δὲ τοῖς ὀλίγον μΧ

χρόνοις, διότι αἱ ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης χαραχθεῖσαι ἀπελευθερώσεις δὲν ἀπέχουσι βεβαίως πολὺ ἀπ' ἀλλήλων· εἶναι δῆλον ὅτι πᾶσαι τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 18 πΧ. καὶ τῶν ὀλίγον μετ' αὐτὸ χρόνων.

Ἀριθ. 258 (*καταλ. ἀριθ. 222*). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω καὶ δεξιὰ ἀποκεκομμένη· ἐποιήθη ἐν εἴδει ναΐσκου, παρασταθέντων ἑκατέρωθεν κιόνων παραστάδων μετὰ κιονοκράνων, ἀνεχόντων ἐπιστύλιον καὶ ἀέτωμα, ἀποκοπὲν τὰ πολλά· ἅπασα ἡ στήλη εἶναι μέλαινα ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ ὑπαίθρου. Ὕψ. 0·34, πλάτ. 0·31, πάχ. 0·10.

Εὑρέθη μετὰ τῆς προηγουμένης παρὰ τὸν αὐτὸν τοῖχον, καταπεσοῦσα πάλαι ἐκεῖθεν, ἔνθα εἶχεν ἐντοιχισθῆ.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς μονόστιχος ἐπιγραφή, ὕψ. γραμμ. 0·013-0·02·

ΞΕΝΟΚΛΗΣΔΙΚΑΙΟΚΡΑΤ

Ξενοκλῆς Δικαιοκράτ[ους Ἀθηνᾶι.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται ἐντὸς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Γ' πΧ ἑκατονταετηρίδος τοὐλάχιστον· ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως καὶ ἡ προηγουμένη ἐπιγραφὴ τοῦ Πολυκράτους δηλοῦσιν ὅτι πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ ἀναθηματικῆς πιθανώτατα στήλης, οὐχὶ περὶ ἐπιτυμβίου· ἡ δὲ θεότης, πρὸς ἣν ἡ ἀνάθεσις, εἶναι ἐμφανὴς ἐκ τῆς προηγουμένης στήλης.

Ὑπ' αὐτὴν διετηρήθη τι τοῦ βαθύσματος, ὅπερ εἶναι λεῖον καὶ δὲν φέρει ἴχνος ἀναγλύφου· ἴσως ἄρα παρίστατο γραπτῶς καὶ πολυχρώμως ἡ θεά.

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ψηφίσμασι καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῶν Γόννων· ἴσως μάλιστα ὁ ἀναθεὶς εἶναι τῆς αὐτῆς εὐσεβοῦς οἰκογενείας, ἧς ὁ **Καλλικλέας** καὶ **Ξενοκλέας** ἀνέθηκαν τὸ ἄγαλμα τῇ Ἀθηνᾷ Πολιάδι· βλ. ἄνω ἀριθ. 207·208 καὶ 113·139 234·240.

Ἀριθ. 259 (*εἰκ. 9· καταλ. ἀριθ. 163*). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος εὐθρύπτου, κάτω μόνον ἀπο-

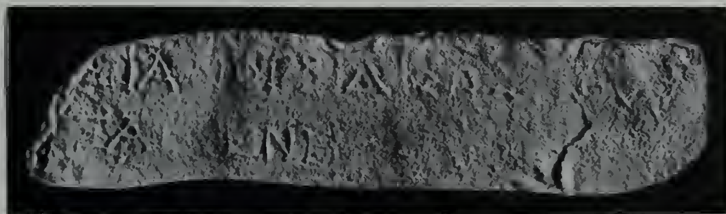

Εἰκ. 9 (ἐπιγρ. ἀριθ. 259)· ἀνάθεσις Σωσύλλης τοῖς Αἰγυπτίοις θεοῖς ἐν Γοννοκονδύλῳ

κεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς ἐλάχιστα προεξέχον, ὁριζόντιον μέτωπον, οὗ ἡ ἀριστερὰ γωνία μεθ' ἱκανοῦ τῆς στήλης ἀπεκόπη· τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι τὸ ἰδιάζον εἰς ἀναθηματικὰς στήλας, εὑρεθείσας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γόννων, τῆς τοῦ Ὁμολίου, ἐν τῷ ἄντρῳ τῶν Ὀρειάδων Νυμφῶν ἐπὶ τῆς Ὄσσης κλ. τόπων βλ. ἄνω ἀριθ. 213. Ὕψ. 0·18, πλάτ. 0·34, πάχ. 0·048.

Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ φύλακος ἐν τοῖς ἐρειπίοις καὶ οὐ μακρὰν τοῦ ἀνασκαφέντος ὑφ' ἡμῶν μαυσσωλλείου, πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν, περὶ οὗ βλέπε ΠΑΕ 1911 323 κἑ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἱκανῶς, ἕνεκά τε

Ἴσιδι· Σαράπιδ]ι· Ἀνούβιδ[ι]· Σώ[συλλα
δεῖνος εὐ]ξαμένη.

τοῦ εὐθρύπτου τῆς ὕλης καὶ τῆς πάλαι ἐν ὑπαίθρῳ ἐκθέσεως· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·012, διάστ. 0·01.

Τῶν ἐν τέλει τοῦ στίχ. 1 τεθέντων τεσσάρων τελευταίων γραμμάτων διετηρήθησάν τινα σκιώδη ἴχνη, καθιστῶντα λίαν πιθανὴν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὀνόματος, τῆς ἀναθείσης βεβαίως· ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 1 ἠδύνατο νὰ κεῖται ***Ὥρωι· Ἴσιδι*** κτλ.· περὶ τῆς λατρείας τῶν θεοτήτων τούτων ἐν Θεσσαλίᾳ βλ. IG IX² σελ. 122 καὶ ἀριθ. 360·465·589·590· πρβ. 851.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει τὸ σύνηθες κενὸν λεῖον διάστημα, σχὸν ποτε γραπτὴν ἀναθηματικὴν παράστασιν, ἐξαφανισθεῖσαν.

Ἀριθ. 260 (*εἰκ. 10· καταλ. ἀριθ. 164*). Τμῆμα βάθρου ἢ ἀρχιτεκτονικοῦ κυβολίθου, μαρμάρου λευκοφαίου, ἄνω μόνον ἀκέραιον, πάντοθεν δέ, πλὴν

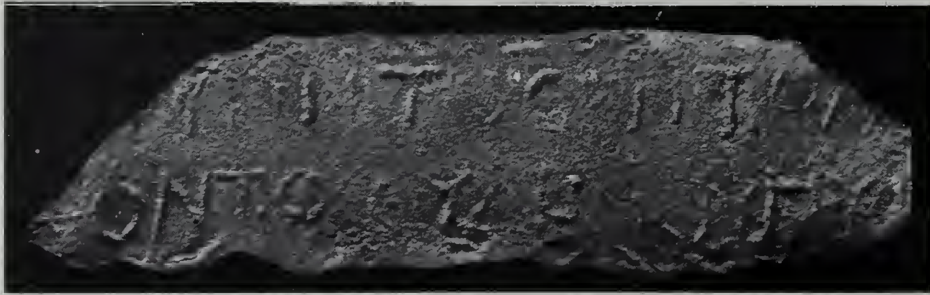

Εἰκ. 10 (ἐπιγρ. ἀριθ. 260)· ἀπελευθέρωσις ἐπὶ ταμίου Πτολεμαίου καὶ στρατηγοῦ Εὐδήμου ἐν Γοννοκονδύλῳ.

ταμιε]ύ[ο]ντος [Π]τολ[εμαίου,
στρατηγ]ο[ῦ]ντος Εὐδ[ή]μου· Πυ[θ...
[- - - ὁ (ἡ) ἀπελευθερωθεὶς κτλ.].

τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας, ἀπεσχισμένον· ἡ ἄνω ἕδρα εἶναι ἁδρότερον ἐξειργασμένη διὰ τῆς σφύρας. Ὕψ. 0·095, πλ. 0·44, πάχ. 0·23.

Εὑρέθη μετὰ τῆς προηγουμένης.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη λίαν βαθέως καὶ καλῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἱκανῶς· ὕψ. γραμμ. 0·02-0·035, διάστιχ. 0·012.

Ἠδύνατό τις ἐν στίχ. 1-2 νὰ συμπληρώσῃ κατὰ τὴν ἐκ *Χυρετιῶν* ἐπιγραφὴν IG IX² 340 = AE 1913 146-147 (τοῦ ἑνὸς ἐπίσης ταγοῦ ἐν ἀριθ. 1304 ἀμφισβητουμένου δικαίως ὑπὸ τοῦ Hiller ἐν τῷ πίνακι, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ὀρθοτέρα ἀνάγνωσις ἡμῶν ἐν AE 1913 178) συμφωνότερον τοῖς ἐπὶ τοῦ λίθου κειμένοις:

ταγε]ύ[ο]ντος [Π]τολ[εμαίου,
ταμιεύ]οντος Εὐδ[ή]μου κτλ.,

ἀποφεύγων τὸν καταλογισμὸν σφάλματος τῷ χαράκτῃ, ὡς παραλιπόντι τὸ Υ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 μετὰ τὸ Ο.

Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ προήρχοντο πλείονες δυσχέρειαι, ἐν ᾧ διὰ τῆς πρώτης συμπληρώσεως ἀποκαθίσταται μὲν τύπος ἀπελευθερώσεως κοινότατος καὶ οὐχὶ ἅπαξ εἰρημένος, εὐρύτατα ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἐπιγραφῶν γνωστός, ἀναγινώσκεται δὲ ταμίας ὁ αὐτός, ὁμοίως ἄνευ πατρικοῦ ἐκφερόμενος, ἐπὶ τῆς ἐνταῦθα ἐπίσης εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς, τῶν αὐτῶν χρόνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, δημοσιευομένης ἐν IG IX² 1042 στίχ. 75-77, ἀναγνωρίζεται δὲ γνωστὸς ἐκ Περραιβικῆς ἐπίσης ἐπιγραφῆς ἔ. ἀ. ὑπ' ἀριθ. 1268, τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων, στρατηγὸς *Εὔδημος*.

Ἀριθ. 261 (εἰκ. 22). Πλὰξ παραλληλεπίπεδος λευκοῦ μαρμάρου, ἀνήκουσα τῷ ἀνωτάτω, ἤτοι τρίτῳ ἀναβαθμῷ τοῦ ἡρῴου ἢ μαυσσωλλείου, ὅπερ ἐν μέρει ἀνεσκάψαμεν ἐν Γοννοκονδύλῳ [1], ἀκέραιος πλὴν μικρῶν ἀποτριβῶν κατὰ τὰς ἀκμάς, πανταχόθεν ἐξειργασμένη ἐπιμελῶς διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, πλὴν τῆς ὀπισθίας ἕδρας, φέρουσα παρὰ τὰς ἀκμὰς τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ὀρθογώνιον πλατὺ πλαίσιον, λεῖον διὰ τῆς σμίλης ἐξειργασμένον. Ὕψ. 0·22, πλάτ. 0·613, πάχ. 0·58.

Εὑρέθη ἀπερριμμένη ἐκ τῆς ἀρχῆθεν θέσεως αὐτῆς, παρὰ τὸν κατωτάτω ἀναβαθμὸν κειμένη, ὀλίγον ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος· ἀφήκαμεν δὲ αὐτὴν κατὰ χώραν, οὔσης ἐν τῷ παρόντι ἀδυνάτου τῆς μεταφορᾶς ἐλλείψει ἁμαξιτοῦ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη κατὰ τὸ δεξιὸν μόνον ἥμισυ τοῦ πλάτους τῆς πλακός, ὡς συνεχιζομένη δεξιὰ ἐπὶ ἑτέρας ὁμοίας, ἥτις ἀπώλετο, μετρίως βαθέως καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ἀνήκει δὲ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τοῖς περὶ τὸ 250 πΧ χρόνοις· ὕψ. αὐτῶν 0·011-0·018, διάστ. 0·016.

Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 1 διεκρίναμεν ἴχνος λοξῆς κεραίας, ἁρμόττον Μ, ἐν τέλει δὲ τοῦ στίχ. 3 ὑπάρχει ἴχνος ∠, ἐκ Δ βεβαίως προερχόμενον· ὅτι δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ πλαισίου, οὐδὲ μετεσκευάσθη εἰς λίθον ἀναβαθμοῦ προγενεστέρα πλὰξ ἐπιγεγραμμένη, εἶναι ἐμφανὲς ἐκ τῆς εἰκόνος· τὰ εὑρήματα ἄρα τῶν ὑποκειμένων τάφων, οὓς θὰ εὕρωμεν βεβαίως, ἐξακολουθοῦντες τὰς ἀνασκαφάς, θὰ εἶναι τῶν περὶ τὸ 250 πΧ χρόνων ἐπίσης, τινὰ δὲ ὀλίγῳ μεταγενέστερα (βλ. κάτω)· διὸ ἀνάγκη πᾶσα νὰ περατωθῇ ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη.

Τὰς συμπληρώσεις ἐξετελέσαμεν κατὰ τὸ πνεῦ-

[1] Ἡ ἀνασκαφὴ αὐτοῦ δὲν ἐπερατώθη ἔτι· βλ. ΠΑΕ 1911 329.

Εἰκ. 11 (ἐπιγρ. ἀριθ. 261)· ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα ὑπὲρ Δαμοκράτους τοῦ Ἀριστοκράτους ἐν Γοννοκονδύλῳ.

Τοῦτο τὸ Δαμοκρ[ά]τους [μνημεῖον ἔτευξεν ὁ δῆμος,
  πα[τρ]ὸς Ἀριστοκρ[ά]το[υς, ἐν προμάχοις φθιμένου·
ὅ[ς] καὶ δυσμενέων ἀν[δρῶν πόλιν ἐξαλαπάξας,
  πο]λλάκις ὤρθωσεν πατ[ρίδα μαρνάμενος [1].

μα τῶν περισωθέντων ἡμιστιχίων, μηδόλως ἀρνούμενοι ὅτι δύναταί τις νὰ προσαρμόσῃ ἑτέρας μᾶλλον ποιητικὰς καὶ ἐκφραστικάς· ἐν στίχ. 1 πχ., ἵνα τις ἀποφύγῃ τὴν ὑπὸ τοῦ δήμου ποίησιν τοῦ τύμβου, ἥτις εἶναι μὲν πιθανή, ἀλλ' ὑπὸ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι δυσκόλως θὰ ἐνεκρίνετο, δύναται νὰ συμπληρώσῃ ἀορίστως ***ἄριστ' ἀνάκειται*** ἢ ***ἄριστα τέτυκται***· καὶ τὸ μὲν τελευταῖον τοῦτο εἶναι σύμφωνον τοῖς εὑρήμασιν· ἀλλ' ἡ τοῦ ἡρῴου ποίησις ὑπὸ τοῦ λαοῦ προϋποτίθησι μεγάλην τιμήν, καὶ μετὰ θάνατον ἀποδιδομένην ὑπ' αὐτοῦ συνεχῶς τῷ ἀνδρὶ τούτῳ καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Διότι ἐκ τῶν στίχ. 2-3 φαίνεται ὅτι καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Δαμοκράτους ἐξυπηρέτησε σπουδαίως τὴν πατρίδα, ἵνα μνημονεύηται ἰδιαζόντως· βεβαιοῦται δὲ μάλιστα ἐκ τῆς κάτω ὑπ' ἀριθ. 262 δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς ὅτι ἐτιμήθη καὶ δι' ἀνδριάντος οὗτος· τὸ δὲ ὅς τοῦ στ. 3 ἀναφέρεται βεβαίως πρὸς τὸν Δαμοκράτη, ὑπὲρ οὗ μάλιστα ἐποιήθη τὸ μνημεῖον, ὡς μείζονας ἔτι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς προσενεγκόντος ὑπηρεσίας τῇ πατρίδι.

Αἱ δὲ ὑπηρεσίαι αὗται τοῦ Δαμοκράτους ὑπονοοῦνται ἐκ τοῦ στίχ. 4· ἡ πολλάκις ὅμως ὄρθωσις τῆς πατρίδος ὑποδηλοῖ βεβαίως κινδύνους, ἐπενεχθέντας οὐχὶ ἅπαξ πρὸς τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν δυσμενῶν ἀνδρῶν, ἤτοι ἐχθρῶν, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἔβλαψάν ποτε ἐπικινδύνως αὐτὴν καὶ ἐξεδιώχθησαν, ἡγουμένου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον αὐτῶν τοῦ Δαμοκράτους· διότι πᾶσα ὄρθωσις προϋποτίθησιν ἀναμφιβόλως πτῶσίν τινα· τούτων ἕνεκα προσεπάθησα νὰ ἀποδώσω τοιαύτην ἔννοιαν διὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ στίχ. 3, παραδεχόμενος ὅτι ὁ Δαμοκράτης μαχόμενος ὤρθωσε πολλάκις τὴν πατρίδα, κατορθώσας καὶ τῶν δυσμενῶν ταύτῃ ἀνδρῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν.

Ἦτο ἄρα ὁ Δαμοκράτης σημαντικὸν πρόσωπον καὶ τὸ συμβὰν ἱστορικόν, οὗ ἕνεκα ἐτιμήθη ὑπερβαλλόντως· περὶ τοιούτου γεγονότος ἐν Γόννοις οὐδὲν εὕρομεν ὑποδηλούμενον ὑπὸ τῶν συγγραφέων· ἐν δὲ ταῖς ἐπιγραφαῖς αὐτῶν πολὺς γίνεται λόγος περὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἡρακλειώτας παλαιᾶς ἔχθρας καὶ μεγάλης καὶ πολυχρονίου ἔριδος πρὸς αὐτοὺς περὶ ὅρων, ἧς ἕνεκα καὶ ἐκστρατεῖαί τινες ἐγένοντο καὶ φόνοι ἀνδρῶν ὑποδηλοῦνται ἐν ταῖς ἄνω ἑρμηνευθείσαις ἐν ΑΕ 1913 27· 31· 40-41 ἐπιγραφαῖς· εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι οἱ Ἡρακλειῶται

[1] Ἐν ΠΑΕ 1911 324 κεῖται ἐξ ἀβλεψίας ***πατρὸς Ἀριστοφῶντος*** ἀντὶ ***Ἀριστοκράτους***, καὶ λέγεται ὡς ***πιθανὸν*** τὸ ὅτι προέρχεται ἐξ ἐπιγράμματος, ἐν ᾧ τοῦτο εἶναι βέβαιον.

περὶ τὸ 250 πΧ εἰσβαλόντες εἰς τὰ μέχρι Γοννοκονδύλου φρούρια τῶν Γοννέων, ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ βεβαίως οἰκοῦντος Δαμοκράτους, ἀπωσθέντες μέχρι τῆς ἑαυτῶν πόλεως, ἣν ἴσως καὶ ἐξεπόρθησαν οἱ Γοννεῖς, ἡγουμένου τούτου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἐφονεύθη ἐν τοιαύτῃ μάχῃ μετ' ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος ὁ Δαμοκράτης, ἡ δὲ οἰκογένεια αὐτοῦ καὶ ἡ πόλις τῶν Γοννέων ἐποίησαν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Μακεδόνων βασιλέων, ἡγεμόνων καὶ πλουσίων ἀνδρῶν, μέγαν τύμβον καὶ ἡρῷον παρ' αὐτόν· ἔν τινι ἴσως προγενεστέρᾳ συμπλοκῇ θὰ εἶχε φονευθῆ καὶ ὁ Ἀριστοκράτης, πατὴρ τοῦ Δαμοκράτους, καὶ ἀνετέθη βεβαίως ἀνδριὰς αὐτοῦ ἐκεῖ παρὰ τὸν τύμβον

Ὀνόματα δὲ ***Δαμοκράτης*** καὶ ***Ἀριστοκράτης*** ἐμφανίζονται πολλάκις ὡς ἀρχόντων ἐν τοῖς ψηφίσμασι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Γόννων, ἀλλ' οὐχὶ ἀμφότερα ἑνὸς ἀνδρός, ἐκτὸς ἄν τις θελήσῃ ἐν ἀρ. 177 νὰ συμπληρώσῃ ***Δημο[κ|ρ]άτη|ς Ἀριστοκράτους***, ὅπερ εἶναι πιθανόν, ἀφ' οὗ πρόκειται περὶ εἰσφορῶν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὗτος θὰ ἦτο ἔγγονος ἐκείνου· καὶ ὁ ἄνω δ' ἐν ἀριθ. 232 θεωροδόκος ***Νίκαιος Ἀριστοκράτους*** φαίνεται ὢν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἀφ' οὗ ἀνέλαβεν ἑκὼν ἀξίωμα, ἀπαιτοῦν δαπάνας· ἴσως δέ τινες τῆς αὐτῆς οἰκογενείας λανθάνουσιν ἐν τοῖς ἄνω δημοσιευθεῖσιν ὑπ' ἀριθ. 80 Β· 95· 151· 240 ψηφίσμασι, μάλιστα δέ τις ***Δημ|οκράτης*** ἴσως, ἐνταῦθα εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς[1] καὶ δημοσιευομένης κάτω ὑπ' ἀρ. 263.

Ἀριθ. 262. Βάθρον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον· εἶναι λίαν ἐπιμελῶς πανταχόθεν ἐξειργασμένον, ἔμπροσθεν μὲν φέρον ἄνω προεξέχον μέτωπον καὶ ἐπιστύλιον, ὑφ' ὃ ὑπάρχει διπλοῦν γεῖσον μετὰ κυματίου, εἰσέχον βαθέως, κατὰ δὲ τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν ἕδραν φέρον λεῖον πλαίσιον περὶ τὰς ἀκμάς, διὰ τῆς σμίλης εἰργασμένον· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φέρει ἑκατέρωθεν δύο δακτυλιοειδεῖς τόρμους πρὸς ἁρμογὴν σιδηρῶν γόμφων δι' ἐγχύσεως μολύβδου, εἶναι δὲ εἰργασμένη ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας, ἵνα ἁρμοσθῇ ἐπ' αὐτῆς πλίνθος, συμφυὴς μαρμαρίνῳ πιθανῶς ἀνδριάντι· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια ἔχει ἐξεργασθῆ ἐπιμελῶς λεία, διότι, ὡς φαίνεται, ὁ λίθος οὗτος εἶχέ που ἐφ' ὑψηλοῦ ἁρμοσθῆ καὶ προεξεῖχέ τι αὐτῆς, φαινόμενον ἐκ τῶν κάτω· κατὰ τὸ μέσον τοῦ τέρματος τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχει μεγάλη τραπεζοειδὴς τομή, ἵνα, γομφούμενόν που τὸ ὅλον βάθρον μετὰ τοῦ ἀνδριάντος ἐκ τῶν ὄπισθεν, συγκρατῆται στερρῶς. Ὕψ. 0·335, πλ. 1·105, πάχ. 0·528.

Εὑρέθη Βορείως τοῦ προηγουμένου, κείμενον εἰς ὀκτὼ βημάτων ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, καταπεσὸν πάλαι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου ἐκείνῳ· ἠναγκάσθημεν δὲ νὰ ἀφήσωμεν καὶ αὐτὸ κατὰ χώραν, ὡς πολὺ μᾶλλον τοῦ προηγουμένου δυσμετακόμιστον.

Ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ ἐπιμελέστατα· ἀφίνει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἀριστερὰ κενὸν 0·035 καὶ κατέχει πλάτος 0·863· ὕψ. γραμμ. 0·015-0·027·

ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣΔΗΜΟΚΡΑΤΟΥΣ

Ἀριστοκράτης Δημοκράτους[2].

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἐπιγράμματι μνημονεύεται ***πατὴρ*** τοῦ ***Δαμοκράτους*** ὁ ***Ἀριστοκράτης***, ὑπονοεῖται δὲ ὅτι παρέσχε καὶ οὗτος μεγάλας ὑπηρεσίας τῇ πατρίδι· καθ' ἃ δὲ συνεπληρώσαμεν ἐκεῖ ἐν στίχ. 2, φαίνεται ὅτι ἐφονεύθη ἐν πολέμῳ ὑπὲρ αὐτῆς· τοῦτο δικαιολογεῖ ἐπαρκῶς τὸ βάθρον καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἀνδριάς· εἶναι ἄρα οὗτος αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ Δαμοκράτους, οὐχὶ δὲ υἱὸς αὐτοῦ, ἤτοι ἔγγονος ἐκείνου.

Ἡ δὲ διὰ τοῦ Η ἐκφορὰ τοῦ πατρικοῦ τούτου, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἐπιγράμματι τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἐκφέρεται διὰ τοῦ Α, ἑρμηνεύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐκεῖ εἶναι ποιητικὸς ὁ λόγος· τὸ δὲ ὀλίγον προγενέστερον τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς, ἐμφαίνει καὶ ἡ ἔσω κεραία τῶν ἐνθάδε Α, οὖσα τοξοειδής, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἐπιγράμματι ἐχαράχθη μᾶλλον τεθλασμένη· θὰ εἶχε δὲ ταφῆ καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Δαμοκράτους ἐκεῖ που ἐγγύς, ὡς δηλοῦσιν αἱ ἐνθάδε δημοσιευόμεναι ἐν συνεχείᾳ ἐπιγραφαί· ὁ δὲ ἀνδριὰς θὰ ἦτο πήλινος· διότι εὕρομεν δάκτυλον χειρὸς αὐτοῦ τελείου ἀνδρικοῦ μεγέθους.

Ἀριθ. 263 (εἰκ. 12). Στήλη λευκοῦ μαρ-

[1] Ἀναφέρεται αὕτη ἐν ΠΑΕ 1911 327· ἀπιθάνως ὅμως λέγεται ἐκεῖ ὅτι πρόκειται περὶ ***υἱοῦ*** τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθ. 261 ***Δαμοκράτους***.

[2] Ἡ μορφὴ τῶν Α δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἄνω τεθεῖσα, διότι ἡ ὁριζόντιος κεραία δὲν ἐχαράχθη οὔτε εὐθεῖα οὔτε τεθλασμένη, ἀλλὰ τοξοειδής.

28 5 15.

μάρου ἀκέραιος· ἄνω ἔχει ἐξεργασθῆ διὰ τῆς σφύρας ἀμελῶς πρός τινα σχηματισμὸν ἀνθεμίου, οὐχὶ ὅμως κυκλοτεροῦς, ἀλλὰ πολυγωνικοῦ· κάτω λήγει εἰς μέγαν γόμφον, ὕψους 0·50, ἀμελέστερον εἰργασμένον· ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια ἔχει ἀποσχισθῆ ἱκανῶς ἀνωτάτω καὶ κάτω παρὰ τὰς γωνίας ὑπὲρ τὸν γόμφον. Ὕψ. μετὰ τοῦ γόμφου 1·19, πλάτ. 0·565, πάχ. 0·31.

Εὑρέθη ἐντὸς τοῦ παρακειμένου τῷ μαυσσωλλείῳ ῥεύματος τῶν Δύο Δένδρων, περὶ τὸ μέσον τοῦ ἐπικλινοῦς καὶ βαθέος ἐπιπέδου τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, καταπεσοῦσα ἐμφανῶς ἐκ τῶν ἐγγύτατα τοῦ μαυσσωλλείου μερῶν, ἔνθα βεβαίως θὰ ἔκειντο οἱ τάφοι τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων· ἀφείθη δὲ κατ᾽ ἀνάγκην καὶ αὐτὴ κατὰ χώραν ἐκεῖ, οὔσης ἔτι μᾶλλον ἀδυνάτου ἐν τῷ παρόντι τῆς μεταφορᾶς (βλ. ΠΑΕ 1911 323-324).

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς, ἀλλ᾽ ἀπετρίβη καὶ ἐξηφανίσθη ἱκανῶς ἕνεκα τῆς πάλαι ἐν ὑπαίθρῳ ἐκθέσεως· παραθέτομεν εἰκόνα [1] καὶ μεταγραφὴν τῶν γραμμάτων, ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ διαγνώσωμεν· ὕψ. γρ. 0·016-0·021, διάστ. 0·01.

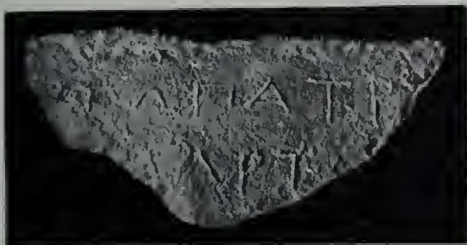

Εἰκ. 22 (ἐπιγρ. ἀριθ. 263)· ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ τοῦ Δημοκράτους (;) ἐν Γοννοκονδύλῳ.

ΛΕ
ΟΙΙ Ͻ
ϽΥΤΟΖ⁝Ι/
ΜΝΗΜ \ \ΞΠΛΙ
ϿΕΔ⁝ΚΛΙΟΓΑΤΡΛΙ
\ΕΝΕΚΙ

- - - - - - - - - - - -]Με[νέκ-
κου; - - - - - -]ο[ν]ο[υ - -
- - - - - - - ο]υ τὸ Δη[μο-
κράτους] μνῆμ[μα ἐ]π[αν-
ήγειρ;]ε Δ[ι]καιοπάτρα [ἢ;
Μ]ενέκ[κου.

[1] Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐνθάδε παρατιθεμένη εἰκὼν ἀνήκει τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 224 ἀναθηματικῇ ἐπιγραφῇ, δημοσιευθείσῃ ἐν ΑΕ 1914 19· ἡ δ᾽ ἐκεῖ εἰκὼν 8 ἀνήκει τῇ ἐνθάδε, περὶ ἧς ὁ λόγος· ἐτυπώθη ὅμως ἀντεστραμμένη· θεώρησον ἄρα αὐτὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω.

Προσεπάθησα διά τινων συμπληρώσεων, οὐχὶ καθ᾽ ὅλα ἀσφαλῶν ἐννοεῖται, νὰ προσαρμόσω τὰ σωθέντα πρός τινα νοῦν· εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἐποίησέ τι ἡ *Δικαιοπάτρα*, θυγάτηρ ἴσως τοῦ *Μενέκκου*, ὅστις φαίνεται δὶς ἀναφερόμενος, ἐν στ. 1 καὶ 6· τὸ ἔργον τῆς Δικαιοπάτρας ἀναφέρεται πρός τι *μνῆμμα* τοῦ *Δη[μοκράτους* ἴσως· ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου δύναται νὰ σχετισθῇ ἡ στήλη πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον *Δαμοκράτους* τοῦ πάνυ, τοῦ ἐν ἀριθ. 261.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ φαίνεται ἀρχαιοτέρα τῶν δύο προηγουμένων· ἡ λέξις *μνῆμμα* εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἐγράφη διὰ ΜΜ κατὰ τὸν Θεσσαλικὸν τρόπον, ὡς ἐν IG IX² 427· ὁ δὲ *Μενέκκας* εἶναι ὑποκοριστικὸν ἢ θωπευτικὸν ὄνομα ἐκ τοῦ *Μενεκράτης*, καθ᾽ ἃ τὸ *Δαμόκκας, Κλεόκκας, Νικόκκας, Φιλόκκας* (πρβ. RPh 1911 282), ἔτι δὲ *Ναυσίκκας* = Ναυσικράτης, *Βερέκκας* (Φερέκκας) = *Φ(Β)ερεκράτης* (IG IX² 1228·517) κττ.· εὑρέθη καὶ ἄνω ὑπ᾽ ἀριθ. 196 καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Πυθίου, ἐν ΑΕ 1913 164 δημοσιευθείσῃ, τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἀπαντᾷ δ᾽ ἐμφανέστερον καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 264, ὃν βλέπε.

Ἡ εἰς μέτρον ἀναγωγὴ τῶν περισωθέντων φαίνεται ἀπίθανος.

Ἀριθ. 264. Στήλη μεγάλη, μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκ δύο τμημάτων συναρμοζομένη, ἀκέραιος [1]· τὰ τμήματα ἀνήκουσιν ἐμφανῶς ἀλλήλοις, ἀλλὰ δὲν ἐδοκιμάσθησαν πρὸς πλήρη βεβαίωσιν· ἄνω λήγει εἰς ἀνθέμιον μετὰ κοσμημάτων ἀβαθῶς, ἀλλ᾽ ἐντέχνως ἀναγεγλυμμένων. Ὕψ. ὁλικὸν 1·81, πλάτ. 0·625, πάχ. 0·16.

Εὑρέθη παρερριμμένη ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα Βορείως τοῦ μαυσσωλλείου, ἀφείθη δὲ κατὰ χώραν διὰ τὸ νῦν ἀδύνατον τῆς μεταφορᾶς.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον ὑπάρχουσί τινα σκιώδη ἐκ τῆς φθορᾶς ἴχνη γραμμάτων, ἅτινα πρὸς αὐτῇ συνεχύθησαν μετὰ χαραγμάτων, ποιηθέντων οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν δι᾽ αἰχμηρῶν ὀργάνων ὑπὸ ποιμένων καὶ ἄλλων χωρικῶν καὶ κυνηγῶν, ἀποπειρωμένων νὰ ἀναγνώσωσιν ἢ νὰ ἀπομιμηθῶσιν αὐτά.

Ὀλίγον ὑπ᾽ αὐτὰ ὑπάρχουσι δύο ἀβαθῶς καὶ

[1] Ἀναφέρεται ἐν ΠΑΕ 1911 323, ἀλλ᾽ οὐχὶ ὀρθῶς ἀναγινώσκεται *Ἀριστίω[ν | Θεο]μνήστου*.

ἐκτύπως ἀποδεδομένοι ῥόδακες, σχεδὸν ἁπλῶς δι' ἐγχαράκτων κύκλων δεδηλωμένοι· ὑπ' αὐτοὺς δ' ἐπιγραφή, σχεδὸν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένη, ἀποτριβεῖσα ἱκανῶς ἀριστερὰ καὶ ἐν μέσῳ, πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ χαραγμάτων, ὡς ἡ ἄνω· ὕψ. γραμμ. 0·013-0·015, διάστιχ. 0·003· ἀποδίδομεν ὅσα διακρίνονται ἀσφαλέστερον·

ΞΑΡΙΣΤΙΩΝ
Ο ΜΕΝΕΚΚΟΥ

δεῖνα - - - - -]ς Ἀριστίω[νος.
Φιλ;]ό[λα;]ο[ς] Μενέκκου.

Τὸ πρῶτον ὄνομα τοῦ στίχ. 2 ἁρμόττει μάλιστα πάντων τοῖς ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ· ὄνομα δὲ *Ἀριστίων* ἀπαντᾷ πολλάκις ἐν μεταγενεστέραις ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Γόννων (βλ. ἄνω ἀριθ. 257)· ***Φιλόλαος*** δὲ ἀπαντᾷ ἄνω ἐν ἀριθ. 132· 133· 177· 189· περὶ δὲ τοῦ ***Μενέκκας*** βλ. τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ λεχθέντα.

Τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην διάστημα θὰ κατείχετό ποτε ὑπὸ γραπτῆς παραστάσεως, μεθ' ἣν ὑπάρχει ἐν μέσῳ ὁ συνήθης ἐγχάρακτος ἑρμῆς Ἑρμοῦ Χθονίου· αἱ περὶ αὐτὸν ἑκατέρωθεν σκιαί τινες γραμμάτων θὰ ἀπέδιδον τὸ κοινὸν ῥῆμα ***Ἑρμάου-Χθονίου***, ἢ ***Ἑρμῆι-Χθονίωι***.

Ἀριθ. 265 ***(καταλ. ἀριθ. 211).*** Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἐκ τριῶν τμημάτων, ἀνηκόντων ἀλλήλοις, συναρμοσθεῖσα, εὑρεθέντων οὐ μακρὰν ἀλλήλων, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς ὀξύ, ἠπίως προεξέχον ἀνθέμιον λεῖον, οὗ τὰ συνήθη κοσμήματα θὰ ἀπεδίδοντό ποτε διὰ βαφῶν. Ὕψ. 0·82, πλάτ. 0·495, πάχ. 0·16 (βλ. περὶ αὐτῆς ΠΑΕ 1911 327).

Εὑρέθη ὀλίγον ἔξω τοῦ ἐκ κυανολίθων κομψοῦ κτίσματος τοῦ μαυσσωλλείου, ἐγγύτατα τοῦ χείλους τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ῥεύματος καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον Γόννων.

Ὑπὸ τὸ γείσωμα τοῦ ἀνθεμίου ἐχαράχθη λίαν ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή· ὕψ. γραμμ. 0·018-0·042, διάστιχ. 0·028·

ΝΙΚΑΝΩΡ
ΕΥΝΟΞΤΟΥ

Νικάνωρ
Εὐνό[σ]του.

Τὰ Ν τοῦ στίχ. 1 ἀπεδόθησαν λοξότερον κατὰ τὸ ἀρχαϊκὸν σχῆμα. Ἀμφότερα δὲ τὰ ὀνόματα ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Γόννων· πρβ. ἄνω ἀριθ. 51· 65· 66 67· 68· 106· 246 διὰ τὸν ***Νικάνορα***, καὶ ἀριθ. 113· 177 διὰ τὸν ***Εὔνοστον***.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει λεῖον κενὸν διάστημα, σχόν ποτε γραπτὴν παράστασιν ἢ ταινίαν ἐξαφανισθέντα.

Ἀριθ. 266 ***(καταλ. ἀριθ. 212).*** Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιος. Ὕψ. 0·58, πλ. 0·315, πάχ. 0·11 (βλ. περὶ αὐτῆς ΠΑΕ 1911 327).

Εὑρέθη ἐγγύτατα τῆς προηγουμένης· ἀλλ' ἡ διαφορὰ τοῦ πάχους ὑποδεικνύει ὅτι δὲν ἀνήκει αὐτῇ, ἀφ' οὗ μάλιστα οὐδὲ ἁρμόττει που αὐτῆς, καίτοι ἐδοκιμάσθη.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·017.

ΕΡΜΗΙ Χ

Ἑρμῆι-Χ[θονίωι.

Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων λέξεων κενὸν λεῖον διάστημα θὰ εἶχέ ποτε ἀποδοθῇ, γραπτῶς μόνον, ὁ συνήθης ἑρμῆς Ἑρμοῦ Χθονίου.

Ἀριθ. 267. Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· κατωτάτω ἔχει ἐξεργασθῇ καθ' ὅλον τὸ πλάτος διὰ τῆς σφύρας πρὸς σχηματισμὸν γόμφου καὶ ἁρμογὴν τοῦ ὅλου ἐν τόρμῳ βάθρου. Ὕψ. 0·73, πλ. 0·505, πάχ. 0·15 (βλ. περὶ αὐτῆς ΠΑΕ 1911 323).

Εὑρέθη παρακειμένη τῇ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 264 καὶ ἀφείθη κατὰ χώραν ὡς δυσμετακόμιστος.

Φέρει ἐν μέσῳ ἐκτύπως ἀναγεγλυμμένον ἑρμῆν Ἑρμοῦ Χθονίου καὶ περὶ αὐτὸν ἑκατέρωθεν ἴχνη γραμμάτων, ἅτινα ὁ φύλαξ Δ. Ζιούνας λέγει ὅτι πρὸ τριακονταετίας ἀνέγνω, ὡς σῳζόμενα τότε καλῶς καὶ λέγοντα

ΕΡΜΑΟΥΧΘΟΝΙΟΥ

Ἑρμάου-Χθονίου.

Ἡ ἐνταῦθα τῆς στήλης ἀσφαλὴς ἀναμονὴ τοιαύτης ἐπιγραφῆς καθιστᾷ λίαν πιθανὴν τὴν πληροφορίαν ταύτην.

Ἀριθ. 268. Μικρὸν κυβικὸν βάθρον μαρμάρου λευκοφαίου τροχμαλοπαγοῦς, κάτω μόνον ἀποκεκομμένον, ἐκ πασῶν τῶν ἑδρῶν λεῖον εἰργασμένον, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξοχῆς ἢ γείσου.

Εὑρέθη περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα ταπεινότερον τῆς ἐν Ὀλυμπιάδι ὡραίας πηγῆς, ἣν σήμερον καλοῦσι *Ζεστὴ Βρύσι*, καίτοι τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι κατὰ τὸ θέρος ψυχρότατον, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως, περὶ ἧς βλ. ἄνω σελ. 17· ἀφείθη δ' ἐκεῖ κατὰ χώραν.

Ἐπὶ μιᾶς τῶν ἑδρῶν διακρίνονταί τινα γράμματα, τὰ πολλὰ ἐξαφανισθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου·

. / ⌒ - - - - - - -
. ϽΙΙΖ . Λ . . Λ'Λ .
- - - - / . . Ͻ=Α-
- - - - - - - - - -

Μὴ ἔχοντες τότε χρόνον, δὲν ἀντεγράψαμεν πλείονα· φαίνεται δ' ἔχον τὸ βάθρον ὕψ. περίπου 0·50, πλάτ. 0·30, πάχ. 0·40.

Ἀριθ. 269. Τμῆμα κοιλίας πίθου, ὑπερύθρου, σχεδὸν εὐτελοῦς πηλοῦ, πανταχόθεν ἀποκεκομμένον.

Εὑρέθη ἐγγύτατα τοῦ προηγουμένου καὶ ἀφείθη ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Φέρει ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τρία ἐγχάρακτα σημεῖα, ἐπὶ ὀπτοῦ τοῦ πηλοῦ ποιηθέντα δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ΛCC, ἅτινα δηλοῦσι πιθανῶς τὸ ὅλον τῆς χωρητικότητος τοῦ πίθου [1].

Ἀριθ. 270 (*καταλ. ἀριθ. 167*). Πλὰξ ἐπενδύουσα βωμόν, λευκοῦ μαρμάρου, ἄνω καὶ δεξιὰ ἀκέραιος, ὄπισθεν ἐπιμελῶς ἐξειργασμένη διὰ τῆς σφύρας, ἵνα στερρῶς προσαρμοσθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ· ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας φέρει γεισοειδῆ ἐξόγκωσιν ἐν εἴδει ἀκρωτηρίου· κατὰ τὰ ἄνω δὲ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας λήγει εἰς πλατύ, μετρίως προεξέχον μέτωπον, ὑφ' ὃ ἐν ἀβαθεῖ ἀναγλύφῳ παρίσταται ἐκτύπως *ἀστὴρ* ἢ *ἄνθος* τεσσάρων πετάλων μετ' ὀμφαλοῦ· ἐσώθη δὲ παραπλεύρως καὶ μέρος γωνιαίας *ἀνθοδέσμης*, ἐξαρτωμένης ἐκ *βουκρανίου* κριοῦ, συνεστραμμένων κεράτων, καὶ κατερχομένης ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ἕδρας, ἐξ ἧς μάλιστα θὰ ἦτο ὁρατὸς ὁ βωμός. Ὕψ. 0·183, πλ. 0·204, πάχ. 0·08.

Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ φύλακος μετὰ τῆς προηγουμένης ὑπ' ἀριθ. 259.

Ἐπὶ τοῦ μετώπου ὑπῆρχε δίστιχος πιθανῶς ἐπιγραφή, ἀναθηματικὴ βεβαίως, ὕψ. γραμμ. 0·01, διαστίχ. 0·06, τὰ πολλὰ ἐξαφανισθεῖσα· μόλις διακρίνονται, οὐχὶ ἐντελῶς βέβαια τάδε:

- - - - - - ΟΥ
- - - - - - Λ . Α

ἴσως: δεῖνα - - - - - - - -] ου
- - - - - ἱερητεύσ;]α[σ]α.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ἴχνη τινά, ἅτινα δὲν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἂν προέρχωνται ὄντως ἐκ γραμμάτων ἐξαφανισθέντων, ἢ ἁπλῶς ἐκ τῆς φθορᾶς.

Ἐν Ἐλασσόνι τῇ 31ῃ μαΐου 1913 (ἀναθεωρηθέντα ἐν Βόλῳ τῇ 20ῇ φεβρουαρίου 1914).

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλλος.

[1] Τὰ γράμματα C θεώρησον τοξοειδῆ ἀνοικτότερα τῶν παρατεθέντων.

Σημείωσις. — Ἄνω ἐν ἀριθ. 243 στίχ. 3 ἀντὶ *κε* γρ. *κεν*. Ἡ ἐν σελ. 12 εἰκὼν 4 ἐτέθη καθέτως, ἐν ᾧ δέον νὰ τεθῇ πλαγίως, ὅπερ καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς μεταγραφῆς.
(Βλ. ἀκόλουθον ἔλεγχον).

Ἔλεγχος

τῶν ἀριθμῶν τοῦ Μουσείου Γόννων πρὸς τοὺς τῆς ΑΕ 1911-1915.

Βραχυγραφιῶν ἑρμηνεία:

ΜΓ 1, 2, 3 κλ. = Μουσείου Γόννων ἀριθμός, ἐπιγεγραμμένος ἐπὶ τοῦ λίθου, 1· 2· 3.

ΑΕ 11 (ἢ 12 ἢ 13 ἢ 14 ἢ 15) ἀρ. 51· 52· 53 κλπ. = *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1911 (ἢ 1912 ἢ 1913 ἢ 1914 ἢ 1915) ἀριθμὸς ἐπιγραφῆς 51· 52· 53 κλπ..*

ΠΑΕ 10 (ἢ 11 ἢ 14) σ. 101· 102· 103 κλπ. = *Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1910 (ἢ 1911 ἢ 1914) σελὶς 101· 102 103 κλ..*

—} {— = *Τμήματα ἑνὸς ὅλου, ἢ ὄψεις πολλαὶ ἑνὸς λίθου.*

(55 α . . . κτλ.) = *Μὴ κείμενα ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαῖα ἀλλὰ συναριθμούμενα ἐνθάδε.*

(α ἢ β . . . κτλ.) = *Μὴ κείμενα ἐν τῷ Μουσείῳ Γόννων ἀρχαῖα ἀλλὰ συναριθμούμενα ἐν τέλει τοῦ ἐλέγχου εἰκονικῶς, ὧν ὁ τόπος σημειοῦται ἐν τῇ παραπομπῇ.*

ΜΓ	= ΑΕ	ἀρ.	ΜΓ	= ΑΕ	ἀρ.	ΜΓ	= ΑΕ	ἀρ.
1	14	206(1)	27 }	12	91	50	11	56
2	11	88Α-Β	27α }			51	12	157
3 }	12	147	27β }			52	12	117
3α }			28α }	13	{ 165 Α	53	12	162
4	11	79	28β }	13	{ 165 Β	54	12	138
5 }	12	155	29	12	132	(55α)	14	208
5α }			29α	12	137	55	14	207
6	11	67	29β	14	217	56	13	172
7(2)	12	129	30	12	89	57	13	167
8	12	152	30α	13	168	58	13	169
9	12	120	30β	12	149	59+ }	13	{ 166+
10	12	96	31	12	94	+ 59α }	13	{ +166α
11	12	107	32	12	154	60	14	209
12	11	75	33	12	118	61	11	58
13	12	116	34 }	11	57	62	11	54
14 }	11	68	34α }			63	11	59
14α }			34β }			64	12	145
14β }			35	12	139	65	12	130(4)
14γ }			36	11	84	66	14	210
14δ }			37	12	98	67	14	212
15	11	87	38	11	83	68	14	211
16	13	171	38α	11	85	69	11	76
17	12	121	39	12	102	70	12	127
18	13	170	40	12	140	71	12	125
19	11	60(3)	41	11	66	72	12	108
20	12	99	42	11	78	73	12	101
21	13	176	43	11	64	74	12	110
22	12	135	44	11	52	75	12	160
23+ }	11	{ 65+	45	12	113	76	12	123
+ 123 }	11	{ +74	46	12	114	77	13	173
24	11	71	47	13	180	78	12	93
25	12	124	48	12	158	79	11	81
26	12	97	49	12	151	80	12	134

(1) Τὸ τέταρτον γράμμα Ι τοῦ δευτέρου στίχου ἐξαλειπτέον.

(2) Ἐσφαλμένως ὑπὸ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἀριθμὸν 7 ἀναγράφεται ὁ ἐν ΑΕ 1912 σελ. 90 ἀριθμὸς 130· διότι οὗτος εἶναι ὁ Εὑρετηρίου 65.

(3) Ἐν ΑΕ 1912 σελ. 82 ἀριθ. 112 ἀποδίδεται ὡς ἀριθ. Εὑρετηρίου ὁ 19, ἐν ᾧ ὄντως εἶναι ὁ 89.

(4) Οὗτος φέρεται ἐσφαλμένως ὡς ἀντιστοιχῶν τῷ ἀριθμῷ Εὑρετηρίου 7.

ΜΓ	81	= ΑΕ 12 ἀρ. 103
»	82	= » 12 » 104
»	83	= » 11 » 69
»	84	= » 11 » 77
»	85	= » 12 » 115
»	86	= » 13 » 157
»	87	= » 12 » 92
»	88	= » 13 » 177
»	89(1)	= » 12 » 112
»	90	= » 11 » 73
»	91	= » 12 » 119
»	92	= » 12 » 105
»	93	= » 11 » 86
»	94	= » 13 » 174
»	95	= » 12 » 109
»	96	= » 12 » 111
»	97	= » 11 » 80 ΑΒ
»	98	= » 13 » 181
»	99	= » 12 » 90
»	100	= » 12 » 95
»	101	= » 12 » 143
»	102	= » 12 » 150
»	103	= » 12 » 161
»	104	= » 12 » 122
»	105	= » 12 » 146
»	106	= » 14 » 216
»	107	= » 12 » 159
»	108	= » 12 » 156
»	109	= » 12 » 100
»	110	= » 11 » 82
»	111	= » 12 » 144
»	112	= » 13 » 178
»	113	= » 12 » 133
»	114, 114α	= » 12 » 148
»	115	= » 12 » 142
»	116	= » 12 » 126
»	117	= » 12 » 131
»	118, 118α	= » 12 » 153
»	119	= » 14 » 213
»	120	= » 11 » 70
»	121	= » 11 » 72
»	122, 122α	= » 11 » 51
»	123+	= » 11 » 74+
»	+ 23	= » 11 » +65
»	124	= » 12 » 128
»	125, 125α	= » 12 » 141
»	126	= » 12 » 136
»	127	= » 12 » 106
»	128	= » 11 » 55
»	129	= » 11 » 53
»	130	= » 14 » 214
»	131	= » 14 » 215
»	132	= » 15 » 249
»	133	= » 15 » 254
»	133α	= » 15 » 255
»	134	= » 14 » 198

ΜΓ	135	= ΑΕ 14 ἀρ 201
»	136	= » 11 » 61
»	137	= » 14 » 202
»	138	= » 14 » 190
»	139	= » 14 » 186
»	140	= » 14 » 195
»	141	= IG IX ² 1045
»	142	= γλυπτόν ΠΑΕ 10 σ. 248
»	143	= ΑΕ 14 ἀρ. 192
»	144	= » 14 » 185
»	145	= » 14 » 184
»	146	= IG IX ² 1047
»	147	= ΑΕ 11 ἀρ. 62
»	148	= γλυπτόν ΠΑΕ 11 σ. 318-319
»	149	= ΑΕ 14 ἀρ. 188
»	150, 150α	= » 14 » 194
»	151	= » 11 » 63
»	152	= χαλκᾶ ΠΑΕ 10 σ. 258
»	153	= ΑΕ 14 ἀρ. 227 Β
»	154, 154α	= » 14 » 228 Γ
»	155	= » 14 » 228 Δ
»	156	= » 14 » 228 Β
»	157	= » 14 » 228 Δ
»	158	= » 14 » 230 Α
»	159	= » 14 » 227 Γ
»	160	= » 14 » 229 Β
»	161	= » 13 » 179
»	162	= » 14 » 191
»	163	= » 15 » 259
»	164	= » 15 » 260
»	165	= » 15 » 245
»	166	= γλυπτόν ΠΑΕ 11 σ. 324
»	167	= ΑΕ 15 ἀρ. 270
»	168	= γλυπτον ΠΑΕ 11 σ. 319
»	169	= ΑΕ 14 ἀρ 196
»	170	= » 14 » 233
»	171	= » 14 » 232
»	172	= » 14 » 242
»	173	= » 15 » 243
»	174	= » 15 » 244
»	175	= » 14 » 240
»	176	= » 14 » 238
»	177	= » 15 » 252
»	178	= » 14 » 239
»	179, 179α, 179β, 179γ	= » 12 » 163
»	180	= » 14 » 221
»	181, 181α	= » 14 » 234
»	182	= » 15 » 250
»	183	= » 14 » 237

ΜΓ	184	= ΑΕ 14 ἀρ. 235
»	185	= » 12 » 164
»	186	= » 14 » 236
»	187	= » 14 » 218
»	188	= » 14 » 219
»	189	= » 15 » 251
»	190	= » 14 » 224(2)
»	191	= » 14 » 220
»	192	= » 14 » 223
»	193, 193α, 193β, 193γ	= » 15 » 256
»	194	= » 14 » 222
»	195	= » 14 » 241
»	196	= » 14 » 226
»	197	= » 15 » 246
»	198	= » 14 » 189
»	199	= γλυπτόν ΠΑΕ 11 σ. 319
»	200	= γλυπτόν ΠΑΕ 11 σ. 317
»	201	= ΑΕ 14 ἀρ. 229 Α
»	202	= » 14 » 230 Β
»	203	= » 14 » 227 Δ
»	204, 204α, 204β, 204γ	= » 14 » 228 Α
»	205, 205α	= » 14 » 228 Ε καὶ Ϝ
»	206	= » 14 » 227 Α
»	207	= » 15 » 253
»	208	= » 14 » 182
»	209	= γλυπτὰ ΠΑΕ 11 σ. 317
»	209α	= ΑΕ 14 ἀρ. 231 Α
»	209α'	= » 14 » 231 Β
»	209β	= » 14 » 231 Γ
»	209γ	= » 14 » 231 Δ
»	209δ	= » 14 » 231 Ε
»	209ε	= ἀγγεῖα πήλινα ΠΑΕ 11 σ. 317
»	209ϛ	= ἀγγ. μεγαρικῶν τμήματα ΠΑΕ 11 σ 317
»	209ζ	= ἀγγεῖα κλ. νεολιθικὰ ΠΑΕ 11 σ 316 317
»	209η	= ὀπτῆρες νεολιθικοὶ ΠΑΕ 11 σ. 317
»	209θ	= ΑΕ 14 ἀρ 230 Γ
»	210	= » 14 » 200
»	211, 211α, 211β	= » 15 » 265
»	212	= » 15 » 266
»	213	= γλυπτὰ ΠΑΕ 11 σ. 327
»	213α	= γλυπτὰ ΠΑΕ 11 σ. 327.
»	214	= ΑΕ 14 ἀρ. 197

(1) Ἐσφαλμένως γράφεται ὡς ἀριθ. Εὑρετηρίου ὁ 19 ἐν τῷ σημειουμένῳ τούτῳ ἀριθμῷ τῆς ΑΕ 1912 σελ. 82.

(2) Ἡ δημοσιευομένη ἐκεῖ εἰκὼν δὲν ἀνήκει τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, ἀλλὰ τῇ ἐν ΑΕ 1915 σ. 25 δημοσιευομένῃ, ἐκείνη δὲ ἀνήκει ταύτῃ.

ΜΓ 215	= Μοψίου ἐπιγραφὴ	ΜΓ 223	= ΑΕ 15 ἀρ. 257	(ε)	= ΑΕ 14 ἀρ. 205
	ΠΑΕ 11 σ. 333	» 223α		(F)	= » 15 » 261
» 216	= ΑΕ 14 ἀρ. 225	» 223β		(ζ)	= » 15 » 262
» 217	= Ἐλατείας ἐπιγραφὴ	» 223γ		(η)	= » 15 » 263
	ΠΑΕ 11 σ. 330	» 224	= » 14 » 204	(θ)	= » 15 » 264
» 218	= ΑΕ 14 ἀρ. 187	(α)	= » 14 » 183 [1]	(ι)	= » 15 » 267
» 219	= » 14 » 203	(β)	= » 14 » 193	(ιβ)	= » 15 » 269
» 220	= » 15 » 247	(γ)	= ΑΕ 14 ἀρ. 199	(ια)	= » 15 » 268
» 221	= » 15 » 248	(δ)	= ἐπιτύμβιος στήλη ἐν Λαρίσῃ.	(ιγ)	
» 222	= » 15 » 258				

Σημείωσις. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐξέλεγξιν πασῶν τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκδοθεισῶν ὑφ' ἡμῶν ἐπιγραφῶν τῆς Θεσσαλίας ἀπ' ἀριθ. 1-270 ληφθήτωσαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐν τῇ ΑΕ τοῦ 1915 δημοσιευθησόμεναι συμπληρωματικαὶ γενικαὶ παρατηρήσεις μου *εἰς Θεσσαλίας ἐπιγραφάς.*

Ἐν Βόλῳ τῇ 23ῃ φεβρουαρίου 1914.

Ἀ. Σ. Ἀ.

(1) Ἀντὶ ΡΑΠ ἀνάγνωθι ΠΑΡ.

Πάπυρος ἐξ Ἀρσινόης (Φαγιοὺμ) τῆς Αἰγύπτου

(πίναξ 1)

ὑπὸ

Ἀντωνίου Χ. Χατζῆ.

§ 1. Ὁ πάπυρος οὗτος εὑρέθη ἐν Ἀρσινόῃ (νῦν Faijûm) τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σύμης Δημοσθένους Χαβιαρᾶ τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἑταιρείᾳ, ἥτις ἀνέθηκέ μοι τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ.

Ὁ πάπυρος, ὅστις ἔχει μῆκος μὲν 0·23, πλάτος δὲ 0·11, ἀποτελεῖται ἐκ 18 στίχων.

Ἡ κατάστασις αὐτοῦ δὲν εἶναι δυστυχῶς ἐν πᾶσι καλή[1], δι' ὃ ἐνιαχοῦ τὰ γράμματα εἶναι δυσανάγνωστα (πρβ. π.χ. στίχ. 3 καὶ 4). Κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν διὰ τὴν τοῦ παπύρου φθορὰν εἶναι ὁμοίως λίαν δυσανάγνωστα τὰ γράμματα, πολλῶν δὲ μόνον ἴχνη σῴζονται.

Ὁ πάπυρος οὗτος δὲν εἶναι τῶν συνήθων, μοναδικὸς δὲ ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.

Εἶναι δηλαδὴ γεγραμμένος δι' ***ἑλληνικῶν*** μὲν γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ***κοπτικῇ γλώσσῃ***[2], ὡς εὐθὺς ἀνεκάλυψα μετ' ἐπισταμένην μελέτην τῶν γραμμάτων.

[1] Δι' ὑγρασίαν, ὡς φαίνεται.

[2] Καὶ βεβαίως ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Φαγιούμ.

§ 2. Ἡ κοπτικὴ γλῶσσα, ἐν ᾗ εἶναι γεγραμμένος ὁ ἡμέτερος πάπυρος, δὲν λαλεῖται πλέον, ἀλλ' εἶναι νεκρά, ἐξαφανισθεῖσα ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μΧ[3].

Ἡ κοπτικὴ γλῶσσα, ἥτις ἐλαλεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Β' μΧ αἰῶνος εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς καὶ διὰ τοῦτο ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι μεγάλη[4]. Περὶ αὐτὴν ἠσχολήθησαν πολλοί[5].

§ 3. Ἡ κοπτικὴ γραφὴ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων, εἰς ἃ προσετέθησαν καὶ τὰ ἓξ συμπληρωμα-

[3] Ἀπὸ τοῦ Ι' ἤδη αἰῶνος μΧ διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης εἶχε περιορισθῇ ἐν μοναῖς αἰγυπτιακαῖς. Σήμερον οἱ γινώσκοντες τὴν κοπτικὴν γλῶσσαν Κόπται ἔμαθον ταύτην παρὰ τῶν λογίων (Αἰγυπτιολόγων) τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

[4] Ὁμοίως σπουδαίας σημασίας εἶναι ἡ κοπτικὴ γλῶσσα διὰ τὴν ***μεσαιωνικὴν*** καὶ ***νέαν ἑλληνικήν***, ἐπειδὴ παρέλαβε κατὰ διαφόρους χρόνους πληθὺν ἑλληνικῶν λέξεων (πρβ. hαλακόστε = ὁλοκότινος).

[5] Οὕτω γραμματικὰς ἔγραψαν παλαιότερον οἵδε. Rosellini (Ῥώμη 1837), Peyron (Τουρῖνον 1841), Schwartze (Βερολῖνον 1850), Uhlemann (Λιψία 1853), κοπτικὴν - ἱερογλυφικὴν ὁ Rossi (Τουρῖνον 1878). Λεξικὰ ἔγραψαν ὁ Tattam (Λιψία 1835), ὁ Peyron (Τουρῖνον 1835), ὁ Parthey (Βερολῖνον 1844), ὁ Levi (Vocabolario geroglifico copto ebraico, Ῥώμη 1887 κἑ. 5 τόμοι). Πρβ. καὶ Abel, Koptische Untersuchungen, Berlin 1876-1877, τόμοι 2. Τὰς νεωτέρας γραμματικὰς μνημονεύομεν ἐν τῇ ἑπομένῃ σημειώσει.

τικὰ «*δημοτικὰ*» γράμματα[1], ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον τὸν Β΄ αἰῶνα μΧ.

§ 4. Ἐπειδὴ ἀγνοῶ τὴν κοπτικήν, δὲν δύναμαι νὰ δώσω μετάφρασιν τοῦ περιεχομένου. Ταύτην καλοῦνται νὰ δώσωσιν οἱ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ Αἰγυπτιολόγοι, διότι παρ' ἡμῖν οὐδεὶς δυστυχῶς ὑπάρχει Αἰγυπτιολόγος. Περὶ τοῦ περιεχομένου μόνον τάδε δύναμαι νὰ εἴπω. Ἐν στίχῳ 7 καὶ 15 ἀναγινώσκω τὸ ὄνομα Ἀβραhάμ. Περὶ τίνος Ἀβραὰμ ὁ λόγος; Πᾶς τις δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν τῷ παπύρῳ λέγεται περὶ τοῦ τῆς Παλαιᾶς διαθήκης Ἀβραάμ. Ἐν κοπτικοῖς ὅμως μνημείοις εὗρον συχνάκις μνημονευόμενον *ἐπίσκοπόν* τινα Ἀβραάμ[2]. Ἴσως ὅμως πρόκειται περὶ τρίτου τινὸς Ἀβραάμ.

§ 5. Μετὰ τὰ λεχθέντα εἰσαγωγικῶς περὶ τοῦ παπύρου παραθέτομεν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ:

ϩεμπλερ(?)επνουτιϣαρπ///ϩ[.]β///
ανακτεσιουηρaεισϩει[..]τλ
μαμακϫεπϩαουταειεσια[ ]
αειϫεταε///ϫωισϩετενο[.]
αλλαπιεκ[.]πεταβιϫωιαλ
λαϩακκεϩληιπελλαπωλι
αϩαμααβραϩαμπωτεβϣελ
πεβλωκεσπωτηεκμενεβ
σιταλπαρα·ωλουκωτειϩον
μεντουϩηυαϩααπεσαπι·α[.]
·ωϩλευνωννεαϩααιτια [..]
ϩονπαβιλωνμαβταϩακε[?]
ουειελαντεισνεβπει[..=ϣ?]α[.=υ?][.?]
ταϩλαβϩετειϩαιτιουλο[.]κ[.=ω?][.?]
σιβαλτεισναβραϩαμϩαπ$\overset{\nu}{\text{ϣ}}$ (sic) ι
ϣαλιναϩρϩκημεπεβλιμ[.?]
ματιϣινιελακκαλωε
σωουϫεισποσ.

[1] Πρβ. *L. Stern*, Koptische Grammatik (1880), σ. 7 κέ., *G. Steindorff*, Koptische Grammatik 2 ἔκδ (1904) σ. 1 κέ. Πρβ. ἔτι *Loret*, Manuel de la langue égyptienne, Παρίσιοι 1892, *Rossi*, Grammatica egizia nella tre scritture. Geroglifica, demotica e copte, Τουρῖνο 1901

[2] Πρβ. Crum, Coptic monuments (ἐν τῷ Catalogue général des antiqu égypt. du musée du Caire), Le Caire 1902, σελ. 155 (indices).

§ 6. Εἰς τὸν ἀναγνωσθέντα πάπυρον παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Ὁ πάπυρος ἐγράφη μετὰ τὸν Β΄ αἰῶνα μΧ (ἴδε ἀνωτ. § 2)· τὰ γράμματα (πρβ. π.χ. τὸ *α*, τὸ *υ* κ.ἄ.) ὑποδηλοῦσιν, ὅτι ὁ πάπυρος ἐγράφη ἢ τὸν Γ΄ ἢ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας.

Ὑπεράνω τοῦ α΄ στίχου καὶ πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν[3] ἴσως ὑπάρχουσι τὰ γράμματα ΒΙ.

Στίχ. 1. Τὸ 7 γράμμα ὁμοιάζει τῷ ρ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄνω εἶναι ἀνοικτόν, πιστεύω, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ρ.

Τὸ 19 γράμμα (μετὰ τὸ π) δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ *σ* ἢ ε. Τὸ τελευταῖον γράμμα δύναται νὰ εἶναι *η*[4].

Στίχ. 2. Τὸ 20 γράμμα εἶναι ε, τὸ 21 εἶναι *ι*;

Στίχ. 3. Τοῦ τελευταίου γράμματος μόλις ἴχνη σῴζονται.

Στίχ. 4. Τὸ 10 γράμμα (= /) ἴσως εἶναι *ι*.

Στίχ. 5. Τοῦ 7 καὶ 8 γράμματος (*εκ*) εἶναι λίαν ἀμφίβολος ἡ ἀνάγνωσις.

Στίχ. 7. Ὑπὸ τὸ 8 γράμμα (ρ) ὑπάρχει στιγμή.

Στίχ. 10. Τοῦ 18 καὶ 20 γράμματος ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶναι ἀσφαλής.

Στίχ. 11. Ἴσως τὸ 19 γράμμα εἶναι *ι*.

Στίχ. 15. Ὑπεράνω ἀκριβῶς τοῦ 21 γράμματος ἔχει γραφῆ τὸ γράμμα *ν*.

Στίχ. 16. Τὸ 8 γράμμα (*λ*) διωρθώθη, ὡς εἰκάζω, εἰς *ρ*. (Βλέπε πίνακα).

Στίχ. 17. Τὰ δύο *κκ* ἔχουσι κάτω γραμμήν, ἥτις διέρχεται δι' αὐτῶν.

Μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα (ε) μένει χῶρος ἄγραφος τεσσάρων τοὐλάχιστον γραμμάτων.

Στίχ. 18. Τὸ 11 γράμμα (σ) εἶναι τὸ τελευταῖον τοῦ παπύρου.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

[3] Ὑπεράνω τῶν δύο τελευταίων γραμμάτων.

[4] Ἡ ἀμφίβολος ἀνάγνωσις δηλοῦται διὰ στιγμῆς τιθεμένης ἐπὶ τοῦ γράμματος.

Διορθώσεις εἰς ἐπιγραφὰς ἐν ΑΕ 1914

ὑπὸ

Ἀντωνίου Χ. Χατζῆ.

Σελ. 3. Νισύρου ἐπιγραφή.

Μήπως τὸ *Ἰσθμιωιτᾶν* εἶναι σφάλμα τοῦ χαράκτου ἀντὶ *Ἰσθμιωτᾶν;*

Σελ. 94. Τυλίσου ἐπιγραφή.

Γενικῶς παρατηρῶ, ὅτι εἶναι ἀναγκαία ἡ δήλωσις τῶν μακρῶν φωνηέντων· π.χ. γραπτέον νεōτέρας (=νεωτέρας), μē (=μὴ), ψάφōν (=ψάφων) κτλ. Τοῦτο γίνεται ὑπὸ πολλῶν ἐκδοτῶν σήμερον.

Στήλ. α΄, στίχ. 1 γράφω: [παρ]εχόντō (=παρεχόντω=παρεχόντων, προστακτ.). Ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον τοῦτο, δηλοῖ τὸ κατωτέρω ἐν στίχ. 3-4 φερέσθōν (=φερέσθων, προστ.).

Στίχ. 8 γράφω: αἰ (=εἰ). Ὁμοίως γραπτέον αἰ (οὐχὶ αἴ) ἐν στήλ. β΄ στίχ. 3, 6 καὶ 9, στήλ. γ΄, στίχ. 6.

Στίχ. 10 γράφω: τᾶν ψά|φōν (=τῶν ψήφων).

Στήλη β΄, στίχ. 3 γραπτέον: συνδοκοῖ οὐχὶ συνδοκōι (=συνδοκῷ).

Στίχ. 6 γράφω: γένοιτ|ο.

Στήλη γ΄, στίχ. 11 γράφω: να αἴ κεν θ[.......]. Ὅτι οὕτω γραπτέον, διδάσκει σαφῶς ἡ παρατεθειμένη εἰκὼν τῆς ἐπιγραφῆς.

Σελ. 223. Κρητικῆς Γέννας ἐπιγραφαί.

Ἀριθ. 2 εἰκάζω, εἰ καὶ οὐχὶ μετὰ βεβαιότητος, ἐπειδὴ δὲν ἔχω τὸν λίθον πρὸ ὀφθαλμῶν: Ἀτταῖος| Δᾶμι[ς κ]όσμιος.

Κόσμιος=κόσμος (ἄρχων ἐν Κρήτῃ)· πρβ. λεξικά.

Ἀριθ. 3. Σώσιρα Σωσιρίῳ;

Τὸ Σώσιρα καὶ Σωσίριος ἴσως ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι σφάλματα τοῦ χαράκτου.

Σελ. 224, ἀριθ. 6. Κατὰ τὸν ἐκδόντα ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὧδε:

Εγιαφρδε
ιτοεπαφρ-
ο, δ.ιτονυ
μνήμης
χάριν, ἐτῶν —.

Κατ᾽ ἐμὲ ἀναγνωστέον:

Ἐπαφρ[[ό]]δε|ιτο[[ς]] Ἐπαφρ|οδ[ε]ίτō (=ῳ) νυ (=;)|μνήμης|χάριν, ἐτῶν [.] [1].

Μυριάκις ἐκφέρεται τὸ Ἐπαφρόδῖτος ἐν τῇ προτελευταίᾳ συλλαβῇ διὰ τοῦ ει. Τὸ *νυ* ἀνεγνώσθη καλῶς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου; Ὅτι τὸ β΄ ὄνομα πρέπει νὰ θεωρηθῇ πτώσεως δοτικῆς, διδάσκουσιν αἱ αὐτόθι ἐκδιδόμεναι *ὁμοίας φύσεως* ἐπιγραφαί: ἀριθ.5. Παρμόνιμος Διονυσίῳ τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ κτλ., ἀριθ.7. Ἀμμωνία Ἀμμωνίᾳ τῇ γλ[υ]κυτάτῃ μητ[ρὶ] μνήμης χάριν κτλ.

Σελ. 225. Ἐλευθέρνης ἐπιγραφαί.

Ἀριθ. 2, στίχ. 2 ἴσως γραπτέον: οσδιαλαιη ἐκσενίōγ (=ἐκ ξενίων) τζ(;)ο - -. Νομίζω ὅμως, ἐπειδὴ *πολὺ ἀμφιβάλλω*, ὅτι τὰ γράμματα ἀνεγνώσθησαν ὀρθῶς, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ νέα ἐξέτασις τοῦ λίθου. Ἀντιθέτως ἐν ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς εὑρίσκομεν: ἐξαλαμῖνος (=ἐκ Σαλαμῖνος), ἐξάμου (=ἐκ Σάμου) κἄδ.[2].

Περὶ τῆς τροπῆς τοῦ *ν* εἰς *γ* ἰδὲ Meisterhans-Schwyzer ἔ.ἄ. (ἰδ. σημ.2) ἐν σελ. 110 περὶ ἀττικῶν ἐπιγραφῶν (τὸγ κήρυκα, ἱερῶγ χρημάτων κτλ.). Ἐν κρητικῇ ἐπιγραφῇ: τῶγ Κνωσίων, τὰγ Γᾶν (Ἀ. Σκιᾶ, Περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου, Ἀθῆναι 1891, σελ. 78). Βεβαίως ἐνταῦθα ἔχομεν τροπὴν τοῦ *ν* εἰς *γ* πρὸ ὀδοντοφώνου (τ). Ἐν Κρήτῃ ἐλέχθη καὶ νυττὶ=νυκτί, ἔγραττται = γέγραπται. Πρβ. Thumb, Handbuch der griechischen Dialekte, Heidelberg 1909, σελ. 128 καὶ Brause, Lautlehre der kretischen Dialekte, Halle 1909, σ. 163 κἑ..

Στίχ. 3 γράφω: - - - ὅριος αἴ τίς τοι νυ (=;) ποινικὰ - -.

[1] Ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ ὧδε: Ἐπαφρόδε|ιτος Ἐπαφρ|όδειτον υ(ἱόν:)|μνήμης|χάριν κτλ. Πρβ. ΥΙ =υἱ(ὸς;) ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 167,8 μΧ παρὰ W. Larfeld, Griechische Epigraphik, [3]München 1914, σελ. 280

[2] Πρβ. Meisterhans-Schwyzer, Grammatik der attischen Inschriften, [3]Berlin 1900, σ. 106.

2 7 15.

Ἠδυνάμεθα καὶ [ὑπερ]όριος κτλ. νὰ ἀναγνώσωμεν.

Τὸ *νυ* ἀπαντᾷ δὶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ (στίχ. 3 καὶ 4), εὕρομεν δὲ καὶ ἐν ἑτέρᾳ κρητικῇ ἐπιγραφῇ (ἰδ. ἀνωτ. σ. 224, ἀρ. 6, στίχ. 3).

Στίχ. 4 γράφε: - - - οι νυ μὴ δικάζοντας τὸ -ζ-.

Στίχ. 5: - - - ὅσημ ρ - - - κτλ. ἢ [ὁπ]όσημ ρ - - - κτλ..

Περὶ τοῦ ὅσημ ἀντὶ ὅσην ἰδὲ ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν περὶ τοῦ ξενιόγ = ξενίων.

Σελ. 228, ἀρ. 10: ἐν στίχ. 4 γραπτέον: αἰ δέ κα· ἐν στίχ. 5 χο = χό = καὶ ὁ; ἐν στίχ. 9 γραπτέον: δέ κ' (= κὲ). Ἐν στίχ. 12 ὁ λίθος σαφέστατα παρέχει: *αἰ δέ·* ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐκδότου *ἐκ δέ* οὐδεμίαν ἔννοιαν παρέχει.

Στίχ. 13. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ[1]: τὰ θίνια μη - -.

Θίνιον (πρβ. ἀκροθίνιον) ἠδύνατο νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ θῖνος (= θεῖος)· πρβ. Herwerden Lexicon Graecum supplet. et dial. (1902) ἐν λ. θῖνος.

Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις φαίνεταί μοι λίαν παρακεκινδυνευμένη.

Σελ. 238. Ἐπιγραφὴ Ἠπείρου.

Ἀριθ. 17. Πιθανωτέρα εἶναι ἡ συμπλήρωσις:

[δεῖνα Ἀνδρο;]νίκο[υ]
[χα]ῖρε

Πρβ. ἀριθ. 4, 13, 15.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

[1] Ἐὰν δεχθῇ ἐνταῦθα σφάλμα τοῦ χαράκτου.

Σύμμεικτα ἐπιγραφικὰ

ὑπὸ

Ἀντωνίου Χ. Χατζῆ.

Ἐπὶ ἐπιτυμβίου, ὡς φαίνεται, ἀναγλύφου ἐν Πετρόβῳ τῆς Μακεδονίας ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς ὀνόματα: *Νίκαρχος Σημίου* καὶ *Σημίας Νικάρχου.*

Ταῦτα παραλαμβάνω ἐξ ἐπιστολῆς πρός με τοῦ ἐν Γιδᾷ ἱερέως αἰδεσιμ. Χριστοδούλου γραφείσης τῇ 25 Νοεμβρίου 1909. «Ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ τῆς περιοχῆς τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Πετρόβου (ὅρα Φάρον, ἐφημερίδα Θεσσαλονίκης, 26 Ἰουνίου 1908), ἔνθα ἱεράτευσα τρία ἔτη, δεικνύεται *πλάξ, ἐν ᾗ εἰσι γεγλυμμένα τρία ἄτομα ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς γέρων ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος φέρει εἰς τὸ στόμα του διὰ τῆς δεξιᾶς του χειρὸς ἀγγεῖόν τι, τὰ δὲ ἄλλα δύο εἰσὶ δύο νεανίαι, ἐξ ὧν ὁ εἷς νεώτερος, ἱστάμενα παρὰ τὴν κλίνην του· ἡ ἀμάθεια ὅμως καὶ βαρβαρότης τῶν ἐπιδρομέων ἴσως κατέστρεψαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν· κεφαλαίοις δὲ γράμμασιν ἐπιγράφονται τὰ ὀνόματα: Νίκαρχος Σημίου καὶ Σημίας Νικάρχου*».

Τὸ ὄνομα *Σημίας* εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν· πρβ. CIA I 123. 153. 170. 171, II 736 B 18. Ἐν τοῖς Indices τοῦ CIG τὸ ὄνομα οὐχὶ ὀρθῶς ἀναγράφεται Σήμιος.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης εἶναι καὶ τὰ ὀνόματα Σῆμος, Σήμων (Σημωνίδης), Σημιάδης.

2. Ἐν Inscript. pariet. Pomp. ed. Zangemeister ἀρ. 2216 (πρβ. Philologus 58 [1899] σ. 467) ἀναγράφεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Μουσαῖος ἐνθάδε βεινεῖ.

Ὀρθότερον πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν:

Μουσαῖος ἐνθάδ' ἐβείνει.

Πρβ. τὰ γνωστά: τᾶδ' ὦφε, τῇδε ὦφε, hic futui (οὐδέποτε ἐνεστώς).

3. Ἐν Denkschriften der Akademie der Wissenschaften in Wien, Philos. hist. Klasse LIV (1911) σ. 62 ἀρ. 128[1] δημοσιεύεται ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀτταλείας (Jenidje kjöi):

Στίχ. 3 ἥτις με ἔλιπεν | πάνυ νηπίαν ἐν κόλ|ποις | μήπως πληροῦσαν ἔτος πρῶτον.

[1] Πρβ. Revue archéologique XVIII (1911), σ. 499.

Πολὺ ἀμφιβάλλω, ὅτι ὁ λίθος παρέχει τὸ οὐδεμίαν ἔννοιαν παρέχον *μήπως*.

Γραπτέον: *μήπω*.

4. Ἐν Athen. Mitteil. 33 (1908) σ. 147 στ. 8 ἐν τῇ ἐν Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρεθείσῃ ἐπιγραφῇ ἀντὶ τοῦ ἀδυνάτου ***πενθετεῶν*** γράψον: ***πένθ' ἐτέων*** (=πέντε ἐτέων)· πρβ. ἐφέτος.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

Νεώτερος Καλὸς Ποιμὴν τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν

ὑπὸ

Γεωργίου Ἀ. Σωτηρίου.

(Συμβολὴ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν τύπων τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ τέχνῃ).

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ εἶναι κατατεθειμένον τὸ ὑπ' ἀριθ. 2828 ἀγαλμάτιον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μέχρι τοῦδε ἐντελῶς ἀνεξέταστον, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω[1].

Τὸ ἀγαλμάτιον ***(εἰκ. 1)*** ἔχει ὕψος 0·74 καὶ στηρίζεται ἐπὶ βάσεως στρογγύλης καὶ σχετικῶς ὑψηλῆς (ὕψ. 0·105), ἐχούσης σχῆμα ὁμοιάζον πρὸς ἀττικὴν βάσιν ἰωνικοῦ κίονος· παριστᾷ ποιμενόπαιδα φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων πρόβατον (μήκ. 0·37)· τοῦ προβάτου ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ δύο ἐμπρόσθιοι πόδες ἐλλείπουσιν, ἐν ᾧ ἡ ῥάχις φαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς διά τινα ὡρισμένον σκοπὸν εἶχε λαξευθῇ οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζηται ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγαλματίου ἐπίπεδος ἐπιφάνεια· αἱ τρίχες τοῦ προβάτου εἶνε ἐπιμελέστατα κατειργασμέναι· ἐπὶ τῆς βάσεως καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀγαλματίου ὑπάρχουσι δύο μικρὰ πρόβατα (ὕψ. 0·14) συμμετρικώτατα ἑκατέρωθεν τοποθετημένα, ἅτινα στρέφουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν πρὸς τὸν μικρὸν ποιμένα.

Ὁ ποιμενόπαις, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐλλείπει ἡ ἀριστερὰ χεὶρ καὶ ὁ ἀγκὼν τῆς δεξιᾶς, ἔχει αὐστηρῶς κατὰ μέτωπον στάσιν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, στόμα καὶ ῥῖνα παιδικὰ καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ κοσμεῖται ὑπὸ βραχείας οὔλης κόμης· εἶνε ἐνδεδυμένος χειριδωτὸν βραχὺ χιτώνιον (tunica), ὅπερ μόλις φθάνει ἄνωθεν τῶν γονάτων καὶ τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου καταλήγει εἰς ἁδρὰς πτυχώσεις· ἡ μικρὸν ἄνωθεν τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ χιτῶνος τούτου συρομένη εὐθεῖα γραμμὴ καὶ αἱ βαθεῖαι πτυχώσεις δὲν δύνανται νὰ ὑποδηλῶσι δεύτερον ἔνδυμα ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ χιτῶνος ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἄτεχνος μίμησις ἐνδυμασίας καὶ πτυχώσεων ἀρχαίων προτύπων, συγχεομένων ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, πρέπει νὰ ἐξηγηθῶσιν. Ἄνωθεν τοῦ χιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους πίπτει δορά τις ἐν εἴδει χλαμύδος, συγκρατουμένη ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου· ἡ δορὰ πρὸ τοῦ στήθους ἀναδιπλοῦται πλαγίως προσδίδουσα οὕτω χάριν εἰς τὸ ὅλον ἀγαλμάτιον· οἱ πόδες τοῦ παιδίου φέρουσι σανδελωτὰ ποιμενικὰ ὑποδήματα

[1] Εἰς τὸ ἔργον μου: «ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ», Ἀθῆναι, 1914, σελ. 80 κέ., ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον τὸ ἀγαλμάτιον εἰς τὴν σειρὰν τῶν Καλῶν Ποιμένων Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν, οὓς ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ ἀλληγορικοῦ μέρους τοῦ βιβλίου παρέθηκα (ἴδε εἰκ. 8 ἐν σελ. 80· πρβ. καὶ σελ. 81 σημ. 1, ἔνθα ὑπόσχομαι νὰ πραγματευθῶ ἐν μονογραφίᾳ περὶ τοῦ ἀγαλματίου). Μνείαν τινὰ τοῦ ἀγαλματίου τούτου τῶν Ἀθηνῶν οὐδαμοῦ ἠδυνήθην νὰ εὕρω· μόνον εἰς τὸ νεωστὶ ἐκδιδόμενον εἰσέτι ὑπὸ τοῦ Wulff ἔργον: Altchristliche und byzantinische Kunst (Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Berlin-Neubabelsberg) σελ 149, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀγαλματίων τούτων, λέγονται τὰ ἑξῆς: «eine athenische Statuette, an die hinten ein Pfeiler angearbeitet ist, kann nur als Grabschmuck gedient haben . . .»· ἂν ὁ W. ἐννοεῖ τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον καὶ πόθεν εἶναι εἰς αὐτὸν γνωστὸν τοῦτο δὲν καταφαίνεται ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ· τὸ ἕτερον πάλιν γνωστὸν ἀγαλμάτιον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Strzygowski (Röm. Quartalschrift, IV, τεῦχ. 4· πρβ. καὶ εἰκ. 6 ἐν σελ. 78 τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἔργου μου) δὲν δύναται νὰ ἐννοῇ διότι τοῦτο δὲν ἔχει ὄπισθεν Pfeiler, ὡς ὁ Wulff λέγει.

Εἰκ. 1. Νεώτερος Καλὸς Ποιμὴν Ἀθηνῶν

τεχνικώτατα κατειργασμένα. Τέλος τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἀγάλματος εἶνε ἀνεπεξέργαστον καὶ μόνον ὑπάρχει προεξοχή τις, ὁμοιάζουσα πρὸς κορμὸν δένδρου· ἡ προεξοχὴ δ' αὕτη στηρίζει καὶ τὸ ὅλον ἄγαλμα.

Τοῦ ἀγαλματίου τούτου **ἡ προέλευσις** εἶνε ἄγνωστος· εἰς τὸ Εὑρετήριον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου σημειοῦται μόνον, ὅτι εἰσήχθη εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ 1902 ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας· ὁπωσδήποτε ἡ ὑπό τινος δημοσίας ἀρχῆς, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἀποστολὴ τοῦ ἀγαλματίου εἰς τὸ ἀνωτέρω Ὑπουργεῖον καὶ ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι καθαρὸν πεντελήσιον, πολὺ συντείνουσι νὰ ὑποθέσῃ τις — χωρὶς νὰ δύναται βεβαίως καὶ ἀσφαλῆ γνώμην νὰ ἐκφέρῃ — ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἡ πατρὶς τοῦ ἔργου ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Τί **παριστᾷ** ἤδη τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τῶν ἀγαλμάτων ὁμοίου τύπου, ἅτινα κατέχουσι τὰ Μουσεῖα τῆς Ἰταλίας, Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλα καὶ διὰ τῶν ὁποίων παρίσταται ὁ γνωστὸς ἀλληγορικὸς τύπος τοῦ Καλοῦ Ποιμένος τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις δι' αὐτοῦ *παριστᾷ* αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν κηρύσσοντα ἑαυτὸν ὡς τὸν «Ποιμένα τὸν Καλὸν» (Ἰω. ιε', 11), ὅστις ἀπεστάλη «διὰ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς» (Ματθ. ιε', 24), τὸ ὁποῖον ἀφ' οὗ εὕρῃ «ἐπιτίθησιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ χαίρων» (Λουκ. ιε', 5)[1].

II

Χαρακτηρισθέντος οὕτω τοῦ ἀγαλματίου ὡς ἔργου χριστιανικοῦ ἐξ Ἑλλάδος πιθανώτατα προερ-

[1] Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀλληγορικοῦ τούτου τύπου βλέπε κατωτέρω· περὶ *καταγωγῆς* δὲ τοῦ τύπου, περὶ ἧς δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα, ἥτις ὅμως σήμερον εἶνε τὸ μᾶλλον φλέγον ζήτημα εἰς τοὺς ἀρχαιολογικοὺς κύκλους, ἴδε ἐν τῷ ἔργῳ μου «ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Τέχνῃ» σελ. **94** κέ.· πρβ. καὶ σελ. **101-104**, ἔνθα ἐκτίθεται περὶ τούτου ἡ ἡμετέρα γνώμη· ἐνταῦθα μόνον προσθέτομεν, ὅτι ὁ τύπος τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, ὁ ἐξ ἀσυνειδήτου μιμήσεως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τεχνιτῶν ἐθνικῶν προτύπων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Χριστοφανειῶν ἔχων τὴν ἀρχήν, πατρίδα ἔχει ἀναντιρρήτως τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα τὸ πρῶτον ἴσως ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη — τύποι Κριοφόρων, Ἀρισταίου κλπ. — εἰσῆλθεν εἰς τὴν Χριστιανικὴν καὶ ἔνθα εἶχε προπαρασκευασθῆ τὸ ἔδαφος εἰς τὴν ἀλληγορίαν καὶ τὸν συμβολισμὸν διὰ τῶν ἑλληνιζόντων Ἰουδαίων, ὁπόθεν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐξεπήδησεν· ἡ ἰδέα τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἦτο συνήθης παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς ἐνθυμίζουσα τὸν ΚΒ' ψαλμὸν καὶ τὰς περὶ Μεσίου προφητείας τοῦ Ἰεζεκιὴλ (λδ' 13), ἅτινα καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν Χριστὸν ἔδωκαν ἴσως τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φερομένην ἰδέαν τοῦ Ποιμένος (Ματθ. ιε', 24· ἀνάπτυξις δὲ τούτου πιθανώτατα εἶνε ἡ παραβολὴ ἐν Λουκ. ιε', 5-8). Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη παρέλαβε κατ' ἀρχὰς τὰς ἐθνικὰς παραστάσεις πρὸς ἁπλῆν διακόσμησιν, εἶτα δὲ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θεολογία, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τοὺς μυθολογικοὺς τούτους τύπους ἀνήγαγεν εἰς σύμβολα καὶ προσέδωκε διάφορον ἀλληγορικὴν ἔννοιαν (πρβ. καὶ **Wulff**, ἔ.ἀ. σελ. 63 κέ.).

γομένου, γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα τίνα θέσιν κατέχει τοῦτο μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ὁμοίου τύπου ἀγαλμάτων Καλῶν Ποιμένων. Ὅτι εἶναι κατασκεύασμα τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν χρόνων οὐδεμία ἀντίρρησις δύναται νὰ προβληθῇ, διότι ἔχει ἤδη ἱκανῶς ἀποδειχθῆ, ὅτι τἀγαλμάτια τοῦ εἴδους τούτου καὶ αἱ ὅμοιαι ἐπὶ τοιχογραφιῶν, σαρκοφάγων, λυχνιῶν κλπ. παραστάσεις, ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Β' καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ Ε' ἢ ϛ' τὸ πολὺ αἰῶνος, ὁπότε ἡ παράστασις τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἐξαφανίζεται, ἡ σπανίως δὲ ἀναφαινομένη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὁμοία παράστασις ὡς κόσμημα μᾶλλον ἢ ὡς ἀλληγορικὴ παράστασις ἑρμηνεύεται, ὡς θὰ δειχθῇ ἐν τέλει τῆς παρούσης μελέτης. Εἰς τίνα ὅμως περίοδον τῆς ἀρχαίας ταύτης Χριστιανικῆς Τέχνης τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον νὰ καταταχθῇ δύναται, τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα, ἀφ' οὗ πρότερον λεχθῶσιν ἀπαραίτητά τινα περὶ χριστιανικῆς γλυπτικῆς καὶ γίνῃ ἡ σύγκρισις πρὸς τὰ διασωθέντα ὁμοίου τύπου ἀγαλμάτια.

Ἡ χρῆσις περιόπτων γλυπτῶν ἔργων ἢ ἀγαλμάτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χριστιανικῇ Τέχνῃ εἶνε λίαν περιωρισμένη· ὅ,τι ἀπετέλει τὸν ὡραιότερον χαρακτῆρα τῆς ἀρχαιότητος — ἡ γενικὴ δηλ. προτίμησις ἔργων Γλυπτικῆς — δὲν ἐνεθουσίαζε τοὺς πρώτους Χριστιανούς· τὸν λόγον πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν μεγάλην καὶ βαθεῖαν ἀντίθεσιν τῆς νέας θρησκείας πρὸς τὸν πολυθεϊσμόν· ἡ γλυπτικὴ ἐχρησίμευε κυρίως εἰς τὴν ἐξύμνησιν τοῦ κόσμου τῶν θεῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης· εἰς τἀγάλματα τῶν θεῶν μετὰ τῶν ὡραίων γυμνῶν σωμάτων ἀντικατωπτρίζοντο αὐταὶ αἱ ἰδέαι περὶ θεότητος τῶν ἀρχαίων· ἡ ἐξύμνησις τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός, ἡ δροσερὰ νεότης, ἡ ἀπόλαυσις παντὸς ἐπιγείου ἦσαν ἰδέαι ἄντικρυς ἀντιτιθέμεναι εἰς τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ· εἰς τοὺς θεοὺς τοὺς κοσμοῦντας τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς οἱ Χριστιανοὶ διέβλεπον τοὺς Δαίμονας τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἐν ᾧ τἀγάλματα τὰ κοσμοῦντα τὸ Αἴθριον καὶ τὸ Περιστύλιον τῶν οἰκιῶν προσέβαλλον τὸ χριστιανικὸν ὄμμα, διότι παρίστων γυμνὰ σώματα καὶ διότι πρὸς τοὺς θεοὺς τῶν εἰδώλων ἦσαν εἰς ἄμεσον σχέσιν· μόνον ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς Τέχνης, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Φιλολογίας ἑρμηνεύει τὴν διάσωσιν τῆς γλυπτικῆς ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Τὰ διασωθέντα γλυπτὰ χριστιανικὰ ἔργα δεικνύουσι μεγάλην ἀγάπην εἰς ***τἀνάγλυφα***, ἐξέλιξις δὲ τούτων πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ χρῆσις περιόπτων. Ἡ πλέον σαφὴς ἀπόδειξις τούτου εἶνε τἀγαλμάτια τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς Χριστιανικῆς γλυπτικῆς.

Γενικῶς ἡ παράστασις τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, ἥτις φαίνεται ὅτι ἦτο κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ λαϊκωτέρα καὶ συμπαθεστέρα ἰδεώδης ἐνσάρκωσις τῆς χριστιανικῆς ἰδέας περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν [1], ἐμφανίζεται ἐν τῇ Τέχνῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ

[1] Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς παραστάσεως τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χριστιανικῇ Τέχνῃ ἔχουσιν, ὡς γνωστόν, πλεῖσται ἑρμηνεῖαι προβληθῆ, ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου ὁ Michel (Gebet und Bild in frühchr. Zeit, ἔκδ. τῶν Studien über christl. Denkmäler τοῦ Ficker, Neue Folge, Heft I, Leipzig, 1902), συμπληρῶν τὸν Le Blant (Etude sur les sarcophages chrét. etc. d'Arles, Paris, 1878) ἠθέλησε νὰ ἑρμηνεύσῃ πολλὰ τοῦ ἀρχαίου συμβολικοῦ κύκλου, μάλιστα τὸν Καλὸν Ποιμένα καὶ ἄλλας ἱστορικὰς παραστάσεις τῶν Κατακομβῶν, διὰ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ταφὴν καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχῶν (πρβ. εἰς Goar, Εὐχολόγιον, ἔκδ. Βενετίας 1730 σελ 475 εὐχὴν «τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐγώ εἰμι, ἀνακάλεσόν με σωτὴρ καὶ σῶσόν με»· ἴδε καὶ Muratori, Liturgia Romana vetus I, p. 751, ἐκδόσ. Βενετίας 1748 κλπ). Οἱ πλεῖστοι τῶν Δυτικῶν ἀρχαιολόγων (Kraus, ἐν Real-Encycl. der chr. Altert., II σελ. 593) δέχονται μᾶλλον ὅτι ἡ παράστασις συμβολίζει τὸν Χριστὸν ὡς Διδάσκαλον καὶ Ὁδηγὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὡς ἐξάγουσιν ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης Χριστ. φιλολογίας (πρβ. Ὕμνον εἰς Χριστὸν Κλήμ. Ἀλεξανδρέως εἰς Παιδαγ. III, Ἑρμᾶν τὸν Ποιμένα, Κλήμεντος Ῥώμης ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. I, 59, ἐπιγραφὴν Ἀβερκίου εἰς ἔργον μου «ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Τέχνῃ» σελ. 65 σημ 1, πρβ. καὶ αὐτόθι ἄλλας πηγὰς τῆς Χριστ. φιλολογίας ἐν σελ. 74 κέ). Ἡ γνώμη τοῦ V. Schulze, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ὡς Καλὸς Ποιμὴν παρίσταται ὡς ὁ Ψυχοπομπὸς καὶ ἅμα ὡς ὁ προστάτης τῶν ψυχῶν τῶν δικαίων (Scultze, Die Katakomben, Leipzig. 1882, σελ. 113 κέ.), εἶνε σήμερον ἡ ἐπικρατεστέρα καὶ ἡ μᾶλλον ἑρμηνεύουσα τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Καλοῦ Ποιμένος τῶν τύπων τῶν Κριοφόρων, Ἀρισταίου καὶ ἄλλ. τῆς Ἑλληνιστικῆς περιόδου, καθ' ἣν ὡς ὀρθῶς ὁ Henecke (Altchr. Malerei und altchr. Literatur, Leipzig, 1893, σελ. 237) παρατηρεῖ «πᾶσαι σχεδὸν αἱ μυθολογικαὶ μορφαί, εἰς ἃς οἱ ἀποδιδόμενοι μῦθοι ἔδιδον τὴν ἐλαχίστην λαβὴν εἰς βουκολικὴν ἔννοιαν ἐφέροντο μᾶλλον ὡς ποιμενικαί» (τὸ διασωθὲν ὑλικὸν τῶν Κριοφόρων κλπ. ἂν καὶ ἐν πολλοῖς ἐλλιπὲς καὶ ἀπηρχαιωμένον ἴδε ἐν Veyries, Les figures criophores etc., Paris, 1884· πρβ. τὴν ταξινόμησιν τῶν τύπων ὑπὸ Σβορώνου, un groupe inconnu de trois statues à Sicyone, ἐν Νομισμ. Ἐφημ. 1914, τόμ. XVI σελ. 71 κέ.). Ὁ ὀρθότερος ἴσως καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς παραστάσεως εἶνε, ὅτι αὕτη ἐλήφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Χριστιαν. Τέχνης ἐκ τῶν μυθολογικῶν τύπων τῆς ἀρχαίας ὡς ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα, εἶτα δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἑλληνιστικῶν ἐθίμων καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πιθανώτατα τὸ πρῶτον, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς διακοσμήσεως τῶν Χριστιανικῶν Οἰκιῶν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν Χριστιαν. Τάφων, ὁπότε καὶ προσεδόθη εἰς αὐτὴν ἡ ἀλληγορικὴ ἔννοια τοῦ προστάτου τῶν ψυχῶν· ἀσφαλῆ δείγματα τῆς συμβολικῆς ταύτης ἐννοίας παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς ἡ Τέχνη μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος (ἴδε κατωτέρω).

Α΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β΄ μ. Χ. αἰῶνος, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν.

Τρεῖς τοιχογραφίαι τῆς Κατακόμβης τῆς Ἁγ. Δομιτίλλης μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἀνάγονται εἰς τὰ τέλη τοῦ Α΄ αἰῶνος [1] καὶ ταύτας ἀκολουθεῖ σειρὰ ὅλη μεταγενεστέρων παραστάσεων ἐπὶ τοιχογραφιῶν πρῶτον καὶ εἶτα ἐπὶ Σαρκοφάγων, ψηφιδωτῶν, λυχνιῶν, δακτυλιολίθων, μεταλλίνων ἐγκολπίων, ὑφασμάτων κλπ.[2].

Ἡ Χριστιανικὴ αὕτη παράστασις ἐμφανίζεται εἰς τὰ μνημεῖα *κατὰ δύο* κυρίως *τρόπους*: 1ον) ὁ Καλὸς Ποιμὴν φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ πρόβατον καὶ ἢ παρίσταται μόνος ἢ ὑπάρχουσι παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἑκατέρωθεν δύο πρόβατα ἢ ὁλόκληρος ποίμνη, ἢ καὶ ἓν μόνον πρόβατον· καὶ 2ον) ὁ Καλὸς Ποιμὴν παρίσταται ἄνευ τοῦ προβάτου ἐπὶ τῶν ὤμων (μετὰ ποιμενικῆς ὅμως ἐνδυμασίας καὶ ποιμενικῶν γνωρισμάτων — ῥάβδου, ποιμεν. σάκκου κλπ., — ἅτινα δὲν ἐλλείπουσι καὶ εἰς τὸν πρῶτον τύπον) καὶ συνοδεύεται ὑπὸ τῶν δύο ἑκατέρωθεν αὐτοῦ προβάτων, ἢ τοῦ ἑνός, ἢ καὶ ὁλοκλήρου ποίμνης, ἔχει δὲ ἰδιαίτερον γνώρισμα τὸ ὅτι ἢ ἵσταται ἢ κάθηται, ἢ τέλος καθήμενος φαίνεται ἀμέλγων ἓν τῶν προβάτων τῆς ποίμνης.

Οὕτω παρίσταται ὁ Καλὸς Ποιμὴν εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Γραφικῆς καὶ εἰς τἀνάγλυφα ἐπὶ Σαρκοφάγων, λυχνιῶν κλπ.· εἰς τὰ ἔργα ὅμως τῆς κυρίως Πλαστικῆς, ὡς εἶνε τἀγαλμάτια τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, παρίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνος ὁ Ποιμὴν φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ πρόβατον καὶ ἐνίοτε ἢ κρατεῖ τὴν ῥάβδον ἢ ἀπὸ τοῦ ὤμου αὐτοῦ κρέμαται ὁ ποιμενικὸς σάκκος.

Μέχρι τοῦδε ἐννέα μαρμάρινα ἀγαλμάτια Καλῶν Ποιμένων εἶνε γνωστά [3]· τούτων προεξέχει τὸ περίφημον ἀγαλμάτιον τοῦ Λατερανοῦ Μουσείου τῆς Ῥώμης **(εἰκ. 2)**. Καίτοι τινὲς ἐξέφρασαν ἀμφιβολίας περὶ τοῦ χριστιανικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος, σήμερον γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ὡς χριστιανικὸν καὶ κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν περιόπτων γλυπτῶν χριστιανικῶν ἔργων· εἶνε ὕψους 1 μ. περίπου, ἀγνώστου δυστυχῶς προελεύσεως, καὶ παρίσταται ἐν μορφῇ ἐφήβου μὲ ἰδεώδη ὡραίαν κεφαλὴν ἔχουσαν στροφὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ στεφομένην ὑπὸ κόμης, ἧς οἱ βόστρυχοι καταπίπτουσι

Εἰκ. 2. Καλὸς Ποιμὴν Λατερανοῦ Ῥώμης (παράδειγμα τοῦ λεγομένου 1ου τύπου· ἔργον τοῦ τέλους τοῦ Γ΄ μ. Χ. αἰῶνος).

[1] Ἴδε ἐν Wilpert, Die Malereien der Katakomben Roms Freiburg i. B. 1903, Band II, Taf. 11, 2, 9, 11 3· πρβ. καὶ Wulff, ἔ.ἄ. σ. 63.

[2] Κατάλογον πλήρη τοῦ ὑπάρχοντος ὑλικοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Clausnitzer (Die Hirtenbilder in der altchr. Kunst, Halle a. S. 1904, (Diss.) σελ. 1-46). Εἰς τὰς ἐπὶ ὑφασμάτων παραστάσεις παραθέτω καὶ παράστασιν ἐπὶ ὑφάσματος τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν Κοπτικῶν τῆς ἀποκειμένης ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 3270.

[3] Ἴδε Clausnitzer, ἔ. ἄ. σελ. 32-34, ὅπου σημειοῦνται μὲν δέκα πέντε ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τὰ ἓξ (Nº 1, 9-11, 14 καὶ 15) δὲν συμπεριλαμβάνομεν ἐν τῇ ἀνωτέρω ἀπαριθμήσει τῶν γνωστῶν ἀγαλματίων Καλῶν Ποιμένων, καθ' ὅσον τινὰ μὲν τούτων εἶνε ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ ἥττονος ἀξίας ἔργα (Nº 9, 14 καὶ 15 = μικρότερα πήλινα ἀγαλμάτια, Nº 11 = ἐξ ἐλεφαντοστοῦ), ἄλλων δὲ ἀμφισβητεῖται δικαίως ὁ χριστιανικὸς χαρακτὴρ (Nº 10 = Ποιμὴν συνοδευόμενος ὑπὸ κυνός, Μουσείου Kircherianum Ῥώμης, καὶ Nº 1 Ποιμὴν ἐν σχήματι μικροῦ Ἑρμοῦ = ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους παραστάδος τοῦ λεγομένου Μαυσωλείου τῆν Ἁγίας Ἑλένης ἐν Ῥώμῃ). Ἡμεῖς ἐνταῦθα μόνον τὰ ἐκ μαρμάρου ἀγαλμάτια τὰ γενικῶς ὡς χριστιανικὰ θεωρούμενα ἐξετάζομεν, ἤτοι ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τοῦ Clausnitzer τὰ: Nº 2-8, τὸ Nº 12 = ἀγαλμάτιον Ποιμένος μετὰ γενείου εὑρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ C. Clemente τῷ 1887 ἐν Ῥώμῃ, τὸ Nº 13 = τὸ γνωστὸν ἀγαλμάτιον τῆς Casa de Pilatos τὸ ὑπάρχον ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἱσπανίας — καὶ προσθέτομεν τὸ νεώτερον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ ἐν Πετρουπόλει ἀπὸ τοῦ 1910 ὑπάρχον ἀγαλμάτιον (Ἐρμιτάζ), τὸ νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν ἐν Παντέρμῳ τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσ. ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου, περὶ οὗ γράφει πρὸς ἡμᾶς ὁ κ. Γ. Βεγλερῆς, ὅτι «εἶνε ἔργον ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν οὐχὶ πολὺ ὑποδεέστερον τοῦ Καλοῦ Ποιμένος τῆς Ῥώμης» καὶ περὶ τοῦ ὁποίου δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθην πλειότερα νὰ μάθω· ἤτοι ἐν ὅλῳ ἔχομεν ἤδη ἕνδεκα ἀγαλμάτια Καλῶν Ποιμένων.

μέχρι τῶν ὤμων· φέρει ἐζωσμένον ἔξωμον χιτῶνα καὶ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ ὤμου κρέμαται ὁ ποιμενικὸς δερμάτινος σάκκος· ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ φέρει τὸ πρόβατον τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου κρατεῖ διὰ τῶν χειρῶν (διὰ τῆς ἀριστερᾶς τοὺς δύο ἐμπροθίους πόδας καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς τοὺς ὀπισθίους)· τέλος εἶδος περισκελίδων καλύπτει τὰς κνήμας τοῦ Ποιμένος.

Ἕτερον ἀγαλμάτιον χρησιμεῦον πρὸς ἐξήγησιν τῶν τύπων, καθ' οὓς οἱ Καλοὶ Ποιμένες κατεσκευάζοντο, εἶνε τὸ λεγόμενον νεώτερον ἄγαλμα τοῦ αὐτοῦ Λατερανοῦ Μουσείου ***(εἰκ. 3).*** Τοῦτο διαφέρει τοῦ πρώτου καθ' ὅσον ἔχει αὐστηρῶς κατὰ μέτωπον στάσιν, μετὰ νεανικῆς ὅμως μορφῆς, κόμην βραχεῖαν, ἐζωσμένον χειριδωτὸν ποιμενικὸν χιτῶνα καὶ κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς, τεθειμένης πρὸ τοῦ στήθους, καὶ τοὺς τέσσαρας πόδας τοῦ προβάτου· συμπλήρωσις δὲ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἶναι ἡ ἀνύψωσις ταύτης καὶ ἡ ῥάβδος, ἣν κρατεῖ δι' αὐτῆς. Τὸ ἄγαλμα εἶνε ἀνεπεξέργαστον ὄπισθεν καὶ φέρει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω τετράγωνον σχισμὴν καὶ ἄνωθεν αὐτῆς ὀπὴν κατάλληλον πρὸς ἔνθεσιν σιδηρᾶς συναρμογῆς πρὸς στερέωσιν ἐπὶ κόγχης.

Εἰκ. 3. Καλὸς Ποιμὴν Λατερανοῦ Ρώμης (παράδειγμα τοῦ λεγομένου 2ου τύπου· ἔργον τοῦ τέλους τοῦ Δ' ἢ τῶν μέσων τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος).

Τέλος ἀκολουθεῖ σειρὰ ἀγαλματίων, ἤτοι δύο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἓν τῆς Σεβίλλης, ἓν τῶν Ἀθηνῶν, ἓν τῆς Σπάρτης, ἐχόντων τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν μέχρι σχεδὸν καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν (μόνον τἀγαλμάτια ταῦτα δὲν σώζονται ἀκέραια, ἀλλὰ τεθραυσμένα ὀλίγῳ ἄνωθεν τῶν γονάτων) καὶ τέλος δύο ἕτερα: Ρώμης, εὑρεθὲν τῷ 1888 παρὰ τὴν πύλην τοῦ S. Paolo, καὶ Πετρουπόλεως, κατατεθὲν ἐν Ἐρμιτὰζ τῷ 1910 καὶ προερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀμφότερα ἔχοντα καί τινα γνωρίσματα πλησιάζοντα τὸν ἀρχαιότερον Καλὸν Ποιμένα τῆς Ρώμης. Πάντα τἀνωτέρω ἀγαλμάτια χρονολογοῦνται συνήθως ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον περίοδον (Δ' ἢ Ε' αἰῶνα), πλὴν τοῦ πρώτου τῆς Ρώμης, τὴν προέλευσιν τοῦ ὁποίου ἀνάγουσιν εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ Γ' μ. Χ αἰῶνος.

Ὁ Strzygowski συμπληρῶν τὸν de Rossi διακρίνει τἀγαλμάτια ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο ἀνωτέρω περιγραφέντων Καλῶν Ποιμένων τοῦ Λατερανοῦ, κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν αὐτῶν ὡς ἑξῆς: *Καλοὶ Ποιμένες ἀρχαιότεροι* ἔχοντες χαρακτηριστικά: στροφὴν τῆς κεφαλῆς δεξιᾷ, ἔξωμον χιτῶνα, ποιμενικὸν σάκκον καὶ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ὑψωμένας καὶ κρατούσας διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς τοὺς ὀπισθίους πόδας τοῦ προβάτου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ *Καλοὶ Ποιμένες νεώτεροι* μετ' αὐστηρᾶς κατὰ μέτωπον στάσεως, χειριδωτοῦ χιτῶνος, τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατούσης καὶ τοὺς τέσσαρας πόδας τοῦ προβάτου καὶ κειμένης πρὸ τοῦ στήθους, ἐν ᾧ ἡ ἀριστερὰ ἐκτείνεται πλαγίως καὶ στηρίζεται ἐπὶ ῥάβδου, καὶ τῆς ὄπισθεν πρὸς τὰ ἄνω ὀπῆς πρὸς συναρμογὴν τοῦ ἀγάλματος [1].

[1] Τοὺς δύο τύπους τῆς Ρώμης ἐν συγκρίσει πρὸς τἀγαλμάτια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Σεβίλλης κλπ. τεχνικῶς διέκρινε πρῶτος ὁ **de Rossi** (ἐν **Bulletino di archeol. cristiana,** ἔτους **1887)** καὶ εἶτα ὁ **Strzygowski** (ἐν **Röm. Quartalschrift für christl. Altertümskunde etc.** ἔτ. **1890),** συμπεριλαβὼν καὶ τὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης. Τὸ τρίτον ἄγαλμα τῆς Ρώμης (τὸ εὑρεθὲν ἐν **S. Paolo)** ὁ **Strzygowski** θεωρεῖ ὡς δεικνῦον τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ 1ου εἰς τὸν 2ον τύπον, καθ' ὅσον ἔχει μόνον τὴν στροφὴν τῆς κεφαλῆς δεξιᾷ ἐκ τοῦ 1ου τύπου καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ 2ου. Τοῦ ἀγάλματος τῆς Πετρουπόλεως δὲν ἔχω δυστυχῶς φωτογραφίαν, κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ κ. Βεγλερῆ, εἶνε καὶ τοῦτο ὅμοιον ἴσως τῷ τρίτῳ ἀγαλματίῳ τῆς Ρώμης. Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ποιοῦμαι χρῆσιν τῶν σημειώσεών μου, ἃς ἔχω ἐκ τοῦ **Röm. Quartalschrift**, διότι ἐν Ἀθήναις οὐδαμοῦ ὑπάρχει τὸ περιοδικὸν τοῦτο τῆς Ρώμης.

Ἔχομεν ἤδη πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς μέχρι τοῦδε ἐξετάσεως τῶν Καλῶν Ποιμένων καὶ οὕτω δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου.

Ὁ νεώτερος Καλὸς Ποιμὴν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν τρόπον ἰδίως, καθ᾽ ὃν κρατεῖ τὸ πρόβατον ὁμοιάζει πρὸς τὸ περιγραφὲν πρῶτον ἄγαλμα τοῦ Λατερανοῦ, καθ᾽ ὅσον φαίνεται κρατῶν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς τοὺς δύο ὀπισθίους πόδας τοῦ προβάτου, ἐν ᾧ ἡ ἐλλείπουσα ἀριστερὰ μόνον ὡς κρατοῦσα τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας δύναται νὰ ἐννοηθῇ. Ὡς πρὸς τὴν στάσιν ὅμως πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τἀγαλμάτια τοῦ δευτέρου τύπου τοῦ νεωτέρου Ποιμένος τοῦ Λατερανοῦ, τὰ ἔχοντα τὴν αὐστηρῶς κατὰ μέτωπον στάσιν.

Ἐκεῖνο μόνον, ὅπερ διακρίνει τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, εἶνε κυρίως ἡ παιδικὴ μορφὴ τοῦ Ποιμένος, τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ συμμετρικώτατα τεθειμένα μικρὰ πρόβατα καὶ τὸ ἔνδυμα· ὡς πρὸς τὴν ἐπιμελεστέραν δὲ τεχνοτροπίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὄπισθεν τῶν ἀγαλματίων τοῦ 2ου τύπου ὑπαρχούσης ὀπῆς πρὸς συναρμογήν, πλησιάζει τὸ πρῶτον τοῦ Λατερανοῦ.

Καὶ πρῶτον περὶ τῆς *παιδικῆς μορφῆς* τοῦ Ποιμένος.

Πάντα τἀγαλμάτια τοῦ 2ου μάλιστα τύπου παριστῶσι τὸν Καλὸν Ποιμένα ὡς νεανίαν ἢ ἔφηβον ἀγένειον (ἓν μόνον, τὸ εὑρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ S. Clemente ἐν Ρώμῃ, εἶνε μετὰ γενείου), ἐν ᾧ τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον ἔχει παιδικὴν μορφὴν ἢ καὶ ὅλως πρόσωπον νηπίου. Ἡ διαφορὰ αὕτη δύναται, νομίζω, νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν χρονολογίαν τοῦ μνημείου· ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ἔργῳ μου (σ. 9 καὶ 10) ἔχω παραθέσει περίληψιν τῶν κυριωτέρων Χριστοφανειῶν, αἵτινες ἐπήγασαν ἀπὸ τῶν ἀποκρύφων βιβλίων τῆς ἀρχαιοτάτης Χριστιανικῆς φιλολογίας, οἷαι εἶνε τὸ μαρτύριον τοῦ Ματθαίου, καθ᾽ ὃ ὁ Ἰησοῦς φανεροῦται «ἐν σχήματι τῶν ψαλλόντων ἐν τῷ Παραδείσῳ νηπίων» καὶ προσφωνεῖται ὑπὸ τοῦ Ματθαίου: «χάρις σοι καὶ εἰρήνη, ὦ παιδίον κεχαριτωμένον»[1], αἱ Πράξεις τοῦ Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, ἔνθα λέγεται ὅτι ὁ Σωτὴρ «ἐφάνη ἐν μορφῇ παιδίου δωδεκαετοῦς φοροῦντος ὀθόνιον καὶ ἔχοντος ὁμαλὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν»[2] κλπ.

Τἀνωτέρω συγγράμματα φθάνουσι τὰ τέλη τοῦ Β′ καὶ τὸν Γ′ αἰῶνα· ἐντὸς δὲ τῆς περιόδου ταύτης καὶ ἰδίᾳ τέλους τοῦ Γ′ ἢ τὸ πολὺ ἀρχῶν τοῦ Δ′ πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητηθῇ καὶ ὁ χρόνος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου· ἀπὸ τοῦ Δ′ αἰῶνος αἱ Χριστοφάνειαι ἐκλείπουσι καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν καταλαμβάνει ἐν μὲν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ἡ συζήτησις περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς καλοῦ ἢ αἰσχροῦ τὴν ὄψιν[3], ἐν δὲ τῇ Χριστιανικῇ Τέχνῃ ἡ παράστασις τοῦ Χριστοῦ ὡς Καλοῦ Ποιμένος ἢ καὶ αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ Σωτῆρος μετὰ μορφῶν ἐχουσῶν τὴν σφραγίδα Ἑλληνικῶν ἰδεωδῶν τύπων (Ἀντινόου, Εὐβουλέως κλπ.).

Δεύτερον γνώρισμα δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς χρονολογίαν τοῦ ἀγαλματίου εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς βάσεως ἑκατέρωθεν τοῦ Ποιμένος *δύο πρόβατα*.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν παραστάσεων τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἐπὶ τοιχογραφιῶν, Σαρκοφάγων κλπ. δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ὅτι αἱ παραστάσεις μετὰ τῶν δύο ἑκατέρωθεν προβάτων εἶνε τῷ ὄντι αἱ ἀρχαιότεραι· ἡ πρώτη παράστασις τοῦ Καλοῦ Ποιμένος τοῦ Α′ ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β′ αἰῶνος, ἡ κοσμοῦσα τὴν ὀροφὴν τῆς λεγομένης Κρύπτης τῆς Lucina ἐν τῇ Κατακόμβῃ τοῦ Ἁγ. Καλλίστου οὕτως ἐμφανίζεται· παρὰ τὸν Πομένα, ὅστις παρίσταται ἐκεῖ ἐν στάσει προσευχομένου (orans), ἵστανται ἑκατέρωθεν δύο πρόβατα ἀτενίζονται αὐτόν[4]· κατὰ τὸν Β′ καὶ Γ′ αἰῶνα παρατηρεῖται μὲν μεγίστη ποικιλία περὶ τὴν παράστασιν τοῦ Καλοῦ Ποιμένος[5],

[1] Βλέπε ἐν ἐκδ. Bonnet: Acta apostolorum apocrypha, Vol. II. 1 σελ. 217.

[2] Αὐτόθι σελ. 124.

[3] Βλέπε τὴν τοιαύτην συζήτησιν κατὰ τὰς πηγὰς ἐν «Χριστῷ ἐν τῇ Τέχνῃ» σελ. 10 κέ.

[4] Βλέπε εἰκ. ἐν Wulff ἔ. ἄ. Taf I ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔργου· ἡ εἰκὼν τοῦ Ποιμένος ἡ ἐν τῷ μέσῳ κύκλῳ τῆς ὀροφῆς, τῆς χωριζομένης διὰ κανονικῶν γραμμικῶν σχημάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἔρωτες, πτηνά, ἄνθη, προσευχόμενοι κλπ., εἶνε σήμερον κατεστραμμένη, ἔχει ὅμως γενικῶς ἑρμηνευθῇ ὡς παριστῶσα Καλὸν Ποιμένα.

[5] Ὁ Καλὸς Ποιμὴν ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ εἴτε ὡς διακοσμητικοῦ εἴτε καὶ ὡς συμβολικοῦ τύπου παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν· ἄλλοτε λ. χ. ἐμφανίζεται πρὸ τῆς ποίμνης αὐτοῦ ἐρειδόμενος ἐπὶ ῥάβδου καὶ ἔχων χιαστὶ τοὺς πόδας κατ᾽ ἀλεξανδρινὴν τεχνοτροπίαν (οὕτως ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ παραστάσει Καλοῦ Ποιμένος ἐν τῷ λεγομένῳ Κοιμητηρίῳ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Παύλου Ἀμπλίου (Ρωμ. Ιϛ′ 8) τοιούτου δὲ τύπου μίμησις εἶνε καὶ ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἄμβωνος τῆς Θεσσαλονίκης, περὶ οὗ βλέπε κατωτέρω), ἄλλοτε παρίσταται καθήμενος ἐν μέσῳ τῆς Ποίμνης καὶ κρατῶν σύριγγα (οὕτως ἐν εἰκόνι τοῦ Ἀρκοσολίου τῆς Κατακόμβης τῆς Δομιτίλλης· βλέπε εἰκ. ἐν Wulff, αὐτόθι

ἤδη ὅμως ἀπὸ τοῦ Γ´ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱονεὶ ἀποκρυσταλλοῦται ἡ ἐκ λόγων συμμετρίας πιθανώτατα προελθοῦσα εἰκὼν τοῦ Ποιμένος μὲ τὰ ἑκατέρωθεν δύο πρόβατα, ὡς βλέπομεν λ.χ. ἐν τῇ ὀροφῇ τῆς Cubicula τῆς Κατακόμβης Πέτρου καὶ Μαρκελλίνου — ἀρχῶν Γ´ αἰῶνος — καὶ εἰς ἄλλα μνημεῖα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τἀνάγλυφα τῶν Σαρκοφάγων τοῦ Γ´ αἰῶνος· εἰς τἀνάγλυφα μάλιστα ταῦτα πλὴν τοῦ λόγου τῆς συμμετρίας καὶ λόγοι οἰκονομίας χώρου συνετέλεσαν ἴσως εἰς τὴν γενίκευσιν τοῦ οὕτως ἐμφανιζομένου τύπου, ἤτοι τὴν τοποθέτησιν τῶν ἑκατέρωθεν δύο προβάτων ἀντὶ ὁλοκλήρου ποίμνης, ὡς βλέπομεν μάλιστα ἐν τῇ Σαρκοφάγῳ τῇ εὑρεθείσῃ ἐν τῇ S. Maria Antiqua — τοῦ Γ´ αἰῶνος, Ἀλεξανδρινῆς τεχνοτροπίας, — ἔνθα ὁ τεχνίτης εἶχε πέντε θέματα νὰ παραστήσῃ, ἤτοι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωνᾶ, τὴν εἰκονίζουσαν τὴν θανοῦσαν προσευχομένην, τὸν ἀναγινώσκοντα ἀπὸ παπύρου καὶ καθήμενον γέροντα καὶ τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ **(εἰκ. 4)**.

Εἰκ. 4. Τμῆμα Σαρκοφάγου εὑρεθείσης ἐν S. Maria Antiqua *ἐν Ῥώμῃ (ἔργον Γ´ αἰῶνος, Ἀλεξανδρινῆς τέχνης).*

Ἐκ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἤδη ἐλήφθη ὁ τύπος καὶ εἰς τἀγαλμάτια καὶ πρῶτον παράδειγμα τοῦ ἀντιγραφέντος ἐξ ἀναγλύφων τύπου ἔχομεν ἀσφαλῶς τὸν ἡμέτερον νεώτερον Καλὸν Ποιμένα τῶν Ἀθηνῶν[1]· διὸ δικαίως κατατάσσομεν αὐτὸν εἰς τὰ τέλη τοῦ Γ´ ἢ τὸ πολὺ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ´ αἰῶνος.

Τέλος τὸ *ἔνδυμα*, τὸ τόσῳ ἰδιόρρυθμον, τὸ πιθανώτατα ἐκ μιμήσεως ἐνδυμάτων τοῦ κύκλου τῶν Διονύσου καὶ Σατύρων προερχόμενον, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἀγαλμάτιον ἐκ τῶν γνωστῶν Καλῶν Ποιμένων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, καὶ μάλιστα ἡ ἐπιμεμελημένη τοῦ ἀγάλματος κατεργασία, ἀναγκάζουσι νὰ δεχθῶμεν ὡς χρόνον τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐποχήν, ἐν ᾗ τὰ χριστιανικὰ ἔργα ἐνεπνέοντο εἰσέτι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς εἶνε ὁ Γ´ αἰών, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου τἀνατολικὰ θέματα δὲν εἶχον ἔτι τοσαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Χριστ. Τέχνης, ὡς βλέπομεν νὰ γίνηται ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἐφεξῆς. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἡμετέρου ἀγαλματίου εἶναι ἀληθῶς ἀριστοτεχνικαί· ἡ διάταξις τοῦ ἐνδύματος, ἡ κατεργασία τῶν ποδῶν, ἡ οὔλη κόμη καὶ αἱ τρίχες τῶν προβάτων ἀποδεικνύουσι τοῦτο· μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ Ποιμένος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τοῦ σώματος ὑπολείπεται κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν καὶ φαίνεται πλησιάζον πρὸς τἀγαλμάτια τοῦ 2ου τύπου· δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῇ τις ὅτι τὰ τοιαῦτα ἔργα ἔχουσι μᾶλλον τὴν σφραγῖδα τοῦ βιομηχάνου, ἤτοι τοῦ κατὰ παραγγελίαν χειρωνακτικῶς ἐργαζομένου, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς ἀντίγραφα ἔργων τῆς κλασσικῆς περιόδου, ἢ τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πρωτοτύπου χειρός.

Τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον ἡμεῖς τοὐλάχιστον δεχόμεθα πλησιάζον πρὸς τὸν ἀρχαιότερον Καλὸν Ποιμένα τῆς Ῥώμης κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν καὶ ὡς σύγχρονον αὐτοῦ· ἡ ὕπαρξις δὲ τοῦ ἀγαλματίου τούτου ἐν Ἑλλάδι καταρρίπτει καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ de Rossi καὶ Strzygowski καθοριζομένην διάκρισιν εἰς ἀρχαιότερα καὶ νεώτερα μεθ' ὡρισμένων γνωρισμάτων. Νομίζομεν ὅτι αὐτὰ τὰ μνημεῖα ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς — ἤτοι ἀπὸ τοῦ Γ´ αἰῶνος, ὁπότε πιθανώτατα γίνεται ἡ ἐμφάνισις τοιούτων ἀγαλματίων ἐξ ἀντιγραφῆς τῆς κυριωτέρας ἀναγλύφου ἀλληγορικῆς

σελ. 63) κλπ. Ὁ τύπος μετὰ τῶν δύο ἑκατέρωθεν προβάτων τοσοῦτον ἦτο τὸν Γ´ αἰῶνα διαδεδομένος, ὥστε βλέπομεν νὰ τίθηται καὶ ἐπὶ προσευχομένων καὶ ἄλλων (ἴδε εἰκ. ὀροφῆς Cubiculi, τοῦ λεγομένου Coemeterium majus, ἐν Wulff ἔ.ἀ. σελ. 56, ἔνθα τετράκις ἐπαναλαμβάνεται)· τοῦτο πλὴν τῶν λόγων συμμετρίας καὶ χώρου, οὓς ἀναπτύσσομεν ἐν τῷ Κειμένῳ, γίνεται καὶ κατὰ μίμισιν ἄλλων ἱστορικῶν παραστάσεων συνηθεστάτων τότε, ὡς εἶνε λ. χ. ἡ παράστασις τοῦ Δανιὴλ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λεόντων.

[1] Ἴχνη προβάτων ἐπὶ τῆς βάσεως ἄλλου ἀγαλματίου διασῴζονται μόνον εἰς τὸν δεύτερον Καλὸν Ποιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν εὑρεθέντα ἐν Tchinili-Kiosk καὶ δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ Laurent ἐν BCH XXIII (1899) σελ. 583 κέ. ἀλλὰ τοῦτο, ἕνεκα τῆς μεταγενεστέρας τεχνοτροπίας αὐτοῦ, ὡς μίμησις ἀρχαιοτέρου τύπου δύναται νὰ θεωρηθῇ.

3 7 15.

τοῦ Χριστοῦ παραστάσεως ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Χριστιανικῶν Σαρκοφάγων — Καλοὶ Ποιμένες κατεσκευάζοντο εἴτε μετὰ στροφῆς τῆς κεφαλῆς εἴτε κατὰ μέτωπον, εἴτε μετὰ τῆς μιᾶς χειρὸς κρατούσης καὶ τοὺς τέσσαρας πόδας τοῦ προβάτου εἴτε καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν, ἀναλόγως τῶν προτύπων, ἅτινα οἱ χριστιανοὶ τεχνῖται εἶχον πρὸ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν περὶ Χριστοῦ παραδόσεων (Χριστοφανειῶν)· τὴν μακρὰν ἢ βραχεῖαν οὔλην κόμην καὶ τὸ ὠοειδὲς ἢ στρογγύλον πλατὺ πρόσωπον πρέπει νὰ ἑρμηνεύσωμεν διὰ τῆς διακρίσεως τοῦ μικρασιατικοῦ καὶ ἀλεξανδρινοῦ τύπου, ἤτοι τῆς χρήσεως μακρᾶς μὲν κόμης καὶ ὠοειδοῦς προσώπου τῶν ἀγαλματίων τῶν ἱσταμένων ὑπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐπίδρασιν, ὡς εἶνε τὸ ἀρχαιότερον ἄγαλμα τῆς Ῥώμης, καὶ βραχείας οὔλης κόμης καὶ πλατέος στρογγύλου προσώπου, ὡς εἶνε τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον καὶ οἱ λοιποὶ μεταγενέστεροι Καλοὶ Ποιμένες, οἱ ὡς μιμήσεις ἀλεξανδρινῶν τύπων δυνάμενοι νὰ θεωρηθῶσι [1].

III

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συντόμου ταύτης περὶ Καλῶν Ποιμένων μελέτης, ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν: τίνα ***χρῆσιν*** ἐποιοῦντο οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῶν ἀγαλματίων τούτων. Τὸ ζήτημα ἑρμηνεύει τὸ ἀκατέργαστον τῆς ὄπισθεν τῶν Καλῶν Ποιμένων παρουσιαζομένης πλευρᾶς. Πάντα σχεδὸν τἀγαλμάτια καὶ ἰδίᾳ τοῦ λεγομένου 2ου τύπου εἶνε ὄπισθεν ἀκατέργαστα καὶ φέρουσιν, ὡς εἴδομεν, ὀπήν τινα ἄνωθεν κατάλληλον πρὸς ἔνθεσιν σιδηρᾶς συναρμογῆς· οἱ de Rossi, Bayet καὶ Strzygowski πρὸς ἐξήγησιν τούτου ὑποδεικνύουσι τὸν Εὐσέβιον (ἐν βίῳ Κωνσταντίνου, III, 49), ὅστις μαρτυρεῖ ὅτι ὑπεράνω δημοσίων κρηνῶν ἐτοποθετοῦντο (ἐπί τινος κόγχης πιθανώτατα) Καλοὶ Ποιμένες· τὸ ἔθος τοῦτο καθιερώθη ἴσως ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τοῦτο μαρτυροῦσι πάντα σχεδὸν τὰ γνωστὰ ἀγαλμάτια πλὴν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ ἡμετέρου, ἅτινα ἔχουσι μὲν ἀκατέργαστον τὴν ὄπισθεν πλευράν, ἐλλείπει ὅμως καὶ ἡ τετράγωνος σχισμὴ καὶ ἡ ἄνωθεν ταύτης ὀπή [2]· ἂν δὲ εἷς τῶν λόγων, οἵτινες ἔπεισαν τοὺς ἀρχαιολόγους περὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἀναγωγῆς εἰς τὴν Γ´ ἑκατ. τοῦ 1ου ἀγαλματίου τῆς Ῥώμης εἶνε καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ὄπισθεν πλευρᾶς, εὐνόητον εἶνε ὅτι ἡ αὐτὴ διαφορὰ ἡ παρατηρουμένη καὶ εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τῶν Ἀθηνῶν πείθει περὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ ἡμετέρου, τοῦ φέροντος, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὄπισθεν προεξοχήν τινα ὁμοιάζουσαν πρὸς κορμὸν δένδρου, ἐφ᾽ ἧς μάλιστα καὶ τὸ ὅλον ἄγαλμα στηρίζεται.

Ἀλλ᾽ ἡ χρῆσις τῶν μεταγενεστέρων ἀγαλματίων Καλῶν Ποιμένων εἶνε ἐκ τοῦ Εὐσεβίου γνωστή· εἶνε ἄρα ὁμοία καὶ ἡ τῶν δύο ἀρχαιοτέρων ἀφ᾽ οὗ τὸ ἔθος καθιεροῦται ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἡμεῖς δ᾽ ἐδέχθημεν ἀμφότερα τἀγαλμάτια ὡς ἀνήκοντα εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου

[1] Βλέπε περὶ διακρίσεως τῶν δύο τύπων ἐν τῷ ἔργῳ μου «ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Τέχνῃ» σελ. 94 καὶ 97 κέ.

Κατὰ τῆς διδομένης παρ᾽ ἡμῶν χρονολογίας τοῦ ἀγαλματίου μόνον ἡ αὐστηρῶς κατα μέτωπον στάσις, ἡ ἀπὸ τῶν μέσων ἢ τέλους τοῦ Δ´ αἰῶνος ἐπικρατήσασα ἐν τῇ Τέχνῃ, δύναται ὡς σπουδαία ἀντίρρησις νὰ προβληθῇ· ἀλλ᾽ ὁ Κανὼν οὗτος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ βαρύτητα. καθόσον ἡ ἡμετέρα χρονολόγησις τοῦ ἀγαλματίου (ἀρχαὶ τοῦ Δ´ ἢ καὶ τέλη τοῦ Γ´ αἰῶνος) ἀποβλέπει ἐποχήν, ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ μεταβατικὴ περίοδος τῆς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β´ μ.Χ. αἰῶνος ἀρξαμένης ἐξελίξεως, ἢ ὡς λέγεται, καταπτώσεως τῶν κλασσικῶν πλαστικῶν ἔργων.

[2] Βλέπε ἐν **Röm. Quartalschr.** ἔ. ἄ.· ἴδε καὶ Εὐσεβίου ἐν βίῳ Κωνσταντίνου Βιβλ. Γ´, 49, ἔκδ. **Heikel, Leipzig, 1902,** σελ. **98,** ἔνθα λέγεται: «εἶδες δ᾽ ἂν ἐπὶ μέσων ἀγορῶν κειμέναις κρήναις τὰ τοῦ Καλοῦ Ποιμένος σύμβολα, τοῖς ἀπὸ τῶν θείων λογίων ὁρμωμένοις γνώριμα, τόν τε Δανιὴλ σὺν αὐτοῖς λέουσιν ἐν χαλκῷ πεπλασμένον χρυσοῦ τε πετάλοις ἐκλάμποντα».

Λίαν συμβάλλει πρὸς κατανόησιν τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἐτίθεντο ἐπὶ κογχῶν Καλοὶ Ποιμένες, τμῆμα τοῦ διασωθέντος ἄμβωνος τῆς Θεσσαλονίκης, μνημείου τοῦ Ε´ αἰῶνος — ἀποκειμένου ἤδη ἐν τῷ Ὀθωμ. Μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως —, ἐν ᾧ, ὡς ὀρθότατα πρῶτος ὁ **de Rossi** διέκρινε, διασώζεται τὸ κάτω μέρος Καλοῦ Ποιμένος μετὰ τῶν ποδῶν χιαστὶ ἐντὸς κόγχης, ὁμοίας πρὸς τὰς κόγχας, ἐφ᾽ ὧν καὶ λοιπαὶ ἀνάγλυφοι παραστάσεις ὑπάρχουσιν (Ἀγγέλου, Θεοτόκου καὶ τριῶν Μάγων)· βλέπε εἰκ. ἐν **Wulff,** ἔ.ἄ. σελ. **134**, εἰκ. **124** καὶ **125**. Ὁ **Stryzgowski** (ἐν **Röm. Quart.** ἔ. ἄ.) προσάγει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς χρήσεως τῆς παραστάσεως καί τινα ἐγκόλπια καὶ σταυροὺς ἐπὶ ξύλου ἢ ἐλεφαντοστοῦ τῶν συλλογῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ἔνθα παῖς ἐν σχήματι ποιμένος κάθηται μετὰ διεσταυρωμένων ποδῶν ἐπὶ λόφου (Καλὸς Ποιμὴν ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ), πρὸ τοῦ ὁποίου ῥέει ὕδωρ, ἐν ᾧ πέριξ παρίστανται διάφορα ζῷα· εἰς ταῦτα διαβλέπει ἀρχαῖα χριστιανικὰ πρότυπα καὶ παραπέμπει διὰ τὴν αὐτὴν ἐπὶ μαρμαρίνων ἀναγλύφων χρῆσιν εἰς τὸ μικρὸν ἀνάγλυφον τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ παρίσταται ποιμὴν κρατῶν ὑπὸ τὴν μασχάλην τὸ πρόβατον καὶ ἀπέναντι ἀνὴρ μετὰ φωτοστεφάνου καὶ δένδρου, ἐφ᾽ οὗ ἀνέρπει ὄφις (ἴδε εἰκόνα ἐν **Cabrol, Diction. d'archeol. chret., I,** μέρ. **2,** σελ. **3086,** εἰκ. **1094**), οὗτινος ὅμως ἀμφισβητεῖται δικαίως ὁ χριστιανικὸς χαρακτήρ. Περὶ τῶν γλυπτῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῶν μικροτεχνημάτων κλπ. προβλ. τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἔργον μου «Τὸ Ἅγιον Ὄρος». Ἀθῆναι. **1915** σ. **133** κέ.

Εἰκ. 5. Ἡ ὄπισθεν πλευρὰ τοῦ συμπλέγματος τοῦ 'Ορφέως καὶ τοῦ νεωτέρου Καλοῦ Ποιμένος.

χρόνους; Νεώτεροι ἀρχαιολόγοι ὁρίζουσι τὴν χρῆσιν τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγαλματίων Καλῶν Ποιμένων ὀρθότερον· δέχονται δηλ. ὅτι ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς ***νεκρικαὶ στῆλαι*** καὶ ἐτίθεντο ἄνωθεν χριστιανικῶν τάφων· ἡ ἐξήγησις δὲ αὕτη εἶνε καὶ ἡ συμφωνοτέρα πρὸς τὴν συμβολικὴν ἔννοιαν τῆς παραστάσεως, τῆς ἀναφερομένης ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, ὡς εἴδομεν, ἑρμηνεύει δὲ ἄλλως τὸ πλῆθος τῶν πανταχοῦ διαρκῶς ἀνακαλυπτομένων ἀγαλματίων, πρὸς κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἀναμφιβόλως ἡ τοιαύτη χρῆσις ἔδωκε μεγίστην ὤθησιν [1].

Καὶ ἕτερον ὅμως μνημεῖον τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, καίπερ ὀλίγῳ νεώτερον, συμβάλλει πρὸς ἑδραίωσιν τῆς γνώμης ταύτης περὶ χρήσεως Καλῶν Ποιμένων καὶ ἄλλων ἀρχαίων συμβολικῶν τύπων· τοῦτο εἶναι τὸ περίφημον γλυπτὸν σύμπλεγμα τοῦ 'Ορφέως τὸ ἐξετασθὲν ὑπὸ τοῦ Strzygowski καὶ χρονολογηθὲν ὡς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος [2],

Εἰκ. 6. 'Ανάγλυφος παράστασις Ποιμένος ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους παραστάδος. (Συλλογὴ χριστιαν. γλυπτῶν Θησείου).

τὴν ὄπισθεν πλευρὰν τοῦ ὁποίου παραθέτομεν ἐνταῦθα, ὅπως συγκρίνωμεν ταύτην πρὸς τὴν ὁμοίαν τοῦ Καλοῦ Ποιμένος **(εἰκ. 5)**· ἡ μόνη διαφορὰ εἶνε ὅτι ἄνωθεν ἀπολήγει εἰς εἶδός τι ἄνθους, ἐν ᾧ τοῦ Καλοῦ Ποιμένος τὸ ἄνω μέρος ἔχει λαξευθῆ πιθανώτατα πρὸς ἐπίθεσιν ἐπιγραφῆς ἢ χριστιανικοῦ τινος συμβόλου· ὅτι δὲ πάντως ἐτίθετο — ἢ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐτέθη — τοιοῦτόν τι χριστιανικὸν σύμβολον δεικνύει καὶ ἡ ὀπὴ ἡ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ 'Ορφέως ὑπάρχουσα.

[1] Πρβ. καὶ Wulff, ἔ. ἄ. σελ. 149.

[2] 'Εν Röm. Quartalschr. ἔ. ἄ. τεῦχ. 4· ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ εἶναι κατατεθειμένον ὑπ' ἀριθ. 2705· κατὰ τὸ Εὑρετήριον, τὸ ἔργον προέρχεται ἐξ Αἰγίνης, εὑρεθὲν τῷ 1885 (ὕψ. κορμοῦ ἀπὸ τῆς βάσεως 0·82). 'Ο τύπος τῆς τετραγώνου βάσεως εἶναι χαρακτηριστικὸς διὰ νεκρικὴν στήλην, παράλληλα δ' ἔχομεν καὶ εὑρήματα τῆς ΝΑ Μικρᾶς 'Ασίας (λ.χ. ὅμοιον Cippus ὑπάρχει εἰς τὸ Metropolitan Museum τῆς Νέας 'Υόρκης ἐκ Ταρσοῦ προερχόμενον· ἴδε Wulff, ἔ.ἄ. σελ. 149).

Προσθήκη.

Ἡ παράστασις τοῦ Καλοῦ Ποιμένος, ὡς συμβόλου, ἐκλείπει, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε΄ ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ϛ΄ αἰῶνος· εἰς μεταγενεστέρους χρόνους εἶνε ἐνίοτε ἡ παράστασις κυρίως ἐν ἀναγλύφοις ἐπὶ θωρακίων καὶ παραστάδων ἐκκλησιαστικῆς φαίνεται χρήσεως.

Τοιοῦτον ἀνάγλυφον ἐπὶ παραστάδος παραθέτομεν τὸ μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτον, ἄγνωστον δὲ εἰς τοὺς ἀρχαιολογικοὺς κύκλους, τὸ ἀποκείμενον σήμερον ἐν τῇ χριστιανικῇ συλλογῇ τοῦ Θησείου ***(εἰκ. 6)***.

Ἐντὸς τετραγώνου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς παραστάδος λελαξευμένου, παρίσταται Ποιμὴν ἐνδεδυμένος μόνον χειριδωτὸν χιτῶνα μεταγενεστέρου τύπου καὶ κρατῶν πρόβατον κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἡμετέρου ἀνωτέρω ἐξετασθέντος Καλοῦ Ποιμένος· ἡ κεφαλὴ τοῦ προβάτου εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸν Ποιμένα κατὰ τὸν χαρακτηριστικὸν τρόπον τῶν χριστιανικῶν μνημείων Βυζαντινῆς τεχνοτροπίας ἀπὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος καὶ ἑφεξῆς· ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ποιμένος εἶνε γεγλυμμένον φυτικὸν κόσμημα, ἔχον μορφὴν ἀραβουργήματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται κύων, στρέφων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ποιμένα· τὸ κόσμημα καταλαμβάνει ὅλον σχεδὸν τὸν κενὸν χῶρον τοῦ τετραγώνου καὶ ἀπολήγει εἰς φύλλα ἐπιμήκη ἢ στρογγύλα διὰ τρυπάνου κατειργασμένα· τὸ πρόσωπον τοῦ Ποιμένος εἶνε κατεστραμμένον, τὸ ὅλον δὲ ἀνάγλυφον παρουσιάζει τέχνην τοῦ Ι΄ αἰῶνος μετ' ἀραβικῆς ἐπιδράσεως.

Τινὲς τῶν Βυζαντινολόγων ἑρμηνεύουσιν ὁμοίας παραστάσεις, ὡς παριστώσας τὸν μῆνα Ἀπρίλιον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς· ἐκεῖ ὅμως παρίσταται ὁ Ποιμὴν κρατῶν κριὸν καὶ οὐχὶ πρόβατον [1]. Ἡ παράστασις τῆς συλλογῆς τοῦ Θησείου πρέπει ἴσως νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς μίμησις τύπου Καλοῦ Ποιμένος διακοσμητικοῦ χαρακτῆρος καὶ οὐχὶ συμβολικὴ εἰκὼν τοῦ Βυζαντινοῦ Ἀπριλίου.

Γεώργιος Ἀ. Σωτηρίου.

[1] Βλέπε τὰ λεγόμενα παρὰ Krumbacher, Ἱστορία Βυζ. λογοτεχνίας, μετάφρ. Σωτηριάδου, Τόμ. II σελ. 707-710· ἴδε καὶ ἔκφρασιν μηνῶν ἐν Byz. Zeitschr. IV, 1895 σελ. 543, ἔνθα ἡ ἔκφρασις τοῦ 2ου μηνὸς (Ἀπριλίου), ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ: «Αἰπόλος κλπ.» οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς παραστάσεις, οἵα ἡ ἡμετέρα, δύναται νὰ ἔχῃ.

Ἄξου εὑρήματα

ὑπὸ

Εὐσταθίου Ν. Πετρουλάκη.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1908 ὁ Δ. Μανιᾶς εὗρεν ἐν τῷ ἀγρῷ του εἰς θέσιν «Γερακάρο» τοῦ χωρίου ***Ἄξοῦ*** τὸ ἀνάγλυφον οὗτινος φωτογραφίαν παραθέτω ***(εἰκ. 1)***· ἡ φωτογραφία ληφθεῖσα ἐν κακῶς φωτιζομένῳ δωματίῳ δὲν ἀποδίδει εὐκρινῶς τὸ εἰκονιζόμενον. Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ὅμως αὐτοῦ διακρίνεται σαφῶς ὅτι πρόκειται περὶ τῆς θεᾶς Δήμητρος, ἥτις εἰκονίζεται ὡς βασίλισσα φέρουσα διάδημα καὶ ἐπὶ θρόνου καθημένη· ὑπὲρ τὸ διάδημα φέρει στέφανον ἐκ στάχυων καὶ κατὰ τὸ ἄνω ἀριστερὸν μέρος τοῦ θρόνου εἰκονίζεται λαμπάς. Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι βεβλαμμένον κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὸ δεξιὸν γόνυ. Ἐν τῷ τυμπάνῳ τοῦ ἀναγλύφου ἀετώματος ὑπάρχει ἡμισέληνος οὐχὶ βεβαίως ὡς σύμβολον τῆς Δήμητρος ἀλλ' ὡς πληρωτικὸν τοῦ χώρου διὰ τὴν μισοκενίαν.

Ἡ ὅλη ἐργασία παρουσιάζει κακοτέχνημα τῶν τελευταίων Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ κοινοῦ ἐγχωρίου μαρμάρου καὶ ἔχει ὕψος 0·81, πλ. 0·43, πάχ. 0·19, ἀπόκειται δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ Ρεθύμνης (ἀριθ. 48).

Ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι πιθανῶς ἐν τῇ θέσει ἐν ᾗ εὑρέθη τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον νὰ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἧς ἡ λατρεία τὰ μέγιστα ἦτο διαδεδομένη ἐν Κρήτῃ (πρβ. *Preller*, Demeter und Persephone σελ. 26 κέ.), ὡς δὲ μαρτυροῦσιν

Εἰκ. 1.

αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα καὶ τὰ παντὸς ἄλλου εἴδους μνημεῖα, ἡ λατρεία αὐτῆς διετηρήθη μέχρι τῶν τελευταίων πνοῶν τῆς εἰδωλολατρείας (*Daremberg, Saglio, Pottier* DdA λ. Cérès) ἐνήργησα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1910 ἐντολῇ καὶ δαπάναις τῆς τότε κρητικῆς πολιτείας μικρὰν ἔρευναν ἐν αὐτῇ.

Δυστυχῶς τὸ πενιχρὸν τῆς διατεθείσης πιστώσεως δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐντελῆ ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου ἐκείνου καὶ οὕτω δὲν κατωρθώθη μὲν ἡ εὕρεσις τῶν ζητουμένων ἱερῶν, ἀλλ' ἡ πληθώρα τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ἀναθηματικῶν εἰδωλίων πείθει ἡμᾶς ἀκραδάντως ὅτι ἀσφαλῶς ἐκεῖ ἐὰν ἐνεργηθῇ ἀνασκαφὴ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα θὰ ἀγάγῃ εἰς φῶς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος.

Ἐκ τῶν διακοσίων περίπου ἀκεραίων καὶ μὴ πηλίνων εἰδωλίων, ἅπερ ἐν τῇ αὐτῇ ἀκριβῶς θέσει, ἐν ᾗ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Δήμητρος, εὑρέθησαν, δημοσιεύω σήμερον ὀλίγα τινά. Ἐννοεῖται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀπειρία ἄλλων συντριμμάτων ἄλλων εἰδωλίων. Πάντα ταῦτα μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης.

Ὁ πηλός, ἐξ οὗ ἔχουσι κατασκευασθῇ ταῦτα, εἶναι χονδροειδής, τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ βερνικῶδες ἐπίχρισμα ἔχει καταστραφῆ ἐκ τῆς ὑγρασίας.

Εἰκ. 2· ἀριθ. 1. Εἴδωλον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος· ἐλλείπει τὸ ἀπὸ τῶν ἰσχίων τμῆμα· σωζόμενον ὕψ. 0·285, πλ. 0·16.

Ἀριθ. 2. Ἀκέφαλον εἴδωλον γυναικὸς φέρον χιτῶνα ποδήρη καὶ ἱμάτιον· ὕψ. 0·325, πλ. κατὰ τὸ μέσον 0·13, αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια. Κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ σῴζεται τὸ κάτω μέρος πλοκάμου κόμης.

Ἀριθ. 3. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ σῴζονται τὰ κάτω ἄκρα πλοκάμου.

Τῇ μὲν ἀριστερᾷ τεταμένῃ κατὰ τὰ πλάγια κρατεῖ τὸ ἱμάτιον, τῇ δὲ δεξιᾷ ἐν τῇ αὐτῇ στάσει πιθανῶς ἀντικείμενόν τι· ὕψ. 0·30, πλ. κατὰ τὸ μέσον 0·16.

Εἰκ. 2.

Ἀριθ. 4. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ μετὰ μείζονος τοῦ λαιμοῦ σῳζομένου· ὁλόκληρον τὸ ἀριστερὸν ἄκρον γυμνόν. Ἐν τούτῳ διακρίνεται σαφῶς ὅτι κρατεῖ τι ἐν τῇ δεξιᾷ· ὕψ. 0·32, πλάτ. 0·165.

Ἀριθ. 5. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ὀλιγώτερον ἐλλιπὲς κατὰ τὰ κάτω ἄκρα· ὕψ. 0·35, πλ. 0·127.

Ἀριθ. 6. Τεμάχιον στρογγύλου εἰδωλίου· ὕψ. 0·21, διάμ. 0·08.

Εἰκ. 3· ἀριθ. 1. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς

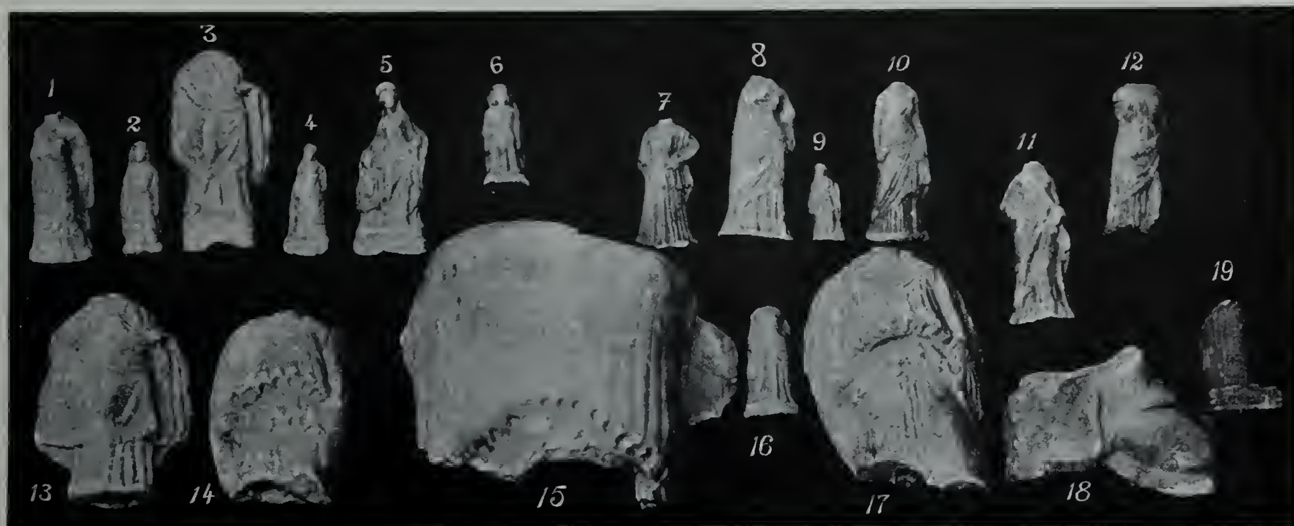

Εἰκ. 3.

μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· τῇ δεξιᾷ πιθανῶς φέρει προσφοράν τινα· ὕψ. 0·14, πλ. κατὰ τὸ μέσον 0·06.

Ἀριθ. 2. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· διὰ τῶν χειρῶν τεταμένων κατὰ τὰ πλάγια κρατεῖ πιθανῶς προσφοράς· ὕψ. 0·15, πλ. 0·04.

Ἀριθ. 3. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· ὕψ. 0.20. πλ. 0·093.

Ἀριθ. 4. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· τῇ δεξιᾷ κεκαμμένῃ κρατεῖ προσφοράν τινα· ὕψ. 0·11, πλ. 0·04.

Ἀριθ. 5. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος, ἱματίου καὶ διαδήματος. Τῇ δεξιᾷ κρατεῖ προσφοράν· παρ᾽ αὐτὴν ἵσταται παιδίον ὅπερ ἐπίσης τῇ δεξιᾷ κρατεῖ τι· ὕψ. 0·157, πλ. 0·06.

Ἀριθ. 6. Ὅμοιον τῷ ὑπ᾽ ἀριθ. 2· ὕψ. 0·106, πλ. 0·036.

Ἀριθ. 7. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον· ὕψ. 0·125, πλ. 0·048.

Ἀριθ. 8. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ μανδύου· ἡ δεξιὰ εἶναι κεκαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους· τῇ δ᾽ ἀριστερᾷ ἀνέχει ἐκ τῶν ὄπισθεν τὴν ἐσθῆτα· ὕψ. 0·166, πλ. 0·062.

Ἀριθ. 9. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια· τῇ δεξιᾷ κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον· ὕψ. 0·081, πλ. 0·031.

Ἀριθ. 10. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· τῇ δεξιᾷ κρατεῖ καρπόν τινα πιθανῶς ῥοιᾶς· ὕψ. 0·154, πλ, 0·054.

Ἀριθ. 11. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· ὕψ. 0·169, πλάτ. 0·045.

Ἀριθ. 12. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικός· ἐλλιπὲς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τοὺς πόδας· ὕψ. 0·153, πλάτ. 0·055.

Ἀριθ. 13. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· ὕψ. 0·207, πλ. 0·14.

Ἀριθ. 14. Εἰδώλιον γυναικὸς ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν γονάτων· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ σῴζονται τὰ κάτω ἄκρα τῶν πλοκάμων τῆς κόμης· αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια· τῇ δεξιᾷ κρατεῖ προσφοράν τινα· ὕψ. 0·21, πλ. 0·13.

Ἀριθ. 15. Τὸ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέρος τῶν ὀφθαλ-

μῶν ἔμπροσθεν τμῆμα μεγάλου εἰδώλου γυναικός· ὕψ. 0·31, πλ. 0·31.

Ἀριθ. 16. Ἀκέφαλον εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· ὕψ. 0·115, πλάτ. 0·045.

Ἀριθ. 17. Εἰδώλιον γυναικὸς ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου· αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια· τῇ δεξιᾷ κρατεῖ ἀντικείμενόν τι· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ ἄκρα πλοκάμου· ὕψ. 0·30, πλ. 0·16.

Ἀριθ. 18. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς εἰδώλου μετὰ ὑποδήματος· πλαγίως σῴζεται τμῆμα τοῦ ποδήρους χιτῶνος· μῆκος ὑποδήματος 0·163, πλάτ. 0·085· μῆκος τοῦ ὅλου τμήματος 0·195.

Εἰκ. 4· ἀριθ. 1. Τὸ ἀπὸ ἀπὸ τῶν ὤμων τμῆμα

Εἰκ. 4.

γυναικείας κεφαλῆς μορφῆς ἀρχαϊκῆς μετ᾿ἐνωτίων, κόμης ἐσχηματοποιημένης καὶ διαδήματος. Ἐπὶ τῆς ὅλης μορφῆς διακρίνεται ἡ γνωστὴ ἀρχαϊκὴ ἀπόπειρα πρὸς γέλωτα· ὕψ. 0·14, πλ. 0·107.

Ἀριθ. 2. Γυναικεία κεφαλὴ μορφῆς ἀρχαϊκῆς μετὰ κόμης ἐσχηματοποιημένης καὶ διαδήματος ὑψηλοῦ· χαρακτηριστικὰ λίαν ἀμυδρά· ὕψ. 0·11, πλάτ. 0·08.

Ἀριθ. 3. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ· χαρακτηριστικὰ ἧττον ἀμυδρά· ὕψ. 0·114, πλ. 0·085.

Ἀριθ. 4. Ἀρχαϊκῆς μορφῆς κεφαλὴ γυναικὸς μετὰ ἐνωτίων λίαν μακρῶν καταληγόντων εἰς ἄκρον σπειροειδές, κόμης ἐσχηματοποιημένης καὶ πέπλου· κλασσικὸς τύπος ῥινός· χείλη λίαν παχέα πρὸς ἀπόπειραν γέλωτος μικρὸν διαστελλόμενα· ὕψ. 0·107, πλ. 0·077.

Ἀριθ. 5. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ ὑπ᾿ ἀριθ. 3 μετὰ διαδήματος στενωτέρου· ὕψ. 0·09, πλ. 0·072.

Ἀριθ. 6. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ ὑπ᾿ ἀριθ. 2· ὕψ. 0·116, πλ. 0·078.

Ἀριθ. 7. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ ἐλλιπὴς κατὰ τὸ ἄνω μέρος· ὕψ. 0·105, πλ. 0·073.

Ἀριθ. 8. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ ὑπ᾿ ἀριθ. 6 μετὰ διαδήματος στενωτέρου· ὕψ. 0·105, πλ. 0·073.

Ἀριθ. 9. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ· ἐλλιπὴς κατὰ τὸ ἄνω μέρος· ὕψ. 0·097, πλ. 0·097.

Ἀριθ. 10. Κεφαλὴ ὁμοία τῇ προηγουμένῃ· ὕψ. 0·089, πλ. 0·067.

Ἀριθ. 11. Γυμνὸν εἰδώλιον νεανίου ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας· ἐπὶ τῶν ὤμων φέρει χλαμύδα· ἐν τῇ δεξιᾷ κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον· ὕψ. 0·116, πλ. 0·064.

Ἀριθ. 12. Εἰδώλιον γυναικὸς ἐλλιπὲς κατὰ τὰ ἄκρα· ὕψ. 0·091, πλ. 0·043.

Ἀριθ. 13, 14, 15, 18, 19, 20. Κεφαλαὶ εἰδωλίων γυναικείων.

Ἀριθ. 16. Κεφαλὴ γυναικείου εἰδώλου μετὰ κόμης ἐσχηματοποιημένης καὶ διαδήματος· κάτωθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς σῴζεται τμῆμα πλοκάμου· ἐλλιπὴς κατὰ τὸ κάτω τῆς ῥινὸς τμῆμα· ὕψ. 0·91, πλ. 0·16· ἡ κεφαλὴ αὕτη μετὰ τῆς ἑπομένης εὑρέθη εἰς τὸ Μετόχιον Ἁπλαδιανὰ ἀπέχον μίαν ὥραν

τῆς Ἀξοῦ.

Ἀριθ. 17. Κεφαλὴ εἰδώλου ἀνδρικοῦ ἐλλιπὴς κατὰ τὸ ἄνω μέρος καὶ τὰ πλάγια· φέρει ἐσχηματοποιημένον μικρὸν πώγωνα· ὕψ. 0·165, πλ. 0·125.

Εἰκ. 5 ἀριθ. 1. Εἰδώλιον γυναικὸς ἐλλιπὲς τοὺς πόδας μετὰ ποδήρους χιτῶνος, ἱματίου καὶ πέπλου·

Εἰκ. 5.

ἡ ἀριστερὰ ὑψοῦται πρὸς τὴν κεφαλήν, τῇ δὲ δεξιᾷ κεκαμμένῃ ἐπὶ τοῦ στήθους φέρει προσφοράν τινα, πιθανῶς πτηνόν· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ πλόκαμοι· ὕψ. 0·148, πλ. 0·053.

Ἀριθ. 2. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ ἐλλιπὲς τὴν κεφαλήν· τῇ δεξιᾷ κρατεῖ πτηνόν· ἡ βάσις φέρει σπειροειδῆ ἀνάγλυφον διάκοσμον· ὕψ. 0·143, πλ. 0·056.

Ἀριθ. 3. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ὕψ. 0·173, πλ. 0·067· ἡ βάσις ἄνευ διακόσμου.

Ἀριθ. 4. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 μετὰ βάσεως φερούσης σπειροειδῆ διάκοσμον· ὕψ. 1·178, πλάτ. 0·066.

Ἀριθ. 5. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος καὶ ἱματίου, ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν βάσιν· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ πλόκαμοι πρὸς τὸ στῆθος κατερχόμενοι· δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους κεκαμμένων κρατεῖ πιθανῶς χοιρίδιον· ὕψ. 0·173, πλ. 0·065.

Ἀριθ. 6. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος ἱματίου καὶ πέπλου· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ πλόκαμοι· δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ στήθους κεκαμμένων κρατεῖ δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον· ὕψ. 0·106, πλ. 0·043.

Ἀριθ. 7. Εἰδώλιον γυναικὸς μετὰ ποδήρους χιτῶνος· ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ πλόκαμοι· ἀμφότεραι αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια· ὕψ. 0·017, πλ. 0·045.

Ἀριθ. 8. Εἰδώλιον ἐλλιπὲς κάτω ἀπὸ τῶν ἰσχίων πλόκαμοι ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ· αἱ χεῖρες τεταμέναι κατὰ τὰ πλάγια· ὕψ. 0·11, πλ. 0·056.

Ἀριθ. 9. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ὕψ. 0·092, πλάτ. 0·059.

Ἀριθ. 10. Εἰδώλιον γυναικὸς ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ κάτω ἄκρα μετὰ χιτῶνος καὶ ἱματίου· τῇ δεξιᾷ κεκαμμένῃ ἐπὶ τοῦ στήθους κρατεῖ πιθανῶς πτηνόν. Ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἄνωθεν τοῦ ἀγκῶνος φέρει ψέλλιον· ὕψ. 0·103, πλ. 0·079.

Ἀριθ. 11. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 5· ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν κατὰ τὰ ἄνω ἄκρα· ὕψ. 0·11, πλ. 0·064.

Ἀριθ. 12. Ἀναθηματικὸν χοιρίδιον ἄρρεν· ἐλλιπὲς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα· ὄπισθεν διακρίνονται οἱ ὄρχεις αὐτοῦ· μῆκ. 0·13, ὕψ. 0·06.

Ἀριθ. 13. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· ἀβλαβὲς τὴν κεφαλήν· μῆκ. 0·13, ὕψ. 0·055.

Ἀριθ. 14. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· μῆκος 0·125, ὕψ. 0·042.

Ἀριθ. 15. Τὸ ἀπὸ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τμῆμα

ἀγριοχοίρου· μῆκ. 0·085, ὕψ. 0·063.

Ἀριθ. 16. Εἰδώλιον δυσδιορίστου ζῴου· μῆκος 0·088, ὕψ. 0·023.

Ἀριθ. 24. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ· μήκους 0·083, ὕψ. 0·033.

Οἱ χοῖροι προσεφέροντο κατὰ προτίμησιν ὡς ἐξιλαστήρια θύματα. Πρβ. Αἰσχύλου Εὐμ. 293 «καθαρμοῖς χοιροκτόνοις» *Baumeister*, DkA λ. Demeter und Kora.

Ἀριθ. 17. Τὸ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τμῆμα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰδωλίου· μῆκ. 0·125, πλ. 0·065.

Ἀριθ. 18. Καρπὸς ῥοιᾶς· σῴζονται δύο δάκτυλοι τῆς κρατούσης ποτὲ αὐτὸν χειρός· ὕψ. 0·068, διαμ. 0·062.

Ἀριθ. 19. Τὸ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τμῆμα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰδωλίου· κρατεῖ καρπὸν ῥοιᾶς· μῆκ. 0·06, πλ. 0·028.

Ἀριθ. 20. Τὸ ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ καρποῦ τμῆμα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰδωλίου· διατηρεῖται τεμάχιον ἱματίου· κρατεῖ καρπὸν ῥοιᾶς· μήκ. 0·087, πλάτ. 0·03.

Ἀριθ. 21. Τὸ ὀλίγον κάτω τοῦ καρποῦ τμῆμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰδωλίου. Ὁ μέγας δάκτυλος, ὁ δείκτης καὶ ὁ μέσος ἐλλείπουσι· μῆκ. 0·10, πλ. 0·08.

Ἀριθ. 22. Τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος τμῆμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰδωλίου· κρατεῖ καρπὸν ῥοιᾶς· σῴζεται τὸ κάτω μέρος τῶν χειρίδων· μήκ. 0·155.

Ἀριθ. 23. Τὸ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τμῆμα ἀριστερᾶς χειρὸς εἰδωλίου· κρατεῖ καρπὸν ῥοιᾶς· μῆκ. 0·106, πλάτ. 0·048.

Ἀριθ. 25. Τὸ ὀλίγον κάτωθεν τοῦ καρποῦ τμῆμα ἀριστερᾶς χειρὸς εἰδωλίου ἐλλείπει ὁ μέγας δάκτυλος· μῆκ. 0·083, πλ. 0·075.

Ἐν Ῥεθύμνῃ.

Εὐστάθιος Ν. Πετρουλάκις.

Κρητικῆς Ἀτσιπάδας τάφοι

ὑπὸ

Εὐσταθίου Ν. Πετρουλάκη.

Τάφοι ἐν πηλίνοις ἀγγείοις ἀνήκοντες εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀπὸ τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἢ μυκηναϊκῆς εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον μεταβάσεως.

Λαβὼν ἀφορμὴν ἔκ τινος τυφλοστόμου ἀμφορέως μετὰ γραμμικοῦ διακόσμου, ὃν χωρικός τις ἐν θέσει «Παίζουλον» τοῦ χωρίου Ἀτσιπάδας τῆς ἐπαρχίας Ἁγ. Βασιλείου εὗρεν, ἐνήργησα μικρὰν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου τὸν Ἰούλιον τοῦ 1912 καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1913. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χορηγηθεῖσα πίστωσις κατ᾽ ἀμφοτέρας τὰς ἐρεύνας δὲν ὑπερέβαινεν ἐν τῷ συνόλῳ τὰς διακοσίας δραχμὰς δὲν κατορθώθη ἡ ἐξερεύνησις εἰμὴ ἐλαχίστου μέρους.

Ἡ θέσις δῆλα δὴ «Παίζουλος» τοῦ χωρίου Ἀτσιπάδας ἀποτελεῖ τοὺς πρόποδας ὑψηλοτέρου λόφου, ὅστις ἀσφαλῶς θὰ ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον ἀγνώστου ἐπὶ τοῦ παρόντος πόλεως, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἀγγείοις τάφων, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν τῇ σχετικῶς μικρᾷ ἐρευνηθείσῃ ἐκτάσει.

Ἐν ἐκτάσει δῆλα δὴ ἐχούσῃ μῆκος μὲν ἐννέα μέτρων, πλάτος δὲ πέντε, εὑρέθησαν ἐν βάθει 0·50 εἴκοσι καὶ εἷς τάφοι ἐν πηλίνοις ἀγγείοις. Τῶν ἀγγείων τούτων τὰ πλεῖστα τοσοῦτον εἶχε περισφίγξει ἡ γῆ, ὥστε μόνον εἰς ἄπειρα τεμάχια διῃρημένα ἐξήγοντο. Μόλις τέσσαρα τούτων κατώρθωσα νὰ ἐξαγάγω σχεδὸν ἀκέραια. Τῶν περισσοτέρων ἀγγείων τὸ στόμιον ἐκαλύπτετο ὑπὸ τετραγώνου πλακὸς ἐχούσης μικρὰν κοιλότητα κατὰ τὸ μέσον, τῶν δὲ ἄλλων ὑπὸ πηλίνων τεμαχίων. Πάντα τὰ ἀγγεῖα περιεῖχον ὀστᾶ μικρῶν παιδίων μετὰ μεγάλης ποσότητος χώματος, ἥτις εἰσελθοῦσα εἰς αὐτὰ ἀπετέλεσε μετὰ τῶν ὀστῶν μίαν μᾶζαν, οὕτω δὲ πάντα τὰ ὀστᾶ ταῦτα ἦσαν τελείως σεσαθρωμένα καὶ εἰς μυρία τεμάχια διῃρη-

Εἰκ. 1.

Εἰκ. 2.

μένα. Καὶ τὰ μικρότερα τεμάχια τῶν ἀγγείων τούτων μόλις 0·10-0·15 ὕψους περιεῖχον ὀστᾶ παιδίων· ἑπομένως οὐ μόνον τὰ μεγάλα ἀγγεῖα ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἐναποθέσεις ὀστῶν καὶ οὐχὶ ὡς ἁπλᾶ κτερίσματα ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων· πρβ. *Zehetmaier:* Leichenverbrennung und Leichenbestattung im alten Hellas σελ. 128.

Τὰ περισσότερα τῶν ὀστοδόχων τούτων ἀγγείων ἐστηρίζοντο ἑκατέρωθεν διὰ λίθων, τινὰ δὲ τούτων καὶ ἦσαν τεθειμένα ὑπὸ τὴν κοιλότητα μεγάλων τινῶν λίθων. Ἐντὸς τῶν μεγάλων ἀγγείων ὑπῆρχε καὶ ἀνὰ ἓν μικρότερον· τὰ χρώματα εἶνε πολὺ ἠλλοιωμένα ἐκ τῆς ὑγρασίας· μέλαν, ἐρυθρὸν καὶ καστανόχρουν διακρίνεται εἰσέτι σαφῶς· πιθανῶς καὶ λευκόν. Ἄνθρακας μετὰ τέφρας διέκρινα σαφῶς ἔν τισι τῶν τάφων τούτων· ἐν τοῖς περισσοτέροις ὅμως αὐτῶν πᾶσα σαφὴς καὶ ἀναμφίβολος παρατήρησις ἦτο ἀδύνατος διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀταξίαν ἐκ τῆς προηγηθείσης κατὰ καιροὺς σκαφῆς τοῦ

Εἰκ. 3.

χώρου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ἀγροῦ. Πάντες οἱ εὑρεθέντες τάφοι ἐν ἀγγείοις περιεῖχον, ὡς προηγουμένως εἶπον, ἀνεξαιρέτως ὀστᾶ παίδων.

Βεβαίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου θὰ εὑρίσκωνται καὶ οἱ τάφοι τῶν πρεσβυτέρων. Τούτους ἔχει καθῆκον ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία νὰ ἀναζητήσῃ βραδύτερον. Ἐν τῇ ἀναζητήσει δὲ τούτων θὰ εὕρῃ ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα τινὰ διαφωτίζοντα τὰς ἐγειρομένας ἀπορίας περὶ τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν. Ἐν **εἰκ. 1** εἰκονίζονται τινα ἐκ τῶν εὑρεθέντων μεγαλυτέρων ἀγγείων καὶ τεμάχια τούτων.

Ὁ προτελευταῖος ἐν τῇ προτελευταίᾳ σειρᾷ εἰκονιζόμενος πήλινος δίσκος φέρει μέλαιναν σπεῖραν· ἀνάλογον διάκοσμον ὅρα ΑΕ 1910 227 (*Κεραμόπουλος*, Μυκηναϊκοὶ τάφοι) εἰκ. 18 α, ΑΕ 1912 110 καὶ 111 (*Ure* Μυκαλησσὸς) εἰκ. 3 δεξιὰ καὶ εἰκ. 5. Ἀνὰ ἓν ἐκ τῶν ἐν **εἰκ. 2** εἰκονιζομένων ἀγγείων εὑρέθη, ἐν τοῖς μεγαλυτέροις ἀγγείοις, ἐν οἷς περιείχοντο τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν. Τὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ σειρᾷ τῆς αὐτῆς εἰκόνος τέσσαρα πήλινα τεμάχια μετὰ γραμμῶν εἰσεχουσῶν καὶ ἐξεχουσῶν ἀπετέλουν ἀνὰ δύο βάσιν ἀγγείου τινὸς καὶ αἱ ἐξοχαὶ τοῦ ἑνὸς εἰσήρχοντο εἰς τὰς εἰσοχὰς τοῦ ἄλλου πρὸς καλυτέραν στερέωσιν· τὸ ἓν τούτων εὑρέθη ἤδη ἐκ τῆς ὑγρασίας ἀποκεκολλημένον, τὸ δ᾽ ἕτερον ἀπεκόλλησα ὁ ἴδιος· ὁμολογῶ ὅτι πρὸς στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι εἶχον πρὸ ἐμοῦ εἶδός τι γραμμικοῦ ἀλφαβήτου· τὰ ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῆς αὐτῆς εἰκόνος εἰκονιζόμενα χαλκᾶ τεμάχια εἶναι τὰ μόνα εὑρεθέντα.

Ἡ **εἰκ. 3** εἰκονίζει τάφους ὡς εὑρέθησαν κατὰ χώραν.

Ἐν Ῥεθύμνῃ 1914.

Εὐστάθιος Ν. Πετρουλάκις.

Ρεθύμνης μουσεῖον

ὑπὸ

Εὐσταθίου Ν. Πετρουλάκη.

Εἰκ. 1. Τρεῖς ναϊδιόσχημοι θῆκαι ἐξ ἐγχωρίου φαιοῦ τιτανολίθου· ἡ πρώτη ἔχει ὕψ. 0·315, πλ.

Εἰκ. 1.

0·218, 0·232, πάχ. 0·124, βάθος τῆς θήκης 0·082· ἡ δευτέρα ἔχει ὕψ. 0·225, πλάτ. 0·275, πάχ. 0·15, βάθος τῆς θήκης 0·092· ἡ τρίτη ἔχει ὕψ. 0·222, πλ. 0·26, πάχ. 0·10, βάθος τῆς θήκης 0·046. Εὑρεθεῖσαι ἐν Ἐλευθέρνῃ μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης (ἀρ. 76)· ἐχρησίμευον πιθανῶς πρὸς ἐναπόθεσιν εἰκόνων.

Εἰκ. 2. Ἐπιτάφιος πλὰξ τεθραυσμένη εἰς δύο

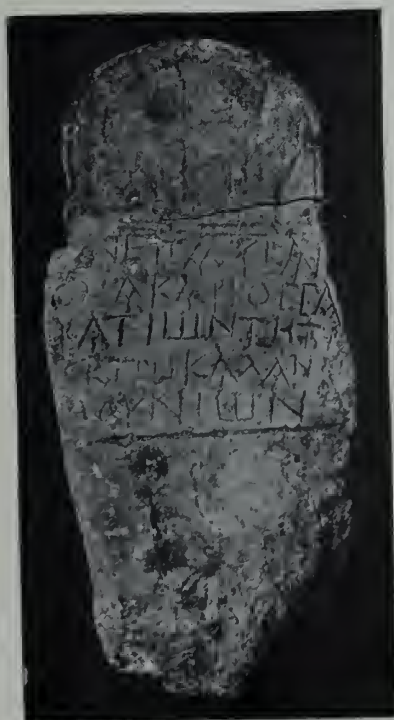

Εἰκ. 2.

α]νεπαύσαν[το
δ μακάριος Γα-
βατίων τοῦ πρ[ο-
δκτὼ καλαν[τ-
ιουνιων.

ἐξ ἐγχωρίου φαιοῦ τιτανολίθου· ὕψ. 0·48, πλάτ. 0·22, πάχ. 0·064· ὕψ. γραμμ. 0·027. Εὑρεθεῖσα ἐν τῷ χωρίῳ Πηγῇ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης μετεκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης (ἀριθ. 36).

Ἐν τῷ ἄνω μέρει φέρει σταυρὸν καὶ ἄνωθεν μὲν τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς τούτου ὑπάρχουσι δύο μικρότεροι σταυροί, κάτωθεν δὲ τὰ γράμματα Α ω.

Εἰκ. 3. Τεμάχιον σωλῆνος ἐκ μολύβδου· μῆκ. 0·39· διάμ. 0·095· ὕψ. γραμμ. 0·02. Εὑρεθὲν ἐν Δράμια (Ὑδραμία) Ἀποκορώνου μετεκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης (ἀρ. 90).

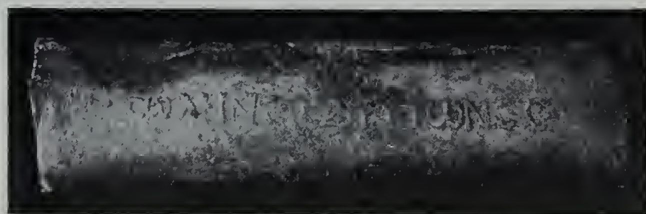

Εἰκ. 3.

Σωλῆνες Δρύτωνος.

Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀπετέλει μέρος μολυβδίνου σωλῆνος ὑδραγωγείου.

Εἰκ. 4. Ὀρθογώνιον ἐκ φαιοῦ ἐγχωρίου τιτανολίθου· ὕψ. 0·285, πλάτ. 0·333, πάχ. 0·154· ὕψ. γραμμ. 0·019, 0·035, 0·04. Εὑρεθὲν ἐν Ρεθύμνῃ παρὰ τὸ διοικητήριον ἀπόκειται ἐν τῷ Μουσείῳ (ἀριθ. 22).

Εἶνε ἐλεγεῖον, οὗ ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἑξάμετρος, ὁ δὲ δεύτερος πεντάμετρος:

Ἡ ἔννοια εἶναί μοι ἀσαφής.

«Καθ' ἃ μοι ἔγραψεν ὁ κ. Gerola πρόκειται πάντως περὶ ἐπιγραφῆς πρὸς τιμὴν τοῦ rettore

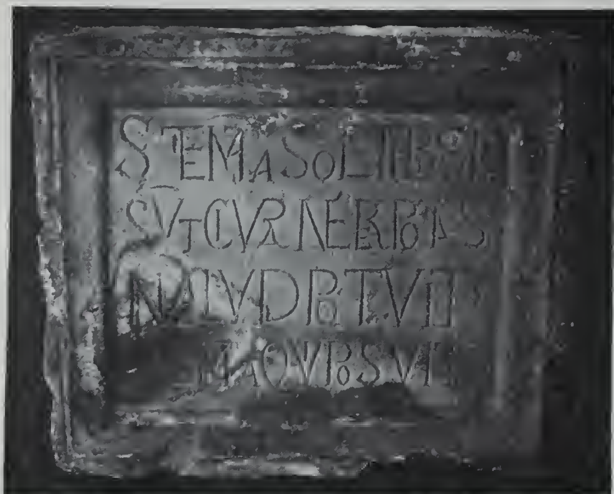

Εἰκ. 4.

Stemmata solu tibi si [2]sunt Civrane repo*tas*
[3]Non aliud potuit [4]stemmata 2^{ni} posult.

Ρεθύμνου Aloise Civran, ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ τὴν $10^{ην}$ Ἰανουαρίου 1616».

Τὸ Civrane εἶναι κύριον ὄνομα. Τὸ Civranus, ὥς μοι ἔγραψεν ὁ κ. Ξανθουδίδης ἐρωτηθείς, ἀναφέρεται καὶ ἀλλαχοῦ (Civrano Andrea prieur d. s. Antonio de Candie 1392 δίς· σελ. 48, 52 Noiret). Πολλοὶ Civrani ἀναφέρονται εἰς Malmnet. III indice 513 καὶ Ἅγιος Civran in isola. Πάπαι Civran XII, XIII.

Τὸ *repotas* πιθανῶς εἶναι σφάλμα τοῦ λιθουργοῦ ἀντὶ τοῦ *reposta*.

Ἐν Ρεθύμνῃ.

Εὐστάθιος Ν. Πετρουλάκις.

Χριστιανικὸν Ἀσκληπιεῖον

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1876 καὶ ἐφεξῆς διενεργηθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφαὶ παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως, αἱ ἀποκαλύψασαι τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἔφερον εἰς φῶς καὶ τὰ ἐδάφη τριῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν ὡς καὶ πολλῶν τάφων. Ἐπίσης δὲ ἀπεκαλύφθη παρὰ τὸν βράχον καὶ ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, καταλαμβάνον ἐν μέρει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας στοᾶς, διευθυνόμενον δὲ παραλλήλως τοῦ βράχου καὶ καταλῆγον πρὸ τῆς εἰσόδου σχεδὸν τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος σπηλαίου [1] ***(εἰκ. 1).***

Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων οὐδὲν σήμερον διασώζεται διότι τὰ θεμέλια αὐτῶν διελύθησαν κατόπιν, ἅτε περιέχοντα ἀρχαῖα μάρμαρα (Πρακτ. 1876 σ. 21). Γνωρίζομεν δὲ τὰ ἴχνη ταῦτα τῶν ἐκκλησιῶν μόνον ἐκ τῶν σχεδίων τοῦ Lambert [2], Μητσάκη (Πρακτικὰ 1877) καὶ ἄλλων. Ἐκ τούτων δὲ τὸ σχέδιον τοῦ πρώτου ἰδίᾳ εἶναι χρησιμώτατον ὡς δεικνῦον λεπτομερέστερον τὰ χριστιανικὰ οἰκοδομήματα.

Περὶ τῆς χρονολογίας τῶν ἀπ᾿ αἰώνων κατερειπωθεισῶν τούτων ἐκκλησιῶν οὐδὲν γνωρίζομεν. Ἡ μελέτη ὅμως τῶν ὀλίγων διασωθέντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν παρέχει μεγίστην συμβολὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀσκληπιείου κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας.

Πρὸ τῆς ἐξετάσεως ὅμως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν συντριμμάτων ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ πηγαὶ καὶ νὰ ἴδωμεν τί εἶναι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς εἶναι ἐλάχισται, ἓν μόνον συμπέρασμα δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατεστράφη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸν Ε´ αἰῶνα. Πράγματι ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Μαρίνου (Β. Πρόκλου 29) ὁ συγγραφεὺς οὗτος εἶχε γνῶσιν τῆς καταστροφῆς. Ἡ δὲ καταστροφὴ αὕτη ἐγένετο, ὡς ὑποθέτει ὁ Grego-

[1] Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ. 1876 σ. 20 κἑ. 1877 σ. 20 κἑ.
[2] Bullet. de Corr. Hell. I (1887) σ. 121 πίν. VI-VII.

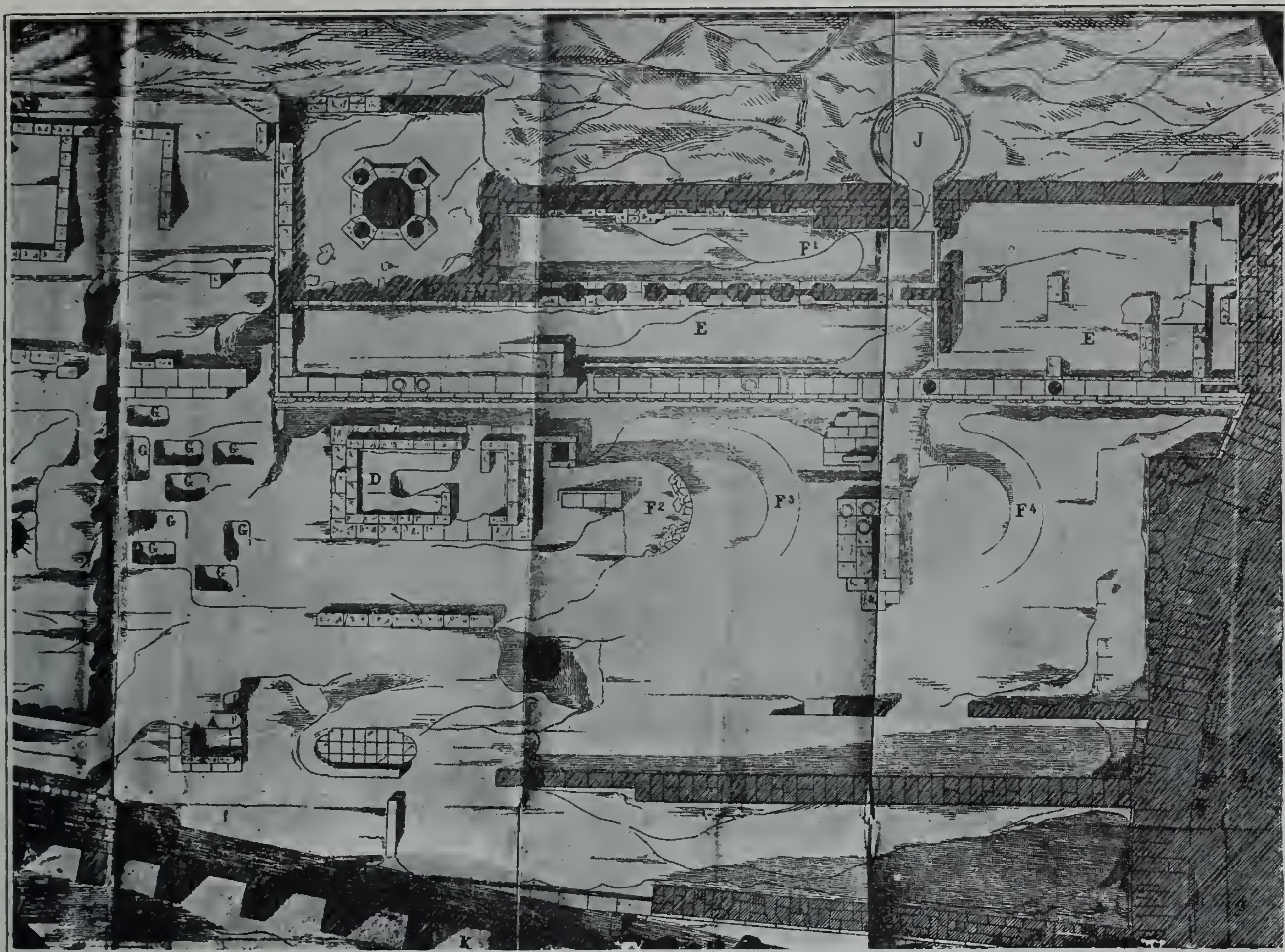

*Εἰκ. 1. Διάγραμμα τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀσκληπιείου κατὰ τὸ 1877 (**Lambert**).*
F^1 *χριστιανικὸν κτίσμα ἐπὶ τῆς ἀρχαίας στοᾶς.*— F^2, F^3, F^4 *κόγχαι τριῶν ἐκκλησιῶν.*— G *χριστιανικοὶ τάφοι* — J *τὸ σπήλαιον.*

rovius [1], πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πρόκλου. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι ὁ Πρόκλος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 429 καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐταῖς τῷ 485. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων πρέπει νὰ θέσωμεν τὴν κτίσιν τῆς πρώτης ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀσκληπιείου χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ δεύτερον πιθανῶς ἥμισυ τοῦ Ε´ αἰῶνος.

Ἐκ τῶν πηγῶν λοιπὸν ἐλάχιστα μανθάνει τις. Τὴν τοιαύτην ὅμως ἔλλειψιν συμπληροῖ ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ χώραν διασωθέντων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων.

Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτων ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν τεμαχίων εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔχουσι μετενεχθῇ ἀλλαχοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Θησείου. Ἀφ᾽ ἑτέρου ὅμως συνέβη καὶ τὸ ἀντίθετον. Ὑπάρχει φόβος ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν ἔχουσιν ἴσως μετενεχθῇ ἐκεῖ τεμάχια. Τοῦτο ὑποθέτω διότι, ὡς γνωστόν, ἐκεῖθεν διήρχετο τὸ τουρκικὸν τεῖχος, ὁ Σερπεντζές. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον οἱ Τοῦρκοι νὰ μετεχειρίσθησαν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους τούτου ὑλικὸν πανταχόθεν συγκομισθέν, καὶ μεταξὺ τούτου καὶ χριστιανικὰ τεμάχια. Τούτου ἄλλως παράδειγμα ἔχομεν τὴν Ἀκρόπολιν, ἔνθα εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀνεβιβάσθησαν ἐκ τῆς πόλεως πολλὰ γλυπτὰ χριστιανικὰ ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα ἢ καὶ δι᾽ ἄλλας χρήσεις τῶν Φράγκων, τῶν Καταλωνίων, τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀκόμη [2]. Εἶναι δὲ γνωστόν,

[1] Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Μετάφρ. Σ. Λάμπρου (Βιβλ. Μαρασλῆ) τόμ. I σ. 132 σημ. 1.

[2] ***Strzygowski***, Καισαριανὴ ἐν Ἀρχ. Ἐφημερ. 1902 σ. 88 κέ. Ἐπίσης ***Strzygowski***, Die Akropolis in altbyzantinischer Zeit ἐν Athen. Mitteilungen XIV (1889) σ. 292.

ὅτι τεμάχιον ἀναγλύφου ἐπιστυλίου φέροντος ἐπιγραφὴν καὶ ἀνήκοντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς παρὰ τὸν Γέρακα μονῆς τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων εὑρέθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν [1].

Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως περὶ τῆς προελεύσεώς τινων τῶν τεμαχίων τῶν διεσπαρμένων ἀνὰ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀσκληπιείου ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς ὁπωσοῦν πληροφορίαι, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ βασισθῇ τις ἐπ' αὐτῶν.

Εἰς τὸν ἐξετάζοντα τὰ περισωθέντα ἐκεῖ τεμάχια γλυπτικοῦ διακόσμου θὰ γίνῃ ἀμέσως φανερὰ ἡ διάκρισις δύο ἐντελῶς διαφόρων τρόπων διακοσμήσεως. Παρατηροῦμεν δηλαδή, ὅτι ἐπὶ τῶν περισσοτέρων τεμαχίων ἐπικρατεῖ σχεδὸν ἡ ἀρχαία διακόσμησις καὶ ἐξακολουθοῦσι ταῦτα νὰ κοσμῶνται διὰ τῆς ἀκάνθου ἡ ὁποία σχεδὸν διατηρεῖ τὴν τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφήν. Ἐξ ἄλλου τὰ ὑπόλοιπα τεμάχια φέρουσι διακόσμησιν ἐντελῶς ἀντίθετον διαπνεομένην ὑπὸ καθολοκληρίαν ἄλλου διακοσμητικοῦ πνεύματος καὶ ὁποία εἶναι ἡ κυρίως βυζαντινή.

Εἴμεθα λοιπὸν ἐνταῦθα πρὸ δύο ἐντελῶς διακεκριμένων περιόδων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαιρέσεως ταύτης θὰ προβῶμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν τεμαχίων τούτων ἀναφέροντες ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ ὅσα χρησιμεύουσι πρὸς χρονολογικὸν προσδιορισμόν.

Καὶ πρῶτον περὶ τῶν τεμαχίων τῆς παλαιοτέρας περιόδου:

Τὰ κιονόκρανα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν περίοδον ταύτην εἶναι σχετικῶς ἐλάχιστα καὶ πολὺ μικρῶν διαστάσεων (περίπου 0·26). Εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνήκει κυρίως εἷς τύπος ἀντιπροσωπευόμενος ὑπό τινων μικρῶν κιονοκράνων. Τὸ κιονόκρανον τοῦ τύπου τούτου ἔχει σχῆμα σχεδὸν κυλινδρικόν, εὐρυνόμενον πρὸς τὰ ἄνω ἔνθα ἑνοῦται πρὸς ἁπλοῦν τετράγωνον ἄβακα καὶ φέρει παρὰ τὴν βάσιν σειρὰν ἐκ φύλλων ἀκάνθου, ὑπεράνω δὲ τούτων ἄλλην σειρὰν πλατέων ὀξυνομένων πρὸς τὰ ἄνω φύλλων ὁμοίων πρὸς τὰ φύλλα ὑδροβίων φυτῶν (feuilles d'eau) **(εἰκ. 2)**. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κιονοκράνων δὲν εἶναι μὲν πολὺ σύνηθες εἰς τὰ χριστιανικὰ οἰκοδομήματα, ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλα τούτου παραδείγματα ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ π. χ. τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ληφθέντα ἐκ παλαιοτέρου οἰκοδομήματος, ἐν Δαφνίῳ, ἔνθα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς πρώτης ἐκεῖ κτισθείσης ἐκκλησίας [2], ἐν Μιστρᾷ ἔνθα ὁμοίως ἔχουσι φαίνεται ληφθῇ ἐκ παλαιοτέρων κτισμάτων [3].

Εἰκ. 2. Κιονόκρανον.

Τὰ τοιαύτην φέροντα διακόσμησιν κιονόκρανα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ε΄ κυρίως αἰῶνα [4]. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν κιονοκράνων τοῦ Δαφνίου, ὧν ἓν εὑρέθη ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας [5]. Ὅτι δὲ τὰ κιονόκρανα τοῦ Δαφνίου ἀνάγονται εἰς τὸν Ε΄ αἰῶνα ἐξάγεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων καὶ λίαν χαρακτηριστικῶν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην πρέπει ἴσως νὰ καταταχθῇ καὶ ἓν λίαν περιέργου τύπου κιονόκρανον. Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ τετραγώνου ἁπλοῦ ἄβακος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ κύριον σῶμα τοῦ κιονοκράνου, ἔχον σχῆμα κυλίνδρου περίπου, εὐρυνομένου πρὸς τὰ ἄνω, ἔνθα καὶ συμφύεται πρὸς τὸν ἄβακα. Ὡς μόνην διακόσμησιν τὸ κιονόκρανον τοῦτο φέρει ἐπὶ τοῦ κυλινδρικοῦ μέρους τέσσαρα φύλλα ἀμπέλου, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων διαστήματα πλη-

[1] **Strzygowski**, ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας III (1889) σ. 120 κέ.

[2] *Millet*, Le monastere de Daphni. Paris 1899 εἰκ. 2, 5.

[3] *Millet*. Monuments byzantins de Mistra. Paris 1910. Λεύκωμα πίν. 39. 2, 46 1-8.

[4] *Brehier*, Nouvelles recherches sur l'histoire de la sculpture byzantine (ἐν Nouvelles archives des Missions scientifiques Nouv. Serie 1913 Facs. 9) σ. 51.

[5] *Millet*. Daphni σ. 11.

ροῦσι τέσσαρα ἄλλα πλατέα καὶ ὀξέα ἄνω φύλλα, ὅμοια περίπου πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος κιονοκράνου ὑπάρχοντα ὀλίγον ὅμως πλατύτερα ἐκείνων **(εἰκ. 3).**

Εἰκ. 3. Κιονόκρανον.

Τὸ παράδοξον εἰς τὸ κιονόκρανον τοῦτο εἶναι τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου καὶ πρὸ πάντων ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν. Παρατηροῦντες ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ φύλλα ταῦτα ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι παριστῶσι πράγματι φύλλα ἀμπέλου. Ἐξετάζοντες ὅμως ταῦτα προσεκτικώτερον καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἐνῷ ἐν τῷ συνόλῳ ἀπομιμοῦνται φύλλα ἀμπέλου, ὁ καθ' ἕκαστον σχηματισμὸς εἶναι πολὺ ἐκείνων διάφορος. Τὸ περίγραμμα τοῦ φύλλου καὶ αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι ὁμοιάζουσι πρὸς φύλλον ἀκάνθου μᾶλλον ἢ ἀμπέλου. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει. Ὁ τεχνίτης ἤθελε πράγματι νὰ κατασκευάσῃ φύλλον ἀμπέλου ἀλλὰ διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ κιονοκράνου θὰ εἶχε, φαίνεται, ὑπ' ὄψει αὐτοῦ ὑπόδειγμα κεκοσμημένον διὰ φύλλων ἀκάνθου καὶ ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου, φαίνεται, τὸ φύλλον τῆς ἀμπέλου προσομοιάζει πρὸς τὸ τῆς ἀκάνθου, ἀπομιμούμενον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην πρὸς τὰ ἔξω στροφὴν τοῦ ἄκρου τοῦ φύλλου. Μόνον διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης νομίζω, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παράδοξος αὕτη μορφὴ τοῦ φύλλου τῆς ἀμπέλου. Ὅτι δὲ ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν εἶναι ἀβάσιμος, ἀποδεικνύει καὶ ἄλλο ἀκόμη. Ὡς εἴπομεν τὸ κιονόκρανον, πλὴν τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου, φέρει εἰς τὰ μεταξὺ διαστήματα καὶ τέσσαρα πλατέα και ὀξέα ἄνω φύλλα. Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τῆς διακοσμήσεως ὁ συνιστάμενος εἰς τὴν ἐναλλὰξ τοποθέτησιν φύλλων ἀκάνθου καὶ πλατέων τοιούτων, προσιδιάζει, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατωτέρω, εἰς τὴν δι' ἀκάνθου μόνον διακόσμησιν. Ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην δὲ κιονοκράνου τὴν θέσιν τῶν φύλλων τῆς ἀκάνθου ἐπέχουσι τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου. Τοῦτο, νομίζω, εἶναι φανερὰ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ τεχνίτης εἶχεν ὑπόδειγμα κεκοσμημένον κατὰ τὸν συνήθη τρόπον ἐκ φύλλων ἐναλλὰξ ἀκάνθου καὶ πλατέων. Τὸ φαινόμενον ἄλλως φύλλου ἀμπέλου ἀπομιμουμένου τὸν σχηματισμὸν τοῦ τῆς ἀκάνθου, δὲν εἶναι μοναδικὸν ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψει κιονοκράνου. Ἔχομεν παράδειγμα σχεδὸν σύγχρονον τὴν λεγομένην σαρκοφάγον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεοδώρου ἐν S. Apollinare in Classe τῆς Ραβέννης [1] ἔνθα τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου ὀλίγον ἀπέχουσι κατὰ τὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ τῆς ἀκάνθου [2]. Τέλος δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐξ ἀδεξιότητος ὁ τεχνίτης κατεσκεύασεν οὕτω τὰ φύλλα. Ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθὲς ἀποδεικνύει τὸ μὲν ἡ ἀρίστη τεχνικὴ ἐκτέλεσις τοῦ ὅλου κιονοκράνου, τὸ δὲ τὸ παράδειμα τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης σαρκοφάγου, ἡ ὁποία ὁμοίως ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀρίστη. Ὅτι δὲ οἱ τεχνῖται τοῦ Ε' αἰῶνος ἠδύναντο ἀκόμη νὰ κατασκευάζωσι τέλεια φύλλα ἀμπέλου, ἀποδεικνύει ἡ διακόσμησις τῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον ἀνερχομένων τεμαχίων κιόνων ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων μεταξὺ κλάδων καὶ φύλλων ἀμπέλου φυσικωτάτης ἐκτελέσεως παρίστανται ἀγροτικαὶ σκηναὶ ὡς καὶ ἡ Βάπτισις [3]. Εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ κιονοκράνου βοηθεῖ ἡ διακόσμησις αὐτοῦ συνισταμένη εἰς σειρὰν ἐναλλὰξ φύλλων ἀμπέλου καὶ πλατέων.

Ὡς εἴδομεν, ὁ τρόπος οὗτος προσιδιάζει εἰς τὴν δι' ἀκάνθου διακόσμησιν. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀναζητήσωμεν τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ διακοσμητικὸς οὗτος

[1] Βλέπε εἰκόνα παρὰ *Diehl* Manuel d'art byzantin. Paris 1910 εἰκ. 136.

[2] *Wulff*, Altchristliche und byzantinische Kunst. Berlin -Neubabelsberg σ. 182.

[3] *Strzygowski* ἐν Byzant. Zeitschrift I (1892) σ. 576 κέ. Πίν. I-II.

συνδυασμὸς κυριαρχεῖ. Ὡς θὰ ἔχωμεν πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ δείξωμεν κατωτέρω, ὁ διακοσμητικὸς οὗτος τρόπος εἶναι χαρακτηριστικώτατος διὰ τὸν Ε´ αἰῶνα. Νομίζω λοιπόν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἀβάσιμον νὰ ἀναγάγῃ τις τὸ ὑπ' ὄψει κιονόκρανον εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ νὰ θεωρήσῃ αὐτὸ σύγχρονον πρὸς τὰ κιονόκρανα τοῦ ἄλλου τύπου.

Ἐν τέλει εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ κιονοκράνων πρέπει νὰ ἀναφέρω καὶ ἓν ἄλλο κείμενον νῦν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω ἂν καὶ τοῦτο εἶναι σύγχρονον πρὸς τὰ προηγούμενα. Τὸ κιονόκρανον τοῦτο φέρει ὡς μόνην διακόσμησιν σειρὰν πλατέων φύλλων τὰ δὲ μεταξὺ τούτων κενὰ πληροῦσιν ἄλλα ὅμοια φύλλα. Ἐν γένει ὅμως ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις τοῦ κιονοκράνου τούτου εἶναι πολὺ κατωτέρα τῶν ἄλλων.

Ἡ ἐξαιρετικὴ σπάνις κιονοκράνων χριστιανικῶν εἶναι εὐεξήγητος προερχομένη πιθανώτατα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐγένετο χρῆσις ἀρχαίων κιονοκράνων ληφθέντων ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων ἐρειπίων. Τοῦτο ἄλλως εἶναι σύνηθες εἰς τὰ χριστιανικὰ οἰκοδομήματα. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα τῆς Καισαριανῆς ληφθέντα ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐκεῖ ὑπάρχοντος ἱεροῦ [1] ὡς καὶ τὰ τοῦ ἐξωνάρθηκος τοῦ Δαφνίου [2]. Ἀλλὰ τὰ χριστιανικὰ κιονόκρανα, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν εἶναι πάντα μικρά, μὴ δυνάμενα, ὡς νομίζω, νὰ ὑποβαστάσωσι μεγάλα τόξα. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ταῦτα ἦσαν τεθειμένα πιθανῶς εἰς ὑπερῴους στοάς, ὡς ἐν Ἁγ. Δημητρίῳ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀλλαχοῦ, ἢ εἶχον ἴσως ἄλλον προορισμόν, τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν.

Μετὰ τὰ κιονόκρανα σπουδαιότατον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, ἀποτελοῦν συμπλήρωμα ἐκείνων ἀναπόσπαστον εἶναι τὸ ἐπίθημα (imposte).

Τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τοῦτο μέλος, τὸ ὁποῖον ἔχει περσικὴν πιθανῶς τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ ἐν Συρίᾳ, ἀποτελεῖ συμπλήρωμα οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἀρχαίου χριστιανικοῦ κιονοκράνου. Ἔχει δὲ ἐντελῶς σχεδὸν καθορισμένην χρονολογίαν. Αναφαίνεται ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ´ αἰῶνος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐλάχιστα παραδείγματα διεσώθησαν καὶ ταῦτα ἀμφίβολα, εἶναι ἐν ἀποκλειστικῇ σχεδὸν χρήσει καθ' ὅλον τὸν Ε´ αἰῶνα καὶ ἐκλείπει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ϛ´ [3].

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Ἀσκληπιείου ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἐπιθήματα διαφόρων μεγεθῶν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι μέγα ἐπίθημα ἔχον ἀμφοτέρας τὰς στενὰς πλευράς, ὡς συνήθως, κεκοσμημένας. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον σταυρὸς καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο ἡμίση φύλλα ἀκάνθου εἰς δὲ τὰς γωνίας ἀνὰ ἓν πλατὺ καὶ ὀξὺ πρὸς τὰ ἄνω φύλλον. Ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ὑπάρχει ὁμοίως σταυρὸς ἐν τῷ μέσῳ, ἐκ τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ ὁποίου ἐκφύονται δύο κλάδοι φθάνοντες μέχρι τῶν ὁριζοντίων αὐτοῦ κεραιῶν, τὰς δὲ γωνίας κοσμοῦσι πλατέα φύλλα ὅμοια πρὸς τὰ τῆς ἄλλης πλευρᾶς **(εἰκ. 4).** Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἐπίσης σπουδαῖον ἐπίθημα ἀλλὰ λίαν κατεστραμμένον. Σῴζεται μόνον τὸ ἥμισυ μιᾶς πλευρᾶς ἐπὶ τῆς ὁποίας

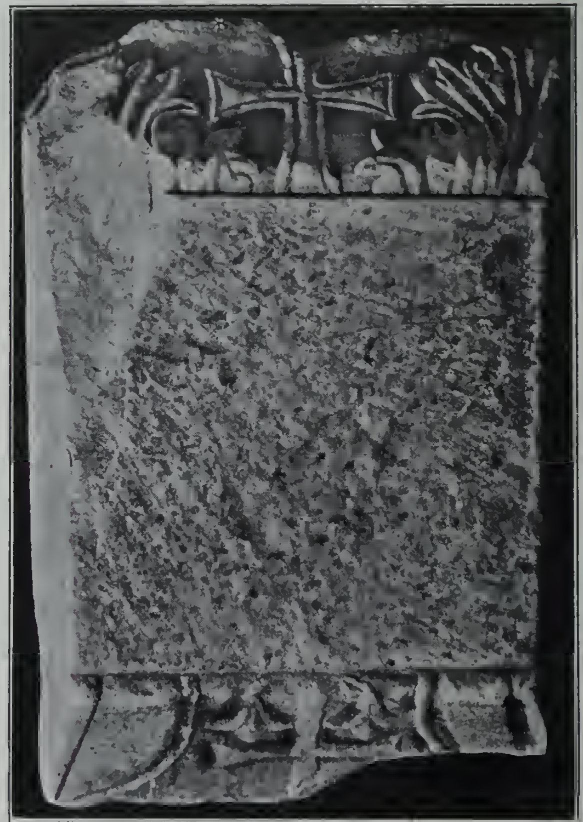

Εἰκ. 4. Ἐπίθημα.

[1] *Strzygowski*, Καισαριανὴ σ. 57 καὶ εἰκ. 8.
[2] *Millet*, Daphni σ. 58.

[3] *Laurent*, Delphes chretien ἐν Bull. de Corr. Hellen. XXIII (1899) σ. 213 κέ. *Strzygowski*, Akropolis 179. *Wulff*, Altchr. und byzant. Kunst 274 κέ. *Κωνσταντοπούλου* Ἱστορία τῆς βυζαντιακῆς τέχνης μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀθῆναι 1902 σ. 123 κέ. *Diehl*, ἔνθ' ἀν. σ. 129 κέ. *Dalton*, Byzantine art and archaeology. Oxford 1911 σ. 174 κέ.

10 7 15.

παρίσταται σταυρός, ἐκ τῆς βάσεως δὲ αὐτοῦ ἐκφύονται ὁμοίως κλάδοι φθάνοντες μέχρι τῶν οριζοντίων κεραιῶν καὶ ἀπολήγοντες εἰς τρίφυλλα. Ἑκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ ὑπάρχουσι δύο πτηνὰ ἀντιμέτωπα (ἐξ ὧν ἓν σῴζεται καλῶς, τὸ δὲ ἄλλο ἔχει ἐντελῶς καταστραφῆ) καὶ ὄπισθεν τούτων ἄλλοι κλάδοι, ὁμοίως ἀπολήγοντες εἰς τρίφυλλα, συμπληροῦσι τὴν διακόσμησιν **(εἰκ. 5)**. Ἐκ τῶν λοι-

Εἰκ. 5. Τεμάχιον ἐπιθήματος.

πῶν ἐπιθημάτων ἄλλα φέρουσιν ὡς μόνην διακόσμησιν ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν στενῶν πλευρῶν ἢ καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον, φύλλα πλατέα, τρία συνήθως τὸν ἀριθμόν, ἐπὶ ἄλλων μεταξὺ τῶν τριῶν πλατέων φύλλων κεῖνται καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμπληροῦντα τὰ κενὰ καὶ ἄλλα τέλος εἶναι ἐντελῶς γυμνά.

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ χρονολογία τοῦ ἐπιθήματος εἶναι τελείως σχεδὸν ἐξηκριβωμένη. Ἑπομένως οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ὑπ' ὄψει ἐπιθήματα χρονολογοῦνται μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος. Τοῦτο ἄλλως ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν ἐνδείξεων, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Ἐκτὸς τῶν ἐπιθημάτων ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν ἐρειπίων καί τινα ἐπιστύλια ὡς καί τινα ἐπίκρανα παραστάδων καὶ ὀρθοστατῶν ὁμοίως εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀναγόμενα. Ἐκ τούτων ἓν τεμάχιον ἐπιστυλίου ἔχει λίαν ἐνδιαφέρουσαν διακόσμησιν. Παρίστανται ἐπ' αὐτοῦ δύο κύκλοι, ὧν ὁ ἕτερος φέρει ἐντὸς μονογραμματικὸν σταυρόν. Ὁ μονογραμματικὸς σταυρὸς ἀπαντᾷ ἐπὶ πολυπληθῶν χριστιανικῶν μνημείων, ὡς χρόνος δὲ τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ θεωρεῖται ὁ Ε' αἰών [1]. Ἐντὸς τοῦ ἄλλου κύκλου, ἐφ' οὗ βαίνουσι δύο ἀντιμέτωπα πτηνά, εἶναι ἐγγεγραμμένος ἁπλοῦς ἰσοσκελὴς σταυρός. Εἰς τὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων κύκλων ἀπομένοντα κενὰ ὑπάρχουσι πρὸς τὸ ἀριστερὸν μὲν ἄκρον, ἥμισυ φύλλον ἀκάνθου, εἰς τὸ μέσον ὁλόκληρον φύλλον ὁμοίας ἀκάνθου καὶ εἰς τὸ δεξιὸν τέλος ἄκρον κάλυξ ἄνθους **(εἰκ. 6)**. Καὶ ἐπὶ ἑνὸς δὲ ἐπικράνου

Εἰκ. 6. Τμῆμα ἐπιστυλίου.

παραστάδος ἢ ὀρθοστάτου, μετεσκευασμένου ἐξ ἀρχαίας βάσεως πιθανῶς ἀγάλματος, παρίσταται ἐπίσης σταυρὸς ἐγγεγραμμένος ἐντὸς κύκλου, ἐκ τοῦ κάτω δὲ μέρους τοῦ κύκλου τούτου φύονται δύο φύλλα ὁμοιάζοντα πρὸς πτερὰ **(εἰκ. 7)**. Οἱ κύκλοι

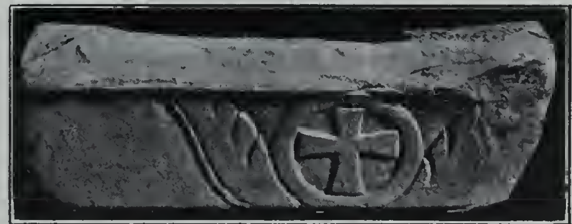

Εἰκ. 7. Ἐπίκρανον ὀρθοστάτου.

οὗτοι οἱ φέροντες ἐντὸς σταυρούς, εἶναι πολὺ ὅμοιοι πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει Κλεψύδρας [2] καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον τούτων τὸν ὑπάρχοντα ἐπὶ τοῦ διατρήτου θωρακίου τῆς ἐκκλησίας τῆς κτισθείσης ἐπὶ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα [3]. Ἐπίσης τὸν αὐτὸν τύπον τῶν φερόντων σταυροὺς κύκλων εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ ἑνὸς ὑπερθύρου εὑρεθέντος μετ' ἄλλων χριστιανικῶν ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων εἰς τὰ θεμέλια οἰκίας τινὸς παρὰ τὸν Λυκα-

[1] *Laurent*, Delphes chretien σ. 218.
[2] Βλ. εἰκόνα τούτου παρὰ *Strzygowski*, Καισαριανὴ εἰκ. 17.
[3] *Strzygowski*, Καισαριανὴ σ. 89 κέ. *Brehier* Nouvelles recherches ἔνθ' ἀν. σ. 77 κέ.

ϐητὸν καὶ ἀνήκοντος εἰς τὸν Ε΄ αἰῶνα ὡς ἀπέδειξεν ὁ Strzygowski [1].

Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι πάντα τὰ συντρίμματα ταῦτα τοῦ Ἀσκληπιείου ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ε΄ αἰῶνα. Ὑπὲρ τῆς τοιαύτης χρονολογίας συνηγορεῖ καὶ ἄλλο ἀκόμη διακοσμητικὸν στοιχεῖον, ἡ ἄκανθα.

Ἐπὶ πάντων τῶν περιγραφέντων τεμαχίων βλέπομεν ὑπάρχουσαν τὴν λεγομένην μαλακὴν ἄκανθαν (acanthus mollis), ἥτις συνδυάζεται πρὸς τὰ πλατέα καὶ ὀξέα ἄνω φύλλα τὰ λεγόμενα τῶν ὑδροϐίων φυτῶν (feuilles d'eau). Ἡ τοιαύτη μορφὴ τῆς ἀκάνθου ὡς καὶ ὁ τρόπος οὗτος τῆς διακοσμήσεως εἶναι ἐν μεγίστῃ χρήσει κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα [2].

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τεμαχίων τῶν φερόντων διακόσμησιν ἐξ ἀκάνθου δέον ν' ἀναφέρω καὶ μέγα ἐκ κυανοῦ μαρμάρου ἐπιστύλιον (μήκ. 1·70) κοσμούμενον ὑπὸ σειρᾶς φύλλων ἀκάνθου τοῦ ἰδίου τύπου, ὃν ἀπαντῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεμαχίων, ἀρκούντως δὲ καλῆς ἐκτελέσεως.

Εἰς τὴν αὐτὴν χρονολογικὴν περίοδον πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ τεμάχιά τινα πλακῶν θωρακίων. Ἓν τούτων ἐκ κυανοῦ μαρμάρου φέρει γύρω ἁπλοῦν πλαίσιον, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὑπάρχει κύκλος φέρων ἐντὸς σταυρόν, τοῦ ὁποίου διεσώθη μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ἑνὸς σκέλους. Ἐκ τῶν ἄκρων τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ τούτου ἐξορμῶσι μικροὶ κλάδοι, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰ μεταξὺ τῶν κεραιῶν τοῦ σταυροῦ κενὰ διαστήματα σχηματίζουσιν ἀνθέμια ***(εἰκ. 8)***.

Εἰκ. 8. Τμῆμα πλακὸς θωρακίου.

Τὰ ἀνθέμια ταῦτα μεγάλην ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς Κλεψύδρας περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος [3]. Εἴδομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι τὸ ὑπέρθυρον ἐκεῖνο χρονολογεῖται ἀσφαλῶς ἀπὸ τοῦ Ε΄ αἰῶνος.

Τὰ τεμάχια τῶν ἄλλων πλακῶν εἶναι λίαν μικρά. Ἓν τούτων, καλλίτερόν πως διατηρούμενον, εἶναι ἐκ κυανοῦ ἐπίσης μαρμάρου καὶ φέρει κάτω ὡς παρυφὴν διπλοῦν μαίανδρον διασταυρούμενον κατὰ διαστήματα καὶ σχηματίζοντα τὸ γνωστὸν σχῆμα swastika τὸ ὁποῖον ἐναλλάσσεται πρὸς μικρὰ ἄνθη ἢ ἀστέρας· ὑπεράνω δὲ τῆς παρυφῆς ταύτης ὑπάρχουσι κλάδοι σχηματίζοντες εἰς τὸ μέσον μικρὸν κύκλον, ὅστις ἐντὸς φέρει ἐξάκτινον ἀστέρα. Ἄνωθεν τέλος τῶν κλάδων τούτων διασώζεται ἓν σκέλος σταυροῦ ***(εἰκ. 9)***. Ὁ διπλοῦς μαίανδρος

Εἰκ. 9. Τμῆμα πλακὸς θωρακίου.

ὁ σχηματίζων τὴν παρυφὴν εἶναι λίαν συνήθης ἐπὶ ἔργων τῶν χρόνων τούτων. Οὕτω εὑρίσκομεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Bawit ἐν Αἰγύπτῳ χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ Ε΄ ἢ ϛ΄ αἰῶνος [4]. Ἐπίσης εὑρίσκομεν αὐτὸν ἀπαράλλακτον ἐπὶ τῶν κιόνων τοῦ μεγάλου τζαμίου τῆς Ἀμίδας (Dijarbekr) χρονολογουμένων ὁμοίως ἀπὸ τοῦ Ε΄ ἢ ϛ΄

[1] Τὸ περιοδικὸν Römische Quartalschrift ὅπου ἐδημοσιεύθη ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ Strzygowski δὲν ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις. Εἰκὼν τοῦ ὑπερθύρου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων τεμαχίων εὑρίσκεται παρὰ *Cabrol*, Dictionnaire d'archeologie chretienne et de Liturgie Τόμ. Ι μέρ. 2 εἰκ. 1090.

[2] *Laurent*, ἔνθ' ἀν. σ. 216 κέ.

[3] Εἰκὼν παρὰ *Strzygowski*, Καισαριανὴ εἰκ. 17.

[4] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Wulff*, Altchristl. und byzant. Kunst εἰκ, 312.

αἰῶνος [1]. Ὁμοίως τέλος ἀνευρίσκομεν αὐτὸν καὶ ἐπὶ μιᾶς διατρήτου πλακὸς ἐν S. Apollinare Nuovo τῆς Ραβέννης ἀναγομένης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ϛ´ αἰῶνος [2].

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις ὑπάρχει καὶ τεμάχιον ἄλλης πλακὸς φέρον ὁμοίαν διακόσμησιν διὰ μαιάνδρου.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ὁμάδα τῶν ἀρχιτεκτονικῶν συντριμμάτων, περὶ ἧς μέχρι τοῦδε ἠσχολήθημεν, πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ μιᾶς ἄλλης πολὺ ὀλιγαριθμοτέρας σειρᾶς ἀναγλύφων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἡ ὁποία διαφέρει κατά τι τεχνικῶς τῆς πρώτης.

Ἐκ τῆς ὁμάδος ταύτης πρέπει πρῶτον νὰ ἀναφέρω ἓν λίαν σπανίου τύπου κιονόκρανον. Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ μικροῦ ἐπιθήματος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου μαρμάρου τὸ κυρίως κιονόκρανον, τὸ ὁποῖον ἔχει σχῆμα κώνου. Τὸ ἐπίθημα κοσμεῖται μόνον κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ μὲν ὁλόκληρον φύλλον, περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὁποίου κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος, εἰς δὲ τὰς γωνίας βλέπομεν δύο ἡμίση φύλλα, ὅμοια πρὸς τὸ μεσαῖον. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ κιονοκράνου κοσμεῖται ὑπὸ τεσσάρων ἀνθεμίων, τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα πληροῦσι τέσσαρα πλατέα καὶ ὀξέα ἄνω φύλλα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς γωνίας τοῦ ὑπεράνω ἐπιθήματος **(εἰκ. 10)**. Τὸ κιονόκρανον

Εἰκ. 10. Κιονόκρανον μετ' ἐπιθήματος.

τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος τῶν λεγομένων «συνθέτων μετ' ἐπιθήματος κιονοκράνων» (capiteau-imposte composite) [3]. Εἶναι δὲ τὸ εἶδος τοῦτο περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ ἁπλοῦ ἐπιθήματος τοῦ ἐφαρμοζομένου ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου χριστιανικοῦ κιονοκράνου. Εἶναι δὲ λίαν ἀξιοσημείωτον τὸ εἶδος τοῦτο, καθόσον ἐν αὐτῷ διατηρεῖται σχεδὸν ἀμετάβλητος ἡ μορφὴ καὶ τὸ σχῆμα τῶν συνενουμένων μελῶν τοῦ ἐπιθήματος ἰδίως, τὸ ὁποῖον διεφύλαξεν ἀκόμη καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ κοσμουμένη, ὡς εἴδομεν, μόνον κατὰ τὰς στενὰς πλευράς.

Ἐκτὸς τοῦ κιονοκράνου τούτου εἰς τὴν ἰδίαν ὁμάδα ἀνήκει καὶ μέγα ἐπίκρανον ὀρθοστάτου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς φέρει διακόσμησιν ἀποτελουμένην ἐκ σταυροῦ φέροντος ὑπεράνω μὲν τῶν ὁριζοντίων κεραιῶν μικροὺς κάλυκας, ὑποκάτω δὲ τῶν κεραιῶν μικροὺς κύκλους, ἐν ᾧ ἑκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ ὑπάρχουσι δύο φύλλα ὅμοια περίπου κατὰ τὴν μορφὴν πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου μεσαῖον καὶ τέλος εἰς τὰς γωνίας δύο πλατέα φύλλα **(εἰκ. 11)**. Εἰς τὴν αὐτὴν τέλος ὁμάδα ἀνάγεται

Εἰκ. 11. Ἐπίκρανον ὀρθοστάτου.

καὶ τεμάχιόν τι, ἐφ' οὗ παρίστανται ἐναλλὰξ φύλλα πλατέα καὶ φύλλα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ κιονοκράνου. Ὁμοίως πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ δύο ὅμοια πρὸς ἄλληλα μικρὰ ἐπιθήματα κοσμούμενα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς διὰ πλατέων φύλλων εἰς τὰς γωνίας, ἐν ᾧ εἰς τὸ μέσον ὑπάρχει φύλλον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ κιονοκράνου, ἀμφοτέρωθεν δὲ αὐτοῦ δύο βλαστοί. Ἡ ἄλλη πλευρὰ κοσμεῖται ὑπὸ πλατέων φύλλων.

Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τῶν τεμαχίων τῆς ὁμάδος ταύτης, ἀνάγκη νὰ ὁρίσωμεν τὴν φύσιν τοῦ ἐπ' αὐτῶν φύλλου τὸ ὁποῖον ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν πλατέων ἀποτελεῖ τὴν μόνην σχεδὸν διακόσμησιν αὐτῶν.

Τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τύπον τοῦ φύλλου βλέπομεν

[1] *M. van Berchem - Strzygowski*, Amida Heidelberg 1910 πίν. IX 3.

[2] Εἰκὼν παρὰ *Dalton* ἔνθ' ἀν. εἰκ. 442.

[3] *Laurent*. ἔνθ' ἀν. σ. 224 κέ.

καὶ ἐπὶ ἑνὸς ἐπιθήματρς ὑπάρχοντος ἐν Λούβρῳ[1] καὶ προερχομένου ἐξ Ἀθηνῶν, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἀρχαίας ἐπιγραφῆς ἐπ' αὐτοῦ κειμένης. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τούτου, ἥτις μόνη φέρει διακόσμησιν, ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον σταυρός· ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο φύλλα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῆς ὑπὸ μελέτην ὁμάδος καὶ τέλος εἰς τὰς γωνίας δύο πλατέα φύλλα. Τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ φύλλα τοῦ ἐπιθήματος τούτου ἐξέλαβόν τινες ὡς φύλλα δρυός, ὁ δὲ Leclercq προσθέτει, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναφέρῃ παραδείγματα ὁμοίων φύλλων[3]. Προσεκτικωτέρα ὅμως τῶν φύλλων τούτων ἐξέτασις δεικνύει, ὡς νομίζω, ὅτι ταῦτα εἶναι μετεσχηματισμένη μορφὴ φύλλων ἀκάνθου. Περὶ τούτου πείθει τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν κιονόκρανον (εἰκ. 10), ἔνθα τὰ φύλλα ταῦτα ἐναλλάσσονται πρὸς πλατέα φύλλα. Εἶναι δὲ γνωστόν, καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν πολλὰ παραδείγματα, ὅτι ἡ τοιαύτη διάταξις προσιδιάζει εἰς τὴν διὰ φύλλων ἀκάνθου διακόσμησιν. Τὴν αὐτὴν διάταξιν εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου τοῦ ὀρθοστάτου (εἰκ. 11), ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Λούβρῳ ἐπιθήματος καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ μεγάλου ἐπικράνου ὀρθοστάτου ὑπάρχοντος πλησίον τοῦ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον φυλακείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βλέπομεν εἰς τὸ μέσον ἑκάστης πλευρᾶς σταυρὸν καὶ ἑκατέρωθεν τούτου σειρὰν ἐναλλὰξ φύλλων πλατέων καὶ φύλλων ἀκάνθης ὁμοίων πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν ὑπὸ μελέτην τεμαχίων.

Ὅτι δὲ πράγματι πρόκειται περὶ μετεσχηματισμένης μορφῆς φύλλου ἀκάνθου ἀποδεικνύει ἓν τεμάχιον μεγάλου ἐπιστυλίου (μήκ. 1·08) ὁμοίως ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ Ἀσκληπιείου κειμένου **(εἰκ. 12)**.

Εἰκ. 12. Ἐπιστύλιον.

Ἐπὶ τούτου βλέπομεν ἀριστερὰ τὸ ἥμισυ περισωθὲν φύλλον ἀκάνθου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει εἰσέτι μετασχηματισθῆ, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν μορφήν, ἣν εὕρομεν ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῆς πρώτης ὁμάδος, κατόπιν παρίσταται σταυρός, ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ὁποίου ἐκφύονται δύο φύλλα φθάνοντα μέχρι τῶν ὁριζοντίων κεραιῶν καὶ μετ' αὐτὸν ἐναλλὰξ τέσσαρα φύλλα ἀκάνθου καὶ ἰσάριθμα πλατέα φύλλα. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι, ὅτι τὰ φύλλα ταῦτα τῆς ἀκάνθου εἶναι οὕτως ἐξειργασμένα, ὥστε οὐδὲν ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἄλλο, ἐν ᾧ εἶναι προφανές, ὅτι πάντα ἀπομιμοῦνται τὸ αὐτὸ πρότυπον τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι ἦτο φύλλον τελείου τύπου μαλακῆς ἀκάνθου. Ἐξετάζοντες ἕκαστον τῶν τεσσάρων τούτων φύλλων τῆς ἀκάνθου παρατηροῦμεν, ὅτι ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ μετασχηματισμὸς γίνεται μεγαλύτερος καὶ ἐπὶ τέλους τὸ τελευταῖον πρὸς δεξιὰ φύλλον ἀκάνθου ἔχει περίπου τὴν μορφὴν τῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα βλέπομεν ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῆς ἀπασχολούσης ἡμᾶς ὁμάδος. Ἐκ τούτου ἐξάγεται σαφῶς, ὡς νομίζω, ὅτι τὰ φύλλα τῆς ὁμάδος ταύτης εἶναι μετεσχηματισμένη μορφὴ φύλλων μαλακῆς ἀκάνθου.

Ὁ τοιοῦτος καθορισμὸς τοῦ φύλλου εἶναι λίαν χρήσιμος διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς ὁμάδος ταύτης.

[1] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Cabrol* ἔνθ' ἀν. εἰκ. 1105.

[3] Παρὰ *Cabrol* ἔνθ' ἀν. σ. 3096· πρβ. καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς. Ὁ Ραγκαβῆς (Antiquit. Helleniques τόμ. I σ. 203 No 118) εἰς ὃν παραπέμπει ὁ Leclercq, ἀναφέρει μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιθήματος ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν ἀλλ' οὐδόλως ὁμιλεῖ περὶ τῶν φύλλων τῆς δρυὸς ὡς λέγει ὁ Leclercq.

Τὸ σύνθετον μετ' ἐπιθήματος κιονόκρανον, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Laurent[1], ἀπαντᾷ ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει καὶ ἄλλο ἀκόμη γεγονός. Ἐν Ἀκροπόλει δηλαδὴ παρὰ τὸ Belvedere μεταξὺ τῶν σωρηδὸν ἐρριμμένων χριστιανικῶν μαρμάρων ὑπάρχει καὶ ἓν τεθραυσμένον κιονόκρανον ὅμοιον πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπίθημα κοσμεῖται μόνον ὑπὸ ἰσοσκελοῦς σταυροῦ ἐγγεγραμμένου ἐντὸς κύκλου. Εἴδομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἐντὸς κύκλου σταυρὸς εἶναι χαρακτηριστικὸς διὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Ἐπίσης χαρακτηριστικὴ διὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον διακόσμησις εἶναι, ὡς εἴπομεν ἤδη, τὰ φύλλα τῆς ἀκάνθου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ πλατέα. Τὴν χρονολογίαν δὲ ταύτην ἐπιβεβαιοῖ ἡ παρουσία τῆς διακοσμήσεως ταύτης ἐπὶ τοῦ ἐν Λούδρῳ ἐπιθήματος, ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους καθωρισμένης, ὡς εἴδομεν, χρονολογίας. Ἀφ' ἑτέρου ἐπίσης ἐπιβεβαιοῦσι ταύτην οἱ δύο μικροὶ κύκλοι οἱ εὑρισκόμενοι ὑπὸ τὰς ὁριζοντίας κεραίας τοῦ ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τοῦ ὀρθοστάτου ὑπάρχοντος σταυροῦ (εἰκ. 11). Οἱ μικροὶ οὗτοι κύκλοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀναμφιβόλως μετασχηματισμὸς ῥοδάκων, ἀνάγονται εἰς τὸν Ε' αἰῶνα ἐπίσης[2]. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐξ ἑνὸς κεκοσμημένου τεμαχίου μαρμάρου ἐν Ἀκροπόλει παρὰ τὸ Belvedere εὑρισκομένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μεταξὺ ἄλλων κοσμημάτων βλέπομεν μονογραμματικὸν σταυρὸν ὅμοιον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ Ἀσκληπιείου (εἰκ. 6). Ὑπεράνω ὅμως τῶν ὁριζοντίων κεραιῶν τοῦ σταυροῦ τούτου ὑπάρχουσιν ὅμοιοι ῥόδακες. Εἴδομεν δέ, ὅτι ὁ μονογραμματικὸς σταυρὸς εἶναι λίαν συνήθης κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων δυνάμεθα νὰ χρονολογήσωμεν τὰ τεμάχια τῆς ὁμάδος ταύτης ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος. Ὁ μετασχηματισμὸς ὅμως τοῦ φύλλου τῆς ἀκάνθου καὶ ἡ παρουσία τοῦ μετ' ἐπιθήματος κιονοκράνου ἄγουσιν ἡμᾶς νὰ θεωρήσωμεν τὰ τεμάχια ταῦτα μεταγενέστερα ὀλίγον τῶν τῆς προηγουμμένης ὁμάδος, νὰ ἀναγάγωμεν δηλαδὴ ταῦτα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος.

Τέλος προσθέτω, ὅτι τὰ τεμάχια ταῦτα προέρχονται πιθανῶς ἐξ ἐπισκευῆς τινος τῆς πρώτης ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκουσι τὰ τεμάχια τῆς πρώτης ὁμάδος. Δεν φαίνεται δὲ πολὺ πιθανόν, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν τοῦ λίαν μικροῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ, ὅτι ταῦτα ἀπετέλουν τὴν διακόσμησιν ἄλλης ἐκκλησίας μεταγενεστέρας τῆς πρώτης.

Οὕτως εἰς τὴν μελέτην τῶν εἰς τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἀναγομένων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων ἐπικυροῦται τὸ ἐν ἀρχῇ ἐκ τῶν πηγῶν ἐξαχθὲν πόρισμα. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πορίσματος ἐκείνου ὡς καὶ τοῦ ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀρχιτεκτονικῶν συντριμμάτων προκύπτοντος δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος πολλῆς νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου ἱδρύθη τὸ πρῶτον χριστιανικὴ ἐκκλησία κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἥτις πιθανῶς ἐπεσκευάσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου.

Τὰ τεμάχια τῆς δευτέρας ὁμάδος, τῆς βυζαντινῆς δηλαδή, εἰς ὧν τὴν μελέτην μεταβαίνομεν νῦν, εἶναι σχετικῶς ὀλιγαριθμότερα τῶν τῆς προηγουμένης. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐν μέρει ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χρόνων τούτων ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν παλαιοτέρων, ὡς τοῦτο εἶναι λίαν σύνηθες.

Ὑπὸ χρονολογικὴν ἔποψιν πρωτίστην μεταξὺ τῶν τεμαχίων τούτων θέσιν ἐπέχουσι κυρίως δύο τοιαῦτα. Ἐν τοῖς ἐρειπίοις εὑρέθη πλὰξ ἐξ ὑμηττίου μαρμάρου ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει μέρος κουφικῆς (παλαιᾶς ἀραβικῆς) ἐπιγραφῆς ***(εἰκ. 13).***

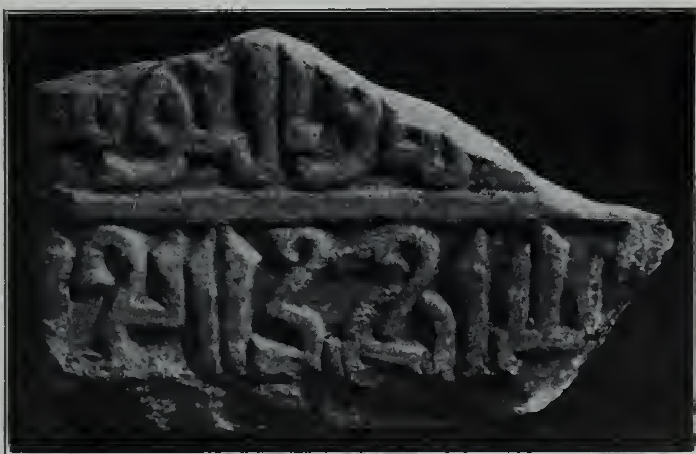

Εἰκὼν 13 Τμῆμα κουφικῆς ἐπιγραφῆς.

Καὶ εἰς προγενεστέρους μὲν χρόνους θὰ ἠδύνατο τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ φανῇ λίαν παράδοξον. Ἀφ' ὅτου ὅμως, διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Strzygowski ἰδίᾳ,

[1] Ἔνθ' ἀν. σ. 230 κέ.

[2] *Laurent* ἔνθ' ἀν. σ. 220 κέ.

ἤρχισε νὰ γίνεται γνωστὴ ἡ ἰσχυροτάτη ἐπίδρασις τῆς ἀραβικῆς τέχνης ἐπὶ τὴν βυζαντινὴν τῆς ἑλληνικῆς ἰδίως χερσονήσου ἐπίσης δὲ ἀφ' ὅτου ἦλθον ἐν Ἀθήναις εἰς φῶς καὶ ἄλλα τεμάχια κουφικῶν ἐπιγραφῶν, οὐδένα πλέον ἡ εὕρεσις αὐτοῦ δύναται νὰ ἐκπλήξῃ.

Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι λίαν πολύπλοκον καὶ ἀπέχει ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τοῦ ὁριστικοῦ αὐτοῦ καθορισμοῦ. Ἐνταῦθα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλήσωμεν εὐρύτερον περὶ αὐτοῦ ἀλλὰ περιοριζόμεθα εἰς ὅτι σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὰ τεμάχια τοῦ Ἀσκληπιείου.

Διὰ τὴν κουφικὴν ταύτην ἐπιγραφὴν τοῦ Ἀσκληπιείου ὁ Van Berchem ἐν ἀνακοινώσει πρὸς τὸν Strzygowski λέγει τὰ ἑξῆς: «Καίτοι τὰ γράμματα εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁρατὰ τὸ τεμάχιον ὅμως εἶναι λίαν μικρόν, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ. Οὐδόλως δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀληθοῦς ἀραβικῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲ αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνα»[1]. Εἰς ταῦτα ὁ Strzygowski προσθέτει, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦλθεν ἔξωθεν, διότι εἶναι ἐξειργασμένη, ὡς εἴδομεν, ἐπὶ ὑμηττίου μαρμάρου, κατ' ἀκολουθίαν κατεσκευάσθη ἐν Ἀθήναις.

Ἐκτὸς τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει μαρμαρίνη πλὰξ 0·95×0·34. Ἐπ' αὐτῆς παρίσταται σταυρὸς ἱστάμενος ἐπὶ δύο βαθμίδων, ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ πλατεῖα λωρὶς φέρουσα κόσμημα ἔχον τὴν μορφὴν κουφικῆς ἐπιγραφῆς **(εἰκ. 14)**[2]. Εἶναι δὲ καὶ κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα ἡ πλὰξ αὕτη, ὅτι εὑρέθη ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἔνθα νῦν ὑπάρχει. Ὡς εἶναι δὲ γνωστόν, τὸ σπήλαιον ἠνεῴχθη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνασκαφῆς (Πρακτικὰ 1877 σελ. 16-18), ἑπομένως ἀποκλείεται πᾶσα ἰδέα ἄλλοθεν μετακομιδῆς τῆς πλακὸς ταύτης. Τὸ ὑπεράνω τοῦ σταυροῦ κόσμημα δὲν εἶναι μοναδικὸν ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης. Μετ' ἐλαφρῶν τινων παραλλαγῶν εὑρίσκομεν αὐτὸ διὰ κεράμων ἐσχηματισμένον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων πασῶν σχεδὸν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιῶν, πρὸ πάντων δὲ τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου[1] καὶ τῶν Ἁγ. Θεοδώρων. Ἐπίσης ἐν Δαφνίῳ, ἔνθα μάλιστα ὑπάρχει καὶ ἐπὶ μαρμαρίνου γείσου κοσμοῦντος τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀψῖδος[2], καὶ ἐν Ὁσίῳ Λουκᾷ, ἔνθα πλῆθος τοιούτων κοσμημάτων ὑπάρχει[3]. Τὰ κοσμήματα ταῦτα ὁ Λαμπάκης ἐξέλαβεν ὡς χριστιανικὰ μονογράμματα[4], ὁ Strzygowski ὅμως ἔδειξε πρῶτος τὴν ἀληθῆ αὐτῶν σημασίαν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι χάριν διακοσμήσεως ἀπομιμήσεις κουφικῶν ἐπιγραφῶν[5].

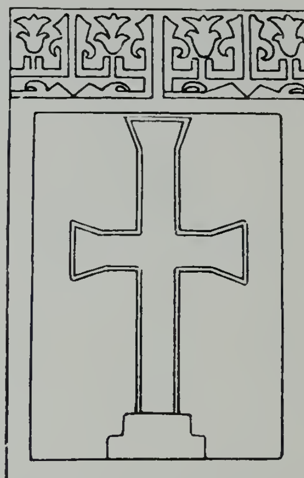
Εἰκ. 14. Πλὰξ ἐν τῷ σπηλαίῳ (Strzygowski).

Οὕτω τὸ μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναλογιῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς φερούσης τὸν σταυρὸν κόσμημα πρὸς μνημεῖα γνωστῆς χρονολογίας, τὸ δὲ ἐκ τῆς χρονολογίας, ἣν ὁ Van Berchem θέτει εἰς τὴν κουφικὴν ἐπιγραφὴν πρέπει νὰ θέσωμεν τὰ εὐρύτερα χρονολογικὰ ὅρια τῶν βυζαντινῶν τεμαχίων τοῦ Ἀσκληπιείου μεταξὺ τοῦ Ι' καὶ ΙΒ' αἰῶνος. Θὰ ἴδωμεν ὅμως, ὅτι ἡ καθ' ἕκαστον μελέτη τῶν τεμαχίων ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ θέσωμεν ταῦτα εἰς τὸν Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνα.

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις ὑπάρχει πλάξ, λίαν δυστυχῶς ἀποτετριμμένη, ἔχουσα ἐπὶ τῆς μιᾶς ἄκρας ἐγγεγλυμμένον ὀκτάπλευρον κιονίσκον, φέροντα μικρὸν τετράπλευρον κιονόκρανον κοσμούμενον ἐπὶ τῶν

[1] *Van Berchem-Strzygowski*, Amida σ. 372.

[2] Τὴν εἰκόνα ἔλαβον ἐκ τοῦ *Strzygowski* (Amida εἰκ. 323) καθ' ὅσον ἡ φωτογράφησις τῆς πλακός, ὡς ἐκ τοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ σκότους, ἦτο λίαν δυσχερής.

[1] *Lampakis*, Memoire sur les Antiquités chret. de la Grece. Athènes 1902 εἰκ. 65-77. 88.

[2] *Millet*, Daphni εἰκ. 36.

[3] *Schultz-Barnsley*, The monastery of S. Luke of Stiris in Phokis. London 1901 πίν. 11, 15 F, 28.

[4] *Lampakis*, Memoire σ. 21 κέ.

[5] Comptes rendus du Congres intern. d'archeologie. Athenes 1905 σ. 312.

τριῶν πλευρῶν ὑπὸ λυροειδοῦς κοσμήματος εἰς τὸ μέσον φέροντος ρόδακα. Ἡ πλὰξ αὕτη εἶναι γνωστῆς χρήσεως. Ἐχρησίμευεν ὡς χώρισμα διλόβου παραθύρου, ὡς δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἀκόμη ἐν χρήσει τοιαύτας εἰς πάσας τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐκκλησίας. Ὁμοίως ἐν τοῖς ἐρειπίοις εὗρον καὶ ἄλλον, ἐπίσης λίαν ἀποτετριμμένον, μικρὸν κιονίσκον, ὅμοιον πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς πλακὸς ἀλλ' ἐντελῶς ἀνεξάρτητον, φέροντα ἐπίσης τετράπλευρον κιονόκρανον κοσμούμενον κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς ὑπὸ τοῦ συνήθους λυροειδοῦς κοσμήματος, τὸ ὁποῖον φέρει ἐντὸς ἐναλλὰξ ρόδακα ἢ δύο συγκεντρικοὺς κύκλους. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κιονίσκων τῶν φερόντων μικρὸν κεκοσμημένον τετράγωνον κιονόκρανον, εἴτε συμφυεῖς εἶναι οὗτοι εἰς πλάκας εἴτε ἀνεξάρτητοι ἀπ' αὐτῶν ἀναφαίνονται κατὰ τὸν Strzygowski ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος· ἡ δὲ ἀκμὴ αὐτῶν φθάνει μέχρι τοῦ ΙΒ' [1]. Τὸ δὲ λυροειδὲς κόσμημα, τὸ ὁποῖον βλέπομεν σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ τῶν μικρῶν αὐτῶν κιονοκράνων ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπομίμησιν διακοσμήσεως ἐπὶ ὑφασμάτων ὑπαρχούσης [2]· εἶναι δὲ συνηθέστατον, σχεδὸν στερεότυπον κόσμημα τῶν τοιούτων κιονοκράνων· ὁ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ χῶρος πληροῦται εἴτε διὰ ροδάκων εἴτε καὶ δι' ἄλλων ἀναλόγων κοσμημάτων [3].

Ἐπίσης ἐν τοῖς ἐρειπίοις ὑπάρχουσι τὰ τεμάχια δύο ὑπερθύρων δυστυχῶς λίαν κατεστραμμένων ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν γνωστὸν τύπον τὸν φέροντα ἐντὸς τοξοειδοῦς ἀνοίγματος πλουσίως κεκοσμημένον σταυρὸν **(εἰκ. 15)**. Τὰ τοιαύτην φέροντα διακόσμησιν ὑπέρθυρα ἀπαντῶσι πανταχοῦ ἐν Ἀθήναις ὡς ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐν τῷ Θησείῳ, ἐν τῇ Παλαιᾷ Μητροπόλει, ἐπίσης ἐν Καισαριανῇ ὡς καὶ ἐν Δαφνίῳ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Ὁσίῳ Λουκᾷ [4]. Ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τούτων τῶν μνημείων ὧν ἡ χρονολογία εἶναι περίπου γνωστή, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ θέσωμεν τὰ ὑπέρθυρα ταῦτα εἰς τὸν Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνα [5].

Εἰκ. 15. Τεμάχια ὑπερθύρων.

Ἐκεῖ ὁμοίως εὑρίσκομεν καὶ τὰ τεμάχια δύο θυρωμάτων πλουσίαν φερόντων διακόσμησιν. Ἐπὶ τῶν τεμαχίων τοῦ ἑνὸς βλέπομεν κατὰ σειρὰν τετράγωνα συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ κόμβων· ἐντὸς δὲ ἑκάστου τετραγώνου ὑπάρχει φύλλον ἀκάνθου λίαν ἐσχηματοποιημένον **(εἰκ. 16 ἄνω)**, Ὁμοίαν πρὸς ταύτην διακόσμησιν εὑρίσκομεν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Brehier, καὶ ἐπὶ μιᾶς πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἐν τῇ Παλαιᾷ Μητροπόλει ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς ὁποίας καὶ ἄλλα ἀκόμη ὑπάρχουσιν ἀνάλογα παραδείγματα [6]. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα τεμάχια ὑπάρ-

[1] *Strzygowski*, Καισαριανή, σ. 71.

[2] *Brehier*, Études sur l'histoire de la sculpture byzantine (Nouvelles archives des Missions scientifiques. Nouv. Serie 1911 Fasc. 3) σ. 55 κέ.

[3] Μικρὰν συλλογὴν τοιούτων κιονίσκων ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπαρχόντων βλ. παρα *Strzygowski*, Καισαριανή εἰκ. 13. Βλ. ἐπίσης *Millet*, Daphni εἰκ. 28-34.

[4] *Michel-Struck*, Die mittelbyzantinischen Kirchen Athens. Athenische Mitteilungen 1906 σ. 271 κέ. εἰκ. 5, 6, 25, πίν. XXI 9. *Strzygowski*, Καισαριανή σ. 92. *Millet*, Daphni εἰκ. 10. *Schultz-Barnsley*, The monastery of S.Luke πίν. 27. B.

[5] Βλ. καὶ *Brehier*, Nouvelles recherches σ. 15.

[6] *Michel Struck*, ἔνθ' ἀν. εἰκ 15, 25, πίν. XXI 11. Ὁμοία πρὸς τὴν ἐντετοιχισμένην πλάκα τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς Ταώ ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ. Βλ. Annual of British School at Athens τόμ. IX. (1902-3) σ. 390 εἰκ. 2.

Εἰκ. 16. Τμήματα θυρωμάτων.

χουσι καὶ εἰς τὸ Θησεῖον, ὧν τινα ὑποθέτω, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ θύρωμα, εἰς ὃ καὶ τὰ τεμάφια τοῦ 'Ασκληπιείου. 'Επὶ τῶν τεμαχίων τοῦ δευτέρου θυρώματος τὸ κύριον θέμα εἶναι κυματοειδὲς κόσμημα, τὸ ὁποῖον διακλαδούμενον πληροῖ ὁλόκληρον τὸ ἐπίπεδον (εἰκ. 16 *κάτω*). Τὸ κόσμημα τοῦτο εἶναι συνηθέστατον καὶ ἀπαντᾷ σχεδὸν πανταχοῦ μετὰ διαφόρων παραλλαγῶν. Εὑρίσκομεν δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν θυρωμάτων τῶν τριῶν θυρῶν τοῦ νάρθηκος τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως [1], ὡς καὶ ἐν τῷ Θησείῳ, ἔνθα τεμάχιά τινα ἐπίσης φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸ θύρωμα, εἰς ὃ καὶ τὰ τεμάχια τοῦ 'Ασκληπιείου.

Τὰ τεμάχια τῶν δύο τούτων θυρωμάτων ὁ Brehier ἀνάγει εἰς τὸν Θ΄ ἢ Ι΄ αἰῶνα, παρατηρῶν, ὅτι ὑπόδειγμα τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὰ τεχνίτου ἦτο ὡρισμένως ὕφασμα [2].

Συγγενῆ πρὸς τὰ θυρώματα ταῦτα διακόσμησιν φέρουσι καὶ ἄλλα τεμάχια ἐν τοῖς ἐρειπίοις κατωτέρας ὅμως ἐκτελέσεως. 'Αξιοσημείωτα ἐπίσης εἶναι τὰ τεμάχια ἀναγλύφων πλακῶν τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα.

Τούτων ἀξιολογώτατον εἶναι ἓν τεμάχιον πλακὸς (**εἰκ. 17**) καθ' ὅλα ὁμοίας πρὸς μίαν ἐκ τῶν

Εἰκ. 17. Τμῆμα πλακὸς θωρακίου.

πλακῶν αἵτινες κοσμοῦσι τὴν φιάλην τῆς Λαύρας ἐν 'Αγίῳ Ὄρει [3]. Αἱ πλάκες αὗται τῆς Λαύρας, προερχόμεναι πιθανώτατα ἐκ τῆς πρώτης κτισθείσης ἐκεῖ ἐκκλησίας, δὲν δύνανται νὰ εἶναι παλαιότεραι τοῦ ἔτους 963, χρόνου τῆς ἱδρύσεως τῆς Λαύρας τοῦ 'Αγ. 'Αθανασίου [4]. 'Επίσης τὸ θραῦσμα τοῦτο τοῦ 'Ασκληπιείου ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν διακόσμητικὴν τάξιν, εἰς ἣν καὶ ἓν τεμάχιον πλακὸς ἐν Σάμῳ σῳζόμενον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀξιοσημείωτον διότι φέρει ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 1066 [5]. 'Εκ πάντων τούτων συνάγεται, ὅτι ἡ κατασκευὴ τῆς πλακὸς τοῦ 'Ασκληπιείου ἀνέρχεται εἰς τὸν Ι΄ ἢ ΙΑ΄ αἰῶνα

Τὴν μίμησιν τῶν ὑφασμάτων, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ περιγραφέντος ἤδη τεμαχίου πλακὸς εἶναι καταφανής δεικνύουσιν ἔτι ἐντονώτερον ἄλλα τεμάχια πλακῶν ἐκεῖ ὑπάρχοντα.

Οὕτω πρέπει νὰ ἀναφέρω μίαν πλάκα (0·70 × 0·90) σχεδὸν ὁλόκληρον σῳζομένην. 'Εντὸς πλαισίου, τὸ ὁποῖον σχηματίζει τετράφυλλον κόσμημα ἐπαναλαμβανόμενον πέριξ τὸ αὐτὸ εἰς διπλῆν σειράν, παρίσταται σταυρὸς περιβαλλόμενος ὑπὸ ἑτέρου πλαισίου ὀδοντωτοῦ. Τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν τοῦ σταυροῦ διχάζονται εἰς δύο κλάδους διευθυνομένους

[1] *Michel-Struck* ἔνθ' ἀν. πίν. XXI 9-11.
[2] *Brehier*. Nouv. recherches σ. 13 πίν. V 9.

[3] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Diehl* ἔνθ' ἀν. εἰκ. 206.
[4] *Brehier*, Études σ. 59. *Diehl* ἔνθ' ἀν. σ. 434.
[5] Athenische Mitteilungen 1912 σ. 211.

ἀντιθέτως. Τὰ κενὰ τὰ σχηματιζόμενα ὑπὲρ τὰς ὁριζοντίας κεραίας πληροῦνται ὑπὸ δύο λογχοειδῶν φύλλων ἐν ᾧ τὰ κάτωθεν τῶν κεραιῶν πληροῦσι δύο ἀντιμέτωπα πτηνὰ ραμφίζοντα δύο καρποὺς κρεμαμένους ἐκ τῶν κεραιῶν τοῦ σταυροῦ **(εἰκ. 18)**. Εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς πλακὸς ἐγένετο με-

Εἰκ. 18. Πλὰξ θωρακίου.

γάλη χρῆσις τρυπάνου, ἡ ὅλη δὲ πλὰξ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὑφάσματος ἡπλωμένου.

Τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν παρέχουσι καὶ τὰ τεμάχια ἄλλης πλακὸς ἐκεῖ εὑρισκόμενα. Ἡ διακόσμησις τῆς πλακὸς ταύτης ἀποτελεῖται ἐξ ἡμικυκλίων ἑνουμένων κατὰ τὰ ἄκρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ σημείου τῆς ἑνώσεως ὑπάρχει τρίφυλλον κόσμημα. Τὰ ἡμικύκλια ταῦτα εἰσέρχονται τὰ μὲν ἐντὸς τῶν δὲ ἐν ᾧ τὰ ἀπομένοντα κενὰ πληροῦνται ὑπὸ τετραφύλλου ἄνθους **(εἰκ. 19)**[1].

Ἡ ἰδία τάσις τῆς ἀπομιμήσεως ὑφάσματος, ἣν βλέπομεν καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης πλακὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς χρονολογικὴ βάσις. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ τὰ τεμάχια τῶν πλακῶν τούτων εἶναι πιθανῶς σύγχρονα πρὸς τὰ τῆς πρώτης ἀναγόμενα εἰς τὸν Ι΄ ἢ ΙΑ΄ ἴσως αἰῶνα.

Ἐκτὸς τῶν ἀναγλύφων πλακῶν τὴν ἰδίαν τεχνικὴν τῆς ἀπομιμήσεως ὑφασμάτων δεικνύει καὶ

[1] Τῆς πλακὸς ταύτης τεμάχια εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ Θησείῳ.

Εἰκ. 19. Τμήματα πλακὸς θωρακίου.

ἓν τεμάχιον ἐπιστυλίου (μήκ. 0·76). Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τούτου βλέπομεν σειρὰν κύκλων συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους δι' ἄλλων μικροτέρων. τοιούτων. Ἐντὸς τῶν μεγαλειτέρων κύκλων ὑπάρχουσιν ἐναλλὰξ ρόδακες καὶ ἀνθέμια. Ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ὑπάρχει διακόσμησις μόνον εἰς τὰ ἄκρα, ἐν ᾧ τὸ μεσαῖον μέρος μένει γυμνὸν πρὸς τοποθέτησιν ἴσως κίονος. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχει κύκλος φέρων ἐντὸς ἀστέρα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ἄκρου τὸ σχηματιζόμενον τετράγωνον διαιρεῖται ὑπὸ γραμμῶν εἰς τρία τρίγωνα πληρούμενα ὑπὸ λογχοειδῶν φύλλων **(εἰκ. 20)**.

Εἰκ. 20. Τεμάχιον ἐπιστυλίου.

Ἐπειδή, ὡς εἶπον, τὸ ἐπιστύλιον τοῦτο δεικνύει

τελείαν ἀπομίμησιν ὑφάσματος, νομίζω, ὅτι οὐδὲν κωλύει νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο σύγχρονον πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας πλάκας. Εἰς τοῦτο ἄλλως συντρέχει καὶ ἕτερος λόγος. Ἡ φέρουσα τὴν σειρὰν τῶν κύκλων πλευρὰ παρέχει ὡς πρὸς τὴν γενικὴν διάταξιν πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τεμάχιον ἐπιστυλίου εὑρεθὲν ἐν Ghiaour ἢ Christian-Keuy (τὸ ἀρχαῖον Νότιον παρὰ τὴν Κολοφῶνα) καὶ χρονολογημένον δι' ἐπιγραφῆς ἀπὸ τοῦ 1060 ἢ τοῦ 960 [1].

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις ὑπάρχει καὶ τετράγωνος πλὰξ χρησιμεύουσα ὡς κιονόκρανον παραστάδος. Αὕτη φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς σταυρὸν ἀπὸ τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ ὁποίου ἐκφύονται δύο κλάδοι φθάνοντες μέχρι τοῦ ἄνω περίπου ἄκρου τούτου **(εἰκ. 21)**.

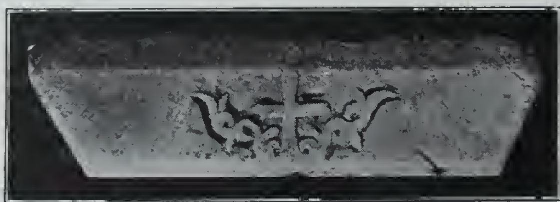

Εἰκ. 21. Ἐπίκρανον ὀρθοστάτου.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶναι ἐπεξειργασμένον κατὰ περίεργον τρόπον. Μόνον δηλαδὴ τὸ πέριξ ἔδαφος ἔχει λαξευθῆ οὕτως, ὥστε νὰ ἐξέχῃ ὁ σταυρὸς μετὰ τῶν κλάδων, χωρὶς ὅμως ἐντὸς αὐτοῦ νὰ ἔχωσιν ὑποδηλωθῆ αἱ λεπτομέρειαι. Ἀναλόγους κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν σταυρούς, ἀλλὰ μικροτέρους, ἔχοντας τοὺς ἐκ τῶν κάτω φυομένους κλάδους, βλέπομεν καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλευρᾶς τῶν ἐπιστυλίων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τοὺς κίονας τοῦ προστῴου τῆς Καπνικαρέας. Εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἐπικράνου τούτου τοῦ Ἀσκληπιείου βοηθεῖ τὸ σχῆμα τῶν κλάδων. Κατὰ τὸν Millet ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τὴν ἐξέλιξιν τῶν κλάδων τούτων, μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου παρουσιάζεται ἐν τῷ σχηματισμῷ τούτων ἡ πολύπλοκος αὕτη μορφὴ ἐν ᾧ προηγουμένως παρουσιάζονται οὗτοι πολὺ ἁπλούστεροι καὶ μικρότεροι [2]. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τὸ ἐπίκρανον τοῦ Ἀσκληπιείου δέον νὰ θεωρηθῇ σύγχρονον πρὸς τὰ ἄλλα ἐκεῖ συντρίμματα καὶ συνεπῶς δέον νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τοῦ Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνος.

Ἐν τέλει πρέπει ν' ἀναφέρω καὶ δύο τεμάχια θυρώματος. Τὰ τεμάχια ταῦτα εὑρίσκονται νῦν ἐν τῷ Θησείῳ, ἀλλ' εἶναι βέβαιον, ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου, ὅπου μέχρι πρό τινων ἐτῶν εὑρίσκοντο [3]. Ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου νομίζω, ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Τὰ τεμάχια ταῦτα τοῦ θυρώματος ὡς κύριον διακοσμητικὸν θέμα ἔχουσι κλάδον ἀμπέλου βαίνοντα κυμματοειδῶς· τὰ ἑκατέρωθεν ἀπομένοντα ἡμικυκλικὰ περίπου κενὰ πληροῦνται ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς τεμαχίου ὑπὸ λίαν ἐσχηματοποιημένων φύλλων ἀμπέλου, μιᾶς σταφυλῆς ὡς καὶ πτηνοῦ ραμφίζοντος ἄλλην σταφυλήν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ὑπὸ ὁμοίων φύλλων ἀμπέλου, σταφυλῶν καὶ τέλος ὑπὸ ζώου, ὡς φαίνεται λαγωοῦ, τρώγοντος σταφυλὴν **(εἰκ. 22)**.

Εἰκ. 22. Τμήματα θυρώματος ἐν τῷ Θησείῳ.

Τὸ θέμα τοῦ κυματοειδῶς προχωροῦντος κλάδου, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἐξόχους διακοσμητικὰς ἰδιότητας, ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας περιόδους τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα παραδείγματα ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ εἶναι καὶ ἡ καθέδρα τοῦ Μαξιμιανοῦ ἐν Ραβέννῃ [4]. Ἐκ τῆς βυζαντινῆς περιόδου θὰ ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω

[1] Jahreshefte des österreichischen archäol. Institutes. Τόμ. VIII (1905) σ. 158 εἰκ. 42-43 καὶ τόμ. XV (1912) σ. 41 εἰκ. 15.

[2] *Millet* ἐν BCH 1910 σ. 104 κέ.

[3] Τὴν πληροφορίαν ταύτην ὀφείλω εἰς τὰ παρὰ τῷ κ. Σωτηρίου ἀντίγραφα τῶν σημειώσεων ἃς εἶχε λάβει ὁ Strzygowski κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του.

[4] Βλ. τὴν διακόσμησιν τῆς καθέδρας παρὰ *Venturi*, Storia dell' arte italiana τόμ. I εἰκ. 279-282.

πλεῖστα παραδείγματα ἐξ ὧν ἀρκοῦμαι εἰς τὸ θύρωμα τῆς μεσαίας θύρας τοῦ νάρθηκος τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως [1], τὸ ὁποῖον παρουσιάζει περισσοτέρας τῆς μιᾶς ἀναλογίας πρὸς τὰ ἀπασχολοῦντα ἡμᾶς τεμάχια, ὡς καὶ εἰς τὸ δεξιόθεν τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως εὑρισκόμενον, ἐφ᾽ οὗ παρίσταται πτηνὸν ραμφίζον σταφυλὴν καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Brehier θεωρεῖ κατὰ γράμμα ἀπομίμησιν ὑφάσματος [2]. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πλὴν τῶν ἄλλων ἐνδείξεων δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἐπιστυλίου εἶναι ὁ τρόπος, δι᾽ οὗ ἀποδίδεται τὸ τρίχωμα τοῦ ἐπ᾽ αὐτοῦ παριστωμένου ζώου. Ἐὰν παραβάλωμεν τὸ ζῶον τοῦτο πρὸς τὴν γνωστὴν πλάκα τοῦ Θησείου, ἐφ᾽ ἧς παρίσταται ἀντιλόπη κατασπαρασσομένη ὑπὸ λέοντος [3] καὶ πρὸς τὴν ἐπίσης γνωστὴν πλάκα τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως τὸ αὐτὸ θέμα, ἀλλ᾽ ὑπὸ ἄλλην μορφὴν παριστῶσαν [4], παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ τρίχωμα τῆς ἀντιλόπης παρίσταται καὶ εἰς τὰς δύο πλάκας κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ᾽ ὃν καὶ τὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ζώου. Ἑπομένως νομίζω, ὅτι ὑπάρχει χρονικὴ συγγένεια μεταξὺ τῶν ἀναγλύφων τούτων. Αἱ πλάκες τοῦ Θησείου καὶ τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως εἶναι ἐν στενωτάτῃ τεχνικῇ σχέσει πρὸς τὴν πασίγνωστον πλάκα τὴν προερχομένην ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀποκειμένην ἐν τῷ Θησείῳ ἐφ᾽ ἧς παρίστανται δύο λέοντες ἑκατέρωθεν τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς καὶ ἥτις ἔγινε γνωστὴ ἐκ τῆς κουφικῆς ἐπιγραφῆς ἥτις ὑπάρχει ἐπ᾽ αὐτῆς [5]. Ἀκριβῶς δὲ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν χαρακτήρων τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης κατωρθώθη νὰ χρονολογηθῇ ἡ πλὰξ ἀπὸ τοῦ Θ´ ἢ μᾶλλον τοῦ Ι´ αἰῶνος [6]. Πάντα δὲ τὰ ἀνάγλυφα τὰ δεικνύοντα τὴν αὐτὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους. Κατ᾽ ἀκολουθίαν καὶ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐπιστύλιον ἀνέρχεται εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ εἶναι ἑπομένως σύγχρονον πρὸς τὰ ἄλλα τεμάχια τοῦ Ἀσκληπιείου. Τοῦτο ἐπικυροῦται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ ὅλον ἐπιστύλιον φαίνεται ἀπομιμούμενον ἓν ὕφασμα ὅπως τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως τεμάχιον, τὸ λίαν συγγενές, ὡς εἴδομεν, πρὸς τὸ ὑπὸ μελέτην ἐπιστύλιον. Εἴχομεν δὲ καὶ ἀνωτέρω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ ἄλλων γλυπτῶν ἀπομιμουμένων ὑφάσματα καὶ νὰ ὁρίσωμεν τὴν χρονολογίαν αὐτῶν.

Οὕτω ἐκ τῆς μελέτης τῶν τεμαχίων τῆς ὁμάδος ταύτης, τῆς κυρίως βυζαντινῆς, συνάγομεν, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ι´ ἢ ΙΑ´ αἰῶνα. Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ἂν προέρχωνται ἐκ μιᾶς ἐκκλησίας πάντα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, φαίνεται ἀναμφισβήτητον, ὅτι κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ὑπῆρχεν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου μία τοὐλάχιστον βυζαντινὴ ἐκκλησία.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι ὅσα ἐκ τῶν ἀναγλύφων ἀρχιτεκτονικῶν συντριμμάτων ποριζόμεθα. Ἀνάγκη ὅμως ἐνταῦθα νὰ προσθέσω ὀλίγα καὶ περὶ ἄλλων τινῶν εὑρημάτων δευτερευούσης χρονολογικῆς σημασίας.

Ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου, εἰς τὸ δυτικὸν ἰδίως μέρος τῶν ἐκκλησιῶν, εὑρέθησαν, ὡς εἶπον καὶ ἐν ἀρχῇ, ἀρκετοὶ τάφοι κτιστοὶ ἔχοντες καὶ κλίμακα πρὸς κατάβασιν (Πρακτικὰ 1876 σ. 21 κἑ.). Εὑρέθησαν δὲ καί τινες ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως ἀλλὰ ἐντετοιχισμέναι ἀλλαχοῦ (Πρακτικὰ 1876 σ. 22). Τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους οἱ τάφοι ἐκεῖνοι ἐλησμονήθησαν καὶ τότε ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ ἐπιγραφαὶ ὡς ὑλικὸν οἰκοδομῆς. Αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι πᾶσαι ἐκδεδομέναι [7].

Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων πρέπει νὰ ἀναφέρω μικρὸν ἀργυροῦν κιβωτίδιον περιέχον ἅγια λείψανα καὶ ὡς μόνον κόσμον φέρον ἐπὶ τοῦ πώματος ἐπιμήκη σταυρόν. Τὸ κιβωτίδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω ποῦ ἀπόκειται νῦν, εὑρέθη «ὑπὸ

[1] *Michel-Struck* ἔνθ᾽ ἀν. πίν. XXI 9.

[2] *Brehier*, Nouvelles recherches σ. 13 κέ. πίν. V 10.

[3] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Bayet*, L'Art byzantin. Νέα ἔκδοσις. Paris 1904 εἰκ. 105.

[4] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Bayet* ἔνθ᾽ ἀν. εἰκ. 74 καὶ παρὰ *Michel-Struck* ἔνθ᾽ ἀν. εἰκ. 19.

[5] Βλ. εἰκόνα παρὰ *Brehier* Études πίν. VII 1. Ἐπίσης *Ξένια* Hommage international à l'Universitè nationale de Grece Athènes 1912 σ. 161. *Van Berchem-Strzygowski*, Amida

[6] *Brehier*, Études σ. 54 κέ. Nouvelles recherches 18 κέ. *Ξένια* 165 κέ

[7] *Bayet*, De titulis Atticae christianis antiquissimis. Paris 1878 No 10-13· ἐπίσης *Κωνσταντόπουλος* ἐν «Ἁρμονίᾳ» τόμ. I (1900) σ. 31 καὶ κυρίως *Π. Κωνσταντινίδης* ἐν Παρνασσῷ τόμ. VI (1882) σ. 80 κέ.

τὴν ὡραίαν πύλην τῆς μεσαίας ἢ τῆς ἀνατολικωτάτης τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν» (Πρακτικὰ 1877 σ. 21. Χειρόγραφον εὑρετήριον συλλογῶν Ἀρχ. Ἑτ. Ἀργυρᾶ ἀρ. 31). Εὑρέθη δὲ «Ἐν κυβικῷ κοιλώματι μιᾶς σπιθαμῆς ὕψους, πλάτους καὶ βάθους, καλῶς ἐστεγασμένῳ καὶ ἔσωθεν ἐνδεδυμένῳ μὲ ποικιλοχρώμους λεπτὰς πλάκας»[1].

Ἐπίσης εὑρέθησαν καί τινες λύχνοι ὧν εἷς χάλκινος καὶ δύο ὑάλινοι (Πρακτ. 1876 σ. 35. 1877 σ. 21).

Ὁμοίως ἄξια μνείας εἶναι δύο χαλκᾶ μετὰ λαβῆς μετάλλια εὑρεθέντα ἐν τοῖς χώμασι τῶν ἀνασκαφῶν (Πρακτ. 1877 σ. 20). Τὴν περιγραφὴν τῶν ἀντικειμένων τούτων παραθέτω ὡς ἔχει αὕτη ἐν τῷ χειρογράφῳ εὑρετηρίῳ τῶν συλλογῶν τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας (Χάλκινα. Ἀρ. 707-8) «Μετάλλια δύο στρογγύλα, μετὰ λαβῆς κρικοειδοῦς, ὧν ἡ μία τῶν ἐπιφανειῶν ἔχει ἐγκεχαραγμένον πρόσωπον ἀνδρὸς (πιθανῶς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ) καὶ κύκλῳ φυλλοειδῆ τινα κοσμήματα ἀκτινηδόν, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπιφάνεια τοῦ ἑνὸς μὲν μεταλλίου δὲν φαίνεται ἔχουσα γράμματα ἢ ἄλλο τι, τοῦ δὲ ἑτέρου ἔχει τά: τοῦ | δείπνου | σου τοῦ μυσ|τικοῦ σήμε|ρον υἱὲ Θεοῦ | κοινωνόν | παρ[άλαβε]. Τὰ κοσμήματα τὰ περὶ τὸ πρόσωπον διαφέρουσι κατά τι ἐν ἑκατέρῳ τῶν μεταλλίων. Διάμετρος τοῦ ἔχοντος τὰ γράμματα 0,035, τοῦ ἑτέρου 0,036». Τὰ μετάλλια ταῦτα εὑρίσκονται νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ (Αἴθουσα χαλκίνων, προθήκη 223, ἀρ. 8450 καὶ 8451). Τὰ ἐπ' αὐτῶν κοσμήματα εἶναι λίαν ἄτεχνα ἡ δὲ μεγάλη αὐτῶν κατίωσις δὲν ἐπιτρέπει λεπτομερεστέραν τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν ἐξέτασιν. Εἰς τὴν χρονολόγησιν τούτων δίδει νύξιν τινὰ τὸ κοινωνικὸν τῆς Μεγάλης Πέμπτης «Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ . . .», τὸ ἀναγινωσκόμενον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τούτων. Πράγματι εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ Κεδρηνοῦ (Bonn. σ. 684 κέ.), ὅτι διετάχθη νὰ ψάλληται τοῦτο κατὰ τὸ 9ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου II (περὶ τὸ 573), ἑπομένως τὰ μετάλλια δὲν δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Ἀσκληπιείου. Τίνων ὅμως ἀκριβῶς χρόνων εἶναι δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τρεῖς διαφόρους θέσεις εὑρέθησαν σωροὶ χρυσῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων διαφόρων χρόνων (Πρακτ. 1877 σ. 8 κέ.). Τὰ νομίσματα ταῦτα, συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν κατάταξιν τοῦ κ. Σβορώνου[2], ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Φωκᾶ (602-610) καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Κώνσταντος II μόνου (668). Ἀνήκουσιν ἑπομένως πάντα εἰς τὸν Ζ' αἰῶνα. Ὁ δὲ μελετήσας ταῦτα κ. Σβορῶνος καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ θησαυροὶ οὗτοι κατεχώσθησαν πιθανώτατα ἐπὶ Κώνσταντος II καὶ ὅτι προέρχονται ἴσως ἐκ τῶν χρηματικῶν ἐφοδίων τὰ ὁποῖα οὗτος ἐκόμιζε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Ἰταλίας. (Ἔνθ' ἀν. σ. 150). Ἡ χρονολογία αὕτη τῶν νομισμάτων οὐδὲν προσθέτει εἰς ὅσα γνωρίζομεν ἤδη περὶ τοῦ Ἀσκληπιείου καθ' ὅσον τεχνικῶς οὐδὲν ἀρχιτεκτονικὸν θραῦσμα φαίνεται ἀνῆκον εἰς τὸν Ζ' αἰῶνα.

Μετὰ τὴν μελέτην τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων καὶ τῶν κινητῶν εὑρημάτων ἔλθωμεν νῦν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων χριστιανικῶν ἐρειπίων τὰ ὁποῖα δυστυχῶς εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τὸ πλεῖστον μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων καὶ μάλιστα τοῦ ὑπὸ **Lambert** ἐκπονηθέντος. Καὶ τοῦτο διότι, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, τὰ εὑρεθέντα χριστιανικὰ κτίσματα διελύθησαν ἅτε περιέχοντα ἀρχαίους λίθους καὶ ἐπιγραφὰς (Πρκτ. 1876 σ. 21). Οὕτω λοιπὸν ἐκ τοῦ σχεδίου γνωρίζομεν, ὅτι εὑρέθησαν ἐκεῖ αἱ κόγχαι τριῶν ἐκκλησιῶν βαινουσῶν παραλλήλως τῆς μεγάλης ἀρχαίας στοᾶς (εἰκ. 1 F^2, F^3, F^4). Ἐκ τῶν κογχῶν τούτων ἡ μεσαία ἐπὶ τῶν ὀλίγον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἐξεχόντων τοίχων εἶχε καὶ ὀρθομαρμάρωσιν ἀποτελουμένην ἐκ πολυχρώμων πλακῶν (Πρακτικὰ 1876 σ. 21). Ὡς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τοῦ σχεδίου, αἱ ἐκκλησίαι αὗται δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπῆρχον, καθ' ὅσον αἱ κόγχαι ἀπέχουσι πολὺ ὀλίγον ἀλλήλων. Φαίνεται δὲ μᾶλλον πιθανόν, ὅτι ἡ μία διεδέχθη τὴν ἄλλην. Ἐπίσης δύσκολον εἶναι νὰ καθορισθῇ τὸ σχῆμα τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, καθ' ὅσον μόνον αἱ κόγχαι αὐτῶν εὑρέθησαν. Ἐκφράζω ὅμως τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ παλαιοτέρα τοὐλάχιστον τούτων ἦτο πιθανῶς ἐκτισμένη κατὰ τὸ σύστημα τῶν βασιλικῶν, διότι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ὅτε ἐκτίσθη

[1] Ἐφημερὶς «Ὥρα» Ἀθηνῶν 1876 4 Δεκεμβρίου.

[2] Διεθνὴς ἐφημερὶς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας τόμ. VII (1909) σ. 142 κέ. πίν. VI, VII.

αὕτη, πολὺ δύσκολον θὰ ἦτο νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι ἐν Ἀθήναις θὰ ἦτο ἐν χρήσει ἄλλο οἰκοδομικὸν σύστημα.

Τίς ὅμως τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ παλαιοτέρα δὲν εἶναι ἐπίσης δυνατὸν νὰ εἴπωμεν. Μετὰ πάσης δυνατῆς ἐπιφυλάξεως προτείνω μίαν γνώμην, ἥτις νομίζω, ὅτι θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὰ πράγματα.

Κατὰ τὸν Girard, ἀκολουθοῦντα τὴν γνώμην τοῦ Koehler, τὸ ἀρχαῖον κτίριον, τὸ ἀκριβῶς πρὸ τῆς δυτικωτέρας τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν (εἰκ. 1. D), εἶναι τὸ παλαιότερον τῶν δύο Ἀσκληπιείων[1]. Τοὐναντίον κατὰ τὸν Judeich[2], οὗ τὴν γνώμην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Βερσάκης[3], τὸ κτίσμα τοῦτο εἶναι τὸ νεώτερον τῶν Ἀσκληπιείων.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα τὰ ἐρείπια, τοῦ κτίσματος τούτου εἶναι σήμερον παραδεδεγμένον, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Νομίζω λοιπόν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο παράλογον νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι οἱ χριστιανοί, καταστρέψαντες τὸν ναὸν τοῦτον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ τὴν πρώτην χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Τούτου ἄλλως ἀνάλογα παραδείγματα ἔχομεν τοὺς Δελφούς, τὴν Καισαριανήν, τὸ Δαφνὶ καὶ ἄλλα. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ὡς ἡ παλαιοτέρα τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ δυτικωτέρα, ἡ κειμένη ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου κτίσματος περίπου (εἰκ. 1. F²).

Οὐδὲν ἐπίσης εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν κατεστράφη ἡ τελευταία χρονονογικῶς τῶν ἐκκλησιῶν τούτων. Φαίνεται ὅμως, ὅτι αὕτη ἐξέλιπεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἴσως καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν μέχρις ἡμῶν περιελθόντων σχεδίων τῆς πόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας βλέπομεν οὐδὲ ἴχνος αὐτῆς. Ἐπίσης οὐδόλως φαίνεται πιθανόν, ὅτι τὸν χῶρον αὐτῆς κατέλαβεν ἐπὶ τουρκοκρατίας τζαμίον. Σχετικῶς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα ἀνάγκη νὰ ἐπανορθωθῇ ἓν λάθος.

Ὁ Πιττάκης[4] δηλαδὴ εὑρὼν ὀλίγας ἀρχαίας ἐπιγραφὰς ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου καὶ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως ὑπεστήριξεν, ὅτι αὗται προέρχονται ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον. Διὰ νὰ βεβαιώσῃ δὲ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ταύτην προσθέτει: «οἱ γείτονες ἀναφέρουν, ὅτι ἐκεῖ ὅπου πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εὑρίσκετο τζαμίον (τεκὲς) ὑπῆρχε προηγουμένως ἐκκλησία ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους». Κατόπιν ὁ Petit de Julleville[5], ἔχων φαίνεται ὑπ' ὄψει τὸν Πιττάκην, λέγει, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ θὰ ἔκειτο βορειοανατολικῶς τοῦ Ὠδείου. Κατόπιν ἀναφέρει τὸ σχέδιον τοῦ Stuart[6], τὸ ὁποῖον εἰς τὴν θέσιν ταύτην, μεταξὺ δηλαδὴ τοῦ Ὠδείου καὶ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως, δεικνύει «τζαμίον ἠρειπωμένον», ἐπίσης δὲ ἀναφέρει καὶ τὸ ἐπεξηγηματικὸν κείμενον τοῦ σχεδίου τούτου τὸ ὁποῖον προσθέτει: «Ὑπῆρξεν ἄλλοτε, ὡς νομίζω, χριστιανικὴ ἐκκλησία κτισθεῖσα ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαίου ναοῦ». Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ὁ Petit de Julleville φαίνεται πιστεύων, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ ἐρείπια τοῦ τζαμίου κατ' αὐτὸν ἦσαν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τούτου. Ἐπίσης ὁ Leclerq[7], ἀκολουθῶν φαίνεται τοῦτον, ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτά.

Εὐνόητον ὅμως, ὅτι μετὰ τὰς ἀνασκαφάς, ὁπότε ἀνεκαλύφθησαν τὰ πραγματικὰ ἐρείπια τοῦ Ἀσκληπιείου, πᾶσαι αἱ παραδόσεις περὶ τζαμίου καταλαβόντος τὴν θέσιν τῆς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ χριστιανικῆς ἐκκλησίας πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν.

Ἐπίσης οὐδὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ ἁγίου εἰς ὃν ἦσαν ἀφιερωμέναι αἱ ἐκκλησίαι αὗται, ἂν ἐννοεῖται πᾶσαι εἶχον τὴν αὐτὴν ἐπίκλησιν. Ἡ πληροφορία τοῦ Πιττάκη, ἣν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, καὶ καθ' ἣν ἦτο αὕτη ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους, δὲν φαίνεται ἔχουσα ὑπόστασιν, διότι, ὡς εἴδομεν, δὲν ἐγνώριζεν οὗτος τὴν ἀληθῆ θέσιν τοῦ Ἀσκληπιείου. Ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γνώμη τοῦ Petit de Julleville, διότι οὐδὲ οὗτος ἐγνώριζε τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ θέσιν.

[1] *Girard*, L'Asclepeion d'Athènes. Paris 1881 σελ. 8 κέ.
[2] *Judeich*, Topogr. von Athen. München 1905 σ. 285.
[3] Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1908 σ. 257.
[4] *Pittakis*, Ancienne Athènes σ. 224 κέ.

[5] Recherches sur l'emplacement et le vocable des eglises chretiennes d'Athenes ἐν Archives des Missions scientifiques 1868 σ. 480 κέ.
[6] Antiquities of Athens τόμ. II σ. 11 κέ. Γαλλικὴ μετάφρ. τόμ II σ. 11 κέ. (Ἡ παραπομπὴ τοῦ Pet. de Julleville εἰς τὴν γαλλ. μετάφρασιν γίνεται κατὰ λάθος εἰς τὴν σελ. 10).
[7] Παρὰ *Cabrol* ἔνθ' ἀν. σ. 3063 ἔνθα ἐπίσης γίνεται παραπομπὴ κατὰ λάθος εἰς τὴν σελ. 10 τῆς γαλλ. μεταφράσεως τοῦ Stuart.

Ὁ Mommsen[1] ἀμφισβητεῖ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐκκλησίας, χωρὶς ὅμως καὶ αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ ποῦ πραγματικῶς ἔκειτο τὸ Ἀσκληπιεῖον. Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ἐπαναλαμβάνει τὴν γνώμην ταύτην περὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ὁ Νεροῦτσος[2], ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Fougères[3].

Ὀλίγαι λέξεις πρέπει νὰ προστεθῶσι περὶ τοῦ ἐπιμήκους κτίσματος τοῦ βαίνοντος παραλλήλως τῷ βράχῳ καὶ ἀπολήγοντος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου (εἰκ. 1. F[1]). Τὸ κτίσμα τοῦτο κατέχει μέρος τῆς ἀρχαίας στοᾶς, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Girard (ἔνθ' ἀν. σ. 8) ἐχρησίμευεν ὡς διαμονὴ τῶν ἀσθενῶν τῶν ἀναμενόντων τὴν ἴασιν αὐτῶν. Ἄνωθεν ἦτο τοῦτο ἐστεγασμένον, ὡς φαίνεται, διὰ καμάρας, φέρει δ' ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ διαστήματα ἀντηρίδας. Εἰς τί ἐχρησίμευε τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εἴπῃ τις. Ὁ Griard λέγει, ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἐκκλησία χριστιανική. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ποσῶς πιθανὸν οὐδὲ αἱ διαστάσεις τοῦ οἰκοδομήματος ἐπιτρέπουσι τοιαύτην ὑπόθεσιν. Νομίζω ὅμως, ὅτι ἄλλος ἴσως ἦτο ὁ προορισμὸς τοῦ κτίσματος τούτου.

Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων ὑπάρχουσι δύο τεμάχια πλακὸς τετραγώνου, ἡ ὁποία φέρει πέριξ λίαν ἐξέχον πλαίσιον. Τὸ μέσον τῆς πλακός, τὸ βαθύτερον λελαξευμένον, εἶναι ἐντελῶς γυμνὸν καὶ φαίνεται, ὅτι θὰ ἔφερέ ποτε ἐζωγραφημένην εἰκόνα. Ἐπὶ τοῦ πλαισίου εἶναι κεχαραγμένη ἐπιγραφή. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἥτις περιέχει φράσεις τινὰς ἐκ τῶν Ψαλμῶν, ἐξέδωκεν ὁ Πανάρετος Κωνσταντινίδης[4], ὁ ὁποῖος λέγει: «Ἡ πλὰξ αὕτη, ὡς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς κεχαραγμένων γραφικῶν λογίων (Ψαλμ. ρμδ' 16 ϞϚ' 11) εἰκάζομεν, ὑπῆρχεν ἐντετοιχισμένη ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἑστιατορίου κοινοβιακοῦ τινος ἱδρύματος ἢ πτωχοτροφείου, κειμένου κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου». Ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται διόλου ἀπίθανος. Συνδυάζοντες δὲ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν γνώμην ταύτην πρὸς τὸ ἐπίμηκες οἰκοδόμημα νομίζομεν, ὅτι ἴσως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο ὡς ἑστιατόριον μικρᾶς μονῆς. Τὸ σχῆμα ἄλλως αὐτοῦ εἶναι λίαν πρόσφορον διὰ τοιαύτην χρῆσιν, ὡς δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν παραβάλλοντες πρὸς τὰ ἐρείπια τοῦ ἑστιατορίου τῆς μονῆς Δαφνίου[5], τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα ἔχει πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τὸ ἐπίμηκες κτίσμα τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐπίσης παραλλήλως τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν. Ὁμοίως λίαν παρεμφερὲς εἶναι τὸ ἑστιατόριον τῆς ἐν Μιστρᾷ Μονῆς τοῦ Βροντοχίου[6]. Ἐν μέρει δὲ ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ ἑστιατόριον τῆς Λαύρας ἐν Ἁγ. Ὄρει, καίτοι τὸ σχῆμα τούτου περιέχει παραλλαγάς τινας, διότι πρὸς τὸ μέρος τῆς εἰσόδου ἔχει καὶ ἐγκαρσίαν καμάραν σχηματίζουσαν μετὰ τοῦ κυρίου κτίσματος σταυρόν[7].

Οὐδὲ εἶναι πρᾶγμα ἀπίθανον ἡ ὕπαρξις μικρᾶς μονῆς ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὡς παράδειγμα, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τοὺς ἀντιθέτους πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὸ βόρειον δηλαδὴ μέρος, διακρίνονται τὰ ἐρείπια μοναστηρίου μικροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν ἡ ἐπίσης ἐν ἐρειπίοις ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σεραφείμ. Δὲν φαίνεται δὲ πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ἐπίμηκες τοῦτο κτίσμα ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία τῶν μοναχῶν, διότι οὔτε ἴχνη χωρισμάτων διακρίνονται ἐντός, οὔτε θύρας πολλὰς ἔχει, εἶναι δὲ καὶ ἐντελῶς ἀκατάλληλον ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ διὰ τοιαύτην χρῆσιν.

Ἐν τέλει ἐρχόμεθα εἰς τὸ σπήλαιον (εἰκ. 1. J), περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Τούτου ἡ εἴσοδος ἀπεκαλύφθη κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, ὁπότε καὶ εὑρέθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοιχογραφίαι, λίαν ὅμως ἐφθαρμέναι (Πρακτικὰ 1876 σ. 16 κέ.), ὧν σήμερον οὐδὲ ἴχνος σῴζεται. Πότε τὸ σπήλαιον τοῦτο μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν καὶ πότε κατεχώσθη δὲν εἶνε γνωστόν. Ἡ κατάχωσις ὅμως αὐτοῦ ἐγένετο, φαίνεται, ἐνωρὶς ἤδη, διότι εἰς οὐδὲν σχέδιον ἢ εἰκόνα τῆς Ἀκροπόλεως σημειοῦται. Τὸν χρό-

[1] Athenae christianae. Lipsiae 1868 σ. 42.

[2] Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι. Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. ἑταιρείας τόμ. III (1889) σ. 25.

[3] Athènes (ἐν τῇ Bibliotheque des villes d'Art celebres). Paris 1912 σ.156. Ὁ Fougères προσθέτει, ὅτι τὸ Ἀσκληπιεῖον καθιερώθη κατὰ τὸν Ϛ' ἢ Ζ' αἰῶνα.

[4] Παρνασσός, τόμ. VI (1882) σ. 81 κἑ.

[5] *Millet,* Daphni σ. 22 κέ. πίν. II.

[6] *Millet,* Mistra πίν. 16. 2, 27. 4-7.

[7] Βλ. τὸ σχέδιον τοῦ *Barsky* παρὰ *Beylié,* L habitation byzantine. Grenoble-Paris 1902 σ. 66 Πρβ. καὶ *Brockhaus* Die Kunst in den Athos Klöstern. Leipzig 1891 σ. 34. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ λίαν ἀνάλογον ἐπίμηκες μετ' ἀψῖδος κτίσμα ἐν Κωνσταντινουπόλει (Kefelé Mesjedi) τὸ ὁποῖον ὁ *Millingen* (Byzantine churches in Constantinople. London 1912 σ. 253 κἑ.) ταυτίζει πρὸς τὴν τράπεζαν τῆς μονῆς τοῦ Μανουήλ.

νον τῆς καταχώσεως ταύτης θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἴσως, ἂν διεσῴζοντο αἱ ἐντὸς αὐτοῦ τοιχογραφίαι. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ λατρεία ἔπαυσεν ἐν τῷ σπηλαίῳ συγχρόνως ἴσως πρὸς τὴν καταστροφὴν τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ὁμοῦ μετὰ τοῦ σπηλαίου ἐνωρὶς ἤδη ἐλησμονήθησαν.

Ἡ τοξοειδὴς ἄνω εἴσοδος τοῦ σπηλαίου φαίνεται βυζαντινή. Εἶναι δὲ ἡ εἴσοδος αὕτη προέκτασις, ὡς φαίνεται, τοῦ τοίχου τοῦ ὑποτιθεμένου ἑστιατορίου, ὁ ὁποῖος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ καθέτως τετμημένου βράχου. Ἑπομένως ἡ εἴσοδος αὕτη εἶναι σύγχρονος πρὸς τὸ ἐπίμηκες κτίσμα τὸ θεωρούμενον ὡς ἑστιατόριον. Πότε ὅμως ἐκτίσθη τὸ τελευταῖον τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν.

Τελευτῶντες τὴν περὶ τοῦ 'Ασκληπιείου κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους μελέτην παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἔρευνα τῶν καθ' ἕκαστον ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ αἰῶνες, εἰς οὓς ἀνάγονται τὰ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ 'Ασκληπιείου χριστιανικὰ κτίσματα, εἶναι ἀκριβῶς οἱ αἰῶνες τῆς μεγαλυτέρας ἀνθήσεως τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ε' αἰῶνα, εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται τὰ συντρίμματα τῆς πρώτης ἐκκλησίας τοῦ 'Ασκληπιείου, πλεῖστα εἶναι τὰ ἀνεγερθέντα χριστιανικὰ οἰκοδομήματα, ἰδίως ἐπὶ διασήμων τόπων τῆς ἀρχαίας λατρείας. Οὕτω, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα, βλέπομεν τοιαῦτα κτίσματα ἐν Δελφοῖς, ἐν 'Ολυμπίᾳ, πιθανῶς ἐν Σπάρτῃ, ἐν 'Ελευσῖνι, ἐν Δαφνίῳ ὡς καὶ ἐν Καισαριανῇ. 'Εν 'Αθήναις δὲ ἡ τοιαύτη οἰκοδομικὴ κίνησις φαίνεται μεγαλυτέρα.

'Εν τῇ 'Ακροπόλει πλεῖστα διασῴζονται ἀρχιτεκτονικὰ συντρίμματα ἀναγόμενα εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ὁ Παρθενὼν ὁμοίως φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν [1]. 'Επίσης τότε φαίνεται ὅτι καὶ τὸ Θησεῖον καθιερώθη εἰς χριστιανικόν [2]. Ὁμοίους χρόνους δεικνύουσι καὶ τὰ λείψανα γλυπτικοῦ διακόσμου ἐν τῷ τετραγώνῳ τοῦ 'Αδριανοῦ, ἔνθα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπῆρχεν ἡ Μεγάλη Παναγιά. 'Επίσης κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἀνηγέρθη χριστιανικὸν κτίσμα παρὰ τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου. Ἓν δὲ μικρὸν κτίσμα τῶν χρόνων ἐκείνων φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἔξω τῶν 'Αθηνῶν πρὸς τὸν Ὑμηττόν [3]. Τέλος εἰς τὸν Ε' αἰῶνα φαίνονται ἀναγόμενα τὰ μέχρι πρό τινος ὁρατὰ ἐρείπια μεγίστης πενταμεροῦς βασιλικῆς μετὰ κρύπτης παρὰ τὸν 'Ιλισσόν, ἣν ὁ κ. Κωνσταντόπουλος ταυτίζει πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ 'Ακομινάτου ἀναφερόμενον μαρτύριον τοῦ ἐπισκόπου 'Αθηνῶν Λεωνίδου [4].

'Αλλὰ καὶ ἡ δευτέρα περίοδος τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ 'Ασκληπιείου, ὁ Ι' δηλαδὴ ἢ ΙΑ' αἰών, εἶναι ἐπίσης περίοδος ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ ἐν 'Αττικῇ καὶ 'Αθήναις.

Ὁ Ὅσιος Λουκᾶς ἐν Βοιωτίᾳ, ἡ Μονὴ Δαφνίου, ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων, ἡ ἐκκλησία τῆς Καισαριανῆς, ἐν 'Αθήναις δὲ ὁ Ἅγιος Νικόδημος, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι καὶ αἱ πλεῖσται ἀκόμη τῶν ἄλλων μικρῶν ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνέρχονται.

'Ανδρέας Ξυγγόπουλος.

[1] *Wulff*, Altchr. und byzant. Kunst σ. 234 κέ.

[2] Ὁ Fougères, Athènes σ. 156 λέγει, ὅτι τοῦτο καθιερώθη κατὰ τὸν ϛ' ἢ Ζ' αἰῶνα.

[3] Βλ. 'Αρχαιολ. 'Εφημερίδα 1913 σ. 131 κέ.

[4] Ἡμερολόγιον τῶν 'Εθν. φιλανθρωπικῶν καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως 1906 σ. 331 κέ.

Δύο λύχνοι ἐκ Θεσσαλίας πήλινοι

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Πέρυσι τὸ μουσεῖον Ἁλμυροῦ ἀπέκτησε λύχνον πήλινον ἐξ ἀγορᾶς, προερχόμενον ἐκ Φερῶν, εὑρεθέντα δ᾿ ἐν τάφῳ συληθέντι ὑπὸ χωρικῶν.

Ὁ λύχνος οὗτος εἶναι ἄρτιος καὶ ἐν ἀρίστῃ καταστάσει, χρώματος κεραμεοῦ, ἄνευ βαφῆς τινος ἢ στιλπνώσεως, μετρῶν μῆκος μὲν 0·15, πλάτος δὲ 0·10, μετὰ δὲ τῆς ὄπισθεν λαβῆς, μετρούσης μῆκος 0·04 ἐν ὅλῳ μετρεῖ μῆκος 0·19.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας φέρει ἔκτυπον κεφαλὴν γυναικείαν μετὰ κόμης κυματιζούσης, κατ᾿ ἐνώπιον, μετ᾿ ἐλαχίστου μέρους λαιμοῦ, περὶ ὃν εἶναι προσδεδεμένη ταινία· ἄνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς φαίνονται ἔνθεν καὶ ἔνθεν δύο πτέρυγες ***(εἰκ. 1)***.

Βραδύτερον τὸ αὐτὸ μουσεῖον ἀπέκτησεν ἐξ ἀγορᾶς κάλυμμα λύχνου, ἀποκεκρουμένον πέριξ κυκλοτερῶς καὶ πλαγίως ἀριστερὰ λοξῶς, εὑρεθὲν δ᾿ ἐν τάφῳ, ἐν Φαρσάλῳ. Τὸ κάλυμμα τοῦτο μετρεῖ μῆκος μὲν 0·055, πλ. δὲ 0·056 καὶ φέρει ὁμοίως κεφαλὴν ἔκτυπον γυναικείαν κατ᾿ ἐνώπιον μετὰ κυματιζούσης κόμης, προσδεδεμένης περὶ τὸ μέτωπον διὰ ταινίας, μετὰ γανώσεως μελαίνης στιλπνῆς ***(εἰκ. 2)***.

Ἀμφότερα δὲ τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐκρίναμεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ ΑΕ, διότι ἐνέχουσι πολὺ τὸ διαφέρον διά τε τὴν παράστασιν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐκ Φαρσάλων λύχνου εἶναι ἐντελῶς ὁμοία τῇ τοῦ ἐκ Φερῶν· πλὴν ἐν αὐτῇ εἰ καὶ ἡ κόμη κυματίζει πέριξ, ἐν τούτοις ὅμως αὕτη προσδένεται περὶ τὸ μέτωπον διὰ ταινίας κρεμαμένης πρὸς τὰ κάτω παρὰ τοὺς κροτάφους κατὰ τὰ ἄκρα. Δυστυχῶς, ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ μνημείου, δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν, ἂν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς ἐφύοντο πτέρυγες, ὅπερ ὅμως δὲν ἀμφιβάλλομεν. Ἡ τεχνοτροπία δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκ Φαρσάλων τεμαχίου ἀπολείπεται πολὺ τῆς τοῦ ἐκ Φερῶν λύχνου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔν τισι παραστάσεσι τῆς Ἀθη-

Εἰκ. 1.

νᾶς ἐπὶ τῆς αἰγίδος ἢ ἀσπίδος αὐτῆς παρίσταται ***Γοργόνειον***. Ἀμφότεραι δὲ αἱ ὑπὸ μελέτην κεφαλαὶ ἀριδήλως παριστῶσι κεφαλὴν Μεδούσης μιᾶς τῶν τριῶν Γοργόνων, ἣν ἔσφαξε, κατὰ τὸν μῦθον, ὁ ἐκ τοῦ Διός, καταβάντος ἐν εἴδει χρυσῆς βρο-

Εἰκ. 2.

χῆς, καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀκρισίου, βασιλέως τοῦ Ἄργους, Δανάης, γεννηθεὶς Περσεὺς (**Ἡσίοδ. Θεογον.** 270. Ὀδ. Λ, 654. Ἰλ. Ε, 741. Θ, 349).

Τὰ δὲ γνωστὰ δίδραχμα τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου **(εἰκ. 3** Α′**)** καὶ τῆς Λαρίσης **(εἰκ. 3** Β′**)** φέρουσιν ἐπὶ τοῦ προσθίου τύπου κε-

Εἰκ. 3.

φαλὴν Μεδούσης κατὰ τὰ δύο τρίτα κλίνουσαν δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ καὶ ἔστιν ὅτε κατ' ἐνώπιον. Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ δραχμαὶ καὶ τὰ ἡμίδραχμα τῆς Λαρίσης καί τινα χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς τὸν αὐτὸν τύπον φέρουσιν ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως (**Percy-Gardner,** *Catalogue of Greek Coins, Thessaly* etc. p. 29-30. plan. V, 14 [ἀργ. δίδραχ.], pl. VI, 1-12. **Head-Σβορώνου,** Ἱστ. Νομ. Α′, 378).

Τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων γυναικείαν κεφαλὴν μετὰ κόμης κυματιζούσης συνήθως θεωροῦσιν ὡς κεφαλὴν τῆς νύμφης Λαρίσης (**Gardner.** ὡς ἄνω. **Head-Σβορώνου,** Ἱστ. Νομ. Α′, 378), τοὐναντίον ἡμεῖς θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, διότι, ὡς παρατηρεῖ τις εὐκόλως πείθεται ὅτι καὶ ἡ στάσις καὶ ἡ κυματίζουσα κόμη καὶ ἡ ἄνωθεν τοῦ μετώπου μόλις διαφαινομένη ταινία δι' ἧς προσδένεται ἡ κόμη, καὶ αἱ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς φυόμεναι δύο πτέρυγες εὐκόλως διακρίνονται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν εἰκόνων τῶν μνημονευθέντων βιβλίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων, πρὸς ἃ ἐν τῷ μουσείῳ Ἁλμυροῦ ἀντεβάλομεν τὰς κεφαλὰς τῶν δύο λύχνων, καταπληκτικῶς ὁμοιαζούσας ταῖς ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἰδίως τοῦ ἐκ Φερῶν λύχνου (εἰκ. 1). Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὰ ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰ αἱ ἐπὶ τῶν λύχνων κεφαλαὶ εἶναι ἐντελῶς ὅμοιαι ταῖς ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περὶ τὸν λαιμὸν ***περιδέραιον***, τὸ ὁποῖον ὁμοίως φέρεται ἐν τοῖς νομίσμασιν (εἰκ. 3, 4) καὶ παρὰ **Gardner** *(BMC, Thessaly*, pl. V, 14. XI, 1, 3, 4, 5, 7).

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ Ἀπολλοδώρου (Β′, 231. Δ′, 6, 4), ὅτι ὁ Περσεύς, συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀκρισίου ἐν Λαρίσῃ, ἐφόνευσεν αὐτὸν ἐξ ἀπροσεξίας ῥίπτων τὸν δίσκον ἐν ἐπικηδείοις ἀγῶσιν, ἐκπληρωθέντος οὕτω τοῦ χρησμοῦ, προειπόντος αὐτῷ ὅτι μέλλει νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ. Ἕνεκα δὲ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Ἀκρίσιος εἶχεν ἐγκλείσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Δανάην ἐν φυλακῇ. Καὶ ἐπειδὴ συμπίπτει ὁ μῦθος ἐν Λαρίσῃ, οἱ Λαρισαῖοι, θέλοντες νὰ διαιωνίσωσιν αὐτόν, ἐκόσμησαν τὰ καλλίτερα νομίσματα αὐτῶν διὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης, ἥτις συμβολίζει τὸν Περσέα.

Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ἡ ὁμώνυμος αὐτῇ Λάρισα ἡ Κρεμαστὴ ἐν Φθιώτιδι, κόψασα νομίσματα χαλκᾶ ἐν οἷς ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τύπου εἰκονίζεται ὁ Περσεὺς ἱστάμενος ὄρθιος καὶ κρατῶν κεφαλὴν Μεδούσης, ἀντιποιουμένη, φαίνεται, τὸ μῦθον.

Ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης εἰκονίζεται δύσμορφος, ἀγριωπὴ καὶ ἔχουσα χαυλιόδοντας. Ἐν ἄλλοις μνημείοις εἰκονίζεται μετρίως δύσμορφος, ἔχουσα κόμην ἐξ ὄφεων καὶ πτέρυγας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν κροτάφων ἀναπεπταμένας, ὡς ἐν δυσὶ μνημείοις, εὑρεθεῖσιν ἐν θαλαμοειδεῖ τάφῳ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἐρετρίας, οὓς περιέγραψεν ὁ K. G. Vollmöller (***AM***, 1901, πίν. XV· πρβ. ***αὐτόθι*** σ. 361).

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μνημείοις τούτοις, ἅτινα παριστῶμεν ἐν **εἰκ. 4 α′, β′**, παρίσταται *Γοργό-*

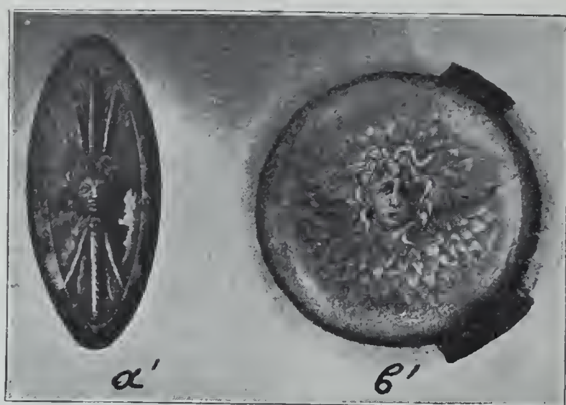

Εἰκ. 4.

νειον ὑπὸ τὸν αὐστηρὸν τύπον μετὰ κόμης ἐξ ὄφεων, ἑλισσομένων κυματοειδῶς περὶ τὸ πρόσωπον. Τὸ Γοργόνειον ***β'*** παρίσταται ἐπὶ αἰγίδος λεπιδωτῆς, ὡς ἐπίσης ἐπὶ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Ἀμισοῦ (***Head-Σβορώνου***, Ἱστ. Νομ. Β', 5)[1]. Προσωπίδες δὲ πήλιναι μετὰ κεφαλῆς Μεδούσης ἀναφέρονται ὑπὸ ***Reinach*** (Antiquitès d. Bosphore, πίν. 75· πρβ. ebenda, πίν. 44, 2, ἔνθα παρίσταται κεφαλὴ Μεδούσης ἐπὶ χαλκοῦ λέβητος).

Οἱ καλλιτέχναι τῶν κλασικῶν χρόνων, καθ' οὓς τὸ καλὸν μόνον ἐπεζήτει ἡ τέχνη, παρέστησαν τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης ὡραίαν. Ἀντὶ δὲ ὄφεων, περιβαλλόντων τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς, παρέστησαν αὐτὴν ἔχουσαν τὴν κόμην κυματίζουσαν καὶ ***περιδέραιον*** περὶ τὸν λαιμόν, ὡς ἰδιάζον δὲ γνώρισμα τῆς ἰδιότητος αὐτῆς ἀφῆκαν τὰς ἐκ τῆς κεφαλῆς φυομένας πτέρυγας.

Ἐὰ μὴ ἠθέλομεν θεωρηθῇ τολμηροί, θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ τὸ Γοργόνειον ἀντικατέστησαν οἱ τύποι τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων μετὰ νεανικῆς κεφαλῆς καὶ δύο πτερῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὡς ἐν εἰκ. 4, β', καὶ τῶν ἑξαπτερύγων.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς τῶν μνημείων τούτων δυνάμεθα ἀσφαλῶς ἑπόμενοι τῇ χρονολογίᾳ τῶν νομισμάτων τῆς Λαρίσης, νὰ κατατάξωμεν αὐτὰ εἰς τοὺς Δ'-Γ' πΧ αἰῶνας.

Ἐν Ἁλμυρῷ, Ἰανουαρίῳ ἀρχομένῳ, 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

[1] Πρβ. Νομισμ. Συλλογ. Μουσείου Ἁλμυροῦ.

Θεσσαλίας ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

1. *Ἅλου.* — Ἐν Τσεγγελίῳ, πρὸς Λ τοῦ Ἁλμυροῦ εἰς ἀπόστασιν 45 λεπτῶν τῆς ὥρας, ὁ ἐξ Εὐξεινουπόλεως Χρ. Ἀραμπατζῆς ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ τεμάχιον πλακὸς ἐνεπιγράφου, λίθου λευκοῦ, ἀποκεκρουμένης, ἄνω, ἀριστερὰ καὶ κάτω. Ἡ πλὰξ ἔχει ὕψος μὲν 0·25, πλάτος δὲ 0·165, πάχος δὲ 0·06· ὕψ. δὲ γραμμάτων 0·012, καὶ διάστιχον 0·006. Φέρει δὲ ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἐπιγραφὴν δι' ὡραίων καὶ κανονικῶν γραμμάτων τοῦ Γ' πΧ αἰῶνος ἐγκεχαραγμένην, ἧς ἐσώθησαν 13 στίχοι περίπου. Ἄνωθεν δὲ τοῦ πρώτου στίχου ὑπάρχει κενὸς χῶρος ὡσεὶ 0·02, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐγκεχαραγμένος ἕτερος στίχος· ἴσως δὲ ἡ πλὰξ νὰ ἔφερε μεῖζον τοῦ διασωθέντος τέλους ***(εἰκ. 1)***.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ φαίνεται ὅτι περιεῖχε δύο ψηφίσματα, δι' ὧν ἡ πόλις Ἁλέων τιμᾷ δύο πολίτας, τοὺς - - - *Δει-* ἢ *Ἀθη*]*ναγόρου, ἱεροποιὸν* καὶ [*Εὔδ;*]*ωρον Γλαύκου,* [*Ὑπαταῖον;*], κομισθεῖσα ἐκ τοῦ οὐχὶ μακρὰν τοῦ Τσεγγελίου κειμένου Λαφυστίου ἱεροῦ, ὕπερθεν τῆς νῦν παραλίας τοῦ Ἁλμυροῦ, ἐν τῇ νῦν θέσει ***Μαγούλα Πλατανιώτικη***, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατοίκων τοῦ Νοτίου Μεσαιωνικοῦ Ἁλμυροῦ, οὗ τὴν θέσιν ὑπεδείξαμεν δι' εἰδικῆς μονογραφίας ἐν Τσεγγελίῳ[1].

[1] Ν. Γιαννοπούλου, *Οἱ δύο μεσαιωνικοὶ Ἁλμυροὶ καὶ ὁ νῦν,* Ἀθῆναι 1904. σ. 25 (Ἀπόσπ. ἐκ τῆς *Ἐπετηρίδος* τοῦ Φιλ. Συλλ. «Παρνασσοῦ», Η', 1904).

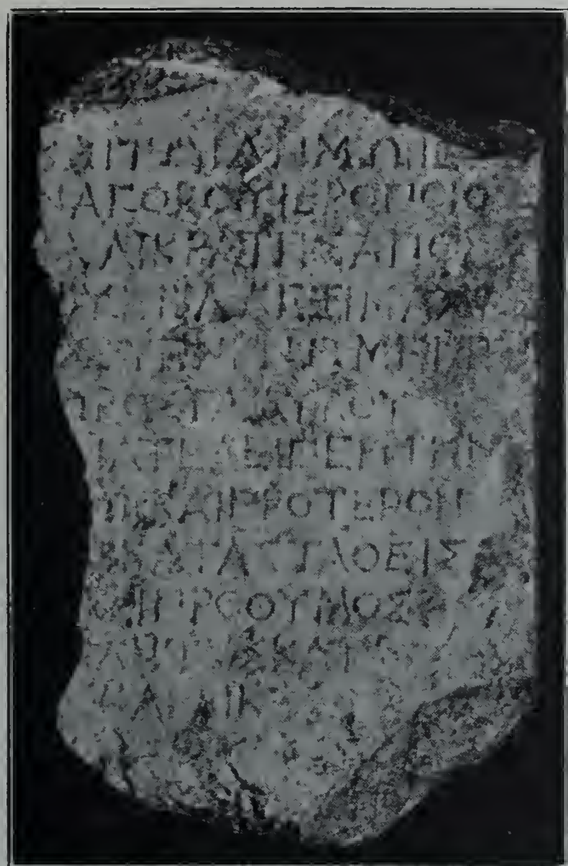

Εἰκ. 1.

\- - - - - - - - - - - - - - -
[ὅπως ἂν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος φαίνωνται κατ' ἀ-
ξίαν τι-
μῶντες τοὺς εὔνους ὑπάρχοντας, ἀγαθῆι τύχηι δεδόχ-
θαι τῆι βουλῆι καὶ] τῶι δήμωι ἐ[παι-
νέσαι δεῖνα Δειν-'Αθη]ναγόρου, ἱεροποιό[ν,
\- - - - - - - - - - - Κα]λλικράτης 'Απολ[λω-
νίου - - - - ἐπρυτάνε;]υεν, 'Αλεξίμαχο[ς
δεῖνος ἐγραμμάτ;]ευεν· γνώμη [π]ρ[υ-
τάνεων; 'Επειδὴ Εὔδ]ωρος Γλαύκου,
'Υπαταῖος; δι]ατελεῖ περὶ τὴν
πόλιν ἡμ- ἢ 'Αλέ]ων καὶ πρότερον
μὲν εὔνου;]ς, κατασταθεὶς [δ' ἐν
αὐτῆι φαίνεται ἢ δείκνυται] ἀεὶ πρόθυμος ε[ἰς
πᾶν τὸ παρακαλούμενον; - - - ε[λη τῆς κατὰ - -
\- - - - - - - - ς δίκ[ης ἢ δικαστηρίου]- - -
\- - - - - - - - συ - - - - - - -
\- - - - - - - - - - - - - - -

'Εν ἀρχῇ ἡ πλὰξ ἔχει κενὸν 0·02. Φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι διεκόπτετο ἐνταῦθα ἡ συνέχεια. Τὸ διασωθὲν δὲ μέρος τοῦ ψηφίσματος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ συνδέσμου ΚΑΙ, δεικνύοντος ὅτι συνέδρευε καὶ ἑτέραν ἀρχὴν ἀνωτέραν μετὰ τοῦ δήμου. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ *βουλή*, γνωστὴ ἡμῖν ἔκ τινος ψηφίσματος ἀπολεσθέντος πρὸ πολλοῦ, ἐν ᾧ ἀναφέρεται: «*ἁ πόλις ἁ 'Αλέων καὶ ἁ βουλὰ*» (IG, IX², 107). Συνεπληρώσαμεν λοιπόν: *τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι*.

Τὴν ἀρχὴν τοῦ ψηφίσματος συνεπληρώσαμεν κατ' εἰκασίαν. Τὸ νὰ ὑποθέσωμεν πάλιν ἀρχὴν ὁμοίαν τῇ τοῦ ἐξ 'Υπάτης ψηφίσματος (IG, IX², 11), οὔτε ὁ χῶρος ἐπιτρέπει, ὃν ἄλλως τε ἀγνοοῦμεν, ἐλλείποντος ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἴσως πλέον τοῦ ἡμίσεος, οὔτε γινώσκομεν ποῖοι ἀποτείνονται πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, ἐνῷ τοὐναντίον ἐν τέλει τοῦ 1ου στίχου μετὰ τὴν λέξιν *δήμωι* φαίνονται εὐδιάκριτα ΕΙ, τὰ ὁποῖα συνεπληρώσαμεν *ἐ*[*παινέσαι*] καὶ οὐχὶ *εἶ*[*πεν*].

Στίχ. 3. Συνεπληρώσαμεν μόνον τὸ κύριον ὄνομα ἀφέντες κενὸν χῶρον, ὅπως ἄλλοι ἐξεύρωσι τὴν καταλληλοτέραν συμπλήρωσιν.

Στίχ. 4. ΥΕΝ. 'Εκ τοῦ ἑπομένου στίχου, ἀρχομένου ΕΥΕΝ, ἐξάγεται ὅτι ἡ κατάληξις ἑνὸς ῥήματος εἰς -*εύω* εἶναι ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ 5ου στίχου, ἔνθα διεσώθη τὸ Ε. Συνεπῶς συνεπληρώσαμεν τὴν μὲν πρώτην κατάληξιν τοῦ 4ου στίχου εἰς: [*ἐπρυτάνε*]*υεν*, κατὰ τὸ χωρίον τοῦ 'Ηροδότου (VII, 197): «*λήϊτον δὲ τὸ πρυτανήϊον καλέουσιν οἱ 'Αχαιοί*», τὴν δὲ δευτέραν εἰς: [*ἐγραμμάτ*]*ευεν*. Μετὰ δὲ τὴν κατάληξιν τοῦ ῥήματος φέρεται ΓΝΩΜΗ. 'Εκ πρώτης ὄψεως ὁ ὀφθαλμὸς διακρίνει ἐπὶ τοῦ λίθου Ι, ἵνα ᾖ *γνώμηι*· ἀλλ' ἡ ἀνεξήγητος μορφὴ τοῦ ἑπομένου Ρ, φαινομένου ΙΠΡ\ καὶ τὰ ἀμυδρὰ ἴχνη τοῦ Υ ἐπὶ τοῦ λίθου δίδουσιν ἡμῖν νὰ διακρίνωμεν ἓν Π, μεθ' ὃ τὸ εὐδιάκριτον Ρ καὶ μετ' αὐτὸ τὰ ἴχνη τοῦ Υ, οὗ λείπει μόνον τὸ δεξιὸν σκέλος. 'Επομένως συνεπληρώσαμεν: *πρυ*[*τάνεων*].

Στίχ. 6. ΩΡΟΣΓΛΑΥΚΟΥ. Συνεπληρώσαμεν [*Εὔδ*]*ωρος Γλαύκου* [*'Υπαταῖος*]. 'Ηδυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὸ κύριον ὄνομα καὶ ἄλλως, οἷον *'Αρτεμίδ- Πυθόδ-* κλπ.] *ωρος*. 'Επειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς *Γλαύκου* φέρεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 ψηφίσματι τῆς 'Υπάτης ἐν IG, IX², χρονολογουμένῳ κατὰ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα (182/1), εἶναι δὲ κύριον ἐκεῖ (στίχ. 5. *Γλαύκωι Εὐδώρου*· στίχ. 16. *Γλαῦκος Εὐδώρου*· στίχ. 37· *Γλαύκωι Εὐδώρου, 'Υπαταίωι*) συνεπληρώσαμεν [*Εὔδ*]*ωρος Γλαύκου*,

[*Ὑπαταῖος*] μεθ' ὑποθέσεως ὅτι ὁ τιμώμενος θὰ ἐτύγχανε πρόγονος τοῦ ὑπ' ἀδήλου πόλεως τιμωμένου ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 ψηφίσματι τῆς Ὑπάτης καὶ ἐπομένως ἐξ ἐπισήμου γένους τῆς μητροπόλεως τῶν Αἰνιάνων. Ἐὰν ὅμως ἡ συμπλήρωσις ἡμῶν εἶναι δόκιμος, ἐναπόκειται ἄλλοις εἰδήμοσι νὰ κρίνωσιν.

Στίχ. 11. Ἀπὸ τούτου τοῦ στίχου καὶ ἑξῆς ἐφθάρη ὁ λίθος οὕτως ὥστε αἱ συμπληρώσεις ἡμῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον πιθαναί.

Ἐλλείψει δὲ βοηθημάτων ἐπαρκῶν ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξενέγκωμεν οἱανδήποτε ἄλλην κρίσιν περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου τεμαχίου ψηφίσματος. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅμως ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρεντιθεμένης φωτογραφικῆς εἰκόνος τοῦ τεμαχίου ἄλλοι εἰδημονέστεροι ἡμῶν θὰ συμπληρώσωσι τὰ κενά.

Ἑτέρα συμπλήρωσις.

Ἐὰν ἀναγνωσθῇ ὁ 2ος στίχος:

ΝΑΓΟΡΟΥΙΕΡΟΠΟΙΟΥ

ἤτοι ἐὰν θεωρηθῇ τὸ τελευταῖον γράμμα ἀμυδρὸν Υ, τότε δύναται νὰ συμπληρωθῇ οὕτω:

- - - - τῆι βουλῆι] καὶ τῶι δήμωι ἐ[πὶ
δεῖνος Δειν- Ἀθη]ναγόρου, ἱεροποιοῦ,
μηνὸς δεῖνος; Κα]λλικράτης Ἀπολ[λω-
νίου ἐπρυτάνε]υεν; Ἀλεξίμαχο[ς
δεῖνος ἐγραμμάτ]ευεν· γνώμη [π]ρυ-
τάνεων; Ἐπειδὴ Εὔδ]ωρος Γλαύκου
Ὑπαταῖος; δι]ατελεῖ περὶ τὴν
πόλιν ἡμ- ἢ Ἀλέ]ων καὶ πρότερον
μὲν εὔνου]ς, κατασταθεὶς [δ' ἐν
αὐτῆι φαίνεται] ἀεὶ πρόθυμος ε]ἰς
πᾶν τὸ παρακαλούμενον - - - ε]λη τῆς κατὰ - - -
- - - - - - ς καὶ δίκ[ης ἢ δικαστηρίου] - - -
- - - - - - - - - - - συ - - - - - - - - - -

2. *Πυράσου*. — Στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἀνθεμίου πλουσίου εἰς κοσμήματα καὶ δύο ῥοδάκων, λίθου λευκοῦ, μήκ. 0·80, πλ. 0·50, πάχ. 0·125. Τὴν στήλην οἱ Βυζαντινοὶ ἀπέκοψαν κάτωθι τῶν ῥοδάκων, μεταποιήσαντες αὐτὴν εἰς κιονόκρανον μεσοθυρίου χριστιανικοῦ ναοῦ μεθ' ἁπλοῦ ἀναγεγλυμμένου σταυροῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας εἶναι γεγλυμμένον βάθυσμα στρογγύλον βάθους 0·015, ἐν ᾧ ἐγομφοῦτο κιόνιον. Κάτωθι τοῦ γείσου εἶναι ἐπιμελῶς ἐγκεχαραγμένη ἐπιγραφὴ πεντάστιχος **(εἰκ. 2)**.

Εἰκ. 2.

Ἀρχιδάμα Ἀρχιδάμου
Β]υλλίας Βουνίκου
Ἀντιδίκα Φαλάκρου
Στρατὼ Ψαΐθου
Φάλακρος Κλεοδάμου.

Τὴν στήλην ταύτην εὑρεθεῖσαν τῷ 1911 ἐπέχωσαν αὖθις οἱ εὑρόντες ἐν ἑτέρῳ βόθρῳ ἐκ φόβου μὴ ἐνοχοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ. Ἐφέτος δὲ ἐν ἐκδρομῇ μέχρις ἐκεῖ ὑπεδείχθη ἡμῖν τὸ μέρος, ἔνθα διὰ μικρᾶς σκαφῆς ἀνεύρομεν αὐτὴν καὶ διὰ διαταγῆς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησια-

στικῶν Ὑπουργείου ἐκομίσαμεν εἰς τὸ ἐν Ἁλμυρῷ μουσεῖον.

Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναγραφομένων ὀνομάτων τὰ ἐν τῷ 2ῳ στίχῳ [Β;]υλλίας Βουνίκου καὶ 4ῳ στίχῳ Στρατὼ Ψαΐθου δὲν εἶναι γνωστὰ ἐκ τῶν θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν (IG, IX ²), ἤτοι τέσσαρα ἐν ὅλῳ φαίνονται νέα ἐν ταῖς θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

3. ***Πυράσου.*** — Στήλη μετ' ἀετώματος καὶ ἀκρωτηρίων, λίθου λευκοῦ, μετὰ προέχοντος γείσου, ἀποκεκρουμένη κάτωθι λοξῶς (ὕψ. 0·33, πλ. 0·26, πάχ. 0·06, ὕψ. γρ. 0·022). Γραφὴ τοῦ Γ' πΧ αἰῶνος.

ΦΙΛΟΞΕΝΟΣ	Φιλόξενος
ΤΑΥΡΙΣΚΟΥ	Ταυρίσκου.

4. ***Αὐτόθι.*** — Τεμάχιον πλακός, λίθου λευκοῦ μετὰ πλαισίου, ἀποκεκρουμένης κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ἧς ὑπόλειμμα εἶναι τὸ παρὸν τεμάχιον (ὕψ. 0·27, πλ. 0·385, πάχ. 0·06· ὕψ. γρ. 0·02)·

ΚΑΤΑ	κατὰ [τὸ τῆς πόλεως]
ΨΗΦΙCΜΑ	ψήφισμα.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ εἶναι ἀναθηματική, ἢ τιμητικὴ εἴς τινα ἐξέχοντα ἄνδρα, τιμηθέντα συμφώνως τῷ ψηφίσματι τῆς πόλεως. Τὸ τεμάχιον εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἰω. Ζορμπᾶ εἰς βάθος 2 μέτρων. Αὐτόθι ἴσως ὑπάρχει καὶ τὸ ἕτερον τεμάχιον.

5. ***Φθιωτίδων Θηβῶν.*** — Τεμάχιον στήλης λίθου λευκοῦ, ἀποκεκρουμένον ἄνω, ἀριστερὰ καὶ κάτω (μῆκ. 0·135, πλ. 0·09, πάχ. 0·05)·

///ΥΠΟΛΕ	- - - το]ῦ Πολε-
///ΦΑΛΙΩΝ	- - - Κε- ἢ Ὀμ]φαλίων.

Ἄλλοτε ὁ Leake (*Northern Greece*, IV, 361, πίν. XXXIX, ἀριθ. 196) ἐδημοσίευσεν ἐπιγραφῆς τεμάχιον, περιεχούσης πράξεις ἀπελευθερώσεως δούλων, ἐν ᾧ ὁ 6ος στίχος τελευτᾷ εἰς ΦΑΛΙΩΝ, συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ Kern εἰς [*Κε- ἢ Ὀμ φαλίων* (IG, IX ², 138).

Καὶ ἡ ἡμετέρα λοιπὸν ἐπιγραφὴ λείψανόν ἐστιν ἑτέρας, περιεχούσης πράξεις ἀπελευθερώσεως δούλων. Συμπληρωτέα λοιπόν: « - - - - δεῖνος τ]οῦ *Πολέ*[*μωνος*] ἢ *Πολε μοκράτεος*] - - - - *Κε-* ἢ *Ὀμ*]*φαλίων* [*ἀπὸ* δεῖνος *τοῦ* δεῖνος», ἑπομένως εἶναι ἀπελευθερωτική.

6. ***Φθιωτίδων Θηβῶν.*** — Στήλη ὀρθογωνίου σχήματος λίθου μέλανος τραχίτου, ἀκανονίστου (ὕψ. 0·71, πλ. 0·55, πάχ. 0·17· ὕψ. γρ. 0·08)·

ΡΟΔΑ///

Ἐπιγραφαὶ κατ' ἀνακοίνωσιν.

7. *Ἀγόριανη* (Δομοκοῦ). Στήλη ἐπιτύμβος λίθου λευκοῦ, ἐφ' οὗ ἐν ἀναγλύφῳ παρίσταται ἱππεὺς θηρεύων. Ἐπ' αὐτῆς

ΕΥΤΡΟΦΙΩΝ	Εὐτροφίων
ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ	Ἀρίστωνος
ΗΡΩΣΧΡΗΣΤΕ	ἥρως χρηστὲ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

8. ***Σελιπιανὰ*** (Ἀγράφων). Στήλη ἐπιτύμβιος λίθου λευκοφαίου κοινοῦ·

ΣΙΛΗΣΤΡΟΣ	Σίληστρος (;)
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.

Ἴσως τὸ ὄνομα νὰ εἶναι ***Σίλβεστρος***, καὶ κατὰ πλημμελῆ ἀντιγραφὴν μετεμορφώθη εἰς ***Σίληστρος***.

9. ***Αὐτόθι.*** Στήλη ἀναθηματικὴ λίθου λευκοφαίου·

	ΝΙΚΟΜΑΧΟC	Νικόμαχος
	ΜΝΑCΙΟΥ	Μνασίου
	ΗΡΑΚΛΕΙ	Ἡρακλεῖ
	ΕΥΧΗΝ	εὐχὴν
5	Η	η (;)
	ΕΥΓΗΤΟΥΧΟΝ	εὐπητοῦχον(;).

Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ τῷ Ἡρακλεῖ, Στίχ. 5-6. Δέονται ἐπιμελοῦς ἀναγνώσεως.

10. ***Φάρσαλος.*** — Ὁ δημοδιδάσκαλος κ. Μιχαὴλ Παπαδόπουλος εὐμενῶς μοι ἀνεκοινώσατο τὸ κείμενον ἐπιγραφῆς ἐπὶ βράχου ἐν τῇ ἀκροπόλει Φαρσάλου. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 0·08-0·10, τὰ δὲ τελευταῖα δεξιὰ ἔχουσιν ὕψος 0·22.

ΓΕΛ ΠΡΟΦΑΝΤΙΣΚΑΙΛΡ ⊄ IIII

Τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἣν δὲν εἴδομεν ἐπὶ τοῦ βράχου, καίτοι μετὰ τοῦ κ. Παπαδοπούλου ἀνήλθομεν τῷ 1912 ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, διότι οὗτος ἐλησμόνησε τὸ μέρος, κατα-

λείπομεν ἄλλοις. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι τῆς πρώτης λέξεως τὸ Λ φέρει ἄνωθεν γραμμὴν πλαγίαν, προελθοῦσαν ἀναμφιβόλως ἐκ διαβρώσεως τοῦ βράχου ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν δεξιὰ τῆς πρώτης διὰ μειζόνων γραμμάτων ἐπιγραφήν, αὕτη φαίνεται οὖσα ἀρχαιοτάτη διάφορος δὲ τῆς πρώτης· διότι τὸ μὲν πρῶτον γράμμα Φ εὕρηται ἐν ταῖς ἐμαῖς *Θεσσαλικαῖς προελληνικαῖς ἐπιγραφαῖς* (σελ. 14, ἀρ. 13) ἐπὶ τῶν βράχων παρὰ τὰς Παγασὰς καὶ (σελ. 18) ἐπὶ τῶν βράχων παρὰ τὴν Φαρκαδόνα (χωρίον Τσιῶτι). Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ συνεχεῖς κάθετοι εὕρηνται ἐν τοῖς βράχοις Παγασῶν (*αὐτόθι*, σελ. 11, ἀρ. 5 καὶ πίν. F΄ ἀγνώστου ἐπιγρ. ἐν τῷ μουσείῳ Βόλου).

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Εἰς Θεσσαλίας ἐπιγραφὰς

(ΑΕ 1913 218 1 καὶ 219 4. — ΑΕ 1914 92).

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν ΑΕ (ἔνθ᾽ ἀνωτέρω) ἐδημοσίευσα δύο ἀναθηματικὰς ἐπιγραφὰς ἐκ Φερῶν τῷ *Θαυλίῳ Διὶ* καὶ *Ἀφρίῳ Διί*. Τούτων τὴν μὲν πρώτην ἐν ἰχνογραφικῷ ἀπεικάσματι πανομοιοτύπως, τὴν δὲ δευτέραν διὰ στοιχείων.

Εἰκ. 1.

Ἐν ΑΕ τοῦ 1914 (σ. 92) δημοσιεύων συμπληρωματικάς τινας παρατηρήσεις ἐπ᾽ αὐτῶν ὑπεσχέθην ὅτι θὰ παρέθετον καὶ φωτογραφικὰ ἀπεικάσματα αὐτῶν, ἅτινα ὅμως δὲν παρετέθησαν μὴ παραληφθέντα ἐκ τοῦ ἐνταῦθα φωτογραφείου ἕνεκεν ἀπουσίας τοῦ φωτογράφου. Παραλαβὼν ἤδη ταῦτα δημοσιεύω ἐνταῦθα δύο μόνον ἀντὶ τριῶν, ἤτοι τῆς ὑπ᾽ ἀρ. 1 ἐκ Φερῶν καὶ τῆς ἐν ΔΕΟ, Ε΄, 1901/2 24 [19] καὶ 47 καὶ ἐν IG, IX² 452 ἀναδημοσιευθείσης ἀναθηματικῆς στήλης τῷ *Ἀφρίῳ Διί*, τοῦ τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 4 (ΑΕ 1913, 219) φωτογραφικοῦ ἀπεικάσματος μὴ παρασκευασθέντος.

Νομίζω δ᾽ ὅτι τὸ φωτογραφικὸν ἀπείκασμα τῆς **εἰκ. 1, 2** διασαφηνίζει ἀρκούντως αὐτήν, διαφόρως ἀναγνωσθεῖσαν ὑπ᾽ ἄλλων.

Ἐν Ἁλμυρῷ 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Παρατηρήσεις ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν τινων δημοσιευμάτων

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Α'. Ἐν Annual of Britisch School at Athens τόμῳ XVI, 1909-1910, σελ. 249.

Ὁ κ. Wace περιγράφων τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ τελούμενα καὶ νῦν ὑπὸ τῶν χωρικῶν χειμερινά τε καὶ θερινὰ Διονύσια ἀπορεῖ περὶ τῆς λέξεως *κουρεμαδιά*, ἀπαντώσης ἐν Ἠπείρῳ, καὶ ἰδίως ἐν Ζαγορίῳ, ἔν τινι ποιήματι «τοῦ Ζαφύρη».

Ὁ στίχος τοῦ ποιήματος ἔχει

ἀφίνει τὴν *κουρεμαδιὰ* μὲ τὴν κοιλιὰ 'ς τὸ στόμα.

Ὁ κ. Wace ἐν τῇ ἑπομένῃ ἀγγλικῇ μεταφράσει τοῦ ποιήματος ἀφίνει ἀνερμήνευτον τὴν λέξιν *κουρεμαδιά*, μὴ ἐννοῶν τὴν σημασίαν αὐτῆς καὶ ἐρωτῶν.

Ἡμεῖς ἐν Ζαγορίῳ λέγομεν *κουρεμαδιὰ* τὴν σύζυγον ἐπὶ ἀτυχήματι. Οὕτω λέγομεν: «*ἀνδρεύω καὶ κουρεύω*», οἱονεὶ κείρω τὸν (ἢ τὴν) νυμφευόμενον, ὡς ἔκειρον τὸ πάλαι τὴν κόμην οἱ πενθοῦντες. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἐκδοχὴν ἔχει ἡ λέξις. *Κόρη*, ἐν θεσσαλικῷ, νομίζω, ἐπιγράμματι ἀπαντᾷ *κόρϜα*, ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ ἰδίως ἐπιγράμματι: *Καμὸ ὀνέθεκε τᾶι ΚόρϜαι* = *Καμὼ ἀνέθηκε τᾷ Κόρᾳ*. *Κούρα* λοιπὸν ἐν τῇ νέᾳ ἠπειρωτικῇ διαλέκτῳ = *κόρη*, κατὰ τὸν σχηματισμὸν *κοῦρος*, *κούρα*, ἐξ οὗ *Διόσκουροι*. *Κούρβα* δ' ἐν Ἠπείρῳ λέγομεν τὴν ἀνήθικον γυναῖκα κατ' εὐφημισμόν, ὡς λέγουσιν ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι τὰς ἀνηθίκους ἢ ἐλευθερίων ἠθῶν γυναῖκας *κόρας* ἢ *κορίτσια*. Τὸ ***β*** δὲ τῆς λέξεως *κούρβα* προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου *βαῦ* Ϝ. Ἐπομένως *κουρεύομαι* ἐν Ἠπείρῳ = λαμβάνω σύζυγον, ἀναλόγως πρὸς τὸ *ὑπανδρεύομαι* ἐπὶ γυναικὸς ἐρχομένης εἰς γάμον. *Κουρεμαδιὰ* δὲ ἡ σύζυγος. Ἐπομένως ὁ *Ζαφύρης* ἀφίνει κατὰ τὸν νοῦν τοῦ ποιήματος πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν σύζυγον ἔγκυον καὶ ἐπίτοκον.

Ἴσως ἀνάλογον τούτῳ εἶναι καὶ τὸ βλαχικὸν *corbe* λεγόμενον ὑπὸ γυναικὸς πρὸς γυναῖκα, προελθὸν ἐκ τοῦ *κόρϜα*, *κούρϜα*, κόρη· διότι γυνὴ τῶν βλαχοφώνων κατοίκων τοῦ Πίνδου, τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς ἄλλης Θεσσαλίας, ὅπου οὗτοι κατοικοῦσιν, ἀποκρινομένη πρὸς ἑτέραν λέγει: *λάϊ κόρbε* = ὦ κόρη.

Β'. Ἐν ΑΕ 1914, σ. 70-84 καὶ 260-263.

Ὁ κ. Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος δημοσιεύει πλάκα τραπέζης χριστιανικῆς μετὰ παραστάσεων ζώων καὶ κεφαλῶν ἀνθρώπων πέριξ, καὶ τεμάχια τοιαύτης ἐξ Ἀμφίσσης, Αἰγύπτου καὶ ἄλλων μερῶν. Γνωρίζομεν τοῖς ἐνδιαφερομένοις ὅτι καὶ ἐν Πυράσῳ (Νέᾳ Ἀγχιάλῳ νῦν) εὑρέθησαν ὅμοια τεμάχια μετὰ ζώων οὐχὶ ὅμως τραπέζης, ἀλλ' ἓν μὲν εἶναι διάστυλον, φαίνεται, χριστιανικοῦ ναοῦ, ἐφ' οὗ διεσώθησαν τρεῖς παραστάσεις ἐν ἀναγλύφῳ ζώων ἐφθαρμέναι ἐν μέρει. Ἀπόκειται δὲ τοῦτο, παραληφθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου, ἐν τῷ μουσείῳ Βόλου. Ἕτερα δὲ τεμάχια θωρακίων ἢ κιονοκράνων χριστιανικῶν μετὰ ζώων, πτηνῶν ἢ δελφίνων ἀπόκεινταί τινα ἐν τῷ μουσείῳ Ἁλμυροῦ καὶ ἐν τῇ συλλογῇ Ἀγχιάλου, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μὴ ἔχων πρόχειρον τὸ εὑρετήριον· ἐν δὲ τῷ χωρίῳ *Καραμπᾶς*, ἐντετοιχισμένος ἄνωθεν τῆς μεγάλης θύρας αὐτοῦ, ἐσώθη ἐν ἀναγλύφῳ μαίανδρος διασταυρούμενος καὶ διακοπτόμενος ἐν διαστήμασιν ἴσοις, ἔνθα ἐν ἀναγλύφῳ κοσμεῖται ὑπὸ ζεύγους περιστερῶν ἐν συμπλέγματι. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τεμαχίου τούτου, τὸ καὶ μικρότερον, παρέλαβε, φαίνεται, ὁ Dodwell τῷ 1802 εἰς Λονδῖνον, διότι δημοσιεύει αὐτὸ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ μετὰ ζεύγους δελφίνων (Classical and Topographical tour through Greece, II, σελ. 86).

Ἐπίσης ἀνακαλυφθὲν πρὸ ἐτῶν ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ ψηφιδωτὸν δάπεδον λαμπρᾶς τέχνης καὶ ἀνάλογον κατά τε τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὰς συνθέσεις πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ξυγγοπούλου παρατιθέμενον τμῆμα δαπέδου ψηφιδωτοῦ ἐκ Kabr-Hiran (σελ. 81, εἰκ. 21) ἐκαλύφθη αὖθις, μέχρις οὗ ἡμέραν τινὰ ἡ σκαπάνη τῆς ἐπιστήμης ἀποκαλύψῃ αὐτό, διότι ἄλλως θὰ κατεστρέφετο. Εἴθε ἡ ἡμέρα ἐκείνη νὰ εἶναι ἐγγύς.

Ἐν Ἁλμυρῷ τῇ 21 Ἀπριλίου 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Θεσσαλίας χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ[1]

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν *Νέᾳ Ἀγχιάλῳ* εὑρέθησαν ὑπὸ διαφόρων ἰδιωτῶν, ἀνασκαψάντων ἐν τοῖς προαυλίοις τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, τάφοι χριστιανικοὶ θολωτοὶ (καμαρωτοί), ἐπικεχρισμένοι ἔσωθεν δι' ἀμμοκονιάματος, εἰς οὓς κατέρχεταί τις διὰ βαθμίδων· ἐν τοῖς τάφοις τούτοις, ἄδηλον τυγχάνει τί εὑρέθη. Παρ' αὐτοὺς ὅμως εὑρέθησαν στῆλαι ἐπιτύμβιοι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Τούτων δύο μετηνέχθησαν εἰς τὸ ἐν Ἁλμυρῷ μουσεῖον, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐτέθησαν ἐν τῇ ἐκεῖ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ.

1. Στήλη λίθου λευκοῦ ἀτέχνως ἐξειργασμένη, εὑρεθεῖσα ἐν τάφῳ οἰκίας Χαριλάου Β. Μιλτζάνη (ὕψ. 0·49, πλάτ. 0·45. πάχ. 0·10· ὕψ. γραμμ. 0·025) ***(εἰκ. 1),***

ΕΝΦΑΚΙΤ
ΕΓΕΜΕΜΟC
ΜΝΗΜΙΟΝΔΙ
ΑΘΕΡΟΝΤΑΑΓ
ΕШΙΝΔΡΑΟ+

Εἰκ. 1.

Ἔνθα κῖτ-
ε Γέμεμος.
Μνη(μ)ῖον δια-
φέροντα Αγ-
ε(μ;)ίνδραο +

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ἐναλλαγὰς γραμμάτων. Οὕτως ἐν στίχῳ 1 ἐν τῇ λέξει *Ἔνθα* τὸ Θ ἐγράφη ὡς ἀρχαϊκὸν Φ, καὶ ἐν στίχῳ 4 ἐν τῇ λέξει *διαφέροντα* τὸ Φ ἐγράφη ὡς Θ.

Ἐπίσης τὸ Δ ἐγράφη ὡς ἀρχαϊκὸν D ἐν στίχοις 3 καὶ 5.

Ἐν στίχῳ 5 τὸ μετὰ τὸ Є γράμμα εἶναι ἄδηλον. Ὑποθέτομεν νὰ εἶναι *μῖ* ὡς Μ ἐν συμπλέγματι μετ' ἄλλου γράμματος;

Ἐν στίχῳ 1 τὸ ἐπίρρημα *ἔνθα* κεῖται ἀντὶ τοῦ *ἐνθάδε*. Ἡ λέξις *κῖτε* ἐγράφη ἀνορθογράφως ἀντὶ *κεῖται*.

Ἐν στίχῳ 2 τὸ ὄνομα *Γέμεμος* εἶναι πρωτότυπον, ἴσως δὲ καὶ ξενοφανές. Ἐν στίχῳ δὲ 3 ὁ χαράκτης ἐχάραξεν ἀμυδρῶς τὸ *μῖ* τῆς λέξεως *μνη(μ)ῖον*, ἣν ἔγραψεν ἀνορθογράφως ἀντὶ *μνημ(ε)ῖον* (πρβ. *Byzant. Zeitschrift*, XXI, 1912, 155, 6. 157, 7. 158, 10. 159, 13).

Ἐν στίχ. 3-4 ἡ λέξις *διαφέροντα* κεῖται ἀντὶ *διαφέρον* (πρβλ. Ν. Γιαννοπούλου, *Χριστ. Ἐπιγρ. Θεσσαλίας* ἐν *Byzant. Zeitschrift* (XXI, 1912, σ. 154, 4. 159, 13).

Ἐν στίχ. 4-5 συνεπληρώσαμεν *Ἀγε(μ;)ίνδραο*. Παραδόξως δὲ ὁ τύπος τῆς γενικῆς εἰς *αο* κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον. Γράμματα δ' ἐκ τῆς ἐπισεσυρμένης γραφῆς· πρβλ. *Byz. Zeitschr.* (XXI, 157, 7. 159, 14. 161, 16. 164, 21).

2. Αὐτόθι. Στήλη ἐπιτύμβιος ἐπιμήκης, λίθου λευκοῦ (μήκους 0·90, πλ. 0·11· πάχ. 0·10· ὕψ. γραμμ. 0·022) ***(εἰκ. 2).***

+ΜΝΗ
ΜΙΟΝ
ΑΝΘΕΜΙΟΥ
ΚΡΙΠΙΔΑ
ΡΙΟΥ+++

Εἰκ. 2.

27 7 15.

[1] Ν. Ἰ Γιαννοπούλου, *Χριστ. Ἐπιγρ. Θεσσαλίας*, ἐν *Byzant. Zeitschrift*, XXI, 1912.

+ Μνη-
μ(ε)ῖον
Ἀνθεμίου
Κριπιδα-
ρίου +++.

Καὶ ἐνταῦθα ἡ λέξις *μνημ(ε)ῖον* ἀνορθογράφως ἐγράφη διὰ Ι ἀντὶ ΕΙ, (πρβλ. *Byz. Zeitschrift*, ἔνθ' ἀνωτέρω).

Τὸ ὄνομα *Κριπιδάριος* εἶναι πρωτοφανές.

3. Αὐτόθι. Στήλη λίθου ἀκατεργάστου λευκοῦ, εὑρεθεῖσα ἐν τῇ οἰκίᾳ Ν. Ραφτοπούλου (ὕψ.0·90, πλάτ. 0·45, πάχ. 0·10· ὕψ. γρ. 0·04-0·035) ***(εἰκ. 3).***

+ΕΝΘΑΚΙΤ
ΕϹΥΜΦΟΡΟ
+ ++ +
ΡΙΧΟΜΙΔΩΝΜ
ΑΓΙΡΟϹ

Εἰκ. 3.

+Ἔνθα κῖτ-
ε Σύμφορο[ς
+ ++ +
Ριχομιδῶν Μ-
άγιρος.

4. Αὐτόθι. Ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ. Στήλη ἐπιτύμβιος λίθου λευκοῦ ἀποκεκομμένη ἄνωθεν. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεος καὶ κάτω εἶναι ἀκατέργαστος (ὕψος 0·75, πλ. 0·45, 0·035) ***(εἰκ. 4).***

Στίχ. 1. Συνεπληρώσαμεν κατ' εἰκασίαν [*Μαν;*]*ουήλ*.

Στίχ. 2. Ὑπόλειμμα γράμματος μετ' ἀμυδρῶς διακρινομένου Ρ συνεπληρώσαμεν εἰς ὄνομα [*Π*]*ρόβου*, εὐαρμοστοῦντος ἐνταῦθα.

Στίχ. 3. Ἡ ἐκ τοῦ τέλους τοῦ 2ου στίχου ἀρχομένη συλλαβὴ ΠΕ καὶ ἡ ἐν τῷ 3ῳ στίχῳ κατάληξις ΑϹ, δηλοῦσιν ὄνομα γυναικὸς ἐν γενικῇ

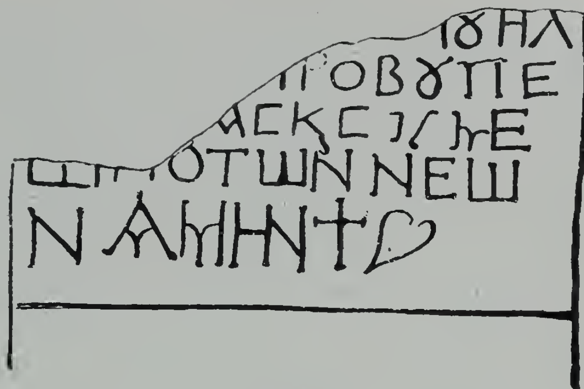

Εἰκ. 4.

- - - - - - - - - - - - -
- - - - - Μαν;]ουὴλ (;)
- - - - - Π;]ρόβου Πε-
- - - - ας κ(αὶ) Συμε-
ῶν;]ο(ς;) τῶν νέω-
5 ν ἀμήν. +

πτώσει, ὅπερ πιθανῶς συμπληρωτέον εἰς *Πε[λαγί]ας*. Παρατηρητέος ὁ παράδοξος τύπος τοῦ Υ ἐν τῇ λέξει *Συμε[ῶ;]νο(ς)* (;).

Στίχ. 4. ΤΩΝΝΕΩ|Ν. Ἴσως δηλοῖ ὅτι οἱ ἐν τῷ τάφῳ ἦσαν νέοι. Ἴσως πάλιν εἶναι κακὴ γραφὴ τῆς λέξεως «*τῶν νεῶν' ἀμήν*» = «*τὸν αἰῶν' ἀμήν*».

Τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς ἐδηλώθη διὰ σταυροῦ καὶ φύλλου κισσοῦ.

5. Ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ. Τεμάχιον πλακὸς λίθου λευκοῦ ἀποκεκρουμένης δεξιὰ καὶ κάτωθι (μῆκος 0·20, πλ. 0·15, πάχ. 0·03· ὕψ. γραμμ. 0·045) ***(εἰκ. 5).***

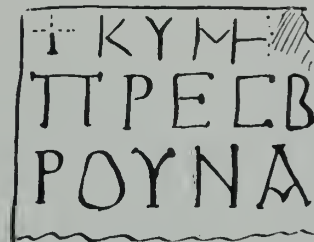

Εἰκ. 5.

+ Κυμη[τήριον δεῖνος
πρεσβ[υτέρου ἱε-
ροῦ να[οῦ,δεῖνος
- - - - - - - - -

Στίχ. 1. Ἡ λέξις *κυμη[τήριον]* γράφεται συνήθως δι' Υ ἀντὶ διὰ διφθόγγου ΟΙ = *κοιμητήριον*.

Στίχ. 2. Ἡ συλλαβὴ *Πρεσβ-* οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει ὅτι πρόκειται περὶ *πρεσβ[υτέρου]*. Δυστυχῶς δὲν περιεσώθη ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, εἰς ὃν οὗτος ἐφημέρευεν. Ἑτέρα δ' ἐκ τοῦ μουσείου Βώλου ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν ἐν τῇ *Byz. Zeitschrift* (XXI, 163, 20), ἀνήκουσα πρεσβυτέρῳ.

6. ***Αὐτόθι***. Ἐν τῷ αὐτῷ σχολείῳ. Ἀπόκρουμα πλακὸς λίθου λευκοῦ γωνιῶδες, ἀποκεκρουμένον ἄνωθεν, δεξιᾷ καὶ κάτωθεν (ὕψ. 0·22, πλ. 0·12, πάχ. 0·03· ὕψ. γρ. 0·045)

7. ***Αὐτόθι*** Ἐν τῷ αὐτῷ σχολείῳ. Τεμάχιον στήλης λευκοῦ λίθου, ἀποκεκρουμένον καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς (ὕψος 0·10, πλ. 0·15, πάχ. 0·07· ὕψος γρ. 0·022) ***(εἰκ. 6)***.

ΗΗΜΕΡΑ
ϹΝΑΠΕΤΗ

Εἰκ. 6.

\- - - - - - - -
\- - - η ἡμέρα - - - -
\- - - ς ναπετη - - - (;)
\- - - - - - - -

Δυστυχῶς ἐκ τοῦ τεμαχίου τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν οὐδεμίαν ἔννοιαν.

8. ***Αὐτόθι***. Ἐν τῷ αὐτῷ σχολείῳ. Στήλη λίθου ὑποπρασίνου ἐγχωρίου ἐν σχήματι κιονίσκου (ὕψος 0·74, πλάτ. 0·14) ***(εἰκ. 7)***.

ΟΝΔΙ ΑΦΕΓ
ѠΑΝ ΝΟΥϹ
ΤΗϹΥΝ ΒΙΟΥ

Εἰκ. 7.

[+ Μνη -]
[μῖ]ον διαφέρ[οντα]
[Ἰ]ωάννου Ο - - - - - -
[καὶ] τῆς (σ)υνβίου αὐ[τοῦ]
[δεῖνος].

Παράδοξος ὁ ἐν 3ῳ στίχῳ τύπος τοῦ Α μετὰ τοῦ Υ ἐν συμπλέγματι. Ὁ χαράκτης ἔλαθε νὰ γράψῃ τὸ Σ τῆς λέξεως *(σ)υνβίου*.

8. ***Αὐτόθι***. Κιονίσκος λευκοῦ μαρμάρου, ἡμικατειργασμένος (ὕψ. 0·60, διαμ. 0·17· ὕψ. γρ. 0·05)·

Δ	Δ' (= τετάρτου)
ΚΑΤΑΠΛΟΥ	κατάπλου.

Ὁ κιονίσκος οὗτος ἦτο τεθειμένος ἐν τῷ λιμένι, δι' οὗ ἐσημαίνετο τὸ μερος τοῦ ἀγκυροβολίου τῶν πλοίων, ἤτοι ὁ *δ' κατάπλους*. Φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι κατάπλοι, ὁ α', ὁ β', ὁ γ', καὶ ὁ διὰ τοῦ ἡμετέρου κιονίσκου δ'. Ἴσως δὲ ὑπῆρχον καὶ ε' καὶ Ϝ'. Πόλις μεγάλη καὶ ἐμπορική, ὡς ἐκ τῶν ἐρειπίων ἐξάγεται, ἐκτεινομένων μέχρι Καραμπασίου, βεβαίως εἶχε πολλὰ σημεῖα κατάπλων, ἀναλόγως τῆς μεγίστης ἐμπορικῆς κινήσεως τοῦ λιμένος.

9. ***Ἀκ-κετσὶ*** (Θῆβαι Φθιώτιδες). Στήλη λίθου ἐγχωρίου σκληροῦ, μελανοφαίου, ἀποκεκρουμένου δεξιά. ἀξέστου (ὕψος 0·55, πλ. 0·25, πάχ. 0·10· ὕψος γρ. 0·05) ***(εἰκ. 8)***.

+
ΠΡѠ
ΒΑΤΙ
ΕΥΜΥΡΙ

Εἰκ. 8.

+
Πρω-
βάτιος
Εὐμυρί[δα;]

Ὅπως τὸ ὄνομα ***Σαββάτιος*** προέρχεται ἐκ τοῦ Σαββάτου καὶ εἶναι Γραφικόν, οὕτω καὶ τὸ ὄνομα ***Προβάτιος*** προέρχεται ἐκ τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντώσης λέξεως ***πρόβατα***. Φαίνεται δὲ ὅτι νῦν τὸ πρῶτον ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς εὕρηται.

Ἐν Ἁλμυρῷ 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Δημητριὰς - Παγασαὶ

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφ.* 1914, σ. 90-92 ἐγράψαμεν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν περὶ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου, ὅτι «*οὗτος παρεδέξατο ὕστερον τὴν θέσιν τῆς Δημητριάδος ἐν Παγασαῖς κλπ.*». Ὁ κ. Ἀρβ., ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀπήντησεν ἐν τῇ αὐτῇ ***Ἐφημερίδι*** (1914, 264-272) ἀνασκευάζων τὸ ἡμέτερον ἄρθρον καὶ ὑπεραμυνόμενος ἑαυτοῦ λέγει ὅτι «***ἐπεφυλάχθη προσηκόντως***» νὰ ἐξενέγκῃ δῆλα δὴ γνώμην ἂν ἡ Δημητριὰς ἔκειτο ἐν Παγασαῖς, ὅπου πάντες ἀπὸ τοῦ Leake καὶ ἐντεῦθεν ἔθετον τὰς Παγασάς, ἐν τῇ θέσει *Δόντια*. Πρὸς τοῦτο παρατίθησι πλεῖστα χωρία τῶν ἐν τοῖς ΠΑΕ ἐκθέσεων αὐτοῦ, ἅτινα καὶ ἡμεῖς αὐτολεξεὶ εἴχομεν παραθέσει ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ εἰς συνεχῆ φύλλα τῆς «***Θεσσαλίας***» μελέτῃ ἡμῶν, ἐφ' ὧν ἐστηρίξαμεν τὴν ἡμετέραν γνώμην. Θὰ ἠδικούμεθα ἂν δὲν ἠθέλομεν δημοσιεύσει εἴτε ἐν περιοδικῷ τινι εἴτε ἐν φυλλαδίῳ τὴν μελέτην ἐκείνην, ἐν ᾗ μετ' εὐλαβείας πάντοτε μνημονεύομεν τοῦ κ. Ἀρβ. πολλαχοῦ δὲ ἐξαίρομεν τὰς γνώμας αὐτοῦ. Ὅτι δὲ προεγράψαμεν ἡμεῖς ἐν τῇ «***Θεσσαλίᾳ***» Βώλου (φύλλ. τῆς 30 Ἰανουαρίου 1912, ἀρ. 3725) ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὁ κ. Ἀρβ. ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ (ΑΕ 1914, 264-272), παρατίθεμεν ἐνταῦθα αὐτολεξεὶ τὸ κείμενον ἡμῶν:

«*Παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω ὀρθῶν συλλογισμῶν ὁ κ. Ἀρβ. πλησιάζει εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, δὲν κατορθώνει ὅμως νὰ λύσῃ αὐτό, κωλυόμενος ὑπὸ τῆς προκαταλήψεως ὅτι ἡ Δημητριὰς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Γορίτσης. Καὶ ὅμως ἡ ἐκλογὴ ὡς τόπου τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ τοῦ λόφου τούτου μαρτυρεῖ βασιλέα στρατιώτην μᾶλλον παρὰ μεγαλοπράγμονα. Ἵνα μὴ ὅμως ἀδικήσωμεν τὸν οἰκιστὴν τῆς Δημητριάδος δέον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Δημήτριος, καταλαβὼν εἴτε εἰρηνικῶς εἴτε διὰ πολέμου τὰς Παγασάς, λόγῳ τῆς ἐμπορικῆς, στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς θέσεως αὐτῶν, μετωνόμασεν αὐτὰς Δημητριάδα, συνοικίσας ἐν αὐτῇ τοὺς ὀλίγους κατοίκους τῶν ἄλλων Μαγνητικῶν πολιχνῶν. Προήγαγεν ἑπομένως τὴν πόλιν ἐμπορικῶς καὶ στρατιωτικῶς καὶ κατέστησεν αὐτὴν οὕτως ἰσχυράν, ὥστε βραδύτερον Φίλιππος ὁ Ε' νὰ ὀνομάζῃ γαυριῶν αὐτὴν «πέδας τῆς* ***Ἑλλάδος***» (Πολυβ. ΙΖ', 11, 5. — Liv· XXXII, 37. — Στρ. Θ', 438. — Παυσ. ζ', ς', 6), *μετὰ τῆς* ***Κορίνθου*** *καὶ τῆς Χαλκίδος. Ἑπομένως οὐδὲν συμφέρον εἶχε Φίλιππος ὁ Ε' νὰ κατεδαφίσῃ τὰ τείχη τῶν Παγασῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν, ὡς ὑποθέτει ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος* (ΠΑΕ 1908, σ. 220)».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς δύναται νὰ κρίνῃ τις ἂν ἠδικήσαμεν τὸν κ. Ἀρβ. καὶ ἂν ἐνεγράψαμεν «*ἀορίστους εἰκασίας*», ὡς γράφει. Ὡς πρὸς δὲ τὰς γνώμας τῶν Dodwell καὶ τῶν ἄλλων ἐγχωρίων γεωγράφων περὶ τῆς θέσεως τῆς Δημητριάδος ἐν τῇ θέσει «Δόντια», ταύτας ἐγνωρίζομεν ἀπὸ εἰκοσαετίας. Οὐδ' ἐδίδομεν πίστιν εἰς αὐτὰς ἄνευ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Ἀρβ. Διότι ὁ Dodwell τὴν Ἴτωνον τίθησιν ἐν τῇ θέσει «Κεφαλώσει», ἔνθα νῦν ἀναγνωρίζομεν πάντες τὴν θέσιν τῆς Ἅλου, ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν Φθ. Θηβῶν τίθησιν οὗτος μίαν Αἶαν. Ἡ σαφὴς διάγνωσις τῆς θέσεως τῆς Δημητριάδος προέκυψεν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Ἀρβ. Οὐδ' ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμήσῃ ἡμῖν ὅτι καὶ ὁ Beloch ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων αὐτοῦ καὶ ὅτι τὴν πεπλανημένην γνώμην τοῦ Leake ***πρῶτον*** *διέσεισαν ἰσχυρῶς αἱ ἀνασκαφαὶ αὐτοῦ*. Οὐδεὶς εἰς εἰς τοῦτο ἀντίκειται. Μήπως ἡμεῖς παρατιθέμενοι τὰ χωρία τῶν ἐκθέσεων αὐτοῦ δὲν ἐστηρίχθημεν ἐπ' αὐτῶν; Ἑπομένως ἀδικαιολόγητος τυγχάνει ὁ

ἰσχυρισμὸς αὐτοῦ ὅτι ἐγὼ πρῶτος προσήρμοσα τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντα μνημεῖα πρὸς ζήτησιν εὐρυτέρων συμπερασμάτων περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Δημητριάδος καὶ τῶν Παγασῶν.

Ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τὰς ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτοῦ ἐκθέσεις ἐβλέπομεν πανταχοῦ νὰ γίνηται λόγος περὶ Παγασῶν· ἐφαίνετο δὲ πιστεύων ἀκόμη ὅτι ἡ Δημητριὰς ἔκειτο ἐν Γορίτσῃ ὡς στρατιωτικὸν κέντρον, διότι γράφει ἐν ΑΕ 1914, σ. 267, ὅτι ἐδημοσίευσεν ἀνακοίνωσιν ἐν *Παραρτήματι* τῆς ἐφημερ. «*Ἀθῆναι*» (Φεβρ. 1908 [1]: «*ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Δημητριὰς παρέμεινεν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς πόλις* ***καθαρῶς στρατιωτική,*** *ἐνῷ αἱ Παγασαὶ ἦσαν ἡ κοσμικὴ πόλις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀσυγκρίτως πολυανθρωποτέρα τῆς Δημητριάδος κλπ.*».

Καὶ ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης ὁμολογεῖ καθαρῶς ὁ κ. Ἀρβ. ὅτι ἡ Δημητριὰς ἔκειτο ἐν Γορίτσῃ, ἐνῷ αἱ Παγασαὶ . . . κτλ. [2]. Ἐπανερχόμεθα ἄρα εἰς τὸ φύλλον τῆς 30 Ἰανουαρίου 1912, οὗ περικοπὴν ἀνωτέρω παρατιθέμεθα, ὅτι «*πλησιάζει ὁ κ. Ἀρβ. εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, δὲν κατορθώνει ὅμως νὰ λύσῃ αὐτό*». Τοῦθ᾽ ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν νέαν θέσιν τῶν Παγασῶν, ἣν προσδιορίζει οὗτος, εἴπομεν τὰ δέοντα ἐν προγενεστέρῳ ἄρθρῳ ἡμῶν (ΑΕ 1914, σ. 92).

Ἐν Ἁλμυρῷ, Μαρτίου 20 1914.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

[1] Τὸ Παράρτημα τοῦτο τὸ περιέχον τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀρβ. μέχρι τοῦδε ἠγνοοῦμεν.

[2] Ὁ Beloch (*Klio* 1911, σ. 442 κλπ.) λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτηστικὰ περὶ τῆς γνώμης τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου: «Μόνος ὁ Ἀρβ. φρονεῖ ὅτι ἡ Δημητριὰς θὰ ἦτο ἁπλῶς τὸ στρατιωτικὸν κέντρον, ἐνῷ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία καὶ ἐν γένει ἡ πολιτειακὴ ζωὴ εἶχον τὴν ἕδραν αὐτῶν ἐν Παγασαῖς (*Πρακτικὰ* 1908, σ. 219)». Δὲν ἐξάγεται ἐκ τούτων σαφῶς ὅτι ἀκόμη ὁ κ. Ἀρβ. ἀμφέβαλλεν ἂν ἡ Δημητριὰς ἔδει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ θέσει «Δόντια»;

Εἰς τὰ περὶ τῆς Μονῆς «ΑΡΜΑ»

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργιάδου γραφέντα ἐν τῷ προηγουμένῳ τόμῳ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος (ΑΕ 1914 σελ. 192-197 καὶ πίν. 5) περὶ τῆς ἐν Ἐρετρίᾳ μονῆς Ἅγιος Γεώργιος «ΑΡΜΑ» θὰ εἶχον νὰ προσθέσω ὀλίγας συμπληρωματικὰς σημειώσεις.

Καὶ πρῶτον σχετικῶς πρὸς τὴν ἐντετοιχισμένην ἐπιγραφὴν ΑΡΜΑ αὕτη, νομίζω, ὅτι δύναται κατὰ πολλοὺς τρόπους νὰ ἐξηγηθῇ. Μία ἴσως ἐξήγησις εἶναι, ὅτι ἀπετέλει πιθανῶς μέρος ἀρχαίας ἢ καὶ βυζαντινῆς ἐπιγραφῆς. Τοῦτο ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ καθορισθῇ ἂν ὁ κ. Γεωργιάδης δὲν ἔκρινε περιττὴν τὴν δημοσίευσιν πιστοῦ πανομοιοτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Ἀλλὰ καὶ ὡς χρονολογία ἀκόμη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ ἔτος 1141. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους συνήθης χρονολογία εἶναι ἡ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐν τούτοις δὲν λείπουσι καὶ παραδείγματά τινα χρονολογήσεως ἀπὸ Χριστοῦ. Ἓν τοιοῦτον παράδειγμα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ πύργου τῶν Σερρῶν ἐν ᾗ ἀναφέρεται ἡ χρονολογία 989 ἀπὸ Χριστοῦ (βλ. *Ζησίου* ἐν Πρακτικοῖς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1913 σ. 158 κέ.).

Ὅτι δὲ ἡ χρονολογία αὕτη δύναται νὰ σημαίνῃ τὴν κτίσιν τῆς ἐκκλησίας ἢ ἐπισκευήν τινα αὐτῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀκόμη τεκμηρίων.

Καὶ δὴ τὸ διάγραμμα κατὰ τὸ ὁποῖον εἶναι ᾠκοδομημένη ἡ ἐκκλησία, ἀνάγεται εἰς τὸ γνωστὸν οἰκοδομικὸν σύστημα τὸ ἀποτελούμενον ἐκ σταυροῦ ἐγγεγραμμένου ἐντὸς τετραγώνου (Eglise a croix grecque). Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο διαδίδεται ἐν τῇ βυζαντινῇ ἀρχιτεκτονικῇ μόνον ἀπὸ τοῦ Ι´ αἰῶνος (*Diehl,* Manuel d'art byzantin σ. 408 κέ.).

Εἶναι δὲ ἡ κάτοψις τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὁμοία πρὸς τὴν τῆς Καισαριανῆς (*Strzygowski* ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1902 σ. 54) καὶ ἰδίως τῆς Καπνικαρέας (κάτοψις καὶ τομὴ παρὰ *Schulz-Barnsley,* The monastery of S. Luke of Stiris in Phokis σ.16) ἥτις ἀνήκει εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΒ´ αἰῶνος (*Diehl,* ἔ.ἀ. σ. 438). Ὅμοιον δὲ εἶναι καὶ τὸ διάγραμμα

τῆς Ἁγίας Μονῆς παρὰ τὸ Ναύπλιον κτισθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1144 (*Struck* ἐν Athen. Mitteilungen XXXIV 1909 σ. 210 κέ. πίν. XI).

Ἐπίσης λίαν σπουδαῖον διὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ κτίσματος εἶναι καὶ τὸ ἐπιστύλιον τὸ ἐντετοιχισμένον εἰς τὴν κόγχην τοῦ ναοῦ μεταξὺ τοῦ παραθύρου καὶ τοῦ ἀρχαίου ἀνθεμίου (βλ. ἔ.ἄ. εἰκ. 3). Τὸ ἐπιστύλιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς μικρῶν τόξων κάτωθεν τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἀνὰ ἓν φύλλον, κατὰ διαστήματα δὲ ὑπάρχουσι κομβία ἐξέχοντα ἐν σχήματι ῥόδακος. Τὸ μικρασιατικῆς καταγωγῆς διακοσμητικὸν τοῦτο θέμα, ὡς βλέπομεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, εἶναι γνωστῆς περίπου χρονολογίας καθόσον ἓν τοιοῦτον εὑρεθὲν ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας φέρει ἐπ' αὐτοῦ χρονολογίαν τὸ ἔτος 967 (*Strzygowski* ἐν Wiener Studien XXIV 1902 σ. 443 κέ.).

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ὑπ' ὄψιν ἐκκλησία δύναται νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὅτι δὲ πράγματι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας φαίνεται, ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐπεσκευάσθη. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὀξυγωνίων γοτθικῶν τόξων τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὰ διασταυρούμενα κλίτη ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ τροῦλλος, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐν τῇ τομῇ τῆς ἐκκλησίας (βλ. ἔ.ἄ. πίν. 5).

Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ κτιρίου δεικνύει, ὅτι πολλάκις τοῦτο ἐπεσκευάσθη. Οὕτω ἡ μὲν κόγχη φαίνεται ὅτι διατηρεῖ τὴν πρώτην αὐτῆς μορφὴν φέρουσα ἐπαλλήλους σειρὰς πλίνθων καὶ λίθων. Ἡ νοτία ὅμως πλευρὰ (ἔ.ἄ. εἰκ. 4) εἶναι ἐκτισμένη διὰ κοινῆς τοιχοδομιας ἄνευ πλίνθων. Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς δὲ ταύτης διακρίνεται καὶ μικρὸν παράθυρον μετ' ὀξυγωνίου ἄνω τόξου προερχόμενον πιθανῶς ἐκ τῆς φραγκικῆς ἐπισκευῆς.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἀνάγλυφον πλάκα, τὴν χρησιμεύουσαν ὡς ἁγίαν τράπεζαν (ἔ.ἄ. πίν. 5 σχ.1), φαίνεται, ὅτι αὕτη ἐχρησίμευεν ἄλλοτε ὡς θωράκιον. Ὁ δ' ἐπ' αὐτῆς διπλοῦς διασταυρούμενος μαίανδρος καὶ σχηματίζων τὸ σχῆμα Swastika, εἶναι λίαν κοινὸς κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἀπαντῶν ἐν Αἰγύπτῳ, Ῥαβέννῃ, Συρίᾳ, Κωνσταντινουπόλει κτλ., ὥστε οὐδεὶς λόγος συντρέχει εἰς τὸ νὰ ὀνομασθῇ οὗτος «ἐρετρικός», ὡς λέγει ὁ κ. Γεωργιάδης. Οἱ δὲ ἐπ' αὐτοῦ τέσσαρες κύκλοι οἱ φέροντες ἐντὸς τὸν μονογραμματικὸν σταυρὸν εἶναι συνηθέστατοι εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν τέχνην (*Laurent* ἐν Bull, de Corr. Hellen. XXIII 1899 σ. 243 κέ.). Ἡ ὕπαρξις δὲ τῆς πλακὸς ταύτης, ἥτις δύναται ἀσφαλῶς νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τοῦ Ε' ἢ Ϛ' αἰῶνος, ἂν δὲν μετεφέρθη ἀλλαχόθεν, ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ νῦν ἐκκλησία ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιοτέρας, ὡς τοῦτο συχνότατα συμβαίνει.

Τέλος αἱ τοιχογραφίαι τοῦ νάρθηκος, αἱ ὁποῖαι εἶναι τέχνης οὐχὶ εὐκαταφρονήτου, φαίνεται, ὅτι εἰς τὴν περὶ τὸν τροῦλλον ζώνην παριστῶσι τοὺς «αἴνους», σύνθεσιν ἧς ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων Ψαλμῶν.

Κατωτέρω δὲ παρίστανται σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, ὡς καὶ τὸ μαρτύριον ἁγίου τινός, πιθανῶς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς ὃν εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἐκκλησία. Ἡ εἰκονογραφικὴ σύνθεσις τῶν «αἴνων», ἡ φέρουσα συνήθως τὸ ὄνομα «Πᾶσα πνοή», ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ περιγράφεται ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ, (*Διονυσίου* ἐκ *Φουρνᾶ* Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης ἐκδ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως σ. 128 κέ.) διαμορφοῦται μὲν κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙϚ' αἰῶνα (*Diehl* ἔ.ἄ. σελ. 777 κέ.), ἀλλ' εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ἰδίᾳ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἡ σύνθεσις αὕτη παρίσταται ὁτὲ μὲν πολύπλοκος, ὅπως εἰς τὴν ὑπ' ὄψιν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς ἐντελῶς νῦν κατεδαφισθείσης Μεγάλης Παναγιᾶς ἐν Ἀθήναις παρὰ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀδριανοῦ. (Ἀπεικονίσεις τῶν τοιχογραφιῶν τούτων διέσωσεν ὁ *Westlake* ἐν Archaeologia τόμ. LI 1888 σ. 181 κέ. πίν. VIII-IX), ὁτὲ δὲ ἁπλουστέρα ὡς εἰς τὴν ἐν Οἰτύλῳ ἐκκλησίαν τοῦ Δεκούλου, χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 1765, (*Traquair* ἐν Annual of the British School at Athens XV 1908-9 σελ. 199 κέ. πίν. XIII) ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀδριανοῦ καὶ Ναταλίας ἐν τῷ παρὰ τὸ Ναύπλιον χωρίῳ Κατσίγρι, ὅστις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1783. (*Lampakis,* Mémoire sur les antiquités Chret. de la Grece εἰκ. 147).

Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν τὰς τοιχογραφίας ταύτας τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου συγχρόνους πρὸς τὴν κτίσιν τοῦ νάρθηκος, ὡς τοῦτο εἶναι λίαν πιθανόν, τότε πρέπει νὰ χρονολογήσωμεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ΙΖ' καὶ πιθανώτερον ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος.

Περὶ Γιανητσῶν

ὑπὸ

Γεωργίου Μιστριώτου.

Ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς μελέταις μου, ἃς ἐδημοσίευσα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, ἐποίησα καὶ τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἡ πόλις *Γιανητσὰ* ἐγένετο κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Γιουνανητσά. Τῇ ἀληθείᾳ ἔχαιρον, ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διετηρεῖτο ἐν ἐρειπείοις μέχρι τῶν χρόνων τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκπορθήσεως τῆς Μακεδονίας. Τὴν χαρὰν ὅμως ταύτην ἐπῆλθεν ὁ φίλος μου κ. Γεώργιος Χατζηδάκης, ἵνα ὑποσείσῃ, ἀντὶ ὅμως τῆς μειώσεως ὁμολογῶ, ὅτι ἡ χαρά μου ηὔξησε· διότι αὕτη ὑπὸ σπουδαίου γλωσσολόγου δὲν ἐμειώθη. Ὁ ἐμὸς φίλος νομίζει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοὺς Ἕλληνας δὲν ὀνομάζουσι Γιουνάν, ἀλλὰ Ῥούμ. Ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἡ ἐμὴ εἰκασία δὲν ἦτο πιθανή. Πλανᾶται ὅμως ὁ σοφὸς καθηγητής· διότι Ῥοὺμ σημαίνει τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὡς τοὺς Ἀρμενίους, Γιουνὰν δὲ σημαίνει τοὺς Ἕλληνας. Ῥοὺμ δὲ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ οἱ Ἕλληνες, ὡς οἱ Βοεμοὶ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ Αὐστριακοί, διότι τὰ κατηγορούμενα τοῦ γένους ἀνήκουσι καὶ εἰς τὸ εἶδος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι Ῥοὺμ καὶ φαίνεται ἐκ τούτου ἐπλανήθη ὁ φίλος μου κ. Χατζηδάκης. Ἡ δὲ πλάνη αὐτοῦ φαίνεται ἔτι μείζων, διότι νομίζει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τὸ ὄνομα Γιουνὰν παρέλαβον μὲν ἐκ τῶν Περσῶν, ὅμως μετεχειρίσθησαν μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων· «Τὸ ὄνομα Γιουνὰν παρέλαβον μὲν οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῆς γλώσσης τῶν Περσῶν, μεταχειρίζονται δὲ αὐτό, καθ᾽ ἃ μανθάνω παρ᾽ ἄλλων τε ἐπιστημόνων τὰ τοιαῦτα καὶ παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἰ. Χλωροῦ, κυρίως εἰπεῖν, μόνον ἐπ᾽ ἐσχάτων, ἤτοι μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα διαστείλωσιν οὕτω τοὺς ἐλευθερωθέντας Ἕλληνας ὡς Γιουνάν, Γιουνανλῆ, ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων μὲν ἐπίσης, Ὀθωμανῶν δὲ ὑπηκόων, Ῥούμ». Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Γιουνὰν δὲν ἔπλασαν οἱ Τοῦρκοι, ὅπως διαστέλλωσι τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας, ἀλλ᾽ ἐξηκολούθουν νὰ ὀνομάζωσι διὰ τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ ὀνόματος· διότι πρὸς ἐλευθερίαν δὲν ἠγωνίσαντο πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἀλλὰ μόνον οἱ Ἕλληνες, οἵτινες καὶ ἠλευθερώθησαν. Ὀρθῶς ἄρα ὀνομάζουσι Γιουνὰν καὶ οὐχὶ Ῥούμ. Συνελόντι δ᾽ εἰπεῖν, τὸ μὲν Γιουνὰν δηλοῖ τὸ Ἔθνος, τὸ δὲ Ῥοὺμ σημαίνει τὸ Κράτος.

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὁ φίλος μου κ. Χατζηδάκης ἀρνεῖται, ὅτι τοὺς Ἕλληνας ὠνόμασε Ῥούμ· «Ἀλλ᾽ οὐ ταῦτα εἶπον ἐγώ» ἐν σελίδι 172 τοῦ τελευταίου φυλλαδίου. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ εἶπεν ὁ φίλος σου τοῦτο καὶ σὺ ἐστηρίχθης ἐπὶ τῆς γνώμης ταύτης, σὺ εἶπες. Ὑποτεθείσθω ὅμως, ὅτι οὐχὶ ὁ κ. Χατζηδάκης, ἀλλ᾽ ἐγὼ τοὺς Ἕλληνας ὠνόμασα Ῥούμ. Εἰ ἐγὼ ἔλεγον ταῦτα, δὲν εἶχεν ὑπόστασιν ἡ εἰκασία μου, διότι ἡ Γιανητσὰ δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἐκ τοῦ Ῥούμ. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι ἡ ἀλήθεια ἔχει ταύτην τὴν ἰδιότητα, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς πάντα τὰ πέριξ, τὸ δὲ ψεῦδος διαφωνεῖ πρὸς ταῦτα. Καὶ νῦν ἡ τελευταία ἄρνησις τοῦ κ. Χατζηδάκη διαφωνεῖ πρὸς πάντα τὰ πρότερον εἰρημένα. Ἐνόμιζον, ὅτι ὁ φίλος μου κ. Χατζηδάκης ἠδύνατο μετὰ γενναιότητος νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἑαυτοῦ πλάνην, διότι τὸ πλανᾶσθαι εἶναι ἀνθρώπινον. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἤθελε τύχει ἐπαίνου παρ᾽ ἐμοῦ πρώτου.

Ἡμαρτημένα εἶναι ὅσα λέγει περὶ τῆς πόλεως τῶν Γιανητσῶν· «Τὸ ὄνομα Γιαννιτσὰ δὲν φαίνεται πλασθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ᾽ ὅτι παραληφθὲν ὑπ᾽ αὐτῶν ἕτοιμον μετεβλήθη κατὰ τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς Γενιτσά». Ἀλλ᾽ ἡ παραλαβὴ γίνεται γνωστὴ ἐκ τῆς χρήσεως. Ἀλλ᾽ οὐχί! Κατὰ τὸν κ. Χατζηδάκην τὸ ὄνομα παρέλαβον οἱ Τοῦρκοι, ἔκρυψαν τοῦτο καὶ ἐφανέρωσαν, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἠλευθερώθησαν. Νομίζομεν, ὅτι δὲν εἶναι λογικὸν τὸ τοιοῦτον. Ἐπιφα-

νεῖς Τοῦρκοι αἰχμαλωτισθέντες καὶ διαιτώμενοι ἐπὶ τῷ «Ἀκταίῳ» ἠρωτήθησαν ὑπὸ φίλου μου καὶ εἶπον «ἡμεῖς γράφομεν Γενητσά, ὅπερ σημαίνει νέαν πόλιν. Ὥστε πᾶσαι αἱ γλωσσολογικαὶ παρατηρήσεις τοῦ κ. Χατζηδάκη παρέλκουσιν. Ἡ ὁμολογία τῶν Τούρκων στρατηγῶν μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ ἐρείπια τῆς Πέλλης ἐσώζοντο. Ἡ ἀρχαία πόλις ἀντιτίθεται πρὸς τὴν παλαιάν.

Ἀλλ᾽ ὁ κ. Χατζηδάκης λέγει, ὅτι τὰ Γιανητσὰ δὲν κεῖνται ἐκεῖ, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πέλλη, ἥτις κεῖται ἐν τοῖς Ἁγίοις Ἀποστόλοις, οἵτινες ἀπέχουσι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῶν Γιανητσῶν καὶ τοῦτο θεωρεῖ ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ· «*Ὃ καὶ τὸ μέγιστον πάντων*, ὅτι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ Γιανητσὰ δὲν κεῖνται ἐν ᾗ θέσει ἦν τὸ πάλαι ἡ Πέλλα, ὅτι δὲ ἀπέχουσι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν τῆς κώμης τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κειμένης ἀκριβῶς ὅπου τὸ πάλαι ἡ Πέλλα. Πᾶς ἄρα λόγος περὶ τῆς ὀνομασίας Γιανητσὰ ὡς πόλεως τῶν Ἰώνων ἢ Ἑλληνικῆς, περὶ ἀρχαίων ὁδῶν, οἰκισμάτων κλπ. ἐν αὐτοῖς ***παρέλκει, ἀφοῦ τὰ Γιανητσὰ δὲν κεῖνται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Πέλλης, δὲν εἶναι συνέχεια αὐτῆς***, ἀλλὰ νεώτερος συνοικισμός». Ἀλλ᾽ ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας κ. Γεώργιος Οἰκονόμος, ὅστις γινώσκει τὸν τόπον ἐξ αὐτοψίας, λέγει, ὅτι τὰ Γιανητσὰ ἀπέχουσι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἡμίσειαν *μόνον* ὥραν, δηλαδὴ ὅσον περίπου ἀπέχει ἡ συνοικία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἡ ὀνομαζομένη ***Νεάπολις*** ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως. Δύνασαι, κ. Χατζηδάκη, νὰ εἴπῃς εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ Νεάπολις δὲν ἀνήκει τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν;

Ἐν τῇ τελευταίᾳ φράσει τοῦ ἀποσπάσματος ὁ κ. Χατζηδάκης διϊσχυρίζεται, ὅτι ἡ πόλις Γιανητσὰ εἶναι κτίσμα νέον. Ἔστω! Ὁ αὐτὸς ὅμως ἐν σελίδι 175 ὑπελέγχων με, ὅτι δὲν ἀνέγνων τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγραμμένα περὶ Φιλιατρῶν λέγει, ὅτι τὰ Γιανητσὰ εἶναι ἀρχαιότατον κτίσμα ἀναγόμενον εἰς τοὺς πρὸ τῆς κατακτήσεως χρόνους· «Ἂν ὁ κ. Μιστριώτης ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ, ὅσα ἐγράφησαν περὶ τοῦ Φιλιάντρα (ἐν Ἐπετηρ. Πανεπιστ. 1911 σελ. 46 ἑξ.), δὲν θὰ ἠπόρει ταῦτα, ἀλλὰ θὰ ἐμάνθανεν, ὅτι ἀπό τινος κτήτορος Γιαννιτσὰ ⟨τοῦ⟩ ὠνομάσθη ***πρὸ τῆς κατακτήσεως*** ὁ τόπος οὗτος τοιουτοτρόπως, τὰ Γιαννιτσά, ὅπως τόσοι ἄλλοι καθ᾽ ὅμοιον τρόπον, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρέλαβον τὸ προϋπάρχον ὄνομα». Ἐνομίζομεν, ὅτι τοιαῦται ἀντιφάσεις δὲν ἐπιτρέπονται τῷ ἐπιστήμονι. Οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι τοὐλάχιστον ἐλέγχουσιν αὐτὰς διὰ τῆσδε τῆς ὑποδιηγήσεως· «Ἠρώτησάν ποτε τὴν γλαῦκα, διατί ἔχει τὴν κεφαλὴν μεγάλην καὶ αὕτη ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι γραῖα. Ἀλλὰ διατί ἔχει τὴν οὐρὰν μικράν, ἀπεκρίθη, διότι εἶναι πουλακίδα».

Ἐν τῇ ἀμύνῃ μου πρὸς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ κ. Χατζηδάκη εἶχον γράψει, ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐσῴζοντο αἱ ἀρχαῖαι οἰκοδομαί, ὡς παραδίδει ἡμῖν ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστης. Διὰ τοῦτο ἐφάνη μοι παράδοξον, ὅτι ὁ κ. Χατζηδάκης ἀπορεῖ, ὅτι αὗται ἐσῴζοντο καὶ ἐν τῇ Πέλλῃ. Ἀλλ᾽ ὁ κ. Χατζηδάκης εὑρίσκει, ὅτι παραβάλλω τὰ ἀπαράβλητα· διότι ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπῆρχεν ἐμπόριον καὶ βιομηχανία, ἐν ᾧ ταῦτα ἔλειπον ἐν Πέλλῃ. Νῦν τὸ πρῶτον μανθάνομεν, ὅτι τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία σῴζουσι τὰς ἀρχαιότητας.

Ὡσαύτως παράδοξον εἶναι, ὅτι ὁ κ. Χατζηδάκης περιπεσὼν εἰς τὸ ἁμάρτημα, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος κάθηται καὶ ἐν Πέλλῃ, ὅμως ἡ αὐτὴ πόλις δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρωτεύουσα· διότι δὲν εἶχε μὲν παραλάβει μεθ᾽ ἑαυτοῦ τὰς ὑπηρετούσας ἀρχὰς ὁ Σουλτᾶνος. Ἀλλὰ τίς ἱστορικὸς παραδίδει τοῦτο; Οἱ ἀγωνισάμενοι τῶν Ἑλλήνων ἐν Γιανητσοῖς ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἐκεῖ μάχη ἦτο φονικωτάτη, διότι οἱ Τοῦρκοι ὑπερήσπιζον τὴν πόλιν ἐκθύμως. Διότι θεωροῦσιν αὐτὴν ἱερὰν ὡς περιέχουσαν ἀρχαίους τάφους. Πόσοι ἦσαν οἱ τάφοι οὗτοι, ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἐμέτρησα αὐτούς.

Ἐν ᾧ εἰς τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτήματα περιπίπτει ὁ φίλος μου κ. Χατζηδάκης καὶ νομίσας, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἐπικριτοῦ εἶναι εὔκολον, θέλει νὰ ὀνομάσωμεν τὰ Γιανητσὰ ὡς πόλιν τοῦ ἀγνώστου Γιάννη. Ὁ κ. Χατζηδάκης μὴ θελήσας νὰ δεχθῇ τὴν ἐμὴν ἐτυμολογίαν, ἠδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν τῶν Τούρκων στρατηγῶν, οἵτινες λέγουσιν, ὅτι Γιανητσὰ σημαίνει νέαν πόλιν καὶ καταρρίπτουσι τὴν γνώμην τοῦ κ. Χατηδάκη, ὅστις θεωρεῖ αὐτὴν ἀρχαιοτέραν καὶ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐὰν μελετήσῃ τὰ ὑπ᾽ ἐμοῦ γραφέντα, θέλει εὑρεῖ ταῦτα ὀρθά.

Ἔγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Μαΐου 1915.

Γεώργιος Μιστριώτης.

Χρυσεῖα — Ἀργυρεῖα κλπ. Μεταλλεῖα

ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ ταῖς νήσοις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκμεταλλευθέντα

ὑπὸ

Ἀθανασίου Σ. Γεωργιάδου.

Περὶ χρημάτων πόρου προκειμένου προσήκει τοῖς τὰ τῆς πολιτείας ἰθύνουσι προθύμως ἡμῶν καὶ ἄλλων ἀκούειν.

Πρὸ μακροῦ χρόνου τὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφὰς περὶ μεταλλείων οὐ μόνον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν διεξελθόντες (πρὸ τοῦ 1912) ἀκριβῆ ἔκθεσιν συνετάξαμεν περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἐκμεταλλευθέντων μεταλλείων πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν προγόνων ἡμῶν, εἶτα δὲ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ εἶτα ὑπ' ἄλλων.

Εἰς τοὺς ἀποροῦντας διατί δὲν ἐδημοσιεύσαμεν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου κλπ. τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἀποκρινόμεθα ὅτι, εἰ τοιοῦτον ζήτημα δημοσίᾳ ἐτίθετο, ἠθέλομεν παράσχει ἐνδόσιμον τοῖς ξένοις μεταλλειολόγοις· τῆς δὲ Τουρκίας ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας μεγάλων Δυνάμεων διατελούσης εὐκόλως τὰ μεταλλεῖα ταῦτα ἤθελον περιέλθει εἰς τὴν τῶν ἰσχυρῶν κατοχήν, ὡς καὶ ὁ λοιπὸς ἐν Τουρκίᾳ πλοῦτος.

Ἡ πρόνοια τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κατὰ τὸ συμφέρον τῆς Πολιτείας κρίνασα, διὰ νόμου (ἀριθ. 520, 27 Δεκεμβρίου 1914) ἐνομοθέτησεν, ὅτι «δύναται νὰ προβαίνῃ εἰς ἐρεύνας καὶ δοκιμαστικὰς ἐκμεταλλεύσεις τῶν εἰς τὰς νέας χώρας ὑπαρχόντων μεταλλείων καὶ ὀρυχείων» καὶ λοιπὰ σχετικά, ὅσα ὁ ῥηθεὶς νόμος κελεύει.

Διατελέσαντες καὶ ἡμεῖς μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου κλπ. χωρῶν Ἐπιτροπείας, ἠδυνήθημεν κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἐργασίαν ἵνα βεβαιωθῶμεν μετὰ πολλὴν βάσανον τῶν χωρίων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ τῶν μεταλλείων καὶ μετὰ προηγουμένην περιήγησιν ἡμῶν ἐν Μακεδονίᾳ (Νοέμβριον 1913) ἐπείσθημεν ὅτι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκριβῶς εὕρηνται αἱ περιοχαί, αἱ πόλεις, τὰ χωρία κλπ. ἐφ' ὧν κεῖνται καὶ τὰ ἐκμεταλλευόμενα τὸ πάλαι χρυσεῖα, ἀργυρεῖα κλπ.

Τοῦτο πράττομεν, ἵνα οἱ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ὑποδειχθησόμενοι μεταλλειολόγοι πρὸς ἔρευναν τῶν μεταλλείων τούτων προβῶσιν εἰς τὰς μεταλλομαστεύσεις κλπ. πεποιθότες εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν, ὠφέλιμοι οὕτω τῇ πολιτείᾳ γιγνόμενοι, ὡς ἡμεῖς ἐγενόμεθα ὠφέλιμοι τὴν πρώτην ἰδέαν δόντες καὶ πρῶτοι ἐργασθέντες παρὰ τοῖς κρατοῦσι (Νοέμβριον 1910), ἵνα τὸ μεταλλεῖον Σερίφου (Χαλάρων) ἀποτελέσῃ τοῦ Ἐθνικοῦ στόλου πρόσοδον.

Αἱ πηγαὶ ἐφ' ὧν ἐρειδόμεθα εἰσὶν αἱ ἱστορίαι τοῦ Ἡροδότου, Θουκυδίδου κλπ. μέγα κῦρος ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν Ἱστορίᾳ ἐχόντων καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἀφηγουμένων.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς Μακεδονίας.

Α΄. Μακεδονία.

Χρυσεῖα. ὀρυχεῖα κλπ. Μεταλλεῖα

(ὅρ. Χάρτ. τοπωνυμιῶν Μακεδονίας ἐν τῇ Ἀρχ. Ἑταιρείᾳ καὶ Ὑπουργ. Ἐσωτερικῶν).

α΄)	Περιοχὴ Παγγαίου	Ὄρος Πάγγαιον.
β΄)	» »	» Πέργαμος-Σκαπτησύλη.
γ΄)	» »	Παιονία.
δ΄)	» »	Δάτον.

29 7 15.

ε΄) » »	Φίλιπποι - Κρηνίδες.
ς΄) » »	Ἄσυλα.
α΄) Περιοχὴ Χαλκιδικῆς	Μαδεμοχώρια.
α΄) » »	Ἄθως (Σιθωνία, Ἀθωνία ἢ Ἀκτή).
α΄) Περιοχὴ Πιερίας	Πιερία.
α΄) Περιοχὴ Περραιβίας	Περραιβία.
α΄) Περιοχὴ Τυμφαίας	Τυμφαία.
α΄) Περιοχὴ Μυγδονίας	Δύσωρον.

α΄, β΄). Πάγγαιον - Παιονία.

(Χρυσεῖα, ἀργυρεῖα κλπ. μέταλλα).

Περιγραφὴ μεταλλείου.

Ἡροδ. (7. 112) ... ἐκ δεξιῆς χειρὸς (τῷ εἰς Θεσσαλ. ὁδεύοντι) τὸ Πάγγαιον οὖρος ἀπέργων, ἐὸν μέγα τε καὶ ὑψηλὸν (1872 Μ. ὑπὲρ θάλασσαν), ἐν τῷ *χρύσεά τε καὶ ἀργύρεα ἔνι μέταλλα,* ... ὑπεροικέοντες δὲ τὸ Πάγγαιον πρὸς βορέεω ἀνέμου Παίονας ....

Στράβ. ἐκ τῶν τοῦ (Ζ΄, 331, 34) ... καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Παγγαῖον ὄρος *χρυσεῖα καὶ ἀργυρεῖα* ἔχει μέταλλα καὶ ἡ πέραν καὶ ἡ ἐντὸς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ μέχρι Παιονίας· φασὶ δὲ τοὺς τὴν *Παιονίαν* γῆν ἀροῦντας εὑρίσκειν *χρυσοῦ τινα μόρια.* καὶ (14, 680) ... ὡς ὁ μὲν Ταντάλου πλοῦτος ἐκ τῶν Πελοπιδῶν ἀπὸ τῶν περὶ Φρυγίαν καὶ Σίπυλον μετάλλων ἐγένετο· ὁ δὲ Κάδμου [ἐκ τῶν] περὶ Θράκην καὶ τὸ Παγγαῖον ὄρος.

Ἀριστ. θ΄, α΄ 188). Περὶ Παιονίαν λέγουσιν, ὅταν συνεχεῖς οἱ ὄμβροι γίνωνται, εὑρίσκεσθαι, περιτηκομένης τῆς γῆς, *χρυσὸν* τὸν καλούμενον *ἄπυρον.* — Λέγουσι δ᾿ ἐν τῇ Παιονίᾳ οὕτω χρυσίζειν τὴν γῆν, ὥστε πολλοὺς εὑρηκέναι καὶ ὑπὲρ τὴν μνᾶν χρυσίου ὁλκήν.

Ξενοφ. Ἑλλ. (5, 2, 17). Τούτων γε μὴν ἀκολουθούντων καὶ τὰ ἐν τῷ *Παγγαίῳ χρύσεια* χεῖρα ἂν αὐτοῖς ἤδη ὀρέγοι.

Παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως.

Τοῖς πᾶσι γνωστόν ἐστι τὸ ὄρος Πάγγαιον, ἐφ᾿ οὗ τὰ χρυσεῖα καὶ τ᾿ ἀργυρεῖα. (Ὕψος ὑπὲρ θάλασσαν 1872· κορυφῆς Πριναρίου).

Καὶ ἡ πέραν (πρὸς Βορρᾶν) τοῦ Παγγαίου καὶ ἡ ἐντὸς (ῥεῖθρον Στρυμόνος, λίμνης Ἀχινοῦ) τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ μέχρι Παιονίας χώρα ἐμπεριέχει τὰ μέταλλα, τὰ δὲ μόρια τοῦ χρυσοῦ ἀναζητητέα ἐν τῇ Παιονίᾳ γῇ μεταξὺ Ἀχινοῦ καὶ Δραβίσκου· πέραν ταύτης ἡ Φυλλὶς ἀφορίζεται.

(Ὁρ. Χάρτ. τοπωνυμιῶν οὗ ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω).

γ΄). Πέργαμος - Σκαπτήυλη.

(Χρύσεα μέταλλα).

Ἡρόδ. (6, 46). Οἱ γὰρ δὴ Θάσιοι, οἷα ὑπὸ Ἱστιαίου τε τοῦ Μιλησίου πολιορκηθέντες καὶ προσόδων ἐουσέων μεγάλων ἐχρέωντο τοῖσι χρήμασι νέας

Σκαπτὴ ὕλη· ἐκ τῆσδε τῆς ὀνομασίας δηλοῦται τὸ πρᾶγμα, σκαπτομένης τῆς ὕλης, ὡς εἰκός, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μὴ ἔχουσιν ἄλλων μέσων ἐξορύξεως

Περιγραφὴ μεταλλείου.

τε ναυπηγεύμενοι μακρὰς καὶ τεῖχος ἰσχυρότερον περιβαλεόμενοι· ἡ δὲ πρόσοδός σφι ἐγίνετο ἔκ τε τῆς ἠπείρου καὶ ἀπὸ τῶν μετάλλων, ἐκ μέν γε τῶν ἐκ ***Σκαπτῆς Ὕλης τῶν χρυσέων μετάλλων*** τὸ ἐπίπαν ὀγδώκοντα τάλαντα προσήιε.

Θουκυδ. (4, 105). Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Βρασίδας δεδιὼς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Θάσου τῶν νεῶν βοήθειαν καὶ πυνθανόμενος τὸν Θουκυδίδην κτῆσίν τε ἔχειν τῶν ***χρυσείων μετάλλων*** ἐργασίας ἐν τῇ περὶ ταῦτα Θρᾴκῃ καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύνασθαι ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἠπειρωτῶν.

Πλουτ. (Β. Κίμ. σ. 474). Δι' ὃ καὶ Θουκυδίδης ὁ Ἱστορικὸς τοῖς περὶ Κίμωνα κατὰ γένος προσήκειν Ὀλόρου τε πατρὸς ἦν, εἰς τὸν πρόγονον ἀναφερόμενος τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ τὰ ***χρυσεῖα*** περὶ τὴν Θρᾴκην ἐκέκτητο. Καὶ τελευτῆσαι μὲν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ (τοῦτο δὲ ἐστὶ τῆς Θρᾴκης χωρίον) λέγεται φονευθεὶς ἐκεῖ.

Μαρκελλ. (Β. Θουκ. 19-23) . . . ἠγάγετο δὲ γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτησύλης τῆς Θρᾴκης πλουσίαν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν Θρᾴκῃ . . . ἐδάνεισε τὰ πλεῖστα τῶν χρημάτων· ἄλλα κἀκεῖθεν μετῆλθε καὶ διατρίβων ἐν Σκαπτῇ ὕλῃ ***ὑπὸ Πλατάνῳ ἔγραφε·*** (Ἱστορ. Πελοπ. πολέμου).

Θεόφρ. (2, 1, 3, σ. 38). Εὑρέθη δέ ποτε ἐν τοῖς Σκαπτησύλης μετάλλοις λίθος ὃς τῇ μὲν ὄψει παρόμοιος ὢν ξύλῳ σαπρῷ (ἀμίαντος;), ὅτε δ' ἐπιχέοιτό τις ἔλαιον καίεται, καὶ ὅτ' ἐκκαυθείη τότε παύεται καὶ αὐτὸς ὥσπερ ἀπαθὴς ὤν· τῶν μὲν οὖν καιομένων σχεδὸν αὗται διαφοραί.

Παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως.

ἢ τὴν σκαφήν· μετεχειρίζοντο δὲ οἱ ἀρχαῖοι διὰ τὴν ἐξόρυξιν τοῦ μετάλλου δύο μόνον δυνάμεις· τὴν τῆς σκαπάνης καὶ τὴν τοῦ μοχλοῦ.

Ἡ μὲν Σκαπτησύλη, δῆλα δὴ τὸ χωρίον, οὗ οἱ κάτοικοι καὶ Σκαπτησυλῖται ἐλέγοντο, κεῖται εἰς τὴν Ἀν. κλιτὺν τοῦ Παγγαίου ὄρους ἐπὶ τοῦ Περγάμου λόφου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς Σκαπτησύλης.

Ὁ δὲ Πέργαμος, γνωστὸς ἤδη, κεῖται πρὸς Ἀν. τοῦ Παγγαίου ὄρους καὶ πρὸς Β. τῆς Οἰσύμης ἐχούσης λιμένα καί, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὑπῆρξεν οὗτος λιμὴν ἐξαγωγῆς τῆς Σκαπτῆς ὕλης.

δ'). Δάτου.
(Χρυσοῦ μέταλλα).

Ἡροδ. (9, 75) . . . αὐτὸν δὲ Σωφάνεα χρόνῳ ὕστερον τούτων κατέλαβε ἄνδρα γενόμενον ἀγαθόν, Ἀθηναίων στρατηγέοντα ἅμα Λεάγρῳ τῷ Γλαύκωνος, ἀποθανεῖν ὑπὸ Ἠδωνῶν ***ἐν Δάτῳ*** περὶ τῶν ***μετάλλων τῶν χρυσέων*** μαχόμενον.

Στράβ. (ἐκ τοῦ 7, 331, 33) . . . Δραβῆσκος Δάτον, ὅπερ καὶ ἀρίστην ἔχει χώραν καὶ εὔκαρπον καὶ ναυπήγια καὶ ***χρυσοῦ μέταλλα*** ἀφ' οὗ καὶ παροιμία «Δάτον ἀγαθῶν»· καὶ 7, 36 . . . παρὰ δὲ τὴν παραλίαν τοῦ Στρυμόνος καὶ Δατηνῶν πόλις Νεάπολις καὶ αὐτὸ τὸ Δάτον, εὔκαρπα πεδία καὶ λίμνην καὶ ποταμοὺς καὶ ναυπήγια καὶ ***χρυσεῖα***

Σωφάνης ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς ἔπεσεν ἐν Δάτῳ μαχόμενος τῷ 466 π.Χ. ἐπιθυμῶν τὴν τῶν χρυσείων τοῦ Δάτου κατάκτησιν, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν χρυσείων τούτων εἶχεν ἀρχίσει πρὸ τοῦ 466.

Ἡ πόλις Δάτον ἔκειτο πρὸς Ν. τῶν νῦν Ἐλευθερῶν ἐγγὺς τῆς θαλάσσης καὶ εἶχε ναυπηγεῖα καὶ λιμένα· ὁ δὲ χῶρος ὁ παρὰ τῷ Δάτῳ κείμενος ὁ καὶ τὰ χρυσεῖα ἐμπεριέχων κεῖται μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος (Ἀμφίπολις) μέχρι τοῦ ποταμοῦ Λίοζα, οὗ ἐν τῷ ῥείθρῳ εὕρηνται μόρια χρυσοῦ.

Περιγραφὴ μεταλλείου.

λυσιτελῆ ἔχον, ἀφ' οὗ καὶ παροιμιάζονται «Δάτον ἀγαθῶν»· ὡς καὶ «ἀγαθῶν ἀγαθῖδας» ἔστι δ' ἡ χώρα ἡ πρὸς τὸ Στρυμόνος πέραν, ἡ μὲν ἐπὶ *θαλάττῃ* καὶ τοῖς περὶ Δάτον τόποις . . . (ὅρα Σχολ. Κ. σ. 17. Θουκ. 1, 101).

Παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως.

Δοκεῖ δέ μοι ὅτι τὰ χρυσεῖα ταῦτα ἦσαν πλουσιώτερα ἢ τὰ τῶν Φιλίππων, ὡς ῥητῶς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Στράβωνος δηλοῦται, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἦσαν ἐν τῇ ἀκμῇ των.

Ἡ δὲ δόξα ὅτι τὸ Δάτον (Ἀππ. B. C. 4, 105) ἔκειτο πρὸς Ν. ἢ ἐπὶ τῶν Φιλίππων (σημειοῦται δὲ καὶ ἔν τισιν ἀρχαιολ. πίναξι) φαίνεταί μοι οὐχὶ ὀρθή.

ε). Φίλιπποι - Κρηνίδες
(Χρύσεια - μέταλλα).

Ἀριστοτ. (Θ', α', σ. 188). Περὶ Φιλίππους τῆς Μακεδονίας εἶναι λέγουσι μέταλλα, ἐξ ὧν τὰ ἐκβαλλόμενα ἀποσύρματα αὐξάνεσθαί φασι καὶ φύειν *χρυσίον*, καὶ τοῦτο εἶναι φανερόν.

Διοδ. (16, 8). Μετὰ δὲ ταῦτα παρελθὼν ἐπὶ πόλιν Κρηνίδας, ταύτην μὲν ἐπαυξήσας οἰκητόρων πλήθει μετωνόμασε Φιλίππους, ἀφ' ἑαυτοῦ προσαγορεύσας, τὰ δὲ κατὰ τὴν χώραν (Φίλιπποι) *χρύσεια μέταλλα* παντελῶς λιτὰ καὶ ἄδοξα ταῖς κατασκευαῖς ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξησεν ὥστε δύνασθαι φέρειν αὐτῷ πρόσοδον πλεῖον ἢ ταλάντων χιλίων.

Στράβ. (7, 331) . . . ὅτι πλεῖστα μέταλλά ἐστ' *χρυσοῦ* ἐν ταῖς Κρηνίσιν, ὅπου νῦν οἱ Φίλιπποι πόλις ἵδρυται, πλησίον τοῦ Παγγαίου ὄρους.

Οἱ δὲ Φίλιπποι Κρηνίδες ἐκαλοῦντο πρότερον.

Ὁ Ἀριστοτέλης, καίτοι ἐν Σταγείροις, μεταλλοφόρῳ χώρᾳ, γεννηθείς, ὅμως δὲν ἐπεσκέφθη τὰ τοῦ Παγγαίου κλπ. χρυσεῖα, περὶ ὧν γράφει «λέγουσι».

Γνωστή ἐστιν ἡ πολις τῶν Φιλίππων, νῦν ἐρείπια, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ἀπὸ Δράμας εἰς Καβάλλαν ἁμαξιτοῦ (17-18 χιλ.). Αἱ δὲ πάλαι ποτὲ Κρηνίδες τὰ νῦν ἐρείπια τῶν Φιλίππων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν.

Τὰ περίφημα χρυσεῖα ἔκειντο, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχὶ ἐν τῇ τῶν Φιλίππων πόλει (εἰς ἣν μετεφέρετο ἡ χρυσοφόρος ὕλη καὶ κατειργάζετο) ἀλλὰ πρὸς Β ἐπὶ τῶν λόφων ὕπερθεν τοῦ χωρίου Βορνάβασι καὶ ἀριστερὰ τῷ χειμάρρῳ τῷ διὰ τῶν Φιλίππων ῥέοντι.

ς'). Ἄσυλα
(Χρυσεῖα).

Ἀππιαν. (Δ', 794, 5). Φιλίππων μὲν οὖν ἐστὶν ἕτερος λόφος οὐ μακράν, ὃν Διονύσου λέγουσιν, ἐν ᾧ καὶ τὰ *χρυσεῖα* ἔστι τὰ Ἄσυλα καλούμενα.

Ὁ Ἀππιανὸς ἔγραψε κατὰ τὴν Β μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Τὰ Ἄσυλα· οὐδὲν ἕτερον περὶ τοῦδε τοῦ ὀνόματος οὐδαμόθεν παραδέτοται.

Ὁ δὲ περὶ οὗ λόφος κεῖται ἐν ταῖς Κρηνίσιν, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω.

α'). Χαλκιδική.
(Μαδεμοχώρια).

(Ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν λίμνην Βόλβης, Ἀπολλωνίας, Ἄρνης μέχρι Ἀκάνθου.

Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Pierre Bellon (σελ. 87) εἶναι ὁ μόνος περιηγητής, ἑκατὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτη (1555), ὅστις περιηγήθη τὰ μεταλλεῖα τῶν Μαδεμοχωρίων καὶ περιέγραψε ταῦτα.

Εὗρε δὲ τὰ μεταλλεῖα ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, ἐργαζομένων 500-600 καμίνων (τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν. Τὰ χωρία δὲ τὰ ἐντὸς τῆς μεταλλοφόρου περιοχῆς κείμενα καὶ ἅπερ μετεῖχον τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐκμεταλλεύσεως ἦσαν δώ-

Περιγραφὴ μεταλλείου. — *Παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως.*

δεκα τάδε· Βαρβάρα, Ῥάβδος, Γαλάτιτσα, Γιανά, Στενόν, Λαρίκοβη (ἀρχ. Ἄρνη), Νοβάσεβο, Μαχαλᾶς, Χωροῦδα, Ῥεβενίκια, Ἴσβορος (ἀρχ. Στρατονίκη), Ἱερισσὸς (ἀρχ. Ἄκανθος).

Περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Κοινότητος τῶν Μαδεμοχωρίων τῆς ἐκμεταλλευούσης τὰ μεταλλεῖα ταῦτα ὅρ. σχετικὰ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ Παπαρρηγοπούλου ἐν Τόμ. 5, Κεφ. 5, σελ. 382 κλπ., ὁ ὁποῖος ἔπεμψεν ἐκεῖσε ἁρμόδιον εἰδικῶς ἀσχοληθέντα περὶ τὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Κοινότητος κλπ.

Περὶ τῆς Κοινότητος ταύτης ὅρα προσέτι τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν Οὔκασκαρτ.

Μέρος τῶν μεταλλείων τούτων ἐκμεταλλεύεται νῦν.

β'). *Ἄθως* (Σιθωνία, Ἀθωνία ἢ Ἀκτή).

(Γῦψος)

Θεόφρ. (Fr. II, 9, 64, σ. 49 ἐν τῷ περὶ λίθων)· χρῶνται δὲ καὶ τῇ τυμφαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια καὶ καλοῦσι γῦψον οἱ περὶ τὸν Ἄθων καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους· ἡ δὲ γύψος γίνεται πλείστη μὲν ἐν Κύπρῳ καὶ περιφανεστάτη . . .· τρίτη δὲ ἡ περὶ Τυμφαίαν καὶ περὶ Περραιβίαν καὶ κατ' ἄλλους τόπους.

Γνωστὴ τυγχάνει ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἡ γῦψος οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μαγνησίτης ἐν ποσότητι καὶ ποιότητι καλῇ ὑπάρχει ἐκεῖ.

α) *Πιερία.*

(Χρυσίον, ἄσφαλτος, πίσσα).

Ἀριστ. (4, 195, σ. 397) . . . τὰ δὲ ἄλλα τῆς Πιερικῆς πίσσης ἀμείνω· (καὶ εἰς θ', α', σ. 188). Λέγεται δὲ καὶ ἐν Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας *ἄσημόν τι χρυσίον* κατορωρυγμένον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βασιλέων, χασμάτων τε τεττάρων ὄντων, ἐξ ἑνὸς αὐτῶν ἀναφῦναι *χρυσίον, τὸ μέγεθος σπιθαμιαῖον*.

Καὶ ἐν σ. 210). Ἐν δὲ [τῇ] Ἀπολλωνίᾳ τῇ πλησίον κειμένῃ τῆς τῶν Ταυλαντίων χώρας, φασὶ γίγνεσθαι ἄσφαλτον ὀρυκτὴν καὶ πίσσαν, (ὅρα τὰ περὶ Ἀπολλωνίας) τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς γῆς συναναπηδῶσαν τοῖς ὕδασιν, οὐδὲν διαφέρουσαν τῆς Μακεδονικῆς, μελαντέραν δὲ καὶ παχυτέραν πεφυκέναι ἐκείνης.

Πιερία, ἐκ τοῦ Πιέρα (Πιερὰ = λιπαρά), εὐδαίμων, πλουσία, ὅπερ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας δηλοῖ, δι' ὃ καὶ Πιερία ἐκλήθη.

Ἡ ἄσφαλτος αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὄρους Πίερον (ὕψ. ὑπὲρ θάλασσαν 1876 μ.) ἐπὶ τῶν Αν. κλιτύων αὐτοῦ. Γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐξ οὗ καὶ Πιερικὴ πίσσα ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

α'). *Περραιβία καὶ Τυμφαία*

Θεόφρ. Fr. II, 9, 64, σ. 49). Γῦψος ἐν Τυμφαίᾳ, Περραιβίᾳ καὶ Ἄθῳ.
(Ὅρα ὅσα περὶ γύψου, Ἄθω).

α'). *Μυγδονία, Δύσωρον.*

(Μέταλλον).

Ἡροδ. (5, 17). Ἔστι δὲ ἐκ τῆς Πρασιάδος λίμνης (Δοϊράνης) σύντομος κάρτα ἐς τὴν Μακεδονίην πρῶτα μὲν γὰρ ἔχεται τῆς λίμνης τὸ *μέταλλον* (χαλκοῦ;), ἐξ οὗ ὕστερον τούτων τάλαντον ἀργυ-

Πρασιὰς (ἡ νῦν Δοϊράνη) λίμνη δι' ἧς διέρχονται καὶ τὰ Ἑλληνοσερβικὰ ὅρια.

Δύσωρον τὸ νῦν Καραδάγ, Β. τοῦ ἱστορικοῦ Κιλκὶς καὶ πρὸς Δ. τῆς Πρασιάδος· τὸ *μέταλλον*

Περιγραφὴ μεταλλείου.

ρίου Ἀλεξάνδρῳ ἡμέρης ἑκάστης ἐφοίτα, μετὰ δὲ τὸ μέταλλον Δύσωρον καλεόμενον οὖρος ὑπερβάντα εἶναι ἐν Μακεδονίῃ.

Παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως.

ἔκειτο μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ Δυσώρου. Πιθανὸν τὸ νῦν ἐκμεταλλευόμενον.

Β΄. Ἐν Ἠπείρῳ.

Ἀπολλωνία-Νυμφαῖον.

(Ἄσφαλτος κτλ.)

Ἀριστ. (4, 195, σ. 397). Ἐν δὲ τῇ Ἀπολλωνίᾳ ὅρα ὅσα ἐν Πιερίᾳ.

Στράβ. (Ζ΄, 316). Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῶν Ἀπολλωνιατῶν καλεῖταί τι νυμφαῖον· πέτρα δ᾿ ἐστὶ πῦρ ἀναδιδοῦσα, ὑπ᾿ αὐτῇ δὲ κρῆναι ῥέουσι χλιαροῦ καὶ *ἀσφάλτου*, καιομένης, ὡς εἰκός, τῆς βώλου τῆς ἀσφαλτίτιδος· μέταλλον δ᾿ αὐτῆς ἐστι πλησίον ἐπὶ λόφου· τὸ δὲ τμηθὲν ἐκπληροῦται πάλιν τῷ χρόνῳ, τῆς ἐγχωννυμένης εἰς τὰ ὀρύγματα γῆς μεταβαλλούσης εἰς ἄσφαλτον, ὥς φησι Ποσειδώνιος.

Pouqueville T. I σελ. 332 . . . l'emplacement de cette vaste source de poix fossile est circonscrit dans l'angle que forme l'Aous avec la Luchista, rivière qui prend comme on l'a dit ci dessus, ses sources dans ce forêt de cosmari et la base du mont Acroceraunien. L'etendue des mines qu'on a pas cessé d'exploiter dépuis un grand mombre des siécles parait se prolonger fort loin au SE et la quantité de la poix est telle, pue *l'Europe* entiére pourrait y puiser pour ses besoins, sans craindre de l'appauvrir.

Ἀπολλωνία, ἡ παρὰ τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἀῴου ποταμοῦ κειμένη· παραλία τὸ πάλαι πόλις, νῦν Μονὴ Πόλλινα.

Ἡ μὲν χώρα τῶν Ἀπολλωνιατῶν ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἄψου ποταμοῦ μέχρι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου.

Τὸ δὲ Νυμφαῖον, νῦν Σελίνιτσα, εἰς ὃ καὶ ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος, κεῖται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀπολλωνιατῶν· ἤτοι πλησίον τῆς κορυφῆς τῆς γωνίας τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ῥείθρου (συμβολῆς) τοῦ Πολυάνθου μετ᾿ ἐκείνου τοῦ ῥείθρου τοῦ Ἀώου.

Δὲν μηκύνω τὸν λόγον, τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας δυστυχῶς μήπω ἀπελευθερωθείσης.

Δαμάστιον

(ἀργυρεῖα).

Στράβ. (Ζ΄ 326) . . . πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγχέλειοι, οὓς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι.

Περὶ τῶν ἐν ταῖς Νήσοις ἐς τὸ προσεχές.

Οὐδὲν ἄλλο περὶ τούτων τῶν ἀργυρείων οὐδαμόθεν παραδέδοται.

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης,

Μηχανικός.

Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας

Ἐρετρικὸς Μαίανδρος

ὑπὸ

Ἀθανασίου Γεωργιάδου.

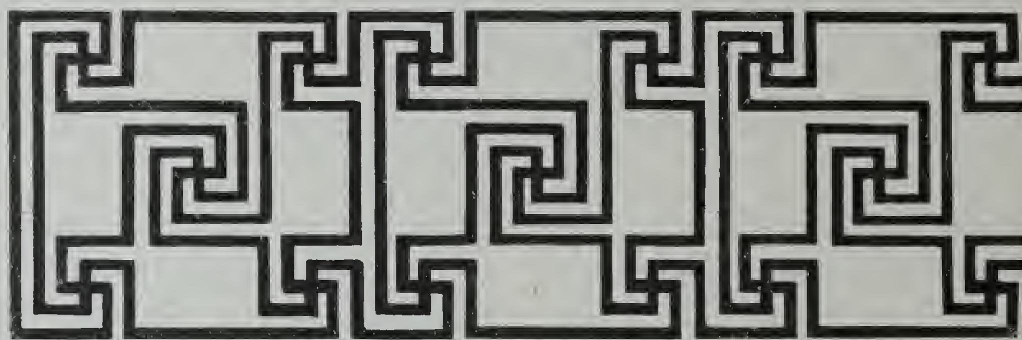

Εἰκ. 1.

Ἐν τῷ τεύχει 3 καὶ 4 τῆς ΑΕ 1914 πίν. 5 ἐδημοσιεύσαμεν τὸ τῆς συνθέσεως σχῆμα τοῦ Ἐρετρικοῦ Μαιάνδρου, ὡς οὗτος εὑρέθη ἐν τῇ Μονῇ ΑΡΜΑ· δῆλα δὴ ἄνευ συνεχείας.

Ἐπειδὴ τινὲς διαποροῦντες ἠρώτησάν με περὶ τοῦ ὁποίαν δεῖ εἶναι τὴν συνέχειαν τοῦ Μαιάνδρου, διὰ τοῦτο ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ εὑρεθέντος ἐσχεδιάσαμεν κατὰ συνέχειαν τὸν Μαίανδρον, ὃν παρέχομεν ἐν τῇδε τῇ **εἰκ. 1,** ἵνα οὕτως ἀποβῇ ὠφέλιμος τῇ καλλιτεχνίᾳ. Ἐν δὲ τοῖς οὑτωσὶ σχηματιζομένοις κενοῖς ὀρθογωνίοις ἡ συμπλήρωσις τούτων γενήσεται διὰ τῶν καταλλήλων κοσμημάτων κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ καλλιτέχνῃ.

Ἀθανάσιος Σ Γεωργιάδης.
Μηχανικός.
Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

Διορθώσεις

ὑπὸ

Ε. Ν. Π.

Εἰς Γέννας ἐπιγραφάς.

Ἐν σελ. 222 καὶ ἑξῆς τοῦ παρελθόντος τεύχους εἰκ. 2 μεταγραπτέον;

Δαμοθέμιος.

Εἰκ. 3 μεταγραπτέον:

Σώτειρα
Σωσιβίῳ.

Εἰκ. 6 μεταγραπτέον:

Επαφρ[ο]δε-
ιτος Επαφρ-
οδείτου
μνήμης
χαριν ἐτῶν
Π

Εἰκ. 8 μεταγραπτέον:

Ζωσίμης.

Εἰς Ἐλευθέρνης ἐπιγραφάς.

Ἡ εἰκ. 6 εἶναι ἀνεστραμμένη.

Ἐν εἰκ. 10 στ. 10 γραπτέον *Ἀρτεμιτᾶν*

Ἐν εἰκ. 10 στίχ. 12 ἀντὶ *εκ* γραπτέον *αι.*

Εἰς δὲ τὰς παρατηρήσεις τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς σελ. 228 (Σκιᾶ κτλ.) ἀντὶ *κνέσθαι* γραπτέον *τινέσθαι*, ἀντὶ Cauer 119. 47. 51 γραπτέον 119.49,51.

Σκιᾶ ἀντὶ σελ. 186 γραπτέον 106.

Ἐν Ρεθύμνῃ.

Ε. Ν. Π.

Πάπυρος ἐξ Ἀρσινόης (Φαγιοὺμ) τῆς Αἰγύπτου.

Πάπυρος ἐξ Ἀρσινόης (Φαγιοὺμ) τῆς Αἰγύπτου.

Ἐκδοθήσεται τόδε τὸ τεῦχος (1ον καὶ 2ον = σελ. 1-96) τῇ 31 7 15.

31 7 15.

Δεύτεραι ἀνακαλύψεις μνημείων Θεσσαλικῆς προελληνικῆς γραφῆς καὶ ἕτερα προϊστορικὰ *ἀντικείμενα*.

(πίναξ Α΄- F΄)

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Τῷ 1908 ἐδημοσιεύσαμεν ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐπιγραφομένῳ *Θεσσαλικαὶ προελληνικαὶ ἐπιγραφαί*, ὅσα μνημεῖα εἴχομεν μέχρι τοῦδε περισυλλέξει, ἐπὶ βράχων λίθων, σφραγίδων, ἀγγείων καὶ δακτυλίων [1]. Τὸ ἔργον τοῦτο παρά τισι μὲν τῶν ἀρχαιολόγων ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς, παρά τισι δὲ ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐπιγραφῶν, γνωστῶν μόνον οὐσῶν τῶν ἐκ Κρήτης, Μυκηνῶν καὶ Κυθήρων ὑπὸ τοῦ Evans καὶ τῆς Ἰταλικῆς ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς δημοσιευθεισῶν [2].

Καὶ περὶ μὲν τῆς ταυτότητος τῶν ὑφ᾿ ἡμῶν δημοσιευθέντων ἐκ Θεσσαλίας μνημείων ὡς ἀνηκόντων εἰς γραφὴν προϊστορικήν, οὐδεμία ἀμφιβολία χωρεῖ· ἓν δὲ μόνον ἠθέλομεν νὰ βεβαιωθῶμεν ἐὰν τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ εὑρεθέντα μνημεῖα σχετίζονται πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ κατὰ πόσον. Ἐσχάτως δὲ εἴδομεν ὅτι καὶ ἐν Οἰχαλίᾳ τῆς Εὐβοίας εὑρέθησαν μνημεῖα προελληνικῶν ἐπιγραφῶν ἐπὶ βράχων, ὧν ἔνια σχετίζονταί πως πρὸς τὰ Θεσσαλικά [3].

Καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου μεταβάντες τῷ 1911 εἰς Ἀθήνας εἴδομεν ἐν ταῖς ἐκεῖ βιβλιοθήκαις τοὺς ΙΒ΄ καὶ ΙΓ΄ τόμους τῶν *Monumenti Antichi dei Lincei*, ἔνθα οἱ Ἰταλοὶ ἀρχαιολόγοι ἐδημοσίευσαν πολυάριθμα μνημεῖα προελληνικῆς ἐκ Κρήτης γραφῆς, καὶ ἰδίως πινακίδας, προερχομένας ἐκ Φαιστοῦ καὶ ἄλλων μερῶν· Ἀντιβαλόντες δὲ τὰ ἡμέτερα μνημεῖα πρὸς τὰ τῆς Κρήτης εὕρομεν αὐτὰ καταπληκτικῶς ἐν πολλοῖς ὁμοιάζοντα ἐκείνοις, ἐξ οὗ ὁρμώμεθα ἤδη νὰ εἴπωμεν, ὡς ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ἐξάγεται, ὅτι, τὸ αὐτὸ σύστημα γραφῆς κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους ὑπῆρχεν ἔν τε Θεσσαλίᾳ καὶ Κρήτῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἀνάλογον πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν τότε χρόνων, ἴσως ὄντα τὸν αὐτόν, διότι ἐκ Θεσσαλίας δὲν ἔχομεν ἔτι μνημεῖα ἱκανὰ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων, ἐξ ὧν νὰ πορισθῶμεν βέβαια καὶ ἀσφαλῆ συμπεράσματα, πλὴν τῶν τάφων Διμινίου καὶ Καπακλὶ τοῦ Βόλου.

Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐν σελίδι 75 ἐξηγάγομεν περὶ ἀναμίξεως τύπων γραμμάτων προϊστορικῶν μετὰ Φοινικικῶν φαίνεται ἐπικυρούμενον ὑπὸ τοῦ ὀλίγον βραδύτερον γράψαντος F. Wiedemann ἐν *Klio* (1908, σελ. 523) περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου [4].

Πρὶν ἢ δὲ προσπαθήσωμεν ν᾿ ἀναπτύξωμεν τὴν ταυτότητα τῶν ἡμετέρων ἐκ Θεσσαλίας καὶ τῶν ἐκ Κρήτης μνημείων, προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν πρώτων μνη-

[1] Ν. Ι. Γιαννοπούλου, *Θεσσαλικαὶ προελληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ βράχων, λίθων, σφραγίδων καὶ ἀγγείων*, ἐν Ἀθήναις, τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου 1908, σχ. 8ον, σελ. 80, μετὰ πολλῶν εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ὀκτὼ πινάκων ἐν τέλει. Ἐνταῦθα θ' ἀναφέρηται ΘΠΕπ.

[2] Πολυάριθμοι κρίσεις ἐδημοσιεύθησαν περὶ αὐτοῦ ἐν διαφόροις περιοδικοῖς ἡμετέροις τε καὶ ἀλλοδαποῖς, ἃς παρατρέχομεν, ἀρκούμενοι νὰ μνημονεύσωμεν τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Beloch ἐν Griechische Geschichte, τόμ. Α΄, σελ. 125, σημ. 1· ἐν Strassburg 1912. Ἀμφιβολίας δὲ ἤγειρεν ἐγγράφως ὁ κ. Ἀ. Σ. Ἀρβανιτόπουλος ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 1909, σ.139, σημ.2, ἔνθα λέγει ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Παγασῶν γράμματα εἶναι σημεῖα λατόμων.

[3] Γ. Παπαβασιλείου ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 1912 σελ. 119-139, εἰκ. 2, 3, 4, 5, 6.

[4] Ἀνάλυσιν τοῦ ἄρθρου τοῦ Wiedemann ὑπὸ A. J. Reinach ἰδὲ ἐν *Revue des Études Grecques*, τόμ. XXII, 1909, σελ. 149-151.

Η ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐφημερίδος Ἐπιτροπεία καίπερ μὴ συμφωνοῦσα κατὰ πάντα πρὸς τὰς ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἐκτιθεμένας γνώμας τοῦ κ. Ν. Γιαννοπούλου ἐπιτρέπει τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου ὑπ' εὐθύνην τοῦ συγγραφέως· εἰς δὲ τὸν ἀναγνώστην ἐπαφίεται ἡ κρίσις περὶ τοῦ ἂν ὄντως πάντα τὰ δημοσιευόμενα σημεῖα καὶ γράμματα εἶναι προϊστορικὰ ὡς ὁ συγγραφεὺς φρονεῖ, ἢ μή τινα τούτων τυγχάνουσιν ὄντα χριστιανικῶν καὶ νεωτέρων χρόνων.

μείων συλλεγέντων τοιούτων ἐκ Θεσσαλίας, συγκειμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ πηλίνων σωματίων καὶ σφραγίδων, λιθίνων σφραγίδων, χαλκῶν δακτυλίων κλπ.

Α'). Σφονδύλια λίθου.

Συνελέξαμεν μέχρι τοῦδε ἐννέα σφοδύλια ἐκ λίθου πυρίτου σκληροῦ, διάτρητα, σχήματος κολούλου κώνου, ἢ κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν φακοειδοῦς, καὶ διαφόρων χρωμάτων. Τὰ σφονδύλια ταῦτα φέρουσι σύμβολά τινα γραμμάτων ἢ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἢ ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Τὰ σύμβολα ταῦτα εἶναι ἐπιμελῶς κεχαραγμένα διὰ λεπτοτάτων γραμμῶν κανονικῶν, ὧν ἔνια ἢ ἐκ τοῦ χρόνου ἢ ἐκ τῆς μεγίστης λεπτότητος τῶν γραμμῶν μόλις διακρίνονται. Ἀπαιτεῖται δὲ τὰ μέγιστα ἐξησκημένος ὀφθαλμός, ἵνα διακρίνῃ αὐτά. Τοιαῦτα σφονδύλια ἀνευρισκόμενα συνήθως ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἐν προϊστορικοῖς συνοικισμοῖς εἶναι πολυάριθμα, σπανιώτατα δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ φέροντα γραμμικὰ σύμβολα. Διατί δὲ εἶναι σπάνια τὰ φέροντα γραμμικὰ σύμβολα, ἐνῷ τὰ πλεῖστα εἶναι ἄνευ τοιούτων, ἢ φέρουσιν ἁπλῶς γραμμοειδῆ κοσμήματα ἢ ἁπλοῦς ἢ πολλαπλοῦς — συνήθως διπλοῦς — ὁμοκέντρους κύκλους χάριν διακοσμήσεως;

Τὰ δ' ἐπ' αὐτῶν σύμβολα ποικίλλουσιν ἀπὸ ἑνὸς μέχρι τεσσάρων τὸ πολύ· συνήθως δὲ τὰ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας εἶναι 2, 3 ἢ 4, ἐνῷ τὰ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν 1-2. Ἐπὶ τριῶν δ' ἐξ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ σύμβολον στερεοτύπως, πλὴν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἀντιθέτως. Ἐφ' ἑνὸς δὲ σφονδυλίου τὸ σύμβολον παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἐν μέσῳ τῆς γραμμικῆς διακοσμήσεως. Παραδόξως δὲ τὸ αὐτὸ σύμβολον ἐμφανίζεται καὶ ἐπὶ χαλκοῦ δακτυλίου ἐντὸς ἑτέρου συμβόλου ἢ κοσμήματος.

Τὰ σφονδύλια ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπεικονισθῶσι διὰ φωτογραφικῶν ἀπεικασμάτων, διότι ἄλλως ὡς ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς λεπτότητος τῶν γραμμῶν τῶν συμβόλων ταῦτα θὰ ἦσαν ἀφανῆ ἐπὶ τῶν ἀπεικονισμάτων. Προὐτιμήσαμεν λοιπὸν διὰ σχεδιασμάτων ἐντὸς τοῦ κειμένου νὰ ἀπεικονίσωμεν ταῦτα.

1. Σφοδύλιον λίθου μέλανος, ἄνωθεν στρογγύλον φακοειδῶς, διάτρητον δὲ ἐν τῷ μέσῳ. Διάμ. 0·033· ὕψ. 0·005.

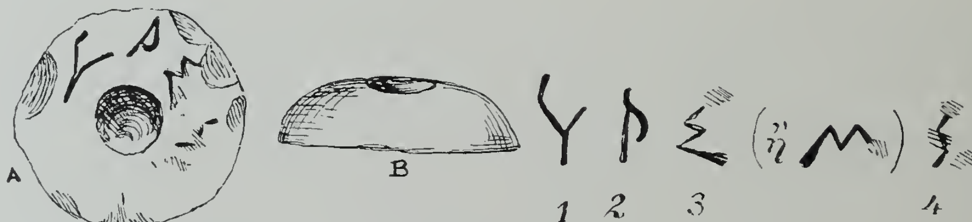

Εἰκ. 1.

Τῶν τεσσάρων τούτων συμβόλων τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 εὕρηται καὶ ἐν ἑτέρῳ σφονδυλίῳ ὑπ' ἀρ. 7. Φαίνεται δὲ ἔχον μεγίστην ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ ἐν Κρήτῃ σπηλαίου Δίκτης (Evans, *Further Discoveries* etc. σελ. 351, ἀρ. 25α, τοῦ αὐτοῦ *Scripta Minoa* I, 15, εἰκ. 8). Ἐπίσης παρεμφερὲς τῷ ἐπὶ πινακίδος ἐξ Ἁγίας Τριάδος Κρήτης (αὐτόθι I, 32, fig. 13, καὶ 42 fig. 19, ἄνευ γραμμιδίων καὶ μετὰ γραμμιδίων χιαστὶ (αὐτόθι σ. 47, καὶ μετὰ δύο στιγμῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ πινακίδος (αὐτόθι σ. 47, εἰκ. 23 καὶ σ. 48 εἰκ. 25), ὡς ἐπίσης καὶ διὰ δύο γραμμικῶν προσφυμάτων κάτωθεν τῶν γραμμῶν τοῦ σκέλους. Παρόμοια ἐπίσης δύναταί τις νὰ παραβάλῃ αὐτόθι σ. 220 καὶ 232 εἰκ. 102 (πίν. XIII, 60), σ. 169, 95α, 205, 60k κλπ. Ἐκ τῶν Θεσσαλικῶν μνημείων δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὸ σύμβολον τοῦτο πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 ἐπὶ τῶν βράχων παρὰ τὰς Παγασὰς (ΘΠΕπ. σ. 14 πίν. Α') καὶ πρὸς ὅμοιον ἐπὶ ὀστράκων ἀγγείων ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῷ Μουσείῳ (ΘΠΕπ. σελ. 77). Ἐπίσης ἐπὶ ἐπιγραφῆς τοῦ μουσείου Βόλου (ΘΠΕπ. σελ. 34 πίν. F') καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων μνημείων. Συχνάκις τοῦτο εὕρηται ἐν συμπλέγματι συμβόλων ἀποτελοῦν οἱονεὶ μονόγραμμα (*Monumenti Antichi dei Lincei* XII, σελ. 89-90, ἀρ. 28 καὶ 29

καὶ σελ. 91 μόνον Υ καὶ 95 ἐπίσης. — Ἐπίσης Π+Υ ἀποτελεῖ σύμπλεγμα (ΘΠΕπ. σελ. 60, εἰκ. 24). Ἐν Θεσσ. ἐπιγραφαῖς ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Παγασῶν τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 σημεῖον τοῦ πίνακος Α' (σελ. 14 ἐν ΘΠΕπ.) φαίνεται ἑρμηνεῦον τὴν προέκτασιν τοῦ ἑνὸς κέρως τοῦ Υ.

Ὁ δεύτερος ἀριθμὸς (2) εἶναι μᾶλλον παραδοξότερος τοῦ πρώτου. Ἀπαντᾷ δ' ἐπὶ δύο σφονδυλίων καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὑπτίως παριστάμενον ἐν *Scripta Minoa* τοῦ Evans (I, σ. 47 εἰκ. 24). Ἐπίσης δὲ πρὸς δύο ὅμοια πλὴν κατ' ἀντίθετον διάταξιν τὸ ἓν τοῦ ἑτέρου (***Αὐτόθι*** σελ. 169, ἀρ. 95 α, σ. 226 ἀρ. 125 καὶ σ. 232, εἰκ. 102 (πίν. XIII), ἀρ. 125). Ἀγνοεῖται δὲ τὸ ἱερογλυφικὸν ἐξ οὗ προῆλθε. Τῶν δύο μεσαίων γραμμάτων τοῦ ἀγγείου τοῦ Ὀρχομενοῦ, τὸ ἕτερον φαίνεταί πως σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ἡμέτερον (Evans, *Scr. Min.* αὐτόθι).

Τὸ ὑπ' ἀρ. 3 φαίνεται ὡς τεθλασμένη γραμμὴ ἐν ὀρθίᾳ ἢ ὑπτίᾳ διατάξει, πλὴν ἡ ἄνω κεραία εἶναι ἐφθαρμένη, οὕτως ὥστε ἀγνοοῦμεν ἂν συνέκειτο αὕτη ἐκ πέντε ἢ τεσσάρων γραμμῶν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι συνέκειτο ἐκ πέντε καὶ ὅτι ἡ ἄνω γραμμὴ λείπει ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ μνημείου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἔχομεν τὸ αὐτὸ σύμβολον, ὅπερ εὕρηται ἐν Evans *Scrip. Minoa* (I, σ. 178, εἰκ. 118 α, 6 δὶς ἀπαντῶν) καὶ ἐν ***Θεσ. Προελ.'Επ.*** (σελ. 38, ἀρ. 107) ἐπὶ ἐπιγραφῆς μουσείου Βόλου, ἔνθα εὕρηται πανομοιοτύπως πρὸς τὸ σῳζόμενον ἐπὶ τοῦ σφονδυλίου σχῆμα διὰ τεσσάρων γραμμῶν.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 4 εἶναι ὁμοίως τεθλασμένη γραμμὴ ἐκ τριῶν γραμμῶν συγκειμένη, ὡς τὸ ἀρχαϊκὸν ϛ· Τὸ αὐτὸ δ' εὕρηται ἐν *Scrip. Minoa* (I, 252, εἰκ. 108 a, b καὶ c, καὶ σ. 261, εἰκ. 116 [πίν. XIX] καὶ αὐτ. σελ. 105 a καὶ 169 ἀρ. 94 b.

2. Σφονδύλιον λίθου μέλανος πρασινίζοντος σχήματος κολούρου κώνου, διάτρητον καθέτως, ἔχον ἐπὶ τῆς βάσεως διάμετρον 0·025 καὶ ὕψος 0·013. Φέρει δ' ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τρία σύμβολα καὶ ἓν πλαγίως.

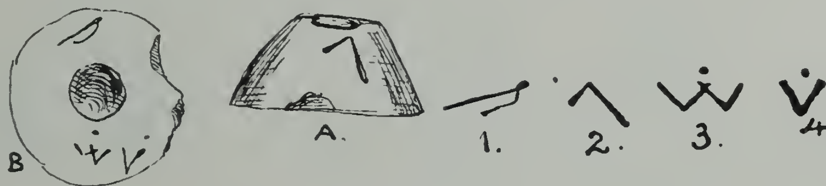

Εἰκ. 2.

Ἐκ τῶν συμβόλων τούτων τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 3 σφονδυλίων, τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 2 ἐπὶ τῆς πλευρᾶς εὕρηται ἐπίσης καὶ ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 6 καὶ 7 σφονδυλίοις. Ἀπαντᾷ δὲ τοῦτο συχνάκις ἐπὶ Μινωϊκῶν ἐπιγραφῶν ἐν Κρήτῃ. Εὑρίσκομεν δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ βάσεως μυκηναϊκοῦ ἀγγείου.

Προβαίνοντες δὲ εἰς τὴν ἀντιβολὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ συμβόλων πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἔχει μικράν τινα παραλλαγὴν πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 τοῦ προηγουμένου σφονδυλίου, πλήρη δὲ ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου ὑπ' ἀριθ. 3 σφονδυλίου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὑπὸ Evans δημοσιευόμενον (*Scrip. Minoa* I, 190, 27 e.).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν Θεσσαλικαῖς προελληνικαῖς ἐπιγραφαῖς. Οὕτως ἐπὶ μὲν τῶν βράχων τῶν Παγασῶν ὕπτιον (ΘΠΕπ., 14, πίν. Α' 7), ἐπὶ δὲ τῆς ἐν τῷ μουσείῳ Βόλου ἐπιγραφῆς ὄρθιον, πλὴν ἐστραμμένον δεξιὰ (ΘΠΕπ, σ. 34, 82, πίν. F'), καὶ ὕπτιον (***αὐτόθι***, σ. 38, 110, πίν. F')· ἐπὶ δὲ πηλίνης σφραγῖδος ἐστραμμένον καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ (***αὐτόθι***, 45, εἰκ. 8, σ. 46, εἰκ. 9)· ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ Κρήτης Μινωϊκῶν ἐπιγραφῶν, παρ' Evans (*Scr. Min.* I, 101, εἰκ. 45· — σελ. 71, εἰκ. 39 [πίν. III] δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ· — σελ. 89, εἰκ. 41 [πιν. V] πανομοιοτύπως σχεδόν.

Τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 3 φαίνεται διάφορον τοῦ ἐν ΘΠΕπ (σελ. 55, εἰκ. 22) γράμματος, διότι ἐκεῖνο μὲν ἔχει ἐπὶ τῶν τελευταίων σκελῶν γράμματα ἐν συμπλέγματι, τοῦτο δὲ φέρει ἁπλῆν στιγμὴν (πρβ. συγκριτικὸν πίνακα ὑπ' ἀρ. Η' τῶν ὑπ' ἀρ. 19-22 εἰκόνων ἐν ΘΠΕπ). Παρεμφερῆ τούτῳ ἀπαντῶσι παρ' Evans (***Further Discoveries*** etc. σ. 347, εἰκ. 19a καὶ 19b καὶ σελ. 348, εἰκ. 20b) μετὰ

γραμμικῶν συμπλεγμάτων. Ἐν τῷ κατωτέρω δὲ δημοσιευθησομένῳ σφονδυλίῳ ἀπαντᾷ σχεδὸν ὅμοιον σύμβολον,

Τὸ δ' ὑπ' ἀρ. 4 φέρον πλαγίως δεξιὰ στιγμὴν εἶναι λίαν γνωριμώτατον ἔκ τε τῶν προκρητικῶν ἢ Μινωϊκῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Θεσσαλικῶν (πρβ. Evans, *Further Discoveries* etc. σ. 386, πίν. IV 13.—Τοῦ αὐτοῦ· *Scrip. Minoa* I, σ. 180,182b. = ΘΠΕπ. σ. 36, ἀρ. 102, πίν. F'. ***Αὐτόθι***, σελ. 45, εἰκ. 8 καὶ σελ. 46 εἰκ. 9. ***Αὐτόθι*** σ. 55, εἰκ. 21, πίν. Η').

3. Σφονδύλιον λίθου φαιοῦ ὑποπρασίνου, σχήματος κολούρου κώνου, ἀποκεκρουμένον ὀλίγον πλαγίως δεξιὰ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας. Καθέτως εἶναι διάτρητον. Φέρει δὲ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας δύο σύμβολα γραμμικά:

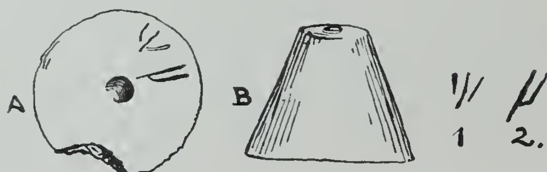

Εἰκ. 3.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 εἶναι ἢ τρεῖς γραμμαί, ὧν ἡ μέση κάθετος αἱ δὲ πλάγιαι λοξῶς διατεταγμέναι, ἢ θὰ ἦτο Ѱ καὶ ἐκ τοῦ χρόνου ἐβλάβη ἐκ προστριβῆς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς γωνίας. Καὶ διὰ τριῶν μὲν καθέτων γραμμῶν εἶναι γνωστὸν σύμβολον ἐκ τῆς ἐν τῷ μουσείῳ Βόλου ἐπιγραφῆς (ΘΠΕπ, 36, ἀρ. 101, πίν. F') καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ βράχων τῶν Παγασῶν (***Αὐτόθι***, σελ. 14, 5). Καὶ παρ' Evans, ἔνθα ἀπαντᾷ ὡς ἀριθμὸς 3. Ἀλλὰ καὶ ὡς Ѱ ἂν θεωρηθῇ καὶ τοῦτο εὕρηται ἐν Μινωϊκαῖς ἐπιγραφαῖς παρ' Evans (*Further Discoveries* etc., σ. 368, πίν. IV, 1), καὶ ἐν ΘΠΕπ, σ. 58, καὶ σελ. 59, εἰκ. 23).

Ὁ δὲ ἀριθ. 2 εἶναι, φαίνεται, τὸ αὐτὸ σύμβολον, τὸ ἀπαντῶν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 σφονδυλίῳ (ἀρ. 1), πλὴν πλάγιον. Παρ' Evans (ἐν *Further Discoveries* etc. σ. 384, πίν. III καὶ σελ. 386, πίν. IV, 32, Ἀβύδου) ἀπαντᾷ τὸ αὐτό, πλὴν τελευτῶν εἰς αἰχμὴν βέλους.

4. Τεμάχιον σφονδυλίου διατρήτου καθέτως, λίθου βαθέος ἰοειδοῦς, ἐφ' οὗ διεσώθησαν δύο γραμμικὰ σύμβολα καὶ μία στιγμή:

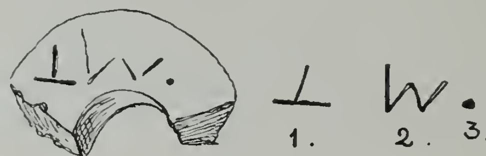

Εἰκ. 4.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1 φέρεται ὄρθιον ἐν ἐπιγραφῇ Βόλου (ΘΠΕπ. σ. 34, 83 καὶ πίν. F') καὶ ὕπτιον μετὰ γραμμῆς κατὰ τὸ μέσον ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ βράχου παρὰ τὴν Πύρασον (Καδήραγα), πλὴν ἡ κάτω πλαγία γραμμὴ εἶναι λοξὴ ἐκεῖ (ΘΠΕπ σ. 25, 60, πίν. Γ' καὶ Δ'). Παρ' Evans δ' ἀπαντᾷ ἐν *Scripta Minoa* I, 112, εἰκ. 46 (πίν. IX) οὕτω Τ καὶ ⊥.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 εἶναι λίαν γνωριμώτατον ἐν Θεσσαλικαῖς καὶ Μινωϊκαῖς ἐπιγραφαῖς (πρβλ. ἀνωτ. ὑπ' ἀρ. 2 σφονδύλιον).

5. Σφονδύλιον ἡμισφαιρικόν, διάτρητον καθέτως, λίθου βαθέος ἰοειδοῦς, φέρον ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς ἓν σύμβολον:

Εἰκ. 5.

Τοῦτο τὸ σύμβολον 1 εἶναι λίαν γνωστὸν ἔκ τε τῶν Θεσσαλικῶν καὶ Κρητικῶν ἐπιγραφῶν. (Πρβ. Evans, *Scripta Minoa*, I, σ. 101, εἰκ. 45· σελ. 71, εἰκ. 39 [πίν. III]· σ. 89, εἰκ. 41 [πίν. V].— *Monumenti Antichi*, XII σ. 90, ἀρ. 17, ὕπτιον. — ΘΠΕπ. σ. 14, πίν. Α', 7, ὕπτιον· σ. 34, ἀρ. 82, ὄρθιον· σελ. 35, ἀρ. 91, ὕπτιον καὶ σελ. 45 καὶ 46, εἰκ. 8 καὶ 9· ἐπίσης ἀνωτέρω τὸ ὑπ' ἀρ. 2 σφονδύλιον).

6. Σφονδύλιον λίθου μολυβδοχρόου σχήματος κολούρου κώνου, διάτρητον καθέτως (ὕψ. 0·015), φέρον ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς τρία γραμμικὰ σύμβολα:

Εἰκ. 6.

Τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀπαντῶσιν ἀνάλογα ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν ἐπὶ τῶν βράχων Παγασῶν (ΘΠΕπ. σελ. 14, πίν. Α', 3, 4) καὶ ἐπὶ σφραγῖδος στεατίτου λίθου ἐκ Ζερελίων (ΘΠΕπ, σ. 55, εἰκ. 19 καὶ πίν. Η'), ἐν Κρήτῃ δὲ δέν φαίνεται εἰς ἐμὲ γνωστόν.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 εἶναι τὸ αὐτό, πλὴν δεξιὰ ἐστραμμένον, ὅπερ ἀπαντᾷ ἀνωτέρω ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 5 σφονδυλίοις.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 εἶναι ἐφθαρμένον δυστυχῶς.

7. Τεμάχιον σφονδυλίου, ἀποκεκρουμένον ὀλίγον κάτωθι τῆς κορυφῆς, σχήματος κολούρου κώνου, λίθου ὀφείτου. Ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς διεσώθησαν τρία σύμβολα:

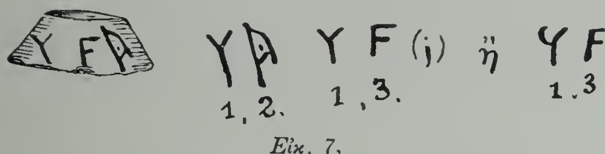

Εἰκ. 7.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον παράβαλε τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 σφονδύλιον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ παραπομπάς. Ὡς πρὸς δὲ τὸ 3, *Monumenti Antichi dei Lincei,* XII, σελ. 90, 32.— Evans, *Further Discoveries of Cretan and Aegean Script,* σελ. 384, πίν. III καὶ σελ. 386, πίν. IV, 26.— Τοῦ αὐτοῦ *Scripta Minoa* I, 114, εἰκ. 47 [πίν. X]· πρβ. *Ἀρχ. Ἐφ.* 1909, σελ. 182 ἐπὶ ἀγγείου ἐκ Κρήτης. Ὡς πρὸς δὲ τὸ 2 δὲν εὑρίσκομεν ἀλλαχοῦ τὸ ὅμοιον.

8. Σφονδύλιον ἐκ Φερῶν λίθου μέλανος, φακοειδὲς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, διάτρητον καθέτως, διαμ. 0·035, ὕψους δὲ 0·012 περίπου. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια περὶ τὸ τρῆμα κοσμεῖται δι' ἁπλοῦ κύκλου γραμμικοῦ. Ἐκ δὲ τῶν πλαγίων πλευρῶν περὶ τὴν βάσιν κοσμεῖται ὑπὸ ζωνῶν γραμμικῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἐπιφανείας κατὰ τὸ $^1/_3$ εἶναι ἀποκεκρουμένον, ἡ δὲ σῳζομένη πλευρὰ σχηματίζει σταυρὸν (;) ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ ὁποίου διασταυροῦνται πυκνῶς γραμμαί, τοὐλάχιστον, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς μιᾶς· ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιστοίχου ἑτέρας ὑπάρχει σύμβολόν τι, ὅπερ θὰ ἀνεύρωμεν κατωτέρω ἐπὶ δακτυλίου·

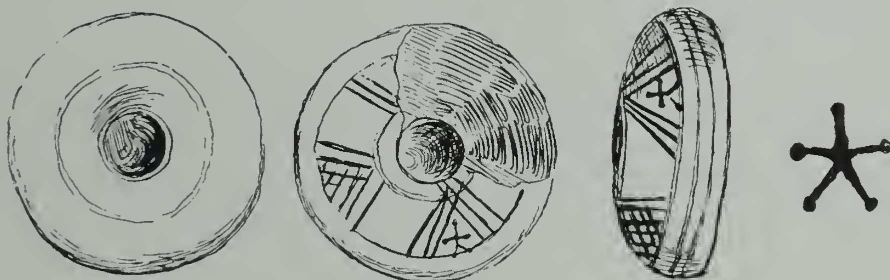

Εἰκ. 8.

Τὸ σύμβολον τοῦτο εὑρίσκομεν παρ' Evans (*Further Discoveries* etc. σελ. 884, πίν. III) ἐν ἐπιγραφαῖς Naqada. Ἐπίσης παρ' αὐτῷ ἐν *Scripta Minoa* I, 222, 112, c. f. Ἐπίσης ἐν *Monumenti Antichi dei Lincei* XII, σ. 90, 23.

9. Σφονδύλιον, σχήματος κολούρου κώνου, λίθου φαιοῦ, διάτρητον καθέτως· διάμ. 0·026, ὕψ. 0·024. Ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς αὐτοῦ σῴζονται δύο σύμβολα·

Εἰκ. 9.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1 σύμβολον εὑρίσκομεν κατωτέρω καὶ ἐπὶ δακτυλίου. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι ὅμοιον τῷ παρ' Evans ἐν *Furt. Discov.* 384, πίν. III ⌐.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ 2 ἐν *Monum. Antichi dei Lincei* XII, 91, 3.— Evans, *Furth. Discov.* 383, ἔνθα εἶναι ὄρθιον, ἐν ᾧ ἐνταῦθα ὕπτιον. —Ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ ἐν *Scripta Minoa*, I, 232, εἰκ. 102, ἀριθ. 32.— *ΘΠΕπ*. πίν. Γ' καὶ Δ' καὶ σελ. 24, 58.

Β'). Σφραγῖδες πήλιναι καὶ λίθιναι.

10. Σφραγὶς πηλίνη, σχήματος στρογγύλου μετὰ λαβῆς ὄπισθεν ἀποκεκρουμένης. Ἡ σφραγὶς εἶναι πέριξ ἀποκεκρουμένη, ἐξ οὗ ἐβλάβησαν κατά τι τὰ γράμματα· εἴς τι δὲ σημεῖον ἡ ἀπόκρουσις φθάνει μέχρι τοῦ μέσου κύκλου. Ἐπὶ τῆς κάτωθι ἐπιφανείας ἡ σφραγὶς διαιρεῖται εἰς δύο ὁμοκέντρους κύκλους. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ μεγάλου, πέριξ τοῦ μικροῦ κύκλου, ὑπάρχουσι γράμματα ἀνάγλυπτα, ἐντὸς δὲ τοῦ μικροῦ ὑπάρχει ἀνάγλυπτος σταυρὸς ἰσοσκελής. Σῳζομένη διάμετρος σφραγῖδος 0·056. Ὄπισθεν ἡ περιφέρεια τῆς σφραγῖδος ἐκοσμεῖτο διὰ ζώνης ἐκ χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, οὗ σῴζονται καταφανῆ ἴχνη ἐκεῖ, ἔνθα ἡ ἀπόκρουσις εἶναι ὀλιγωτέρα. Ὁ πηλὸς εἶναι καθαρός, ἐρυθρὸς καὶ καλῶς ἠψημένος. Τὰ γράμματα εἶναι γραμμικά, ἔχοντα μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἑλληνικήν, μάλιστα δὲ τὴν βυζαντιακὴν γραφήν. Ἐξησκημένος ὅμως ὀφθαλμὸς διακρίνει εὐχερῶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἱστορικῆς γραφῆς. Εὑρέθη δ' ἐν Φθιώτισι Θήβαις (ἰδὲ *πίν. Α', ἀρ. 10*).

Εἰκ 10. Σφραγὶς πηλίνη ἐκ Φθιωτίδων Θηβῶν.

Ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς προκειμένης σφραγῖδος; Ἀγνοοῦμεν. Ἡμεῖς ὅμως ἐλάβομεν ὡς σημεῖον ἀφετηρίας τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 σύμβολον, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ μεγάλη ἀπόκρουσις τῆς σφραγῖδος, ἐξ ἧς λείπουσι δυστυχῶς περὶ τὰ 5 περίπου γράμματα.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1 εἶναι περίπου τὸ αὐτὸ τῷ παρ' Evans ἐν *Scripta Minoa*, I, 32, εἰκ. 13, ἐπὶ πινακίδων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ***αὐτόθι*** σ. 52, εἰκ. 28, ἐπὶ πινακίδος ἐκ Κνωσοῦ δὶς ἀπαντῶντι· ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ ἀγγείου θρησκευτικῆς χρήσεως ἐκ Κρήτης, δημοσιευθέντος ὑπὸ Στεφάνου Ξανθουδίδου ἐν ***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1909, σ. 182.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐπὶ ἀγγείου θρησκευτικῆς χρήσεως ἐκ Κρήτης, δημοσιευθέντος ὑπὸ Στεφάνου Ξανθουδίδου (***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1909, σ. 182, 19. Ἐπίσης παρ' Evans ἐν *Scrip. Min.*, I, 227, 130 καὶ σελ. 89, εἰκ. 43 (πίν. VI), καὶ ἐπὶ ἀγγείου ἐκ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ (***αὐτόθι*** σ. 57, εἰκ. 31, 4 καὶ σ. 233, εἰκ. 103 (πίν. XIV), 130. Τὸ αὐτὸ μετὰ γραμμιδίου κάτωθι ἀπαντᾷ ἐπὶ μνημείων τῆς Φαιστοῦ (*Monumenti Antichi dei Lincei*, XII, σ. 90, 37). Ἐπίσης εὑρίσκομεν αὐτὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ μουσείου Βόλου δὶς (***ΘΠΕπ***. πίν. F' καὶ σ. 38, 108) καὶ ἐπὶ σφραγῖδος ἐκ Ζερελίων ἐκ στεατίτου λίθου (ΘΠΕπ. σ. 55, σχ. 19, 20). Ἐπίσης ἐπὶ τῶν βασιλικῶν τύμβων τῆς Ἀβύδου (Evans, *Further Discov.* etc. σ. 383).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ὁμοιάζει τῷ ἡμετέρῳ Τ. Εὕρηται δ' ἐν *Scrip. Minoa* (σ. 71, εἰκ. 39 [πίν. III], 14). Φαίνεται δ' ἡμῖν πιθανὸν ὅτι ταυτίζεται τῷ ἐν *Monumenti Antichi* (XII, σελ. 97, εἰκ. 31). Ἀπαντᾷ δ' ἐπίσης παρ' Evans ἐν *Furth. Discoveries* etc. (σελ. 384, πίν. III). Ἐν Θεσσαλικοῖς μνημείοις ἐπιγραφικοῖς, ἀνάλογον εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Παγασῶν, πλὴν ἐν ἐκείνῳ δύο γραμμικὰ προσφύματα ἐκφύονται ἐκ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς καθέτως (ΘΠΕπ. 14, 20). Ἐπίσης ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ μουσείου Βόλου (ΘΠΕπ. 34, 83, πίν. F').

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 4, ὅμοιον τῷ λατινικῷ C), πλὴν ἐστραμμένον ἀντιθέτως εὑρίσκομεν ἐπίσης ἐν Κρητικοῖς μνημείοις παρ' Evans (*Scripta Minoa*, σ. 233, εἰκ. 103 [πίν. XIV], ἀριθ. 111 ὡς C). Ἐπὶ τῶν Θεσσαλικῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων ἴσως τὸ ἐπὶ σφονδυλίου ἐκ Ζερελίων C μετὰ μικροῦ O ἐν τῷ μέσῳ νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ (ΘΠΕπ. σ. 51 εἰκ. 15).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 εἶναι ἓν I, ὅπερ εἶναι συνηθέστατον ἔν τε ταῖς Κρητικαῖς καὶ ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 ἴσως τὸ πλαγίως εἰκονιζόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 3 σφονδυλίῳ. (ΘΠΕπ. σελ. 24, 55 πίν. Γ' καὶ Δ').

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἦτο Η ἢ μινωϊκόν τι γράμμα, ἐλλιπὲς ἤδη ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς σφραγῖδος. Ἐὰν ἦτο Η εὕρηται τοῦτο ἐν Evans, *Scripta Minoa* I, σ. 89, εἰκ. 42 [πίν. VI].

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 εὕρηται ἐν *Scripta Minoa* I, σ. 92, εἰκ. 43 (πίν. VII, πρβ. καὶ σημ. σελ. 91, 3 καὶ Evans *Furth. Discov.* etc., σ. 386, πίν. IV, ἐν ἐπιγραφαῖς Λιβύης καὶ Τεφινάγγης.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 εὕρηται ἐν *Scripta Minoa* I, σ. 89, εἰκ. 42 [πίν. VI καὶ *Furth. Discov.* σ. 386, πίν. IV, 22, *Monum. Antichi dei Lincei*, XII, σ. 95, 6. Ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς πολλαχοῦ· πρβ. ΘΠΕπ. πίν. Η', ἐπὶ σφονδυλίου ἐκ Ζερελίων.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 10 ἴσως τὸ ἐν σφονδυλίοις ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 2 εἰκονιζόμενον. Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν *S. Min.* I, σ. 114, εἰκ. 47 [πίν. X] εἰκονιζόμενον ὁμοιόμορφον.

Το ὑπ' ἀριθ. 11 εἶναι τὸ ἁπλοῦν τοῦ ἐν τῇ Τραπέζῃ τῆς Δίκτης εἰκονιζομένου ὁμοίου, συγκειμένου ἐκ δύο γραμμάτων ∩+✝ (*Scripta Minoa*, I, 55, εἰκ. 8.— *Further Discoveries*, σελ. 352, εἰκ. 25 α, σ. 359, εἰκ. 27, σ. 360, πίν. I). Τὸ αὐτὸ σύνθετον δι' ἑτέρου εὕρηται ἐπὶ ὀστράκου ἀγγείου ἐκ συνοικισμοῦ Ῥηνὶ Θεσσαλίας (ΘΠΕπ. σελ. 60 εἰκ. 24), ἤτοι ∩+Ψ καὶ ἐπὶ σφονδυλίου ἐκ Ζερελίων (*αὐτ.*, σ. 53, εἰκ. 16), ἤτοι ∩+.Υ.

Τὸ σύμβολον δῆλα δὴ τοῦτο συμπλεκόμενον μετ' ἄλλου ἀλλάσσει ἔννοιαν.

Περὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς σφραγῖδος σταυροῦ (ἴσως εἶναι ⊕ ἢ X;), ὡς πρὸς τὸν ⊕+ εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐν *Scripta Minoa* I, 89, εἰκ. 42 [πίν. VI] καὶ σελ. 222, εἰκ. 112 c, f, καὶ σελ. 233, εἰκ. 103 [πίν. XIV], ἀρ 112· καὶ σ. 71, εἰκ. 39 [πίν. III], 10. Ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ ἐπὶ βράχων τοῦ Τσιωτίου, τοῦ δήμου Φαρκαδόνος (ΘΠΕπ. σ. 18, πίν. Β', καὶ σ. 19, ἀρ. 37). Ἐπίσης πρβ. *Monumenti Antichi dei Lincei* XII, σ. 97, εἰκ. 31, ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Κρήτης. Τὸν σταυρὸν θὰ ἐπανεύρωμεν κατωτέρω ἐπὶ δύο δακτυλίων χαλκῶν.

11. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πηλίνων σφραγίδων κατατάσσομεν καὶ μίαν πηλίνην εὑρεθεῖσαν ἐν προϊστορικῷ συνοικισμῷ τοῦ νεολιθικοῦ καὶ χαλκοῦ αἰῶνος, κειμένῳ παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἀϊβαλί, μεταξὺ Τσαγγλὶ καὶ Καραμπαϊράμ. Ἡ σφραγὶς αὕτη ἔχει διάμετρον 0·065 καὶ πάχος 0·012· ἔχει δὲ ὡς σύμβολον μαιανδροειδὲς κόσμημα, ᾧ παρόμοιον εὑρίσκομεν ἐπὶ ἀγγείων τῶν νεολιθικῶν χρόνων. Τὴν σφραγῖδα ταύτην, μετ' ἄλλης λιθίνης ἐκ Ζερελίων ἐδημοσιεύσαμεν ἐν *Mitteilungen Athenische* τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου (τόμ. XXXVIII, σελ. 29-30) διὰ μακρῶν ἀναπτύξαντες αὐτήν. Ὁμοίαν δὲ σφραγῖδα πηλίνην μετὰ συμβόλου σταυροειδοῦς ἀνεῦρον οἱ Ἄγγλοι κ.κ. Wace καὶ Thompson ἐν Τζὰν-μαγούλᾳ τῆς Θεσσαλίας, δημοσιεύσαντες αὐτὴν ἐν *Prehistoric Thessaly* (149, 93). Ὁμοίαν δὲ τῇ λιθίνῃ σφραγῖδι ἀνεύρομεν καὶ ἡμεῖς ἐν προϊστορικῷ συνοικισμῷ Θεσσαλίας. Ἀγνοοῦμεν δὲ ἐὰν αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον Θεσσαλίας, ἢ εἶναι ἀρχαιότεραι, διότι τὰ ἐπ' αὐτῶν σύμβολα δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου γραφήν, ἀλλ' ἔχουσι διάφορα σύμβολα μαιανδροειδῆ, σταυροειδῆ, ἢ μαιανδροειδῆ γωνιώδη ἢ χιαστί. Ἡ δημοσίευσις ὅμως αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι οὐδόλως ἀντίκειται εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἄρθρου τούτου, καίπερ προγενεστέρων τῆς δημοσιευομένης ἀνωτέρω. Ἐν τοῖς *Mitteil. Athen.* κατετάξαμεν αὐτὰς ἐν τοῖς πρὸ τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου χρόνοις. (Ἰδὲ *πίν. Α'*, εἰκ. 11).

12. Σφραγὶς λίθου κυανοῦ βαθέος, ἀποκλίνοντος πρὸς τὸ μέλαν, σχήματος τετραγώνου μετὰ γωνιωδῶν ἐντομῶν, φέρουσα ὄπισθε λαβὴν μετ' ὀπῆς. Ἡ σφραγὶς ἔχει μῆκος καὶ πλάτος ἴσον 0·035 καὶ εἶναι ἀποκεκρουμένη ὀλίγον κατὰ τὰς δύο πλευράς. Ἔχει δὲ ὡς σύμβολον μαίανδρον, οὗ αἱ εὐθεῖαι σχηματίζουσι γωνίας, ἤτοι γραμμὴν τεθλασμένην, ἧς τὰ ἄκρα τελευτῶσιν εἰς δύο X. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι γεγλυμμένον βαθέως καὶ ἐπιμελῶς ἐπὶ τοῦ λίθου· ἐλήφθη δὲ ἐκ διακοσμητικῆς ἀγγείων τοῦ νεολιθικοῦ καὶ χαλκοῦ αἰῶνος. Ἐδημοσιεύθη δὲ ὑφ' ἡμῶν ἐν *Mitteilungen Athenische* (τόμ. XXXIII, σελ. 29-30), ἔνθα ἐκτενῶς περιγράφεται. Ἀνευρέθη δὲ ἐν προϊστορικῷ συνοικισμῷ τῶν Ζερελίων, παρὰ τὸν Ἁλμυρόν. (Ἰδὲ πίν. Α', ἀρ. 12):

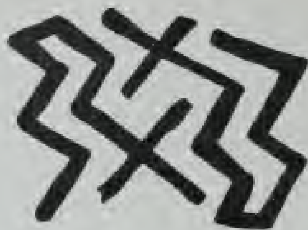

Εἰκ. 12. Λιθίνη προϊστορικὴ σφραγὶς ἐκ Ζερελίων.

13. Σφραγὶς λίθου πρασίνου βαθέος ἐν σχήματι ✕ μετὰ λαβῆς ὄπισθεν φερούσης τρῆμα πρὸς ἀνάρτησιν. Τὸ μῆκος ἑκατέρας τῶν διασταυρουμένων χιαστὶ γραμμῶν εἶναι 0·04. Κοσμοῦνται δὲ κατὰ τὸ μέσον ἑκατέρα τῶν γραμμῶν τοῦ ✕ δι' ἑτέρας ἐγχαράκτου γραμμῆς ἱκανῶς παχείας καὶ βαθείας. Κατὰ δὲ τὰ ἄκρα ἑκατέρας τῶν γραμμῶν ὑπάρχουσιν ἐντομαὶ χάριν διακοσμήσεως. Εὑρέθη δ' ἐν ἀδήλῳ συνοικισμῷ τῆς Θεσσαλίας. (Ἰδὲ πίνακα Α', ἀρ. 13):

Εἰκ. 13. Σφραγὶς λιθίνη ἐκ Θεσσαλίας.

Τὸ σχῆμα ✕ εἶναι συνηθέστατον ἐν προελληνικαῖς ἐπιγραφαῖς. Καὶ ἐν μὲν Θεσσαλίᾳ εὑρίσκομεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν βράχων τῆς βορείου Θεσσαλίας παρὰ τὸ χωρίον Τσιῶτι τοῦ δήμου Φαρκαδόνος (ΘΠΕπ. σελ. 18, πίν. Β', σελ. 19, 29 καὶ 33), ἐπὶ σφονδυλίου ἐκ Ζερελίων (***αὐτόθι***, σελ. 53, εἰκ. 16), ἐπὶ τεμαχίου ἀγγείου ἐκ Ῥηνὶ (***αὐτόθι***, σελ. 60, εἰκ. 24) καὶ ἀλλαχοῦ· παρ' Evans δ' ἐν *Scripta Minoa*, I, σελ. 250 κέ., εἰκ. 107, 108 καὶ 109, ἔνθα τὸ ✕ εἶναι ἀρχικὸν συμπλέγματος γραμμάτων, καὶ ἐν *Further Discov.* σελ. 386, πίν. IV, 2.

14. Σφραγὶς λίθου στεατίτου, σχήματος ἡμισφαιρικοῦ μετὰ λαβῆς στρογγύλης ἄνωθεν, φερούσης τρῆμα πρὸς ἀνάρτησιν. (Διάμ. 0·012· ὕψος 0·017). Ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἡ σφραγὶς φέρει γράμματα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ γνωρίζωμεν τὴν κατεύθυνσιν αὐτῶν. (Ἰδὲ ***πίν. Β'***, ἀρ. 14 καὶ ***Α'***, 14):

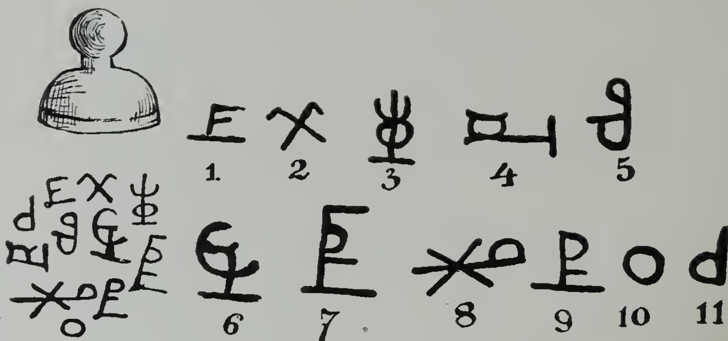

Εἰκ. 14. Σφραγὶς λιθίνη ἐκ Θεσσαλίας.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἴσως εὕρηται ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7 σφονδυλίου, ὄντος ἀποκεκρουμένου ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ κάτω: Εὕρηται δὲ καὶ ἐν μινωϊκαῖς ἐκ Κρήτης ἐπιγραφαῖς (*Monumenti Antichi dei Lincei*, XII, σ. 90, 18.— Evans, *Scrip. Min.* I, 55, εἰκ. 30) ἐπὶ πινακίδος ἐκ Κνωσοῦ, ἔνθα εἶναι ἐστραμμένον ἀριστερά.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 εὕρηται ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ἰδίως ἐπὶ πωρίνης βάσεως ἐκ Μπᾶς-Μύλου (ΘΠΕπ. σελ. 25, εἰκ. 4). Ἀνάλογον ὡς πρὸς τὰς κεκαμμένας κεραίας ἔχομεν παρ' Evans, *Furth. Discov.* 386, 14). Παρεμφερὲς τούτῳ εἶναι τὸ ἐπὶ ἀγγείου τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ, ἀνευρεθέντος ὑπὸ τοῦ Φουρτβαῖγκλερ, (Evans, *Scripta Minoa* I, σ. 57, εἰκ. 31). Ἐπίσης ἐπὶ πινακίδος ἐκ Κρήτης (***αὐτόθι*** εἰκ. 32). Ἐπίσης παρ' Evans εὕρηται τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως (*Scripta Minoa*, I, σ. 101, εἰκ. 45).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 εἶναι καὶ τοῦτο σύμπλεγμα ἐκ δύο ἢ τριῶν γραμμάτων Φ, Ψ καὶ πλαγίου I. Τὸ τριαινοειδὲς ⫛ ἐκ Κρήτης εὕρηται ἐπὶ ἀγγείου θρησκευτικῆς χρήσεως, δημοσιευθέντος ὑπὸ Ξανθουδίδου (***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1912, 214). Ἐπίσης ἐκ Κρήτης εἶναι γνωστὸν (*Monumenti Antichi dei Lincei*, XII, 90, 20) ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Ἰταλῶν ἀρχαιολόγων· ἐπίσης ἐκ Κρήτης εὕρηται ἐπὶ μνημείων ἐνεπιγράφων, δημοσιευθέντων ἐν ***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1909, 10. Παρ' Evans ἐν *Scripta Minoa* I, εὑρίσκομεν πολλὰ παρεμφερῆ τῷ Φ καὶ Ψ. Οὕτω ἐν σ. 32, εἰκ. 13 Φ̄+ ἐν σ. 17, εἰκ. 24 Ψ δὶς ἐν σελ. 66, εἰκ. 36 [πίν. II] ὡς Φ καὶ Φ ἐκ Κρήτης καὶ Φ Καρικόν. Ὡς πρὸς τὸ Ψ πρβ. καὶ *Fur-*

ther Discov. 386, πίν. IV, 3 καὶ ΘΠΕπ. σ. 58, πίν. Δ', 5.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 σύμβολον δὲν δυνάμεθα νὰ παραλληλίσωμεν πρὸς ἕτερα ἐκ Κρήτης ἢ ἀλλαχοῦ.

Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5 φαίνεται ἐνταῦθα καινοφανές. Ἀλλ' ἐπὶ πινακίδος τῆς Ἁγ. Τριάδος ἐκ Κρήτης, εὕρηνται δύο τύποι, μὴ φαινόμενοι ξένοι πρὸς τὸ ἡμέτερον σχῆμα τοῦ γράμματος (Evans, *Scripta Minoa*, I, σ. 89, εἰκ. 42 [πίν. VI]. Οὕτως ἔχομεν τά:

καὶ

(Monum. Antic. σ. 90, 25 καὶ Ἀρχ. Ἐφ. 1909, 182, 11).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 εἶναι ἀναμφιβόλως σύμπλεγμα ἐκ δύο γραμμάτων. Ἀνάλογον εὑρίσκομεν ἐν ΘΠΕπ. (σ. 51, εἰκ. 15) ἐπὶ σφονδυλίου ἐκ Ζερελίων· ἀλλ' ἐκεῖ τὸ σύμβολον . ἐνταῦθα δέ;

Περὶ μὲν ἰδὲ Evans, *Further Discov.* 386, πίν. IV, περὶ δὲ ⊥ ἰδὲ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 4 σφονδύλιον.

Τὸ αὐτὸ περίπου σημεῖον εὕρηται ἐπὶ πίθου ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης (*Monum. Antichi* XII, 1902, σ. 18).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 εἶναι ὁμοίως σύμπλεγμα γραμμάτων, ᾧ τὸ ὅμοιον δὲν εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν ἐκ Κρήτης ἐπιγραφῶν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 σύμπλεγμα ὁμοίως ἐκ δύο γραμμάτων X καὶ ὑπτίου. Οἱ τύποι οὗτοι εἶναι γνωστοὶ ὡς X καὶ ✱ ἐκ τῶν Κρητικῶν μνημείων (Evans, *Furth. Discov.* 386, πίν. IV, 2 καὶ 31), (ὡς ✱ πρβ. *Monum. Antichi* XII, 97, 31 καὶ 91).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 εἶναι ἀναμφιβόλως σύμπλεγμα ἐκ δύο γραμμάτων P+E. Παρ' Evans, *Further Discov.* σ. 384, πίν. III) εὑρίσκομεν .

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 εἶναι συχνότατον ἔν τε Κρητικαῖς καὶ Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς (πρβ. Evans, *Furth. Discov.* 384, πίν. III), Ἀβύδου καὶ Κρήτης, σ. 386, πίν. IV, 22) Κρήτης, Αἰγαίου, Ἀβύδου κλπ. (ΘΠΕπ. 18, πίν. Β'· σ. 53, εἰκ. 16· σ. 60, εἰκ. 24).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 δὲν εὑρίσκομεν ἐν Κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς, εὑρίσκομεν ὅμως αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν βράχων Παγασῶν (ΘΠΕπ. σελ. 14, πίν. Α', 22). Πολλάκις τοῦτο συμπλέκεται μετὰ τοῦ τριαινοειδοῦς ἀποτελοῦν τὸ σύμβολον

15. Σφραγὶς λίθου στεατίτου, σχήματος τετραγώνου (μήκ. 0·016 × πλ. 0·012· ὕψ. 0·01 μετὰ τῆς λαβῆς), φέρει ἄνωθεν λαβὴν μετὰ τρήματος κάθετον ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς μήκους. Κάτωθεν φέρει ὡς σημεῖα τέσσαρας ὁμοκέντρους κύκλους διπλοῦς καὶ ἐν τῷ κέντρῳ ἕνα ἁπλοῦν μετὰ στιγμῆς ἐν τῷ κέντρῳ, ὡς καὶ οἱ διπλοῖ. Ἐπὶ δὲ τῆς πλευρᾶς, ἐφ' ἧς ἡ λαβή, τρεῖς μικροὺς ἁπλοῦς κύκλους μετὰ στιγμῶν ἐν τῷ κέντρῳ· ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τέσσαρας ὁμοκέντρους διπλοῦς κύκλους, ὧν ἕνα ἁπλοῦν·

Ὄψις κάτω.

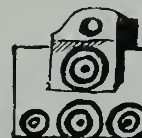

Ὄψις ἄνω.

Εἰκ. 15. Σφραγὶς λιθίνη.

Τὰ σημεῖα τὰ δι' ἑνὸς ἢ δύο ὁμοκέντρων κύκλων ὑπάρχοντα ἐπὶ διαφόρων σφραγίδων, δακτυλίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων κατεσκευάζοντο καὶ κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους, ἰδίως ἐπὶ σταυρῶν καὶ σφραγίδων· ἐπίσης δὲ κατασκευάζονται ἔτι καὶ νῦν ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων ἐκ ξύλου ἢ ὀστοῦ ὑπὸ τῶν καταδίκων ἐν ταῖς φυλακαῖς. Ἐν δὲ τῇ μινωϊκῇ γραφῇ Κρήτης ὁ κύκλος φέρων στιγμὴν ἐν τῷ κέντρῳ φέρεται ὡς σημεῖον γραφῆς Θ ἐπὶ βάσεως ἐνεπιγράφου πίθου ἐκ Κυθήρων [1]. Ἐν δὲ τῇ

[1] Evans, *Furth. Discoveries of Cretan and Aegean Script.*, σελ. 349. εἰκ. 23 καὶ 24.

Αἰγυπτιακῇ ἱερογλυφικῇ γραφῇ τὸ σημεῖον Θ δηλοῖ τὸν ἡλιακὸν δίσκον. Οὗτος δὲ φέρεται καὶ ἐπὶ σφονδυλίων ἐκ τῶν ἐν Τροίᾳ ἀνασκαφῶν, ἐνῷ ὁ ἁπλοῦς κύκλος δηλοῖ τὴν σελήνην [1]. Ἐπὶ δὲ δακτυλίου χαλκοῦ ἐκ Γενιτζὲκ τοῦ Ἁλμυροῦ δύο κύκλοι μετὰ στιγμῶν ἐν τῷ κέντρῳ ἐφαπτόμενοι παριστᾶσι δύο ἀνθρώπους, ὧν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἐδηλώθησαν διὰ γραμμῶν καταλλήλως, ἐκ δὲ τῶν κύκλων ὁ μὲν δηλοῖ τὴν κεφαλήν, ὁ δὲ τὸ σῶμα [2]. Ἐπίσης δὲ ὁμοίως δηλοῦνται ἀνθρώπιναι μορφαὶ ἐπὶ σφραγίδων ἐκ Κρήτης [3]. Τὸ αὐτὸ σύμβολον εὕρηται ὡς κόσμημα ἐξελισσόμενον ἐπὶ ἀγγείων ἀρχαϊκῶν ἐκ Θήρας [4] κλπ. τῶν γεωμετρικῶν χρόνων. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ὁμοκέντρων κύκλων παρήχθη τὸ σπειροειδές, προελθόν, ὡς παραδέχονται συνήθως ἐκ Βορρᾶ. Ἐκ τῆς Θεσσαλίας δὲ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, ὡς προέκυψεν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Τσούντα ἐν Διμηνίῳ καὶ Σέσκλῳ. Ἐπὶ τούτοι ὅμως ἥ τε ἀνωτέρω δημοσιευομένη σφραγὶς καὶ ὁ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 33 [17] δημοσιευόμενος χαλκοῦς δακτύλιος κοσμοῦνται ἁπλῶς καὶ ὁμοιομόρφως διὰ διπλῶν ὁμοκέντρων κύκλων, χωρὶς τὰ σημεῖα ταῦτα νὰ ἀνήκωσιν εἰς γραφήν.

15 δίς. Σφραγὶς πηλίνη εὑρεθεῖσα ἐσχάτως ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἀγνώστου πόλεως ἐπὶ τῆς Ὄθρυος, ἐντεῦθεν τῆς κώμης Βρινίνης κειμένης. Ἡ σφραγὶς εἶναι σχήματος κώνου, ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ὑπάρχει περιγεγραμμένος ἐγχάρακτος κύκλος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου κεῖται ἐγχάρακτος σταυρός, οὗ τὰ ἄκρα τέμνονται ὑπὸ γραμμῶν ἐφαπτομένων αὐτοῦ τε καὶ τοῦ κύκλου ἐν εἴδει χορδῶν· κατὰ δὲ τὰ τετράγωνα τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν γωνιῶν τοῦ κύκλου καὶ τῶν χορδῶν τοῦ τόξου ὑπάρχουσιν ἔγκοιλοι ὀπαὶ στρογγύλαι, ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐν πηλίνῃ σφραγῖδι, τῇ δημοσιευθείσῃ ὑφ' ἡμῶν ἐν *Θεσσ. Προελλ. Ἐπιγραφαῖς* (σελ. 45, σχ. 8). Καὶ ἐν ἐκείνῃ δὲ ὡς ἐν ταύτῃ τέσσαρες ὀπαὶ ἔγκοιλοι κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας κεῖνται. Ἡ σφραγὶς ἔχει διάμετρον 0·067, ὕψος δὲ 0·06 περίπου. Εἶναι δὲ ἀποκεκρουμένη κατά τι κατὰ τὴν βάσιν μέχρι τοῦ κύκλου καὶ κατὰ τὴν κορυφήν, ἧς τὸ σχῆμα ἀγνοοῦμεν, ἴσως ὅμως ἔληγεν εἰς κομβίον σφαιρικόν.

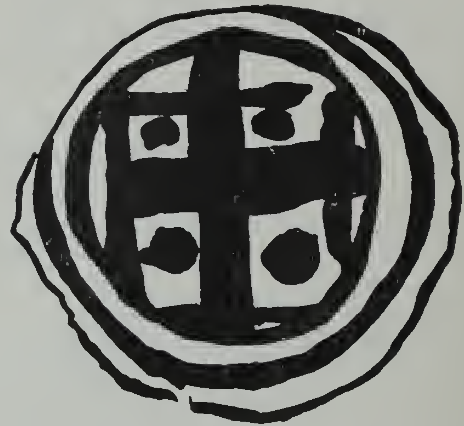

Εἰκ. 15 δίς. Σφραγὶς ἐξ ἀδήλου πόλεως παρὰ τὴν Βρίνιναν.

Ἡ κατασκευὴ καὶ ὁ πηλὸς τῆς προκειμένης σφραγῖδος μαρτυροῦσι τὴν προϊστορικὴν καταγωγὴν αὐτῆς.

Γ'. Δακτύλιοι χαλκοῖ καὶ ἀργυροῖ.

Ἱκανὸν ἀριθμὸν δακτυλίων χαλκῶν καὶ ἀργυρῶν συνελέξαμεν ἀπὸ τοῦ 1908, ὅτε ἐξεδόσαμεν τὸ ἡμέτερον πονημάτιον περὶ τῶν *Θεσσαλ. Προελλην. ἐπιγραφῶν* μέχρι τοῦδε. Ἐν ἐκείνῳ ἐδημοσιεύσαμεν τρεῖς χαλκοῦς δακτυλίους, ὧν ἕνα μὲν ἐξ Ὁμολίου, δύο δὲ ἐκ Γενιτζὲκ τοῦ Ἁλμυροῦ. Ἐνταῦθα δὲ δημοσιεύομεν τοὺς νεωστὶ ἀνακαλυφθέντας, οἵτινες εἶναι αὐτόχρημα ***προϊστορικοί***.

Ἐπὶ τῆς περιγραφῆς ἑνὸς ἑκάστου δακτυλίου ἐν τῷ κειμένῳ θὰ προτάξωμεν τὸν τύπον τῆς σφενδόνης τοῦ δακτυλίου, ἀναλύοντες καὶ περιγράφοντες κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ ἐπ' αὐτῶν σημεῖα. Ἐπὶ δὲ τοῦ πίνακος Β', δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν αὐτὸν ἐν φυσικῷ μεγέθει τύπον τοῦ δακτυλίου, τὸ σχῆμα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ἑτέρου πίνακος τὴν μεγέθυνσιν τῶν τύπων ἐνίων δακτυλίων, περιεχόντων σπουδαιοτάτας ἐπιγραφάς.

16-17. 1-2. Δακτύλιος χαλκοῦς ἐπὶ τῆς σφεν-

[1] Ἐπὶ σφονδυλίου μυκηναϊκῆς ἐποχῆς ἐκ Τροίας, Schliemann *Συνοπτικὴ ἀφήγησις περὶ τῶν ἐν Τροίᾳ ἀνασκαφῶν*, Ἀθήν. 1875, πίν. Α'.

[2] Ν. Ἰ. Γιαννοπούλου, *Θεσσαλ. Προελλην. Ἐπιγρ.* Ἀθήν. 1898, σ. 68, εἰκ. 27.

[3] Evans, ὡς ἄνω, πίν. 1, 1α, 2α, 3α, 6β καὶ 16β. — Στεφάνου Ξανθουδίδου, *Προϊστορικαὶ σφραγῖδες τοῦ μουσείου Ἡρακλείου*, ἐν ΑΕ πίν. 6, 7 καὶ 8, ἀρ. 20α, 20β, 39α καὶ 34, 41α, 49. 74, 91, 131, καὶ 158.

[4] Mitteil. Ath. XXVIII, 1903, πίν. V, 2. VII, 2. IX, 1, 5. X, 3, 1. XIV, 4. XVI, 4. XVIII, 3. XX, 6, 8.

δόνης τοῦ ὁποίου εἶναι ἐγχάρακτον τὸ σύμβολον. (Πίν. Β', 16, 17). (Πίν. Α', 16 μεγεθ.):

Χαλκοῦς δακτύλιος. *Χαλκοῦς δακτύλιος ἐξ Ὁμολίου.*
Εἰκ. 16-17. Δακτύλιοι

Τὸ σύμβολον τοῦτο ἔχει ὁμοιότητα πρὸς ἕτερον ἐπὶ τῆς σφενδόνης ἑτέρου δακτυλίου ἐξ Ὁμολίου τῆς Θεσσαλίας, δημοσιευθέντος ὑφ' ἡμῶν ἐν *Θεσσ. Προελλ. ἐπιγραφαῖς* (σ. 67, εἰκ. 26). Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τούτου παράστασις φαίνεται διάφορος ἐκείνης, διότι περὶ στήλην τελευτῶσαν εἰς σταυροειδές τι σύμβολον ἵστανται ὡσεὶ δύο ἄνθρωποι ἀτενίζοντες ἀλλήλους καὶ ὑποβαστάζοντες τὴν στήλην διὰ τῶν δεξιῶν χειρῶν αὐτῶν, ὁ μὲν ὀλίγῳ κάτωθεν τοῦ σταυροῦ, ὁ δὲ κατὰ τὸ μέσον, τοὺς δὲ δεξιοὺς πόδας αὐτῶν συνάπτοντας περὶ τὴν βάσιν τῆς στήλης. Ἐκ πρώτης ὄψεως τοὐλάχιστον οὕτω φαίνεται ἡ παράστασις συμβολίζουσα ἰδεογραφικόν τι σύμβολον. Ἐν γενικαῖς δὲ γραμμαῖς θεωρουμένη ἡ παράστασις αὕτη εἶναι ὁμοία τῇ τοῦ ἐξ Ὁμολίου δακτυλίου, ὅπερ πρὸς ἀντιβολὴν ἀναδημοσιεύομεν ὑπ' ἀριθ. 2 παρὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1.

18. 3. Δακτύλιος χαλκοῦς ἐκ Θεσσαλίας, τελευτῶν εἰς ὀκτὼ γωνίας ἔξωθεν, ἐπὶ τῆς σμικρᾶς σφενδόνης τοῦ ὁποίου εἶναι ἔγγλυφον πτηνὸν ἱπτάμενον, ἢ τριαινοειδές τι σύμβολον; (Ἰδὲ πίν. Β', 18):

Εἰκ. 18. Χαλκοῦς δακτύλιος ἐκ Θεσσαλίας.

19. 4. Δακτύλιος χαλκοῦς ἔκ τινος τῶν περὶ τὸν Ἁλμυρὸν προϊστορικῶν συνοικισμῶν. Περὶ τὴν σφενδόνην κοσμεῖται διὰ γωνιώδους κοσμήματος οὕτω: >>>>>>. Ἡ σφενδόνη εἶναι στρογγύλη περιβαλλομένη ὑπὸ γραμμῆς. Ἐντὸς δὲ ὑπάρχουσι γράμματα ἐγχάρακτα, ὧν ἀγνοοῦμεν τὴν ὀρθίαν καὶ ὑπτίαν διάταξιν. Ὁ τύπος τῆς σφενδόνης μετὰ τοῦ σχήματος τοῦ δακτυλίου παρίσταται ἐν πίνακι Β', 19 εἰς φυσικὸν μέγεθος. Ἐν δὲ πίνακι Α', 19 παρίσταται ἐν μεγεθύνσει:

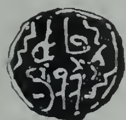

Εἰκ. 19 α.

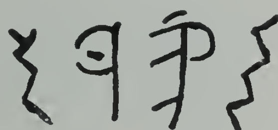

Α' ὁμάς.
1 2 3 4

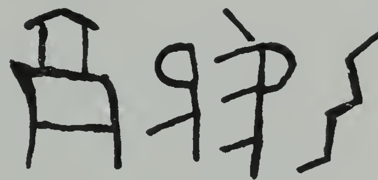

Β' ὁμάς.
5 6 7 8

Ὡς βλέπει πᾶς τις τὰ γράμματα σύγκεινται ἐκ δύο ὁμάδων (Α' καὶ Β'), ἑκατέρας τεθειμένης ἀντιστρόφως τῆς ἑτέρας

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1 εἶναι γνωστὸν ἐκ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν, ἤτοι ἐπὶ σφραγῖδος ἐκ Ζερελίων, ἔνθα δὶς ἀπαντᾷ ἐν συμπλέγματι μετ' ἄλλων συμβόλων, ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς ἐν Κρήτῃ Φαιστοῦ (*Monum. Antichi dei Lincei*, XII, 95, 7. 97, 31) καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Κνωσοῦ (Κρήτης. Evans, *Scripta Minoa* I, 178, 118 ϛ καὶ 32, εἰκ. 13. — Σφραγῖδα ἐκ Ζερελιων πρβ. *Θεσσ. Προελλ. Ἐπιγρ.* σελ. 55, εἰκ. 21-22). Ἔχει δὲ γραμμίδιόν τι ἄνω.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 εὑρίσκομεν ἐν κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐκ Κνωσοῦ (*Scripta Minoa* I, 168, εἰκ. 91, α) μετὰ δύο στιγμῶν ἐντὸς ὑπὸ διάφορον βεβαίως ἔννοιαν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 εἶναι σύμπλεγμα ἐκ δύο γραμμάτων, ἤτοι [σύμβολον] καὶ P· ἢ ἀντιθέτως λαμβανόμενον: C+E. Εὑρίσκομεν δ' αὐτὸ ἐν κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς (*Scripta Minoa* I, σελ. 32, εἰκ. 13) ἐπὶ πινακίδος τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα εἶναι σύμπλεγμα ἐκ C καὶ F. Τὰ δὲ E καὶ F εὕρηνται λίαν συχνὰ ἐν κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς (*Scrip Min.* I, 114, εἰκ. 47 [πίν. X], ἅτινα εἶναι ἱερογλυφικὰ γράμματα ἐξελιχθέντα. Ἐπίσης εὕρηνται καὶ ὑπ' ἄλλα συμπλέγματα (*αὐτόθι*, 25, σχ. 118. 228, εἰκ. 132 ἔνθα εὕρηται E. 232 εἰκ. 102 [πίν. XIII] ἀρ. 132 σ. 112 εἰκ. 46 [πίν. IX] ἔνθα εὕρηται F, E καὶ Ǝ)· ὡς P δὲ (*αὐτόθι* σ. 51, εἰκ. 27) ἐπὶ πινακίδος ἐκ Κνωσοῦ.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 εἶναι ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀρ. 1, ἤτοι

τεθλασμένη γωνιωδῶς γραμμή, ὑπερβαίνουσα τὸ ὑπ' ἀρ. 1 κατὰ δύο γραμμὰς καὶ ἄνευ τοῦ γραμμικοῦ προσφύματος ἄνωθεν.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 5 ὁμοιάζον θρόνῳ εἶναι ἴσως σύμπλεγμα ἐκ δύο γραμμάτων ⊓ καὶ Π, ὧν τὸ δεύτερον ἐπιτίθεται τοῦ πρώτου. Παρόμοιον δὲ ἐν σχήματι θρόνου εὑρίσκομεν ἐν *Scripta Minoa* I, σελ. 180, εἰκ. 122. Παρεμφερὲς δὲ τούτῳ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ἐν Scripta Minoa I, 225 εἰκ. 102 [πίν. XIII] ἀρ. 117, ἐξελιχθὲν ἐξ ἀδήλου ἱερογλυφικοῦ.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 ἐν Κρητικαῖς μὲν ἐπιγραφαῖς δὲν ἀπαντᾷ· εὑρίσκομεν ὅμως αὐτὸ ὀλίγον διάφορον ἐν Θεσσαλικῇ ἐπιγραφῇ, ἀποκειμένῃ ἐν τῷ μουσείῳ Ἁλμυροῦ, γεγραμμένῃ ἐκ δεξιῶν πρὸς τἀριστερὰ ἐκ δύο στίχων, ἐν τῷ ἑτέρῳ ὑπαρχόντων ἐνίων γραμμάτων ἀγνώστων. Οὕτως ἐκεῖ εὕρηται 9, ἐνῷ ἐνταῦθα 9 (πρβ. *Θεσσ. Προελλ. ἐπιγρ.* σελ. 28, εἰκ. 5 καὶ πίν. Ε'. — IG IX, 2, σ. 46, ἀριθ. 140. *Δελτίον* Φιλ. Ἑταιρ. «Ὄθρυος», F', σελ. 15, πίν. Α', 3).

Τὸ ὑπ' ἀρ. 7 εἶναι τὸ αὐτὸ τῷ ὑπ' ἀρ. 3, πλὴν ἐπ' ἐκείνου μὲν ὑπάρχει μικρὰ πλαγία γραμμή, ἐπὶ τούτου δὲ μικρὰ λοξῶς κάθετος, αἵτινες προφανῶς ἀλλοιοῦσι τὴν ἔννοιαν τοῦ σημείου [1].

Τὸ ὑπ' ἀρ 8 εἶναι ἐπίσης τεθλασμένη γραμμὴ κατὰ μίαν γραμμὴν μικροτέρα τῆς ὑπ' ἀρ. 4 καὶ κατὰ μίαν γραμμὴν μεγαλειτέρα τῆς ὑπ' ἀριθ. 1. Αἱ τρεῖς λοιπὸν αὗται τεθλασμέναι γραμμαὶ διάφοροι ἀλλήλων ἔχουσι προφανῶς διάφορον ἔννοιαν.

20. 5. Δακτύλιος χαλκοῦς ἐπὶ τῆς σφενδόνης τοῦ ὁποίου παρίσταται σταυρὸς ἰσοσκελής. Τύπον τούτου παρέχομεν ἐνταῦθα καὶ ἐν πίνακι Β', 20 ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ σχήματος τοῦ δακτυλίου.

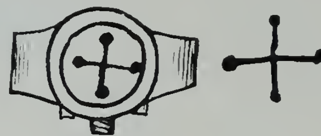

Εἰκ. 20 Χαλκοῦς δακτύλιος.

Ὁ σταυρὸς ὡς σημεῖον γραφῆς εὕρηται συχνάκις ἐν Κρητικαῖς καὶ Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς (πρβ. *Scripta Minoa* I, 222, 112, c, f. — ***αὐτόθι***, 89, εἰκ. 42 [πίν. VI]. — 233, εἰκ. 103 [πίν. XIV], 112. — 71, εἰκ. 39 [πίν. III], 10. — Evans, *Further Discov.* σ. 386, πίν. IV, *Monumenti Antichi dei Lincei* τόμ. XII, σ. 89, 2. — σελ. 92, 3. — σελ. 97, 31. — ***Θεσσαλ. Προελλην. ἐπιγρ.*** σελ. 18, πίν. Β', σ. 19, 37 καὶ σημ. 1. — Στεφ. Ξανθουδίδου, ***ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης*** ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1909 σελ. 182, ἀρ. 1 καὶ 22).

21. 6. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 6 δακτύλιος χαλκοῦς παριστάμενος ἐν πίνακι Β', 21, εἶναι ἡμίφθαρτος, οὕτως ὥστε ὁ ἐπὶ τῆς σφενδόνης αὐτοῦ τύπος δὲν ἀπεδόθη καλῶς ἐν τῷ πίνακι. Ἔναντι δ' αὐτοῦ εἶναι ἀπεικονισμένον τὸ σχῆμα τοῦ δακτυλίου. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς σφενδόνης αὐτοῦ σύμβολα ἔχουσιν ὧδε (ἰδὲ πίν. Β', 21):

Εἰκ 21. Ἐπιγραφὴ χαλκοῦ δακτυλίου ἐπὶ τῆς σφενδόνης.

22. 7. Δακτύλιος χαλκοῦς τελευτῶν ἀντὶ σφενδόνης εἰς ὀνυχοειδῆ προεξοχὴν (ἰδὲ Πίν. Β', 22):

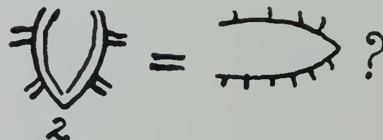

Ἀβύδου.

Εἰκ. 22. Χαλκοῦς δακτύλιος.

Ἐντὸς θυρεοῦ ἐκ διπλῆς γραμμῆς ἔχει τὸ σημεῖον, ὅπερ εὑρίσκομεν τὸ αὐτὸ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 8 σφονδυλίῳ. Ὡς πρὸς τὸ περιβάλλον τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχομεν ὅμοιον σημεῖον ἐπὶ τῶν βασιλικῶν

[1] Ὅτι δὲ τὰ γραμμίδια μεταβάλλουσι τὴν ἔννοιαν τοῦ σημείου πρβ. *Θεσσ. Προελλ. Ἐπιγρ.* σελ. 17.

τάφων τῆς Ἀβύδου (Evans, *Further Discov.* σ. 383, εἰκ. 35). Ἐπίσης εὕρηται τὸ ὑπ' ἀρ. 1 σύμβολον καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης (*Monum. Antichi dei Lincei* XII, 23).

23. 8. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 8 δακτύλιος, χαλκοῦς, εἶναι ἐφθαρμένος, σῳζομένης μόνον τῆς σφεδόνης αὐτοῦ καὶ μέρους τοῦ δακτυλίου. Ἐπὶ τῆς σφενδόνης εἶναι ἐγκεχαραγμένον τὸ κατωτέρω σημεῖον ἐν εἴδει λάβρυος μετὰ δύο Π-Π ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ καὶ ἄνω φέρει σημεῖά τινα. Δεξιὰ πρὸ τοῦ Π ὑπάρχει στιγμή.

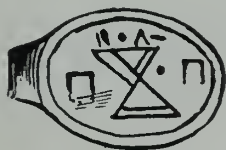

Εἰκ. 23. Χαλκοῦς δακτύλιος.

Καὶ τὸν μὲν λάβρυν (ἀμφίστομον πέλεκυν) εὑρίσκομεν ὡς σημεῖον γραφῆς ἐν Κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς Evans, *Further Discoveries* etc. σελ. 384 πίν. III. 386 πίν. IV, 19)· ἄδηλον δὲ διατί ἐχαράχθησαν διπλαῖ γραμμαὶ ἐπὶ τῶν ἄνω σκελῶν καὶ κάτω ἐπὶ τῆς πλαγίας, τῆς ἑνούσης τὰ κάτω σκέλη τοῦ X. Ἐπίσης δὲ εὑρίσκομεν τὸν λάβρυν ἐπὶ ὀστράκων ἀγγείων τοῦ Ἐθνικοῦ ἐν Ἀθήναις μουσείου ἐγχάρακτον (ΘΠΕπ. 77, Β').

Τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ λάβρυος δύο Π εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφαῖς ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπὶ βράχων τοῦ χωρίου Τσιῶτι (δήμου Φαρκαδόνος), προεκβεβλημένης οὔσης τῆς ἐγκαρσίου γραμμῆς (ΘΠΕπ. 18, πίν. Β'), καὶ ἀγνώστου ἐπιγραφῆς τοῦ μουσείου Βόλου Π (ΘΠΕπ. 35, ἀριθ. 86 καὶ πίν. F'), ἐν Κρήτῃ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ παρ' Evans (*Furth. Discov.* 386, πίν. IV, 34).

24. 9. Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 δακτυλίου, ἀργυροῦ, σῴζεται μόνον ἡ σφενδόνη, σχήματος τετραγώνου μετὰ κεκομμένων τῶν γωνιῶν. Ὄπισθεν δὲ σῴζεται ἀργυροῦν ἔλασμα ῥομβοειδὲς ἐπικεκολλημένον, δι' οὗ συνείχετο ὁ δακτύλιος ἐκ σύρματος στρογγύλου, οὗ ἐσώθη λείψανον. Ἡ σφενδόνη εἶναι διῃρημένη καθέτως καὶ πλαγίως διὰ τριῶν καθέτων γραμμῶν καὶ τριῶν πλαγίων, οὕτως ὥστε ἀποτελοῦνται 12 τετράγωνα καὶ τέσσαρα ἡμιτετράγωνα ἤτοι τρίγωνα. Ἐφ' ἑκάστου δὲ τῶν τετραγώνων ὑπάρχει ἀνὰ ἓν γράμμα ἢ σημεῖον, ὅλως διαφόρων ὄντων πρὸς ἄλληλα. Πέριξ δὲ διὰ διπλῶν γραμμῶν ὑπάρχει περιθώριον κοσμούμενον διὰ μικρῶν γραμμιδίων. Τὰ δὲ τρίγωνα εἶναι κενά. (Ἰδὲ πίν. Α', 24):

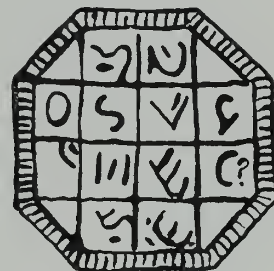

Ἐν μεγεθύνσει.

Εἰκ. 24. Ἀργυροῦς δακτύλιος.

Τὸν δακτύλιον τοῦτον ἐν μὲν τῷ πίνακι Β', δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀποδώσωμεν φωτογραφικῶς διὰ τὴν ἀμυδρότητα τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων, ὄντων ἀναγλύπτων καὶ διὰ τὴν χροιὰν αὐτοῦ, οὖσαν μέλαιναν. Ἀποδίδομεν ὅμως αὐτὸν ἰχνογραφικῶς ἐν μεγεθύνσει ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι Α', ἀριθ. 24 6. Ὁποίαν ὅμως διάταξιν ἔχουσι τὰ γράμματα; ἀγνοοῦμεν. Ὅτι ὅμως ὁ δακτύλιος περιέχει ἐπιγραφὴν προελληνικήν, οὐδεμία ἀμφιβολία χωρεῖ. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν εἶναι ὅλως ἄγνωστοι τύποι πρὸς τοὺς ἤδη γνωστοὺς ἐκ Κρήτης καὶ Θεσσαλίας.

Οἱανδήποτε δὲ διάταξιν καὶ ἐὰν ἔχωσι τὰ γράμματα ταῦτα, νομίζομεν ὅτι:

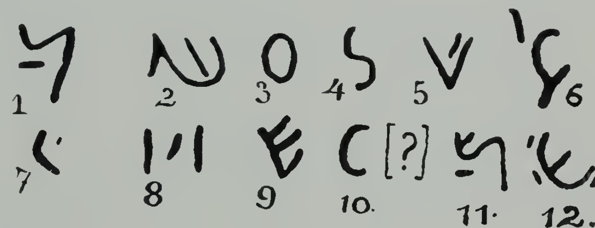

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 εὑρίσκομεν ὡς σημεῖον ἐπὶ ἀγγείου τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος ἐκ Δελφῶν (*Scrip. Min.* I, 39, εἰκ. 35). Ἐπὶ πινακίδος δ' ἐκ Φυλακωπῆς (*Scr. Min.* I 142, εἰκ. 46 καὶ σ. 70, εἰκ. 10, α ... *Furth. Disc.* I 386, πίν. IV, 7).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀγνοοῦμεν. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι ἂν μὴ ταὐτὸν ὅμοιον ὅμως πρὸς τὸ ἐπὶ πίθου, ἀνακαλυφθέντος ἐν Φαιστῷ Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν

ἀρχαιολόγων , ὅπερ προῆλθεν ἐκ τοῦ μινωϊκοῦ τῇ προσθήκῃ τῶν γραμμιδίων, ἀλλοιούντων, φαίνεται, τὴν σημασίαν αὐτοῦ (*Monumenti Antichi dei Lincei* XII, 1902, σ. 18 καὶ σελ. 46 καὶ σελ. 89-90, ἀρ. 31, ἔνθα ἀμφότερα τὰ σημεῖα ταῦτα εὕρηνται ὄρθια). Ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ πρῶτον σημεῖον καὶ θέσωμεν αὐτὸ ὄρθιον, ἀποκόψωμεν δὲ

τὴν κάθετον, τὴν ἑνοῦσαν τὰ δύο σημεῖα, θὰ σχηματισθῇ τὸ σημεῖον , τὸ ὁποῖον ἐπαρκῶς ὁμοιάζει τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 σημείῳ.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 O εἶναι γνωστότατον ἐκ Κρητικῶν καὶ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν, εἴτε ὡς ἁπλοῦν, εἴτε ἐν συμπλέγματι μετ' ἄλλων σημείων (Evans, *Furth. Discov.* IV, 28. — *Scripta Minoa* I, σ. 89, εἰκ. 42 [πίν. VI]. — *Monum. Antichi* XII, 1902, σ. 95, 6. — ΘΠΕπ. σελ. 18, πίν. Β'. σελ. 21. ἀρ. 43. σ. 53, εἰκ. 16. σελ. 60, εἰκ. 24).

Τὸ ὑπ' ἀρ. 4, δρεπανοειδές, φαίνεται ἀντίστροφον τοῦ ἐπὶ τῶν βράχων Παγασῶν (ΘΠΕπ. πίν. Α', σελ. 14, ἀρ. 12).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 εὕρηται ἔν τε Θεσσαλικαῖς καὶ Κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς μετὰ ἢ ἄνευ γραμμιδίων (ΘΠΕπ. σ. 18, πίν. Α', 7. σελ. 25, εἰκ. 4. σ. 45, εἰκ 8. σ. 46, εἰκ. 9. σ. 53, εἰκ. 16. σ. 54, εἰκ. 17 καὶ 18. σ. 55, εἰκ. 19-20-21. — *Scripta Minoa* I, 48, εἰκ. 102, σημ. 1, *αὐτόθι*, σ. 180, ἀρ 122 б. — *Furth. Discov.* σ. 386, πίν. IV, 13. — *Monum. Antichi* XII. 1902, 89-90, ἀρ. 13. Τὸ αὐτὸ ἐν συμπλέγματι σ. 90, 29. σ. 95, 3). Τὸ αὐτὸ ἐν συμπλέγματι μετὰ κτενοειδοῦς γράμματος καὶ γραμμιδίου ἐντὸς ἢ δύο στιγμῶν εὕρηται ἐπὶ πινακίδος ἐκ Τυλίσου Κρήτης (Ἰωσὴφ Χατζηδάκη ἐν *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1912, σ. 214, εἰκ. 19 καὶ 19 Β'). Ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ ἀγγείου θρησκευτικῆς χρήσεως δημοσιευθέντος ὑπὸ Στεφ. Ξανθουδίδου (*Ἀρχ. Ἐφ.* 1909, σελ. 182, ἀρ. 16), ἔνθα τὸ V φέρει ἐντὸς στιγμήν.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 εὑρίσκομεν ἐν Κρητικαῖς ἐπιγραφαῖς (*Scripta Minoa* I, 169, 95 α) καὶ ἐπὶ σφονδυλίου ὑπ' ἀρ. 9, ἔνθα παρίσταται ὡς ἐνταῦθα.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 εἶναι ἐν μέρει καὶ τοῦτο γνωστὸν ἐκ τῶν μινωϊκῶν ἐπιγραφῶν, πλὴν τοῦτο μὲν ἐστραμμένον δεξιά, ἐκεῖνο δὲ ἀριστερὰ καὶ ὕπτιον διὰ διπλῶν, τριπλῶν καὶ τετραπλῶν γραμμῶν (*Scripta Minoa* I, 169, 92 a. 174, 177 d. 177, 116 e).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 εὕρηται πολλαχοῦ ἐν *Scripta Minoa*, ἐν *Further Discoveries etc.* (386, πίν. IV, 9), ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς (ΘΠΕπ. σελ. 14, πίν. Α', 5. σελ. 36, 105, πίν. F) κλπ. καὶ ἐν σφραγῖδι πηλίνῃ ἐκ Θεσσαλίας ὕπτιον (ΘΠΕπ. σ. 45. εἰκ. 8). Ὡς πρὸς τὴν κεκλιμένην μέσην γραμμήν, εἶναι γνωσταὶ τοιαῦται ἐκ Κρήτης καὶ Θεσσαλίας.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 εὕρηται ὡς ΚΕ ἐν τῷ Κυπριακῷ συλλαβικῷ ἀλφαβήτῳ (*Scr. Min.* I, 71, εἰκ. 39 [πίν. III] καὶ 7. *αὐτόθι*, σελ. 112, εἰκ. 36 [πίν. IX] ἐκ Φυλακωπῆς καὶ ὡς προσωπικὰ σημεῖα F, Ε καὶ Ǝ· πρβ. ἐπίσης σελ. 114, εἰκ. 47 [πίν. X]). Ἐστραμμένον δὲ καὶ ἀριστερὰ μετὰ συμπλέγματος ἄλλου σημείου εὕρηται ἐπὶ πινακίδος ἐκ Τυλίσου Κρήτης (Ἰ. Χατζηδάκη, *Ἀρχ. Ἐφ.* 1912, σ. 214, εἰκ. 19 καὶ 17 Β').

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 εὕρηται ἐν *Scripta Minoa* 169, 92 a, ἐστραμμένον ἀριστερὰ καὶ διὰ διπλῶν καμπυλῶν μετὰ τριῶν στιγμῶν πρὸ αὐτῶν τριγωνοειδῶς. Ἐπίσης ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης (*Monumenti Antichi* XII, σ. 89-90, ἀρ. 17).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 ἴσως εἶναι τὸ ἐκ Φυλακωπῆς

(*Scrip. Min.* 112, εἰκ. 46) μετὰ γραμμιδίων ἄνω προσφυομένου, κάτωθεν ὑποτιθεμένου καὶ πλαγίως ἀριστερὰ στιγμῆς.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 12 δὲν εἶναι ἡμῖν γνωστὸν ἄλλοθεν. Ἴσως εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 2 μετὰ γραμμιδίων πέριξ, ἀλλοιοῦν βεβαίως τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου· πιθανῶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ διάφορον ἐκείνου.

25. 10. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 10 δακτύλιος χαλκοῦς ἐκ Θεσσαλίας παριστάμενος ἐν πίνακι Β' ὑπ' ἀρ. 25 ἔχει σφενδόνην στρογγύλην, ἐφ' ἧς εἶναι βαθέως γεγλυμμένον ἐν Υ εὐμέγεθες, καταλαμβάνον ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σφενδόνης. Ὡς δὲ φαίνεται διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ δεξιὰ πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχει

ἀσθενέστερον ἐγκεχαραγμένος εἷς σταυρὸς μικρός· ἐκτυπουμένου δέ, ὁ σταυρὸς φαίνεται ἀριστερά. (Πίν. Β΄, 25):

Ἐπὶ τῆς σφενδόνης. Ἐπὶ τοῦ ἀποτυπώματος.
Εἰκ. 25. Χαλκοῦς δακτύλιος.

Ὡς πρὸς μὲν τὸ Y ἰδὲ *Scripta Minoa* I, σελ. 114, εἰκ. 17.— *Further Discoveries* etc. 386, πίν. IV, 29.— ΘΠΕπ. σελ. 14, πίν. Α΄, 9.— σ. 18, πιν. Β΄, πλάγιον καὶ ἐν συμπλέγματι καὶ σελ. 20, 38. σελ. 22, 48. σ. 37, 104, πίν. F΄, ὕπτιον). Ὡς πρὸς δὲ τὸν + ἰδὲ ἀνωτέρω σφραγῖδα 10 καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς. Πρβ. ϙ+ (*Scr. Min.* I, σελ. 39, εἰκ. 13).

26. 11. Ὁ ὑπ᾽ ἀριθ. 11 χαλκοῦς δακτύλιος ἔχει μικρὰν σφενδόνην, ἰσουμένην κατὰ τὸ πλάτος μετὰ τοῦ πάχους τοῦ δακτυλίου. Παρίσταται δ᾽ ἐν πίνακι Β΄, ὑπ᾽ ἀρ. 26. Φέρει δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῆς ἐγχάρακτα τὰ ἑξῆς σημεῖα (πίν. Β΄, 26):

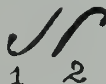

Εἰκ. 26. Χαλκοῦς δακτύλιος.

Ὡς πρὸς τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 1 ἰδὲ ἀνωτέρω ἐπὶ σφονδυλίου ὑπ᾽ ἀριθ. 9, 2 καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπάς. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ὑπ᾽ ὑπ᾽ ἀρ. 2 ἰδὲ Evans (*Further Discoveries* 340, 90). Ὡς πρὸς ἀμφότερα *Scripta Minoa* I, σ. 232, ἀρ· 32 καὶ σελ. 262, εἰκ. 118 ἀνάλογα.— ΘΠΕπ. 24, ἀρ. 54 καὶ 58.

Δακτύλιοι ἀργυροῖ καὶ χαλκοῖ ἄνευ ἐπιγραφῶν.

Παρατίθεμεν ἐνταῦθα χάριν μελέτης καί τινας δακτυλίους μυκηναϊκούς, εὑρεθέντας ἐν Θεσσαλίᾳ. Τούτων δύο μὲν ἔχουσι μεγάλην κυκλικὴν σφενδόνην, τρεῖς δὲ ἐλλειψοειδῆ καὶ εἷς τετράγωνον, εἷς δὲ ἀργυροῦς, ὀνυχοειδῆ προεξοχήν.

27. 12. Δακτύλιος ἀργυροῦς ἔχων σφενδόνην στρογγύλην, ἧς τὰ ἄκρα ἔχουσιν ἐντομὰς κανονικάς, σχηματιζούσας μικρὰ τόξα· ἐντὸς δὲ παρίσταται σταυρὸς μετὰ πεπλατυσμένων τῶν ἄκρων τῶν σκελῶν· τὰς δὲ μεταξὺ τῶν σκελῶν γωνίας κοσμοῦσιν ἐλλείψεις, τεμνόμεναι ἐντὸς διὰ μικρῶν γραμμῶν· τοιαῦται ἐλλείψεις συνδέουσι πλαγίως τὰ ἄκρα τῶν διασταυρουμένων ἐκ τῶν γωνιῶν τοῦ σταυροῦ ἐλλείψεων, τεμνόμεναι ἐντὸς καὶ αὗται ἐπίσης διὰ γραμμιδίων. Παρίσταται δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ ἐνταῦθα καὶ ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 27.

Εἰκ. 27. Ἀργυροῦς δακτύλιος.

28. 13. Δακτύλιος ἀργυροῦς, ἔχων σφενδόνην στρογγύλην μετ᾽ ἐντομῶν κατὰ τὰ ἄκρα. Τὴν περιφέρειαν περιθέει κόσμημα ἐν εἴδει σχοινοπλέγματος· ἐντὸς δὲ ὑπάρχει ἀστερίσκος διὰ ῥομβοειδῶν ἀκτίνων, τὰς γωνίας τοῦ ὁποίου κοσμοῦσιν ἓξ μικρὰ γωνιώδη κοσμήματα. Ἂν δὲν ἀπατώμεθα τοιοῦτον δακτύλιον δημοσιεύει καὶ ὁ Evans ἐν *Scripta Minoa* I. Παρίσταται ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 28.

Εἰκ. 28. Ἀργυροῦς δακτύλιος.

29. 14. Δακτύλιος ἀργυροῦς, ἔχων σφενδόνην ἐλλειψοειδῆ φέρουσαν ἐντὸς κόσμημα πολύπλοκον εἰκονίζον ὑπολανθάνοντα σταυρόν. Παρίσταται ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 29.

Εἰκ. 29 Ἀργυροῦς δακτύλιος.

30. 15. Δακτύλεος ἀργυροῦς, ἔχων σφενδόνην ἐλλειψοειδῆ, ἐφ᾽ ἧς κόσμημα εἰκονίζον ὑπολανθάνοντα σταυρόν. Παρίσταται ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 30.

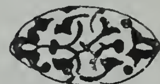
Εἰκ. 30. Ἀργυροῦς δακτύλιος.

Ἀμφοτέρων τούτων τῶν δακτυλίων (14 καὶ 15), ὡς καὶ τῶν δύο προηγουμένων (12 καὶ 13) οἱ τύποι ἐπανευρίσκονται ἐπὶ γλυπτῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν χριστιανικῶν ναῶν τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων.

31. 16. Δακτύλιος χαλκοῦς, ἔχων σφενδόνην ἐλλειψοειδῆ, κοσμουμένην ἁπλῶς δι᾽ ἐγχαράκτων γραμμῶν λοξῶν ἢ πλαγίων. Παρίσταται ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 31.

32. 17. Δακτύλιος χαλκοῦς, ἔχων σφενδόνην τετράγωνον, κοσμουμένην ἁπλῶς κατὰ τὰς γωνίας διὰ διπλῶν ὁμοκέντρων κύκλων μετὰ στιγμῆς ἐντός. Παρίσταται ἐν πίνακι Β΄, ἀρ. 32.

Δ΄. Δίσκος πήλινος.

33. Ἔν τινι ἀγρῷ πρὸς βορρᾶν τοῦ ὑδρομύλου Δημητράκη, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Χω-

λορρεύματος εὑρέθη ὑπὸ τοῦ μυλωθροῦ Ἀντωνίου Κασάνου πήλινον σωμάτιον δισκοειδὲς κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1910. Τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν ὁ εὑρέτης πρὸς μελέτην. Ἐξετάσαντες δ' ἐπὶ τόπου τὸ ἔδαφος εἴδομενὅτι ἅπασα ἡ ἔκτασις ἐκείνη, ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ὑδρομύλου Βαΐτση μέχρι τοῦ ὑδρομύλου Μεμὲτ-ἐφέντη, παραλλήλως τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Χωλορρεύματος, εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ κεραμίτιδος, ἀναγομένης εἰς τὸν παλαιολιθικὸν καὶ νεολιθικὸν αἰῶνα καὶ διηκούσης μέχρι τῶν βυζαντιακῶν χρόνων. Ἀντιπροσωπεύονται δ' ἐν αὐτῇ ἐπαρκῶς πάντες οἱ χρόνοι, οἱ μυκηναϊκοί, οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ βυζαντιακοί, πλὴν τῶν παλαιολιθικῶν καὶ νεολιθικῶν, οἵτινες ἐπικρατοῦσι σχεδόν. Παρὰ δὲ τὸν ὑδρόμυλον Μεμὲτ-ἐφέντη, ἐκεῖ ἔνθα διέρχεται ἡ ἐθνικὴ ἁμαξιτὸς ἀπὸ Ἁλμυροῦ εἰς Ἀκ-κετσί, ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ ταύτης τάφοι ὀρθογώνιοι ἐκ μεγάλων ἀξέστων ἐγχωρίων πλακῶν, οὓς καὶ ἡμεῖς εἴδομεν, τὰ δὲ ἐν αὐτοῖς κτερίσματα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν. Τίνων χρόνων ἦσαν οἱ τάφοι; ἀγνοοῦμεν. Ἔχομεν δὲ πεποίθησιν ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ἀρχαῖον νεκροταφεῖον.

Ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἀφιστάμενος ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς κώμην τινὰ ἀρχαίαν τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν, ἱδρυθεῖσαν μὲν ἀπὸ τοῦ παλαιολιθικοῦ αἰῶνος χάριν τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, συνεχισθεῖσαν δὲ καθ' ὅλον τὸν μακρὸν χρόνον τοῦ ἑλληνικοῦ βίου μέχρι τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ὡς ἐκ τῆς ἀνευρέσεως ἐνταῦθα συντριμμάτων ἀγγείων τεκμαιρόμεθα.

Ὁ δίσκος ἔχει διάμετρον 0·09 καὶ πάχος 0·03 περίπου καὶ πρὸς τὸ ἄνω μέρος φέρει δύο τρήματα πρὸς ἀνάρτησιν. Φέρει δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἐν ἀναγλύφῳ σημειά τινα, ὡς φαίνεται ἐν τῷ δημοσιευομένῳ ἰχνογραφικῷ ἀπεικάσματι· ὄπισθεν δὲ οὐδὲν φέρει σημεῖον. (Ἰδὲ πίν. Α', 33).

Τοιαῦτα δισκοειδῆ σωμάτια πήλινα ἢ λίθινα, εὑρεθέντα ἐν προϊστορικοῖς συνοικισμοῖς ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ εἶναι πολλὰ γνωστά, διαφόρων μεγεθῶν, ἀποκείμενα ἐν τῷ μουσείῳ Ἁλμυροῦ. Τούτων ἀποδίδομεν ἐνταῦθά τινα φωτογραφικῶς (πίν. Γ', 1, 16)[1]. Τὰ ἐπὶ τῶν πηλίνων δὲ τὰ ἰσομεγέθη περίπου πρὸς τὸ ἄνω δημοσιευόμενον φέρουσι δύο τρήματα πρὸς τὰ ἄνω δι' ἀνάρτησιν. Ὁ δὲ Γ. Χατζηζωγίδης πρὸ ἐτῶν εὑρὼν ἐν Θεσσαλίᾳ ὅμοιον μετὰ παραστάσεως πτηνοῦ, ἀναγομένου εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὡς ἐκ τῆς ἐν γένει τεχνοτροπίας αὐτοῦ ἐξάγεται, ἐδημοσίευσεν αὐτὸ ἐν τῇ «*Ἀθηνᾷ*», κατατάξας αὐτὸ εἰς τὰς ἄγνυθας τῆς ἀρχαίας ταλασιουργίας.

Εἰκ. 33. Δίσκος πήλινος.

Ἀλλ' ὁ προκείμενος δίσκος, ὡς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ σημείων ἐξάγεται, φαίνεται ἀναγόμενος εἰς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ δὴ εἰς τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι κατά τινα σημεῖα ὅμοιος τῷ δίσκῳ τῆς ἐν Κρήτῃ Φαιστοῦ [1]. Ὁποία δὲ ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ δισκοειδοῦς τούτου σωματίου; Ἐχρησίμευεν ὡς ἄγνυς; ἦτο ἀνάθημα εἴς τι ἱερόν; Ἀγνοοῦμεν.

Τὰ ἐπὶ τοῦ δίσκου τούτου παριστάμενα σημεῖα εἶναι σύνθετα, **ἰδεογραφικὰ** καὶ **γραμμογραφικά**.

Τὸ ἐν τῷ κέντρῳ εἰκονιζόμενον ἐν εἴδει οἰκοδομήματος, εἶναι ἆρά γε οἰκοδόμημα, ὡς ἐν τῷ δίσκῳ τῆς Φαιστοῦ, ἢ ἄλλο τι; Τίνα σημασίαν ἔχει τὸ ἐπ' αὐτοῦ σημεῖον ἐν εἴδει ἐρωτηματικοῦ λατινικοῦ; Ἡ ἀριστερὰ πρὸ αὐτοῦ ἐξόγκωσις ἐν σχή-

[1] Τὰ ἐπὶ τῶν πινάκων τούτων γράμματα Λ, Π, δηλοῦσι *λίθινον*, *πήλινον*.

[1] L. Pernier, *Il desco di Phaestos* ἐν *Ausonia* III, 1908, σ. 255-302, μετὰ 5 πινάκων καὶ 19 εἰκόνων. Εἶτα ἐν *Revue Archéologique* XV, 1-65. *Le Disque de Phaistos*. A. Evans, *Scripta Minoa* I, 273 κέ., 276. εἰκ. 126 [πίν. XXIV]. 280, εἰκ. 128 α. 282, εἰκ. 129 β, πίν. XII καὶ XIII.

11 9 15.

ματι κεφαλῆς ἀνθρώπου μετὰ λαιμοῦ, ἴσως εἶναι κεφαλή τις πελασγική, ἄνευ ὅμως πτερῶν, ὡς ἐν τῷ δίσκῳ τῆς Φαιστοῦ. Τὸ δὲ στρογγύλον φακοειδὲς ἐξόγκωμα μεταξὺ τῶν δύο τρημάτων, ἴσως δηλοῖ ἀσπίδα πελασγικὴν στρογγύλην, ὡς ἐν τῷ δίσκῳ τῆς Φαιστοῦ. Τὸ δὲ δεξιὰ τοῦ ἐν εἴδει οἰκοδομήματος σημεῖον, προφανῶς ἰδεογραφικόν, ἐν εἴδει Τ, τί δηλοῖ; Τὰ δὲ λοιπὰ σημεῖα φαίνονται μᾶλλον ὄντα γραμμογραφικά. Οὕτω τὸ πρῶτον δεξιὰ γωνιῶδες βλέπομεν καὶ ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ, ἐστραμμένον ἀριστερά. Ἐπίσης δὲ ἐν εἴδει Γ βλέπομεν αὐτὸ ἐν Κρήτῃ ἀνάγλυπον (Evans *Scripta Minoa* I, σ. 232 [πίν. XIII] 42).

Τὸ ἑπόμενον κάτωθεν τοῦ ἐν εἴδει Τ σημείου ἕνεκεν τῆς προστριβῆς τοῦ πηλοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐὰν πρὸς τὰ ἄνω ἦτο ἡνωμένον μετὰ τοῦ ἑτέρου, τοῦ γωνιώδους. Ἐὰν ἦτο ἡνωμένον τότε θὰ ἦτο (Α΄) καὶ θὰ εἶχεν ὁμοιότητα πρὸς τὸ τῶν βράχων τῶν Παγασῶν (Β΄)

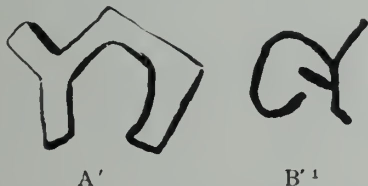

μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ δίσκου (Α΄) ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τἀριστερά, τὸ δὲ ἐπὶ τῶν βράχων Παγασῶν (Β΄) πρὸς δεξιά. Ἐὰν πάλιν δὲν ἦσαν ἡνωμένα τὰ δύο σημεῖα Υ> πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἦσαν κεχωρισμένα, τότε πάλιν ἐπανευρίσκομεν αὐτὰ ἐν τῷ δίσκῳ τῆς Φαιστοῦ ὡς

ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι δίχαλον ἢ περόνη, τὸ δὲ δεύτερον γνώμων (γωνιόμετρον) πρὸς ὀρθογωνισμὸν τοῦ τετραγώνου.

Τὸ μετ᾽ αὐτὸ γράμμα ἢ σημεῖον ὁμοιάζει τῷ ἑλληνικῷ γράμματι M τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ μετ᾽ αὐτὸ ἀριστερὰ εἶναι ἓν μικρὸν Ι· τὸ δὲ μετ᾽ αὐτὸ γωνιῶδες, ἄδηλον ἂν καὶ τοῦτο ἦτο ἡνωμένον μετὰ τῆς καθέτου γραμμῆς τῆς ἡνωμένης μετὰ τοῦ ὑποτιθεμένου λαιμοῦ τῆς κεφαλῆς, ἢ ἦτο κεχωρισμένον. Ἕνεκεν λοιπὸν τῆς προστριβῆς τοῦ δίσκου ἐφθάρησαν κατά τι τὰ ἐπ᾽ αὐτοῦ σημεῖα, οὕτως ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τελείως τὸ σχῆμα αὐτῶν.

Ὡς πρὸς τὸ μέσον γράμμα τὸ ὁμοιάζον τῷ Ι, ἔχομεν ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ τὸ σημεῖον ἤτοι κίονα μετὰ κιονοκράνου ὀρθογωνίου. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἀριστερὰ αὐτοῦ, ὅπερ ἀνωτέρω ἐθεωρήσαμεν ὡς οἰκοδόμημα, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ θεωρούμενον ὡς οἰκοδόμημα στρογγύλον θολωτὸν ἦτο τοιοῦτο:

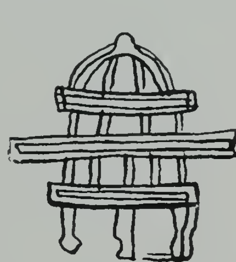

Οἰκοδόμημα στρογγύλον καὶ θολωτὸν ἐκ τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ.

Οἰκοδόμημα (;) τοῦ δίσκου ἡμῶν.

Ἐὰν ἐκ τοῦ ἰδεογραφικοῦ τὸ σημεῖον τοῦ ἡμετέρου δίσκου ἐξελίσσετο εἰς γραμμογραφικὸν θὰ εἴχομεν τὰ σχήματα

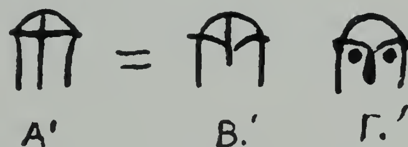

Τὸ πρῶτον (Α΄) εἶναι ἐξέλιξις τοῦ ἰδεογραφικοῦ τοῦ ἡμετέρου δίσκου. Τὸ δεύτερον (Β΄) εἶναι ἐξέλιξις γράμματος, ἀπαντῶντος ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Δικταίου ἄντρου ἐν Κρήτῃ. Τὸ τρίτον (Γ΄) εἶναι ἐξέλιξις ἑτέρου γράμματος, ἀπαντῶντος ἐπὶ ἀγγείου ἐν Ρηνὶ τῆς Θεσσαλίας εὑρεθέντος. Τὰ δύο δὲ τελευταῖα εἶναι συμπλέγματα μετ᾽ ἄλλων σημείων, καθ᾽ ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἤτοι

μετὰ δύο στιγμῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν κεφαλὴν ἄνευ πτερῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου δίσκου, ἔχομεν ὁμοίαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πρώτης ὄψεως

¹ Τὸ σημεῖον τοῦτο ἴσως εἶναι σύνθετον ἐκ δύο σημείων: C καὶ μετὰ γραμμικοῦ προσφύματος. Τὸ δεύτερον σημεῖον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφαῖς βράχων Παγασῶν (*Θεσσ. Προελλην. ἐπιγρ.* σ. 14, πίν. Α΄ 10) καὶ ἐπὶ ὀστράκων ἀγρόων ἀγγείων ἐν τῷ Κεντρικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν (*αὐτόθι* σελ. 77 Β΄).

τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ ἄνευ πτερῶν.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἄνωθεν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἡμετέρου δίσκου σημεῖον ἐρωτήσεως (?) παρατηροῦμεν ὅτι ὅμοια ἐπίχρυσα ἐπὶ τοιχογραφίας ἐκ Κνωσοῦ, εἰσέτι ἀνεκδότου [1].

Ε'. Βάσις ἀγγείου ἐκ Φερῶν.

34. Ἐκ Φερῶν ἐκομίσθη ἡμῖν βάσις ἀγγείου κωνοειδοῦς, ἀποτελουμένη ἐκ κώνου, μετροῦντος ὕψος 0·065 καὶ πάχος 0·05, ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ καὶ καλῶς ἡψημένου, ἔχουσα δὲ τὸ σχῆμα:

Εἰκ. 34. Βάσις κωνοειδὴς ἀγγείου ἐκ Φερῶν [1/3].

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχει ἐγχάρακτον τὸ σημεῖον ┐, ἔχον μῆκος 0·025, ὅπερ βλέπομεν ἐπὶ τῶν σφονδυλίων ὑπ' ἀρ. 2, 5 καὶ 6, ἐν οἷς βλέπει τις τὰς σχετικὰς ἀντιβολάς.

Ἐν Ἁλμυρῷ τῇ 30 Μαρτίου 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

[1] Ἐπὶ σαρκοφάγου ἐξ Ἁγίας Τριάδος ἐπὶ τῆς ὄψεως Α παρίσταται γυνὴ φέρουσα ἀγγεῖα, ἣν κοσμεῖ καὶ στέμμα μετὰ πτεροθυσάνου ἐν τῷ μέσῳ. Αὐτὸ τὸ στέμμα εἶναι ἐσχηματισμένον διὰ σειρᾶς μικρῶν σημείων ἐρωτήσεως. Πρβ. *Revue Archéologique* XV, σελ. 23. *Revue Archéologique* 1908, σ. 281. *Revue de l'Histoire de Religions* 1909, II, 238.

Μελανόμορφοι κύλικες ἐκ Ῥειτσώνας τῆς Βοιωτίας

ὑπὸ

Percy N. Ure.

Ὑποκείμενον τῆς πραγματείας ταύτης εἶναι αἱ μελανόμορφοι κύλικες αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν τάφων, οἵτινες ἀνεσκάφησαν ἐν Ῥειτσώνᾳ (Μυκαλησσῷ) τῷ 1907 καὶ 1908. Σύντομοι κατάλογοι τῶν ἐν λόγῳ τάφων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ἐν BSA XIV καὶ JHS XXIX καὶ ὁ ἀναγινώσκων τὰς ἑπομένας παρατηρήσεις συχνάκις παραπέμπεται νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τοὺς καταλόγους τούτους τοὺς περιλαμβάνοντας πάντα τὰ περιεχόμενα τῶν διαφόρων τάφων.

Αἱ κύλικες ἀνήκουσι πᾶσαι εἰς γνωστοὺς τύπους, ὧν ἡ χρονολογία κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχει ἤδη καθορισθῇ.

Οἱ τύποι A, B ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέσον τοῦ ἕκτου αἰῶνος· οἱ τύποι C, D ἀρχίζουσιν ἐνωρίς, εἰ καὶ πιθανῶς μετὰ τοὺς A, B, καὶ ἔχουσι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος συνεχῆ ἱστορίαν, ἥτις δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἀκόμη ἀκριβέστερον ἐκ τῶν εὑρημάτων τῆς Ῥειτσώνας· οἱ τύποι E, F ἐπικρατοῦσι περὶ τὸ ἔτος 500· ὁ τύπος E ἀπαντᾷ τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ἐκτὸς τῆς περιγραφῆς τῶν τύπων καὶ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐκ Ῥειτσώνας παραδειγμάτων παραπομπαὶ γίνονται ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν εἰς τὰ ὅμοια ἀγγεῖα τὰ εὑρισκόμενα ἔν τισι τῶν κυριωτέρων μουσείων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ στατιστικὴ αὕτη εἶναι πολὺ ἀτελής· ἀλλὰ τὰ μουσεῖα εἰς ἃ παραπέμπει εἶναι τυπικά, ὥστε οἱ ἀριθμοὶ δίδουσιν ἰδέαν τῆς ἐπικρατήσεως ἑνὸς ἑκάστου τῶν διαφόρων τύπων. Λέξεων ἀσαφῶν ὅπως «πολλὰ» καὶ «ὀλίγα» γίνεται πολλάκις χρῆσις λίαν ἀμελῶς ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς συζητήσεσιν· καίτοι ἡ ἰσχὺς θεωρίας τινὸς ἐξαρτᾶται πολλάκις ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀπολύτου ἢ σχετικοῦ, τῶν παραδειγμάτων, ἐφ' ὧν βασίζεται.

Ἓν ἔτι πλεονέκτημα παρουσιάζει ἴσως ἡ στατιστικὴ αὕτη, καίτοι εἶναι οὕτως ἀτελής· αἱ κύλικες [1],

[1] Πλὴν μόνον τῶν ἐν Συρακούσαις, Βιέννῃ, Γοττίγγῃ καὶ τῇ **Bibliothèque Nationale** τῶν Παρισίων. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς θερμοτάτας μου εὐχαριστίας, διὰ τὴν βοήθειαν, ἧς ἔτυχον πανταχοῦ

εἰς ἃς ἀναφέρεται, ἐξητάσθησαν προσφάτως σχεδὸν πᾶσαι ὑπὸ τοῦ γράφοντος. Ὅταν ἀναφέρηται ὅτι τύπος τις δεικνύει ἰδιαιτέραν μορφὴν ἢ διακόσμησιν λεπτομερείας τινὸς ἀσημάντου, ὅπως π.χ. τῆς βάσεως τοῦ ποδὸς ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ χείλους, ὅλα τὰ παραδείγματα εἰς ἃ παραπέμπεται ἐμφανίζουσιν, ἂν δὲν ὑπάρχῃ σημείωσις περὶ τοῦ ἐναντίου, τὰς μικρὰς ταύτας ἰδιότητας. Παρὰ τὸ πρότυπον, ὃ πρὸ μιᾶς γενεᾶς προέβαλεν ὁ Furtwängler ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀγγείων τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου, αἱ λεπτομέρειαι αὗται παραλείπονται πολλάκις ἐν τοῖς καταλόγοις ἔτι καὶ νῦν, εἰ καὶ ἡ σπουδαιότης αὐτῶν ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνει φανερά. Θὰ ἴδωμεν ὅτι αἱ ἄνευ νοήματος αὗται λεπτομέρειαι ἐπαναλαμβάνονται ἀκριβῶς κατὰ λίαν στερεότυπον τρόπον ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀγγείων ἑκάστου ἰδιαιτέρου τύπου. Τοῦτο εἶναι καθ᾽ ἑαυτὸ ἀρκετὰ ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα, ὥστε νὰ ἀναγάγωμεν πάντα τὰ ἀγγεῖα ἑκάστου ἰδιαιτέρου τύπου εἰς ἓν κέντρον κατασκευῆς. Καὶ πρόσθες ὅτι μελέτη ἀκριβεστέρα τῶν μικρῶν τούτων λεπτομερειῶν θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἐνίοτε τὴν ἀποφυγὴν λαθῶν ταξινομήσεως ἢ συμπληρώσεως[1].

Οἱ τύποι εἶναι οἱ ἑπόμενοι:

Α 1 (εἰκ. 1)[2] *καὶ Α 2 (εἰκ. 2, 3)*[3].

Κύπελλον βαθὺ μετὰ χείλους βαθέος· ὁ ποὺς δὲν διαιρεῖται σαφῶς εἰς κορμὸν καὶ βάσιν, ἀλλὰ σχηματίζει μίαν συνεχῆ καμπύλην ἔξω καὶ ἔσω· ἐσωτερικῶς ὁ ποὺς εἶναι χρώματος τοῦ ἐδάφους μετὰ μιᾶς λεπτῆς μελαίνης γραμμῆς (ἢ ἐνίοτε δύο ἢ περισσοτέρων)· συχνάκις εἶδος ἀκάνθης κρέμαται ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ κώνου τοῦ ποδός[4]. Ὁ πυθμὴν κοσμεῖται ἐσωτερικῶς διὰ παραστάσεως ἐν κύκλῳ μελανομόρφου· αὕτη παρουσιάζει ἐνίοτε τρεῖς[5] μορφὰς ἢ καὶ τέσσαρας[6]. Θέμα συχνὸν εἶναι ὁ Ἡρακλῆς μετ᾽ ἀνταγωνιστοῦ[7], πάντων δὲ συχνότατον μία ἁπλῆ μορφή, π.χ. ἀλεκτρυών, σφίγξ, ὁπλίτης, δρομεύς[8]. Ὁ μελανόμορφος πυθμὴν περικυκλοῦται ἐνίοτε μὲν ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ὁμοκέντρων γραμμῶν, π.χ. εἰκ. 3, συχνότερον δὲ διὰ κύκλου διακοσμήσεως, ἧς συνηθέστερον θέμα εἶναι τὸ γνωστὸν ῥοπαλωτὸν κόσμημα τῶν λεγομένων «godrons» (Stabornament) μετὰ (π.χ. Louvre, Album πίν. 68 F 66)[9] ἢ ἄνευ (π.χ., ἔ.ἄ. F 67)[10] ἐστιγμένων γραμμῶν ἑκατέρωθεν. Ἐξωτερικῶς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κυπέλλου εἶναι συχνότατα μέλαν, πλὴν μιᾶς ταινίας τοῦ χρώματος τοῦ ἐδάφους, ἐνίοτε ἁπλῆς[11], συνήθως δὲ πεπληρωμένης μὲ λεπτὰς γραμμὰς ὁριζοντίας (π. χ. εἰκ. 2)[12]. Σπανιώτερον, ἂν καὶ ἀρκετὰ συχνά, ἀπαντᾷ ζώνη ἀκτίνων περὶ τὸ κατώτατον μέρος τοῦ κυπέλλου, ὑπὲρ δὲ ταύτην ζώνη ἢ μέλαινα (π. χ. εἰκ. 1)[13] ἢ φέρουσα κόσμημα ῥοπαλωτὸν (godrons), ἐστιγμένας γραμμὰς ἢ ἄλλο τι ἁπλοῦν κόσμημα[14]. Ὅλων τῶν κυλίκων τοῦ τύπου Α καὶ τὸ χεῖλος καὶ ἡ ζώνη τῶν λαβῶν εἶναι ἐδαφόχρωμα. Διαφέρουσιν αἱ Α 1 τῶν Α 2 μόνον ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν τοῦ μέρους τούτου.

Τῶν Α 1 κυλίκων ἡ κυρία ζώνη τῆς διακοσμήσεως πληροῖ καὶ τὸ χεῖλος καὶ τὴν ζώνην τῶν λαβῶν, αἱ δὲ μορφαὶ *ὀλιγωροῦσι* τὴν διαχωρίζουσαν

ὅπου ἐπεκαλέσθην αὐτὴν παρὰ τῆς τοπικῆς διευθύνσεως, καὶ ἰδιαιτέρως ἐν Ἀθήναις, Θήβαις, Τάραντι, Βάρι, Μονάχῳ, Δρέσδῃ, Λειψίᾳ, Βερολίνῳ, Παρισίοις, Βρυξέλλαις, 's Gravenhage (κ. Scheurleer) καὶ Λονδίνῳ.

[1] Οἱ τεχνῖται εἶναι ἐνίοτε προσεκτικώτεροι τῶν ἀρχαιολόγων περὶ τὰς ἐμπειρικὰς ταύτας λεπτομερείας.

[2] Τοῦ τύπου τούτου αἱ Ἀθῆναι (Ἐθνικὸν μουσεῖον) ἔχουσιν 9 ἀντίτυπα (+1 τμηματικόν), ἡ Βάρη 1, τὸ Βερολῖνον 5, τὸ Κάσσελ 1, Λιψία 5 ἢ 6 τμημ., ἡ Γοττίγγη 2 τμημ., τὸ Βρεταν. Μουσεῖον 1 (+2 τμημ.), τὸ Λοῦβρον 3, ἡ Bibl. Nat. 1 (ποὺς ἀσυνήθης), αἱ Συράκουσαι 2, ὁ Ταρας 6 (+1 τμημ.), ἡ Würzburg 1, ἡ Κανταβριγία 1 (τμημ.).

Ἐκ τούτων προέρχονται ἐξ Ἄργους 1, Κορίνθου 2, Θηβῶν 2, Βοιωτίας 1, Ἐξάρχου 1, Ἑλλάδος 3, Σιάνων 1, Καμείρου 1, Ῥόδου 2, Μήλου 1, Γέλας 1, Συρακουσῶν 1, Τάραντος 8, Νώλας 1, Τυρρηνίας 2 [ὑποτίθεται ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις ὅτι αἱ ἐν Μονάχῳ κύλικες προέρχονται πᾶσαι ἐκ τυρρηνικῶν τάφων· βλέπε Jahn, Vasens. München σ. V]. Ναυκράτεως.

[3] Τοῦ τύπου τούτου αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι 2, τὸ Βερολῖνον 1, αἱ Βρυξέλλαι 1, Γοττίγγη 1 τμημ., Λονδῖνον 3, Μόναχον 2 (ὧν μία 2121, ἔχει τὸν πόδα ἔσωθι μελανα· πρβ. καὶ 2124), Λοῦβρον 2, Τάρας 3 (ὧν 1 τμημ., 1 ἔσωθι ὅλον μέλαν). Würzburg 1.

Ἐκ τούτων προέρχονται ἐκ Κορίνθου 3, Βοιωτίας 1, Σιάνων 2, Τάραντος 3, Νώλας 1, Vulci 1, Τυρρηνίας 3.

[4] 7 Α 1, 4 Α 2 τῶν ἀγγείων τῶν προηγ. ὑποσ.

[5] Π.χ. (Α2) Collignon Couve 640.

[6] Π.χ. (Α2) Brit. Mus. B 379.

[7] Λέοντος ἐπὶ 2 τῶν Α 1 κυλίκων, 1 τῶν Α 2· κενταύρου ἐπὶ 1 τῶν Α 1, 2 τῶν Α 2· Ἀμαζόνος ἐπὶ 1 τῶν Α 1· νεανίου ἐπὶ 1 τῶν Α 2.

[8] 2, 2, 6, 4 ἑνὸς ἑκάστου ἐπὶ τῶν Α 1 κυλίκων· 1, 1, 1, 0 ἐπὶ τῶν Α2.

[9] Οὕτω 7 τῶν Α 1, 4 τῶν Α2.

[10] Οὕτω 18 τῶν Α 1, 2 τῶν Α 2.

[11] Οὕτω 1 τῶν Α 1, 4 τῶν Α 2 τῆς σ.115 ὑποσ. 2, 3 καὶ 9 παραλλαγαὶ (3 Α 1, 6 Α 2).

[12] Οὕτω πλέον ἢ 20 τῶν Α 1, 3 τῶν Α 2.

[13] Οὕτω 5 τῶν Α 1.

[14] Οὕτω 8 τῶν Α 2. Πρβ. Μόναχον 2124, *Notiz.* 1903 σ. 213 εἰκ. 11 καὶ (ὅμοιον ἀλλὰ μετὰ μελανομόρφου κέντρου) Brit. Mus. 1906. 12-15. 3 (Ῥόδου).

αὐτὰ περίμετρον καὶ τὴν μέλαιναν γραμμήν, ἥτις πολλάκις ἐξαίρει τὸν χωρισμόν. Αἱ αὐταὶ παραστάσεις ἀναφαίνονται πλειστάκις διεξηγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον [1].

Τῶν Α 2 κυλίκων τὸ χεῖλος καὶ ἡ ζώνη τῶν λαβῶν φέρουσι διακόσμησιν χωριστήν. Ἐπὶ τοῦ χείλους τὸ συνηθέστατον κόσμημα εἶναι ταινία φύλλων. Τὸ κόσμημα τοῦτο ποικίλλεται μεγάλως· συχνότατα τὰ φύλλα εἶναι σκληρὰ μετ' εὐθέος μίσχου ὁριζοντίου, π. χ. Collignon Couve πίν. XXVI, 641. Τὰ κοσμήματα τῆς ζώνης τῶν λαβῶν εἶναι ἢ ἀνθρώπιναι μορφαὶ ἢ ἀνθεμωτά· δὲν φαίνεται ὅτι ὑπάρχει θέμα τι ὑπερισχῦον.

Αἱ κύλικες τοῦ τύπου Α ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ Zahn [2], ὅστις ἀποδίδει τὰς ἰδιότητας αὐτῶν εἰς ἐπίδρασιν εὐβοϊκήν, ἀλλὰ συμπεραίνει ὅτι τὰ ἀγγεῖα εἶναι κυρίως ἀττικά, συνάγων τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐν μέρει ἐξ ἐπιγραφῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τεμαχίων εὑρεθέντων ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν τύπων Α καὶ Β τῆς ἡμετέρας ὀνοματολογίας, ὧν ὁ δεύτερος, ὅπως καὶ ὁ C, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀττικός. Ὁ Zahn παραπέμπει μόνον εἰς γενικὰς ὁμοιότητας τῆς τεχνοτροπίας [3]. Τὸ συμπέρασμα ἐπιβεβαιοῦται διὰ ὁλοκλήρου σειρᾶς κυλίκων μεταβατικῶν μεταξὺ τῶν δύο τύπων, π. χ. Α, ἀλλὰ μετ' ἀνθεμίων ὅπως Β (π.χ. εἰκ. 4) — Berlin V. I. 4281 (Ἑλλάδος· ὁ ποὺς ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ Brit. Mus. Β 412, κάτωθι)· Göttingen, Jacobsthal σ. 10 ὑποσ. 1.

Α, ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ ἐσωτ. τοῦ κυπέλλου ἁπλῶς χρώματος τοῦ ἐδάφους — Scheurleer, Cat. 380 (ἔξω· σειραὶ γραμμῶν ὅπως κατωτέρω σ. 120 ὑποσ. 1).

Α, ἀλλὰ ὁ ποὺς ὁμοιάζει πλέον πρὸς τὸν Β — Μόναχον 2123· Collignon Couve 644 (ἀμφότεραι φέρουσαι ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν ἀνθέμια, πρβ. ἀνωτ. Berlin καὶ Göttingen), 646· Göttingen, Jacobsthal πίν. IV· Τάρας, 1 Α 1 (Notiz. 1903 σ. 210, εἰκ. 8, 9), 1 Α 2.

Β, ἀλλὰ τὸ κέντρον μελανόμορφον ὅπως Α — βλέπε σ. 118 ὑποσ. 3· ὡσαύτως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν πόδα ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν τύπον Α — Brit. Mus. Β 417· Collignon καὶ Couve 649.

Β, ἀλλὰ μετ' ἀκάνθης ὅπως αἱ Α κύλικες σ. 115 ὑποσ. 4 — Leipzig T 435 (α 2, β 4 τῆς σ. 31) καὶ (μετὰ ποδὸς ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν Α, ἀλλ' ἔσωθι μέλανος) Brit. Mus. Β 412 (α 2 β 1).

Β, ἀλλὰ μετὰ φύλλων περὶ τὸ χεῖλος ὅπως πολλάκις ἐπὶ Α 2 — Leipzig T 434, Brit. Mus. Β 413, Μόναχον 2155, Würzburg 161 (ὅλαι β 1 τῆς σ. 33). Πρβ. Collignon Couve 647 (ὁ ποὺς ἔξω. Β, ἔσω. D), καὶ (μετὰ πυθμένος μελανομόρφου) Vienna, Masner 279.

Ὁλοκλήρως μεταβατικαί. (1) σχῆμα Α, κόσμημα Β — Collignon Couve 692 (ἔσωθι ὅλον μέλαν) καὶ (ὅμοιον, ἀλλὰ μετὰ μελανομόρφου κέντρου λωτῶν καὶ ἀνθεμίων) Brit. Mus. 51. 5-7.3. (2) Τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κυπέλλου καὶ ὁ ποὺς παραλλαγαὶ τοῦ Β· ἐπὶ τοῦ χείλους ταινία λωτοῦ· ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν λαβῶν ἀλεκτρυόνες καὶ κύκνοι· ἐπὶ τοῦ μελανομόρφου κέντρου ἀλεκτρυὼν — Bari ἄνευ ἀριθ., Dresden, Z.V. 839 (Capua). Βλέπε καὶ Berlin 1777· Δελφοί, *Fouilles* V εἰκ. 657, a, b, c.

Κύλικες τοῦ τύπου Α ἐκ Ῥειτσώνας.

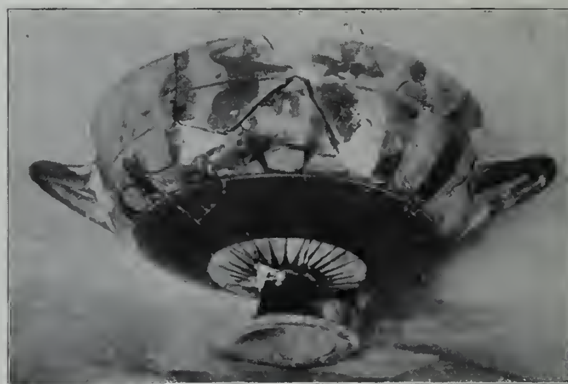

Εἰκ. 1 (1:5). Τάφ. 49 ἀριθ. 261.

1) Α 1· ***εἰκ. 1,*** ὕψ. 0,135μ., διάμ. στομ. 0,25, τάφ. 49 ἀριθ. 261, *BSA* XIV σ. 253 καὶ πίν. IXa (ὅπου δὲν φαίνονται καλῶς αἱ τρεῖς ἐνδεδυμέναι μορφαί, αἱ βλέπουσαι πρὸς τὸ κέντρον, ἑκατέρωθεν τῶν τριῶν τῶν ἐν τῷ κέντρῳ). Ἡ ἐνδυμασία τῆς μορφῆς τῆς ἐπὶ δεξιὰ τῶν τριῶν κεντρικῶν

[1] Π.χ. συμπόσιον 9κις, ἱππεῖς 8κις, ζεύγη ὁπλιτῶν μαχομένων 8κις, ὁπλῖται μαχόμενοι μεταξὺ ἱππέων 3ἰς, κόσμημα λωτῶν καὶ ἀνθεμίων μεταξὺ πτηνῶν 3ἰς. Τοῦτο ἐπὶ 40 περίπου ἀγγείων.

[2] *Berl. Phil. Woch.* 1902 σ. 1259. Πρβ. Orsi, *Mon. Ant.* XIX σ. 102, Buschor σ. 135.

[3] Πρβ. Quagliati, *Notiz* 1903 σ. 209-211.

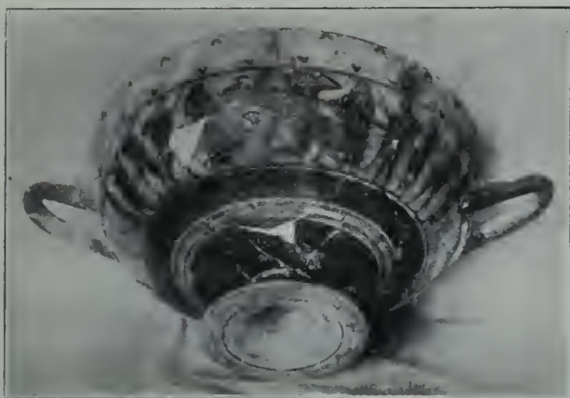

Εἰκ. 2 (1:5). Τάφ. 49 ἀριθ. 263.

Εἰκ. 3. Τάφ. 49 ἀριθ. 263.

κοσμεῖται διὰ μικρῶν δίσκων πορφυρῶν περιστοιχιζομένων διὰ στιγμῶν λευκῶν. Ἐν εἰκ. 1 μόλις φαίνονται οἱ ἱμάντες ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν πυκτῶν. Τὸ μελανόμορφον κέντρον (δρομεὺς ἐν κύκλῳ φέροντι ῥαβδωτὸν κόσμημα) εἶναι τύπου συνηθεστάτου· βλέπε σελ. 115 ὑποσ. 8, 9. Ἀγὼν ἀθλητικός, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, εἶναι σχεδὸν ἄνευ παραλλήλου ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ[1].

Α 2. **εἰκ. 2**[2], **3,** ὕψ. .12, διάμ. στόμ. .255, τάφ. 49 ἀριθ. 263. Τὰ ἀγκωνοειδῆ κοσμήματα[3] ἐπὶ τοῦ χείλους εἶναι ἐναλλὰξ μέλανα καὶ πορφυρᾶ, ὧν πᾶν μέλαν ὑπέρκειται πορφυροῦ καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ κυρία ζώνη φέρει τὴν ἰδίαν παράστασιν ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν πλὴν ὅτι ἐν τῇ μὴ ἀπεικονισθείσῃ λείπει ἡ ἐσχάτη μορφὴ πρὸς ἀριστερά, ὁ δὲ Θησεὺς διευθύνει τὸ ξίφος πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν ἄλλην χεῖρα ὄπισθεν τοῦ νώτου τοῦ Μινωταύρου. Ἡ ἐνδυμασία τῆς ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Θησέως γυναικὸς κοσμεῖται διὰ δίσκων πορφυρῶν περιστοιχιζομένων διὰ στιγμῶν λευκῶν. Ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Μινώταυρος εἶναι ἐν μείζονι κλίμακι παρὰ αἱ ἄλλαι μορφαί. Τὸ θέμα εἶναι συχνὸν ἐν τοῖς τύποις B, C, ἀλλ' ἐν ταῖς A κύλιξι τῆς σ. 115 ὑποσ. 2, 3 ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ τῆς A 1 Nicole 897.

[1] Πρβ. μόνον τὸν δισκοβόλον, Bib. Nat. 314, de Ridder πίν. VII.

[2] Τὰ ἀγγεῖα ἐπεσκευάσθησαν δι' ἁπλοῦ λευκοῦ γύψου. Δυστυχῶς ἐξακολουθεῖ πολλαχοῦ, ἰδιαιτέρως ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, τὸ ἔθιμον νὰ συμπληρῶνται τὰ χρώματα καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἐλλειπόντων μερῶν. Τὸ ἔθος τοῦτο εἶναι οὐ μόνον ἀνεπιστημονικόν, ἀλλὰ καὶ αἰσθητικῶς ἀπαρέσκον εἰς τοὺς ἐκτιμῶντας τὴν ἀρχαίαν ἀγγειογραφίαν.

[3] Πιθανὸς ἐκφυλισμὸς τῆς συνήθους ταινίας φύλλων.

Τύπος B*[4], *εἰκ. 4, μικρογραφικαὶ Kleinmeisterschalen μετὰ χείλους χρώματος τοῦ ἐδάφους.

Κύπελλον ἀβαθέστερον· λαβαὶ μείζονες καὶ κυρτότεραι· ποὺς ὑψηλότερος μετὰ κορμοῦ κυλινδρικοῦ καὶ βάσεως κάτωθεν ἐπιπέδου· ὁ ἐσωτερικὸς σωλὴν καὶ ἡ κάτω ἕδρα τοῦ ποδὸς[5] εἶναι ἐδαφόχρωμα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ γύρου τῆς βάσεως· πλὴν τούτου τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ ποδὸς εἶναι ὅλον μέλαν. Τοῦ κυπέλλου τὸ ἔξω κατώτερον μέρος εἶναι μέλαν ἐκτὸς μιᾶς ταινίας ἐδαφοχρώμου· χεῖλος καὶ ζώνη τῶν λαβῶν εἶναι χρώματος τοῦ ἐδάφους.

Τὸ χεῖλος ἀπαντᾷ καὶ μετὰ μικρογραφικῶν μορφῶν (α 1) καὶ γυμνὸν (α 2)· ἡ ζώνη τῶν λαβῶν ἔχει ἢ ἀνθέμια ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐπιγραφὰς (β 1), ἢ μόνον τὰ ἀνθέμια (β 2), ἢ μόνον τὰς ἐπιγραφὰς (β 3), ἢ εἶναι γυμνὴ (β 4). Ὅλοι οἱ συνδυασμοὶ ἀπαντῶσιν[6] Ἐσωτερικῶς εἰς

[4] Ὁλοκλήρους τυπικὰς κύλικας τοῦ τύπου τούτου τὸ Βερολῖνον ἔχει 16, ἡ Βόννη 1, αἱ Βρυξέλλαι 5, ἡ Κανταβριγία 2, ἡ Δρέσδη 1, τὸ Λούγδουνον 1, ἡ Λιψία 2, τὸ Βρ. Μουσ. 13, τὸ Μόναχον 21, ἡ Ὀξφόρδη 1, τὸ Λοῦβρον 11, ἡ Bibl. Nat. 1, ὁ Τάρας 4, ἡ Βιέννη 1, ἡ Βυρτσβούργη 5, Northampton (Castle Ashby) 3. Δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ κύλικες σ. 116, 117 ὑποσ. 5, 6 (στίχ. 6-11).

[5] Παραλλαγαὶ εἶναι — (1) μέλαινα ταινία περὶ τὸν ἔσω κῶνον ὅπως εἰκ. 15 — Berlin V. I. 4495 (S. Maria di Capua, σ. 117 ὑποσ. 6)· Louvre A 242 (Κύπρου· ποὺς βραχύς). (2) συγκεντρικοὶ κύκλοι περὶ τὴν βάσιν — Louvre F 97.

[6] Τῶν 88 κυλίκων σ. 117 ὑποσ. 4 εἶναι 33 α 1 β 1 (1 Κορίνθου, 1 Τάραντος, 21 Τυρρηνίας, 2 Ἰταλίας) 5 α 1 β 2 (2 Τυρρηνίας)· 9 α 1 β 3 (6 Τυρρηνίας, 1 Ἰταλίας)· 16 α 1 β 4 (5 Κύπρου, 1 Ναυκράτεως, 6 Τυρρηνίας)· 21 α 2 β 1 (1 Καμείρου, 1 Τάραντος, 10 Τυρρηνίας)· 1 α 2 β 2 (Τάραντος)· 1 α 2 β 3 2 α 2 β 4 (1 Τάραντος). Ἀσυνήθεις εἶναι Berlin V. I. 4495 (α 1, β ἀνθέμια καὶ προτομή, ποὺς σ. 117 ὑποσ. 5)· Μόναχον 2148 (α ἐπιγραφὴ ἄνευ νοήματος ἄνω-

τὴν κορυφὴν τοῦ χείλους ὑπάρχει λεπτὴ ταινία ἐδαφόχρωμος[1]· εἰς τὸν πυθμένα τοῦ κυπέλλου ὑπάρχει κέντρον ἐδαφόχρωμον μετὰ ἑνὸς κύκλου μέλανος[2].

Μία παραλλαγή, ἧς ὑπάρχουσι πολυάριθμα παραδείγματα[3], φέρει τὸ κέντρον τοῦτο μεῖζον καὶ διὰ μελανομόρφου παραστάσεως κοσμούμενον, περιστοιχιζόμενον δὲ ὑπὸ ῥαβδωτοῦ κοσμήματος ἐν κύκλῳ ὅπως ἐν τοῖς ἀγγείοις τοῦ τύπου Α.

Κύλιξ τοῦ τύπου Β ἐκ Ῥειτσώνας.

Εἰκ. 4 (1:4). Τάφ. 49 ἀριθ. 264.

Εἰκ. 4, ὕψ. 0,12μ., διάμ. στομ. 205, τάφ. 49 ἀριθ. 264, *BSA* XIV σ. 254 καὶ σ. 263 εἰκ. 12. 3. Ὡς πρὸς τὸν μόνον ἱππέα (γυμνὸν ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς) πρβ. Louvre A 243 (α1 β4). Ὅμοιαι ἄνευ νοήματος ἐπιγραφαὶ ἀπαντῶσιν ἐπὶ 18 (10 α1 β1, 5 α1 β3, 3 α2 β1) ἐκ τῶν 88 κυλίκων σ. 117 ὑποσ. 4.

Τύπος C (εἰκ. 5-10).

Ποὺς καὶ κατώτερον μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ κυπέλλου, ὅπως Β· οὕτω καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυπέλλου, πλὴν ὅτι τὸ χεῖλος διαχωρίζεται σαφέστερον ἀπὸ τοῦ κατωτέρου μέρους ἐν τῷ Β ἢ ἐν τῷ C. Ἐξωτερικῶς, χεῖλος μέλαν· μελανόμορφος παράστασις ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν λαβῶν. Ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ σειρᾷ τοῦ τύπου τούτου (C1)[4] τὸ κόσμημα τῆς ζώνης τῶν λαβῶν ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ τύπου Β. Ἀπαντῶσιν ἐν διαφόροις συνδυασμοῖς (βλέπε σ. 118 ὑποσ. 4) τὰ ἴδια ἀνθέμια ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν, αἱ ἴδιαι ἐπιγραφαὶ (ὑπογραφαί, προπόσεις, ἢ ἄνευ νοήματος) καὶ αἱ ἴδιαι μικρογραφικαὶ μορφαί. Μόνον, ἐν ᾧ ἐν ταῖς Β κύλιξιν αἱ τελευταῖαι εἶναι συνήθως ἐπὶ τοῦ χείλους[5] καὶ ἢ μόναι ἢ ἐν μικροῖς συμπλέγμασι δύο τριῶν μορφῶν, ἐν ταῖς C κύλιξι σχηματίζουσι πολλάκις συνεχὲς διάζωμα ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν[6]. Ἐν γένει αἱ μορφαὶ τοῦ διαζώματος τάσσονται ἐν ἁπλῇ σειρᾷ βλέπουσαι πᾶσαι πρὸς τὸ κέντρον (εἰκ. 5, 7, 8). Ἀλλ᾽ ἐν

θεν κριοῦ, β1) 2168, 2169, Cambridge 66 (α2, β ἐπιγραφὴ ἄνευ νοήματος ἑκατέρωθεν μορφῆς)· Μόναχον 2170 (α2, β ἀνθρώπιναι μορφαὶ (13+15)). Αὗται πᾶσαι ἐκ Τυρρηνίας προέρχονται. [Μόναχον 2157, ὁ ποὺς εἶναι ἀσυνήθης, ἀλλὰ πιθανῶς δὲν ἀνήκει εἰς τὸ κύπελλον].

[1] Ἐκτὸς Hannover K. S. 757 (α1 β1). Βλέπε καὶ Μόναχον 2130, Würzburg H 1645, ὧν τὸ χεῖλος ἐσωτερικῶς εἶναι ὅλον ἐδαφόχρωμον μετα λεπτῶν μελαινῶν ταινιῶν.

[2] Ἐκτὸς Dresden, Hettner[4] 134 (α2 β1), μέλαν ὅλον.

[3] Berlin 1770-1775, Cambridge 68, 69, Brit. Mus. B 416, 419-423 καὶ (μετὰ μελαίνης ταινίας περὶ τὸν ἐσωτερικὸν κῶνον τοῦ ποδὸς) 418, Μόναχον 2131 2136, 2142-2147, 2171, 2172, Oxford V 233, Louvre F 82, F 83, F 83 bis, F 84, A 241, Συρακοῦσαι Notiz. 1893 σ. 127-8. Würzburg 399 (βάσις ὅπως Paris F 97 σ. 117 ὑποσ. 5), 400. Castle Ashby ἄνευ ἀριθ.

Τόπος εὑρέσεως· Κάμειρος 3, Κύπρος 1, Συράκουσαι 1, S. Maria di Capua 1, Vulci 2, Τυρρηνία 22.

Τῶν 39 τούτων ἀγγείων εἶναι 3 α1 β1, 1 α1 β3, 20 α2 β1, 1 α2 β3, 13 α2 β4, 1 (Μόναχον 2172) α2 β ἀντίνωτοι σφίγγες καὶ ἄνευ νοήματος ἐπιγραφαί. Αἱ σφίγγες τοῦ Μον. 2172 ἔχουσιν ἕνα πόδα ἀνυψούμενον κατὰ τὸν ἀρχαιότερον ῥυθμόν. Ἀβάσιμος εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Walters (*Ancient Pottery* I σ. 374) ἡ ὑποστηρίζουσα ὅτι ἡ σειρὰ αὕτη εἶναι μεταγενεστέρα τῶν ἄνευ μελανομόρφου κέντρου συνήθων Β κυλίκων.

[4] Ἀκέραια τυπικὰ παραδείγματα ἔχουσιν αἱ Ἀθῆναι 3, Bari 2, Berlin 17, Bruxelles 3, Cambridge 2 (ὧν μία, 64, ἄνευ ταινίας περὶ τὸ χεῖλος, πρβ. Hannover σ. 118 ὑποσ. 1), Dresden 1, Göttingen 1, Leiden 1, Leipzig 1, Brit. Mus. 12, Μόναχον 47 (ὧν 2 Samml. Arndt.), Oxford 1, Louvre 4, Bibl. Nat. 3 (ὧν μία μετὰ τοῦ ποδὸς assez court), Τάρας 26, Vienna 2. Würzburg 7.. Northampton (Castle Ashby) 1.

Τούτων 9 ἔχουσιν ἀνθέμια ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν καὶ ἐπιγραφάς, 7 ἀνθέμια, ἐπιγραφάς, μορφὰς (π. χ. Notiz. 1903 σ. 36 εἰκ. 5), 1 τὰ ἴδια ἐκτὸς τῶν ἀνθεμίων, 18 ἀνθέμια καὶ ζῷα, 51 ἀνθέμια καὶ ἀνθρώπους (τούτων 9 καὶ ζῷα), 21 μόνον ζῷα, 10 μόνον ἀνθρώπους, 13 ἀνθρώπους καὶ ζῷα, 4 σφίγγας ἑκατέρωθεν τῶν λαβῶν καὶ ἀνθρώπους (δηλαδὴ 3 ἐν Τάραντι ἐκ Gravinola, ὧν μία προϊὸν ἀμελοῦς ἐργασίας, καὶ Brit. Mus. B 387, Vulci, ὅπου αἱ σφίγγες ἀνυψοῦσι τὸν πόδα).

Τόπος εὑρέσεως Κόρινθος 2, Ἰσθμὸς 1, Χαλκὶς ἢ Τάναγρα 1, Κάμειρος 3, Ῥόδος 1, Ἀμαθοῦς 1, Ἀρσινόη 1, Σαλαμὶς (Κύπρου) 1, Τάρας καὶ ἐν τοῖς πέριξ 26, Nola 8, Canosa 1, Vulci 8. Orvieto 1, Τυρρηνία 47, Capodimonte 1. Προσθετέαι αἱ ἑξῆς παραλλαγαὶ — (1) μελανόμ. κέντρον ὅπως Α· Ἀθῆναι, Nicole 895 (Ῥόδου), Berlin 1799 (Vulci), 1800 (Vulci), Μόναχον 2238, 2240 (ἀμφότ. Τυρρηνίας). Τὰ τελευταῖα 4 μεγάλα καὶ μετὰ τεθρίππων ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν λαβῶν. (2) ἐσωτερικὸν ὅλως μέλαν. Brit. Mus. B 398 (Vulci). (3) ποὺς ἀσυνήθης· Dresden, Hettner[4] 133 (Nola), Μόναχον 2188. 2189 (ἀμφότ. Τυρρηνίας), Louvre F 74.

[5] Βλέπε σ. 117 ὑποσ. 6.

[6] Πρβ. τοῦ τύπου Β μόνον Μόναχον 2170, σ. 117 ὑποσ. 6.

σειρᾷ κυλίκων μειζόνων (διαμ. περίπου 0,30) τῆς συνήθους (διάμ. περίπου 0,20) παρατηρεῖται ἀνάπτυξίς τις.

Αἱ μορφαὶ γίνονται βαθμηδὸν ὀλιγώτερον πομπώδεις καὶ ὀλιγώτερον μικρογραφικαί, ἡ δὲ ζώνη, ἐφ' ἧς ζωγραφοῦνται, γίνεται μικρὸν κατὰ μικρὸν εὐρυτέρα (οὕτω καὶ δύο τῶν ἐν Τάραντι κυλίκων σ. 118 ὑποσ. 4). Ἀντὶ ἀνθεμίων ὑπάρχουσιν ἐνίοτε σφίγγες [1], αἵτινες ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων ἀνυψοῦσι τὸν ἕνα πόδα. Εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας φάσεις τῆς ἀναπτύξεως ἀνήκουσιν ἀγγεῖα τοῦ Σακωνίδου (*Notiz.* 1903 σ. 34-5, εἰκ. 1-4) καὶ τοῦ Γλαυκύτου (Μόναχον 2243 = Gerhard *Aus. Vas.* 235-6, Brit. Mus. B 400) [2], τῆς δὲ νεωτέρας παράδειγμα εἶναι ἡ ἡμετέρα εἰκ. 9 [3].

Ὁ ***τύπος C 2*** [4] (εἰκ. 10) εἶναι μεταγενεστέρα ἀνάπτυξις τοῦ C 1, κατὰ τοῦτο διαφέρων, ὅτι αἱ κύλικες τοῦ C 2 εἶναι μικρότεραι καὶ ἔχουσι τὴν ζώνην τῶν λαβῶν κεκοσμημένην ὅπως ἐν τῇ εἰκ. 10. Τὰ μεγάλα ἁπλᾶ φύλλα εἶναι ἐξέλιξις λωτοῦ· πρβ. τάφ. 31 ἀριθ. 201 = ***εἰκ. 11.*** Ὁ τύπος C 2 ἐμφανίζεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἕκτου αἰῶνος καὶ παραμένει πιθανῶς ἐπὶ σημαντικὸν μέρος τοῦ πέμπτου.

Κύλικες τοῦ τύπου C ἐκ Ῥειτσώνας.

Εἰκ. 5 (2:7). Τάφ. 49 ἀριθ. 262.

Εἰκ. 6 (1:3). Τάφ. 51 ἀριθ. 232.

Εἰκ. 7 (1:4) Τάφ. 51 ἀριθ. 233.

Εἰκ. 8 (1:4). Τάφ. 51 ἀριθ. 233.

[1] Π.χ. Μόν. 2243, Τάρ. εἰκ. 9, Würzburg 355, 356 τῆς ἑπομένης ὑποσημειώσεως καὶ πρβ. ἀνωτ. σ. 118 ὑποσ. 4.

[2] Πρβ. Nicole 903 (Ῥόδου). Berlin 1784, 1790, 1797 (Vulci), 1798 (Vulci), Brit. Mus. 93. 7-12. 12 (= *JHS* XVIII σ. 293, Αἰγίνης). 1906. 12-15. 2 (Ῥόδου). Μόναχον 2241, 2242, 2243 (παντα Τυρρηνίας). Louvre F 72 καὶ (διάμ. 0,25, Τυρρηνίας) F 75, Τάρας *Notiz.* 1897 σ. 234 εἰκ. 9, 10, Würzburg 355, 356 (ἀμφότ. ἐκ Vulci· ἐν 356 ὁ ποὺς τοῦ τύπου D εἶναι ἐσφαλμένη συμπλήρωσις). Πρβ. καὶ Berlin 1799, 1800, Μόναχον 2238, 2240, σ. 118 ὑποσ. 4.

[3] Πρβ. Brit. Mus. B 390 (ζεύγη ὁπλιτῶν) καὶ (κεκοσμημένας τεθρίπποις) Brit. Mus. B 399, Collignon Couve 1106, Μόναχον 2239 (Τυρρηνίας). Ὅλαι φέρουσιν ἀντινώτους σφίγγας (ὅπως εἰκ. 9).

[4] Αἱ C 2 κύλικες ἀποτελοῦσι μετ' ἄλλων ἀγγείων ὁμοίως κεκοσμη-

C 1 (α) τυπικαί.

(1) ὕψ. 0,13, διάμ. στομ. 0,21, τάφ. 49 ἀριθ. 262, *BSA*. XIV σ. 254 (ὅπου ἀντὶ «σχῆμα ὅμοιον τῷ ἀριθ. 261» γραπτέον «264») — (α) σάτυρος, μαινάς, σάτυρος, μαινάς, σάτυρος· σάτυροι πρὸς δεξ., μαινάδες (1) πρὸς δεξ. μὲ κεφαλὴν πρὸς ἀρ., (2) ὅλη πρὸς ἀριστ.· μεταξὺ ἑκάστου ἐσχάτου σατύρου καὶ τοῦ παρακειμένου ἀνθεμίου γραμμὴ πλαγία ἐκ στιγμῶν συγκειμένη (πρβ. *Notiz*.1897 σ. 234 εἰκ.10)[1]. (β) ***εἰκ. 5***· πύκται[2]· πρὸς ἀριστ. αὐτῶν τρεῖς ἱστάμενοι ἄνδρες, πρὸς δεξ. πέντε, ὥστε, ὅπως πολλάκις συμβαίνει, τὸ κύριον σύμπλεγμα δὲν εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἐν τῷ κέντρῳ.

(2) ***εἰκ. 6,*** ὕψ. 0,12μ., διάμ. στομ. 0,19, τάφ. 51 ἀριθ. 232, *BSA*. XIV σ. 269. (α) τρεῖς σειρῆνες· (β) σφίγξ, σειρήν (;), σφὶγξ (ἐσφαλμένως *BSA*. XIV δύο σειρῆνες, μία σφίγξ).

(3) ***εἰκ.7, 8,*** ὕψ.0,135, διάμ. στομ.0,22, τάφ. 51 ἀριθ. 233, ἔ.ἄ. (α) Θησεὺς καὶ Μινώταυρος[3]· ἑκατέρωθεν δύο ἐνδεδυμέναι μορφαί, ὧν αἱ ἔσχαται κάθηνται· (β) τρεῖς δρομεῖς πρὸς δεξ.[4]· ἑκατέρωθεν δύο ἐνδεδυμέναι μορφαί. Αἱ κύπτουσαι μορφαὶ τοῦ κέντρου εἶναι μείζονες τῶν ἑκατέρωθεν ὀρθῶν.

Εἰκ. 9 (1:5). Τάφ. 31 ἀριθ. 169.

(β) Ἐσχάτη φάσις

Εἰκ. 9, διάμ. στομ. 0,27, τάφ. 31 ἀριθ. 169, ἔ.ἄ. σ. 275. Ὁ περὶ τὴν κορυφὴν τοῦ κορμοῦ τοῦ ποδὸς ἔκτυπος γῦρος εἶναι συνήθης καθ' ὅλας τὰς φάσεις τοῦ τύπου[5].

Εἰκ. 10 (1:3). Τάφ. 31 ἀριθ. 197.

Εἰκ. 11 (1:4). Τάφ. 31 ἀριθ. 201.

C 2

Τάφ. 31 ἀριθ.197 ***(εἰκ.10)*** καὶ 200[6]· ὕψ..08, διάμ. στομ. 0,14, *BSA*. XIV σ. 278.

Τύπος D, εἰκ. 12-16.

Αἱ κύλικες τοῦ τύπου τούτου κατελέχθησαν ὑπὸ Droop[7]. Χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ὁ πούς, οὗ

μένων (π.χ. *Röm. Mitt.* XIII σ. 321 εἰκ. 30) μίαν ὁμάδα ἥτις ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν μελέτην. Διὰ τοῦτο δὲν παρατίθεται στατιστική.

[1] Χαρακτηριστικὰ τοῦ τύπου π.χ. Μονάχου 2193, 2205 (ἀμφότ. Τυρρηνίας)· Τάραντος δύο κύλικες ἐκ Gravinola· Würzburg 272, 278, 355 (272, 355 ἐκ Vulci)

[2] Πρβ. Μόναχον 2220 (Τυρρηνίας).

[3] Πρβ. Μόναχον 2243 (σ. 119 ὑποσ. 2).

[4] Πρβ. Berlin 1787 (Καμείρου)· Louvre F 80· Τάραντ. (1) Notiz.1903 σ. 40 εἰκ. 9, (2) κύλικα ἐκ R^le Arsenale, Villa Pepe·

[5] Ἐν τῷ συνόλῳ τῶν κυλίκων, εἰς ἃς παρεπέμψαμεν, ἀπαντᾷ ἐπὶ 24 ἐκ τῶν συνήθων C1, ἐπὶ 10 ἐκ τῶν μεγαλυτέρων. Ἐν τῷ τύπῳ B εἶναι ἀσυνήθης, π. χ. Leipzig T 52 (σ. 117 ὑποσ. 4), Louvre A 242, F 97 (σ. 117 ὑποσ. 5).

[6] Ἔπρεπε νὰ καταλεχθῇ εὐθὺς μετὰ τὸν 197. Ἡ περιγραφὴ τῶν 189-208 ἐν *BSA*. XIV σ. 277-8 δὲν εἶναι ἀκριβής. Αἱ 192-200 πιθανῶς ὅλαι (οὐχὶ τρεῖς μόνον) ἐπρόκειτο νὰ ἔχωσιν ἁλυσοειδῆ ταινίαν ὑπὸ τὰ ἀνθέμια· τρεῖς τοὐλάχιστον (συμπεριλαμβανομένης τῆς 197) ἔχουσι λευκὰς στιγμὰς εἰς τὰς βάσεις τῶν ἀνθεμίων· ἐν 8 τοὐλάχιστον τὰ φύλλα τῶν ἀνθεμίων εἶναι ἐν μέρει πορφυρᾶ. Ὑπάρχουσι 10 (οὐχὶ 9) ἐκ τῶν κυπέλλων τούτων. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 201 (εἰκ. 11) δὲν ἔχει πόδα μετὰ κορμοῦ. Μόνον τρεῖς (191 = εἰκ. 16, 197 = εἰκ. 10, 200) ἔχουσι πόδα μετὰ διακεκριμένου κορμοῦ. Μόνον οὗτοι λοιπὸν συμπεριλαμβάνονται ἐνταῦθα.

[7] *JHS*. XXX σ. 25 καὶ εἰκ. 9 12. Προσθετέα εἶναι — (1) μετὰ τῶν ῥαβδώσεων· D1, Τάρας 60 (κόσμημα λωτῶν), 3687 (ἀνθεμίων), D2 *Notiz*. 1897 σ. 230-3, ἀριθ. A, B, εἰκ. 5-8. Pellegrini *Ne-*

5 10 15

τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ εἶναι ἐδαφόχρωμον, συχνάκις δὲ καὶ μετὰ ῥαβδώσεων ὁριζοντίων, ὁ δὲ γῦρος τῆς βάσεως εἶναι κυρτὸς καὶ μέλας (πρβ. τοὺς τύπους B, C, εἰκ. 4, 7, ὅπου εἶναι εὐθύγραμμος καὶ χρώματος τοῦ ἐδάφους). Ἡ βάσις εἶναι ὑποκάτω ἐπίπεδος, ὡς καὶ ἐν τοῖς τύποις B, C. Τὸ χεῖλος εἶναι μέλαν καὶ ἡ ζώνη τῶν λαβῶν μελανόμορφος ὅπως ἐν τῷ τύπῳ C. Ἐπὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ κυπέλλου οὐδέποτε ἀπαντᾷ ἡ ἐδαφόχρωμος ταινία, ἥτις πάντοτε ἀπαντᾷ ἐν τοῖς τύποις B, C. Ἐνίοτε τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ὅλον μέλαν ἐκτὸς ζώνης ἀκτίνων ὅπως ἐν εἰκ. 12· συχνότερον ἀπαντῶμεν διαφόρους συνδυασμοὺς τῶν κοσμημάτων, ἅτινα παρατηροῦνται εἰκ. 13-16, ἰδιαιτέρως δὲ τὰς ἀκτῖνας, τὰς ὁριζοντίας ζώνας παχειῶν καὶ λεπτῶν γραμμῶν, τὴν ἐρυθρόμορφον στρεπτὴν ταινίαν τῶν εἰκ. 11 a, c, d τοῦ Droop, καί, μόνον ἐν D 1. τὰ ἀνεστραμμένα ζῷα τῆς εἰκ. 13.

Δύο ἄλλαι λεπτομέρειαι εἶναι ἀξιοσημείωτοι, διότι τονίζουσι τὴν ὁμοιογένειαν τῆς ὁμάδος ταύτης· (1) ὁ ἐσωτερικὸς κῶνος τοῦ ποδὸς φέρει κάτω σχεδὸν πάντοτε μέλαιναν ταινίαν καθὼς παρατηρεῖται ἐν εἰκ. 15. Αὕτη δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς τύποις B, C[1]. (2) Ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κυπέλλου τῶν D κυλίκων ὑπάρχει λεπτὴ ταινία χρώματος τοῦ ἐδάφους περὶ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ χείλους· αἱ κύλικες τῶν τύπων B, C κατὰ μὲν τὰ ἄλλα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τοῦ τύπου D ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ κυπέλλου, ἡ ἀντίστοιχος ὅμως ταινία εὑρίσκεται περὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ χείλους[2].

Δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν τὰς D κύλικας, λαμβάνοντες ὡς ἀρχὴν τὸ κόσμημα τῆς ζώνης τῶν λαβῶν. Ἐπὶ ταύτης ἀπαντᾷ ἐν μὲν τῇ σειρᾷ D 1 ταινία λωτῶν, ἢ ἐνίοτε ἀνθεμίων, μετὰ μίσχων συνδιαπλεκομένων, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ (D 2) μορφαὶ ἀνθρώπιναι καὶ ἰδιαιτέρως τέθριππα καὶ ζεύγη ὁπλιτῶν, ἑκατέρωθεν δὲ ἀμφοτέρων τῶν λαβῶν σφὶγξ βλέπουσα πρὸς τὴν λαβήν, ἢ ἀνθέμιον.

Ὁ Droop νομίζει ὅτι αἱ κύλικες τοῦ τύπου τούτου εἶναι ἀττικῆς ἐργασίας, διεξαχθείσης ὑπὸ λακωνικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ θεωρία ὅτι εἶναι ἀττικαὶ ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς στενῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν ἀναμφισβητήτως ἀττικὸν τύπον C. Πρβ. π.χ. τὴν ἡμετέραν εἰκ. 9 (τύπ. C) πρὸς τὴν εἰκ. 15 (τύπ. D 2) καὶ πάλιν τὴν εἰκ. 10 (τύπ. C) πρὸς τὴν εἰκ. 16 (τύπ. D 1). Καὶ ἐν Ῥειτσώνᾳ καὶ ἐν Τάραντι (*Notiz.* 1897 σ. 229 —) κύλικες τοῦ τύπου D 2 εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ κυλίκων τοῦ αὐτοῦ μὲν μεγέθους, ἀλλὰ παρουσιαζουσῶν προηγμένην φάσιν τοῦ τύπου C 1. Αἱ ἐκ τοῦ ταραντίνου τάφου[3] προερχόμεναι κύλικες τῶν δύο τύπων δὲν παρουσιάζουσι τόσην ὁμοιότητα ὅσην αἱ ἡμέτεραι εἰκ. 9, 15· ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ κύλικες τοῦ τύπου C (*Notiz.* 1897 εἰκ. 9, 10) ἀναφέρονται ὡς simile alle precedenti, δηλαδὴ πρὸς τὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου προερχομένας D κύλικας, ἔ.ἀ. εἰκ. 5-8. Αἱ δύο D κύλικες φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν «Αντιδορος εποε» διὰ γραμμάτων, ἅτινα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἀττικά.

Αἱ ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν D κυλίκων καὶ τῶν λακωνικῶν (κυρηναϊκῶν) εἶναι ἀναμφισβήτητοι. Ἤδη ὁ Mariani ἀνεγνώρισεν αὐτὰς (*Notiz.* 1897 σ. 237). Ἂν αἱ D κύλικες κατεσκευάσθησαν ὑπὸ ἄμεσον λακωνικὴν ἐπίδρασιν, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς χρονολογίας. Ὡς πρὸς δὲ ταύτην, δυνάμεθα, χάρις εἰς τὰς ἐν Ῥειτσώνᾳ ἀνασκαφάς, νὰ εἴμεθα ἀκριβέστεροι τοῦ Droop, ὅστις δὲν εἶναι πολὺ σαφής. Ὁ μετὰ ῥαβδώσεων κορμὸς τοῦ ποδὸς καὶ ἡ βάσις ἡ μετὰ γύρου κυρτοῦ, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὸν ἡμέτερον τύπον, εἶναι κατ᾽αὐτὸν

crop. Felsin. εἰκ. 19. (2) ἄνευ τῶν ῥαβδώσεων· D 1, Τάρας, τρεῖς ὅμοιαι τῇ κατ. εἰκ. 13 ἀλλὰ μετὰ μαιάνδρου ἀντι ζῴων, δύο ὅμοιαι τῇ κατ. εἰκ. 16 ἀλλα μετὰ ἀλεκτρυόνων ἀνεστραμμένων ἀντὶ τῶν στιγμῶν, μία ὁμοία τῇ εἰκ. 9d τοῦ Droop. D 2, Collignon Couve 821 (ὁ πούς νέος) 822 καὶ (ἡ βάσις κάτωθι ὁμοιάζει μᾶλλον πρός τὴν κατ. εἰκ. 18) 823, Nicole 899.

Τόπος εὑρέσεως· D 1, Τάναγρα 1, Ῥόδος 2, Τάρας 8, Vulci 1, Τυρρηνία 3. D 2, Τάναγρα 1, Τάρας 2, Vulci 1, Bologna 1.

Πρβ. προσέτι Bonn 1581, ὁμοίαν τῇ κατ. εἰκ. 16, πλὴν ὅτι ἡ ζώνη τῶν λαβῶν κοσμεῖται διὰ μεγάλων στιγμῶν, τό δὲ κύπελλον ἔχει ἐκροὴν καὶ συμπεφυκός πῶμα. Μόναχον (μικρὰ παρασημειώματα) 1146, πούς συνήθης, κύπελλον ὅλον μέλαν· 1840, ὅμοιον ἀλλὰ μετὰ τετραγώνου ἐδαφοχρώμου ὑπό ἑκάστην λαβὴν καὶ ἄνευ τῶν ῥαβδώσεων περὶ τόν κορμόν καὶ τῆς μελαίνης ταινίας περὶ τόν ἐσωτερικὸν κῶνον τοῦ ποδός. Βλέπε καὶ Droop σ. 27 καὶ εἰκ. 13 α, β.

[1] Ἐκτός μόνον τῶν σ. 117 ὑποσ. 5, σ. 118 ὑποσ. 3 καταλεχθέντων παραδειγμάτων καὶ Dresden 133 σ. 118 ὑποσ. 4.

[2] Droop εἰκ. 13 α, b (κύπελλα ἔξωθι τύπου D, πόδες τύπου B, C) φέρουσι ταινίαν ἐν τῇ B, C θέσει, ἡ δὲ 13 α δευτέραν ἐν τῇ D θέσει. Αἱ δύο ταινίαι ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῇ 2244 τοῦ Μονάχου, ἥτις ἔχει καὶ ἄλλας σχέσεις πρὸς τὸν τύπον D.

[3] Ἂν καὶ εἶναι τάφος θαλαμοειδὴς «a camera» καὶ ἀνεσκάφη ἄνευ ἐποπτείας, ὅμως τὰ εὑρήματα καταδεικνύουσι μίαν μόνον ταφήν.

χαρακτηριστικὰ τῶν λακωνικῶν ῥυθμῶν V, VI (500-350 πΧ, *JHS.* XXX σ. 1, 3, πρβ. *BSA.* XIV σ. 43, *JHS.* XXVIII σ. 179). Αἱ κύλικες τῆς ἐν *JHS.* XXX εἰκ. 13, ἃς χρονολογεῖ ὡς συγχρόνους ἴσως πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν φάσιν τοῦ λακωνικοῦ IV (550-500 πΧ), παρουσιάζονται προσέτι ὡς «κατά τι ἀρχαιότεραι» τῶν τοῦ ἡμετέρου τύπου D (ἔ.ἄ. σ. 27). Χρονολογῶν λοιπὸν τὸν τύπον D ὡς «τοῦ ὑστέρου μέρους τοῦ ἕκτου αἰῶνος» (ἔ.ἄ., σ. 23) φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος: δὲν προτίθεται ὑποδιαιρέσεις χρονολογικάς.

Ἐν Ῥειτσώνᾳ αἱ δύο D 2 κύλικες [1] καὶ μία μετάπτωσις τοῦ D 1 (εἰκ. 16) προέρχονται ἐκ τάφου τοῦ τέλους περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος· αἱ δὲ τρεῖς συνήθεις D 1 ἐκ τῶν τάφων 50, 51, ὧν ἡ χρονολογία δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα τοῦ 550. Τὸν τάφον 50 ὀφείλομεν ἴσως νὰ ἐκλάβωμεν ὀλίγον ἀρχαιότερον [2].

Ἢ λοιπὸν ἡ κατασκευὴ τοῦ ποδὸς τοῦ εἴδους τούτου ἤρχισεν ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐνωρίτερον παρ᾽ ὅτι ὑποθέτει ὁ Droop, ἢ ἡ λακωνικὴ τεχνοτροπία δὲν ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν ἡμέτερον τύπον D, ἀλλὰ ἀμφότεραι κατάγονται ἐκ τρίτης τινὸς τεχνοτροπίας. Ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Droop ὅτι αἱ *JHS.* XXX εἰκ. 13 a, b (κύλικες τοῦ τύπου D 1, ἀλλ᾽ ἔχουσαι πόδας [3] τοῦ τύπου C) εἶναι πιθανῶς ἀρχαιότεραι τοῦ ἡμετέρου τύπου D, φαίνεται ἀβάσιμον.

Τὸ ζήτημα τῆς λακωνικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἀττικῶν κυλίκων δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τοῦ τύπου A. Ὁ Droop προβάλλει μίαν κύλικα τοῦ τύπου τούτου, εἰκ. 14, 15, διὰ ζώνης λωτῶν κεκοσμημένην. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὰς λακωνικάς. Ἡ A 2 κύλιξ Collignon-Couve 640 (ἐκ Κορίνθου) φέρει ἑκατέρωθεν ἑκατέρας λαβῆς ἀνθέμιον ὁριζόντιον, ὅπερ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν θέσιν ὑπενθυμίζει τὰ λακωνικά. Ὅμοια ἀνθέμια ἀπαντῶσιν ἐπὶ κύλικος ἄνευ ἀριθμοῦ ἐν Leipzig ἐκ S. Maria di Capua, ἥτις εἶναι παραλλαγὴ τοῦ τύπου A 2 [4].

Ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ φαίνεται ὅτι ἡ ἐν ταῖς A κύλιξι μὴ ἀττικὴ ἐπίδρασις εἶναι κυρίως εὐβοϊκή [5]. Καὶ πάλιν λοιπὸν ἀβέβαιον καθίσταται ἂν ἀπαντῶμεν ἐπίδρασιν λακωνικήν, ἢ ἂν καὶ εἰς τὰς A κύλικας καὶ εἰς τὰς λακωνικὰς ἐχρησιμοποιήθη κοινόν τι πρωτότυπον ἰωνικόν [6]. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ ὁριζόντια ἀνθέμια τὰ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας εἰκ. 14 [7] καὶ τὰ ἐπὶ τῆς νεωτέρας C 1 κύλικος Würzburg 356 ἅτινα εἶναι κατὰ πολὺ ὅμοια πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς νεωτέρας παραλλαγῆς τοῦ τύπου A 1 Berlin 3993 (=*Samml. Sabouroff* πίν. LI, ἐξ Ἄργους) παρήχθησαν πιθανῶς ἐκ τοῦ τύπου A 1 μᾶλλον ἢ ἀμέσως ἐκ τῆς λακωνικῆς τεχνοτροπίας. Τὰ ὁριζόντια ἀνθέμια ἀπαντῶσι πάλιν ἐπὶ τῶν ἐν Μονάχῳ A 2 κυλίκων 2121, 2122 [8] καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Μονάχῳ B κύλικος ἐχούσης μελανόμορφον κέντρον 2133·

Δύο D 2 κύλικες, *Notiz.* 1897 σ. 230-3, A (εἰκ. 5, 6 b), B (εἰκ. 6 a, 7, 8), φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν «Ἀντιδορος εποε». Δὲν κατελέχθησαν ὑπὸ τοῦ Droop. Ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Τάραντος ἐπὶ οὐδετέρας αὐτῶν παρατηρεῖται τὸ χαρακτηρίζον τὰς D κύλικας ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ. Τοῦτο δὲ λίαν εὐεξήγητον καθ᾽ ὅτι τὸ μέρος τοῦτο λείπει [9]. Οἱ δύο πόδες, καθ᾽ ὅσον δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν σῳζομένων μερῶν, εἶναι τοῦ τύπου D. Τὰ κύπελλα εἶναι ὁλοκλήρως τοῦ τύπου D 2. Καθίσταται λίαν πιθανὸν ὅτι καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀνώτερα μέρη τῶν κορμῶν ἔφερον τὰ συνήθη χαρακτηριστικὰ τοῦ τύπου [10].

[1] Δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε αἱ καλύτεραι οὔτε πιθανῶς αἱ ἀρχαιότεραι τοῦ τύπου D 2.

[2] Frickenhaus, *Tiryns* I σ. 53. Buschor σ. 81.

[3] Γνησίους. ἀλλὰ συγκολληθέντας κατὰ νεωτέρους χρόνους, ὥστε ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ἀνήκωσιν εἰς τὰς κύλικας ταύτας. Πρβ. ὅμως σ. 121 ὑποσ. 2.

[4] Χεῖλος καὶ ζώνη τῶν λαβῶν στενὰ καί, ἐκτὸς τῶν ἀνθεμίων, ἄνευ κοσμήματος. Ἡ βάσις φέρει κάτωθι μέλανας συγκεντρικοὺς κύκλους ὅπως Würzburg 399 σ. 118 ὑποσ. 3. Ὁ ἐσωτερικὸς κῶνος τοῦ ποδὸς μέλας καὶ μετ᾽ ἀκάνθης. Ὁ ἐσωτερικὸς μελανόμορφος κύκλος τοῦ πυθμένος (πολεμιστὴς ἔφιππος διὰ ῥοπαλωτοῦ κοσμήματος περικυκλούμενος) μεγαλύτερος τῶν συνήθων· πρβ. πάλιν τὰς λακωνικὰς κύλικας.

[5] Ανωτ. σ. 116.

[6] Πρβ. Böhlau, *Nekrop.* σ. 131, Pottier, *Cat.* II σ. 513, Laurent, *Rev. Arch.*[4] X σ 37.

[7] Μεταξὺ τῶν ὁριζοντίων ἀνθεμίων ἡ Collignon-Couve 640 (A 2) φέρει τέθριππον ὅπως ἡ εἰκ. 14.

[8] Βλέπε καὶ τὴν ἐρυθρόμορφον στρεπτὴν ταινίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐπί τινων D 2 κυλίκων.

[9] Notiz. 1897 σ. 230, 232. 'L'attribuzione del piede alle tazze . . . è resa quasi certa dalla natura dell' impasto, dal colore della terracotta e dalla vernice', ἔ.ἄ., σ. 230 ὑποσ. 2. Ὁ Μ., γράφων πρὸ τοῦ Droop, παραλείπει τὸ πειστικὸν ἐπιχείρημα ὅτι οἱ μόνοι εὑρεθέντες ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ τάφου δύο μεγάλοι πόδες τοῦ τύπου D ἀνήκουσιν ἀναγκαστικῶς εἰς τὰ δύο μόνα μεγάλα κύπελλα τοῦ αὐτοῦ τύπου.

[10] Αἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου μικρότεραι μέλαιναι κύλικες F, G φέρουσι ζώνην ἐδαφόχρωμον περὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ.

Ὁ Mariani (*Notiz.* 1897 σ. 238) ἐξαίρει τὰς ἀγγειογραφικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο κυλίκων τοῦ Ἀντιδώρου, καὶ βασιζόμενος ἐπὶ τῆς λέξεως «ἐποε» καὶ τῆς θέσεως [1] τῶν ἐπιγραφῶν, συμπεραίνει ὅτι Ἀντίδωρος ἦτο ὁ κεραμεὺς καὶ ὅτι ἐγένετο ἐργοδότης διαφόρων ἀγγειογράφων. Ἐν τῇ γραφῇ μιᾶς τῶν δύο κυλίκων ἀναγνωρίζει στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γλαυκύτου [2], ὡς καὶ ὁ Pellegrini (*Necrop. Felsin* σ. 33) ἐν τῇ τῆς ἐν Bologna D 2 κύλικος. Ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἔχει οὐδὲν τὸ ἀπίθανον, καὶ μόνον τονίζει τὸ γεγονός, ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀντιδώρου εἶναι ἀκριβῶς τὰ τοῦ ἡμετέρου τύπου D 2. Οὐδὲν τῷ ὄντι διακρίνει τὰς δύο ὑπογεγραμμένας κύλικας τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπου ἀπὸ τῶν ἄνευ ὑπογραφῆς· πρβ. π. χ. *Notiz.* 1897 εἰκ. 5 πρὸς Droop εἰκ. 11 d, 12 b, καὶ τὰς ἀνωτ. εἰκ. 14, 15, πρβ. δὲ καὶ *Notiz.* 1897 εἰκ. 7, 8 πρὸς Droop εἰκ. 11 c. Αἱ ὁμοιότητες αὗται εἶναι τόσον στεναὶ ὅσον αἱ μεταξὺ τῶν δύο ὑπογεγραμμένων κυλίκων. Δυνάμεθα λοιπὸν μετά τινος πιθανότητος νὰ ἀποδώσωμεν πᾶσαν τὴν σειρὰν τῶν D 2 κυλίκων εἰς τὴν τεχνοτροπίαν, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἀντιδώρου.

Κύλικες τοῦ τύπου D ἐκ Ῥειτσώνας.

Εἰκ. 12 (2:7). Τάφ. 51 ἀριθ. 234.

Εἰκ. 14 (1:5). Τάφ. 31 ἀριθ. 167.

Εἰκ. 13 (1:4). Τάφ. 51 ἀριθ. 231.

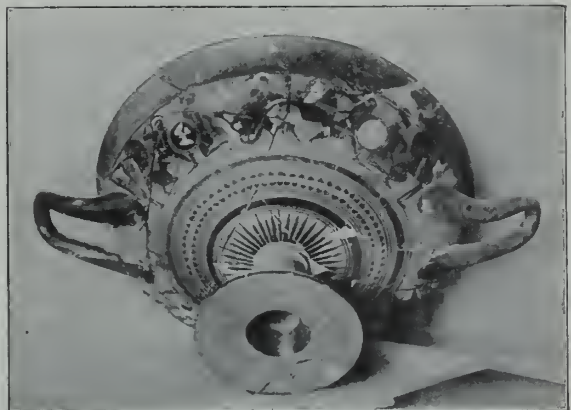

Εἰκ. 15 (1:5). Τάφ. 31 ἀριθ. 168.

1) Τάφ. 50 ἀριθ. 266 a· παραλείπεται *BSA.* XIV σ. 261· ὕψ. 0,13, διάμ. στομ. 0,19· ἀτελὴς καὶ ἀμαυρά· ἡ ζώνη τῶν λαβῶν φέρει λωτοὺς καὶ εἶναι στενωτέρα ἢ ἐν εἰκ. 12· ὑπὸ ταύτην τὸ κύπελλον εἶναι ὅλον μέλαν, πλὴν ὅτι ὀλίγον ἄνωθι τοῦ ποδὸς ὑπάρχει λεπτὴ ζώνη ἐδαφόχρωμος φέρουσα δύο λεπτὰς ταινίας μελαίνας· δὲν ὑπάρχει ταινία ἐδαφόχρωμος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κυπέλλου εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ χείλους καὶ τοῦ κατω-

[1] Οὐχὶ ἀπολύτως πειστικῆς· πρβ. π.χ. τὸ μελανόμορφον κόσμημα ὑπὸ τὴν βάσιν, Berlin 1800, Μόναχον 2238.

[2] Ἀνωτ. σ. 119.

Εἰκ. 16 (1:3). Τάφ. 31 ἀριθ. 191

τέρου μέρους.

2) **Εἰκ. 12:** διάμ. στομ. 0,21· τάφ. 51 ἀριθ. 234, *BSA*. XIV σ. 269.

3) **Εἰκ. 13.** διάμ. στομ. 0,21· τάφ. 51 ἀριθ. 231, ἔ. ἀ.

4) **Εἰκ. 14.** διάμ. στομ. 0,28· τάφ. 31 ἀριθ. 167, ἔ.ἀ., σ. 275· ἡ βάσις κάτωθι δὲν εἶναι ἐπίπεδος ὅπως συνήθως ἐν τῷ τύπῳ D (πρβ. εἰκ. 12, 13, 15, 16).

5) **Εἰκ. 15·** διάμ. στομ. 0,27· τάφ. 31 ἀριθ. 168, ἔ. ἀ.

6) **Εἰκ. 16.** διάμ. στομ. 0,17· τάφ. 31 ἀριθ. 191, ἔ.ἀ., σ. 277· πρβ. Droop εἰκ. 10 b· τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ εἶναι ἄνευ ῥαβδώσεων ἐδαφόχρωμον.

Τύπος Ε[1]. Εἰκ. 17 (Ε 1), 18-23 (Ε 2).

Τὸ κύπελλον εἶναι ἀβαθὲς καὶ ἄνευ χείλους διακεκριμένου· ὁ κορμὸς τοῦ ποδὸς εἶναι βραχὺς καὶ δὲν διαχωρίζεται σαφῶς οὔτε ἀπὸ τοῦ κυπέλλου οὔτε ἀπὸ τῆς βάσεως. Ἔξω ἡ κυρία ζώνη πληροῖ σχεδὸν τὸ ὅλον ὕψος τοῦ κυπέλλου· τὸ θέμα εἶναι συχνάκις διονυσιακόν[2]· τὸ ἔδαφος πληροῦται διὰ κλάδων[3]· ὑπὸ ἑκατέραν λαβὴν ἀπαντᾷ συχνάκις μέγα φύλλον κισσοῦ[4] ἢ δελφίς[5]. Ὑπὸ τὴν κυρίαν ζώνην ὑπάρχουσι γραμμαί τινες ἰσχναὶ καὶ ταινίαι μέλαιναι· ὑπὸ ταύτας τὸ λοιπὸν μέρος εἶναι μέλαν ἐκτὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ γύρου τῆς βάσεως, ὅστις εἶναι χρώματος τοῦ ἐδάφους. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπάρχει μέγα κέντρον χρώματος τοῦ ἐδάφους μετὰ μιᾶς ἁπλῆς μορφῆς[6], πολλάκις διονυσιακῆς[7], δι' οὐδενὸς κοσμήματος περικυκλουμένης ἐκτὸς ἐνίοτε κύκλων τινῶν λεπτῶν μελανῶν[8]. Τὰ χαράγματα εἶναι γενικά· τὸ πορφυροῦν καὶ τὸ λευκὸν ἀπαντῶσι συχνά, ἀλλὰ ὑπάρχουσι κύλικες στερούμεναι ἐντελῶς τῶν χρωμάτων τούτων.

Αἱ Ε 1 κύλικες διαφέρουσι τῶν Ε 2 ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς βάσεως.

Ε 1 (εἰκ. 17)· γῦρος τῆς βάσεως ὀλίγον κοῖλος· βάσις κάτω ἐπίπεδος μετὰ κεντρικοῦ κοίλου κυλινδρικοῦ σωλῆνος ὀξέως διαχωριζομένου. Τὰ ἄρτι μνημονευθέντα μέρη εἶναι ὅλα ἐδαφόχρωμα ἐκτὸς μελαίνης ταινίας περὶ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κυλίνδρου.

Ε 2 (εἰκ. 18)· γῦρος τῆς βάσεως κυρτός· ἡ βάσις κάτωθι κοιλαίνεται ὅλη πρὸς τὸ ἄνω ἀπὸ τῆς περιφερείας, πρῶτον μὲν βαθμηδόν, ἔπειτα ἀποτόμως, ἀλλ' ὅλη ἐν μιᾷ συνεχεῖ καμπύλῃ. Ὑποκάτω περιθέει εὐρεῖα ταινία μέλαινα, ἥτις ἐνίοτε ἐξαπλοῦται ἐπὶ σχεδὸν ὁλοκλήρου τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ποδός· ἐκτὸς ταύτης, τὰ ἄρτι μνημονευθέντα μέρη εἶναι ὅλα ἐδαφόχρωμα. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ ποδὸς ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐρυθρομόρφων κυλίκων[9].

Ὁ τύπος Ε ἀνήκει εἰς διάφορον τῶν τύπων A-D σειρὰν καὶ ἔχει διάφορον γενεαλογίαν. Χρονολογεῖται περίπου ἀπὸ τοῦ 500 πΧ. καὶ εἶναι ἀνάπτυξις ἢ μᾶλλον ἐκφυλισμὸς ὁμάδος κυλίκων ὁμοίων ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, μειζόνων δὲ καὶ ὡραιοτέρων, ὧν

[1] Τοῦ τύπου τούτου αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι 3Ε1. 2Ε2, Berlin 6Ε1, 3Ε2, Bruxelles 1Ε1, 1Ε2, Dresden 3Ε1. Hannover 1Ε1, 1Ε2 (164· τὸ μελανόμορφον κέντρον μεγαλείτερον τῶν συνήθων), Leiden 1 Ε1, Leipzig 1 Ε1, Brit. Mus. 19 Ε1, 13 Ε2, Μόναχον 4 Ε1, Oxford 2 Ε1, Louvre 4 Ε1, Bib. Nat. 7 Ε1, Salisbury 1 Ε1, Τάρας 1 Ε1, 1 Ε2.

Τόπος εὑρέσεως· Ἑλλὰς 1 Ε1, Λαύρειον 2 Ε1, Ἰσθμός 2 Ε1, Κόρινθος 1 Ε2, Τάναγρα 1 Ε2, Μῆλος 1 Ε2, Ῥόδος 3 Ε1, 2 Ε2, Κάμειρος 14 Ε1, 11 Ε2, Κύπρος 1 Ε1, Σμύρνη 1 Ε1, Θύμβρα (τῆς Τρῳάδος) 1 Ε1, Τάρας 1 Ε1, 1 Ε2, Νῶλα 1 Ε1, Cervetri 1 Ε1, Chiusi 1 Ε1, Τυρρηνία 5 Ε1 Ἰταλία 1 Ε1.

[2] Οὕτω 29 Ε1, 7 Ε2 τῆς προηγ. ὑποσ.

[3] Οὕτως ὅλαι αἱ κύλικες σ. 116 ὑποσ. 1 ἐκτὸς Berlin 2064 (Ε2, Κορίνθου). Dresden Ζ. V. 2003 (Ε1, Λαυρείου), Brit. Mus. B 439 (Ε2, Καμείρου), B 449 (Ε2, Ῥόδου). Τούτων ὅλων καὶ οἱ πόδες εἶναι ὀλίγον ἀσυνήθεις.

[4] Οὕτω 26 Ε1, 13 Ε2, σ. 116 ὑποσ 1.

[5] Οὕτω 19 Ε1 σ. 116 ὑποσ. 1 [οὐδεμία Ε2, ὅθεν ἡ παρὰ Collignon-Couve ἄπους 830 εἶναι πιθανῶς Ε1].

[6] Οὕτως ὅλαι αἱ κύλικες σ. 32 ὑποσ. 1 ἐκτὸς Berlin V. I. 2986 (Ε1, Ῥόδου, Jahrb. I. σ. 151), V. I. 2961 (Ε2, Ῥόδου, ἔ. ἀ., σ. 150), Brit. Mus. B 449 (Ῥόδου, Cat. II σ. 233).

[7] Οὕτω 21 Ε1, 6 Ε2, σ. 116 ὑποσ. 1.

[8] Ἐκτὸς Berlin V. I. 2961, Brit. Mus. B 449, ἀνωτ. ὑποσ 6.

[9] Π.χ. Brit. Mus. E 13. Ἀλλὰ πρβ. καὶ τὴν νεωτέραν E 112.

ὁ πούς σαφῶς διαχωρίζεται ἀπὸ τοῦ κυπέλλου, π.χ. Brit. Mus. B 428, 430, 434.

Καὶ ὁ Ε 1 καὶ ὁ Ε 2 διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ πολὺ τοῦ πέμπτου αἰῶνος (Pottier *Cat.* I σ. 115).

Οἱ ὕστεροι οὗτοι ἐπίγονοι εἶναι ἔτι χονδροειδέστεροι καὶ ἀμελέστεροι· τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐν γένει ὀλίγον μείζονα· ὁ μελανόμορφος κύκλος τοῦ πυθμένος γίνεται πολὺ μεγαλύτερος. Φάσεις τῆς μεταπτώσεως παρατηροῦνται ἔν τισι τῶν κυλίκων σ.116 ὑποσ.1, π.χ. ἰδιαιτέρως Brit. Mus. 64.10-17. 295 (Ε 2, Καμείρου), Hannover 164 (Ε 2). Αἱ δὲ κύλικες αἵτινες παρουσιάζουσι τὴν τελειοτάτην ἐκδήλωσιν τῶν τάσεων τούτων δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐν σ.116 ὑποσ. 1. Πέντε παραδείγματα σῴζονται ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Θηβῶν κατασχεθέντα παρά τινι παντοπώλῃ· σχεδὸν δὲ ἀναμφισβητήτως εὑρέθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Θηβῶν[1]. Δύο (εἰκ. 20-23) εἶναι τοῦ τύπου Ε 2, τὰ δὲ ἄλλα Ε 1 μετὰ μορφῶν σειληνῶν. Ἄλλα παραδείγματα εἶναι Collignon-Couve 1095, 1096[2].

Ὅτι αἱ κύλικες αὗται εἶναι τοῦ πέμπτου αἰῶνος καθίσταται σχεδὸν βέβαιον ἐκ τῆς τεχνικῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς τὰς συνήθεις κύλικας τοῦ τύπου Ε καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς εἰκ. 20 πρὸς ἐρυθρομόρφους κύλικας, οἷα Collignon-Couve 1207 (πίν. 43), καὶ ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ῥειτσώνας, ὅπου κύλικες τοῦ εἴδους τούτου δὲν εὑρέθησαν, ἐνῷ οἱ τάφοι ἀντιπροσωπεύουσι δαψιλῶς σχεδὸν πᾶσαν τὴν κλασικὴν περίοδον ἐκτὸς τοῦ πέμπτου αἰῶνος[3].

Αἱ συνήθεις Ε κύλικες εἶναι ἐξ ὑποθέσεως ἀττικαί, ὅπως τὰ πρωτότυπα αὐτῶν, ὧν τινα φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Νικοσθένους, π.χ. Louvre F 121, 122, 123. Τοῦτο, τοὐλάχιστον, εἶναι τὸ φυσικὸν συμπέρασμα δεδομένων τῶν τόπων, ἐν οἷς εὑρέθησαν. Αἱ νεώτεραι μετὰ μείζονος μελανομόρφου κύκλου πυθμένος δὲν δύνανται νὰ ἀποδοθῶσι μετὰ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἀνήκουσιν εἰς περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀττικοὶ κεραμεῖς κατεσκεύαζον κυρίως ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, ἐν ᾧ οἱ Βοιωτοὶ κατεσκεύαζον μελανόμορφα· πρβ. ἐκτὸς τῶν καβειρικῶν ἀγγείων τὰ μετ' ἀνθεμίων κτλ. ἀγγεῖα ἐκ Ῥειτσώνας (Ure, *Black Glaze Pottery* πίν. 9, 10, 11), ἴσως δὲ καὶ νεωτέρας ἀπομιμήσεις τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἐκ Βουρβᾶ κυλίκων οἷα *AJA.* 1909 σ. 395 εἰκ. 5[4]. Ὁ κ. Κλαυδιανός, τεχνίτης τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, μοὶ λέγει ὅτι πιστεύει ὅτι τὰ Collignon Couve 1095, 1096 προέρχονται ἐκ βοιωτικῶν τάφων τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Ὥστε πιθανῶς ὅλαι αἱ κύλικες τοῦ εἴδους τούτου, εἰς ἃς ἤδη παρεπέμφθη, εὑρέθησαν ἐν Βοιωτίᾳ, καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους, ὧν ἡ διδασκαλία (425 πΧ) πιθανῶς δὲν ἀφίσταται κατὰ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐν λόγῳ κυλίκων, Βοιωτός τις εἰσέρχεται λέγων ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ἐξαγάγῃ ἀττικὰ κεράμια εἰς τὴν Βοιωτίαν:

«-ἀφύας ἢ κέραμον; — ἀλλ' ἔντ' ἐκεῖ.» σ. 902.

Ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐν Ἀθήναις παραδείγματα παρουσιάζουσιν ἀμφότερα ἔσω καὶ ἔξω τὴν Ἀθηνᾶν. Δύο τῶν κυλίκων τῆς σ.125 ὑποσ. 2, Collignon-Couve 1097, 1098, παρουσιάζουσι τὴν γλαῦκα τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ μία ἐπ' ἀμφορέως ὅπως ἐπὶ νεωτέρων ἀττικῶν νομισμάτων. Αἱ ἕ.ἄ. μνημονευθεῖσαι κύλικες B 446-8 τοῦ Brit. Mus. εὑρέθησαν ἐν Καμείρῳ. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀπόδειξις ὅτι αἱ ἐν λόγῳ κύλικες εἶναι βοιωτικῆς κατασκευῆς· ἀλλ' ἐν τῇ παρούσῃ ἀγνοίᾳ περὶ τῆς βοιωτικῆς ἀγγειογραφίας τοῦ πέμπτου αἰῶνος καθὼς καὶ περὶ τῆς νεωτέρας χονδροειδοῦς μελανομόρφου τεχνοτροπίας ἐν γένει, φρονιμώτερον εἶναι νὰ μὴ ἐκφέρωμεν εἰσέτι γνώμην τελειωτικήν.

Κύλικες τοῦ τύπου Ε.

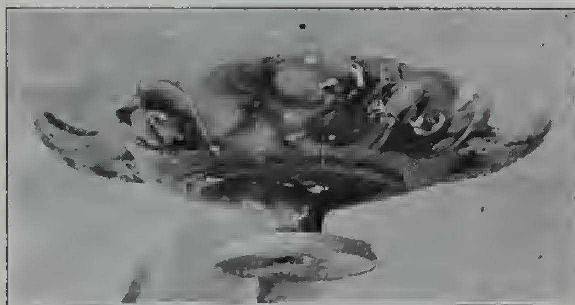

Εἰκ. 17 (1:4). Τάφ. 18 ἀριθ. 71.

[1] Τὴν πληροφορίαν ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν κ. Ν. Παππαδάκην.

[2] Πρβ. τὰς ὁμοίας ἀλλὰ μετὰ χείλους μέλανος κύλικας Collignon-Couve 1094, 1097-1102, 1105, 1107, Brit. Mus. B 446-448.

[3] Βλέπε Ure, *Black Glaze Pottery* σ. 36-7.

[4] Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν βλέπε Ridgeway, *Essays and Studies*, σ 174 ὑποσ 5

Εἰκ. 18 (1:4). Τάφ. 18 ἀριθ. 72.

Εἰκ. 19 (1:4). Τάφ. 18 ἀριθ. 72.

(1) ἐκ Ῥειτσώνας.

Ε 1, **εἰκ. 17,** διάμ. στομ. 0,19, τάφ. 18 ἀριθ. 71, *BSA*. XIV σ. 290· ἔσωθι, ἐν τῷ μελανομόρφῳ κέντρῳ (διαμ. 0,08), ἀνὴρ γυμνὸς (λείπει ἡ κεφαλὴ) ὅμοιος πρὸς τὸν ἔξω, τὸν διώκοντα τὴν μαινάδα· ὑπὸ ἑκατέραν λαβὴν φύλλον κισσοῦ. Ὀφθαλμοὶ ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν τῇ κύλικι ταύτῃ ἀπαντῶσιν ἐπὶ 9 Ε 1 κυλίκων τῆς σ. 124 ὑποσ. 1· δὲν ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν Ε 2.

Ε 2, **εἰκ. 18, 19,** διάμ. στομ. 0,24, τάφ. 18, ἀρ. 72, ἔ.ἄ. Ἡ κεντρικὴ μορφὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν εἶναι, ὅπως λέγεται ἐν *BSA*., ταυροκέφαλος. Ὑπὸ ἑκατέραν λαβὴν φύλλον κισσοῦ.

(2) οὐχὶ ἐκ Ῥειτσώνας.

Ε 2, **εἰκ. 20, 21,** διάμ. στομ. 0,25, ὕψ. 0,08.

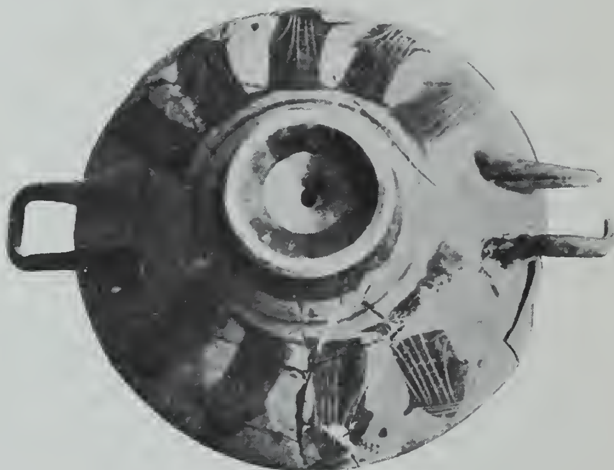

Εἰκ. 20 (1:4)· ἐκ Βοιωτίας.

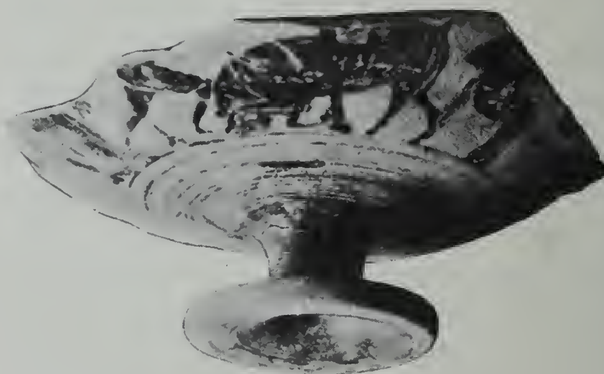

Εἰκ. 22 (1:3)· ἐκ Βοιωτίας.

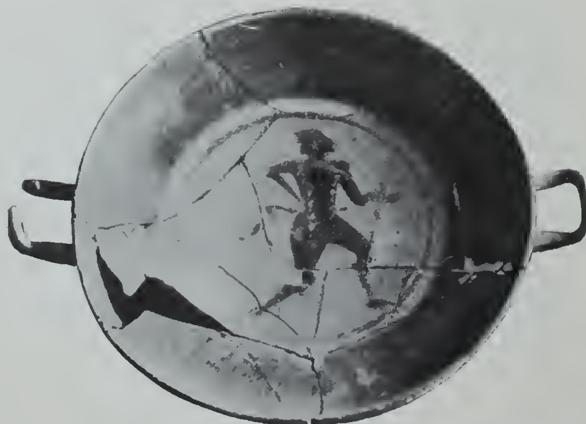

Εἰκ. 21. Ἐσωτερικὸν τῆς κύλικος τῆς εἰκ. 20.

Εἰκ. 23. Ἐσωτερικὸν τῆς κύλικος τῆς εἰκ. 22.

Ε 2, **εἰκ. 22, 23**· τμηματικόν· διάμ. τοῦ μελανομόρφου κέντρου 0,14· ὑπὸ ἑκατέραν λαβὴν (λείπουσιν ἀμφότεραι) φύλλον κισσοῦ.

Τύπος F[1], εἰκ. 24, 25, πίν. 1.

Καίτοι ὁ τύπος οὗτος δὲν ἔχει κορμόν, ὅμως διὰ τὸ ἀβαθὲς κύπελλον καὶ τὸ ἐσωτερικὸν κόσμημα εἶναι φυσικὸν νὰ τάξωμεν αὐτὸν μᾶλλον εἰς τὰς κύλικας ἢ τοὺς σκύφους. Τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ὁλοκλήρως μέλαν ἐκτὸς τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῶν λαβῶν, τῶν ἀντιμετώπων ταῖς λαβαῖς μερῶν τοῦ κυπέλλου, τοῦ γύρου τῆς βάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ ποδός, ἅτινα εἶναι χρώματος τοῦ ἐδάφους. Ἡ παράστασις πληροῖ ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυπέλλου.

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ τύπου F δὲν ἔχομεν πολλὰς εἰδήσεις. Μία κύλιξ τοῦ Brit. Mus., B 460, ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ συνήθους τύπου F, τὸ δὲ ἐξωτερικὸν τοῦ συνήθους Ε 1 (πλὴν ὅτι φέρει ἔκτυπον κύκλον περὶ τὴν κορυφὴν τοῦ κορμοῦ)· ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι κύλικες αἵτινες συνδυάζουσι κατά τι χαρακτηριστικὰ ἀμφοτέρων τῶν τύπων, π.χ. Μόναχον 2115 (Τυρρηνίας), Louvre F 417, Würzburg 281, 289 (Urlichs σ. 57-8), ἀβαθεῖς κύλικες ἄνευ κορμοῦ, ὧν τὸ μὲν ἐξωτερικὸν εἶναι μελαμβαφὲς (πρβ. τὸν τύπον F), τὸ δὲ ἐσωτερικὸν φέρει μελανόμορφον κέντρον (πρβ. τὸν τύπον Ε).

[1] Τοῦ τύπου τούτου γνωρίζω μόνον — Berlin V. I. 4982 (ἠγοράσθη ἐν τῇ νοτίᾳ Ῥωσσίᾳ· διάμ. 0,17· ὁπλίτης φέρων στρογγύλην ἀσπίδα, ἧς ἐπίσημον ἄγκυρα λευκή, καὶ κράνος μετὰ λόφου ὑψηλοῦ· ἑκατέρωθεν αὐτοῦ γυνή· ἐν τῷ ἐξέργῳ στιγμαὶ μεγάλαι· κλάδοι, πορφυροῦν, λευκόν, χαράγματα), V. I 3140. 232 (πόλεως τῆς Χρυσοχοῦ T. 208 II· τὸ ἥμισυ λείπει· Ἡρακλῆς φέρων ῥόπαλον· ἄνευ ἐξέργου· πορφυροῦν, λευκόν, χαράγματα), V. I. 3140. 233 (Πολ. τ. Χρ. T. 208 II· τεμάχια· κεφαλὴ Διονύσου καὶ ἡμιόνου· κλάδοι· πορφυροῦν, λευκόν, χαράγματα, Brit. Mus. Cat. II σ. 235 B 458, 459 καὶ (μετὰ ταινίας μελαίνης περὶ τὴν παράστασιν· ἐκ Πολ.τ. Χρ.) 461, Louvre A 240 (Κύπρου, Pottier, *Album* πίν. 9), *Mon. Ant.* I. σ. 841-2, πίν. V 6 (Μεγάρων Ὑβλαίων), Torino ἄνευ ἀριθ. (κιθαριστής, νεανίας, δύο ῥαβδοῦχοι, ὧν ὁ εἷς γονατίζει· ἔξεργον· πορφυροῦν, χαράγματα. Δὲν ἔλαβα εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς τὴν κύλικα ταύτην). Πρβ. καὶ τὸν πίνακα Louvre F 146.

Κύλιξ τοῦ τύπου F ἐκ Ῥειτσώνας.

Εἰκ. 24 (3:7). Τάφ. 12 ἀριθ. 42.

Εἰκ. 25 (3:7). Τάφ. 12 ἀριθ. 42.

Εἰκ. 24, 25, πίν. 1, ὕψ. 0,045, διάμ. στομ. .14, τάφ. 12 ἀριθ. 42, *JHS.* XXIX σ. 318. Ἡ χρωματιστὴ ἀπεικόνισις προέρχεται ἐξ ὑδατογραφίας τοῦ κ. E. Gillieron υἱοῦ. Τὸ θέμα τοῦ τεθρίππου μετὰ φοίνικος ἐν τῷ βάθει ἀπαντᾷ πολλάκις, π.χ. Brit. Mus. 64. 10-7. 294 (Ε 1 κύλιξ· Καμείρου), Collignon-Couve 983 (Λήκυθος· Ταναγρας).

Percy N. Ure
University College
Reading

Ῥόδου ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Μιχαὴλ Δ. Χαβιαρᾶ.

***Ἀριθ**. 1*. Ἐν Φιλερήμῳ κατά τινα ὑπὸ χωρικοῦ γενομένην ἐκσκαφὴν ἀγροῦ προῆλθον εἰς φῶς τρία μέρη στήλης μάρμάρου λευκοῦ ἀποκεκρουμένα πανταχόθεν. Τούτων τὸ μὲν ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α ἔχει ὕψ. 0·39, πλάτ. 0·21, τὰ δ' ἄλλα δύο, ἁρμόζοντα ἀλλήλοις, ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Β ἔχουσιν ὕψ. 0·32, πλάτ. 0·22. Ἡ ὁμοιότης τοῦ μαρμάρου καὶ τῶν γραμμάτων, ὧν ὁ χαρακτὴρ δὲν φαίνεται ἀρχαιότερος τῆς πρώτης π Χ ἑκατονταετηρίδος, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα μέρη ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν. Ὕψ γραμμ. 0·021-0·024.

A	B
΄Σ ΕΥΦΙΛΝϹ	''C
ΕΥΦΡΑΝΙ	ΝΗΤϹ
ΛΟΥ ΕΥΒΙΟΤϹ	ΣΙ.ΘΩΚ
ΕΓ.ΚΙ ΛΤ	ΠΟΔΕΤΑ
.ΡΜΙ/ ΣΑ	ΡΕΡΜΟΚΡ
ΕΥΣΘΕΙ	ΑΡΧΙΝΑΥΦΥΛΑ
.ΡΑΓΟΡΑΣ	ΣΔΗΜΗΤΡ'
ΗΡΛΚΛΕΙ	ΦΥΛΛΞ
Θ.ΑΙΔΗΤ	ΟΣΖ ΗΝΩ
Θ.ΥΓΕΝΗ	ΑΠΟ,ΛΟΔΟΤ
ΘΕΥΦΙΛΙΣ	ΘΗΜΕΝΟΙ
Ϲ.ΑΣΥΜΗ	ΜΟΣΧΙΩΝϹ
ϹΕ.ΣΑΝΔ	ΝΤΙΟΧΟ'
ΙΔΟΜΕΝΕ'	ΛΙΟΦΑΝ'
ΙΕΡΟΚΛΗ'	
ΙΕΡΟΚΛΗ	
ΙΛΟΜΕΝ	

A	B
--ευ]ς Εὐφ[ρά]νω]ρ---	----------
Εὐφρανί[δας---	--Μέ]νητο[ς
--λου Εὐβίοτο[ς---	--ς [Πύ]θω[νος
Ἐπ[πι]κ[ρά]τ[ης--	--Ποδετά[ρου
[Ἑρ]μί[α]ς Α--	--ρ Ἑρμοκρ[άτευς
Εὐσθέ[νης--	Ἀρχιναυφύλα[ξ
[Ἡ]ραγόρας--	--Δημητρ[ίου
Ἡρ[ά]κλει[τος ἢ δας-	Φύλ[α]ξ
Θ[ε]αίδητ[ος--	--ος Ζ[ή]νω[νος
Θ[ε]υγέν[ης--	τοῦ] Ἀπο[λ]λοδότ]ου
Θεύφιλος--	Κα]θήμενοι
[Θρ]ασυμήδ[ας--	--Μοσχίωνο[ς
[Θ]έ[ρ]σανδ[ρος	--Ἀντιόχο[υ]
Ἰδομενε[ὺς	--Διοφάν[του
Ἱεροκλῆ[ς--	
Ἱεροκλῆ[ς--	
Ἰ[δ]ομεν[εὺς--	

Ἡ τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κατάταξις ἐγένετο κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν τῶν ἀρκτικῶν αὐτῶν γραμμάτων καὶ κατὰ στήλας.

Στίχ. 10 Β. Πιθανὴ ἐπίσης ἡ συμπλήρωσις: ΚΑΘΥΟΘΔΕ] Ἀπο[λ]λοδότ[ου = ***καθ' ὑοθεσίαν δέ***, βραχυγραφικῶς, ὡς εἴθισται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς Ῥόδου καὶ δὴ ταῖς συγχρόνοις τῇ ἡμετέρᾳ.

Στίχ. 6 Β. ***Ἀρχιναυφύλαξ***, ὡς δηλοῖ ἡ σύνθεσις τῆς λέξεως, ἦτο ὁ πρύτανις τῆς συναρχίας τῶν ***ναυφυλάκων***, ὧν τὰ ὀνόματα ἀνεγράφησαν πιθανῶς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ. Ναυφύλακες δ' ἦσαν ***ἄρχοντές τινες τῆς ἐπὶ τῶν νεῶν φυλακῆς*** (***Bekker*** Anecd. gr. 283, 5). Ἡ παρὰ Ροδίοις ἀρχὴ τῶν ναυφυλάκων ἀντεστοίχει πρὸς τὴν παρ' Ἀθηναίοις ἀρχὴν τῶν ***νεωρῶν***, διότι οἱ Ἀττικοὶ ***νεωρεῖν φασι τὸ ναυφυλακεῖν*** (Εὐστ. 1562. Πρβ. Ἡσύχ. ἐν λ. ***Νεωρεῖν = νεωφυλακεῖν. Νεωρὸς = νεωριοφύλαξ***).

Καθήκοντα δ' οἱ ναυφύλακες εἶχον πιθανῶς οἷα καὶ οἱ νεωροὶ παρ' Ἀθηναίοις, δέκα ὄντες, οἵτινες ἐπώπτευον τοὺς πολεμικοὺς λιμένας, ἐπεμελοῦντο τῶν νεωσοίκων καὶ σκευοθηκῶν, παρέδιδον τὰς ναῦς καὶ τὰ σκεύη τῶν νεῶν τοῖς τριηράρχοις καὶ παρελάμβανον ταῦτα ἀποδιδόμενα μετ' ἔλεγχον, ἐνέγραφον εἰς γραμματεῖον τοὺς ὀφείλοντας, εἰς τὰ νεώρια, εἰσέπραττον τὰ ὀφειλόμενα καὶ εἶχον τὴν

ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου ὁσάκις ἐδίκαζον ναυτικὰς δίκας (*Gilbert-Πολίτου* 'Εγχειρ.'Αρχαιολ. Α' 324 κέ.).

Ἡ μνεία τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀρχιναυφύλακος διδάσκει ἡμᾶς ὅτι καὶ ἡ ἐν στίχῳ 8 Β ἀναγραφομένη ἀρχὴ τοῦ **φύλακος** καὶ ἡ ἀκολούθως ἐν στίχ. 11 Β ἀρχὴ τῶν **καθημένων** ἦσαν ἀρχαὶ ἐπιτετραμμέναι καθήκοντα ναυτικά.

Περὶ τῆς πρώτης τῶν δύο τούτων ἀρχῶν, νῦν τὸ πρῶτον γινομένων γνωστῶν, τῆς τοῦ φύλακος, μετὰ πιθανότητος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὗτος εἶχε τὴν στρατιωτικὴν φυλακὴν τῶν χωρίων τῆς Ρόδου, ὧν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πρὸς τοῦτο φρουρᾶς, ἥτις παρ' 'Αθηναίοις ἀνήρχετο εἰς πεντακοσίους ('Αριστ.'Αθ. Πολ. 24, 3). Η ἀρχὴ τοῦ φύλακος παρὰ Ροδίοις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τοὺς δύο παρ' 'Αθηναίοις στρατηγούς, τὸν ἐπὶ τὴν Μουνιχίαν καὶ τὸν ἐπὶ τὴν 'Ακτήν, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τῆς φυλακῆς καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ('Αριστ.'Αθην. Πολ. 61, 1. *Gilbert-Πολίτου* 'Εγχ.'Αρχ. Α'287 κέ. ἐν τοῖς ὑπομνήμασι).

Οἱ δὲ Καθήμενοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ δικασταὶ κατὰ τὰ κατωτέρω ἐκτιθέμενα. Αὐτὸς ὁ τύπος καθήμενοι ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ **δικασταί, σύνεδροι** εὑρίσκεται παρ' 'Ανδοκ. 18, 13 καὶ Θουκυδ. Ε' 85: «ὑμεῖς οἱ καθήμενοι». Τὸ δὲ ῥῆμα κάθημαι ἀπαντᾷ συχνὰ ἐπὶ τῶν καθημένων καὶ βουλευομένων περί τινος, ἐπὶ δικαστῶν, δικαστηρίων καὶ βουλῆς· ἀνάλογος δὲ εἶναι καὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ καθίζω ἡ χρῆσις. Βλ.'Αριστοφ. Νεφ. 208: «δικαστὰς οὐχ ὁρῶ καθημένους». Πλ. 'Απολ. 35 c; «οὐκ ἐπὶ τούτῳ κάθηται ὁ δικαστής». Δημ. 1329, 19: «κάθηται ὑπὲρ τῶν νόμων». Δημ. 551, 16: «βουλῆς περὶ τούτων καθημένης». Ξενοφ. 'Αναβ. Ε' 10, 5: «ἡμῶν καθημένων πέμπειν πρὸς τὴν πόλιν». 'Οδυσ. β 69: «ἀγορὰς ἠμὲν λύει ἠδὲ καθίζει» ἡ Θέμις. 'Αριστοφ. Σφ. 303: «ἂν μὴ τὸ δικαστήριον ἄρχων καθίσῃ». Δημ. 585 ἐν τέλ.: «ἐάν τε χιλίους, ἐάν θ' ὁπόσους ἂν ἡ πόλις καθίσῃ». Πλουτ. Σόλ.: «τὴν δ' ἄνω βουλὴν ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων ἐκάθισεν». SIG 227, 13: «ἀνεδέξατο ἡ πόλις καθιεῖν τὸ δικαστήριον». Δημ. 997, 23. 708, 1. Πλάτ. Νόμ. 873 Ε, Πολιτικ. 298 Ε. Κατὰ ταῦτα οἱ καθήμενοι εἶχον δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Ροδίων, ἀπήρτιζον δηλαδὴ οὗτοι τὸ δικαστήριον, ὅπερ ἐδίκαζε τὰς ἑκάστοτε ἀναφυομένας ναυτικὰς δίκας, εἰσαγομένας πιθανώτατα ὑπὸ τῶν ναυφυλάκων διὰ τοῦ ἀρχιναυφύλακος, ὡς πρυτάνεως αὐτῶν, ὅστις καὶ προήδρευεν ἴσως τῶν καθημένων, ὡς παρ' 'Αθηναίοις τὰς ναυτικὰς δίκας εἰσῆγον οἱ νεωροὶ εἰς δικαστήριον, οὗτινος καὶ προήδρευον (*Gilbert-Πολίτου* ἔ.ἀ. Α' 325).

Πλὴν τῶν τεσσάρων ναυτικῶν ἀρχῶν, ἤτοι τῆς ἀρχῆς τῶν ναυφυλάκων, τῆς τοῦ ἀρχιναυφύλακος, τῆς τοῦ φύλακος καὶ τῆς τῶν καθημένων, ἐν τῇ ὅλῃ ἐπιγραφῇ, ᾗ ἀνῆκον τὰ ἄνω δημοσιευόμενα μέρη, ἀνεγράφοντο καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῶν Ροδίων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων ἑκάστων.

'Αριθ. 2. Τμῆμα μαρμαρίνης στήλης, εὑρεθὲν ἐν ***Μητροπόλει***, συνοικίᾳ τῆς σημερινῆς πόλεως. 'Εντεῦθεν προέρχονται ὡσαύτως αἱ ἐπιγραφαὶ 3 καὶ 4. Ὕψ. 0·13, πλ. 0·125. ὕψ. γραμμ. 0·01-0·013. Οὐδὲν βέβαιον δυνάμεθα ν' ἀναγνώσωμεν.

ΠΟ
ΤΩΝΙ
ΤΑΣΠ
ΑΛΙΚΙΑ
ΟΠΛΙΤΑ

'Αριθ. 3. Μέρος μαρμάρου, ἀνῆκον πιθανῶς εἰς ψήφισμα τιμητικόν. Ἔχει σχῆμα ἑξάγωνον, δοθὲν αὐτῷ σκοπίμως ἐν νεωτέροις χρόνοις. Ὕψ. 0·165, πλ. 0·18· ὕψ. γραμμ 0·008-0·011.

ΛΙΑΙΤ..ΔΙΟ
ΟΔΕΚΑΙΤΑΥΤ
ΕΝΟΥΤΟΥΔΗΜΟ
ΤΟΥΤΩΝΓΙΝΕΣΘ
5 Ο[illegible]ΜΙΑ[illegible]Α
ΤΕΛΕΣΘΗΝΑΙ
ΗΣΟΝΤΑ ΑΙΔΙΟΝ
ΦΑΤΗΤΟΙΣΤΟΥ
Ο ΜΗΙ.Α

κ]αὶ τ.. Διο[νυσι - - - - (;)
- - - ὁ δὲ καὶ ταῦτ[α ἐπετέλεσε; - - -
- - ψαφισαμ]ένου τοῦ δήμο[υ - - - -
5 - - - τούτων γίνεσθ[αι - - -
- - - ο - - - μία - - - α - - -
- - - τελεσθῆναι - - - -

- - - ήσοντα [κ]αὶ Διον[ύσιον (;) - - -
- - -'Αντι]φάτη τοῖς του - - - -
- - - - - - μη - - α - - -

'Αριθ. 4. Ἀπότμημα μαρμάρινον. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι πρὸς τὰ δεξιὰ πλήρεις. Ὕψ. γραμμ. 0·02-0·032. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους.

/ωΝΟϹΕΜΟΥ	- - - ὑ]ωνὸς ἐμοῦ
ΛΕΥΟΝΤΟϹ	- - - βασι]λεύοντος
)ϹΕΚΒΙΟΤ^	- - - ο]ς ἐκ βιοτ[ᾶς
ЄΙ΄ ^	εἰ[ς αἰῶνα (;).

'Αριθ. 5. Βασις μαρμαρίνη κατὰ τὰ πλάγια ἐλλιπής, εὑρεθεῖσα ἐν τῇ θέσει *Κοσμίδι*, ὅπου καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ 6-17. Ὕψ. γραμμ. 0·009-0·011.

ΛΑΕΠΑΙΝΕΘΕΙΣ
ΟΥΜΙΛΗΣΙΩΝΧ
ΩΙΤΕΚΑΙΕΚΓΟΝΟΙ
ΓΕΣΙΑΣΚΑΙΠΟΛΙΤΕ
ΤΟΙΣΑΓΩΣΙΟΥ
ΣΙΟΙ□ΘΕΟΙΣ

Ὁ δεῖνα - - - - λα ἐπαινεθεὶς [καὶ στεφανωθεὶς
ὑπὸ τοῦ δάμου τ]οῦ Μιλησίων χ[ρυσέωι στεφάνωι.
Δεδώκαντι δὲ αὐτ]ῶι τε καὶ ἐκγόνοι[ς - - - - - - -
- - - - - - εὐερ]γεσίας καὶ πολιτε[ίας. Δεδώκαντι δὲ (;)
καὶ προεδρίαν ἐν] τοῖς ἀγῶσι οὓς ἄγοντι καθ'ἕκαστον
ἐνιαυτὸν Μιλή]σιοι □ θεοῖς.

'Αριθ. 6. Ἐπιτυμβία μαρμαρίνη στήλη κεκοσμημένη ἀετώματι. Ὕψ. γραμμ. 0·014-0·021.

ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣ	Ἀπολλοφάνης
ΜΗΔΟΣ	Μῆδος
ΧΡΗΣΤΟΣΧΑΙΡΕ	χρηστὸς χαῖρε.

'Αριθ. 7. Ὀστοθήκη μικρὰ μαρμαρίνη. Ὕψ. γρ. 0·013-0·019.

ΙΕΥΞΙΘΕΑΞΕΥΞΙ	Ζευξιθέα ⟨Ξ⟩εῦξι
ΧΡΗΣΤΑ□ΧΑΙΡΕ	χρηστὰ □ χαῖρε.

Στίχ. 1. ΞΕΥΞΙ. Ὁ χαράκτης ἐχάραξε πρῶτον Ξ καὶ εἶτα μετέτρεψεν εἰς Ι. Περὶ τοῦ τύπου *Ζεῦξι* βλ. *Γ. Ν. Χατζιδάκι* Ἀκαδ. Ἀναγν. Β' 516 κέ.

'Αριθ. 8. Στήλη ἐκ μαρμάρου ἐπιτυμβία ἀπολήγουσα ἄνω εἰς ἀέτωμα. Ὕψ. γραμμ. 0·011-0·017.

ΔΩΡΟΘΕΟΣ	Δωρόθεος
ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ	Κορίνθιος

'Αριθ. 9. Στήλη ὁμοία τῇ προηγουμένῃ, φέρουσα ἄνω τῆς ἐπιγραφῆς ἀνάγλυπτον παράστασιν. Γράμματα (ὕψ. 0·013-0·015) τῆς δευτέρας πΧ. ἑκατονταετηρίδος ἐπιμεμελημένα, κοσμούμενα λεπταῖς κεραίαις.

ΑΝΤΑΓΟΡΑΣ	Ἀνταγόρας
ΑΝΤΙΚΡΑΤΕΥΣ	Ἀντικράτευς
ΤΛΩΙΟΣ	Τλῶιος.

'Αριθ. 10. Ἐπίστημα μαρμάρινον. Ὕψ. γρ. 0·013-0·015.

ΣΚΥΜΝΟΥ	Σκύμνου
ΛΥΚΑΟΝΟΣ	Λυκάονος.

'Αριθ. 11. Βωμὸς μαρμάρινος κυλινδρικός, κεκοσμημένος κεφαλαῖς βοῶν καὶ ἄλλοις κοσμήμασι. Ὕψ. γραμμ. 0·013-0·016.

ΕΛΕΝΟΥ	Ἑλένου
ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ	Ἀντιοχέως
ΚΑΙ	καὶ
ΙΑΣΟΝΟΣ	Ἰάσονος
ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ	Ἀντιοχέως.

'Αριθ. 12. Μαρμάρινον ἐπίστημα. Ὕψ. γρ. 0·017-0·02.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΑΤΟΥ	Ἀριστείδα τοῦ
ΑΣΚΛΑΠΙΑΔΑ	Ἀσκλαπιάδα
ΚΡΥΑΣΣΕΩΣ	Κρυασσέως.

'Αριθ. 13. Θραῦσμα μαρμάρου. Ὕψ. γραμμ. 0·02.

ΘΑΛΕΑΣ	Θαλέας.

'Αριθ. 14. Μέρος στήλης μαρμαρίνης. Ὕψ. γραμμ. 0·007-0·011.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Δημήτριος
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ	Ἀλεξανδρεὺς
. . . ΣΤΟΣ□ΧΑΙΡΕ	Χρη]στὸς □ χαῖρε.

Τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀναγράφεται ἐπὶ ὀστοθήκης IG XII[1] 390.

Ἀριθ. 15. Βωμὸς κυλινδρικὸς μαρμάρινος μετ' ἀναγλύπτων κεφαλῶν βοῶν καὶ κοσμημάτων. Ὕψ. γραμμ. 0·018-0·022.

ΠΡΩΤΟΣ	πρῶτος
ΕΓΓΕΝΗΣ	ἐγγενὴς
ΧΡΗΣΤΟΣΧΑΙΡΕ	χρηστὸς χαῖρε.

Ἀριθ. 16. Μέρος στήλης μαρμαρίνης. Ὕψ. γραμμ. 0·02.

ΜΗΝΟΓΕΝ	Μηνογέν[ης
ΓΕΛΤΗ	Πέλτη.

Ἀριθ. 17. Βάσις ἐκ μαρμάρου. Ὕψ. γραμμ. 0·014-0·018.

ΜΕΛΑΝΘΟΣ	Μέλανθος
ΜΑΤΡΟΔΩΡΟΥ	Ματροδώρου
ΒΑΡΓΥΛΙΩΤΑΣ	Βαργυλιώτας.

Πάσας τὰς ἄνω ἐπιγραφὰς ἀνεκοινώσατό μοι φίλος ἐκ Ῥόδου δι' ἐκμαγμάτων χαρτίνων, ἀτελῶς τῶν πλείστων ἐκτυπωθέντων, καὶ μετὰ πληροφοριῶν ἀνεπαρκῶν.

Ἐν Πειραιεῖ. Αὔγουστος. 1915.

Μιχαὴλ Δ. Χαβιαρᾶς.

Σποράδων νήσων ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ.

Α'). Σύμης.

Ἀριθ. 1. Θραῦσμα ἀσβεστολίθου ἐντετειχισμένον ἐν τῷ πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τοίχῳ ἐν τῇ ἀκροπόλει. Ὕψ. 0·14, πλ. 0·36· ὕψ. γρ. 0·04.

ϽΔΙΤΑΣΙ	Ἀφρ]οδίτας ἱ[ερόν.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γίνεται γνωστὸν ὅτι ἐν Σύμῃ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη, ἧς τὸ ἱερὸν δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἔκειτο ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἔνθ' ἀνηυρέθη ἡ ἐπιγραφή, διότι αὕτη, ὡς λίθος οἰκοδομήσιμος, ἴσως ἐκομίσθη ἐκ τῆς πόλεως.

Ἀριθ. 2. Βράχου ἀπόκομμα ἐντετειχισμένον ὅπου καὶ ἡ προηγουμένη ἐπιγραφή. Ὕψ. μέγ. 0·35, πλ. μέγ. 0·65. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται ἐν λαξεύματι πλ. 0·14· ὕψ. γραμμ. 0·026-0·03.

ΟΣ	Δι]ὸς
ΕΩΣ	Πολι]έως

Ἡ ἐπιγραφὴ συμπληρωθεῖσα κατ' ἄλλας τοιαύτας (IG XII 3,2 1352-1378· ΑΕ 1912, 5 ἀριθ. 101) ἀναφέρεται εἰς βωμὸν τοῦ Διὸς Πολιέως ἱδρυμένον που ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀκροπόλεως μεγάλου βράχου, ἀφ' οὗ πιθανῶς ἀπεκόπη τὸ ἐνεπίγραφον ἀπόκομμα, ὅπερ ηὑρίσκετο παρὰ τὸν βωμόν. Ἴσως δὲ ὁ βωμὸς οὗτος ἦτο παρόμοιος τῷ παρὰ τὸ φρούριον τοῦ λιμένος τῶν Λωρύμων ἐπίσης ἐπὶ βράχου ἱδρυθέντι βωμῷ τοῦ Διὸς Ἀταβυρίου, οὗτινος ἡ λελαξευμένη ἐπὶ τοῦ βράχου βάσις διακρίνεται σαφῶς (ΑΕ 1911, 52 ἀριθ. 17). Ὁ βράχος τῆς ἐν Σύμῃ ἀκροπόλεως χρησιμεύσας ὡς λατομεῖον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παρεμορφώθη δεινῶς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν ποῦ τοῦ βράχου ἀνίδρυτο ὁ βωμὸς τοῦ Διὸς Πολιέως. Πιθανῶς ὅμως εἰς τὸν βωμὸν τοῦτον ἀνῆκον οἱ ἐπὶ τῆς ἰσοπεδωθείσης τοῦ βράχου κορυφῆς καὶ παρὰ τὸν ναΐσκον τῆς Παναγίας «Κυρᾶς» σῳζόμενοι κατὰ χώραν θεμέλιοί τινες ἰσοδομικοὶ λίθοι, ἂν μὴ εἶναι τοῦ ἐν συμαϊκῷ ψηφίσματι ἀναφερομένου ναοῦ, τοῦ ἐν τᾷ ἄκρᾳ τοῦ τᾶς Ἀθάνας (IG XII 3,2 1270).

Ἀριθ. 3. Πλὰξ ἐπιτυμβία ἐκ μαρμάρου λευκοῦ μετ' ἀκαλαισθήτου ἀετώματος τεθραυσμένη κάτω. Ὕψ. 0·21, πλ. 0·19, πάχ. 0·03· ὕψ. γρ. 0·017-0·021.

ΠΡΙΜ.Υ	Πρίμ[ο]υ
ΤϹΥΠΡ.Μ.Υ	τοῦ Πρ[ί]μ[ο]υ.

Ἀριθ. 4. Θραῦσμα πλακὸς ἐπιτυμβίας ἐκ μαρμάρου λευκοῦ εὑρεθὲν παρὰ τὸν λιμένα *Νιμποριό*, ἀποκείμενον δὲ παρὰ τῇ κ. Εἰρήνῃ Μ. Πετρίδου. Ὕψ. 0·195, πλ. 0·205, πάχ. 0·02· ὕψ. γραμμ. 0·018-0·027.

ΔΑΦΝΗΝ	Δάφνη Ν[ίκ-
ѠΝΟCΑΝ	ωνος ἀν-
ΔΡΟCΙΔΙΟΥ	δρὸς ἰδίου
ΜΝΕΙΑ‘	μνεία[ς
‘’ΑΡΙΝ	χ]άριν.

Ἀριθ. 5. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κεχάρακται ἐπὶ τῆς βάσεως στήλης ἐπιτυμβίας μετ’ ἀναγλύπτου παραστάσεως, εὑρεθείσης καὶ ἀποκειμένης ὅπου καὶ ἡ ἄνω ἐπιγραφή. Ἀνεκοινώθη μοι δι’ ἐκμάγματος. Ὕψ. γραμμ. 0·012.

ΕΥΨΥΧΙΑΧΡΗΣΤΑΧΑΙΡΕ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣΜΥΝΔΙΟΣ
ΥΠΕΡΕΥΨΥΧΙΑ

Εὐψυχία χρηστὰ χαῖρε
Ἀσκληπιάδης Μύνδιος
ὑπὲρ Εὐψυχία[[ς]].

Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 τὸ ς παρελείφθη ἐξ ἀπροσεξίας.

Ἀριθ. 6. Ἐπίστημα ἐκ μαρμάρου ὑπομέλανος εὑρεθὲν κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς παρὰ τὸν λιμένα *Πέδι* οἰκίας τοῦ κ. Φ. Κλαδάκη καὶ ἐντειχισθὲν ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ. Ὕψ. 0·35, πλ. 0·22· ὕψ. γραμμ. 0·012.

ΣΩΣΙΚΛΗΣ	Σωσικλῆς
ΕΝΓΕΝΗΣ	ἐνγενής.

Β΄). Κῶ.

Ἀριθ. 7. Ἐπίστημα μαρμάρου λευκοῦ ἐλλειπὲς πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐκομίσθη εἰς Σύμην καὶ ἀπόκειται παρ’ ἡμῖν. Ὕψ. 0·11, πλάτ. 0·20· ὕψ. γραμμ. 0·017.

Ω Ν	- - ων
Η Τ Ο Σ	Κράτ;]ητος
Ι Ρ Ε	χα]ῖρε.

Γ΄). Πάτμου.

Ἀριθ. 8. Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος κειμένη ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ ἐν τῇ μονῇ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ναΐσκου τῆς Παναγίας. Τὴν στήλην περιθέει αὖλαξ, ἥτις ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς λαξευθεῖσα κατέστρεψε στίχους τινὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ ἄκρα τῶν στίχων· κυρίως ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ἔφθειραν τὰ συχνὰ πατήματα. Ὕψ. γραμμ. 0·013.

ΑΥ.ΗΣΕΙ∠ΤΟΝΛ
Λ ΟΥΓ ‾ΕΙΡ.ΠΤΑΙΑΠΟΔΕΤΟΥΛ
FΠΙΘΛΛΑΣΣΑΝΤΑΔΕΕ
ΤΟ.ΘΕΟ..ΠΑΝΤΓ
‾Ι ΣΙΣΓ.Ο‾ΝΟΙΡΕΙΔ
ΙΓΕΓΡ ΑΙΟΟΡ
Χ ΟΤ‾ΝΕΣΕΙΣ
ΓΕ ΛΠΤ.ΙΚΑΙΑΠ
ΑΠ‾
Κ

- - - - - - ἀπὸ δὲ τ]αύ[τ]ης εἰ[ς] τὸν λιμένα - - -
- - -ου [ἐπιγ]έ[γ]ρ[α]πται. Ἀπὸ δὲ τοῦ λ[ιμένος - - -
- - - - - - - - ἐπὶ θ[ά]λασσαν τὰ δὲ ἐ[πὶ; - - - -
- - - - - - - - - - το[ῦ] θεο[ῦ] ἅ]παντ’ [ἐστι - - -
- - - - - - - - - - σ]ις [πρ]ο[σ]χοῖ· ρεῖ δ[ὲ - - - -
- - - - - - - - - ἐπ]ιγ[έ[γρ[απτ]αι ὁ ὅρ[ος - - - - -
- - - - - - - - - - σ]χ[οι]οτ[εν]ὲς (;) εἰς τ - - - - -
- - - - - - - - - ἐπι]γέ[γρα]πτ[α]ι καὶ ἀπ[ὸ - - - -
- - - - - - - - - - - - ἐπιγέγρ]απ[ται - - - - - - -
- - - - - - - - - - ἐπιγέγραπται] κ[αὶ ἀπὸ - - - - -

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πρόκειται περὶ καθορισμοῦ γαιῶν ἐπὶ τῆς νήσου, ὧν ἔν τισιν εἱστήκεσαν *ὅροι ἐπιγεγραμμένοι*· ἄδηλον δ’ ὅμως εἰς τί ἀπέβλεπεν ὁ καθορισμὸς οὗτος.

Στίχ. 1-2. Ὁ ἀναφερόμενος λιμὴν οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἢ ὁ σήμερον λεγόμενος *Σκάλα*, παρ’ ὃν ἦτο ἐκτισμένη ἡ ἀρχαία πόλις, ὡς βεβαιοῦμαι ἐξ ἄλλων τε τεκμηρίων καὶ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν τοῦ λιμένος τούτου ὄρους. Ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ ἀνηῦρον ἑπτὰ ἐνεπιγράφους λαβὰς ἀμφορέων.

Στίχ. 5. Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ πρόκειται περὶ ποταμοῦ, ὅστις προσέχωνε μέρη τινά. Οὗτος δ’ ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ νῦν λεγόμενος *Περδικάρης*, ὅστις ῥέων παρὰ τὸν λιμένα χύνεται εἰς τὸν ὅρμον *Χοχλακᾶν*.

Δ΄). Λεβίνθου.

Τὰς ἐκ τῆς νησῖδος ταύτης τρεῖς ἐπιγραφὰς ἀνεκοινώσατό μοι ὁ ἐκ Πάτμου κ. Δ. Καμπόσος

δι' ἐκμαγμάτων ἀμελῶς κατασκευασθέντων.

Ἀριθ. 9. Στήλη ἐπιτυμβία ἐκ μαρμάρου λευκοῦ. Ὕψ. γραμμ. 0·008-0·013.

ΑΜΑΖΩ.ΑΝΟΚΡΑΤΟΥ.

Ἀμαζὼ [Φ]ανοκράτου[ς.

Ἀριθ. 10. Ἐπὶ λίθου κειμένου κατὰ χώραν ἐν τῇ κατὰ τὸ μέσον τῆς νησῖδος κοιλάδι. Ὕψ. 0·55, πλ. 1·80, πάχ. 1·80 ὕψ. γραμ. 0·19.

ΟΡΟC Ὅρος.

Ἀριθ. 11. Ἐπὶ λίθου κειμένου κατὰ τὸ ἀκρωτήριον *Πάνω Κάβος*. Ὕψ. 0·53, πλ. 1·90, πάχ. 0·59· ὕψ. γραμμ. 0·21.

ΟΡ Ὅρ. (=ὅρος).

Ε'). Λεψίας.

Ἀριθ. 12. Στήλη μαρμάρου λευκοῦ ἐντετειχισμένη ἐν τοίχῳ παρὰ τὸν λιμένα τῆς νησῖδος, ὅπου λείψανα ἀρχαίου οἰκοδομήματος. Τῆς ἐπιγραφῆς οἱ λοιποὶ στίχοι ἐγένοντο ἐντελῶς ἐξίτηλοι. Γράμματα (ὕψ. 0·008-0·013) τῆς Β' πΧ ἑκατονταετηρίδος.

ΕΔΟΞΕΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΤΟΙΣΛΑΤΟΙΚΟΥΣΙ
ΕΝΛΕΨΙΑΙΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥΕΙ
ΠΕΝΕΠΕΙΔΗΦΑΝΙΑΣΘΕΟΜΝΗΣΤΟΥΣΠΕΥ
ΔΩΝΑΠΟΤΗΣΑΡΧΗΣΥΠΕΡΤΩΝΚΑΤΟΙΚΟΥΝ
ΤΩΝΤΗΝΝΗΣΟΝΚΑΙΤΗΝΕΑΥΤΟΥΠΕΡΙΤΑΥΤΑΠΡΟ
ΛΙ.ΕΣΙΝΦΑΝΕΡΑΝΔΙΑΥΤΩΝΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣΚΑΘΙΣΤΑΝΕ
.ΓΙΞΡΓΟΝΟΥΘΕΝΑΚΑΙΡΟΜΠΑΡΑΛΕΙΠΕΙΤΩΝΑΝΗΚΟΝ
...

Ἔδοξε τῶν πολιτῶν τοῖς κατοικοῦσ[ιν
ἐν Λεψίαι. -Ἀπολλόδωρος Ἡρακλείτου εἶ-
πεν. Ἐπειδὴ Φαννίας Θεομνήστου σπεύ-
δων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὑπὲρ τῶν κατοικούν-
των τὴν νῆσον καὶ τὴν ἑαυτοῦ περὶ ταῦτα προ-
α]ί[ρ]εσιν φανερὰν δι' αὐτῶν αἱρούμενος καθιστάνε
τῶν] ἔργων, οὐθένα καιρὸμ παραλείπει τῶν ἀνηκόν-
[των -

Στίχ. 6. **καθιστάνε** ἀντὶ **καθιστάναι**.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου τιμᾶται Φανίας ὁ Θεομνήστου, ἄρχων ἐν τῇ νήσῳ Λεψίᾳ ἀρχήν τινα ἴσως τὴν ἀνωτάτην, ἧς τὸ ὄνομα πιθανῶς ὑπῆρχεν ἐν τῷ ὀγδόῳ στίχῳ, ἔνθα δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: *τῶν ἀνηκόν|των εἰς τὴν φρουραρχίαν* - - - (ἢ ἄλλο τι ὅμοιον).

Οἱ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἀναφερόμενοι πολῖται τῆς κυριάρχου τῆς νήσου Λεψίας πόλεως, ὡς ἐν ψηφίσματι τῆς Σύμης οἱ ἐν αὐτῇ πολῖται Ρόδιοι λέγονται **παρεπιδαμοῦντες τῶν πολιτᾶν** IG XII 3,2 1270. Τίς δὲ ἦτο ἡ κυρίαρχος πόλις, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· οὐδὲ βοηθεῖ πρὸς τοῦτο ἡ θέσις τῆς νήσου, κειμένης μεταξὺ περίπου τῆς Λέρου καὶ Πάτμου καὶ ὄχι πολὺ μακρὰν τῆς Μιλήτου καὶ Σάμου. Τὸ ὄνομα τῆς νήσου φαίνεται ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ ἐπίθετα τοῦ Ἀπόλλωνος *Λεψιέως* ἢ *Λεψίου*, ὅστις ἐπεκλήθη οὕτω, ὡς «δεινὰ καὶ κεκαλυμμένα λέγων, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ λέπους» (Λυκόφρ. κατὰ Τζέτζην). Περὶ τῆς Λεψίας οὐδόλως, καθόσον ἠρεύνησα, ποιοῦνται μνείαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ἐν βυζαντιακοῖς χρόνοις τὸ ὄνομα τῆς νήσου παρεφθάρη εἰς *Λειψώ*. Δυνάμει χρυσοβούλλου λόγου (*Miklosich* et *Millet* Acta et diplom. gr. m. ae. VI 34 κέ.) Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἀπολυθέντος τῷ 1809 μηνὶ Ἰουνίῳ ὁ τότε προνοητὴς καὶ στρατηγὸς Σάμου Εὐστάθιος ὁ Χαρσιανίτης παρέδωκε τὴν νῆσον εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ διὰ **πρακτικοῦ**, ἐν ᾧ φέρεται (ἔ.ἄ. σ. 41) ὅτι «ἡ νῆσος ἡ Λειψὼ εὑρέθη ἔχουσα γῆν σπόριμον α', β' καὶ γ' ποιότητος μοδίων υ'· ἡ δὲ λοιπὴ γῆ τούτου ὑπάρχει ὀρεινή, νομαδιαία, πετρώδης καὶ δασώδης». Κατωτέρω δ' ἐν τῷ αὐτῷ πρακτικῷ γίνεται μνεία καὶ ἐκκλησίας ἐν τῇ νήσῳ τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, μετὰ κελλίων. Σήμερον ἡ νῆσος καλεῖται *Λιψὸς* ἢ κατὰ πληθυντικὸν *Λιψοὶ* καὶ κατοικεῖται ὑπὸ ὀλίγων ἀνθρώπων.

Ἐν Σύμῃ, Ἰούλιος 1915

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

Τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου καὶ ἡ ἄκρα Κωλιὰς

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ὅτε ἐν ἔτει 1897 ὡμίλησα ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ τμήματι τοῦ ἐνταῦθα Φιλολογικοῦ Συλλόγου «*Παρνασοῦ*» περὶ τῆς Κωλιάδος ἄκρας τῆς Ἀττικῆς ἐζήτησα νὰ καθορίσω τοπογραφικῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τοποθεσίας ἐν τῷ σημερινῷ *Ἁγίῳ Κοσμᾷ* καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημοσίευσα τὴν πραγματείαν μου ἐκείνην ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1897 (σελ. 97-100) λαβὼν ὡς ἀφετηρίαν τῆς καταμετρήσεως κατὰ τὸν Παυσανίαν [1] ***ἀπόστασιν ἐκ Φαλήρου*** (δηλαδὴ παλαιοῦ καὶ νέου ὁμοῦ, ἀπὸ Καστέλλας μέχρι τοῦ ξενοδοχείου Πρινοπούλου) ***σταδίους εἴκοσιν***. Ἀλλὰ παρὼν τότε ὁ πρώην διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου κ. W. Dörpfeld μὲ ἀντέκρουσεν εἰπὼν ὅτι ὁ λιμὴν τοῦ Φαλήρου ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰ παρὰ τὴν Καλλιθέαν σημερινὰ Σφαγεῖα, τὸ δὲ Φαληρικὸν ἁλίπεδον ἀπὸ τοῦ Νέου διὰ τοῦ Μεσοφαλήρου (Τζιτζιφιὲς) μέχρι τοῦ Παλαιοῦ ἐσχηματίσθη ἐκ προσχώσεων καὶ ἑπομένως ἡ ἀπόστασις τότε ἐκ Φαλήρου θὰ ἦτο μείζων ἢ εἴκοσι στάδιοι καὶ ἐθεώρησεν ὅτι ἡ Κωλιὰς ἄκρα ἔκειτο περὶ τὸ Παλαιὸν Φάληρον. Πρβ. καὶ Judeich (Topographie von Athen σελ. 375).

Ἀλλ' αἱ ἐν ἔτει 1910 ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου γενόμεναι εἰς θέσιν ***Βοϊδολίβαδο*** τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου ἀνασκαφαὶ ἔνθα εὑρέθη ἀρχαιότατον νεκροταφεῖον καὶ οἱ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Πελεκίδου ἀνασκαφέντες σκελετοὶ τῶν 17 δεσμωτῶν, ἔρχονται μετὰ δεκαοκταετίαν ὅλην νὰ ἐπιρρώσωσι τὴν γνώμην μου ὅτι ὁ χῶρος ἐκεῖνος δὲν ἐσχηματίσθη ἐκ προσχώσεων καὶ ἀπόδειξις ὅτι εὑρέθη ὁλόκληρος νεκρόπολις ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου γεωμετρικῆς ἐποχῆς καὶ πρό τινων ἡμερῶν οἱ 17 τάφοι τῶν δεσμωτῶν, τῶν διὰ πέντε δεσμῶν (κλοιῶν) δεδεμένων καὶ πλησίον ἀλλήλων κειμένων, ἄνευ κτερισμάτων, τοῦθ' ὅπερ καταδεικνύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐκεῖνοι ἀνήκουσιν εἰς ἐγκληματίας, ἴσως ἀποτυμπανισθέντας ἀφ' οὗ πρότερον, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν εὑρεθέντων τεμαχίων ξύλων καθηλώθησαν ἐν τῷ πεντεσυρίγγῳ ξύλῳ (σανίδι).

Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως κτερισμάτων δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν χρόνον τῶν τάφων· εἰ καὶ πολλὰ ἐγράφησαν ἐν ταῖς ἐφημερίσι περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης χρονολογίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Καθ' ἡμᾶς οἱ νεκροί, νέοι τὴν ἡλικίαν ὄντες 20-30 ἐτῶν [2], ἀνήκουσιν εἰς ἣν ἐποχὴν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου ἀνευρεθέντες τάφοι, καθ' ὅτι ἀτάκτως μεταξὺ αὐτῶν εὑρέθησαν κείμενοι. (Πρβ. Ἀρχαιολ. Ἐφημερὶς 1911 σελ. 246 καὶ ἐφεξῆς).

Ἀλλὰ τελείως θὰ καθορισθῇ ὁ χρόνος τῆς θανατώσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ πολιτικὸν ἢ ἄλλης φύσεως ἔγκλημα ἐκ τῶν ἀπαντώντων εἰς πλῆθος ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑποδουλώσεως ὅταν ἐπιχειρηθῶσι περαιτέρω ἀνασκαφαὶ καὶ προαχθῶσιν εἰς φῶς τὰ ἐξ αὐτῶν πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης.

Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ συμβάλλεται εἰς διαφώτισιν εἶναι ἡ τοπογραφία τῆς Ἀττικῆς, διότι δι' αὐτῆς πιστοῦται ἡ παλαιὰ γνώμη ἡμῶν, ἣν καὶ ὁ Milchhöfer, ὁ τὸ κείμενον τοῦ χάρτου τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου γράψας καὶ προφορικῶς ἡμῖν ἀγγείλας τοῦτο, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ καθηγητὴς Ulrichs ὁ τὴν τοπογραφίαν τῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν ἐκδούς [3], παραδέχονται ὅτι ἡ Κωλιὰς ἄκρα δὲν πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τοὺς «*Τρεῖς Πύργους*» (Π.

[1] Παυσανίας I, 1, 5.

[2] Πρβλ. Ἰ. Κούμαρη ἰατροῦ, *Κρανιολογικαὶ Παρατηρήσεις*. Ἀθῆναι. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1915, σελ. 29.

[3] H. N. Ulrichs, Topogpaphie der Häfen von Athen. Ἴδε τὸν χάρτην καὶ τὰς σελ. 674-676.

Φαλήρου), ἢ περὶ τὴν Ἀνάβυσσον (Ἀνάφλυστος), ἢ τὴν *Βάρην*, ἀλλ' ἐν τῷ σημερινῷ *Ἁγίῳ Κοσμᾷ*, τοῦθ' ὅπερ οὐ μόνον αὐτὸ τὸ ὁμόηχον τῶν λέξεων Κωλιὰς-Κοσμᾶς [1], οὐ μόνον τὸ παρ' αὐτὸν χῶμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν ἀγγειοπλαστικὴν — τὰ δ' ἀγγεῖα τῆς Κωλιάδος ἦσαν περιώνυμα τὸ πάλαι[2], ἐν ᾧ τὸ παρὰ τὸ παλαιὸν Φάληρον ἔδαφος ἦν ἀμμῶδες καὶ ἀκατάλληλον δι' ἀγγεῖα — ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μαρτυρία τοῦ Παυσανίου πιστοῖ. Λέγει δέ: «*Ἀπέχει δὲ* (ἀπὸ Φαλήρου ἐννοεῖται) *σταδίους εἴκοσιν ἄκρα Κωλιάς· ἐς ταύτην φθαρέντος τοῦ ναυτικοῦ τῶν Μήδων κατήνεγκεν ὁ κλύδων τὰ ναυάγια*. Κωλιάδος δὲ ἐστὶν ἐνταῦθα Ἀφροδίτης ἄγαλμα . . .».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη ἀπόστασις εὐοδοῦται νῦν, ἀποδειχθέντος ὅτι ἡ μέχρι τῶν σημερινῶν Σφαγείων παρὰ τὴν Καλλιθέαν ἔκτασις τοῦ Ἀττικοῦ λεκανοπεδίου δὲν ἀπετελέσθη ἐκ προσχώσεων, ἀφ' οὗ ἀνευρέθησαν νεκροπόλεις καὶ ἐν Βοϊδολιβάδῳ καὶ ἐν Τζιτζιφιές, ἀλλ' ἦν συνέχεια τῆς ἐκτάσεως τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων χρόνων.

Παναγιώτης Καστριώτης.

[1] Τῆς ὁμοηχίας δραττόμενος ἐν ἔτει 1853 καὶ ὁ Hanriot (Recherches sur la Topographie des Demes de l'Attique σελ. 213 καὶ οὐχὶ τῇ γνώμῃ τοῦ Παυσανίου, ἀλλὰ τῇ τοῦ Στράβωνος στοιχῶν ἐθεώρησεν ὡς Κωλιάδα ἄκραν τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Βάρης: *Νικόλαος-Κωλιάς*, ἀλλὰ πλὴν τῆς φωνητικῆς ἀναλογίας, οὐδὲν ἄλλο πρὸς τοῦτο πείθει ἡμᾶς, ἄλλως τε δὲ εἶναι γνωστὸν πλέον ὅτι ἡ μετατροπὴ τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν εἰς χριστιανικοὺς ἐγίνετο καθ' ὡρισμένους τρόπον τινὰ κανόνας, οἷον τῆς Ἀθηνᾶς εἰς Παναγίαν, τοῦ Ποσειδῶνος εἰς Ἅγιον Νικόλαον, τοῦ Ἡρακλέους εἰς Ἅγιον Γεώργιον ἢ Ἅγιον Δημήτριον.

[2] Ἀθήναιος Δειπνοσοφιστὴς XI. 64.

Σημ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν ἔτει 1896 ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ ὕπερθεν τοῦ ξενοδοχείου Δ. Πρινοπούλου γενομένη ἀνασκαφὴ ὑπὸ τοῦ Th. Wiegand οὐδὲν ἄξιον λόγου μνημεῖον δυνάμενον νὰ πιστώσῃ τὴν αὐτόθι ὕπαρξιν ἀρχαίου ναοῦ, εὐρέθη, πλὴν ὀλιγίστων ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς θεμελίων ἐξοχικῆς ἐπαύλεως. (Πρβ. Mittheilungen des Kaiserl. deutschen arch. Instut. Συνεδρία 3 Ἰανουαρίου 1896.

Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ 368|7 πΧ καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Ληναίων

ὑπὸ

Κωνσταντίνου Μαλτέζου.

Ἐν τῇ Συναγωγῇ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν «Inscriptiones Graecae-Editio minor» ὑπ' ἀριθ. 105 (I. G. II. 52), δημοσιεύεται ψήφισμα συνθήκης μεταξὺ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων καὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Συρακουσῶν, ἐπὶ Ναυσιγένους ἄρχοντος (368/7 πΧ), ἔχον οὕτω κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ I. Kirchner.

Στοιχ. 33.
[Ἐπὶ Ναυσιγέν]ος ἄρχ[οντος ἐπὶ τῆς Αἰαντί]
[δος ἑβδόμης π]ρυταν[είας· Μόσχος Κυδαθην]
[αιεὺς ἐγραμ]μάτευε· [δευτέραι καὶ τριακο]
[στῆι τῆς πρυ]τανεία[ς - - -.

Ὁ Kirchner, λαμβάνων τὸ ἔτος *κοινόν*, θεωρεῖ ὅτι τὸ ψήφισμα ἐγένετο κατὰ μῆνα Ἐλαφηβολιῶνα τοῦ 368/7 πΧ. Ἀλλὰ δύο μῆνας πρότερον ὁ Διονύσιος εἶχε νικήσῃ κατὰ τὰ Λήναια διὰ τῆς τραγῳδίας του «Ἕκτορος λύτρα». Δὲν πρέπει λοιπόν, γράφει ὁ Kirchner, νὰ πιστεύσωμεν τὸν Διόδωρον λέγοντα (XV 74, 2, 3) ὅτι εἷς τῶν ᾀδόντων ἐν τῷ χορῷ ἔσπευσε μετὰ τὴν νίκην νὰ διαπλεύσῃ εἰς Κόρινθον, ἔνθα καταλαβὼν ναῦν ἐκπλέουσαν εἰς Σικελίαν, οὐρίοις χρησάμενος πνεύμασι καὶ καταπλεύσας εἰς Σικελίαν *συντόμως*, ἀνήγγειλε τῷ τυράννῳ τὴν νίκην. Ὁ δὲ Διονύσιος ἐπὶ τῇ νίκῃ ἑστιῶν τοὺς φίλους καὶ μεθυσθείς, ἀρρωστήσας ἐτελεύτησεν.

Τὴν συμπλήρωσιν, ἐπομένως καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ Kirchner, θεωρῶ ὡς μὴ ὀρθά. Καὶ ὄντως ἡ ἄνω ἐπιγραφὴ δύναται νὰ συμπληρωθῇ καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους δύο τρόπους: 1ος). [Ἐπὶ τῆς Λεωντί]δος πέμπτης π]ρυτανείας· ἢ 2ος)· [ἐπὶ τῆς Πανδιο|νίδος / Ἀκαμαν|τίδος ἕκτης π]ρυτανείας, τηρουμένης τῆς στοιχηδὸν γραφῆς.

Τοῦ ἔτους τοῦ Ναυσιγένους ὄντος ἀσφαλῶς 17ου

τοῦ κύκλου τοῦ Μέτωνος, ἑπομένως ἐμβολίμου, ὡς ἀπέδειξα ἐν ΑΕ 1908, ἡ πρώτη τῶν συμπληρώσεων τούτων παρέχει ἡμέραν τοῦ ψηφίσματος περιλαμβανομένην μεταξὺ τῆς 11ης καὶ τῆς 15ης τοῦ Ποσειδεῶνος δευτέρου. Ἡ δὲ δευτέρα συμπλήρωσις παρέχει ἡμέραν τοῦ ψηφίσματος μεταξὺ τῆς 15ης καὶ τῆς 19ης τοῦ Γαμηλιῶνος, πιθανώτατα δὲ τὴν 18ην ἢ τὴν 19ην τοῦ μηνὸς (τριῶν ἢ τεσσάρων τῶν πέντε πρώτων πρυτανειῶν ἐχουσῶν ἀνὰ 39 ἡμέρας).

Δι' οὐδετέρας τῶν δύο ἡμετέρων συμπληρώσεων τῆς ἐπιγραφῆς θίγεταί πως ἡ ἀκρίβεια τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου. Ἡ δὲ πιθανωτέρα τῶν δύο, ὡς φρονῶ, συμπλήρωσις εἶνε ἡ δευτέρα. Ἑπομένως τὸ ψήφισμα πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ οὕτως:

[Ἐπὶ Ναυσιγέν]ος ἄρχ[οντος ἐπὶ τῆς Πανδιο / Ακαμαν]
[νίδος / τίδος ἕκτης π]ρυταν[είας· Μόσχος Κυδαθην]
[αιεὺς ἐγραμ]μάτευε· [δευτέραι καὶ τριακο]
[στῆι τῆς πρυ]τανεία[ς - - -.

Ὡς ἐξάγεται λοιπὸν ἐκ τῆς συμπληρώσεως ταύτης, ὁ Διονύσιος εἶχε πέμψη πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας πρὸ τῆς τελέσεως τῶν Ληναίων, εἰς ἃ ἔμελλε νὰ συναγωνισθῇ, πρὸς ὑπογραφὴν συνθήκης μετὰ τοῦ Δήμου. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐγένετο πρὸ ἢ μετὰ τὰ Λήναια; Ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα θὰ μᾶς παράσχῃ ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν ἡμερῶν τοῦ Γαμηλιῶνος, καθ' ἃς ἐτελοῦντο τὰ Λήναια.

Ἡμέραι τῶν Ληναίων.

Ὡς γνωστὸν ὁ Boeckh προτιμᾷ ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τῶν ἑορτῶν τὴν 20ην τοῦ Γαμηλιῶνος, ἔδειξε δ' ὅτι κατὰ τὴν 19ην ἐλάμβανε χώραν τελετὴ συνισταμένη εἰς τὴν διὰ κισσοῦ στέψιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διονύσου (κιττώσεις Διονύσου), καθ' ἣν ὅμως ἡμέραν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἢ καὶ ἐγίνετο ἐκκλησία τοῦ Δήμου [ΙΙ, 237 (Ed. Min. 453), ΙΙ, 236 (Sundwall.— ΑΕ 1913, 119. ΑΕ 1914, 190)]. Ἐνῷ ὁ Mommsen προτιμᾷ τὰς ἡμέρας 8-11 τοῦ Γαμηλιῶνος, φρονῶν ὅτι αἱ ἑορταὶ διήρκουν τοὐλάχιστον τέσσαρας ἡμέρας.

Ἡ παραδοχὴ ἑκατέρας τῶν γνωμῶν τούτων ἤγειρε δυσκολίας, λόγῳ τῆς ἀνευρέσεως ψηφισμάτων γενομένων κατὰ τὰ χρονικὰ ταῦτα διαστήματα. Οὕτως ἔχομεν τὰ ψηφίσματα τοῦ Δήμου ΙΙ 234 (Ed. M. 450), ΙΙ, 470, Ed. M. 499 ἀναφερόμενα εἰς τὴν 11ην τοῦ Γαμηλιῶνος καὶ τὸ τῆς Βουλῆς ΙΙ 475 εἰς τὴν 8ην τοῦ αὐτοῦ, ἀντιτιθέμενα πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Mommsen. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ψήφισμα τοῦ Δήμου ΙΙ 256 b (Ed. M. 483) «ἐπὶ Φερεκλέους, Γαμηλιῶνος δευτέρᾳ μετ' εἰκάδας», ἂν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ τύπου μετ' εἰκάδας ἦτο ἡ κατ' εὐθεῖαν, ἀντιτίθεται τῇ ἐκδοχῇ τοῦ Boeckh, ὑποτιθεμένου ὅτι αἱ ἑορταὶ διήρκουν 4 ἡμέρας, ὡς φρονεῖ ὁ Mommsen. Ἀλλ' ἔδειξα ἐν ΑΕ 1913, 112 καὶ 1914, 187 ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ κατὰ τὴν ἀντίστροφον ἔννοιαν, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν 28ην τοῦ Γαμηλιῶνος.

Ἔχομεν ὅμως δύο σχετικὰς ἐπιγραφὰς τὰς ΙΙ5, 320b καὶ Ι 274 ἀνηκούσας εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα 20-22 τοῦ Γαμηλιῶνος.

Ἐκ τούτων ἡ πρώτη: «Ἐπ' Ἀναξικράτους, Γαμηλιῶνος δευτέρᾳ ἐμβολίμῳ, ὀγδόει μετ' εἰκάδας ἡμερολεγδόν», ἣν ἐν ΑΕ 1913, 122 ἀνέγνων ἀντιστρόφως, ἤτοι ὡς ἀνήκουσαν τῇ 22ᾳ τοῦ Γαμηλιῶνος, οὐδόλως δύναται νὰ μειώσῃ τὴν ἰσχὺν τῆς γνώμης τοῦ Boeckh, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ Γαμηλιῶνος τοῦ ὑστέρου ἐν ἀνωμάλῳ χρονολογικῶς ἔτει.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς, ἥτις ἀφορᾷ εἰς τὴν διὰ δημεύσεως πώλησιν τῶν κτημάτων τοῦ Ἀξιόχου καὶ τοῦ Ἀδειμάντου, τῶν μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου συγκατηγορηθέντων ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, ἡ πώλησις ἐγένετο τῇ ἑβδόμῃ ἱσταμένου, ***τῇ ἐνάτῃ φθίνοντος*** καὶ τῇ ἕκτῃ φθίνοντος τοῦ Γαμηλιῶνος μηνός, ἐπὶ τῆς ***Ἐρεχθεῖδος*** φυλῆς, ***ἑβδόμης*** πρυτανευούσης. Ἀλλ' ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐγένετο τῷ 415 πΧ, ὡς δὲ ὁ B. Keil ὀρθῶς ἔδειξεν (Hermes, XXIX, 45 sq. q) ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 414/3 πΧ. — Ἵνα συμβιβάσῃ τὰς χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ «ἑβδόμης» πρυτανείας, ὁ Keil δέχεται ὅτι τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἐμβόλιμον καὶ ὅτι ἡ πρώτη πρυτανεία εἶχεν ἀναλάβῃ ἀπὸ τῆς 14ης Σκιροφοριῶνος τοῦ προηγουμένου ἔτους, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Kirchhoff φρονεῖ ὅτι ἐγένετο λάθος κατὰ τὴν χάραξιν

εἴτε εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς πρυτανείας εἴτε εἰς τὸν μῆνα.

Τὸ ἔτος 414/3 πΧ. ὑπῆρξε πάντως *κοινόν*. Καὶ ὄντως, ὡς ἐν ΑΕ 1908 ἔδειξα, τῷ 422/1 ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη ἡ ἐννεακαιδεκαετηρίς, τὸ δὲ 414/3 ὑπῆρξε κοινόν, καθ' ὃ ἔνατον τοῦ κύκλου. Ἀλλὰ καί, ἐν τῇ ὑποθέσει ὅτι δὲν ἐφηρμόσθη ἡ ἐννεακαιδεκαετηρὶς ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ, ἀσφαλὲς τυγχάνει ὅτι τῷ 423/2 πΧ ἔληξε μία ὀκταετηρίς, ἑπομένως τῷ 414/3 θὰ ἤρχιζε νέα ὀκταετηρίς, τὸ δὲ πρῶτον ἔτος τῶν ὀκταετηρίδων ἦτο κοινὸν (περὶ τούτων ὅρα ἐμὴν Μελέτην ΑΕ 1907, 1908). Τὸ ἔτος ἄρα 414/3 ἐν ἑκατέροις τῶν χρονολογικῶν συστημάτων ὑπῆρξε κοινόν, ἡ δὲ ἐξήγησις τοῦ Keil δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ἔτος κοινόν.

Δεχόμεθα λοιπόν, μετὰ τοῦ Kirchhoff, ὅτι πρόκειται περὶ λάθους καὶ δὴ περὶ Ἐρεχθεῖδος *ἕκτης* πρυτανείας.

Κατὰ τὸν ἡμέτερον πίνακα Α (ΑΕ 1908, 300) ὁ Γαμηλιὼν τοῦ 414/3 σύγκειται ἐκ 30 ἡμερῶν, ἡ δὲ ***ἐνάτη φθίνοντος*** εἶνε ἡ 22α αὐτοῦ. Ἡ ἐπιγραφὴ ἄρα αὕτη διδάσκει ὅτι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα πΧ ἡ 22α τοῦ Γαμηλιῶνος δὲν ἀνῆκεν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῶν Ληναίων.

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῶν ἄνω φρονῶ ὅτι συνάγεται τὸ συμπέρασμα: 1ον ὅτι ἡ ἑορτὴ τῶν Ληναίων ἐλάμβανε χώραν ἀπὸ τῆς 19ης μέχρι τῆς 21ης τοῦ Γαμηλιῶνος καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἢ καὶ βραδύτερον νὰ προσετέθη μία ἔτι ἡμέρα (ἡ 22α) εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἑορτάς, ὁμοίως ὡς συνέβη ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Ἐλευσινίων, καὶ 2ον ὅτι ἡ περὶ ἧς τὸ ψήφισμα τοῦ 368/7 πΧ συνθήκη ἐγένετο πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ληναίων.

Κωνσταντῖνος Μαλτέζος.

Βοηδρομιῶνος εἰκοστῆι;

ὑπὸ

Κωνσταντίνου Μαλτέζου.

Ἐν IG II Sup. ἐξεδόθη ἡ ἐπιγραφὴ 373 d (Ed. M. 799) ἔχουσα οὕτω κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Koehler:

Οὐχὶ στοιχηδόν.
2. [Ἐπὶ - - - ἄρχοντος ἐπὶ τ]ῆς Ἐρεχ[θ]εῖδος τρίτης πρυτανείας, ἧ[ι]
3. [- - - - - - ἐ]γραμμάτευεν (◡) Βοηδρομιῶνος εἰ-
4. κοστῆι ? - - - τῆ]ς πρυτανείας· (◡) ἐκκλησία·

Ὑποσημειοῖ δ' ὁ Kirchner: De supplemento εἰ[κοστῆι] cum Koehlero dubitat Mommsen, quod dies 20 Boedromionis in diebus festis (nupteriorum) magnorum Bacchi sacer est.

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Mommsen ὅτι δηλ. ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔχῃ γίνῃ τῇ εἰκοστῇ τοῦ Βοηδρομιῶνος ἐκκλησία εἶνε ὀρθοτάτη. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τῶν δύο τελευταίων γραμμάτων τοῦ 3ου στίχου ὄντων ΕΙ, οὐδεμία ἄλλη συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε δυνατή. Ὡς ἐκ τούτου κατέφυγον εἰς τὴν ἀναψηλάφησιν τοῦ σῳζομένου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ, εὗρον δ' ὅτι *ἐπὶ τοῦ μαρμάρου διακρίνεται μόνον ὡς τελευταῖον σῳζόμενον γράμμα τοῦ τρίτου στίχου ἓν* ⱶ *καὶ οὐδὲν πλέον*. Ὥστε ἡ ἀνάγνωσις ΕΙ εἶχε γίνῃ οὐχὶ ἐπακριβῶς.

Ὅθεν προτείνω ὡς πιθανωτάτην συμπλήρωσιν τῶν στίχων 3 καὶ 4 τὴν ἑξῆς:

3. [- - - - ἐ]γραμμάτευεν· (◡) Βοηδρομιῶνος ἕ[κ-]
4. [τει ἐπὶ δέκα, ἑνδεκάτηι τῆ]ς πρυτανείας. (◡) ἐκκλησία.

τοῦ ἔτους ὄντος ἐμβολίμου.

Δευτέρα ἐπιγραφὴ φέρουσα συμπλήρωσιν «Βοηδρομιῶνος εἰκοστῆι» εἶνε ἡ ἐν IG II, 303 ἔχουσα κατὰ τὸν Koehler οὕτως:

Στοιχ. 38.

[Ἐπ' Ἀ]ντιμάχου [ἄρχ]ο[ν]τος ἐπὶ τῆς Ἱππο[θωντίδος]
[τρίτη]ς πρυτα[νεί]ας, ἧι Χ[αι]ρ[ι]γένης [Χαιριγένο]
[υ Μυ]ρρινούσι[ος] ἐγ[ρ]αμμ[ά]τευεν· [Β]ο[ηδρομιῶνος]
[εἰκοστεῖ]ι μ[ι]ᾶ[ι κα]ὶ εἰκοσ[τ]εῖ τῆς π[ρυτανείας.]

Ἀλλ' ἐν Ed. M. 768 ὁ Kirchner παρατηρεῖ ὅτι αἱ συμπληρώσεις αὗται τοῦ Koehler «neque spatiis conveniunt, neque probabile est die 20 Boedromionis, qui in numero dierum festorum Eleusiniorum Bacchi sacer erat, contionem habitam esse; Reusch. Shmidt. Unger. Mommsen. Itaque lectionem Velseni et Ungeri recepimus».

Τὴν ὑπὸ τοῦ Kirchner δεκτὴν γενομένην ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς συμφώνως τῇ γνώμῃ τοῦ Velsen καὶ Unger, δὲν ἐδέχθην (ὅρα ΑΕ 1914, 189), ὡς παρέχουσαν ἀνώμαλον διανομὴν τῆς διαρκείας τῶν πρυτανειῶν, ἐπρότεινα δὲ ἐκεῖ ἑτέραν συμπλήρωσιν, σύμφωνον πρὸς τὰ χρονολογικὰ δεδομένα καὶ πρὸς τὸν κενὸν χῶρον τῶν στοίχων.

Κωνσταντῖνος Μαλτέζος.

Ἀλεξανδρινὰ ὀστέϊνα ἀνάγλυφα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Ἡ αἰγυπτιακὴ συλλογὴ τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, ἥτις προέρχεται ἐκ τῶν δωρεῶν Ἰωάν. Δημητρίου καὶ Ἀλ. Ῥόστοβιτς, πλὴν ἀρκετὰ πλουσίας συλλογῆς κοπτικῶν ὑφασμάτων, περὶ ὧν προσεχῶς θέλομεν ἀσχοληθῆ, περιέχει καὶ πέντε μικρὰ ἐξ ὀστοῦ ἀνάγλυφα ἀξιολογότατα ὡς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων.

Τοιαῦτα ὀστέϊνα ἀνάγλυφα εὑρέθησαν εἰς μέγα πλῆθος, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1880 κέ. εἰς τὰς παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν νεκροπόλεις — κυρίως εἰς τὸ Kom. Ἡ χρῆσις τῶν μικρῶν τούτων ἀναγλύφων εἶναι γνωστή. Ἐχρησίμευον ταῦτα διὰ τὸν στολισμὸν ἐπίπλων ἢ κιβωτίων ἐφ' ὧν προσηλοῦντο [1].

Ἡ σημασία δὲ τῶν ἀναγλύφων τούτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ ἰδίως τῶν χριστιανικῶν ἐλεφαντουργημάτων εἶναι μεγίστη, ὡς δύναται πᾶς τις νὰ ἐννοήσῃ. Πλεῖστα δὲ εἶναι τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν μικρῶν τούτων ἀναγλύφων τὰ διατηρηθέντα ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ ἀναλλοίωτα. Οὕτω, διὰ ν' ἀναφέρω ἓν μόνον παράδειγμα, ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ παράστασις τῆς Νίκης κρατούσης διὰ τῶν ὑψωμένων χειρῶν μετάλλιον, ἡ ὁποία ἐν τῇ παλαιοβυζαντινῇ τέχνῃ μεταβάλλεται εἰς ἄγγελον, ὅπως εἰς τὰ μωσαϊκὰ τῆς Ῥαβέννης, κατάγεται ἐκ παραστάσεως εὑρισκομένης ἐπὶ τοιούτων ἀναγλύφων [2].

Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα, ἐφ' ὧν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὰ πρότυπα θεμάτων τόσον ἀγαπητῶν εἰς τὴν μετέπειτα βυζαντινὴν τέχνην, εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος καὶ χρῄζουσι λεπτομερεστάτης ἐρεύνης.

Τὰ πέντε ἀνάγλυφα τοῦ ἡμετέρου μουσείου δύνανται νὰ κατανεμηθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας: τὴν τῶν νηρηΐδων, τὴν τῶν χορευτριῶν ὡς καὶ τὴν τοῦ ἱσταμένου γυμνοῦ ἀνδρός.

Καὶ πρῶτον ἡ ὁμὰς τῶν νηρηΐδων:

1. (N° 947). Νηρηῒς καθημένη ἐπὶ τοῦ ἑλισσομένου λεπιωτοῦ σώματος θαλασσίου τέρατος. Εἶναι ἐντελῶς σχεδὸν γυμνὴ καὶ κάθηται πρὸς δεξιὰ στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος.

[1] *Millet*, L'art byzantin (παρὰ *Michel* Histoire de l'art τόμ. I σ. 263. *Wulff* Altchristliche und byzantinische Kunst Berlin-Neubabelsberg (Akademische Verlagsgesells. Athenaion) σ. 189 κέ.

[2] *Strzygowski* Hellenistiche und koptische Kunst. in Alexandria (Bull. de la Société archeol. d'Alexandrie, V 1902) σ. 6 κέ

Διὰ τῆς τεταμμένης ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ πέπλου, ὅστις κολποῦται ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ἐν εἴδει τόξου, ἐν ᾧ τὸ ἄλλο αὐτοῦ ἄκρον συγκρατεῖται διὰ τῆς πρὸς τὰ κάτω πιπτούσης δεξιᾶς χειρός. Ἄλλο ὕφασμα καλύπτει τὸν ἀριστερὸν αὐτῆς πόδα **(εἰκ. 1)**.

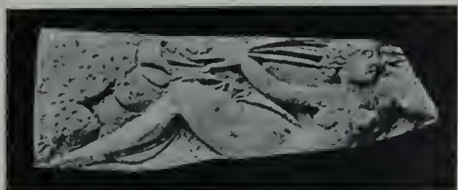

Εἰκ. 1.

Ὁ τύπος οὗτος τῆς νηρηΐδος εἶναι ἐκ τῶν λίαν συνήθων.

Εἶναι δὲ ἡ παράστασις αὕτη ἐξελιγμένη, ὡς νομίζω, μορφὴ ἄλλου πολὺ συνθετοτέρου τύπου οὗ διεσώθησαν παραδείγματά τινα. Ὑπάρχει πράγματι μία παράστασις, ἐν ᾗ εἰκονίζεται νηρηῒς ἔχουσα τὴν ἰδίαν περίπου στάσιν πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως, ὅτι εἶναι περισσότερον ἐξηπλωμένη, τείνει δὲ αὕτη τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς κάλαθον πλήρη καρπῶν ὃν προσφέρει εἰς αὐτὴν εἷς τρίτων. Ὁ ἐν σχήματι τόξου πέπλος ἐπίσης πλαισιοῖ τὴν μορφὴν ταύτην **(εἰκ. 2)**[1]. Ἡ παράστασις αὕτη εἶναι, ὡς νομίζω, ἂν

Εἰκ. 2.

ὄχι ἡ ἀρχική, τοὐλάχιστον ἡ παλαιοτέρα σωζομένη μορφὴ τοῦ τύπου εἰς ὃν ἀνήκει καὶ τὸ ὑπὸ μελέτην ἀνάγλυφον. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς ἐκείνης μορφῆς καὶ ἐκείνης ἣν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον παρεντίθεται μία ἄλλη ἁπλουστέρα τῆς πρώτης. Εἰς τὴν διάμεσον ταύτην παράστασιν βλέπομεν τὴν νηρηΐδα ἔχουσαν τὴν ἰδίαν στάσιν, ἐλλείπει ὅμως ὁ τρίτων ὁ προσφέρων τὸ κάνιστρον, τὴν θέσιν δὲ αὐτοῦ κατέχει τὸ ἑλισσόμενον λεπιωτὸν σῶμα θαλασσίου τέρατος προελθόντος πιθανῶς ἐκ τοῦ κάτω σώματος τοῦ τρίτωνος. Ἡ νηρηῒς ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ παρίσταται μὲ τεταμμένην τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ κρατοῦντος τὸ κάνιστρον τρίτωνος, ἡ τάσις αὕτη τῆς χειρὸς δὲν ἔχει σκοπόν, ὁ τεχνίτης ἐδικαιολόγησε τὴν κίνησιν ταύτην ποιήσας τὴν χεῖρα νὰ κρατῇ τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου ὁ ὁποῖος διατηρεῖ ἀμετάβλητον τὴν τοξοειδῆ αὐτοῦ μορφὴν **(εἰκ. 3)**[2]. Περαιτέρω

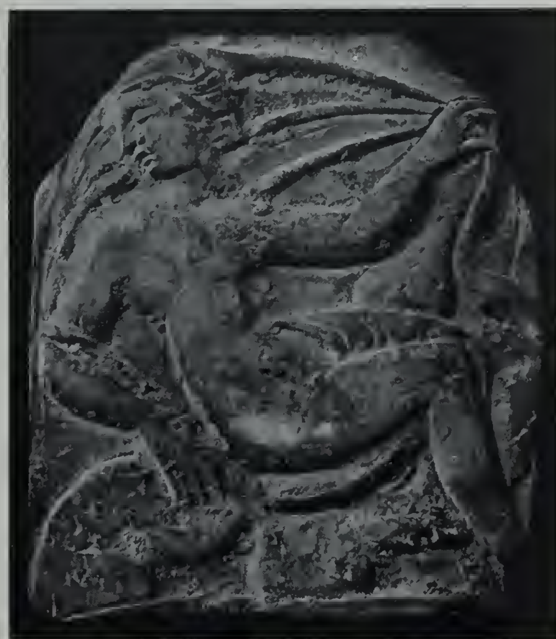

Εἰκ. 3.

ἁπλοποίησις τῆς παραστάσεως ταύτης ἤγαγεν εἰς τὴν μορφὴν ἣν παρουσιάζει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον. Ἡ στάσις ὅμως ἐνταῦθα ἔχει τροποποιηθῇ ὀλίγον. Ἡ νηρηῒς δὲν εἶναι πλέον ἐξηπλωμένη ἀλλὰ κάθηται μᾶλλον. Ἐν τούτοις ὁ τοξοειδὴς πέπλος καὶ τὸ σῶμα τοῦ θαλασσίου τέρατος ὑπάρχουσιν ἀκόμη.

II. (Nº 949). Νηρηῒς γυμνὴ καθημένη ἐπὶ τῶν νώτων δελφῖνος. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ εἶναι σχεδὸν κατ᾽ ἐνώπιον, ἡ δὲ κεφαλὴ εἶναι ἐστραμμένη ὀλίγον πρὸς δεξιά, ἐν ᾧ ἡ κόμη παρίσταται ἀνεμιζομένη. Περὶ τὸν λαιμὸν φέρει περιδέραιον. Αἱ χεῖρες, αἵτινες σῴζονται μέχρι τῶν ἀγκώνων

[1] *Wulff*, Beschreibung der Bildwerke der christlichen Epochen I (Altchristliche Bildw.) Nº 387 πίν. XVIII.

[2] *Wulff*, ἔνθ᾽ ἀν. Nº 388 πίν. XVIII.

περίπου, εἶναι τεταμμέναι, ἐπ' αὐτῶν δὲ πίπτουσι τὰ ἄκρα τοῦ τοξοειδοῦς πέπλου, ὁ ὁποῖος κολποῦται ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ πλακιδίου διασώζεται ἀκόμη ἡ κολλητικὴ οὐσία δι' ἧς συνεκρατεῖτο τὸ ἀνάγλυφον ἐπὶ τοῦ ἐπίπλου τὸ ὁποῖον ἐκόσμει **(εἰκ. 4)**.

Εἰκ. 4.

Μολονότι ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ παράστασις αὕτη φαίνεται διαφορετικὴ τῆς προηγουμένης, βαθυτέρα ἐξέτασις αὐτῆς ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ αὕτη κατάγεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ παραπλησίου τύπου ἐξ οὗ καὶ ἡ προηγουμένη παράστασις.

Ἐὰν παραβάλλῃ τις τὸ ὑπὸ μελέτην ἀνάγλυφον πρὸς ἓν τοιοῦτον τοῦ μουσείου Ἀλεξανδρείας[1] θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἔργων μεγάλη ὑπάρχει σχέσις. Τὸ ἀνάγλυφον δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνήκει εἰς τύπον πιθανότατα, ὡς νομίζω, προελθόντα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἐκείνου τύπου ἐξ οὗ πᾶσαι αἱ παραστάσεις αὗται προέκυψαν, ἴσως δὲ ἀποτελοῦντα καὶ συνέχειαν ἐκείνου καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἡ νηρηῒς ἔχει ἤδη λάβει τὸν καρπὸν ἐκ τοῦ κανίστρου τοῦ τρίτωνος, ὅστις ἀναχωρεῖ στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτὴν **(εἰκ. 5)**.

Εἰκ. 5.

Τεχνικῶς τὸ δεύτερον τοῦτο ἀνάγλυφον τοῦ ἡμετέρου μουσείου εἶναι πολὺ τελειότερον τοῦ προηγουμένου. Ἐν ᾧ εἰς τὸ πρῶτον αἱ λεπτομέρειαι καὶ τὰ περιγράμματα τείνουσι νὰ δηλωθῶσι δι' ἁπλῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν, εἰς τὸ δεύτερον κυριαρχεῖ τὸ ἀνάγλυφον καὶ ἡ στρογγυλότης. Ἐν γένει δὲ εἰς τὸ πρῶτον παρατηρεῖται μεγάλη ξηρότης γραμμῶν, ἥτις εἰς τὸ δεύτερον δὲν εἶναι διόλου αἰσθητή, ἀντικαθιστωμένη ὑπὸ ἐξαιρετικῆς ἁπαλότητος καὶ πλαστικότητος.

Ἡ παράστασις τῆς νηρηΐδος, ἧς δύο διάφορα παραδείγματα κατέχει τὸ ἡμέτερον μουσεῖον, εἶναι μία τῶν μάλιστα συχνῶν μεταξὺ τῶν μικρῶν τούτων ἀναγλύφων. Μὲ διαφόρους παραλλαγὰς τὴν βλέπομεν συχνότατα ἀπεικονιζομένην.

Πλὴν δὲ τῶν ἐξ ὀστοῦ καὶ ἐλεφαντόστου παραστάσεων, ὧν ἓν τῶν καλλιτέρων παραδειγμάτων εἶναι ἡ νηρηῒς ἡ παριστωμένη ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐξ ἐλέφαντος ἀλεξανδρινῶν πλακῶν τῶν προσηλωμένων ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας τοῦ Aix-la-Chapelle[2], εὑρίσκομεν τὴν παράστασιν

[1] *Strzygowski,* Hellenistische und koptische Kunst, ἔνθ' ἀν. πίν. I-II N° 2043.

[2] *Strzygowski,* Hellenistische und koptische Kunst ἔ. ἀ. σελ. 42 κέ. Ὁμοίως *Strzygowski,* Der Dom zu Aachen. Leipzig 1904 σ. 5 κέ..

τῆς νηρηΐδος καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀκόμη μνημείων. Ἀρκεῖ δὲ ν' ἀναφέρω δύο μικρὰ μαρμάρινα ἀετώματα τοῦ μουσείου τοῦ Καΐρου ἐφ' ὧν παρίσταται ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς γυμνὴ νηρηῒς κρατοῦσα διὰ τῶν χειρῶν τὸν τοξοειδῆ πέπλον καὶ καθημένη ἐπὶ τῶν νώτων ἱπποκάμπου (;) [1], ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ἐπίσης γυμνὴ νηρηῒς, ἔχουσα στάσιν λίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ δεύτερον τῶν ἡμετέρων ἀναγλύφων, κρατοῦσα ἐπίσης τὸν πέπλον καὶ καθημένη ἐπὶ μεγάλου δελφῖνος [2]. Ἐκτὸς ὅμως τῶν λιθίνων μνημείων καὶ ἐπὶ ὑφασμάτων ἀκόμη ἀνευρίσκομεν τὴν παράστασιν ταύτην. Οὕτω ἐπὶ ἑνὸς ὑφάσματος προερχομένου ἐκ τῆς νεκροπόλεως τοῦ **Deir-el-Dyk** βλέπομεν μεταξὺ ἄλλων παραστάσεων καὶ ὁμοίαν νηρηΐδα καθημένην ἐπὶ ἱπποκάμπου καὶ κρατοῦσαν τὸν τοξοειδῆ πέπλον [3].

Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων καταφαίνεται σαφῶς πόσον ἡ διάδοσις τῆς παραστάσεως ταύτης ἦτο μεγάλη.

Ἐπίσης πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ τοξοειδοῦς πέπλου τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν τὸν αὐτὸν ἐπὶ πασῶν σχεδὸν τῶν παραστάσεων τούτων. Ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς νηρηΐδος ὁ πέπλος ἐπανελήφθη καὶ εἰς ἄλλας συγγενεῖς παραστάσεις δημιουργηθείσας κατ' ἀναλογίαν πρὸς αὐτήν. Μία τοιαύτη ἀνάλογος παράστασις εἶναι ἡ τῆς Εὐρώπης καθημένης ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ταύρου. Οὕτω εἰς πολλὰς παραστάσεις τοῦ θέματος τούτου ἡ Εὐρώπη φέρει τὸν τοξοειδῆ πέπλον, ἐν γένει δὲ ἡ ὅλη στάσις αὐτῆς δεικνύει, ὅτι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τύπον τῆς νηρηΐδος ἐπλάσθη αὕτη. Τοιαύτας παραστάσεις τῆς Εὐρώπης κατέχει περὶ τὰς τρεῖς ἡ συλλογὴ τῶν κοπτικῶν ὑφασμάτων τοῦ ἡμετέρου μουσείου. Ἐπὶ ἑνὸς στρογγύλου ὑφάσματος (N° $\frac{2201}{1777}$) παρίσταται ἐπὶ ἐδάφους πρασίνου ἡ Εὐρώπη ἐντελῶς γυμνὴ κρατοῦσα τὸν πέπλον καὶ καθημένη ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ τρέχοντος ταύρου. Τὸ ἄλλο ὕφασμα (N° 227) εἶναι ἔμπροσθεν μέρους χιτῶνος (Tunica) ἐφ' οὗ εἶναι ἐπερραμμένα δύο ἐπιμήκη σημεῖα (clavi) φέροντα παραστάσεις. Μεταξὺ τῶν παραστάσεων τούτων εὑρίσκεται καὶ ἡ Εὐρώπη ἐπὶ τοῦ ταύρου δὶς ἐπαναλαμβανομένης τῆς παραστάσεως ἐπὶ τῶν δύο σημείων. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ ὑφάσματος ὑπάρχει καὶ παράστασις τῆς Λήδας μετὰ τοῦ κύκνου, θέματος συνήθους εἰς τὴν κοπτικὴν τέχνην. Ἐπὶ ἑνὸς τρίτου δὲ τέλος στρογγύλου ἐπίσης ὑφάσματος (N° 3261) παρίσταται ἡ Εὐρώπη ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ταύρου φέρουσα περιεργοτάτην στολήν· εἰς τὴν παράστασιν ὅμως ταύτην ὁ πέπλος δὲν ἔχει τὸ τοξοειδὲς σχῆμα ἀλλ' ἀνεμίζεται ἐλευθέρως.

Τὸ τοξοειδὲς σχῆμα τοῦτο τοῦ πέπλου τοσοῦτον κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον εἶχε διαδοθῆ ὥστε εὑρίσκομεν αὐτὸ καὶ εἰς τὴν βουδδιστικὴν ἀκόμη τέχνην [4]. Τοῦτο δὲ οὐδόλως θέλει φανῆ παράδοξον εἰς τὸν γνωρίζοντα, ὅτι ἡ λεγομένη Ἑλληνοβουδδιστικὴ τέχνη τῆς Candhära ἵσταται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης.

Καὶ εἰς τὴν μετέπειτα δὲ παλαιοβυζαντινὴν καὶ τὴν μεταγενεστέραν βυζαντινὴν τέχνην ἀνευρίσκομεν τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ πέπλου. Ἐκτὸς δὲ τῆς παραστάσεως τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ περιφήμου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ South-Kensington τοῦ Λονδίνου ἐλεφαντίνου κιβωτιδίου Veroli [5], τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν περίφημον ὁμάδα τῶν κιβωτιδίων τῶν κοσμουμένων δι' ἐθνικῶν ἀλεξανδρινῶν παραστάσεων καὶ τὰ ὁποῖα χρονολογοῦσι γενικῶς ἀπὸ τοῦ Θ'-Ι' αἰῶνος [6], πλήν, λέγω, τῆς παραστάσεως τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶμεν τὸν πέπλον τοῦτον καὶ ἐπὶ ἄλλων βυζαντινῶν μνημείων. Οὕτω προχείρως ἀναφέρω τὴν παράστασιν τῆς Νυκτὸς ἐν τῇ μικρογραφίᾳ τοῦ γνωστοτάτου Ψαλτηρίου τῶν Παρισίων (Parisinus 139) [7] τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, εἶναι ὅμως ἀντίγραφον ἀλεξανδρινοῦ πρωτοτύπου τοῦ Δ'-Ϛ' αἰῶνος [8]. Ὁμοίως εἰς μίαν ἄλλην μικρογραφίαν τοῦ ἰδίου Ψαλτηρίου παριστῶσαν τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης

[1] *Strzygowski*, Koptische Kunst Catalogue general des antiquités egyptiennes du musée du Caire. Vienne 1909 N° 7280.

[2] *Strzygowski* ἔνθ' ἀν. N° 7289.

[3] *Gayet*, Le costume en Egypte du III et XIII siecle. Paris 1900, No 34.

[4] *Foucher*, L'art greco-bouddhique du Gandhära. Paris 1907, τόμ. I εἰκ. 157.

[5] Εἰκὼν παρὰ *Dalton*, Byzantine art and archaeology. Oxford 1911, εἰκ. 132.

[6] Περὶ τῶν κιβωτιδίων τούτων βλ. *Diehl*, Manuel d'art byzantin. Paris 1910, σ. 347 κἑ., 613 κἑ. *Dalton*, ἔνθ' ἀν. σ. 215 κε.

[7] Εἰκὼν προχείρως παρὰ *Diehl* ἔνθ' ἀν. εἰκ. Ἔγχρωμος εἰκὼν τῆς μικρογραφίας παρὰ *Wulff*, Altchr. und byzant. Kunst· πίν. XXI.

[4] *Wulff*, ἔνθ' ἀν σ. 284 κἑ.

ἡ Νὺξ παρίσταται φέρουσα πέπλον ἔχοντα τὸ αὐτὸ σχῆμα [1]. Ἀλλὰ καὶ ἡ βυζαντινὴ τέχνη τῆς τελευταίας περιόδου δὲν ἐλησμόνησε τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο σχῆμα τοῦ πέπλου. Οὕτω εἰς τὰς ὑπὸ βυζαντινὴν ἐπίδρασιν ἱσταμένας σερβικὰς τοιχογραφίας τῆς Gracanica ἀνερχομένας εἰς τὸν ΙΔ´ αἰῶνα, ἡ Γῆ παρίσταται φέρουσα εἶδος πέπλου ἀναμιμνήσκοντος τὰ παλαιὰ Ἀλεξανδρινὰ ἀνάγλυφα [2].

Προβαίνομεν νῦν εἰς τὴν μελέτην τῆς ὁμάδος τῶν ὀρχηστρίδων, ὧν δύο μόνον παραστάσεις ἔχει τὸ ἡμέτερον μουσεῖον:

III. (Nº 948). Ὀρχηστρὶς παριστωμένη μὲ τὸ σῶμα κατ᾽ ἐνώπιον. Στρέφει τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀριστερὰ τείνουσα πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος τὰς χεῖρας, δι᾽ ὧν κρατεῖ κύμβαλον μόλις διακρινόμενον. Φέρει χιτῶνα ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ κολπούμενον διὰ τῶν βιαίων κινήσεων τῆς ὀρχήσεως ***(εἰκ. 6)***.

Εἰκ. 6

Ὁ τύπος οὗτος τῆς ὀρχηστρίδος εἶναι ἀρκετὰ κοινός. Ἀκεραίαν δὲ τὴν παράστασιν διασῴζει ἓν τοιοῦτον ἀνάγλυφον ἐν Βερολίνῳ [3], ὅπου φαίνεται καὶ ἡ διάταξις τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος, ὅπερ ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου, ἐπίσης δὲ διακρίνεται καλῶς καὶ τὸ κύμβαλον τὸ μόλις διαφαινόμενον ἐν τῷ ὑπὸ μελέτην ἀναγλύφῳ ***(εἰκ. 7)***.

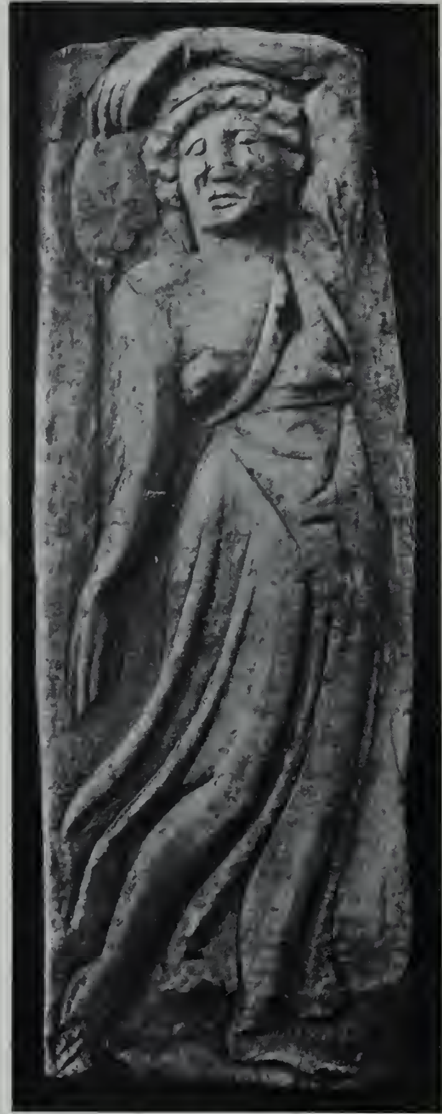

Εἰκ. 7.

IV. (Nº 216). Ὀρχηστρὶς ὀρθία παριστωμένη σχεδὸν κατ᾽ ἐνώπιον. Φέρει μακρὸν χιτῶνα ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ ἀφίνοντα γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ μέρος τοῦ στήθους. Τὴν δεξιὰν χεῖρα ἔχει ἐρριμένην πρὸς τὰ κάτω, ἐν ᾧ ἡ ἀριστερὰ εἶναι κεκαμμένη ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ κρατεῖ κύμβαλον. Ὁ ἀριστερὸς πούς πατεῖ ὁλόκληρος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ὁ δεξιὸς μόλις ἐφάπτεται αὐτοῦ διὰ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων ***(εἰκ. 8)***.

Ὁ τύπος ὃν ἀντιπροσωπεύει τὸ δεύτερον τοῦτο ἀνάγλυφον τῆς ὀρχηστρίδος δὲν εἶναι ἐκ τῶν πολὺ

[1] *Diehl*, ἔνθ᾽ ἀν. εἰκ. 275

[2] Εἰκὼν παρὰ *Millet*, Byzance et non l'Orient ἐν Revue archéologique 1908 I σ. 185 εἰκ. 10.

[3] *Wulff*, Beschreibung ἔνθ᾽ ἀν. Nº 379, πίν. XVI.

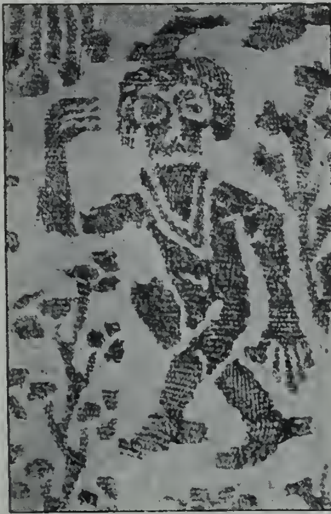

Εἰκ. 8.

συνήθων, ἐλάχιστα δὲ τούτου παραδείγματα εἶναι γνωστά.

Ἐξετάζοντες γενικῶς τὸν τύπον τῶν ὀρχηστρίδων παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος δὲν ἔχει τὴν μεγάλην διάδοσιν, ἣν εὕρομεν εἰς τὴν παράστασιν τῆς νηρηΐδος. Ὑπάρχει ὅμως μέγα πλῆθος παραλλαγῶν τῶν παραστάσεων τούτων τῶν ὀρχηστρίδων. Τῆς παραστάσεως, ἐπὶ παραδείγματι, ἣν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον III, πολὺ συνηθεστέρα εἶναι μία ἄλλη καθ' ἣν ἡ ὀρχηστρὶς χορεύει ἐντελῶς γυμνή, ἐν ᾧ ὁ πέπλος ἀνεμίζεται ὄπισθεν αὐτῆς σχηματίζων οὕτω διὰ τῶν πτυχῶν αὐτοῦ τὸ κεκοσμημένον βάθος τῆς παραστάσεως [1]. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου τούτου τύπου ὑπάρχουσιν ἀκόμη παραλλαγαί. Οὕτω ἐπί τινων ἀναγλύφων ἡ ὀρχηστρὶς παρίσταται γυμνὴ ἐπίσης, ἀλλὰ στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, εἰς στάσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν βακχίδων ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων, ἐν ᾧ αἱ κρατοῦσαι τὸ κύμβαλον χεῖρες πίπτουσι πρὸς τὰ κάτω [2]. Ἐπὶ ἄλλων ἀναγλύφων ἡ ὀρχηστρὶς κρατεῖ τὸ κύμβαλον διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐν ᾧ ἡ ἄλλη πίπτει ἀδρανὴς πρὸς τὰ κάτω [3]. Κατ' ἄλλην τέλος παραλλαγὴν ἡ ὀρχηστρὶς ἔχει στάσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης παραστάσεως, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι αὕτη εἶναι ἐνδεδυμένη, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου [4].

Τοῦ τύπου, ὃν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον IV, ὡς μὴ ὄντος ἐκ τῶν συνήθων, δὲν ὑπάρχουσιν οὐδὲ παραλλαγαί. Ἀπομίμησις εἶναι ἴσως, νομίζω, ἂν καὶ πολὺ ἀπομεμακρυσμένη, μία παράστασις ὀρχηστρίδος, ἣν πολὺ συχνὰ εὑρίσκομεν ἐν ἀναγλύφῳ ἐπὶ χαλκίνων δοχείων, ὧν πολλὰ ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καΐρου [5]. Τὰ χάλκινα ταῦτα ἀνάγλυφα εἰκονίζουσι, μὲ διαφόρους παραλλαγάς, ὀρχηστρίδα μὲ ἀνεμιζόμενα ἐνδύματα φέρουσαν πάντοτε τὴν μίαν χεῖρα ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, τὴν δὲ ἄλλην τείνουσαν πρὸς τὰ κάτω ἐνίοτε δὲ ἔχουσαν καὶ ταύτην ὑψωμένην.

Ἀναμνήσεις τοῦ τύπου τῶν ὀρχηστρίδων εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ὅπως τοῦτο εἴδομεν καὶ διὰ τὰς νηρηΐδας. Οὕτω τὸν τύπον τῆς ἀλεξανδρινῆς χορευτρίας ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Δαυὶδ ὀρχουμένην νεάνιδα ἐν μιᾷ τῶν μικρογραφιῶν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Ψαλτηρίου τῶν Παρισίων [6]. Ἐπίσης ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ τῆς συλλογῆς Chloudof, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμάδος τῶν λεγομένων λαϊκῶν Ψαλτηρίων, ἡ παράστασις τῆς ὀρχουμένης Μαριὰμ ἀναμιμνήσκει τὰς ἀλεξανδρινὰς παραστάσεις τῶν ὀρχηστρίδων [7]. Τέλος μία ὀρχηστρὶς κοσμοῦσα τὴν πρόσοψιν οἰκοδομήματος εἰς μίαν μικρογραφίαν τοῦ ἐν Βατικανῷ χειρογράφου τῆς Ὀκτατεύχου (Nº 747) ἐνθυμίζει πολὺ τὰς παραστάσεις τῶν ἀλεξανδρινῶν ἀναγλύφων [8].

Καὶ ἤδη ἐρχόμεθα εἰς τὸν τύπον τοῦ ἱσταμένου γυμνοῦ ἀνδρός. Τοῦ τύπου τούτου ἓν μόνον παράδειγμα κατέχει τὸ ἡμέτερον μουσεῖον:

V. (Nº 207). Ἀνὴρ γυμνὸς ὄρθιος ἱστάμενος. Φέρει μικρὰν χλαμύδα ἐπὶ τοῦ στήθους ἥτις πίπτει πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὴν δεξιὰν ἔχει πρὸς τὰ κάτω καὶ κρατεῖ δι' αὐτῆς ἀντικείμενόν τι ἀδιάγνωστον,

[1] *Strzygowski*, Koptische Kunst ἔνθ' ἀν. Nº 7074, 7075, 7079, 7080, 7105.

[2] *Strzygowski*, ἔνθ' ἀν. Nº 7387.

[3] *Strzygowski*, ἔνθ' ἀν. Nº 7101.

[4] *Strzygowski*, ἔνθ' ἀν. Nº 7100.

[5] *Strzygowski*, ἔνθ' ἀν. Nº 9040, 9048, 9052, 9058.

[6] *Omont*, Fac-similés des miniatures des plus anciens Manuscrits grecs de la Bibliotheque Nationale. Paris 1902 πίν. V.

[7] *Tikkanen*, Die Psalterillustration im Mittelalter Helsingfors 1895 εἰκ. 11.

[8] Εἰκὼν παρὰ *Ouspensky*. Ἡ Ὀκτάτευχος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσιστί. (Δελτίον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσσικοῦ ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου XII 1907). Λεύκωμα πίν. VII 4.

ἡ δὲ ἀριστερὰ εἶναι ὑψωμένη καὶ φαίνεται, ὅτι δι' αὐτῆς κρατεῖ ἐν ἄκρον τῆς χλαμύδος, ὡς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς παραβολῆς πρὸς ἀνάλογον ἐπὶ ὀστοῦ παράστασιν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου [1]. Τὸ τεμάχιον τοῦ ὀστοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένη ἡ ἡμετέρα παράστασις εἶναι κυρτὸν ὁμοιάζον κατὰ τοῦτο πρὸς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐν Aix-la-Chapelle καθεδρικῆς ἐκκλησίας, ἀμφοτέρωθεν δὲ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχουσι δύο ὀπαὶ δι' ὧν προσηλοῦτο τὸ ὀστοῦν ἐπὶ τοῦ ἐπίπλου τὸ ὁποῖον ἐκόσμει. Εἰς τὸ κάτω μέρος τὸ ἀνάγλυφον εἶναι τεθραυσμένον, οὕτω δὲ ἐλλείπουσιν οἱ πόδες τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῶν γονάτων **(εἰκ. 9)**.

Εἰκ. 9.

Τὸ ἀνάγυφον τοῦτο πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μὲ τοὺς πόδας χιαστὶ διασταυρουμένους. Εἰς τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτην ὁδηγεῖ ἡ ἐλαφρά, οὐχ ἧττον ὅμως καταφανής, πρὸς τὸ ἓν μέρος κλίσις τοῦ κορμοῦ, ἥτις παρουσιάζεται ὅταν τὸ σῶμα στηρίζηται διὰ τοῦ ἑνὸς ποδός. Ἐξ ἄλλου τὸ μέγα πλῆθος τῶν ὁμοίων παραστάσεων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀναγλύφων συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως ταύτης.

[1] *Wulff*, Beschreibung ἔνθ' ἀν. Nº 398, πίν. XLII.

Τί παριστᾷ ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου ἀνδρικὴ μορφὴ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εἴπῃ τις. Τὴν στάσιν ταύτην ἔχει περίπου καὶ ὁ Διόνυσος ἐπὶ τῶν δύο ἀναγλύφων τοῦ Aix-la-Chapelle [2], πλὴν ὅμως τούτου καὶ ἄλλαι μορφαὶ παρίστανται κατὰ τὸν τύπον τοῦτον. Οὕτω τὸ μικρὸν ἀνάγλυφον τοῦ τοῦ Βερολίνου (Nº 398), περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει πλείστας ἀναλογίας πρὸς τὸ ἡμέτερον, φαίνεται παριστὸν πολεμιστὴν ἴσως ἢ καὶ ἁπλῶς ἱστάμενον ἔφηβον.

Τέλος τὸν τύπον τοῦτον εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ κοπτικῶν ὑφασμάτων ἀκόμη. Τοιαύτη εἶναι μία μορφή, ἐπὶ ὑφάσματος ἀνήκοντος εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν συλλογὴν τοῦ ἡμετέρου μουσείου. Ἡ μορφὴ αὕτη παρουσιάζει, κατὰ τὴν στάσιν, τόσας ἀναλογίας πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ὥστε δύναται νὰ δώσῃ ἰδέαν τινὰ περὶ αὐτοῦ ὅτε ἦτο ἀκέραιον. Ἡ μόνη δὲ παρατηρουμένη μεταξὺ τῶν δύο παραστάσεων διαφορὰ εἶναι, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος δὲν κρατεῖ οὐδὲν ἐκ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα κρατεῖ ὁ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ **(εἰκ. 10)**.

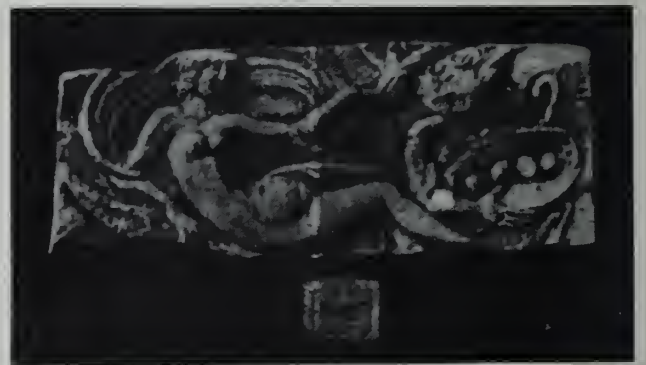

Εἰκ. 10.

Ἐπίσης δέον ν' ἀναφέρω καὶ ἓν ἄλλο περίεργον στρογγύλον ὕφασμα τῆς ἰδίας συλλογῆς (Nº 3270), ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίσταται ἀνὴρ γυμνὸς μὲ τοὺς πόδας χιαστὶ στηριζόμενος ἐπὶ ὑψηλῆς ῥάβδου καὶ ὑψῶν τὴν δεξιάν, περὶ αὐτὸν δὲ ὑπάρχουσι πρόβατα. Τὸ ὕφασμα τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ σπουδαῖον, διότι παριστᾷ πιθανῶς τὸν Καλὸν Ποιμένα.

Πρὸ τῆς ἐξετάσεως τῆς χρονολογίας τῶν ἀναγλύφων τούτων πρέπει προηγουμένως νὰ διευκρι-

[2] *Strzygowski*, Hellenistische und koptische Kunst, ἔνθ' ἀν. εἰκ. 45, 48.

4 12 15.

νισθῇ ἓν ἄλλο ζήτημα ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ χρονολόγησις αὐτῶν. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἐξετάσωμεν ἂν τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι σύγχρονα ἢ ἂν ἡ τεχνικὴ διαφορὰ ἡ παρατηρουμένη μεταξὺ αὐτῶν δεικνύει καὶ διαφορὰν ἐποχῆς. Ἐπίσης εἴδομεν, ὅτι παραστάσεις τινές, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῶν νηρηΐδων, κατάγονται ἐξ ἄλλων συνθετοτέρων, οὖσαι ἐξηλειγμέναι μορφαὶ ἐκείνων. Τοῦτο σημαίνει ἄρα, ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγλύφων παραστάσεις εἶναι μεταγενέστεραι τῶν συνθετοτέρων ἐξ ὧν προῆλθον;

Σχετικῶς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα νομίζω, ὅτι ἡ τεχνικὴ διαφορὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις καὶ διαφόρου χρονολογίας, ἀλλ' ὅτι ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἐκ τῆς δεξιότητος τοῦ τεχνίτου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερον ζήτημα ἐπίσης νομίζω, ὅτι μεταξὺ τῶν ἁπλουστέρων καὶ τῶν συνθετοτέρων παραστάσεων ἡ διαφορὰ εἶναι ἐλαχίστη. Νομίζω δέ, ὅτι ἡ ἁπλοποίησις αὕτη προέρχεται ὁμοίως ἐκ τῆς ἱκανότητος τοῦ τεχνίτου. Γενικῶς λοιπὸν τὰ ἔργα ταῦτα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν σύγχρονα πρὸς ἄλληλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς πρὸς τὰς συνθετοτέρας παραστάσεις ἐξ ὧν προῆλθον.

Τῶν ζητημάτων τούτων καθορισθέντων προβαίνομεν νῦν εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν ἀναγλύφων.

Τὰ ἔργα ταῦτα συμφώνως πρὸς τὴν τεχνικὴν αὐτῶν ἐκτέλεσιν φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῶσινν ἀνήκοντα εἰς τὴν πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' μΧ αἰῶνος ἐποχήν.

Πράγματι εἶναι γνωστόν, ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξερχόμενα ἔργα δεικνύουσι τὴν καθαρὰν ἀλεξανδρινὴν τέχνην ἄνευ οὐδεμιᾶς ξένης ἐπιδράσεως. Χαρακτηριστικὰ δὲ τῆς καθαρᾶς ταύτης ἀλεξανδρινῆς τέχνης εἶναι μεταξὺ ἄλλων κυριαρχία τῶν καμπύλων γραμμῶν, διακοσμητικὴ ταξινόμησις τῶν πτυχώσεων καὶ χρῆσις τοῦ γυμνοῦ[1]. Πάντα δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα γνωρίσματα ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ἡμετέρου μουσείου. Ἀπὸ τοῦ Ε' δὲ αἰῶνος εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἡ Συρομικρασιατικὴ ἐπίδρασις, ὁπότε ἡ ἀλεξανδρινὴ τέχνη ἄρδην μεταβάλλεται καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς γίνονται πολὺ διάφορα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν καταφαίνεται, ὅτι ἡ εἰς τὴν πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος ἐποχὴν ἀναγωγὴ τῶν ἡμετέρων ἀναγλύφων εἶναι δικαιολογημένη. Ἀκριβέστερον δὲ προσδιορίζοντες τὰ ἔργα ταῦτα πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν τὴν κατασκευὴν αὐτῶν εἰς τὸν Γ' ἢ Δ' μΧ αἰῶνα, ἐποχὴν εἰς ἣν ἀναβιβάζουσι τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων ἔργων. Εἰς τὴν χρονολογίαν δὲ ταύτην, ἐπαναλαμβάνομεν, δὲ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσα ἴσως μικρὰ χρονικὴ διαφορά.

Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος.

[1] *Wulff*, Altchr. und byzant. Kunst σ. 190 κέ.

Τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐπανελήφθησαν ἐφέτος αἱ δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ κ. Χρ. Ἠλιοπούλου ἀνασκαφαί, πρὸς τελικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, ὅστις καθωρίσθη διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντων λειψάνων καὶ ἄλλων σχετικῶν εὑρημάτων.

Ἤδη ἀσχολούμεθα **(εἰκ. 1)** εἰς τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ μέχρι σχεδὸν αὐτοῦ τοῦ βράχου χώρου, ὅστις ἀποκαλυπτόμενος μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους θὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἤδη ἀνεσκαμμένου, καὶ οὕτω θ' ἀποτελεσθῇ ἓν σύνολον, ὅπερ ἐλπίζομεν νὰ θετικοποιήσῃ πάνθ' ὅσα ἐξεθέσαμεν ἐν τῇ προγενεστέρᾳ ἡμῶν πραγματείᾳ (ΑΕ 1914 σελ. 143-166) προκειμένου περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ὠδείου, ὅπερ τελείως καταστραφὲν ἐλάχιστα μόνον λείψανα ἐπεφύλαξεν ἡμῖν πρὸς καθορισμὸν ταύτης.

Εἰκ. 1.

Εἰς τὸ ὑψηλότερον στρῶμα τοῦ χώρου τούτου καὶ εἰς βάθος δύο ὡς ἔγγιστα μέτρων, εὑρέθησαν νεώτερά τινα κτίσματα ἐξ ἀρχαίων ὑλικῶν· σὺν τούτοις δὲ πίθοι τινὲς ἐκ κεράμου **(εἰκ.2,3)** χρησιμοποιούμενοι πρὸς ἐναποθήκευσιν ὑγρῶν (ὕδατος, ἐλαίου, οἴνου), ἢ ἄλλων τροφίμων, διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, ὧν 3-4 ἐνεπίγραφα, πανταχόθεν ἀποκεκρουμένα, ἅτινα κατωτέρω δημοσιεύομεν, ὡς καὶ βάθρα τινὰ ἐκ τοῦ παρακειμένου Διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ ἀγαλμάτιον γυμνὸν Διονύσου **(εἰκ. 4)**, μαρμάρινον, ρωμ. χρόνων, ἡμιτελῶς ἐξειργασμένον καὶ ἐλλιπὲς τὰ ἄκρα, ὡς καὶ κεφαλὴν μικρὰν γυναικός, ἴσως Ἀρτέμιδος **(εἰκ. 5)**.

Μετὰ τὴν συντελεσθεῖσαν κατεδάφισιν τῶν κτισμάτων τούτων, εἰς βαθύτερα στρώματα ἀπεκαλύφθη πολλαχοῦ αὐτὸς οὗτος ὁ βράχος λελαξευμένος **(εἰκ. 6)**, οὗ ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ σχῆμα προσαρμόζονται ὡς συνέχεια τοῦ ἤδη ἐκ τῆς προγενεστέρας ἐργασίας ἀποκαλυφθέντος, ἀποτελῶν, ὡς φαίνεται, τὸ *κοῖλον*, (ὅπερ πιθανὸν νὰ ἦτο τετράγωνον) τοῦ Ὠιδείου, μέρος τοῦ ὁποίου ἦτο ὁπωσδήποτε εὐκρινὲς καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς, ἐξ ἀβλεψίας δὲ ἢ παραδρομῆς μὴ σημειωθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκπονήσαντος τὸ δημοσιευθὲν ἐκείνης σχέδιον.

Ὑπὸ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα κτίσματα εὑρέθη καὶ εὐρυτάτη ἀσβεστοκάμινος κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τοῦ βράχου, ὃν καὶ κατέστρεψαν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο. Ἡ εὕρεσις τῆς ἀσβεστοκαμίνου ταύτης ἐνταῦθα ἐξηγεῖ τὴν γενομένην μεγάλην καταστροφὴν τοῦ Ὠιδείου καὶ τῶν ὑλικῶν ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ ταύτην, ὧν οὐκ ὀλίγα μαρμάρινα θραύσματα εὑρέθησαν ἐν αὐτῇ ἡμικεκαυμένα ἔτι, ἐν μέσῳ πυκνοῦ στρώματος ἐλαιοπυρήνων, οἵτινες ὡς καύσιμος ὕλη ἐτίθεντο ἐκεῖ.

Ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ! προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς δυτικῶς πρὸς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως εὕρομεν εἰς βάθος τριῶν μέτρων κατὰ χώραν τεῖχος ἰσοδομικὸν **(εἰκ.7)**, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διῆκον, οὗ τὸ σήμερον ἀποκαλυφθὲν μῆκος εἶναι 10 περίπου

Εἰκ. 2.

Εἰκ. 3.

μέτρων ***(εἰκ. 8).*** Τὸ τεῖχος τοῦτο, οὗ σώζεται μόνον ὁ κάτω δόμος, ἐνιαχοῦ δὲ δύο δόμοι, εἶναι ἑλληνικῶν χρόνων ἐκ λίθου πειραϊκοῦ (ἀκτίτου), καὶ δύναται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῇ ὡς καθορίζον τὸν χῶρον τοῦ Ὠιδείου τοῦ Περικλέους ἀπὸ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου.

Ἑπομένως τὸ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τοποθετούμενον ἐνταῦθα που Ὠιδεῖον, ἀναζητητέον ἔσωθεν τοῦ τείχους, δηλαδή, ἐν ᾗ θέσει ἡμεῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰργάσθημεν, καὶ εὕρομεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐνδείξεων καὶ τεκμηρίων καὶ κρηπιδώματα κατὰ χώραν, ἅτινα συνεπλήρουν τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ λελαξευμένου τοίχου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης ἀποκαλύψεως τοῦ περὶ τὴν ἀνασκαφὴν χώρου προτίθεται ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία νὰ ἀγοράσῃ τὴν παρακειμένην οἰκίαν Σαρδελᾶ, ἵνα ἐπεκταθῇ ἡ ἐργασία ΑΜ καὶ οὕτως ἐρευνηθῇ καὶ τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ***κοίλου*** [1].

Ὡς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμῶν πραγματείᾳ ἀναπτύσσομεν προσηκόντως, ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς καὶ δῃώσεως ὁ τελικὸς καθορισμὸς τοῦ χώρου τοῦ Ὠιδείου πολλὰς παρέσχε δυσχερείας, ἀφ᾽ οὗ ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων θεμελίων κτλ., οὐδὲν ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, ἀναμφισβητήτου κύρους ἀνεκαλύφθη, δυνάμενον ἀνεπιφυλάκτως νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ περιφήμου ἱδρύματος.

Παρὰ τὴν μοιραίαν ὅμως ταύτην ἔλλειψιν τῶν ἀπολύτως θετικῶν στοιχείων, τὰ μέχρι τοῦδε εὑρεθέντα καὶ ἡ ἐπιμελὴς μελέτη καὶ ἡ ἐπίμονος ἔρευνα ἐξασφαλίζουσι τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ Ὠιδεῖον, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ματαιοπονία ἡ εἰς παρακείμενον χῶρον ἀναζήτησις, ἀφ᾽ οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνασκαφεὶς τοιοῦτος συμφωνεῖ τοπογραφικῶς πληρέστατα μετὰ τῶν σωζομένων μαρτυριῶν, καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν ἀποκλείεται κατ᾽ ἀρχὴν λόγῳ ἀνεπαρ-

Εἰκ. 4.

[1] Ἤδη τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας προὐκήρυξε τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν μεσημβρινῶς τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κειμένων ἑτέρων τριῶν οἰκιῶν.

κείας καταλλήλου χώρου ἡ ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν ἔρευνα.

Εἰκ. 5.

Διότι πῶς ἄλλως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι τὸ σχῆμα, τὰ λαξεύματα, τὸ τεχνικῶς διεσκευασμένον δάπεδον, τὰ σχετικὰ εὑρήματα, ἐν οἷς τὰ κατὰ χώραν εὑρεθέντα θεμέλια κρηπιδωμάτων καὶ τὰ ἐκεῖ συνερευθέντα δύο ὑπερφυσικοῦ μεγέθους μαρμάρινα προσωπεῖα, ἀνήκοντα προφανῶς εἰς τὸν τοῦ ἱδρύματος ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον, τὰ μαρμάρινα ἑδώλια τὰ φέροντα ἀνάγλυπτον γλαῦκα, ἅτινα

Εἰκ. 6.

δὲν προέρχονται ἐκ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐπὶ σύμπαντος τοῦ χώρου τοῦ δαπέδου ὑπάρχον παχὺ στρῶμα ἐκ τέφρας καὶ ἀπηνθρακωμένων ξύλων — ἅτινα κατὰ τὰς γενομένας ἀναλύσεις ἀνήκουσιν εἰς ῥητινοφόρα δένδρα κατάλληλα διὰ τὴν ναυπηγίαν —, ἐπίσης αἱ ἡμίκαυτοι πήλινοι κεραμῖδες ἐκ τῆς στέγης, αἱ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα ἀσφαλῶς ἀνήκουσαι, καὶ τὰ μαρμάρινα τεμάχια, ἅτινα διατηροῦσιν ἴχνη πυρκαϊᾶς; Πάντα ταῦτα οὐδαμῶς ἄλλως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ νὰ ἀποδοθῶσιν, ἢ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους καὶ συμμετέσχον τῆς γενομένης ἐν αὐτῷ πυρκαϊᾶς. Κατὰ συνέπειαν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἄριστα μαρτύρια, ἀναπληροῦντα τὴν ἔλλειψιν θετικῶν λειψάνων, ἐξαφανισθέντων βεβαίως ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς δῃώσεως, καὶ οὕτω πᾶσα ἐπιφύλαξις περὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χώρου οὐ μόνον παρακεκινδυνευμένη, ἀλλὰ καὶ ἀδικαιολόγητος θεωρεῖται ἐκ μέρους τῶν ἀντιφρονούντων, ἀφ᾽ οὗ τὰ μαρτύρια ταῦτα προσηκόντως ἐξετασθέντα καὶ μελετηθέντα, ὡς ἐξεθέσαμεν λεπτομερῶς, καθίστανται αὐθεντικὴ διαπίστωσις καὶ ἀδιαφιλονείκητος ἀπόδειξις περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ὠδείου.

Καὶ οὗτος εἶνε ὁ λόγος δι᾽ ὃν μετὰ λύπης καὶ ἐκπλήξεως ἐν ταὐτῷ ἀνεγνώσαμεν εἰς τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν ***Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*** τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας [1] ἐν τῇ ὀλιγοστίχῳ καὶ ξηροτάτῃ ἀνακοινώσει περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης (αὐτ. σελ. 55) ὅτι «*δυστυχῶς* διεψεύσθησαν *αἱ ἐλπίδες περὶ ἀνευρέσεως ἐπὶ τόπου ἀσφαλῶν ἰχνῶν τοῦ Ὠδείου*», πρᾶγμα ὅπερ καταδηλοῖ ἢ παντελῆ ἄγνοιαν, ἢ ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν ἐν τῇ παρακολουθήσει τῆς ἐργασίας, ἢ ἐπίμονον ἄρνησιν ἀριδήλων καὶ σαφῶν, ἀλλὰ καὶ καθωρισμένων πορισμάτων ταύτης, ἥκιστα ἁρμόζουσαν εἰς ἐπίσημον ἔργον, δι᾽ οὗ ἐπικοινωνεῖ ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία μετὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου καθιστῶσα τοῦτον ἐνήμερον τῶν διαφόρων ἀνακαλύψεων.

Δὲν πρόκειται δὲ περὶ ἐπιφυλακτικῆς γνώμης ἢ ἐνδοιασμῶν, ἀλλὰ ἀπολύτου ἀρνήσεως τῶν θετικῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ περὶ παρασιωπήσεως καὶ αὐτῶν τῶν σπουδαίων τεκμηρίων ἢ ἐνδείξεων τῆς σπουδαιοτάτης ἀνασκαφῆς καὶ δικαιολογίας ἐξ ἄλλου τῆς γνώμης αὐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο, καθ᾽ ὑποχρέωσιν πλέον ἐπιβάλλεται ἡ διαμαρτυρία αὕτη, πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ τῆς ἀκριβείας τῶν γεγονότων καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀληθείας.

[1] Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Τόμ. 1. 1915. Τεῦχ. 1ον-3ον. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον «Ἑστία» 1915

Ἡ περαιτέρω πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἐργασία πεπείσμεθα ὅτι ἐπαρκῶς πλέον θὰ συμπληρώσῃ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, διὰ τῶν ἀναμενομένων μετ᾽ ἐλπίδων νέων ἀνακαλύψεων, αἵτινες ἄπλετον θὰ ἐπιχύσωσι φῶς καὶ ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων σημείων τῆς ἀμφιβολίας καὶ ἐπιφυλακτικότητος, καὶ

Εἰκ. 7.

Εἰκ. 8.

θὰ πιστοποιήσωσι τὰς ἀρχικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις ἐν τῇ ἀσφαλείᾳ ἡμῶν τούτων τῶν τεκμηρίων περὶ τοῦ πολυθρυλήτου Ὠιδείου.

Ἐν τοῖς νεωτέροις κτίσμασι περὶ ὧν ἀνωτέρω (σελ. 146, εἰκ. 2), εὕρομεν ἐντετοιχισμένα τὰ ἑξῆς ἐνεπίγραφα τεμάχια·

1. Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ***(εἰκ. 9),*** βάθρου πιθανῶς, ἑλληνικῶν χρόνων, λευκοῦ μαρμάρου, περιέ-

Εἰκ. 9.

χον κατάλογον ὀνομάτων. Μήκ. 0·60, πάχ. 0·13.

ΧΑΡΗΣ	Χάρης
ΠΑΣΙΚΛΕΗΣ	Πασικλέης
ΣΤΙΛΒ..	Στίλβ[ων].

2. Τεμάχιον ἐπιγραφῆς (εἰκ. 9) ἐπὶ κιονίσκου ἐπιτυμβίου· ὑμηττίου μαρμάρου·

...ΑΙΔΟΣ	[Ἀθην]αΐδος
ΕΥΘΥ.ΟΥΣ	Εὐθύ[μ]ους
ΦΥΛΑΚΟΣ	Φύλακος.

3. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου (εἰκ. 9), ἐφ' ᾧ τιμητικὴ ἐπιγραφὴ ῥωμαϊκῶν χρόνων μήκ. 0·58, ὕψ. 0·20·

.ΕΒΑΣΤΟΝ	[Σ]εβαστὸν
ΟΛΥΜΠΙΟΝ	Ὀλύμπιον

4. Τεμάχιον μαρμάρου ὑμηττίου (εἰκ. 9)· σῴζεται μέρος ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς· μήκ. 0·22, πάχ. 0·12·

.ΟΥΝΙΕΥΣ	[Σ]ουνιεὺς
ΟΥΚΛΑΥΔΙΟΥ	ου Κλαυδίου
ΖΩΙΛΟΥΤΟΥ	Ζωΐλου του.

5. Τεμάχιον κιονίσκου ἐπιτυμβίου ὕψ. 0·28. Σῴζεται τὸ ὄνομα ΚΛΕΩΤΙΣ

6. Ἐπὶ ἑτέρου τεμαχίου κιονίσκου ἐπιτυμβίου ὕψ. 0·38 σῴζεται τὸ τέλος ὀνόματος ...ΤΙΝΟΣ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἀνασκαφῶν, ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος χειμῶνος, κάτωθεν τοῦ ἰσοδομικοῦ τείχους, περὶ οὗ ἀνωτέρω διελάβομεν, καὶ ὅπερ θεωροῦμεν σπουδαῖον ἀνεξαρτήτως ἄλλης σημασίας, ὡς ὁρίζον τὸν χῶρον τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἀπὸ τοῦ Ὠδείου, ὡς περίβολος τούτου πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, εὑρέθη εἰς βάθος τριῶν μέτρων γωνία Στοᾶς (ἢ αἰθούσης), σχήματος Π ***(εἰκ. 10).*** Ταύτης σῴζεται τὸ κρηπίδωμα ἐκ δύο βαθμίδων· τοῦ μὲν πρὸς βορρᾶν σκέλους μέχρι τριῶν μέτρων μήκους, τοῦ δὲ πρὸς δυσμὰς μέχρι δέκα μέτρων (ὅσον ἤδη ἀπεκαλύφθη.

Τὸ τεχνικῶς ἐξωμαλυσμένον πρὸς ἀνατολὰς ἔδαφος ὅπερ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνεκαλύψαμεν εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τοῦ πρὸς δυσμὰς νῦν ἀνακαλυφθέντος· οὕτως ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῆς Στοᾶς ἔχει μῆκος τριάκοντα μέτρων, ἴσως δὲ καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς νὰ ἦτο ἴσον περίπου· ἦτο δὲ πλακόστρωτος ἀφαιρεθέντων τῶν πλακῶν κατὰ τὴν καταστροφήν.

Εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς Στοᾶς εὕρομεν παχύτατον στρῶμα τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων, ὅπερ ἐπεκτείνεται ἐπὶ ὅλης τῆς ἀνασκαφείσης ἐκτάσεως, καθὼς καὶ σωρείαν πηλίνων κεράμων στέγης στρωτήρων καὶ καλυπτήρων ***(εἰκ.11)*** ἡμικεκαυμένων, καὶ οὐκ ὀλίγους σιδηροῦς ἥλους ***(εἰκ. 12)*** μετὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων, ἅτινα ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης. Καὶ

Εἰκ. 10.

τὰ ὀλίγα ταῦτα θεωροῦμεν οὐχὶ ἁπλῶς ἐνδείξεις, ἀλλὰ πολὺ σπουδαῖα τεκμήρια ἀνήκοντα ἀναμφιβόλως εἰς τὸ Ὠιδεῖον.

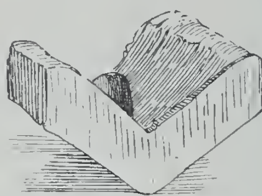
Εἰκ. 11.

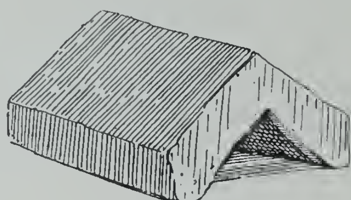
Εἰκ. 11.

Τὰ λείψανα τῶν θεμελίων τῆς Στοᾶς, ὡς κείμενα εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους, ἐκαλύφθησαν ἐνωρίτερον ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως παρασυρθέντων χωμάτων, καὶ τούτου ἕνεκα διεσώθησαν, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς

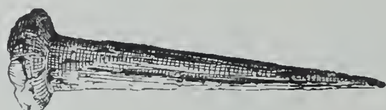
Εἰκ. 12.

Στοᾶς, ἀπώτερον τοῦ σημείου τούτων κείμενα, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, μείναντα περισσότερον χρόνον ἀκάλυπτα, ὑπέστησαν τὴν καταστροφὴν καὶ δῄωσιν, μετενεχθέντα ὅσα διεσώθησαν ἄλλοθί που πρὸς χρῆσιν μεταγενεστέρων οἰκοδομημάτων.

Ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς Στοᾶς εὑρέθη κατὰ χώραν γωνιαῖος ὀρθοστάτης (εἰκ. 10) τοίχου ἐκ πωρίνου σκληροῦ λίθου ὕψ. 1·20, πλ. 1·40, πάχ. 0·40, ἱδρυμένος ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας βαθμῖδος τοῦ κρηπιδώματος. Τὸ σχῆμα τῆς Στοᾶς ταύτης ἀποκαλυπτομένης καὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς (ἅτε μὴ ἀνασκαφείσης εἰσέτι) θὰ ἀποτελέσῃ μεγάλην τετράγωνον Στοὰν (αἴθουσαν).

Ὑψηλότερον τῶν εὑρεθέντων θεμελίων τοῦ κρηπιδώματος καὶ τοῦ ὀρθοστάτου τούτου τῆς Στοᾶς, ὁ βράχος πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον εἶναι κατὰ μῆκος ὁριζοντίως κεκομμένος εἰς πλάτος 1·60 ἀποτελῶν οἱονεὶ τὸ διάζωμα, ἀκριβῶς ὡς παρατηρεῖται ἐν τοῖς θεάτροις· διότι θέατρον καὶ ᾠδεῖον ἦτο ταὐτόσημον, ὡς τὸ τοῦ Ἡρώδου ἐν Ἀθήναις καὶ θέατρον ἐλέγετο καὶ ᾠδεῖον, καὶ εἶχεν ἀκριβῶς καὶ ἐν ὅλοις καὶ ὡς πρὸς τὰ καθέκαστα τὸν ῥυθμὸν θεάτρου Ρωμαϊκοῦ.

Τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ ἡμετέρου Ὠιδείου γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Βιτρουβίου (V, 6. 4) ὅτι ἦν μὲν μικρὸν ἀλλὰ πολυτελὲς διὰ στύλων κεκοσμημένον, οἵτινες ἦσαν ἔσω τε καὶ ἔξω τοῦ τῆς σκηνῆς οἰκοδομήματος, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς τῶν ἑδωλίων σειρὰς κατὰ ῥυθμὸν ***στοᾶς κύκλῳ περιθεούσης*** τὸν περίβολον (πρβ. εἰκ. 10).

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς Στοᾶς ταύτης καὶ ἡ κατὰ μῆκος τῆς κορυφῆς τοῦ κοίλου, ἤτοι τῆς γραμμῆς τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς τοῦ διαζώματος[1] διάταξις, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τῆς βορείου καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, συμφωνοῦσι πληρέστατα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου λεγόμενα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διατάξεως.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ κοῖλον δὲν ἦτο ἀμφιθεατρικόν, ἀλλὰ τετράγωνον. Συνεπῶς ἐπειδὴ μόνον μουσικαὶ παραστάσεις ἐν αὐτῷ ἐτελοῦντο, διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν ὡς εἰς τὰ θέατρα αἱ ἕδραι ἡμικυκλικῶς διατεθειμέναι ἀπέναντι τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ κατελάμβανον πᾶσαν τὴν γύρωθεν Στοάν. Ἐν δὲ τῇ ὀρχήστρᾳ ὑπῆρχον μόνον αἱ ἕδραι τῶν μουσικῶν ὡς ἐν τῷ μικρῷ θεάτρῳ τῆς Πομπηίας (πρβ. εἰκ. 1837 ἐν **Baumeister**)· δι' ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος (Περικλ. 15) λέγει ὅτι ἦν «***Πολύεδρον***».

Κατόπιν τούτων δυνάμεθα ἤδη νὰ φαντασθῶμεν καὶ ἀναπαραστήσωμεν τὸ σχῆμα τοῦ Ὠιδείου. Ἤτοι ἐπὶ τοῦ διαζώματος, ὅπερ διαθέει γύρωθεν τὴν τετράγωνον Στοὰν καὶ ὅπερ ἐσχηματίσθη δι' ἀποκοπῆς τοῦ βράχου ὁριζοντίως, ἐκεῖ ὑπῆρχον κίονες οἵτινες ὑπεβάσταζον τὴν στέγην· ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν καθισμάτων τῶν θεατῶν ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς Πριήνης. Τοῦτο μοὶ ὑπέδειξεν ὁ ὑποδιευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου καθηγητὴς κ. **Knackfuss**, ὅστις μελετήσας ἐπισταμένως τὰ ἀποκαλυφθέντα λείψανα ἀσπάζεται καθ' ὁλοκληρίαν τὴν γνώμην μου ὅτι ἀνήκουσι ταῦτα τῷ Ὠιδείῳ τοῦ Περικλέους.

Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφήκ. 1104 λέγει: οἱ δ' ἐν τῷ Ὠιδείῳ· ἔστι τόπος «***θεατροειδής***», ἐν ᾧ εἰώθασι τὰ ποιήματα ἀπαγγέλλειν πρὶν τῆς εἰς τὸ θέατρον ἀπαγγελίας[2].

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων εὕρομεν καὶ

[1] Τὸ διάζωμα τοῦτο κατεσκευάσθη δι' ὁριζοντίου τομῆς τοῦ μαλακοῦ βράχου ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τῆς Στοᾶς αἵτινες μέχρι τοῦδε ἦλθον εἰς φῶς.

[2] Ἴσως τὸ πυρποληθὲν Ὠιδεῖον ὁ βασιλεὺς Ἀριοβαρζάνης ἀνῳκοδόμησεν οὐχὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον.

11 12 15.

ὀστέϊνον σύμβολον θεατρικόν, στρογγύλον, ἤτοι εἰσιτήριον ***(εἰκ. 13)*** διαμ. 0·03, πάχ. 0·002, φέρον

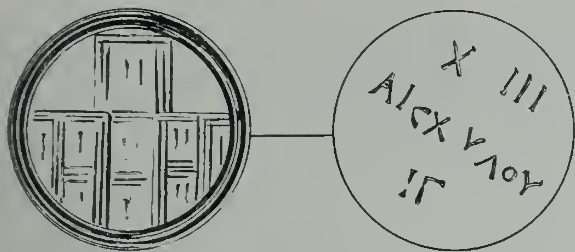

Εἰκ. 13.

ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὸ ὄνομα ***Αἰσχύλου*** καὶ ἄνωθεν μὲν τοῦ ὀνόματος τὰ σημεῖα XIII, κάτωθεν δὲ IΓ. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀποδίδομεν αὐτὸ εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Προφανῶς πρόκειται περὶ θεατρικοῦ εἰσιτηρίου ἀναφερομένου εἰς τὴν παράστασιν ἔργου τινὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ· τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν εἰκονιζόμενον ἐν κατόψει οἰκοδόμημα ἐξελάβομεν κατ᾽ ἀρχὰς ὡς πυλῶνα ἤτοι ὀχυρωματικὴν πύλην, ὡς βλέπομεν ἐπὶ νομισμάτων τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Νομίζομεν ὅμως ὅτι τὸ εἰσιτήριον τοῦτο ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα, ἴσως τὸ Ὠδεῖον, ἐν ᾧ παρίσταται τὸ ἔργον. Τὴν συνήθειαν ταύτην εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τοὺς ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ Γ', ὅτε οὐδὲν πλέον ἔνδοξον ἔχοντες ἀνῆγον ἑαυτοὺς εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἀναπαρίστων ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἄλλων συμβόλων τὰ ἐν τῇ πόλει αὐτῶν ὑπάρχοντα διάσημα μνημεῖα, ὡς φέρεται καὶ ἐπὶ νομίσματος εἰκονίζοντος τὴν μεσημβρινὴν ὄψιν τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν ἱερῶν αὐτῆς καὶ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν αὐτῆς κειμένου θεάτρου τοῦ Διονύσου, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὁποίου, ὡς γνωστόν, μεγάλως συνέτεινεν εἰς τὴν εὐχερῆ ἀποκάλυψιν τούτου ὡς ἐξαφανισθέντος θεωρουμένου θεάτρου τοῦ Διονύσου.

Ὁ Chaboullet[1] ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Catalogue des Camees καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ ἀντικειμένων ἐξ ἐλεφαντόδοντος, περιγράφων τὰ σύμβολα τῶν ἀγώνων ἢ θεάτρων, ἀναφέρει ὅτι ἐπί τινων στρογγύλων συμβόλων εὑρέθησαν φέροντα σημεῖα καὶ γράμματα, ἅτινα ἀποδεικνύουσι τὰς θέσεις ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἢ θεάτρῳ. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρέθησαν καί τινα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται οἱ τίτλοι κωμῳδιῶν ὡς καὶ ὀνόματα διασήμων ἀγώνων· πρβ. Baumeister, Denkmäler des Klass. Alterthums σ. 1756 εἰκ. 1835.— A. Haigh-Pickard-Cambridge, The Attic Theatre. Oxford 1907 σελ. 333· ὅθεν καὶ τὸ ἡμέτερον τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Αἰσχύλου, εἶναι θεατρικὸν εἰσιτήριον ἀναφερόμενον εἰς τὴν παράστασιν ἔργου αὐτοῦ (πρβ. εἰκ. 1833 καὶ 1837 ἐν Denkmäler, Baumeister σελ. 1756, ἔνθα ἐπὶ θεατρικοῦ εἰσιτηρίου εἰκονίζονται τρία κωμικὰ προσωπεῖα καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ***Θεοφόρου*** (= Θεοφορουμένη) ἔργου τοῦ Μενάνδρου, ὁλοκλήρου ἢ μόνον τῶν χωρικῶν καὶ λυρικῶν μερῶν καὶ κάτωθεν τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ (MENAN = Μενάνδρου).

Ὁ δὲ ἔμπροσθεν τύπος, ἐν ᾧ παρίσταται οἰκοδόμημα, καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεται ἴσως αὐτὸ τὸ Ὠδεῖον ἐν κατόψει, διότι τοῦ θεάτρου τοῦ Διονυσίου ἔχομεν ἤδη ἐπὶ νομίσματος εἰκόνα αὐτοῦ ὅλως διάφορον, ἑπομένως δὲν δύναται νὰ εἶναι τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου[2].

[1] Chaboullet Catalogue General de la bibliotheque Imperiales Paris 1858.

[2] Τὰ ὀστέϊνα εἰσιτήρια εἶναι σπάνια, οὐχὶ δὲ ἀρχαιότερα τῶν Ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων. Ἦσαν δὲ ταῦτα διαρκῆ φιλοτέχνως ἐξειργασμένα καὶ προωρισμένα διὰ τοὺς κατέχοντας καθίσματα τῆς πρώτης σειρᾶς, ἅπερ ἐν Ἀθήναις τοῖς ὑπὲρ πατρίδος ἀνδραγαθήσασιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀπογόνοις ἀπενέμοντο. Ἔφερον δὲ συνήθως ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως μορφὴν ἢ ἔμβλημα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐμβλήματος ἑλληνιστί. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὄψεως ἀριθμοὺς δι᾽ ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶ γραμμάτων. Ἐπί τινος τοιούτου εἰσιτηρίου εἰκονίζεται ἔμπροσθεν κεφαλὴ τοῦ Κρόνου καὶ ὄπισθεν τὸ ὄνομα KPONOC καὶ οἱ ἀριθμοὶ XIII καὶ κατωτέρω IΓ.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι οὐδέποτε ὑπερβαίνουσι τὸν ἀριθμὸν δεκατρία, ἑπομένως δὲν ἀναφέρονται εἰς ἀτομικὰ καθίσματα τῶν διαφόρων διαμερισμάτων Πιθανῶς ἀμφότερα ἀριθμοὶ καὶ ἐμβλήματα δηλοῦσιν ἰδιαιτέρας κερκίδας.

Γνωρίζομεν ὅτι ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Συρακουσῶν κερκίδες τινὲς ἐκαλοῦντο διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν θεῶν καὶ τυράννων, ὡς τοῦ Ἱέρωνος, τοῦ Διός, τοῦ Ἡρακλέους. Εἰς δὲ τὸ ῥωμαϊκὸν θέατρον ὁ Γερμανικὸς ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ἰδιαιτέραν κερκῖδα (CIG 5369, Tac. Ann. 11, 33). Ὅθεν εὐκόλως δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ ἔμβλημα ὡς τὸ τοῦ Κρόνου ἐξηγεῖται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Τὰ συνήθη θεατρικὰ εἰσιτήρια φαίνεται ὅτι ἀπετελοῦντο ἐκ μικρῶν μολυβδίνων νομισμάτων φερόντων ἔκτυπα θεατρικὰ ἐμβλήματα (πρβ. Benndorf. Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien 1875 σ. 579-95) Πρβ. καὶ Σβορῶνον Περὶ εἰσιτηρίων ἐν Διεθνεῖ Νομισματ. Ἐφημερίδι τῆς Ἀρχαιολογίας 1898.

Τὰ δὲ ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Μαντινείας εὑρεθέντα πήλινα εἰσιτήρια ἐξηγοῦσιν ὅτι ἐχρησίμευον ὡς ψῆφοι τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Μαντινείας συνερχομένων διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου (πρβ. Fougères BCH 1890 σ.249) Ἐπιγραφὴ δέ τις κεχαραγμένη ἔν τινι σημείῳ (τῆς Προεδρίας) δεικνύει ὁποία ἡ θέσις τῆς Γερουσίας ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Μαντινείας.— Βλέπε καὶ Σβορῶνον ἐν Διεθνεῖ Νομισματικῇ Ἐφημε-

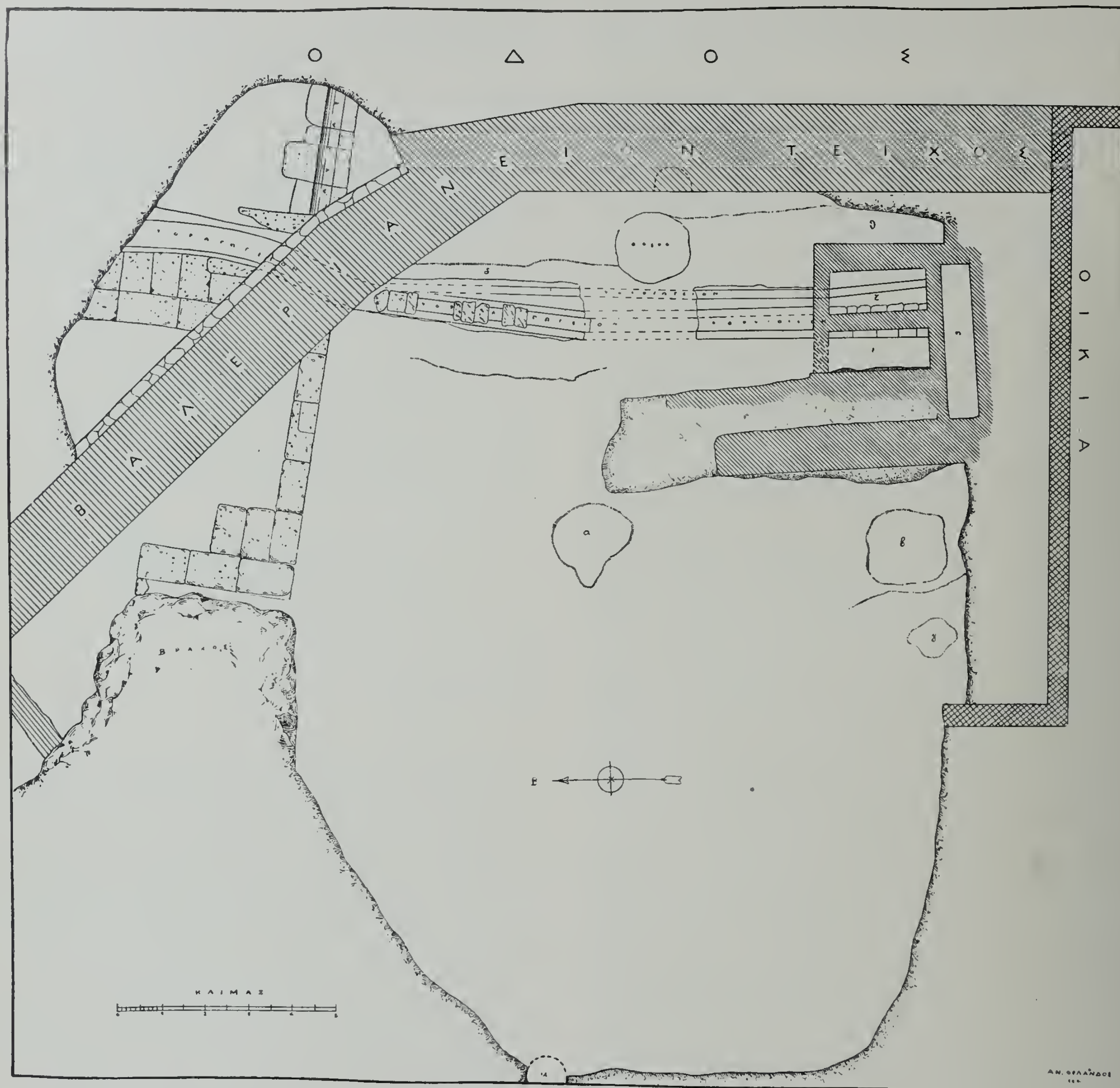

Πρβ. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1914 σελ. 143-166.

Καὶ ταῦτα ἐν συνόλῳ ὑπῆρξαν τὰ μέχρι σήμερον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφετεινῆς ἡμῶν ἀνασκαφῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναμφισβήτητον πλέον ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ Ὠδείου. Ἔχομεν δὲ πάντοτε δι' ἐλπίδος ὅτι συνεχιζομένων τῶν ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους καὶ ἐπὶ τῶν συνεχομένων οἰκιῶν, ἃς ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρεία, ὡς πάντοτε, οὐδεμιᾶς φειδομένη δαπάνης, θέλει ἀπαλλοτριώσει καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ περαιτέρω ἐργασία πρὸς τελείαν αὐτοῦ ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Στοᾶς ὡς καὶ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς ἡμᾶς λογιζόμεθα εὐτυχεῖς διότι κα-

ρίδι Ἀρχαιολογίας 1900 σελ. 338 καὶ Π. Καστριώτην ἐπίσης ἐν ΔΕΝΑ 1900 σελ. 55.

Ἐπίσης καὶ ἐν τῷ Δελφικῷ θεάτρῳ, αἱ Θυιάδες, ἤτοι αἱ περὶ τὸν Διόνυσον γυναῖκες, εἶχον ἰδίας θέσεις, δι' ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν ἑδωλίων δηλουμένας (Κεραμόπουλος ἐν ΑΕ 1911 σελ. 168). Ἡ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Θυιάδων τούτων γυνὴ ἐλέγετο ἀρχηΐς, ὡς δηλοῦσι καὶ ἄλλαι δελφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς ἀρχηΐδας γυναῖκας. Τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ἐδημοσίευσεν ὁ Bourguet (πρβ. De rebus Delphicis Imperatoriae aetatis 1915 σελ. 13, 14, 18).

τορθώθη τελικῶς νὰ ὁρισθῇ ἡ θέσις τούτου μεθ' ὅλας τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, τὸ μὲν Ὠδεῖον ἐκάη τὸ δὲ ὑλικὸν αὐτοῦ διεσπάρη ἀκολουθῆσαν τὴν στυγνὴν ἐκείνου τύχην. Ἐν τούτοις τὰ περισωθέντα αὐτοῦ ἐλάχιστα λείψανά εἰσι μάρτυρες ἀψευδεῖς πλέον, τοῦ καταστραφέντος περικλεοῦς μνημείου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Δεκεμβρίου 1915.

Παναγιώτης Καστριώτης.

Διορθώσεις εἰς ΑΕ 1915, τεῦχος 1, 2.

Σελ. 43 ἀντὶ Ἄξου γραπτέον Ἀξοῦ.

Σελ. 44 στίχ. 11 ἀντὶ τῶν ζητουμένων ἱερῶν γραπτέον τοῦ ζητουμένου ἱεροῦ.

Σελ. 45 στίχ. ἔσχατος ἀντὶ μέρος τῶν ὀφθαλμῶν γραπτέον μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ.

Σελ. 46 στίχ. 10 ἀντὶ κύμης γραπτέον κόμης.

Σελ. 46 στίχ. 13 ἀντὶ 0·097 γρ. 0·095.

Σελ. 46 στίχ. 27 ἀντὶ 0·91 γρ. 0·21.

Σελ. 47 στίχ. ἔσχατος ἀντὶ 0·106 γρ. 0·166.

Σελ. 49 στίχ. προτελευταῖος ἀντὶ ὀστοδόχων γραπτέον ὀστεοδόχων.

Σελ. 52 στίχ. 1 ἀντὶ solu γραπτέον sola.

Σελ. 52 στίχ. 2 ἀντὶ qni γραπτέον qui.

Σελ. 52 στίχ. 2 ἀντὶ posult γραπτέον posuit.

Μετὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ repotas εἰς reposta τὸ ἐλεγεῖον καθίσταται καταληπτὸν ἤτοι

Στέμματα (=οἰκόσημα) μόνα σοι ἐὰν εἶναι ἀνατεθειμένα οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη ὅστις ἀνέθετο τὰ στέμματα.

Ἐκφράζει δηλ. τὴν λύπην του ὁ ἀναθεὶς τὰ οἰκόσημα, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναθέσῃ τι σπουδαιότερον.

Σημειωτέον ὅτι ἐν ᾧ χώρῳ εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ εὑρεθῶσι καὶ τὰ οἰκόσημα περὶ ὧν ἀναφέρει τὸ ἐλεγεῖον, τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν εὑρέθη.

Ἡ διόρθωσις τοῦ repotas εἰς reposta ὀφείλεται εἰς τὸν κ. Gerola.

Εὐστάθιος Ν. Πετρουλάκις.

'Εκδοθήσεται τόδε τὸ τεῦχος *(3ον* ***καὶ*** *4ον* = ***σελ.*** *97-156)* ***τῇ*** *31 12 15.*

31 12 15

33

10

11

13

12

24

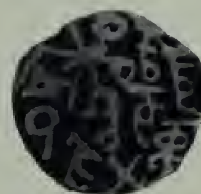

14

16

19

Δίσκος, σφραγῖδες λίθιναι καὶ πήλιναι καὶ δακτύλιοι ἐν μεγεθύνσει.

Δίσκος, σφραγῖδες λίθιναι καὶ πήλιναι καὶ δακτύλιοι ἐν μεγεθύνσει.

16

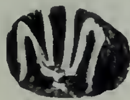

17

18

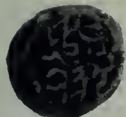

19

20

21

22

14

25

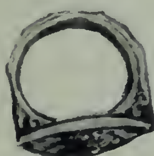
29

27

28

26

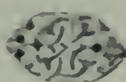

30

31

32

Δακτύλιοι ἀργυροῖ καὶ χαλκοῖ καὶ σφραγὶς λιθίνη.

Δακτύλιοι ἀργυροῖ καὶ χαλκοῖ καὶ σφραγὶς λιθίνη.

1 Π (171) 0·09

2 Λ (101) 0·034

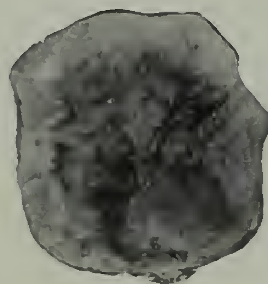
Λ 3 (90) 0·04

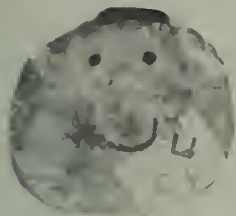
4 Π (172) 0·08

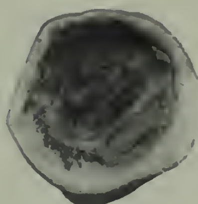
5 Π (12) 0·025

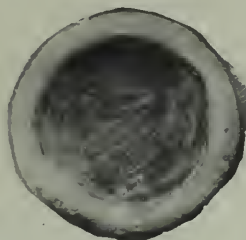
6 Π (11) 0·032

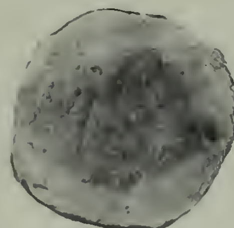
7 Π (162) 0·046

8 Λ (87) 0·10

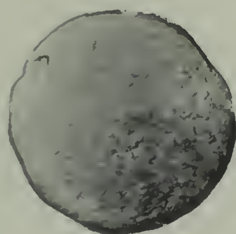
9 Λ (91) 0·032

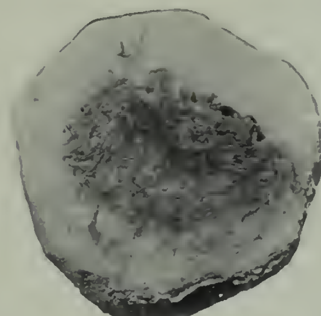
10 Λ (86β) 0·13

11 Λ (86α) 0·13

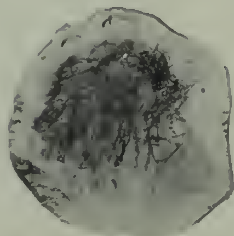
12 Π (177) 0·036

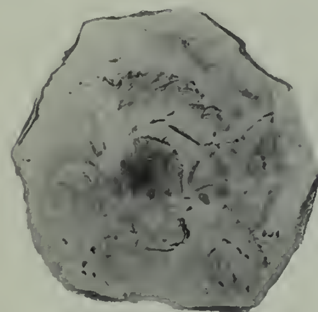
13 Π (176) 0·044

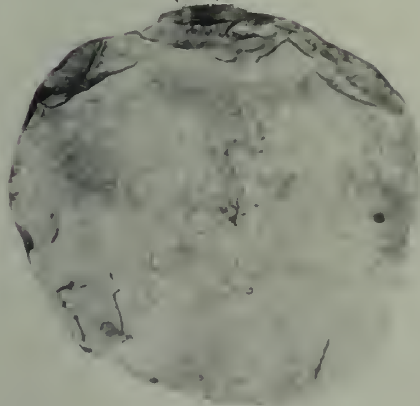
14 Λ (88) 0·07

15 Π (170) 0·11

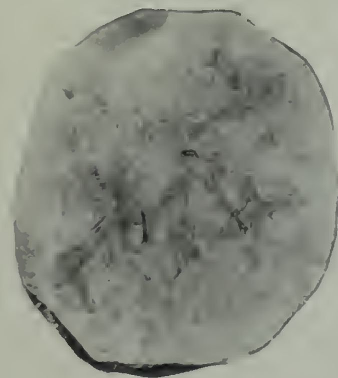
16 Π (174) 0·05

Δισκοειδῆ σωμάτια λίθινα καὶ πήλινα.

Δισκοειδῆ σωμάτια λίθινα καὶ πήλινα.

(Δεύτεραι ἀνακαλύψεις μνημείων Θεσσαλικῆς προελληνικῆς γραφῆς· ὑπὸ Ν. Γιαννοπούλου) (εἰς σελ. 97).

Πίναξ περιέχων τὸ σύνολον τῶν δημοσιευομένων ἐνεπιγράφων μνημείων.

Πίναξ περιέχων τὸ σύνολον τῶν δημοσιευομένων ἐνεπιγράφων μνημείων.

Ἐπιγραφ.	Evans Κρήτη	Monumenti Antichi	Θεσσαλ. Προελλ. Ἐπιγρ.

Ἐπιγραφ.	Evans Κρήτη	Monumenti Antichi	Θεσσαλ. Προελλ. Ἐπιγρ.

Πίναξ συγκριτικὸς τῶν δημοσιευομένων γραμμάτων πρὸς ἕτερα.
(Σφονδύλια καὶ σφραγῖδες).

Πίναξ συγκριτικὸς τῶν δημοσιευομένων γραμμάτων πρὸς ἕτερα.

(Σφονδύλια καὶ σφραγῖδες).

Ἐπιγραφ.	Evans Κρήτη	Monumenti Antichi	Θεσσαλ. Προελλ. Ἐπιγρ.	Ἀνάλογα

Ἐπιγραφ.	Evans Κρήτη	Monumenti Antichi	Θεσσαλ. Προελλ. Ἐπιγρ.	Ἀνάλογα

Πίναξ συγκριτικὸς τῶν δημοσιευομένων γραμμάτων πρὸς ἕτερα.
(Δακτύλιοι).

Πίναξ συγκριτικὸς τῶν δημοσιευομένων γραμμάτων πρὸς ἕτερα.

(Δακτύλιοι).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1916

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Περιεχόμενα

(τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους)

(τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους)

Περιληπτικὴ ἀνακοίνωσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1916.

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος

Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελεῖται ἐπιτροπεία πέντε μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Τὰς ἐπιστολὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν αἴτησιν ἀπευθυντέον: τῷ Ἐπιμελητῇ ταύτης Ἀλεξάνδρῳ Φιλαδελφεῖ, ἐφόρῳ ἀρχαιοτήτων, ὁδὸς Κάνιγγος 18.

Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὑρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, πᾶσαι διὰ βραχέων συντεταγμέναι.

Ἐκδίδονται κατ' ἔτος τέσσαρα τεύχη σχήματος τετάρτου μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων. Τιμὴ ἑκάστου τόμου δραχμαὶ εἴκοσι πέντε.

Οἱ συγγραφεῖς λαμβάνουσιν ἑπτὰ καὶ ἥμισυ δραχμῆς τῆς σελίδος ἑκάστης, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, καὶ ἀντίτυπα τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν εἴκοσι πέντε.

Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς ἀνταλλάσσεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Ἀρχαῖοι τάφοι ἐν Σαλαμῖνι

(πίναξ 1-2)

ὑπὸ

Πέτρου Ἀν. Φουρίκη.

Α´

Ἀγαθῇ τύχῃ περὶ τὴν τετάρτην μεταμεσημβρινὴν ὥραν τῆς 17ης ἱσταμένου διατρίβοντες ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἡμῶν πατρίδι ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ἐργάται σκάπτοντες πρὸς ἀνόρυξιν φρέατος ἐν χώρῳ ἀπεριφράκτῳ, ἀποτελοῦντι τὴν αὐλὴν οἰκίας ἀνηκούσης εἰς τὸν Ἀθανάσιον Πατάπην, εὗρον τάφον καλυπτόμενον ὑπὸ πλακὸς ἐκ μαρμάρου φερούσης ἀναγλύφους παραστάσεις.

Μετέβημεν ἀμέσως εἰς τὸ βορειότατον τμῆμα τῆς κωμοπόλεως καὶ κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τοῦ μεγάλου τετραγώνου [1] τοῦ εἰκονιζομένου ἐν Karten von Attika, Bl. XXI - Kuluri (Salamis) παρὰ τὸ σημεῖον 13, 7, εἴδομεν, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ εἰς βάθος 1·30 μ. εἶχεν εὑρεθῇ τάφος, ὅστις ἀφαιρεθείσης μιᾶς τῶν τριῶν καλυπτουσῶν αὐτὸν πλακῶν ἠρευνήθη ὑπὸ τῶν σκαφέων, πρίν τις τῶν ἁρμοδίων λάβῃ γνῶσιν. Οἱ αὐτοὶ σκαφεῖς εἶχον μετατοπίσει ὀλίγον τὴν πλάκα καὶ τοποθετήσει αὐτὴν ὀρθίαν εἰς τὴν παρειὰν τοῦ σκάμματος.

Ζητήσαντες πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς εὑρέσεως ἐμάθομεν, ὅτι οἱ ἐργάται μόλις ἔφθασαν εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρου εὗρον τοιχίον ἐκτισμένον διὰ κοινῶν μικρῶν ἀργῶν λίθων συνδεομένων διὰ μείγματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου· θεωρήσαντες δὲ τοῦτο ὑπόλοιπον θεμελίου παλαιοτέρας οἰκοδομῆς ἤρχισαν νὰ κατεδαφίζωσιν αὐτὸ ἄνευ οὐδεμιᾶς προσοχῆς· ὅτε ὅμως σκάπτοντες καὶ κατεδαφίζοντες προὐχώρησαν περὶ τὸ ἥμισυ εἰσέτι μέτρον, ἔστησαν, διότι ἡ ἀξίνη προσέκρουεν ἐπὶ πλακὸς μεγάλης ἐπιφανείας. Ἡ ἀντίστασις τοῦ μαρμάρου καὶ ὁ ἦχος τοῦ κενοῦ ἐγέννησαν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπόνοιαν ἅμα καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι πρόκειται περὶ ὑδραγωγείου μέλλοντος εὐχερῶς καὶ ἀφειδῶς νὰ λύσῃ τὸ περὶ ὑδρεύσεως ζήτημα αὐτῶν. Εἰς τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐρειδόμενοι ἤρχισαν νὰ εὐρύνωσι τὴν σκαφὴν καὶ ν' ἀπομακρύνωσι τὰ χώματα μετὰ πολλῆς προσοχῆς.

Ἀντὶ ὅμως τοῦ προσδοκωμένου καλύμματος τοῦ ὑδραγωγείου εὗρον ὑπτίαν ὁριζοντίως τῷ τάφῳ (Α) τὴν πρώτην πλάκα (Πίν. 1), ἥτις καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀριστερὰν παραστάδα ἦτο ἐκτισμένη ἐντὸς τοῦ τοιχίου, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν γειτόνων, διότι τὸ βάρος ἦτο μέγα, ἀπέσπασαν καὶ μετετόπισαν αὐτὴν ὀλίγον, εἰς ἣν θέσιν εἴπομεν, ὅτι εὕρομεν αὐτήν.

Τοῦ οὕτως ἀποκαλυφθέντος τάφου ἐγένετο ἔρευνα ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας καὶ ὑπὸ τῶν σκαφέων ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν γειτόνων, οἵτινες ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἄρσιν τῆς πλακός. Ἅπαντας τούτους κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἐξετάσαντες περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ τάφου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν, εἰμὴ ὅτι· κατὰ τὴν μεσημβρινὴν κορυφὴν τῆς ἑτέρας πλακὸς (Πίν. 2), τῆς κειμένης ἔτι κατὰ χώραν, ὅτε ἡμεῖς μετέβημεν ἐπὶ τόπου, εὑρέθησαν ὀκτὼ κρανία καὶ ἀνάλογος πληθὺς ὀστῶν ἐν σωρῷ· παρὰ δὲ τὸν σωρὸν τοῦτον δύο μικρὰ πήλινα ἀγγεῖα, ἅτινα παραληφθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας ἐφυλάσσοντο ἐπιμελῶς ἐντὸς ἑρμαρίου.

[1] Τὸ τετράγωνον τοῦτο σχηματιζόμενον ὑπὸ συστάδος οἰκιῶν, οἰκοδομηθεισῶν ἐν συνεχείᾳ εἰς σχῆμα τετραγώνου ἔχοντος μίαν μόνον ἔξοδον κατὰ τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευράν, ὠνομάσθη εἰρωνικῶς «Κάστρο» καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀκούεται σήμερον.

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν θεωρήσαντες τὰς πληροφορίας ἀσφαλεῖς καὶ ἀπηλλαγμένας πάσης κακοβούλου ἐπιφυλακτικότητος προέβημεν εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ καταμέτρησιν τοῦ τάφου.

Οὗτος ἔχων κατεύθυνσιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, εἶχε μῆκος μὲν 2·15, πλάτος 1·40 καὶ βάθος 1 περίπου μέτρου· ἦτο δὲ ἐκτισμένος διὰ μικρῶν κοινῶν λίθων μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξειλεγμένων καὶ συνδεομένων διὰ μείγματος ὁμοίου πρὸς τὸ δι' οὗ τὸ τοιχίον εἶχε κτισθῇ.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ καταμέτρησιν τοῦ τάφου ἐθεωρήσαμεν καθῆκον νὰ ἐπιμεληθῶμεν τῆς πλακός, ὅπως προλάβωμεν τὴν φθορὰν καὶ βλάβην τῆς παραστάσεως, ἥτις ἀσφαλῶς ἤθελε βλαβῇ ὑπὸ τῶν περιέργων, οἵτινες δι' αἰχμηρῶν λίθων καὶ σιδηρῶν ἐργαλείων ἐπεχείρουν νὰ ἀποξέσωσι τὰ χώματα καὶ τὸ μεῖγμα τῆς ἀσβέστου, τὸ ὁποῖον ἦτο στερεώτερον προσκεκολλημένον κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος καὶ τῆς ἀριστερᾶς γωνίας τοῦ ἀετώματος. Μετὰ πολλῆς δὲ προσοχῆς ἀποκαθάραντες τὴν πλάκα καὶ ἀπαλλάξαντες αὐτὴν πάσης ἄλλης ξένης τῷ μαρμάρῳ οὐσίας παρουσιάσαμεν ἄριστον ἀνάγλυφον, περὶ οὗ κατωτέρω.

Διακοπεῖσα περὶ τὴν ἑσπέραν πᾶσα σχετικὴ ἐργασία δὲν ἐπανελήφθη, εἰμὴ τὴν πρωΐαν τῆς Τρίτης (20 Ὀκτωβρίου) ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μετὰ τὴν σκαφὴν τῆς ὑπερκειμένης γῆς ἐξεχώσθη ἡ δευτέρα πλὰξ (Πίν. 2), ἡ παρακειμένη τῇ πρώτῃ, μεσαία δὲ ἐν τῇ διατάξει τῶν καλυπτουσῶν τὸν τάφον, καὶ ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκαφῆς ἐτέθη ὀρθία ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς πλησίον κειμένης οἰκίας.

Ἐκεῖ εὕρομεν αὐτὴν περὶ τὴν 4ην μ. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὑπ' ἀδαμάστου περιεργείας κινούμενοι μετέβημεν τὸ δεύτερον εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὀρθίαν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ πολλοῦ χώματος μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἐργασθέντες ἀπηλλάξαμεν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς γῆς μορίων, ἅτινα εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὰ κενὰ καὶ τὰς πτυχώσεις τῶν ἐνδυμάτων τῶν εἰκονιζομένων προσώπων.

Περὶ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ σκάμματος καὶ ἡ τρίτη πλάξ. Αὕτη πωρίνη οὖσα καὶ ἔχουσα μῆκος μὲν 1·50, πλάτος δὲ 0·60 καὶ πάχος 0·17 περίπου οὐδὲν ἔφερεν ἴχνος κατεργασίας.

Κατὰ τὴν διὰ τοῦ μοχλοῦ διάσεισιν τοῦ τρίτου λίθου τοῦ πρώτου τάφου παρετηρήθη, ὅτι καὶ ἕτερος λίθος ἀπέχων περίπου 0·30, ἔχων δὲ σχεδὸν τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἐκινήθη καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ οὗτος ἦτο ξένος πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἕτοιμος νὰ δείξῃ, ὅτι ἐκάλυπτεν ἕτερον κενὸν ἢ ἕτερον τάφον.

Ἡ συγκίνησις, ἥτις εἶχε καταλάβει πάντας καὶ πρὸ παντὸς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ γηπέδου, ἦτο τοιαύτη, ὥστε πρὶν γίνῃ ἄλλη σκέψις καὶ ληφθῇ ἄλλη οἱαδήποτε ἀπόφασις, τῇ βοηθείᾳ τοῦ μοχλοῦ ὁ λίθος εἶχεν ἐξαχθῇ καὶ ὁ δεύτερος τάφος (Β') ἦτο ἀνοικτὸς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν. Μετὰ τὴν ἐσπευσμένην ταύτην ἐνέργειαν τῶν ἐργατῶν ἐθεωρήθη φρόνιμον νὰ ἐξετασθῇ οὗτος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Πρῶτος λοιπὸν εἰσελθὼν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ γηπέδου ἠρεύνησε, τῇ βοηθείᾳ φωτός, ἐπιμελῶς τὸν τάφον καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ πέντε μικρὰ πήλινα ἀγγεῖα διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους ἄνευ οὐδεμιᾶς γραφῆς.

Μετὰ τὴν ἐκείνου ἔξοδον ἠδύνατό τις, πάντοτε τῇ βοηθείᾳ τοῦ φωτός, νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι κατὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν τοῦ τάφου ὑπῆρχον ἓξ ἕως ὀκτὼ κρανία καὶ ἀνάλογος πληθὺς ὀστῶν ἐν σωρῷ, ὡς καὶ ἐν τῷ τάφῳ Α'.

Ἡ διακοπεῖσα λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος σκότους σκαφὴ ἐπανελήφθη τὴν ἑπομένην (21 Ὀκτωβρίου) καὶ ἀπεκάλυψε τελείως τὸν τάφον Β', ὅστις ἐκαλύπτετο ὡσαύτως ὑπὸ τριῶν λίθων. Τούτων εἷς ἦτο ὁ ἁπλοῦς ὀγκόλιθος, ὅστις πρῶτος διεσείσθη καὶ ἐξήχθη τὴν προηγουμένην· ὁ δεύτερος ἦτο πλὰξ ἐκ μαρμάρου φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν καὶ ὁ τρίτος ὄγκος μαρμάρου φέρων ἴχνη κατεργασίας πρὸς παράστασιν σώματος γυναικείου (!), οὗτινος μόνον ὑποτύπωσιν βάναυσον ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ.

Ὁ τάφος Β' χωριζόμενος τοῦ Α' διὰ τοιχίου 0·65 εἶχε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ κατὰ τὴν ἀρκτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ἠκολούθει τὴν αὐτὴν γραμμήν. Τὸ μῆκος καὶ τούτου ἦτο 2·15, τὸ βάθος ὡσαύτως 1·00, τὸ πλάτος ὅμως ἦτο μόνον 0·90, δηλαδὴ κατὰ 0·50 στενότερος τοῦ Α'. Ἦτο ἐκτισμένος διὰ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ, δι' οὗ καὶ ὁ πρῶτος,

καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις τῶν τάφων καὶ ἡ θέσις, ἣν εἶχεν ἕκαστος τῶν λίθων, εἰκονίζεται ἐν τῷ ἑπομένῳ σχήματι ***(εἰκ. 1)***.

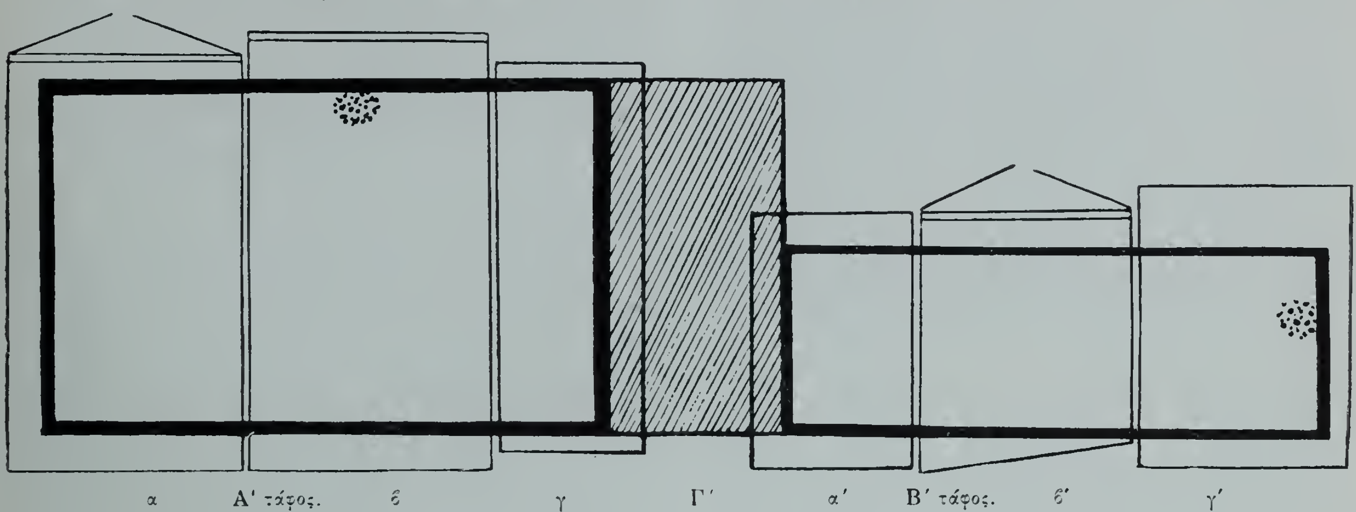

Εἰκ. 1: Α′ τάφος· α πλὰξ πίνακος 1, ϐ′ πλὰξ πίνακος 2 και γ′ πλὰξ πωρίνη.— Β′ τάφος· α′ ὀγκόλιθος, ϐ′ πλὰξ εἰκόνος 2, γ′ ὄγκος μαρμάρου φέρων ἴχνη κατεργασίας.— Γ′ τοιχίον χωρίζον τοὺς τάφους. Τὰ στίγματα δηλοῦσι τὰ σημεῖα εἰς ἃ εὑρίσκονται τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ἀγγεῖα

Β′

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν αὐτοτελῆ ἐξέτασιν τῶν πλακῶν, αἵτινες ἐκάλυπτον τοὺς δύο ἀνωτέρω τάφους, θέλομεν ἐξετάσει αὐτὰς κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν καθ' ἣν καὶ ἀνευρέθησαν :

α′). Ἡ ἐν τῷ Πίνακι 1 εἰκονιζομένη πλὰξ καταμετρηθεῖσα εὑρέθη ἔχουσα ὕψος μὲν 1·95, πλάτος 1·00 καὶ πάχος 0·15 περίπου. Ἔχει μορφὴν ναϊδιοσχήμου ἐπιτυμβίου στήλης μετὰ παραστάδων καὶ ἀετώματος. Σῴζεται ἀκεραία, ἐκτὸς τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος, ἥτις εἶναι ἐλάχιστα τεθραυσμένη. Ἡ παράστασις σῴζεται ὡσαύτως εἰς ἀρίστην κατάστασιν, πλὴν τῆς ῥινὸς ἑνὸς τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, ἥτις εἶναι ἀποκεκρουμένη.

Ἡ ἐν τῷ πλαισίῳ, τῷ ὑπὸ τοῦ ἀετώματος καὶ τῶν παραστάδων σχηματιζομένῳ, εἰκονιζομένη σκηνὴ εἶναι ἡ συνήθης εἰς ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα ἀποχαιρετιστήριος:

1. Δεξιὰ εἰκονίζεται γέρων πωγωνοφόρος καθήμενος ἐπὶ ἕδρας μετ' ἀνακλίσεως, περιβεβλημένος ποδῆρες ἱμάτιον, ὅπερ ἀφίνει μόνον τὸ δεξιὸν στῆθος γυμνόν. Ἡ πτύχωσις καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου ἐμφαίνει ἀρίστην τέχνην. Ἡ μορφὴ τοῦ γέροντος παρὰ τὸ ἀποκεκρουμένον τῆς ῥινός, δείκνυται σοβαρὰ ἅμα καὶ γλυκεῖα. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τείνεται μετὰ κόπου πρὸς τὸν ἔναντι αὐτοῦ ἱστάμενον νεανίαν, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἀναπαυομένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς κρατεῖ μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου ῥάβδον, ἥτις διήκουσα διὰ τῶν ποδῶν φθάνει τὸ μὲν παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ νεανίου, τὸ δὲ μέχρι τοῦ γυμνοῦ στήθους, ἐφ' οὗ διακρίνει τις τεμάχιον τῆς ῥάβδου, ἥτις κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον εἶναι τεθραυσμένη. Ὁ ἀριστερὸς ποῦς, μόνος αὐτὸς φαινόμενος, εἶναι μετὰ περισσῆς χάριτος πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένος καὶ στηρίζεται ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ προσθίου ποδὸς τῆς ἕδρας.

Ὁ γέρων οὗτος διὰ τῆς φυσικῆς, ἠρέμου καὶ γλυκείας διαθέσεώς του ἀναφέρει εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν γέροντα Τυννίαν (τὸν Τύννωνος, τὸν Τρικορύσιον)[1], τὸν εἰκονιζόμενον ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 902 ἐπιτυμβίῳ στήλῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται νεανίας φέρων ἴουλον, καθιστῶντα τὴν γλυκυτάτην αὐτοῦ φυσιογνωμίαν μᾶλλον συμπαθῆ. Οὗτος εἰκονίζεται ἐν φυσικῷ μεγέθει ἱστάμενος, ἐλαφρῶς προσκλίνων καὶ μετὰ γλυκύτητος καὶ τοῦ συνήθους εἰς νεκρικὰς παραστάσεις ὑπομειδιάματος προσβλέπων τὸν καθήμενον γέροντα, πρὸς ὃν τείνει μετὰ θέρμης τὴν δεξιάν, ἥτις καλύπτει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἐκ

[1] Πρβ. ΑΕ 1886 σελ. 52.— Conze. Grabreliefs, No 617 pl. XVIII.— Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀριθ. 902 σελ. 148. — V. Staîs, Marbres et Bronzes du Musée National No 902 σ. 165.

τοῦ γήρατος κάτισχνον καταστᾶσαν χεῖρα τοῦ πρεσβύτου.

Ἡ δὲ ἀριστερὰ αὐτοῦ ὑψουμένη μέχρι τοῦ στήθους κρατεῖ μετὰ πολλῆς χάριτος τὸ ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἑλισσόμενον ἱμάτιον, ὅπερ θαυμασίως πτυχούμενον περὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, ἀφίνει γυμνὸν τὸν δεξιὸν κορμὸν ἀπὸ τῆς ὀσφύος.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἱματίου εἶναι τόσον ἐπιμεμελημένη, ὥστε ὅλαι αἱ σφριγῶσαι γραμμαὶ τοῦ σώματος τοῦ νεανίου ὑποτυποῦνται, ὡσεὶ οὗτος ἐφόρει διαφανὲς ἱμάτιον.

Ἡ ἀριστερὰ στηρίζεται ἐπὶ ὀζώδους ῥάβδου, διακρινομένης ἑκατέρωθεν τῶν διασταυρουμένων χειρῶν τῶν προσώπων), ἐξ οὗ ἀσφαλῶς δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ νεανίας εἶναι ὁ θνήσκων.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου φέρονται γεγραμμένα διὰ συνήθους ἀττικῆς γραφῆς ἄνωθεν μὲν τοῦ γέροντος τὸ ὄνομα ΚΑΛΛΙΑΣ, ἄνωθεν δὲ τοῦ νεανίου ΓΡΟΜΑΧΟΣ.

Κρίνων τις ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀρίστης τέχνης τοῦ ἔργου πρέπει ἀσφαλῶς νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τοῦτο ἐποιήθη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος.

ϐ´). Ἡ δὲ ἐν τῷ Πίνακι 2 εἰκονιζομένη πλὰξ καταμετρηθεῖσα εὑρέθη ἔχουσα ὕψος μὲν 1·81, πλάτος 1·02 καὶ πάχος 0·12 περίπου.

Ἡ μορφὴ αὐτῆς εἶναι ὅλως ἀσυνήθης ἢ μᾶλλον δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἐπιτυμβίους στήλας. Ἄνωθεν ἔχει κανόνα μόνον, ἐπέχοντα θέσιν γείσου, μετὰ δύο ἐγκοπῶν πλάτους 0·8, ὧν τὰ 0·4 κατέχει ἡ εὐρυτέρα ζώνη ἐπὶ τῆς ὁποίας μετὰ πολλῆς στενοχωρίας ἔχουσι χαραχθῆ τὰ ὀνόματα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων. Κάτωθεν δὲ ἔχει πλινθίον 0·10 ἐφ᾽ οὗ βαίνουσιν οἱ εἰκονιζόμενοι.

Οὔτε ἀέτωμα, οὔτε παραστάδες, οὔτε ἀνθέμιον, οὔτε ἄλλο τι σύνηθες κόσμημα κοσμεῖ τὴν τόσον ἐπιμεμελημένην παράστασιν φέρουσαν πλάκα. Αἱ στεναὶ πλευραὶ ἔχουσαι πάχος 0·12 περίπου, ὡς εἴρηται, φέρουσιν ἀνὰ τέσσαρας ὀπὰς ἐπιμελῶς εἰργασμένας, ἐχούσας διάμετρον ὀλιγώτερον τοῦ 0·1 μ. καὶ βάθος 0·2· αἱ δύο ἐξ αὐτῶν φέρουσι καὶ γόμφωσιν.

Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης εἰκονίζεται:

Δεξιὰ ὁπλίτης ἡβῶν μὲ μορφὴν λιπόσαρκον καὶ αὐστηράν, καθισταμένην σοβαρωτέραν διὰ τὸν ἴουλον, ὅστις καλύπτει τὸ γένυ, ὅπερ δυστυχῶς εἶναι ἐν μέρει ἀποκεκρουμένον. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐστραμμένη (profil) καὶ προσβλέπει εἰς τὸ κενόν.

Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ χιτῶνος δωρίου ἄριστα ἐξειργασμένου, κολπουμένου κατὰ τὴν ὀσφὺν καὶ καθήκοντος μέχρι σχεδὸν τῶν γονάτων, ἅτινα δὲν καλύπτονται.

Ὁ δεξιὸς ποῦς πατεῖ σταθερῶς ἐπὶ τοῦ πλινθίου, ἐν ᾧ ὁ ἀριστερὸς ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένος ἔχει τὴν θέσιν ποδὸς αἰρομένου πρὸς βάδισιν.

Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ ἀσπίδα στρογγύλην (ἀργολικήν), ἥτις αἰρομένη ἀπὸ τοῦ πόρπακος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ἵνα οὕτω καταστῇ ἐλαφροτέρα κατὰ τὴν πορείαν.

Ἡ δεξιά, ἀπὸ τοῦ καρποῦ μόνον ὁρωμένη, διότι τὸ λοιπὸν αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου, αἰρομένη δὲ εἰς φυσικωτάτην διάθεσιν μέχρι τοῦ στήθους, κρατεῖ δόρυ, ὅπερ στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ὤμου διήκει μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς πλακός. Ὀλίγον κάτωθεν τοῦ στήθους καὶ μεταξὺ τοῦ κενοῦ τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν χειρῶν διακρίνει τις διπλοῦν ἀορτῆρα ἀπὸ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα ἐκρέματο ξίφος· ὁ χιτὼν ἐλάχιστα ἀνασυρόμενος κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ὑπὸ τοῦ ἀορτῆρος κολποῦται ἐλαφρῶς καὶ ὑπενθυμίζει τὰς χαριεστάτας ἀπεικονίσεις τῆς Ἀρτέμιδος. Οἱ πόδες αὐτοῦ εἶναι ὑποδεδεμένοι διὰ κοίλων ὑποδημάτων, ὧν διακρίνει τις ζωηρότατα εἰκονιζόμενα τὰ καττύματα, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἄκρον τῶν ἱμάντων ὀλίγον ὑψηλότερον καὶ ἀριστερὰ τοῦ σφυροῦ τοῦ δεξιοῦ ποδός.

2). Ἀριστερὰ εἰκονίζεται ἕτερος ὁπλίτης τελείως διαφέρων τοῦ πρώτου κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν λοιπὴν παράστασιν. Οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν στρογγύλην, τὸ δὲ πρόσωπον μᾶλλον στρογγύλον καὶ ἀγένειον. Προσβλέπει σχεδὸν πρὸς τὸν παρατηρητὴν μὲ μικρὰν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλίσιν, ἥτις καθιστᾷ χαριεστάτην τὴν διάθεσιν. Ἡ μορφὴ αὐτοῦ, παρὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ ἡμίσεος τῶν χειλέων, γλυκεῖα καὶ αὐστηρὰ ὡς ἡ τοῦ παραστάτου, προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν προκαλεῖ ἡ θέα νεανίου ἔχοντος πεποίθησιν ἐπὶ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἀκμῆς.

Τὸ σῶμα τούτου εἶναι ἐντελῶς γυμνὸν (πλὴν

μόνον τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι ὑποδεδεμένοι καθ' ὃν καὶ οἱ τοῦ παραστάτου τρόπον), παρέχον οὕτω τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν τεχνίτην νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης, ἣν ἀνέπτυξεν ἐκεῖνος καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς καὶ ἐν ταῖς κατὰ μέρος γραμμαῖς.

Καὶ οὗτος, ὡς ὁ παραστάτης, φέρει ἀσπίδα στρογγύλην (ἀργολικήν), ἣν ἔχει στηρίξει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνηται πλέον τοῦ ἡμίσεος. Ἴχνη πόρπακος δὲν διακρίνει τις εἰς ταύτην, ἥτις φαίνεται ὅτι διὰ τοῦ ὀχάνου ἔχει στηριχθῆ εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἱματίου τοῦ ἀνερριμμένου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου.

Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ καὶ οὗτος **δόρυ,** ὅπερ ἐλάχιστα φαινόμενον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῆς ἄντυγος διήκει μέχρι τοῦ ὤμου καὶ κρύπτεται ὑπὸ τὸ ἀνερριμμένον ἱμάτιον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν φαίνεται πλέον, διότι τὸ ὑπόλοιπον μέρος διὰ χρώματος βεβαίως εἰκονιζόμενον ἀπεσβέσθη.

Ἡ δὲ δεξιὰ ἐντελῶς ἐλευθέρα τείνεται φυσικώτατα πρὸς τὰ κάτω καὶ ἅπτεται τοῦ μηροῦ ἄκροις δακτύλοις.

Τὸ σῶμα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, ὅστις σταθερῶς πατεῖ τὸ πλινθίον, ἐν ᾧ ὁ δεξιὸς ἐλεύθερος καὶ ἱκανῶς ἀφιστάμενος τοῦ ἑτέρου κάμπτεται μετὰ χάριτος πρὸς τὰ ὀπίσω παρέχων εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὅλου σώματος στάσιν στρατιώτου ἐλευθέρως βαδίζοντος ἢ ἐν γραμμῇ μὲν ὄντος, ἀλλ' ἀναπαυομένου, ὡσεὶ ἔλαβε τὸ παράγγελμα «ἀνάπαυσις».

Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ὀλίγον ὑπεράνω τῆς λαγόνος διακρίνει τις τὴν λαβὴν ξιφιδίου, ὅπερ βεβαίως θὰ ἦτο ἀνηρτημένον διὰ τελαμῶνος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὅστις, ὡς εἴρηται, καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ἱματίου.

Παρὰ δὲ τὴν ἄκραν τῆς λαβῆς τοῦ ξιφιδίου διακρίνει τις τὴν τοῦ ἱματίου πόρπην, ἥτις συγχέεται μετ' ἐκείνης ἀποκεκρουμένης κατὰ τὴν κορυφήν.

Παρατηρῶν τις μετὰ προσοχῆς τὸν νεανίαν τοῦτον ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς τὸν ***Δορυφόρον*** τοῦ Πολυκλείτου· ἐπιμελέστερον δ' ἐξετάζων τὰ κατ' αὐτὸν εὑρίσκει, ὅτι μεγίστη ὑπάρχει ὁμοιότης καὶ ἀναλογία μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ***κανόνος*** τοῦ ἀργείου γλύπτου.

Ἐν πρώτοις ἐξετάζων τις τὴν κεφαλὴν θὰ ἐνόμιζεν ἀμέσως, ἂν αὕτη ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ δεξιά, ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ οὐχὶ μίμησιν τυχαίαν, ἀλλ' αὐτὴν τοῦ Κανόνος τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῆς κόμης μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τοῦ προσώπου. Ἀλλὰ μήπως ἡ ἀνατομία τοῦ τραχήλου, τοῦ στέρνου, τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ὑπογαστρίου δὲν καταπροδίδει τὴν τελείαν μίμησιν τοῦ ἔργου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ὡς κανὼν ἀναλογίας πρὸς κατασκευὴν πλείστων ὅσων ἀντιτύπων;

Ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαία κριτικὴ παρεδέχετο ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Πολύκλειτον, ἡ διάθεσις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις καὶ ἡ ἀπόλυτος ἠρεμία τοῦ εἰκονιζομένου καθιστῶσι κατάδηλον οὐχὶ μόνον τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τοῦ ἐφαμίλλου τοῦ Φειδίου, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντιγραφὴν αὐτοῦ ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις, πλὴν τῆς στάσεως τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς διαθέσεως τῶν ποδῶν. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματίου τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ ἑτέρου μαρτυροῦσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς σχολῆς τοῦ Ἄργους.

Ἂν ἀπεφάσιζεν ὁ ὁπλίτης νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν δεξιὰ καὶ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, θὰ ἐπίστευέ τις, ὅτι ὁ ***Δορυφόρος*** τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως, ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ λαβὼν ἀσπίδα, ἔστη παραστάτης τοῦ ἑτέρου σοβαροῦ ἐφήβου, ὅστις συμβολίζει τὴν σοβαρὰν ἀντίληψιν τοῦ ὑψίστου πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος.

Ὁ πολὺς **Furtwängler** [1] λαβὼν ἀφορμὴν ἔκ τινος ἀναγλύφου εὑρεθέντος παρὰ τῷ ἐν Ἄργει θεάτρῳ, καὶ νῦν ἀποκειμένου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ [2], ἐδίδαξεν ἡμᾶς πλεῖστ' ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἔργα τὰ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ***κανόνος*** τοῦ Πολυκλείτου γενόμενα. Ὑπεστήριξε δὲ καὶ ὅτι οὐ μόνον ἀνδριάντες ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ θεῶν

[1] Adolf Furtwängler, Mittheilungen deutschen arch. Instit. in Athen, 1878, III σ. 287 κἑ.— Arthur Milchhoefer, Relief eines Jünglings mit Pferd, ἐν Mitth. 1897 IV σελ. 153, No 502. — Wolters Bausteine No 501. – Max. Collignon, Histoire de la Sculpture Grecque, Paris, 1892. σ. 488 κἑ.

[2] Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀριθ. 3153.

ἀγάλματα ἐποιήθησαν κατὰ τὸ πρότυπον ἐκεῖνο.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξ Ἄργους ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ παρὰ τὸν ἵππον βαίνοντος νεανίου ἀποφαίνεται, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ μοναδικὸν παράδειγμα ἀναγλύφου, ἐφ' οὗ ἐφηρμόσθη ὁ πολυκλείτειος κανών.

Εἰς τὸ μοναδικὸν τοῦτο παράδειγμα ἡ Σαλαμὶς εὐτυχῶς προσθέτει δεύτερον ἄριστα διατηρούμενον φυσικοῦ μεγέθους (ὕψος ἀνδρὸς 1·61), δυνάμενον νὰ παράσχῃ πλείστας ἀφορμὰς πρὸς εὐρυτέρας τοῦ ζητήματος μελέτας.

Αἱ μικραὶ παραλλαγαί, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο (ὡς ἡ θέσις τῆς κεφαλῆς, ἡ διάθεσις τῶν ποδῶν, ἡ ὕπαρξις ἱματίου, ἀσπίδος καὶ ξιφιδίου) οὐδένα ξενίζουσι, διότι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τῶν γενομένων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος παρατηροῦνται διαφοραὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραστάσεως. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ (φέροντος ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κανόνος) προσετέθη κηρύκειον, εἰς δὲ τὸ ἐν Παρισίοις χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Πανὸς παρατηρεῖ τις μικρὰ κέρατα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ σύριγγα εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα [1].

Ἐπὶ τῆς πλατυτέρας ζώνης τοῦ κανόνος τοῦ ἐπιστέφοντος τὴν πλάκα ἔχουσι γραφῆ δι' ἀττικῶν στοιχείων ἀριστερὰ μὲν τὸ ὄνομα ΧΑΙΡΕΔΗΜΟΣ, δεξιὰ δὲ τὸ ὄνομα ΛΥΚΕΑΣ. Κρίνων τις ἐκ τῆς ἀρίστης τέχνης τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων πρέπει νὰ παραδεχθῇ ὅτι καὶ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα.

Ἀλλ' ἦτο αὕτη ἐπιτύμβιος στήλη; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ τις, διότι πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς οὐδὲν ἕτερον συντρέχει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι τοῦτο ἦτο τοιαύτη. Ἡ ἔλλειψις παντὸς κατὰ τὴν κορυφὴν διακόσμου καὶ ἡ ὕπαρξις ὀπῶν ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν ἤθελον ὁδηγήσει ἡμᾶς εἰς ἄλλας σκέψεις, πλὴν ἄν, συγκρίνοντες ταύτην πρὸς τὴν ἐξ Ἄργους πλάκα, ἥτις ὡσαύτως στερεῖται διακόσμου κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ πλαισίου κατὰ τὰ πλάγια, παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ αὕτη ἦτο ***ἀνάθημα*** ἡρώων, ὡς ὁ Furtwängler [2] διδάσκει περὶ ἐκείνης.

Ἀλλ' εἴτε ὡς ἀνάθημα παραδεχθῶμεν τοῦτο, εἴτε ὡς ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ὀκτὼ ὀπῶν, αἵτινες ἀνὰ τέσσαρας ἔχουσι γλυφῆ ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν, ὡς ἤδη εἴρηται, πλευρῶν, ὀφείλομεν ὡσαύτως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἦτο προσηρμοσμένον πρὸς ἑτέρας δύο πλάκας ἑκατέρωθεν κειμένας καὶ ἀποτελούσας ἢ τὸ σύνολον ἢ μέρος ἄγνωστον τίνος ἀναθήματος ἢ τίνος τύμβου.

Ἡ ὕπαρξις ὀπῶν εἰς ἐπιτυμβίους πλάκας εἶναί τι ἐντελῶς ἀσύνηθες· ἐφ' ὅσον δ' ἡμεῖς τοὐλάχιστον γνωρίζομεν, μόνον ἡ ὑπ' ἀριθ. 742 στήλη τοῦ «Ἀγαθοκλέους» [3], ἔχει δύο ὀπάς, μίαν ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν, πλήρεις γομφώσεως.

γ'). Μεταβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πλακῶν τῶν καλυπτουσῶν τὸν τάφον Β' ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ μὲν πρώτη, ἡ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ἦτο κοινὴ πλὰξ ἐκ πώρου, ἀκανόνιστος, ἄνευ οὐδεμιᾶς κατεργασίας· ἡ δὲ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἦτο πλὰξ ἐκ μαρμάρου (ἢ μᾶλλον ὄγκος ἐκ μαρμάρου), ἐφ' ἧς μετὰ δυσκολίας διακρίνει τις τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου ἀγωνιζομένου νὰ διαμορφώσῃ γυναικεῖον (!) σῶμα.

Ἡ ἐν τῷ μέσῳ ὅμως πλάξ, ἡ εἰκονιζομένη ἐν τῇ ***εἰκ. 2,*** ἥτις δυστυχῶς εἶναι σφόδρα ἐφθαρμένη, εἶναι ἐπιτύμβιος στήλη.

Ταύτης καταμετρήσαντες τὰ σῳζόμενα μέρη εὕρομεν, ὅτι ὁ μὲν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κίων (κολοβὸς τὴν βάσιν), ἐπέχων θέσιν παραστάδος, ἔχει σῳζόμενον ὕψος 1·21, ὁ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ 0·40. Τὸ ὁλικὸν ὕψος τοῦ σῳζομένου μέρους τῆς πλακὸς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος μέχρι τοῦ μέσου τῆς ἐφθαρμένης βάσεως 1·37.

Πλάτος δ' ἔχει ἡ πλὰξ κατὰ μὲν τὸ ἐπιστύλιον 0·94, κατὰ δὲ τὸ ἀέτωμα 0·97.

Τὸ σχῆμα ταύτης εἶναι τὸ τῶν ναϊδιοσχήμων ἐπιτυμβίων στηλῶν μετ' ἀετώματος, οὕτινος εἶναι τεθραυσμένη ἡ κορυφή. Ἀντὶ παραστάδων ἔχει κίονας ἄνευ ῥαβδώσεων καὶ μετὰ ὑποτυπώσεως ἰω-

[1] A. Furtwängler, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 293 καὶ 294. — Πρβ. Gazette archéol. 1876 πίν. 18. — F. Studniczka, Eine neue Athletenstatue Polyklets? ἐν Jahreshefte des Österreichischen Archäolog. Instit., in Wien, Band II σελ. 192 — F. Hauser, Gott, Heros und Pankratiast von Polyklet, ἐν Jahreshefte, Band XII. σ. 100.

[2] Adolf Furtwängler, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 292· πρβ. Mittheilungen II π. XX ff.

[3] Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν Ἐθν. ἀρχαιολ. Μουσείου ἀριθ. 742.

Εἰκ. 2. Ἐπιτύμβιος στήλη.

νικοῦ κιονοκράνου.

1. Ἐν τῷ πλαισίῳ εἰκονίζεται δεξιὰ νεᾶνις ἱσταμένη, τῆς ὁποίας ὅμως δυστυχῶς σῴζεται μόνον ἡ κεφαλὴ ἄνευ τοῦ προσώπου, ὁ τράχηλος, τὸ στῆθος καὶ ἡ δεξιὰ χείρ, ἥτις μετὰ πολλῆς χάριτος φέρεται πρὸς τὸ στῆθος.

2. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται γυνὴ καθημένη, ἧς σῴζεται ἡ κεφαλὴ καλυπτομένη ὑπὸ τοῦ ἱματίου, ἄνευ ὅμως τοῦ προσώπου, ὅπερ εἶναι τελείως κατεστραμμένον· σῴζονται ὡσαύτως ὁ κορμὸς καὶ αἱ χεῖρες, ὧν ἡ ἀριστερὰ εἶναι κατεστραμμένη κατὰ τὸ ἄκρον εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε μόνον ἴχνη δεικνύοντα τὴν κατεύθυνσιν νὰ διασῴζωνται.

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ σῳζομένη ἀκεραία εἶναι μέχρι τοῦ ἀγκῶνος κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ ἱματίου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν γυμνὴ καὶ ἀνεπτυγμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γλύπτου.

Ἡ στάσις ταύτης ὁμοιάζει τὴν τῆς καθημένης γυναικός τῆς εἰκονιζομένης ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 717 στήλῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου[1]. Ἡ δ' ὅλη παράστασις ἐνθυμίζει ἡμῖν τὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 724 στήλης, τῆς γνωστῆς ὡς στήλης τῆς «Φαιναρέτης»[2].

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἀναγινώσκεται: ΦΙΛΟΥΣ· ἐκ τῆς διορθώσεως ὅμως τοῦ Ω εἰς Ο εἰκάζεται, ὅτι ὁ χαράκτης ἀφ' οὗ πρῶτον ἐχάραξε τὸ ὄνομα κατ' ὀνομαστικὴν εἶτα μετατρέψας τὸ Ω εἰς Ο καὶ προσθεὶς τὰ ἑπόμενα γράμματα, ἐπέγραψε κατὰ γενικὴν τὸ ὄνομα τῆς Φιλοῦς, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ μνῆμα.

Γ'.

Περαίνοντες ἤδη τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἀνακοίνωσιν θεωροῦμεν καθῆκον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἁρμοδίων ἐπὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς κωμοπόλεως Σαλαμῖνος, εἰς ὃ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν οὐχὶ τυχαῖος βυζαντιακὸς συνοικισμός, οὐδαμοῦ μέν, ἐφ' ὅσον ἡμῖν γνωστόν, μαρτυρούμενος, καταφανῶς ὅμως ἐνδεικνύμενος ὑπὸ συστάδος τάφων εὑρεθέντων κατὰ καιροὺς καὶ δὴ ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας.

[1] Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν, Ἀθῆναι 1896 σ. 43. ἀρ. 717. V. Staïs. Marbres et Bronzes, Athènes 1910 σελ. 113 No 717 — Conze, Grabreliefs No 322 pl. LXXX.

[2] Π. Καστριώτου, ἔνθ. ἀν. σ. 45, ἀρ. 724. V. Staïs. ἔνθ. ἀνωτ. σ. 116, No 724. Conze. Grabreliefs, 184 pl. XXXIX.

Ἐπὶ τῆς **εἰκ. 2** τῆς ληφθείσης ἐκ τοῦ Karten von Attika, Bl. XXI Kuluri (Salamis) καὶ μεγεθυνθείσης διὰ φωτογραφήσεως, ἐσημειώσαμεν διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου τὰς θέσεις[1] εἰς ἃς

Εἰκ. 3. Ἡ κωμόπολις Σαλαμίς.

μέχρι τοῦδε γνωρίζομεν ἡμεῖς σαφῶς, ὅτι εὑρέθησαν τάφοι, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἀγγεῖα βυζαντιακά. Κατὰ δὲ τὸ σημεῖον τοῦ ἀστερίσκου (*) εὑρέθη τάφος μυκηναϊκός.

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι τάφοι (πλὴν τοῦ μυκηναϊκοῦ) εἶναι πάντες εἰς τὴν μεσημβρινὴν κλιτὺν τοῦ βουνοῦ τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουλίρι ι Λιάϊτ» τ. ἔ. Μύλος τοῦ Ἠλία, ἀπό τινος ἀνεμομύλου, σῳζομένου εἰσέτι εἰς ἐρείπια καὶ ἀναγραφομένου ἐν τῷ Karten von Attika, Ruine κατὰ τὸ σημεῖον 88,6.

[1] Ὁ πίναξ οὗτος ἐμφαίνει κατὰ χρονικήν, ὡς εἰπεῖν, σειρὰν τὰς θέσεις εἰς ἃς εὑρέθησαν τάφοι: Α οἰκόπεδον οἰκογενείας Ἀγαπίου, Β οἰκία Ἰωάννου Παππασωτηρίου (ὑπόγειον παντοπωλείου), Γ οἰκία Γ. Ἀθ. Γαλεοῦ, Δ οἰκία Γ. Ἀθ. Βιλιώτου (εἰς τὰ θεμέλια τοῦ οἰνοπωλείου σῴζεται εἰσέτι τὸ ἥμισυ τοῦ τάφου). Ε οἰκία Ἰωάννου Ἀγγ. Πάλλα (ὑπόγειον οἰνοπωλείου). Ζ οἰκία Ἰσιδώρου Π. Παπασιδέρι (εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ παντοπωλείου κατεχώσθη καὶ ὁ νεκρός). Η οἰκόπεδον Ἀθανασίου Πατάπη (εἰς ὃ εὑρέθησαν οἱ δύο τελευταῖοι, ἔχομεν δὲ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι θὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλοι) καὶ *) οἰκόπεδον Αὐγέρη περιελθὸν νῦν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ κ. Χατζῆ ξυλεμπόρου ἐν Πειραιεῖ.

Ἡ κλιτὺς αὕτη, καθ' οὓς χρόνους οἱ Ἀλβανοὶ κατῴκησαν τὴν νῆσον, σύνδενδρος οὖσα ὠνομάσθη «Δάσο», ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν δάσος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξυλεύοντο οἱ νέοι κατακτηταί. Οἱ πρεσβύτεροι τῶν σημερινῶν Ἀλβανοφώνων κατοίκων διετήρησαν ἐκ παραδόσεως τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχώρησεν εἰς τὴν νεωτέραν «Μουλίρι-ι-Λιάϊτ» ἢ «Λούμι-ι-μουλίριτ-Λιάϊτ» τ.ἔ. μύλος τοῦ Ἠλία ἢ ποταμὸς τοῦ μύλου τοῦ Ἠλία, κληθεῖσα οὕτω, τοῦτο μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνεμομύλου, τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ χειμάρρου, ὅστις δίκην ποταμοῦ (λούμ ἀλβανιστὶ) διέσχιζε μέχρις ἐσχάτων τὴν κωμόπολιν καὶ ἐχύνετο εἰς τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὸ κέντρον λοιπὸν τῆς θέσεως τῆς καλουμένης «Δάσο» εὑρέθησαν οἱ τελευταῖοι βυζαντιακοὶ τάφοι (καὶ παρὰ τὸ μεσημβρινὸν αὐτοῦ κράσπεδον οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τῷ πίνακι σημειούμενοι).

Ὅτι δὲ οὗτοι ἦσαν βυζαντιακοὶ κατάδηλον γίνε-

ται ἐκ τῆς κατευθύνσεως, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκτίσθησαν, καὶ ἐκ τῶν ἀγγείων, ἅτινα ἐν αὐτοῖς εὑρέθησαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐκ τῶν λύχνων, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς καὶ οἵτινες φέρουσι τὸν σταυρὸν καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς τέχνης τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς πλάκας, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτούς, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι εὐρυτέρα καὶ λεπτομερεστέρα τοῦ ζητήματος ἔρευνα θέλει ἀποδείξει, ὅτι αὗται, ἄγνωστον πότε, μετηνέχθησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον. Ἔχομεν δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπιμελὴς μελέτη τῶν ὀνομάτων Ἱππόμαχος-Καλλίας ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν Ἀθήναις τοιαῦτα θέλουσι προαγάγει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ὑποθέσεως ἡμῶν.

Τούτου ἀποδεικνυομένου φυσικὴ ἔσεται καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς ἐξ Ἀττικῆς μεταφορᾶς τῆς δευτέρας πλακός, ἥτις ἀγνοοῦμεν ποῖον μνημεῖον ἐκόσμει.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1915.

Πέτρος Ἀ. Φουρίκης.

Τέσσαρες ἀνάγλυφοι προτομαὶ ἐν τῷ Ἐθν. Ἀρχαιολ. Μουσείῳ Ἀθηνῶν

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1913 τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν ἐνταῦθα Μουσεῖον ***τέσσαρας λιθίνας προτομάς,*** αἵτινες, κατὰ τὸ συγχρόνως διαβιβασθὲν ὑπ' ἀριθ. *14156* ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τούτου πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Βαλέριον Στάην, προήρχοντο ἐκ τοῦ τελωνείου Πειραιῶς, ὅπου ἐπὶ δύο ἔτη αἱ λίθιναι αὗται προτομαὶ ἔμενον μεταξὺ τῶν ἀζητήτων. Ἀκριβῶς μάλιστα διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. *5279* ἐγγράφου τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς κοινοποιεῖ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὅτι ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸ διὰ τοῦ Ἐλεγκτοῦ τῶν ἀζητήτων ***τέσσαρα κιβώτια περιέχοντα τέσσαρας λιθίνας προτομὰς ἀνδρῶν γενειοφόρων λίαν κακοτέχνους καὶ ὑπόπτου γνησιότητος,*** ἀναφερομένων δὲ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. *453* τοῦ ἔτους 1910 πρωτόκολλον ἀζητήτων. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀληθῶν ***ἐκθέτων γλυπτῶν***, τὰ ὁποῖα τίς οἶδε πόθεν παραλαβόντες ἀρχαιοκάπηλοι ἄγνωστοι μετέφερον εἴτε ἐνταῦθα εἴτε εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἐγκατέλιπον δ' εἶτα ἐν τῷ τελωνείῳ ἕνεκα ἀγνώστου αἰτίας, πιθανὸν ἐκ φόβου ἀποκαλύψεως αὐτῶν καὶ τιμωρίας.

Αἱ ἀνάγλυφοι αὗται προτομαὶ σήμερον κεῖνται ἐν τῷ προθαλάμῳ τῶν Γραφείων τοῦ διευθύνοντος τὸ τμῆμα τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καστριώτου, καταγραφεῖσαι ἐν τοῖς Εὑρετηρίοις τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 3308-3311.

Πρὸτοῦ δ' ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν ἑκάστης αὐτῶν περιγραφήν, προτάσσομεν γενικά τινα καὶ κοινὰ γνωρίσματα. Πᾶσαι δηλ. αἱ προτομαὶ αὗται ἔχουσι σχῆμα τετραγωνικὸν ἢ ὀρθογωνίου τετραπλεύρου μᾶλλον, διότι τινὲς τούτων εἰσὶν ἐπιμηκέστεραι. Καὶ τῶν τεσσάρων αἱ κεφαλαὶ ἐξέχουσιν ἄνωθεν κατὰ 0·15-0·20 τοῦ μέτρου ὑπὲρ τὴν λιθίνην τετραγωνικὴν πλάκα, δύναταί τις δὲ νὰ εἴπῃ περὶ τῶν κεφαλῶν, ὅτι αὗται εἰσὶ σχεδὸν ὁλόγλυφοι, διότι ἐλάχιστον μέρος ἐκ τῶν ὄπισθεν συνέχεται μετὰ τῆς λιθίνης πλακός. Αἱ δὲ λίθινοι αὗται πλάκες δὲν ἔχουσι τελείως κανονικὸν σχῆμα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκανόνιστον μετὰ ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν, κάτωθεν δὲ καὶ ὄπισθεν εἰσὶν ὅλως ἀκατέργαστοι, φέρουσι δὲ ἴχνη ἀσβέστου, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες ἀπεσπάσθησαν βίᾳ ἔκ τινος οἰκοδομήματος, ἐκ τοίχου ναοῦ ἢ ἐξ ἐπιτυμβίων μνημείων, διότι πολὺ πιθανὸν τοιαῦτά τινα νὰ ἦσαν αἱ τέσσαρες αὗται γριφώδεις προτομαί.

Τὸ χρῶμα δ' αὐτῶν εἶνε ὑπομέλαν ἢ μολυβδό-

χρουν, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ σκιεροῦ, βαθυχρόου γρανιτώδους συστάσεως λίθου, ἐξ οὗ εἰσι λελαξευμέναι. Ὁ λίθος οὗτος εἶνε ἡφαιστειογενὴς καὶ καλεῖται *τραχείτης* ἢ *διαβάσης* ἢ ἀκριβέστερον *αὐγιτικὸς ἀνδεσίτης* [1] εὑρίσκεται δὲ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε ἐκ μόνου τοῦ λίθου οὐδὲν ἀκριβὲς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς προελεύσεώς των.

Καὶ ἤδη προβαίνομεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἑκάστου ἀναγλύφου περιγραφήν:

Ἀριθ. 1 (εἰκ. 1). Ἀνάγλυφον τετραγωνικὸν

Εἰκ. 1.

ἐκ λίθου σκληροῦ χονδροκόκκου, μολυβδόχρου. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ εἰσιν: ὕψ. 0·53, πλ. 0·43, πάχ. πλακὸς 0·12, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·30.

Ἐπ᾽ αὐτοῦ παρίσταται ἀνὴρ γενειοφόρος ὡρίμου ἡλικίας, φέρων δὲ πανοπλίαν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι θὰ ἦτο στρατηγός τις ἢ ἄρχων στρατιωτικὸν κατέχων ἀξίωμα. Ἡ κεφαλὴ κλίνει πρὸς τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ ὦμον καὶ ὀλίγον τι πρὸς τἄνω, ἡ δὲ κόμη σχηματίζει μικροὺς βοστρύχους, οἵτινες πίπτουσιν ὄπισθεν μέχρι τοῦ αὐχένος, τινὲς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ περὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος φέρει θώρακα μεταλλικὸν ἐκ φολίδων ἢ πετάλων, συγκρατούμενον ἀπὸ τοῦ ὤμου δι᾽ ἀορτῆρος, ὅστις ἐν σχήματι ἐπιμήκους συνδέσμου ἢ ἱμάντος διασκελίζων τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ ἐξικνούμενος μέχρι τοῦ στήθους, εἶνε προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ θώρακος διὰ σειρᾶς ἥλων, ὧν διακρίνονται αἱ πέντε στρογγύλαι κεφαλαί. Ἐπὶ δὲ τοῦ προστηθαίου τοῦ θώρακος ὑπάρχουσιν ἀνάγλυπτα κοσμήματα ἐν σχήματι τριφύλλου. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ δεξιοῦ ὤμου ἐξαρτῶνται κροσσοὶ πιθανὸν μετάλλινοι, ὡς ὁ θώραξ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ καταπίπτει ἐκ τῶν νώτων πρὸς τὸ στῆθος ἱμάτιον ἢ χλαμὺς στρατιωτικὴ καλύπτουσα τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μέχρι τοῦ καρποῦ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἥτις κρατεῖ ἐπὶ τοῦ στήθους στηριζομένη κύλινδρον (εἰλιτάριον) ἐξ ἀρχαίας μεμβράνης ἢ παπύρου.

Ἡ ὄψις αὐτοῦ φαίνεται μᾶλλον βαρβαρική· ἔχει τὰς ὀφρῦς δασείας, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ λοξούς, πρὸς τἄνω δ᾽ ἀτενίζοντας, τὸ μέτωπον σύνοφρυ, τὴν ῥῖνα μᾶλλον μικρὰν καὶ εὐθεῖαν, τὸ στόμα ὀλίγον ἀσύμμετρον πρὸς τὴν θέσιν τῆς ῥινός, ὁ δὲ μύσταξ καὶ ὁ πώγων δηλοῦνται δι᾽ ἐγχαράκτων γραμμῶν πλαγίων καὶ κατακορύφων.

Ἐπὶ τῆς ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς ἐπιφανείας τῆς πλακὸς τοῦ ἀναγλύφου, ἥτις εἶνε κανονικῶς λελαξευμένη καὶ λελειασμένη, εἰσὶ κεχαραγμέναι δι᾽ ἑλληνικῶν χαρακτή-

[1] Τὴν σημείωσιν ἴδε ἐν σελ. 17.

ρων αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί:

ἀριστερόθεν μὲν	δεξιόθεν δὲ
ΣΙΛΟΚΙ ΟΣ. ΚΑΛ ΙΝΟΣ.Β. ΕΤΕΙΣ: Μ'Ζ	Β'Σ' Μ'Ζ' Μ Σ Χ Σ'

Ἀριθ. 2 (εἰκ. 2). Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀνάγλυφον, ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκληροῦ χονδροκόκκου καὶ σκιεροῦ λίθου ὡς τὸ προηγούμενον, ἔχει τὰς ἑξῆς διαστάσεις: ὕψ. 0·62, πλάτ. 0·47, πάχ. πλακὸς 0·09, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·25.

Παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ἀνὴρ μεσῆλιξ, γενειοφορῶν, μὲ ῥῖνα εὐθεῖαν καὶ ὀφθαλμοὺς στρογγύλους σχεδὸν καὶ ἐξέχοντας, μέτωπον δὲ σύνοφρυ. Αἱ ὀφρῦς αὐτοῦ εἰσιν ἱκανῶς δασεῖαι, τὸ δὲ στόμα ἐπίμηκες, μὲ τὸ κάτω χεῖλος λίαν πλατύ. Ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον φαίνονταί πως κεκομμένα διὰ ψαλίδος, ἡ δὲ κόμη σχηματίζει καθέτους ἀπὸ τῆς κορυφῆς βοστρύχους, οἵτινες ἔμπροσθεν ἐπὶ τοῦ μετώπου καταπίπτουσιν εἰς μικροὺς κοχλιοειδεῖς βοστρυχίσκους. Περὶ τὴν κεφαλὴν φέρει ἐν εἴδει διαδήματος ταινίαν, ἥτις σχηματίζει πρὸς τὸ δεξιὸν τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τοῦ βρεγματικοῦ ὀστοῦ, πλοχμὸν ἢ κρωβύλον (φιόγκον). Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ὁ προηγούμενος, φέρει θώρακα ἐπίσης ἐκ μεταλλίνων πετάλων ἢ φολίδων, οὗ τὸ περὶ τὸν τράχηλον περιτραχήλιον ἢ προστήθιον ἔχει σχῆμα ἔμπροσθεν τριγωνικόν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κόσμημα ἀνθεμοειδές, ἐν εἴδει ἀνεστραμμένου λειρίου. Ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων ἑκατέρωθεν ὑπάρχουσιν ἐπωμίδες, ἐφ' ὧν εἰσιν ἐγχαραγμένα κοσμήματα ἐν σχήματι ἐπάλξεων, ἐκ δὲ τῶν ἐπωμίδων κρέμανται ἐπὶ τῶν βραχιόνων κροσσοί, φέροντες ἐν τῷ κέντρῳ ἕκαστος στρογγύλον κομβίον. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φέρεται ἱμάτιον ἢ χλαμύς, ἥτις σχηματίζει ἔμπροσθεν ἐπίμηκές τι ἐξάρτημα, ἐν εἴδει ὠμοφορίου ἢ ἐπιδέσμου, μὲ χοανοειδὲς σχῆμα καὶ διὰ τοῦ ὁποίου διαπερᾷ μετεωρημένη ἡ ἀριστερὰ χείρ, ὡσεί τε θλασμένη ἢ τετραυματισμένη. Ἐπὶ τοῦ ἐξαρτήματος τούτου τῆς χλαμύδος διακρίνονται ἐπίσης ἐγχάρακτα κοσμήματα ἐν σχήματι κλαδίσκων ἢ ἑλίκων. Καὶ ἡ μὲν ἀριστερὰ χεὶρ τεταμένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἀδρανεῖ, ἡ δὲ δεξιὰ κεκαμμένη ὁμοίως πρὸς τὸ στῆθος, ἀλλ' ὑψηλότερον τῆς ἑτέρας, κρα-

Εἰκ. 2.

τεῖ κύλινδρον, ὡς ἡ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀναγλύφου. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἀπὸ τῆς ὠλένης μέχρι τοῦ καρποῦ, καταπίπτουσι τἄκρα τῆς χλαμύδος, κάτωθεν δὲ αὐτῶν κρέμαται τὸ ξίφος, οὗ ἡ λαβὴ εἶνε σταυροειδής, σχηματίζουσα περὶ τὸ κέντρον γλωσσίδα τριγωνικὴν μὲ στρογγύλον ἧλον ἐν τῷ μέσῳ. Ἐπὶ τοῦ κολεοῦ διακρίνονται γραμμαὶ ἐγχάρακτοι ὁριζόντιοι.

Ὡς τὸ ὑπ' ἀρ. 1 ἀνάγλυφον καὶ τὸ παρὸν φέρει ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τῆς λελεασμένης ἐπιφανείας τῆς πλακὸς ἐγκαράκτους ἐπιγραφὰς δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων, λίαν δυσαναγνώστους:

καὶ ἀριστερόθεν μὲν

ΔΙΜΙΤΡ
ΙΟΣ ΝΙ
ΚΑΤΟΡ·
ϒ. ΒΚΦΧ́
:ΜϹ

δεξιόθεν δὲ

ΕΤΕΙ
Ρ́Π́Δ
Ρ́Μ́Έ

Ἀριθ. 3 (εἰκ. 3). Ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ σχήματος καὶ λίθου, οἵων τὰ δύο προηγούμενα. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἔχουσιν ὧδε: ὕψ. 0·66, πλ. 0·40, πάχ. πλ. 0·12, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·27.

Εἰκ. 3.

Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου παρίσταται ἀνὴρ πωγωνοφόρος μεσῆλιξ, φέρων δὲ κράνος καὶ πανοπλίαν, οἵαν οἱ δύο προηγούμενοι. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἰσι μᾶλλον κανονικοί: τὸ μέτωπον λίαν σύνοφρυ, ἡ ῥὶς μικρά, ἀλλ' εὐθεῖα, ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον ἁδρότερα τῶν τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 ἀναγλύφου, οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότεροι κατά τι, ἀλλ' ἔντονοι καὶ ἰσχυροί. Τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος εἶνε τὸ κατὰ τοὺς ὑστέρους Ἑλληνικοὺς χρόνους ἐν χρήσει, ἰδίως κατὰ τοὺς μ. Χ. πρώτους αἰῶνας. Καὶ ὁ μὲν λόφος ἄνωθεν εἶνε ὀλίγον τι ἀποκεκρουσμένος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἔμπροσθεν καμπύλου γυάλου τοῦ κράνους φέρεται ἀνάγλυπτον κόσμημα ἀκτινωτόν, ἐν εἴδει ἀνθεμίου. Ἐξαιρετικῶς δ' ἀφ' ἑτέρου πλούσιος τὴν διακόσμησιν εἶνε ὁ θώραξ, ὅστις περὶ μὲν τὸν τράχηλον φέρει ἔμπροσθεν μετάλλινον προστήθιον, ἐφ' οὗ εἰσιν ἀνάγλυπτα ἑλικοειδῆ κοσμήματα, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους μέγα ἀκανθωτὸν κόσμημα καταλαμβάνον ὁλόκληρον τὸν μέχρι τοῦ διαφράγματος χῶρον. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου στηρίζεται μέρος τῆς χλαμύδος, ἧς τἄκρα καταπίπτουσιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀναγλύφῳ. Ἀπὸ τῶν ὤμων ἐξήρτηνται διπλαῖ σειραὶ κροσσῶν μετὰ κομβίων, ἅτινα εἰσὶ πιθανὸν κεφαλαὶ ἥλων πρὸς συνοχὴν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων. Τὰς χεῖρας φέρει ἀμφοτέρας, ὡς

καὶ οἱ δύο προηγούμενοι, κεκαμμένας κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸ στῆθος, κάτωθεν τοῦ διαφράγματος, καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατεῖ διαγωνίως ἐπὶ τοῦ στήθους σκῆπτρον ἢ στρατάρχικὴν ῥάβδον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἄνω ἄκρον τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους, ὅπερ ἔχει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ σχῆμα, οἷον καὶ τὸ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀναγλύφῳ. Κάτωθεν τοῦ θώρακος φέρεται σειρὰ καθέτων κροσσῶν, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὅπως προφυλάττωσι τὸ ὑπογάστριον.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τέλος τῆς πλακὸς πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ εἰκονιζομένου, ἥτις εἶνε κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον ἀποκεκρουσμένη, φέρεται ἡ ἑξῆς ἐγχάρακτος ἐπιγραφή, ἧς τινα ψηφία εἰσὶν ὅλως γριφώδη:

ϑΧΦ
ΑΝΤΙΟΧΟ
Σ.ΔΙΟΝΙΣΙ
Ρ.Я΄Μ΄LΡ
Μ

Ἀριθ. 4 (εἰκ. 4). Ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ σχήματος καὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου πρὸς τὰ προηγούμενα· ὕψ. 0·64, πλ. 0·47, πάχ. 0·10, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·24, παριστῶν δὲ γυναῖκα, ὡρίμου ἡλικίας, μὲ τὸ πρόσωπον ἀντωπὸν καὶ τὴν κεφαλὴν ὀλίγον τι πρὸς τἄνω ἀνέχουσαν. Αὕτη ἔχει ὄψιν ἐπιμήκη, ᾠοειδῆ, ὀφθαλμοὺς ἄνω νεύοντας, ῥῖνα μικρὰν καὶ κανονικην, στόμα σύμμετρον μὲ χείλη μᾶλλον παχέα. Μέρος τῆς κόμης αὐτῆς διαιρεῖται ἔμπροσθεν καὶ εἰς τὸ μέσον κατακορύφως, σχηματίζουσα ἑκατέρωθεν δύο πλοκάμους, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς ἀναδεῖται ὄπισθεν εἰς μέγαν κόρυμβον. Ἀμφότερα δὲ τὰ στήθη αὐτῆς, λίαν εὔπλαστα καὶ εὔτραφῆ, εἰσὶ τελείως γυμνὰ ὡς καὶ ὁ τράχηλος, περὶ τὸν ὁποῖον φέρει ὅρμον ἐκ σφαιρικῶν ψηφίδων. Ἀπὸ τοῦ ὅρμου τούτου κρέμαται ἐπὶ τοῦ στήθους στρογγύλον μετάλλιον, ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ ὁποίου παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ κατατομῇ ἀνὴρ πωγωνοφόρος. Τέλος ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν ὤμων κατέρχεται πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἱμάτιον ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος (μαλλίνου πιθανῶς), ὅπερ καλύπτει ἐν πολλαπλαῖς πτυχαῖς ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ τὸ κάτωθεν τοῦ στήθους μέρος τοῦ σώματός της. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου προβάλλει τὸ ἄκρον λεοντῆς.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πλακὸς τοῦ ἀναγλύφου πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐγχάρακτος, πλὴν γριφώδης ἐπιγραφή:

ΤЄΛΑΝ
ΟϹ R
13ΡЄΥΥΥ
ΛΙΓ ΨΙ

* * *

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν τεσσάρων λίαν περιέργων τούτων γλυπτῶν, ὧν ἡ καινοφανὴς καὶ ἀσυνήθης ὄψις ὡς καὶ αἱ αἰνιγματώδεις τὸ πλεῖστον ἐπιγραφαὶ προκαλοῦσι πλεῖστα προβλήματα καὶ ἀπορίας καὶ τοῦτο δικαίως, διότι πρὸς οὐδὲν ἐκ τῶν πολυαρίθμων τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου μνημείων δεικνύουσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμοιότητα ἢ συγγένειαν. Εἶνε ταῦτα ἀρχαῖα ἑλληνικά; εἶνε βυζαντινὰ ἢ μεσαιωνικά; ἢ μήτι εἰσὶ **κίβδηλα**, ὥς τα ἐχαρακτήρισε τὸ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔγγραφον τοῦ Τελωνείου Πειραιῶς; Ἰδοὺ σκοτεινὰ προβλήματα, εἰς ὧν τὴν ἔρευναν δέον ἤδη νὰ προβῶμεν.

Καὶ ἐν πρώτοις πρὸ πάσης ἄλλης ζητήσεως προέχει τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος, διότι ἄνευ ταύτης πᾶσα ἄλλη ἔρευνα θὰ ἀπέβαινε ματαία. Εἶνε λοιπὸν ταῦτα ὄντως κίβδηλα; Πράγματι καὶ ἄνευ πολλῆς μελέτης μόλις ἀτενίσῃ τις ταῦτα, κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εὑρίσκεται πρὸ μὴ γνησίων ἔργων ἀρχαίας τέχνης, διότι καὶ τὸ κακότεχνον αὐτῶν

Εἰκ. 4.

μεν ὅτι μᾶλλον ἐνισχύει τοὺς ὑπὲρ τῆς γνησιότητος αὐτῶν λόγους, διότι συνήθως οἱ μιμηταὶ ἀρχαίων ἔργων δὲν μιμοῦνται τὰ ὅλως ἀσυνήθη, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ παρουσιάζοντα τὸν κοινὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα, ἵνα μὴ ἀκριβῶς ἐξεγείρωσιν ὑπονοίας περὶ τῆς γνησιότητός των.

Τὰ ἡμέτερα τέσσαρα ἀνάγλυφα ἐξ ὅλων τῶν ἀπειραρίθμων ἀρχαίων μνημείων παρουσιάζουσι καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς *Συριακὰς ἐπιτυμβίους στήλας*, ἰδιαίτατα δὲ πρὸς τὰς ἐκ τῆς συριακῆς μεγάλης ποτὲ πόλεως *Παλμύρας*, ἅτινα πάντα ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ τετράγωνον μετὰ προτομῆς ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς σχῆμα καὶ ὧν πλεῖστα ἀπόκεινται ἐν τῷ Ny Carlsberg Μουσείῳ τῆς Κοπεγχάγης. Μεταξὺ ἄλλων λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν Παλμυρικῶν τούτων ἀναγλύφων εἶναι ἡ παρουσία ἐπ' αὐτῶν *λεοντοκεφαλῶν* ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπ' ἀριθ. 4 (πρβ. Simonsen, Sculptures κλπ. σ. 48 F 7 πίναξ XVI, σειρὰ 1 ἀρ. 5 ἀριστ. καὶ F, 5 ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ πίνακι. Ἐπίσης Wood. Palmyra. π. V, XV, XVIII, XXIV, XXVI καὶ Cassas, Voyage ἀρ. 42, 71, 106, 117 καὶ 137). Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης αὕτη εἶνε μᾶλλον ἐξωτερική, διότι ὁ χαρακτὴρ τῶν εἰκονιζομένων εἶνε ὅλως διάφορος τῶν παλμυρικῶν στηλῶν, ἐφ' ὧν ἀποτυποῦται τελείως ὁ συριακὸς τύπος καὶ ἐν ταῖς φυσιογνωμίαις καὶ ἐν τῇ περιβολῇ (πρβ. *D. Simonsen*, Sculptures et inscriptions de Palmyre à la Glyptothèque de Ny Carlsberg. Copenhague 1889, *Wood*, Palmyra, London 1853, *Cassas*, Voyage pittoresque de la Syrie, Paris, 1798). Τῶν Παλμυρικῶν τούτων μνημείων γίνονται πολλαὶ ψευδεῖς ἀπομιμήσεις, ὁ δὲ διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἰνστιτούτου κ. Delbrück, τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Σχολῆς Καθηγητοῦ κ. Κάρο, ἐπροθυμοποιήθη λίαν φιλοφρόνως νὰ ἀποστείλῃ ἡμῖν τὰς φωτογραφίας *τριῶν*

καὶ ἡ ἀσυνήθης ὄψις, τέλος δὲ καὶ αὐτὴ ἡ μυστηριώδης ἐν τῷ Τελωνείῳ ἐγκατάλειψις πολλὰς καὶ δικαίας περὶ τῆς μὴ γνησιότητος αὐτῶν διεγείρουσιν ὑπονοίας. Παρ' ὅλην δ' ὅμως τὴν πρώτην ταύτην ἐντύπωσιν ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς στοιχεῖα τινά, ἅτινα προκαλοῦσιν ἀμφιβολίας, διότι ὡς πρὸς μὲν τὸ κακότεχνον παρατηροῦμεν ὅτι παρὰ τὴν ἐμφανῆ βαναυσουργίαν ὑποκρύπτεται ποιά τις ἐμπειροτεχνία καὶ ἐπιμεμελημένη ἐν τοῖς καθέκαστα ἐπεξεργασία, ἥτις δεδομένου τῆς σκληρότητος τοῦ λίθου καὶ τοῦ πολυδαπάνου τῆς τεχνικῆς ἐργασίας, δὲν θὰ ἐδικαιολόγει τὴν κατασκευὴν ἔργων τοιούτων, ἅτινα ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν δὲν δύνανται νὰ ἐκποιηθῶσιν εἰς τοιαύτας τιμάς, ὥστε νὰ ἀφήσωσι μέγα κέρδος εἰς τοὺς κιβδηλοποιούς. Ἀλλ' εἶτα καὶ ἡ περίεργος καὶ ἀσυνήθης αὐτῶν ὄψις νομίζο-

τοιούτων συριακῶν κιβδήλων ἀποκειμένων νῦν ἐν τοῖς Μουσείοις τῆς Ῥώμης καὶ ἃς ἀνατυποῦμεν ἐνταῦθα χάριν παραβολῆς πρὸς τὰ ἡμέτερα γλυπτὰ ***(εἰκ. 5, 6, 7).*** Καὶ μόνη ἡ παραβολή, παρὰ τὴν φαινομενικὴν ὁμοιότητα, πείθει εὐθὺς περὶ τῆς ῥιζικῆς αὐτῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν εἰκονιζομένων διαφορᾶς. Τὰ ἐκ Ῥώμης παλμυρικὰ γλυπτὰ εἰσὶν ὅλως ἄτεχνα, χονδροειδῆ καὶ οὐδὲν παρουσιάζοντα τὸ ἄξιον σπουδῆς. Εἶνε κακότεχνοι ἀπομιμήσεις τῶν σωζομένων

Εἰκ. 5.

Εἰκ. 6.

Παλμυρικῶν μνημείων μὲ μικρὰς μόνον παραλλαγάς, ἐνῷ τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν ταῦτα κίβδηλα, ἐν τούτοις δὲν στεροῦνται καλλιτεχνικῆς τινος ἀξίας, σχετικῶς τοὐλάχιστον πρὸς τοὺς χρόνους εἰς οὓς ἀνάγονται, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς.

Ἐὰν λοιπὸν μετὰ τἀνωτέρω δεχθῶμεν ταῦτα πρὸς στιγμὴν ὡς γνήσια εἰς τίνα χώραν καὶ τίνας χρόνους δέον νὰ κατατάξωμεν ταῦτα; Καὶ πάλιν εἰς τὰ νέα ταῦτα ἐρωτήματα δυσχερέστατον εἶνε ἀκριβές τι νἀπαντήσωμεν, διότι καὶ ἡ τεχνοτροπία καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν γλυπτῶν καὶ τέλος αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ οὐδὲν σαφὲς διδάσκουσιν ἡμᾶς. Ἐὰν καὶ μόναι αἱ τελευταῖαι αὗται ἦσαν σαφεῖς καὶ γνήσιαι θὰ διέλυον πᾶσαν ἀπορίαν, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται πιθανώτατα εἰσὶ πλασταί, διότι δὲν ἀνήκουσιν εἰς οὐδεμίαν ἀποκλειστικῶς περίοδον ἐπιγραφικὴν ὡς ἐκ τοῦ ἀσυναρτήτου αὐτῶν καὶ χρονολογικῶς ἀσυμβιβάστου καὶ διότι ἱστορικῶς δὲν συμφωνοῦσιν οὐδ' ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς εἰκονιζομένας μορφὰς τὰ ὀνόματα *Δημητρίου τοῦ Νικάτορος* καὶ *Ἀντιόχου τοῦ Διονυσίου*. Περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μὴ περιορισθέντες εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν ἐζητήσαμεν τὴν γνώμην εἰδικοῦ περὶ τὰ ἑλληνορρωμαϊκὰ καὶ τῶν ὑστέρων ἐν γένει χρόνων ἀρχαῖα, τοῦ Βέλγου ἑταί-

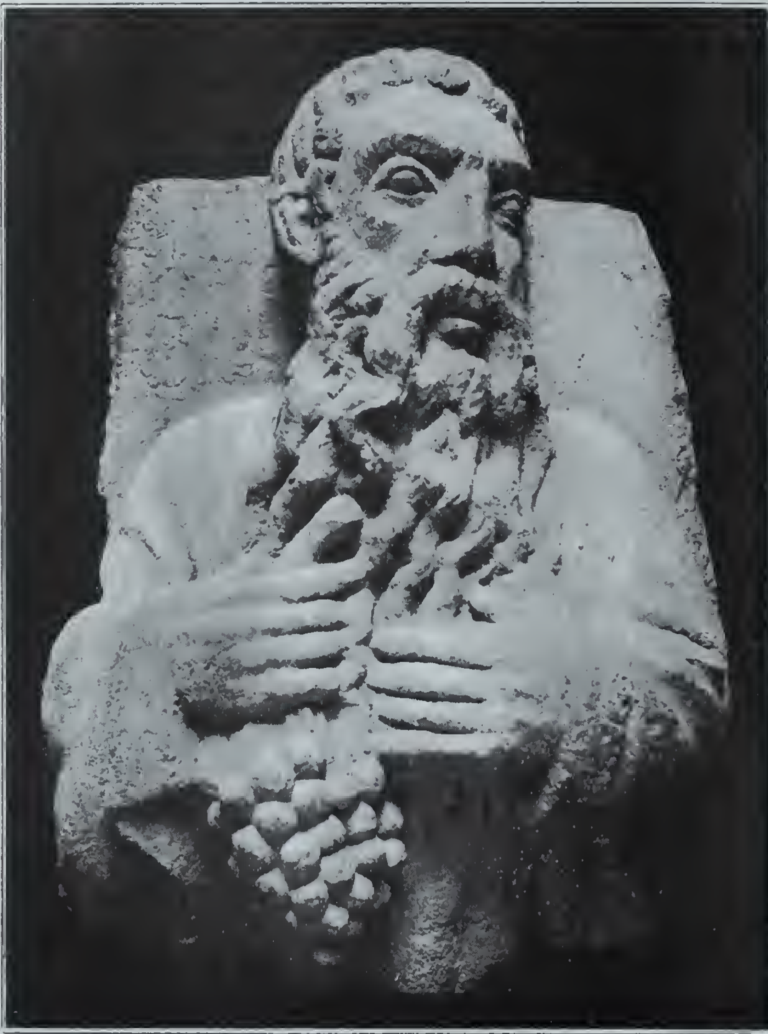

Εἰκ. 7.

ρου τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Αἰμιλίου Γκραιντόρ, ὅστις λίαν εὐγενῶς εὐηρεστήθη νὰ μελετήσῃ ταύτας, δι' ἐπιστολῆς δὲ ἐξήνεγκε γνώμην ὅλως συμπίπτουσαν πρὸς τὴν ἡμετέραν, θεωρῶν καὶ αὐτὸς τὰς ἐπιγραφὰς πλαστάς, ἐνῷ τοὐναντίον διὰ τἀνάγλυφα ἔχει τινὰς ἐπιφυλάξεις.

Ἐκ τοῦ ὁπλισμοῦ ἐν τούτοις, ἐκ τῆς διακοσμήσεως τῶν ὅπλων καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει τεχνοτροπίας αὐτῶν θὰ ἠδυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως, νἀναγάγωμεν ταῦτα εἰς τοὺς Ε΄ καὶ Ϛ΄ αἰῶνας μ. Χ., εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον δηλ. μέχρι Ἰουστινιανοῦ χρόνους, ὁπότε ἀκόμη ἡ Γλυπτικὴ ἠσκεῖτο ἱκανῶς ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, διετηρεῖτο δ' ἡ ἀρχαία τεχνοτροπία, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐνδύματος καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν Ἐθνικῶν. Μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην περίοδον δύναταί τις νἀνεύρῃ ἔστω καὶ ἀμυδροτάτην ἀπήχησιν τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἡμετέρων προτομῶν, πρὸς τοῦτο δὲ παραπέμπω εἰς τὴν παραβολὴν αὐτῶν πρὸς τὰ ἑξῆς γλυπτὰ τῶν χριστιανικῶν αἰώνων:

1) Ἀνδριὰς ἐν τῷ Μουσείῳ Κλουνὺ τῶν Παρισίων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ. 2) Σύμπλεγμα τῶν δύο ἐκ πορφυρίτου λίθου αὐτοκρατόρων ἐν Ἁγ. Μάρκῳ Βενετίας. 3) ὁ ὡς Βαλεντινιανὸς Α΄ ἐν Uffizi τῆς Φλωρεντίας φερόμενος ἀνδριάς. 4) ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας κορμὸς αὐτοκράτορος Δ΄-Ε΄ αἰών. 5) εἰκὼν Παλμυρίου ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ Νυ-Καρλσβέργῃ Κοπεγχάγης. 6) Κολοσσιαῖος ἀνδριάς, ἐν Βαρλέττᾳ τῆς Ἀπουλίας ἀνευρεθεὶς κλπ. κλπ. πρβ. πρὸς τούτοις *Oscar Wulff*, Altchristliches u. Byzantinische Kunst Lief. 5, σελ. 152-9.

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ὁμοιότητα ταύτην ὑπάρχουσι πλεῖσται ἐνδείξεις καὶ σημεῖα, ἅτινα καθιστῶσι λίαν ὕποπτον τὴν χρονολογίαν ταύτην, διότι ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς αἰῶνας ὅλους βραδύτερον, εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἴσως καὶ μετ' αὐτήν. Ἰδοὺ δὲ συνοπτικῶς ταῦτα:

Ἐν πρώτοις τὰ ἐπὶ τοῦ στήθους τῶν ἀναγλύφων 1 καὶ 2 *τρίλοβα καὶ τετράλοβα, λειριοειδῆ κοσμήματα*, ἅτινα ὁμοιάζουσι λίαν πρὸς μεσαιωνικὰ φραγκικά, ἐπίσης καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ θώρακος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 ἀναγλύφου, ἅτινα ἔχουσι τύπον σφόδρα νεωτερίζοντα, εἰ καὶ εὑρίσκει τις ἐν τοῖς ὑστέροις ρωμαϊκοῖς χρόνοις διάτρητα μετάλλινα κοσμήματα (Durchbrochene Metallarbeiten) ὁμοίου σχεδὸν τύπου (πρβ. Alois Riegl, Die Spätrömische Kunst-industrie in Oesterreich-Ungarn, Wien 1901. I Teil πίν. XIV 4. 5).

Εἶτα *τὸ σχῆμα τῶν ξιφῶν*, ὧν ὅμοιον δυσκόλως ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ τύπος οὗτος ἀναπτύσσεται καὶ ἐπιχωριάζει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῶν νεωτέρων σχεδὸν χρόνων. Τὸ σταυροειδὲς τοῦτο τῆς λαβῆς σχῆμα ἀνεπτύχθη τελέως κατὰ τὸν ΙΕ΄ καὶ ΙϚ΄ αἰῶνα ἐν Ἰταλίᾳ (Βενετίᾳ) καὶ εἶτα ἐν Γερ-

μανίᾳ.᾿Αλλὰ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ᾿Εθνολογικῷ Μουσείῳ (Πολυτεχνεῖον), βλέπει τις ξίφη τῆς ῾Ελληνικῆς ᾿Επαναστάσεως ὁμοιότατα πρὸς τὰ ἐν τοῖς ὑπ᾿ ἀρ. 2 καὶ 3 ἀναγλύφοις (πρβ. Maurice Maindron, les Armes. Paris). Καὶ μόνον ὁ τύπος τῶν ξιφῶν δύναται νὰ κλονίσῃ καὶ τὸν μᾶλλον πεπεισμένον περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν γλυπτῶν τούτων κριτήν.

Πρὸς τούτοις μεγάλας ὑπονοίας προκαλεῖ καὶ ἡ ἀνεξήγητος ἐν προσωπογραφίᾳ γυναικὸς γυμνότης (εἰκ. 4), διότι ὁ τοιοῦτος ἐκτραχηλισμὸς καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν γυμνῶν μαστῶν οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀρχαίων ἀναγλύπτων εἰκόνων.

Διὰ πάντα τἀνωτέρω, καίτοι ἐπιεικῶς ἠδυνάμεθα νὰ καταβιβάσωμεν ταῦτα μέχρι τοῦ Θ´ καὶ Ι´ αἰῶνος, εἰς πλήρη δηλ. βυζαντιακὸν καὶ φραγκικὸν Μεσαίωνα, οὐχ ἧττον πάντοτε ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς τοσαῦτα τἀσυμβίβαστα, ὥστε δὲν ὀκνοῦμεν νὰ ἐγχαράξωμεν ἐπ᾿ αὐτῶν τὸ στίγμα τῆς κιβδηλίας. Ἔχει δυστυχῶς πολλοὺς τοιούτους *κοππατίας* ἡ ἀρχαιολογικὴ ᾿Επιστήμη!

᾿Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Σημείωσις εἰς σελ. 10.

[1] Τεμάχιον ἐκ τοῦ λίθου τούτου ἀπέστειλα πρὸς τὸν Καθηγητὴν τῆς ᾿Ορυκτολογίας ἐν τῷ ᾿Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Κ. Κτενᾶν, ὅστις λίαν εὐγενῶς ἐξετάσας αὐτὸ ἀπηύθυνεν ἡμῖν τὸ ἑξῆς σημείωμα.

Τὸ τεμάχιον ἀνήκει εἰς ὑλικὸν ἡφαιστειογενὲς καὶ δὴ εἰς ***αὐγιτικὸν ἀνδεσίτην***· τὸ πλαγιόκλαστον καὶ ὁ αὐγίτης εἶνε τὰ κύρια συστατικά, ἡ δὲ κυριώδης μάζα λαμβάνει ὀλίγον μέρος εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ὑάλου μὲ μικρολιθικὰ βελόνια· τὸ πέτρωμα εὑρίσκεται εἰς προχωρημένον στάδιον ἀποσαθρώσεως — ὁ αὐγίτης ἔχει μεταβληθῆ εἰς χλωρίτην καὶ λειμωνίτην.

Τὸ πέτρωμα ἐνθυμίζει μὲ τὴν μικρὰν συμμετοχὴν κυριώδους μάζης μερικοὺς ***πυροξενικοὺς ἀνδεσίτας τῆς Αἰγίνης***, χωρὶς νὰ δύναται κανεὶς νἀποφανθῇ ὁριστικῶς.

Κτενας

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

᾿Αποστόλου Σ. ᾿Αρβανιτοπούλλου.

Δ´). ᾿Επιγραφαὶ Φαλάννης

(συνέχεια· ὅρα ᾿Αρχ. ᾿Εφημ. 1915 σελ. 8-30).

(Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 271-300 δημοσιευόμεναι ἐνθάδε ***Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ*** παρεσκευάσθησαν πρὸς ἔκδοσιν ἤδη ἐν ἔτει 1913ῳ καὶ 1914ῳ ὑπ᾿ ἐμοῦ, διατιθέντος τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Μονάχῳ Βασιλικῆς Βαυαρικῆς ᾿Ακαδημείας τῶν ᾿Επιστημῶν χορηγηθὲν μοι ἐπίδομα ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Θερειανοῦ ἐν τοῖς ἔτεσιν ἐκείνοις. ᾿Αλλ᾿ ἡ δημοσίευσις αὐτῶν δὲν κατωρθώθη τότε, ἀνεβλήθη δὲ καὶ κατόπιν ἕνεκα τῆς ἐν ἔτει 1915ῳ ἐκ νέου ἐπιστρατεύσεώς μου ὡς ἐφέδρου ὑπολοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ· ἐν τῇ στρατιωτικῇ ταύτῃ ὑπηρεσίᾳ καὶ νῦν παραμένων, ἀνεθεώρησα τὰ χειρόγραφά μου καὶ συνεπλήρωσα τήνδε τὴν ἔκδοσιν κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ ἀκριβέστερον).

᾿Αριθ. 271 (εἰκ. 1.** Μουσείου Τυρνάβου ἀρ. Εὑρετηρίου 30**). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη οὐχὶ πολύ, λεία δ᾿ ἐξειργασμένη καθ᾿ ἁπάσας τὰς ἕδρας, πιθανῶς διότι προωρίσθη νὰ μένῃ ὁρατὴ ἀπὸ πασῶν τῶν πλευρῶν· ἄνω λήγει κατὰ τὰς τρεῖς ἕδρας, πλὴν τῆς ὀπισθίας, εἰς πλατύ, ἱκανῶς προεξέχον, ὁριζόντιον γεῖσον, ὑφ᾿ ὃ μέχρι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸν διάστημα ὕψ. 0·14, κατειλημμένον ποτὲ ὑπὸ πλουσίως γραπτῆς πολυχρώμου κορωνίδος· ἔμπροσθεν περὶ τὸ μέσον φέρει μικρὸν τετράγωνον τόρμον, νεωτερικὸν βεβαίως, ἵνα ἐντειχισθῇ που· τούτου ἕνεκα ἡ στήλη ἦτο πλήρης ἀσβέστου, ἣν ἀπεκολλήσαμεν. Ὕψ. 0·725, πλάτ. 0·25, πάχ. 0·105.

Εὑρέθη ἔν τινι οἰκίᾳ τοῦ Τυρνάβου ὡς ἀναβαθμὸς κλίμακος, ὡς λέγουσι, καὶ περιεσώθη ὑπὸ

τοῦ τότε δημάρχου κ. Δημητριάδου. Εἶναι δὲ ὄντως πολλαχοῦ ἀποτετριμμένη ἐκ πατημάτων.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελέστατα, ἑκάστου στίχου περιοριζομένου μεταξὺ τεσσάρων, ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν, ὁριζοντίων χαραγῶν, ἠγμένων ἐλαφρῶς διὰ τοῦ κανόνος· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·02, διάστιχ. 0·005·

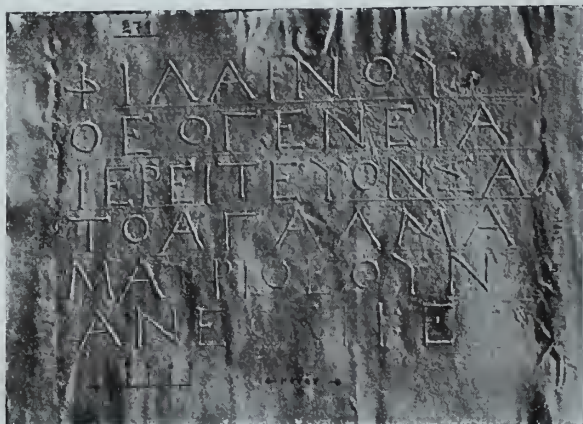

Εἰκ. 1. (ἐπιγρ. ἀριθ. 271)· ἀνάθεσις Μητρὶ Θεῶν ἐν Φαλάννῃ (πᾶσαι αἱ εἰκόνες, πλὴν τῶν ἐξαιρετικῶς ἀναγραφομένων ἑκασταχοῦ, ἐποιήθησαν ἐκ φωτογραφιῶν τῶν ἐκτύπων).

Φιλαινοὺ
Θεογενεία,
ἱερειτεύονσα,
τὸ ἄγαλμα
5 Ματρὶ θεοῦν
ἀνέθεικε.

Ἐξηνέχθη δὲ διαλεκτικῶς, καθ' ἃ πολλαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Φαλάννης· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν Κοινὴν τροπὴ ἄρχεται ἤδη, ὡς δεικνύει ὁ στίχ. 6, ἔνθα διαλεκτικὸς τύπος θὰ ἦτο τὸ *ὀνέθεικε*.

Ἡ ἀναθεῖσα *Φιλαινὼ* εἶναι βεβαίως συντόμευσις τοῦ *Φιλαινέτα*· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτῆς *Θεογένης* ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Φαλάννης ἐπίσης, ἀλλὰ μεταγενεστέρᾳ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν IG IX² 1232 στίχ. 19. Ὁ ἐνεστὼς *ἱερειτεύονσα*, νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντῶν, δηλοῖ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπουργήματος αὐτῆς προσήνεγκεν ἡ ἱέρεια αὕτη τὸ ἀνάθημα, ἤτοι τὸ *ἄγαλμα*, ὅπερ εἶναι αὐτὴ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος στήλη μᾶλλον ἢ ἕτερόν τι, κοσμουμένη ποτὲ ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν διὰ γραπτῶν παραστάσεων τῆς *Μητρὸς τῶν θεῶν*, ἧς ἡ λατρεία νῦν τὸ πρῶτον μαρτυρεῖται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, οὖσα μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Λαρίσης γνωστὴ ἐν IG IX² 583 ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν πᾶσαν, καὶ ἐκ πλαστικῶν μνημείων, ἐν τῇ εἰρημένῃ πόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς χώρας ταύτης εὑρεθέντων.

Ἀριθ. 272 (εἰκ. 2. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὑρετ. 22). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη, πανταχόθεν δὲ λεία εἰργασμένη, καθ' ἃ καὶ δι' ὃν λόγον ἡ προμνημονευθεῖσα· ἄνω λήγει εἰς ἁπλοῦν ὁριζόντιον γεῖσον. Ὕψ. 0·24, πλ. 0·40, πάχ. 0·125.

Εὑρέθη ἔν τινι οἰκίᾳ τοῦ Τυρνάβου, ὡς λέγουσι, καὶ διεσώθη, καθ' ἃ ἡ προηγουμένη.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·016, διάστ. 0·007·

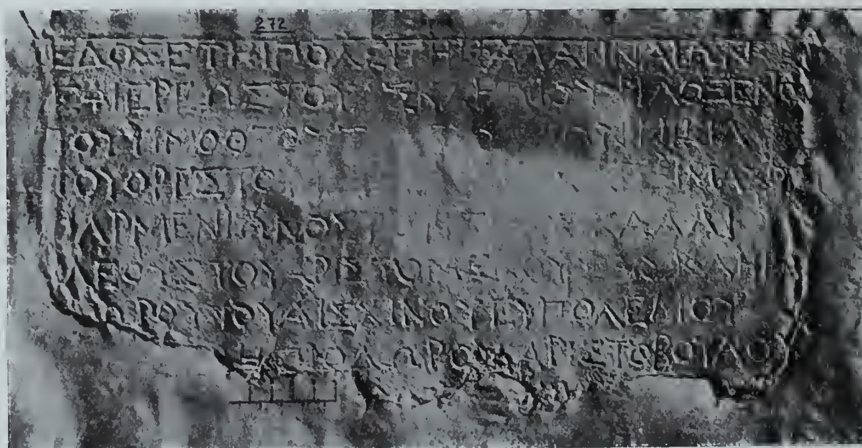

Εἰκ. 2. (ἐπιγρ. ἀριθ. 272)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ δικαστῶν (;)

Ἔδοξε τῆι πόλει τῆι Φαλανναίων·
ἐφ' ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ Φιλοξένο[υ
τοῦ Τιμοθ[έ]ου, [ταγευ]ό[ντ]ων Νικί(α)
τοῦ Ὀρέστου, [Πυθέα τοῦ Ἀ]λεξιμάχο[υ,
Παρμενίωνος τοῦ Ἱ[ππίου;], Καλλι-
κ]λέους τοῦ Ἀριστομέ[ν]ους, Ἀσκληπ[ι-
οδ]ώρου τοῦ Αἰσχίνου, Εὐπολέμου
τοῦ Ἀσκλ]ηπιοδώρο[υ], Ἀριστοβούλο[υ
τοῦ - - - -ο]υς· [Π. . . λ (ἢ α)- - -ι]κ[ρ. -
- - - - - - - - - - - - - -

Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 παρέλιπεν ὁ χαράκτης, ἢ ἀπέδωκε διὰ βαφῆς μόνον, τὴν ἔσω κεραίαν τοῦ Α. Τοῦ ὀνόματος τοῦ δευτέρου ταγοῦ σῴζονται ἐλάχιστα ἴχνη τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων, ὄντων πιθανῶν, ὡς ἐτέθησαν, τῶν λοιπῶν κατ' ἀνάγκην συμπληρουμένων ὡς ἄνω, λόγῳ τοῦ χώρου· τοῦ δὲ πατρικοῦ τοῦ τρίτου ταγοῦ τὴν συμπλήρωσιν θεώρησον πιθανὴν ἕνεκα τῶν πλειόνων περισωθέντων ἰχνῶν ΙΠΠΙΟΥ, ἐξ ὧν μάλιστα πάντων προκύπτει τὸ τεθέν· τὰ ἴχνη τοῦ τελευταίου στίχου ἀνήκουσι τοῖς τεθεῖσιν ἔξω τῶν ἀγκυλῶν γράμμασιν.

Ἡ κατὰ τὸν ἐπώνυμον ἱερέα τοῦ Ἀσκληπιοῦ προσφώνησις καὶ χρονολόγησις τοῦ ψηφίσματος ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῆς Φαλάννης ἐν IG IX² 1228· 1231 καὶ κάτω ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀριθ. 274· ὁμοίως ἀπαντᾷ ἔν τισιν ἐκδοθεῖσιν ἤδη ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημ.* ψηφίσμασι τῶν ***Γοννέων*** καὶ ἔν τισι τῶν ***Χυρετιέων***, δημοσιευθησομένοις ἐν τοῖς κάτω ὑπ' ἀριθ. 301 καὶ 302.

Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ταγῶν εἶναι ***ἑπτὰ*** μὲν ἐν IG IX² 1228, ***πέντε*** δ' ἐν 1231, ***ἑπτὰ*** ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος, ***πέντε*** δ' ἐν τῷ κάτω δημοσιευομένῳ ὑπ' ἀριθ. 274· φαίνεται ἄρα πιθανὸν ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων οἱ ταγοὶ ἦσαν πολυαριθμότεροι, σὺν τῷ χρόνῳ δέ, λόγῳ τῆς ὀλιγανθρωπίας, ἠλαττοῦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν· κατὰ ταῦτα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ τὸ 1228 ψηφίσματα εἶναι ἀρχαιότερα τῶν λοιπῶν καὶ ἀνήκουσι πρωΐμοις χρόνοις τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὅπερ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων βεβαιοῖ.

Τῶν δὲ ταγῶν εἶναι γνωστὸς ὁ ***Ἀσκληπιόδωρος*** υἱὸς τοῦ ***Αἰσχίνου***, ὁ αὐτὸς πιθανώτατα τῷ ἀρχιττολιάρχῳ τῆς Φαλάννης ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1233 τῶν IG IX² ἐπιγραφῇ· ἦτο δὲ τὸ ὑπούργημα τοῦ ἀρχιττολιάρχου καὶ τῶν τεσσάρων ττολιάρχων διάφορον βεβαίως τοῦ τῶν ταγῶν, καὶ δὴ στρατιωτικὸν καθαρῶς, τῶν διοικούντων τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει μόνιμον ἐξ ἐπιχωρίων φρουρὰν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀρχιφρουροῦ ἢ φρουράρχου ἁπάσης τῆς ἐν αὐτῇ δυνάμεως, ἥτις ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσι καί τισιν ὁμόροις αὐταῖς τῆς Θεσσαλίας ἀπαντᾷ.

Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τοῦ στίχ. 9 περατοῦται ἡ ἀναγραφὴ τῶν ταγῶν, ὄντος ἑβδόμου τοῦ Ἀριστοβούλου, υἱοῦ τοῦ [- - -ο]υς· τὰ κατόπιν τούτου περισωθέντα ἴχνη γραμμάτων, ἅτινα φαίνονται ἀνήκοντα κυρίῳ ὀνόματι καὶ πατρικῷ, ὑποδηλοῦσιν ἴσως τὸν ῥήτορα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, περίπου π. χ. [***Πυθέα τοῦ Ἀντι***]***κ***[***ρά***][***τους εἴπαντος*** ἢ ***λέξαντος***· ***ἐπειδὴ*** κτλ.].

Ἀριθ. 273 (εἰκ. 3 καὶ 3 α. *Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὑρετ. 7).* Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, δεξιᾷ μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλιπής, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν πλευρῶν ἀποτετριμμένη τὰς ἀκμάς· ἄνω λήγει εἰς ἁπλοῦν, ἠπίως προεξέχον, ὁριζόντιον γεῖσον, ὅπερ καὶ αὐτὸ καὶ ἅπασαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς παραστάσεως θὰ ἦσάν ποτε πλουσίως βεβαμμέναι διὰ ποικίλων χρωμάτων. Ὑπάρχει δὲ ὑπὸ τὸ γεῖσον παράστασις ἐν μετρίως βαθεῖ ἀναγλύφῳ (βλ. εἰκ. 3): ἐν ἀριστερᾷ τῷ θεατῇ παρίσταται ***γυνὴ*** κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον, καθημένη ἐπὶ ἀρκούντως πολυτελοῦς ***ἕδρας***, πλατέος τὰ ἄνω ἐρεισινώτου, ἧς ὁ δεξιὸς ὀπίσθιος ποὺς ἀπετρίβη· φορεῖ δὲ ἡ γυνὴ χιτῶνα δώριον, ποδήρη καὶ ἀχειρίδωτον, ἀφίνοντα γυμνὰς τὰς χεῖρας, τὸν λαιμὸν καὶ τὸ πολὺ τοῦ στέρνου, ἔχει δ' ἔτι τοὺς ἄκρους πόδας γυμνούς· φορεῖ καὶ ἱμάτιον, ἠρμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν εἴδει πέπλου, κατερχόμενον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ περιειλημένον περὶ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα· τὴν δεξιὰν χεῖρα ὑψοῖ ἠπίως παρὰ τὸ σῶμα, κρατοῦσαν μικρὸν ***πτηνόν***. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς περιβάλλει ἐκ τῶν νώτων ***παιδάριον***, καθήμενον ἐπὶ τοῦ ἄνω τῶν μηρῶν αὐτῆς, ὅπερ παρίσταται κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον, τὰ μὲν σκέλη προεκβάλλον ἡμικεκαμμένα, τὴν δὲ δεξιὰν προεκτεῖνον πρὸς τὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ πτηνόν· ἡ διάθεσις τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ χειρὸς δὲν διακρίνεται σαφῶς, ὡς ἀποτριβείσης, φαίνεται ὅμως ὅτι κατήρχετο παρὰ τὸ σῶμα· ἐπίσης δὲν διακρίνεται σαφῶς ὁ χιτωνί-

σκος, ὃν θὰ ἐφόρει βεβαίως τὸ παιδάριον. Πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος τῆς γυναικὸς ὑψοῦται ἄκρα δεξιὰ χείρ, μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πήχεως περισωθεῖσα καὶ ἀνήκουσα *ἑτέρῳ* μείζονος ἡλικίας *παιδίῳ*, ὅπερ μετ' ἄλλων συγγενῶν θὰ ἵστατο πρὸ τῆς μητρός, ἥτις βεβαίως παρίστησι τὴν ἀποθανοῦσαν καὶ διὰ τῆς στήλης ταύτης, ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς τεθειμένης ποτέ, τιμωμένην.

Εἰκ. 3. (ἐπιγρ. ἀριθ. 273)· ἐπιτύμβιον ἐπιγεγραμμένον ἀνάγλυφον ἐν Φαλάννῃ.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐνέχει τὴν ὥριμον ἀρχαϊκὴν χαρίεσσαν ἀτέλειαν καὶ ἀδρότητα: ὁ ὀφθαλμὸς παρίσταται ὡς ἐν προόψει, αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων ἐν ἀληθείᾳ μὲν καὶ ἀκριβείᾳ, ἀλλὰ μετά τινος σκληρότητος καὶ τραχύτητος τεχνικῆς, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος μετὰ δυσκαμψίας καὶ συσφίξεως· παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι ἐμφανὴς ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόδοσις τῆς τε γενικῆς διαθέσεως τοῦ συνόλου καὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς φυσικότητος καὶ οὐχὶ ἄνευ κομψότητος, ἣν αὐξάνει ἡ μικρὰ πρὸς τὰ κάτω κλίσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ταύτῃ προσήκουσα σοβαρὰ καὶ εὐγενῶς τεθλιμμένη ἔκφρασις.

Εἶναι δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἓν τῶν πολλῶν γνωστῶν ἄχρι τοῦδε τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου καὶ τέχνης, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προερχομένων· διότι ἤδη ἔχουσιν εὑρεθῇ ἐνταῦθα ἥ τε στήλη τῆς Πολυξένας[1] καὶ ἡ τοῦ Ϝεκεδάμου, ὑπὸ τοῦ Boissevain ἐν ταῖς Athen. Mitteil. VII 1882 σελ. 77-80 καὶ ὑπὸ τοῦ Brunn *αὐτ.* VIII 1883 σελ. 81-95 δημοσιευθεῖσαι, τρίτη καὶ τετάρτη ὑπὸ τοῦ Wolters *αὐτ.* XII 1887 σελ. 73-80, ἑπτὰ ἕτεραι ὑπὸ τοῦ Heberdey *αὐτ.* XV 1890 σελ. 199-216, δωδεκάτη ὑπὸ τοῦ Fongères ἐν Bullet. de Corr. Hellen. XII 1888 σ. 273-276. Πᾶσαι ἐνέχουσι στενωτάτην τεχνικὴν συγγένειαν καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ ἑνὸς τεχνίτου, ἢ μᾶλλον ἐν ἑνὶ ἐργαστηρίῳ, ὑπὸ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα μιᾶς Σχολῆς, καθορισθείσης ὑπὸ καλλιτέχνου σημαντικοῦ καὶ ἐντοπίου, ἐν Φαλάννῃ καὶ Λαρίσῃ μάλιστα ἐργασθέντος ἐντὸς τῶν ὀλίγον πρὸ τοῦ 460 π. Χρ. καί τι μετ' αὐτὸ χρόνων. Ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ *Πλινίου* ἐν Hist. Nat. 34, 68 ἀναφερόμενος *Τηλεφάνης*, θεωρῶ πιθανώτατον καὶ ἐλπίζω νὰ ἀποδείξω ἐν καιρῷ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Πλαστικῶν μνημείων Θεσσαλίας», ἅτινα ἤδη παρασκευάζω: τὸ χωρίον τοῦ Πλινίου μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Τηλεφάνης εἰργάσθη ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Λαρίσῃ, περὶ τὸ 460 π. Χρ.: Artifices qui conpositis voluminibus condidere haec, miris laudibus celebrant Telephanem Phocaeum. ignotum alias, quoniam *Thessaliae habitaverit, et ibi opera eius latuerint,* alioqui suffragiis ipsorum *aequatur Polyclito, Myroni, Pythagorae*· laudant eius *Larisam* et Spintharum pentathlum et Apollinem· alii non hanc ignobili-

[1] Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν· τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς ***Πολυξεναία ἐμμὶ*** νοητέον κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως ***θεἶκα***, ἤτοι ***εἰμὶ θεῖκα Πολυξεναία***, δῆλον ὅτι τῆς ***Πολυξένας*** εἰμὶ ὁ ὑποκείμενος τῇ στήλῃ ταύτῃ τάφος.

tatis fuisse causam, sed quod se regum *Xerxis atque Darei* officinis dediderit, existimant.

Ἀλλ᾽ ἐνθάδε πρόκειται κυρίως περὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν φέρει ἡ στήλη ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικός, κεχαραγμένην οὐχὶ ἐπιμελῶς, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω πλαγίως· ταύτην ἀποδίδει ἡ εἰκὼν 3 α, ἐκ φωτογραφίας ἐκτύπου εἰλημμένη, φαίνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκ. 3, ἀλλὰ κακῶς ἀποδιδομένη ἔν τισιν, ἅτε τοῦ φωτογράφου κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου μελάναντος διὰ γραφίδος τὰ γράμματα, ἅτινα πιθανώτατα εἶναι τάδε:

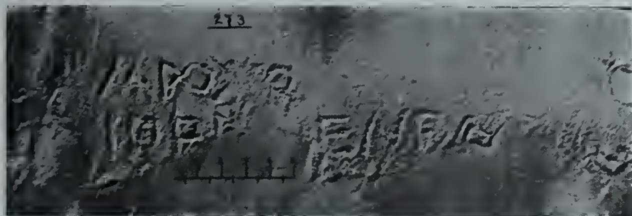

Εἰκ. 3α (ἐπιγρ. ἀριθ. 273)· ἐπιγραφὴ ἀρχαϊκὴ ἐν Φαλάννῃ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς εἰκ. 3.

MROXO	[Μ]ρο[χ]ὸ
ΙΠΕΓ. .ΕΝFA	ι[Π]ε[ριγ]εν[έα] ἢ
	[Μ]ρο[χ]ὸ
	Ἰ[h]ε[ρογ]εν[έα].

Ὄντως ἐξ αὐτῆς ἀναμένομεν τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον τῆς ἀποθανούσης, ἅτινα προχείρως ἐχαράχθησαν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ἔνθα ἦτο ἐκτεθειμένον πρὸς πώλησιν τὸ ἀνάγλυφον, μετὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῆς. Ἀλλ᾽ ἀμφότερα τὰ ὀνόματα παρέχουσι δυσχερείας: τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ὂν Μ, οὗ ἕνεκα ὀφείλομεν νὰ ἀναγνῶμεν *Μροχοῦ*, ἤτοι *Μροχὼ* = *Βροχὼ* (πρβ. *μροτὸς* = *βροτὸς* κττ.)· ἑτέρα ἀνάγνωσις, π. χ. *Μρο*[ξ]*ώ*, *Μρο*[τ]*ώ*, [Ἀ]ρω[ξ]ὼ κττ., φαίνεταί μοι ἧττον πιθανή. Τοῦ δευτέρου στίχου τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι Ι, τὸ δεύτερον μάλιστα μὲν Π, ἴσως δὲ Η ἤτοι δασὺ h· κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν τὸ Ι φαίνεται ὂν τέρμα τοῦ πρώτου ὀνόματος, ἤτοι *Μροχοῖ* (πρβ. *Ματρωῒ* κττ.), ὅπερ ὁ χαράκτης, ἕνεκα ἴσως ἐπιπροσθούσης βαφῆς ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου, δὲν ἔγραψεν ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως· κατὰ ταῦτα ἀνέγνων *Περιγενεία* ἤτοι θυγάτηρ τοῦ *Περιγένους*. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐκληφθῇ τὸ Γ ὡς δασὺ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ ὀνόματος συνθέτου ἐκ τοῦ *ἱερός*, οὗ τὸ δασὺ πνεῦμα ἐγράφη οὐχὶ πρὸ τοῦ Ι ἀλλὰ μετ᾽ αὐτό, καθ᾽ ἃ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἐχαράχθη ***ἰhαρὸν*** ἀντὶ ***hιαρὸν*** κττ.. Οὕτω θὰ ἀνεγινώσκετο *Ἱερογενεία*· ἡμεῖς ὅμως διακρίνομεν Γ καὶ θεωροῦμεν πιθανωτέραν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν.

Ε΄) *Μητροπόλεως τῆς ἄνω Θετταλίας*[1].

Ἀριθ. 274 (εἰκ. 4 καὶ 4 α. *Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὑρετ. 75)*. Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα οὐχὶ ἐπὶ πολύ· ἄνω λήγει εἰς πλατύ, ὁριζόντιον γεῖσον,

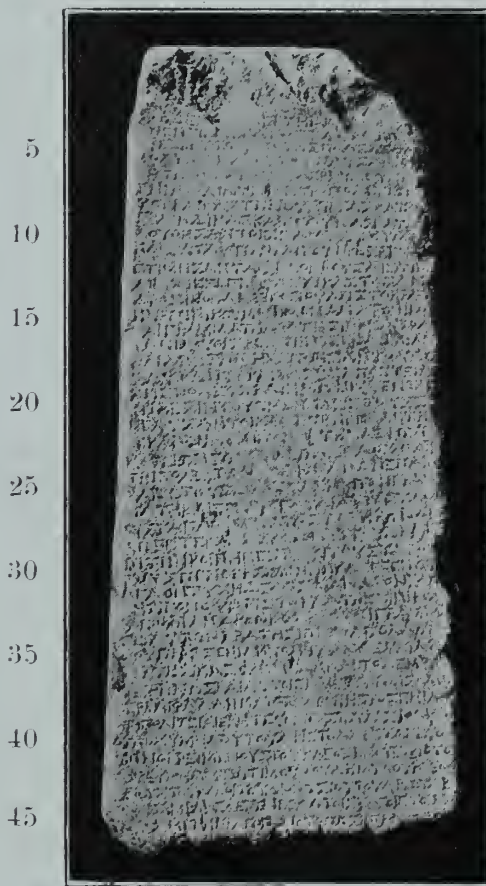

Εἰκ. 4. (ἐπιγρ. ἀριθ. 274)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ Μητροπολιτῶν δικαστῶν, εὑρεθὲν ἐν Μητροπόλει τῆς ἄνω Θετταλίας (κατὰ φωτογραφίαν τοῦ λίθου).

προεξέχον καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ἑδρῶν, ἀλλ᾽ ἀποσχισθὲν· ὅτι εἶχέ ποτε ἐντειχισθῇ που ὑπὸ τῶν νεω-

[1] Ὅτι ἡ ὑπὲρ τὸ νῦν Δαμάσι ὀχυρὰ καὶ καλῶς διατηρουμένων τειχῶν πόλις εἶναι οὐχὶ αἱ *Μύλαι*, ὡς ἄχρι τοῦδε ἐθεωροῦντο, ἀλλ᾽ ἡ *Μητρόπολις τῆς ἄνω Θετταλίας*, ἑτέρα τῆς παρὰ τὸ Κιέριον ὁμωνύμου, βλ. *Πρακτικὰ* 1912 σελ. 235 σημ. 1 καὶ 1914 σελ. 177-179.

τέρων, δεικνύουσιν ἴχνη ἀσβέστου, πολλὰ περιλειφθέντα, ὧν ἱκανὰ προχείρως ἀπεκολλήσαμεν. Ὕψ. 0·63, πλ. ἄνω 0·23, κάτω 0·275, πάχ. 0·155.

Εὑρέθη ἐν τῇ ἐν τῷ νῦν χωρίῳ Δαμασοῦλι οἰκίᾳ τοῦ παρέδρου (πρβ. *Πρακτικὰ* 1912 σελ. 235 καὶ 1914 σελ. 177-178) καὶ κατὰ παραγγελίαν μου ἐκομίσθη προθύμως ὑπὸ τοῦ δημάρχου Τυρνάβου κ. Δημητριάδου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1913 εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης, κειμένῳ ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ.

Ἡ ἐπιγραφή, λίαν μικρῶν γραμμάτων οὖσα, ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς ἐπὶ ὁριζοντίων λίαν λεπτῶν χαραγῶν, ἠγμένων διὰ τοῦ κανόνος ἀμελῶς, καὶ μόλις περὶ τὰ κάτω διακρινομένων, ἀπετρίβη ὅμως ἐνιαχοῦ ἱκανῶς, μάλιστα κατὰ τὸ μέσον καθέτως· ὕψ. γρ. 0·004-0·008, διάστ. 0·004. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *A. M. Woodward* ἐν Journal of Hellen. Stud. XXXIII 1913 σελ. 332-337· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ εἶχον ἐπεξεργασθῇ αὐτήν, ὁ δὲ ἐκδότης ἀπέδωκε πανομοιοτύπως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων μόνον τῶν στ. 1-14, ἐκρίναμεν ὀρθὸν νὰ παράσχωμεν εἰκόνα ἔκ τε φωτογραφίας τοῦ λίθου (εἰκ. 4) καὶ ἐξ ἐκτύπου (εἰκ. 4 α) ὅλου τοῦ ψηφίσματος· ἀνέγνωμεν δὲ καὶ διαφόρως τοῦ Woodward τοὺς στίχ. 12· 15· 22· 27· 31· 33· 36-37· 39-40· 40-41· 42· 43· 44-45· 46· διαφορὰς σημαντικὰς ἀναγνώσεων ἔχομεν ἐν στίχ. 27· 42· 43, τῶν λοιπῶν ἀναφερομένων εἴς τινα γράμματα μόνον· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἑρμηνευτικοῖς ὑπομνήμασιν ἐκφράζομέν τινας γνώμας διαφόρους αὐτῷ, ὅστις ἄλλως λίαν ἀκριβῶς ἀνέγνω καὶ ὑπεμνημάτισε τὸ ψήφισμα· καθίσταται δ' ἐμφανὲς ἐκ τῆς παραθέσεως ἀμφοτέρων τῶν μεταγραφῶν ὅτι ὁ Woodward εὗρεν ἐν βελτίονι καταστάσει τὸν λίθον καὶ μήπω ἀποτετριμμένα τοσοῦτον τὰ γράμματα, ὅσον εἴδομεν αὐτὰ ἡμεῖς. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1913 εἴχομεν ἀποστείλει τὸ ψήφισμα τοῦτο τῷ A. Reinach πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Revue Épigraphique· κατόπιν, μελετήσαντες ἐκ νέου τὸν λίθον, καὶ ὁδηγηθέντες ἐνιαχοῦ ἐκ τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Woodward, διωρθώσαμέν τινα καὶ κατεστήσαμεν βελτίονα τήνδε τὴν ἔκδοσιν τῆς μήπω δημοσιευθείσης ἐκείνης·

Εἰκ. 4α. (ἐπιγρ. ἀριθ. 274)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ Μητροπολιτῶν δικαστῶν, εὑρεθὲν ἐν Μητροπόλει (κατὰ φωτογραφίαν ἐκτύπου).

Ἔ]δοξε [τῆι πόλ]ει τῆι [Φ]α[λανναί-
ω]ν· ἐπειδ[ή], ἐ[ξ]απο[σ]τα[λέν]τω[ν
π]ρεσβευτῶ[ν ὑ]π[ὸ τ]ῆς πόλε[ω]ς ἡ[μῶ-
ν] Θ[α]υμ[ά]ν[δρ]ου τοῦ Παυσανίο[υ,
Ἀ]ντισ[θ]έν[ο]υ[ς] τοῦ Δερκύλου πρὸ[ς
τὴν πόλιν τὴν Μητροπολ[ε]ιτῶ[ν
ὑπὲρ δικαστηρίου ἐπὶ τὰς κατὰ
πόλιν δίκας καὶ ε[ὐ]θύνας, κατη[κο-
λού(θ)ησαν τοῖς παρα[κ]αλουμέ-

νοις ὑπ' αὐτῶν, καὶ (τ)ού⟦ς⟧ τ[ε] πρεσβευ[τὰς
ἐτίμησαν ταῖς κ[α]θηκούσαις τι[μ-
αῖς, καὶ ἐξέπεν[ψα]ν δικαστὰς Ἀν-
δρόνικον Ἀντι[γ]όνου, Ἀριστοκρά[τ-
ην Ἐπινίκου, Μόνιμον Ἀνδρονίκο[υ,
καὶ γραμματῆ [Κρ]ατήσ[ιππον] Ἀπολ-
λ]ωνίδου, οἵτ[ι]νε[ς] τήν τε [ἐ]νδημίαν
καὶ ἀν[ασ]τρο[φ]ὴ[ν ἐ]πο[ι]ήσαντο ἀξίω-
ς αὐ[τῶ]ν τε καὶ [τῆς ἐ]ξαπ[ο]στειλ[ά-
ση[ς π]όλε[ω]ς καὶ ἡμῶν, [κ]α[ὶ] ἐν ταῖς
κ[ρ]ίσεσιν τού[ς] μ[ὲ]ν [πλεί]στους σ[υ-
νέλυσαν, τοῖς [δὲ] ἐ[π]ήνενκ[α]ν τὴ[ν
δ]ικαίαν [ψῆφ]ον, π[οιοῦ(ν)]τες ἀξίως ἑ-
κατέρων τῶ[ν πόλε]ω[ν· δε]δό[χ]θαι
τῆι πόλει τ[ῆι Φαλ]ανν[α(ί)]ων ἐπαιν[έ-
σ]αι τε τοὺς [δικαστὰ]ς [κα]ὶ τ[ὸ]ν γραμ-
μ]ατῆ κ[α]ὶ ξ[ένια π]έ[νψ]αι α[ὐτοῖ]ς τὰ μ[έ-
γιστα π[άντω]ν ἀπ[ὸ] στα[τ]ήρων δε[κ-
απέντε· κα[λέσ]α[ι] δ[ὲ αὐ]τ[ο]ὺς καὶ [ἐ-
πὶ τὴν κοινὴν ἑ[σ]τ[ία]ν τοὺς τα[γ]ο[ὺ]ς
τοὺς περὶ Θερσ[ι]μ[έ]νην Κ[λε]οξένου.
Ἀγαθῆι τύχηι· δε[δ]όσ[θαι Ἀν]δρονίκ[ωι
Ἀ]ντιγόνου, Ἀρισ[τ]ο[κ]ρ[ά]τ[ηι Ἐ]πι[ν]ί[κ]ου,
Μ]ονίμωι Ἀνδρον⟦ί⟧κο[υ καὶ τῶ]ι γραμμ[α-
τ]εῖ αὐτῶν Κρατησίπ[πωι] Ἀπολλωνί-
δ]ου προ⟨ξ⟩ξενίαν, πο[λ]ιτ[είαν, ἀ]συ[λ]ίαν,
ἔν]κτησιν, ἀσφ[άλει]α[ν] κ[αὶ π]ολέμου [κ-
α]ὶ εἰρήνης καὶ αὐτοῖς [καὶ ἐκγό]νοις, καθ[ά-
περ καὶ Φαλανν[α]ίο⟦ι⟧ς· [ἐ]δόθη ἡ [π]ροξενία κ-
α]ὶ ἡ πολιτεία ἱερητεύοντ[ο]ς τοῦ Ἀσκληπ[ι-
οῦ Πολυμήλου τοῦ Ἀριστολ[ά]ο[υ], ταγευόν-
των Θερσιμένους τοῦ Κλεοξένου, Εὐβιότου
τ]οῦ Εὐμήλου, Σωτίμου τοῦ Δημύλου, Κλεοφ-
άν]ους τοῦ Κλεοίτου, Διονυσίου τοῦ Ἀριστάρ-
χου]· ἐπιμελὲς δὲ γενέσθω τοῖς ταγοῖς τοῖς π-
ερὶ Θερ]σιμένην Κλεο(ξ)ένου, ὅπως ἡ προ[ξ]ε[νία
ἥδε ἀν]α[γρα]φ[ῆι εἰς κίονα λιθίνην καὶ τεθῆι
[ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πολιάδος κτλ.].

Σφάλματα τοῦ χαράκτου ὑπάρχουσί τινα οὐχὶ σπουδαῖα· ἐν στίχ. 6 φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἔγραψεν ἐν συμπιλήματι τὸ ΝΜ τοῦ *τὴν Μητροπολειτῶν*, τὸ δὲ Ρ τῆς λέξεως ταύτης εἶχε χαράξει ὡς Ε καὶ διώρθωσεν· ἐν στ. 7 τὸ Α τοῦ *δικαστηρίου* ἐγράφη Λ, τὸ δὲ δεύτερον Ι ἐκ τῆς τριβῆς φαίνεται ἀπατηλῶς ὡς Υ· ἐν στίχ. 9 δὲν ἀπεδόθη ἡ στιγμὴ τοῦ Θ· ἐν στίχ. 10 τοῦ *τοὺς* τὸ μὲν Τ ἔγραψεν ὡς Γ, τὸ δὲ Σ παρέλιπε· τὸ μετ' αὐτὸ ΤΣ ἐχάραξεν ἐκ δευτέρας φροντίδος ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου ὑπὲρ τὸ ΠΡΕ· ἐν στίχ. 12 τὸ Ψ τοῦ *ἐξέπενψαν* ἢ ἐγράφη ὡς Υ, ὡς λέγει ὁ Woodward, ἢ μᾶλλον ἐγράφη καλῶς, ἀλλ' ἡ ἄνω κάθετος κεραία ἀπετρίβη· ἐν στίχ. 15 διεκρίναμεν ἓν μόνον Π τοῦ *Κρατήσιππον* καὶ μὴ ἐπαρκῆ χῶρον δι' ἕτερον· ἐν στίχ. 17, ἔνθα ὁ Woodward σημειοῖ παράλειψιν τοῦ δευτέρου Α τοῦ *ἀναστροφήν*, ἡμεῖς διεκρίναμεν ἴχνη συγκεχυμένα αὐτοῦ· ἴσως τὸ Σ, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ, συνεσφηνώθη παρ' αὐτὸ ἢ ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου· ὁμοίως τὸ Ι τοῦ *ἐποιήσαντο* ἐγράφη ἐκ δευτέρας φροντίδος παρὰ τὸ Ο· ἐν στίχ. 22 τὸ Ν τοῦ *ποιοῦντες*, παραλειφθέν, φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου καὶ ἀπετρίβη· ἐν στίχ. 24 τὸ Ι τοῦ *Φαλανναίων* ἔγραψεν ὡς Ν καὶ διώρθωσεν ὡς Ι· ἐν στίχ. 31 τὸ δεύτερον Δ τοῦ *δεδόσθαι* φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὡς Λ, τὸ δὲ Θ, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ, ἐχαράχθη μεταξὺ Σ καὶ Α καὶ ἀπετρίβη, σωθέντων μόλις ἰχνῶν τινων· ὁ Woodward σημειοῖ παράλειψιν τοῦ Θ· ἐν στίχ. 32 εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ἐχαράχθη τελικὸν Ι τοῦ *Ἀριστοκράτηι*· ἐν στίχ. 33 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Ι τοῦ *Ἀνδρονίκου*, ἢ ἴσως προσέθηκεν ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, ἔνθα ὅμως δὲν διακρίνεται· ἐν στίχ. 35 ἔγραψε δὶς τὸ Ξ καὶ ἐν μέρει ἀπέξεσε τὸ πρῶτον· ἐν στίχ. 38 παρέλιπε τὸ δεύτερον Ι τοῦ *Φαλανναίοις*, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν πρώτην κάθετον κεραίαν τοῦ Γ τῆς λέξεως *προξενία*· ἐν στίχ. 45 τὸ Ξ τοῦ *Κλεοξένου* ἔγραψεν ὡς Γ ἢ Π ἢ Ε καὶ κατόπιν συνήνωσε πάντα εἰς ☐.

Στίχ. 1-5. Τὸ *ἀγαθῆι τύχηι* (πρβ. στίχ. 31), ἢ ὅμοιόν τι πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ψηφίσματος, οἷον ὑπάρχει ἐν ἑτέρῳ τῆς αὐτῆς πόλεως ἐν IG IX² 1228 στίχ. 1-2, δὲν βεβαιοῦται, ἂν ἦτο κεχαραγμένον ὑπὲρ τὸν στίχ. 1 ἐπὶ τῆς κορωνίδος ἢ ἐπὶ τοῦ γείσου· κατὰ τὸ σύστημα ἐνίων τῶν ψηφισμάτων τῶν Γοννέων (πρβ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1911 σ. 129 ἀριθ. 64 στίχ. Α 1 καὶ Β 1 καὶ 1914 σελ. 172 ἀριθ. 233) ἠδύνατο νὰ κεῖται ἐκεῖ *Μητροπολιτῶν δικαστῶν*. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν Φαλανναίων τελοῦσιν ἔργον *δικασταγωγοῦ*, ὡς καλεῖται ὁ ἀπεσταλμένος τῶν Δημητριέων καὶ Μαγνήτων πρὸς τὴν Ἀρκαδικὴν πόλιν Κλείτορα καὶ τὰς Ἀχαϊκὰς Πάτρας ἐν IG V² 367 II στίχ. 2 (πρβ. καὶ IV στίχ. 31-32). Τὸν πρῶτον πρεσβευτὴν *Θαύμανδρον Πανσανίου* θεωρεῖ ὁ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 333 ὅτι might be

a descendant of the Pausanias either of IX^2 1228 l. 7 or of IX^2 1233 l. 7· οὐδέτερον τούτων εἶναι πιθανόν· διότι τὸ ὄνομα *Παυσανίας* εἶναι κοινόν, δὲν ἀρκεῖ δὲ *μόνον* αὐτὸ πρὸς εὕρεσιν συγγενείας.

Στίχ. 5-6. Τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι δεύτερον ἀντίτυπον· τὸ πρῶτον ἀνετέθη ἐν Φαλάννῃ βεβαίως (πρβ. τὰ εἰς στίχ. 45 κἑ. ὑπομνήματά μου), τοῦτο δ' ἔν τινι ἱερῷ τῆς **πατρίδος** τῶν τιμηθέντων· ἐπειδὴ δ' εὑρέθη παρὰ τὰ ἐρείπια ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ προκύψῃ ὅτι ἡ ὑπὲρ τὸ νῦν χωρίον «Δαμάσι» καὶ «Δαμασοῦλι» σημαντικὴ ἀρχαία πόλις εἶναι ἡ ἀναφερομένη ἐν στίχ. 6 **Μητρόπολις**· οὕτως αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ Woodward ἔ.ἀ. σελ. 336-337 ὅτι as to Metropolis it is *less easy* to give *any definite* information[1] κτλ., εἶναι ἀστήρικτοι· διότι δὲν ἀπαιτοῦνται μείζονες ἐνδείξεις τῶν σημειωθεισῶν ἐν ταῖς ἐν τῇ προηγουμένῃ σελ. 21 σημ. 1 παρατεθείσαις ἡμετέραις παραπομπαῖς, δι' ὧν θὰ ἐβεβαιοῦτο ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη δευτέρα **Μητρόπολις τῆς ἄνω Θετταλίας,** ἀναφερομένη τοπογραφικῶς ἡ αὐτὴ ἐνταῦθά που καὶ ὑπὸ τοῦ Λιβίου, ἀλλὰ λανθάνουσα ἐν χάσματι ἢ ἄλλως ἐν τέλει τοῦ κεφ. 53^{ου} ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 54^{ου} τοῦ βιβλίου 42^{ου} αὐτοῦ.

Στίχ. 7-8. Οἱ Φαλανναῖοι ἐζήτησαν παρὰ τῶν Μητροπολιτῶν δικαστὰς **ὑπὲρ δικαστηρίου**, ἤτοι πρὸς συγκρότησιν ἐν Φαλάννῃ ἐκτάκτου δικαστηρίου ξένων δικαστῶν, ἵνα δικάσῃ **τὰς κατὰ πόλιν δίκας καὶ εὐθύνας**· τοῦτο ἀφίνει ἀνερμήνευτον ὁ Woodward ἔ.ἀ. σελ. 335· σημαίνει πιθανώτατα ὅτι τὸ δικαστήριον τοῦτο εἶχε περιωρισμένον διττὸν σκοπόν· α') νὰ δικάσῃ ὑποθέσεις **ἀποκλειστικῶς πολιτῶν Φαλανναίων**, ἤτοι οὐχὶ καὶ Φαλανναίων πρὸς πολίτας ἑτέρας πόλεως· αὗται εἶναι αἱ **κατὰ πόλιν δίκαι**, ἰδιωτικαὶ δῆλα δή· β') νὰ δικάσῃ **εὐθύνας** ἀρχόντων Φαλανναίων, ἤτοι τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν **ἐν σχέσει μόνον πρὸς πολίτας Φαλαναίους**, οὓς τυχὸν ἠδίκησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς, ἢ ὑφ' ὧν κατηγγέλθησαν ὁπωσδήποτε· αὗται εἶναι αἱ **κατὰ πόλιν εὔθυναι**, κυριολεκτουμένης τῆς λέξεως, καθ' ἃ ἐν ἰδίῳ ἡμῶν συγγράμματι ἐξηρευνήσαμεν περὶ τῶν ἀναλόγως συμβαινόντων ἐν Ἀθήναις «**περὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀρχόντων** κτλ.» 1900 σελ. 25 κἑ..

Στίχ. 9-16. Ἀναφέρεται ἡ διήγησις, καθ' ἣν οἱ Μητροπολῖται προθύμως ἐνέκριναν τὴν αἴτησιν τῶν Φαλανναίων καὶ ἐτίμησαν τοὺς πρεσβευτὰς αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν τὸ ἐκ τῶν δικαστικῶν ψηφισμάτων τῶν Γοννέων μάλιστα γνωστὸν σῶμα τριῶν δικαστῶν καὶ ἑνὸς γραμματέως· ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τούτου **Ἀνδρόνικος Ἀντιγόνου** θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ.ἀ. σελ. 333 ὡς ὢν πιθανῶς πατὴρ τοῦ ἐν Μοψίῳ ἀρχιφρουροῦ **Ἀντιγόνου τοῦ Ἀνδρονίκου**, τοῦ ἐν IG IX^2 1064 ἀναγραφομένου· τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον· διότι πολίτης τῆς Περραιβικῆς Μητροπόλεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ υἱὸν φρούραρχον ἑτέρας πόλεως, καὶ δὴ Θεσσαλικῆς· πρόκειται ἄρα περὶ τυχαίας ὁμωνυμίας, οὐχὶ ἀσυνήθους ἐπὶ κοινοτέρων τοιούτων ὀνομάτων· οὕτω καὶ τὰ στηριχθέντα ὑπὸ τοῦ Woodward χρονολογικὰ συμπεράσματα περὶ τοῦδε τοῦ ψηφίσματος ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης, αἴρονται· βλ. περὶ τούτων τὰ εἰς στίχ. 38-46 ἐμὰ ὑπομνήματα.

Στίχ. 16-23. Οἱ Μητροπολῖται δικασταὶ διεξήγαγον ἐν Φαλάννῃ ἄριστα τὸ ἔργον αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν πλείστους τῶν διαδίκων συνεβίβασαν διὰ διαιτησίας καὶ οὕτω κατέστησαν περιττὴν τὴν διαδικασίαν· παραπλησίως καὶ ὀρθῶς βεβαίως ἑρμηνεύει ταῦτα ὁ Woodward ἔ.ἀ. σελ. 335 in some of the cases (τὰς πλείονας ὅμως) they effected a reconciliation without having to pass judgment· αἱ **κρίσεις** ἄρα δηλοῦσιν ἐνταῦθα ἁπλῶς τὰς ὑπὸ κρίσιν δικαστικὰς **ὑποθέσεις**, ὡς καλοῦμεν σήμερον αὐτάς, ἢ εἰδικώτερον τὰς **δικογραφίας** πρὸ τῆς ἐν τῷ δικαστηρίῳ συζητήσεως· ὁμοίως σήμερον σώφρονες εἰρηνοδίκαι, ὁρίζοντες ἡμέρας δικασίμους ἐκτὸς τῆς ἑαυτῶν ἕδρας ἐν τοῖς χωρίοις πρὸς ἐκδίκασιν μάλιστα «προσωρινῶν μέτρων», κατορθοῦσι νὰ συμβιβάζωσι τοὺς διαδίκους, εἴδομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τῷ 1913 τὸν εἰρηνοδίκην Περραιβίας Ν. Γρανίτσαν, ἐξερχόμενον μετὰ τοῦ γραμματέως

[1] Ἐν σελ. 337 ὀρθῶς λέγει ὁ Woodward, καίπερ ἔτι ἀμφιβάλλων, ὅτι the latter (ἐνν. ἡ κειμένη Μητρόπολις a short distance west of Phalanna κτλ.) is *more likely* to be the city in question here. Τοὐναντίον ἡ ἐν IG IX^2 1231 ἀναφερομένη Μητρόπολις εἶναι ἡ ἑτέρα, ἡ μεγάλη ἀρχαία πόλις ἐν τῷ νῦν Παλαιοκάστρῳ τῆς Καρδίτσης, διότι ἐν στίχ. 24 ἀναφέρεται ἱερὸν *Ἀφροδίτης*, οἷον ὑπῆρχεν ἐκεῖ περίφημον τῆς *Καστνίας*, οὗ καὶ ἀνεύρομεν την θέσιν (βλ. *Πρακτικὰ* 1911 σελ. 342-343 καὶ 1914 σελ. 178 σημ. 1).

αὐτοῦ Γ. Βελισσαρίου ἐξ Ἐλασσόνος ἀνὰ τὰ χωρία, καὶ ἐκ τῶν 100 π.χ. ὑποθέσεων τὰς μὲν 90-95 συμβιβάζοντα καὶ οὕτω μὴ ἐκδικάζοντα, μόνον δὲ τὰς ὑπολοίπους εἰσάγοντα εἰς διαδικασίαν καὶ κατὰ τὸ δίκαιον κρίνοντα αὐτὰς ὑπὲρ τούτου ἢ κατ' ἐκείνου. Τὸ οὕτω **συλλυτικῶς** δικάζειν, ὅπερ εἶναι σήμερον σπάνιον, διότι στερεῖ τοὺς εἰρηνοδίκας, ὡς λέγεται, ὠφελημάτων νομίμων, παρεχομένων ἐν περιπτώσει ἐνεργείας διαδικασίας, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀρθῶς ἄριστον· βλ. περὶ τούτου IG IX² 507 στ. 18 κέ., ἔνθα ἡ συμπλήρωσις [σπεύδοντας] δὲν φαίνεται ἐπιτυχής, καὶ **Ἀρχ. Ἐφημ.** 1910 σελ. 334 στίχ. 16-17 «ἀναστρέφεται ἐπιεικῶς **καὶ συ[νλυ]τικῶς** ἐν τοῖς κριτηρίοις». Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις **τοῖς δὲ ἐπήνενκαν τὴν δικαίαν ψῆφον** δηλοῖ τὰς δικασθείσας ὑποθέσεις, καθ' ἃς οἱ δικασταὶ κατεδίκασαν δικαίως τοὺς ἐνόχους, ἠθῴωσαν δὲ φυσικῷ τῷ λόγῳ τοὺς ἀθῴους· τὸ **ἐπιφέρειν ψῆφον** δηλοῖ μάλιστα τὴν **καταδικαστικὴν** ἀπόφασιν ἕνεκα τῆς προθέσεως· σαφέστερον διατυποῦνται ταῦτα ἐν τῷ ἐκ Γόννων ψηφίσματι ἐν **Ἀρχ. Ἐφημ.** 1911 σελ. 134 ἀριθ. 70 στ. 15-20 «καὶ τῶν κατὰ τὰς δίκας | τοὺς ἔχοντας τὰ πράγματα, τοὺς | μὲν πλείστους εἰς σύλλυσιν ἠγά|γοσαν διὰ τῆς αὐτῶν φιλοτιμίας, | ὅσοις δὲ ἐδίκασαν, ἀπέδωκαν τὸ δί|καιον κατὰ τοὺς νόμους», ἔνθα διὰ τοῦ **ἐδίκασαν** δηλοῦνται γενικῶς αἱ ἀποφάσεις, εἴτε καταδικαστικαί, εἴτε ἀθῳωτικαί.

Στίχ. 23-30. Ἀναγράφεται ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας τῶν Φαλανναίων περὶ ἀπονομῆς ἐπαίνου τοῖς δικασταῖς καὶ ἀποστολῆς ξενίων αὐτοῖς· τὰ **ξένια** ταῦτα ἑρμηνεύει ὁ Woodward ἔ. ἀ. σ. 334 ὅτι are voted by the city of Phalanna *a sum of money*, ὅπερ θεωρῶ ἀπίθανον· διότι τὸ **ξένια πέμψαι** δηλοῖ ἐνταῦθα ἀποστολὴν οὐχὶ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἄλλως μάλιστα μὲν δίδεται καὶ ἐγχειρίζεται, ἥκιστα δὲ πέμπεται [1], ἀλλὰ πράγματός τινος, οὗτινος ὁρίζεται *μέγεθος* ἐν στίχ. 26-27 καὶ *ἀξία* ἐν στίχ. 27-28· ταῦτα ἄρα θὰ ἦσαν πιθανώτατα βοσκήματα, ἤτοι πρόβατα, αἶγες, μόσχοι κττ., τέσσαρα ἐν ὅλῳ, *μέγιστα πάντων*, δῆλα δὴ τὰ ἄριστα εἰς εἶδος καὶ μέγεθος τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ἀκμαζόντων, ὧν ἡ ἀξία ὁμοῦ ὁρίζεται εἰς δεκαπέντε στατῆρας, ἤτοι ἀρχαίας ἀργυρᾶς δραχμὰς τριάκοντα, δι' ὧν τότε θὰ ἠγόραζέ τις, ὅσα σήμερον ἀγοράζει διὰ τριακοσίων σχεδὸν δραχμῶν· ἠδύναντο ἄρα νὰ εἶναι τέσσαρες μόσχοι ἐξαίρετοι καὶ χρησιμώτατοι τοῖς δικασταῖς, ἢ ἵνα φάγωσιν αὐτούς, ἢ ἵνα ἐκθρέψωσιν εἰς ἀροτῆρας, ἢ ἄλλως ἵνα πωλήσωσι· καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν ἐν παρομοίαις περιπτώσεσι θεωρεῖται φιλοτιμοτάτη καὶ τὰ μάλιστα εὐπρόσδεκτος ἡ ἀποστολὴ δώρου εἰς εἶδος, ἔστω καὶ μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀντιπροσωπεύοντος, οἷα καὶ σήμερον δέχονται καὶ οἱ ἀδέκαστοι ἔτι δικασταί, ὡς διαδηλοῦντα τὴν ἀπονομὴν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τοῖς ἐκ Γόννων ὁμοίοις δικαστικοῖς ψηφίσμασιν οὐδαμοῦ μνημονεύεται ἀπονομὴ εἰς χρῆμα ἀμοιβῆς τοῖς ξένοις δικασταῖς, ὑπονοουμένη δὲ παραλείπεται ἡ ἀποστολὴ ἢ δόσις ξενίων εἰς εἶδος· ἐν ἄλλαις ὅμως περιπτώσεσιν ἐμισθοδοτοῦντο ἄλλου τε εἴδους καὶ ξένοι ὁμοίως δικασταί, οὐδὲ εἶναι ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 335 λεγόμενον ὅτι moreover *in no case* is there mention of a *sum of money paid* to the dicasts, as here καὶ τὸ ἐν σελ. 336 the award *of a sum of money to dicasts* is unusual, and, *at least in Thessaly unknown*· διότι ἐν ψηφίσματι ἔτι τῶν Φαλανναίων IG IX² 1230 στ. 13 κέ. λέγεται ὅτι δικαστής τις, ἐν ᾧ ἡ πόλις ἐψήφισεν αὐτῷ χρυσοῦν τῆς ἡμέρας, δὲν ἐδέχθη τὸν μισθόν, «ἀλλ' ὑπέμεινεν **δωρεὰν** τὸν προσγινόμενον χρόνον»· ἐπίσης ὁ ἐν ταῖς ἀπὸ συμβόλων δίκαις δικαστὴς ἐν **Ἀρχ. Ἐφημ.** 1910 σελ. 338 ἐξετέλεσε τὴν δικαστείαν **δωρεάν**, καίτοι ἐδικαιοῦτο βεβαίως νὰ λάβῃ μισθὸν καὶ ἐφόδια· ὁμοίως οἱ Κλειτόριοι καὶ Πατρεῖς δικασταί, οἱ μετακληθέντες ὑπὸ τῶν Δημητριέων καὶ Μαγνήτων, ἔλαβον καὶ εἰς εἶδος ξένια [1] καὶ χρηματικὴν ἀμοιβὴν (βλ. τὴν παραπλεύρως σημ. 1).

[1] Πρβ. IG V² 367 IV στίχ. 42-44 «[**δοθῆναι**] | **δὲ καὶ ξένια** ἑκάστῳ αὐτῶν δρ[αχμ]ὰς πεντήκοντα καλέσαι δὲ [αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὴν κοινὴν ἑστίαν τὴν ἐν Δημη]|[τρι]άδι»· τὸ τέρμα τοῦ στίχ. 43 συνεπληρώθη ὑπ' ἐμοῦ· καὶ αὐτ. II στίχ. 17 **[δοθ]ῆναι δὲ καὶ ξένι[α ἑκάσι]ωι αὐτῶν τὰ μέγιστα** ἐκ τῶν κ[οινῶν προσόδων]»· ταῦτα θὰ ἦσαν εἰς εἶδος μᾶλλον ἢ εἰς χρῆμα. Ἐν ὁμοίῳ δικαστικῷ ψηφίσματι τῆς Λαρίσης IG IX² 508, ἔνθα τιμῶνται δικασταὶ **Μιλήσιοι**, ἀναφέρεται «**πέμψαι** δ' αὐτοῖς τα - - - - - κα - - - ἑκάστῳ αὐτῶν καὶ **ξένια** τ[ὰ ἐκ τοῦ νόμου μέγιστα?]» κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ Kern, μὴ ἀπέχουσαν τῆς ἀληθείας· ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ὡρίσθη καὶ χρηματικὸν ποσὸν τοῖς οὕτω μακρόθεν ἐλθοῦσι καὶ δῶρα εἰς εἶδος

[1] Ἐν IG IX² 1111 στίχ. 35 νοοῦνται **ξένια** ἡ ἑστίασις: «καὶ ὅταν παραγένηται εἰς Σπάλα[υ] | θρα, **καλέοαι αὐτὸν ἐπὶ ξένια**»· ἐν-

Στίχ. 31-38. Ἐνταῦθα ἀναγράφεται ἡ ἐπίσημος πρᾶξις περὶ ἀπονομῆς τῆς προξενίας καὶ τῶν ἄλλων τιμίων, πλὴν τῆς ***ἐπιγαμίας***, ὅπερ παρετήρησεν ὁ Woodward ἔ.ἄ. σελ. 335, καὶ τῆς ***ἐπινομίας***, ἅτινα ἴσως θὰ ἦσαν ἀσύμφορα τοῖς Φαλανναίοις πρὸς ἀπονομὴν εἰς γείτονας[1] καὶ τελείαν πρὸς ἑαυτοὺς πολιτικὴν ἀφομοίωσιν.

Στίχ. 38-46. Ἕπεται ἐνταῦθα ἡ χρονολόγησις τοῦ ψηφίσματος διά τε τοῦ ἐπωνύμου ὄντος ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν πράγματι συνεπωνύμων ἐνιαυσίων ταγῶν· ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις Περραιβικαῖς πόλεσιν εἶναι ἐπώνυμος ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τούτου, εἴπομεν ἄνω ἐν ἀριθ. 272. Ἐκ τῶν ταγῶν ἀνεγνώρισεν ὁ Woodward ἔ.ἄ. σελ. 333 καὶ 335 ὅτι ὁ ***Εὐβίοτος Εὐμήλου*** εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX² 1231 στίχ. 9-10, καὶ ὅτι καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι βεβαίως δικαστικὸν τοῦ αὐτοῦ τύπου τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος, ὅπερ καὶ συμπληροῖ ἐν τέλει· ἀλλ' ὁ ὑπ' αὐτοῦ συσχετισμὸς τοῦ ***Νικίου*** υἱοῦ τοῦ ***Θερσιμένους*** πρὸς τὸν ***Θερσιμένην Κλεοξένου*** εἶναι ἀπίθανος· τοὐναντίον ὁ πρῶτος εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῷ κατ' ἀμφότερα ὁμωνύμῳ, ὃν ἐτίμησαν οἱ Γοννεῖς ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1912 σελ. 60 ἀριθ. 89. Οὕτως ἔχομεν τρία ψηφίσματα, ὀλίγα ἔτη ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων αὐτῶν. Ἐν τοῖς δυσὶ τούτων, τοῖς τῶν Φαλανναίων, ἀναγράφονται πέντε ταγοί, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἐν IG IX² 1228 καὶ τῷ προτεθέντι ἐνθάδε ἐν τοῖς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 272 ἀναγράφονται ἑπτά· περὶ τῆς διαφορᾶς εἴπομεν ἐκεῖ τὰ δέοντα. Τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 336 ὅτι τὸ 1228 belongs to a date *subsequent to* 196 B C., and not, as Kern suggests, in view of the letter-forms, to the third century, θεωρῶ ἀστήρικτον· ὁ Kern δικαίως χρονολογεῖ τὸ 1228 ὡς ἀνῆκον τῇ Γ' πΧ. ἑκατονταετηρίδι, οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως τὸ 1231 ὡς ἀνῆκον τῷ τέλει τῆς Β' πΧ.· διότι τοῦτό τε καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ τὸ ἐκ Γόννων φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ἐξεδόθησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Β' πΧ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ὀλίγον ἢ πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ***κοινῶν*** ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ τοῦ Τίτου Φλαμινίνου, ἢ μετ' αὐτόν, ἤτοι μεταξὺ 200-185 πΧ.. Πόθεν ἐξάγει ὁ Woodward, ἔστω μετὰ τοῦ Niese καὶ Kip, ὅτι ἡ Φάλαννα καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς περιοχῆς ταύτης διῳκοῦντο ὑπὸ ταγῶν, ***τοὐλάχιστον μετὰ*** τὸ ἔτος 196 πΧ., καὶ πόθεν συμπεραίνει ὅτι ***still under Macedonian control*** the chief officials of the sity *seem* to have been the board of magistrates called ττολίαρχοι, under an ἀρχιττολίαρχος (=IG IX² 1233, οὐχὶ 1228, ὡς παραπέμπει ὁ Woodward), μοὶ εἶναι ἄγνωστον· διότι ἡ ὑπὸ ταγῶν διοίκησις τῶν πόλεων τούτων εἶναι ***ἀσφαλῶς*** λίαν ἀρχαιοτέρα τοῦ 196 πΧ., ἡ δ' ἐν Φαλάννῃ καθαρῶς στρατιωτικὴ ἀρχὴ τῶν ττολιάρχων ***οὐδεμίαν*** σχέσιν φαίνεται ἔχουσα πρὸς τὴν Μακεδονικὴν ***κυριαρχίαν***, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 24.

Ἀριθ. 275 (εἰκ. 5. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὑρετ. 74). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· διετηρήθη ἀνωτάτω τοῦ σωθέντος προτομὴ ἀνδρός, ἀβαθῶς καὶ ἀτέχνως ἀναγεγλυμμένη, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τὰ κάτω σωθεῖσα, περιβεβλημένη χλαμύδα μᾶλλον ἢ χιτῶνα· τὰ πολλαχοῦ ὑπολειφθέντα ἴχνη ἀσβέστου δηλοῦσιν ὅτι ἦτό που ἐντετειχισμένη. Ὕψ. 0·45, πλ. 0·295, πάχ. 0·09.

Εὑρέθη ἐν Δαμασίῳ ὑπὸ τοῦ λογίου Ἡλιοπούλλου καὶ ἐκομίσθη μετὰ τῆς προηγουμένης ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ μνημονευθέντος εἰς τὸ Μουσεῖον Τυρνάβου.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς πέριξ ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένου ἑρμοῦ Ἑρμοῦ Χθονίου, ὑψηλοῦ, κατενώπιον παρασταθέντος ἐπὶ διπλοῦ βάθρου· ἀριστερὰ ὑπ' αὐτὰ ὑπάρχει ἐγχάρακτος ῥόδαξ· ὕψ. γρ. 0·01-0·015, διάστ. 0·007·

ταῦθα στίχ. 37 ἀφείθη ἀσυμπλήρωτον τὸ «τοὺς ...ΓΝΗ....μένους»· δύναται ὅμως νὰ συμπληρωθῇ «***τοὺς [ἐξε]νη[νεγ]μένους***», δηλοῦν τοὺς προμνημονευθέντας ἄρχοντας, ἤτοι τὸν ὑποστράτηγον καὶ τοὺς δημάρχους, ὀνομαστὶ ἀναγραφέντας ἐν στίχ. 6-8.

[1] Ἐν τῷ νῦν Δομενίκῳ (=ἀρχαίαις Χυρετίαις) ἠγόρασέ τις ἐκ Γρεβενῶν τῷ 1913 οἰκίαν καὶ ἀγροὺς καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ· ἀλλ' οἱ λοιποὶ κάτοικοι δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ οὐδὲ οὕτω νὰ βόσκῃ τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα εἰς τοὺς κοινοὺς λειμῶνας τοῦ χωρίου, ἀλλ' ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ πληρώνῃ τῇ κοινότητι ταύτῃ «λειβαδιάτικο», ἤτοι φόρον νομῆς· ἐστέρησαν ἄρα αὐτὸν τῆς ἐπινομίας· παρατυχὼν δὲ καὶ κληθεὶς καὶ ἐγὼ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς, ἔκρινα ὅτι ὀφείλει ὁ εἰρημένος νὰ μεταγάγῃ εἰς Δομένικον καὶ τὰ ἑαυτοῦ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τότε νὰ λάβῃ δωρεὰν νομήν· τοῦτο δὲ πάντες ἐθεώρησαν εὔλογον καὶ ἀπεδέξαντο.

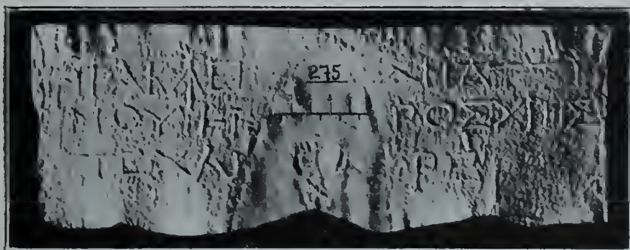

Εἰκ. 5. (ἐπιγρ. ἀριθ. 275)· ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ τοῦ Ἡρακλείδου ἐν Μητροπόλει τῆς ἄνω Θετταλίας.

Ἡρακλεί — δης Ἀττί-
νου — ἥρως χρησ-
τὲ χαῖ — ρε.

Ἀξιόλογος εἶναι ἡ καθαρὰ ἐμφάνισις τοῦ ὀνόματος *Ἀττίνης*, ὅπερ ἀλλαχοῦ εἶχον ὑποπτεύσει ὡς ὀρθὸν καὶ κείμενον ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

F'). *Ὀλοοσσόνος*[1].

Ἀριθ. 276· 277· 278 (εἰκ. 6. Μουσείου Ἐλασσόνος ἀριθ. 1 τὸ α· β· γ)[2]. Ὀρθοστάτης μαρμάρου λευκοφαίου συμπαγοῦς, ἀκέραιος· ἄνω λήγει καθ' ἁπάσας τὰς ἕδρας εἰς ἰσχυρῶς προεξέχον λεῖον μέτωπον μετὰ κυματίου, οὗ μόνον ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια φέρει ἐπιγραφὴν ἀναθηματικοῦ τύπου, ἀναφερομένην εἰς ἀπολεσθὲν μαρμάρινον πιθανῶς ἄγαλμα, ὅπερ ἐγομφοῦτο διὰ συμφυοῦς πλίνθου ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὀρθοστάτου ἐσκαμμένῳ μεγάλῳ κυκλικῷ τόρμῳ, ὅστις ἔχει διάμετρον 0·34 καὶ βάθος 0·21· τὸ ἄγαλμα ἄρα, ἂν ἦτο ἀνδριάς, θὰ ἐξισοῦτο ἱκανῶς ἐλάττονι μεγέθει τελείου ἀνδρός· ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἀνάθεσιν ταύτην τῆς πλευρᾶς α στίχ. 1-2, ὑπάρχουσιν ἀπελευθερώσεις ἐν στίχ. 3-5, ἰσχυρῶς ἀποτετριμμένων τῶν γραμμάτων· ἀπελευθερώσεις ἐπίσης ἀναγράφονται καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἑδρῶν τῆς ἀκτηρίδος, τῆς τετάρτης οὔσης ἀνεπιγράφου. Ὕψ. 1·26, πλ. 0·495, πάχ. 0·475.

Εὗρον αὐτὸν ἐμπεπηγμένον ἐν σκοτεινῇ γωνίᾳ τοῦ σηκοῦ τοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς νῦν Ἐλασσόνος ἐκκλησιδίου τῆς Ἁγίας Τριάδος· ἵνα μὴ δ' ἐκεῖ προεξέχῃ, φαίνεται ὅτι οἱ νεώτεροι ἀπέσχισαν διὰ τῆς σφύρας τὸ ὑπὲρ τὴν ἕδραν *β* μέτωπον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς λοιπάς· ἂν ἔφερέ ποτε καὶ ἡ τετάρτη ἕδρα ἐπιγραφήν, ἣν κατόπιν ἀπέξεσαν διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, δὲν βεβαιοῦται.

Αἱ ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ πολλῶν τεχνιτῶν: τοῦ ἀριθ. 276 ὑφ' ἑνὸς οἱ στίχ. 1-2 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·019-0·03, διάστιχ. 0·003· ὑφ' ἑτέρου οἱ στίχ. 3-6 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπετρίβησαν δὲ ἰσχυρῶς, ὕψ. γρ. 0·011-0·015, διάστιχ. 0·007· ὑπὸ τρίτου οἱ στ. 6-21 μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·012-0·017, διάστιχ. 0·01· ὑπὸ τετάρτου οἱ στ. 22-31 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπετρίβησαν δὲ ἱκανῶς, ὕψ. γραμμ. 0·012-0·027, διάστιχ. 0·009· ὑπὸ πέμπτου οἱ στίχ. 32-[36] μετρίως βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·007-0·016, διάστιχ. 0·006. Τοῦ ἀριθ. 277 ὑφ' ἑνὸς οἱ στίχ. 1-7 σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γρ. 0·007-0·016, διάστιχ. 0·004· ὑφ' ἑτέρου οἱ στίχ. 8-13 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ καλῶς· ὕψ. γρ. 0·006-0·018, διάστ. 0·005· ὑπὸ τρίτου οἱ στίχ. 14-15 μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ὕψ. γρ. 0·01-0·013, διάστ. 0·004· ὑπὸ τετάρτου οἱ στίχ. 16-20 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γρ. 0·008-0·036, διάστ. 0·005· ὑπὸ πέμπτου οἱ στίχ. 21-30 ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπετρίβησαν δὲ ἱκανῶς, ὕψ. γρ. 0·007-0·012, διάστ. 0·003. Τοῦ ἀριθ. 278 ὑφ' ἑνὸς οἱ στίχ. 1-20 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γρ. 0·012-0·016, διάστιχ. 0·007· ὑφ' ἑτέρου οἱ στ. 21-26 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·008-0·017, διάστ. 0·009· ὑπὸ τρίτου οἱ στίχ. 27-31 λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελέστατα, ὕψ. γραμμ. 0·009-0·02, διάστ. 0·003· ὑπὸ τετάρτου οἱ στ.

[1] Περὶ τῆς ἀρχαίας *Ὀλοοσσόνος* καὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς βλ. *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας* 1914 σελ. 150-153

[2] Ἀριθμοὶ καταλόγου ἐντεῦθεν καὶ ἑξῆς νοοῦνται οἱ τοῦ Εὑρετηρίου τοῦ *Μουσείου Ἐλασσόνος*, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1913 σελ. 143 καὶ *Πρακτικὰ* 1914 σελ. 153-160, ἐπιγεγραμμένοι ἐπὶ τοῦ λίθου ἑκάστου· τὸ *α β γ δ* τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ τοῦ καταλόγου δηλοῖ ἐπιγραφάς, ἐπὶ δύο ἢ πλειόνων ἑδρῶν τοῦ αὐτοῦ λίθου γεγραμμένας· αἱ τοιαῦται ἐπιγραφαὶ νομίζομεν ὅτι ὀρθὸν εἶνε νὰ καταριθμῶνται δι' ἰδίων ἀριθμῶν κατὰ πλευρὰν ἑκάστην, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποτελοῦσιν ἐμφανῆ συνέχειαν. Τινὲς τῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 276-299 ἐπιγραφῶν ἔχουσιν ἤδη ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Kern IG IX[2], ὑπὸ τοῦ Hatzfeld, ὑπὸ τοῦ Woodward καὶ ὑπ' ἐμοῦ, ὡς ἀναγράφω ἑκασταχοῦ διαρρήδην, αἱ δὲ λοιπαὶ νῦν τὸ πρῶτον δημοσιεύονται· ἀλλὰ καὶ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν πολλὰ ἐλλιπῆ συμπληροῦνται ἐνταῦθα καὶ πολλά, ἐσφαλμένως ἔχοντα, ἐπανορθοῦνται καὶ τὸ πρῶτον ἑρμηνεύονται, περιγράφεται δὲ καὶ τὸ μνημεῖον πληρέστερον. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, οὗ ἕνεκα συνεκδίδονται ἐνθάδε πάντα ἐν ἀριθμητικῇ ἀκολουθίᾳ· δὲν περιέλαβον ὅμως ἐνταῦθα ἐκεῖνα, περὶ ὧν οὐδὲν ἔχω νὰ προσθέσω.

32-36 ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·014-0·045, διάστιχ. 0·007. Πολλαχοῦ τὰ γράμματα εἶναι πεπληρωμένα κηρώδους ὕλης σκληροτάτης, λίαν δυσεξαλείπτου.

Ἐξεδόθησαν δὲ ὑπὸ μὲν τοῦ *Kern* ἐν IG IX² 1295 a.b οἱ τοῦ ἐμοῦ ἀριθ. 276 στίχοι 1-2, 6-21 καὶ τοῦ ἀριθ. 277 οἱ στίχοι 1-24, περὶ ὧν βλ. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1912 σελ. 265 καὶ 1913 σελ. 169-172, ὑπὸ δὲ τοῦ *Woodward* ἐν Journal of Hell. Stud. XXXIII 1913 σελ. 320-325 οἱ τοῦ ἐμοῦ ἀριθ. 276 στίχοι 22-29, τοῦ ἀριθ. 277 οἱ στίχοι 16-30 καὶ τοῦ ἀριθ. 278 οἱ στίχοι 1-36. Ἀνέγνων δὲ διαφόρως τοῦ μὲν Kern τοὺς παρ' αὐτῷ στίχ. 1· 3-4· 9· 17· 20· 23· 27-29· 31-33· 35-41, ἀντιστοιχοῦντας τοῖς τοῦ ἐμοῦ ἀριθ. 276 στίχ. 1· 6-7· 12·20 καὶ τοῦ ἀριθ. 277 στίχ. 2· 5· 9-11· 13-15· 17-24, διαφόρως δὲ τοῦ Woodward τοὺς παρ' αὐτῷ ἐν σελ. 320-321 στίχ. 20-21· 25· 41· 44· 46 καὶ ἐν σελ. 323 στ. 24-25· 30· 33-35, ἀντιστοιχοῦντας τοῖς τοῦ ἐμοῦ ἀριθ. 276 στ. 23-24· 28, τοῦ ἀριθ. 277 στίχ. 24· 27· 29 καὶ τοῦ ἀριθ. 278 στίχ. 24-25· 30· 33-35. Ἐδημοσιεύθη δὲ ὁ ἐμὸς ἀριθ. 278 ἐν τῇ Revue Épigraph. 1914 σελ. 20-23 ὑπ' ἀριθ. 266· ἀλλ', ἀναθεωρηθείσης τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ τῶν ἑτέρων, καὶ διαφορῶν τινων ἐπὶ τὰ βελτίω προκυψασῶν, καὶ τῆς ἑρμηνείας πολλαχοῦ γενομένης κρείσσονος, ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ καὶ τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν συνέκδοσις καὶ ὁ ὑπομνηματισμὸς ἐνθάδε.

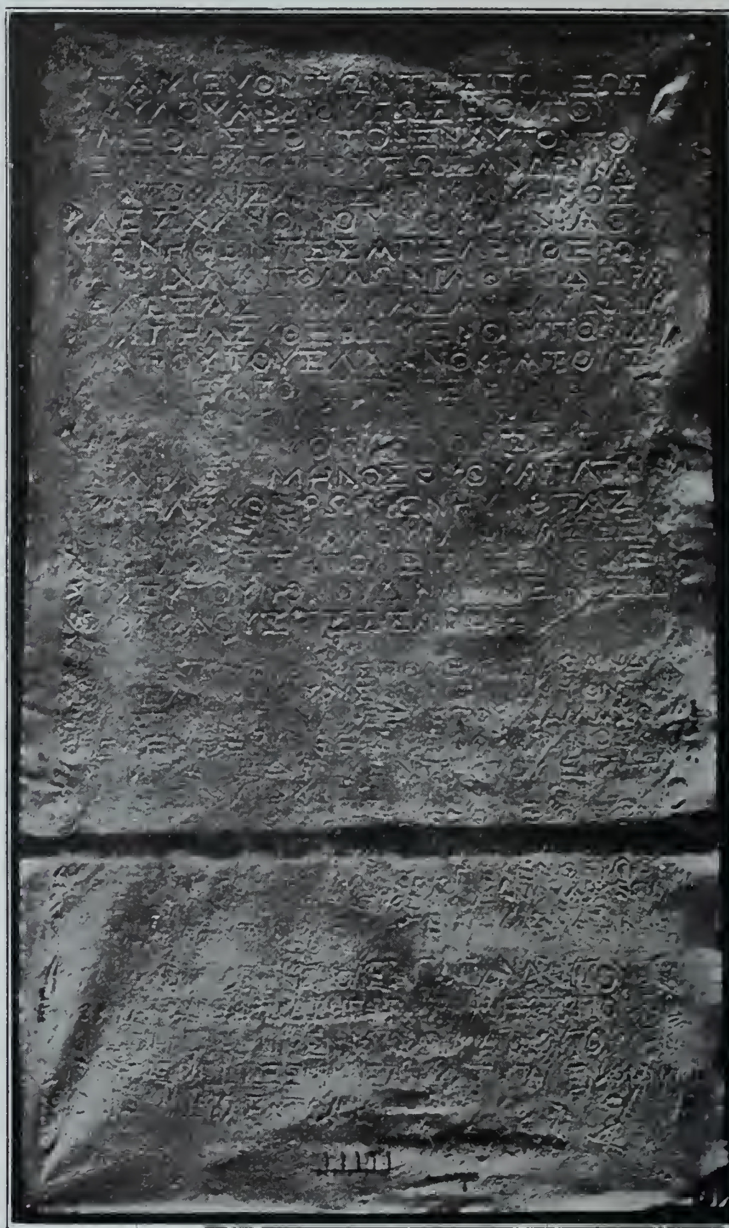

Εἰκ. 6. (ἐπιγρ. ἀριθ. 278)· Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Σωσάνδρου, Ἀλεξίππου, Ἀκύλα, Κεφάλου τὸ τρίτον.

α (276)

Ἐπιμε]λησαμένου Σε[πτι]μί[ου Νικάνδρου.

A (Παι)ά]ν, ὁ ἀ[π]ελεύθερος Δαφναίου, ἔδω[κ]ε[ν τῆι πόλει] δι(νάρια) ⟨B⟩KB<'· καὶ Σ[ω]κ[λῆς; ὁ ἀπ]ε[λ]εύθε[ρος Δημοκρά]το[υ]ς, ἔδ[ωκ]εν τῇ πόλει δι(νάρια) [K]B<'.

B Ταμιεύοντος Λυσιμάχου τοῦ Γαζαίου τὸν ἐνιαυτόν, στρατηγοῦντος Κεφάλου, μηνὸς Ἀφρίου τρ[ίτη· οἱ ἀπελευθερωθέντες ἐπ' αὐτ]οῦ· Φαιδίμα ὑπὸ Ἀλκίππου καὶ Ἀν[τιγ]όνας καὶ Ἀρχεπόλεως·— καὶ [Ε]ὐφράντα ὑπὸ [Ε]ὐρυτίωνος καὶ Νει[κ]αίας·— καὶ Δόξα ὑπὸ Ἀλκίππου καὶ Ἀντιγόνας κ]αὶ Ἀρχεπόλεως· καὶ Κλεοπάτρα ὑπ[ὸ Ἀλκίππου καὶ Ἀντιγόνας καὶ Ἀρχεπόλεως· ἔδωκαν τῇ πόλει ἕκαστος αὐτ]ῶν τὰ γεινόμεν[α] δεινάρια εἴκοσι δύο ὀβολοὺς τέσαρες·— καὶ [Ἀ]σκλᾶς ὑπ]ὸ Θίβρωνος· ἔδωκεν δὲ καὶ τῇ πόλε[ι τ]ὰ γεινόμενα δειν[ά]ρι⟦α⟧ εἴκοσι δύο ὀβ[ο-

λ]οὺς τέσαρες. ⟨α⟩
Γ Τ]αμιεύοντος Μενελάου· Νε[ι]κόπο-
λ]ις, ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ὑπὸ Θ[ί-
β]ρων[ος] καὶ Φιλίνης καὶ Ἀλκίπο[υ,
ἔδωκεν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒʹ (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Δ Τ]αμιε[ύ]οντος Ἄρχωνο[ς·
Ἀ]ήτη, ἡ ἀπ[ο]λυθ[ῆ]σα τῆς πα-
ρ]αμονῆς [ὑ]πὸ Ἐρ[. . . . .]ας, ἔδω[κ]εν τῇ [π]όλ[ει
δι(νάρια) ΚΒʹ (ὀβολοὺς τέσσαρας). [Ἱ]λάρα, — [ἡ] ἀπελ[ευ-
θερ[ωθ]εῖ[σ]α ὑπὸ τῶν περὶ Λυ[σί-
πατρον, ἔδωκεν δι(νάρια) ΚΒʹ (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Ε Τ[α]μιεύοντ[ος] τῆς πόλεως Διο[νυ]σίου
τοῦ Φ[ι]λοξέ[νου], ἐν στρατηγῷ [Π]ει[σ]οδ[ώ-
ρ]ῳ· Π[ο]ρ[φ]ύ[ρ]α, ἡ ἀπελευ[θ]ερωθεῖσ[α] ὑπ[ὸ
τῶ]ν [*π*]*ερὶ* [Ἀν]τίγο[ν]ον, ἔδ[ω]κε τῇ πόλει δι(νά- ρια) [Κ]Βʹ
[(ὀβολοὺς τέσσαρας)].

β (277)

Α Ταμιεύοντος τῆς πόλεω[ς
Ἁδαίου τοῦ Εὐηθίδου, στρατ[η-
γοῦντος Λύκου· Κοσμία, ἡ ἀπε⟨λ⟩-
λευθερω(θ)εῖσα ὑπὸ Φιλοξένο[υ
τοῦ Ἀριστοκρ[ά]τους, ἔδωκε[ν
τῇ πόλει δεινάρια εἴκοσι [δύ-
ο ἥμισυ.
Β Ταμιεύοντος τῆς πόλε[ω]ς Διονυσ[ί-
ου τοῦ Σωσιβίου τὸν ἐνιαυτόν,
τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Ε⟦ὐ⟧ρυδάμα· [ἥ-
ρος· Ῥούφιλλ[α, ἡ] ἀπελευθερω-
θῖσα ὑπὸ Κλέωνος, ἔδωκεν τῇ [πό-
λι [τ]ὰ ἐ[κ] τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<ʹ.
— **Εὐτύχα**, ἡ [ἀ]πελευθέρα [Ν]ικαγόρο[υ,
ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ[<ʹ.
Γ Τ[α]μιεύοντος τῆς πό(λεως) Παρμε-
νίωνος τοῦ Φιλοξέ[ν]ου· Ε[ὔ-
πραξις, ἡ ἀπελευθέρα
Φίλωνος τοῦ Φίλωνος,
ἔδωκεν τῇ πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ<ʹ.
Δ Τ]α[μι]εύοντος τῆς πόλεως Εὐ-
βιότου τὸν ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρα-
τηγοῦ Ἀκύλα· Εὐ⟨υ⟩φροσύνη, [ἡ] ἀπε[λ]ε[υ-
θερωθεῖσα ὑπὸ Φι[λ]ίππου, ⟨τ[ο]ῦ⟩ Ἀντιφ[ί-
λου, Στρά[τ]ωνος, ἔδωκεν τῇ πό(λ)ε[ι
δι(νάρια) ΚΒ <ʹ.
Ε Τα]μιεύοντος [τῆς] πόλεως Δι[κ]εοβούλου, ἐ[ν
στρ]ατηγῷ Ἀλεξ[ά]νδ[ρ]ῳ· Ἀπολ[λω]ν[ία, ἡ ἀ]π[ε-
λ]ευθερωθεῖσ[α] ὑπὸ Στράτωνο[ς κα]ὶ Μελ[ί]σ[σ]η[ς,
ἔ]δωκεν [τ]ῇ πόλ[ε]ι δι(νάρια) [Κ]Β<ʹ.

γ (278· εἰκὼν 6)

Α Ταμιευόντων τῆς πόλεως
Αὔλου Ἀββίου, Σωσιβίου τοῦ
Μεθύστου τὸν ἐνιαυτόν, τὸν
ἐπὶ στρατηγοῦ Σωσάνδρου κα-
τὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα· μηνὸς
Λεσχανορίου νουμηνία· οἱ
γενηθέντες ἀπελεύθεροι:
Συρίχα, Ἀπολλωνία, Θεοδώρα,
Ἀ]λεξᾶς, Παρμᾶς, Ἀπολλωνία,
οἱ ἀπηλευθερωμένοι ὑπὸ Φιλ[ε-
ταίρου τοῦ Ἑλλανοκράτους, [ἔ-
δ]ω[κ]αν τῇ πόλει τὰ γεινόμενα [ἐ-
κ τ]οῦ νόμου ἕκαστος δινάρ[ι-
α εἴ]κοσι δύο ὀ[β]ολοὺς (τ)έσ-
σαρας·— μηνὸς Θύου· Ἀπάτη, [ἡ
ἀ]πηλευθερωμένη ὑπὸ Γαζ[αί-
ου κα[ὶ Λ]υ[σι]μάχου καὶ Φίλας ξε[νι-
κ]ῆ, ἔδωκε τῇ πόλει τὰ γεινόμε-
να ἐκ τοῦ νόμου δινάρια εἴκοσι δ[ύ-
ο, ὀβολοὺς τέσσαρες.
Β Ταμ]ιεύο[ντ]ος [τ]ῆς πόλεως Ἀσάνδρ[ου
το]ῦ Ἑλλανοκράτους τὸν ἐνιαυτόν, τὸ[ν
ἐπὶ] στ[ρα]τηγοῦ Ἀλεξίππο[υ]· Δαμᾶς, ὁ [ἀ-
πελευθερωθεὶς [ὑ]πὸ Φίλωνος κ(αὶ) Ἀν-
τι]πάτ[ρ]ας, ἔδωκεν τῇ πόλει τὰ γ[ι-
ν]όμενα δι(νάρια) ΚΒʹ, (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Γ Τα]μ[ι]εύοντος τῆς πόλεως Εὐ[βι-
ότου τ[οῦ Ἱπ]ποκράτους τὸν ἐνιαυτόν, τὸν
ἐπὶ στ[ρ]α[τ]ηγοῦ Ἀκύλα· Λαΐς, ἡ ἀπελευθερωθ[εῖ-
σ[α] ὑπ[ὸ] Φ[ί]λωνος (καὶ) Ἀντιπάτρας, [Φ]ιλοξ[έ]νου ⟦κ(αὶ)⟧ Ἀ[ρ]χεπό[λε-
ως], ἔδ[ω]κεν [τ]ῇ πόλει τὰ γεινόμενα δι(νάρια) ΚΒ[<ʹ.
Δ Ταμι]εύο[ν]τος τῆς πόλεως Ἀσάνδρ[ο]υ τοῦ Ἑ[λλα-
νο[κ]ράτους, ἐν [στ]ρατηγ[ῷ Κεφ]άλῳ τὸ τρίτον. Ζ[ωΐ-
δι]ον, [ἡ ἀπ]ηλευθε[ρ]ωμένη ὑπὸ [Ἀθη]ναγό[ρ]ου τοῦ Μεν[έ-
ττ]ο[υ] Χ[υ]ρετιέως ξενική, ἔδ[ωκε] τῇ πόλι ἐν [μ]ηνὶ Ἱ]π-
ποδρομίῳ τὰ ἐκ τοῦ νό[μου] δι(νάρια) ΚΒ<ʹ.

276· στίχ. 1-2. Τίνος ἐπεμελήσατο ὁ Σεπτίμιος, δὲν καταφαίνεται· ἴσως τῆς ἀναθέσεως ἢ καὶ κατασκευῆς ἀνδριάντος αὐτοκράτορός τινος Ῥωμαίου· ὁμοίως ἐν IG IX² 34 ἐπεμελήθη τις ἱερεὺς

τῶν Σεβαστῶν ὁμοίου ἔργου, καὶ ὁ ταμίας ἐπίσης αὐτ. 44· δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Σεπτίμιος ὑπῆρξεν ἐπιμελητὴς τῶν ἀπελευθερικῶν χρημάτων, ὧν ποσοστὸν ἀνῆκε τῷ αὐτοκράτορι· ἐκ τούτου δὲ δυνατὸν νὰ κατεβλήθησαν καὶ αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος· διότι, ἂν ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου, ἢ τῆς πόλεως, ἢ ἄλλου τινὸς κατεβάλλοντο, θὰ ἐμνημονεύετο ὁ δαπανήσας ὡς ἀναθείς, οὐχὶ ἁπλῶς ὡς ἐπόπτης. Ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σευήρου· ἀλλ' αἱ ἀπελευθερώσεις εἶναι λίαν ἀρχαιότεραι αὐτοῦ· εὗρεν ἄρα ὁ Σεπτίμιος οὗτος, ὢν πιθανῶς ***Σεβάστηος***, ἤτοι αὐτοκρατορικὸς ἀπελεύθερος, τὸν ὀρθοστάτην μετὰ τῶν ἀναγεγραμμένων ἤδη ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν, καὶ μετεχειρίσθη αὐτὸν ὡς βάθρον τοῦ ἀνδριάντος· οἱ μνημονευόμενοι λοιπὸν στρατηγοὶ εἶναι λίαν προγενέστεροι τοῦ Σευήρου, ὅπερ καὶ ἄλλοθεν πιστοποιεῖται.

276· στίχ. 3-5. Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον Α ἀπελευθερώσεις αὗται εἶναι ***καθυστερήσασαι***· ἀνεγράφησαν δῆλον ὅτι πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κυρωτικοῦ ***τύπου*** τῆς ἀπελευθερώσεως, χρόνον ἱκανὸν μετ' αὐτήν· διὸ οὔτε ὁ στρατηγός, οὔτε ὁ ταμίας ἀναγράφεται, ἀλλ' ἡ οὐσιαστικὴ μόνον καταβολὴ τοῦ νομίμου τιμήματος τῇ πόλει· ὁ πρῶτος ἀπελεύθερος ἐκαλεῖτο ἴσως ***Παιάν***· ἀλλὰ καὶ ***Τιτὰν*** ἤ τι ἕτερον δύναταί τις νὰ θέσῃ· τὸ ἐν στίχ. 4 πρῶτον Β εἶναι περισσόν, προληπτικῶς γραφὲν πρὸ τοῦ Κ (=δύο καὶ εἴκοσιν). Αἱ δὲ περαιτέρω συμπληρώσεις τοῦ στίχ. 4 καὶ 5 δύνανται νὰ θεωρηθῶσι πιθαναί, ὡς στηριζόμεναι ἐπί τινων σκιωδῶν ἰχνῶν τῶν λίαν ἀποτετριμμένων γραμμάτων.

276· στίχ. 6-21. Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον Β ἀπελευθερώσεις ἐτελέσθησαν ἐπὶ ταμίου Λυσιμάχου, μόνου ταμιεύοντος καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἐξαιρετικῶς· διότι συνήθως ἦσαν δύο οἱ ταμίαι τῆς πόλεως, εἷς καθ' ἑξάμηνον. Αἱ ἐν στίχ. 11· 12· 18 παῦλαι δηλοῦσι κενὸν ἀφεθὲν διάστημα· τὸ Ε τοῦ ***Εὐρυτίωνος*** ἐν στίχ. 12 ἀπεδόθη ὡς Ξ σχεδόν· ἐν στίχ. 20 δὲν ἀπεδόθη τὸ τελικὸν Α τοῦ *δεινάρια*, ἀλλὰ προσετέθη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, ἔνθα διακρίνεταί τι ἴχνος ἀποτετριμμένου Α· τὸ δ' ἐν στίχ. 21 μονῆρες α εἶναι δοκιμαστικὸν τῆς λιθογλυφικῆς βελόνης, ἢ ἄλλως ἐγράφη πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὑπερκειμένου τελικοῦ *α* τοῦ *δεινάρια*, ὅπερ εἶχε παραλειφθῆ ἐν καιρῷ. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ ***Κεφάλου*** βλ. κάτω ἀριθ. 278 εἰς στίχ. 32-36.

276· στίχ. 22-31. Δὲν ἀναγράφεται στρατηγὸς ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι Γ καὶ Δ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐν στ. 24 ***Θίβρων***, οὐχὶ ***Θέρων***, ὡς ἀνέγνω ὁ Woodward ἔ.ἀ., ἐμφανίζεται ἤδη ἐπὶ στρατηγοῦ Κεφάλου ἐν στίχ. 19, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἄλκιππος ἔν τε Β καὶ ἐν Γ, ὄντες βεβαίως στενοὶ συγγενεῖς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ἀναγραφομένων ἐλευθερωτῶν, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ στρατηγίᾳ τοῦ αὐτοῦ Κεφάλου (πρβ. τὰ εἰς ἀριθ. 278 στίχ. 32 κέ. ὑπομνήματα), μὴ ἀπεχούσῃ πολὺν χρόνον τῆς πρώτης, καθ' ἣν ἐταμίευον ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ἄρχων ἐν ἑκατέρᾳ ἑξαμήνῳ, ἐτελέσθησαν αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται, ἢ ὅτι ἐγένοντο ἐπὶ στρατηγοῦ ***Κλεομαχίδου***, ὡς ἐνδείκνυται ὑπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 296 στίχ. 6 δημοσιευθησομένης ἐπιγραφῆς· εἶναι ἀπίθανον τὸ ὅτι ἕνεκα τῆς ἤδη προηγουμένως ἀναγραφῆς τοῦ στρατηγοῦ, ἐθεωρήθη περιττὴ ἡ ἐκ νέου ἀναφορὰ αὐτοῦ· ἡ ἐν ΑΕ 1913 σ. 171-172 γραφεῖσα ὑποψία μου περὶ παραδοχῆς τριῶν ταμιῶν εἶναι ἐσφαλμένη, διότι διαρρήδην ἀναγράφεται ὁ Λυσίμαχος ὡς ταμιεύσας ***τὸν ἐνιαυτὸν*** ὅλον. Ἐν στίχ. 25,30 καὶ 31 οἱ ὀβολοὶ ἐγράφησαν συνθηματικῶς ὡς Ξ Ξ, καθ' ἃ πολλάκις συμβαίνει ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἡ ἐν στίχ. 27 ***Ἀήτη*** εἶναι πιθανωτέρα τῆς ***Αητῆς*** (πρβ. ***Λειτὴ*** IG IX[2] 855)· ἐν τῷ αὐτῷ στίχ. φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ ***θεῖ*** τοῦ ***ἀπολυθεῖσα*** ἔγραψεν ὁ χαράκτης διὰ τοῦ Η. Ἐν στίχ. 28 τὸ [ὑ]πὸ ***Ἐρ***[.....]***ας*** ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου καὶ ἀποτριβέν, δὲν διακρίνεται σαφῶς· θεώρησον πιθανὸν ***Ἐρ***[...***εί***]***ας*** ἢ ***Ἐρ***[...***θί***]***ας***· τὰ τρία ἕτερα ἐλλείποντα γράμματα δύνανται νὰ ἐγκρίνωσι καὶ ἄλλας ἀναγνώσεις· ἐν τῷ αὐτῷ στ. τὸ Γ τοῦ *πόλει* ἐγράφη μᾶλλον ὡς Γ. Αἱ ἐν στίχ. 29 καὶ 31 παῦλαι δηλοῦσιν ἀφεθὲν κενὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

276 στίχ. 32-36. Ὁ στρατηγὸς ***Πεισόδωρος*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ πιθανώτατα τῷ α' ἡμίσει τῆς Α' μΧ. ἑκατονταετηρίδος, ὢν τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 30 πΧ. περιλαβόντος καὶ τὸ τῶν Περραιβῶν· ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ εἶναι ἀσφαλής· μόνον τὸ

Ρ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἧττον πιθανῶς ὡς Τ. Τὰ τρία πρῶτα γράμματα τοῦ στίχ. 33 καὶ τὰ πέντε τοῦ στίχ. 35 ἐγράφησαν ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, τὰ μὲν ἐκ δευτέρας φροντίδος, τὰ δ' ἕνεκά τινος ἀνωμαλίας τοῦ λίθου. Ὁ ταμίας ***Διονύσιος***, ἴσως ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ταμιεύσας, φαίνεται ὢν ἀδελφὸς τοῦ ἐν ἀρ. 277 στίχ. 16-17 ταμίου ἐπίσης ***Παρμενίωνος***.

277· στίχ. 1-7. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ ***Λύκου*** βλ. κάτω ἀρ. 284 στίχ. 1-7. Ἐν τέλει τοῦ στ. 3 τὸ Λ, καὶ ἴσως ἕτερόν τι γράμμα, ἐξηλείφθησαν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ὡς διττογραφηθέντα· ἐν δὲ στίχ. 4 δὲν ἀπεδόθη ἡ στιγμὴ τοῦ δευτέρου Θ. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ στίχ. 1 ἐξέχει ἀριστερὰ τῶν λοιπῶν.

277· στίχ. 8-15. Ἐν στ. 10 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ πρῶτον Υ τοῦ στρατηγοῦ· εἶναι δὲ οὗτος ὁ ***Εὐρυδάμας***, ὢν βεβαίως τῆς μεγάλης ἐκ Γόμφων οἰκογενείας (πρβ. IG IX² 287), ἥτις ἀπέδωκε στρατηγοὺς ***Εὐρυδάμαντας Ἀγαθάνορος*** καὶ ***Ἀγαθάνορας Εὐρυδάμαντος***, ἢ ἄνευ πατρικῶν ἐκφερομένους· ἐν ΑΕ 1913 172, εἰκάσας ὅτι παρέλιπεν ὁ χαράκτης πλεῖστα, ἀνέγνων ***Εὐρυδάμα[ντος τοῦ Ἀγαθάνο]ρος***· πρὸς ἀποφυγὴν παραδοχῆς τοσαύτης συγχύσεως, θεωρῶ πιθανώτερον τὸ ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις ἐτελέσθη τὸ ***ἔαρ*** καὶ ὅτι ἄρα ἐγράφη [ἤ]ρος· ὄντως τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ στίχ. 10 ἦτο ἢ Ν κεκλιμένον, ἢ μᾶλλον Η· κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνῷ ***Εὐρυδάμα[ν(τ)ος***[1]. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 14 κατὰ τὴν παῦλαν ἀφείθη κενὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

277· στίχ. 16-20. Ἐπὶ τίνος στρατηγοῦ ἐγένετο ἡ ἀπελευθέρωσις Γ, δὲν ἀναγράφεται· τὸ νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ προλεχθέντος Εὐρυδάμα (πρβ. ΑΕ 1913 σελ. 172), κωλύει ὁ ταμιεύσας τότε καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν Διονύσιος ὁ Σωσιβίου, ἀποκλείων οὕτω τὸν ἐνθάδε ἐν στίχ. 16-17 ταμίαν Παρμενίωνα τὸν Φιλοξένου· ἐπὶ ἄλλου ἄρα στρατηγοῦ συνέβη, ἢ ἐπὶ ἑτέρας στρατηγίας τοῦ αὐτοῦ Εὐρυδάμα.

277· στίχ. 21-26. Ὁ ταμίας ἀναγράφεται καὶ ἐν ἀριθ. 278 στίχ. 27-28 πληρέστερον, ὡς υἱὸς τοῦ Ἱπποκράτους· ὁ δὲ στρατηγὸς ***Ἀκύλας*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός. Οἱ ἐλευθερώσαντες τὴν Εὐφροσύνην ἦσαν τρεῖς, στενοὶ βεβαίως συγγενεῖς, ὧν ὁ Στράτων φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 277 στίχ. 29, ἔχων σύζυγον τὴν Μέλισσαν. Ἐν στίχ. 23 ἐδιττογραφήθη τὸ πρῶτον Υ τῆς ἀπελευθέρας καὶ ἀπεξέσθη· ἐν στίχ. 24 διακρίνονταί τινα ἴχνη ***τοῦ*** ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, ὅπερ ὅμως φαίνεται ἀτόπως τεθέν· διὸ ἴσως ἐπίτηδες ἀπεξέσθη· ἐν στίχ. 25 τὸ Λ τοῦ ***πόλει*** ἐγράφη μᾶλλον ὡς Δ.

277· στίχ. 27-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἐγένετο ἐπὶ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐπίσης ἐμφανιζομένου στρατηγοῦ Ἀλεξάνδρου· τοῦ ταμίου ***Δικαιοβούλου*** τὸ ΑΙ ἐγράφη δι' Ε, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ νῦν παρ' ἡμῖν προφορὰ τῆς διφθόγγου ***αι*** ὡς ***ε*** δύναται νὰ ἀναχθῇ τοὐλάχιστον εἰς τοὺς ὀλίγον μΧ. χρόνους.

278· στίχ. 1-20. Αἱ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α ἀπελευθερώσεις αὗται ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἐν IG IX² 1042 στρατηγοῦ Σωσάνδρου[1], καὶ ἐκεῖ ὁμοίως συνεκφερομένου μετὰ τῆς φράσεως ***κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα***, ἥτις ἐν τῷ ἀριθ. 277 στίχ. 10-11 φαίνεται ὅτι ἐλέγετο καὶ ***κρίσει Καίσαρος***, ὡς συμπεραίνομεν καὶ ἐκ τῶν κάτω μετ' οὐ πολὺ ἐνθάδε δημοσιευθησομένων ἐπιγραφῶν· δηλοῦται δὲ δι' αὐτῶν ὅτι ἡ ἐν Λαρίσῃ ἐκλογὴ τοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ τῶν συνέδρων (βλ. ΑΕ 1910 σελ. 337), ἀμφισβητηθεῖσα διά τινα λόγον, π.χ. ἕνεκα ἰσοψηφίας, ***ἐνεκρίθη*** ὑπὲρ ἑνὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Περὶ δὲ τῶν ταμιῶν ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 323 ἀμφιβάλλει, ἂν εἶναι δύο, ἢ εἷς μόνον, ἤτοι ὁ ***Αὖλος Ἄββιος Σωσίβιος ὁ Μεθύστου***, ὑπὲρ οὗ φαίνεται ἀποκλίνων· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐξέφερον, κατὰ τὴν κοινὴν καὶ παρὰ τῷ Ῥωμαϊκῷ λαῷ προσφώνησιν τῶν ἀνδρῶν, διὰ δύο μόνον ὀνομάτων αὐτούς, π. χ. Marcus Tullius, Titus Quinctius (***Τίτος Κοΐνκτιος*** IG IX² 338 κλπ.)· οὕτως ἄρα Αὖλος Ἄββιος εἶναι ὁ πρῶτος ταμίας, ἄνευ πατρικοῦ κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν συνήθειαν ἐκφερόμενος, δεύτερος δὲ

[1] Ἐὰν τις ἐκλάβῃ τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ στίχ. 10 ὡς ὑπόλοιπα ΑΓ, θὰ ἀναγνῷ ***Εὐρυδάμα [Ἀ[γαθάνο]ρος***· πασῶν τῶν εἰκασιῶν προτιμῶ τὴν ἀποδίδουσαν [ἤ]ρος, ὅπερ εἶναι μὲν πρωτοφανές, ἀλλὰ σύμφωνον τοῖς ἐπὶ τοῦ λίθου.

[1] Πρβ. καὶ **IG IX² 287b· 1040d· 1297 VIII**· εἶναι πανταχοῦ ὁ αὐτός, υἱὸς τοῦ ***Ἀριστονόου***, τιθέμενος ὑπὸ τῶν **Jardé-Laurent** εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἐν γένει· φαίνεται ὄντως ὢν τῶν ὀλίγων μΧ. χρόνων· ἐκ τοῦ **287b** συνεπλήρωσεν εὐφυῶς ὁ **Kroog** τὸ **1297 VIII**.

ὁ Σωσίδιος ὁ Μεθύστου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνήθειαν ἀναγραφόμενος· τὸ ἐν στίχ. 1 λοιπὸν *ταμιευόντων* ἔχει καλῶς, οὐδὲ seems to be a mistake of the engraver's, ὡς διατείνεται ὁ Woodward ἔ. ἀ.· τὰ τῆς γενεαλογίας τοῦ Σωσιδίου καὶ Εὐδιότου ἔχουσιν ἄριστα παρὰ Woodward. Ἐν στίχ. 4 τὸ Ο τοῦ ***Σωσάνδρου*** παρενεβλήθη ἐκ δευτέρας φροντίδος μικρότερον μεταξὺ Ρ καὶ Υ· ἐν στίχ. 14 τὸ Τ τοῦ ***τέσσαρας*** ἔγραψεν ὁ χαράκτης ὡς Ι τὸ κατ' ἀρχάς· ἐν στίχ. 15 ἀφείθη κενὸν κατὰ τὴν παῦλαν. Οἱ ἐν στίχ. 16-17 Γαζαῖος καὶ Λυσίμαχος εἶναι πιθανώτατα πατὴρ καὶ υἱός· ὁ ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 6-7 ἄρα ταμίας Λυσίμαχος ὁ Γαζαίου εἶναι ὁ ἐνταῦθα υἱός, καὶ Φίλα ἡ σύζυγος αὐτοῦ· οὕτω λοιπὸν ἡ ***ξενικὴ*** λύσις ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τοὺς ἐλευθερωτάς, ὄντας ἕνεκα τῆς ταμιείας Ὀλοσσονίους, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπελευθέραν Ἀπάτην. Ἡ ἐν στίχ. 20 γραφὴ ***τέσσαρες*** ὡς αἰτιατική, δὲν εἶναι σφάλμα τοῦ χαράκτου, ὡς νομίζει ὁ Woodward, ἀλλὰ κοινοτέρα ἐκφορὰ τῶν τριτοκλίτων, ἥτις ἔκτοτε ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ.

278· στίχ. 21-26. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐγένετο ἐπὶ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένου στρατηγοῦ Ἀλεξίππου· διότι ὁ ἐν IG IX² 11· 218·323 ***Ἀλέξιππος Ἱππολόχου Λαρισαῖος*** ἀνήκει τῷ ἔτει 182/1 π.Χ.. Ὁ δὲ ταμίας ἐμφανίζεται καὶ ἐν στ. 32-33, ἐπὶ ἑτέρου στρατηγοῦ ταμιεύσας, ὅπερ δεικνύει ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ ἠδύνατό τις νὰ ταμιεύσῃ, ὡς καὶ νὰ στρατηγήσῃ. Ἐν στίχ. 24-25 φαίνεται σχεδὸν εὔλογον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ κράσεως, ὡς προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ στίχ. 30, ὅπερ λέγει, ἀλλὰ δὲν προτιμᾷ ὁ Woodward ἔ.ἀ. σελ. 324-325, καὶ ὅπερ ἤκασεν ὁ A. Reinach [1], ᾧ εἶχον ἀποστείλει τήνδε καὶ ἑτέρας ἐπιγραφὰς πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Revue Épigraphique [2]· προτιμᾷ δὲ ὁ Woodward τὴν ἀνάγνωσιν ***Φίλωνος (τοῦ Φίλωνος)***, τοῦ πατρικοῦ κατ' αὐτὸν δηλωθέντος συμβολικῶς διὰ τοῦ Κ, ὅπερ θὰ ἦτο πρωτοφανὲς ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτός· ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον κώλυμα εἶναι τὸ ἀπομένον ***ἀσύνδετον*** ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν θὰ ἐδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Woodward, πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Φίλωνος Ἀντιπάτραν· διὸ δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ πιθανώτερον τὸ ὅτι τὸ Κ δηλοῖ ἀκριβῶς βραχυγραφίαν τοῦ ***καί***, συνηθεστάτην ἀπὸ παλαιῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἐν τῇ χειρογράφῳ γραφῇ, ἣν ὁ ἀντιγράφων χαράκτης θὰ ἐμιμήθη ἐνταῦθα· ἕτεραι δὲ πολλαὶ βραχυγραφίαι εἶναι συνηθέσταται ἐν ταῖς τοιαύταις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Οὕτω πασῶν τῶν εἰκασιῶν προτιμητέον τὴν σύμφωνον πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ὑπολειφθέντα γράμματα καὶ τὸν χῶρον ἀνάγνωσιν ***κ(αὶ) Ἀντιπάτρας*** ἐν στίχ. 24 καὶ 30, τὴν παράλειψιν δὲ τοῦ Κ (=***καὶ***) ἐν στίχ. 30.

278· στίχ. 27-31. Ὡς πρὸς τὸν ταμίαν καὶ τὸν στρατηγὸν βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 277 στ. 21-26. Ἐν στίχ. 30 μετὰ τὸ ***Φιλοξένου*** ἐσημειώσαμεν παράλειψιν τοῦ Κ, ἤτοι τῆς βραχυγραφίας ***καὶ***, ὑπὸ τοῦ χαράκτου, θεωρήσαντες τὴν Ἀρχέπολιν σύζυγον αὐτοῦ, ἴσως δὲ ἀδελφὴν τοῦ Ἀλκίππου καὶ τῆς Ἀντιγόνας, τῶν ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 10-16 ἐλευθερωτῶν· ὁ δὲ Φίλων καὶ ὁ Φιλόξενος θὰ εἶναι πιθανώτατα πατὴρ καὶ υἱός· ἡ Ἀντιπάτρα ἄρα εἶναι μήτηρ τοῦ Φιλοξένου· ὁ Φίλων οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀρ. 277 στ. 19 ἐλευθερωτῇ.

278· στίχ. 32-36. Περὶ τοῦ ταμίου βλ. τὰ εἰς στίχ. 21-26. Τὸν δὲ στρατηγὸν ἀνέγνω ***Πέταλον*** ὁ Woodward ἄνευ μάλιστα οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν γραμμάτων, ἅτινα πάντα ἀποδίδει εὐδιάκριτα· ἐν τούτοις ἡμεῖς ἴχνη μόνον τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων αὐτοῦ διεκρίναμεν, καὶ ταῦτα ἐθεωρήσαμεν τὸ μὲν τρίτον γράμμα ὡς Τ, διορθωθὲν εἰς Φ, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἀσφαλῶς ἐκ ΚΕ προερχόμενα· τὴν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐξακρίβωσιν ὅμως δὲν ἐξετελέσαμεν ἐκ νέου λεπτομερέστερον, διότι τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος ἄριστα ὑφ' ἡμῶν καταταχθέντα ἐν ἔτει 1913 πρὸς μελέτην ἀρχαῖα, εὕρομεν, τῷ 1915 διελθόντες ἐκεῖθεν, μετατοπισθέντα κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πλείστων ἐπιγραφῶν· διότι τὸ Μουσεῖον ἡμῶν μετετράπη ἐν ἀγνοίᾳ μου εἰς Καπνεργοστάσιον· ἀλλὰ συμφώνως τῷ ἐκτύπῳ καὶ τῇ πρώτῃ ἀντιγραφῇ ἡμῶν ἐμμένομεν ἐν τῇ ἀναγνώσει ***Κεφάλω·*** ἐμφανίζεται δὲ οὗτος μόνον ἐν ἀριθ. 276

18 8 16.

[1] Καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 7 καὶ ἀριθ. 278 στίχ. 16-17 ὄνομα ***Γαζαῖος*** παραβάλλει ὁ A. Reinach τὴν ***Γαζωρίαν*** Ἄρτεμιν τῶν Σκυδραίων καὶ τὴν ***Γάζωρον*** τῶν Ἠδωνῶν.

[2] Αἱ μέλλουσαι νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐπιγραφαί, ἀναθεωρηθεῖσαι ὑπ' ἐμοῦ, διωρθώθησαν ἐν πολλοῖς καὶ οὕτως ἐκδίδονται ἐνταῦθα.

στίχ. 8, τὸ πρῶτον στρατηγήσας. Τὸ ἐν στίχ. 33 ὄνομα εἶναι πιθανώτατα **Ζῴδιον** ὑποκοριστικὸν τοῦ **Ζωή**, ὅπερ καὶ νῦν παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ εἶναι ὄνομα συχνότατον, ὡς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ· ὁ Woodward ἀνέγνω **Ζωσίον**, ἀμφιβάλλων δικαίως. Ἐν στίχ. 34-35 τὰ ὑπολειφθέντα ἴχνη τῶν γραμμάτων δὲν εὐνοοῦσι τὴν ὑπὸ τοῦ Woodward προταθεῖσαν ἀνάγνωσιν **Μενίππου** οὐδὲ **Μενε[λ]άου**, καίτοι εἶναι κοινότατα τὰ ὀνόματα ταῦτα· ἡμεῖς διεκρίναμεν **Μενέττου**· ὄντως δὲ κατόπιν εὕρομεν ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν συχνὸν τὸ ὄνομα τοῦτο· βλ. κάτω τοὺς ἡμετέρους ἀριθ. 301· 311· 314. Τὸ δὲ ὄνομα **Χυρετίαι - Χυρετιεὺς** εἶναι τὸ μόνον ὀρθόν· διότι τὸ **Κυρετιεὺς** ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν ΑΕ 1913 σελ. 145.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 19η Ἀπριλίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος.

Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως

Ἀρχαιοτάτη Χριστιανικὴ Βασιλικὴ

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Α΄.

Κάτοψις τοῦ ναοῦ

(Πίναξ 1)

Κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον παρελθόντος ἔτους (1915), συνεχίζων τὰς δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τριετίας ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου ἐνεργουμένας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἀνασκαφάς, εἰργάσθην καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὑπὲρ τὴν Δεξαμενὴν (κ. «Βαγένια») τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως χώρου, ὅπου πέρυσιν, ἐν θέσει «Βασιλόσπιτο», ἀπεκάλυψα *μέγα τετραγωνικὸν περιστύλιον* μετὰ πολλῶν πέριξ δωματίων καὶ ἄλλων κατασκευασμάτων, ὅπερ τότε προχείρως εἶχον ἐκλάβει ὡς Ἀγοράν, ἤδη ὅμως ἐκ τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς ἀποδεικνύεται ὅτι πρὸς ὅλως διάφορον χρῆσιν ἦν ἱδρυμένον.

Πρὸς Α. λοιπὸν καὶ λίαν πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, οὗ σῴζονται μόνον τὰ θεμέλια, ἀπεκάλυψα κατ᾽ Αὔγουστον τοῦ παρελθόντος θέρους τὰ ἐρείπια παμμεγίστου κτιρίου, ὅπερ ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σχήματος καὶ τῆς μεγάλης πρὸς Α. ἀψῖδος ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀρχαιοτάτη χριστιανικὴ *Βασιλική*.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦν τέλεον κατεστραμμένος καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τεθαμμένος ὑπὸ σωροὺς χωμάτων καὶ πετρῶν, ἐφ᾽ ὧν ἤδη ἀπὸ αἰώνων ἐφύετο ἡ ἐπιχωριάζουσα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἠπείρῳ πτέρις, ἀπὸ μακροτάτου δὲ χρόνου ὁ χῶρος οὗτος ἐξεμισθοῦτο ὑπὸ τῆς Κοινότητος Πρεβέζης πρὸς σπορὰν δημητριακῶν, ἰδίως ἀραβοσίτου. Τὸ μόνον ὁρατὸν ἴχνος ἐκ τοῦ τεθαμμένου τούτου ἐρειπίου ἦν ἡ μεγάλη τοῦ ναοῦ πρὸς Α. ἀψίς, ἧς διεκρίνετο διὰ μέσου τῶν χόρτων καὶ ἀκανθῶν ὁ ἡμικυκλικὸς εἰς ὕψος μέτρου περίπου τοῖχος μετὰ μιᾶς παραστάδος αὐτῆς εἰς ἱκανῶν μέτρων ὕψος. (εἰκ. Ι. Ζ.)

Ταύτης ἡ θέα πέρυσι προσείλκυσε τὴν προσοχήν μου, οὕτω δὲ ἀμέσως ἐπελήφθην ἐφέτος τῆς ἀνασκαφῆς ἀρξάμενος ἀπ᾽ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀψῖδος.

Ἡ μεγάλη ἀψίς.

Εἰκ. 1, πίν. 1, Α.

Ὡς βλέπει πᾶς τις ἐπὶ τοῦ πίν. 1, ὃν ἐφιλοτέχνησεν ὁ εἰδικὸς παρὰ τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀρχιτέκτων κ. Γ. Εὐγένιος, ἡ ἀψίς, ἡ ἄλλως «Ἱερὰ κόγχη», ἔχει τέλειον σχῆμα ἡμικυκλικόν. Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν ὁ περιφερικὸς τοῖχος αὐτῆς σχηματίζει ***ὀκτὼ ἀντηρίδας*** ἢ ***ἀψιδώσεις*** (ΖΖΖΖΖΖΖ), αἵτινες ὡς ὀδόντες συμμετρικῶς περιβάλλουσιν ἔξωθεν τὴν ἀψῖδα καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα διεσώθησαν ἴχνη, μόνον δὲ κατ᾽ ἀναλογίαν καὶ ἐκ

λόγων συμμετρίας συνεπλήρωσα τὰς πλείστας. Μεταξὺ τούτων, ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν, σχηματίζονται ὀρθογώνιοι **κόγχαι**, ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁποίων θὰ ὑπῆρχε καὶ ἀνὰ μία **θυρίς** (παράθυρον), στενὸν καὶ ἐπίμηκες, κατὰ τὸ ἐν χρήσει παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Βασιλικαῖς σχῆμα.

Ἔσωθεν δὲ ἡ Ἀψὶς αὕτη παρουσιάζει λίαν περίεργον μορφήν, τὰ μάλιστα ἀφισταμένην τῆς συνήθους ἐν τοῖς χριστιαν. ναοῖς. Ἀντὶ δηλ. αὕτη, ὡς πάντες οἱ χριστιαν. ὀρθόδοξοι ναοί, νὰ ἔχῃ ἔσωθεν δάπεδον ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τοῦ λοιποῦ ναοῦ ἀνυψούμενον, σχηματιζομένου οὕτω τοῦ ἡμικυκλικοῦ **ἱεροῦ βήματος**, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ **βῆμα** (tribuna) τῶν ἐθνικῶν Βασιλικῶν (δικαστ. μεγάρων), ἐξ ὧν ἐξειλίχθη καὶ ὁ ἀρχαιότατος οὗτος τύπος τῶν χριστιαν. ναῶν, ἐν τῷ ἡμετέρῳ ναῷ

Εἰκ. 1. Ἡ μεγάλη ἀψὶς τῆς χριστιαν. Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

βλέπομεν τοὐναντίον ὅτι τὸ δάπεδον τοῦτο ἦν ὑπερβαλλόντως ὑψηλόν, πλέον τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου (εἰκ. 1), ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς λιθοκτίστου πυρῆνος (Α), μὴ ἐφαπτομένου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀψῖδος τοίχου, ἀλλ' ἀφισταμένου κατὰ 0·60 περίπου, σχηματιζομένου οὕτω μεταξὺ τούτων βαθέος, ἀλλὰ στενοῦ *διαδρόμου* (ΔΔ), περιθέοντος ὁλόκληρον πέριξ τὸν ἡμικυκλικὸν κεντρικὸν πυρῆνα (εἰκ. 1, ΕΕ). Ὁ διάδρομος δ' οὗτος δὲν ἦτο ἀνοικτὸς ἄνωθεν, ἀλλ' ὑπόγειος οἱονεὶ σῆραγξ, διότι ἄνωθεν ὁλόκληρος ὁ ἡμικυκλικὸς πυρὴν ἦν κεκαλυμμένος ὑπὸ *μαρμαρίνων πλακῶν*, αἵτινες ἐξετείνοντο καθ' ὅλον πέριξ τὸ ἡμικύκλιον, καλύπτουσαι καὶ γεφυροῦσαι ἄνωθεν τὸν διάδρομον, ἐνσφηνούμεναι δὲ ἐντὸς τοῦ περιφερικοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀψῖδος τοίχου, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ σωζόμεναι ἐν αὐτῷ *αὔλακες* (εἰκ. 1, ΔΔΔΔ)[1]. Ὅτι δ' ἦν ποτε τὸ ἱερὸν τοῦτο Βῆμα ἐπεστρωμένον ἄνωθεν διὰ μαρμαρίνων πλακῶν,

[1] Ὁ ἔφορος χριστιαν. ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου, δημοσιεύσας ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ» Ἀθηνῶν περιληπτικὴν περιγραφὴν περὶ τῆσδε τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως, ἣν ἐπεσκέφθη, καθ' ὃν χρόνον ἔτι ἀνέσκαπτον αὐτήν, γράφει περὶ τοῦ διαδρόμου τούτου, ὃν ὑπέθεσεν **ἀκάλυπτον** κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅτι μόνον **ἕνεκα λόγων ἀκουστικῆς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὕπαρξίς του**. Περιττὸν νὰ προσθέσωμεν πόσον ἐσπευσμένη ἦν ἡ κρίσις αὕτη.

τοῦτο καθίσταται φανερὸν ἐκ τῆς πληθύος τῶν τεμαχίων τούτων, ἅτινα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου τούτου ἦλθον εἰς φῶς καὶ ὧν πλεῖστα ὅσα καλύπτουσι νῦν τὴν ἐπιφάνειαν ἄνωθεν (εἰκ. 1, Β).

Ἐπὶ ταύτης ἀνήρχετό τις διὰ ***πενταβαθμίου κλίμακος*** (πίν. 1, εἰκ. 1 ΓΓΓΓ) πρὸς Δ τοῦ ἡμικυκλίου, ἥτις ἦγεν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ κλίτους τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ ***Ἱερὸν*** ἄνω ***Βῆμα***. Τὸ ὕψος τῆς κλίμακος ταύτης εἶνε 1·50, τὸ δὲ πλάτ. 2·51. Ἑκάστης βαθμῖδος πλ. καὶ ὕψ. 0·26. Ἦσαν δὲ πᾶσαι ἐπενδεδυμέναι ὑπὸ μαρμαρίνων πλακῶν. Ἑκατέρωθεν τῆς κλίμακος ἡ κάθετος πρόσοψις τοῦ ἡμικυκλικοῦ βήματος ἀπετέλει ἐπιφανείας, ὧν ἑκατέρα, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, εἶχε πλ. 1·77.

Καὶ ὠνομάσαμεν μὲν προχείρως «ἱερὸν βῆμα» τὸν χῶρον τοῦτον τὸν ἔσωθεν τῆς Ἀψῖδος, ἀλλ' ἡ σημασία αὕτη δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι καὶ τὸ σχῆμα καὶ ἡ ὅλη κατασκευὴ αὐτοῦ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοῦτο ἦτο ***Σύνθρονον***, ἡ ἐν ταῖς ἀρχαίαις δηλ. Βασιλικαῖς ὑψηλὴ καὶ πλουσίως διακεκοσμημένη ***ἐξέδρα***, ἐφ' ἧς ἦσαν ἀνιδρυμένοι οἱ θρόνοι τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν Πρεσβυτέρων.

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους κατεσκευάζοντο ἐντὸς τῆς Ἀψῖδος τοιαῦτα ***Σύνθρονα*** ἢ ***Πρεσβυτήρια*** (Presbyteria), ὡς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Κωνσταντινουπόλεως (πρβ. Εὐγ. Μ. Ἀντωνιάδου, Ἔκφρασις τῆς Ἁγίας Σοφίας, τόμ. Ι, πίν. ΙΖ'), ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ Ἔζρα Συρίας, ἐν Παρεντίῳ (Parenzo) καὶ Γράδῳ Ἰταλίας, ἐν ναῷ Κοιμήσεως Νικαίας κλπ., ἔνθα ἐτίθετο εἰκονικῶς ὁ «θρόνος, ἐν ᾧπερ ὁ παμβασιλεὺς Χριστὸς προκάθηται μετὰ τῶν αὐτοῦ Ἀποστόλων». Ἐκεῖ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος κάθηται «τῷ συνθρόνῳ τὸν Χριστὸν ἐκμιμούμενος, συγκαθέδρους ἔχων καὶ τοὺς συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς, μιμούμενος τοὺς ἀποστόλους».

Τὸ Σύνθρονον ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο καὶ «***Κυκλεῖον***». Βραδύτερον ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος χῶρος ἀφιερώθη τελείως τῇ Θείᾳ Μυσταγωγίᾳ, ὁ δ' ἐπισκοπικὸς μετὰ τῶν λοιπῶν θρόνων μετηνέχθη πρὸς τὸν ἐκτὸς τῆς Ἀψῖδος χῶρον, ὅπου ἱδρύθη βῆμα ἐπίπεδον καὶ εὐμέγεθες «Σωλέα» ἐπικληθέν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο συνήθως περιεφράσσετο πέριξ διὰ ***κιγκλίδων*** ἢ διὰ ***στηθαίου*** (***θωρακίου***), ὅπερ οἱ χριστιανοὶ ὠνόμαζον ***Διάστυλα*** καὶ ***Κοσμήτας***, ἀνήρχετο δ' ὁ κλῆρος ἐπ' αὐτοῦ διὰ μικρᾶς κλίμακος ἐν τῷ μέσῳ τῆς προσόψεως αὐτοῦ κειμένης, εἰς τὸ ἄνω τῆς ὁποίας ὑπῆρχον τὰ «ἅγια θυρία» ἢ «ἱερὰ πύλη». Τὸ ἐξέχον τοῦτο βῆμα, ἐν μεγάλαις Βασιλικαῖς ηὐρύνετο λίαν πολλάκις ὅπως περιλαμβάνῃ καὶ τὸν ***Ἄμβωνα***, τὸ ***Βῆμα τῶν Ἀναγνωστῶν***, (locus legendi lectionis), ἔτι δὲ καὶ τἀναλόγια (pulpita) τῶν ψαλτῶν (schola cantorum). Τοιαύτας διαφόρους Σωλέας δύναταί τις καὶ νῦν ἔτι νὰ ἴδῃ ἐν ἀρχαιοτάταις Βασιλικαῖς ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, ἰδίως ἐν τῇ τελευταίᾳ, ὅπου καὶ μέχρι σήμερον διετηρήθη ἡ ἐν τοῖς μεγάλοις ναοῖς ἐσωτερικὴ αὕτη διασκευή· πρβ. ἀρχαιοτάτην Βασιλικὴν Ἀρκαδίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ ἐν Αἰγύπτῳ (Kaufmann, Handb. d. christl. archäol. σελ. 196 εἰκ. 56), Ἁγίου Λαυρεντίου (S. Lorenzo) 6ου αἰῶνος, Ἁγ. Κλήμεντος 6ου καὶ 12ου αἰῶνος ἐν Ῥώμῃ, κλπ. κλπ.· πρβ. καὶ *Frothingham*, The monuments of Christian Rome, σελ. 70, 104, 123, 169, 170 κλπ. καὶ *Lübcke*, Kunstgeschichte σελ. 246.

Ἁγία Τραπεζα.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀψῖδος προέβην εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πρὸ αὐτῆς χώρου, ὅστις δ' ὅμως δὲν παρουσίαζε μεγάλην ἐπίχωσιν. Εὐθὺς πρὸ τῆς κλίμακος ἀπεκαλύφθη εἰς μικρὰν ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν βαθὺ ***κοίλωμα*** (πίν. 1, Λ) εἰς σχῆμα Ω, ὅπερ ἔχει βάθος 0·60, μῆκος 0·80 καὶ πλάτος 0·25 ἐν τῷ ἄνω μέρει καὶ 0·55 πρὸς τὰ κάτω. Τοῦτο εἶνε ἐκτισμένον ἐπιμελῶς λίαν διὰ πλίνθων, τὸ δὲ δάπεδον ἐν τῷ βάθει ἀποτελεῖται ὑπὸ μεγάλης καὶ παχείας μαρμαρίνης πλακός. Ἐπὶ ταύτης ἀνεύρομεν ἀποκείμενα ***ὀστᾶ*** τινα ***ἀνθρώπινα*** καὶ ψηφῖδας πολυχρώμους ἐκ λίθου. Βεβαίως τὰ ὀστᾶ ἐτέθησαν δι' ἱερόν τινα σκοπὸν ἐντὸς οὕτω ἀσφαλοῦς κρύπτης, δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ταῦτά εἰσιν ***ἱερὰ λείψανα***. Ἐξ οὗ εἰκάζω ὅτι τὸ κοίλωμα ἐκεῖνο δὲν εἶνέ τι ἄλλο ἢ αὐτὸ τὸ ***ἐγκαίνιον*** τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ, ἐπ' αὐτοῦ δὲ θὰ ἦτο ἀνιδρυμένη καὶ ἡ «Ἁγία τράπεζα». Ταύτης λείψανα πιθανὸν νὰ εἶνε παχύταται τινες μαρμάριναι πλάκες ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρεθεῖσαι, ἀλλ' αἵτινές εἰσιν οὕτω οἰκτρῶς ἠκρωτη-

ριασμέναι, ὥστε οὐδὲν βέβαιον δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χώρῳ ἑκατέρωθεν τοῦ ἐγκαινίου ἀπεκαλύφθησαν δύο ἐπιμήκη λίαν ***ὀρθογωνικὰ τετράπλευρα κτίσματα*** ἐκ πλίνθων κατεσκευασμένα καὶ διήκοντα ἀπὸ Α πρὸς Δ (πίν. 1, ΙΙ καὶ εἰκ. 1, ΚΚΚΚ). Τούτων τὸ μὲν μῆκος εἶναι 3·75, τὸ πλάτ. 1·18, τὸ δὲ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ ἡμίσεος μέχρις 0·60, διότι ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε λίαν κατεστραμμένη. Ἀπέχουσι δὲ ταῦτα ἀπὸ μὲν τῆς προσόψεως τοῦ «Συνθρόνου» περὶ τὸ 1 μ., ἀπὸ δὲ τοῦ Ἐγκαινίου περίπου 1·50. Ἀμφότερα περὶ τὴν βάσιν σχηματίζουσι πρὸς Β. καὶ Δ. μικρὰν ἐξοχήν, ὡσεὶ βαθμῖδα (ὕψ. 0,23), πᾶσα δ' ἡ ἐπιφάνεια τούτων μετὰ τῆς βαθμῖδος ἐκαλύπτετό ποτε ὑπὸ λεπτῶν ***μαρμαρίνων πλακῶν***, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐλάχιστοι ἀκόμη διασωζόμεναι καὶ προσκεκολλημέναι ἐπὶ τῆς καθέτου τῶν βάθρων τούτων ἐπιφανείας.

Ἀλλ' ἦσαν βάθρα ταῦτα ἢ θεμέλια ***πεσσῶν***, μεγάλων δηλ. τετραγωνικῶν στύλων, οἷοι ἀπαντῶσιν ἐν πλείσταις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις; Κλίνω νὰ παραδεχθῶ μᾶλλον τὸ πρῶτον, διότι ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, τὸ λίαν ἐπίμηκες σχῆμα καὶ ἡ ἔλλειψις τρούλλου ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς Νικοπόλεως ἀποκλείουσι τὴν ὕπαρξιν τοιούτων τεραστίων στηριγμάτων, ἅτινα ἀλλαχοῦ, ἰδίως ἐν τοῖς ὑστέροις βυζαντ. ναοῖς, ὅπου ὑπῆρχε μέγας κεντρικὸς τροῦλλος, ἦσαν ἀπαραίτητα, ὡς βλέπει τις εὐκόλως εἰς ἅπαντας τοὺς ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς πλείστους τῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἐὰν ἦσαν βάθρα εἰς τί ἐχρησίμευον; Ἰδοὺ πρόβλημα, ὅπερ μάτην προσεπάθησα νὰ λύσω. Ἓν μόνον δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι ὁλόκληρος ὁ κεντρικὸς οὗτος πρὸ τῆς Ἱερᾶς Κόγχης χῶρος ἦτο πάλαι ποτὲ ***πεφραγμένος διὰ δρυφάκτων ἢ διαστύλων***, οὕτω δὲ δὲν θὰ ἦτο λίαν παρακεκινδυνευμένον ἐὰν ὠνομάζομεν τοῦτον «***Σωλέαν***», οἵαν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν καὶ ὡς βλέπει τις ἐν τῇ κατόψει (προσγείῳ διαγράμματι) τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ πίν. ΙΖ' τοῦ Α' τόμ. τοῦ περὶ ἐκφράσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας πολυτίμου καὶ σπουδαιοτάτου συγγράμματος τοῦ κ. Εὐγενίου Μ. Ἀντωνιάδου. Ὡς δ' ἡ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ὁμοίως καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν Νικοπόλει δὲν ὑπερεῖχε τοῦ ἐδάφους, ὡς δ' ἐν ἐκείνῃ ὑπῆρχε τὸ «Βῆμα τῶν Ἀναγνωστῶν», ὁ θῶκος τῶν ψαλτῶν, τὰ μεγάλα ***Μανουάλια***, ὁ ***Θρόνος Αὐτοκράτορος***, τὸ «***Ἅγιον Βῆμα***», τὸ ἄλλως «Θυσιαστήριον», ἡ ***Ἁγία τράπεζα***, τὸ ἄνωθεν αὐτῆς «***Κιβώριον***» κτλ. κτλ., οὕτω καὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ Νικοπόλεως θὰ ὑπῆρχον πάντα ταῦτα μεθ' ἥσσονος πάντοτε λαμπρότητος καὶ πλούτου, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ σχῆμα, διὸ δὲν εἶνε ἀπίθανον αἱ δύο ἐπιμήκεις βάσεις (εἰκ. 1, ΚΚΚΚ) νὰ ἦσαν βάθρα ἤ τι τοιοῦτον, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο μανουάλια.

Ὅτι δὲ ὁλόκληρος ὁ χῶρος οὗτος, ὅστις ἀπετέλει οἱονεὶ τὴν καρδίαν τοῦ ναοῦ, περιεφράσσετο ὑπὸ ***δρυφάκτων, κιγκλίδων*** ἢ ***διαστύλων***, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, περὶ τούτου μαρτυροῦσιν αἱ ***κατὰ χώραν*** ἀποκαλυφθεῖσαι ἑκατέρωθεν τοῦ χώρου τούτου καὶ ὄπισθεν τῶν βάθρων ΚΚΚΚ δύο ***ἀνάγλυπτοι τετραγωνικαὶ μαρμάριναι πλάκες*** (πίν. 1, ΝΝ, εἰκ. 1, ΝΝ καὶ εἰκ. 2 ΕΕ), ἐφ' ὧν ἐστιν ἀναγεγλυμμένος μέγας ***Σταυρός***. Ὅμοιαι πλάκες ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλαι ὡς βλέπει τις ἐν εἰκ. 1, ΗΗ, ἐξ οὗ πιστοποιεῖται ὅτι ὄντως ὁ χῶρος ἦτο περίφρακτος, ὡς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὸ πάλαι καὶ ὡς ἐν πλείσταις ἀρχαίαις Βασιλικαῖς.

Αἱ πλάκες αὗται ἔχουσιν ὕψ. 0·94, μήκ. 0·68 καὶ πάχ. 0·088, ἦσαν δ' ἀληθῆ «***διάστυλα***», διότι ὄντως εὕρηνται μεταξὺ τῶν κιόνων τῶν ἐσωτερικῶν στοῶν, περὶ ὧν κατιόντες θὰ ὁμιλήσωμεν· τὰ δρύφακτα ταῦτα εἶχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ὁμοίων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς καὶ ῥωμαϊκαῖς Βασιλικαῖς, δι' ὧν ἐχωρίζετο ὁ χῶρος τῶν Δικαστῶν ἀπὸ τοῦ ἀκροατηρίου, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐν ταῖς κατακόμβαις (transenna). Πλεῖστα τεμάχια μεγάλα διαστύλων ἢ κοσμητῶν μαρμαρίνων μετὰ διαφόρων ἀναγλύπτων κοσμημάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ κατωτέρω, ὑπὲρ τὰ εἴκοσι τὸν ἀριθμόν, εὑρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ναοῦ, ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἀναμφισβητήτως μαρτυρεῖται ἡ τοιαύτη περίφραξις τῆς Σωλέας. Πιθανὸν ἐν τούτοις πολλὰ τούτων νἀπετέλουν τὸν διάκοσμον τοῦ Ἄμβωνος.

Ἡ δ' εἴσοδος εἰς ταύτην συνετελεῖτο κατὰ τὴν πρόσοψιν πρὸς Δ. διὰ τριῶν πυλίδων, τῶν «***Ἁγίων Θυρίων***» καλουμένων, ἅτινα καὶ «Καγκελλοθυρίδες» καὶ «Βηλόθυρα» ὠνομάζοντο, ἐκ τῶν βήλων (velum = παραπετασμάτων), ἅτινα ἀνήρ-

τηντο ἐπ' αὐτῶν. Τοιούτου δρυφάκτου τὴν ἀναπαράστασιν ἀπεπειράθη ὁ ἄνω μνημονευθεὶς συγγραφεὺς τῆς «Ἐκφράσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας» κ. Εὐγ. Ἀντωνιάδης ἐν σελ. 87 τοῦ II τόμου, σχ. 256. Τοιαύτη τις διάταξις θὰ ἦτο, ἧσσον πάντως μεγαλοπρεπής, καί ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βασιλικῇ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ προσόψει τῆς Σολέας τριῶν «Ἁγίων Θυρίων» ὑπῆρχον καὶ πλάγιαι θύραι, ὧν τὰ ἴχνη ἀνεκάλυψα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πρὸ τῆς Ἱερᾶς Κόγχης χώρου. Μεταξὺ δηλ. τῆς εἰσόδου ἑκατέρωθεν τῆς ὑπὸ τὸ «Σύνθρονον» ὑπογείου σήραγγος καὶ τῶν δύο ἐπιμήκων ὀρθογωνίων βάθρων ΚΚΚΚ ἐν τοῖς σημείοις ΜΜ ἀνεκαλύφθησαν *πλάκες πήλιναι* τετράγωνοι, φέρουσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἐγχαράκτους διαγωνίως κυματοειδεῖς γραμμάς. Αἱ πλάκες αὗται ἐσώθησαν κατὰ χώραν, ἔχουσι δὲ διάμ. 1·00×0·56, πρὸ αὐτῶν δὲ ἀνευρέθησαν ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος

Εἰκ. 2. Ἄποψις τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος αὐτῆς.

οὐδοὶ ἢ κατώφλια μαρμάρινα, φέροντα ἴχνη γόμφων θυρῶν.

Αἱ ἐσωτερικαὶ στοαί.

Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου χώρου προέβην εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ λοιποῦ ἐμβαδοῦ τοῦ ναοῦ, ὅπερ κατὰ τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς ἐσχημάτιζεν ἑκατέρωθεν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. διήκοντα δύο ἐπιμήκη ἐξογκώματα, ὡσεὶ λοφοσειράς. Ἦτο φανερὸν ὅτι κάτωθεν τούτων θὰ ὑπῆρχέ τι, πράγματι δὲ ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε τοὺς δύο ἑκατέρωθεν πλευρικοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ παρ' αὐτοὺς ἔσωθεν καὶ παραλλήλως τοὺς ***στυλοβάτας*** τῶν δύο μακροτάτων ***κιονοστοιχιῶν***, αἵτινες πάλαι ποτὲ ἐσχημάτιζον τὰς δύο πλευρικὰς ἐσωτερικὰς στοὰς τοῦ ναοῦ καὶ διήρουν τοῦτον εἰς ***τρία κλίτη***.

Οἱ στυλοβάται οὗτοι (πίν. 1, ΡΡΡΡ καὶ εἰκ. 2, ΒΒΒΒ) διήκουσι κατ' ὀρθὴν γωνίαν κατακορύφως

πρὸς τὴν πρόσοψιν τῆς Μ. Ἀψῖδος, ἔχουσι δὲ μῆκος μὲν 25·40 τὸ δὲ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 0·80-1·00, διότι ἔσω αἱ ἀποτελοῦσαι τούτους λίθινοι παχύταται πλάκες κατὰ μῆκος εἰσὶ λίαν ἐπιμελῶς προσηρμοσμέναι κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλας ἁρμογάς, κατὰ πλάτος τοὐναντίον, πρὸς τὴν ἔξωθεν πλευράν, τὴν πρὸς Β. καὶ Ν. εἰσὶν ἀκατέργαστοι καὶ μὲ ἀνώμαλον περίγραμμα, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πλευρὰ αὕτη ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ τοιχίων ἢ ὑπὸ τῶν δρυφάκτων, οἷα εἴδομεν ἀνωτέρω. Τὸ μῆκος τῶν πλακῶν τούτων εἶνε διάφορον ὡς τὸ πλάτος, δηλ. κυμαίνεται μεταξὺ 0·80 καὶ 1·50. Ἐπ' αὐτῶν δὲ ἀνὰ διαστήματα ἰσομήκη διακρίνονται ἴχνη ἀσβέστου, ἐξ οὗ φανερὸν καθίσταται ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἠρείδοντο κίονες. Τούτων σώζονται ἱκανῶς εὐμεγέθη τεμάχια, ἐξαχθέντα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ναοῦ. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ κίονες ἦσαν μονόλιθοι καὶ λεῖοι, ἄνευ ῥαβδώσεων, ἐκ κυανολεύκου μαρμάρου, ἔχουσι δὲ τὰς ἑξῆς διαστάσεις: μῆκος 0·80, 1.35 καὶ 1·75· διάμετρος 0·48, 0·44, 0·42.

Ἐπὶ δὲ μιᾶς τῶν πλακῶν τοῦ στυλοβάτου τοῦ μεσημβρ. κλίτους κειμένης εἰς ἀπόστασιν 15·50 ἀπὸ τῆς προσόψεως τῆς ἀψῖδος (πίν. 1, Σ, εἰκ. 2 +) ἀναγινώσκεται λίαν εὐκρινῶς δι' ὡραίων, λίαν ἐπιμεμελημένων χαρακτήρων τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

Σ. ΣΕΙΜΑΚΟΣ
Ν

Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε πιθανὸν ῥωμαϊκῆς προελεύσεως, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ναόν, ἴσως δὲ ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἐλήφθη οὕτω ἐκ προγενεστέρου ῥωμαϊκοῦ κτιρίου, οἷα ὑπῆρχον πλεῖστα ἐν Νικοπόλει. Τοῦτο προσεπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιγραφή, διότι πρὸ τοῦ πρώτου ψηφίου Σ καὶ τοῦ κάτωθεν Ν ἡ πλὰξ εἶνε ἄνωθεν ἐλαφρῶς ἀποκεκρουσμένη, ὥστε δὲν ἀποκλείεται ὅτι ὑπῆρχον ἐπ' αὐτῆς καὶ ἄλλα ψηφία καὶ ὅτι ταῦτα ἦσαν συνέχεια ἐξ ἄλλης ἐνεπιγράφου ὁμοίας πλακός. Ὑπολείπεται ἐν τούτοις πάντοτε ἡ ἀπορία πῶς ἐν ναῷ οὕτω μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐν θέσει οὕτω περιβλέπτῳ διετηρεῖτο ἐπιγραφὴ ἐθνικὴ καὶ ἀλλοτρία πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ περίεργον παρετηρήθη. Καθαρίζοντες δηλ. τὸ ἔδαφος τοῦ βορεινοῦ πλαγίου κλίτους ἀπεκαλύφθη στρῶσις ἐκ *μικρῶν μαρμαρίνων πλακῶν* ἀκανονίστου σχήματος, αἵτινες ἐν εἴδει προχείρου μωσαϊκοῦ καλύπτουσι τὸ δάπεδον. (Εἰκ. 3, Πιν. 1.). Τὸ κακότεχνον τοῦτο κατασκεύασμα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπῆρχεν ἀρχικῶς ἐν τῷ ναῷ, θὰ εἶνε δὲ πάντως μεταγενεστέρα ἐπισκευὴ καταστραφέντος πιθανῶς προϋπάρχοντος ψηφιδωτοῦ, οἷον ἐκάλυπτεν ὁλόκληρον τὸν ναόν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς.

Εἰκ. 3. Ἀκανόνιστον πλακόστρωτον ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ.

Ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῆς κιονοστοιχίας, οὗτος θὰ ἦτο ὁ συνήθης τοῖς Βυζαντινοῖς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας «Κορινθιακός», καθ' ὃν τρόπον οὗτοι διέπλασαν τὴν ἄκανθαν καὶ τοὺς ἕλικας. Τοιοῦτον κιονόκρανον εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ναοῦ, ἐν τῷ νάρθηκι (εἰκ. I, IM), ἀλλ' αἱ διαστάσεις αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅπως θεωρήσωμεν τοῦτο ἀνῆκον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διπλῆν τοῦ ναοῦ Στοάν. Πολλῷ μᾶλλον ἐκ ταύτης ἐσυλήθησαν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Βασιλικῆς τὸ ἐν τῷ περιστυλίῳ ἢ ὑποστέγῳ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ὀθωμανικοῦ τεμένους *κορινθιακὸν κιονόκρανον*, ὅπερ σχεδιάσας προχείρως κατεχώρισα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑται-

ρείας τοῦ 1914 ἐν τῇ περὶ «χριστιαν. μνημείων Πρεβέζης» μελέτῃ μου.

Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἡ κιονοστοιχία αὕτη, κατὰ τὸν συνήθη τύπον τῶν ἀρχαιοτάτων Βασιλικῶν, θὰ ἦτο *διώροφος*, ἡ δ' ἄνω σειρὰ θ' ἀπετελεῖτο ἐκ λεπτοτέρων κιόνων μετὰ μικροτέρων κιονοκράνων, ἐξ ὧν σώζονται εἴτε τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν κορινθιακόν, τὸ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Νάρθηκος προελθόν, εἴτε τινὰ τῶν ἐν τῷ περιστυλίῳ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ὀθωμανικοῦ τεμένους, ὧν ἰδὲ τὰ σχήματα ἐν τῇ ἄνω μνησθείσῃ διατριβῇ.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἁπάντων τῶν εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης τοῦ ἐμβαδοῦ εἰσι τὰ *ψηφιδωτά*, ἅτινα ἐκάλυπτόν ποτε ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ ὧν σήμερον ἐλάχιστον μέρος διεσώθη, καὶ τοῦτο δ' ὅμως ἱκανὸν ὅπως μαρτυρήσῃ περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ ἐξόχου καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης

Εἰκ. 4. Ἄποψις Νάρθηκος Βασιλικῆς Νικοπόλεως μετὰ τῶν τριῶν πρὸς τὸν κυρίως ναὸν πυλῶν.

Βασιλικῆς. Ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ περιλάβωμεν ἐν εἰδικῷ Κεφαλαίῳ, διότι ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀποτελεῖ ἓν τῶν περιφανεστάτων μνημείων τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς τέχνης.

Αἱ τρεῖς πύλαι τοῦ ναοῦ.

Εἰκ. 4, ΑΕΕ, πίν. 1, Β, Υ. Υ.

Καθαρίσαντες ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν ἐμβαδὸν τῆς Βασιλικῆς ἀπεκαλύψαμεν πρὸς Δ. αὐτοῦ τὸν δυσμικὸν τοῖχον ταύτης, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι *τρεῖς πύλαι*, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰ τρία τοῦ ναοῦ κλίτη. Διὰ τῶν τριῶν τούτων πυλῶν εἰσήρχοντο οἱ προσκυνηταὶ ἐκ τοῦ Νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν. Καὶ τῆς μὲν κεντρικῆς, τῆς μεγίστης ἁπασῶν, τὸ εὖρος εἶναι 2·98, τῶν δὲ πλευρικῶν ἑκατέρωθεν 1·60. Τὸ δὲ πάχος τοῦ τοίχου εἶνε περὶ τὰ 0·80. Ἡ μεσαία μεγάλη πύλη ἐκαλεῖτο «Βασιλική», διότι δι' αὐτῆς εἰσήρχετο εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὰς ἐπιφανεῖς ἑορτὰς ὁ Βασιλεύς, συμβολίζει δ' αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰπόντα τὸ περίφημον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀναγράφεται ἐφ' ἁπασῶν τῶν εἰκόνων Αὐτοῦ τῶν Βυ-

ζαντινῶν: «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν ὅτι Ἐγώ εἰμι ἡ πύλη τῶν προβάτων...» (Ἰωάν. Κεφ. Ι'). Ἀκριβῶς δὲ καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πύλης ταύτης κεῖται καὶ ἡ πρὸ τοῦ οὐδοῦ αὐτῆς ἐν θέσει γ (πίν. 1) ***σπουδαία ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή***, περὶ ἧς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὁ Νάρθηξ.

Εἰκ. 4, πίν. 1. Ψ. Ω.

Ὡς πᾶσα ἀρχαία χριστιανικὴ Βασιλικὴ καὶ πᾶς ἐν γένει βυζαντ. ναός, καὶ ὁ ἡμέτερος ὁμοίως ἐν Νικοπόλει εἶχε τὸν μέγαν αὐτοῦ ***δρομικὸν Νάρθηκα***, οὕτως ὀνομασθέντα ἕνεκα τοῦ ἐπιμήκους σχήματος αὐτοῦ. Ὁ Νάρθηξ οὗτος διήκει ἀπὸ Β πρὸς Ν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ κεντρικὸν μέγιστον. Ἀλλ' ἡ ἐκσκαφὴ τούτου ἀπήτησεν ὑπερανθρώπους κόπους ἐκ μέρους τῶν ἐργατῶν, διότι οὗτος ἐσχημάτιζε συμπαγῆ, σκληρόν, ἐπιμήκη ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ χωμάτων λόφον δυσχερέστατα ἀνασκαπτόμενον. Ὁ Νάρθηξ οὗτος ὑπερβάλλει κατὰ πολύ, ὡς ἐν πλείστοις χριστιαν. ναοῖς, τὸ εὖρος τοῦ κυρίως ναοῦ, ὑπερεκτεινόμενος ἔνθεν κἀκεῖθεν ὡσεὶ ἐπιμήκης κυλινδρικὴ ῥάβδος ἢ κάλαμος, ἐξ οὗ πιθανῶς καὶ ἡ πρὸς τὸν φυτικὸν «νάρθηκα» ἐξομοίωσίς του. Κατὰ ταῦτα τὸ ὁλικὸν αὐτοῦ ἔσωθεν μῆκος ἀνήρχετο εἰς 33 μ., τὸ δὲ πλάτος εἰς 4·50 περίπου, δηλ. τὸ ἥμισυ τοῦ τῆς «Ἁγίας Σοφίας» Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκ τῆς μεγάλης δ' ἐκ λίθων καὶ πλίνθων ἐπιχώσεως, ὕψους πολλάκις μέχρι 3 μ., συμπεραίνω ὅτι καθ' ἃ οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιαν. Ναρθήκων καὶ ὁ ἡμέτερος ἦν ἐστεγασμένος ἄνωθεν ὑπὸ ἡμικυλινδρικοῦ ἐκ πλίνθων θόλου ἢ καὶ ὑπὸ σταυροθολίων. Καὶ τὸ μὲν κεντρικὸν τμῆμα ἀποτελεῖ αἴθουσαν μεγαλοπρεπῆ λίαν ἐπιμήκη, ἔχουσαν μῆκος μὲν 17·90, πλάτος δὲ 4·50.

Ἡ μεγάλη αὕτη αἴθουσα συγκοινωνεῖ πανταχόθεν καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῆς πλευρῶν μετὰ πάντων τῶν διαμερισμάτων τῆς Βασιλικῆς, διὸ καὶ φέρει ἐπὶ πασῶν τῶν πλευρῶν θύρας. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, δι' οὗ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ, ὑπάρχουσιν αἱ τρεῖς κύριαι πύλαι ΒΥΥ' περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, ἑκατέρωθεν δὲ πρὸς Β καὶ Ν ὑπάρχει ἀνὰ μία θύρα, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἔνθεν μὲν πρὸς τὸ μεσημβ. δῶμα, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὸ βορεινὸν (ζπ). Τέλος ἐν τῷ δυσμικῷ τοίχῳ παραδόξως ἀντὶ τριῶν, ὡς ἀνεμένετο, ὑπάρχουσι ***δύο μόνον θύραι*** (θ. ι, εἰκ. 4, Δ Η), συγκοινωνοῦσαι μετὰ τοῦ ***Αἰθρίου*** ἢ ***Ἐξωνάρθηκος***, μέσης τοιαύτης μὴ ὑπαρχούσης, ἀντιστοιχούσης πρὸς τὴν μεγάλην ***Βασιλικὴν*** τοῦ ναοῦ πύλην. Τὸ δ' εὖρος τῶν θυρῶν ἔχει ὧδε: τῶν δύο πλευρικῶν Ν. 1·38. Β. 1·27, τῶν δυσμικῶν 2·23. Τὸ δὲ πάχος τῶν τοίχων ποικίλλει μεταξὺ 0·67 καὶ 0·78.

Κατὰ δὲ τὸ βόρειον μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ τοίχου ὑπάρχει βάθρον ἐπίμηκες (κ. πεζοῦλι), ὕψ. 0·40 καὶ πλάτ. 0·55, πλινθόκτιστον, ὅπερ ἐκτίσθη ἐν ὑστέροις χρόνοις, ἴσως πρὸς στερέωσιν τῶν τοίχων ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρῆσιν.

Τὸ δὲ μεσημβρινὸν δωμάτιον ἢ τμῆμα τοῦ Νάρθηκος εἶνε καὶ τοῦτο ἐπίμηκες 11·93 μ., πλάτους δὲ τοῦ αὐτοῦ, καταλήγει δὲ πρὸς μεσημβρίαν εἰς ἡμικυκλικὴν ***ἀψῖδα*** ἢ ***κόγχην*** βάθους 2·10. Ἐν δὲ τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον αὐτοῦ ὑπάρχει θύρα μικρὰ πλ. 1·00.

Τέλος τὸ πρὸς Ἄρκτον δωμάτιον ἦτο σχεδὸν τετραγωνικόν, διότι ἔχει μῆκος (ἐσωτερικὸν πάντοτε) 7,60 πρὸς 6,10 πλ., ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀλλ' ὡς ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ ὅ,τι πρὸ παντὸς περιφανέστατον καὶ θαυμαστὸν ἀπεκάλυψεν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Νάρθηκος εἶνε τὸ ***ψηφιδωτὸν δάπεδον***, ὅπερ διατηρεῖται σχεδὸν εἰπεῖν ἀκέραιον, καλύπτον ὡς πολύχρωμος καὶ ποικιλόσχημος τάπης ὁλόκληρον τὸ ἐμβαδόν. Ἐπίσης δὲ παρὰ τὴν θύραν τοῦ μεσημβρινοῦ δωματίου τοῦ Νάρθηκος τὴν συγκοινωνοῦσαν πρὸς τὴν μεγάλην τούτου κεντρικὴν αἴθουσαν ἀπεκαλύφθη ἑτέρα σπουδαιοτάτη ***ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή***, πολλὰ ἡμᾶς περὶ τοῦ ναοῦ τούτου διδάσκουσα. Ἀλλὰ περὶ ταύτης ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Νάρθηκος ψηφιδωτῶν ἐκτενὴς γενήσεται λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὁ Νάρθηξ ἐχρησίμευεν, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ ὡς τόπος τῶν ***Κατηχουμένων***, ἤτοι τῶν διὰ τῆς Κατηχήσεως εἰς τὸ Βάπτισμα παρασκευαζομένων, κατὰ δὲ τὸν Ἀλεξανδρείας Διονύσιον «ὁ πρόναος οὗτος (ὁ Νάρθηξ δηλ.) δευτέρας ἐστὶ μετανοίας, ὁ τῶν ἀκροωμένων λεγόμενος». Ἄλλος δὲ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Βαλσαμών, γράφει ὅτι «οἱ ἁμαρτάνοντες ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν

11 10 16.

ἀκροάσονται τῶν θείων Γραφῶν ἐν τῷ Νάρθηκι». Ἐν αὐτῷ ἵσταντο καὶ οἱ **ἀκροώμενοι**, ὡς καὶ οἱ **φωτιζόμενοι**, οἵτινες πάντες ἦσαν διάφοροι διαβαθμίσεις τῶν Κατηχουμένων (πρβ. Ἀντωνιάδου Ἔκφρασ. Ἁγ. Σοφ. τόμ. Ι σελ. 171-3).

Ἐξωνάρθηξ ἢ Αἴθριον.

Πίν. 1. κλμξ.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Νάρθηξ εἶχε δύο θύρας ἐν τῷ δυτικῷ τοίχῳ (Πίν. Ι. 0. ι, εἰκ. 3, ΔΗ), διὰ τούτων δὲ ἐξήρχετό τις οὐχὶ εἰς τὴν ὁδόν, ἀλλ᾿ εἰς ἄλλο τι διαμέρισμα τοῦ ναοῦ στενῶς μετὰ τοῦ Νάρθηκος συνεχόμενον, ὅπερ κοινῶς ***Ἐξωνάρθηξ*** καλεῖται. Ἐὰν τοῦτο ἦτο κεκαλυμμένον ἢ ἦτο αὐλή τις, ***Αἴθριον*** καλουμένη, καὶ ὑπὸ στοῶν πέριξ περιβαλλομένη, περὶ τούτου δὲν δύναμαι οὐδὲν βέβαιον νὰ εἴπω ἐνταῦθα, διότι ἐλλείψει χρόνου δὲν ἠδυνήθην νἀνασκάψω ὁλόκληρον τὸν εὐρύτατον τοῦτον χῶρον, ὅστις ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου μῆκος πρὸς τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν τοῦ Νάρθηκος, πλάτ. δὲ 14 μ. ὥστε πρόκειται περὶ μεγίστου τετραπλεύρου ὀρθογωνικοῦ χώρου, ὅστις δ᾿ ὅμως ἦτο διῃρημένος διὰ τοιχίων, ὧν σώζονται τὰ ἴχνη. Ἀλλὰ περὶ τούτων πάντων θὰ διαφωτισθῶμεν διὰ μελλούσης σκαφῆς, ἥτις θέλει φέρει εἰς φῶς ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τοῦ χώρου τούτου μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐξωτερικῆς προσόψεως.

Τὸ σπουδαῖον εἶνε ὅτι καὶ ὁ ἐξωνάρθηξ οὗτος εἶχε τὸ δάπεδον ἐστρωμένον ὁμοίως διὰ ψηφιδωτοῦ, οὗ ἀπεκάλυψα μεγάλην ἔκτασιν, δηλ. ὁλόκληρον τὸ πρὸ τῆς πύλης Θ τμῆμα μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου, μήκους μὲν 14· μ. πλάτους δὲ 4·50μ., τὸ περίεργον δ᾿ εἶνε ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο εὑρητο ὑπὸ ἐπίχωσιν πολλάκις μόλις 0·30 καὶ εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐπὶ χίλια τετρακόσια περίπου ἔτη διετηρήθη τοῦτο σχεδὸν ἀκέραιον!

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ «Ἐξωνάρθηκος», ὀνόματος μὴ ἀπαντῶντος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, οἵτινες καλοῦσι τοῦτον «ἐξώτατον Νάρθηκα» καὶ «Παρανάρθηκα», παρατηροῦμεν ὅτι ἐν αὐτῷ διέτριβον, ἢ ἵσταντο μᾶλλον, οἱ «***Προσκλαίοντες***», ἤτοι ἐκεῖνοι οἱ μετανοοῦντες, οἵτινες ὑφίσταντο τὴν πρώτην καὶ βαρυτάτην αὐτῶν ποινὴν ἐπὶ διαπραχθέτι ἐγκλήματι. Οὕτω π.χ. οἱ ἐπὶ συζυγικῇ ἀπιστίᾳ καταδεδικασμένοι ἔδει «ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνάπτεσθαι τοῖς πιστοῖς καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι» ***Κανόνες*** παρὰ Migne P. G. τ. 137 σ. 808. Τί σωτήριον θὰ ἦτο ἐὰν καὶ σήμερον ἐφηρμόζετο ὁ κανὼν οὗτος! Τοιουτοτρόπως δέ, γράφει ὁ κ. Ἀντωνιάδης (ἐν Ε. Ἁ. Σ. τόμ. Ι σελ. 139), «οἱ μὲν προσκλαίοντες ἵσταντο ἔξωθεν καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ ἀκροώμενοι ἐν τῷ Νάρθηκι, οἱ ὑποπίπτοντες ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ ἄχρι τῆς ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐκφωνήσεως: «Ὅσοι κατηχούμενοι!» ὁπότε καὶ ἐξωθοῦντο σὺν τοῖς κατηχουμένοις εἰς τὸν πρόναον, οἱ δὲ συνιστάμενοι καὶ μετέχοντες ἐν αὐτῷ τῷ ἐσωτερικῷ σὺν τοῖς πιστοῖς, ἄχρι τέλους τῆς λειτουργίας».

Βασίλειος δ᾿ ὁ Μέγας καταδικάζει εἰς ***ἰσόβιον πρόσκλαυσιν*** τοὺς ἀρνησιθρήσκους (Ἐπιστολαὶ παρὰ Migne P. G. τ. 32 σελ. 797).

Ἐμακρηγόρησα ὀλίγον τι περὶ τὸ θέμα τῆς χρήσεως τοῦ Ἐξωνάρθηκος, διότι διὰ τῶν μνημονευθέντων χωρίων τῶν Ἁγίων Πατέρων λαμβάνουσι ζωὴν τὰ τοσοῦτον ὀργανικὰ ταῦτα μέλη τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς, ἅτινα σήμερον, ἀπονεκρωθέντων τῶν τύπων καὶ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκείνων ἁγνῶν χριστιανικῶν ἠθῶν, ἀπώλεσαν πᾶσαν σημασίαν, οὐδεμίαν δ᾿ ἐμποιοῦσι πλέον εἰς ἡμᾶς νῦν ἐντύπωσιν, οὐδὲ συγκίνησιν, ὡς ὤφειλον.

Πρόθεσις. Διακονικόν.

Εἰκ. 1, Ξ, Ξ. Πίν. 1, Η, Θ.

Συγχρόνως πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ κάτω, πρὸς Δ., τμήματος τῆς Βασιλικῆς, εἰργαζόμην καὶ ἐν ταῖς ἀμφὶ τὴν Ἱερὰν Κόγχην πτέρυξιν αὐτῆς, διότι καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἐφαίνοντο ἤδη καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ μέσου τῶν θάμνων καὶ τῶν πετρῶν ἴχνη τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Μ. Ἁψῖδος κατ᾿ ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ διηκόντων τοίχων. Παρ᾿ αὐτοὺς ἐσχηματίζοντο δύο ἀληθεῖς λόφοι ἐκ χωμάτων, κεράμων καὶ λίθων, ἡ δ᾿ ἐπίχωσις ἔφθανε σχεδὸν τὰ 3 μέτρα, διὸ καὶ ἡ ἐκσκαφὴ αὐτῶν διήρκεσε περὶ τὰς δέκα καὶ πέντε ἡμέρας, κατεβλήθη δὲ τεράστιος κόπος πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν ***δύο τετραγώνων***, οἷα, μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐμβαδῶν, ἀπεδείχθη ὅτι σχηματίζουσιν αἱ δύο αὗται πτέρυγες. Ἑκάτερον δὲ τῶν τετραγώνων τούτων

ἔχει ἴσον μῆκος πρὸς πλάτος, 7×7, εἰσὶ δὲ πανταχόθεν ἐξωτερικῶς κεκλεισμένα, μόνον δὲ πρὸς τὰ ἔσωθεν ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τῆς κεντρικῆς καὶ τῶν πλαγίων στοῶν, μετὰ μὲν τῆς κεντρικῆς διὰ τῶν μεταξὺ τῶν κιόνων κενῶν, τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους κιονοστοιχιῶν, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἦσαν, ὡς ἄνω ἐρρήθη, τέλεον ὑπὸ διαστύλων πεφραγμένα, μετὰ δὲ τῶν πλευρικῶν στοῶν διὰ τῶν *θυρῶν* Π καὶ Ο, ὧν ἀνευρέθησαν αἱ παραστάδες καὶ τὰ *μαρμάρινα κατώφλια*.

Τὰ δύο μεγάλα ταῦτα τετράγωνα δώματα ἐπεῖχον, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς χριστιαν. ναοῖς, θέσιν τὸ μὲν ἐκ δεξιῶν τῆς Μ. Ἀψῖδος, τὸ βορεινόν, ***Προθέσεως***, τὸ δ' ἀντίστοιχον, ἐξ εὐωνύμων αὐτῆς, τὸ μεσημβρινόν, ***Διακονικοῦ***, ὠνομάζοντο δὲ ὡς ἐκ τῆς παρὰ τὸ Ἱερὸν Βῆμα θέσεως αὐτῶν καὶ «***Παραβήματα***».

Καὶ ἡ μὲν Πρόθεσις εἶνε οἱονεὶ τὸ *Θυσιαστήριον*, συμβολίζει δὲ τὴν φάτνην καὶ τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, ἀπετέλει δὲ πάλαι ποτὲ μέρος τοῦ «Σκευοφυλακείου», οὗ τὰ διάφορα ἱερὰ σκεύη, ὁ δίσκος, ὁ ἀστερίσκος, τὰ καλύμματα κλπ. ἀποτυποῦσι τὴν θείαν ἐνσάρκωσιν καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς δῶρα. Τὸ δὲ διακονικὸν ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαιότερον ἐν χρήσει ὄνομα «*Μητατώριον*». Τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ ἑξῆς χωρίου τοῦ Εὐχολογίου: «*Μετὰ τὸ ψάλλειν τὴν τριτέκτην κατέρχεται ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης ἐν τῷ μεσατωρίῳ ἤγουν τῷ διακονικῷ, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ Ἅγιον Θυσιαστήριον ἐκ τοῦ μέρους δεξιοῦ*» (Δουκαγγίου S. S. παραγρ. 86). Τὸ δὲ ὄνομα «Μητατώριον» προέρχεται ἐκ τοῦ λατιν. mutatorium = *ἀλλαξιμάριον*, διότι ἐν αὐτῷ ἀπέκειντο τὰ τοῦ ναοῦ ἱερὰ ἄμφια, σκεύη καὶ κειμήλια, ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς καὶ τὰ τῶν πατρικίων στασίδια, ἐν αὐτῷ δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἤλλασσον κατὰ τὴν θείαν μυσταγωγίαν τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ναοῦ ἦν πολλάκις εὐρυχωρότατον, τὸ δὲ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ἦν τοσοῦτον εὐρύ, ὥστε καὶ σύνοδοι ἐν αὐτῷ συνεκροτήθησαν καὶ δικαστήρια ἐκκλησιαστικὰ (ἴδε *Βυζαντίου* ΚΠ. τ. α' σ. 494). Ἐκ τούτου κατὰ συνήχησιν καὶ σύγχυσιν τῶν λέξεων ἐκαλεῖτο καὶ *Δικανικόν*, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν «Sacristie» τῶν καθολικῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐν ἅπασι σχεδὸν σήμερον τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιαν. ναοῖς ἑκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς Κόγχης σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου *δύο* ἔτι *κόγχαι* πρὸς δήλωσιν τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ, τοιαῦται δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βασιλικῇ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα αὐτῆς, καθὰ δὲ πρῶτος παρετήρησε καὶ ἀπέδειξεν ὁ διάσημος Βυζαντινολόγος Edwin Fresfield, εἶτα δὲ μετ' αὐτὸν ὁ οὐχ ἧττον δεινὸς ἡμέτερος ***Σ. Ἀντωνιάδης***, φαίνεται ὅτι *ἐν οὐδεμιᾷ σχεδὸν Βασιλικῇ ἢ χριστιαν. ναῷ ἐν γένει μέχρι Ἰουστίνου Β'* (565-578) *ὑπάρχουσι τοιαῦτα «κογχοειδῆ παραβήματα» ἢ καὶ ὅπου ὑπάρχουσιν, εἰσὶ ταῦτα μεταγενέστεραι προσθῆκαι*.

Ὁ Fresfield μάλιστα ἀποδίδει τὴν μετασκευὴν ταύτην εἰς βαθύτερον αἴτιον, εἰς αὐτὴν τὴν μεταβολὴν ἔν τισι τοῦ Λειτουργικοῦ, ὁπότε ὁ Ἰουστῖνος «*προσέθηκε καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν τὰς δύο ἁψῖδας*». Πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν δὲ ταύτην παράδοσιν συμφωνεῖ πληρέστατα σχεδὸν ἡ διασκευὴ τῶν σωζομένων ἀρχαιοτάτων ναῶν, οἷον τῆς ἐν ΚΠ μονῆς τοῦ Στουδίου, τῶν αὐτόθι ναῶν τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίου Δημητρίου καὶ Ἁγίας Παρασκευῆς (Ἐσκῆ Τζουμᾶ), τῶν ἐν Ἐφέσῳ, Σάρδεσι, Φιλαδελφείᾳ, Συρίᾳ, Ὄρει Σινᾷ κλπ. κλπ.

Ὁ κ. Εὐγ. Ἀντωνιάδης μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ μοναδικῆς ἀκριβολογίας ἐν σελ. 134 τοῦ Β' τόμ. τῆς ΕΑΣ. παραθέτει πλήρη ἀναγραφὴν ἁπάντων τῶν μέχρι Ἰουστίνου ἀπὸ τοῦ Δ'-Ϛ' αἰῶνος καὶ εἶτα ἀπὸ τούτου μέχρι τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ναῶν, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι «α' οἱ ἀρχαιότατοι ναοὶ ἐστεροῦντο παραβημάτων, β') ὅτι περὶ τὰ 515 ἀναφαίνονται θάλαμοι ὀρθογώνιοι παρὰ τὸ βῆμα, γ') ὅτι ἐσωτερικαὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν ἀδύτων κόγχαι, μὴ προβάλλουσαι ἔξωθεν, ἤρξαντο ὑπάρχουσαι τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ δ') ὅτι τὰ συνήθη παραβήματα ἀποβαίνουσι γενικὰ σχεδὸν κατὰ τὴν ζ' ἑκατονταετηρίδα».

Ἐνδιετρίψαμεν μακρότερον περὶ τὸ ζήτημα τοῦ σχήματος τῆς *Προθέσεως* καὶ τοῦ *Διακονικοῦ*, διότι, ὡς βλέπει πᾶς τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω, δύναται τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σοβαρὰ βάσις χρονολογίας τῶν χριστιανικῶν καὶ βυζαντιακῶν ναῶν. Προκαταβολικῶς δὲ καὶ ἐκ μόνου τοῦ τεκμηρίου τού-

του δυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε νἀναγάγωμεν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν Νικοπόλει Βασιλικὴν εἰς τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ὀλίγα δηλ. ἴσως ἔτη πρὸ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ Β΄. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἐκτενῶς ἐν τοῖς ἑξῆς, ὅταν θἀσχοληθῶμεν περὶ τῆς χρονολογήσεως τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

Β΄.

Ἡ τοιχοδομία τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

Μετὰ τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς κατόψεως καὶ τοῦ ἐν γένει σχήματος τῆς εἰρημένης μεγάλης ἐν Νικοπόλει χριστιαν. Βασιλικῆς ἐξετάσωμεν ἤδη διὰ βραχέων τὸν τρόπον καὶ τὴν ὕλην τῆς τοιχοδομίας ἐν αὐτῇ, διότι, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης πολυτιμότατα προκύπτουσι συμπεράσματα, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν ἀρχαίων, ἐθνικῶν τε καὶ χριστιαν. μνημείων.

Ἡ τοιχοδομία λοιπὸν τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀποτελεῖται ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν καὶ κυρίως ἐκ *λιθοδομίας*, ἐκ λίθων δηλ. ἀκατεργάστων, «ἀργῶν», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ᾽ οὐχὶ μεγάλου σχήματος, μικρῶν δ᾽ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετ᾽ ἀσβέστου «ὑδραυλικῆς» ἢ «ἐφύδρου» συνεχομένων. Ἡ ἄσβεστος αὕτη περιέχει, κατὰ τὴν τότε παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς συνήθειαν, συντρίμματα κεράμων, πετρῶν ἢ χαλικίων, ἦτο δηλ. εἶδός τι *σκυροκονιάματος* (béton), ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἐξ *ὁριζοντίων σειρῶν ἢ ζωνῶν ἐκ πλίνθων*, αἵτινες περιθέουσι καὶ περιζωννύουσιν ὁλόκληρον τὸν ναὸν καὶ συνέχουσι τοῦτον, ἀντικαθιστῶσαι τὴν ἀρχαιοτέραν *ξυλοδεσίαν* ἢ τὴν σήμερον ἐν μεγίστῃ χρήσει *σιδηροδεσίαν*. Αἱ ζῶναι αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε συνήθως ἐπαλλήλων σειρῶν πλίνθων, ἐπαναλαμβάνονται δὲ συμμετρικῶς ἀνὰ ἥμισυ καὶ πλέον μέτρον, διακόπτουσαι οὕτω τὴν μονοτονίαν τῆς λιθοδομίας. Αἱ πλίνθοι εἰσὶ τετράγωνοι καὶ παχεῖαι (μηκ. πλευρᾶς 0,27-29 καὶ πάχος 0,07-00,8) ἐκ λίαν καθαροῦ, ἐρυθροτάτου πηλοῦ.

Ὁ μικτὸς οὗτος τρόπος τοιχοδομίας καὶ ἰδίως ἡ κατὰ ζώνας διάθεσις τῶν πλίνθων καθ᾽ ὡρισμένα διαστήματα εἶνε λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν Βυζαντινῶν μνημείων. Ὁ διάσημος γάλλος ἀρχιτέκτων *Aug. Choisy*, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐξηκρίβωσε δι᾽ ἐπιτοπίου μελέτης πάντων τῶν βυζαντινῶν μνημείων τὴν τεκτονικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν τούτων, συγγράψας τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα «l'art de bâtir ches les Byzantins» (Paris, 1883) διὰ μακρῶν περιγράφει τὸ τεκτονικὸν τοῦτο σύστημα, διὰ δὲ τὰς ἐκ πλίνθων ζώνας ρητῶς λέγει ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ σχεδὸν ποτὲ δὲν ἔκτιζον χωρὶς νὰ παρενθέτωσι τοὐλάχιστον ἐκ *τριῶν ἐπαλλήλων σειρῶν πλίνθων* ζώνας.

Τὸ μικτὸν τοῦτο σύστημα ἐγνώριζον καὶ οἱ Ρωμαῖοι, εἴπερ τις δὲ καὶ ἄλλη, ἡ Νικόπολις παρέχεται ἡμῖν πληθὺν ὑποδειγμάτων τῆς Ρωμαϊκῆς διὰ λίθων καὶ πλίνθων τεκτονικῆς. Ἀλλὰ παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ σύστημα τοῦτο κατέστι οἱονεὶ ἐθνικόν, ἐκ παραδόσεως δὲ ἐμονιμοποιήθη καὶ διῃωνίσθη καὶ μέχρι σήμερον ἔτι ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ. Ἐπίσης δὲ χαρακτηριστικὸν τῶν Βυζαντινῶν τεκτόνων εἶνε τὸ πάχος τοῦ ἀσβεστοκονιάματος, οὗ ποιοῦνται χρῆσιν, διότι τοῦτο φθάνει καὶ ὑπερβάλλει πολλάκις καὶ αὐτὸ τὸ τῶν πλίνθων.

Ἀλλ᾽ ἐκεῖνο ὅπερ ἰδιαζόντως προσείλκυσε τὴν ἡμετέραν προσοχὴν καὶ ὅπερ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως εἶνε ἡ μεγάλη ὁμοιότης, ἣν ἔχει ἡ τοιχοδομία ταύτης πρὸς τὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ τεραστίου τείχους τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, οὗ σώζεται μέγιστον μέρος, προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν πάντων τῶν διερχομένων διὰ Νικοπόλεως, διέρχονται δέ, ὡς γνωστόν, δι᾽ αὐτῆς πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ μεταβαίνοντες ἐκ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα, διότι ἡ ἁμαξιτὴ τούτων ὁδὸς διασχίζει διαγωνίως ὁλόκληρον τὴν πεφημισμένην ταύτην ἑλληνορρωμαϊκὴν τοῦ Αὐγούστου κοσμόπολιν ***(εἰκ. 5)***.

Τὰ τείχη λοιπὸν ταὐτά εἰσιν ᾠκοδομημένα ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τεκτονικὸν μικτὸν τρόπον, παρουσιάζουσι δὲ οὐ μόνον τὰς αὐτὰς *ἐκ πέντε σειρῶν πλίνθων ὁριζοντίας ἐπαλλήλους ζώνας, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος καὶ πάχος τῶν πλίνθων*, ὡσεὶ συγχρόνως νὰ ᾠκοδομήθησαν ἀμφότερα τὰ ἀριπρεπῆ ταῦτα μνημεῖα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἐργαστηρίου νὰ ἐξῆλθον ἀμφοτέρων αἱ πλίνθοι. Τὰ δὲ τείχη ταῦτα οὐδαμῶς εἰσι ρωμαϊκά, διότι τοὐναντίον φέρουσιν ἐντετειχισμένους ἰδίως ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ περὶ τὰς γωνίας τῶν τειχῶν, τοὺς πύργους καὶ τὰς

Εἰκ. 5. Τμῆμα τοῦ τείχους Νικοπόλεως μετὰ τῆς πρὸς Δ. μεγάλης πύλης καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν πύργου.

παραστάδας τῶν πυλῶν πλείστους ἀρχαίους ἐπιτυμβίους ἐνεπιγράφους καὶ ἐξ ἄλλων ἐθνικῶν μνημείων λίθους, ἐξ οὗ δῆλον καθίσταται ὅτι ἐποιήθησαν κατὰ τοὺς ὑστέρους μετὰ τὸν Αὔγουστον χρόνους, καὶ δὴ πιθανώτατα περὶ τὸν Ε΄ αἰῶνα μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γότθων, περὶ ἧς γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρξεν ὀλεθριωτάτη διὰ τὴν Νικόπολιν. Εἶνε λοιπὸν λίαν φυσικὸν μετὰ τὴν τοιαύτην καταστροφὴν τότε τὸ πρῶτον οἱ Νικοπολῖται νὰ ἐσκέφθησαν περὶ σοβαρᾶς ὀχυρώσεως τῆς πόλεώς των καὶ νὰ ἀνήγειρον τὰ τείχη, ἅτινα καὶ αὐτὴ ἡ παράδοσις μέχρι σήμερον ἀποδίδει εἰς τὸν μέγαν διακοσμητὴν καὶ τειχιστὴν τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους, τὸν Ἰουστινιανόν.

Οὕτω ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῆς τοιχοδομίας ἀμφοτέρων τῶν μνημείων τούτων ἐνισχύει τὴν χρονολογίαν αὐτῶν ἀναγομένην, ὡς εἴπομεν, ὡς ἐκ τῆς τεκτονικῆς μεθόδου, εἰς τοὺς καθαρῶς Βυζαντιακοὺς χρόνους. Ποῖον δ' ὅμως τῶν μνημείων τούτων ἐκτίσθη πρότερον, ἐὰν δηλ. προηγήθη ἡ Βασιλικὴ ἢ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς πόλεως τεῖχος, τοῦτο δὲν εἶνε εὔκολον νὰ βεβαιώσῃ τις ἐκ τοῦ προχείρου, οὐχ ἧττον ἐκ τῆς βραχείας μελέτης, ἣν ἐποιησάμην ἐπὶ τῶν τειχῶν, εἰκάζω ὅτι ταῦτά εἰσι προγενέστερα, πολὺ δ' ἀμφιβάλλω ἐὰν ἀνιδρυτὴς τούτων τυγχάνῃ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ οὐχὶ ὁ Ἰουλιανὸς [1]) ἤ τις ἕτερος πρὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ Αὐτοκράτωρ οἷος ὁ Ζήνων καὶ Ἀναστάσιος Α΄ ὁ Δίκορος, τοῦ Βυζαντίου, διότι λογικώτατον εἶνε ἡ ἀνέγερσις τῶν τειχῶν νὰ ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσβολὴν καὶ οὐχὶ μετὰ μακρότατον χρόνον, ὁπότε θὰ εἶχε λησμονηθῇ ἡ καταστροφὴ καὶ οὐδα-

[1]) Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ΄ αἰῶνος Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης διερχόμενος διὰ τοῦ Ἰλλυρικοῦ θέματος διέταξεν, ἕνεκα τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, νὰ ὀχυρωθῶσι καὶ ἐπισκευάσωσι τὰ τείχη των πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. «Scire satis est, cunctas Macedoniae, Illyrici, Peloponnesi civitates unis aut binis epistolis maximi imperatoris in duisse novatis moenibus juventutem. *Mamertini,* In gratiarum actione Juliano Augusto, Κεφ. 9». Πρβ. καὶ *O. Tafrali,* Topographie de Thessalonique σελ. 30 κ. ἑξ.

μῶς θὰ ἐσκέπτοντο περὶ ἔργων ἀμύνης καὶ σωτηρίας[1]).

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλο τι σπουδαιότατον τεκμήριον ἔχομεν περὶ τῶν χρόνων τῆς ἱδρύσεως τῆς χριστιαν. ταύτης Βασιλικῆς, εἶνε δὲ τοῦτο αἱ πολυπληθεῖς κέραμοι καὶ πλίνθοι ἃς ἀνεῦρον ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ καὶ ἐφ' ὧν σώζονται ἐπί τινων μὲν αὐτῶν σφραγῖδες ἢ σήματα, ἐπὶ ἄλλων δὲ καὶ ἐπιγραφαί, ὧν παραθέτω ὧδε σχεδιάσματα, ἅτινα προχείρως ἐποίησα μὴ δυνηθεὶς νὰ φωτογραφήσω ταύτας (ἴδε σχ. 1-8). Καὶ βλέμμα τις ἁπλοῦν ἐὰν ῥίψῃ ἐπ' αὐτῶν πείθεται περὶ τοῦ τελείως *βυζαντιακοῦ* τούτων χαρακτῆρος, ἀποδείκνυται μάλιστα καί τι σημαντικώτερον· ὅτι δηλ. ἰδία ὅλως κατεβλήθη μέριμνα περὶ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ ναοῦ καὶ κέραμοι ἐπὶ τοῦτο κατεσκευάσθησαν ἔχουσαι τὸ τῆς χριστιαν. πίστεως ἀριπρεπὲς σύμβολον, διότι,

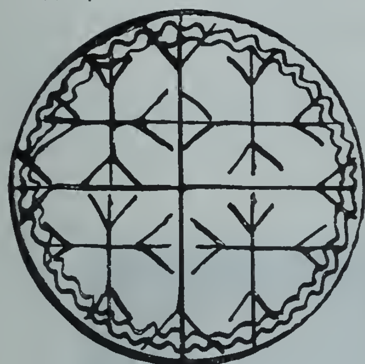
σχ. 1

σχ. 2.

σχ. 3.

σχ. 4.

σχ. 5.

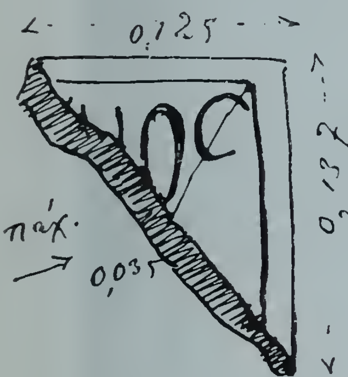

σχ. 6.

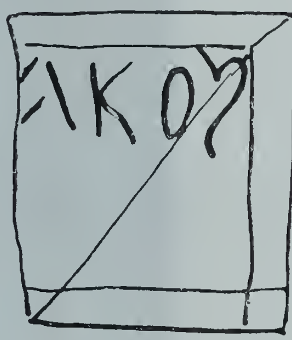

σχ. 7.

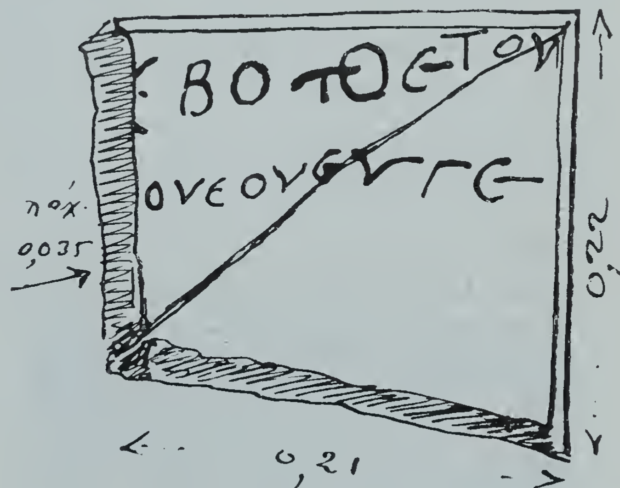

σχ. 8.

ὡς παρατηρεῖ τις, ἐπὶ τῶν πλείστων ὑπάρχει κατὰ διαφόρους παραλλαγὰς τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ.

Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων πλίνθων νὰ πιστοποιήσωμεν λεπτομερέστερον τὴν χρονολογίαν, διότι πολλαὶ τούτων πιθανὸν νἀνήκωσιν εἰς μεταγενεστέρας ἐπισκευάς, ὡς συμβαίνει εἰς πάντα τἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ὧν δὲν θὰ εἶνε ἀμέτοχος ὁ ἡμέτερος ἐν Νικοπόλει χριστιανικὸς ναός, ὅταν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς βαρβάρων λαῶν, ὧν ἐγένετο θῦμα κατὰ διαφόρους αἰῶνας ἡ μεγάλη καὶ ὡραία αὕτη ἐπὶ τοῦ Ἰονίου καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μεγαλόπολις.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

[1]) Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ὅπως διεξοδικῶς περιλάβωμεν τὰ περὶ τῆς τοιχοδομίας τῶν αὐτοκρατ. ῥωμαϊκῶν καὶ βυζαντ. χρόνων, οὐχ ἧττον σύντομος ἐπισκόπησις παραπλησίων μνημείων τὰ μέγιστα θὰ διεφώτιζον ἡμᾶς περὶ τὴν χρονολογίαν. Οὕτω ἔχομεν γνήσια ῥωμαϊκὰ κτίρια ἐν Ἀφρικῇ, Γαλατίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὸ μικτὸν τοῦτο τεκτονικὸν σύστημα ᾠκοδομημένα οἷον τὰς Θέρμας τοῦ *Σαρσὲλ* (ἀρχαίας Καισαρείας) καὶ *Τίπαζα* (Μαυριτανίας) ἐν Βορείῳ Ἀφρικῇ, αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα μ.Χ. ὡς καὶ τὰς τοῦ ***Κλουνὶ*** ἐν Παρισίοις, ὅπου, ὡς γνωστόν, διέμενεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός. Ἰδιαιτέρως δὲ τὰ τείχη τῆς Νικοπόλεως παρουσιάζουσι μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ὧν ἡ ἐπισκευὴ ἐγένετο ὁμοίως μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.

Νέα ἀλεξανδρινὰ ὀστέϊνα ἀνάγλυφα

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Μετὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην δημοσίευσιν τῶν πέντε ἐξ Ἀλεξανδρείας προερχομένων ἐπὶ ὀστοῦ ἀναγλύφων καὶ ἀποκειμένων εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθν. ἀρχαιολ. Μουσεῖον [1], ὁ φίλος κ. Χρ. Ἡλιόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἀνακοινώσῃ, ὅτι ἐν τῇ ἰδιωτικῇ αὐτοῦ συλλογῇ [2] εὑρίσκονται τοιαῦτα ὀστέϊνα ἀνάγλυφα. Ταῦτα δὲ τῇ ἀδείᾳ τοῦ κτήτορος, λίαν εὐγενῶς παραχωρηθείσῃ μοι, δημοσιεύω κατωτέρω.

Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα εἶναι τρία τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν τεχνικὴν οἰκογένειαν εἰς ἣν καὶ τὰ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων μουσείων περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ προηγουμένῳ ἡμῶν ἄρθρῳ.

Εἶναι δὲ τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς:

Ι (εἰκ. 1). Ὀστοῦν κυρτὸν ὕψους 0·11 καὶ πλάτους 0·05. Παριστᾷ ἄνδρα γυμνὸν ὄρθιον κατ' ἐνώπιον ἱστάμενον καὶ στρέφοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιά. Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ κάμπτεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ κατὰ τὸ ἄκρον εἶναι τεθραυσμένη. Δι' αὐτῆς δὲ φαίνεται, ὅτι ἐκράτει πιθανῶς δόρυ ἤ τι ἀνάλογον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ πίπτει πρὸς τὰ κάτω. Παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα ὑπάρχει ἀντικείμενόν τι ἀπολῆγον πρὸς τὰ ἄνω εἰς ὀξύ. Τί ἀκριβῶς παριστᾷ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω καθ' ὅσον τὸ ὀστοῦν εἶναι τεθραυσμένον πρὸς τὰ κάτω, εἰκάζω ὅμως, ὅτι παριστᾷ πιθανῶς τὴν οὐρὰν δελφῖνος ἢ καὶ κορμὸν δένδρου.

Εἰκ. 1.

Ἐπίσης δὲν εἶναι διόλου εὔκολον νὰ εἴπῃ τις τί ἀκριβῶς παριστᾷ ἡ γυμνὴ αὕτη ἀνδρικὴ μορφή. Ἡ ὕπαρξις ἐν τούτοις τοῦ δελφῖνος, ἄν, ἐννοεῖται, τὸ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρὸς ἀντικείμενον παριστᾷ πραγματικῶς τὴν οὐρὰν τοιούτου ζώου, ἄγει

[1] ΑΕ 1915 σ 138 κέ. ὅπου αἱ εἰκόνες κατα λάθος ἐτοποθετήθησαν κακῶς. Ἡ ὀρθὴ σειρὰ τῶν εἰκόνων εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ἡ εἰκὼν 3 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 1
» » 2 ἔχει καλῶς
» » 1 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 3
» » 4 ἔχει καλῶς
» » 5 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 6
» » 6 » » » » » 7
» » 7 » » » » » 8
» » 8 » » » » » 10
» » 9 ἔχει καλῶς
» » 10 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 5.

[2] Ἡ ὡραία αὕτη συλλογὴ εἶναι, ἐννοεῖται, δεδηλωμένη πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ ἁρμόδιον ὑπουργεῖον, προωρισμένη ἄλλως διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

ἡμᾶς νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη παριστᾷ πιθανῶς θαλασσίαν τινὰ θεότητα.

Ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἀναγλύφου εἶναι ξηρὰ καὶ ἐν πολλοῖς, ἰδίως εἰς τὸ προσωπον, λίαν βάρβαρος. Τεχνικῶς δὲ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο συγγενεύει ἀρκετὰ πρὸς τὴν μίαν τῶν ὀρχηστρίδων τοῦ ἡμετέρου Μουσείου (ΑΕ ἔνθ. ἀν. σ. 142 Nº IV).

Ὁ τύπος, ὃν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶναι, καθ᾽ ὅσον γνωρίζω, ἐκ τῶν σπανιωτάτων.

Ἓν μόνον τοιοῦτον ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τοῦ Καίρου [1] παρέχει ἀρκετὰς ἀναλογίας χωρὶς ἐν τούτοις νὰ εἶναι καὶ ἐντελῶς ὅμοιον. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου δὲ τούτου τοῦ Καίρου λείπει καὶ ἡ ὑποτιθεμένη οὐρὰ τοῦ δελφῖνος ἡ εὑρισκομένη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου.

***II* (εἰκ. 2).** Ὀστοῦν ἐπίπεδον μήκους 0·07 καὶ μεγαλυτέρου πλάτους 0·04. Ἐπ᾽ αὐτοῦ παρίσταται ὀρχηστρὶς διευθυνομένη πρὸς ἀριστερὰ καὶ στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ κύμβαλον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ἥτις τείνεται πρὸς τὰ κάτω, λαμβάνει μίαν ἄκραν τοῦ πέπλου αὐτῆς.

Εἰκ. 2.

[1] *Strzygowski.* Koptische Kunst. Catalogue general des antiquités egyptiennes du musée du Caire. Vienne 1909 Nº 7090.

Ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα τοῦ προηγουμένως περιγραφέντος. Ἡ ὅλη δὲ παράστασις καὶ ἰδίως ἡ κίνησις τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς εἶναι ἀρίστη.

Ὁ δὲ τύπος ὃν παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, καίτοι ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς ἀνάγεται εἰς τὰς γνωστὰς παραστάσεις τῆς ὁμάδος τῶν ὀρχηστρίδων, ἐν ταῖς λεπτομερείαις ὅμως παρουσιάζει μίαν παραλλαγὴν ἐκ τῶν σπανιωτάτων.

Καθ᾽ ὅσον ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω τῆς παραλλαγῆς ταύτης παράδειγμα ἄλλο οὐδαμοῦ ὑπάρχει καθ᾽ ὅλα ὅμοιον. Καὶ εἰς ἓν μὲν ἀνάγλυφον τοιοῦτον τοῦ μουσείου Καίρου [1] ἡ ὀρχηστρὶς ἔχει τὴν ἰδίαν περίπου στάσιν καὶ φέρει ἐπίσης κύμβαλον, ἀλλὰ δὲν κρατεῖ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς τὸν πέπλον. Ἐξ ἄλλου ἓν ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας [2] παριστᾷ ὀρχηστρίδα κρατοῦσαν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν πέπλον, ἀλλὰ μὴ φέρουσαν κύμβαλον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σημασία τοῦ ἀναγλύφου τούτου τὸ ὁποῖον εἶναι ἴσως μοναδικὸν παράδειγμα τῆς σπανιωτάτης ταύτης παραλλαγῆς τοῦ τύπου τῶν ὀρχηστρίδων.

***III* (εἰκ. 3).** Ὀστοῦν ἐπίπεδον μήκους 0·06 καὶ πλάτους 0·04. Τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια καὶ λίαν ἐφθαρμένον. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀπετέλει, ὡς φαίνεται, μέρος μεγαλυτέρας συνθέσεως. Τὸ περισωθὲν ὑπ᾽ ὄψιν τεμάχιον παριστᾷ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον νηρηΐδα σχεδὸν κατ᾽ ἐνώπιον καὶ

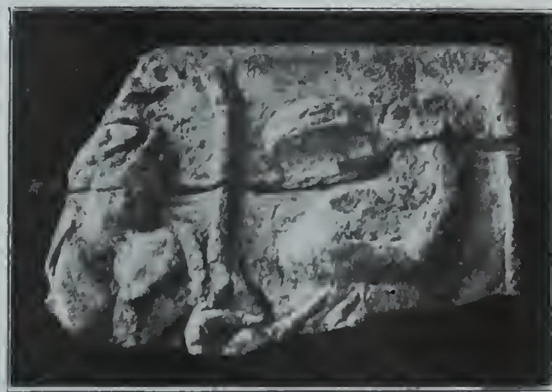

Εἰκ. 3.

[1] *Strzygowski.* ἔ.ἀ. Nº 7106

[2] *Strzygowski.* Hellenistische und koptische Kunst in Alexandria (Bulletin de la Société archéolog. d'Alexandrie V 1902) πίν. I-II Nº 2058.

στρέφουσαν τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιά. Διὰ τῆς δεξιᾶς σῳζομένης χειρὸς κρατεῖ τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου ὁ ὁποῖος κολποῦται τοξοειδῶς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ ὅστις ἔχει μορφὴν ἐντελῶς ἐσχηματοποιημένην καταστὰς σχεδὸν ἀγνώριστος.

Παρὰ τὴν νηρηΐδα ταύτην εὑρίσκεται ὀρχηστρὶς ἔχουσα ἐπίσης τὸ σῶμα σχεδὸν κατ᾿ ἐνώπιον καὶ βλέπουσα πρὸς ἀριστερά. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πλήσσει κύμβαλον τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Δεξιὰ δὲ τῆς ὀρχηστρίδος ταύτης διασῴζεται εἰς τὸ ἄκρον μικρὸν μέρος τοῦ ἐξέχοντος πλαισίου τὸ ὁποῖον περιέβαλε τὴν ὅλην σύνθεσιν.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον παρουσιάζει ἀρκετὰ καλὴν ἐργασίαν καὶ τοῦ ὁποίου ὅμοιον οὐδαμοῦ, καθ᾿ ὅσον γνωρίζω, ὑπάρχει [1], εἶναι, ἀπό τινων ἀπόψεων ἐξεταζόμενον, λίαν σπουδαῖον.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀναγλύφου τούτου σύγκειται ἐκ μορφῶν ἃς συχνότατα εὑρίσκομεν μεμονομένως παριστωμένας. Οὕτω ὁμοία πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εὑρισκομένην νηρηΐδα εἶναι ἡ ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀναγλύφων τοῦ ἡμετέρου μουσείου τὰ ὁποῖα ἐν τῇ προηγουμένῃ ἡμῶν διατριβῇ περιεγράψαμεν (ΑΕ ἔ.ἀ. σ. 139 κἑ. Nº II). Ἐπίσης ἡ ὀρχηστρὶς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συμπλέγματος παρέχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς μίαν τῶν ὀρχηστρίδων τοῦ ἡμετέρου μουσείου (ΑΕ ἔ.ἀ. σ. 142 κἑ. Nº III).

Ἡ ὅλη σύνθεσις λοιπὸν ἀπετελέσθη ἐκ στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀντεγράφησαν αὐτούσια ἐξ ἄλλων μεμονωμένων παραστάσεων καὶ παρετέθησαν τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, χωρὶς μεταξὺ αὐτῶν νὰ ὑπάρχῃ καταφανὴς καὶ ἰσχυρὸς σύνδεσμος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἶναι λίαν σύνηθες, παρουσιάζεται ἤδη μὲ τὴν κατάπτωσιν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ πρῶτα ἴσως δείγματα τούτου εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν ὀστεΐνων τούτων ἀναγλύφων παραστάσεις αἱ ὁποῖαι ἵστανται οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης.

Ὅτι δὲ εἰς τὴν τέχνην τῶν μέσων αἰώνων εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦτο σύνηθες δύνανται ν᾿ ἀποδείξωσι δύο προχείρως ληφθέντα παραδείγματα.

Εἰς μίαν μικρογραφίαν τοῦ ἐν Βατικανῷ κώδικος τοῦ Κοσμᾶ Ἰνδικοπλεύστου, ἥτις παριστᾷ τὸ ὅραμα τοῦ Ἠσαΐου καὶ ἥτις ἔχει ἐμπνευσθῇ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου τούτου (Ἠσαΐου Κεφ. Ϛ΄,1 κἑ.) [1] βλέπομεν ἐν τῇ ὅλῃ συνθέσει νὰ δεσπόζῃ ἡ μορφὴ τοῦ μεταξὺ τῶν ἑξαπτερύγων καθημένου Ἰησοῦ, ὅστις παρίσταται ἐντελῶς ἀπαθὴς καὶ απομεμακρυσμένος τῆς ἄλλης σκηνῆς τῆς παριστώσης τὸν ἄγγελον προσάγοντα τὸν ἄνθρακα εἰς τὸν Ἠσαΐαν καὶ ἥτις εἶναι τὸ καθ᾿ αὑτὸ θέμα τῆς μικρογραφίας. Ἡ ὅλη παράστασις φαίνεται διῃρημένη εἰς δύο συμπλέγματα οὐδόλως σχετιζόμενα πρὸς ἄλληλα· ἀφ᾿ ἑνὸς ἔχομεν τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀγγέλου μετὰ τοῦ Ἠσαΐου περιωρισμένον εἰς μίαν γωνίαν τῆς ὅλης εἰκόνος, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ τὸν καθήμενον Ἰησοῦν δεσπόζοντα τῆς εἰκόνος, ἐν ᾧ πράγματι εἶναι δευτερεῦον οὕτως εἰπεῖν πρόσωπον τῆς συνθέσεως. Τὴν δυσαναλογίαν καὶ τὴν διαίρεσιν ταύτην τῆς ὅλης εἰκόνος δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἂν ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν παρατήρησιν ἣν ἐκάμομεν σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἀνάγλυφον. Πρέπει δηλαδὴ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἠσαΐου ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τοῦ Ζ΄ ἢ κατ᾿ ἄλλους τοῦ Θ΄ αἰῶνος [2], ἡ παράστασις τοῦ Ἰησοῦ ὅμως ἀντεγράφη ὡρισμένως ἐκ μωσαϊκοῦ τινος, ὡς τοῦτο ἄλλως τε παρετηρήθη καὶ δι᾿ ἄλλας μικρογραφίας τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου [3]. Ὁ λόγος δὲ τῆς ἐκ διαφόρων προτύπων ἀποτελέσεως τοῦ συνόλου τῆς παραστάσεως ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ὥστε νὰ παρουσιάζῃ αὕτη τὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Καὶ τὸ ἀνωτέρω μὲν παρατεθὲν παράδειγμα ἀνάγεται εἰς τὴν παλαιοβυζαντινὴν περίοδον· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν ἔχομεν τοιαῦτα παραδείγματα. Οὕτω ἂν ἐν τῇ μονῇ Δαφνίου παρατηρήσωμεν τὸ μωσαϊκὸν τὸ παριστῶν τὴν «Εἰς

[1] Ἀνάλογα συμπλέγματα ὑπάρχουσι πολλά, οὐδὲν ὅμως ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἡμέτερον. Πρβ. **Strzygowski**, ἔνθ᾿ ἀν. πίν. I-II Nº 2039, 2040, 2050. *Wulff*. Beschreibung der Bildwerke der Christlichen Epochen I (Altchristliche Bildw.) Nº 385, 386 πίν. XVIII.

[1] Εἰκὼν παρὰ *Diehl*, Manuel d'art byzantin. Paris 1910 εἰκ. 110.

[2] *Diehl*, ἔ. ἀν. σελ. 224. Εἰς τὸν Θ΄ αἰῶνα καταβιβάζει τοῦτο ὁ *Wulff:* Altchristliche und byzantinische Kunst. Berlin-Neubabelsberg (Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion) σ. 268.

[3] *Diehl* ἔ.ἀν. σ. 227.

11 10 16.

Ἄδου κάθοδον»[1] θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐν αὐτῷ δύο μορφαὶ ἤτοι ὁ Πρόδρομος ὄπισθεν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὁ προφήτης Δαυίδ, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς Εὔας καὶ τοῦ νεαροῦ προφήτου Σολομῶντος παρίστανται ἐν τῇ ὅλῃ συνθέσει ὡς ξένοι ἐν στάσει ἱεραρχικῇ οὐδόλως λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ὅλην παράστασιν, ἐνῷ πραγματικῶς εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων προσώπων τῆς συνθέσεως, ὡς διεμορφώθη αὕτη συμφώνως πρὸς τὰ ἀπόκρυφα εὐαγγέλια. Καὶ ἐνταῦθα διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ τοιοῦτον ἀνάγκη ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν. Ὁ τεχνίτης δηλαδὴ τοῦ Δαφνίου ἀντέγραψε τὰς δύο ταύτας μορφὰς ἐξ εἰκόνων αἱ ὁποῖαι παρίστων μεμονωμένα τὰ πρόσωπα ταῦτα. Πράγματι δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἐξ οὗ ἐλήφθη ὁ Δαβὶδ εὑρίσκομεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ καὶ δὴ μεταξὺ τῶν προφητῶν οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου κάτωθεν τοῦ Παντοκράτορος.[2] Μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραστάσεων τοῦ αὐτοῦ προφήτου ὑπάρχει, ἐν τῇ στάσει ἰδίως, μεγάλη ὁμοιότης. Ἐξ ἄλλου τὸ πρόσωπον τοῦ Προδρόμου πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν εἰς φορητήν τινα εἰκόνα καταγομένην ἐκ τοῦ τύπου τοῦ δημιουργηθέντος κατὰ τὴν παλαιοβυζαντινὴν περίοδον καὶ τοῦ ὁποίου παράδειγμα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ εἰς τὸν Ε' ἢ Ϛ' αἰῶνα ἀναγομένη δι' ἐγκαυστικῆς εἰκὼν ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Κιέβου[1].

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων καταφαίνεται πόσον τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ἀντιγραφῆς μεμονωμένων μορφῶν πρὸς ἀποτέλεσιν συνθέσεως ἀρξάμενον εὐθὺς μὲ τὴν παρακμὴν τῆς ἀρχαίας τέχνης διετηρήθη καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα.

Ταῦτα εἶναι ὅσα ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῶσι σχετικῶς πρὸς τὰ τρία νέα ταῦτα ἀνάγλυφα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν χρονολογίαν τῶν μικρῶν τούτων τεχνουργημάτων παραπέμπω εἰς ὅσα ἔγραψα ἐν τῷ προηγουμένῳ μου ἄρθρῳ (ΑΕ ἔ.ἀν. σελ. 138, 145).

Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος.

[1] *Millet*, Le monastère de Daphni. Paris 1899 πίν. XVII.
[2] *Millet*, Daphni πίν. IX 6

[1] Εἰκὼν παρὰ *Wulff*, Altchr. und byzant. Kunst εἰκ. 289.

Οἱ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ γνωστοὶ δῆμοι οἵδε εἰσίν.

ὑπὸ

Ἀθανασίου Σ. Γεωργιάδου

Μηχανικοῦ

Α

Κατὰ τὰς ἐπιγραφάς	Κατὰ συμπλήρωσιν
α Α.	
β Α'ΓΑ,	
1 Αἶγα, Αἰγαλ[η;	Αἰγάληθεν.
2 Αἰγ.	Αἰγίλια ἐθν. Αἰγιλιεύς.
3 ἐξ Α, ἐξ Αι, ἐξ Αἰγλεφείρας.	Ἀγλέφειρα, ἐθν. Αἰγλεφειρεῖς.
4 α. η.	
5 ΑἰσιΛ.	
6 Ἀλιφῆθεν;	
7 Ἀμ, Ἀμα, Ἀμαρ, Ἀμαρυνθοῖ Ἀμαρύσιος Ἀμαρυσία.	Ἀμαρυνθόνθεν, κωμ. Ἀμάρυνθος, ἐθν. Ἀμαρύνθιος. (καὶ νῦν δῆμος Ἀμαρυνθίων. Βάθεια).
8 ἐξ Ἀσ.	
9 Ἀ, Ἀφα, Ἀφαρ, Ἀφαρεο, Ἀφαρευ, Ἀφαρεῦθε, Ἀφαρεῦθεν.	

B

10 Βου, Βουδ. Βουδι, Βουδιο, Βουδιοθε, Βουδιόθεν, Βουθειεῖς, Βουδειεῖς.	Βουδόχη ἢ Βωδόχη (ὅρ. Ἐρετρ.)
11 ἐκ Βω.	ἐκ Βώλακος (;)

Γ

12 Γρυ. Γρυγ. Γρυγχ, Γρυγχη, Γρυγχεῖς, Γρυνχεῖς, Ῥυνχεῖς, Γρύγχηθεν.	Βρυγχειεῖς, ἐθν. Ῥυγχαῖος, κώμ. Fρύγχαι.

Δ

13 Δισ, Δισμ, Δισμα, Δισμαρόθεν.	
14 Δυ, Δυσ, Δυστ, Δυστο.	Δυστόθεν, κώμ. Δύστον, λιμν. Δύστος, ἐθν. Δύστιος ἤ λιμν. Πτέχη, (ὅρ. συνθ. Χαιρεφάνους).

Ε

γ ΕΙ (;)	
15 Ἐγε	Ἔγεστα (;) (=Αἴγεστα) ἐθν. Ἐγεσταῖος.
16 ἐξ Ἐν, ἐξ Ἐνι.	
17 ἐξ Ἐσ, ἐξ Ἐσχ.	Ἐσχάτης (;) - ατιᾶς.

Ζ

18 Ζα, Ζαρ, Ζαρη, Ζαρήκιοι.	Ζαρηκόθεν, κώμ. Ζάραξ, Ζάρηξ, Ζάρκα, Ζάρηκα. ἐθν. Ζαρήκιος, ἐκ Ζαρήστρων, Ζαρηκιάδης. (Ζάρηξ Λακων. πόλ. τὸ πάλαι καὶ νῦν δῆμος Ζάρακος.

Η

(Οὐδεὶς Δῆμος)

Θ

(Οὐδεὶς Δῆμος)

Ι

19 ΙΑΣ (;) Ι, Ιστ, Ιστι, Ιστια, Ιστιαι, Ἱστιαίη, Ἱστιαιεῖς, Ἱστιάηθεν.	(νῦν δῆμος Ἱστιαίων πρωτ. Ἱστιαία, Ξηροχωρ.).

Κ

20 Καρκινούσιοι.	
21 Κοτυλαιεῖς, ἐκ Κοτυλαίου.	Ὅρ. Κοτύλαιον. (καὶ νῦν Δῆμος Κοτυλαίων (περιοχ. Ἐρετρ.).
22 ἀπὸ Κ, ἀπὸ Κυ, ἀπὸ Κυλ.	
23 ἐκ Κ, ἐκ Κω, ἐκ Κωμ, ἐκ Κωμαιῶν, Κωμαιεῖς.	πόλ. Κύμη, ἐθν. Κυμαῖος καὶ δῆμος Κυμαίων

Λ

24 Λακ, Λακε, Λάκεθεν.	

Μ

25 Μ, Μ. Μιν, Μινθ, Μινθο, Μινθουντοθε, Μινθουτόθεν.	Μινθοῦς, Μίνθης.
δ ἀπὸ Μυ,	(ὅρ. ἀπὸ Κυ.).
26 ἐγ Μ, ἐγ Μυ, ἐκ Μ.	

Ν

27 ἐγ Ν. ἐκ Ν...	Νέδων (;) (-οντος) καὶ χείμ. ἐν Καλάμαις.
ε Νι (;)	(ὄνομα καὶ οὐχὶ δῆμος).

Ξ

28 Ξενιαδῶν

Ο

29 Οιν, Οινο.	Οἰνόηθεν -υντοθεν, κωμ. Οἰνόη(;)
30 Οιχ, Οιχα.	Οἰχαλίηθεν, κώμ. Οἰχαλία. (καὶ νῦν δῆμος Οἰχαλίας ἐν Μεσσηνίᾳ).

Π

ζ Π.	
31 Παν, Πανα.	
32 Παρθεν.	Παρθενιόθεν, κώμ. Παρθένιον. περιοχ. Ἐρετρίας.
33 Πεν.	
34 Πεο.	
35 Περ, Περα, Περαο, Περαόθεν Περαεῖς.	
36 Πετ, Πετρ, Πετρη.	Πέτρηθεν (;)
37 Πτεχ, Πτέχη, Πτέχαις, Πτέχηθεν.	Δύστος λιμν. (ὅρ. ὅσα ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ).

Ρ

38 Ραννεῦθεν.

39 Ραφ, Ραφι.

Σ

40 Σπλ, Σπλη.	
η Σπρ.	
41 Στ, Στυ, Στυρ, Στυρο, Στυρόθεν.	κώμ. Στύρα, ἐθν. Στυρεύς.

Τ

42 Τα, Ταμ, Ταμυν, Ταμύνηθε, Ταμύνηθεν, Ταμυναιεῖς.	κώμ. Τάμυνα, ἐθν. Ταμυνεύς, Ταμυνηῒς καὶ Ταμυναῖος. (καὶ νῦν δῆμος Ταμυνίων Ἀλιβέριον).
43 Τε[μ];	Τέμενος
44 ἐκ Τ, ἐκ Τη.	
45 Τηλειδῶν.	
ϑ Τ. Υ.	

Υ

(Οὐδεὶς Δῆμος)

Φ

46 Φα, Φαλ, Φαλλ, Φαλλάριοι.	Φάλλ[ηθεν] Φύλλα κώμ. περιοχ. Ἐρετρίας, (καὶ νῦν δῆμος Φαλάρων ἐν Φθιώτιδι).
47 Φη, Φηγ, Φηγο.	Φηγ[όθεν] Φηγουντόνθεν(;)
48 ἐκ Φη, ἐκ Φηραι, ἐ[χ] Φηραι;	ἐκ Φηραιῶν.
49 Φλι, Φλιε, Φλιευ, Φλιεῦθεν.	Φλιεύς.

Χ

ι ἀπὸ Χ,	
50 ἐκ Χα (;)	
51 Χοιρ.	Χοιρεάτης Χοιρέας.
52 ἐκ Χ, ἐκ Χυ, ἐκ Χυτ.	

Ψ

(Οὐδεὶς Δῆμος)

Ω

53 ἐγ Ω, ἐξ Ω, ἐξ Ωου.
54 Ὠ, Ὠρω, Ὠρωπ, Ὠρωπόθε, Ὠρωπόθεν. Ὠρωπὸς κώμ. καὶ λιμὴν Ὠρωποῦ. ἔναντι Ἐρετρίας 7200 μέτρ. ἀπέχοντος τοῦ λιμ. Ἐρετρίας. (καὶ νῦν δῆμος Ὠρωπίων).

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης,
Μηχανικὸς
Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

Α.

α. *Α.* ὅρ. ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3. Α. στ. 1. σελ. 17. ἢ τοῦ χαράκτου παράλειψις ἢ τοῦ χρόνου φθορά· οὐδαμοῦ ἄλλοθι οὕτωσὶ γέγραπται.

β. ΑΓΑ. ὅρ. ΑΕ. ἐπίγρ. 3. Β. στ. 43. σελ. 20· πιθανὸν ἕτερόν τι μᾶλλον ἢ δῆμον ἐμφαίνει· (ὅρ. Αἰγίλια ἢ Αἰγάλη;) Αἰγάληθεν.

1. ***Αἰγάληθεν.*** Αἰγάλη, εὕρηται ἐν ΑΕ· 1895. IV· στ. 3. 8. σελ. 145· ἣν ὁ Σταυρόπουλος ὀρθῶς συνεπλήρωσεν (ΑΕ. 1895. σελ. 147)· τρεῖς μόνον δημόται. Εἷς μόνον ἐνεγράφη ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 3. στ. 66. σελ. 18· ὁ δῆμος ἄρα μικρὸς φαίνεταί μοι καὶ ἄσημος.

Ὁ Αἰγάλεως ἐν Ἀττικῇ πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ἐφ' οὗ ὁ Ξέρξης ἑώρα καταναυμαχούμενος: (ἔχει τινα σχέσιν πρὸς τὰ ἀνωτέρω;). Πάντως ἐν αἰγιαλῷ τινι τῆς Ἐρετρικῆς ἔκειτο.

2. ***Αἰγίλια.*** Αἰγ. Ἅπαξ εὕρηται ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ ἐν στ. 41. Ὁ Σταυρόπουλος οὐχὶ πάνυ ὀρθῶς συμπληροῖ· τὸ Αἰγ[άληθεν], ἐνῷ τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους κεχάρακται Αἰγαλ, καὶ Αἰγάλη· ὁ χαράκτης ἄρα ἐχάραξεν τὸ μὲν ***Αἰγίλια***=Αἰγ. τὸ δὲ Αἰγάληθεν=Αἰγάλη· ἔν τισι ἐπιγραφαῖς γέγραπται, ἀπ' Αἰγιλίας (ὅρ. ΑΕ. 1897 ἀριθ. 7. στ. 6. σελ. 153).

Τὸν δῆμον τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 3. Α. στ. 66. σελ. 18. καὶ εἰς Β. στ. 46. σελ. 20· δύο δημόται Αἰγά[ληθεν] ἀντὶ τῶν εἴκοσι καὶ ἑνὸς τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ, ἐν πλευρᾷ Α. καὶ τεσσάρων ἐν τῇ πλευρᾷ Β. Αἰγίλια.

Αἰγίλια, τὸ γνωστὸν χωρίον, ὅπερ οἱ Πέρσαι κατέσχον ἐν ἔτει 490 π. Χ. (Ἡροδ. 6. 101..... «καὶ ἵππους τε ἐξεβάλλοντο καὶ παρεσκευάζοντο ὡς προσοισόμενοι τοῖς ἐχθροῖς (Ἐρετριεῦσι)»· τὸ χωρίον ἄρα ἔκειτο οὐ μακρὰν τῆς Ἐρετρίας πόλεως, καὶ ἐπὶ ὁμαλοῦ, ὡς δοκεῖ μοι, ἐδάφους, διά τε τὴν πορείαν καὶ τροφὴν τοῦ Περσικοῦ ἱππικοῦ. Ἐπὶ τοῦ 26 στ. 620 μέτρ. τῆς Ἐθν. ὁδοῦ Ἐρετρίας Κύμης, δεξιὰ τῷ εἰς Βάθειαν ὁδεύοντι, σῴζονται καὶ νῦν ἔτι ἐν τῷ αἰγιαλῷ ἀρχαῖα κρηπιδώματα, τάφοι, σκωρίαι ἐκκαμινεύσεως σιδήρου, κατ' ἀκολουθίαν καὶ κάμινοι ὑπῆρχον ἐκεῖ· ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἀρχαία κώμη, πολὺ πιθανὸν τὰ Αἰγίλια.

Αἰγίλεια δὲ μικρὰ νῆσος πρὸ τῶν Στυρέων (νῦν καλ. Στοῦρα), ἐν ᾗ τὰ ἀνδράποδα (Ἐρετριεῖς ἄνδρας τε γυναῖκας παιδία)· «τὰ ἐξ Ἐρετρίης ἀπέδησε ἐς τὴν νῆσον τὴν Στυρέων, καλεομένην δὲ Αἰγίλειαν. (Ἡρ. 6, 107).

3. *Α. Αι.* ***Αἰγλεφείρας*** (ἐξ) εὕρηται ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ· ἐν στ. 3, 4, 6· καὶ Αἰγλ. ἐν ΑΕ 1895 II. στ. 88, σελ. 136. τρεῖς δημόται· πρὸς δὲ ἐξ Αι, εἰς Ι. Β. στ. 3. ἐξ Α, στ. 4. ἐξ Αι στ. 5. τρεῖς δημόται.

Ἐξ Αἰγλεφείρης ἐν Γ· στ. 218 σελ. 141-42 δύο δημόται, καὶ ἐξ Αἰγλεφείρας ἐν Δ, στ. 334, σελ. 143· δύο δημόται. Ἐν ὅλῳ δέκα Αἰγλεφειρεῖς μέχρι τοῦδε γνωστοί.

Ὁ Σταυρόπουλος (ΑΕ. 1895· σελ. 147) καὶ ὁ Wilhelm (Arch. σελ. 117) πάνυ ὀρθῶς εὗρον, ὅτι ἔκειτο ΒΑ. τῆς Βάθειας οὐ μακρὰν τῆς Μονῆς Ἁγ. Νικολάου ἐπὶ τοῦ Κοτυλαίου ὄρους· καὶ νῦν ἔτι ἡ θέσις αὕτη οὕτωσὶ Ἀγλέφειρα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων καλεῖται.

4. α. η. ὅρ. ΑΔ. 1915 ἐπιγ. 27. Α. στ. 5. σελ. 171· ὄνομα δήμου ἐφθαρμένον (κατὰ Παπαδάκην) οἱ ἐγγεγραμμένοι δημόται εἰσὶ 15.

5. ***Αἰσιλ.*** (ὅρ. ΑΔ 1915 ἐπιγ. 27· Β. στ. 5· σελ. 171) δημόται 14· οἱ πρῶτοι 4. (6-10) φαίνεταί μοι στενοὶ συγγενεῖς.

6. ***Ἀλίφηθεν·*** ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ εὕρηται

ΑΠΟΛΗΞΙΣ
ΦΑΝΙΟΥ
ΑΛΙΦΗΘΕΝ·

(ΑΕ. 1892. ἀριθ. 14. σελ. 143)· ἐν Μεσσηνίᾳ νῦν ἐστι δῆμος Ἀλιφείρας.

7. Τοὺς Ἀμαρυνθόνθεν, εὑρίσκομεν ἕνα μὲν ἐν τῇ ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 30. σελ. 13· ὀκτὼ δὲ ἐν τῇ 4. στ. 5, 7, 8, 10-14 καὶ 18· σελ. 21 ἐν στ. 7, καὶ 8 γέγραπται Ἀμαρ[υνθόνθεν] ὑπὸ Κουρουνιώτου συμπληρωθεὶς σελ. 25.

Ἀμαρυνθοῖ. (παρεμφερὲς τῷ ἀττ. Ἀθμονοῖ, Θορικοῖ. κ.τ.λ.) τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς συμμαχίας. Ἐρετριέων τε καὶ Ἱστιαίων, (ΑΕ. 1812. ἀριθ. 417. στ. 15-20. σελ. 381)· «ἀναγράψαι δὲ τὰς συνθήκας ἐν στήλῃ Ἐρετριᾶς καὶ ***Ἀμαρυνθοῖ*** Ἱστιαιᾶς δὲ ἐπὶ Κηναίῳ ἐν τοι Ἱεροῖ»... τὴν δὲ δύναμιν τὴν Ἐρετριέων ἣν ἔσχον ποτὲ μαρτυρεῖ ἡ στήλη, ἣν ἀνέθεσάν ποτε ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος. (Στρ. 10, 448).

Ἀμάρυνθος. περιώνυμος κώμη, ἐν ᾗ καὶ ὁ μέγας τῆς Ἀρτέμιδος ναός, ἀπέχουσα ἑπτὰ στάδια ($7 \times 184.70 = 1292.90$ μέτρ.) τοῦ Αν. τείχους τῆς πόλεως· τὴν θέσιν ταύτην ὡρίσαμεν ἐν τῇ τοπογραφίᾳ Ἐρετρίας. (ὅρ. Les ports de la Grèce dans l'antiquité pag. 6. pl. III. par Ath, Georgiades)· ἐμμένομεν δὲ ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν ὁρισθείσῃ θέσει ὅρ. καὶ τοπογρ. χάρτην Ἐρετρ. ἐν ᾗ εὕρηται ὁ ναός, καίπερ μὴ γενομένων εἰσέτι ἀνασκαφῶν.

Περὶ τῆς Ἀμαρύνθου ὅρ. προσέτι ΑΕ. 1869. σελ. 324 καὶ 1895. σελ. 157-68.

Παρὰ Στράβωνι (10.448) ἀπαντᾷ, κώμη Ἀμάρυνθος καὶ ἱερὸν Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος.

Παρὰ Παυσανίᾳ (1, 31, 5.). Ἀμάρυνθος καὶ Ἀμαρυσία Ἄρτεμις.

Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ, (σελ. 3. 7.) Ἀμαρύνθιος καὶ Ἀμαρύσιος.

Πτολ. 3. 14. 22.

Αἰλ. περὶ ζῴων. 12. 34.

Μέγ. Ἐτυμολ. ὅρ. Ἀμάρυνθος.

Ἀριστοφ. ὄρν. στ. 813.

8. ***Ἐξ Ασ.*** Ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ἅπαξ εὕρηται, ΑΕ 1895. 1. Α. στ. 41, σελ. 125-26, καὶ III στ. 28, σελ. 144. ὁμοίως εὕρηται ἐν ΑΕ, 1897 ἐπιγρ. Α. στ. 18, 26, 27, 28 κ. τ. λ. σελ. 145. ἐννεάκις.

Ὁμοίως ἐν ΑΕ. 1911 ἐπιγρ. 3, 40, 41 καὶ 46 σελ. 18.

9. ***Α. Ἀφαρεῦθεν.*** ἐν τῷ ψηφίσματι ὅρ. ΑΕ. 1892, ἀρ. 1 σελ. 121 ἀναφέρεται *Δαμασίας Φανοκλείου Ἀφαρεῦθεν.*

Ἀφαρεῦθεν τέσσαρες εἰσὶν ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους I. Α. 42 καὶ Γ. στ. 18, 19, 23, 28, 29, 36, 47 σελ. 127-130 καὶ III, στ. 30(;) σελ. 144. ὁμοίως ἐν IV στ. 2, 7, 10, 15, 20. καὶ Ἀφαρεῖθε ἐν στ. 21. σελ. 145. ἐν δὲ ΑΕ. 1911 Α. στ. 4-95. σελ. 17-18 Ἀφαρεῦθεν, εἰσιν ὀγδοήκοντα καὶ δύο· ἐπὶ τῆς πλευρᾶς Β. στ. 12-55, σελ. 19-20 τεσσαράκοντα καὶ εἷς.

Πολυπληθὴς ὁ δῆμος οὗτος καὶ εὔπορος φαίνεταί μοι, ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι ἔκειτο πέριξ τῆς Λίμνης *Πέχταις,* δι' ὅπερ καὶ δώδεκα δημόται εἰσὶ γεγραμμένοι, ὡς διαφερόμενοι.

Ὁ Σταυρόπουλος γράφει ὅτι ἄξιος σημειώσεως εἶνε ὁ τύπος τοῦ ἐπιρρήματος «Ἀφαρεῦθεν» ὡς καὶ τοῦ Λάκεθεν ὅρ. ΑΕ. 1895, σελ. 147. σημ. καὶ ΑΕ 1892 σελ. 119-25.

Ὁ Εὐστρατιάδης, δὲ ἔγραψε τάδε: ΑΕ 1869 σελ. 321. ὅτι τὸ ἐθν. Ἀφάρ, οὐχὶ πάνυ εὐχερῶς δύναται ἑρμηνευθῆναι διὰ τῆς ἐν Ἤλιδι πόλεως Ἀρήνης, ἥτις καὶ κατοικία τοῦ Ἀφαρέως καὶ τῶν Ἀφαρητιαδῶν τὸ πάλαι ἦτο.

Ὁ Παυσανίας (4, 2, 2.) γράφει: ***Περιήρει δὲ ἐγεγόνεσαν ἐκ Γοργοφόνης τῆς Περσέως Ἀφαρεὺς καὶ Λεύκιππος, καὶ ὡς ἀπέθανε Περιήρης, ἔσχον οὗτοι τὴν Μεσσηνίων ἀρχήν· κυριώτερος δὲ ἔτι Ἀφαρεὺς ἦν. οὗτος βασιλεύσας πόλιν ᾤκισεν Ἀρήνην ἀπὸ τῆς Οἰβάλου θυγατρὸς κ. λ. π. ὁ δ' οὖν Ἀφαρεὺς πόλιν τε ἔκτισεν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τὴν Ἀρήνην καὶ Νηλέα τὸν Κρηθέως τοῦ Αἰόλου...***

Β.

10. ***Βου... Βουδιόθεν.*** ΑΕ. 1887. 83, 1895 Α. στ. 1-25 σελ. 131-132. ἐν ὅλῳ ἑβδομήκοντα δύο δημόται· ἐν πλευρᾷ Β. στ. 101 σελ. 135-36 ἐν στ. 141-163. σελ. 138-40. εἰς Δ. στ. 287-291, 300 καὶ 338. σελ. 143-44.

Βουδιόθεν εὑρίσκομεν ἔτι ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 5. Β. στ. 4 σελ. 22· καὶ εἰς ἐπιγρ. 6. Α. στ. 3, 4, 9, 11, 27 σελ. 23. ὡς καὶ ἐν Β. στ. 11. 13. Ἀμφότεραι αἱ ἀνωτέρω ἐπιγραφαὶ 5, καὶ 6 εὑρέθησαν παρὰ τῷ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος Ναῷ· πολυπληθεῖς δ' εἰσὶν οἱ Βουδιόθεν. Ὁ Παπαβασιλείου καθώρισε καὶ συνεπλήρωσε τὸν δῆμον τοῦτον, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν Ἐρέτριαν ὄρους τοῦ νῦν Βωδόχης ἢ Βουδόχης, ὅπερ εἶνε συνεχὲς τοῦ Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου.

Βουθειεῖς ἢ *Βουδειεῖς*, τὸ δεύτερον ὀρθότερον φαίνεταί μοι. Εἰσὶ καὶ Ἐρετριέων ἄποικοι ἐν Θράκῃ. ΑΕ. 1853. ἐπιγρ. 1156. στ. 15 σελ. 705 καὶ ἐπιγρρ. 1170 στ. 5 σελ. 117 καὶ εἰς ἐπιγρ. 1173 στ. 7 σελ. 117 καὶ εἰς ἐπιγρ. 1192 στ. 2 σελ. 731.

11. *ἐκ Βω.* εἷς καὶ μόνος δημότης ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 6. Β. στ. 8 σελ. 24. Λίαν περιωρισμένος ὁ δῆμος οὗτος καὶ μακρὰν τῆς Ἐρετρίας κείμενος· ἐκ Βώ[λακος(;) Κουρουνιώτης ΑΕ. 1911. σελ. 25.

Γ.

12 *Γρυγχεῖς*. . . . κ.τ.λ. Ὁ Εὐστρατιάδης ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους (ΑΕ. 1869. γ. στ. 3 σελ. 328) ἀνέγνω Γρη, ὅπερ οὐχὶ ὀρθόν. Ὁ Σταυρόπουλος καλῶς διορθοῖ. . . . ογρήδη ἐν (ΑΕ. 1895. Γ. 2τ. 4. σελ. 129). Οὐδαμοῦ ἄλλοθι γέγραπται Γρη, ἑνὸς καὶ μόνου δημότου μὴ ὄντος δυνατοῦ.

Γρύγ[χηθεν γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους, ΑΕ. 1895, Γ. Β. στ. 6, 10, 12, 40. σελ. 128. τέσσαρες δημόται· καὶ ἐν Β. στ. 100 σελ. 135-36, καὶ εἰς Γ. στ. 246. σελ. 142· καὶ εἰς Δ. στ. 293, 332. σελ. 143 ἐπίσης εἰς IV. στ. 4. 14, σελ. 145-46.

Ἐκ τούτων δυνάμεθα εἰκάσαι πάνυ ὀρθῶς, ὅτι ἐγγὺς τῆς λίμνης *Πέχταις* ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο· τὰ μάλα διαφερόμενος περὶ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης.

Τὸ μὲν Γρυν, ἅπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 20. σελ. 10 τὸ δὲ Γρύγ, ἐπίσης ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. Β. στ. 46. σελ. 14· δοκεῖ μοι δ' ὅτι Γρυν = Γρυγ. ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἐν Θράκῃ Ἐρετρικῶν ἀποικιῶν γέγραπται.

Γρυγ. μὲν εὕρηται ἐν ΑΕ. 1911 ἐπιγρ. 3. Α. στ. 17, 20. 30, 50, 72, σελ. 17-19.

Γρυγχ. δὲ κατ' ἐξακολούθησιν ἐν στ. 91, 92, 94, 95, 96, σελ. 19· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ 3. Β. στ. 39-53 εὕρηνται τριακοντατετράκις· ἑπομένως οἱ δημόται οὗτοι ἐν ταῖς ἐπιγρ. 2 καὶ 3. εἰσὶ πολλοί· ὡσαύτως ἐν τῇ ἐπιγραφῇ 4. στ. 9. ἅπαξ ἀπαντᾷ.

Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Ῥῦγχαι, χωρίον Εὐβοίας τὸ ἐθν. Ρυγχαῖος.

Αἱ Ῥῦγχαι αὗται ἦσαν ἔτι κατὰ τὸν δεύτερον ἥμισυ αἰῶνα π. Χ. πόλις αὐτοτελής· δὲν ἦτο δὲ μακρὰν τῆς Ἐρετρίας καὶ τῶν Στύρων· δὲν εἶνε ἀπίθανον λέγει ὁ Εὐστρατιάδης, ὅτι τὸ χωρίον Κριεζᾶ ὅπερ ἐν τῇ τῶν ἐγχωρίων προφορᾷ Γκρισιὰ (grischa) προφέρεται, κατέχει τὴν θέσιν ἔνθα οἱ Γρυγχθεῖς κατῴκουν.

(Εὐστρ. ΑΕ. 1869. σελ. 331).

Οἱ Γρυγχεῖς (Βρυγχειῆς) πολλάκις ἀπαντῶσι ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν φόρων τῆς Ἀττικῆς συμμαχίας. ΑΕ. 1895. σελ. 148.

Πολυπληθεῖς οἱ Ἐρετριεῖς ἐκ τῆς στενοχώρου Ἐρετρίας ἀπεδήμησαν ὡς εἰκός· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς *Γρυγχεῖς* ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς τῶν Ἐρετριέων ἀποικίαις· ὁ Στράβων (10, 447) γράφει «***ἡ Ἐρέτρια μὲν συνῴκισε τὰς περὶ Παλλήνη καὶ*** τὸν ***Ἄθω πόλεις***, ἡ δὲ Χαλκὶς τὰς ὑπὸ Ὀλύνθῳ.

Ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς ἐν ἔτει 1835 εὑρεθείσαις ὑπὸ Πιττάκη ἐν τοῖς προπυλαίοις τῆς Ἀκροπόλεως δημοσιευθείσαις δὲ ἐν ΑΕ. 1853. σελ. 696-712. ἐν αἷς κανονίζονται οἱ φόροι τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων πόλεων, ἀναφέρονται καὶ οἱ Ἐρετριέων ἄποικοι οἱ Ῥυνχεῖς, Γρυνχεῖς, Γρυγχεῖς, Γρυνειεῖς.

Ὅρ. ΑΕ. 1853. ἀριθ. ἐπιγ. 1856, 1158, 1159, 1164, 1199, 1206, 1212, 1229, 1245, σελ. 705-761.

Δ.

13. Δισμ: Δισμαρόθεν· πολλοὶ ἀπαντῶσι μόνον ἐν ταῖς δημοσιευθείσαις ἐπιγρ. ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ.

2 Α. ἐν στ. 20α-146. σελ. 10-13. δημόται . . . 50
προσέτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. 2. Β. ἀπὸ στ. 20β-158. σελ. 13-16 30
προσέτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. 3. Α. στ. 15β, 32β. σελ. 17-18 2
Δισμαρόθεν. ΑΔ. 1915 ἐπιγ. 27. Α. στ. 36. σελ. 172· ἐξ δημόται ἀπὸ στ. 37-44 ἐν ὅλῳ 6 88

Οἱ δημόται οὗτοι καὶ οἱ **Ζαρηκόθεν** εἰσὶν ἐν ταύταις ταῖς ἐπιγρ. συνεχῶς ἐγγεγραμμένοι καὶ πλειοψηφοῦντες, ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι ἀμφότεροι εἰσὶν οἱ μᾶλλον διαφερόμενοι ἐν τῷ κοινῷ συμφέροντι ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐνεγράφησαν· εἰσὶν ἄρα καὶ γείτονες· οἱ **Ζαρηκόθεν** εἰσὶ γνωστοὶ (Σταυρόπουλος). Ἐτοποθετήσαμεν τοὺς Ζαρηκόθεν παρὰ τοὺς Δισμαρόθεν.

14. **Δυστόθεν**. ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ ἐνεγράφησαν (πλ. Β) πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ δημόται, καὶ οὗτοι εἰσὶν ἐκ τῶν μᾶλλον διαφερομένων εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης. Προσέτι οἱ Δυστόθεν εὕρηνται ἐν ΑΕ. 1895 III. στ. 4, 17, 18. 25 (;) σελ. 144· ἐπίσης εὕρηνται ἐν ΑΕ. 1897. ἐπιγρ. 1. στ. 19, 15 (;). σελ 145-46· ἐπίσης ἐν ΑΕ. 1892. κατάλογον τῶν ἐξ Ἐρετρίας ἐφήβων, στ. 5, 17, 18. σελ. 137· ἐπίσης ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 161. σελ. 16. γέγραπται Δυσ (;) εἰ μὴ ἐπιγραφικὸν λάθος, βεβαίως ὁ χαράκτης ἡμαρτημένως ἐχάραξεν· διότι μεταξὺ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ Α πεντήκοντα ἐγγεγραμμένων Δισμ. καὶ τριάκοντα ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ πλ. Β. οὐδεὶς δημότης γέγραπται Δυσ. εἷς δὲ καὶ μόνος φαίνεταί μοι ἄτοπον.

Προσέτι ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 3 Α. στ. 15β. σελ. 17· καὶ 31β· σελ. 18 δίς.

Δύστος ἢ Δύστον· ὁ Σταυρόπουλος ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς: Τὸ Δύστον ἔκειτο πέριξ τῆς ὁμωνύμου λίμνης, καὶ ἔτι σήμερον οὑτωσὶ καλεῖται· τοῦτο τεκμαίρεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς Ῥωμ. χρόνων (ΑΕ. 1892. ξ. 66 στ. 3. σελ. 167) ἐν ᾗ γέγραπται ΔΥΣΤΟΝ· οὐδὲν τὸ ἀμφίβολον· ἐκεῖ ἐτοποθετήσαμεν τὸν δῆμον τοῦτον.

Περὶ τούτου ὅρ. προσέτι Στεφ. Βυζάντιον, Θεόπομ. Φίλ. ηδ.

Ε.

γ. ΕΙ(;) ἀπαντᾷ μόνον ἐν ΑΕ 1897. ἐπιγρ. 1. στ. 35, 37, 38 σελ. 145-46· εἰς ἄλλην στήλην Ε, οὕτω ἀπαντᾷ ἄνευ τῆς εγ, εν, εξ. ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 145, δοκεῖ μοι ὅτι ἕτερον τι ἢ δημότης γέγραπται, δι' ὃ δὲν καταλογίζομεν ἐν τοῖς Δήμοις.

15. Εγε. Ἅπαξ μόνον ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ 1895. Γ στ. 26 σελ. 129-30. οὐδαμοῦ ἄλλοθι γέγραπται.

Εγε ἐκ τοῦ Ἔγεστα. Εὐστρατιάδης ΑΕ 1869. σελ. 329. Ἐγεσταίους καὶ Λεοντίνους, φυγάδας εὑρίσκομεν ἐν Σικελίᾳ. (Θουκ. 6. 19, 21...).

16. ἐξ Εν, Ενι. εὕρητε ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. 41β, 47β, 101α, 132β, σελ 11-12 καὶ Β. 1γ, 22, 28, σελ. 13. 64β, 67β, 78γ. σελ. 14. 86α, 87β, 126γ 127γ. σελ. 15 καὶ 143, σελ. 16.

17. ἐξ Εσ, ἐξ Εσχ. εὕρηται ἐν ΑΕ 1897 ἐπιγρ. 1 στ. 36 σελ. 145-46. καὶ ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. 49γ, 50γ, 51γ, 66γ. σελ. 11. 101γ. σελ. 12. ὁ Κουρουνιώτης (ΑΕ, 1911 σελ. 24) γράφει ὅτι ἴσως εἶνε ἀρχὴ τῆς αὐτῆς λέξεως ἧς καὶ τὸ ἤδη γνωστὸν ἐξ Εσ, ὑποθέτει δὲ ὅτι καὶ τὸ δημ. Ἐγε (Geyer. 78) εἶνε ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως, καὶ δέον ν' ἀναγνωσθῇ Εγ Ε(σχ), ὅπως Ἐγ Ὤ(ου ἢ ἐξ Ὤου) (Geyer).

Ζ.

18. **Ζαρήκιοι** . . . . κλπ. Τριάκοντα ἐξ δημόται ἀναγράφονται ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ. δῆλαδὴ 34. ἐν τῇ πλ. Β. καὶ δύο ἐν τῇ πλ. Γ. Οἱ μὲν δῆμοι ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους εἰσὶν 23 οἱ δὲ ἐγγραφέντες δημόται καὶ νῦν διασωθέντες (ὀλίγιστοι, εἶνε οἱ ἐλλείποντες) ἀνέρχονται εἰς 275 μεταξὺ τούτων οἱ Ζαρηκόθεν εἰσὶ 36

Ζάρη. ἐν ΑΕ 1897, ἀριθ. 1. στ. 12, 13, 22, σελ. 145-46 ἐπίσης εὕρηται ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. 4-146. σελ. 10-14. ἤτοι δημόται . . 122
καὶ ἐν Β. στ. 20-158 σελ. 13-17 » . . 103
ἐν ὅλῳ 225
μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς Α 409
» » Β 447
Ζαρηκόθεν ἐν ὅλῳ 856
(ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐλλειπόντων).

Ἐκ τούτου δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι τὰ μάλα διαφέροντο δι' ἣν ὑπόθεσιν ἐνεγράφησαν, ἥτις πιθανὸν ἀφεώρα εἰς τὴν λίμνην Πέχταις, περὶ ἣν οὗτοι

ῴκουν. Τὸ νῦν χωρίον Ζάρκα ἔχει 451 κατ. καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 5 χιλ. τῆς λίμνης

Ὁ Εὐστρατιάδης ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ Ζάρητρα καὶ ἡ Δῦστος, εἰς ἃ ἄγουσι τὰ ἐν τῷ λίθῳ πολλάκις κείμενα, Ζάρη καὶ Δύστ. μεταξὺ Στύρων καὶ Ἐρετρίας ἔκειντο. ὅρ. ΑΕ 1869 σελ. 331. Ὁ Σταυρόπουλος θετικώτερον συμπέρασμα ἐξάγει περὶ τῶν Ζαρήτρων, λέγων ὅτι Ζάρηξ ὁμώνυμος . . . τῷ ὄρει καὶ τῷ ἥρωι ἐκαλεῖτο τὸ φρούριον καὶ ὁ δῆμος καὶ Ζαρήκιοι οἱ ἐνοικοῦντες. Παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ γραπτέον ἀντὶ ΖάρηΤΡα, ΖάρηΚα, εἰμή τις προτιμᾷ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐσφαλμένως ὁ βιογράφος τὸ ὄνομα ἀνέγραψε ΑΕ. 1895. σελ. 149. Περὶ τούτων ὅρα Ἰωαν. Τζέτζην.

Μέγ. ἐτυμολ. ὅρ. Ζάραξ.

Λυκόφρων στ. 373-6.

Πλουτ. β. Φωκ. 13.

Ζαρηκόθεν. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27 Β. στ. 36. σελ. 172. ἐννέα δημότας καὶ ὧν τὰ ὀνόματα ἐν πολλοῖς συμπίπτουσι μετὰ τῶν Ζαρηκίων ἐν ΑΕ 1911. ὡς Εὐβουλίδης, Βίοττος, Φιλιστίδης, Φιλόστρατος, Φιλέας, Κτηρικράτης.

Ι.

19. Ἱστιάηθεν. Ἱστιαιῆς, ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους Β. στ. 13-55, σελ. 126-30 δώδεκα δημόται.

ὁμοίως ἐν ΑΕ 1895, ΙΙ. Α. στ. 41, σελ. 133-34 καὶ ἐν πλ. Β. στ. 100, σελ. 135 καὶ στ. 161. σελ. 139 καὶ στ. 194, σελ. 141-42· καὶ Γ. στ. 202, σελ. 141, καὶ Δ. στ. 281, 309, 317. σελ. 143.

ὅρ. ΑΕ. 1897. ἐπιγρ. 1. στ. 11-24 σελ. 145-46.

ὅρ. ΑΕ, 1911. ἐπιγ. 3. Α. στ. 57β, σελ. 18· εἷς καὶ μόνος δημότης.

πιθανὸν πρόκειται περὶ ἀντικειμένου μὴ ἀφορῶντος αὐτούς. Ἱστιαίη δέ, ἐν ἐπιγ. 6· Α, στ. 7, 12, 29, 33, σελ. 23. καὶ Β. στ. 1, 2, 12, 16, καὶ 86β, 11β, σελ. 24.

Οὐδὲν τὸ ἀμφίβολον ὅτι ὁ δῆμος οὗτος ἐν τῇ Ἐρετρικῇ ὑπῆρξε.

Κ.

20. Καρκινούσιοι. ΑΔ. 1915. ἐπιγ. 27. Β. στ. 46· σελ. 172· τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ὁ δῆμος οὗτος 2 δημότας.

21. **Κοτυλαιεῖς.** ἐν ΑΕ 1895. 11. Β. στ. 128α-141. σελ. 137. δέκα τρεῖς δημόται· καὶ εἷς Γ, στ. 253α· σελ. 143· καὶ στ. 267γ· σελ. 144· οὐδαμοῦ ἄλλοθι οἱ Κοτυλαιοῖς ἀπαντῶσιν.

Ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς ΑΜ. πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους Κοτυλαίου ἀπὸ Κοτύλου τοῦ κατασχόντος αὐτό. Ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος λέγει. . . . «ἔοικε τὸ ὄρος τῆς Εὐβοίας εἶναι». (ὅρ. σημ. Σταυροπούλου ΑΕ 1895 σελ. 150).

22. ἀπὸ Κ. . . . . Κυλ. Ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Α. στ. 3-87. σελ. 17-19=32 δημόται καὶ ἐν πλ. Β· στ. 17-39γ. σελ. 20-21 = 20 δημόται.

Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ στ. 38γ σελ. 18 ἀπαντῶν ἀπὸ Μυ· ἅπαξ μόνον, δοκεῖ μοι ὅτι λάθος τοῦ χαράκτου ἐγένετο ἀντὶ **ἀπὸ Κυ·** διότι δημότης οὕτωσί, ἀπὸ **Μυ,** οὐδαμοῦ ἄλλοθι γέγραπται.

23. **Κωμαιεῖς,** δημόται εἰσὶν οἵδε:

1) ἐν ΑΕ. 1895 ΙΙ. Α. στ. 72-87 σελ. 135-136 = ... 48

2) ἐκ Κωμαιῶν. ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Γ. στ. 216α, σελ. 141 = ... 1

3) ἐκ Κωμαιῶν ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Δ. στ. 320, σελ. 143 = ... 1

4) ἐκ Κ ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Δ. στ. 305. σελ. 143 = ... 1

5) ἐκ Κωμαιῶν ΙΙ. ἐν στήλῃ Β. στ. 95. σελ. 136 — 1

Ἐν δὲ ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 6. Α. στ. 28. σελ. 23. ἐκ Κω. 1

Κυμαῖοι ἀποικήσαντες ἐκ τῆς Ἐρετρικῆς μετὰ τῶν ἄλλων, Καρυστίων, Στυρίων κλπ. εἰς Θράκην ἀναφέρονται ἐν ΑΕ 1853 ἐπιγρ. 1164. στ. 21. σελ. 714, καὶ εἰς Καρικὸν φόρον ἐπίγρ. 1179. στ. 15. σελ. 719. ἐπιγρ. 1206. στ.(;) σελ. 744, ἐπίγρ. 1286 στ.(;) σελ. 771. Ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιγραφαῖς 1287. σελ. 772 φέρονται ἐν στ. 10. ***Μυριναῖοι παρὰ Κύμην,*** ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι, ὁ ἐγ Μυ. ἐκ Μυ. δῆμος συμπληροῦται ἐκ Μυρίνης (ὅρ. περὶ τούτου εἰς σχετικόν).

Κώμη ἢ ***Κύμη.*** Σκύλαξ ὁ Καρυανδεύσης γράφει τάδε.

Τὰ Στύρα, αἱ Τάμυναι, Δύστον κλπ. ἦσαν δῆμος Ἐρετρικός, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ Κύμη, οὐ μακρὰν

12 10 16.

τούτων κειμένη καὶ ὁ μᾶλλον εὔφορος τῶν Ἐρετρ. δήμων.

24. *Λακ... Λάκεθεν*. εὕρηται ἐν ΑΕ. 1895. ΙΙ. Β. στ. 97^γ. σελ. 136. δημόται 1
καὶ στ. 105-127. σελ. 137-38= 60
καὶ στ. 164^β-180. σελ. 139-40. 16
καὶ ἐπὶ πλ. Γ. στ. 221^β. καὶ 234^γ. σελ. 141-42. 23
καὶ ἐπὶ πλ. Δ. στ. 283, 285, 297, καὶ 328-331 6
Ἐν ὅλῳ ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ . . . 106

Προσέτι εἰς ΙΙΙ· στ. 19, 24 (;)· σελ. 144.

ἐν ΑΕ· 1892· στ. 19-29· σελ. 138· καταλόγῳ τῶν ἐξ Ἐρετρίας Ἐφήβων.

25. *Μ.... Μινθουντόθεν* κλπ. Φέρονται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895 Β. στ. 6, 13, 38. δὶς 42, 45, 46, 52, 54. σελ. 126-127, καὶ ἐν στ. 95^α, σελ. 135· καὶ ἐν στ. 164^α, σελ. 139· καὶ ἐπὶ πλ. Γ. στ. 258, 270, 310. σελ. 143-44. Ἐπίσης Μ.. ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Β. στ. 32. σελ. 20· καὶ Μ ἐπιγ. 6. Α. στ. 2. σελ. 23· καὶ Μιν εἰς Β. στ. 5, καὶ Μ εἰς στ. 9, σελ. 24. Στράβων (Η. 344) λέγει, «πρὸς ἕω δ' ἐστὶν ὄρος τοῦ Πύλου πλησίον... ἐπώνυμον *Μίνθης*, ἣν μυθεύουσι παλλακὴν τοῦ Αἴδου γενομένην πατηθεῖσαν ὑπὸ τῆς κόρης εἰς τὴν κηπαίαν μίνθην μεταβαλεῖν, ἥντινες ἡδύοσμον καλοῦσι».

Ὁ Σταυρόπουλος (ΑΕ· 1895· σελ. 150) λέγει ὅτι, ὁ Μινθοῦς οὗτος, ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὠνόμασται ἀπὸ τῆς ἐκεῖ πλεοναζούσης Μίνθης. Ὅμοια εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν Ἀττικῶν Δήμων, Ἀγνοῦντος, Ἀλιμοῦντος, Ἀναγοροῦντος, Μυρινοῦντος, Ραμνοῦντος καὶ Φηγοῦντος· καὶ ἄλλα πολλὰ τόπων, κωμῶν καὶ πόλεων ὀνόματα.

26. Ἐγ. Μυ. ἐκ Μ. κ.λ.π. εὕρηται ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Α. στ. 40^β. σελ. 18· καὶ 74^β, 84^α, σελ. 19.

Εἰς τὴν ἐν Παλλήνῃ ἀποικίαν τῶν Ἐρετριέων (Στρ. 10. 447)· ἀναγράφονται, οἱ Γρυγχεῖς, Ἡφαιστιεῖς, Μυριναῖοι κτλ. ὅρ. ΑΕ. 1853 ἐπιγρ. 1159. σελ. 709. στ. 9. Ἐπίσης ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. ἐν στ. 27. ἀναγράφονται Στυρεῖς, Ἐρετριεῖς, Χαλκιδεῖς, Μυρηναῖοι· ἐν δὲ τῇ ἐπιγ. 1287 στ. 10· σελ. 772· ἀναφέρονται Μυριναῖοι παρὰ Κύμην... ὥσπερ εἴρηται ἐν σημειώσει.

Ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο παρὰ τὴν Κύμην.

δ. ἀπὸ Μυ. (ὅρ. ἐν σημ. ἀπὸ Κυ).

Ν.

27. ἐγ, Ν ἐκ Ν...., ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους, ἀλλ' ἅπαξ. ὅρ. ΑΕ. σελ. 129. καὶ ΙΙΙ. στ. 22, 1895 Γ. στ. 4. σελ. 144. προσέτι εὕρηται ἐν
ΑΕ. 1911, ἐπιγρ. 2. Α. ἀπὸ στ. 9-145. σελ. 10-13. δημ. 20
ΑΕ. 1911, ἐπιγ. 2. Α. ἀπὸ στ. 23-158 σελ. 13-16 46
ἐν ὅλῳ ἐν τῇδε τῇ στήλῃ 66

προσέτι ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Α. στ. 25, 38, σελ. 18.

Ὁ Σταυρόπουλος λέγει ὅτι, ὁ τραχὺς Νέδων τοῦ Λυκόφρονος ἔδωκε τὸ ὄνομα τῷ προκειμένῳ δήμῳ,

Ὀφέλτα καὶ μύχουρε χοιράδων Ζάραξ
σπίλοι τε καὶ *Τρύχατα* καὶ τραχὺς *Νέδων*
καὶ πάντα Διρφωσσοῖο καὶ Διακρίων
γωλειὰ καὶ Φόρκυνος οἰκητήριον.
(Στ. 373-376).

Οὐδὲν τὸ σχετικὸν εὕρομεν πρὸς τὸν διὰ τῶν Καλαμῶν ῥέοντα Νέδοντα.

ε. *(Νι;)* ἅπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ· 1911. ἐπιγ. 5 Β. στ. 19. σελ. 22· ὄνομα δημότου καὶ οὐχὶ δήμου ἐμφαίνει.

Ξ.

28. Ξενιαδῶν. ΑΔ. 1915. ἐπιγ. 27. Α. στ. 21· σελ. 171· δύο δημόται.

Ο.

29. Οἰνό[ηθεν (;) ιντόθεν] (;) Κουρουνιώτης ΑΕ. 1911. σελ. 24.

ὁ δῆμος οὗτος ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἑξῆς ἐπιγραφαῖς. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2, Α. στ. 25-119^γ. σελ. 10-13 δημόται 18
2, Β. στ. 35-155^γ. σελ. 13-17. δημόται 36
ἐν ὅλῳ δημόται 54

ἐξ οὗ, ὅτι οἱ δημόται πολυπληθεῖς ἦσαν.

Οἰνέος. Οἰνόη (παρ. οἶνος) κ.τ.λ. χώρα. δῆμος ἔναντι τῆς οἰνοφόρου Ἐρετρικῆς καὶ ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς κείμενος, παρὰ ταῖς

Ἐλευθεραῖς, πόλις ἐν Ἄργει καὶ Κορινθίᾳ, καὶ δῆμος ἐν Μαραθῶνι τῆς Αἰαντίδος φυλῆς· καὶ ἀλλαχοῦ.

Τῆς δὲ Ἐρετρικῆς οἰνοφόρου οὔσης οὐδὲν τὸ παράδοξον ἂν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπῆρξε κώμη Οἰνόη καλουμένη. Ὁ Οἰνεὺς ἦν υἱὸς Πορθέως καὶ Εὐρύτης.

30. *Οἰχαλίηθεν.* συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Κουρουνιώτου, ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ· 1897· ἐπιγ. 1· στ. 33γ σελ. 146.

καὶ ἐν ΑΕ· 1911· ἐπιγρ. 2· Α· στ. 53· σελ. 11· εἷς καὶ μόνος δημότης.

Περὶ τῆς Ἐρετρικῆς Οἰχαλίας σχετικὰ τινὰ γνωρίζομεν.

Παρὰ Στράβωνι (8, 448).

ἔστι δὲ καὶ Οἰχαλία κώμη τῆς Ἐρετρικῆς, λείψανον τῆς ἀναιρεθείσης πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Π.

ζ. Π.

31. Παν, Πανα. γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ. 1895. Ι. Β. στ. 12. σελ. 127-28. καὶ πλ. Γ. στ. 16. 30,... 38. σελ. 130. καὶ εἰς ΙΙΙ. στ. 20. σελ. 144. ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 4. στ. 3, 16. σελ. 21.

32. *Παρθεν... Παρθενιόθεν.* ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895. ΙΙ. Β. στ. 103. σελ. 136·

ὀλίγιστοι εἰσὶν οἱ ἐγγραφέντες δημόται. Παρθένιον καὶ νῦν ἔτι καλεῖται. Πετρῶδες τὸ χωρίον καὶ ἐλάχιστοι οἱ ἐν αὐτῷ παλαιοὶ οἰκισταί· καὶ νῦν οἰκοῦσι διακόσιοι τεσσαράκοντα ἑπτά. (Ἀπογρ. 1896).

33. *Πεν.* γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. στ. 27. σελ. 130 εἷς καὶ μόνος δημότης: οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ.

34. *Πέο.* γέγραπται ὡσαύτως ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ. 1895. στ. 25. σελ. 130 εἷς καὶ μόνος δημότης· ὡς καὶ ὁ ἀνωτέρω οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ.

35. *Περ.... Περαόθεν* Περαεῖς· ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1895. ἐπιγ. ΙΙ. Α στ. 128β-140 σελ. 137-138 καὶ εἰς Δ. στ. 330β-336. σελ. 143-44· καὶ ἐν ἐπιγ. ΙΙΙ. IV. στ. 1β· σελ. 145-46 ἐπίσης ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. Α. στ. 11. 22. 36. 41. 56. 66, 79, 124, 127, 137. σελ. 10-13 δημόται 10
ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. Β. στ. 10, 52, 63, 109, 117, 120, 132, 136, 157 σελ. 13-17 9
ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ· 1911. ἐπιγ. 3. Α. στ. 6, 20, 28, 50, 58, 60, 62· σελ. 17-19 7
ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Β. στ. 9, 10, 11, 39, 41. σελ. 19-20 5
ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 4. στ. 2, 14, 15 σελ. 21. 3
ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγ. ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 6. Β. στ. 9, 10. σελ. 24. 2
δημόται. . . 36

36. Πετ..... Πέτρηθεν(;) ὡς ὁ Κουρουνιώτης συνεπλήρωσεν.

Εὔρηται ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 3. Α. στ. 19-91 σελ. 17-20. δημόται 33
καὶ εἰς Β. στ. 16-47. σελ. 19-21 δημόται . 15
ἐν ὅλῳ . . . 48

ἐξ ὅσων δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι τὸ χωρίον ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους ἔκειτο, καὶ τοῦτο δῆλον ποιεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος.

37. *Πτέχηθεν* κτλ. Γνωστὸν ἐστὶν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1869. ἀριθ. 400 στ. 2. σελ. 317. γ. 14. 35 σελ. 321· καίτοι οἱ Πτέχηθεν εἰσὶν οἱ μᾶλλον διαφερόμενοι διὰ τὴν ἐγγὺς ὁμώνυμον λίμνην οἰκοῦντες· ἐν τούτοις ὀλίγιστοι εἰσὶν οἱ δημόται οὗτοι. ἐν τῇ προξενίᾳ Ἀριστόνου. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 8 σελ. 26. γέγραπται· *Ἀντίφιλος Ἱππάρχου Πτέχηθεν.*

Πτέχη καὶ Πτέχαις, γέγραπται· λίμνη ἡ καὶ νῦν καλουμένη Δύστος, γνωστὴ ἐγένετο ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Χαιρεφάνους μετὰ τῶν Ἐρετριέων, ἧς τὴν ἐξαγωγὴν τριάκοντα ταλάντοις ἐν δέκα ἔτεσι ἐμισθώσατο. ΑΕ. 1869 σελ. 321-32.

Ρ.

38 Ραννεῦθεν (ὅρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27. Β. στ. 30. σελ. 171). ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ὁ δῆμος οὗτος. Δύο μόνον δημόται.

39. Ραφι. εὔρηται ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 28α-136γ. σελ. 12-13 δημόται. 25
ἐπιγρ. 2. Β. στ. 33β-149γ σελ. 13-16 δημόται 42
ἐν ὅλῳ δημόται 67

ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι πολυπληθὴς ὁ δῆμος ἦτο.

Σ.

40. Σπλη. ἀπαντᾷ μόνον ἐν ΑΕ 1897. ἐπιγρ. Ι. στ. 28 καὶ 32-40. σελ. 145-46. ἐν ΑΕ 1898 στ. 156,

η. ΣΠΟ. Σπυ (ΣΡΙ). ΑΕ. 1869 καὶ 1895 Ι. Γ. στ. 22, σελ. 320 καὶ 130. διορθωθὲν ὑπὸ Κουρουνιώτου ὅρ. ΑΕ 1911, σελ. 25.

41. *Στυ . . . Στυρόθεν.* εὕρηται ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1895. Ι. Β. στ. 11-57. σελ. 127-361 δημόται ἑπτὰ ἐκτὸς τῶν ἀποκεκρουμμένων.

Ἐπίσης ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγ. 2. Α. στ. 36-143$^{\gamma}$. σελ. 10-13 . . . . δημόται 50

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 10$^{\alpha}$-153$^{\gamma}$ σελ. 13-16 . . . . δημόται 33

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3 Α. στ. 8$^{\beta}$-85$^{\gamma}$ σελ. 17-19 . . . . δημόται 24

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3. Β. στ. 46-61$^{\beta}$ σελ. 19-20 . . . . δημόται 7

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 4. στ. 17, 19. 10. σελ. 27.

Ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 6. Β. στ. 3. σελ. 24.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θράκῃ ἄποικοι Στυρεῖς εὕρηνται, ΑΕ, 1853. ἐπιγρ. 1158. σελ. 707. στ. 16. καὶ ἐπιγρ. 1159. σελ. 109. στ. 27. καὶ ἐπιγρ. 1162. στ. 8. σελ. 711. καὶ Ἐρετριέων ἄποικοι. ἐπίγρ. 1197. στ. 7. σελ. 733 ἐπιγρ. 1199. στ. 40. σελ. 738 καὶ εἰς Νησιωτικὸν φόρον, ἐπιγρ. 1252. στ. 16. 769.

Στύρα . . . ναιετάασκον. (Ἰλ. Β. 539) καὶ νῦν οὕτω καλεῖται, ἀπέχει τοῦ ἀρχ. λιμένος περὶ τὰ 5 χιλ. οὗτινος σώζονται ἴχνη τινα. Πετρώδης ὁ δῆμος, ἀλλὰ πολυπληθὴς ἦτο ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς ναυτηλίας.

Καίτοι μικρὰν ναυτικὴν δύναμιν εἶχον, οἱ Στυρεῖς ἔδρασαν κατὰ τῶν βαρβάρων, δι' ὃ καταλέγονται μεταξὺ τῶν εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντων ἐν Ἀρτεμισίῳ (Ηρ. 8. 1.) διὰ δύο νεῶν καὶ εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, τὰς αὐτὰς παρείχοντο νέας τὰς καὶ ἐπ' Ἀρτεμησίῳ (Ηρ. 8. 48) καὶ ἐν Σικελίᾳ συνεστράτευσαν μετὰ τῶν ὑπηκόων καὶ φόρου ὑποτελῶν τοῖς Ἀθηναίοις, ***Ἐρετριῆς, καὶ Χαλκιδῆς καὶ Στυρῆς καὶ Καρύστιοι ἀπ' Εὐβοίας*** *ἦσαν*, ὡς Θουκυδίδης (7. 57.) ἱστορεῖ.

Τὰ Στύρα, πόλις αὐτόνομος, μετὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα κατεστράφη κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (323 π. Χ.) ὑπὸ Φαίδρου τοῦ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοῦ τὴν δὲ χώραν ἔχουσιν Ἐρετριεῖς (Στρ. Ι. 446).

Τ

42 Τα . . . . Ταμυναιεῖς, Ταμύνηθεν ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1895.

ἐπιγ.	11 Β. στ.	125$^{\gamma}$-158$^{\gamma}$	σ. 138 40	ταμυναιεῖς	33
»	11 Β. στ.	98$^{\beta}$	σελ. 135-36	ταμύνηθεν	1
»	11 Β. στ.	179$^{\gamma}$-194$^{\gamma}$	σ. 139-42	»	75
»	11 Β. στ.	181^{6}-194^{6}	σ. 140 42	»	13
»	11 Β. στ.	184$^{\alpha}$-194$^{\alpha}$	σ. 141	»	9
»	» Γ. »	255$^{\alpha}$-257$^{\alpha}$	σ. 143	»	2
»	» Γ. »	262$^{\beta}$-266$^{\beta}$	σ. 143-44		4
	Δ. »	363$^{\alpha}$-304$^{\alpha}$	σ. 143		2
	Δ. »	307^{6}-308^{6}	σ. 143-44		2
	Δ. »	312-327	σ. 143-44		5
	Ἐπιγρ. ΙΙΙ. Ι,	332.	144		1

Τάμυναι. (νῦν Ἀλιβέριον ἀριθμεῖ 1469 κατοίκους) καὶ δῆμος Ταμυνέων ἀπέχουσι περὶ τὰ 22 χιλ. τῆς Ἐρετρίας. Πολυπληθὴς ὁ δῆμος ἦτο ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τεκμαίρεται, καὶ νῦν ἔτι ὁ δῆμος Ταμυνέων ἀριθμεῖ 9112 (ἀπογ. 1897) κατοίκους, τὸ εὔφορον τοῦ ἐδάφους, καὶ πλησίον τοῦ λιμένος κείμενος τοῦ προφυλάσσοντος τὰ πλοῖα ἐναντίον τῶν Β. βιαίων πνεόντων ἀνέμων[1]. Ὁ δῆμος οὗτος ἀπέβη εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἐν τῇ Ἐρετρικῇ· «χώρᾳ ἐν ᾗ τὸ πρῶτον οἱ Πέρσαι πλέοντες κατέσχον *τὰς νέας τῆς* ***Ἐρετρικῆς χώρης κατὰ Ταμύνας***· καὶ Χοιρέας καὶ Αἰγίλια. (Ἡροδ. 6. 101)». Ὁ Σταυρόπουλος (ΑΕ. 1895. σελ. 152-53) λέγει ὅτι· τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδ. λέγει «κατὰ Τέμενος» καὶ οὐχὶ «κατὰ Ταμύνας». Ὑστερεότυπος ἔκδοσις ἐν Λειψίᾳ 1837. λέγει Ταμύνας. Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ Πέρσαι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο (Ταμύνας = Ἀλιβέριον) ἵν' ἀποβιβασθῶσιν,.. «αὐτίκα ἵππους τε ἐξεβάλλοντο καὶ παρεσκευάζοντο ὡς προσοισόμενοι τοῖσι ἐχθροῖσι». Ἡρ. αὐτόθι

[1] Πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῶν Νοτίων ἀνέμων τῶν ὁρμούντων σκαφῶν, κατεσκευάσθη χηλὴ ἐκ ῥιπτῶν κλπ. τεχν. λίθων ἐν ἔτει 1890.

διότι αἱ Ταμύναι ἀπέχουσι τῆς Ἐρετρίας περὶ τὰ 22 χιλιόμετρα, τοῦ δὲ ἐδάφους τῶν προπόδων τοῦ Κοτυλαίου ὄρους δυσβάτου καὶ ἐπὶ ἀτραποῦ ἀνύδρου (νῦν κακὴ Σκάλα) μήκους 8 χιλιομ. ἦτο ἀδύνατον τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν ὅπως διέλθῃ διὰ τῆς ἀτραποῦ ταύτης καὶ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἐρετρίας. Στρατιωτικὴ πορεία γινομένη περὶ τὰ μέσα (15-20) Αὐγούστου, ὅτε τὰ ὕδατα εὑρίσκονται εἰς τὸ κατώτατον ἐπίπεδόν των εἶνε δυσχερεστάτη, ἄλλως μεταξὺ Βάθειας καὶ Ἐρετρίας ἐπὶ μήκους 8 χιλ. τὸ ἔδαφος ὁμαλὸν εὔφορον καὶ γόνιμον τυγχάνει· μεταξὺ Βάθειας καὶ Ἐρετρίας ἐπεδιβάσθησαν οἱ Πέρσαι διὰ τὸν ἔτι σπουδαιότερον λόγον ὅτι τὸ ἱππικὸν ἔχει ἀνάγκην πρωτίστως ὕδατος, μόνον δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ Βάθειας ὑπάρχει ὑδροφόρον στρῶμα δυνάμενον ἵνα παράσχῃ ὕδωρ, δι' ἀνορύξεως φρεάτων βάθους μέχρι 4.00 μέτρ. εἰς ἵππους καὶ στρατόν.

43. *Τέμενος*. Ἅπαξ μόνον ἀπαντᾷ Τεμ(;) ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1895. Ι. Γ. στ. 44 σελ. 130. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε τὸ Τέμενος εἰς ὃ πρῶτον οἱ Πέρσαι ἐπεδιβάσθησαν ἐν τῇ Ἐρετρικῇ κατὰ τὰς 15-20 Αὐγούστου 490 π. Χ. ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη.

44. Ἐκ Τ, ἐκ Τη, ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. $33^{γ}$, σελ. 10. $46^{α}$, $55^{β}$, $56^{β}$, $57^{β}$, $72^{β}$, $55^{γ}$, $72^{γ}$, $75^{γ}$ σελ. 11, $107^{α}$, $108^{α}$, $109^{α}$, $134^{α}$ $92^{γ}$, $94^{γ}$, $110^{γ}$, $116^{γ}$, $120^{γ}$, $121^{γ}$, $123^{γ}$. σελ. 12 $140^{γ}$, $141^{γ}$. σελ. 13 καὶ εἰς πλ. Β. στ. $28^{α}$, $14^{β}$, $24^{β}$, $6^{γ}$, $29^{γ}$, σελ. 13, $45^{γ}$, $52^{γ}$, $53^{γ}$ σελ. 14, $98^{α}$, $96^{β}$, $117^{β}$, $107^{γ}$, $110^{γ}$, σελ. 15, $139^{α}$, $143^{α}$, $153^{α}$ σελ. 16. ἤτοι δημόται ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ 38· ἐπειδὴ οἱ ἐγγεγραμένοι δημόται ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ εἰσὶν οἱ Δυστόθεν, Ζαρηκόθεν, Στυρόθεν κτλ. ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ κείμενοι, εὐκόλως δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι καὶ οἱ ἐκ Τη, γείτονες τῶν ἀνωτέρω ἦσαν.

45. *Τηλειδῶν* (ὅρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27. Α. 21 σελ. 171) εἷς καὶ μόνος δημότης γέγραπται, μικρὸς ὁ δῆμος οὗτος φαίνεταί μοι καὶ μακρὰν τῆς Ἐρετρίας κείμενος.

ΤΥ. ἅπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911 ἐπίγ. 4. στ. 21. σελ. 21 οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ, ἴσως ἄλλο τι ἐμφαίνει ἢ δῆμον, ἄλλως εἷς καὶ μόνος δημότης φέρεται, ὅπερ ἄτοπον.

Φ.

46. *Φαλλάριοι. Φάλληθεν*. κλπ. ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. $28^{β}$. $34^{β}$, $30^{γ}$, $35^{γ}$. σελ. 10, καὶ στ. $43^{α}$, $51^{α}$, $53^{α}$, $65^{α}$, $63^{β}$, $83^{β}$, $79^{γ}$, $81^{γ}$. σελ. 11. καὶ στ. 118, 91, σελ. 12. καὶ στ. 144, 137, 138-140, 142 σελ. 13=21 δημόται. εἰς πλ. Β. 17, 26, 27, 38, 15, 16, 23, 35, 2, 4, 5, 17, 20, 35 σελ. 13, 14. = δημόται. εἰς στ. 36, 50, 64. 69, 79, 80. 82, 41, 43, 44, 50, 66, 67. 70, 41, 61, 62, 63, 64, 65, 77, σελ. 14=21 δημ. καὶ στ. 91, 119, 120, 89, 106, 110, 111, 115, 119, 124, 129, 131, 93, 95, 96, 99, 103, 105, 106, 111, 121, 124, 125, 128. σελ. 15 = 24 δημ. καὶ στ. 132, 133, 156. 160, 138, 140, 144, 149, 150, 155, 139, 140, 142, 151, σελ. 16 = 14δημ. ἐν ὅλῳ 21+14+21+24+14=94 δημόται· ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι πολυπληθὴς ἦτο ὁ δῆμος οὗτος.

Φύλλα. χωρίον κείμενον μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἐρετρίας, ἐπὶ τοῦ Ληλαντίου πεδίου, ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Χαλκιδέων· καὶ ἔχον 613 κατοίκους· ἀλλ' ἔχομεν καὶ *Φάλλα*· ἄκρα Εὐβοίας (Ἡσύχ.)· τὸ πρῶτον (Φύλλα) προτιμητέον ὡς Ἐρετρ. δῆμος ἅτε ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς Ἐρετρικῆς κείμενον, ἐν τῷ Ληλαντίῳ πεδίῳ.

47. *Φηγ. Φηγόθεν* εὕρηται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. Ι. Γ. στ. 17, 20, 43, 45, 46, σελ. 129-130. ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. Β. στ. 145, 146, σελ. 16. καὶ Φηγο, εἰς ἐπιγρ 4. στ. 4. 6. σελ. 21. ὁ Κουρουνιώτης συμπληροῖ Φηγό[θεν(;) οὐντόθεν;] σελ. 24 ΑΕ· 1911.

48. ἐκ *Φη... Φηραῖ*. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. Ι. Γ. στ. 10, σελ. 129 ἐπιγρ. 111. στ. 31. σελ. 144· καὶ ΑΕ. 1911· ἐπιγ. 3. Β. στ. 14. σελ. 19 ὁ Σταυρόπουλος δὲν συμπληροῖ, ὁ Κουρουνιώτης δὲ λέγει ὅτι, ἠδύνατο νὰ ᾖ ἐκ Φηρ[αιῶν].

49. *Φλι.. Φλιευ[ς;] Φλιεῦθεν* εὕρηται ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. εἰς Α. πλευρὰν δημ. . . . 21
ἐν δὲ τῇ Β. δημόται. 39
ἐν ὅλῳ 60
πολυπληθὴς ὁ δῆμος οὗτος.

Φλιεῦθεν, (ὅρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγ. 27. Β. στ. 20. σελ. 171 καὶ στ. 43. σελ. 172)· γνωστὸς ὁ δῆμος

οὗτος· ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντᾷ Φλι. κλπ. δημόται 9. στ. 11-28.

X.

ἀπὸ Χ. ἀπαντᾷ ἅπαξ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Β. στ. 13. σελ. 19, εἷς καὶ μόνος δημότης, ὅπερ ἀμφίβολον. Πιθανὸν ὁ χαράκτης ἐχάραξεν ἡμαρτημένως.

50. *ἐκ Χα (;)* ἀπαντᾷ ἅπαξ καὶ τοῦτο ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. Β. στ. 51. σελ. 20 μόνον εἷς δημότης.

51. *Χοιρέας.* ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ. 1895. Ι. Β. στ. 5. σελ. 126 γνωστὸν τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου καθ' ὃ οἱ Πέρσαι κατέσχον τὰς νέας τῆς Ἐρετρικῆς χώρης κατὰ Τέμενος, καὶ Χοιρέας καὶ Αἰγίλια· ἄρα ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο μεταξὺ Τεμένους καὶ Αἰγίλια.

52. *ἐκ Χ, Χυ, Χυτ,* (ὅρ. 1897) εὕρηται ἐν ΑΕ 1897. στ. 22.

Ψ.

(Οὐδὲν)

Ω.

53. *ἐγ. Ω. κ.τ.λ.* ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895 IV. στ. 10. σελ. 145. καὶ ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. Β. στ. 50. σελ. 14. καὶ ἐπιγρ. 3. Α. πλ. στ. 22-76. σελ. 17-19· 25 δημόται· καὶ Β. πλ. στ. 19-32. σελ. 19-32ν 15 δημ.

54. *Ὠρωπόθεν* ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895 ΙΙ. Α. στ. 25-40. σελ. 131-134 = 42 ὠρώπιοι.

1895 ΙΙ. Β. στ. 93-95. σελ. 135 =	2 ὠρωπόθεν.	
1895 ΙΙ. Β. στ. 159-180 σ. 140 =	19	»
Γ. στ. 208-216 σελ. 140 . . =	7	»
Δ. στ. 289, 295, 299 καὶ 313-317. σελ. 143 . . . . =	6	»
ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 5. Β. στ. 11-16 σελ. 22 . . . . . =	4	»
6. Α. στ. 23-33 σελ 23. . . =	8	»
ἐν ὅλῳ	88	

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης.

Μηχανικός.

Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

Ἐπιγραφὴ ἐκ Θεσσαλίας

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Πύρασος. — Ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1916, ἀνασκάπτοντος Εὐλογημένου τινὸς ἐν τῷ οἰκοπέδῳ αὐτοῦ, ἀνευρέθη πλὰξ λίθου γρανίτου ἐρυθροῦ, τεθραυσμένη εἰς δύο ἄνισα τεμάχια ἐφαρμόζοντα, ὧν τὸ ἔλασσον εἶναι ἐπίσης ὁριζοντίως εἰς δύο ἴσα τεμάχια. Ἡ πλὰξ ἀπετέλει μέρος πλευρᾶς λάρνακος ὀρθογωνίου σχήματος τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Μετρεῖ δὲ μῆκος μὲν 1·45 περίπου, πλάτος δὲ 0·60 καὶ πάχος 0·10. Φέρει δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταινιοειδῆ ἐξογκώματα, ἄνωθεν ἀριστερὰ ῥόδακα καὶ κάτωθι ἀκραίμιόν τι. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ φέρει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν (ὕψ γρ. 0·05):

ΚΑϹΤΑΛΙΟϹΡΟΥ
ΦΟΥΘΗΒΑΙΟϹΕΑΥ
ΤΩΖΩΝΚΑΤΕϹΚΕΥ
ΑϹΑΚΑΙΤΗΓΥΝΑΙ
ΚΙⲘΟΥΧΡΥϹΙΔΙΚΑΙΤΟΥ
ΤΕΚΝΟΥⲘΟΥΕΤΕΡΩΔΕ
ΟΥΔΕΝΙΘΙΔΕΤΙϹΤΟΛⲘΗϹΗΕ
ΤΕΡΟΝΤΙΝΑΘΕΙΝΑΙΔΩϹΕΙΤΩΤΑⲘΕΙΩ
ϪΥΓΙΛΑ

Καστάλιος Ρούφου, Θηβαῖος, ἑαυτῷ ζῶν κατεσκεύασα καὶ τῇ γυναι-

κί μου Χρυσίδι καὶ τοῦ
τέκνου μου, ἑτέρῳ δὲ
οὐδενί· εἰ δέ τις τολμήσει ἕ-
τερόν τινα θεῖναι δώσει τῷ ταμείῳ
✱ (δηνάρια) χείλια.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Τὸ ὄνομα *Καστάλιος* τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Τὸ ὄνομα *Ροῦφος* εἶναι γνωστὸν ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, Λαρίσης (*Ροῦφος Θεαγένους*, IG IX² 954.— 541, 1?.— Δημητριάδος (*Ροῦφος Μοσ- - -*) 1117,7. — Δωτίου 1076. — *Ροῦφα* δὲ γυνὴ εἶναι γνωστὴ ἐν IG IX², Ἄτραγος 474, 21.— Γόννου 1042, 8.— Λαμίας 72, 13.— Λαρίσης 550, 13.— 562,2.

Στίχ. 5. Τὸ ὄνομα *Χρυσὶς* εἶναι γνωστὸν ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς IG IX², Δημητριάδος (*Χρυσὶς Ἀπολλωνίου*) 1156.

Στίχ. 7. Ὁ χαράκτης ἔλαθε γράψας Ο ἀντὶ Є· μεταγνοὺς ὕστερον διώρθωσεν αὐτὸ εἰς Є, οὕτω Θ.

Στίχ. 9. Ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐμφαίνων τὰ δηνάρια εἶναι ἀποκεκρουμένος πρὸς τὰ κάτω· οὕτω διακρίνομεν μετὰ τὸ ✱ ΥᑦΙΛΑ, ὅπερ συμπληροῦμεν: ΧΕΙΛ[Ι]Α.

Ἁλμυρὸς 1916

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Διορθώσεις.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Β. Λεονάρδος εὐμενῶς μοι ἐγνώρισεν ὅτι ἐν ΑΕ 1915, 76, 2 2 τὸ ὄνομα *Β*]*υλλίας* ἴσως διορθωτέον εἰς *Κ*]*υλλίας*· πρβλ. συναφὲς ὄνομα *Κύλλος* ἐν IG IX² σ. 297. Πρβλ. ἀλλαχοῦ (ἐν Ἄργει) ὄνομα *Κυλλίας* ἐν IG IV 618, 2, 9. Ἐν ταῖς θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται.

Ἐπίσης ἐν ΑΕ 1915, 108, 21, ὁ δακτύλιος δὲν φέρει σταυρὸν ἐντὸς μεταξὺ τῶν Λ καὶ Λ, ἀλλὰ μόνον στιγμήν· οὐδ' εἶναι ἡνωμένα ἀμφότερα τὰ γράμματα κάτωθι, ὡς παρίστανται ἐν εἰκ. 21. Ἐν δὲ πίνακι Β' οὐδαμῶς ἀπεδόθη διὰ τῆς ἀποτυπώσεως ἡ παράστασις ἐπὶ τῆς σφενδόνης τοῦ αὐτοῦ δακτυλίου ὑπ' ἀριθ. 21. Ἑπομένως μετὰ μεταγενεστέραν ἐξέτασιν τοῦ δακτυλίου ἐξαλειπτέα τυγχάνουσιν ἔκ τε τῆς εἰκ. 21, καὶ τοῦ πίνακος Δ' 17 ὅ τε σταυρὸς ἐκ τοῦ μέσου καὶ ἡ λοξὴ γραμμὴ δεξιά, προελθόντα τὸ μὲν πρῶτον σημεῖον ἐκ φθορᾶς τοῦ δακτυλίου, ἡ δὲ λοξὴ γραμμὴ ἐξ ὑπολείμματος κύκλου περὶ τὴν σφενδόνην. Οὕτω δέον νὰ ᾖ:

Ν V
Λ.Λ

Ν. Ι. Γ.

Διορθώσεις εἰς Α.Ε. 1915 σ. 114-127

Σελ.	116 δεξιά,	στοιχ. 5	ἀντὶ	σελ. 31	γραπτέον	σελ. 117
»	» »	» 11	»	» 33	»	» 117
»	124 ὑποσ.	3. 4. 5. 7	»	» 116	»	» 124
»	125 ἀριστερὰ	στοιχ. 10,14	»	» »	»	» »
»	124 ὑποσ. 6		»	» 32	»	» »

Percy N. Ure.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

Μετὰ βαθυτάτου ἄλγους ἔμαθον οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἕλληνες τὸν θάνατον τοῦ γεραροῦ καὶ σοφοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ***Γεωργίου Μιστριώτου***. Ἰδιαίτατα δ' ἤλγησαν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐθλίβησαν οἱ ἑταῖροι τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἧς ὁ μεταστὰς ἐτύγχανεν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἑταῖρος, εἶτα δὲ σύμβουλος, τέλος δ' ἀπὸ ἑπταετίας ἀντιπρόεδρος.

Ὁ Γεώργιος Μιστριώτης γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν Τριπόλει τῆς Ἀρκαδίας ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Πανεπιστημίῳ, ἐν ᾧ πλειστάκις βραβευθεὶς ἐν διαγωνισμοῖς, ἀπεστάλη εἶτα εἰς Γερμανίαν, ὅπου διήκουσε τῶν μαθημάτων τῶν κρατίστων τότε Ἑλληνιστῶν, τοῦ Βοικχίου ἐν Βερολίνῳ καὶ Ἑρμάννου ἐν Λειψίᾳ ὡς καὶ πολλῶν ἔτι ἄλλων περιφανῶν διδασκάλων. Καὶ ἐκεῖ δὲ βραβευθεὶς διὰ τὸ σπουδαιότατον αὐτοῦ περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος σύγγραμμα ἐτιμήθη μεγάλως, κατελθὼν δ' εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη ἐν τῷ ἀνωτάτῳ ἡμῶν ἐθν. Παιδευτηρίῳ Καθηγητής, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα ὡς ζωογόνος ἑστία φωτὸς καὶ ὡς ἄσβεστος δᾴς ἐνθουσιασμοῦ ἐφώτιζε καὶ ἐθέρμαινε γενεὰς ὅλας ἑλληνοπαίδων.

Διότι ὁ Γεώργιος Μιστριώτης, μακρὰν πάσης σχολαστικότητος καὶ ξηρᾶς περὶ τὸ γράμμα ἐρεύνης, ἦν βαθὺς καὶ εὐρὺς ἑρμηνευτὴς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ κάλλους τῶν ἀρχαίων Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων, οἱ δὲ ὡραῖοι αὐτοῦ καὶ γλαφυροὶ ***Πρόλογοι*** μαρτυροῦσι περὶ τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ εὐγενοῦς διανοίας, ἥτις αἴρεται διηνεκῶς πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλά.

Θαυμαστὴς μέγας τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου δι' ὅλου τοῦ βίου καὶ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀνύμνει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ἄφθιτον ἐκείνων πνευματικὸν κάλλος, παρορμῶν τὴν ἑλληνικὴν νεότητα εἰς μίμησιν πρὸς τὰ ἀΐδια καὶ ἀνυπέρβλητα ἐκεῖνα πρότυπα. Ὡς δ' ὁ ἀθάνατος Κοραῆς, ὁμοίως καὶ ὁ μεταστὰς πολύκλαυστος καὶ ὀτρηρὸς ἡμῶν διδάσκαλος κατενόησε τὴν ὑπερφυᾶ *ἠθοποιὸν* δύναμιν τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, οὕτω δὲ δὲν περιώριζε τὴν διδασκαλίαν εἰς ἁπλῆν θεωρίαν, ἀλλ' ἐμπράκτως καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τοῦ ἤθους καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ὁλοκλήρου παρέσχε ζῶν παράδειγμα, ὁπόσον τὸ δαιμόνιον ἀρχαῖον ἑλλην. πνεῦμα δύναται νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ ἐξυψώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων.

Οὐδὲν ἐθνικόν, κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ἐν Ἑλλάδι ζήτημα εὗρέ ποτε τὸν σοφὸν καὶ σφενδάμνινον πρεσβύτην ξένον καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ παντοιοτρόπως πάντοτε συνέζει καὶ συνέδρα, ὡς ἀληθὴς ἀρχαῖος πολίτης, μετὰ τῆς συγχρόνου γενεᾶς, μετὰ νεανικῆς δὲ τόλμης καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἀπεδύετο εἰς τὴν πολιτικὴν παλαίστραν καὶ ἀνεμιγνύετο εἰς πᾶν ζωτικὸν ἐθνικὸν ζήτημα, θεωρῶν, ὡς ὁ Σόλων, ἄτιμον τὸ ζῆν ἀπραγμόνως καὶ μὴ συναγωνίζεσθαι τοὺς κοινοὺς καὶ εὐγενεῖς ἀγῶνας.

Οὕτω βλέπομεν τὸν γηραιὸν Καθηγητὴν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἑλλην. νεολαίας κατὰ τοὺς δεινοὺς περὶ γλώσσης ἀγῶνας, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ ἑλλην. λαοῦ κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἐπαναστάτιδα τοῦ Αὐγούστου πρὸ ἑπταετίας ἡμέραν, ὁπότε ὁ Ἑλλην. λαὸς ἔδιδε τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ἐκεῖνον ὅρκον τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ δὲ πάλη αὕτη ἡ ἀρχέμαχος καὶ σῶμα πρὸς σῶμα ὡς παλαιστοῦ ἐν κονίστρᾳ παθῶν καὶ συμφερόντων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν, ἐν ᾗ αὐτὸς ἠγωνίζετο τὸν καλλίνικον τῆς ἀρετῆς ἀγῶνα, προσείλκυε μὲν πρὸς αὐτὸν πληθὺν θαυμαστῶν καὶ συναγωνιστῶν, ἀλλὰ συγ-

χρόνως ἐδημιούργει καὶ λεγεῶνα ὅλην ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων, οἵτινες μὴ ἀντιλαμβανόμενοι τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ εὐγενὲς τοῦ ἀνδρὸς ἦθος, κατεσβόλουν καὶ ἐπροπηλάκιζον, διὰ δηλητηριωδῶν δὲ τῆς σατύρας βελῶν ἐπειρῶντο νὰ καταρρίψωσιν εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ προσωπικότητα.

Ἀλλ᾽ ἤδη, ὅτε ὁ τάφος χαίνει, ὁ δὲ ἄτεγκτος καὶ παγερὸς θάνατος διαχέει τὴν γαλήνην καὶ σιγὴν τῶν παθῶν, ἤδη πρὸ τοῦ σιγῶντος τούτου μεγαλείου τῆς ἀνυπαρξίας, πάντες καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Γεωργίου Μιστριώτου θὰ ὁμολογήσωσι τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ὑψιπετὲς τῆς διανοίας του. Ἐὰν ὑπῆρξε τραχύς, ὁρμητικὸς καὶ ἀδυσώπητος διὰ τὴν ὡραίαν καὶ προαιωνίαν ἡμῶν γλῶσσαν, τοῦτο ἐποίησεν ἐξ ὑπερβάλλοντος καὶ εἰλικρινοῦς ἔρωτος πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἣν ὡμίλουν ἐπὶ χιλιετηρίδας οἱ Θεοὶ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἣν μετεχειρίσθη καὶ ὁ καταρρίψας αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐξ Ἰουδαίας Θεάνθρωπος. Μόνον οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ὑπέροχον τῆς νεωτέρας ἑλλην. γλώσσης πλαστικότητα καὶ ἁρμονίαν καὶ οἱ μὴ μελετήσαντες τὴν ἱστορικὴν ταύτης ἐξέλιξιν δύνανται νὰ θεωρῶσι **νεκρὰν** τὴν γλῶσσαν, ἥτις ἀπὸ πέντε ἤδη αἰώνων προσέλαβε πάντας τοὺς ἀναλυτικοὺς τύπους καὶ διεπλάσθη καθ᾽ οἷον τρόπον σήμερον χειρίζονται ταύτην θαυμασίως ἀπειροπληθεῖς συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, πολιτευταί, νομικοί, δικασταί, ἐπιστήμονες καὶ λογογράφοι.

Τιμὴ καὶ δόξα λοιπὸν τῷ ἐμπνευσμένῳ ἀγωνιστῇ, ὅστις ὑπερήσπισε τὸ κάλλος κατὰ τῆς δυσμορφίας καὶ τὴν περίτεχνον καὶ περίκομψον, ὡς γλυφὰς τοῦ Ἐρεχθείου, φρᾶσιν κατὰ τοῦ κακοζήλου καὶ ἀπειροκάλου αὐτοσχεδίου κατασκευάσματος, ὅπερ πειρῶνται οἱ χυδαϊσταὶ νὰ ἐπιβάλωσιν ἡμῖν ὡς ***ἐθνικὴν γλῶσσαν!***

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τις ἰδανικὰ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ εὐγενεῖς ἐμπνεύσεις, ἐνόσῳ δὲν ἔχει τὸ σθένος καὶ τὴν τόλμην νά τας προασπίζῃ. Ἤδη ὁ μέγας Πλάτων διεκήρυξε διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι συλλήβδην πᾶσαι αἱ ἀρεταί, ἐὰν ἐλλείπῃ ἡ ***ἀνδρεία.*** Λοιπὸν τοιοῦτος ***ἀνδρεῖος,*** ἀληθὴς γόνος τῆς εὐάνδρου Ἀρκαδίας, ὑπῆρξε δι᾽ ὅλου τοῦ βίου ὁ μεταστὰς πολύκλαυστος ἡμῶν Διδάσκαλος. Καὶ ἤδη τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ᾽ ἣν ἡ μυριόστομος φωνὴ τοῦ ἑλλην. τύπου θὰ φέρῃ καὶ εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς ἑλλην. γῆς τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ σεβαστοῦ καὶ σοφοῦ Καθηγητοῦ, μυριάδες ὀφθαλμοὶ θὰ ὑγρανθῶσι καὶ θὰ θρηνήσωσιν ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ μετ᾽ ἄλγους, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπώλετο μία ἰσχυρὰ καὶ εὐγενὴς προσωπικότης, μία ψυχή, ἥτις ἔχουσα τὸ «θεῖον πῦρ» ἐν ἑαυτῇ, ἀνῆπτεν ὡς δᾷς καὶ ἐθέρμαινεν, ἐφώτιζε καὶ κατηύγαζεν ὁλόκληρον τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν στερέωμα!

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγαθύμου ἀνδρὸς τό τε Ἐθν. Πανεπιστήμιον καὶ πλεῖστα περιφανῆ ἐθνικὰ ἱδρύματα ἐτίμησαν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἡ δ᾽ Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία ἀπένειμε πάσας τὰς ὀφειλομένας τῷ τετιμημένῳ αὐτῆς Ἀντιπροέδρῳ τιμάς, ἐψήφισε δ᾽ ἵνα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας ἀνιδρυθῇ πλησίον τῶν προτομῶν τῶν προγενεστέρων αὐτῆς Προέδρων καὶ Ἀντιπροέδρων καὶ ἡ τοῦ μεταστάντος πολυκλαύστου Γεωργίου Μιστριώτου.

Τέλος ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἐξεφώνησε τὸν ἐπικήδειον ὁ ἐκ τῶν συμβούλων αὐτῆς καὶ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. ***Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.***

᾿Επιτύμβιος στήλη.

Ἐπιτύμβιος στήλη.

Ἀνάθημα ἡρώων.

Ἀνάθημα ἡρώων.

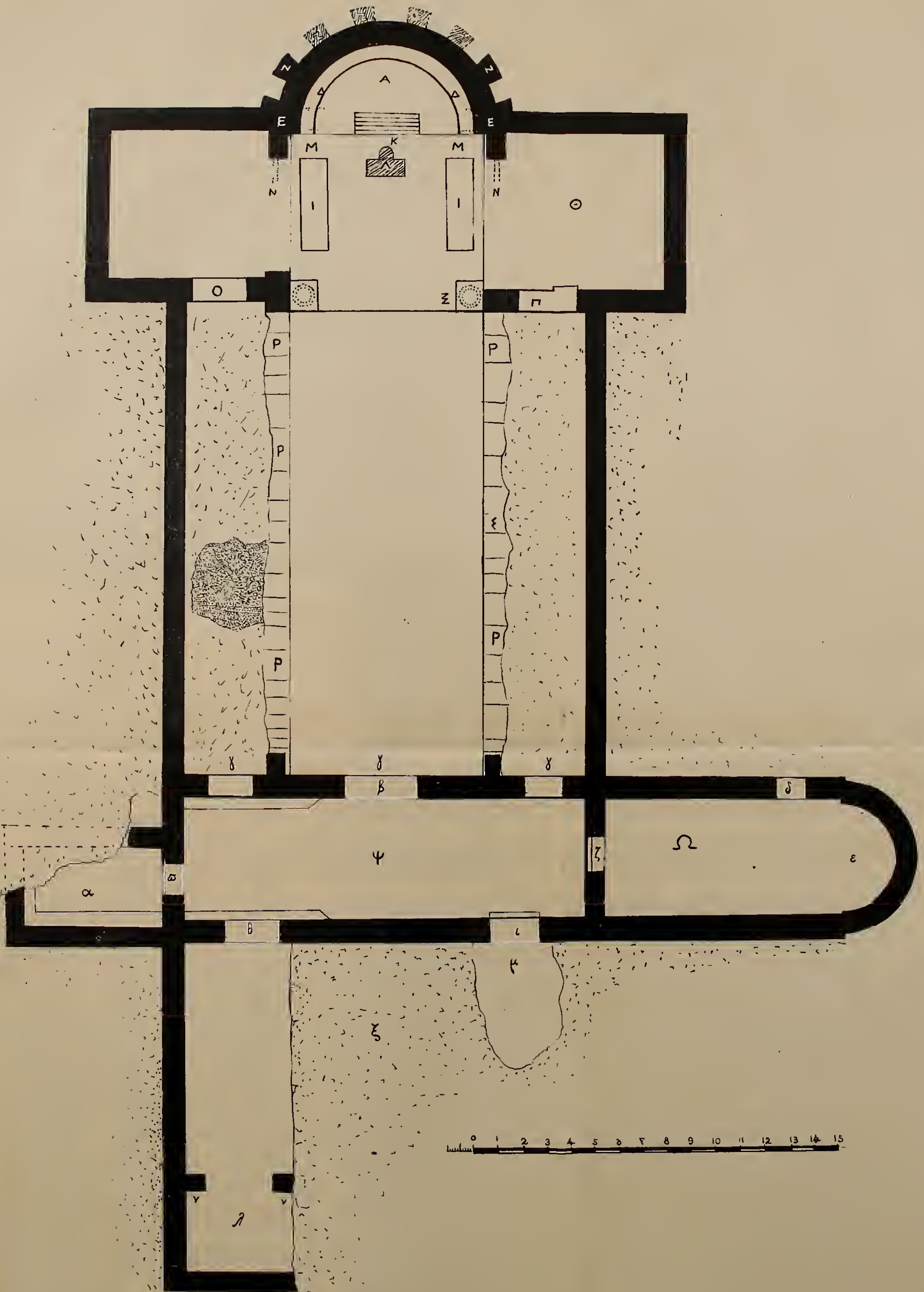

Κάτοψις ἀρχαιοτάτης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς ἐν Νικοπόλει.

(Μελανόμορφοι κύλικες ἐκ Ῥειτσώνας τῆς Βοιωτίας. ὑπὸ **Percy N. Ure**) (ΑΕ. 1915 σελ. 127).

(Ὁ πίναξ οὗτος ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας παρελείφθη ἐκ τοῦ τεύχ. 3ου καὶ 4ου τῆς ΑΕ 1915).

Κύλιξ ἐκ Μυκαλησσοῦ (Ῥειτσώνας).
Τάφος 12 ἀρ. 42.

(Ὁ πίναξ οὗτος ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας παρελείφθη ἐκ τοῦ τεύχ. 3ον καὶ 4ον τῆς ΑΕ 1915).

Κύλιξ ἐκ Μυκαλησσοῦ (Ῥειτσώνας).

Τάφος 12 ἀρ. 42.

Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως

Ἀρχαιοτάτη Χριστιανικὴ Βασιλικὴ

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Γ΄.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

(συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Α΄ καὶ Β΄ σελ. 33-45).

Ὡς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς κατόψεως τῆς ἐν Νικοπόλει ἀρχαιοτάτης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Δουμετίου εἴδομεν, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ δάπεδον ταύτης ἦν ἐπεστρωμένον διὰ θαυμαστοῦ ψηφιδωτοῦ, οὗ μόνον ἐλάχιστα τμήματα κατεστράφησαν. Τὸ διασωθὲν διατηρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν καλῇ καταστάσει, εἰ καὶ φέρει πλείστας ῥωγμὰς καὶ χάσματα, ἕνεκα δὲ τῆς φθορᾶς τοῦ ὑποστρώματος εἰς πολλὰ μέρη αἱ ψηφῖδες παρέλυσαν καὶ οὕτω εὐκολώτατα ἐκπίπτουσιν αὗται καὶ ἐξαφανίζονται. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου ἐπελήφθην τῆς στερεώσεως διὰ τσιμέντου καὶ τῆς διὰ παντὸς τρόπου (καλύψεως διὰ χώματος, στεγάσεως κλπ.) διασώσεώς του. Ἡ καλὴ δὲ αὕτη διατήρησις τοῦ μοναδικοῦ τούτου μνημείου τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιαν. τέχνης ὀφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ὁλοσχερῆ τοῦ ναοῦ καταστροφήν, διότι ὁλόκληρος ἡ στέγη καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι κατέπεσαν ἐντὸς τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ ναοῦ καὶ κατέκλυσαν τοῦτο, ἐτάφη δὲ τελείως τὸ δάπεδον, διασωθὲν οὕτω ἐκ τῆς ἀγρίας συλήσεως, ἣν κατὰ καιροὺς ὑπέστη ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη Χριστιαν. Βασιλική.

Ἤδη προβαίνομεν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς Κόγχης δύο μεγάλων τετραγώνων, τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον βορειν. τετραγώνου (Προθέσεως).

(Εἰκ. 6, 7, 8, 9 καὶ 10).

Ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ τετραγώνου τούτου ἐκτάσεως 50 □ μ., εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, τοῦ μᾶλλον καλῶς διατηρηθέντος ἐκ τοῦ ὅλου ναοῦ, διότι ἐλάχιστα μόνον τμήματα τούτου ἔχουσι καταστραφῆ, ἀσήμαντα διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὅλης παραστάσεως καὶ ἅτινα εὐχερῶς ἐν τῷ μέλλοντι δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι.

Καὶ ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ πέριξ τοίχου καὶ τοῦ πρὸς Ν. στερεοβάτου τῆς κιονοστοιχίας, εἰς ἀπόστασιν μόλις 0,12 τοῦ μέτρου, παρίσταται ***Μαίανδρος***, πλ. 0,46 μήκους δὲ 23 μ. θαυμαστῆς ποικιλίας, διότι εἶνε διπλοῦς σταυροειδῶς συμπεπλεγμένος, ἀνὰ ἕκαστον δὲ δεύτερον τετράγωνον διακοπτόμενος, διότι ἐντὸς τῶν ἐναλλὰξ τούτων κενῶν τετραγώνων παρίσταται ***τετράφυλλος ῥόδαξ ἢ θυρεός***, ὃν διασχίζουσι διαγωνίως δύο κλαδίσκοι, χιαστὶ τεμνόμενοι, φέροντες εἰς τὰ τέσσαρα αὐτῶν ἄκρα ἀνὰ τρία φύλλα. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα τοῦ Μαιάνδρου εἶνε βαθὺ κυανοῦν, τὸ τοῦ ῥόδακος ἐρυθρὸν μετὰ πολλῶν ὑποχρώσεων, τὸ δὲ τῶν κλαδίσκων πράσινον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πέριξ ἐμβαδὸν φέρει χρώματα ποικίλλοντα ἐξ ὑπαμοιβῆς, διότι ἄλλοτε τοῦτο εἶνε ἐρυθρὸν καὶ ἄλλοτε κυανοῦν (εἰκ. 20-24).

Μετὰ τὸν Μαίανδρον τοῦτον, ὅστις οἱονεὶ ἀποτελεῖ τὸ πλαίσιον ἢ τὴν ἀκροτάτην ᾤαν τοῦ τετραγώνου ψηφιδωτοῦ τῆς Προθέσεως, ἕπεται πλατεῖα ζώνη, ἀληθὴς ὡς ἐκ τῆς παραστάσεως ***Ζωοφόρος*** πλ. 0,55-0,63, μήκους δὲ 21 μ. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ παρίσταται ὁ ***Ὠκεανός***, διότι πολυ-

πληθεῖς ἰχθῦς νήχονται ἐντὸς ὕδατος, ὅπερ παρίσταται διὰ μικρῶν ἀπειραρίθμων ἡμικυκλικῶν γραμμῶν λευκοῦ καὶ βαθυπρασίνου χρώματος. Αἱ καμπύλαι αὗται ὑποδηλοῦσι τὰ κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἰχθύων παρίστανται ἐν αὐτῷ καὶ παντοῖα ἄλλα θαλάσσια ζῷα, οἷον σηπίαι, ἀστακοί, ὀκτάποδες, πτηνὰ ὑδρόβια, τέλος δὲ καὶ ἄνθρωποι, ἁλιεῖς γυμνοὶ δηλ. πρὸς ἄγραν ἰχθύων. Ἰδοὺ δὲ ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῆς εἰρημένης ζωφόρου:

Δυτικὴ πλευρά: Ἰχθῦς τὸ ὅλον *εἴκοσι καὶ πέντε*, ἐξ ὧν *τρεῖς* λίαν εὐμεγέθεις (μήκ. 0,55-0,60 καὶ πλ. 0,20 περιπ.). Πρὸς δὲ *δύο πτηνὰ* μὲ μακρὰ ῥάμφη καὶ ὑψηλοὺς πόδας (Ἴβιες ἢ ἐρωδιοί;) καὶ *μία φωλεὰ πτηνοῦ* ἐπὶ ὑδροβίου φυτοῦ (εἰκ. 6 καὶ 7).

Βορεία πλευρά: Ἰχθῦς ἐπίσης *εἴκοσι καὶ πέντε*, ἐξ ὧν *εἷς μέγας*. Πρὸς δὲ *φυτὰ θαλάσσια, τευθὶς* (καλαμάρι), *καραβίς*, πτηνὸν λευκὸν ὑδρόβιον μὲ ὑψηλοὺς πόδας καὶ λόφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (εἰκ. 8 καὶ 9).

Ἀνατολικὴ πλευρά: Ἰχθῦς *εἴκοσι καὶ πέντε*, ἐξ ὧν τινες εὐμεγέθεις, εἷς δὲ *μέγιστος*. Εἶτα νῆσσα, πτηνὸν ἐν φωλεᾷ, *ὀκτάπους, ἁλιεὺς γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου* καὶ ἁλιεύων (εἰκ. 10· 11 καὶ 12).

Μεσημβρ. πλευρά: Ἰχθῦς *εἴκοσι καὶ εἷς, πτηνὸν μέγα ὑδρόβιον, πτηνὰ ἐν φωλεᾷ ἐπὶ φυτῶν*, ἀστακὸς καὶ ἐν μέσῳ *παῖς γυμνὸς καμακίζων ἰχθῦν*. Ὁ κάμαξ ἔχει σχῆμα τριαίνης (εἰκ. 13) τὰ φυτὰ μὲ φύλλα καρδιόσχημα ἐπὶ μακρῶν μίσχων ἐκφυομένων ἐκ τοῦ βυθοῦ. Πιθανὸν ταῦτα νὰ εἶνε *νυμφαῖαι*, τὰ δὲ πτηνὰ ἴσως εἰσὶν *ἀλκυόνες*. Οἱ ἰχθῦς φέρουσι ποικιλωτάτους χρωματισμούς, οἷον πράσινον, σμαράγδινον, ἐρυθρόν, φαιόν, κυανοῦν, κεραμόχρουν κλπ. λευκὸν δὲ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀργυριζούσης λάμψεως τῶν λεπίδων. Ὁμοίως τὰ λοιπὰ θαλάσσια ζῷα καὶ τὰ πτηνά, οὕτω δὲ μετὰ τῶν χρωμάτων τοῦ βυθοῦ καὶ τῶν κυμάτων ἀποτελεῖται ἁρμονικώτατόν τι σύνολον, ὅπερ θαμβοῖ καὶ κατακηλεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην καὶ πολύχρωμον ζώνην τοῦ Ὠκεανοῦ ἀκολουθεῖ *ἑτέρα ἧσσον πλατεῖα*, ἔχουσα περίπου τὸ πλάτος τοῦ Μαιάνδρου, μήκους δὲ κατὰ 5-6 μέτρα ἐλάσσονος ἐκείνου. Ἐν ταύτῃ παρίστανται ἐντὸς *πεντήκοντα κύκλων* (ἐξωτ. διαμ. 0,29), ἀποτελουμένων ἐκ δύο ἐξ ἀντιθέτου ἀλληλοσυμπλεκομένων πλοχμῶν (πλ. 0,05), *μικρὰ ᾠδικὰ πτηνά*, ὧν τὸ πτέρωμα φέρει ζωηροτάτους καὶ ἁρμονικωτάτους χρωματισμούς, οἷον πράσινον, πορφυροῦν, κίτρινον κλπ. Πάντα τὰ πτηνὰ ταῦτά εἰσι φυσικοῦ μεγέθους, ἔχουσι δὲ πρὸς τὴν ἀντίθετον τοῦ σώματος αὐτῶν κατεύθυνσιν ἐστραμμένας τὰς κεφαλάς, φέρουσι δὲ περὶ τὸν λαιμὸν μικρὰν ῥοδόχρουν ταινίαν ἀνεμιζομένην ὁριζοντίως ἐν τῷ κενῷ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς κύκλους δύο πλοχμοὶ ἢ ταινίαι εἰσὶ διαφόρου ἑκατέρα χρώματος, ἡ μία δηλ. κεραμόχρους, ἡ δ' ἑτέρα πρασίνη. Δύναται δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι κυρίως δὲν εἶνε ταινίαι οἱ πλοχμοὶ οὗτοι, ἀλλὰ μᾶλλον σχηματοποιηθέντες κλάδοι ἢ κλῶνες ἀνερπυστικοῦ φυτοῦ (κισσοῦ), διότι τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων ἐν τοῖς σχηματιζομένοις τριγώνοις ἐκφυόμενα φύλλα κισσοῦ (εἰκ. 13 καὶ 14).

Ἡ καλλίστη αὕτη τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν ζώνη πλαισιοῦται κάτωθεν ὑπὸ ταινίας βαθέως κεραμείου χρώματος, μετὰ ταύτην δὲ ἐξελίσσεται κατὰ μῆκος *Σπειρομαίανδρος* (Laufender Hund), πλ. 0,24 μ. ἀκριβῶς τοῦ σχήματος τῶν μυκηναϊκῶν καὶ ἑλλην. μνημείων, χρώματος δὲ βαθέως κυανοῦ. Μετὰ τοῦτον τέλος ἕπεται ἐντὸς κανόνων ἑκατέρωθεν *ὅρμος* ἢ *ἀστράγαλος*, οἷος καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰωνικῷ ῥυθμῷ συνήθως ἀπαντᾷ. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι ζῶναι ἀποτελοῦσι μεγαλοπρεπὲς καὶ πλουσιώτατον πλαίσιον διὰ τὸν *κεντρικὸν πίνακα*, ὅστις εἶνε σχήματος τετραγώνου, εὕρηται δ' ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἔχει ὕψος μὲν 2,35 πλ. δὲ 3,01. Ὁ τετραγωνικὸς οὗτος πίναξ περιβάλλεται ὑπὸ *ταινίας κυανῆς* (πλ. 0,15), παριστᾷ δὲ *τοπεῖον μετὰ δένδρων ὀπωροφόρων καὶ πτηνῶν* (εἰκ. 14).

Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο τοπεῖον εἶνε ἓν τῶν θαυμασιωτάτων ἐξ ὅσων διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ δὲ ἀρίστη τούτου διατήρησις καθιστᾷ τελείαν τὴν ἐξ αὐτοῦ αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν. Παρίστανται δ' ἐν αὐτῷ ἐν πάσει ἀκριβείᾳ τὰ ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις *τρία μεγάλα καρποφόρα δένδρα*, κατ' ἴσας ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις καὶ σχεδὸν ἰσοϋψῆ, εἶνε δὲ τὸ μὲν πρὸς τἀριστερὰ *μηλέα*, τὸ μέσον *ῥοιά*, καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν *ἀπιδέα*. Οἱ δὲ καρποὶ τούτων εἰσὶ φυσικοῦ μεγέθους καὶ πολυπληθεῖς. Οὕτω ἡ μὲν μηλέα ἔχει 16 μῆλα (0,08 ἕκαστον) ἡ ῥοιὰ 12 (0,12-0,13 ἕκαστον), τέλος ἡ ἀπιδέα 16 (πρὸς 0,11 ἕκαστον). Μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ

ἑκατέρωθεν τούτων, ἀλλ' ὀλίγον τι ὄπισθεν, φαίνονται ἓξ **κυπάρισσοι** ἰσοϋψεῖς περίπου πρὸς τὰ δένδρα. Ἐκ τῶν κυπαρίσσων τούτων ἀνὰ μία εὕρηται πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἑκάστου τῶν τριῶν δένδρων, ὥστε ἡ ἐν τῷ κέντρῳ ῥοιὰ ἔχει ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν. Ἡ διάταξις αὕτη ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου εἶνε λίαν σοφή, διότι ἐκτὸς τῆς ἐξόχου συμμετρίας, διὰ ταύτης πληροῦται τὸ μεταξὺ τῶν δένδρων κενόν, πλαισιοῦται δὲ θαυμασίως ὁ ὅλος πίναξ. Ἄνωθεν τῶν ἀνωτέρω δένδρων καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν πλείστων τούτων καθίπτανται **πτηνὰ** ἐκ τοῦ γένους τῶν ᾠδικῶν. Τέλος ἔμπροσθεν τούτων καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιπέδῳ τοῦ πίνακος (premier plan) παρίστανται **δύο μεγάλοι χῆνες** εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὁ εἷς δεξιόθεν καὶ ὁ ἕτερος ἀριστερόθεν πρὸς τἄκρα τοῦ πίνακος, μεταξὺ δὲ τούτων **πέρδιξ**. Ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ, κάτωθεν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ παρὰ τοὺς πόδας τῶν ζῴων φύονται χόρτα καὶ θάμνοι, οὕτω δὲ πληροῦται καὶ ὁ χῶρος οὗτος μετὰ περισσῆς τέχνης. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος ὁ καλλιτέχνης ἐνεψύχωσε, καλύψας διὰ πόας. Οὕτω ἀποτελεῖται σύνολόν τι ὄντως ὑπέροχον καὶ θαυμαστόν, διότι πρὸς τῇ ἁρμονικῇ διατάξει καὶ ἐντέχνῳ συνθέσει καὶ ὁ ποικίλος χρωματισμὸς ἐξαίρει τὴν λαμπρότητα τοῦ πίνακος. Ἰδίως μετ' ἐξαισίων χρωμάτων εἰσὶ γεγραμμένοι οἱ καρποὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, οἵτινες διὰ ζωηροῦ ἐρυθροῦ, κιτρίνου καὶ ὑποχρώσεων αὐτῶν ἐξέχουσιν ἐν μέσῳ τοῦ πρασίνου φυλλώματος. Κάτωθεν τοῦ πίνακος τούτου ὑπάρχει **ἐπιγραφὴ ψηφιδωτὴ** ἐπίσης μήκ. 2,41, ὕψους δὲ 0,58· περιβάλλεται δ' αὕτη ὑπὸ πλαισίου, ὅπερ σχηματίζει ἑκατέρωθεν δύο ἐπιμήκη ὀρθογώνια τετράπλευρα ὕψ. 0,58 καὶ πλ. 0,30, διῃρημένα ἑκάτερον εἰς τρία τρίγωνα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι ῥομβοειδῆ καὶ ἀβακοειδῆ σχήματα καὶ τροχοειδὴς κύκλος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων στίχων, τὰ δὲ ψηφία (ὕψ. 0,11) εἰσὶν ἐκ λευκῶν ψηφίδων ἐπὶ σκιεροῦ (μολυβδόχρου) ἐδάφους, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: (εἰκ. 14).

† ΩΚΕΑΝΟΝ ΠΕΡΙΦΑΝΤΟΝ ΑΠΙΡΙΤΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΔΟΡΚΑϹ
ΓΑΙΑΝ ΜΕϹϹΟΝ ΕΧΟΝΤΑ ϹΟΦΟΙϹΙΝ ΔΑΛΜΑϹΙ ΤΕΧΝΗϹ
ΠΑΝΤΑ ΠΕΡΙΞ ΦΟΡΕΟΥϹΑΝ ΟϹΑ ΠΝΙΕΙ ΤΕ ΚΑΙ ΕΡΠΕΙ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΥ ΚΤΕΑΝΟΝ ΜΕΓΑΘΥΜΟΥ ΑΡΧΙΕΡΗΟϹ

Ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐπιγραφῇ εἰσὶν ἐφθαρμέναι ἐν μέρει αἱ λέξεις «περίφαντον» ἐν τῷ 1ῳ στιχ. ἡ λέξις «ὅσα» ἐν τῷ 3ῳ καὶ «κτέανον» καὶ «μεγαθύμου» ἐν τῷ 4ῳ ἃς συνεπλήρωσα. Τὰ ψηφία εἰσὶ τύπου καθαρῶς *βυζαντινοῦ*, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ὑστέρων χρόνων. Τοὐναντίον διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν καθαρότητα καὶ εὐρυθμίαν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (5ου καὶ 6ου αἰ.), ὡς πείθεταί τις ἄλλως καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν χαρακτήρων τούτων πρὸς τοὺς τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶνε δὲ σπουδαιοτάτη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, διότι ἐξ αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι ἱδρυτὴς καὶ διακοσμητὴς τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Βασιλικῆς ἦν ὁ **ἀρχιερεὺς Δουμέτιος**, πρὸς δὲ ὅτι διὰ τῆς διακοσμήσεως ταύτης τῆς ψηφιδωτῆς ἐσκοπεῖτο ἡ ἀπεικόνισις ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας, ὁ ἀπέραντος δηλ. ὠκεανός, εἶτα ἡ γῆ, ἡ «πάντα πέριξ φορέουσα» καὶ τέλος ὅσα «πνεῖ τε καὶ ἕρπει» ἐπ' αὐτῆς. Καὶ ὄντως καὶ ἐξ ὅσων ἀνωτέρω περιεγράψαμεν ψηφιδωτῶν καὶ ἐξ ὅσων παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν, ὁ δόκιμος ψηφοθέτης μετ' ἀπαραμίλλου τέχνης ἐξετέλεσε τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ θέμα.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον μεσημβρινοῦ τετραγώνου (Διακονικοῦ).

(Πιν. 1 καὶ 2. Εἰκ. 15-29).

Καὶ τούτου ὁλόκληρον τὸ δάπεδον, ἴσης ἐκτάσεως ἀκριβῶς πρὸς τὸ τοῦ ἀντιστοίχου ἔναντι προηγουμένου τετραγώνου, εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, εἰς οὗ τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν εὐθὺς ἤδη προβαίνομεν:

Ὡς ἐν ἐκείνῳ καὶ ἐνταῦθα ὁ αὐτὸς *Μαίανδρος*, διπλοῦς καὶ ποικιλόχρους, περιθέει πέριξ ὁλόκληρον τὸ τετραγωνικὸν δάπεδον παρ' αὐτὰ τὰ κράσπεδα τοῦ τοίχου (εἰκ. 14). Μετὰ τοῦτον ἕπεται

καὶ ἐν τῷδε τῷ τετραγώνῳ ἡ αὐτὴ θαυμαστὴ *Ζωφόρος* τοῦ αὐτοῦ μήκους καὶ πλάτους, ἀλλ' ὡς ἐν ἐκείνῳ καὶ ἐνταῦθα λίαν ποικίλλουσα, διότι οὐδαμοῦ ἐν αὐτῇ δὲν ἐπαναλαμβάνονται στερεοτύπως αἱ αὐταὶ παραστάσεις. Ἰδοὺ δὲ ἐν πάσει λεπτομερείᾳ ἡ ἀκριβὴς ταύτης περιγραφή:

Βορεινὴ πλευρά. Ἰχθῦς τὸ ὅλον *εἴκοσι καὶ τρεῖς*, ὧν εἷς παμμέγιστος. Πρὸς τὴν ΒΔ γωνίαν *ἔφηβος γυμνὸς* φέρων μόνον διάζωμα περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ κύπτων, ἐκτείνων δὲ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας ὅπως συλλάβῃ πτηνὸν ἐν τῷ ὕδατι εὑρισκόμενον, μακρόλαιμον καὶ ὑψίπουν, πιθανῶς *Ἶβιν*. Ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ φέρεται ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή, τὸ κύριον αὐτοῦ ὄνομα ἐξαγγέλλουσα: ΟΦΕΛΛΥΡΑC (εἰκ. 15 καὶ πίν. I)[1]. Ὀλίγον τι πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν τῇ αὐτῇ ζωφόρῳ παρίσταται *ἕτερος ἔφηβος ἢ ἀνήρ*, ἐπίσης γυμνός, ἀλλ' ἔχων καὶ αὐτὸς διάζωμα περὶ τὴν ὀσφήν. Κάθεται δ' ἐπὶ βράχου σφόδρα κεκυφὼς καὶ μὲ τὰς χεῖρας προτεταμένας κρατεῖ δίκτυον, δι' οὗ ἀγρεύει μέγαν ἰχθύν, ὃν σύρει πρὸς ἑαυτόν. Πέριξ νήχονται καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἰχθῦς διαφόρου μεγέθους. Ἄνωθεν δὲ καὶ τούτου φέρεται ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ ἐξαγγέλλουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἁλιέως: ЄΡΜΗC (εἰκ. 22 καὶ 23).

Ὡς βλέπει τις ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑλλην. Μυθολογίας τὸ δεύτερον, τὸ δὲ πρῶτον ἐκ συγχρόνου τινος ἐθνικοῦ διηγήματος ἢ μυθιστορίας. Ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ τῆς ζωφόρου ὑπάρχουσι προσέτι φυτὰ ὑδροχαρῆ, ἀστακός, κτεὶς θαλάσσιος καὶ ἕτερον πτηνὸν ἐνύδριον, ὅμοιον πρὸς τὸ ἔναντι ἐν τῇ ΒΔ γωνίᾳ, ὅπερ πειρᾶται νὰ συλλάβῃ ὁ Ὀφελλύρας.

Ἀνατολικὴ πλευρά. Ἰχθῦς τὸ ὅλον *δέκα καὶ ἐννέα*. Ἐν τῷ μέσῳ ***ἀνὴρ γυμνὸς*** ἁλιεύων διὰ δικτύου μικροὺς ἰχθῦς. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἀπαντᾷ ὁ *μέγιστος* ***τῶν ἰχθύων*** ἁπάσης τῆς ζωφόρου τοῦ Ὠκεανοῦ, διότι ἔχει οὗτος μῆκος 0,72. Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι εὐμεγέθεις ἰχθῦς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ, ἐπίσης δὲ ***πτηνὸν ὑψίπουν, φυτὰ ἐνύδρια, πτηνὰ ἐντὸς φωλεᾶς, κτεὶς*** κλπ. (εἰκ. 16, 17, 18, 24 καὶ 25).

Μεσημβρ. πλευρά. Ἰχθῦς τὸ ὅλον *εἴκοσι καὶ τρεῖς*, ἐξ ὧν πολλοὶ εὐμεγέθεις. Πρὸς Δ. ***παῖς γυμνὸς καὶ ὀρθὸς*** ἁλιεύει ἰχθῦς. Πρὸς τούτοις: ***φυτὰ ὑδροχαρῆ, κτεὶς*** κλπ. (εἰκ. 19, 26 καὶ 27).

Δυτικὴ πλευρά. Αὕτη περιέχει τοὺς πλείστους ἰχθῦς, διότι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ πλείονες τῶν ***τριάκοντα καὶ ἑπτά***, τὸ μέγεθος δ' ὅμως τούτων εἶνε μέτριον. ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδὲν ἕτερον θαλάσσιον ζῷον ἢ ἄλλο τι περιέχει (εἰκ. 20 καὶ 21).

Μετὰ τὴν τοσοῦτον ποικίλην καὶ πολύχρωμον ζωφόρον ταύτην τοῦ Ὠκεανοῦ ἕπεται σειρὰ ***δέκα καὶ ἓξ μεγάλων κύκλων***, οἵτινες ἀποτελούμενοι ἐκ δύο κλάδων πελωρίας ἀναδενδράδος (ἀμπέλου) ἐξ ἀντιθέτου συμπεπλεγμένων, περιβάλλουσιν, ἀνὰ πέντε ἐν ἑκάστῃ πλευρᾷ τοῦ τετραγώνου, τὸν ἐν τῷ κέντρῳ μέγαν τετραγωνικὸν πίνακα, ἀντίστοιχον τῷ ἐν τῷ ἔναντι δωματίῳ τῆς Προθέσεως. Οἱ κύκλοι οὗτοι ἔχουσι διάμ. ποικίλλουσαν μεταξὺ 0,80-0,90, τὸ δὲ πλάτος τῆς ταινίας (ἀναδενδράδος) εἶνε περίπου 0,10, ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀναδενδράδος ἀποσπῶνται ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν φύλλα καὶ ἀκρέμονες πράσινα, ὑποπράσινα, ἢ χαλκόχροα. Ἐντὸς δὲ τῶν κύκλων ἢ στεφάνων τούτων παρίστανται ἐναλλὰξ ἐν διπλῷ συμπλέγματι ἀνὴρ γυμνὸς θηρευτὴς ἢ ζῷον (ἥμερον ἢ ἄγριον), καθ' οὗ οὗτος ὁρμᾷ μὲ τὸ ἀκόντιον καὶ βάλλει θανασίμως. Ἰδοὺ δὲ ἤδη καὶ ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν εἰρημένων κύκλων:

Κύκλος 1ος. (ΝΔ γωνία εἰκ. 20 καὶ πίν. 2). Ἐντὸς τούτου παρίσταται ***Ἀνὴρ*** γενειοφορῶν, σχεδὸν πολιός καὶ μὲ κόμην βραχεῖαν, γυμνὸς δὲ τὸ σῶμα, ἐκτὸς χλαινιδίου ἢ λωρίδος, ἥτις περιβάλλει διαγωνίως τὸν κορμὸν αὐτοῦ καὶ εἶτα ἀνεμίζεται πρὸς τὸ ὄπισθεν ἐξ ἀριστερῶν. Περὶ τοὺς πόδας φέρει τὰς συνήθεις τοῖς θηρευταῖς «ἐνδρομίδας», ὧν οἱ ἱμάντες περιελίσσονται περὶ τοὺς πόδας μέχρι τοῦ μέσου τῶν κνημῶν. Οἱ ἱμάντες οὗτοι εἶσι χρώματος κιτρινοφαίου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν πλαγίως πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον κεκλιμένην, ὁρμᾷ δὲ πρὸς τὰ ἐμπρός, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ κατ' ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένου ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ βυθίζει μέγα ἀκόντιον, ὅπερ κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν στιβαρῶς, ἐντὸς τοῦ στήθους ἀγρίου θηρίου ὁρμῶντος ἐκ τοῦ ἀντιθέτου κύκλου ἐναντίον αὐτοῦ· τὸ ὕψος τοῦ θηρευτοῦ εἶνε 0,65, τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 0,14· τὸ μέγεθος τῶν

[1] Ὁ πίναξ οὗτος, ὡς καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 2, ἀμφότεροι πολύχρωμοι, ἐξετελέσθησαν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ζωγράφου κ. Σπ. Βανδώρου.

πέριξ φύλλων τῆς ἀμπέλου ποικίλλει ἀπὸ 0,12–0,13. Ἡ διατήρησις σχετικῶς καλλίστη. Ἐφθαρμένη εἶνε ἡ ἀριστ. χεὶρ ἀπὸ τοῦ καρποῦ, ὑπάρχουσι δὲ μικρὰ χάσματα ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ ἐπὶ τοῦ γόνατος. Ἐκ τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου δύο εἰσὶ τελείως κατεστραμμένα.

Κύκλος 2ος (εἰκ. 20). Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀνωτέρω εὕρηται ὁ συνεχόμενος καὶ συμπεπλεγμένος μετ᾽ ἐκείνου *δεύτερος κύκλος* (δμ. 0,82), ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρίσταται, ὡς εἴπομεν, ἄγριον θηρίον, *ἄρκτος*, ὁρμῶσα κατὰ τοῦ εἰρημένου θηρευτοῦ, ὅστις μὲ τὸ ἀκόντιον ἢ δόρυ βάλλει ταύτην θανασίμως ἐν μέσῳ τοῦ στήθους, ἐξ οὗ ῥέει ἄφθονον αἷμα. Ἡ ἄρκτος παρίσταται εἰς φυσικὸν σχεδὸν μέγεθος (ὕψ. 0,44, μῆκος κεφαλῆς 0,22), ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος, διότι τὸ ἕτερον ἥμισυ μετὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἐλλείψει χώρου ἐπιδεξίως ὁ καλλιτέχνης παρέλειψε, συγκαλύψας τὸ ἀκρωτηριασθὲν μέρος διὰ φύλλων καὶ μίσχων ἀμπέλου. Τὸ χρῶμα αὐτῆς εἶνε κιτρινόφαιον καὶ μέλαν, ἔχει δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν κατατομῇ μὲ τὸ ῥύγχος ἠνεωγμένον, ἐξ οὗ προβάλλουσι λευκοὶ καὶ αἰχμηροὶ ὀδόντες καὶ γλῶσσα μακρὰ κεραμόχρους. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἄρκτου εἰσὶ πεποιημένοι ἐκ τριῶν χρωμάτων: λευκοῦ, μέλανος καὶ ἐρυθροῦ. Ἡ λόγχη εἶνε βαθύτατα ἐμπεπηγμένη ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ θηρίου, εἰς μῆκος 0,24.

Ἡ διατήρησις καλλίστη ἐκτὸς μεγάλου χάσματος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σώματος τῆς ἄρκτου. Ἐκ τῆς ἀμπέλου ἓν μόνον φύλλον εἶνε κατεστραμμένον.

Κύκλος 3ος (εἰκ. 21) (πλευρὰ δυτικὴ ἐν τῷ μέσῳ) δμ. κύκλ. 0,85. Παρίσταται ἔφηβος ἢ ἀνὴρ ἀγένειος γυμνὸς τὸ σῶμα, φέρων μόνον ἐλαφρὸν χλανίδιον περὶ τὸ στῆθος καὶ τοὺς ὤμους, ἐνδρομίδας περὶ τοὺς πόδας, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς κράνος· ὕψος τοῦ ἀνδρὸς 0,685, τῆς δὲ κεφαλῆς μετὰ τοῦ κράνους 0,22. Ὁ ἔφηβος οὗτος ἔχει καλλίστην μορφὴν καὶ σῶμα λίαν εὔπλαστον, παρίσταται δὲ γονυπετὴς κατὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα, τὸν δεξιὸν ἔχει κατ᾽ ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένον, βάλλει δὲ μετὰ πολλῆς δυνάμεως δι᾽ ἀκοντίου ἢ δόρατος, ὅπερ κρατεῖ δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, *ἔλαφον*, ἔναντι αὐτοῦ δρομαίως τρέχουσαν.

Τὸ περὶ τὸν κορμὸν ἐζωσμένον χλανίδιον ἢ λαῖφος ἔχει χρῶμα βαθὺ κυανοῦν, τὸ δὲ κράνος εἶναι βεβαίως ἐκ μετάλλου, κυανοῦ ἀνοικτοῦ χρώματος, φέρει δὲ ἄνωθεν καὶ λόφον. Τοῦτο εἶνε σχήματος ἡμισφαιρικοῦ ὡς τὰ ῥωμαϊκὰ καὶ ἔχει γεῖσον πέριξ τῆς στεφάνης.

Ἡ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ καλλίστη, ἐκτὸς μικρᾶς φθορᾶς τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος τοῦ θηρευτοῦ, ὡς καὶ τοῦ ποδὸς περὶ τὴν πτέρναν. Ἐκ τοῦ ἐξέργου εἰσὶ κατεστραμμένα τρία φύλλα ἀμπέλου.

Κύκλος 4ος (εἰκ. 21) πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου· δμ. κύκλ. 0,80. Ἐντὸς τούτου παρίσταται *ἔλαφος κερασφόρος*, ὁρμῶσα ἐν καλπασμῷ ἵνα σωθῇ, καθ᾽ ἣν στιγμὴν βάλλει ταύτην θανασίμως διὰ τοῦ δόρατος ὁ ἐν τῷ προηγουμένῳ καὶ συμπεπλεγμένῳ κύκλῳ νεαρὸς θηρευτής. Τὸ δόρυ εἰσχωρεῖ βαθέως ἐντὸς τοῦ στήθους, κατὰ τὴν σφαγήν, διαπερῶν καὶ ἐξερχόμενον ὄπισθεν ἐκ τοῦ νώτου, ἄφθονον δὲ ῥέει ἀκτινοειδῶς τὸ αἷμα ἐκ τοῦ διανοιχθέντος τραύματος. Τὸ χρῶμα τῆς ἐλάφου εἶνε ποικίλον, διότι τὸ πλεῖστον εἶνε κυανοῦν βαθύ, παρ᾽ αὐτὸ δὲ εὕρηται κεραμόχρουν, μέλαν καὶ λευκόν. Τὸ ὕψ. αὐτῆς εἶνε 0,60, ἔχει τοὺς πόδας τοὺς ἐμπροσθίους λίαν ἀνυψωμένους, ἐλλείπει δὲ τὸ ὄπισθεν ἥμισυ τοῦ σώματος κατὰ τὸ προηγούμενον σχῆμα τῆς ἄρκτου. Τὰ κέρατά εἰσιν ὑψηλὰ μετὰ χάριτος πρὸς τἄνω ἀνακλαδούμενα, ἡ δὲ ἀνίσχουσα κεφαλὴ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκδηλοῦσι θαυμασίως τὸ βαθὺ ἄλγος τοῦ ἀτυχοῦς ζῴου.

Κύκλος 5ος. (Γωνία ΒΔ) δμ. κύκλ. 0,80 (εἰκ. 22). Ἐντὸς τούτου παρίσταται ἀνὴρ ἀγένειος, ἀλλὰ μὲ κόμην μακρὰν μέχρι τοῦ αὐχένος, γυμνὸς δὲ τὸ σῶμα, ὡς πάντες οἱ προηγούμενοι, ἐκτὸς τῆς στενῆς περὶ τὸ στῆθος καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀνεμιζομένης λωρίδος ὑφάσματος χρώματος κυανοπρασίνου καὶ τῶν περὶ τοὺς πόδας κυνηγετικῶν ἐνδρομίδων τοῦ αὐτοῦ κιτρινοφαίου χρώματος ὡς τῶν λοιπῶν θηρευτῶν. Καὶ οὗτος κύπτων καὶ κάμπτων ἰσχυρῶς τὰ γόνατα κρατεῖ μὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας μακρὸν δόρυ, διὰ τοῦ ὁποίου μετὰ δυνάμεως ὁρμῶν τραυματίζει κατὰ τὴν γαστέρα θήλειαν *ἔλαφον* μεθ᾽ ὁρμῆς καλπάζουσαν ὅπως σωθῇ.

Ὁ ἀνὴρ εἶνε ὡραῖος τὴν μορφὴν καὶ τὸ σῶμα, (ὕψος 0,60, κεφαλῆς 0,135), ἡ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶνε ἀρίστη, διότι μόνον ὁ ἀριστερὸς ποῦς τοῦ θηρευτοῦ μεθ᾽ ὁλοκλήρου τοῦ ὑποδήματος ἐξηφανίσθη.

Κύκλος 6ος. Δεξιόθεν τοῦ προηγουμένου δμ. κύκλ. 0,88 (εἰκ. 22). Παρίσταται ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα *ἔλαφος* ἄνευ κεράτων, φαιόχρους δὲ (πρὸς τὸ πρασινωπὸν) τὴν δορὰν μὲ κυανοῦν περίγραμμα· ὕψ. ζῴου 0,55. Ἐλλείπει καὶ ταύτης ὡς τῶν προηγουμένων ζῴων τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματος, λίαν ἐντέχνως συγκεκαλυμμένον ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου διὰ κλωνὸς ἀμπέλου. Ἡ λόγχη εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἀλλ᾽ οὐδαμοῦ φαίνεται τραῦμά τι.

Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο διατηρεῖται ὡς ἄριστα, ἐκτὸς τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς ἐλάφου, ὅπερ εἶνε κατεστραμμένον, ὡς καὶ τέσσαρα φύλλα τῆς ἀμπέλου ἐν τῷ ἐξέργῳ.

Κύκλος 7ος. Κατὰ τὴν βορεινὴν πλευρὰν τοῦ τετραγώνου δμ. 0,81 (εἰκ. 23). Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ εἰκονίζεται ἀνὴρ γενειῶν καὶ φέρων ἐπίσης μακρὰν κόμην, ἥτις μέλαινα οὖσα ἀνεμίζεται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Καὶ οὗτος εἶνε γυμνός, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματος, διότι ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ μέχρις ὀλίγον τι ἄνωθεν τῶν γονάτων φορεῖ βραχεῖαν ***περισκελίδα,*** φαιὰν τὸ χρῶμα μετὰ βαθέως κυανοῦ περιγράμματος, οἵαν φέρουσι σήμερον συνήθως οἱ ἐν ὑπαίθρῳ λουόμενοι, περὶ δὲ τοὺς πόδας φέρει τὰς κοινὰς πᾶσι τοῖς λοιποῖς θηρευταῖς τοῦ ψηφιδωτοῦ ἐνδρομίδας. Ὁ ἀκμαῖος καὶ στιβαρὸς οὗτος ἀνὴρ ὁρμᾷ ὡς οἱ λοιποὶ μετὰ σφοδρότητος στηριζόμενος ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ καμπτομένου δεξιοῦ ποδὸς καὶ σχεδὸν εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἐκτείνων πρὸς τὰ ὄπισθεν τὸ ἀριστερὸν σκέλος. Κρατεῖ δέ, ὡς πάντες οἱ λοιποί, δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μακρότατον δόρυ, δι᾽ οὗ λογχίζει ἄγριον θηρίον ἐναντίον αὐτοῦ ἐφορμῶν· τὸ ὕψος τοῦ θηρευτοῦ εἶνε 0,63, τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 0,14.

Διατηρεῖται καθ᾽ ὅλα ἀκέραιον· μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ πέριξ κύκλου φύλλων εἰσὶ πέντε τέλεον ἐφθαρμένα.

Κύκλος 8ος. Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου καὶ πρὸς ἐκεῖνον συνεχόμενος· δμ. κύκλ. 0,87. (εἰκ. 23).

Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται τὸ ἄγριον θηρίον, ὅπερ βάλλει θανασίμως ὁ προηγούμενος θηρευτής, διότι ἡ λόγχη αὐτοῦ εἰσελθοῦσα διὰ τοῦ ῥύγχους τοῦ ζῴου, ἐξέρχεται ἄνωθεν τοῦ ὠτός, ἐνῷ ἄφθονον αἷμα ῥέει ἔκ τε τοῦ στόματος καὶ ἐκ τῆς ὄπισθεν φοβερᾶς πληγῆς. Τὸ σῶμα τοῦ θηρίου εἶνε ποικίλον, διότι ἐνιαχοῦ εἶνε ἐρυθρὸν ἢ κεραμόχρουν. ἐνιαχοῦ δὲ κυανοῦν ἢ φαιόν. Ἀλλὰ τί θηρίον εἶνε τὸ ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ παριστάμενον; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φαίνεται ὅτι εἶνε ***ἄρκτος***. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται ἡ ὑπόνοια μήτι εἶνε ***λύκος***.

Τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματος εἶνε καὶ τούτου, ὡς τῶν προηγουμένων ζῴων, ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ἠκρωτηριασμένον κατὰ τὸ ἥμισυ· τὸ ὕψος τοῦ θηρίου εἶνε 0,60.

Ἡ διατήρησις δ᾽ ἐν γένει ἀρίστη ἐκτὸς τοῦ ὀπισθίου μέρους, ὅπερ εἶνε λίαν κατεστραμμένον μετὰ μεγάλου τμήματος τοῦ ἐξέργου. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κύκλου εἶνε κατεστραμμένον καὶ ἄλλο τι τμῆμα ὀλίγον τι πρὸς τἄνω.

Κύκλος 9ος. Πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν προηγουμένων, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ΒΑ γωνίᾳ τοῦ τετραγώνου. Δμ. 0,82 (εἰκ. 24).

Καὶ ἐνταῦθα εἰκονίζεται ἀνὴρ ἢ ἔφηβος μᾶλλον, ἁβρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὸ σῶμα, γυμνὸς δέ, καθάπερ οἱ πλεῖστοι τῶν προμνημονευθέντων, ἐκτὸς τῆς στενῆς, ὡς ταινίας, διαγωνίως ἀπὸ τοῦ στήθους πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀναρριπιζομένης πρασίνης ὀθόνης καὶ τῶν περὶ τοὺς πόδας ἐνδρομίδων. Ἐπὶ τῆς ὡραίας, ἀγενείου κεφαλῆς φορεῖ κράνος ὑπομέλαν (μολυβδόχρουν) μετὰ λόφου ἐρυθροῦ ἄνωθεν. Καὶ τοῦ μὲν σώματος τὸ ὕψ. εἶνε 0,68, τῆς δὲ κεφαλῆς 0,165. Καὶ οὗτος ὁρμᾷ μετὰ σφοδρότητος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, στηριζόμενος ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἰσχυρῶς καμπτομένου δεξιοῦ ποδὸς καὶ δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατῶν μακρὸν δόρυ, δι᾽ οὗ πειρᾶται νὰ φονεύσῃ τὸν ἔναντι αὐτοῦ ὁρμῶντα ***ταῦρον***.

Διατήρησις κατὰ τὸ πλεῖστον καλλίστη. Οὐχ ἧττον εἰσὶ κατεστραμένον τὸ δεξιὸν γόνυ μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ καὶ μέρους τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, τοὐναντίον ἡ πέριξ ἐπιφάνεια τοῦ κύκλου ἐκτὸς ἐλαχίστων βλαβῶν παρέμεινεν ἀλώβητος.

Κύκλος 10ος. Πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ προηγουμένου δμ. 0,76. (εἰκ. 24). Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου.

Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ εἰκονίζεται ὁ προμνημονευθεὶς ***ταῦρος,*** ὅστις μέλας μετ᾽ ἐρυθρῶν στιγμάτων ὁρμᾷ ἐν καλπασμῷ καὶ ἀκατάσχετος κατὰ τοῦ τολμηροῦ θηρευτοῦ, οὗ τὸ προτεταμένον ἀκόντιον δὲν ἔχει ἀκόμη πώς θίξει αὐτόν. Καὶ τούτου,

ὡς πάντων τῶν προηγουμένων ζώων, σκοπίμως ἀπετμήθη τὸ ὄπισθεν μέρον τοῦ σώματος· ὕψ. ταύρου 0,42.

Διατήρησις ψηφιδωτοῦ ἀρίστη ἐκτὸς μικρῶν βλαβῶν.

Κύκλος 11ος. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνατολ. πλευρᾶς καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν προηγουμένων. Δμ. κύκλ. 0,82 (εἰκ. 25).

Ὡραῖος γυμνὸς ἔφηβος ἀγένειος, σχεδὸν παῖς μὲ τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς λοιποῖς θηρευταῖς στενὸν περὶ τὸ στῆθος ἀναρριπιζόμενον ὄπισθεν ὀθόνιον καὶ τὰς ἐνδρομίδας περὶ τοὺς πόδας ὁρμᾷ κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ σώματος καὶ τῶν χειρῶν, δι᾽ ὧν κρατεῖ τὸ ἀκόντιον, κατ᾽ ἀγρίου θηρὸς ἐξ ἀντιθέτου καθ᾽ αὐτοῦ ἐξορμῶντος. Ὁ νεαρὸς θηρευτὴς φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμά τι, ὅπερ δυνατὸν νὰ ᾖ ***καυσία*** τις ἢ ταπεινὸν λίαν κράνος χρώματος ὑποκιτρίνου, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι τοῦτο ἦν δερμάτινον. Ἡ περὶ τὸ στῆθος ἄνω ταινία εἶνε μολυβδόχρους. Τὸ ὕψ. τοῦ ἐφήβου εἶνε 0,66, τῆς δὲ κεφαλῆς 0,14.

Διατήρησις ἀρίστη ἐκτὸς τοῦ ἄκρου δεξιοῦ ποδός, ὅστις εἶνε κατεστραμμένος ἀπὸ τοῦ μέσου σχεδὸν τῆς κνήμης. Ἐπίσης ἐν τῷ ἐξέργῳ ὑπάρχει μέγα κενὸν πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός.

Κύκλος 12ος. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνωτέρω πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου θηρευτοῦ· δμ. κύκλ. 0,80 (εἰκ. 25).

Ἐν αὐτῷ παρίσταται τὸ ἄγριον θηρίου, καθ᾽ οὗ βάλλει ὁ ὡραῖος ἔφηβος τοῦ συνημμένου πρὸς τἀριστερὰ κύκλου. Τὸ θηρίον τοῦτο εἶνε ἀναμφισβητήτως ***ὕαινα***, ὡς ἐμφαίνει τὸ σχῆμα, ἰδίως τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν καὶ εἶτα τὸ κιτρινόφαιον χρῶμα τῆς δορᾶς. Καὶ αὐτὴ εἰκονίζεται κατὰ τὸ ἥμισυ, ὁρμῶσα μετὰ λύσσης καὶ ἐν καλπασμῷ ὑψοῦσα τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἑτοίμη μὲ τὸ ἠνεωγμένον ῥύγχος καὶ τοὺς χαυλιόδοντας νὰ κατασπαράξῃ τὸν ἀποπειρώμενον τὸν θάνατόν της θηρευτήν, οὗ ἡ λόγχη δὲν ἔχει ἔτι θίξει τὸ στῆθός της. Τὸ ὕψος τοῦ σώματος τῆς ὑαίνης εἶνε 0,46, ἡ δὲ διατήρησις καλλίστη, διότι ἐλάχιστα μόνον χάσματα εὕρηνται ἐν τῷ ψηφιδωτῷ τῷδε.

Κύκλος 13ος. Οὗτος εὕρηται ἐν τῇ ΝΑ γωνίᾳ τοῦ τετραγώνου, ἔχει δὲ δμ. 0,85 (εἰκ. 26). Καὶ ἐν αὐτῷ παρίσταται ἔφηβος κάλλιστος τὴν μορφὴν καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ εἶνε ὁμοίως ὡς τῶν λοιπῶν γυμνὸν ἐκτὸς τῆς στερεοτύπου ταινίας, ἥτις κατέρχεται ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ περιβάλλουσα τὸν κορμὸν ἀναρριπίζεται εἶτα πρὸς τὰ ὄπισθεν, καὶ τῶν συνήθων πᾶσι τοῖς θηρευταῖς ἐνδρομίδων. Ἡ ταινία χρώματος ἐρυθροῦ πρὸς τὸ κεραμόχρουν, ἡ δὲ κόμη αὐτοῦ μέλαινα, βραχεῖα δὲ καὶ ἀσκεπής. Καὶ ὁ ἔφηβος οὗτος ἔχει τὴν αὐτὴν κίνησιν τῶν προηγουμένων, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ψηφιδωτοῦ, ὅτι κρατεῖ τὸ δόρυ οὐχὶ ὁριζοντίως, ἀλλὰ καθέτως, ὑψῶν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τὴν δεξιὰν χεῖρα· ὕψ. τοῦ θηρευτοῦ 0,71 τῆς κεφαλῆς μόνης 0,14.

Διατήρησις θαυμαστή, ἐκτὸς ῥωγμῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἥτις διήκει καὶ δι᾽ ὅλου τοῦ κύκλου ἄνωθεν καὶ δεξιὰ τῆς μορφῆς.

Κύκλος 14ος. Ἐπὶ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου. Δμ. 0,84 (εἰκ. 26). Ἐν τῷδε τῷ κύκλῳ παρίσταται θηρίον ἄγριον, μετὰ λύσσης ὁρμῶν κατὰ τοῦ προμνημονευθέντος θηρευτοῦ, ὅστις κατορθοῖ νὰ ἐμπήξῃ ἐγκαίρως τὴν λόγχην ἐντὸς τοῦ διηνεῳγμένου ῥύγχους, ἐξ οὗ ἄφθονον ῥέει ἤδη τὸ αἷμα ἀκτινοειδῶς. Τὸ θηρίον τοῦτο ἔχει δορὰν μέλαιναν μὲ ἐρυθρὰ στίγματα, εἶνε δὲ πιθανώτατα ***σύαγρος*** ἢ ***κάπρος***, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ χηλωτοὶ πόδες. Καὶ τούτου ἐλλείπει καθάπερ πάντων τῶν λοιπῶν τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματος· ὕψ. τούτου 0,44.

Τὸ ψηφιδωτὸν διατηρεῖται σχεδὸν εἰπεῖν ἀκέραιον ἐκτὸς μικρᾶς βλάβης τοῦ ὠτὸς καὶ ἐνιαχοῦ τοῦ σώματος, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξέργῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχουσί τινα χάσματα.

Κύκλος 15ος. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ προηγούμενον. Δμ. 0,90 (εἰκ. 27).

Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται ἀνὴρ στιβαρὸς καὶ γυμνὸς μὲ τὴν συνήθη ταινίαν καὶ τὰς ἐνδρομίδας. Ἡ ταινία εἶνε χρώματος βαθέως κυανοῦ, πρώτην φορὰν δὲ φέρονται τἄκρα ταύτης οὐχί, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις, πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλ᾽ ἔμπροσθεν πρὸ τοῦ στήθους. Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ σώματος κίνησιν, διότι μετὰ σφοδρότητος ὁρμᾷ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλ᾽ οὐχί, ὡς πάντες οἱ λοιποί, κρατῶν δόρυ, ἀλλὰ ***ξίφος***, ὅπερ ἀνέχει διὰ τῆς δεξιᾶς ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἕτοιμος μετὰ δυνάμεως νὰ καταφέρῃ τοῦτο κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἔναντι αὐ-

τοῦ δρομαίως τρέχοντος *ἀλέκτορος*. Δυστυχῶς τοῦ ὡραίου τούτου ψηφιδωτοῦ ἐλλείπει ὁλόκληρος ἡ κεφαλή, τελείως καταστραφεῖσα, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ δεξιὸς ποὺς ἀπὸ τοῦ γόνατος, ὡς καὶ τὸ ἄκρον τῆς ἀριστ. χειρός· ὕψ. 0,53.

Κύκλος 16ος. Ἐπὶ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ παραπλεύρως συμπεπλεγμένος μετὰ τοῦ προηγουμένου. Δμ. 0,84 (εἰκ. 27). Ἐν τῷδε τῷ κύκλῳ παρίσταται *ἀλέκτωρ* εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὕψ. 0,41 μὲ πτέρωμα ἐναλλὰξ ἐρυθρὸν καὶ μέλαν, ἐν ὁρμητικῇ κινήσει πρὸς τἀριστερά, ὅπου ἔναντι εἰκονίζεται ὁ προειρημένος γυμνὸς ἀνήρ, ὁ διὰ τοῦ ξίφους ἐπιτιθέμενος κατ᾽ αὐτοῦ. Ἡ κίνησις τοῦ ζῴου φυσικωτάτη καὶ λίαν ἐπιτυχής, ἡ δὲ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ διὰ μὲν τὸν ἀλέκτορα ἀρίστη, διότι ἐλάχισται ὑπάρχουσι ῥωγμαί, διὰ τὸ πέριξ δ᾽ ὅμως ἔξεργον κακίστη ἕνεκα μεγάλων ἐν αὐτῷ χασμάτων.

Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρινῷ τετραγώνῳ (Διακονικῷ).

(Εἰκ. 28 καὶ 29).

Ἐν μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ μεσημβρινοῦ τετραγώνου τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου, πλαισιούμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων δέκα καὶ ἓξ κύκλων, εὑρηται μέγας τετραγωνικὸς *πίναξ*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βορεινοῦ τετραγώνου, τὸν παριστῶντα κῆπον μετὰ καρποφόρων δένδρων καὶ κυπαρίσσων, ὡς εἴδομεν προηγουμένως. Ὁ παρὼν πίναξ ἔχει μῆκος μὲν 2,40, πλ. δὲ 2,22 μετὰ τοῦ πλαισίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας πλ. 0,10, ἐντὸς τῆς ὁποίας παρίστανται τρίγωνα κατακορύφως ἐσχεδιασμένα καὶ ἐναλλὰξ λευκὰ καὶ κεραμόχροα. Ἐπὶ δὲ τοῦ πίνακος παρίστανται δύο ***ἀνδρικαὶ μορφαὶ*** εἰς φυσικὸν μέγεθος ἔναντι ἀλλήλων ἱστάμεναι ἀλλὰ κατ᾽ ἐνώπιον ἀτενίζουσαι. Τὸ ὕψος αὐτῶν εἶνε 1,73-5. Τῶν δὲ κεφαλῶν τὸ ὕψος 0,22-0,27. Ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοί εἰσι πωγωνοφόροι, φέρουσι δὲ πανοπλίαν περὶ τὸ σῶμα, δηλ. θώρακα, κνημῖδας καὶ δόρατα εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν εἰσιν ἀσκεπεῖς. Ἐν μέσῳ τῶν δύο ἀνδρικῶν τούτων μορφῶν παρίσταται δένδρον, πιθανὸν δρῦς ἢ ἐλαία, εἰς τὸ ὕψος τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, παρὰ τοὺς πόδας δ᾽ ἀμφοτέρων, ***κύων*** ἢ θηρίον τι λίαν δυσδιάκριτον, διότι ὁλόκληρον τὸ κέντρον τοῦ πίνακος εἶνε τελείως ἐφθαρμένον. Ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης καταστροφῆς τοῦ ψηφιδωτοῦ πίνακος δὲν διεσώθη μεγάλη τις ***ἐπιγραφή***, ἥτις ἐξετείνετο κατὰ μῆκος ὁριζοντίως εἰς τὸ ὕψος τοῦ στήθους τῶν δύο ἀνδρικῶν μορφῶν καὶ τῆς ὁποίας διεσώθησαν μόνον αἱ ἀκροτελεύτιοι συλλαβαὶ δύο στίχων πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ πίνακος. Τὸ διασωθὲν τμῆμα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτω:

.... \ΜΟΝΑC
........................)ЄΟΝΤΑC

Ἐκ τοῦ διασωθέντος δὲ τμήματος τοῦ πλαισίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιεκλείετο ἡ εἰρημένη ἐπιγραφή, ἀποδείκνυται ὅτι αὕτη ἦν ***τετράστιχος***. Τὸ δὲ πλαίσιον ἦν ἐπίμηκες, μήκ. 1,15 καὶ πλ. 0,40, διεκοσμεῖτο δ᾽ ἑκατέρωθεν κατὰ τἄκρα διὰ τριγωνικῶν σχημάτων ἐναλλὰξ λευκῶν καὶ κεραμοχρόων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταντο ζῷα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τί ποτε δὲ ἐδήλου ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε δυσχερέστατον νὰ μαντεύσωμεν, διότι οὐδεμία λέξις διεσώθη ἀκεραία, ἀλλὰ μόνον, ὡς εἴπομεν, αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ δύο λέξεων. Ἐπίσης εἶνε δύσκολον, ἐὰν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἐξηγήσῃ τις τίνες ἦσαν οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες καὶ τί ἐν γένει παρίστα ἡ ὅλη αὕτη θαυμαστὴ σύνθεσις, ἡ περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ὑπερόχων τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα δεκαὲξ κύκλων καὶ τῆς ζῳοφόρου τοῦ Ὠκεανοῦ [1].

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

[1] Ὁ Ἔφορος Χριστιανικῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Σωτηρίου ἐν τοῖς ἤδη μνημονευθεῖσι δύο ἄρθροις αὐτοῦ περὶ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ» (1ης καὶ 15 Δεκεμβρίου 1915) πειρᾶται ὅπως ἑρμηνεύσῃ τὸν πίνακα τοῦτον, ἐκλαμβάνων τὰς δύο ἀνδρικὰς μορφὰς ὡς «*μεγάλας στρατιωτικὰς προσωπικότητας, ἀδελφοὺς ἴσως ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας* — ὡς δεικνύει ἡ *ὁμοιότης τῶν προσώπων — ἐκ Νικοπόλεως καταγομένους, καύχημα καὶ δόξαν τῆς πόλεως καὶ δωρητὰς τοῦ ναοῦ*» κλπ. . . . Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ὑποθέσεως ταύτης προτείνει τὴν ἑξῆς συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς·

(ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν) . . ΟΜΑΙΜΟΝΑC
ΜЄΓΑ ΚΛЄΟC ΟΛΗC ΠΑΤΡΗC ЄΟΝΤΑC.

Ἀλλ᾽ ἐννοεῖται ὅτι πάντα ταῦτά εἰσι λίαν παρακεκινδυνευμένα καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς βάσεως, διότι ἐν πρώτοις ἀντίκειται πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ψηφιδωτῆς ταύτης διακοσμήσεως ἡ παράστασις προσώπων ἱστορικῶν, ***προσωπογραφιῶν*** δηλ. ὧν ἡ παρουσία θὰ ἠσχήμιζε τὴν ὅλως ἰδεώδη καὶ ὑψηλὴν ταύτην τῆς Δημιουργίας ἀναπαράστασιν, εἶτα πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἦσαν δωρηταί οὗτοι τοῦ ναοῦ, ἐνῷ ἱδρυτὴς καὶ διακοσμητὴς ταύτης ἐξαγγέλλεται καὶ δι᾽ ὅλων τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ ναοῦ ἐξυμνεῖται ὁ περιφανὴς καὶ μεγάθυμος ἀρχιερεὺς ***Δουμέτιος***;

Ἀλλὰ καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε ἐπίσης ἀτυχὴς καὶ αὐθαίρετος, διότι πρῶτον μὲν ὁ κ. Σωτηρίου ἐξέλαβε ταύτην ὡς ***δίστιχον***, ἐνῷ εἶνε ***τετράστιχος***, δεύτερον δὲ ἡ συμπλήρωσις τῆς λέξεως ΟΜΑΙΜΟΝΑC εἶνε ἀδύνατος, διότι πρὸ τοῦ Μ δὲν ὑπῆρχεν Ι ἀλλὰ σῴζεται κεκλιμένη τις κεραία \, οἷον Α ἢ Λ. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῷ 2ῳ στίχῳ πρὸ τοῦ Є ὑπάρχει ἡμικυκλικὴ γραμμὴ Ɔ, ὅπερ θὰ ἦτο πιθανὸν Ο ἢ Θ, ***οὐδέποτε*** ὅμως C, ὡς συμπληροῖ ὁ κ. Σωτηρίου.

22 12 16.

Εἰκ. 6. Δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ζῳοφόρου τοῦ Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 7. Δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ζῳοφόρου τοῦ Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 8. ΒΔ. γωνία Ζῳοφορου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 9. Βορ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 10. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 11. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.—Ἁλιεύς.

Εἰκ. 12. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.—Ὀκτάπους κλπ.

Εἰκ. 13. Μεσημβρ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.—Ἁλιεὺς κλπ.

Εἰκ. 14. Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. Παράστασις κήπου μετὰ πτηνῶν καὶ ἐπιγραφή.

Εἰκ. 15. Βορ. πλευρὰ (ΒΔ. γωνία) Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ὀφελλύρας.

Εἰκ. 16. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ἁλιεύς.

Εἰκ. 17. Ἀνατολ. πλευρά Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τευραγώνῳ. — Μέγας ἰχθύς.

Εἰκ. 18. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Μέγας ἰχθύς.

Εἰκ. 19. Μεσημβρ. πλευρὰ Ζῳοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ἁλιεὺς κλπ.

Εἰκ. 20. ΝΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἄρκτου.

Εἰκ. 21. Δυτικὴ πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἐλάφου.

Εἰκ. 22. ΒΔ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἐλάφου.

Εἰκ. 23. Βορ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἄρκτου.

Εἰκ. 24. ΒΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Θηρευτὴς βάλλων κατὰ ταύρου.

Εἰκ. 25. Ἀνατολ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Θηρευτὴς βάλλων κατὰ ὑαίνης.

Εἰκ. 26. ΝΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατὰ κάπρον.

Εἰκ. 27. — Μεσημβρ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς ἐπιτιθέμενος μετὰ ξίφους κατ' ἀλέκτορος

Εἰκ. 28. Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Παράστασις δύο πολεμιστῶν.

Εἰκ. 29. Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Παράστασις δύο πολεμιστῶν.

(εἰς σελ. 68)

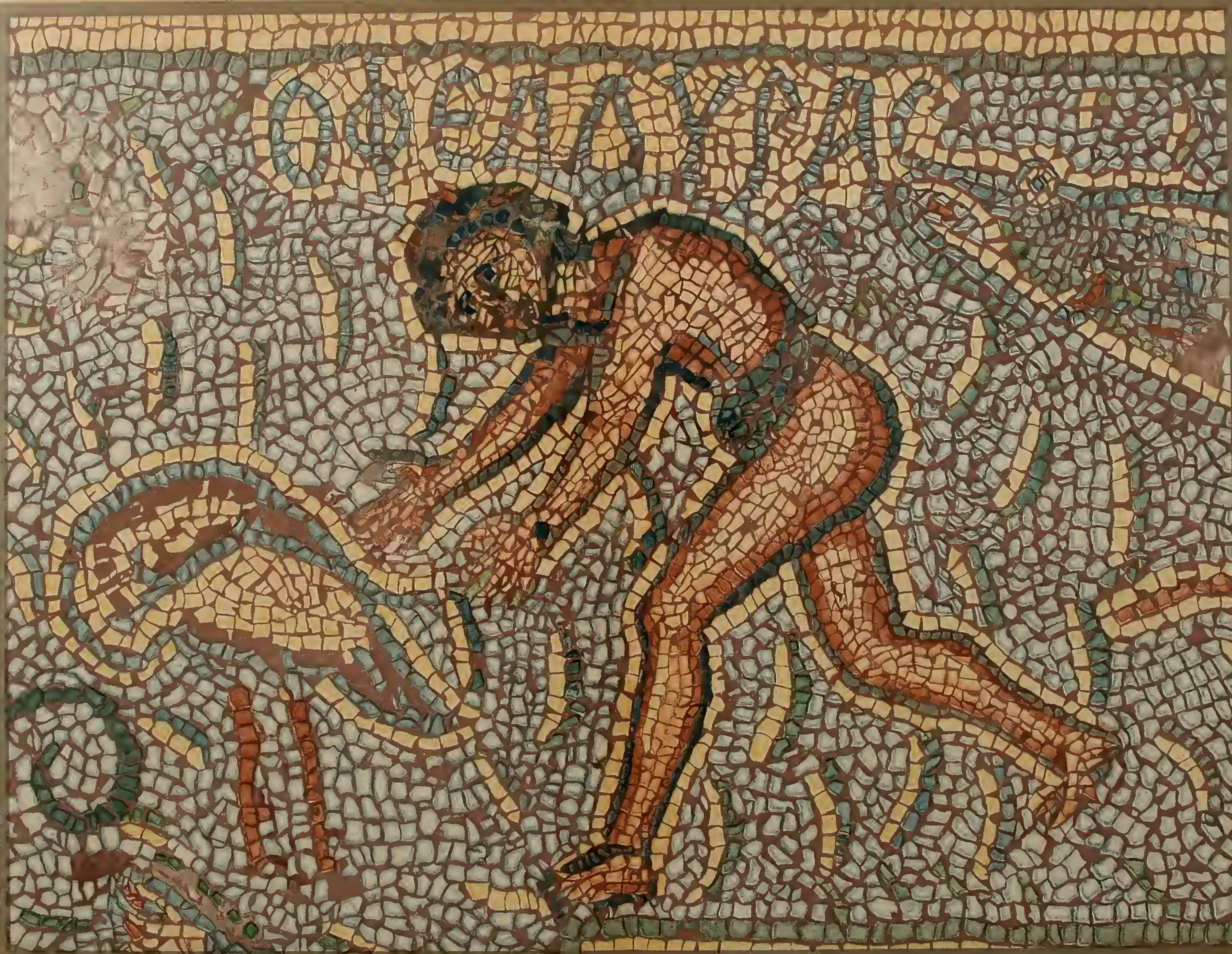

Ἀντέγραψε Σπ. Βανδῶρος

Ἐλιθογράφησε Ἀχιλλεὺς Γρούνδμαν

ΠΙΝΑΞ 2
(εἰς σελ. 68)

Ἀντέγραψε Σπ. Βανδῶρος — *Ἐλιθογράφησε Ἀχιλλεὺς Γροῦνδμαν*

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου.

F') Ὀλοοσσόνος.

(συνέχεια· ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. 1916 σελ. 27 κ. ἑ.)

Ἀριθ. 279· 280 (εἰκ. 7*. Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 24 τὸ α καὶ β). Τμῆμα βάθρου, μαρμάρου ὑπομέλανος, δεξιὰ μόνον ἀκέραιον, ὃ ἀπετείχισα ἔκ τινος οἰκίας τῆς συνοικίας Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος. Ὕψ. 0·25, πλάτ. 0·15, πάχ. 0·275. Πρβλ. Revue Epigr. 1914 σελ. 23-24 ἀριθ. 267, ἔνθα πολλαὶ διαφοραὶ ὑπάρχουσι πρὸς τὰς ἐνθάδε βελτίονας ἀναγνώσεις.

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ μὲν 279 ἐχαράχθη ὑπὸ δύο τεχνιτῶν, τῶν μὲν στίχ. 1-6 ἀβαθῶς καὶ καλῶς, τῶν δὲ λοιπῶν βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ἕκαστος στίχος περιορίζεται μεταξὺ δύο λεπτῶν, ὁριζοντίων χαραγῶν, ἐνιαχοῦ διπλῶν, ἠγμένων διὰ τοῦ κανόνος· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·024, διάστιχ. 0·005· τοῦ δὲ 280 ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·014-0·035, διάστιχ. 0·007.

α (279)

A Ταμιεύοντος τῆς πόλε]ως Εὐ[βιό-
του τοῦ Μεθύστου τὴν β΄ ἐ]ξάμην[ον,
ἐν στρ(ατηγῶι) Τιμασιθέ]ω· Ἐπα[- - - - - δεῖ-
νος, ὁ (ἡ) ἀπελευθερωθεὶς ὑπ]ὸ Καλλιστρ[ά-
του τοῦ - - - - - - - - - - -], ἔδωκεν
τῆ πόλει δι(νάρια) ΚΒ΄, ὀβολοὺς τέσσαρ]ας.
B Ταμιεύοντος τῆς πόλεως] Κρίτωνος
τοῦ δεῖνος τὴν - - ἑξάμ]ηνον, ἐν
στρ(ατηγῶι) - - - - - - - - - - - -]ος, ὁ ἀπελευ-
θερωθεὶς ὑπὸ - - - - -, ἔδ]ωκεν τ[ῆι
[πόλει δι(νάρια) ΚΒ΄, ὀβολοὺς τέσσαρας].

* Ἡ ἀριθμητικὴ ἀκολουθία τῶν εἰκόνων λογίζεται ἀπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 εἰκόνος, τῆς ἐν ΑΕ 1916 σελ. 28.

β (280 εἰκὼν 7).

A [1] [Ταμιεύοντος τῆς πόλεως τὴν - ἑξάμηνον]
1 Π]αραμόνου [(τοῦ) (στρατηγοῦντος) - - -· ἀπελευ-
θ]έρωσις Πη[- - - καὶ δεῖνος· ἔδωκαν
ἑκάστη αὐ[τῶν τὰ γινόμενα τῆι πόλει
δι(νάρια) ΚΒ[<΄.
B 5 Τ]α[μιεύοντος τῆς πόλεως κτλ..

Εἰκ. 7 (ἐπιγραφῆς ἀριθ. 280) Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν - - - -.

279· στίχ. 1-6. Τὸν ταμίαν δύναταί τις εὐλόγως νὰ θεωρήσῃ ὡς ὄντα ***Εὐβίοτον*** τὸν Μεθύστου, ὡς ἐν ἀριθ. 286 στίχ. 2 καὶ 9 καὶ IG IX ² 1299, καίτοι δὲν ἀποκλείονται ὅλως ἕτερα ὀνόματα· ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ στίχ. 1 ἐνδεικνυομένη συμμετρία τῶν γραμμάτων ἀπαιτεῖ νὰ ἀποδῶμεν τὸ -ω τοῦ στίχ. 3 τῷ στρατηγῷ, βεβαίως τῷ *Τιμασιθέ*]ω ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει. Διὸ τὸ ***Επα***- - τοῦ στίχ. 3 ἀνήκει οὐχὶ στρατηγοῦ ὀνόματι (ὁ ἐν IG IX ² 1118 ***Ἐπαφρόδιτος*** εἶναι τῶν Μαγνήτων), ἀλλ' ἀπελευθέρου. Τὰ δ' ἐν στίχ. 6 ἀπιθάνως θὰ συνεπλήρου τις [τῆι πό-

λει τοὺς δεκαπέντε στατῆρ ας, ὡς ἐν IG IX² 415 στίχ. 84, διότι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ εἶναι ἱκανῶς μεταγενεστέρα ἐκείνης.

Εἰκ. 8 (ἐπιγρ. ἀριθ. 281). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Γραικηΐου Πρόκλου, Πρόκλου, Καίσαρος, Ποπλίου (;) Ἀγαθάνορος.

280 στίχ. 1-5. Ἐκ τῶν περισωθέντων ἐν στίχ. 2 ὑποχρεούμεθα νὰ συμπληρώσωμεν *ἀπελευθέρωσις* τῆς δεῖνος καὶ δεῖνος, ἤτοι δύο τοὐλάχιστον γυναικῶν, ὡς ἐμφαίνει ὁ στίχ. 3· ὁ ἐν στίχ. 1 ἄρα *Παράμονος* θὰ ἦτο ὁ ἐλευθερωτής· ἀλλ', ἐπειδὴ ὅλως ἀόριστον καὶ γενικὸν τύπον ἀναγράφει ἡ λέξις **ἀπελευθέρωσις**, οἱ δ' ἐλευθερωταὶ κατὰ κανόνα ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἐπιφέρονται τῶν ἀπελευθέρων διὰ τῆς **ὑπό**, θεωροῦμεν πιθανώτερον ὅτι οὗτος εἶναι ὁ ταμίας, ἄνευ πατρικοῦ, ἀλλὰ μετὰ στρατηγοῦ ἀναγραφείς, ἢ μετὰ πατρικοῦ καὶ ἄνευ στρατηγοῦ· ἡ δύναμις τῶν στίχων ἀποκλείει τὴν μετ' ἀμφοτέρων. Ὑπὸ τὸν στίχ. 4 μετὰ κενὸν διάστημα ὕψ. 0·025 ὑπάρχουσιν ἴχνη τινὰ οὐχὶ ὅλως ἀσφαλῆ, ἀλλὰ πιθανά, ἐκ τῆς ἀρχῆς ἑτέρας ἀπελευθερώσεως.

Ἀριθ. 281· 282· 283 (εἰκ. 8· 9· 10. Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 7 τὸ α, β, γ). Βάσις παραστάδος, λευκοφαίου κρυσταλλώδους μαρμάρου, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένη· ἄνω φέρει ἀβαθῆ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πάχους αὔλακα πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν ἑτέρου ὁμοίου λίθου· κάτω ἔληγεν εἰς προεξέχον γεῖσον, ἀποσχισθὲν ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὕψ. 0·72, πλάτ. 0·45, πάχ. 0·19.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος κρήνης, κειμένης ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἐν Ἐλασσόνι ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεΐν· ἦτο δὲ πλήρης ἀσβέστου, ἣν ἀπεκόλλησα· ἡ ἐπιφάνεια ἔχει πανταχοῦ ἀποτριβῆ λίαν ἰσχυρῶς καὶ τὰ γράμματα κατέστησαν πολλαχοῦ δυσδιάγνωστα.

Ἐπὶ τῆς πλατείας προσθίου ἐπιφανείας **α** ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 281 ὑφ' ἑνὸς μὲν τεχνίτου ἀπὸ στίχ. 1-8 βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ὑφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ στίχ. 9-15 μετρίως βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς, ὑπὸ τρίτου δὲ ἀπὸ στίχ. 16-26 σχεδὸν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·014, διάστιχ. 0·012· ἡ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπετρίβη δ' ἐνιαχοῦ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·017, διάστιχ. 0·008· ἡ δ' ἐπὶ

τῆς δεξιᾶς γ ἐχαράχθη βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012, διάστιχ. 0·008.

Τοὺς στίχ. 1-17 τοῦ ἀριθ. 281 καὶ τοὺς 1-5 τοῦ 282 ἐξέδωκεν ὁ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 318-320 ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Wace· ἀλλ᾽ ἡ θέσις τοῦ λίθου κατωτάτω ἐν τῇ κρήνῃ δὲν ἐπέτρεπεν ἀκριβῆ διάγνωσιν τῶν γραμμάτων, καὶ εἶναι θαυμαστὸν ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας κατώρθωσε νὰ ἀντιγράψῃ ὀρθῶς καὶ μόνους τοὺς παρ᾽ ἐμοὶ στίχ. 6· 11· 12· 14· 15 τοῦ ἀριθ. 281 καί τινας τοῦ ἀριθ. 282, οὓς ἐπίσης καλῶς διέγνωσε μετά τινων ἡμιστιχίων ὁ Woodward. Ἐξέδωκα δὲ καὶ ἐγὼ ταύτας ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 25-27 ἀριθ. 268· ἀλλ᾽, ἀναθεωρήσας, ἐκδίδω ἐνταῦθα μετὰ πολλῶν πρὸς τὸ βέλτιον διαφορῶν.

Εἰκ. 9 (ἐπιγρ. ἀριθ. 282). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ Ἰσαγόρου τὸ γ΄.

α (281· εἰκὼν 8).

Α Τ]α[μιε]υόντων τῶ[ν] πε[ρ]ὶ Κλέωνα
Ἀν[τιγέν]ο[υ]ς, στρ(ατηγοῦντος) Γ[ρ]αι[κη]ίου Πρ[όκ]λο[υ
μη(νὸς) [Ἀγαγυλί]ου· [Π]οσε[ιδ]ώ[νι]ος ὁ ⟨ἀ⟩
ἀ[πελευ]θ[ερωθε]ὶς [ὑ]π[ὸ Ἑλ]λαν[ο-
κ]ρά[τους τοῦ Ὅπλωνο]ς, [ἔ]δω[κ]εν
τ]ῇ π[όλει τὰ γινόμε]να ἐκ·τοῦ
ν[όμου ἀργυρίου] δι(νάρια) [ΚΒ<΄.
⟨ταμιεύοντος⟩

Β Τ]αμιευ[όντων τῶ]ν [περ]ὶ Κ[λ]έων[α] Ἀν[τι-
γέ]νο[υς, ἐν] στρ(ατηγῷ) Πρόκλῳ· Ἀ[πολλ]ο[νίου
ὀγδόηι; Ἀλ]ε[ξ]άνδρα, ἡ ἀπε[λε]υθε-
ρωθεῖσα ὑ]πὸ Ἑλλ[α]νο[κ]ρ[ά]τους
τ]ο[ῦ Ὅπ]λω[ν]ος, ἔ[δ]ωκεν τῇ πό-
λει τ[ὰ] γε[ινόμ]ενα [ἐ]κ το[ῦ] νόμου
δι(νάρια) ΚΒ<΄.

Γ Τα]μ[ιεύ]οντ[ο]ς Ἀντι[γόν]ο[υ τ]οῦ Πα[υ-
σα]ν[ί]ο[υ], σ[τρ(ατηγοῦντος;) Κα]ίσα[ρ]ο[ς]· Πύθων, [ὁ
ἀπ]ε[λ]ε[υθ]ερω[θ]ε[ὶς] ὑπὸ Ἀν-
τι]γόνο[υ το]ῦ Λ[ά]γ[ου; ἔ]δωκ[ε]ν
τὰ γινόμενα τ]ῇ πόλε[ι] δι(νάρια) ΚΒ<΄.

Δ Ταμιε]ύον[τ]ο[ς Κλ]έ[ω]νος τ[ο]ῦ Ἀ[ν]τ⟦ιγ⟧έ-νο[υς,
⟦στρ(ατηγοῦν)⟧τ]ος [Πο(πλίου;) Ἀ]γαθάνο[ρ]ος· Πίσ[το]ς, [ὁ ἀ]πελευ-
θ]ε[ρωθ]εὶ[ς] ὑ[πὸ Θ]εο[τέλ;]ου [το]ῦ Ἐ[πίν]ο[υ,
ἔ[δωκ]εν [τ]ῇ πόλε[ι-] δι(νάρια)-ΚΒ<΄.

Ε Μηνὸ]ς [Ἀ]πο[λ]λ[ω]νί[ο]υ [ὀγ]δ[ό]η[ι· δεῖ-
να, ὁ (ἡ) ἀπελευθε]ρω[θεὶς ὑπὸ κτλ..

β (282· εἰκὼν 9).

Α Ταμιεύοντος τῆς πόλεως Π]τολεμαίου τοῦ [Θ .-
- - - - τὴν — ἑξάμηνον· μην]ὸ[ς Ὁμ]ολ[ώου
- - - -, στρατηγοῦντος Ἰσα]γό[ρ]ου γ΄. ἐλευθε[ρώ-
θησαν ὑπὸ δεῖνος τοῦ Π]αυσ(ᾶ) Νέ[α], Εὐπορί[α
καὶ ἔδωκεν ἑκάστη αὐ]τῶν τὰ γεινόμεν[α
ἐκ τοῦ νόμου τῆι πόλει] δι(νάρια) ΚΒ<΄.

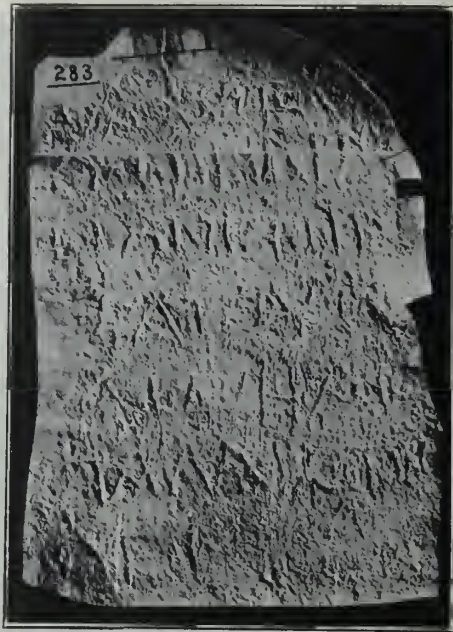

Εἰκ. 10 (ἐπιγρ. ἀριθ. 283) Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ - - - κράτου.

γ (283· εἰκὼν 10).

Α Τα]μ[ι]εύ[οντος τῆς πόλε-
ο[ς τ]ὴν δ[ευτέραν ἑξά-
μ[η(ν)]ον Ἐπι[μ - - - στρ(ατηγοῦντος). . . . .
κ]ράτου· [μ]η[(νὸς) - - - - · (Κα)-
5 λ]λώ, ἣ ἀ[πελευθερωθεῖσα ὑπὸ
Π]αλ[αι]στ[οῦ ἔδωκε τῆι πό-
λει — [δι(νάρια) ΚΒ<'.

281· στίχ. 1-8. Ἡ διὰ περιφράσεως ἀναγραφὴ τῶν ταμιῶν ἐν στίχ. 1, κατονομαζομένου τοῦ ἑνός, εἶναι ὅλως ἀσυνήθης, ἀφ᾽ οὗ μόλις δύο ἦσαν οἱ ταμίαι· ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν Γοννέων ἀναγράφονται πολλάκις οἱ *ταγοὶ* διὰ τῆς *περί*, κατονομαζομένου σπανίως μὲν ἑνός, τοῦ προϊσταμένου τοῦ ὅλου σώματος, πολλάκις δὲ πάντων· βλ. περὶ τούτου ΑΕ 1914 σελ. 184· καὶ ἐν IG IX² 81· 256ᵇ· 544· 1229· 1231 ἀπαντᾷ περίφρασις *οἱ περὶ τὸν δεῖνα ταγοί*· πάντως τὸ ὀφθὲν ὑπὸ τοῦ Woodward ἐν στίχ. 1 *Περραιβῶν*, ἐξ οὗ σπουδαιότατα θὰ προέκυπτον συμπεράσματα περὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, δὲν ὑπάρχει. Ὁ πατὴρ τοῦ Κλέωνος συναρμολογεῖται μετὰ πιθανότητος ἐκ τῶν στίχ. 2· 9-10 καὶ 21· βλ. καὶ κάτω τὸν ἀριθ. 290. Ὁ στρατηγὸς φέρεται ἐν IG IX² 325 *Ὄππιος Γραικήιος*, ἐν δὲ 1268 ἁπλῶς *Γραικήιος*, ἐνθάδε δ᾽ ἐν στίχ. 10 *Πρόκλος*· εἶναι ὁ αὐτὸς ἄρα τῷ ἐνταῦθα, ἐκφερομένῳ καὶ διὰ τοῦ τρίτου ὀνόματος κατὰ τὸν κανονικὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον, *Ὄππιος Γραικήιος Πρόκλος*· περὶ ἑτέρου στρατηγοῦ Γραικηΐου ἐπίσης, θὰ εἴπωμεν ἐν περαιτέρω δημοσιευθησομέναις ἐπιγραφαῖς. Τὴν ἐν στίχ. 3 συμπλήρωσιν τοῦ μηνὸς καθιστῶσι πιθανωτάτην ἴχνη Γ.·Γ σωθέντα, καὶ ὁ χῶρος· τὸ ὄνομα τοῦ ἀπελευθέρου κατὰ τὰ σωθέντα ἴχνη εἶναι βέβαιον. Ὁ ἐν στίχ. 4-5 ἐλευθερωτὴς διακρίνεται καὶ ἐν στίχ. 12-13. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ α ἐδιττογραφήθη, ὡς ἐπαναληφθὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 4. Ἐν στίχ. 8 φαίνονται ἴχνη γραμμάτων, ἅτινα, ἀνήκοντα τῇ ἀρχῇ τῆς ἀπελευθερώσεως Β, ἐγκατελείφθησαν.

281· στίχ. 9-15. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐγένετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ ἄνω ἐλευθερωτοῦ· ὁ στρατηγὸς ἄρα *Πρόκλος* εἶναι ὁ *Γραικήιος*· ὥστε καὶ ὁ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ὑπάτης ἐν IG IX ² 21 ἁπλῶς ἐκφερόμενος Πρόκλος φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ μνημονευθέντι, ἤτοι ὁ *Ὄππιος Γραικήιος Πρόκλος*, ἀνήκων τῇ Β´ μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδι [1]· ἀλλ᾽, ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐπιγραφὴ τῆς Ὑπάτης φέρει στοιχεῖα τοῦ μεταγενεστέρου τούτου σχήματος, ἡ δὲ περὶ ἧς ὁ λόγος, προγενεστέρας περιόδου, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ὑποψίαν ὅτι ὑπὸ τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἐφέροντο δύο στρατηγοί, ὧν ὁ ἕτερος ἦτο ἀπόγονος τοῦ πρώτου. Τὸ Ω̄ τοῦ μηνὸς φαίνεται ὅτι ἀπεδόθη διὰ τοῦ Ο. Ὁ ἐλευθερωτὴς ἀπαντᾷ καὶ ἐν στίχ. 4-5.

281· στίχ. 16-20. Τὸ ἐλλεῖπον *τῆς πόλεως* ἐν στίχ. 16 ἐγράφη ἴσως διὰ μικρῶν γραμμάτων ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου ἐκ δευτέρας φροντίδος, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς, μόλις ἀμφιβόλων τινῶν ἰχνῶν διακρινομένων. Τὸν στίχ. 17 ἠδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ [κρίσει Κα]ίσα[ρ]ο[ς], ὡς ἄνω ἐν ἀριθ. 277 στίχ. 10-11· ἀλλ᾽ ἡ ἔλλειψις τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἴχνος σαφὲς ὑπολειφθέντος Ε, τοῦ συνήθους συμπιλήματος, πείθουσιν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀναγορευθῇ στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὡς ἐν IG IX ² 1342

[1] Ὁ Kroog ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ ἐκτύπῳ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τῆς Ὑπάτης ὅτι ὑπῆρχε συμπίλημα *στρ(ατηγοῦντος) Γραικηΐου Πρόκλου*· βλ. IG IX² σελ. IX.

κατ' ἐμὴν συμπλήρωσιν «στρ(ατηγοῦντος) τοῦ Κυρίου [ἡμῶν Καίσαρος]»· πρβ. καὶ αὐτ. ἀριθ. 415 στίχ. 72-78, ἔνθα μνημονεύεται τὸ (πρῶτον) ἔτος ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεβαστοῦ, οὐδεὶς δὲ στρατηγός, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖται ὡς στρατηγὸς αὐτὸς ὁ Αὔγουστος· πάντως ἀνηγορεύετο ἐνίοτε στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, οὐχὶ τοσοῦτον τιμῆς ἕνεκεν, ὅσον πρὸς ἀποφυγὴν ἀναρχίας ἔν τινι ἔτει, καθ' ὃ οἱ ἐν Λαρίσῃ σύνεδροι δὲν κατώρθουν νὰ ἐκλέξωσι νομίμως στρατηγὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὅτι ἐν ἰσοψηφίᾳ, ἢ δι' ἄλλον προσόμοιον λόγον, ἡ ἐκλογή, ἢ μᾶλλον ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ στρατηγοῦ, ἐτελεῖτο **κρίσει Καίσαρος** ἢ **κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα**, εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 31. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν ἑτέρᾳ ἐπιγραφῇ τῆς Ὀλοοσσόνος ἐπίσης ἐν IG IX ² 1299 στίχ. 7 κ. ἑ. ὑπάρχει ταμίας ***Ἀντίγονος*** υἱὸς ΠΑ..ωΝΟϹ ἐν στρατηγῷ ΚΑΙΑΝ...· ἡ ὁμοιότης τούτων πρὸς τοὺς ἐνθάδε εἶναι ἰσχυρὰ καὶ φαίνεται ὅτι περὶ τῶν αὐτῶν πρόκειται· δυστυχῶς οὔτε ὁ Kern οὔτε ἐγὼ κατωρθώσαμεν νὰ μελετήσωμεν τὸν λίθον ἐκεῖνον, ὄντα ἔτι κεκαλυμμένον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ἐν στίχ. 19 ὄνομα, οὐχὶ ὅλως βέβαιον, τοῦ ***Λάγου*** ἐν Περραιβίᾳ.

281· στίχ. 21-26. Τὸ παραλειφθὲν ἐν στίχ. 21 ***τῆς πόλεως*** ἴσως ἐγράφη ἐπίσης, ὡς ἐν στίχ. 16, ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, μετὰ τὸ ***Κλέωνος*** ὅμως· ὁ δὲ ταμίας οὗτος εἶναι ἐμφανῶς ὁ αὐτὸς τῷ ἐν στίχ. 1-2 καὶ 9-10, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου στρατηγοῦ· τὰ γράμματα ΙΓ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φαίνεται ὅτι παρελείφθησαν, ἢ ἐγράφησαν ἐν συμπιλήματι. Ὁ δ' ἐνταῦθα στρατηγὸς εἶναι μὲν ἀσφαλῶς ὁ ***Ἀγαθάνωρ***· ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ διεκρίναμεν συμπίλημά τι ἀμφίβολον ⊓, ὅπερ συνήθως δηλοῖ ***πό(λει)***· προηγεῖται δὲ αὐτοῦ [τ]ος· τοῦτο θὰ εἶναι ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ παραλειφθέντος, ἢ διὰ τοῦ συνήθους συμπιλήματος δηλωθέντος, στρατηγοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν διακρίνεται· ἤθελεν ἄρα ὁ χαράκτης νὰ ἀποδώσῃ ὁλογράφως τὸ «στρατηγοῦντος»· στενοχωρηθεὶς ὅμως, καὶ θέλων νὰ ἀποφύγῃ τὰς διαγραφὰς καὶ ἀποξέσεις, ἔγραψέ τι μέρος τοῦ συμπιλήματος, τὸ Τ καὶ τὸ τέρμα τῆς λέξεως ος· ὁ στρατηγὸς λοιπὸν θὰ ἦτο ***Πό(πλιος) Ἀγαθάνωρ***, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενος· διότι ὁ ***Ἀγαθάνωρ Εὐρυδάμαντος***, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν σελ. 31, εἶναι διάφορος τοῦδε, γνωστὸς δ' ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν IG IX ² 71 (τοῦ 178-146 π. Χρ.) καὶ 542 (τῶν ὀλίγον π. Χρ. χρόνων κατὰ Jardé-Laurent)· φαίνεται ὅμως ὢν τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ μεγάλης ἐν Γόμφοις οἰκογενείας, οὗτός τε καὶ ὁ ἐν δημοσιευθησομέναις κάτω ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶν ***Ἀγαθάνωρ*** καὶ ἕτερος, ἐκφερόμενος πιθανῶς ***Κοκκήιος Ἀγαθάνωρ***. Ὁ ἐν στίχ. 22 ***Πίστος*** εἶναι βέβαιος· ὁ δ' ἐλευθερωτὴς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν στίχ. 23 δὲν δύνανται νὰ συμπληρωθῶσιν ἀσφαλῶς· ἁρμόττουσιν ὅμως τοῖς ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ τὰ τεθέντα. Ἀπὸ τοῦ στίχ. 25 φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἄρχεται ἄλλη ἀπελευθέρωσις ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ ἄνω ἀρχόντων.

282· στίχ. 1-6. Τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι λίαν πιθανόν. Ὁ δεύτερος στίχ. εἶναι ὅλως ἀποτετριμμένος καὶ μόνον σκιώδη ἴχνη γραμμάτων διακρίνονται. Ὁ ἐν στίχ. 3 στρατηγὸς δύναται νὰ συμπληρωθῇ ποικίλως, π. χ. ***Ἀρναγόρας, Νικαγόρας*** κττ.· ἐθέσαμεν ὡς πιθανὸν τὸν ***Ἰσαγόραν***, λίαν γνωστὸν ἐν τοιούτοις χρόνοις, ἴσως τὸν τελευταῖον δημοσιευθέντα ἐν τῷ πίνακι ἡμῶν ἐν τῇ Revue de Philologie 1911 σελ. 288 τῶν χρόνων τοῦ ***Κοκκηΐου Λύκου***· Ἡ ἔλλειψις τῆς αὐξήσεως ἐν τῷ ***ἐλευθερώθησαν*** λόγον ἔχει τὴν κοινοτέραν τότε χρῆσιν, ἐξ ἧς προέκυψεν ἡ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ κατὰ κανόνα σχεδὸν ἀπαράβατον παράλειψις τῆς αὐξήσεως ταύτης. Τὸν στίχ. 4 διττῶς δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ, ἢ ὡς ἄνω δῆλα δή, ἢ ὡς ἑξῆς:

3 - ἐλευθέ[ρω-
4 σε καὶ τῆς παραμονῆς ἀπέ](λ)υσε Νέ[α] Εὐπορί[α-
5 ν καὶ δεῖνα· ἔδωκεν ἑκάστη αὐ]τῶν κτλ.

Ὄντως δὲ τὸ ἴχνος Γ τοῦ ***Πανσᾶ*** δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑπόλοιπον Ε, τὸ δὲ πρῶτον Α αὐτοῦ ὡς Λ, ἐσφαλμένως γραφὲν ὡς Α· τὸ τελευταῖον Α αὐτοῦ πράγματι ἐγράφη τὸ κατ' ἀρχὰς ὡς Ε καὶ διωρθώθη κατόπιν, ὡς φαίνεται, εἰς Α· ὡς Ε σαφὲς ἀποδίδει αὐτὸ ὁ Woodward. Ἡ ὡς ἄνω ἐκδοχὴ δηλοῖ τὸν καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν τύπον τῆς μὴ μόνον ***ἐλευθερώσεως*** ἀλλὰ καὶ ***ἀπολύσεως τῆς παραμονῆς***, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1913 σελ. 168 καὶ 173.

283· στίχ. 1-7. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 3 ὑπάρχει πιθανῶς τὸ σύνηθες συμπίλημα $\overset{H}{M}$ καὶ μετ' αὐτὸ τὸ ΟΝ. Ὁ ταμίας ***Ἐπιμ***- - - δύναται ποικίλως νὰ

συμπληρωθῇ. Στρατηγὸς δ' ἐνταῦθα εἶναι ἢ ὁ *Ἐλλανοκράτης* ἢ ὁ *Λεοντοκράτης*· ἧττον πιθανῶς ὁ Μενεκράτης· διότι ἀμφότεροι ἀπαντῶσιν ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν χρόνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν ᾧ ὁ *Φερεκράτης, Φιλοκράτης* κλ. εἶναι λίαν προγενέστεροι· περὶ δὲ τοῦ πάντων πιθανωτάτου *Λεοντοκράτους* βλ. κάτω ἀριθ. 285 στίχ. 4-13. Ἡ ἐν στίχ. 4-5 *Καλλὼ* θὰ ἦτο εὔλογος, συνήθους ὄντος τοῦ ὀνόματος· ὁ δ' ἐλευθερωτὴς δὲν βεβαιοῦται ἂν ἦτο *Παλαίστρατος* ἢ *Παλαιστής*· τὸ δεύτερον εἶναι πιθανώτερον· τὸ Καλλίστρατος ἀποκλείει τὸ σαφὲς ἴχνος Π ἐν ἀρχῇ. Κατὰ τὴν παῦλαν τοῦ στίχ. 7 ἀφείθη κενὸν διάστημα.

Ἀριθ. 284· 285 (*εἰκ.* **11.** *Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 19 τὸ* **α** *καὶ* **β**). Ἐξέδρα μαρμάρου λευκοφαίου ἀκέραιος, πλὴν τοῦ κάτω ἡμίσεος τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 284, ὅπερ ἀπεσχίσθη· ἡ δὲ κοίλη ἐπιφάνεια ἐκοιλάνθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ποτιστήριον ζῴων· ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τόρμοι ἀρχαῖοι, ἵνα διὰ σιδήρων γομφουμένων συγκρατηθῇ ἕτερος ὅμοιος λίθος ἐπικείμενος· ἡ ὑποκάτω καὶ ἡ ἀριστερὰ ἕδρα εἶναι διὰ τῆς σφύρας λεῖαι ἐξειργασμέναι, δεῖγμα τοῦ ὅτι δὲν παρετίθετο ἕτερος ὅμοιος λίθος, καὶ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡρμόζετο κατωτάτω πρῶτος τῆς ἀριστερᾶς γωνίας ἐπὶ τοίχου ἢ θεμελιώσεως· ἐπειδὴ δὲ ἡ δεξιὰ ἕδρα, ἥτις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 285, φέρει ἀρχαίους ἐπίσης τόρμους, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μεγάλη ἐλλειψοειδὴς ἐξέδρα, ἧς μέρος ὁ λίθος οὗτος, εἶχε συνέχειαν δεξιόθεν αὐτοῦ. Ὕψ. 0·72, πλάτ. 1·41, πάχ. 0·37.

Εὗρον αὐτὴν παρά τι φρέαρ τῆς Τουρκικῆς συνοικίας Ἐλασσόνος ἐπὶ τῆς εἰς Τύρναβον δημοσίας ὁδοῦ.

Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ ἀριθ. 284 ἐγράφησαν εἰς τρεῖς σελίδας, ἀριστερὰ μὲν καὶ δεξιὰ βαθέως ἢ σχεδὸν βαθέως καὶ ἀμελῶς, ἐν μέσῳ δὲ καὶ κάτω ἀβαθέστατα καὶ ἐσχάτως ἀμελῶς· γενομένης δὲ ἀποτριβῆς, διότι ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια ἔκειτο πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐντὸς ὕδατος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξηφανίσθησαν τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων τούτων καὶ μόλις διακρίνονταί τινα σκιώδη ἴχνη αὐτῶν· ὕψος γραμμ. 0·003-0·025, διάστιχ. 0·004· τοῦ δὲ ἀριθ. 285 ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γγραμμ. 0·013-0·02, διάστιχ. 0·008· ἡ ἐπιφάνεια αὕτη φέρει τόρμους προγενεστέρους τῆς ἐπιγραφῆς, διότι ὑπερεπήδησεν αὐτοὺς ὁ χαράκτης, ἔτι δ' ἐξεργασίαν νεωτερικὴν τοξοειδῆ πρὸς ἁρμογὴν κιόνός τινος ἴσως ἐπ' αὐτῆς. Ἐξέδωκα ἐν τῇ **Revue Epigr. 1914** σελ. 28-31, ἀριθ. 269, ἐνταῦθα δὲ μετά τινων βελτιώσεων καὶ πληρεστέρας ἑρμηνείας.

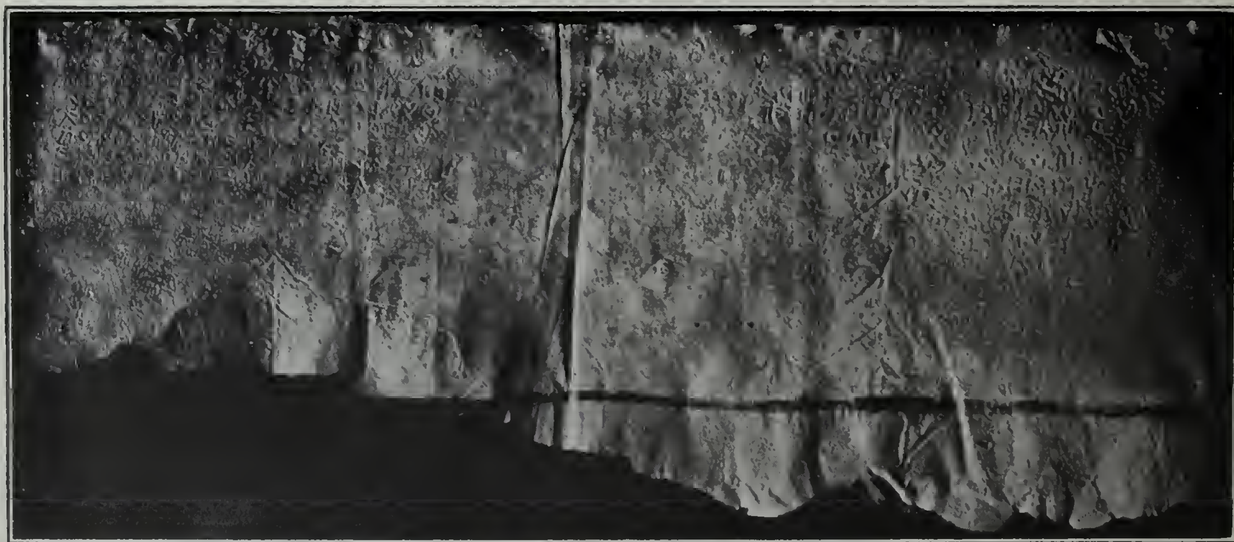

Εἰκ. 11 (ἐπιγρ. ἀριθ. 284). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοοσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Λύκου, Ἐπιμένου τὸ τρίτον, κλ..

α (284 εἰκὼν 11).

Σελ. α΄.

Α Ταμιεύοντο(ς) τῆ(ς) π(ό)λεος τ[ὴν πρ]ώτη[ν] ἕ[ξ]ά-
μηνον, ἐν στρ(ατηγῶι) Λύκω, Ἀριστο-
νε[ί]κου τοῦ Κασσάνδρου· Θ[ά]λ-
λουσ[α], ἡ ἀπε[λε]υθερωθε[ῖ]σα ὑ-
πὸ Κρατύλλης, [ἔδ]ωκεν τῆ πό[λει
τὰ κατὰ (τ)ὴν διαθήκην α[ὔ]τῆς
κ]α[ὶ] ἐκ το[ῦ] νό(μου) [γ]εινόμενα δι(νάρια) ΚΒ⟨΄.

Β Ταμιεύοντος τῆς] π[ό]λε[ως] τὴ[ν] π[ρώτην ἑξά-μη]ν[ον,
ἐν στρ(ατηγῶι) Λύκωι, Ἀριστονείκ]ου τοῦ Κ[α]σ-σά[ν]δρου· Νεικόκ[κα]ς,
ὁ ἀπελευ]θερωθ[εὶς] ὑπ[ὸ Κ]ρατύ[λ]λης, ἔδωκε[ν] τῆ πό-
λει τὰ ἐκ τ]οῦ νό[μου] κα[τὰ τὴν δ]ια[θ]ήκ[ην αὔτῆς
δι(νάρια) Κ[Β]⟨΄.

Γ Ταμιεύο]ν[τος τῆς πόλεως - - - -
- - - - -]υ[- - - - - - - - - - - -
- - - - - - -]ο[- - - - - - - - - -
- - - - -]κ[- - - - - - - - - - - -
- - - - -]η[- - - - - - - - - - - -

Σελ. β΄.

Δ Τα[μ]ιεύ⟦ον⟧[τ]ος τ[ῆς πό]λεως
τ]ὴν π[ρώτην] ἑ[ξά]μηνον,
ἐν] σ[τρ(ατηγῶι)] Λ[ύκ]ω, [Ἀρι]στονείκου τοῦ
Κα]σ[σάνδρου]· Ὠφέλι[μ]ο[ς] κ[αὶ
Πρόκλ]ος, [οἱ ἀ]π[ε]λ[ε]υθ[ε]ρω-
θέντες ὑπὸ Κ]ρ[ατ]ύλ[λης, ἔ]δ[ω-
κα]ν ἑκ[άτερ]ος [αὐτῶν τ]ὰ γ[ε]ινό-
μενα τ]ῆ [π]όλε[ι δι(νάρια)] ΚΒ⟨΄.

Ε Τ[αμι]ε[ύοντος] τῆ[ς πόλεω]ς τ[ὴ]ν [π]ρώτ[η]ν [ἑ-
ξ]ά[μηνον], ἐν [σ]τρ(ατηγῶι) [Λύκωι, Ἀριστ]ονεί-[κ]ου [τ]οῦ [Κ]α[σ-
σά[νδρου· Διο]ν[ύ]σ[ιος, ὁ] ἀ[π]ε[λευθερω-
θεὶς ὑπὸ Κρατύ]λλ[ης κατὰ τὴ]ν [δ]ια[θήκην αὐ-τῆς, ἔδω-
κε τῆι πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) Κ]Β⟨΄.

Σελ. γ΄.

F Ταμιεύοντος τῆς π[ό]λεως ⟨τ[ὴν]⟩
τὴμ π[ρώ]την ἑ[ξ]άμη(νο)ν [Σω]σίμο(υ) τ[ο]ῦ Διο[- - -
το[υ], στρατηγοῦντο(ς) Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρίτον·
οἱ (ἀ)πελευθε[ρω]θέντες:
Εὐτ[ύχ]αν Ὠνησίμου ⟨ὑ[πὸ]⟩
ὑπὸ Δ[ε]ιδήμο[υ] τοῦ Ἀτ[ρομήτου;
δεδ]ωκῶσαν [λύ]τ[ρον καὶ
τ[ὰ ἐκ] τοῦ νόμου [τῆι πόλει
δι(νάρια) ΚΒ⟨΄.

Ζ Ταμ[ιεύοντος τῆς πόλεως- - - - - - - - - - - - -
τὴν — ἑξάμ]ηνον, [ἐν στρ(ατηγῶι) - - - - - δεῖνα, ὁ ἀπελευ-
θερωθεὶς ὑπὸ - - - - τοῦ Ἑ]λλανοκράτους [καὶ - - - -
νίου [τοῦ Ἑλλανοκράτ]ους, ἔδωκεν τῆ πόλει δι-(νάρια) ΚΒ⟨΄.

β (285).

Α - - - - - - - - - -]τ[- - - - -
- - - - - - - , ἔδω]κ[εν τῆι
πόλει τὰ γινόμε]ν[α ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ⟨΄.
(κενὸν)

Β Ταμιεύοντος Ἀ]πολλων[ί(δ)ου τοῦ - - - - -
- - - - - - - τὴ]ν ⟨τ⟩ πρώτ[ην ἑξά-
μηνον, ἐπὶ στ]ρατηγοῦ Λ[(εοντοκράτους)·
δεῖνα, ἡ] ἀπελευθερ[ωθεῖσα ξενικῆι
ὑπὸ - - - - (ί)]μου τοῦ Καλ[λί]ππο[υ (ἐθνι-
κὸν) - - - κ]αὶ Ὁπλώνου το[ῦ Ε]ὐπ[ο-
λέμο]υ Ἀσκ(ο)υρέως ----- καὶ [Π - -
- - -]ης τῆς Πτολε ——— μαίου [ἀπ-
ελευθέρ]ας, ἔδωκε τὰ γει ——— νόμεν[α τῆι
πό]λει δει[ν]άρια Κ[⟨Γ⟩]Β⟨΄.

Γ Ταμ]ιεύοντος τῆς
πόλ]εως τὴν π[ρ]ώτη[ν
ἑξάμ]ηνον Σωσίου τοῦ
- - - -]ου, [ἐν] στρατηγῶ Τι-
μασιθέωι] τὸ τ[ρ](ί)τον· Ἀ[π]ο[λ]λ[ω-
ν - - - , ὁ ἀπελ]ευθερωθὶς ὑπ[ὸ
- - - - το]ῦ [Ἀ]ντι[γ]όνου, ἔδ[ω-
κε τῆι πό(λει) τὰ] ἐκ τοῦ [νόμ]ου
[γινόμενα δι(νάρια) ΚΒ⟨΄].

284 στίχ. 1-7. Τὰ ἐν παρενθέσει τεθέντα γράμματα τοῦ στίχ. 1 ἐχαράχθησαν ὀλίγον ὑπὲρ τὸν στίχον ἐκ δευτέρας φροντίδος, ὡς παραλειφθέντα ἐν καιρῷ· ἐν στίχ. 4 τὸ ΠΕ ἐγράφη ἐν συμπιλήματι· ἐν δὲ στίχ. 6 ἐγράφη Γ ἀντὶ Τ ἐν τῷ *τήν*. Ὁ στρατηγὸς *Λύκος* βεβαίως δὲν εἶναι ὁ *Κοκκήιος Λύκος* τοῦ ἔτους 131-132 μ. Χ., ἀλλ᾽ ἕτερός τις λίαν προγενέστερος· διότι καὶ ἐν IG IX² 1295 (= ἄνω

ἀριθ. 277 στίχ. 2-3) ἀπαντᾷ ἁπλῶς *Λύκος*, στρατηγήσας ἐν τοῖς ὀλίγον μ. Χρ. χρόνοις· ἐκεῖ ὅμως ταμίας εἶναι Ἁδαῖος ὁ Εὐηθίδου, ὅστις βεβαίως θὰ ἐταμίευσε τὴν δευτέραν ἑξάμηνον, ἀφ' οὗ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται διαρρήδην τῆς πρώτης ἑξαμήνου ταμίας Ἀριστόνικος ὁ Κασσάνδρου· δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ὅτι ὁ ἐνταῦθα *Λύκος* θὰ ἦτο ἔγγονος ἐκείνου, καίτοι φυσικώτερον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν, ὅτι εἶναι ὁ αὐτός, λόγῳ δὲ συντομίας δὲν καθωρίσθη ἐκεῖ ἡ κατὰ τὴν δευτέραν ἑξάμηνον ταμιεία Ἁδαίου τοῦ Εὐηθίδου. Ἡ ἐν στίχ. 6 ἀναγραφὴ τοῦ **κατὰ διαθήκην** θὰ ἥρμοζεν ἐν τῷ στίχ. 4· διότι ἡ ἀπελευθέρωσις ἐγένετο κατὰ τὴν διαθήκην τῆς Κρατύλλης, ὡς ἐν στίχ. 29, ἔνθα ἐτέθη ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει, ἐν ᾧ ἐν στίχ. 11 ἀνεγράφη ὡς ἄνω μετὰ τὸ ἔδωκεν, ἐν δὲ στίχ. 22-23 παρελείφθη ἐξ ἀβλεψίας, ἢ ὡς ὑπονοούμενος ἐκ τῶν προηγουμένων ὁ ὅρος οὗτος· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῇ διαθήκῃ περιείχετο ἡ διάταξις τῆς πληρωμῆς τῶν νομίμων τελῶν τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τῶν ἀπελευθερουμένων· σημειωτέον ὅτι τὸ **κατὰ διαθήκην** ἅπαξ ἄχρι τοῦδε ἦτο γνωστὸν ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐν IG IX² 1301 = ΑΕ 1913 σελ. 177.

284 στίχ. 8-17. Ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐγένετο ἐμφανῶς, καθ' ἃ ἡ Α· περὶ δὲ τῆς Γ, ἥτις ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς Κρατύλλης θὰ ἐτελέσθη, οὐδὲν βέβαιον δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ, λόγῳ τῶν οἰκτρῶν ἀποτριβῶν. Περὶ τοῦ ἐν στίχ. 9 ὑποκορισμοῦ τοῦ **Νικοκράτης** εἰς **Νικόκκας** καὶ ἄλλων ὁμοίων βλ. ΑΕ 1915 σελ. 25 καὶ Revue de Philologie 1911 σελ. 282.

284 στίχ. 18-30. Καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις Δ καὶ Ε ἐγένοντο, καθ' ἃ αἱ προηγούμεναι, παραλειφθείσης ἐν τῇ Δ τῆς διατάξεως **κατὰ τὴν διαθήκην**. Ἐν στίχ. 18 τὸ ΟΝ τοῦ *ταμιεύοντος* δὲν ἐγράφη, τὸ δὲ ΗΣ τοῦ *τῆς* φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου καὶ ἀπετρίβη. Ὁ ἐν στίχ. 22 **Πρόκλος** εἶναι πιθανώτατος ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων γραμμάτων καὶ τῶν σκιωδῶν ἰχνῶν· ἐν δὲ στίχ. 24 ἀντὶ τοῦ *ἑκάτερος* ἠδύνατο νὰ κεῖται *ἕκαστος*. Καίτοι ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἀπετρίβη ἰσχυρῶς, παρέμειναν ἴχνη τινά, βεβαιοῦντα τὴν ὡς ἄνω ταυτότητα ταῖς λοιπαῖς ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς ἐκφορᾶς.

284 στίχ. 31-39. Ὁ χαράκτης ἐδιττογράφησεν ἐν τέλει τῶν στίχ. 31 καὶ 35, ἢ ἐν ἀρχῇ τῶν ἑπομένων, τὸ **τὴν** καὶ τὸ **ὑπό**, ἐν δὲ στίχ. 32 ἔγραψε βραχυγραφικῶς *ἑξά* Μ̂ καὶ 8 ὁ ταμίας εἶναι μᾶλλον **Σώσιμος**, ἧττον δὲ **Ζώσιμος**· ἐν στίχ. 33 παρέλιπε τὸ τελικὸν Σ τῆς λέξεως **στρατηγοῦντος**, ἴσως διότι ἐδηλοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ διά τινος βραχυγραφίας μετὰ τοῦ Ο (πρβ. ἄνω στίχ. 1)· τὸ Α τοῦ στίχ. 34 ἐγράφη ὡς Δ μᾶλλον. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ στίχ. 35-37 εὕρηνται ἐν ἀνακολουθίᾳ πρὸς τὰ προηγούμενα, ἅτινα ἀπῄτουν ὀνομαστικήν· πρὸς τούτοις τὸ **οἱ ἀπελευθερωθέντες** εἶναι τυπικόν, διότι περὶ **ἑνὸς** πρόκειται, καὶ τούτου θήλεος. Σπουδαιοτάτη δὲ εἶναι ἡ ἐν στίχ. 36 ἀνορθογραφία **Δειδήμου** = **Διδύμου** (πρβ. ΑΕ 1913 σελ. 151 καὶ δὴ σελ. 237, ἔνθα τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀπεδόθη ἑτέρᾳ ἐπιγραφῇ), δεικνύουσα ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων που τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἡ παρ' ἡμῖν νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ ἀδιάφορος προφορὰ τοῦ Ι, Υ, Η, ΕΙ. Ὁ στρατηγὸς **Ἐπιμένης** νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται· οἱ χρόνοι αὐτοῦ κεῖνται περὶ τὸ 50 μ. Χρ.. Ἡ γραφὴ **δεδωκῶσαν**, ἀντὶ **δεδωκυῖαν** δεικνύει ἐπικράτησιν τοῦ τύπου τοῦ ἀρσενικοῦ· τὸ μετ' αὐτὸ δύναται ποικίλως νὰ συμπληρωθῇ, π. χ. [**ἀπὸ**] **το**[**ύτου**] ἢ [**αὐ**]**τ**[**ῶι**]· πιθανώτατον εἶναι τὸ ἐν τῇ μεταγραφῇ συμπληρωθέν, γνωστὸν πολλάκις ἐκ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν.

284 στίχ. 40-43. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ ἐν στίχ. 43 - - - **νιος** ἦτο ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου· ἡ διὰ μικροτάτων γραμμάτων ἀμελεστάτη γραφὴ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης καὶ ἡ ἀποτριβὴ αὐτῆς οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἑρμηνείαν.

285 στίχ. 1-3. Φαίνεται ὅτι τὰ ὑπολειφθέντα ἐλάχιστα ἴχνη γραμμάτων προέρχονται ἐκ τέρματος ἀπελευθερώσεως· διότι ἀνάθεσιν ἤ τι ἕτερον δὲν ἀναμένομεν ἐπὶ τοιούτου λίθου· καὶ τὸ σχῆμα ἄλλως τῶν γραμμάτων δὲν μηνύει τοιοῦτόν τι.

285 στίχ. 4-13. Ὁ ἐν στίχ. 6 στρατηγὸς Λ - - - δὲν εἶναι ὁ **Λύκος**· διότι, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν ἀριθ. 284 στίχ. 1-7, ἀμφότεροι οἱ ταμίαι ἐπ' αὐτοῦ εἶναι γνωστοί· ἐνταῦθα δ' ἐμφανίζεται διάφορος ἐκείνων, ὁ Ἀπολλώνιος, ἢ Ἀπολλωνίδης· ὡς εἰκασίαν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν ὅτι ἐνταῦθά τε καὶ ἄνω ἀριθ. 283 πρόκειται περὶ τοῦ στρατηγοῦ **Λεοντοκράτους**, ἐφ' οὗ τῆς μὲν πρώτης ἑξαμήνου ταμίας

29· 12· 16.

εἶναι ὁ *Ἀπολλώνιος* οὗτος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ ἐκεῖ *Ἐπίνους*· διότι αἱ ἑξάμηνοι ἀναγράφονται διαρρήδην ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν στίχ. 5 τὸ Τ ἐχαράχθη περισσόν· ἐν στίχ. 8 τὸ Ι ἐν ἀρχῇ δύναται νὰ ἀνήκῃ Η· ἐν στίχ. 9 τὸ *Ὀπλώνου* ἀντὶ *Ὄπλωνος* δὲν εἶναι σφάλμα, ἀλλὰ κοινοτέρα ἰσοσύλλαβος κλίσις, ὁμοία τῇ παρ' ἡμῖν *τοῦ ἀρχόντου, κοράκου, γερόντου* κττ.· κατὰ ταῦτα τὸ ἐν IG IX² 415 στίχ. 65 - - ΠΛΩΝΟΥ ἀρεθέν, δύναται νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἀναγνωσθῇ *Ὀπλώνου*· τὸ δ' *Εὐπολέμου* θεωρητέον ἱκανῶς πιθανὸν κατὰ τὸν χῶρον καὶ τὰ ἴχνη. Ἐν στίχ. 10 ὁ χαράκτης εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἔγραψεν Υ μόνον ἢ Ο ἢ ΟΥ· διότι ἀμφότερα εἶναι συμπεπλεγμένα ὑφ' ἕν· τὸ ἐθνικὸν ἄρα ἦτο *Ἀσκουρεὺς* ἢ *Ἀσκυρεύς*· τὴν διαφορὰν ἀποδοτέον μᾶλλον τῇ προφορᾷ τοῦ Υ· διότι, ἐν ᾧ ὑπάρχει λίμνη *Ἀσκουρίς*, ἀναγράφεται ἐν IG IX² 521 ἐθνικὸν *Ἀσκυριεύς*· τὸ πόλισμα ἄρα θὰ ἐκαλεῖτο *Ἀσκύριον, Ἄσκυρα, Ἄσκουρα*, ἔκειτο δ' ἐμφανῶς ἐγγύς που τῆς λίμνης Νεζεροῦ ὑπὲρ τοὺς ἀρχαίους Γόννους ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου. Λόγῳ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου, προσεθέσαμεν ἐν στίχ. 7 τὸ *ξενικῆι*, ὡς ἀπαιτούμενον, καὶ ἠκάσαμεν ἐν στίχ. 8-9 ὅτι ἀνεγράφετο ἐθνικὸν τοῦ πρώτου ἐλευθερωτοῦ· τρίτος ἐλευθερωτὴς εἶναι γυνή τις *Π - - - α* (η) (π. χ. *Παμφίλη*) θυγάτηρ τοῦ Πτολεμαίου· τὸ ἐν στίχ. 12 - - - *ας* εἶναι λοιπὸν ἐθνικόν τι ἢ ἰδιότης τῆς γυναικός, π. χ. [*Θη*]*βαί*[*ας*, [*Σε*]*βαστή*]*ας* [*πρ*]*εσβυτέρ*]*ας* κττ.. Ἐν ταῖς μεγάλαις παύλαις τῶν στίχ. 10-12 εἴπομεν ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ λίθου ὅτι ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης ἀρχαίους τόρμους· ἐν τέλει δὲ τοῦ στίχ. 13 ὑπάρχει ἴχνος Γ, ἀτόπως τεθέντος ἀντὶ Β.

285· στίχ. 14-21. Ἐν στίχ. 18 τὸ Ι τοῦ *τρίτον* ἔγραψεν ὁ χαράκτης ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου μικρόν. Τὸν δὲ στρατηγὸν συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, διότι οὐδεὶς ἕτερος εἶναι γνωστός, ἀρχόμενος ἀπὸ ΤΙ, ἐν ᾧ ὁ *Τιμασίθεος* ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων, περὶ τοὺς χρόνους τούτους στρατηγήσας· βλ. IG IX² 1284· 1299· 1300· ἕτερος, λίαν προγενέστερος, εἶναι ὁ αὐτ. ἀριθ. 69· βλ. περὶ τοῦ στρατηγοῦ τούτου καὶ κάτω ἀριθ. 286. (Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τὸ ἔκτυπον, ἀποσταλὲν τῷ A. Reinach ἐν ἔτει 1913ᵠ, ἀπώλετο· τούτου ἕνεκα δὲν παρετέθη εἰκών).

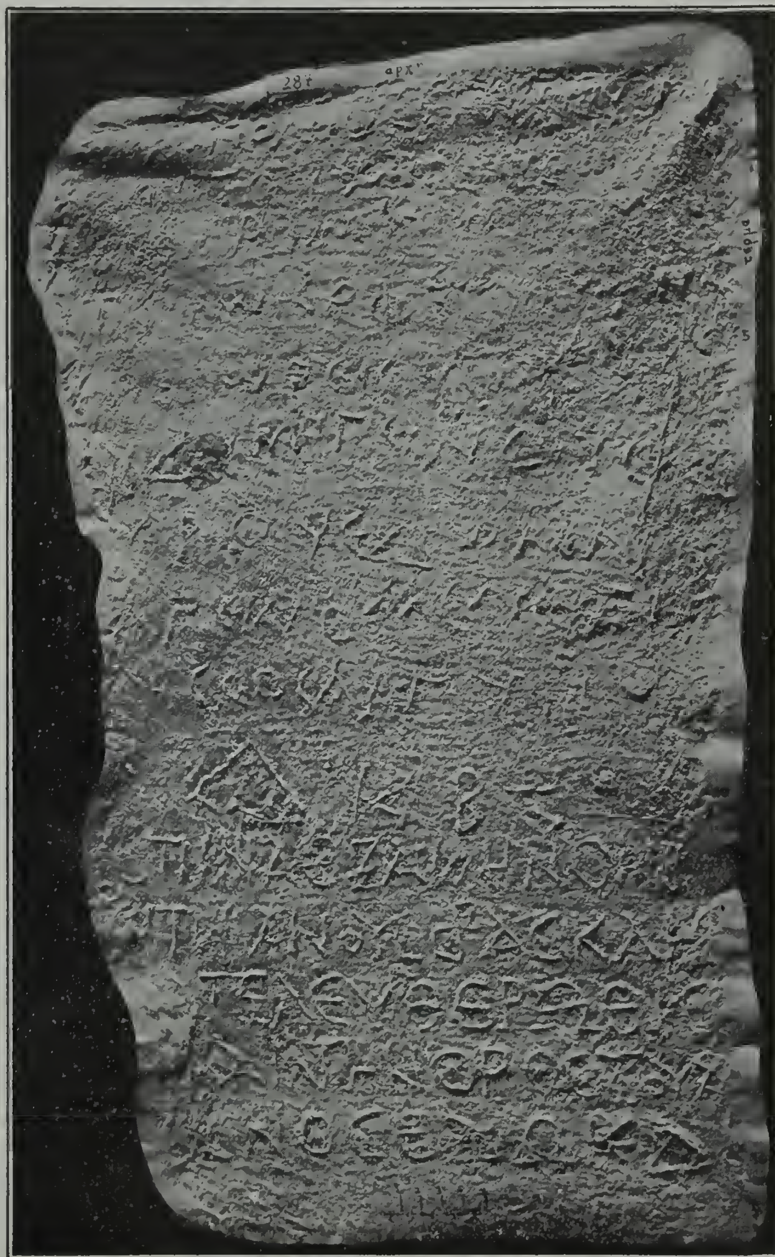

Εἰκ. 12 (ἐπιγρ. ἀριθ. 287). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ Εὐδήμου καὶ Ἀσκληπιάδου.

***Ἀριθ. 286· 287 (εἰκ. 12.** Μουσ. Ἐλασσ.*

*ἀριθ. 2 τὸ **α** καὶ **β**)*. Κυβόλιθος ἁπλοῦς παραστάδος, κυανολίθου, δεξιὰ μόνον ἀποκεκομμένος· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας φέρει μικρὸν κυκλικὸν τόρμον, πιθανῶς ἀρχαῖον, ᾧ παράκειται κεχαραγμένον «1911 Β ΚΑΡΠΟΣ»· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ὑποκάτω καὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διετηρήθη μικρὸς ὀρθογώνιος τόρμος, ἵνα ὁ λίθος ἁρμοσθῇ διὰ γομφώσεως σιδήρου ἐπὶ ἑτέρου ὁμοίου καὶ ἄλλος ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὕψ. 0·695, πλάτ. 0·35, πάχ. 0·485.

Ἀπετείχισα αὐτὸν ἐκ τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος ἐκκλησιδίου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόβαθρον ξυλίνου κίονος.

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἀριθ. 286 τοῦ μὲν στίχ. 1-2 ἐχαράχθη ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ ἀμελῶς, τῶν δὲ στίχ. 3-9 λίαν βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς ὑφ' ἑτέρου, τῶν δὲ στίχ. 10-15 ὑπὸ τρίτου μετρίως βαθέως καὶ καλῶς, τῶν δὲ στίχ. 16-20 ὑπὸ τετάρτου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, καὶ τῶν στίχ. 21-27 λίαν βαθέως καὶ ἀμελέστατα· ὕψ. γραμμ. 0·015-0·03, διάστιχ. 0·005· ἡ δὲ τοῦ ἀριθ. 287 τῶν μὲν στίχ. 1-10 ἐχαράχθη ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ ἐσχάτως ἀμελέστατα, τῶν δὲ στίχ. 11-15 βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς ὑφ' ἑτέρου· ὕψ. γραμμ. 0·015-0·045, διάστ. 0·008. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν στενῶν ἑδρῶν τοῦ λίθου· τῆς ὑπ' ἀριθ. 286 ἐξέδωκεν ὁ Kern τοὺς στίχ. 1-19 ἐν IG IX² 1300, περὶ ὧν βλ. ΑΕ 1913 σελ. 176 (πρβ. 1912 σελ. 265), ἔτι δὲ τοὺς στίχ. 19-25 ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 328, πρὸς οὗ τὰς ἀναγνώσεις διαφέρουσιν ἐπίσης αἱ ἐμαί. Ἐξεδόθη δὲ ἡ αὐτὴ καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Revue Épigr. 1914 σελ. 31-32 ἀριθ. 270· ἐνθάδε ὑπάρχουσι πολλαὶ πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

α (286)

Α δεῖνα, ὁ (ἡ) ἀπελ]ευ[θερωθεὶς(α) ὑπὸ δεῖνος καὶ - -]
. μ]οῦς, ἔδωκεν [τ]ὰ [ἐκ τ]ο[ῦ] ν[ό]μ[(ου)] δι-
(νάρια) [ΚΒ<′.
Β Τ]αμιεύοντος τῆς πό[λεως Εὐβι-
ό]τ[ο]υ τοῦ Μεθύστο[υ τὴν δευ-
τ]έραν ἑξάμηνον, [ἐπὶ στρα-
τ]ηγο(ῦ) Τιμασιθέου· Ὀ[- - - - - , ἡ ἀ-
πε]λευθ[ε]ρωθῖσα ὑπὸ Φ[- - - - - -
τοῦ Ν[ι]καγόρου, ἔδωκε[ν τῆι πόλ-
ει τ](ὰ) γινόμ[ε]να δι(νάρια) Κ[Β<′.
Γ Τ[α]μιεύοντος τῆς π[όλεως Εὐβιό-
τ]ου τοῦ Μεθύστου τὴν [β′ ἑξάμηνον,
ἐ]ν στρατηγῶ Τιμασ[ιθέωι· - - - - -
. κα]ς, ὁ [ἀ]πελευθε[ρ]ωθὶς [ὑπὸ - - -
- -]του τοῦ Ἀριστ[ο]δήμ[ου], ἔδωκεν
τῆι] πόλι [δι(νάρια) Κ]Β<′. [κ]α[τὰ τὸν νό(μον).
Δ Τ]αμιεύοντος τῆς πό[λεως - - -
. .] τοῦ [Μ]ελανθίου τὴ[ν β′ ἑξάμηνον,
ἐν σ]τρατηγ[ῶ] Σωσιπάτρ[ω· δεῖνα, ὁ ἀπελ-
ευ]θερωθὶς ὑπὸ Ἀ[ν]τιφ[- - - , ἔδωκεν
τῆ] πόλι δι(νάρια) ΚΒ<′.
Ε Τ]αμιε[ύ]οντος [τῆς πόλεως, ἐν
σ]τρατηγῶ Παρ[. . - - - - , τὴν π-
ρ]ώτην ἑξάμη[νον, - - - - κρ-
ά]τους [τ]οῦ Θη[ρ - - - - · δεῖνα ὁ (ἡ)
ἀ]πηλευ[θ]ερω[μένος ὑ-
π]ὸ Ἀ⟦ν⟧δρομά[χ]ο[υ τοῦ - - - -
.]ου, ἔδ[ωκ]εν τ[ῆ] π[όλει δι(νάρια) ΚΒ<′.

β (287· εἰκὼν 12).

Α Ταμιεύοντος τῆ]ς πόλ[ε]ο[ς τ]ὴ[ν δε]υτ[έ-
ραν ἑξάμηνον - - - ν]ου τοῦ Χ[α]ιρέ[ο]υ, ἐ[πὶ στρ-
ατηγοῦ Εὐδήμ]ο[υ, κ]αὶ μη[ν]ὶ Ἰτ[ωνί-
ωι δεῖνι· Ἀν]τ[έ]ρως Ὀφε[λο]ίω[νος,
ὁ ἀπελευθ]ερωθεὶς ὑπὸ [Α]ὐ[τ]ο-
- - - - - το]ῦ Δ[ι]μογένους ἀ[π-
ελευθ]έρου, ἔδωκεν [τῆ
πόλει τ]ὰ γεινόμενα [τ]ῆ[ς
ἀπελευθερώ]σεος ἀργυρίο[υ
δι(νάρια) ΚΒ<′.
Β Ταμιεύοντος τῆς πόλεω]ς τὴν α′ ἑξάμηνον [Κ. (Ὑ.)-
- - - - - τοῦ Ἀν]τιφάνους, στρ(ατηγοῦντος) Ἀσκλη-
πιάδου· δεῖνα, ὁ ἀ]πελευθερωθὶς
ὑπὸ - - - - - - κ]αὶ Ἀντήνορος τοῦ [Ἀρ-
ίστ(ί)ω]νος, ἔδωκε δι(νάρια)
[ΚΒ<′].

286· στίχ. 1-2. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης μόνον οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦδε τοῦ λίθου, οἱ δὲ προηγούμενοι ἐπὶ ἑτέρου ὁμοίου ἐπικειμένου· ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἐπὶ σῳζομένων ἤδη κατὰ χώραν παραστάδων ναῶν ἢ οἰκοδομημάτων τῆς ἀγορᾶς ἀνεγράφοντο ἀπελευθερώσεις. Ἐν στίχ. 1 διεκρίναμεν ἴχνη ΕΥ· ἐν ἀρχῇ δὲ

τοῦ στίχ. 2 διαφαίνεται τέρμα . . . *εμ*]*οῦς*, ὀνόματος γυναικός, π. χ. [*Ἀρτ*][*εμ*]*οῦς*, συνεκφερομένης μετὰ τοῦ ἑαυτῆς συζύγου κατὰ τὸ σύνηθες ὡς ἐλευθερωτῶν· ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ μεταξὺ Ν καὶ Α ἐν τέλει δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς χῶρος, συμπεραίνομεν ὅτι βραχυγραφικῶς ἐτέθη τὸ *νό(μου)*, ὅπερ οὐχὶ ἀσύνηθες.

286· στίχ. 3-9. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Τιμασιθέου βλ. τὰ λεχθέντα ἄνω ἐν σελ. 81· ὁ χαράκτης ἔγραψε τέρμα ΟΩ ἐν λέξει *στρατηγοῦ* καὶ ἴσως διώρθωσε τὸ Ω εἰς Υ. Ὁ ταμίας δυνατὸν νὰ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ταμίου ἐπίσης Σωσιβίου υἱοῦ τοῦ Μεθύστου, ἀπαντῶντος ἄνω ἐν ἀριθ. 278 στίχ. 2-3. Ἐν στίχ. 9 τὸ πρῶτον σωθὲν γράμμα ἐγράφη Λ ἀντὶ Α.

286· στίχ. 10-15. Ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ἀπελευθέρου ἐν στίχ. 13 φαίνεται λόγῳ προστριβῶν τοῦ λίθου *-κος*, εἶναι δὲ μᾶλλον *-κας* (πρβ. Νικόκκας κττ. ἄνω σελ. 80)· τὸ δὲ πρῶτον γράμμα τοῦ στίχ. 14 ἦτο μᾶλλον Τ ἧττον Χ· μετὰ τὸ < τοῦ στίχ. 15 ὑπάρχει τι χάραγμα ἐν εἴδει σταυροῦ καὶ ἴχνη δύο γραμμάτων μετ' αὐτό.

286· στίχ. 16-20. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 17 ὑπάρχουσιν ἴχνη τινὰ Γ, πιθανῶς Β. Ὁ στρατηγὸς *Σωσίπατρος* ἀπαντᾷ ἐν IG IX² 543 καὶ 1043, ὁ αὐτὸς πιθανώτατα τῷ ἐνταῦθα· ἑτέρους ὁμωνύμους, ἕνα προγενέστερον καὶ ἕτερον μεταγενέστερον, παραθέτει ὁ Hiller ἐν τῷ πίνακι.

286· στίχ. 21-27. Τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθησαν βέβαια τὰ τρία πρῶτα γράμματα καὶ ἀβέβαιον ἴχνος τετάρτου, λοξῆς κεραίας Α ἢ Μ μάλιστα· οὐδεὶς δὲ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἄρχεται οὕτως. Ἐν στίχ. 24 διακρίνονται ἴχνη Ρ μᾶλλον ἢ Β τοῦ τελευταίου σωθέντος γράμματος. Ἐν στίχ. 26 τὸ Ν τοῦ *Ἀνδρομάχου* δὲν ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

287· στίχ. 1-10. Τοῦ ταμίου ἡ προτελευταία συλλαβὴ ἔληγε πιθανῶς εἰς *νου* κατά τινα περισωθέντα ἴχνη, ὧν τὸ Ν ἔχει ὁμοιότητα Γ ἢ ΙΚ ἀπίθανον· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἦτο *Χαιρέας* ἀσφαλῶς. Ἐν στίχ. 3 ἐσώθη τὸ τρίτον ἐκ τοῦ τέλους γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ πιθανώτατον Μ· εἶναι ἄρα ὁ γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν μερῶν τούτων στρατηγὸς *Εὔδημος* περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1915 σελ. 22 καὶ κάτω ἀριθ. 289. Ἐν στίχ. 4 φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ὁ χαράκτης ἔγραψεν *Ὀφελοίωνος*· εἶναι δὲ λίαν σημαντικὸν τὸ ὅτι ἐντὸς τοῦ α' ἡμίσεος τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος προεφέροντο ἐνίοτε τὸ Ι καὶ ΟΙ ἀδιαφόρως. Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἐν στίχ. 6 γραφὴ τοῦ *Δημογένους* ἴσως διὰ τοῦ Ι, ἐνδεικτικὴ ἐπίσης τῆς ἐν τῇ προφορᾷ συμπτώσεως τοῦ Η καὶ Ι, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα ἐν σελ. 80[1]· περὶ τῆς συμπτώσεως δὲ τῆς προφορᾶς τοῦ Ω καὶ Ο ἐν στίχ. 1· 4· 9 οὐδὲν εἶναι τὸ ἄξιον μνείας, διότι αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ λίαν προγενεστέρων ἐπιγραφῶν.

287· στίχ. 11-15. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ταμίου ἦτο μᾶλλον Κ ἧττον δὲ Υ· διότι τὸ Υ γράφει ὁ χαράκτης οὗτος μετὰ λίαν ἐκτεταμένων τῶν ἄνω κεραιῶν. Ὁ στρατηγὸς *Ἀσκληπιάδης* νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐνταῦθά τε καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 288· γνωστὸς εἶναι ὁ *Ἀσκλάπων* τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων, ἴσως συγγενὴς αὐτοῦ, ἐν IG IX² 324. Τοῦ ἐν στίχ. 14 *Ἀντήνορος* τὸ πρῶτον Ν ἀπεδόθη διὰ συμπιλήματος μετὰ τοῦ Α· ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν φαίνεται πιθανώτατα ὢν *Ἀρίστων* ἢ *Ἀριστίων*, ὅπερ ὄνομα εἶναι σύνηθες ἐνταῦθα.

Ἀριθ. 288 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 22). Κιονόκρανον παραστάδος, λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀκέραιον, πλὴν μικρῶν κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀποκοπῶν· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια φέρει πέντε τόρμους, ὧν ἕνεκα ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἦτο βάθρον χαλκοῦ ἀγάλματος τελείου ἀνθρωπίνου μεγέθους ἐνδεδυμένης μορφῆς, ἴσως γυναικείας· ἀλλ' οὐδαμοῦ τῶν διατηρηθεισῶν ἑδρῶν ὑπάρχει ἀνάθεσις ἀνδριάντος· τὰ κάτω τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας περιθέει κυμάτιον διπλοῦν, ἡ δὲ ὑποκάτω διατηρεῖ τόρμον πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν τοῦ λίθου ἐπὶ κίονος παραστάδος πιθανώτατα. Ὕψ. 0·24, πλάτ. 0·67, πάχ. 0·72.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐπιγραφὴν φέρει μόνον ἐπὶ τῆς προσθίας ἕδρας, ἧς ὁ τελευταῖος στίχος ἐγράφη ἐπὶ τοῦ κυματίου· τὸ ἀριστερὸν τέρμα τῆς ἕδρας ταύτης φέρει νεωτε-

[1] Ἧττον πιθανή, ἀλλ' οὐχὶ ὅλως νὰ ἀποκλεισθῇ δυναμένη, φαίνεται ἡ χρῆσις συμπιλήματος ΔΗ ἢ ΗΜ, ἐξ οὗ θὰ ἀνεγινώσκετο τὸ ὀρθὸν *Δημ*..

ρικὰς ἐπεξεργασίας· ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·031, διάστιχ. 0·007.

Α Ταμιεύοντ]ος [τ]ῆς [π]ό[λ]εος Ἀν[τ]ήνορος τ[οῦ
δεῖνος τ]ὴν β´ ἑξάμηνον, ἐν στρ(ατηγῶι) Ἀσκληπιάδη· [Ἀ-
- - - - - δ] ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Φιλοξένου τοῦ
- - - - - ά]ου, ἔδωκεν τῇ πόλει τὰ κατὰ τὸν
ν]όμον δι(νάρια) ΚΒ<´.

Ὁ ταμίας τῆς πρώτης ἑξαμήνου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ φέρεται ἐν τῇ ἄνω ὑπ᾿ ἀριθ. 287 ἐπιγραφῇ ἐλλιπής· ἐν τῇ αὐτῇ στίχ. 14 ὑπάρχει ἐλευθερωτὴς Ἀντήνωρ, ἴσως αὐτὸς ὁ κατόπιν γενόμενος ἢ πρότερον ὢν ταμίας. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ἀπελευθέρου εἶναι λίαν πιθανόν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον σωθὲν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 317· διαφέρω κατὰ τὸν στίχ. 2· ἡ προταθεῖσα συμπλήρωσις ὑπὸ τοῦ Woodward ἐν στίχ. 5 ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἐξεδόθη καὶ ὑπ᾿ ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 32, ὑπ᾿ ἀριθ. 271· τὸ ἔκτυπον αὐτῆς ἀπώλετο ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ τῆς ἄνω ἐν σελ. 81 μνημονευθείσης ἐπιγραφῆς.

Ἀριθ. 289 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 17). Βάθρον τετράγωνον λευκοῦ μαρμάρου, ἔμπροσθεν ἐπί τι καὶ ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιον, ἀπεσχισμένον δὲ πανταχοῦ κατὰ τὰς ἀκμὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὕψ. 0·32, πλάτ. 0·45, πάχ. ὑπὲρ τὰ 0·20.

Εἶναι στερρῶς ἐντετειχισμένον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς θύρας τοῦ «μιναρὲ» τοῦ ἐν Ἐλασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεΐν, ὁπόθεν κατέστη ἀδύνατον, ἄνευ πτώσεως τοῦ ὅλου, νὰ ἀποτειχισθῇ· κατηριθμήθη δὲ κατὰ συνθήκην ἐν τῷ Εὑρετηρίῳ τοῦ Μουσείου Ἐλασσόνος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν, τοῦ μὲν στίχ. 1-5 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, τοῦ δὲ 6-8 λίαν βαθέως καὶ καλῶς, τοῦ δὲ 9-11 ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·05, διάστιχ. 0·006.

Α [- - - - - - - ἀπελευθερωθεὶς (α) ὑπὸ Ἑλλανο]-
κρ]ά[τους, ἔ]δω[κε τῆι π]ό[λει δι(νάρια) ΚΒ<´.
Καὶ δεῖνα - - - - - - - -, αἱ ἀπε-
λ]ευ[θε]ρω[[θ]]εῖσ]α[[ι]] ὑπὸ Ἑλλανοκ[ρ]ά[τους τοῦ - - - - καὶ δεῖνος
τ]ο[ῦ] Ἀντιγόνου, ἔδωκαν τῆι πόλει ἑ[κατέρα αὐτῶν τὰ ἐκ τοῦ νόμου
δι(νάρια ΚΒ<´, στρ(ατηγοῦντος) Κρατερόφρονος, μη(νὶ) [Λεσχα-
νορίω καὶ Ὁμολώω.
Β Στρ(ατηγοῦντος) Ἀντιγένους τοῦ Εὐδή[μου, ταμιεύοντος τῆς πόλεως
Λύκου τοῦ Ἡρακλείδου· Φιλί[(ππα) καὶ δεῖνα, αἱ ἀπηλευθερ-
ω]μένα[[ι]] ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ἀκινδύ[νου, ἔδωκαν ἑκατέρα τῆι πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ<´.
Γ Ἀ]γαθημερίς, ἡ ἀπελευθερω[θεῖσα ὑπὸ Ἑλλανοκράτους τοῦ - - - - καὶ δεῖνος τοῦ Ἀν-
τ]ιγόνο[[υ]], ἔδωκεν Λύκω τῶ τ[αμίαι τὰ γινόμενα τῆι πό(λει) δι(νάρια)
ΚΒ]Λ´.

Στίχ. [1]-5. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 1 διακρίνονταί τινα ἴχνη, ἁρμόζοντα τῷ ἐλευθερωτῇ τοῦ στίχ. 2, ἐξ οὗ μετὰ τοῦ στίχ. 3 προκύπτει, ὅτι ἐλλείπουσιν ἐν στίχ. 1 δύο τοὐλάχιστον ὀνόματα γυναικῶν· ἦτο ἄρα λίαν μακρὸν καὶ μέγα τὸ βάθρον. Ἐν στίχ. 2 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ τελευταῖον Θ καὶ Ι τοῦ *ἀπελευθερωθεῖσαι*. Ὁ στρατηγός, λησμονηθεὶς ἐν δέοντι, ἐτέθη ἐν τέλει, ὡς ἐν ΑΕ 1913 σελ. 156 στίχ. 43· ἦτο δὲ ἄγνωστος ἄχρι τοῦδε καὶ πάντως διάφορος τοῦ ἐν IG IX² 533, τῆς τελευταίας ταύτης ἐπιγραφῆς οὔσης λίαν προγενεστέρας τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος· κεῖται δ᾿ ἐκεῖ ΚΡΑΤΕ, ὅπερ ἀφείθη ἀσυμπλήρωτον, ἐν δὲ τῷ πίνακι τῶν στρατηγῶν ἀνεγράφη Craterophron? Ἀλλ᾿ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ᾿ ἀριθ. 539, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται *Δήμαρχος ὁ Αἰσχίνου*, ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῇ ὑπ᾿ ἀριθ. 533, ὑπάρχει τέρμα ὀνόματος στρατηγοῦ ΞΟΥ, ὅπερ δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ προηγουμένου *Κρατέ[ου]*, [*Κρατ*]*έου*· πιθανώτατον ἄρα εἶναι ὅτι ὑπόκειται ἐκεῖ *Κρατέας Κιεριεὺς* στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν περὶ τὸ 100 π. Χρ., οὐχὶ Κρατερόφρων. Ἡ ἐν στίχ. 4-5 ἀναφορὰ δύο μηνῶν λόγον πιθανώτατον ἔχει τὸ ὅτι ἡ μὲν τῶν ἀπελευθέρων ἐπλήρωσε τὰ νόμιμα τέλη κατὰ τὸν πρῶτον, ἡ δὲ κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα.

Στίχ. 6-8. Ὁ στρατηγὸς νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται· ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Εὔδημος* ὑπῆρξεν ἐπίσης

στρατηγός, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς IG IX² 1268 στίχ. 12 καὶ τῆς ἐν ΑΕ 1915 σελ. 22 ἀριθ. 260. Ἡ πρώτη ἀπελευθέρα ὠνομάζετο πιθανώτατα *Φιλίππα*, ἀφ᾽ οὗ ὁ ἐλευθερωτὴς ἐκαλεῖτο *Φίλιππος*. Ἐν στίχ. 8 διετηρήθησαν τὰ γράμματα ΛΕΝΑ, ἅπερ ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ ὀνόματι ἑτέρας ἀπελευθέρας· ἀλλ᾽ οὕτω δὲν θὰ ὑπελείπετο χῶρος πρὸς θέσιν τοῦ *ἀπελευθερωθεῖσαι* ἢ ὁμοίου· διὸ προυτιμήσαμεν νὰ ἀναγνῶμεν ὡς ἄνω, ἀποδόντες τῷ χαράκτῃ παράλειψιν τοῦ τελικοῦ Ι, ἀφ᾽ οὗ καὶ πολλὰ ἄλλα βλέπομεν ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ παραλειφθέντα ὑπ᾽ αὐτοῦ· σημειωτέον ὅμως ὅτι ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ τὸ «ἀπελευθερωθεῖσαι», ὡς συμβαίνει ἐν πολλαῖς ὁμοίαις ἐπιγραφαῖς· τὸ πρῶτον σωθὲν γράμμα, ὅπερ ἀνέγνωμεν ὡς Μ, εἶναι διωρθωμένον ἢ ἐφθαρμένον ἐπὶ τοῦ λίθου.

Στίχ. 9-11. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις Γ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ· διὸ οὗτος παρελείφθη· οἱ δ᾽ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς οἱ αὐτοὶ τοῖς ἐν στίχ. 2-3· ἐν στίχ. 10 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Υ τοῦ πρώτου ὀνόματος· ἐν δὲ στίχ. 11 τὸ σύμβολον τοῦ ἡμίσεος ἔχει ἰδιάζον σχῆμα. — Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐξεδόθη ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 32-33, ἀριθ. 272· ἐνθάδε ὑπάρχουσιν ἱκαναὶ βελτίονες ἀναγνώσεις καὶ ὑπομνήματα ἑρμηνευτικά. Τὸ ἔκτυπον αὐτῆς, ἀποσταλὲν τῷ A. Reinach ἐν ἔτει 1913, ἀπώλετο μετὰ τῶν προειρημένων ἐν σελ. 81 καὶ 84.

Ἀριθ. 290 (*εἰκ. 13· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 103*). Κιονόκρανον παραστάδος, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀριστερὰ ἐλλεῖπον, ὄπισθεν δὲ ἀποκοπὲν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν· ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια λήγει ἄνω εἰς προεξέχον γεῖσον μετὰ κυματίου, ἐφ᾽ οὗ ἡ ἐπιγραφή, καὶ ὑπ᾽ αὐτὸ πλατὺ μέτωπον, προεξέχον ἐπίσης, οὗ τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ ἀπεσχίσθη· θὰ ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἐπιγραφή, ἥτις ὅλως ἀπετρίβη· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια εἶναι λεία, ἡ δὲ δεξιὰ φέρει ἐξειργασμένον πλαίσιον ἁρμογῆς ἑτέρου ὁμοίου λίθου παραπλεύρως· τὸ ὅλον ἔπαθεν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν πολλαχοῦ ἐκ καύσεως καὶ διατηρεῖ τὰ ἴχνη αὐτῆς. Ὕψ. 0·53, πλάτ. 0·60, πάχ. 0·31.

Ἀπετείχισα αὐτὸ ἔκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς Ἐλασσόνος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς, ἀλλ᾽ ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·018, διάστιχ. 0·007.

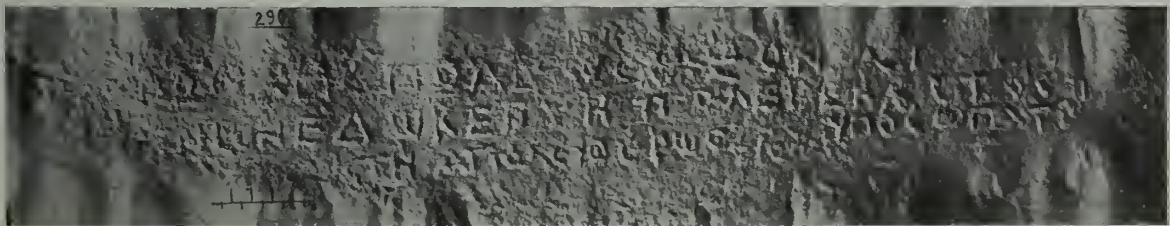

Εἰκ. 13 (ἐπιγρ. ἀριθ. 290). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ - - - - -.

Α Στρατηγοῦντος δεῖνος· ταμιεύοντ]ο[ς τ]ῆ[ς] πόλεως
Κ[λ]έωνο[ς τοῦ] Ἀ[ντιγένους·
δεῖνα - - - -, οἱ ἀπελευθερωθέντες ξε]νικῇ, ἔδωκεν
τῇ πόλει ἕκ[α]στος τ[ὰ γινό-
μενα ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<'. Καὶ - - -]ίστη,
⟦ἡ⟧ ἀπελευθερωθεῖσ[α] ὑπὸ Σωπάτ[ρου τοῦ
[δεῖνος, ἔδωκεν κτλ.] (τέρμα).

Εἶναι λίαν εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ ἐν στίχ. 1 ταμίας εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἄνω ἐν ἀριθ. 281 πολλάκις ἀπαντῶντι· περὶ τοῦ στρατηγοῦ οὐδὲν ἀσφαλὲς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἀφ᾽ οὗ πλέον ἢ ἅπαξ ἐπετρέπετο νὰ ταμιεύσῃ τις. Ἐν στίχ. 1 ὁ χαράκτης φαίνεται ὅτι ἔγραψε μᾶλλον *Κλέονος*, ἐν δὲ στίχ. 3 παρέλιπε τὸ ἄρθρον *ἡ*, διότι προηγεῖτο Η. Ἕνεκα τῶν ἀναγκαίως ἀπαιτουμένων συμπληρώσεων ὑπονοοῦμεν ὅτι ὁ λίθος ἦτο λίαν μακρός, ἢ ὅτι ἐπὶ ἑτέρου ὁμοίου, πρὸς ἀριστερὰν αὐτοῦ τεθειμένου, ἤρχετο ἡ ἐπιγραφή. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας ἐν στίχ. 3 ἦτο [*Ἡδ*]*ίστη* ἢ [*Καλλ*]*ίστη* ἤ τι ὅμοιον, διότι ἐσώθη πρὸ τοῦ Ι ἴχνος Λ. Ἐξεδόθη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 33-34, ὑπ᾽ ἀριθ. 273· ὑπάρχουσιν ὅμως ἐνθάδε ἱκαναὶ πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

Ἀριθ. 291 (*εἰκ. 14· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 132*). Βάθρον ἢ κιονόκρανον παραστάδος, μαρμάρου ὑπομέλανος, ὄπισθεν μόνον ἀποκεκομμένον· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν καὶ τῶν πλαγίων ἑδρῶν φέρει προεξέχον μέτωπον, ἀποσχισθὲν τὰ πολλά, καὶ ὑπ' αὐτὸ διπλοῦν γεῖσον μετὰ κυματίου· ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἐκοιλάνθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἵνα σχηματίσωσι ποτιστήριον ζώων· ἡ δὲ ὑποκάτω εἶναι λεία καὶ φέρει δύο μικροὺς τόρμους κατὰ τὰ ἄκρα, ἵνα διὰ γομφώσεως σιδήρων ἁρμοσθῇ ὁ λίθος ἐπὶ ὑποβάθρου· εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ κυμάτιον καθ' ὅλον τὸ μέτωπον ἦσαν κεχαραγμέναι ἐπιγραφαί, αἵτινες ὅμως ἀπετρίβησαν ὅλως. Ὕψ. 0·28, πλάτ. 0·83, πάχ. 0·49.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς Ἐλασσόνος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·012.

Εἰκ. 14 (ἐπιγρ. ἀριθ. 291). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ - - - - -.

Α Ταμιεύοντος τῆς π]ό[λ]εω[ς] Ἀ[ρναγ]όρου [τ]οῦ Ἀντ[ι. . . —

[- - - κτλ.].

Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ ταμίου φαίνεται ὂν Α, τῶν δὲ περαιτέρω ἴχνη τινὰ ἐσώθησαν, ἁρμόζοντα τῷ τεθέντι ὀνόματι, καίτοι δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ὅλως ἕτερόν τι· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ εἶναι βέβαια μὲν τὰ πρῶτα τέσσαρα γράμματα, μετ' αὐτὰ δὲ διακρίνονται ἴχνη ΣΘ μᾶλλον, ἧττον δὲ ΠΑΤ· πιθανώτερον ἄρα εἶναι τὸ *Ἀντ[ισθέ]νους* τοῦ *Ἀντι[πάτ]ρου*. Ἐπὶ τοῦ κυματίου τοῦ γείσου διακρίνονται ἀβέβαια ἴχνη γραμμάτων, ὑπαρχόντων ποτέ. Ἐξεδόθη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 34, ἀριθ. 274· ἀλλ' ἐνθάδε ὑπάρχουσί τινες πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

Ἀριθ. 292 (*Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 4*). Κυβόλιθος ἀρχιτεκτονικὸς παραστάδος, μαρμάρου λευκοφαίου συμπαγοῦς, ἄνω, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀποκεκομμένος· τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς λείας ἐξειργασμένης, ὀλίγον τι διετηρήθη· ἡ ὑποκάτω πλευρὰ ἔχει ἐξεργασθῇ ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας. Ὕψ. 0·58, πλάτ. 0·335, πάχ. 0·60.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς ἐν συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Μόνον ἡ προσθία ἕδρα φέρει ἐπιγραφάς, ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν χαραχθείσας, ἀπὸ μὲν τοῦ στίχ. 1-5 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπὸ στίχ. 6-11 λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ στίχ. 12-16 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·028, διάστιχ. 0·003. Ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kern, κατόπιν δὲ ὑπ' ἐμοῦ πληρέστερον ἐν ΑΕ 1913 σελ. 174-175, νῦν δ' ἔτι μᾶλλον.

Α [1] [- - - - - - - - ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ κτλ.]
1 - - - -], ἔ[δωκε τὰ γι]νόμε[να τῆι πόλει δι(νάρια ΚΒ<'.

Β Ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - π]άτ[ρ]ου [τ]οῦ Ὀνομ[α]κλέ[(ους), ἐν στρατηγῶι δεῖνι· δεῖνα, ὁ ἀπηλευ]θερωμένος ὑπὸ Ελ[- - - - τοῦ - - - π]άτρου⟨ς⟩, ἔδωκεν τῇ πόλ[ει τὰ γινόμενα
5 ἐκ τοῦ νόμου δινάρι]α ἴκοσι δύο ἥμυσυ.

Γ Ταμιεύο]ντος τῆς π[ό]λεω[ς] Μενε[λάου τοῦ δεῖνος, ἐν στρατηγῶι] Κλεομαχίδη· Γε[ωρ]γία [κα]ὶ Ε[- - - - -, αἱ ἀπελευθερωθεῖσαι ὑπὸ τῶν κληρονόμω]ν Πτολεμα[ί]ου ξενι[κ]ῆ, ἔδω[καν ἑκατέρα αὐτῶν τῆι πόλει] τὰ ἐκ τοῦ ν[ό]μο[υ] δι(νάρια) ΚΒ<'.

⟨- - α - - - - - - - ε - - - - ἔδωκε⟩
Δ Ταμιεύ]οντος Νικάνορος το[ῦ δεῖ-
νος τὴν] δευτέραν ἑξάμηνον, [ἐν στρα-
τηγῶι Ἀπο]λλοδώ[ρ]ωι τὸ δ̄· Εὐτύ[χα, ἡ ἀ-
πελευθερ]ωθῖσα ὑπὸ Θίβ[ρ]ωνος κ[αὶ Φι-
λίνης, ἔδωκε]ν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<'.

Στίχ. 1-5. Ἡ εἰκασία μου ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. περὶ *Ὡρ[ατίου* ἐν στίχ. 2 αἴρεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως σαφῶν ἰχνῶν Ρ, ὧν ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάγνωσις . . . . ἀτ[ρ]ου· ὁ πατὴρ τοῦ ταμίου τούτου δύναται κατὰ τὸ τέρμα καὶ ἄλλως νὰ συμπληρωθῇ. Ὑπὲρ τὸ Υ τοῦ στίχ. 4 ὑπάρχει τι μικρὸν γράμμα Γ ἢ Ε ἀτόπως τεθέν, ἢ ἄλλως σχηματισθέν.

Στίχ. 6-11. Ὁ ταμίας οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ μὴ εἰκάσωμεν ὅτι εἶναι ὁ *Μενέλαος*, γνωστὸς ἤδη ἐκ τῆς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 276 στίχ. 22 ἐπιγραφῆς, σχεδὸν τῶν αὐτῶν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος χρόνων· ἡ δ' ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκασία μου περὶ ἀναγνώσεως ὡς γενικῆς πτώσεως τῆς λέξεως ***Κλεομαχίδη*** αἴρεται, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο, συμφώνως τῇ θέσει, ἐν ᾗ ἐκφέρεται, καὶ κατὰ συχνότατον ἐν ταῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς κανόνα, ἀνήκει βεβαίως τῷ στρατηγῷ· εἶναι δὲ γνωστὸς ὁ ***Κλεομαχίδης*** ὡς στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν ἐκ τῆς ἐν IG IX² 1042 ἐπιγραφῆς τῶν αὐτῶν χρόνων τῇ ἄνω· πατὴρ αὐτοῦ φαίνεται ὢν ὁ ἐπίσης στρατηγὸς ***Κλεόμαχος*** ἔ. ἀ. 1297· δεῖται ὅμως ἡ τελευταία αὕτη ἐπιγραφὴ ἐπιμελεστέρας ἀναγνώσεως, διότι ὁ Kern ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συνθήκας ἀντέγραψεν αὐτήν· φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν ἀμφότεροι τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῆς Λαρίσης, ἧς ***Κλεομαχίδην*** στρατηγὸν τοῦ ἔτους 180-179 π.Χ. ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος. Ταμίαι δ' ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ὁ ***Μενέλαος*** καὶ ὁ ***Ἄρχων***, ὡς ᾐκάσαμεν ἄνω ἀριθ. 276 στίχ. 22 κέ.. Ἐκ δὲ τοῦ σαφοῦς ἴχνους Ν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 8 ὑποχρεούμεθα νὰ ὑπονοήσωμεν τὸ *υἱῶ ν*, ἢ *κληρονόμω ν*. Σημειωτέον ὅτι μεταξὺ μὲν τοῦ Ο καὶ Λ τοῦ *πόλεως* ἐν στίχ. 6 ἔχει γραφῇ μέγα Λ, καθ' ὅλον δὲ τὸν στίχ. 10 διακρίνονται ἀπεξεσμένα τὰ σημειωθέντα καὶ ἄλλα γράμματα, ἢ ἐξ ἄλλης ἀπελευθερώσεως προερχόμενα, ἢ ἴσως διττογραφηθέντα.

Στίχ. 11-15. Σπάνιον παράδειγμα εἶναι τὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου ὅτι ἐστρατήγησε τετράκις. Τὰ ἐν στίχ. 14-15 συνεπληρώσαμεν ἐκ τῶν ἄνω ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 23-24 φερομένων, παραλιπόντες τὸν Ἄλκιππον, διότι ὁ στίχος 15 θὰ καθίστατο ἀσυμμέτρως ἐκτενὴς ὡς πρὸς τοὺς προηγουμένους· ἦτο δὲ ἡ Φίλιν(ν)α σύζυγος τοῦ Θίβρωνος καὶ υἱὸς αὐτῶν ὁ Ἄλκιππος· ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι προγενεστέρα ἐκείνης, ὄντος ἐν νομίμῳ ἡλικίᾳ τοῦ Ἀλκίππου τότε καὶ δυναμένου νὰ μετάσχῃ ἀπελευθερωτικῆς πράξεως.

Ἀριθ. 293 *(Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 5+6)*. Δύο τμήματα ὀρθογωνίου βάθρου μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀνήκοντα ἀλλήλοις, ὡς ᾔκασεν ὁ Kern, καίτοι οὐδαμοῦ ἁρμόττουσιν ἀναμφισβητήτως, διότι μεταξὺ ἐλλείπει τι, δεξιὰ μόνον καὶ ὀπίσω ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, πιθανῶς δ' ἐνιαχοῦ καὶ ἡ προσθία, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή, εἶναι ἐπεξειργασμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός· ἡ ὑποκάτω φέρει πλαίσιον διὰ τοῦ κτενὸς ποιηθέν, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ αὐτῆς ἐξειργάσθησαν διὰ τῆς σφύρας, ἵνα βεβαίως τὸ ὅλον τεθῇ ἐπὶ ὑποβάθρου. Ὕψ. 0·20, πλάτος ἀμφοτέρων, συμπλησιασθέντων ὅσον ἐνδέχεται, 0·75, πάχ. 0·49.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς ἐν Βαροῦσι Ἐλασσόνος ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἡ προσθία μόνον ἕδρα διατηρεῖ ἐπιγραφήν, μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην, ἀφίνουσαν ἀριστερὰ ὡς ᾤαν κενὸν διάστημα πλάτ. 0·20· τὰ γράμματα ἐφθάρησαν ἐκ νεωτέρων προστριβῶν καὶ συνεχύθησαν οἰκτρῶς, περὶ τὸ μέσον μάλιστα· ὕψ. αὐτῶν 0·012-0·027, διάστιχ. 0·01. Ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Kern ἐν IG IX² 1304, ὑπὸ δὲ τοῦ Woodward ἐν Jour. of Hell. St. 1913 σελ. 329 ὁμοίωμα τοῦ δεξιοῦ ἡμίσεος ἄνευ μεταγραφῆς, καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν ΑΕ 1913 σελ. 178-179. Ἀναθεωρήσας τὰ ἐπὶ τῶν λίθων διέκρινα τάδε, ἱκανῶς διάφορα πάντων τῶν μνημονευθέντων:

Α Ταμιε[ύοντο]ς τῆς πό[λεω]ς [τ]ὴν [πρ]ώ[την; ἑξά-
μηνον δεῖ-
νος, στρατη]γο[ῦντος Εὐρυδάμαντος τοῦ Ἀ-
γα[θ]ά[νορος; - - - - - - - - -]ρ[ι]λα[- - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -]ον[- - -] Σωσ[ία]ν Ἀδ[- - -
- α]π[- - - - - - - -, ἔ]δ[ω]κε[τ]ῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<'.

Ἐπειδὴ ἐν στίχ. 2 διακρίνονται σαφῆ ἴχνη τῆς λέξεως *στρατηγοῦντος* ἢ *ἐπὶ στρατηγοῦ*, ὑπολείπεται δὲ δεξιὰ πολὺς χῶρος μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ στίχ. 3, ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ μηνύοντα τὸν *Ἀγαθάνορα* ἴχνη, συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, θεωροῦντες πιθανὴν τὴν τοῦ συχνάκις ἀναφερομένου ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων στρατηγοῦ τούτου ἀναγραφήν, περὶ οὗ βλ. ἄνω ἀριθ. 281 σελ. 77.

Ἐπιμονωτέρα ἐξέτασις τῶν ἐκτύπων δύναται νὰ ἀποδώσῃ τινὰ πλείονα καὶ ἀσφαλέστερα τῶν προτεθέντων.

Ἀριθ. 294 *(εἰκ. 15· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 18).* Στήλη μελανοφαίου μαρμάρου, ἀκέραιος, ἀλλ' ἐπεξειργασμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ὑφ' ὧν ἐποιήθη καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἀβαθὴς μέγας τετράγωνος τόρμος. Ὕψ. 1·25, πλάτ. 0·44, πάχ. 0·15. —Πρβ. Revue Épigr. 1914 σελ. 19, ἀριθ. 263.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Ἐλασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεΐν.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·025-0·035, διάστιχ. 0·004· ἀνήκει τῷ τέλει που τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

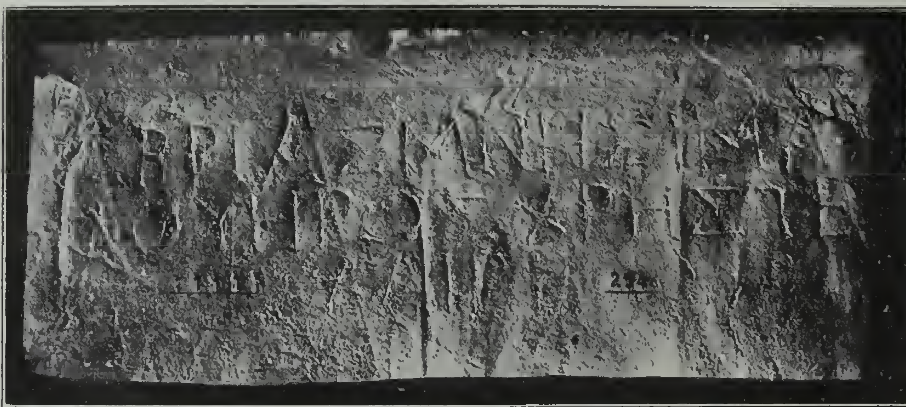

Εἰκ. 15 (ἐπιγρ. ἀριθ. 294). Ἐπιτύμβιος στήλη τοῦ Ἀβρίου ἐν Ὀλοσσσόνι.

Ἁβρίας Μνησιμά-
χου· ἥρως χρηστὲ
χαῖρε.

Πολλάκις ἐμφανίζεται *Ἁβρίας Μνησιμάχου* καὶ *Μνησίμαχος Ἁβρίου* ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν, ἐν συνεχείᾳ ἐνθάδε δημοσιευθησομέναις· τούτου ἕνεκα δύναταί τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐκεῖθεν ἐκομίσθη ἡ στήλη αὕτη, καίτοι ἡ τρίωρος ἀπόστασις καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς ὁδοῦ, ἔτι δὲ ἡ μὴ ἔλλειψις λίθων ἐν αὐτῇ τῇ Ἐλασσόνι καθιστᾷ τοιαύτην ὑποψίαν οὐχὶ πιθανήν.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν κατὰ τὸ τέρμα τῆς στήλης διετηρήθη ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ὦμοι ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένου ἑρμοῦ Ἑρμοῦ Χθονίου· ὑπὲρ τὸ Σ τοῦ Ἁβρίας μέχρι τοῦ Ι τοῦ Μνησιμάχου διακρίνεται μόλις χάραγμά τι δι' ὀξέος ὀργάνου ΑΛΦΙ ΝΗ
ΙΙΙ Δ

ὅπερ διττῶς δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ, ἢ *Ἀλφι(η)νὴ* [*Φε*]*ίδ*[*ωνος* ἢ [*Κ*]*ήδ*[*ωνος*], ἢ μᾶλλον ὡς ἐρωτικὴ ἔκφρασις *Ἀλφι(η)νὴ* [*φε*]*ίδο*[*υ*] ἢ [*κ*]*ήδο*[*υ*], ὅπερ ἀντιστοιχεῖ τῷ νῦν κοινῶς ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσι λεγομένῳ «λυπήσου με» ἢ «φυλάξου»· ἴσως ὁ ἐρῶν εὗρε κατάλληλον πρὸς γραπτὴν ἔκφρασιν τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ τὴν στήλην τοῦ πατρὸς ἢ στενοῦ συγγενοῦς τῆς ἐρωμένης, ἣν αὕτη θὰ ἐπεσκέπτετο πρὸς τέλεσιν τῶν νομίμων ἐναγισμάτων. Σημειωτέον ὅτι ἀπαντᾷ *Ἑλένη* ***Ἀλφιηνὴ*** *Βάσσου ἀπελευθέρα* ἐν IG IX² 854.

Ἀριθ. 295 *(Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 14).* Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον καί τι ἀνωτάτω ἀποκεκομμένη, πλήρης ἀσβέστου καὶ ἰσχυρῶς πεπατημένη· ἄνω λήγει εἰς προεξέχον γεῖσον καὶ ἀνθέμιον μετὰ γλυπτῶν, οὐχὶ ἐντέχνων κοσμημάτων. Ὕψ. 0·62, πλάτ. 0·51, πάχ. 0·15. Πρβ. Revue Épigr. 1914 σελ. 19-20, ἀριθ. 264. Τὸ ἔκτυπον αὐτῆς, ἀποσταλὲν ἐν ἔτει 1913 τῷ A. Reinach, ἀπώλετο μετὰ τῶν προσημειωθέντων ἄνω σελ. 81 καὶ 85.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τῆς κλίμακος Τουρκικῆς οἰκίας.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·028-0·035, διάστιχ. 0·012· ὁ τελευταῖος στίχος ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὁμοιώματος ναΐσκου διὰ μικρῶν γραμμάτων ὕψ. 0·008.

16· 1· 17.

Φίλιππε Ζωσίμου
καὶ Εὔπραξι Ἀντιγό-
νου ἀπελευθέρα·
ἥρω[ε]ς.

Οὗτοι φαίνονται ὄντες σύζυγοι· ὑπονοεῖται δὲ τὸ *χαίρετε*. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ὑπερβαίνει τὴν Α' π.Χ. ἑκατονταετηρίδα.

***Ἀριθ. 296** (εἰκ. 16· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 14).* Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, κάτω μόνον περὶ τὴν δεξιὰν γωνίαν ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς ἀέτωμα μετὰ σχηματικῶν ἀκρωτηρίων, κοσμουμένων δι' ἀναγλύφων ἑλίκων αὐτῶν τε καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ὑπὲρ τὸ τύμπανον, οὗ ἐν μέσῳ ἀπεδόθη ὁμοίως κεφαλὴ Μεδούσης κατενώπιον, τύπου οὐχὶ ὅλως ἀποτροπαίου, οὔλης ἐξ ὄφεων κόμης, ὧν

Εἰκ. 16 (ἐπιγρ. ἀριθ. 296). Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐν Ὀλοοσσόνι.

δύο μὲν προεκτείνουσι τὰς κεφαλὰς συμμέτρως ὑπὲρ τὸ μέτωπον, ἕτεροι δὲ τὰ κάτω τοῦ σώματος ὁμοίως ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ἔνθα ὑποτίθενται πορπούμενοι· ἐποιήθη δὲ ἡ στήλη ἐν εἴδει ναΐσκου, οὗ αἱ παραστάδες κοσμοῦνται δι' ἀναγλύφων κλάδων μετὰ φύλλων καὶ κόκκων κισσοῦ, τὸ δὲ ὁριζόντιον κάτω πλαίσιον διὰ σχηματικῶν φύλλων μύρτου· ἐν τῷ κοίλῳ παρίσταται, ἐν ἀριστερᾷ θεωμένῳ, βαθέως ἀναγεγλυμμένος νεανίας ἢ ἀνήρ, ὀρθὸς ἱστάμενος κατενώπιον, φορῶν ἱμάτιον, περιβάλλον ὅλον τὸν

κορμὸν μέχρι που τοῦ μέσου τῶν κνημῶν· τὴν δεξιὰν χεῖρα φέρει κεκαμμένην ἐντὸς τοῦ ἱματίου ἐπὶ τοῦ στήθους, τὴν δὲ ἀριστερὰν καταβιβάζει ἐν αὐτῷ ἐπίσης ὁριζοντίως κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, κρατοῦσαν τὸ ἱμάτιον αὐτό, ὡς φαίνεται· ἀριστερὰ αὐτοῦ παρίσταται γυνή, τρία τέταρτα κατενώπιον ὁμοίως ἱσταμένη, φοροῦσα χιτῶνα ποδήρη καὶ πλούσιον ἱμάτιον, ἐρείδουσα τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους, ἐν ᾧ τὸ ἀριστερὸν ἀποσύρει κεκαμμένον παραπλεύρως· φέρει τὴν δεξιὰν ὑπὸ τὴν σιαγόνα καὶ τὴν ἀριστερὰν ὑπὸ τὸν ἀγκῶνα τῆς πρώτης κατὰ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ἐν θλίψει σκεπτομένων· ἀπέβλεπε δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα. ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτῆς τε καὶ ἐκείνου ἀπεσχίσθη βαναύσως ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ἔργον μετριωτάτης τέχνης τῆς Β΄-Α΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος. Ὕψ. 0·61, πλάτ. 0·44, πάχ. 0·07.

Εὗρον αὐτὴν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ Ἐλασσόνος, συναχθεῖσαν μετ' ὀλίγων ἄλλων ἀρχαίων ἀντικειμένων ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1912· διὸ παραμένει ἀμφίβολον, ἂν εὑρέθη ἐν Ἐλασσόνι ἢ ἀλλαχοῦ· διότι τοῦ αὐτοῦ τύπου ὑπάρχουσί τινες στῆλαι ἐκ τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως, περὶ ὧν ἔσται ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ λόγος.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπῆρχον γράμματα, ἀλλ' ἀπετρίβησαν οἰκτρῶς οὕτως, ὥστε μόλις ἀμφίβολα σκιώδη ἴχνη τινῶν ὑπελείφθησαν, περίπου

ΛΥΣ
δεῖνα] Λυσ[- - - - -

Ὡς ἐκ τῆς περιγραφῆς ἐνδείκνυται, ἀποθανὼν λογίζεται ὁ ἀνήρ.

Ἀριθ. 297 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 102). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἀκέραιος, πλὴν ἀποσχίσεως τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· ἄνω λήγει εἰς ἀέτωμα ἢ πλατὺ μέτωπον ἀποτριβέν, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφή· ὑπ' αὐτὸ παρίστανται, ἐν δεξιᾷ θεωμένῳ, γυνὴ ὀρθὴ ἱσταμένη κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον· φορεῖ πλούσιον χιτῶνα ποδήρη, ἀχειρίδωτον, καὶ ἱμάτιον διατεθειμένον τὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν ὡς πέπλον. πρὸς ὃν ὑψοῖ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἵνα κρατήσῃ αὐτόν· τὴν ἀριστερὰν φέρει ὁριζοντίως πρὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος· πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς παρίσταται παιδίον, ὀρθὸν ἱστάμενον, φοροῦν χιτῶνα βραχύν, οὗ τὸ ἄνω ἥμισυ ἐσφυρηλατήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων· πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἔτι δύο ἄνθρωποι τέλειοι, ὀρθοὶ ἱστάμενοι κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον, φοροῦντες ἱμάτιον, οἰκτρῶς ἐσφυρηλατημένοι· ὑπέρκεινται τούτων ἴχνη κληματίδων καὶ βοτρύων, κρεμαμένων ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ *Δαφνᾶ*, ὁ βλ. ἐν ΑΕ 1914 σελ. 8· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς στήλης ἤνοιξαν βαθὺν τόρμον οἱ νεώτεροι, ὄπισθεν δὲ ἐξέτριψαν αὐτὴν διὰ σχοινίου. Ὕψ. 0·63, πλάτ. 0·39, πάχ. 0·16.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἔκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς Ἐλασσόνος.

Τῆς ἐπιγραφῆς ἐλάχιστα, ἀβέβαια καὶ συγκεχυμένα ἴχνη διετηρήθησαν δύο ἴσως στίχων· βέβαιον φαίνεται δεξιὰ ἐν τέλει - - - Ν Ι - -.

Ἐπὶ τοῦ κάτω πλαισίου εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὑπῆρχε συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς· οἱ χρόνοι αὐτῆς κεῖνται ἐν τῇ Γ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδι.

Ἀριθ. 298 (εἰκ. 17· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 133). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου κρυσταλλικοῦ, δεξιὰ μόνον ἀκέραιος, ἐν εἴδει ναΐσκου ἴσως ποιηθεῖσα, καίτοι τὸ κοῖλον διάστημα ἐβαθύνθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων· κατωτάτω διετηρήθη ἐν μέσῳ ἴχνος τοῦ γόμφου· ἀπεσχίσθη δὲ πανταχόθεν οἰκτρῶς ἡ στήλη. Ὕψ. 0·42, πλάτ. 0·30, πάχ. 0·13 — Πρβ. Revue Épigr. 1914 σελ. 20, ἀριθ. 265.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ Τεκὲ τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ ἐν Ἐλασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεΐν.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη κατὰ τὸ πλάτος τῆς δεξιᾶς στενῆς πλευρᾶς κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον, ὡς τὸ ἐντεῦθεν ἐπίγραμμα ἐν ΑΕ 1913 σελ. 180 καὶ αἱ ἐπὶ ἀρχαϊκῶν ἀναγλύφων τῆς Φαλάννης ὁμοίως ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί· ἡ χάραξις εἶναι βαθεῖα καὶ ἐπιμελής· ὕψ. γραμμ. 0·019-0·029, διάστιχ. 0·004· ἀνήκει δὲ τῇ Γ΄ π. Χρ. ἑκατονταετηρίδι.

Εἰκ. 17 (ἐπιγρ. ἀριθ. 298). Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν Ὀλοοσσόνι.

- - - - -]ό[θεον Πτολ]ε[μαίου ἡ μ]ή[τηρ ἀνέθηκεν ἀδινοῖς δάκρυ]σι, καὶ ἐν φθιτοῖς μνή[μης χάριν.

Συνεπλήρωσα παραδείγματος ἕνεκα καὶ διότι ἴχνη Θ, Λ, Μ ὑπάρχουσιν ἐν στίχ. 1 μετὰ τὸ Ο, πρὸ τοῦ Ε καὶ πρὸ τοῦ Η, ἔτι δὲ Υ (καίτοι ἐκ τῆς φθορᾶς φαίνεται ἄλλου γράμματος) πρὸ τοῦ ΣΙ τοῦ στίχ. 2· ἡ εἰς μέτρον ἀναγωγὴ εἶναι ἀπίθανος, καίτοι ἔχει ποιητικὴν χροιὰν ὁ λόγος· *φθιτὸς* = *βροτός*.

Ἀριθ. 299. *(Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 26).* Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· κατωτάτω ἐν μέσῳ ὑπάρχει γόμφος πρὸς ἔμπηξιν ἐπὶ βάθρου, ἀποκοπεὶς τὰ πολλά· ὑπετέθη ἐν εἴδει ναΐσκου· ἑκατέρωθεν παρίστανται δύο κίονες ἄνευ αὐλάκων καὶ ἐν τῷ κοίλῳ δύο ἀναγεγλυμμέναι μορφαί, ἐν ἀριστερᾷ μὲν θεωμένῳ, ἱππεὺς τροχάζων πρὸς δεξιά, φορῶν χιτῶνα καὶ χλαμύδα ἠνεμισμένην, τοῦ ἵππου πατοῦντος διὰ τῶν προσθίων ποδῶν ἐπὶ βωμοειδοῦς ἐπάρματος ταπεινοῦ, ἐν δεξιᾷ δὲ γυνή, ὀρθὴ ἱσταμένη κατενώπιον, φοροῦσα ποδήρη χιτῶνα καὶ μακρὸν ἱμάτιον, ἠρμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς πέπλον· τὴν δεξιὰν χεῖρα ἔχει ἐπὶ τοῦ στήθους ἐν τῷ ἱματίῳ, ὅπερ ἐκεῖ κρατεῖ, τὴν ἀριστερὰν καταβιβάζει κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, ἐκφαινομένης μόνον τῆς ἄκρας χειρός, ὡς καὶ τῶν προσθίων τῶν ἄκρων ποδῶν ἐκ τῶν ἐνδυμάτων· αἱ κεφαλαὶ ἀμφοτέρων ἀπεκόπησαν βαναύσως ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ἡ τέχνη εἶναι κακὴ τῆς Α΄ μΧ. ἑκατονταετηρίδος. Ὕψ. 0·40, πλάτ. 0·55, πάχ. 0·09.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐν συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος μετοχίου τῆς Παναγίας Ὀλυμπιωτίσσης.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς βλ. ΑΕ 1913 σελ. 180 εἰκ. 29 καὶ δὴ σελ. 237, ἔνθα ἀποδίδεται ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις· τὰ γράμματα ἔχουσιν ὧδε:

ΗΡΩΣΧΕΗΣΤ ΕΧΑΙΡΕ

— —

Τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλοοσσόνι ἀνήκουσιν ἔτι αἱ ἐπιγραφαὶ IG IX² 1292-1294· 1297· 1299· 1302· 1303· 1306· 1308-1312· 1314· 1316 καὶ Bull. de Corr. Hell. 1911 σελ. 240 ἀριθ. 8 καὶ 9 (τοῦ τελευταίου τούτου ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι λίαν ἀποτετριμμένη καὶ νῦν ἀναγινώσκεται *Κλε[ο]πάτρα[Ἀ-ρ[ι]σ[τ]οκ[ρ]άτ[ο]υ[ς])*, δι' οὓς λόγους ἀνέγραψα ἐν ΑΕ 1913 σελ. 169 καὶ 180-181. Ἐκ πασῶν τούτων συνάγονται οἱ ἑξῆς

Ταμίαι Ὀλοσσονίων.

Ταμίας	Πατρὸς	Τὴν-ἑξάμηνον	Στρατηγοῦντος	Μαρτύρια
Ἁδαῖος	Εὐηθίδου	—	Λύκου	277_{2}
Ἀν[τ]ήνωρ	ἀγνώστου	β΄	Ἀσκληπιάδου	288_{1}
Ἀντί[γον]ο[ς]	Πα[υσα]ν[ί]ο[υ]	—	[Κα]ίσα[ρ]ο[ς]	281_{16}
Ἀντίγονος	Πά[τρ]ωνος;	πρώτην	Κ[λε]άν[ο]ρος;	IG IX² 1299_{7}
Ἀντίγονος	ἀγνώστου	τὸν ἐνιαυτὸν	ἀγνώστου	IG IX² 1293^{b}
[Ἀ]πολλών[ιος (·ίδης)]	ἀγνώστου	πρώτην	Λ[εοντοκράτους;]	285_{4}
Ἀριστόνεικος	Κασσάνδρου	πρώτην	Λύκου	$284_{1\cdot 9\cdot 13\cdot 20\cdot 27}$
Ἀ[ρναγ]όρας	[Ἀ]ντι[....]	—	ἀγνώστου	291_{1}
Ἄρχων	ἀγνώστου	—	(Κλεομαχίδου;)	276_{26}
Ἄσανδρ[ος]	Ἑλλανοκράτους	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀλεξίππο[υ]	278_{21}
Ἄσανδρ[ο]ς	Ἑ[λλα]νοκράτους	—	[Κεφ]άλου τὸ τρίτον	278_{32}
Αὖλος Ἄββιος		(α΄)	Σωσάνδρου κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα	278_{2}
Δι[κ]εόβουλος	ἀγνώστου	—	Ἀλεξ[ά]νδ[ρ]ου	277_{27}
Διονύσ[ι]ος	Σωσιβίου	τὸν ἐνιαυτὸν	Ε[[ὐ]]ρυδάμα	277_{8}
Διον[ύ]σιος	Φιλοξέ[νο]υ	—	[Π]ει[σ]οδ[ώρ]ου	276_{32}
Ἐπα[- - - - -]	ἀγνώστου	(τὸν ἐνιαυτόν;)	Κλεομάχου	IG IX² 1297_{1}
Ἐπι[μ...]	ἀγνώστου	δ[ευτέραν]	[(Λεοντο)κ]ράτου	283_{3}

Ταμίας	Πατρὸς	Τὴν-ἑξάμηνον	Στρατηγοῦντος	Μαρτύρια
Εὐ[βί]οτος	[Ἱπ]ποκράτους	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀκύλα	278_{27}
Εὐβίοτος	—	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀκύλα	277_{21}
Εὐ[βί]οτ[ο]ς	Μεθύστο[υ]	[δευτ]έραν	Τιμασιθέου	286_{3}
[Εὐβίοτ]ος	Μεθύστου	[β´]	Τιμασ[ιθέου]	286_{10}
Εὐ[βίοτος]	Μεθύστου	β´	Τιμασιθέου	IG IX ² 1299_{1}
Εὐ[βίοτος]	[Μεθύστου]	[β´]	[Τιμασιθέ]ου	279_{1}
[Ζώ]σιμος	Διο[- - -]το[υ]	πρώτην	Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρίτον]	284_{32}
[Κ- - - -]	[Ἀν]τιφάνους	α´	Ἀσκλη[πιάδου]	287_{11}
[Κλ]έ[ω]ν	Ἀ[ν]τ[ιγ]ένο[υς]	—	[Πο(πλίου;) Ἀ]γαθάνο[ρ]ος	281_{21}
Κ[λ]έων	Ἀ[ντιγένους]	—	ἀγνώστου	290_{1}
οἱ πε[ρ]ὶ Κλέωνα	Ἀν[τιγέν]ο[υ]ς	(τὸν ἐνιαυτὸν)	Γ[ρ]αι[κη]ΐου Πρ[όκ]λο[υ]	281_{1}
οἱ [περ]ὶ Κ[λ]έων[α]	Ἀν[τιγέ]νο[υς]	(τὸν ἐνιαυτὸν)	Πρόκλου	281_{9}
Κρίτων	ἀγνώστου	— ἑξάμηνον	ἀγνώστου	279_{7}
Λύκος	Ἡρακλείδου	—	Ἀντιγένους τοῦ Εὐδή[μου]	$289_{7\cdot 10}$
Λυσίμαχος	Γαζαίου	τὸν ἐνιαυτὸν	Κεφάλου	276_{6}
Μενέλαος	ἀγνώστου	—	(Κλεομαχίδου;)	276_{22}
Μενέ[λαος]	ἀγνώστου	—	Κλεομαχίδου	292_{6}
Μέν[ων;]	Σωσίμου	—	Μεγαλο[κλέους;]	IG IX ² 1294ᵇ
Νικάνωρ	ἀγνώστου	δευτέραν	[Ἀπο]λλοδώ[ρ]ου τὸ δ´	292_{11}
[Π]αράμονος	ἀγνώστου	—	ἀγνώστου	280_{2}
Παρμενίων	Φιλοξέ[ν]ου	—	ἀγνώστου	277_{16}
Παυσανίας	Ἀρισ[τ]άνδρου	—	ΛΙΣ (Λυσ[ικλέους;] Kroog)	IG IX ² 1297_{39}
Πολέμαρχος	.ΙΙΟ...	—	[Σωσάν]δρου τοῦ Ἀρισ[τονόου Kroog]	IG IX ² 1297_{55}
[Π]τολεμαῖος	[Θ - - - - -	(—ἑξάμηνον)	[Ἰσα]γό[ρ]ου γ´	282_{1}
Σωσίας	- - - - ου	πρώτην	Τι[μασιθέου] τὸ τ[ρ](ί)τον	285_{16}
Σωσίβιος	Μεθύστου	(β´)	Σωσάνδρου κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα	278_{2}
[Σώ]σιμος	Διο[...]το[υ]	πρώτην	Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρίτον]	284_{32}
....άτης (...ατος)	Χα - - - - -	—	[Κλ]εάρ[χου το]ῦ Φιλοξένου;	IG IX ² 1297_{14}
[...π]ατ[ρ]ος	Ὀνομ[α]κλέ[(ους)]	—	ἀγνώστου	292_{2}
- - -ν]ος	Χ[α]ιρέ[ο]υ	[δε]υ[τέραν]	[Εὐδήμ]ο[υ]	287_{2}
- - - .κρά]της	Θη[ρ- - - -]	πρώτην	Παρ[- - - -]	286_{23}
ἄγνωστος	ἀγνώστου	[πρ]ώ[την]	[Εὐρυδάμαντος τοῦ Ἀ]γα[θ]ά[νορος]	293_{2}
ἄγνωστος	[Μ]ελανθίου	[β´]	Σωσιπάτρου	286_{17}
ἄγνωστος	ἀγνώστου	—	Ἀργείου	IG IX ² 1302
ἄγνωστος	ἀγνώστου	—	Εἰσαγόρα	IG IX ² 1297_{27}
ἄγνωστος	ἀγνώστου	—	Κρατερόφρονος	289_{1}
ἄγνωστος	ἀγνώστου	[—ἑξάμ]ηνον	ἀγνώστου	284_{10}

Ζ´) Ὄρθης - Κορσέας [1]).

***Ἀριθ. 300 (εἰκ. 18·** Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 130).* Πίθος μέγας τροχήλατος, χαλαζιώδους πηλοῦ ἐρυθρομέλανος, ἀκέραιος, ὀξὺς τὰ κάτω· τὴν χωρητικότητα αὐτοῦ θέλομεν καταμετρήσει ἐν καιρῷ. Ὕψ. 1·57, διάμετρ. κοιλίας 1·04, διάμ. στόματος 0·425, ἐξοχὴ χειλέων 0·075.

Εὗρον αὐτὸν ἔν τινι οἰκίᾳ τῆς Τσαριτσάνης, κομισθέντα οὐχὶ ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἀρχαίας πόλεως, ὡς ἐγράφη ἐν *Πρακτ.* 1914 σελ. 163, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς Ἀνατολικῶς τῆς Τσαριτσάνης μικρᾶς ἐπικλινοῦς πεδιάδος παρὰ τὴν μονὴν Ἁγίου Ἀθανασίου ὑπὲρ τὸν μέγαν χείμαρρον· αὕτη εἶναι ἡ

[1]) Περὶ τῆς νῦν ἀναγνωρισθείσης ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀρχαίας ταύτης πόλεως βλ. *Πρακτικὰ* 1914 σελ. 160-168.

πιθανωτάτη πασῶν ἐκδοχή. Ἐκεῖ που λέγεται ὅτι εὑρέθη καὶ ἕτερος πίθος, ὀλίγον μικρότερος τοῦδε, ὁμοίας ἀλλ' ἀμελεστέρας ἐργασίας, ἀκέραιος, πλὴν τμήματος τοῦ χείλους, ὅπερ λέγεται ὅτι ἀπέκοψεν ὁ εὑρὼν καὶ ἐπώλησέ τινι Εὐρωπαίῳ περιηγητῇ, ὡς φέρον γράμματα ἐπίσης (ἀριθ. εὑρ. 131).

Διότι ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πίθου ὑπάρχουσι τέσσαρα μεγάλα καὶ βαθύτατα γράμματα ἢ σύμβολα, ἐπιμελέστατα ποιηθέντα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἤδη μαλακοῦ ὄντος, οὐχὶ διὰ σφραγῖδος

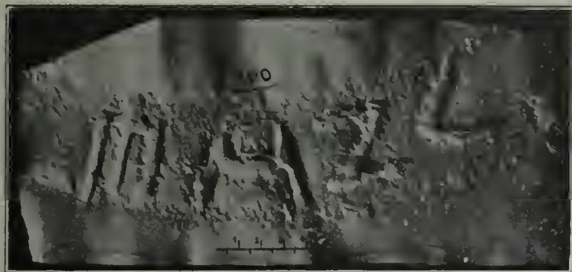

Εἰκ. 18 (ἐπιγρ. ἀριθ. 300). Ἐπιγραφὴ (πελασγική;) ἐπὶ χείλους πίθου ἐν Ὄρθῃ-Κορσέᾳ.

τετυπωμένα. Ταῦτα δύναταί τις νὰ ἀναγνῷ τὸ μὲν πρῶτον ὥς τι σύμβολον μέτρου ὑγρῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ΜΖ< ἢ 47 ½, δι' οὗ ἀριθμοῦ ἐδηλοῦτο τὸ περιεχόμενον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τέχνη τοῦ πίθου, ὡς καὶ τοῦ ἑτέρου μνημονευθέντος, καίτοι οὐδαμοῦ αὐτῶν ὑπάρχει χαρακτηριστικόν τι κόσμημα, φαίνεται ἀρχαϊκή, καὶ δὴ τῆς Μυκηναίας λεγομένης περιόδου, διότι οἱ τῆς ἱστορικῆς περιόδου μείζονες ἔτι πίθοι, οἵους εὕρομεν ἐν Δημητριάδι, διαφέρουσι τούτων οὐσιωδῶς ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πηλοῦ, τῆς πλάσεως, τῆς ἀλοιφῆς καὶ τῆς ὀπτήσεως, δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὰ γράμματα ὡς **πελασγικά,** οἷα εὑρέθησαν μάλιστα ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὄντως δὲ τὸ πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν γράμμα ἐν εἴδει τριαίνης ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Κρήτης, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τρία, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, παραβάλλων ταῦτα τοῖς παρὰ Evans ἐν Scripta Minoa ὁμοίοις· τὸ πρῶτον δὲ εἶναι ἀκριβῶς τὸ δυνάμενον νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς εἰκασίαν, ὡς λίαν χαρακτηριστικόν· δύναται ὅμως νὰ ἐκληφθῇ τοῦτο καὶ ὡς τελικόν, ἀναγινωσκομένης τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν κάτω κατ' ἀντίστροφον τῆς ἐν τῇ παρακειμένῃ εἰκόνι θέσιν, καίτοι ἡ τελευταία αὕτη φαίνεται ἀπιθανωτέρα τῆς ἤδη ἀναγραφείσης.

Σημειωτέον δὲ ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ἡ *πρώτη* ἐκ Θεσσαλίας ἐπιγραφή, ἥτις δύναται νὰ παράσχῃ σοβαρὰν καὶ πιθανὴν ὑποψίαν ὑπάρξεως πελασγικῶν γραμμάτων· διότι αἱ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1915 σελ. 98-114 ὑπὸ Ν. Γιαννοπούλλου δημοσιευόμεναι δὲν παρέχουσιν οὐδεμίαν πίστιν, δυνάμεναι νὰ ἑρμηνευθῶσιν ὡς τυχαῖα χαράγματα ἢ κοσμήματα, ἢ νεωτερικὰ σφραγίσματα, συνθηματικὰ ἢ μαγικά.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλλος.

Παρατήρησις εἰς ΑΕ 1916 30

Ἐν τοῖς ὑπομνήμασί μου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 276 στίχ. 6-21 ἐπιγραφὴν (πρβ. καὶ πίνακα σελ. 91-92) ἔγραψα δικαιολογίαν τὸ ὅτι «διαρρήδην ἀναγράφεται ὁ *Λυσίμαχος* ὡς ταμιεύσας *τὸν ἐνιαυτὸν* ὅλον»· τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον· διότι τὸ ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσιν ἀναγραφόμενον *τὸν ἐνιαυτὸν* κεῖται ἀπολύτως ὡς χρονικόν, ἤτοι *κατὰ τὸν ἐνιαυτόν,* ἄνευ ἐπιβολῆς σχέσεως πρὸς τὸν ταμίαν, ὅτι δῆθεν καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἐταμίευσε· τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ δημοσιευθησομένων ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀναγράφεται «ταμιεύοντος δεῖνος τὴν δεῖνα *ἑξάμηνον, τὸν ἐνιαυτὸν* τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ δεῖνος» καὶ **«ὁ εἰς ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ταμίας».**

Ἐν Βόλῳ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1917.

Ἀ. Σ. Ἀ.

Παραστάσεις κρηνῶν ἐπὶ ἀγγείων

ὑπὸ

Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου.

Ἓν τῶν προσφιλεστάτων τοῖς ἀγγειογράφοις τοῦ ϛ' ἰδίᾳ καὶ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος θεμάτων ἦτο καὶ ἡ ἀπεικόνισις κρηνῶν ἐπὶ ἀγγείων, μάλιστα δὲ τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸ ὕδωρ, ὑδριῶν καὶ ἀμφορέων [1]. Τὸ θέμα τοῦτο πράγματι ἀπό τε μυθολογικῆς καὶ γραφικῆς ἀπόψεως παρεῖχε πλεῖστα στοιχεῖα τῷ ἀγγειογράφῳ. Τὸ ὕδωρ εἶναι φύσει τὸ πρῶτον καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον ὑπάρξεως παντὸς ἀνθρωπίνου συνοικισμοῦ· εἶνε δὲ φυσικὸν καὶ ἀπηκριβωμένον ἄλλως, ὅτι οἵ τε πρωτόγονοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ συνοικισμοὶ παρὰ πηγήν τινα ὕδατος ἀείποτε συνεπήγνυντο. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ πηγὴ αὐτὴ ἐθεωρεῖτο εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον, ὡς ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἱερωτάτων σημείων τοῦ συνοικισμοῦ, δι' ὃ καὶ ὡς θεότης ἐλατρεύετο, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων διέβλεπε πάντοτε δαίμονά τινα ἐν τῇ θαυμασιουργῷ τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἐνεργείᾳ [2].

Καὶ ὅσῳ μὲν ἁπλούστερος ἦτο ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων τοσούτῳ μᾶλλον, φυσικά, ἡ κρήνη ἦτο τὸ κέντρον τῶν συμβαινόντων. Σκηναὶ ἐρωτικαί [3], ἢ δολοφονίαι [4], τεράτων φόνοι [5] καὶ μάχαι [6] ὅλαι ἐκεῖ που πλησίον συνέβαινον. Πολλάκις τῆς ἡμέρας αἱ γυναῖκες, ἐνίοτε καὶ οἱ ἄνδρες [7], ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην πρὸς ὑδροφορίαν. Ἐκεῖ συνηντῶντο καὶ ἀντήλασσον ζωηρὰς ὁμιλίας· ἐκεῖ ὁ νέος ἀνέμενε τὴν ἔλευσιν τῆς κόρης [1]. Οὐ μόνον δ' αἱ δοῦλαι [2] καὶ αἱ αἰχμάλωτοι [3] ἐκόμιζον τὸ πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν ὕδωρ, ἀλλ' ὡς πολλαχοῦ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ ὕμνων βλέπομεν καὶ αἱ τῶν βασιλέων [4] θυγατέρες τὸ αὐτὸ ἐποίουν, καὶ αὐτοὺς δ' ἔτι τοὺς θεοὺς ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων συχνάκις ἔπλαττεν ὑδροφοροῦντας [5].

Ἀλλὰ πλὴν τῶν βιοτικῶν καὶ πρὸς θρησκευτικὰς ἀνάγκας καὶ σκοποὺς αἱ κρῆναι μεγάλως ἐχρησίμευον. Σπουδαίως δ' ἐτιμῶντο αἱ παρὰ τὰ ἱερὰ τεμένη μάλιστα εὑρισκόμεναι: Ἐν Δελφοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ κρήνῃ Κασταλίᾳ ἡγνίζοντο οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος [6], ἐκ τῆς Ἐννεακρούνου Καλλιρρόης ἐν Ἀθήναις ἐκομίζετο τὸ «νυμφικὸν λουτρόν» [7], ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ οἱ ἔφηβοι οὐδὲ κατ' αὐτὸν τὸν ὅρκον των παρέλειπον τὴν πρὸς τὰς κρήνας τῆς χώρας των ἐπίκλησιν [8].

Οὐχ ἧττον δὲ συνήθως ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ κρῆναι καὶ ὡς λουτρά [9], θερμὰ ἢ ψυχρὰ καταιονητικά, ἀπαραιτήτως μὲν ἐν τοῖς Γυμνασίοις [10] καὶ τοῖς Ἀσκληπιείοις, συχνάκις δὲ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, ὡς διδάσκουσι πλεῖσται ἀγγειογραφίαι [11].

Πολυάριθμα εἶνε τέλος τὰ χωρία τῶν ἀρχαίων

[1] Σπανίως παραστάσεις κρηνῶν ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἀγγείων διαφόρου χρήσεως. Οὕτως ἔχομεν δέκα τέσσαρας τοιαύτας παραστάσεις ἐπὶ ληκύθων, δύο ἐπὶ πυξίδος, δύο ἐπὶ πελίκης, μίαν ἐπὶ ἀλαβάστου, μίαν ἐπὶ κύλικος, δύο ἐπὶ κρατῆρος καὶ μίαν ἐπὶ ἀρυβάλλου.

[2] Καὶ ἐν ταῖς λαϊκαῖς τῆς σήμερον παραδόσεσι παρὰ μαρμαρόκτιστόν τινα πηγὴν (μαρμαροχρουσοπηγὴν) ἡ φαντασία τῶν νέων καὶ νεανίδων φαντάζεται ἐνδιαιτωμένην τὴν Μοῖραν, τὸν καλὸν ἢ κακὸν δαίμονα ἑκάστου ἀνθρώπου (πρβ. Πολίτην Λαογραφ. τ. Γ' σ. 5, 8 καὶ Ἡρειώτην, Συμβολὴ κλ. σ. 13).

[3] Παυσαν. Η' 47. 4. Ἀπολλοδ. III, 9, 1.

[4] Φερεκύδ. Ἀπόσπ σ 187 Σχολ. Εὐρ. Φοιν. 54.

[5] Ὁμηρ. ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 300.

[6] Πρβ. τὸ ἀγγεῖον Annali d. Inst. II πίν. 50 = Winnefeld Beschr. 388 = Priene 79.

[7] ἀγγεῖον Museo Etrusco πίν. XVII.

[1] Καὶ σήμερον ἔτι ἐν Μακεδονικοῖς χωρίοις παρὰ τὴν κρήνην καραδοκοῦσιν οἱ νέοι ὅπως ἀπαγάγωσι τὰς μελλούσας συζύγους των.

[2] Ὀδ. γ 429. Ἀριστ. Λυσ. 330.

[3] Ἰλ. Ζ 457.

[4] Ὀδ. κ 108 ἑ. Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δήμ. 106. Πβλ. καὶ Ἀριστ. Λυσ. 327.

[5] Ἡσιόδ. Θεογον. 780 (Ἶρις), Ἀπόλλων ἐπὶ ἀγγείου Ἐργοτίμου Furtw.-Reichh. G. W. πίν. 1, Ἡρακλῆς ἐπὶ ἀγγείου Furtw. Beschreibung der Vasensammlung zu Berlin 4027.

[6] Εὐριπ. Ἴων 95.

[7] Θουκ. Β' 15. Πολυδ. Γ' 43 πβλ. καὶ λουτροφόρους.

[8] Larfeld, Griech. Epigr.[3] 314.

[9] Περὶ τῶν κρηνῶν ὡς λουτρῶν ὅρα Sudhof, Aus dem antiken Badewesen 1910.

[10] Petersen, Das Gymnasium der Griechen 40 σημ. 13.

[11] Ὅρα τὴν εἰκόνα 23.

συγγραφέων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ποικίλας τῶν θεῶν καὶ νυμφῶν σχέσεις πρὸς τὰς κρήνας καὶ εἰς τοὺς πολλαπλοῦς σχετικοὺς μύθους, οἵτινες ἐνωρίτατα ἑκασταχοῦ ἀνεπτύχθησαν.

Τοσαύτη δέ, συνελόντι εἰπεῖν, ταῖς κρήναις σημασία ἀπεδόθη, ὥστε καὶ πόλεις ἀπὸ τούτων ὠνομάσθησαν [1] ἢ ὀνομασταὶ ἐγένοντο [2] καὶ ἰδία ἐν Ἀθήναις ἀρχὴ ἐπὶ τῶν κρηνῶν κατεστάθη [3] καὶ τῆς κρηναίας νύμφης ἡ εἰκὼν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς οἰκείας πόλεως ἐτέθη [4].

Ἐκ τῶν εἰρημένων εὐκόλως ἐξηγεῖται καὶ ὁ σχετικῶς μέγας ἀριθμὸς τῶν μετὰ κρηναίων παραστάσεων ἀγγείων, ἅτινα περιεσώθησαν μέχρι ἡμῶν κατεσπαρμένα ἀνὰ τὰς ποικιλωνύμους συλλογὰς τῆς ὑφηλίου. Τὰ ἀγγεῖα τῶν συλλογῶν τούτων ἔχουσι τὰ πλεῖστα δημοσιευθῆ εἰς ποικίλα συγγράμματα ἢ περιοδικὰ καὶ κατὰ λίαν διαφόρους ἐποχάς, μεγάλως δ᾽ ὡς ἐκ τούτου δυσχεραίνεται ἡ μελέτη τῶν σχημάτων τῶν κρηνῶν, τῶν δύο εἰρημένων αἰώνων. Καὶ ναὶ μὲν εὕρηταί τις συναγωγὴ κρηναίων παραστάσεων ἐν τῷ λεξικῷ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Daremberg καὶ Saglio, ἐν λέξει fons, ἀλλὰ τὸ αὐτόθι εἰκονιζόμενον ὑλικὸν ἀμυδρὰν μόνον καὶ στοιχειώδη δύναται νὰ παράσχῃ ἰδέαν τῆς ποικιλίας τῶν κρηναίων οἰκοδομημάτων. Συστηματικὴ καὶ πλήρης συγκέντρωσις πάντων τῶν τύπων τῶν ἐπὶ ἀγγείων εἰκονιζομένων κρηνῶν, ἀπὸ τοῦ ἁπλουστάτου μέχρι τοῦ συνθετωτάτου, δὲν ἔχει γίνη μέχρι τοῦδε. Τούτου δὲ τοῦ κενοῦ τὴν πλήρωσιν σκοπεῖ ἡ παροῦσα μελέτη [5].

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σχημάτων τῶν κρηνῶν θὰ προτάξωμεν γενικά τινα περὶ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν οἱ ἀγγειογράφοι παρέστησαν τὰς κρήνας.

Τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμενα εἴτε ὁλόκληρα οἰκοδομήματα εἴτε ἁπλᾶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κακῶς τὰ πολλὰ καὶ προχειρότατα σχεδιαζόμενα, ἐτίθεντο, σχεδὸν πάντοτε, ὡς βοηθητικὰ συμπληρώματα πρὸς τελειοτέραν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς εἰκονιζομένης παραστάσεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὰ ἑκάστοτε ἐν ταῖς ἀγγειογραφίαις παριστώμενα οἰκοδομήματα ἐτίθεντο ὡς σύμβολα πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ τόπου, παρ᾽ ὃν ὑπετίθετο ἐκτυλισσόμενος ὁ εἰκονιζόμενος μῦθος. Ὁσάκις δ᾽ ἦτο ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ὡρισμένον οἰκοδόμημα ὁ ἀγγειογράφος δὲν ἐβασανίζετο νὰ ἀποδώσῃ τὰς ἀναλογίας ἢ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ ἀλλ᾽ ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ του προσγράφων εἴτε τὴν λέξιν κρήνη (ἀγγεῖον Ἐργοτίμου, Συλλογὴ Torlonia), εἴτε αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς κρήνης (ΚΑLIPOE Akropolisscherben Πίν. 47, 732) ἐνίοτε δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὸ εἶδος (KALIPE KPENE Brit. Mus. Cat. of vases B 331), εἴτε καὶ διὰ τῶν συμβόλων, ἅτινα κρατοῦσι τὰ παρὰ τὴν κρήνην δρῶντα πρόσωπα (ἀγγεῖον Ἀμυμώνης Monumenti Ined. IV πίν. XIV). Φανερὸν λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται, ὅτι οὔτε ὑπὸ κλίμακα ἐσχεδιασμένας ἐπὶ τῶν ἀγγείων θὰ εὕρωμεν τὰς κρήνας, οὔτε λεπτομερείας τῆς συνθέσεώς των ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν θὰ πορισθῶμεν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων (ἀγγεῖον Ἐργοτίμου Furtw.-Reichhold Griechische Vsm. Πίν. 1-2). Συμβαίνει μάλιστα ἡ ἐλευθερία τοῦ τεχνίτου νὰ προβαίνῃ εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ παραλείπωνται ὁλόκληρα σπουδαῖα οἰκοδομικὰ μέρη (θριγκὸς ἄνευ ἐπιστυλίου ἢ ζωφόρου κλπ.). Ὁσηδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτο ἡ περὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἐλευθερία τοῦ τεχνίτου τὸ θεμελιῶδες σχῆμα, αἱ ἐν κατόψει γενικαὶ γραμμαὶ τῆς κρήνης εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδίδωνται πιστῶς ἐπὶ τοῦ ἀγγείου. Ὁ ἀγγειογράφος ἠδύνατο νὰ παραλείπῃ ἢ νὰ προσθέτῃ λεπτομερείας εἰς τὰ σχέδια, ἡ καθόλου ὅμως διάταξις τῶν οἰκοδομημάτων του δὲν ἦτο ἰδία αὐτοῦ ἐφεύρεσις ἀλλὰ μίμησις προτύπων συγκεκριμένων, ἅτινα καθ᾽ ἡμέραν ἔβλεπε. Τὰ ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν ἐξαγόμενα θεμελιώδη ταῦτα πρότυπα σκοπεῖ νὰ περιγράψῃ ἡ παροῦσα μελέτη.

Μίαν ἔτι παρατήρησιν θὰ προτάξω τῆς περιγραφῆς: Πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμεναι κρῆναι εἶναι κρῆναι *ῥέουσαι* (Laufbrunnen). Καὶ ὅμως τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων, ἐφ᾽ ὧν τοιαῦται κρῆναι εἰκονίζονται, ἀνήκουσιν εἰς τὸν ϛ´ π. Χ. αἰῶνα, τὴν ἐποχὴν δηλονότι τῶν τυράννων, καθ᾽ ἣν κατε-

[1] Θουκ. III. 105, 106. Διοδ. XVI, 3, 8. Στράβ. 7 σ. 331.

[2] Πινδ. Ὀλυμπ. XIII 86. Ἡροδ. V 92, 2. Ovid. Met. VII 391. Pont I, 3, 75.

[3] Πολυδ. Ὀνομ. 8. 113. Φώτ. 177, 22.

[4] Head, Hist. Num. 405. (Κόρινθος).

[5] Εἰς τὴν συναγωγὴν ἐν γένει τῶν ἐπὶ ὑδριῶν παραστάσεων κρηνῶν οὐκ ὀλίγον ἐβοήθησεν ἡμᾶς καὶ ἡ περὶ τοῦ σχήματος τῶν ὑδριῶν ἀξιόλογος μελέτη τῆς Δ[δος] E. Fölzer Hydria, München 1909.

σκευάσθησαν αἱ ὀνομασταὶ λίθιναι κρῆναι (Ἐννεάκρουνος, Πειρήνη, Γλαύκη, Θεαγένους Μεγάρων) αἵτινες, ὡς αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν [1], ἦσαν πᾶσαι **ἀρυκρῆναι** (Schöpfbrunnen). Ἡ ἀποστροφὴ αὕτη τῶν ἀγγειογράφων πρὸς τὸ σπουδαιότατον ἐν χρήσει κρηνῶν εἶδος αἰτίαν ἔχει λόγους τεχνικούς. Ἀείποτε μὲν μάλιστα δὲ κατὰ τὸν Ϛ′ π. Χ. αἰῶνα ἀρυκρῆναι δὲν ἦσαν εὔκολοι πρὸς ἀπεικόνισιν. Ὁ Πεισιστράτειος τεχνίτης δεσμευόμενος ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ αὐστηροῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ ἀγνοῶν τελείως τὴν προοπτικήν, ἦτο ἠναγκασμένος νὰ εἰκονίζῃ ἑκάστοτε τὴν κρήνην κατὰ προβολὴν ὀρθήν, προσβλέπων αὐτὴν εἴτε ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἴτε ἐκ τῶν πλαγίων. Προκειμένης ὅμως τῆς παραστάσεως ἀρυκρήνης πῶς νὰ εἰκονίσῃ ὁ τεχνίτης τὴν ψυχὴν τῆς κρήνης, τὸ ὕδωρ, ἀφ᾽ οὗ ἡ μὲν ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔκειτο βαθύτερον τοῦ ἐδάφους, κεκρυμμένη ἐν τῇ δεξαμενῇ, τὸ δὲ ὑδρευόμενον πρόσωπον ἵστατο πολὺ ἀνώτερον, πρὸ τοῦ λιθίνου παραφράγματος, ὅθεν ἔρριπτεν εἰς τὴν δεξαμενὴν τὴν ὑδρίαν; Ἔπειτα, πρὸς τῇ εἰρημένῃ δυσκολίᾳ ἡ παράστασις ἀρυκρηνῶν εἶχε καὶ ἄλλο μειονέκτημα. Ἐπειδὴ ἐν ταῖς κρήναις ταύταις οἱ κρουνοὶ τροφοδοσίας εὑρηνται εἰς ταπεινὸν συνήθως ἐπίπεδον δὲν ἦσαν πόρρωθεν ὁρατοὶ καὶ δὲν διεμορφοῦντο τὰ στόμια αὐτῶν λεοντοπρόσωπα. Θὰ ἔλειπε λοιπὸν ἐκ τῆς εἰκόνος τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν γραφικότητα καὶ ζωὴν προσδίδον στοιχεῖον, τὸ ῥέον δηλ. ὕδωρ καὶ αἱ πρὸς τὸν λέοντα κρηνοφύλακα σχετικαὶ μιμικαὶ θρησκευτικαὶ χειρονομίαι [2] τῶν ὑδρευομένων, ἡ δ᾽ ὅλη παράστασις θ᾽ ἀπέβαινε ξηρά τις παράταξις ὑδροφορούντων. Αἱ εἰρημέναι δυσκολίαι ἠνάγκαζον τὸν ἀγγειογράφον νὰ ἀπορρίπτῃ τὴν παράστασιν ἀρυκρηνῶν νὰ προτιμᾷ δὲ πάντοτε τὰς ῥοοκρήνας. Ῥοοκρήνας ὅμως τοῦ Ϛ′ π. Χ. αἰῶνος, οἷαι αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμεναι, δὲν ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ μέχρι σήμερον, τὸν δὲ λόγον τῆς σπάνιος αὐτῶν διδάσκουσιν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀγγεῖα. Πράγματι ἂν ἐξετάσωμεν μετ᾽ ἐπιστάσεως τὰς ἐπ᾽ αὐτῶν παριστωμένας κρήνας θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ ἀναλογίαι τῶν διαφόρων αὐτῶν μελῶν, μάλιστα δὲ τῶν κιόνων, δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὰς ἀναλογίας τὰς κρατούσας ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ὑπέρμετρος τῶν κιόνων ῥαδινότης, τὰ ταπεινὰ ἐπιστύλια κλπ. δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι μόνον ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι αἱ κιονοστοιχίαι ἦσαν ξύλιναι [1]. Οὗτος δὲ εἶνε βεβαίως ὁ λόγος δι᾽ ὃν καὶ οὐδεμία τοιαύτη κρήνη διετηρήθη μέχρι σήμερον. Ῥοοκρῆναι καὶ ἀρυκρῆναι συνυπῆρξαν κατὰ πᾶσαν ἐποχήν, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν συστημάτων τούτων δὲν ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἑκάστοτε συρμοῦ ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ σχετικοῦ ὑψομέτρου, καθ᾽ ὃ ἐνεφανίζετο ἑκάστοτε ἡ ὑδροφόρος φλὲψ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἡ στοιχειώδης καὶ ταχίστη ἅμα παράστασις κρήνης ἐπὶ ἀγγείου εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ πεδίου τοῦ ἀγγείου ἀπεικόνισις ἁπλοῦ κρουνοῦ, αὐλοσχήμου ἢ λεοντοπροσώπου, οἱονεὶ αἰωρουμένου ἐν τῷ κενῷ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μάλιστα παραλείπεται ἐνίοτε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος ἡ δήλωσις. Τοιαῦτα μεμονωμένα στόμια, συμβολίζοντα βεβαίως κρήνας, ἀπαντῶσι συνήθως ἐπὶ ἐνταφίων μελανογράφων ληκύθων (Brit. Mus. Cat. B 338, F 239, Coll. Couve Cat. du Musée d'Athènes 552, 1026, 1791). Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ κρήνη, ἣν εὑρίσκομεν ἐπὶ τῆς ἐκ Ficoroni πυξίδος [2] (εἰκ. 1). Ἐνταῦθα ἡ ἀνώμαλος τοῦ βράχου ἐπιφάνεια περὶ μὲν τὸ σημεῖον ἐκροῆς τοῦ ὕδατος ἐλαξεύθη εἰς λεοντοκεφαλήν, ἡ δὲ λοιπὴ ἀφείθη ἀκατέργαστος. Παρὰ τὸ λεοντόκρανον εὑρηται ἀνηρτημένη δι᾽ ἥλου ἀπὸ τοῦ βράχου κύλιξ, ὁμοία τῇ τοῦ πίνοντος. Ὅτι τοιαῦτα ποτήρια, πρὸς χρῆσιν μάλιστα τῶν ὁδοιπόρων, ἀνηρτῶντο συνήθως παρὰ τὰς κρήνας πιστοποιεῖ καὶ ἐπιγραφὴ ἐκ Λεβαδείας, ἐν ᾗ ἀναφέρεται, ὅτι ὁ τὴν κρήνην κατα-

[1] Τῆς Ἐννεακρούνου εὑρέθησαν λείψανα τοῦ λιθίνου παραφράγματος μαρτυροῦντα, ὅτι ἦτο ἀρυκρήνη. Ἀναπαρίσταται δ᾽ ὡς ῥέουσα μόνον ἕνεκα τῶν ἀγγειογραφιῶν Br. Mus. Cat. B 331 καὶ Akropolis Scherben πίν. 47, 732). Ἡ Γλαύκη Am. J. Arch. 1910 σ. 19 ἑ. καὶ ἡ Πειρήνη ἑ. ἀ. 1900 σ. 204 ἑ. ἦσαν ἀρυκρῆναι· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεαγένους ἐν Μεγάροις Ath. Mitt. XXV, πίν. 8, ἵνα τὰς σπουδαιοτάτας ἀναφέρω. Μόνον ἡ Κασταλία ἦτο ῥέουσα, ἀλλ᾽ ἄνευ κιονοστοιχίας· μεταγενέστεραι δ᾽ εἶνε κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην καὶ αἱ διακοσμητικαὶ παραστάδες, ἃς ἔφερε.

[2] Περὶ τούτων ὅρα τὴν ὡραίαν πραγματείαν τοῦ Bogajewskij ἐν Journal du Ministère de l'Instr. Publique 1911, 1-27 (ῥωσιστί), ἧς περιληπτικὴν προφορικὴν μετάφρασιν ὀφείλω εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ φίλου καθηγητοῦ κ. Α. Ἀδαμαντίου.

[1] Ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου François κρήνη εἶχε τοὺς κίονας ξυλίνους ἀπέδειξεν ὁ Vallois ἐν Rev. Archéol. 1908 σ. 359. Ὁ Tarbell ἀντιθέτως παραδέχεται (AJA 1910 σ. 429) ὅτι ἡ ῥαδινότης τῶν κιόνων ὀφείλεται παντοτε εἰς τὴν κακὴν σχεδίασιν.

[2] Braun, die Ficoronische Cista Leipzig 1849 Πίν. I-III.

26· 1· 17.

σκευάσας ἀνέθηκε καὶ τὰ . .]τηρίδια, ἔνθα συμπληρωτέον ποτηρίδια ἢ κρατηρίδια.

Εἰκὼν 1.

Τὸ ἀνωτέρω καθαρῶς ἀγροτικὸν σχῆμα κρήνης ἐφηρμόζετο βεβαίως εἰς μέρη ἐξοχικά, οἷον προϋποτίθησι καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πυξίδος εἰκονιζόμενον ἀργοναυτικὸν ἐπεισόδιον. Ἐντὸς τῶν πόλεων ἡ πέριξ τοῦ κρουνοῦ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου ἐλειαίνετο ἢ ἐκτίζετο μέχρι τῆς βάσεως, ἔνθα καὶ ἐτίθετο συνήθως λίθινον ὑπόθημα, χρησιμεῦον πρός τε τὴν παρα-

Εἰκὼν 2.

κώλυσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ὕδατος ὑποσκαφῆς τοῦ κάτωθεν ἐδάφους καὶ σύναμα ὡς βάθρον πρὸς στήριξιν τῆς πρὸς πλήρωσιν ὑδρίας. Παραδείγματα τοῦ δευτέρου τούτου εἴδους παρέχουσιν ἡ ἀπεικονιζομένη (εἰκ. 2) μελανόγραφος ἐξ Ἐρετρίας λήκυθος τοῦ Ἐθν. Μουσείου (ἀκαταλόγιστος εἰσέτι), ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ Μουσείου (Collignon Couve 12481), μία ὑδρία καὶ δύο πυξίδες τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (Brit. Mus. Cat. of Vas. E 159, E 772, E 814), ἑτέρα ὑδρία ἐν Λούβρῳ (Pottier F 324=Inghirami Vasi fittili XLIV) καὶ ἄλλη ἐν τῷ Ὑπουργ. τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Βερολίνου. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς κρήνης παριστᾷ καὶ τὸ πήλινον εἰδώλιον Martha Catalogue des fig. de la Sté Arch. d'Athènes 886 = Dumont-Chaplain Céra mique πίν. XIX.

Ἡ κατακόρυφος τοῦ βράχου ἐπιφάνεια διεμορφώθη ἀλλαχοῦ ὡς τράπεζα ἐντὸς τοῦ ἐξέχοντος καλύμματος τῆς ὁποίας ἐλαξεύθησαν τρεῖς (Brit. Mus. Cat. E 204) ἢ τέσσαρες (Monum. In. I 26) ὀπαί, ἀφ' ὧν διὰ κωνοειδῶν κρουνῶν ἐξέρρεε τὸ

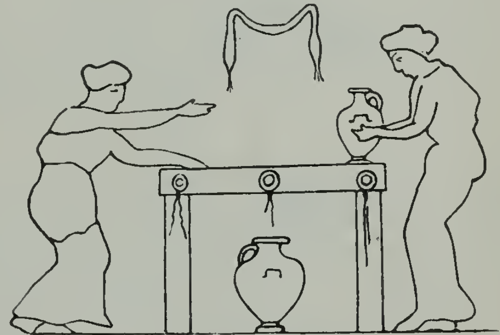

Εἰκὼν 3.

ὕδωρ (εἰκ. 3). Τὸ δὲ ἐξέχον κάλυμμα ἐχρησίμευεν ἐν ταὐτῷ καὶ ὡς στήριγμα πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ὤμου ἢ τῆς κεφαλῆς τοποθετήσεως τῆς πληρωθείσης ὑδρίας.

Ὅταν τὸ ὑδροφόρον στρῶμα εἶχε φορὰν ἢ εὕρισκε διέξοδον περίπου κατακόρυφον, τὸ δ' ὕδωρ ἀνέβρυεν ὡς πῖδαξ, ἐλαξεύετο ὁ βράχος πανταχόθεν ἄλ-

Εἰκὼν 4.

λοτε μὲν ὡς προστομιαῖον μετὰ κρουνοῦ αὐλοσχήμου (Annali d. I. 1850 Tav. d'agg. E. F) (εἰκ. 4), ἄλλοτε δ' ὡς κορμὸς δένδρου στεφόμενος ἄνω ὑπὸ

λεοντοκεφαλῆς (εἰκ. 5) ἢ ἡμιόνου κεφαλῆς (εἰκ. 6). Τοιαῦται κρῆναι, ἐστεμμέναι συνήθως διὰ ταινιῶν

Εἰκὼν 5.

καὶ κλάδων ἀπαντῶσι συνηθέστατα ἐν μελανογράφοις παραστάσεσιν εἰκονιζούσαις τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως

Εἰκὼν 6.

φόνον τοῦ Τρωΐλου [1] (εἰκ. 7) ἢ τὰ Ἡράκλεια λουτρά [2] (Ἀθῆναι Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 9684. Βερολῖνον

Εἰκὼν 7.

Furtwängler, Beschr. der Vas. zu B. 4027. Βιέννη Masner, Österr. Mus. 221. Βοστώνη Museum of Fine Arts 324. Karlsruhe Winnefeld Vas. zu K. 186. Λονδῖνον Brit. Mus. Cat. B 229, B 324, B 542.

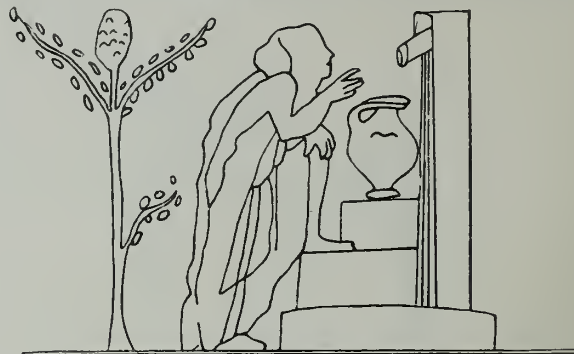

Εἰκὼν 8.

Πετρούπολις Stephani Ermitage 1588). Ἄλλοτε πάλιν ὁ βράχος λαξεύεται ἐπιμελῶς εἴτε ὡς στήλη

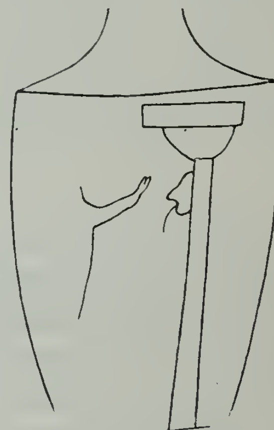

Εἰκὼν 9.

ἀπολήγουσα ἐμπρὸς εἰς ῥαβδωτὸν ἡμικιόνιον (Collignon-Couve 1429, 3848, 12481) (εἰκ. 8) εἴτε ὡς κίων δωρικὸς μετ' ἄβακος καὶ ἐχίνου (εἰκ. 9) (Μου-

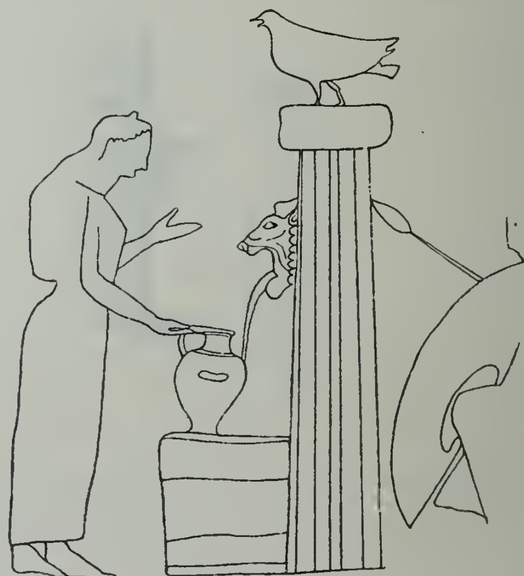

Εἰκὼν 10.

[1] Ἰλ. Ω 257.

[2] Ἀριστ. Νεφ. 1051. Φώτ. ἐν λέξει.

σεῖον Θηβῶν Ρειτσώνας τάφ. 18) ἢ καὶ ἄνευ ἐχίνου (εἰκ. 10) (Br. Mus. F 493, B 325. Furtwängler, Beschr. 1694. Stephani, Ermitage 1612), κατὰ τὸ ἄνω τρίτον τοῦ ὁποίου τίθεται αὐλόσχημος κρουνὸς ἢ λεοντόκρανον. Κατὰ πάσας δὲ τὰς εἰρημένας περιπτώσεις παρὰ τὸν πόδα τοῦ βράχου — ἢ τοῦ τοίχου — τοποθετεῖται βαθμὶς λιθίνη, ἥτις, ὅταν τὸ ὕψος τοῦ κρουνοῦ εἶνε μέγα δύναται καὶ νὰ τριπλασιασθῇ (Berlin, Kultusministerium) (εἰκ. 8). Ἐνίοτε ἀντὶ τῆς εἰρημένης βάσεως τίθεται λεκάνη σχήματος περιρραντηρίου (εἰκ. 4 καὶ 10) (ἀγγεῖον Τιμονίδου Ath. Mitt. 1905, πίν. VIII. Annali 1850 Tav. d'agg. E.F. Gerhard, Aus. Vb. E 12).

Τὰ περιγραφέντα σχήματα κρηνῶν ἢ μᾶλλον *βρύσεων* ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσι μόνον προκειμένης τῆς χρήσεως μικρᾶς παροχῆς φλεβὸς ὕδατος καὶ εἰς μέρη οὐχὶ λίαν συχναζόμενα. Προκειμένης ὅμως τῆς ὑδρεύσεως πόλεων τὰ ἄχρι τοῦδε περιγραφέντα εἴδη δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἐπαρκέσωσιν, ἀφ' οὗ ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κρουνοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ πληρωθῶσι μετ' ἀλλήλας ἐξῆς αἱ ὑδρίαι, τοῦθ' ὅπερ θ' ἀπῄτει βεβαίως μακρὰν ἀναμονὴν τῶν ὑδρευομένων. Παρίστατο λοιπὸν ἐντὸς τῶν πόλεων ἀνάγκη αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κρουνῶν. Ἡ αὔξησις ὅμως πάλιν αὕτη τῶν κρουνῶν θὰ ἐπέφερεν — ἂν ἦτο μικρὰ ἡ παροχὴ — τὴν μείωσιν τῆς ἀνὰ στόμιον παροχῆς τῆς κρήνης. Ἀλλὰ τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἐθεραπεύετο εὐκόλως διὰ τῆς κατασκευῆς συλλεκτηρίου δεξαμενῆς ἀνακτωμένης κατὰ τὴν νύκτα τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν δαπανηθὲν ὕδωρ, χρησιμευούσης δ' ἐν ταὐτῷ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ποικίλων φορητῶν ὑλῶν κάθαρσιν τοῦ ὕδατος [1]. Ἐπειδὴ δ', ὡς γνωστόν, τοῦ ὕδατος αἱ χρησταὶ ἰδιότητες καὶ ἡ σταθερὰ θερμοκρασία διατηροῦνται τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ περισσότερον προφυλάσσεται ἡ ἐπιφάνειά του ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων, ἐλήφθη φροντὶς ὅπως ἡ συλλεκτήριος δεξαμενὴ ᾖ πάντοτε κεκαλυμμένη διὰ στέγης. Διὰ τῆς κατασκευῆς ὅμως τῶν εἰρημένων διατάξεων ἡ κρήνη ἐλάμβανε πλέον τὴν μορφὴν κτιρίου, τοὺς περιβάλλοντας τὸ ὁποῖον τοίχους — ὁσάκις ἦσαν ὁρατοὶ — δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ καταλίπῃ γυμνοὺς ἡ καλαισθησία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὐ μόνον δὲ διακοσμητικοὶ ἀλλὰ καὶ σκοπιμότητος λόγοι ἐπέβαλλον τὴν πρὸ τοῦ φέροντος τοὺς κρουνοὺς ἐκροῆς τοίχου κατασκευὴν στοᾶς ἁπλῆς, ἧς τὴν ὀροφὴν ἐσχημάτιζε συνήθως αὐτὴ ἡ τῆς δεξαμενῆς στέγη, προεκτεινομένη. Ἐν τούτοις καίτοι ἡ κατασκευὴ στοᾶς εἶνε ἀκολουθία τῆς ἱδρύσεως δεξαμενῆς δὲν πρέπει νὰ ὑποθέτωμεν, ὅτι ἡ συλλεκτήριος δεξαμενὴ εὑρίσκετο πάντοτε εὐθὺς ὄπισθεν τοῦ φέροντος τοὺς κρουνοὺς τοίχου· διότι, ὡς καὶ σήμερον συμβαίνει, ἡ δεξαμενὴ ἠδύνατο νὰ κεῖται καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπωτέρω, μετοχετευομένου τοῦ ὕδατος αὐτῆς διὰ σωλήνων εἰς κρουνοὺς εὑρισκομένους εἰς μέρος τῆς πόλεως πλησιέστερον καὶ προσιτώτερον. Ταύτην δὲ μάλιστα τὴν κατηγορίαν φαίνεται ὅτι εἰκονίζουσι καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεων κατὰ ποικίλας διατάξεις, ἃς εἰκονίζουσι τὰ κάτωθι σχήματα (εἰκ. 11), εἰς ὧν τὴν ἐξέτασιν ἤδη μεταβαίνομεν.

Τὰς δύο θεμελιώδεις διατάξεις κρηνῶν ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σχήματα δύνανται νὰ παραχθῶσι, παρέχουσι τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α καὶ Β σχέδια (εἰκ. 11). Ἐκ τούτων τὸ Α ἐξάγεται ἐκ τριῶν ἀγγειογραφιῶν τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὧν μία ἐν Νεαπόλει (Heydemann, die Vasensammlung zu Neapel 690) (εἰκ. 12), ἑτέρα ἐν Βερολίνῳ (Furtwängler, Beschreibung κλπ. 3297) καὶ ἡ τρίτη ἐν Karlsruhe (Winnefeld, Vas. zu K 388) (εἰκ. 13).

Αἱ κρῆναι τοῦ σχήματος τούτου ἔχουσιν ἐν κατόψει τὸ σχῆμα πεῖ, τὰ δύο σκέλη τοῦ ὁποίου καταλήγουσιν ἐμπρὸς εἰς παραστάδας (εἰκ. 11, Α). Αἱ παραστάδες δ' αὗται ἀνέχουσι θριγκὸν κορυφούμενον συνήθως εἰς ἀέτωμα μετ' ἀναγλύπτων πάντοτε ἀνθεμίων ὡς ἀκρωτηρίων. Ὁ τὸ βάθος τοῦ ναΐσκου ἀποτελῶν τοῖχος φέρει κατὰ τὸ ἄνω τρίτον εἴτε αὐλόσχημον κρουνὸν (εἰκ. 13) εἴτε λεοντόκρανα (εἰκ. 12), ἓν ἢ δύο, ἀναλόγως τῆς εἰς ὕδωρ παροχῆς τῆς κρήνης. Ἡ ἐσωτερικὴ ὀροφὴ τοῦ ναΐσκου διαμορφοῦται εἰς φατνώματα (εἰκ. 12, 13), ἅτινα θὰ ἐδηλοῦντο βεβαίως διὰ χρωμάτων, ὡς ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ἐπιτυμβίων ναΐσκων συμπεραίνομεν [1]. Κατὰ δὲ τὸ κάτω τρίτον τοῦ εἰρημένου τοίχου εὕρηται

[1] Plin. Hist. Nat. XXXVII 273.

[1] Brückner, der Friedhof am Eridanos σ. 69, 77.

πάντοτε ταινία ἔγχρωμος ἁπλῆ (Karlsruhe 388) ἢ πολλαπλῆ (Furtwängler Beschr. Ant. v. Berlin 3297) φέρουσα ἔστιν ὅτε καὶ μαίανδρον (ἀγγεῖον Ἀμυμώνης) (εἰκ. 12). Ἡ ταινία δ' αὕτη προεφυλάσσετο διὰ λεπτῆς προεχούσης πλακός, ἐν εἴδει ῥυμοῦ, χρησιμευούσης εἰς τὴν ἐναπόθεσιν ἀναθημάτων καὶ εἴ τινος ἄλλου σκεύους. Τέλος ἐπὶ τῆς βάσεως ἐφ' ἧς ἵσταται τὸ ναΐδιον τίθεται ἐνίοτε ἐσωτερικῶς ταπεινή τις πλίνθος πρὸς ἀποφυγὴν φθορᾶς τοῦ δαπέδου. (Ἀγγεῖον Ἀμυμώνης).

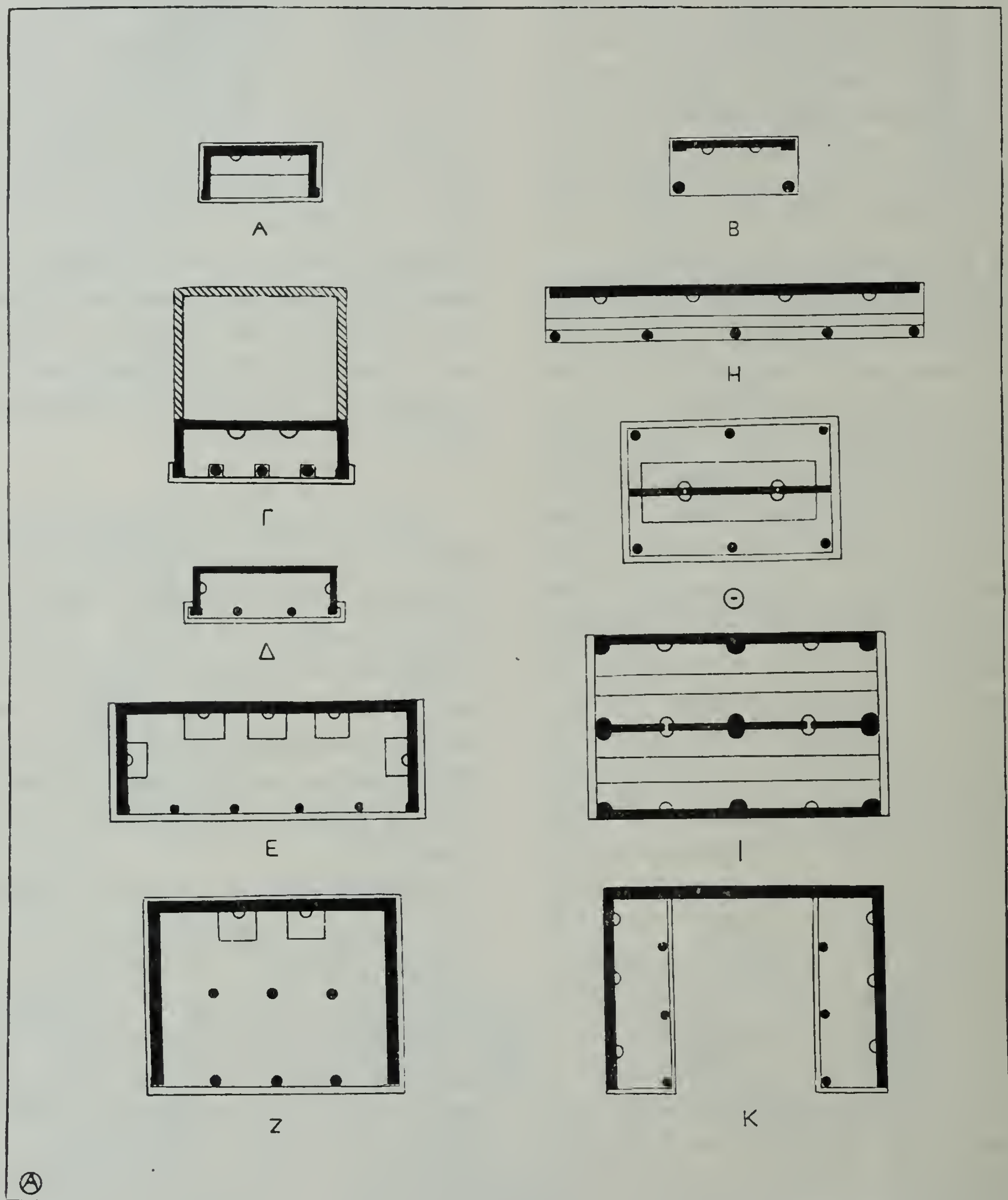

Εἰκὼν 11.

Κατὰ δὲ τὸ σχῆμα Β (εἰκ. 11) ἐξαγόμενον κυρίως ἐκ τοῦ ἀγγείου Annali I, 102 (εἰκ. 14) τοῦ παριστῶντος τὰ «Παλλάδος λουτρὰ» [1] ἀντὶ παραστάδων ἔχομεν κιόνων πρόστασιν, ἀντὶ δ' ἀετώματος, ὡς ὀροφήν, ὁριζόντιον πλάκα. Ὁμοιάζει δηλ. τὸ σύνολον πρὸς τὰ ἐπὶ ἀναγλύφων σχετικῶν τῷ Ἡρακλεῖ εἰκονιζόμενα οἰκοδομήματα [1]. Οἱ κίονες

[1] Πβλ. ὕμνον Καλλιμάχου.

[1] Frickenhaus, Athen. Mitth. 1911, 113.

ἐνταῦθα εἶνε ἰωνικοὶ φέρουσι δὲ καὶ ὑποτραχήλιον ἀλλὰ στεροῦνται βάσεως. Εἶνε δὲ τρεῖς τὸν ἀριθμόν, τοῦ τετάρτου παραλειφθέντος προφανῶς, ὅπως ἐξοικονομηθῇ χῶρος διὰ τὰ γοργόνεια. Ἐκ τῶν τριῶν στύλων ὁ ἄκρος ἀριστερὸς εἶνε βεβαίως παραστὰς προσερειδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐφ' οὗ εὕρηνται οἵ τε κρουνοὶ τοῦ ὕδατος καὶ οἱ πίνακες [1] (εἰκ. 14). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ κρήνη τις ἐπὶ ληκύθου τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (Β 640), ἧς ἔχω ὑπ' ὄψει μόνον τὴν περιγραφὴν τοῦ Smith.

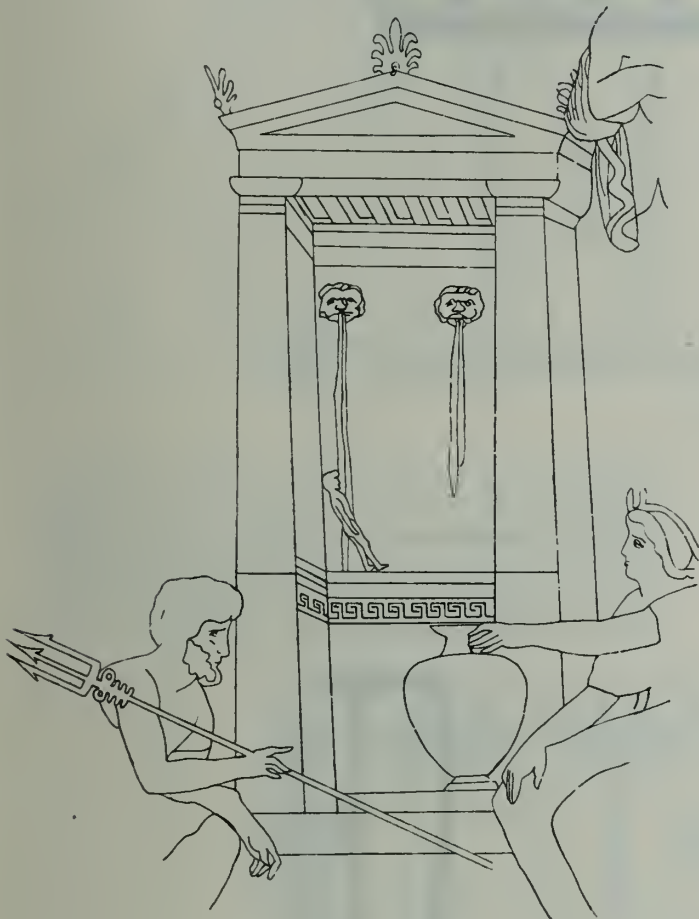

Εἰκὼν 12.

Οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες δύο τύποι νομίζω ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ κρήνας οὐχὶ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν προοριζομένας ἀλλὰ διὰ κρήνας *ἱερὰς* ἢ εὑρισκομένας *ἔν τινι τεμένει.*

[1] Ἐσφαλμένως φρονεῖ ὁ **Minervini (Annali I, 122)** ὅτι εἷς τῶν πινάκων κρέμαται ἀπὸ τοῦ κίονος. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτως ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος εἰκὼν δὲν θὰ ἦτο ἀσυμμέτρως τεθειμένη. Ἀμφότεροι οἱ πίνακες ἦσαν ἀνηρτημένοι ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τοίχου. Λίαν δὲ παράδοξος μοὶ φαίνεται καὶ ἡ γνώμη τοῦ **Julius** (ἐν **Baumeister's Denkmäler I 381)**, ὅτι τὰ γοργόνεια κρέμανται ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναΐσκου.

Ὑπὲρ τοῦ θρησκευτικοῦ δὲ χαρακτῆρος τῶν οἰκοδομημάτων τούτων συνηγοροῦσι τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα· 1ον Ὅτι τὸ σχῆμα αὐτῶν ἀπομιμεῖται πάντοτε ναὸν ἢ ἡρῷον· 2ον ὅτι ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ καὶ μόνῳ εὑρίσκονται πήλινα ἀναθήματα (κόραι [1], λουτροχόοι, πίνακες), ἅτινα ἀνέθετον, ὡς γνωστόν, αἱ κόραι κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου των· 3ον ὅτι ἀείποτε παρ' αὐτὰ ἀπεικονίζονται θεότητες (Ποσειδῶν (εἰκ. 12), Ἀθηνᾶ (εἰκ. 14), Διόσκοροι (Karlsruhe 388)· 4ον ὅτι πᾶσαι εἶνε λίθιναι, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀναλογιῶν των.

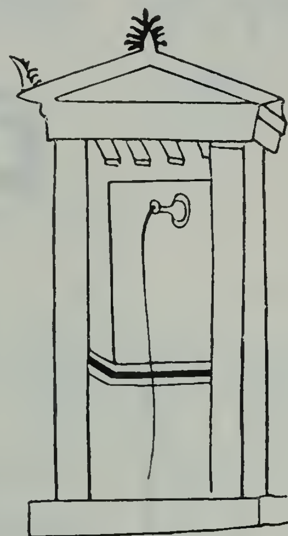

Εἰκὼν 13.

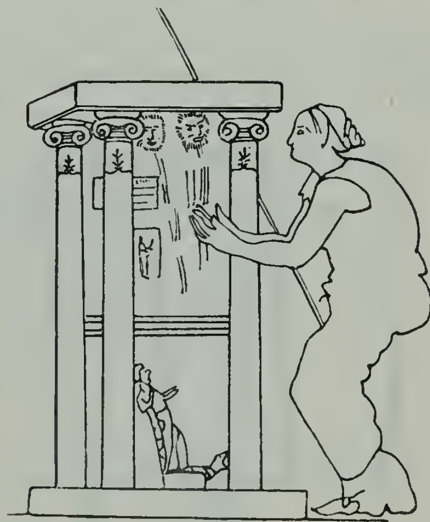

Εἰκὼν 14.

Διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ σχήματος Α, προσθήκη κιόνων μεταξὺ τῶν παραστάδων, παρήχθησαν πρω-

[1] Πλάτ. Φαῖδρ. 230 Β. Ἀνθ. Παλ. IX 326.

τον μὲν τὰ σχήματα Γ καὶ Δ (εἰκ. 11) διαφέροντα ἀλλήλων μόνον κατὰ τὴν θέσιν τῶν κρουνῶν ἐπὶ τῆς κεραίας ἢ τῶν σκελῶν τοῦ πεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀνωτέρω προκύπτον σχῆμα Ε, ὅπερ καὶ προϋποτίθησι μείζονα τῶν δύο ἄλλων εὐρυχωρίαν.

Τὸ πρότυπον τοῦ σχήματος Γ παρέχει ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Ἐργοτίμου κρήνη (εἰκ. 15) (Furtw-Reich. Gr. Vasm. πίν. 1 καὶ 2), ἐν ᾗ αἱ παραστάδες ὑποδηλοῦσι σαφῶς, ὅτι κατὰ τὰ πλάγια ἡ κρήνη δὲν ἦτο ἀνοικτὴ ἀλλ' ἐφράσσετο διὰ τοιχωμάτων διηκόντων μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν κιόνων. Κίονες

Εἰκὼν 15.

καὶ παραστάδες ἵστανται ἐνταῦθα ἐπὶ τετραγώνων πλίνθων, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο σὺν τῇ ῥαδινότητι τῶν κιόνων μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ κίονες ἦσαν ξύλινοι, μόνον δὲ πιθανῶς τὰ κιονόκρανα ἦσαν λίθινα καὶ τὰ ἐπί-

Εἰκὼν 16.

κρανα τῶν παραστάδων πήλινα. Οἱ κίονες βαστάζουσιν ἐνταῦθα θριγκὸν ἄρτιον, ἀπεικονισθέντα μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀροφὴν ὁ μὲν Reichhold[1] παραδέχεται ὅτι ἡ εἰκονιζομένη ἄνωθεν τοῦ γείσου ἐξόγκωσις (εἰκ. 15) παριστᾷ τὴν θόλον, ἥτις ἐκάλυπτε τὴν ἐσωτερικὴν συλλεκτήριον δεξαμενήν, ἄλλοι δ' ὅτι εἶνε ἀτελὴς παράστασις τοῦ ἀετώματος. Ἡ ἀκρίβεια ὅμως μεθ' ἧς ἀποδίδονται αἱ λοιπαὶ λεπτομέρειαι τῆς κρήνης συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς πρώτης ὑποθέσεως. Κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ ὀροφὴ τῆς κρήνης εἶχε κατασκευασθῆ διὰ

Εἰκὼν 17.

ξύλων ὁριζοντίων καλυφθέντων διὰ καλάμων καὶ πηλοῦ, εἰς ὃν ἐδόθη κυρτόν τι σχῆμα πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑετίων ὑδάτων. Τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο ἐξογκώνει ὀλίγον ὁ ἀγγειογράφος ὅπως, τὸ καταστήσῃ αἰσθητότερον.

Τοῦ δὲ σχήματος Δ (εἰκ. 11) τὴν διάταξιν ἐξάγομεν ἐκ πέντε ἀγγειογραφιῶν, ὧν δύο ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ (Br. M. C. B 332, B 337), μία ἐν

[1] Griechische Vasenmalerei 6.

τῇ συλλογῇ Μονάχου (Jahn, Vas. zu M. 122), μία ἐν Νεαπόλει (Fiorelli, Notizia dei vasi di Cuma IV) καὶ ἡ πέμπτη ἐν Βερολίνῳ (Furtwängler, Beschr. der V. zu B. 1910). Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ

Εἰκὼν 18.

(εἰκ. 16) ἡ κρήνη, στεφομένη ἄνω ὑπὸ ἀετώματος φέρεται ὑπὸ δύο κιόνων ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, ἄνευ βάσεων, μεταξὺ δύο ἰωνικῶν παραστάδων. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡ κρήνη παρεστάθη οὕτως εἰπεῖν ἐν τομῇ (εἰκ. 17, 18) εἴτε μεθ' ἁπλῆς ὁριζοντίας πλακός, ὡς ὀροφῆς, φερομένης ἐπὶ δωρικοῦ κίονος, εἴτε μετὰ θριγκοῦ ἐκ τριγλύφων. Εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα Δ δυ-

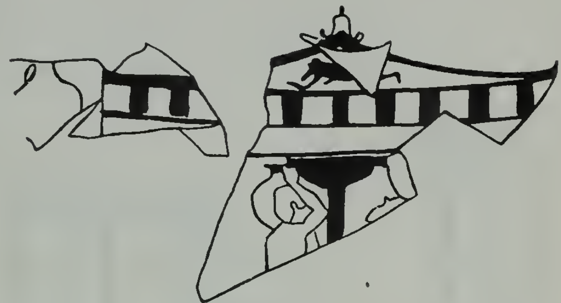
Εἰκὼν 19.

νάμεθα νὰ κατατάξωμεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος

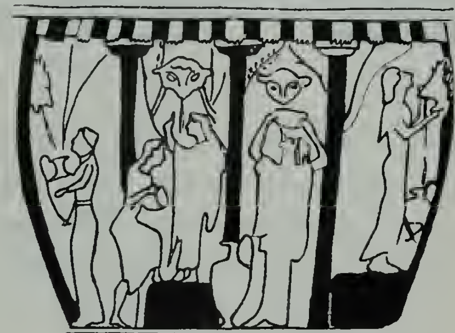
Εἰκὼν 20.

καὶ τὴν ἐπί τινος ὀστράκου ὑδρίας ἐν Λιψίᾳ εἰκονιζομένην κρήνην (Jahrbuch XI, 180). Ἡ κρήνη αὕτη

Εἰκὼν 21.

(εἰκ. 19) παρίσταται κατὰ πρόσωπον, στέφεται δ' ὑπὸ ἀετώματος, οὗτινος ἡ καμπυλότης τῶν κεκλιμένων πλευρῶν δηλοῖ σαφῶς ὅτι ἦτο ξύλινον. Ἐντὸς τοῦ τυμπάνου εἰκονίζεται σιληνὸς πρηνής.

Τέλος ἡ διάταξις τοῦ σχήματος Ε (εἰκ. 11) ἐξάγεται ἐκ τριῶν ἀγγειογραφιῶν ὧν δύο μὲν παριστῶσι τὴν κρήνην κατὰ μέτωπον (εἰκ. 20 καὶ 21) (BMC. B 329. Monum. Ined. I πίν. XXVII, 23), ἡ δὲ τρίτη (εἰκ. 22) κατὰ κρόταφον (BMC. B 330).

Τὸ συνηθέστατα ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμενον

σχῆμα κρηνῶν παρέχει ἡ διάταξις Η τῆς εἰκ. 11, ἥτις προκύπτει ἐκ τοῦ σχήματος Β τῇ προσθήκῃ ἑνὸς ἢ πλειόνων κιόνων. Καὶ ὅταν μὲν οἱ κίονες εἶνε τρεῖς ἡ κρήνη ἔχει ἀετοειδῆ τὴν στέγην καὶ εἰκονίζεται κατὰ μέτωπον (εἰκ. 23). Παραδείγματα ἐν

Εἰκὼν 22.

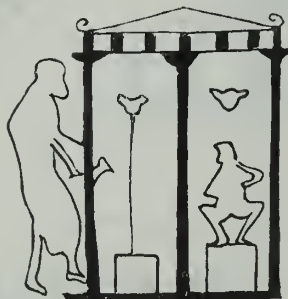

Εἰκὼν 23.

Μαδρίτῃ (Leroux, Vases du musée de Madrid πίν. XI, 66) καὶ Leyde (Roulez, Choix des vases peints du musée de Leyde πίν. XIX). Ὅταν δ' οἱ κίονες ἦσαν πλείονες, εἴτε διότι δὲν ὑπῆρχεν ἱκανὸς χῶρος, εἴτε διότι ὁ ἀγγειογράφος ἐβαρύνετο, εἰκονί-

Εἰκὼν 24.

ζετο ἡ κρήνη κατὰ κρόταφον (εἰκ. 24, 25, 26). Τῆς τελευταίας ταύτης περιπτώσεως παραδείγματα ἔχομεν τὰ ἑξῆς: ἐν Ἀθήναις: Collignon-Couve, Catalogue des vases peints 14693—Μουσείου ἀριθ. 1245. B. Graef: Akropolissch. πίν. 47 732 καὶ 740. Θήβαις: Burrows BSA 1907/8 283, 84. Βερολίνῳ: Furtwängler, Beschr. 1725, 1895, 1908, 4001. Μονάχῳ: Jahn, Vasens. 116, 118. 477.—Würzburg: Ulrichs Verz. der Samml. III, 131. Λονδίνῳ: Br. M. C. B 331, B 333, B 336, B

Εἰκὼν 25.

672 καὶ Ε 13. Νεαπόλει: Museo Etrusco II πίν. XII καὶ XVII. Πετρουπόλει: Stephani Ermitage 282.

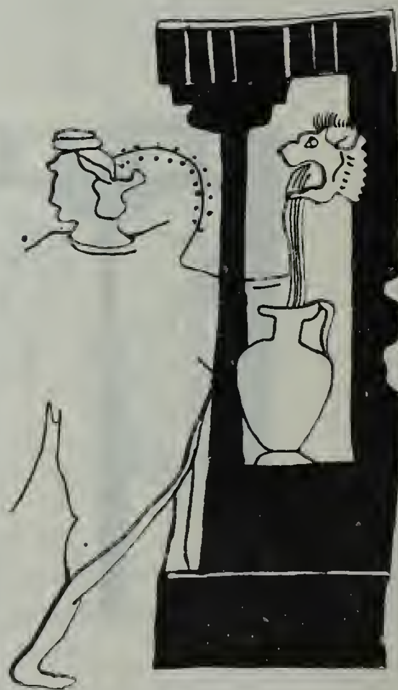

Εἰκὼν 26.

Κοινὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶνε 1ον ἡ χθαμαλότης τῶν στοῶν, αἵτινες εἶνε μόλις ὑψηλότεραι τοῦ ἀναστήματος ἀνθρώπου καὶ 2ον ἡ

μικρὰ ἀπόστασις ἐν ᾗ τοποθετοῦνται ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τοίχου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν στοὰν στῦλοι.

Ὁ φέρων τοὺς κρουνοὺς τοῖχος ἔν τισι μὲν τῶν ἄνω κρηνῶν παρέχει τὴν μορφὴν φυσικοῦ βράχου, ἐν ταῖς πλείσταις δὲ πάλιν εἶνε λεῖος. Ἡ στοὰ ἄλλοτε μὲν στερεῖται βάσεως (εἰκ. 24) ἄλλοτε δὲ βαίνει ἐπὶ ἑνὸς (εἰκ. 25), δύο (εἰκ. 26) ἢ καὶ τριῶν ἀναβαθμῶν, ὧν ἑκάστοτε ὁ ἀνώτατος ἐχρησίμευε καὶ ὡς βάθρον στηρίξεως τῶν ὑδριῶν, ὁσάκις δὲν ὑπῆρχε βάθρον ἰδιαίτερον ὑφ' ἕκαστον κρουνὸν (εἰκ. 25). Ἐπὶ ὑδρίας ἐξ Ἀκροπόλεως (εἰκ. 24) εἰκονίζεται βάθρον ὑψηλόν, συνεχές, ἐκτισμένον ἰσοδομικῶς κοσμούμενον δ' ἄνωθεν διὰ γραπτοῦ μαιάνδρου. Τὸ βάθρον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔφερε κάτωθεν τῶν κρουνῶν κοιλότητας χάριν μείζονος εὐσταθείας

Εἰκὼν 27.

τῆς ὑδρίας. Τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ βάσις τῆς ὑδρίας εἶνε ἀόρατος. Δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον ἡ κοιλότης αὕτη νὰ ἐσχηματίζετο ὑφ' ἕκαστον κρουνὸν λόγῳ τῆς ἐκ τῆς συνεχοῦς χρήσεως φθορᾶς τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου, ὡς ἀσφαλῶς συμβαίνει ἐν τῇ κρήνῃ τῆς εἰκ. 30.

Οἱ κίονες τῶν στωϊκῶν κρηνῶν ἦσαν συνήθως δωρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ πάντοτε ξύλινοι. Τοῦτο ἄλλως τε ἐξάγεται οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀναλογιῶν των ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ δύο ἀγγείων (Akropolissch. πίν. 47,732. Jahn, Besch. 116) εἰκονίσεως διερείσματος ὁριζοντίου (εἰκ. 24), διήκοντος ἀπὸ τοῦ φέροντος τοὺς κρουνοὺς τοίχου πρὸς τὸν κίονα, ὑπὸ τὸ κιονόκρανον. Ἡ ῥάβδος αὕτη, χρησιμεύουσα κυρίως εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ λυγισμοῦ τοῦ κίονος ἐτίθετο βεβαίως μόνον προκειμένου περὶ ξυλίνων στύλων.

Ὁ θριγκὸς τῶν στωϊκῶν κρηνῶν οὐδέποτε εἰκονίζεται ἄρτιος. Συνήθως ἐλλείπει τὸ ἐπιστύλιον (εἰκ. 26) εἰς τρόπον, ὥστε αἱ ἄνωθεν δοκοὶ φαίνονται οἱονεὶ μετέωροι, ἄλλοτε πάλιν ἐλλείπει ἡ ζωφόρος καὶ τὸ γεῖσον (εἰκ. 25). Ἐνίοτε δὲ τίθεται μόνον γεῖσον ἐν εἴδει πλακὸς ὁριζοντίας, παριστώσης ἅμα καὶ τὴν ὀροφήν. Τέλος εἰς δύο περιπτώσεις (Jahn 116, Museo Etrusco II πίν. XII) εἰκονίζεται καὶ μονοκλινὴς ξυλίνη στέγη καταλήγουσα ἐμπρὸς εἰς σπειροειδῆ ἀκρωτήρια.

Ἄλλη παραλλαγὴ τῶν στωϊκῶν κρηνῶν εἶνε ἡ φέρουσα διπλῆν σειρὰν κιόνων πρὸ τῆς συλλεκτηρίου

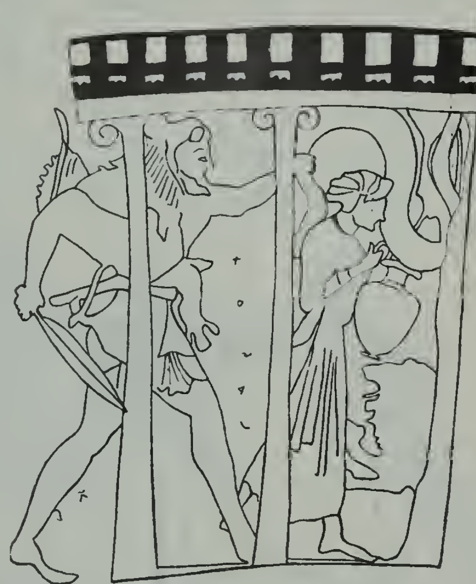

Εἰκὼν 28.

δεξαμενῆς (εἰκ. 11,Ζ)[1]. Τὸ εἶδος τοῦτο εἰκονίζεται ἐπὶ σκύφου τοῦ Ἐθν. Μουσείου Ἀθηνῶν (ἀρ. 12531) (εἰκ. 27) μετὰ δωρικῶν κιόνων καὶ θριγκοῦ καὶ ἐπὶ ἀγγείου τοῦ Μουσείου τῆς Boulogne sur Mer[2] (εἰκ. 28). Ἐνταῦθα ὄπισθεν διπλοῦ στοίχου ἰωνικῶν κιόνων ὑποβασταζόντων δωρικὸν θριγκὸν εὕρηται ὁ φυσικὸς βράχος, ὅθεν ἐκρέει τὸ ὕδωρ. Πρὸς τὸν βράχον τοῦτον προσέρχεται μετὰ τῆς ὑδρίας αὐτῆς νεαρὰ κόρη καθ' ἧς ἐκ τῶν ῥωγμῶν τοῦ τοιχώματος ἐξορμᾷ τεράστιος ὄφις (ἡ Λερναία Ὕδρα;), ἐν ᾧ εἰς βοήθειαν τῆς νέας σπεύδει ὄπισθεν πάνοπλος ὁ Ἡρακλῆς. Κάτωθεν τοῦ ὄφεως φαίνεται ἡ προτομὴ λέοντος, ὃν ὁ μὲν Pottier (ἔ. ἀ. σ. 84) καὶ ὁ Mayer (Jahrb.

[1] Τοιαύτη κρήνη ἀπεκαλύφθη ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ πόλ. Humann-Kohte-Watzinger, Magnesia am M. σ. 135·

[2] Robert de Lasteyrie Musée de Boulogne sur Mer πίν. XVII.

XI Arch. Anz. 186) θεωροῦσιν ὡς κρουνόν, ὁ δὲ Panofka (Annali 1832, 372) ὡς πραγματικὸν λέοντα. Καθ' ἡμᾶς ὁ λέων οὗτος οὔτε κρουνὸς οὔτε πραγματικὸς εἶνε, ἀλλ' ὁ κρηνοφύλαξ λέων διασκευασθεὶς ἐνταῦθα ὡς ὑπόθημα τῶν ὑδριῶν. Διότι ἂν μὲν ἦτο κρουνὸς διατίδὲν ἐκρέει ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὕδωρ; Ἐὰν δὲ πάλιν ἦτο πραγματικὸς ἡ κίνησις τοῦ Ἡρακλέους δὲν θὰ διηυθύνετο μόνον πρὸς τὸν ὄφιν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λέοντα, ἀφ' οὗ ὁ ῥωμαλέος θεὸς πλείστους ἐχθροὺς ταὐτοχρόνως δύναται νὰ θανατώσῃ, ὡς ἐν τῷ ἀγγείῳ τοῦ Βουσίριδος[1]. Ἄλλως δὲ ἐνταῦθα πρόκειται πιθανώτατα περὶ τῆς κρήνης Λέρνης, πρὸς τοῦτο δὲ τὸ τέρας εἶνε ἀμφοτέρων τῶν προσώπων ἡ προσοχὴ ἐστραμμένη καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν ἄψυχον λέοντα.

Κρουνοὶ ἐν ταῖς κρήναις Ζ θὰ εὑρίσκοντο βεβαίως καὶ κατὰ τὰς πλευράς. Ταύτην δὲ πιθανῶς

Εἰκὼν 29.

τὴν διάταξιν παριστᾷ ὁ εἰκονιζόμενος ἐνταῦθα σκύφος τοῦ Ἐθν. Μουσείου (εἰκ. 27), ἐν ᾧ ἡ ὑδρία

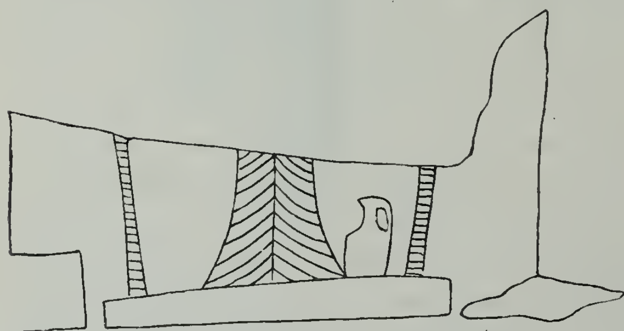

Εἰκὼν 30.

ἔχει τοποθετηθῇ μακρὰν τοῦ κρουνοῦ, ἐπὶ βάθρου μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου κίονος. Ἐὰν δ' οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι

Εἰκὼν 31.

ἄνωθεν τοῦ βάθρου ὑπῆρχε λεοντόκρανον, οὗτινος παρελήφθη χάριν ταχύτητος ἡ σχεδίασις.

Ἐὰν ἑκατέρωθεν κτιστοῦ τοιχίου τεθῇ κιονοστοιχία βαστάζουσα στέγην ἀετοειδῆ παράγεται πάλιν τὸ γνωστὸν σχῆμα στωϊκῶν κρηνῶν Η, ἀλλὰ δεδιπλασιασμένον (εἰκ. 11, Θ). Παραδείγματα τοῦ εἴδους τούτου παρέχουσιν αἱ ἑξῆς ὀκτὼ ἀγγειογραφίαι· Ἀθῆναι: Ἀκρόπ. G. 201 α, Βερολῖνον: Furtw. Beschr. 2173, Λονδῖνον: Brit. Mus. Cat. B 334, B 335,

Εἰκὼν 32.

[1] Buschor, Gr. Vasenm. 1914, 111.

Μόναχον: Jahn Vas. 120, Νεάπολις: Ant. Denkm. II, 8, Παρίσιοι: Pottier, Louvre F 296. Οἱ κίονες τῶν κρηνῶν τούτων εἶνε συνήθως δωρικοῦ ρυθμοῦ (εἰκ. 29), ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἰωνικοῦ εἰκ. 31, 32 (Brit. Mus. B 334). Ἡ ξυλίνη στέγη αὐτῶν εἶνε ἄλλοτε μὲν τριγωνικὴ εἰκ. 29 (Brit. Mus. B 334 Ant. Denk. II, 8) ἄλλοτε δ' ἐπίπεδος εἰκ. 31, 32 (Jahn 120, Pottier F 296). Καὶ πότε μὲν αἱ κρῆναι αὗται βαίνουσιν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (Brit. Mus. B 334) πότε δ' ἐπὶ ἁπλοῦ ἀναβαθμοῦ (Jahn 120), πότε δὲ καὶ ἐπὶ διπλοῦ (Ant. Denk. II, 8). Ποικιλία παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ὑπόβαθρα τῶν ὑδριῶν, ἅτινα ἀλλαχοῦ μὲν παντελῶς ἐλλείπουσι (Jahn 120), ἀλλαχοῦ δ' εἶνε διπλᾶ ἢ τριπλᾶ (Brit. Mus. B 334), ἀλλαχοῦ δὲ διαμορφοῦνται δίκην βαθμίδων (Pottier F 296).

Ἔτι συνθετώτερον κρηνῶν σχῆμα παράγεται ἐὰν αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου ὑδραγωγοῦ τοιχίου κιονοστοιχίαι διαμορφωθῶσι καὶ αὗται εἰς κλειστοὺς ὑδραγωγοὺς τοίχους, ὁπότε διπλασιάζεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θέσεων ὑδρεύσεως (εἰκ. 11, I). Τοιοῦτον εἶδος κρηνῶν παρίσταται 1ον) ἐπὶ μελανομόρφου ὑδρίας τοῦ εὐκόλου ρυθμοῦ τοῦ Γρηγοριανοῦ Μουέχουσι τεθῆ διακοσμητικὰ περικεκομμένα σχήματα (découpés) περὶ ὧν ἰδὲ De Ridder ἐν Rev. Arch. XXXIX σ. 1778. 2ον) ἐπὶ ἀμφορέως ἐν Βερολίνῳ (Furtw. Beschr. 1843). Ἐνταῦθα παρίσταται λουτρὸν γυναικῶν, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἡ χρῆσις τοῦ οἰκοδομήματος ὡς κρήνης ὡς πιστοποιεῖ καὶ τὸ ἐκ Μαδρίτης (εἰκ. 23) ἀγγειογράφημα.

Τελευταίαν τινὰ διάταξιν παρέχει τὸ σχῆμα K, (εἰκ. 11) ὅπερ παριστᾷ κρήνην ἀποτελουμένην ἐκ δύο παραλλήλων στοῶν βλεπουσῶν πρὸς ὕπαιθρον

σείου (εἰκ. 33) (Museo Etrusco πίν. XIII). Ἐνταῦθα εἰκονίζεται τριπλῆ σειρὰ κιόνων, ὧν ἕκαστος φέρει τῶν μὲν ἐξωτερικῶν ἀνὰ μίαν ἡμιονοκεφαλήν, τῶν δ' ἐσωτερικῶν ἀνὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως τεθειμένα λεοντόκρανα. Οἱ κίονες, δωρικοῦ ρυθμοῦ στηρίζονται ἢ μᾶλλον εἶνε ἐμπεπηγμένοι ἐντὸς ὑψηλῶν διμερῶν ἢ τριμερῶν λιθίνων βάθρων, συνδέονται δὲ διὰ σιδηρῶν διερεισμάτων ἐφ' ὧν

Εἰκὼν 33.

μεταξὺ κειμένην αὐλήν. Ἡ διάταξις αὕτη ἐξάγεται ἐκ παραστάσεως ἐπὶ ὑδρίας τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου (εἰκ. 34) (F 374). Αἱ στοαί, ρυθμοῦ ἰωνικοῦ,

Εἰκὼν 34.

ἐσχεδιάσθησαν καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς λεπτομερείαις κατὰ τὸν τύπον τῶν κρηνῶν τοῦ σχήματος II.

Ἀν. Κ. Ὀρλάνδος

Βυζαντιακοὶ ναοὶ τῆς βορείου Ἠπείρου

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου τοῦ ἄνω Λαμπόβου.

ὑπὸ

Φρ. Βερσάκη.

Ἐν δεξιᾷ τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Ἀργυρόκαστρον ἁμαξιτοῦ συναντῶμεν εἰς τετράωρον ἀπὸ τούτου τὸ χωρίον Ἄνω Λάμποβον, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν ὑψηλῆς βουνοσειρᾶς κείμενον. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἀγορᾶς τοῦ χωρίου σῴζεται ἐν κακῇ καταστάσει ὁ Βυζαντιακὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ***(εἰκ. 1).***

Ὡς πάντες οἱ ναοὶ τῆς βορείου Ἠπείρου, ὑπέστη καὶ ὁ ναὸς οὗτος μείζονας ἔτι καταστροφὰς καὶ μεταβολὰς (πρβ. Ἀρχαιολ. Δελτίον 1915, 220

Εἰκὼν 1.

κέ. εἰκ. 1· ΠΑΕ 1914). Οἱ κατὰ καιροὺς ἐπίτροποι ἀποβλέποντες κυρίως εἰς ἐξοικονόμησιν μεγάλου χώρου χάριν τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ ἄλλων ἀναγκῶν ἐμήκυναν τὸν ναὸν προσθέσαντες ἔμπροσθεν ὑπερῷον γυναικωνίτιδα, ἥτις βασταζομένη ὑπὸ στηριγμάτων ἐσχημάτιζε διὰ τούτων ὑπόστεγον μετὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων, ἐν τῷ κάτω ἡμίσει τῆς προσόψεως διανοιγομένων.

Πρὸς τὰ πλάγια δὲ τοῦ ναοῦ προσετέθησαν καὶ ἄλλα κατασκευάσματα συγκοινωνοῦντα διὰ θύρας, χρησιμεύσαντα δ' ἴσως πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν συλλεγομένων νεκρικῶν ὑπολειμμάτων, προσετέθη δὲ καὶ κωδωνοστάσιον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἐμπροσθίου μέρους.

Ἐκαλύφθησαν λοιπὸν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει αἱ τρεῖς πλευραὶ τοῦ ναοῦ, μεταβληθείσης τῆς ἀρχι-

κῆς μορφῆς εἰς οἰκτρὸν καὶ ἀκαλαίσθητον κατασκεύασμα. Προσθέσατε πρὸς τούτοις καὶ τὰς ὑπὸ τῆς φύσεως, ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἄλλων προξενηθείσας τῷ οἰκοδομήματι ζημίας καὶ τὰς ἀφελεῖς προσπαθείας τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεραπείαν τούτων καὶ ἔχετε συγκεκριμένην εἰκόνα τῆς αἰσθητικῆς παραμορφώσεως.

Ἀφαιρουμένων πασῶν τῶν προσθηκῶν, ὁ ναὸς παρουσιάζει ἐν κατόψει μορφὴν τετραγώνου μ. 12·30 περίπου **(εἰκ. 2)**, ἀπολήγοντος ὄπισθεν εἰς τρεῖς προεξεχούσας κόγχας.

Ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς μείζονος μέσης κόγχης ἐκτείνεται ἰσομεγέθης πρὸς ταύτην θολωτὸς διάδρομος ἢ κλίτος, καθέτως δὲ πρὸς τοῦτο ἐκτείνεται ἐγκαρσίως ἕτερον ὅμοιον. Ταῦτα διακόπτονται ἐν τῷ σημείῳ τῆς διασταυρώσεως ὑπὸ μείζονος πλάτους τετραγώνου κενοῦ· ἐπὶ τούτου δὲ ἑδράζεται ὁ τροῦλλος, ὥστε τὸ κέντρον τοῦ τετραγώνου καὶ τοῦ τρούλλου συμπίπτει πρὸς τὸ μέσον περίπου τῆς γραμμῆς, τῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς κόγχης.

Ἐπὶ τῆς προσθίας καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τετραγώνου κενοῦ κατεσκευάσθησαν διώροφα τοξωτὰ κατασκευάσματα· τὰ κάτω ἐβαστάζοντο ὑπὸ δύο ἀραβδώτων κιόνων μετὰ σπείρας, ὑψηλῆς πλίνθου καὶ κορινθιουργῶν ἐπικράνων **(εἰκ. 2, 3 καὶ 4)**. Τὰ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὀρόφου τοξωτὰ ἀνοίγματα ἐβαστάζοντο ὑπὸ δύο βυζαντιακῆς μορφῆς ᾠοειδῶν τὴν τομὴν στηριγμάτων. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς ὑπῆρχεν ἓν μόνον τοξωτὸν ἄνοιγμα.

Διὰ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς ἐχωρίσθη ὁ ναὸς κατὰ μὲν τὸ πλάτος εἰς τρία διαμερίσματα, κατὰ δὲ τὸ μῆκος εἰς νάρθηκα, καθολικὸν καὶ ἱερόν, τῆς τελευταίας πλευρᾶς τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον κενοῦ φραχθείσης διὰ τοῦ εἰκονοστασίου (ἔργου νεωτέρων χρόνων), ἀντὶ τῶν κιόνων καὶ τῶν λοιπῶν κατασκευασμάτων τῶν ἄλλων πλευρῶν.

Ἐὰν δὲ ὑπῆρχον πλείονες κίονες ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν, εἶχε δὲ καὶ ὁ ναὸς μεῖζον μῆκος, ἠθέλομεν ἔχει γνήσιον τύπον *βασιλικῆς*· νῦν δ' ἔχομεν ἀσθενῆ ἀνάμνησιν ταύτης. Ἐστερεοποιήθη καὶ ὡρίσθη σχεδὸν ἐνταῦθα ὁ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ὁρμηθεὶς τύπος ναοῦ, οὗτινος τὰ τρία σκέλη τῶν θολωτῶν διαδρόμων ἔχουσι τὸ αὐτὸ περίπου μῆκος ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ μοναδικὸς τροῦλλος. Λέγω περίπου, διότι τὸ πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ σκέλος ἔχει εἰσέτι μεῖζον μῆκος· δὲν

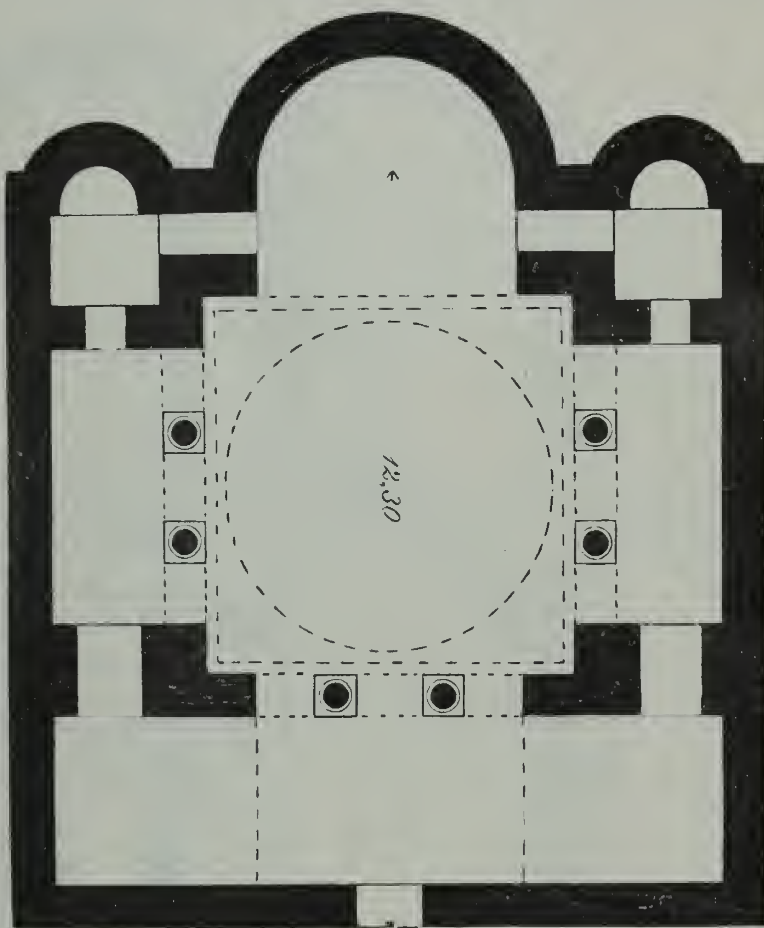

Εἰκὼν 2.

ἔλαβε δηλονότι ὁ ναὸς τὴν τελευταίαν σταθερὰν μορφήν, ἣν ἔχουσιν ἄλλοι τῆς κεντρικῆς λεγομένης μορφῆς ναοὶ μετὰ σταυροθολίου σχήματος Ἑλληνικοῦ σταυροῦ.

Ὁ μεταξὺ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τετραγώνου καὶ τοῦ μετώπου τοῦ ναοῦ χῶρος εἶναι ὁ χρησιμοποιηθεὶς ὡς νάρθηξ. Ἐνταῦθα δὲ ἠνεῴχθησαν ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου κλίτους δύο ταπεινότεροι θολωτοὶ βραχίονες κάθετοι πρὸς τοῦτον καὶ ἀποτελοῦντες ἐγκάρσιον διάδρομον πλάτους ἴσου πρὸς τὸν μνημονευθέντα χῶρον.

Ἐν τῷ ἱερῷ κατεσκευάσθησαν πλαγίως δύο τε-

τράγωνα θολωτὰ κενὰ ἔχοντα δύο τοξωτὰς θύρας· ἡ μία τούτων ἔβλεπε πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ ἱεροῦ παρὰ τὴν μεγάλην κόγχην, ἡ ἑτέρα πρὸς τὰ ἐγκάρσια σκέλη τοῦ σταυροθολίου.

Διὰ δύο ὁμοιομόρφων, ἀλλὰ εὐρυτέρων ἀνοιγμάτων ἔβαινέ τις ἐκ τοῦ νάρθηκος εἰς τὰ αὐτὰ πλάγια σκέλη.

Ἡ ἐκ τοῦ τετραγώνου πρὸς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου μετάβασις ἐπετεύχθη διὰ τῶν τεσσάρων σφαιρικῶν τριγώνων, ἐφ' ὧν ἐγράφη καὶ ἀνὰ μία εἰκὼν τῶν Εὐαγγελιστῶν.

Ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ τετράγωνον τοῦτο περιγραφέντος κατασκευάσματος ἐστηρίχθη ὁ πανύψηλος τροῦλλος ἔχων ἐλάσσονά πως διάμετρον τοῦ τετραγώνου πρὸς μείζονα ἐξουδετέρωσιν τῆς πιέσεως. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τρούλλου μέχρι τοῦ δαπέδου εἶναι μ. 16·20· ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ναοῦ ὑπερβαίνει ὁ τροῦλλος τὸ ἥμισυ τούτου ἢ τὸ τρίτον τοῦ ὁλικοῦ ὕψους τοῦ τρούλλου μετὰ τοῦ ναοῦ.

Εἰκὼν 3.

Ὁ τροῦλλος συμβολίζει τὸν οὐρανόν, τὸ προέχον δηλ. καὶ κυριαρχοῦν σημεῖον τοῦ ὅλου ναοῦ. Διὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ τρούλλου τοῦ προκειμένου ναοῦ ἡ ἔννοια αὕτη τονίζεται ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον καὶ τὸ βλέμμα τοῦ παρατηρητοῦ συγκεντροῦται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Παρὰ τὴν σταθερὰν βάσιν τῆς κεντρικῆς κατασκευῆς ὁ τροῦλλος δὲν ἔμεινε κατακόρυφος, ἀλλ' ἐξέκλινε πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἀριστερά, παραμορφωθέντος τοῦ κεντρικοῦ τοξωτοῦ κατασκευάσματος

κατ᾽ ἀφύσικον καὶ περίεργον τρόπον· μετὰ θαυμασμοῦ διερωτᾶταί τις ποίῳ πλέον στατικῷ νόμῳ ὑπείκει ὁ τροῦλλος, ὥστε νὰ μὴ πίπτῃ εἰσέτι!

Ὁ τροῦλλος ἐκοσμήθη ἐσωτερικῶς διὰ τοιχογραφιῶν, παρὰ τὴν βάσιν δὲ τοῦ τυμπάνου διὰ φυτομόρφου πλαστικῆς παρυφῆς, ὑφ᾽ ἣν ἐγράφη ἔγχρωμον ἐπίγραμμα.

Ἕνεκα τοῦ ὕψους μόνον διὰ καταλλήλων φωτογραφιῶν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ τις τὸ σύνολον τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ᾽ ἡ λῆψις φωτογραφιῶν ἦτο πρᾶγμα δι᾽ ἐμὲ ἀκατόρθωτον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον περιωρίσθην διὰ πάσας τὰς ἐργασίας ταύτας εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μόνον μέρος.

Ὡς ἠδυνήθην ὅμως ἐκ διαφόρων στοιχείων νὰ εἰκάσω φαίνεται ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ναὸς κατεσκευάσθη τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΒ´ αἰῶνος ἐν τῇ θέσει καταστραφέντος ἀρχαιοτέρου τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ***(εἰκ. 5).***

Καὶ τὰ κράσπεδα τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ τῶν τοξωτῶν ἀνοιγμάτων ἐκοσμήθησαν καὶ αὐτὰ διὰ φυτομόρφου παρυφῆς, μεταξὺ δὲ δύο διαφόρων τοξωτῶν ἀνοιγμάτων ἐτέθησαν στέφανοι καὶ ἄλλα ***(εἰκ. 6, 7).***

Πλὴν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ τρούλλου, ὧν τὴν περιγραφὴν παραλείπω, ἐλλείψει, ὡς εἶπον, φωτογραφιῶν, θὰ ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ἄλλαι κατὰ τοὺς λοιποὺς τοίχους τοῦ ναοῦ. Νῦν ὅμως τὰ πάντα ἐξηφανίσθησαν καὶ παρεμορφώθησαν, ὡς δύναται νὰ πείσῃ ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν εἰκόνων 5, 6 καὶ 7. Ἕνεκα δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης μόνον τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ κτιρίου δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ, καὶ ταύτας ἀποδίδουσι τὰ σχεδιαγραφήματα ἡμῶν. Διότι ἄφθονοι εἶναι καὶ ἐνταῦθα αἱ προσθῆκαι, τὰ νέα στηρίγματα, οἱ νέοι τοῖχοι, ὡς συμβαίνει ἐν πᾶσι τοῖς ἠπειρωτικοῖς ναοῖς.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ ναοῦ παρέχει τὰ στοιχεῖα καὶ εἶναι ὁ γνώμων πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ κτιρίου. Οὕτω ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τετραγώνου κενοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐξωτερικῶς τετράγωνος πύργος, ἐφ᾽ οὗ ἑδράζεται τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου. Οὗτος ἀπολήγει ἄνω κωνοειδῶς ὅπως πάντες οἱ τροῦλλοι τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ μελεθέντων Ἠπειρωτικῶν ναῶν. Ἐπὶ δὲ τοῦ τυμπάνου ἀνοίγονται τέσσαρα σταυροειδῶς συναντώμενα διμερῆ τοξωτὰ παράθυρα καὶ μεταξὺ τούτων ὑπάρχει ἀνὰ μία κόγχη τοξωτή, περιβάλλονται δὲ πάντα

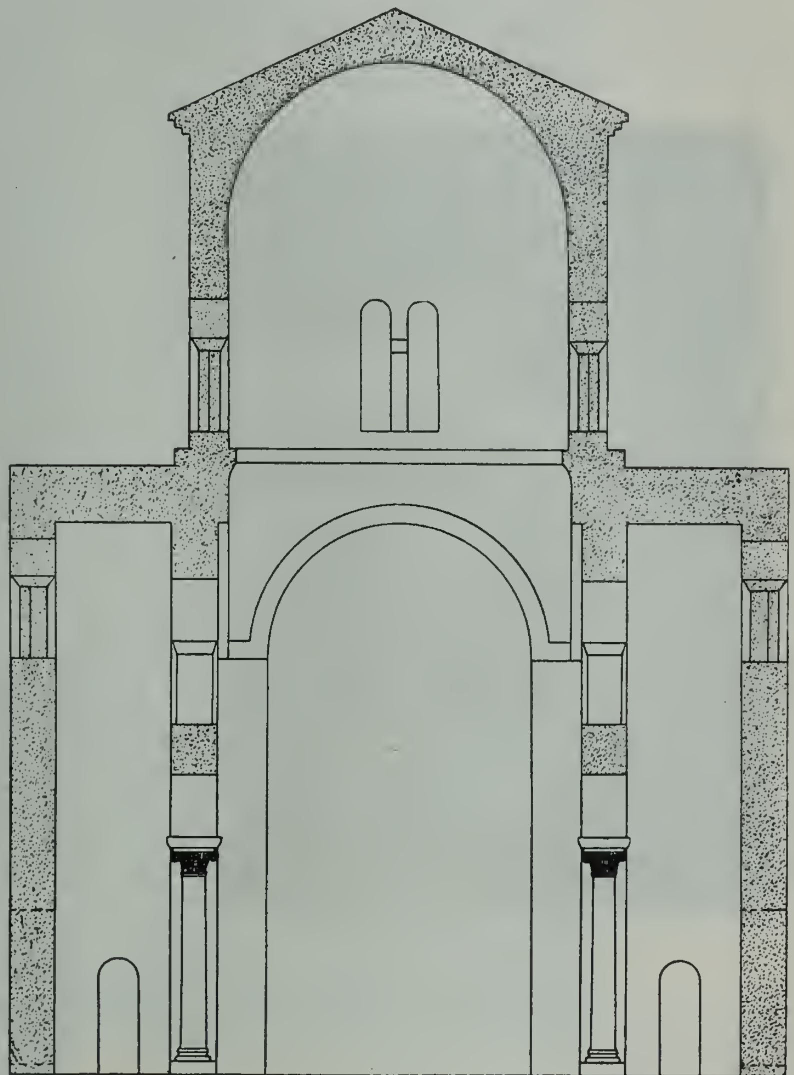

Εἰκὼν 4.

ὑπὸ τῆς συνήθους κοινῆς σειρᾶς πλίνθων.

Τὰ ἄκρα τῶν θολωτῶν διαδρόμων διαμορφοῦνται εἰς προσόψεις ναϊδίων μετὰ διμεροῦς παραθύρου ἐν τῷ μέσῳ. Ἄνω ἀπολήγουσι σαγματοειδῶς, αἱ δὲ γραμμαὶ τῆς στέγης συναντῶσιν ἑκατέρωθεν δύο καθέτους γραμμὰς ἀρχομένας ἀπὸ τῆς διαμέτρου ἢ τῆς βάσεως τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ ἐφαπτομένας τοῦ ἐξωτερικοῦ νοητοῦ κύκλου τού-

των. Διὰ τοῦ σημείου τῆς διαμέτρου τῶν διαδρόμων διέρχεται γραμμὴ συνεχὴς καθ᾿ ὅλον τὸ τετράγωνον κτίριον περατοῦσα αὐτό. Ὑπεράνω λοιπὸν τῆς γραμμῆς ταύτης ὑψοῦνται τὰ τρία ναϊδιόμορφα μέρη, ἐρειδόμενα κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἄκρον ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὑπὸ τὸ τύμπανον πύργου.

Τὸ παράθυρον τῆς προσόψεως ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς προστεθείσης γυναικωνίτιδος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔσω φαίνεται εἰσέτι τὸ ἄνοιγμα **(εἰκ. 6).**

Εἰκὼν 5.

Κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ θόλος τοῦ νάρθηκος διαμορφοῦται ἐξωτερικῶς εἰς τρίγωνον, οὗ ἡ βάσις κεῖται ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ, ἐν ᾗ καὶ ἡ βάσις τῶν ναϊδιομόρφων προσόψεων τῶν θολωτῶν διαδρόμων. Ὀλίγον δὲ κάτωθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἀνοίγεται καὶ πρὸς τὸν νάρθηκα μικρὸν τοξωτὸν παράθυρον.

Εἶναι ἄγνωστον ἂν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα παράθυρα ὑπὸ τὰ πρῶτα· διότι αἱ καλύψασαι πᾶσαν ἐπιφάνειαν μεταγενέστεραι προσθῆκαι κωλύουσι νὰ διακρίνωμεν. Ἕνεκα τούτου παρέλιπον πᾶν τὸ ὑποθετικὸν ἐν τῷ σχεδιογραφήματι. Μόνον περὶ τῆς πλαγίας θύρας ἐποιησάμην ἐξαίρεσιν, σημειώσας αὐτὴν κατ' ἀναλογίαν ἐν τῇ εἰκόνι. Δέον ὡσαύτως

Εἰκὼν 6.

Εἰκὼν 7.

30 1· 17.

νὰ ληφθῶσι μετ' ἐπιφυλάξεως πάντα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀπεικάσματι ἀπεικασθέντα μέρη, ὅσα νῦν καλύπτονται ὑπὸ νεωτέρων προσθηκῶν. Ἐξ αἰσθητικῶν λόγων δὲν ἠδυνάμην νὰ παραλίπω ταῦτα, ἵνα παρουσιάσω ὡς ἔνεστι πιστὴν μορφὴν τῆς εἰκαζομένης πρώτης μορφῆς τοῦ ναοῦ.

Τὸ κυρίως τετράγωνον μέρος τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ κόγχαι τοῦ τυμπάνου, ᾠκοδομήθησαν ἐξωτερικῶς δι' ὀρθογωνίων δόμων καὶ πλίνθων, ὡς τὸ σύνηθες. Ἐν ταῖς καθέτοις ἁρμογαῖς παρενετέθη ἁπλῆ σειρὰ πλίνθων, διπλῆ δὲ ἐν ταῖς ὁριζοντίαις. Αἱ ἁρμογαὶ συμπίπτουσι κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον, πρᾶγμα ὅπερ σπανίως παρατηρεῖται ἐν ναοῖς τῆς 6' Βυζαντιακῆς περιόδου. Ἔτι σπανιώτερον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἑκατέρωθεν τῶν καθέτων πλίνθων ἐτέθησαν χιαστὶ καὶ δύο ἄλλαι πλίνθοι, ὥστε νὰ σχηματίζηται διὰ τῶν τριῶν πλίνθων τὸ μονόγραμμα ἴσως τοῦ Ἰ. Χριστοῦ.

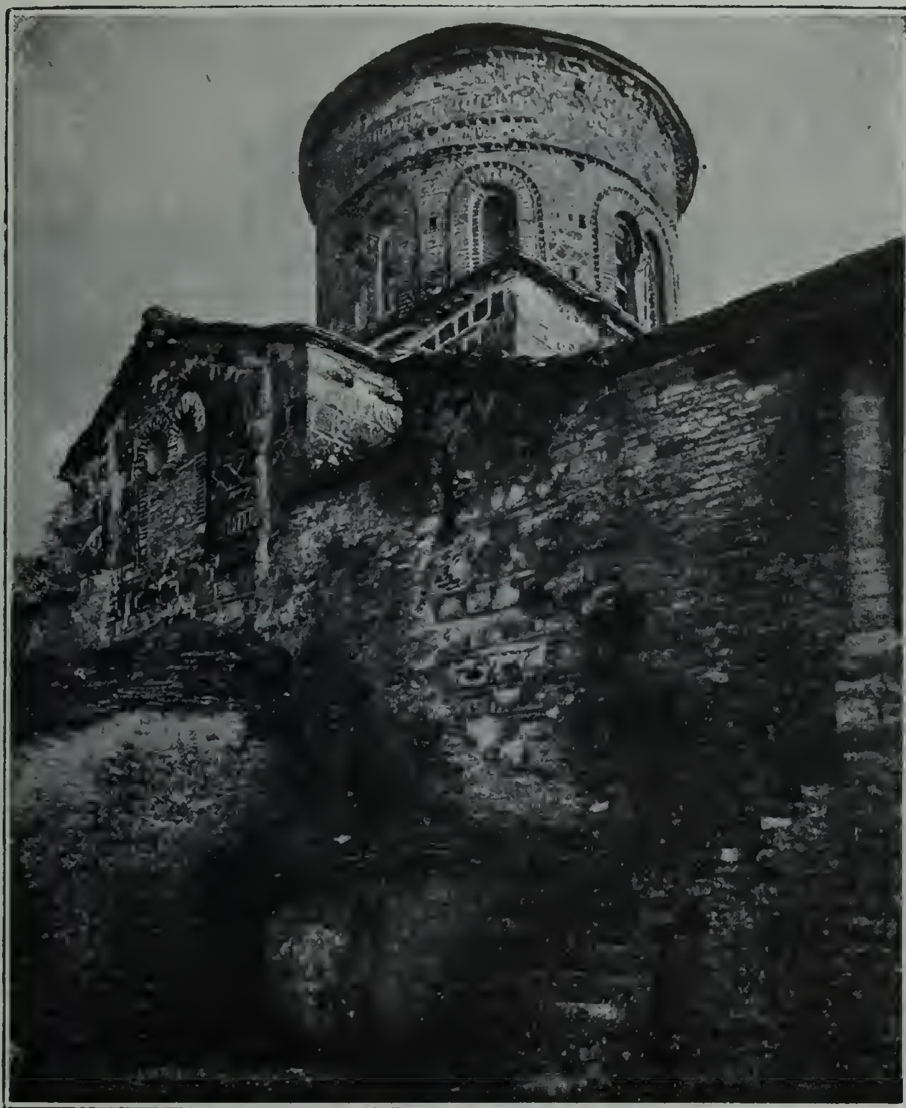

Εἰκὼν 8.

Ἡ διακόσμησις αὕτη ἐβλάβη τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐπισκευῶν, ἀλλὰ διασῴζεται ἱκανῶς εἰς πολλὰ μέρη, ὡς εἶχεν ἐν ἀρχῇ· κατὰ ταῦτα συνεπλήρωσα τὸ ἀπείκασμα εἰκ. $8^α$.

Αἱ δύο τελευταῖαι σειραὶ τοῦ τετραγώνου τούτου, δηλ. τοῦ κάτω τμήματος τοῦ ναοῦ, καὶ ὁλόκληρος ἡ πρόσοψις τῶν ἄκρων ναϊδιομόρφων μερῶν τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ τοῦ νάρθηκος, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πύργου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ τυμπάνου ἐκαλύφθησαν διὰ πλίνθων μόνον εἰς διάφορα γεω-

μετρικὰ σχήματα καὶ συμπλέγματα. Τὸ σύνολον τῆς διακοσμήσεως ταύτης δεικνύει ἡ εἰκ. 8καὶ τὸ κατ' αὐτὸ συμπληρωθὲν ἀπείκασμα 8α.

Ἡ πλινθοειδὴς διακόσμησις εἶναι συνήθης ἐν τῇ περιόδῳ, ἐν ᾗ κατεσκευάσθη ὁ ναὸς οὗτος, ἀλλ' εἶναί μοι ἄγνωστον, ἂν ὑπάρχῃ καὶ ἕτερος ναὸς ἔχων τὴν διακοσμησιν ταύτην καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ τυμπάνου ἀποκλειστικήν. Εἶναι μία διακόσμησις παρέχουσα ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους τοῦ τυμπάνου ἐξαιρετικὴν αἰσθητικὴν ἐντύπωσιν, τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι διὰ τῆς καλύψεως παντὸς ὁρατοῦ λιθίνου δόμου ζητεῖται νὰ σμικρυνθῇ ἡ ἰδέα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάρους τοῦ τυμπάνου, νὰ καταστῇ τοῦτο νοητῶς ἐλαφρότερον. Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἐντύπωσις τοῦ βαρέος, τοῦ πιέζοντος τρούλλου, τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ βεβιασμένης κατασκευῆς παραμένει ζωηρά.

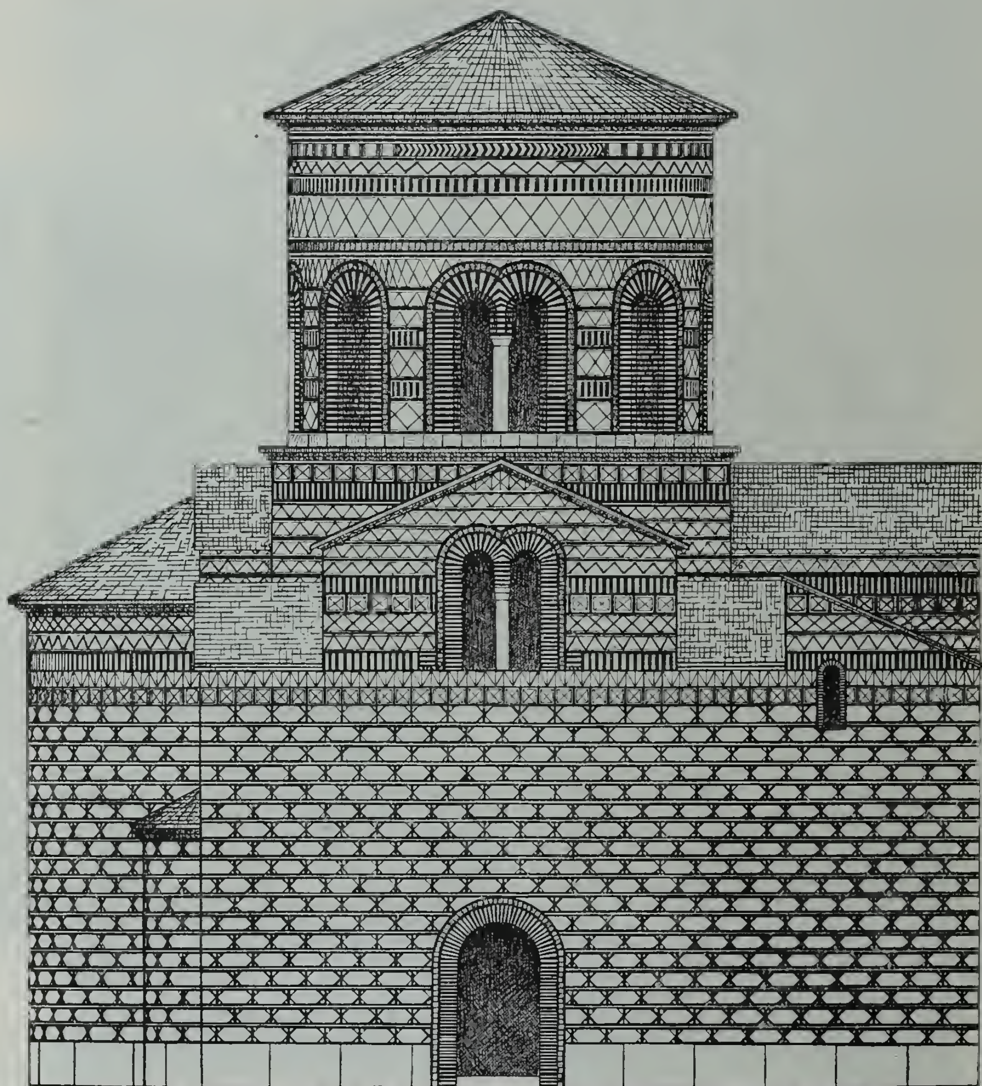

Εἰκὼν 8α.

Ὁ ἀρχιτέκτων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ εἰσέτι τὴν σταθερὰν τελευταίαν μορφήν, κατώρθωσεν ὅμως νὰ τονίσῃ καθ' ὑπερβολὴν τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ μέρος τὸ συμβολίζον τὸν οὐράνιον κόσμον, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὰ βλέμματα καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ κυριωτέρου τούτου μέρους.

Ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς.

Κατὰ τὸ 70ον στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Ἀργυρόκαστρον ἁμαξιτοῦ, εὑρίσκεται ἐν δεξιᾷ αὐτῆς τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν βου-

νοσειρᾶς καὶ ἐν αὐτῷ ὁ ὁμώνυμος Βυζαντιακὸς ναὸς **(εἰκ. 9)**. Ἀπέχει δὲ τὸ χωρίον τοῦτο περὶ τὰ 20 στάδια ΝΑ τοῦ Ἄνω Λαμπόδου.

Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν προηγούμενον ναὸν διασκευὴν **(εἰκ. 10)** καὶ τὰς αὐτὰς περίπου διαστάσεις (μ. 13), ἀλλ' ἔχει τύμπανον ταπεινότερον καὶ μικροτέρας διαμέτρου· αὕτη ἐξισοῦται ἐξωτερικῶς πρὸς τὸ τρίτον πως τοῦ ἐξωτερικοῦ πλάτους τοῦ ναοῦ.

Τὸ κέντρον τοῦ τρούλλου συμπίπτει ἐνταῦθα πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἐν κατόψει τετραγώνου περιγράμματος τοῦ ναοῦ, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ τῆς μέσης κόγχης πρὸς τὸ μέτωπον ἐξικνουμένης γραμμῆς, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ ναῷ τοῦ Λαμπόδου.

Ἐκ τῆς διασκευῆς ταύτης προέκυψαν ἴσα πάντα τὰ σκέλη τοῦ σταυροθολίου, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἔμπροσθεν χῶρος πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ νάρθηκος. Ἀντὶ τούτου ὑπάρχουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μέσου κλίτους δύο ἐγκάρσια τοξωτὰ ἀνοίγματα κατέχοντα τὴν θέσιν, ἣν ἤθελεν ἔχει ὁ νάρθηξ, ἂν ὑπῆρχε. Τὰ ἀνοίγματα ταῦτα ἄγουσιν εἰς δύο παράλ-

Εἰκὼν 9.

ληλα πρὸς τὸ μέσον κλίτος μικρότερα κλίτη **(εἰκ. 10, 12)**, ἅτινα διήκουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ, διακοπτόμενα ὑπὸ τοῦ ἐγκαρσίου σκέλους τοῦ σταυροθολίου.

Τὸ πρὸς τὸ ἐγκάρσιον σκέλος τοῦ σταυροθολίου χεῖλος τοῦ προσθίου τμήματος τῶν πλαγίων κλιτῶν ἐφράχθη διὰ τοίχου, κατελείφθη δὲ πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν δύο μερῶν μόνον μικρὸν τοξωτὸν ἄνοιγμα. Ἐν τῷ βάθει δὲ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῶν κλιτῶν τούτων κατεσκευάσθησαν αἱ δύο μικρότεραι πλάγιαι κόγχαι τοῦ ναοῦ.

Παρ' ἑκάστην τῶν πλαγίων τούτων κογχῶν ἀνεῴχθη ἕτερον μικρὸν τοξωτὸν ἄνοιγμα πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν τριῶν κλιτῶν **(εἰκ. 13)**. Ἐν τῷ σχεδιογραφήματι **εἰκ. 12** ἡ θέσις τῶν ἀνοιγμάτων τούτων ἐδηλώθη διὰ στιγμῶν.

Ἐν τῷ βάθει τῆς μέσης κόγχης ὑπάρχουσι τρεῖς λίθινοι ἀναβαθμοὶ καὶ ἐπὶ τούτων ἐν τῷ μέσῳ λιθίνη ἕδρα, ὀλίγον δὲ ἔμπροσθεν τῶν ἀναβαθμῶν καὶ ἐκτισμένος βωμός, ἡ ἁγία Τράπεζα **(εἰκ. 14)**. Αὕτη καλύπτεται ὑπὸ πλακὸς κεκοσμημένης δι' ἀναγλύπτων γεωμετρικῶν συνδυασμῶν **(εἰκ. 15)** σχηματιζόντων οἱονεὶ σταυρὸν περικλειόμενον ὑπὸ πλαισίου, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα φυλλοειδῆ κοσμήματα.

Τὸ ἱερὸν ἦτο ἐν ἀρχῇ, κατὰ παλαιὰν ἕξιν, ἀνοι-

κτόν, βραδύτερον ὅμως ἐφράχθη δι' ἐκτισμένου τέμπλου φέροντος τοιχογραφίας. Πρό τινων δὲ δεκαετηρίδων ἐτέθη ἐπὶ τοῦ λιθίνου τούτου τέμπλου

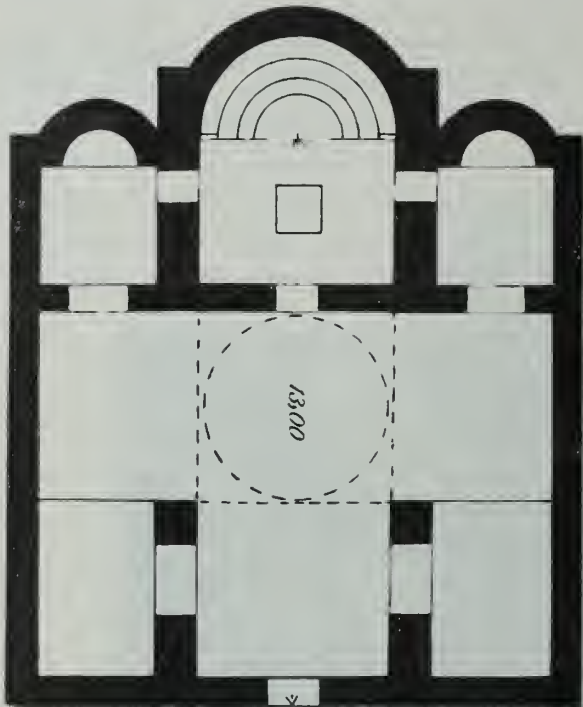

Εἰκὼν 10.

ξύλινον. Ἀπηθανατίσθη δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη διά τινος ἐπιγράμματος ἐντειχισθέντος ἐν τῷ ναῷ.

Ἐν τῷ ἐπιγράμματι τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἐπι-

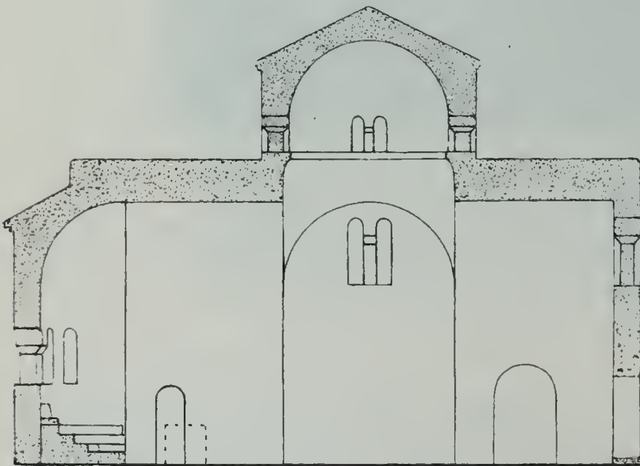

Εἰκὼν 11.

σκευασθεὶς ναὸς ᾠκοδομήθη τῷ 619 π. Χ. Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι ὁ προκείμενος ναὸς εἶναι τῆς β' Βυζαντιακῆς ἢ τῆς Μακεδονικῆς περιόδου. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ, ἐν ᾗ σῴζονται οἱ ναοί, διασῴζεται ὡς παράδοσις ἡ ἀνάμνησις, ὅτι περὶ τὸν 6ον αἰῶνα μ. Χ. ᾠκοδομήθησαν Βυζαντιακοὶ ναοί, οἵτινες ἐκ συγχύσεως καὶ ἀγνοίας ταυτίζονται πρὸς τοὺς σῳζο-

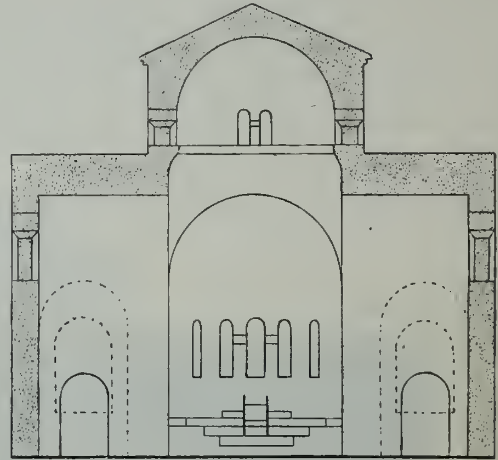

Εἰκὼν 12.

μένους μεταγενεστέρους ναούς. Ἐκ τῆς παραδόσεως ὅμως ταύτης ἀναγκαζόμεθα νὰ δίδωμεν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Ἐπισκοπῇ ναὸς τῶν

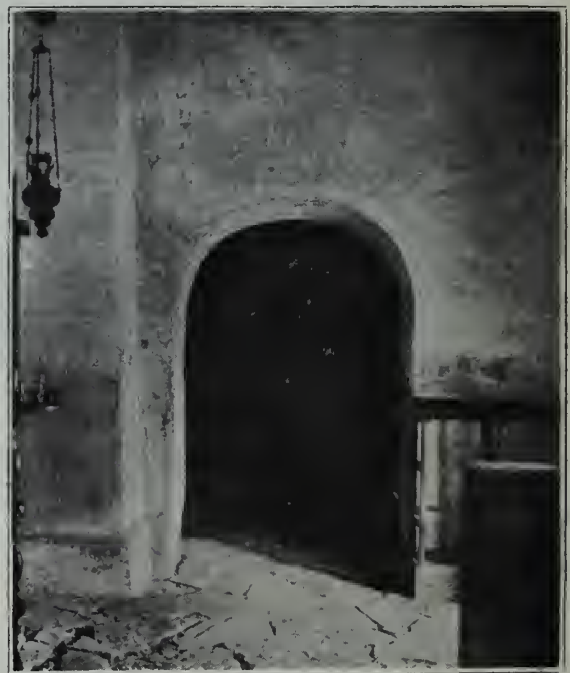

Εἰκὼν 13.

προγενεστέρων χρόνων. Καταστραφέντος δὲ τούτου ἐκτίσθη ὁ τῆς β' περιόδου μεταγενέστερος ναός. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ ἦτο ἄλλοτε ἀντὶ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἕδρα τοῦ Ἐπισκόπου Δρυνοπόλεως, ἐξ οὗ

καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου. Ἐκ τούτου δέον νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως ναὸς τῆς προγενεστέρας περιόδου, ἀφ' οὗ τοιοῦτος ὑπῆρχε καὶ ἐν Λαμπόδῳ.

Ὑπεράνω τῶν ἀναβαθμῶν τῆς μέσης κόγχης ἀνοίγονται καὶ πέντε τοξωτὰ παράθυρα (εἰκ. 12).

Τὰ πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως χείλη τῶν δύο μεγάλων κλιτῶν ἢ θολωτῶν διαδρόμων εἶναι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐπισκοπῆς ἁπλᾶ, στεροῦνται δηλονότι τῆς πολυσυνθέτου διὰ κιόνων καὶ ἄλλων

Εἰκὼν 14.

διασκευῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Λαμπόδου. Μόνον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις προσῳκοδομήθησαν ἐνιαχοῦ παραστάδες, ὡς στηρίγματα ἑτοιμορρόπων μερῶν.

Ἡ ἐκ τοῦ τετραγώνου μετάβασις εἰς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου ἐπιτυγχάνεται ὡς συνήθως διὰ τῶν σφαιρικῶν τριγώνων.

Ἐπὶ τοῦ τυμπάνου διανοίγονται καὶ τὰ συνήθη τέσσαρα τοξωτὰ παράθυρα.

Τοιχογραφιῶν οὐδὲν ἴχνος διεσώθη, διότι τὰ πάντα ἐχρίσθησαν διὰ κονιάματος.

Ἐν τῷ ἐδάφει ἐνετειχίσθησαν δύο ἀνάγλυφα θωρακίων, ἕτερον δὲ ἐν δεξιᾷ ἐπὶ τοῦ τοίχου· κοσμοῦνται ταῦτα διὰ τῶν γνωστῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἄλλων μορφῶν.

Πᾶσα σχεδὸν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τοῦ ναοῦ ἐκαλύφθη διὰ προσθηκῶν καὶ μετασκευῶν. Ὅπου δὲ διασῴζεται μικρὸν παλαιὸν τμῆμα τοίχου δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τοιχοδομίαν ἰσοδομικὴν τῆς Βυζαντιακῆς ἕξεως ἐναλλασσομένων δόμων καὶ πλίνθων.

Ὁ ναὸς ὁμοιάζει πως καὶ ἐξωτερικῶς πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Λαμπόδου. Ἐκ τοῦ ταπεινοτέρου δὲ τρούλ-

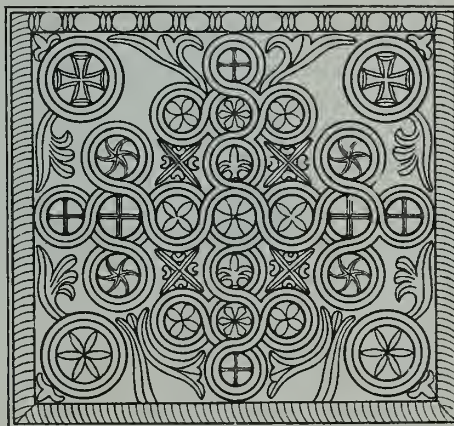

Εἰκὼν 15.

λου καὶ ἐκ τῆς μᾶλλον κανονικῆς πως διασκευῆς ἄγεταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς εἶναι κατά τι νεώτερος τοῦ προηγουμένου ναοῦ. Εἶναι δὲ καὶ ἁπλούστερος ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ σταθερώτερος, ἐλαφρότερος καὶ ἐλεύθερος πάσης βεβιασμένης γραμμῆς καὶ λύσεως. Παρέχει δὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων αὐτοῦ εὑρίσκεται ἤδη ἐν τῷ τελευταίῳ σταδίῳ τῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τύπου τούτου πορείας καὶ ὅτι βαδίζει πλέον ἀσφαλέστερον, ἄνευ ἐνδοιασμῶν καὶ ἀμφιρρόπων δοκιμῶν.

Φρ. Βερσάκης

Συνοπτικὴ ἐπισκόπησις

τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1916 γενομένων δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν

Ἐν Ἀττικῇ·

Ἀνασκαφαὶ Πνυκός.

Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος (1916) ἀνασκαφαὶ ἐνηργήθησαν δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας αἱ ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις ἐν Ἀθήναις ὁ κ. *Κ. Κουρουνιώτης*, τμηματάρχης τοῦ Ἀρχαιολ. τμήματος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ Σύμβουλος τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας, ἐξηκολούθησε τὴν ἐπὶ τῆς Πνυκὸς πρό τινων ἐτῶν ἐνεργηθεῖσαν δοκιμαστικὴν ἀνασκαφήν. Σκοπὸς ταύτης ἦν ἡ ἔρευνα τοῦ πρὸ τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος χώρου, ὅπως, εἰ δυνατόν, κατορθωθῇ νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς ἡ χρονολογία τοῦ ἡμικυκλικοῦ τούτου ἀναλήμματος καὶ ὁ ἀληθὴς προορισμὸς τοῦ ὡς «Πνυκὸς» μέχρι τοῦδε φερομένου χώρου, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς προηγουμένης τελευταίας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη ἐνδοτέρω τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος ***ἕτερον ἡμικυκλικὸν μικρότερον παράλληλον δὲ πρὸς ἐκεῖνο***, ἐκ τούτου δὲ ἐκλονίσθη πως ἡ βεβαιότης περὶ τῆς ἀληθοῦς ὀνομασίας τοῦ χώρου τούτου.

Ἡ ἐφετινὴ ἀνασκαφὴ ἐγένετο παρὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος καὶ πρὸς τὸ βορεινὸν τούτου τμῆμα, τὸ σπουδαιότερον δὲ ἀποτέλεσμα ταύτης εἶναι ἡ ἀποκάλυψις ***κλιμακωτῆς ἀτραποῦ λελαξευμένης ἐν τῷ βράχῳ, ἀρχαιοτέρας τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος***, τοῦτο δ᾽ ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ βαθμῖδες ταύτης χωροῦσιν ὑπὸ τὸ ἀνάλημμα. Συγχρόνως ἐξηκριβώθη ὅτι ὁλόκληρος ὁ πρὸ τοῦ ἀναλήμματος χῶρος ἐπεχώσθη καὶ ἰσοπεδώθη, διαρρυθμισθεὶς καταλλήλως πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ βράχου, ἡ δ᾽ ἐπίχωσις αὕτη εἶνε ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἄνωθεν τοῦ ἡμικυκλίου ἀναλήμματος τεχνητὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις θὰ συνετελέσθη πιθανώτατα μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀναλήμματος.

Ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἀνευρεθέντων θραυσμάτων ἀγγείων, πηλίνων εἰδωλίων κλπ. συμπεραίνομεν ὅτι ἡ κατασκευὴ τούτου ὡς καὶ ἡ ἰσοπέδωσις τοῦ ἄνω καὶ κάτω χώρου δὲν ἐγένετο πέραν τοῦ Δ´ αἰ. π. Χ.

Τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἐν τῷ *Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους* κάτωθεν τῆς ΝΑ γωνίας τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρὸς Α. τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργεῖται ἀνασκαφή, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς θεμέλια μεγάλου κτιρίου, ὅπερ δικαίως ἐταυτίσθη πρὸς τὸ περίφημον τοῦ Περικλέους Ὠδεῖον, ὡς διὰ μακρῶν ἐν τῇ ἀρχ. Ἐφ. περιέλαβεν ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. *Π. Καστριώτης*, ὁ διευθύνων τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην. Ὁ αὐτὸς εὐηρεστήθη ν᾽ ἀποστείλῃ ἡμῖν σύντομον περίληψιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ τρ. ἔτους:

Συνεχίζων τὰς ἀπὸ τριετίας ἤδη ἀρξαμένας σκαφικὰς ἐργασίας πρὸς τελείαν ἀποκάθαρσιν τοῦ περιφήμου Ὠδείου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ οὑτωσὶ κληθέντος τοῦ Περικλέους, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περὶ οὗ ἔν τε τῇ «*Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι*» τοῦ 1914 (σελ. 143-166) καὶ τοῦ 1915 (σελ. 145-156) μετ᾽ εἰκόνων καὶ σχεδιαγραμμάτων ἐδημοσίευσα ἱκανά, πρόσθες δὲ καὶ ἐν τοῖς «***Πρακτικοῖς***» τῆς αὐτῆς Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1914 καὶ 1915, προέβην καὶ ἐφέτος, ἀφ᾽ οὗ ἤδη τὰ κατὰ χώραν εὑρήματα διεπίστωσαν τὴν ταὐτότητα τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ὡς Ὠδεῖον ἀκραδάντως, εἰς τὴν συνέχισιν τῶν περαιτέρω ἀνασκαφῶν πρὸς τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου μου. ἀπὸ τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1916 δι᾽ ἱκανῶν ἐργατῶν καὶ ἡ ἐργασία ἔβαινεν αἰσίως, πολλῶν νέων πειστηρίων ἀρχαιολογικῶν εὑρισκομένων, οἷον σωρῶν τέφρας καὶ ἀπηνθρακωμένων ξύλων καὶ ἥλων καὶ κεράμων, καὶ ἀπεκάλυψα τὴν συνέχειαν τοῦ τείχους καὶ τῶν ἀναλημμάτων μέχρι τινός, ὡς καὶ μέρος τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Στοᾶς, ὅτε σοβαρῶς ἀσθενήσας ἠναγκάσθην, μετὰ μεγάλης λύπης νὰ καταλίπω τὴν περαιτέρω ἀνασκαφήν, ἥτις συνεχίσθη ἐπὶ δύο περίπου μῆνας, ἤτοι μέχρις Ἀπριλίου. Ἀπὸ δὲ τῆς 4ης Ἀπριλίου ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνασκαφὴ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. Ἡλιοπούλου δι᾽ ὀλίγων ἐργατῶν καὶ κάρρων τινων πρὸς ἀποκόμισιν καὶ ἀπόρριψιν τῶν συσσωρευθέντων χωμάτων τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν προελθόντων. Ὥστε ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο μᾶλλον ἀποκαθαρτικὴ τοῦ χώρου καὶ προπαρασκευαστικὴ τῆς ἤδη μελλούσης νὰ ἀναληφθῇ ἐκσκαφῆς.

Πράγματι δέ, σὺν Θεῷ ἀναρρώσας ἐκ τῆς μακρᾶς νόσου μου, μέλλω νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀνασκαφῶν, ἐὰν τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς ἤδη παντοιοτρόπως δοκιμαζομένης Πατρίδος εὐοδοθῶσι, δι᾽ ὧν ἐλπίζω νὰ παραδώσω εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ Πανελληνίου καὶ τῆς διεθνοῦς ἀρχαιολογίας αὐτὸ τοῦτο, αὐτότατον, τὸ περίφημον Ὠδεῖον τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλοπράγμονος Ἀθηναίου στρατηγοῦ, τοῦ Περικλέους.

Ἀθήνῃσι τῇ 15 Δεκεμβρίου 1916.

Π. Καστριώτης

Ἀμφιαρείου σκαφαί.

Τῷ 1916 σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο μόνον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης, ἔνθα ἡ ἑταιρεία ἔχει ἀγοράσασα παρὰ Κοληστάση καὶ Κοληγεώργα καὶ Βαλσαμάκη τρεῖς ἀγροὺς 160 μέτρων τὸ μῆκος. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης κεῖνται τὰ κύρια τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήματα, ὁ ναός, ὁ βωμός, στοά, θέατρον, λουτρῶνες· ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀπεκαλύφθησαν ἔν τε ταῖς προτέραις καὶ ταῖς ἐφ᾽ ἔτος σκαφαῖς περὶ τὰ 100 κτίσματα, δι᾽ ὁδῶν εἰς δέκα που συντάγματα διῃρημένα, οἰκήματα τῶν ἐν τῷ ἱερῷ ὑπηρετούντων καὶ καταλύματα τῶν εἰς τὰς ἑορτὰς ἢ ἄλλως προσερχομένων, μετὰ μικρᾶς στοᾶς καὶ αὐλῶν καὶ φρεάτων καὶ δεξαμενῶν καὶ ὑδραγωγοῦ σήραγγος, ὧν ἡ διάταξις γενήσεται δήλη διὰ τοῦ ἐκπονηθησομένου διαγράμματος. Διὰ τῶν κτισμάτων τούτων, ἃ καὶ εἰς τοὺς ἑκατέρωθεν παρακειμένους ἀγροὺς εἰσχωροῦσι, διήκει παραλλήλως πως τῇ χαράδρᾳ ἡ τῆς ὄχθης ταύτης ἱερὰ ὁδὸς (ΑΕ 1913 237, ΠΑΕ 1913 114), μακρὰ καὶ πλατεῖα, ἥτις ἐξ ἀνατολῶν τὴν ἀρχὴν ἔχουσα συνάπτεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν γραμμῆς πρὸς ἑτέραν, ἣν ἔβαινον οἱ ἐκ τῶν δυσμικῶν τῆς δεξιᾶς ὄχθης προσερχόμενοι· καὶ ἐκείνη μὲν πρὸς βορρᾶν καμπτομένη ἦγε διὰ τῆς γεφύρας εἰς τὰ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, αὕτη δὲ πρὸς ἐκείνην κατιοῦσα ἀνοίγεται παρὰ τὴν σύναψιν εἰς στενὴν καὶ κατάντη ὁδόν, ἥτις πρὸς βορρᾶν κατάγουσα δὲν ἐχώρει πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, ἀλλὰ καταλήγει εἰς τὸ πρὸς τῇ ὄχθῃ ἰσόπλευρον κτίσμα, ὅπερ νῦν διὰ τῆς σκαφῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο κρήνη.

Διὰ τῶν τελευταίων ἐργασιῶν γενομένων κυρίως ἐπὶ τοῦ δυσμικωτάτου τῶν εἰρημένων ἀγρῶν, πΒαλσαμάκη, ἀπεκαλύφθη ἡ στενὴ ὁδός, ἥτις πλάτος ἔχουσα 1 80 ὁρίζεται ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοίχου οἰκοδομημάτων συνεχοῦς, οὗ οἱ λίθοι εἰσὶν εὐμεγέθεις καὶ ἐνιαχοῦ ἡμίεργοι τὰ ἔξω μετὰ περιτενείας. Κατὰ μῆκος τῆς τε δυσμικῆς καὶ τῆς στενῆς ὁδοῦ διῆκε πήλινος ὀχετὸς κρυπτὸς εἰς τὴν κρήνην πάλαι καταλήγων· ὁ ὀχετὸς τὸ πρῶτον εἶχε σχῆμα ἀνεστραμμένου πεῖ, στενὸς μὲν ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέρματι, πλατύτερος δὲ ἐν τῷ μέσῳ, ἔνθα καὶ διὰ τὸ τοῦ ἐδάφους βραχῶδες σκολιάν πως ἔχει τὴν πορείαν, ἐνταῦθα δὲ ἐπιπολῆς ἐν τοῖς ὕστερον, μετασκευῆς γενομένης, ἐπὶ τοῦ πειοσχήμου ἐτέθη ὑπόκοιλος ὀχετός.

Ἐν τῇ στενῇ ὁδῷ ηὑρέθη μικρὸν μολυβδοῦν ἔλασμα, ὕψ. 0 015, πλ. 0 055, πάχ. ὡς 0 002 (**εἰκ. 1**· νῦν ΑΑΜ 14829), φέρον ἐκτύπως ἐπιγραφὴν καὶ δύο κεφαλάς, ὧν ἡ μὲν ἐν ἀριστερᾷ εἶνε τοῦ Ἀμφιαράου, ἡ δ᾽ ἐν δεξιᾷ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται, τῆς Ὑγιείας. Ἦν δὲ τοῦτο εἰσιτητήριον τοῦ ἱεροῦ· περὶ τοῦ αὐτόθι τιμήματος ἐν μὲν τῷ ἱερῷ νόμῳ (**IG VII 235**[=**SIG 589** = ***Solmsen* IDS 57**]$_{20}$) φέρεται ὅτι ὁ μέλλων θεραπεύεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὤφειλε νὰ δώσῃ ἐπαρχὴν (πρβ. ***Wilhelm* BGI 188**) τοὐλάχιστον 9 ὀβολοὺς δοκίμου ἀργυρίου καὶ ἐμβάλῃ εἰς τὸν θησαυρὸν παρόντος τοῦ νεωκόρου, ὕστερον δὲ ἐπὶ Παυσανίου (Α΄ 34$_4$) «νόσου δὲ ἀκεσθείσης ἀνδρὶ μαντεύματος γενομένου καθέστηκεν ἄργυρον ἀφεῖναι καὶ χρυσὸν ἐπίσημον ἐς τὴν πηγήν» (πρβ. **IG IV 953 953$_{13}$ 554$_1$ 1484$_{231\ 236\ 243\ 300}$**. ***Καββαδίας*** Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκληπ. 46 233 267[1], ***Ἀραβαντινὸς*** Ἀσκλ. 15).

Ἡ δὲ κρήνη, ἰσοδομικὸν κτίσμα τῆς Δ΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος, κάλλιστα διατηρούμενον, ᾠκοδομημένον δι᾽ ἐπιμήκων πλινθίδων εὐγωνίως

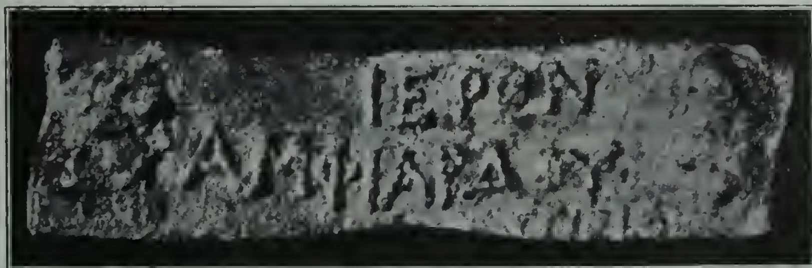

ὕψ. 0 15.

1 (μεταλλογράφημα ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου): εἰσιτητήριον μολυβδοῦν.

ἱερὸν
Ἀμφιαράου·
Ὑγίεια.

ἐξειργασμένων καὶ εὐτενῶς ἁρμοττουσῶν, εἶνε δεξαμενὴ τετράπλευρος, ἔνδον ἐπικεχριμένη (βάθ. 1 92· ἐμβαδὸν 0 94×0 98×1 92=□1 660416), ἐν περιβόλῳ τετραπλεύρῳ (π. 4μ). Τῆς δεξαμενῆς ἡ βόρειος πλευρὰ ἀποτελεῖται τὰ κάτω ἐξ ἑνὸς μόνου λίθου (ὕψ. 0 46, πλ. 2 24, πάχ. 0 34), ὅστις ἐν τῷ μέσῳ φέρει πρὸς ἔκρουν μεγάλην περιφερῆ ὀπὴν περιειλημμένην διὰ χαλκοῦ κρουνοῦ ὁλμοειδοῦς τὸ σχῆμα (διαμ. 0 09) μετ᾽ ἐλαχίστου τρήματος. Εἶνε δὲ ὁραταὶ τῆς μὲν δεξαμενῆς ἔξωθεν ἡ δυσμικὴ πλευρὰ καὶ ἡ βόρειος, τοῦ δ᾽ αὖ περιβόλου ἔνδοθεν αἵ τε σύστοιχοι, ἤγουν ἡ δυσμικὴ καὶ ἡ βόρειος, καὶ τῆς ἀνατολικῆς τὸ βορειότατον, οὕτω δὲ μεταξὺ σχηματίζεται γαμμοειδὴς διάδρομος, οὗ τὸ δυσμικὸν σκέλος (πλ. π. 0 85) κατέχεται ὑπὸ κλίμακος 10 ἀναβασμῶν χάριν τῆς εἰς τὸν κρουνὸν καθόδου· ἀπαντικρὺ δὲ τοῦ κρουνοῦ ἐν τῇ τοῦ περιβόλου βορείῳ πλευρᾷ κάτω ὑπάρχει μεγάλη ὀπὴ τετράγωνος πρὸς ἔκρουν τῶν τοῦ διαδρόμου ὑδάτων. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν τοῦ περιβόλου τοίχων εἰσὶν ἐγλυμμένα κατὰ τόπους μοχλικὰ βόθρια ἢ μοχλοβόθρια. Ἀσφαλείας δ᾽ ἕνεκα τῆς πρὸς τὰς πλημμύρας τῆς χαράδρας ἐποιήθη μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ οἰκοδομήματος ἐφ᾽ ἔτος, νοεμβρίου φθίνοντος, ἰσχυρὸν ἀνάλημμα.

Ἐν τῷ Α. ἄκρῳ τοῦ βορείου σκέλους τοῦ διαδρόμου τῆς κρήνης ηὑρέθη ἐν τῷ βάθει ἀνάγλυφον, ὃ καὶ εἰς Ἀθήνας κομισθὲν κατετέθη ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ (**ΑΑΜ 3369**)· εἶνε λίθου Πεντελῆς καὶ φέρει παραστάδας καὶ γεῖσον μετὰ πέντε ἡγεμόνων καλυπτήρων καὶ κάτω ἔμβολον πρὸς ἐμπέδωσιν· ὕψ. τοῦ μὲν κυρίως ἀναγλύφου 0 335 σὺν δὲ τῷ ἐμβόλῳ (ὕψ. 0 065, πλ. 0 165) τὸ ὅλον 0 52, πλ. τοῦ μὲν κυρίως ἀναγλύφου 0 413 σὺν δὲ ταῖς παραστάσι 0 508 ἄνω δὲ 0 538, πάχ. ὡς 0 09 (**εἰκ. 2**). Εἰκονίζεται δὲ ὁ Ἀμφιάραος ἐρειδόμενος ἐπὶ ὀζώδους βακτηρίας εἰς τὴν ἀριστερὰν μασχάλην ἀποληγούσης, πατεῖ δὲ τῷ δεξιῷ ποδὶ καὶ κάμπτων πρὸ τοῦ δεξιοῦ σκέλους χιαστὶ τὸ ἀριστερὸν ἅπτεται τοῦ ἐδάφους τῷ ἄκρῳ ἀριστερῷ ποδὶ (ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς βόθριον) καὶ κλίνει ὀλίγον πρὸς νεανίαν, ὅστις τείνει γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα πρὸς θεραπείαν· ὁ θεὸς ἔχει τὴν κόμην διαδεδεμένην καὶ ἐν οὔλοις βοστρύχοις καταπίπτουσαν, φέρει δὲ ἱμάτιον, ὅπερ μέχρι τῶν σφυρῶν καθῆκον καὶ τὸ δεξιὸν τοῦ κορμοῦ καὶ τὸν βραχίονα γυμνὰ καταλεῖπον πίπτει ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἔμπροσθεν τῆς βακτηρίας ἐν εὐτέχνοις πτυχαῖς μετὰ δύο σφαιρίων ἤγουν βαριδίων ἐπὶ τῶν κρασπέδων· ὑποστηρίζων τῇ ἀριστερᾷ τὸν βραχίονα τοῦ νεανίου θεραπεύει διὰ καμπύλου μαχαιρίου (ὑπὸ τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς δύο βόθρια, ἴσως χάριν ἱμάντος τοῦ μαχαιρίου) τὸν δεξιὸν ὦμον τοῦ νεανίου, ὅστις διαδεδεμένος τὴν κόμην καὶ γυμνὰ ὡσαύτως ἔχων τὸ δεξιὸν τοῦ κορμοῦ καὶ τοὺς βραχίονας ὑπερείδει διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν δεξιὸν πῆχυν· εἶνε δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν προσώπων, εἰ μὴ τοῦ ἀληθοῦς πρόκειται ἀπεικασία, ἡ τῆς τοῦ δεξιοῦ ὤμου θεραπείας παράστασις γραφικώτερον ἢ ὅσον θὰ ἦτο ἡ τῆς τοῦ ἀριστεροῦ. Ὁ νεανίας πατεῖ ὡσαύτως τῷ δεξιῷ ποδί, κάμπτει δὲ τὸ ἀριστερὸν σκέλος, οὗ ἡ πτέρνα ἅπτεται ὀλίγῳ ὑψηλοτέρου δαπέδου, ἐφ᾽ οὗ καὶ κλίνη ἐστρωμένη, ἐν ᾗ νεανίας καθεύδων, γυμνὸς τὰ ἄνω τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ὄπισθεν μὲν τῆς κλίνης ὄφις, ὁ ἱερὸς δράκων, ἀνέρπων ἅπτεται τῷ στόματι τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ καθεύδοντος (πρβ. **IG IV 951$_{113}$**, ***Καββαδίας*** Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκληπ. 199, ***Ἀραβαντινὸς*** Ἀσκλ. 109), ὄπισθεν δὲ τοῦ ὄφεως ἵδρυται στῦλος μετὰ πίνακος ὑποδηλῶν ἅμα τὸ ἱερὸν ἢ τὸ κοιμητήριον (πρβ. **IG IV 951$_{7\ 24}$**, Στράβ. 374, Παυσ. Β΄ 27$_3$, ΑΑΜ 1383 1384 1398 πρβ. ἄλλως 1377 1397 1841 1404, ***Καββαδίας*** ἔ. ἄ. 269 283, ***Ἀραβαντινὸς*** ἔ. ἄ. 158 204) πρὸς δὲ τῇ κλίνῃ ἐν δεξιᾷ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου ἵσταται νεανίας τῇ δεξιᾷ σεβίζων (ἱκετεύων ἢ εὐχαριστῶν), διαδεδεμένος τὴν κόμην καὶ φέρων ἱμάτιον, ὅπερ, ὡς καὶ τὸ τῶν ἄλλων, γυμνὰ τὰ δεξιὰ ἐῶν καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ φερόμενον ἀνέχεται ὑπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πήχεως. Ἐπὶ τοῦ γείσου εἰσὶν ἀνεγλυμμένοι δύο ὀφθαλμοί, εἷς ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου καλυπτῆρος, τὸ θεῖον μᾶλλον ὑποδηλοῦντες. Ὑπὸ τὴν παράστασιν κεχά-

ὕψ. 0 52.
2 (ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου): Ἀμφιάραος νεανίαν θεραπεύων.
Ἀρχῖνος Ἀμφιαράωι ἀνέθηκεν.

ρακται ἐπιγραφὴ τοῦ ἀναθέτου, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀπουσίας εἰκάσαι, ἦν Ὠρώπιος. Τὸ ἀνάγλυφον, ἄλλως τε καὶ ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀναθέτου, παρίστησιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἴσως ἰάματος πράξεις.

Ἐν τῇ δυσμοβορείῳ γωνίᾳ τοῦ διαδρόμου τῆς κρήνης ηὑρέθη μικροῦ μαρμαρίνου ἀγαλματίου τοῦ Ἀμφιαράου τὸ κάτω ἥμισυ μετὰ τοῦ ὄφεως ἀνελισσομένου, Μακεδονικῶν χρόνων, ἔτι δὲ ἀπόκομμα μικροῦ ἀναθηματικοῦ βάθρου ἐπιγεγραμμένου (*Κτησ*[*λχίας* δεῖνος —]) τῆς Γ′ πΧ ἑκατονταετηρίδος, σκύφων ζωωτῶν ἢ ἐκτύπων καὶ ἄλλων ἀγγείων κλάσματα, στάμνου λαιμός, λύχνος μετ᾽ ἀποφύσεως διατρήτου.

Τῶν ἑκατέρωθεν τῆς στενῆς ὁδοῦ δωματίων οἱ τοῖχοι, ὡς ἐξ ἀποπεπτωκότων λειψάνων φαίνεται, ἦσαν κεκονιαμένοι, φέροντες χρῖμα ἐρυθρῷ καὶ φαιῷ καὶ κιρρῷ κεχρωσμένον, ἐπί τινος δὲ τοίχου σῴζονται ἔτι κατὰ χώραν παρὰ τὸ δάπεδον λείψανα τοῦ κονιάματος φέροντα κατὰ τόπους τρεῖς χαρακτὰς γραμμὰς ἵνα παρέχηται λίθων ὄψις, ἄνω δέ, ὡς εἰκάσαι, πρὸς τῇ ὀροφῇ περιέθεε ζώνη ἐκτύπου κόσμου· ἐν ἄλλῳ δὲ δωματίῳ ηὑρέθησαν ἀποτμήματα κονιάματος πηλοῦ ἠχυρωμένου (πρβ. IG^2 II 463 $_{49\ 68\ 73\ 82}$, V_1 1447 $_{4\ 16}$). Παρὰ τὸ δυσμικὸν ἄκρον τοῦ εἰρημένου ἀγροῦ ηὑρέθη πεπτωκὼς πώρινος κίων ἀρράβδωτος, ὕψ. π. 1 69, διάμ. π. 0 44, παρὰ τοῦτον δὲ ἀπεκαλύφθη ὀχετὸς πώρινος κρυπτός, πλ. 0 26, βάθ. 0 41, πρὸς τὴν χαράδραν κατιὼν καὶ τὴν ἀρχήν, ὡς φαίνεται, ἔχων ἐκ τοῦ δυσμόθεν ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ, ὅστις, τελευταῖος πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἀπαντικρὺ τοῦ κυρίως ἱεροῦ χώρου κείμενος, καὶ ἄλλων μνημείων, ὡς καὶ διὰ σκαφικῆς διαπείρας ἐν μέσῳ που γενομένης ἐφάνη, φέρει λείψανα.

Τῶν ἄλλων εὑρημάτων μνημονευτέον ἐπίκρανον βάθρου, λευκοῦ μαρμάρου, ὕψ. 0 19, πλ. 0 58, φέρον ἄνω μέγα ἡμικύκλιον κοίλωμα.

19· 2· 17.

ἐν ᾧ ἵδρυτο ἄγαλμα ὅπερ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἐπιγραφὴν (τῆς Δ΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος) ἦν τοῦ Ἀμφιλόχου (πρβ IG VII 421, Παυσ. Α΄ 34_3).

Ἔτι δὲ ηὑρέθησαν χρυσοῦ πέταλον περιφερὲς (διαμ. 0 015, ἐνωτίου ἴσως ἐξάρτημα· νῦν ΑΑΜ 14830) φέρον ἐκκρούστως πρόσωπον (πρβ ΑΑΜ 13382). χαλκοῦν βέλος μ. 0 075. χαλκοῦν εἰδώλιον μικκύλον (ὕψ. 0 022, Ἑκάτειον, σκεύους, ὡς ἐκ λειψάνου κρίκου ἐπὶ τῆς κορυφῆς σωζομένου εἰκάσαι, κοσμητικὸν ἐξάρτημα· νῦν ΑΑΜ 14831), ὅστινος γραφικὸς στῦλος μ. 0 114, πηλίνη φιάλη ὀμφαλωτὴ διαμ. 0 26 συντετριμμένη. πηλίνων ἀμφορέων ὦτα, ὧν ἓν μὲν φέρει ἐν περιφερεῖ σφραγῖδι κηρυκεῖον (πρβ *Nilsson* TALindos 155) καὶ πέριξ *Κ]νίδιον-*, ἓν δὲ ἐν τετραπλεύρῳ φέρει *ἐπὶ Ἱππάρχου* (πρβ DI 3549_{252})· $_2$*Κνιδίων* (πρβ AM 1896 56 127 173 $_{252\ 253}$, Kl 1912 249. AE 1913 215 [216_1 *Παιδίω[ν]* $_2$*Θευδωρί$_3$δα*, πρβ DI 3549 $_{330\ 156\ 235\ 236\ 395\ σ\ 242\ 293}$ DI IV 501 502], RÉ 1913 $_{212\ 376-8}$ κἑ 1914 $_{281}$). Νομίσματα δὲ ηὑρέθησαν 171 χαλκᾶ καὶ ἓν ἀργυροῦν, ἃ καὶ Ἀθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσείῳ· καὶ τὰ μὲν χαλκᾶ εἰσὶ πρὸς ἄλλοις Ἀθηναίων, Βοιωτῶν (Ποσειδῶν μετὰ τριαίνης, τρόπαιον), Λοκρῶν, Φωκέων, Χαλκιδέων, Ὠρωπίων (ἔνθεν μὲν Ἀμφιαράου κεφαλή, ἔνθεν δὲ δελφὶς περὶ τρίαιναν), Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τὸ δὲ ἀργυροῦν εἶνε δραχμὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου (ἔνθεν μὲν ἡ Ἡράκλειος κεφαλή, ἔνθεν δὲ Ζεὺς ἐπὶ θρόνου καὶ ἐπιγραφὴ *Ἀλεξάνδρου).*

30 1 17

Βασίλειος Λεονάρδος.

Ἐν Ἐρετρίᾳ.

Ἐν *Ἐρετρίᾳ* ὁ κ. Κ. Κουρουνιώτης κατὰ τὴν ἐφετινὴν περίοδον ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ***ἰδιωτικῶν οἰκιῶν*** καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Ἐρετρίας. Ἡ ἀνασκαφὴ οὕτω ἐγένετο κυρίως ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα ἡ βαθεῖα ἔκπαλαι ἐπίχωσις παρεῖχε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔκρυπτεν ἱκανὰ λείψανα ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν. Ἡ ἐλπὶς δ' αὕτη δὲν διεψεύσθη, διότι ἐφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως ἀπεδείχθη ὅτι διατηροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς λείψανα οἰκιῶν, ὧν οἱ τοῖχοι ἐνιαχοῦ σῴζονται εἰς ἱκανὸν ὕψος.

Ἐκ τούτων ἀνεσκάφησαν ἐφέτος τρεῖς ὁλόκληροι οἰκίαι καὶ μέρη διαφόρων ἄλλων. Πενιχρότης οἰκοδομῆς καὶ διαρρυθμίσεως χαρακτηρίζει ταύτας, ὡς ἐκ τούτου καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους. ὅπερ εἶνε λίαν ἐπικλινές, δὲν ἦτο, φαίνεται, δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς τῶν κανονικῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν. Ἀλλ' ὅμως αἱ τρεῖς ἀνακαλυφθεῖσαι οἰκίαι προσομοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τὰς ἐν Πριήνῃ «Ἑλληνιστικὰς» οἰκίας, ἢ τὰς ὑστερωτέρας τῆς Δήλου.

Αἱ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ὁδοὶ εἶνε στεναὶ καὶ σκολιαί. Ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐξήχθησαν πλῆθος ὅλη θραυσμάτων ἀγγείων, ἐξ ὧν συνεπληρώθη καὶ εἷς ***ἐκτάκτου μεγέθους σκύφος*** ἐκ τῶν λεγομένων «Μεγαρικῶν», ὀλίγιστα δ' ὅμως εἶνε τἀνακαλυφθέντα ἐν αὐταῖς ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν μάλιστα ἀποκαλυφθῶσι πλουσιώτεραι οἰκίαι, θὰ φωτίσῃ ἡμᾶς ἀρκούντως εἰς τὰ σκοτεινὰ ἔτι ζητήματα τἀφορῶντα τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κατὰ τὰς δύο τελευταίας π. Χ. ἑκατονταετηρίδας.

Διὰ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἐπεδιώχθη πρὸς τούτοις ἡ συμπλήρωσις τῆς μελέτης τοῦ περιβάλλοντος τὴν Ἀκρόπολιν τείχους, ἀνεκαλύφθη δὲ μία νέα πύλη ἐπὶ τοῦ ΒΑ ἄκρου. Τῆς μελέτης ταύτης ἔναρξιν ἐποιήσατο πρὸ ἐτῶν ἡ ἐνταῦθα Ἀμερικανικὴ Σχολή.

Ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ὁ ἐκεῖ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. *Ἀπόστ.* ***Ἀρβανιτόπουλος*** τὰς ἀρχαιολογικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας ἐν *Παγασαῖς*, ὅπου ἀνεῦρε μικρὸν ***ναὸν τῆς Κυβέλης***, ἠφανισμένον τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ἐν αὐτῷ δ' ἐξαίρετον καὶ εὐμέγεθες ***ἀγαλμάτιον πήλινον*** τῆς θεᾶς ταύτης, διατηροῦν ἴχνη βαφῆς, καὶ ***πηλίνην κεφαλὴν Σατύρου***, ἐγγὺς δὲ τοῦ ναΐσκου ***οἰκήματα τῆς Μυκηναίας περιόδου*** καὶ ἐν αὐτοῖς ἀγγεῖα φέροντα γραπτοὺς ναυτίλους καὶ ἄλλα κοσμήματα τῆς περιόδου ταύτης. Περαιτέρω, εὐθὺς ὑπὲρ τὴν βόρειον ἀκτήν, ἀνεῦρε ***μέγα τετράγωνον οἰκοδόμημα*** ἀσβεστόκτιστον, φέρον κόγχην ἢ ἐξέδραν πρὸς Α. Τὸ δάπεδον τούτου ἦν ἐπεστρωμένον δι' ἁπλοῦ ψηφιδώματος, διῃρεῖτο δ' ἐσωτερικῶς διὰ διπλῆς κιονοστοιχίας ἐξ εἴκοσι κιόνων, εἰλημμένων ἐξ οἰκοδομήματος ἀρχαίου ἑλληνικοῦ.

Οἱ κίονες οὗτοι ἠρείδοντο κάτωθεν ἐπὶ μεγάλων μαρμαρίνων βάθρων, ὧν δύο ἐξήχθησαν· καὶ τὸ μὲν ἓν τούτων ἔφερέ ποτε χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Γυμνασιάρχου ***Φίλωνος Ἀμφαναιέως***, ὡς δηλοῖ μακρὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή, τὸ δ' ἕτερον μαρμάρινον ἀνδριάντα, κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ ἀντιστρατήγου καὶ πρεσβευτοῦ ***Ῥούφου***, ὃν ἀνέθηκαν οἱ ***Δημητριεῖς***, κατόπιν δὲ τοῦ Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος, αὐτοκράτορος θεοῦ. Διὰ τῆς ἀναθέσεως ταύτης βεβαιοῦται ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις εἶνε ὄντως ἡ *Δημητριάς*, γνώμην ἣν ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Ἀρβανιτόπουλος ἀπὸ ἐτῶν ἤδη μετὰ πειστικότητος ὑποστηρίζει· εὑρέθησαν δὲ καὶ δεκαπέντε τμήματα ἑτέρων βάθρων καὶ ψηφισμάτων τοῦ κοινοῦ τῶν Μαγνήτων καὶ Δημητριέων καὶ ναὸς ὑπερκείμενος τῆς μνημονευθείσης θέσεως, οὗτινος μόλις τὰ ἐπὶ τοῦ βράχου πρῶτα ἐρείσματα τοῦ στερεοβάτου ὑπελείφθησαν καί τινα πώρινα μέλη καὶ βάθρα ἀγαλμάτων.

Ἐν δὲ τοῖς ἀρχαίοις ***Γόννοις***, τὸ μὲν ἐν Γοννοκονδύλῳ ἢ Ὀλυμπιάδι ***Ἡρῷον τοῦ Δαμοκράτους*** ἀνέσκαψεν ὁ αὐτὸς ἔφορος μόνον ἐπί τινα χρόνον, ἀνευρὼν δύο τάφους ἐν τῷ τύμβῳ, πάλαι σεσυλημένους, τὸν δ' ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Γοννέων γνωστὸν ἐπίσης ἐκ προγενεστέρων ἀνασκαφῶν ***Ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος*** ἐξηρεύνησεν ἐκ νέου καὶ εὗρε τμήματα τριῶν ψηφισμάτων. Συγχρόνως ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς ***ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος***, κειμένου ἐπὶ λόφου ἐν μέσῳ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, οὗ ἐξηρευνήθη τμῆμα μόνον τοῦ περιβόλου. Ἐν αὐτῷ ἀπεκαλύφθησαν ***ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἑκατοντάδας ἀναθηματικῶν στηλῶν***, ὧν αἱ διακόσιαι ἀκέραιαι ἢ εἰς θραύσματα φέρουσιν ἐπιγραφὰς ***Ἀρτέμιδι τῇ Λοχείᾳ***, ***Ἀρτέμιδι Γενετείρᾳ*** ἢ ***Εἰλειθυίᾳ***. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀνέθηκε γυνή τις, Μενέπολις, στήλην ὡς ***πανσοτόκεια (παιδοτόκεια;)***.

Ἐπί τινων τῶν στηλῶν ὑπῆρχον γραπταὶ παραστάσεις, ἐξίτηλοι ἤδη ὑπὸ τοῦ χρόνου γενόμεναι, ὀλιγάριθμοι δέ τινες ἔφερον ἀναγλύπτους παραστάσεις. Ἐκτὸς τούτων ἀνευρέθησαν δεκάδες τινὲς κεφαλῶν μαρμαρίνων καὶ πηλίνων, ὧν τινές εἰσι ἀρίστης τέχνης καὶ διατηρήσεως, πρὸς δὲ πλεῖστα μέλη μαρμαρίνων ἀγαλματίων, τινὰ δὲ καὶ ἀκέραια, δύο χρυσᾶ φύλλα μετ' ὀπῆς ἐξαρτήσεως πρὸς ἀνάθεσιν, καρφίδες τινὲς ὀστέϊναι, κεραμίδες ἐπιγεγραμμέναι πολλαί, πεντηκοντὰς μεγάλων καὶ μικρῶν βάθρων καὶ στήλη ἀκεραία ἀναθηματικὴ φέρουσα ἀναθηματικὸν ἐπίγραμμα.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως εἰκάζει τις ὅτι ἐὰν οὕτω βραχεῖα ἀνασκαφὴ τοσοῦτον ἄμητον ἀρχαίων μνημείων εἰς φῶς ἤγαγεν, ὁποῖα θαυμαστὰ ἀποτελέσματα θέλει ἔχει συστηματικὴ καὶ συνεχὴς ἐν τῷ μέλλοντι ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἐκείνῳ τῆς Θεσσαλίας χώρῳ.

Ἐν Νικοπόλει.

Ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου εἰργάσθη καὶ ἐφέτος κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. ***Ἀλέξ. Φιλαδελφεύς***, ἐξακολουθήσας τὴν ἀνασκαφὴν τῆς περιφήμου Χριστιαν. Βασιλικῆς Δουμετίου, ἣν ἀνέσκαψε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1915 καὶ ἧς περιγραφὴ μετὰ τῶν θαυμασίων ἐν αὐτῇ ψηφιδωτῶν ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκ τοῖς Α΄ καὶ Β΄ καὶ τοῖς τοῖς τεύχεσι ἑ. ἔ. τῆς ἀρχαιολ. Ἐφημ. Κατὰ τὸ τρ. ἔτος ὁ κ. Φιλαδελφεὺς ἀπεκάλυψε τὰ δύο πλευρικὰ κλίτη (βορεινὸν καὶ μεσημβρ.) τῆς Βασιλικῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἰδίως κιονόκρανα καὶ ἐπίκρανα βυζαντινοῦ τύπου καὶ ἄλλαι ἐκ μαρμάρου γλυφαί. Εἶτα ἀνέσκαψε τὴν βο-

ρεινὴν πτέρυγα τοῦ **Νάρθηκος**, ἥτις εἶχε μόνον ἐν μέρει ἀνασκαφῆ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἤδη ἀπεκαλύφθη αὕτη ὁλόκληρος, ἔχουσα σχῆμα τετραγωνικόν, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο τμήματα διὰ δύο ἑκατέρωθεν παραστάδων προεχουσῶν εἰς μῆκος 1,14. Ὁλοκλήρου τοῦ μεγάλου τούτου τετραγώνου τὸ δάπεδον εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ γεωμετρικοῦ ἐκ πλοχμῶν πολυχρώμων σχήματος, κατὰ δὲ τὴν ΝΑ γωνίαν αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη **ὀρθογώνιον ἐπίμηκες τετράπλευρον θεμέλιον** ἐκ μεγάλων παχυτάτων καλλίστης κατασκευῆς πλίνθων μήκους 2,60 καὶ πλ. 1,80. Ἀνασκάψας τοῦτο οὐδὲν εὗρεν ὑπ᾽ αὐτό, φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐπὶ τούτου ἐθεμελιοῦτο βαρύ τι καὶ μέγα μνημεῖον, πιθανώτατα σαρκοφάγος. Τὴν γνώμην ταύτην ἐνισχύει ἡ ἀνεύρεσις ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ μεγάλου τούτου δωματίου **πλείστων τεμαχίων μαρμαρίων κιονίσκων καὶ πλακῶν**, ἐξ οὗ συνηρμολόγησεν ὁ κ. Φιλαδελφεὺς ἑπτὰ ὅλους κιονίσκους ἑνὸς μ. ὕψος καὶ δύο μεγάλας πλάκας, αἵτινες θὰ εἶχον περίπου τὸ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ ἀποκαλυφθέντος θεμελίου, ἂν καὶ ἐλλείπουσι πλεῖστα τεμάχια ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο.

Μετὰ τοῦτο ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ὑπολοίπου τμήματος τοῦ **Ἐξωνάρθηκος** καὶ τῆς **κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ**. Ἐν τῷ Ἐξωνάρθηκι ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ κέντρῳ μέγα **πλακόστρωτον τετράγωνον**, ὅπερ θὰ ἦτο ὑπαίθριον, περιβαλλόμενον πέριξ ὑπὸ ταπεινοῦ τοιχίου (πεζουλίου), πέριξ δ᾽ ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐξωνάρθηκος ἦτο ἐπεστρωμένη διὰ ψηφιδωτοῦ, ὁμοίου πρὸς τὸ πέρυσιν ἀποκαλυφθὲν τμῆμα. Τέλος πρὸς Δ. τούτου ἀνεσκάφη ἡ κυρία μεγάλη τοῦ ναοῦ Πύλη, πλάτους 2 περίπου μ. Πρὸ ταύτης, ἐντὸς τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ εἰς ἑνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς Πύλης ἀπόστασιν ἀπεκαλύφθη **μεγάλη ἐπιγραφὴ** μήκους 3 μ. καὶ πλ. 1,50. ὕψ. δὲ τῶν ψηφίων 0,22. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει ὧδε:

ΔΟΜΗΤΙΟC ΜΕΝ Ο ΠΡΩΗΝ ΤΟΝ CΕΒΑCΜΙΟΝ ΚΑΤΕCΚΕΥΑCΕΝ ΟΙΚΟΝ
ΔΟΜΗΤΙΟC ΔΕ Ο ΝΥΝ ΓΕ ΝΠ ΕΩΝ ΕΚΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗC ΙΕΡΩCΥΝΗC ΔΙΑΔΟΧΟC
ΔΥΝΑΜΙ ΧΡ ΤΗΝ ΠΑCΑΝ ΕΚΑΛΛΙΕΡΓΗCΕΝ ΤΡΙCΤΩΟΝ
ΕΥΦΡΟCΥΝΟC ΜΗΝ ΕΝ ΤΩ ΝΕ Ω ΩC ΜΑΘΗΤΗC ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΡΟΥ ΠΗΜΑΙ...
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟC ΕΚΑΤΕΡΟC ΕΥΧΑΡΙCΤΩΝ ΤΗ ΠΡΟCΤΑCΙΑ

ἤτοι: Δομήτιος μὲν ὁ πρώην τὸν σεβάσμιον κατεσκεύασεν οἶκον, Δομήτιος δὲ ὁ νῦν γε ΝΠ (Νικοπόλεως) ἐών, ἐκείνου καὶ τῆς Ἱερωσύνης διάδοχος, δυνάμει ΧΡ (Χριστοῦ) τὴν πᾶσαν ἐκαλλιέργησε τρίστῳον. Εὐφρόσυνος μὴν ἐν τῷ νεῷ ὡς μαθητὴς τοῦ προτέρου πημαι... (ποιμήναντος;) Δημητρίου Μάρτυρος ἑκάτερος εὐχαριστῶν τῇ προστασίᾳ.

Πρὸ τῆς Πύλης ταύτης σχηματίζεται **πρόθυρον** ἢ πρόπυλον πλακόστρωτον.

* * *

Μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἀνασκαφὴν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης Χριστιαν. Βασιλικῆς, ἥτις ἀνάγεται πιθανώτατα κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. μ.Χ. ὁ κ. Φιλαδελφεὺς ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἔναντι ταύτης, πρὸς Δ. κειμένου μεγάλου **Περιστυλίου**, ὅπερ πρὸ διετίας εἶχεν ὁ ἴδιος ἀνασκάψει. Διὰ τῆς ἐφετεινῆς σκαφικῆς ἐργασίας ἀπεκαλύφθη τὸ πλεῖστον τῶν περὶ τὸ περιστύλιον δωματίων, ἐξ ὧν τινὰ εἰσιν ἐπεστρωμένα διὰ ψηφιδωτῶν. Οὕτω πρὸς Ν. ἀπεκαλύφθη τοιοῦτον ἀρίστης τέχνης, πλὴν δυστυχῶς λίαν κατεστραμμένον. Ἐπὶ τούτου παρίσταται κατὰ μὲν τὰς τέσσαρας πλευρὰς πέριξ, ἐν εἴδη πλαισίου, πολυσύνθετον καὶ πολύχρωμον κόσμημα ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων. Μετὰ τοῦτο ἕπεται σειρὰ ἀλληλοσυμπλεκομένων κύκλων ἐκ κλάδων μετὰ φύλλων, ἐντὸς δὲ τούτων παρίστανται ζῷα, πτηνά, ἀλληγορικαὶ κεφαλαί, θηρευτὴς γυμνὸς εἰς μικρὸν σχῆμα βάλλων κατ᾽ ἀγρίου θηρίου, καρποὶ κλπ. κλπ. Τὸ μέσον τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου κατεῖχε μέγας **τετράγωνος πίναξ**, οὗ δυστυχῶς ἠφανίσθη τὸ πλεῖστον μέρος.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς Α. ἀπεκαλύφθη ἕτερον μέγα δωμάτιον, οὗ ἡ εἴσοδος ἀπετελεῖτο πρὸς Δ. ἐκ δύο κιόνων, ὧν ἐσώθησαν μόνον αἱ βάσεις καὶ δύο ἑκατέρωθεν παραστάδες. Καὶ τοῦ μεγάλου τούτου δωματίου τὸ δάπεδον ἔφερε ψηφιδωτὴν διακόσμησιν, ἧς δ᾽ ὅμως δὲν ἐσώθησαν ἢ μόνον τὰ πρὸς τὸν μεσημβρ. τοῖχον τμήματα. Ἐπὶ τούτων παρίστανται **Τρίτωνες** εἰς φυσικὸν μέγεθος κρατοῦντες δι᾽ ἁλύσου θαλασσίους δράκοντας, εἶτα δελφῖνες καὶ τὰ παραπλήσια.

Ἡ μεγάλη αὕτη αἴθουσα ἦτο **λουτρόν**. Τοῦτο δὲ διεπιστώθη κατὰ τὸν μᾶλλον ἀναμφισβήτητον τρόπον, διότι ἀνασκαφθέντος τοῦ κέντρου, ὅπου ἦτο κατεστραμμένον τὸ ψηφιδωτόν, ἀπεκαλύφθη ὅλως ἀπροσδοκήτως κάτωθεν, εὐθὺς ὑπὸ τὸ ὑπόστρωμα τοῦ ψηφιδωτοῦ, μέγα ἀλλὰ χθαμαλὸν **ὑπόστυλον ὑπόγειον**, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ μικρὰ διαστήματα (0,35 μ) πλίνθινοι κίονες ὑποβαστάζουσι τὸ ἄνωθεν δάπεδον τῆς αἰθούσης. Οἱ κίονες οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ δισκοειδῶν πλίνθων, οἵτινές εἰσιν ἐπιτεθειμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου εἰς ὕψος ἡμίσεος μέτρου. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο κατασκεύασμα ἐχρησίμευεν πρὸς θέρμανσιν τοῦ ἄνωθεν διώματος, ἐκαλεῖτο δὲ κατα τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους **ὑπόκαυστον**. Τοιαῦτα ὑπόκαυστα διεσώθησαν πλεῖστα ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς Θερμαῖς, ἐν Ἑλλάδι δὲ πρὸ ἑξαετίας εὑρέθησαν ἀκριβῶς ὅμοια ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἤλιδος (παρὰ τὸ Γαστοῦνι), ταῖς ἐνεργηθείσαις ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Αὐστριακῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς.

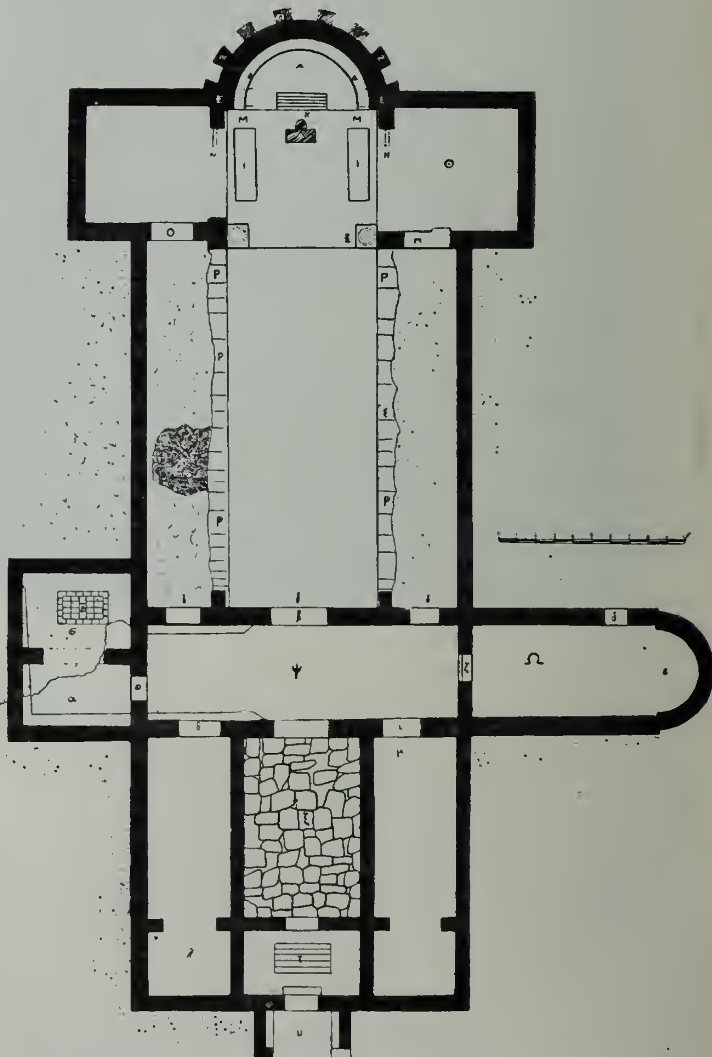

Κάτοψις Χριστιαν. Βασιλικῆς Δουμετίου ἐν Νικοπόλει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Δεκέμβριον ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν σεβαστὸν καὶ πεφιλημένον μέλος τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν οἰκογενειας, ὁ Καθηγητὴς τῶν Ἑλλην. Γραμμάτων καὶ Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ***Γεώργιος Παπαβασιλείου.*** Ἡ «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς» ἰδιαιτέρως θρηνεῖ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἐν αὐτῷ πολυτίμου συνεργάτου, ὅστις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πλείστας ὅσας ἐμβριθεῖς καὶ σοφὰς ἐν αὐτῇ ἐδημοσίευσε διατριβάς. Ὁ μεταστὰς ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τῷ 1846, ὅπου καὶ συνεπλήρωσε τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐγκυκλοπαιδικὰς σπουδάς. Βραδύτερον ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθν. ἡμῶν Πανεπιστημίου, μετὰ εὐσυνειδήτους δὲ καὶ ἐνδελεχεῖς μελέτας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, εὐθὺς δὲ μετ᾽ ὀλίγον διωρίσθη καὶ Καθηγητὴς ἐν διαφόροις Ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Μεσ. Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὁ Γ. Παπαβασιλείου ηὐδοκίμησε λίαν, διότι οὐ μόνον μετ᾽ ἐξαιρετικοῦ ζήλου ἐδίδαξε τοὺς ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς εἰς γενεὰς ὅλας ἑλληνοπαίδων, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα διδακτικὰ βιβλία ἐξέδωκε, πρὸς δὲ καὶ διατριβὰς κριτικὰς καὶ ἑρμηνευτικὰς τῶν ἑλλην. συγγραφέων συνέγραψεν, ἐν αἷς καταφαίνεται ἡ βαθεῖα τοῦ ἀνδρὸς ἑλληνομάθεια.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1877 διωρίσθη Καθηγητὴς καὶ εἶτα Γυμνασιάρχης τοῦ Β΄ ἐν Ἀθήναις Βαρβακείου, συγχρόνως δ᾽ ἐξελέγη καὶ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Καθηγητῶν τῆς Μεσ. Ἐκπαιδεύσεως, ἐργασθεὶς ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς Παιδείας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς. Τίς δ᾽ ὅμως θὰ πιστεύσῃ ὅτι μετὰ τοιαύτην πολυετῆ καὶ ἐθνικωτάτην ἐργασίαν ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐν τέλει οἱονεὶ ὡς ἐπιβράβευσιν δι᾽ ὅσα ὁ ἀείμνηστος συνετέλεσεν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἀπέλυσεν αὐτὸν πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν τῆς θέσεως τοῦ Γυμνασιάρχου!...

Πλὴν τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ εὐτυχῶς ἵνα ὁ Παπαβασιλείου ἐπιδοθῇ ἤδη ὁλοψύχως τῇ πεφιλημένῃ αὐτοῦ ἀρχαιολογ. Ἐπιστήμῃ, πρὸς ἣν ἀπὸ μακρῶν χρόνων οἰκειότατα προσέκειτο, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1882 ἦτο ἑταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1899 καὶ Σύμβουλος ταύτης.

Ὡς ἀρχαιολόγος δ᾽ ὁ πολύκλαυστος ἡμῶν συνάδελφος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ καθαρῶς θεωρητικὸν μέρος τῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως διὰ τῆς σκαπάνης ἀνεδίφησε καὶ ἐξηρεύνησε τὸ πάτριον ἔδαφος, δεκαετίαν δ᾽ ὅλην (1902-1912) ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Εὐβοίᾳ, ἐξ ὧν πλεῖστα σπουδαιότατα ἐπιγραφικά τε καὶ Τέχνης μνημεῖα προῆλθον εἰς φῶς, κοσμοῦντα νῦν τὸ μικρόν, ἀλλ᾽ εὐπρεπὲς ἐν Χαλκίδι Μουσεῖον, ἡ ἵδρυσις καὶ κατάρτισις τοῦ ὁποίου ὀφείλονται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἄοκνον καὶ ἀκατάβλητον μέριμναν τοῦ μουσοτραφοῦς καὶ φιλοπόλιδος Χαλκιδέως.

Πρό τινων δ᾽ ἐτῶν ἡ Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία τιμῶσα τὴν ἐργασίαν τοῦ Συμβούλου αὐτῆς ἰδίαις δαπάναις ἐξέδωκεν ἐν πολυτελεῖ τεύχει τὰς περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ τάφων ἀνασκαφικὰς ἀρχαιολογικὰς τοῦ Παπαβασιλείου ἐρεύνας.

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ πολυτίμου συναδέλφου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας συνελθὸν εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν ἐψήφισε τιμῆς ἕνεκα τὴν κατάθεσιν στεφάνου ἐπὶ τῆς σοροῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς προσηκούσης ὑφ᾽ ἑνὸς τῶν Συμβούλων προσφωνήσεως, τὴν ἀνάρτησιν μεσιστίου τῆς σημαίας ἐν τῷ Καταστήματι αὐτῆς καὶ ὅπως ἐν σώματι ὁλόκληρον τὸ Συμβούλιον συνοδεύσῃ μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ κατοικίας τὴν ἐκφορὰν τοῦ μεταστάντος Συμβούλου.

Α. Φ.

Ἐκδοθήσεται τόδε τὸ τεῦχος (3ον καὶ 4ον = σελ. 65 - 124) τῇ 28 2 17.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1917

ΜΕΤΑ 9 ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ 188 ΕΙΚΟΝΩΝ

σύνοψις·

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Α΄) πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας συμβούλων. Τὰς ἐπιστολὰς ἐπιγράφειν Βασιλείῳ Λεονάρδῳ, διευθυντῇ τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου.

Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὑρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, διὰ βραχέων καὶ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ τε καὶ εὐπρεπεῖ συντεταγμέναι.

Ἐκδίδονται κατ᾽ ἔτος τέσσαρα τεύχη σχήματος τετάρτου ἀποτελοῦντα τόμον ἓξ καὶ ἐνενήκοντα σελίδων καὶ πλέον μετ᾽ εἰκόνων καὶ πινάκων, ὁπόταν δέῃ· τιμὴ δὲ τοῦ τόμου ἑκάστου πέντε καὶ εἴκοσι δραχμαί.

Οἱ συγγραφεῖς λαμβάνουσι τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου ἑκάστου, ἐλλογουμένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, δραχμὰς ἑβδομήκοντα καὶ τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν ὁπόσ᾽ ἂν βούλωνται ἀντίτυπα καταβάλλοντες τῷ τυπογράφῳ τὴν τιμήν.

Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

Ἡ ΑΕ διαμείβεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Β΄) συγγραφεῖς τῆς ΑΕ 1917.

Γ΄) πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι:

α΄) κείμενον:

1) τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους·

2) τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους·

β΄) πίνακες:

1) τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους·

2) τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους·

γ') εἰκόνες.

Δ') σίλλυβοι:

α') ὀνόματα καὶ πράγματα

(προσεχῶς δημοσιευθήσεται σίλλυβος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῆς ΑΕ 1914 1917)

β') ὕλη:

ἔλεγχος: 1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία. 2) τέχνη. 3) ἐπιγραφική. 4) νομισματική. 5) σύμμεικτα.

1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία.

Ε΄) δημοσιεύματα

τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (λεωφόρ. πανεπιστημίου 20)·

δραχ.

1. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς (πρβ πινάκιον τῆς ΑΕ ἐν ΑΕΛ [=Λεύκωμα τῆς ΑΕ τυπωθὲν τῇ 30 8 12] 1-3):
   (*περίοδος 1η*) 1837-1843: τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιϜ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄-κθ΄· 1852-1860: τεύχη λ΄-νε΄· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄, δ΄, γ΄, δ΄, ια΄, ιδ΄, ιε΄, ιζ΄, ιη΄ κτλ—κθ΄, ν΄, να΄, νγ΄, νδ΄, νε΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 1.—
   περίοδος 2α· 1862: τεύχη α΄-ιδ΄ (τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 1.—
   1869: τεῦχος ιγ΄· 1870: τεῦχος ιδ΄· 1872: τεύχη ιε΄ καὶ ιϜ΄ (τὸ ιϜ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 3.—
   περίοδος 3η· 1883 κέ: εἷς τόμος κατ᾽ ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· τὸ τεῦχος ἕκαστον 6.25
2. Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς 3ης περιόδου· ὑπὸ *Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου*· τόμος 1ος: ΑΕΕ 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 550. 1902 .... 30.—
3. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ΠΑΕ):
   α΄) Σύνοψις τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν: 1837-1846/7· ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος (Ἀνδρονίκου ὡρολόγιον, εἰς σ. 247, πρβ σ. 318). 1846· δὲν πωλεῖται.. .. —
   β΄) Πρακτικὰ τῆς 6ης γενικῆς συνεδρίας τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1841/2. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842· ἐκδεδομένον καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ .... 1.—
   γ΄) Πρακτικὰ τῆς 12ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1847/8. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848· δὲν πωλεῖται .... —
   δ΄) Πρακτικὰ τῆς 13ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1848/9. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 .... 1.—
   ε΄) Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1858/9. Σχῆμα 8ον, σελίδες α΄ καὶ 43. 1859........ 1.—
   Ϝ΄) Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 4ον· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 1.—
   ζ΄) ΠΑΕ 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ-1905. Σχῆμα 8ον· ὁ τόμος ἕκαστος.. 3.—
   1906 κέ. » » » » » .. 5.—
4. Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας, ἢ Ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 4ον, σελ. 21, πίν. 8. 1853 .. 1.—
5. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία· 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια΄ καὶ 22 καὶ 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον .... 1.—
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλλάδιον α΄ (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες δ΄ καὶ 34, πίνακες 9. 1860........ 1.—
7. Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς (1837) μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος· ὑπὸ *Εὐθυμίου Καστόρχη*. Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ΄ καὶ 130. 1879........ 3.—
8. Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς (ἐν ἔτει 1837) ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900· ὑπὸ *Π. Καββαδίου*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900........ 3.—
9. Κατάλογος τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου· ὑπὸ *H. G. Lolling*· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ τῆς ἀκροπόλεως, τεῦχος α΄: Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 152 καὶ η΄, μετὰ πίνακος. 1899........ 12.50
10. Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν· ὑπὸ *Π. Καββαδίου*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900........ 15.—

10Α. Τὰ τῆς ἐν Ἀντικυθήροις ναυαγίας εὑρήματα· ἐκ τῆς ΑΕ 1902, τεύχους 3/4, στήλ. 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19, ὧν 8 παρένθετοι........ 5.—

11. Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ᾽ εἰκόνων. 1905........ 6.—
12. Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος· τόμος 1ος: Γλυπτὰ τοῦ τῆς ἀκροπόλεως μουσείου (πραγματεῖαι *Καββαδίου, Καστριώτου, Κουρουνιώτου, Lechat, Λεονάρδου, Schrader, Schroeder, Στάη, Σωτηριάδου, Wolters*). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6΄ καὶ στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906........ 25.—
13. Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890· von Prof. Dr *P. Cavvadias* und *G. Kawerau*—Ἀνασκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890· ὑπὸ *Π. Καββαδίου* καὶ *Γ. Καβεράου*. Ἑλληνιστὶ καὶ Γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7........ 50.—
14. Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου· ὑπὸ *Χρήστου Τσούντα*. Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιϜ΄ καὶ 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908........ 50.—
15. Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων, μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν· ὑπὸ *Γεωργίου Α. Παπαβασιλείου*, γυμνασιάρχου. Σχῆμα 4ον, στῆλαι δ΄ καὶ 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910........ 10.—
16. Κατάλογος τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ μουσείου· ὑπὸ *Κ. Κουρουνιώτου*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911........ 4.—
17. Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· ὑπὸ *Γεωργίου Π. Οἰκονόμου*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915........ 4.—
18. Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα· ὑπὸ *Γεωργίου Κ. Γαρδίκα*· α΄) Ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι, β΄) Οἱ Ρῆμοι—οἱ Βέλγαι, γ΄) Ἑλληνισμὸς καὶ Γαλλία ἐν τῇ ἀρχαιότητι, δ΄) Οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οἱ παλαιοὶ Γαλάται, ε΄) Ὁ πόλεμος καὶ ἡ Κριμαία, Ϝ΄) Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Ρωσσίᾳ, ζ΄) Ρωσσία καὶ Ἑλληνισμός, η΄) Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τοῦ ἔτους 1913. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915........ 1.—

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 93)

ὑπὸ

Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου.

301—320.

Η΄) Ἐπιγραφαὶ Χυρετιῶν Περραιβίας

(ὅτι αἱ *Χυρετίαι* πρέπει νὰ καταριθμῶνται τῇ *Περραιβίᾳ* καὶ οὐχὶ τῇ *Ἑστιαιώτιδι* [τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐν IG IX$_2$ σελ. 94], ἀποδεικνύουσι τὰ ἐνθάδε ὑπ᾽ ἀριθ. 301 καὶ 304 δημοσιευόμενα ψηφίσματα· ὅτι δὲ πρέπει νὰ γράφωνται *Χυρετίαι Chyretiae*, οὐχὶ *Κυρετίαι Cyretiae*, ἀποδεικνύει ἡ δεκαπεντάκις μὲν ἀναγραφὴ αὐτῶν οὕτως, οὐδὲ ἅπαξ δὲ ἄλλως· περὶ τούτου βλ. ΠΑΕ 1914 172 καὶ τὸν ἐνθάδε ἐν τέλει πίνακα ἐν λ. *Χυρετίαι*).

Αἱ ἀρχαῖαι *Χυρετίαι* κεῖνται παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Δομένικον* τῆς Ἐλασσόνος· τόπον εὑρέσεως τῶν ἐνθάδε δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν ὑπονοοῦμεν τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἧς τὸ μέσον κατέχεται ὑπὸ μεγάλου παλαιοῦ μοναστηρίου τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, κειμένου ἐπὶ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ *Ἀσκληπιοῦ*· τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως ἔχει κτισθῇ ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ τοῖς τοίχοις τοῦ μοναστηρίου τούτου· ἄν τι μνημεῖον εὑρέθη ἀλλαχοῦ, ἀναγράφομεν περὶ αὐτοῦ διαρρήδην. Νῦν δ᾽ εὕρηνται τὰ ἀρχαῖα ταῦτα, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν τῷ δημοσίῳ καπνοκοπτηρίῳ τῆς Ἐλασσόνος, ἐν προσωρινῷ μουσείῳ, καὶ φέρουσιν ἐπιγεγραμμένους ἀριθμούς, δηλουμένους ἐνθάδε διὰ τοῦ ΜΕ 1·2·3 κτλ. (= Μουσείου Ἐλασσόνος, εὑρετηρίου ἀριθ. 1· 2· 3 κλπ). Λεπτομερῶς περὶ τῶν ἀρχαίων Χυρετιῶν διέλαβον ἐν ΠΑΕ 1914 168-172.—Τὰς ἐπὶ πολλῶν ἑδρῶν *α β γ δ* τοῦ αὐτοῦ λίθου, ἀσχέτους ἀλλήλαις, ἐπιγραφὰς λογίζομεν ὑπὸ ἴδιον ἀριθμόν, λχ 301*(α)* 302*(β)* 303*(γ)* κτλ, καθ᾽ ἃ εἴπομεν ἐν ΑΕ 1916 27[2].

Ἀριθ. 301-303 (εἰκ. 1-2· ΜΕ 112). Λίθος παραλληλεπίπεδος, λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν τῆς ἄνω ἀριστερᾶς γωνίας, ἀποσχισθείσης· ὅτι ἀπετέλει σπόνδυλον ὀρθογωνίου κίονος ἀριστερᾶς παραστάδος, ἀποδεικνύει ἡ ἀριστερὰ στενὴ ἕδρα, οὖσα ἁδρότερον εἰργασμένη διὰ τῆς σφύρας καὶ φέρουσα παρὰ τὰς ἀκμὰς πλαίσιον προσαρμογῆς, λεῖον εἰργασμένον διὰ τῆς σμίλης. ὁμοίως ἐξηργάσθη ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια, ἵνα ὁ λίθος ἐπιτεθῇ ἐπὶ ἑτέρου καὶ ἄλλος ἐπ᾽ αὐτοῦ· οὕτως ἔμενον ὁραταὶ αἱ τρεῖς ἕδραι τῶν σπονδύλων, οἵτινες τὸ πλεῖστον θὰ ἦσαν ὁμοίως ἐπιγεγραμμένοι. Ὕψ. 0.57, πλ. 0.62, πάχ. 0.33.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας, ἤτοι κατενώπιον τῷ εἰσερχομένῳ, ἐχαράχθη, χρονολογικῶς πρώτη βεβαίως, ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 302 ἐπιγραφή, ἀβαθῶς καὶ καλῶς, τῶν γραμμάτων διατηρούντων ἴχνη καὶ φθορὰν πορφυρᾶς βαφῆς, δι᾽ ἧς ἀρχῆθεν ἦσαν βεβαμμένα πάντα, ὧν ὕψ. 0.009-0.015, διάστιχ. 0.012· ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ἐχαράχθη, δευτέρα χρονολογικῶς, ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 301 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.005-0.018, διάστιχ. 0.006· τελευταία δ᾽ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 303 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-2 ὑφ᾽ ἑνὸς τεχνίτου λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.009-0.017, διάστιχ. 0.004, ἀπὸ δὲ στ. 3-8 ὑφ᾽ ἑτέρου ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἐπὶ ἐλαφρῶς ἡγμένων ὁριζοντίων χαραγῶν, οὐχὶ κανονικῶν· ὕψ. γραμμ. 0.011-0.017, διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στ. 9-12 ὑπὸ τρίτου, βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.007-0.015 διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στ. 13-23 ὑπὸ τετάρτου, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.008-0.018, διάστιχ. 0.009· αὕτη ἀπετρίβη, κατὰ τὸ δεξιὸν μάλιστα ἥμισυ, λίαν ἰσχυρῶς ἐκ συνεχῶν πατημάτων, παλαιοτέρων ἐμφανῶς τῆς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας ἱδρύσεως τοῦ λίθου.

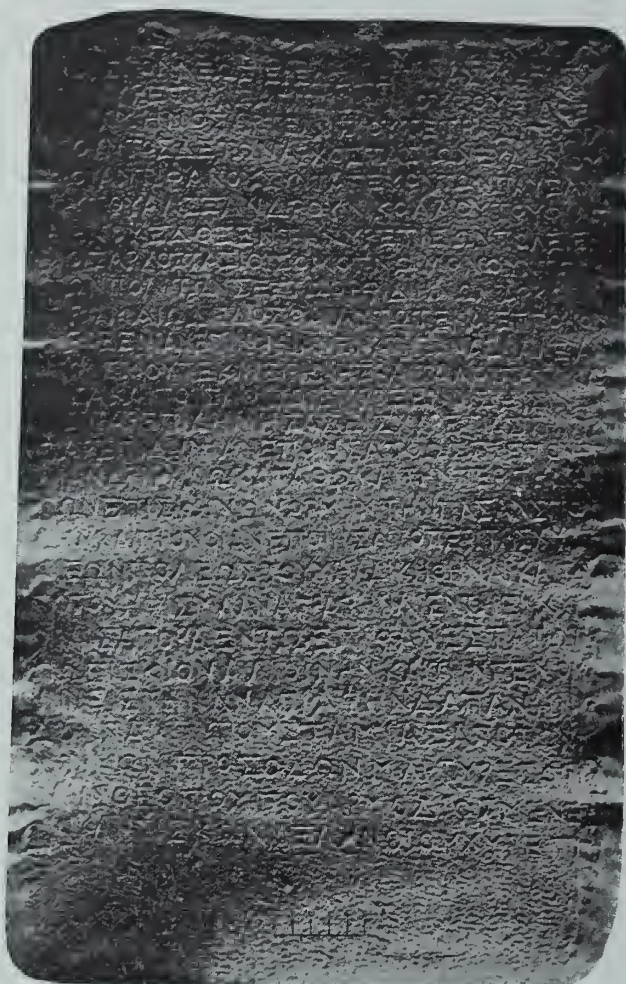

1 (ἐπιγρ. ἀριθ. 301): Χυρετιέων προξενία Σέξτῳ Ὀρφιδιηνῷ Μάρκου υἱῷ, Ῥωμαίῳ (191 πΧ).
(Αἱ εἰκόνες ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐκτυμμάτων ὀπισθίας ὄψεως.)

301 (εἰκὼν 1).

Στρατ]η[γ]ο[ῦ]ν[το]ς Ο[ἰ]ν[ίο]υ [τ]ο[ῦ] Ξενο[κ]ρά- τ]ους Γοννέως, ἱερέως δὲ τοῦ Ἀσκ[λ]ηπιοῦ ἐν Χυρετίαις Ἀγασιδήμου τοῦ Φιλοξ[έ- ν]ου, μηνὸς Ἀρτεμισίου τετράδι· προ[σ]τα- τοῦντος δὲ τῶν ἀρχοστασίων Εὐδήμου τ]οῦ Ἀντιφάνου, συνταγευόντων Παυσανί- ου τοῦ Ἀλεξάνδρου, Νικολάου τοῦ Φιλο- ξ]ένου· ἔδοξεν τῇ Χυρετιέων πόλει ἐν τ]οῖς ἀρχοστασίοις, ὁμογνωμονούντων τῶν πολιτῶν, Σέξτω Ὀρφιδιηνῶ Μάρκου υἱ- ῶ, Ῥωμαίω, δεδόσθαι αὐτῶ τε καὶ ἐγγόνοι[ς π]ροξενίαν, ἐπινομίαν, ἔγκτησιν, ἀσφάλειαν π]ολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ τὰ λοιπὰ τίμια, ὅ]σα καὶ τοῖς λοιποῖς προξένοις εἰσίν, ἐ- π]εί, παρεπιδημήσας εἰς Χυρετίας, τήν τ[ε π]αρεπιδημίαν ἐποιήσατο ὡς πρέπον ἐ[σ- τ]ὶ ἀνδρὶ [κ]αλῶ κἀγαθῶ καὶ ⟨τὴν⟩ περὶ τὴν τ]ῶν ἐπισκήνων ὁρμὴν τὴν πᾶσαν σπο[υ- δ]ὴν καὶ πρόνοιαν ἐποιήσατο περὶ τῆς Χυρε- τ]ιέων πόλεως τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι· καὶ το[ῦ- το] τὸ ψήφισμα ἀναγραφῆναι ἐν τῇ ἐν Χυ[ρε- τί]αις ἀγορᾶ, ἐν τῶ ἐπιφανεστάτω τ[ό- π]ω εἰς κίονα λιθίνην· καὶ τὴν γενομ[έ- νη]ν εἰς τὴν ἀναγραφὴν δαπάνην δο[ῦ]ναι—τοὺς ταμίας ἀπὸ τῶν [πο- λ]ιτικῶν προσόδων· μάρτυρες Οἰνο- κ]λῆς Θεοπόμπου, Ἁρμόδιος Μενε[τ- τ]ίου, Ἀντίσκων Μελ[α]νθίου, Χυρετι- εῖς. (κενόν· τέρμα.)

302 (πρβ. IG IX$_2$ 338, ΑΕ 1913 145)

Τ[ί]τος [Κ]οΐνκτιος στρατηγός, ὕπατος Ῥ[ω]μαίων, Χυρετιέων τοῖς ταγοῖς καὶ τῇ πόλει χαίρειν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσιν φανερὰν πεποή[κ]αμε[ν] τ[ή]ν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίω[ν προαίρεσιν, ἣν ἔχομεν εἰς ὑμᾶ[ς] ὁ[λ]ο[σχε]ρῶς, [β]ε[βο]υλήμεθα [καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἐπιδεῖξαι κα[τ]ὰ πᾶν μέρος προ[ε]στηκότες τοῦ ἐνδόξου, ἵνα μηδὲ ἐν τούτοις ἔχωσιν ἡ[μᾶ]ς καταλαλεῖν οἱ οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀναστρέφεσθαι· ὅσαι γάρ ποτε ἀπολείπονται κτήσεις ἔγγειοι καὶ οἰκίαι, τῶν καθηκουσῶν εἰς τὸ δημόσιο[ν τὸ Ῥωμαίων, πάσας δίδομεν τῆι ὑμετέραι πόλει, ὅπως καὶ ἐν τούτοις μάθητε τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶ[ν, καὶ ὅτι τελέως ἐν οὐθενὶ φιλαργυρῆσ[αι] βεβουλήμεθ[α,

περὶ πλείστου ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν· ὅσοι μέ[ν-
το[ν] μὴ κεκομισμένοι εἰσὶν τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς,
ἐὰν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνωνται εὐγ[νώ]μονα λέ-
γοντες, στοχαζομένων ὑμῶν ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγρα[μ-
μένων ἐγκρίσεων, κρίνω δίκαιον εἶναι ἀποκαθίστασ-
θαι αὐτοῖς· ⟨ἔρρ⟩
ἔρρωσθε!

(κενόν· τέρμα.)

2 (ἐπιγρ. ἀριθ. 303): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν δεῖνος, *Ἀπολλοδώρου τὸ γ, Εὐρυδάμα.*

303 (εἰκὼν 2)

A [1] [- δεῖνα καὶ]
Ἐ[πι]κα[ρπ]ία, ἀπελευθερωθῖσα[ι ὑπὸ δεῖνος Πασι-
δίου καὶ Γαΐου Πασιδ[ί]ου, ἔδωκαν [τ]ὰ [αὐτῶν ἑκάστη δι(νάρια) ΚΒ<΄.
B Τ]αμιεύοντος Πασιφ[ί]λου τοῦ Πασ[ιδίου τὴν πρώτη-
ν ἑξάμηνον, στρατηγοῦντος Ἀπο⟦λλο⟧δώ[ρου
τὸ γ· Εὐφροσύνη, ἡ ἀπελε[υ]θερωθεῖσα [ὑπὸ Φι-
λώτου τοῦ Πυλάδου καὶ Νεικῶς τῆς Πολυχά[ρμου
καὶ Πυλάδου τοῦ Φιλώτου, Σεβαστήων, ἔδωκε[ν
τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<΄.

Γ Ταμιεύοντος Νε[ι]κάνορος τοῦ Αἰμυλίου τὴν δευτέραν ἑξάμηνον, στρ-
ατηγοῦντος Ἀπολλοδώρου τὸ γ′. Ἁρμόδιος Δέκμου Φίλαν, τὴν ἑαυτοῦ οἰ-
κέτιδα, ἀφῆκεν ἐλευθέ[ρ]αν ξενικῆ, ἥτις καὶ τὰ ἐκ τοῦ νόμου ἔδωκεν τῆ πόλει
δι(νάρια) ΚΒ ‹′.
Δ Ταμιεύοντος Κ[α]ινοπόλ[εω]ς τοῦ Σωπάτρου [τ]ὴν α̅ ἑξάμη-
νον, στρατηγοῦντος Εὐρ[υδά]μα· μηνὸς Ἀ[γ]αγ[υ]λίου β′. Ζωσί-
μη καὶ Ἀνατολὴ καὶ Φιλα[ι]νὼ κα[ὶ Ζ]ωσ[ίμη κ]α[ὶ Δ]ιομήδης
καὶ Σωσίπατρος καὶ Ἀμφί[ω]ν, οἱ ἀπ[ε]λ[ευ]θ[ερ]ωθέν[τε]ς
ξενικῆ ὑπὸ Νικάνορος τοῦ Καλ[λ]ικλέου[ς καὶ δεῖνος τῆ]ς .
Φιλοξένου, ἔδωκ[αν ἕ]κ[αστ]ο[ς αὐ]τῶ[ν] τ[ῆ π]ό[λει τὰ ἐκ τοῦ ν]ό-
Ε μου δι(νάρια) ΚΒ′ (ὀβολοὺς τέσσαρας) — [κα]ὶ Κα[ρπ]ώ, [ἡ ἀπελευ]θ[ερωθεῖσα ὑπ]ὸ
τῶ[ν π]ερ[ὶ Ἡ]ρακλί[δ]ην Ῥ[ι. . .ο]ο[υ, ἔδ]ω[κεν τὰ ἐκ τοῦ νόμου τῆι πόλει
F δι(νάρια) ΚΒ′ (ὀβολοὺς τέσσαρας) — [καὶ Ε]ὔ[τυχ]ο[ς], ὁ ἀ[πελευθερωθεὶς ὑπὸ Ζωπύρ-
ου το[ῦ] Θ[ε]ω[νίδ]ο[υ καὶ Θεωνίδου τοῦ Ζωπύρου, ἔδωκ-
εν] τὰ [ἐκ τ]οῦ νό[μου τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ′ (ὀβολοὺς τέσσαρας).
(κενόν· τέρμα.)

301· στ. 1-4. Ὅτι στρατηγὸς νοεῖται τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν, ἀποδεικνύει τὸ ἐθνικὸν *Γοννεύς*· ὁ δὲ *Οἰνίας Ξενοκράτους*, ἀσφαλῶς συναγόμενος ἐκ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν, ἔχει υἱὸν ἢ πατέρα τὸν *Ξενοκράτη Οἰνίου*, ἐμφανιζόμενον πολλάκις ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν Γοννέων· βλ. ΑΕ 1914 175 καὶ σημ. 1. Ἐστρατήγησε δὲ οὗτος τῷ 192-191 ἢ 191-190 πΧ, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ εἰς στ. 14-20 ὑπομνήματα τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ (πρβ. κάτω ἀριθ. 354ε), μετὰ τῆς τοῦ στρατηγοῦ, λόγον πιθανὸν ἔχει τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπισημότητα τῆς πράξεως, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν ΑΕ 1912 63· πρβ. καὶ ΑΕ 1913 101 1914 181 1916 26· οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσιν ἐμφανιζόμενοι, τοῦ θεοῦ τούτου μάλιστα, ὄντες ἐνιαύσιοι, λογίζονται ἐπώνυμοι τοῦ ἔτους μετὰ τῶν ταγῶν, ταμιῶν καὶ τοῦ γραμματέως. Ἕδρα δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν θὰ ἦτο μάλιστα μὲν ἡ ***Φάλαννα***, παρὰ τὸν σημερινὸν ***Τύρναβον*** κειμένη, ὅστις ὁμοίως εἶναι κέντρον τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν Περραιβίαν ἀνηκουσῶν πόλεων καὶ κωμῶν, ἧττον δὲ ὁ *Ἄτραξ*· μικραὶ ἀνασκαφαὶ δύνανται νὰ ἀποδείξωσι τοῦτο δι' εὑρέσεως ψηφισμάτων ***τοῦ κοινοῦ***. Τὴν δ' ἐν Χυρετίαις θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατέχει πιθανώτατα ἡ μνημονευθεῖσα ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ΠΑΕ 1914 171· ὁ δὲ ἱερεὺς αὐτοῦ *Ἀγασίδημος* θὰ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐν στ. 7-8 ταγοῦ *Νικολάου*, ἀμφοτέρων ἐχόντων πατέρα τὸν *Φιλόξενον* καὶ ὄντων συγχρόνων. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι λόγῳ τῆς ἐν τῇ κοινῇ προφορᾷ ἐκπτώσεως τοῦ ***γ*** μεταξὺ φωνηέντων, ὡς νῦν παρὰ τῷ λαῷ (πρβ. *λαὼς=λαγώς, Παναΐα=Παναγία, κουρεμπάτσα ἴδα=—γίδα* κττ.), προέκυψεν *Ἀασίδημος*, *Ἀσίδημος*· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐμφανίζεται πολλάκις ἐν ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν μετὰ τὸ 30 πΧ, κάτω ἐν ἀριθ. 312· 313· 320· 339. Ὁ ἐν στ. 4 μὴν *Ἀρτεμίσιος* εἶναι βεβαίως τοῦ ἰδιαιτέρου τοπικοῦ μηνολογίου τῶν Χυρετιέων, οὐχὶ δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν, ἐνθάδε τοὐλάχιστον, εἰ μὴ κατὰ σύμπτωσιν· διότι τὸ μηνολόγιον τῶν Περραιβῶν πρὸ μὲν τοῦ 30 πΧ εἶναι ἄγνωστον, μετὰ δὲ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶναι τὸ αὐτὸ τῷ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν· ὅτι δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἀρτεμισίου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως, ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἰδιαιτέρᾳ, διδασκόμεθα ἐκ τοῦ στ. 15-16 τοῦ κάτω δημοσιευομένου ψηφίσματος ὑπ' ἀριθ. 304.

301· στ. 4-8. ***Προστατῶν*** νοεῖται ὁ πρόεδρος τῆς ἐκκλησίας, ἀντιστοιχῶν τῷ ἐν Ἀθήναις *ἐπιστάτῃ* τῶν πρυτάνεων ἢ τῷ ***ἐπιψηφίζοντι τῶν προέδρων***· ἐνθάδε ὁ προστατῶν τῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ πρόεδρος τῶν ταγῶν, ὡς συμβαίνει ἐν πλείσταις πόλεσι τῆς ὅλης ἀρχαίας Θεσσαλίας· πρβ. λ. χ. ΑΕ 1914 181-182· οὗτος καλεῖται ἐν IG IX$_2$ 34 καὶ 538 ***πρωτοστάτης*** (ἢ ***πρωτόστατος***) ***ταγός***. Ἀναγράφεται δὲ ὁ προστατῶν οὗτος πρόεδρος τῶν ταγῶν Εὔδημος ὡς προστατῶν τῶν ***ἀρχοστασίων***·

τὰ ἀρχοστάσια ταῦτα ἀναφέρονται καὶ ἐν στ. 9 καὶ ἀποτελοῦσιν ἀθησαύριστον, καθ' ὅσον γινώσκω, λέξιν· ἐκφράζεται δὲ δι' αὐτῆς, καθ' ἃ καὶ δι' ὁμοίων πολυαρίθμων συνθέτων, κυρίως μὲν ὁ τόπος, ἔνθα *ἵστανται*, ἤτοι *καθίστανται*, αἱ ἀρχαί, ἔπειτα δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κύριαι τῆς πόλεως ἀρχαί· ἐκφραστικώτερον δηλοῦται τοῦτο ἐν στ. 15-16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματος: «ἐκκλησίας οὔσης ἐννόμου, ἐν ἧι ${}_{16}$*καὶ τὰ ἀρχοστάσια συντελεῖται*», ἤτοι ἐν ᾗ ἐκκλησίᾳ, τῇ τετάρτῃ τοῦ Ἀρτεμισίου, ἐκλέγονται καὶ καθίστανται αἱ κύριαι τοπικαὶ ἐνιαύσιοι ἀρχαί, βεβαίως ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ ταγοί, οἱ ταμίαι καὶ ὁ γραμματεύς (περιέργως μὴ ἀναγραφόμενοι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν τοῖς ψηφίσμασι τούτοις)· τὸ ***προστατοῦντος*** ἄρα ***τῶν ἀρχοστασίων*** δηλοῖ ταὐτὸ τῷ ***προστατοῦντος τῆς ἐκκλησίας*** (οὐχὶ οἱασδήποτε, ἀλλ' ἐκείνης εἰδικῶς), ***ἐν ᾗ καὶ τὰ ἀρχοστάσια συντελεῖται***, ἤτοι τῆς πασῶν ἐπισημοτάτης, ἐν ᾗ μάλιστα καὶ αἱ προξενίαι ἐδίδοντο. Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πλείστης πιθανότητος ὅτι ἡ συχνότατα ἀναφερομένη ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν ***Γοννέων*** ἐκκλησία ***τῇ εἰκάδι τοῦ Διθυραμβίου*** *μηνὸς* ἦτο ἐκκλησία, ἐν ᾗ ἐπίσης ἐκεῖ συνετελοῦντο τὰ ἀρχοστάσια, καὶ καθ' ἣν αἱ πλεῖσται τῶν προξενιῶν προυτίθεντο καὶ ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῶν ἀπερχομένων ταγῶν, οἵτινες μεταξύ, καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, εἶχον συζητήσει περὶ αὐτῶν λεπτομερῶς. Ἐκ τοῦ στ. 6 προκύπτει ὅτι ***τρεῖς*** ἦσαν ἐν Χυρετίαις οἱ ταγοί, ἐν ᾧ ἐν πολυανθρωποτέραις πόλεσιν ἦσαν ***πέντε***, π. χ. ἐν Γόννοις, ἐν δ' ἔτι μᾶλλον, ***ἑπτά***, ὡς ἐν ***Φαλάννῃ***· πρβ. περὶ τούτων τὰ προειρημένα ἐν ΑΕ 1916 19.

301· στ. 8-14. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἀποφάσεως· τὸ ***ἐν τοῖς ἀρχοστασίοις*** δηλοῖ ἢ τοπικῶς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀρχοστασίων, καταντήσαντος τοῦ ὀνόματος λόγῳ καταχρήσεως εἰς δήλωσιν ἁπλῆς τοπωνυμίας, ἢ χρονικῶς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τῇ τετράδι τοῦ Ἀρτεμισίου. Τὸ ***ὁμογνωμούντων τῶν πολιτῶν*** δηλοῖ παμψηφίαν, ἥτις ζωηρότερον ἐκφράζεται ἐν στ. 20-21 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματος. Ὁ τιμώμενος Ῥωμαῖος, ἐκφερόμενος διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου, τῇ προσθήκῃ τοῦ πατρικοῦ, κατὰ πλήρη σχεδὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον (πρβ. ΑΕ 1916 31), ἦτο βεβαίως οὐχί τις τῶν τηβεννοφορούντων ἐμπόρων, οἷον εἴδομεν ἐν ΑΕ 1910 347-348, ἀλλ' ἀξιωματικὸς μονάδος στρατοῦ, διελθόντος διὰ τῶν Χυρετιῶν καὶ παραμείναντος ἐκεῖ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, ὡς ἐκ τῶν στ. 17-20 καταδείκνυται. Ἐκ δὲ τῶν χορηγουμένων τιμίων ἐλλείπουσί τινα, ἄχρηστα ὅλως τῷ τιμωμένῳ, ὧν ἕνεκα ἐλλείπει καὶ ἡ πλήρης ἐξομοίωσις αὐτοῦ τοῖς πολίταις, ἥτις ἄλλως θὰ ἀνεγράφετο διὰ τοῦ ***καθ' ἃ καὶ τοῖς λοιποῖς πολίταις***.

301· στ. 14-20. Ἀκολουθεῖ τοῖς τιμίοις τὸ αἰτιολογικὸν τῆς δόσεως τῆς προξενίας, καθ' ὃ ὁ Σέξτος, παρεπιδημήσας ἐν Χυρετίαις, προσηνέχθη, ὡς ἥρμοζεν ἀνδρὶ καλοκαγάθῳ, καὶ ἐμερίμνησε σπουδαίως, ὅπως μὴ ἀδικηθῇ ἡ πόλις αὕτη κατὰ γενομένην, εἰρηνικὴν βεβαίως, ἀλλὰ πάντως δυσάρεστον, ***ἔφοδον τῶν ἐπισκήνων***· νοοῦνται δ' ***ἐπίσκηνοι*** ἐνθάδε οἱ κατὰ τὰς πόλεις ἐπισταθμεύοντες στρατιῶται, Ῥωμαῖοι ἐν τῇδε τῇ περιπτώσει, ὡς συνάγομεν ἐκ τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ διαλαμβανομένων καὶ χωρίων τινῶν λ. χ. τοῦ ***Πλουτάρχου (β. Σερτωρίου)***. Φαίνεται δῆλον ὅτι βέβαιον ἔτι ἕνεκα τῶν ἐπισταθμιῶν, καθ' ἃ καὶ σήμερον ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, κατὰ τὰ καταλύματα τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων, συμβαίνει, ἐβλάπτοντο, ἢ ἐπιέζοντο, ἢ ἁπλῶς ἠνωχλοῦντο αἱ μικραὶ πόλεις, εἰ μὴ ἐλαμβάνετο φιλάνθρωπος μέριμνα ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικοῦ, ἵνα καταστήσῃ τὴν ἐπισταθμίαν μὴ ἐπαχθῆ. Τοιαύτη ἐπισταθμία εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἐδικαιολογεῖτο πληρέστατα κατὰ τὸν ***Ἀντιοχικὸν πόλεμον***· ὄντως δὲ διαρρήδην ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ ***Λιβίου*** ἐν 36, 13, 4 ὅτι ὁ ἀντιστράτηγος ***Μᾶρκος Βαίβιος*** Cyretias (γραπτέον ***Chyretias***· βλ. ἄνω σ. 1) hinc et Eritium (γραπτ. ***Ericinium***· βλ. κάτω τὰ εἰς ἀριθ. 308 λεγόμενα καὶ ΠΑΕ 1914 180-181) occupat, praesidiisque per recepta oppida dispositis κτλ., ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι αἱ Χυρετίαι κατελήφθησαν μὲν εἰρηνικῶς ***(occupat***, οὐχὶ ***vi cepit)*** ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἵνα μὴ βεβαίως ἐπανακαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀντιοχικῶν, διότι ὀλίγῳ πρότερον ὁ Αἰτωλὸς Μένιππος, καθ' ἃ λέγει ὁ Λίβιος ἐν 36, 10, 5 Malloeam et Chyretias vi cepit, ἐφυλάσσοντο δὲ ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς, ***praesidium***. Ταύτης λοιπὸν

τῆς ὑπὸ τοῦ Βαιβίου ἀφεθείσης φρουρᾶς ἐπὶ κεφαλῆς θὰ ἦτο ὁ Σέξτος οὗτος, ὅστις ἐμερίμνησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς αὐτῆς νὰ μὴ πιεσθῶσιν ὑπερμέτρως οἱ κάτοικοι· διότι πάντως θὰ ὑπέστησαν οὗτοι ἐνοχλήσεις, ὡς δηλοῖ ἡ φράσις τοῦ ψηφίσματος «περὶ τὴν τῶν ἐπισκήνων *ὁρμήν*». Ἦσαν δὲ ὄντως ἄξιαι αἱ Χυρετίαι τοιαύτης ἠπίας καὶ φιλανθρώπου συμπεριφορᾶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πρὸς οὓς δὲν διέκειντο ἐχθρικῶς· διότι τῷ 200 πΧ εἶχον διαρπάσει αὐτὰς οἱ Αἰτωλοὶ (πρβ. ***Λίβιον*** ἐν 31 41 5), κατόπιν δέ, τῷ 171 πΧ, ἀντιστᾶσαν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ διατηροῦσαν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, ἐξεπόρθησεν ὁ βασιλεὺς Περσεύς (πρβ. ***Λίβιον*** ἐν 42, 53). Λόγῳ λοιπὸν τῆς δικαίας ταύτης συμπεριφορᾶς τοῦ Σέξτου, καὶ ἀξιοπρεπῶς συμπεριφερόμενοι οἱ Χυρετιεῖς, ἐτίμησαν αὐτὸν οὐχὶ διὰ τιμῶν εὐεργέτου, οἷος δὲν ὑπῆρξεν, ἀλλὰ προξένου. Ὅτι δὲ ἡ ὑπὸ τὸν Σέξτον φρουρὰ δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Χυρετίαις, ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ τοῦ ***Λιβίου*** ἐν 36, 22, 8 λεγόμενον ὅτι ὁ Βαίβιος μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Ἡρακλείας· ἵνα ὅμως συμβῇ τοῦτο, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἀποσύρῃ τὰ praesidia ἐκ τῶν καταληφθεισῶν πόλεων τῆς Περραιβίας, ἐν αἷς αἱ Χυρετίαι· ὁ Σέξτος ἄρα παρέμεινεν ἐν αὐταῖς ἐπί τινας μῆνας, ἀνακαλούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιστρατήγου, ὡς μηδενὸς πλέον σπουδαίου λόγου φρουρήσεως ὑπάρχοντος, ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν πολιτῶν· τὸ ψήφισμα ἄρα ἐξεδόθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὀλίγῳ πρότερον τῆς πολιορκίας τῆς Ἡρακλείας, καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν Οἰνίας ἦρξε κατὰ ταῦτα τῷ 191 πΧ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἐν στ. 17 πρῶτος τύπος τοῦ ἄρθρου ***τὴν*** φαίνεται περισσός, καὶ ἐχαράχθη κατὰ σφάλμα, λόγῳ συμπτώσεως πολλῶν ***τήν***· δὲν ἔχει δὲ καὶ ἀνταπόδοσιν· διότι ὁ Σέξτος «***τὴν*** πᾶσαν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν ἐποιήσατο ***περὶ τὴν τῶν ἐπισκήνων ὁρμήν***»· οὔσης λοιπὸν ἐπαρκῶς ἐκφραστικῆς τῆς φράσεως ***καὶ περὶ τὴν τῶν ἐπισκήνων ὁρμήν***, ὠβελίσαμεν τὸ μετὰ τὸ καὶ ***τήν***. Κυρίως λοιπὸν ἐτιμήθη ὁ Σέξτος διότι κατὰ τὴν εἰρηνικὴν ἔφοδον πρὸς λῆψιν καταλυμάτων, προσηνέχθη φιλανθρώπως. Ἐν τέλει τοῦ στ. 17 ὑπάρχει κενὸς χῶρος δύο γραμμάτων, ἴσως ἀποξεσθέντων· ἀμφίβολον ἴχνος Τ διακρίνεται πως ἐκεῖ· ἐπειράθη λοιπὸν ὁ χαράκτης νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ὀβελιστέον ***τήν***, ἀλλ' ἀπέξεσεν ἕτερόν τι ἀντ' αὐτοῦ, καὶ τοῦτο βεβαίως ἄτοπον.

301· στ. 20-26. Διὰ τούτων διατάσσεται ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ψηφίσματος ἐπὶ λιθίνης κίονος ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς ἐν Χυρετίαις ἀγορᾶς· δὲν ἐπιβάλλεται λοιπὸν τοῖς ταμίαις νὰ ἀγοράσωσι στήλην, οὔτε νὰ στήσωσιν αὐτὴν ἐν τῷ ἀναφερομένῳ τόπῳ, ἀλλ' ἐπὶ ἤδη ἱδρυμένου λίθου νὰ ἀναγράψωσι τὸ ψήφισμα καὶ νὰ καταβάλωσι μόνον τὴν δαπάνην τῆς χαράξεως τῶν γραμμάτων, ἤτοι τῆς ἀναγραφῆς. Τούτοις δὲ ἀκριβῶς συμφωνεῖ καὶ ἡ γενομένη περιγραφὴ τοῦ λίθου, καθιστᾶσα αὐτή τε καὶ τὰ διὰ τοῦ ψηφίσματος λεγόμενα καὶ τὰ κάτω ἐν ἀριθ. 303 ἐν τῇ προσημειώσει εἰς στ. [1] λεγόμενα κατάδηλον ὅτι ἐπὶ ἱδρυμένης ἤδη ἀριστερᾶς παραστάδος τῆς εἰσόδου τῆς ἀγορᾶς, ἢ σπουδαίου ἐν αὐτῇ κτίσματος ἐν παραστάσιν, ἀνεγράφοντο ἐπίσημοι πράξεις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λίθος οὗτος εἶναι ὀγκώδης καὶ δυσχερὴς ἡ μακρόθεν μεταφορὰ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν κτισάντων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, παρόντων ἑτέρων, εἰκάζομεν ὅτι ἡ ***ἀγορὰ*** τῶν Χυρετιῶν ἔκειτο ἐγγύτατα τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ καὶ τῷ ὑπ' αὐτὴν ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· διὸ ἡ κρήμνισις τῆς ἀσταθοῦς ἄλλως καὶ μὴ διδασκούσης μηδὲν λόγου ἄξιον ἐκκλησίας ταύτης θὰ ἀποδώσῃ εὑρήματα τοῦ τε ναοῦ τούτου καὶ τῆς ἀγορᾶς πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἀναγραφὴν προυτιμήθη ἡ δεξιὰ στενὴ ἕδρα τοῦ λίθου τῆς παραστάδος, ἡ δὲ πλατεῖα αὐτοῦ, ἡ κατενώπιον τῷ θεωμένῳ, εἶναι κατειλημμένη ὑπ' ἄλλης πράξεως, συμπεραίνομεν ὅτι τὴν τελευταίαν ταύτην δὲν εὗρον κενὴν οἱ ταμίαι· ἡ ἐπιστολὴ ἄρα τοῦ Τίτου εἶναι προγενεστέρα τοῦ ἔτους 191 πΧ, ἤ, ὅπερ ταὐτό, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα εἶναι μεταγενέστερον τοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Τίτου δυναμένου νὰ ἐξαχθῇ τελευταίου χρονολογικοῦ ὁρίου, περὶ οὗ λέγομεν ἐν ἀριθ. 302. — Σημειωτέον δὲ ὅτι μετὰ τὸ ***δοῦναι*** τοῦ στ. 25 ὑπάρχει κενὸν διάστημα, ἐν μέρει μὲν οὕτως ἀφεθὲν ὑπὸ τοῦ χαράκτου, λόγῳ ἴσως ἀνωμαλίας τοῦ λίθου, τὸ δὲ λοιπὸν προελθὸν ἐκ τελείας ἀποξέσεως ὑπ' αὐτοῦ τριῶν γραμμάτων, ὡς ἀτόπως βεβαίως χαραχθέντων.

301· στ. 26-29. Ἐν τέλει τοῦ ψηφίσματος ἀναγράφονται οἱ γνωστοὶ καὶ ἔκ τινων ψηφισμάτων

ὁμοίως ἐκτενοῦς τυπικοῦ τῶν Γοννέων μάρτυρες, ὡς ἐγγυηταὶ τῆς προξενίας· εἶναι δὲ οὗτοι τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Χυρετίαις πολιτῶν· διότι ὁ μὲν ***Ἀντίσκων Μελανθίου*** ἀναγράφεται ὡς πρεσβευτὴς πρὸς Ὀλοσσονίους καὶ ῥήτωρ τῆς ἐν Χυρετίαις ἐκκλησίας ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 304 ψηφίσματι στ. 3-4 καὶ 19, ὑπὸ δὲ τὰ ὀνόματα ***Ἁρμοδίου*** καὶ ***Μενέττου*** ἢ ***Μεννεττίου*** ἀναγράφονται ἐλευθερωταὶ καὶ ἄλλοι πολῖται καὶ ἄρχοντες ἐν ταῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν, δηλοῦντες ὅτι καὶ μετὰ διακόσια περίπου ἔτη διετηρεῖτο ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ· τὸ δὲ ὄνομα ***Μενέττιος*** καὶ ***Μενέττος*** προέκυψε πιθανώτατα ἐκ τοῦ ***Μενεπτόλεμος***, καθ' ἃ τὸ ***Δαμόκκας, Κλεόκκας, Νεικόκκας, Φιλόκκας*** κτδ. ἐκ τοῦ ***Δαμοκράτης, Κλεοκράτης, Νικοκράτης, Φιλοκράτης***· βλ. περὶ τούτων ΑΕ 1916 80 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς· ἡ ἀφομοίωσις τοῦ ***πτ*** εἰς ***ττ*** λόγον ἔχει τὴν ἐκφορὰν διὰ ***τ*** ἢ ***ττ*** τῶν λέξεων ***Ττολεμαῖος, ττολίαρχος*** κττ.. Τὸ ὄνομα ***Μενέττ(ι)ος*** βλ. καὶ ἐν ΑΕ 1916 29 καὶ 33.

302. Δύο πιθανωτάτας χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης παραδέχεται ὁ Kern ἐν IG IX² 338, σελ. 94, τὴν μὲν τῷ 196 πΧ, τὴν δὲ τῷ 194 πΧ cum Elateae hieme commoraretur Titus· ἀλλ' ἐξ Ἐλατείας καθίσταται ἧττον πιθανὸν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Τίτος πρὸς τοὺς Χυρετιεῖς, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οὐ μόνον διέτριψεν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐν γένει Θεσσαλικῶν πραγμάτων ἠσχολήθη, πρός τινα δῆλον ὅτι διαμόρφωσιν τῶν πολιτευμάτων τῶν Θεσσαλικῶν κοινῶν καὶ πόλεων, λόγῳ τῆς ἐκ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπισυμβάσης γενικῆς συγχύσεως· τὸ δρομολόγιον τοῦ Τίτου ἀναγράφεται λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ ***Λιβίου*** ἐν 36,51,3-6: Demetriadem inde proficiscitur... pergit ire *in Thessaliam,* ubi non liberandae modo civitates erant, sed ex omni *colluvione* et *confusione* in aliquam tolerabilem formam redigendae· εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς νομίζω ὅτι δύναται νὰ προσαρμοσθῇ ἀπόσπασμά τι τοῦ ***Πολυβίου*** ἀκατάτακτον (πρβ. ***Διόδωρον*** ἐν ΚΘ' 33) «τῆς παρὰ τοῖς Αἰτωλοῖς χρεωκοπίας ***κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ζηλωθείσης, καὶ πάσης πόλεως εἰς*** **στάσεις καὶ ταραχὰς** *ἐμπιπτούσης*». Οὕτως ἄρα παρίσταται το ὑπὸ τοῦ Τίτου γενόμενον ἐν Θεσσαλίᾳ ἔργον λίαν σπουδαιότερον τοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὑπονοουμένου, ὅπερ ἐμφανίζεται ἁπλῶς ὡς φιλότιμον δωρητήριον· διότι καὶ τὰ περαιτέρω ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ ***Λιβίου*** λεγόμενα δηλοῦσι κατάστασιν πραγμάτων γενικῶς ἀνώμαλον, οἵα δὲν παρίσταται οὐδὲ πόρρωθεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ· διότι λέγει: nec enim temporum modo vitiis ac violentia et licentia regia (νοεῖ τὴν Φιλίππου τοῦ Ε' βεβαίως) turbati erant, sed inquieto etiam ingenio gentis, nec *comitia* nec *conventum* nec *concilium ullum* non per *seditionem* ac *tumultum* iam inde a principio ad nostram usque aetatem traducentis. a censu maxime et *senatum* et *iudices* legit potentioremque eam partem civitatium fecit, cui salva et tranquilla omnia esse magis expediebat. ita cum *percensuisset Thessaliam,* per Epirum Oricum... venit κτλ.. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιστολῆς δὲν γίνεται οὐδεμία μνεία περὶ τοιούτου ἔργου τοῦ Τίτου, ἀλλ' ἄσχετος πρὸς ταῦτα δωρεὰ ἐγγείων κτήσεων τοῦ δημοσίου τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπιστροφὴ αὐτῶν τοῖς νομίμοις κατόχοις. Τοὐναντίον δέ, εἰ ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ τῷ 194 πΧ, δὲν θὰ παρέλιπεν οὐδόλως ὁ Τίτος νὰ μνημονεύσῃ ὁπωσδήποτε τοσοῦτον σπουδαίου καὶ μεγάλου ἔργου, ὅπερ ἐξετέλεσεν ἐν Θεσσαλίᾳ τότε.

Τούτων ἕνεκα νομίζομεν ὅτι τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲν συμβιβάζονται μετά τινος ἐσωτερικῆς στενότητος πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν τελεσθέντων ἐν ἔτει 194 πΧ ἔργων ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ Τίτου, ἐν ᾧ πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ μεγαλοφροσύνην τῶν ἐν ἔτει 196 πΧ συμβάντων συνδέονται πληρέστατα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο συμβαίνει, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ φράσεις τῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ ἐνιαχοῦ μετὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, παρὰ ***Πολυβίῳ*** ἐν ΙΗ' 45, 1-10 ἐξενηνεγμέναι: ἐν στ. 6-8 τῆς ἐπιστολῆς ἀναφέρονται ἀορίστως ἐχθροὶ τῶν Ῥωμαίων «***οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀναστρέφεσθαι***» καὶ «***καταλαλοῦντες***»· οὗτοι ἐμφανῶς εἶναι οἱ ***Αἰτωλοί,*** οἵτινες ἤδη ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐν τοῖς Ἰσθμίοις τῷ 196 πΧ δημοσιεύσεως τοῦ συγκλητικοῦ δόγματος ὑπὸ τοῦ Τίτου, περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐπέκειντο δριμεῖς ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων: «τούτου δὲ τοῦ δόγματος διαδοθέντος εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες εὔθαρσεῖς ἦσαν καὶ περιχαρεῖς, ***μόνοι δ' Αἰ-***

τωλοί, δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῷ μὴ τυγχάνειν, ὧν ἤλπιζον, *κατελάλουν τὸ δόγμα,* φάσκοντες οὐ πραγμάτων, ἀλλὰ γραμμάτων ἔχειν αὐτὸ διάθεσιν», καὶ περαιτέρω: «ταῦτα μὲν οὖν ὑπ' Αἰτωλῶν ἐλέγετο *κατακόρως.* - - - *πλεοναζούσης* δὲ τῆς τῶν Αἰτωλῶν *διαβολῆς* καὶ *πιστευομένης* παρ' ἐνίοις κτλ.». Ἐπίσης τὰ ἐν στ. 5-6 τῆς ἐπιστολῆς «*προεστηκότος τοῦ ἐνδόξου*» καὶ ἐν στ. 13 «*περὶ πλείστου ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν*», ἐν στ. 12 «*ἐν οὐδενὶ φιλαργυρῆσαι βεβουλήμεθα*» καὶ ἐν στ. 8-10 «*πάσας δίδομεν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει*», ἔχουσι τὰ λίαν στενὰ ἀνάλογα παρὰ Πολυβίῳ: «πολλοὺς καὶ ποικίλους ἠναγκάζετο ποιεῖσθαι λόγους ὁ *Τίτος* ἐν τῷ συνεδρίῳ (ἐνν. τῆς Κορίνθου), διδάσκων ὡς, εἴπερ βούλονται καὶ *τὴν τῶν Ἑλλήνων εὔκλειαν ὁλόκληρον* (πρβ. «*ὁλοσχερῶς*» ἐν στ. 4) *περιποιήσασθαι* καὶ καθόλου πιστευθῆναι παρὰ πᾶσι, διότι καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐποιήσαντο διάβασιν *οὐ τοῦ συμφέροντος ἕνεκεν,* ἀλλὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, *ἐκχωρητέον εἴη πάντων τῶν τόπων*». Ὁμοίως τὰ ἐν στ. 2-3 τῆς ἐπιστολῆς «φανερὰν πεποήκαμεν *τήν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων προαίρεσιν*» ἔχουσι τὰς αὐτὰς σχεδὸν λέξεις τοῖς παρὰ Πολυβίῳ ἐν ΙΗ' 46, 14 «θαυμαστὸν γὰρ ἦν καὶ τὸ *Ῥωμαίους ἐπὶ ταύτης γενέσθαι τῆς προαιρέσεως καὶ τὸν ἡγούμενον αὐτῶν Τίτον*».

Ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐν στ. 8 «ὅσαι γάρ *ποτε ἀπολείπονται* κτήσεις ἔγγειοι καὶ οἰκίαι», ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι αἱ περιελθοῦσαι εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν ἐν ταῖς Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην καὶ ἧτταν τοῦ Φιλίππου κτήσεις ὑπέστησάν τινα μείωσιν, ἥτις δυσχερῶς ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐν διαστήματι μηνῶν τινων, ἤτοι ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης μέχρι τοῦ ἐν τοῖς Ἰσθμίοις συνεδρίου· τοὐναντίον τὸ *ποτὲ* καὶ ἡ *ἀπόλειψις* ὑποδεικνύουσι διαρροὴν χρόνου ἐτῶν τινων τοὐλάχιστον. Ὑπάρχει δὲ ὄντως περίπτωσις συμβιβάζουσα τοῦτό τε καὶ τὴν ἐν γένει ἰδιότητα τοῦ «διπλωματικωτάτου», ὡς νῦν λέγομεν, Τίτου, ὅστις οὐδὲν μὲν ἔπραττεν, εἰ μὴ ἦτο συμφέρον τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, πάντας δὲ τοὺς λόγους καὶ τὰς δωρεὰς ἐξετέλει, μόνον εἰς τοιαῦτα συμφέροντα τῆς Ῥώμης, προφανῆ ἢ μέλλοντα νὰ ἐπέλθωσιν, ἀποβλέπων.

Πράγματι δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀντιοχικοῦ πολέμου, ἐπεδείξατο ὁ Τίτος μεγίστην δραστηριότητα, τὸ μὲν κατηγορῶν τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τὸν Ἀντίοχον, τὸ δὲ προσπαθῶν νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν φιλίαν τῶν Ῥωμαίων, ὅσους ἠδύνατο πλείστους τῶν Ἑλλήνων, ἄλλους δὲ νὰ προσαγάγηται πρὸς αὐτήν· ἰδίως ἐν ἔτει 192 πΧ, ἐπικειμένου τοῦ φοβεροῦ τοῖς Ῥωμαίοις πολέμου ἐκείνου, ἐμερίμνα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὁ Τίτος, οὐχ ἧττον ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα τοὺς μὲν Μάγνητας προσελκύσῃ, τοὺς δὲ Θεσσαλοὺς καὶ Περραιβοὺς συγκρατήσῃ πιστούς· τότε ἦσαν ἀναγκαιόταται τῷ Τίτῳ, ὡς τὰ μάλιστα συμφέρουσαι τῇ Ῥώμῃ, αἵ τε δωρεαὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ αἱ ἀπειλαὶ καὶ ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ οὐδετέρους. Κατώρθωσε δὲ οὕτως ἐν μὲν τῇ πρωτευούσῃ τῶν Μαγνήτων Δημητριάδι νὰ σχηματίσῃ ἀρκούντως ἰσχυρὸν κόμμα ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ Θεσσαλοὺς νὰ πείσῃ, ἵνα ἀναλάβωσιν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Δημητριάδος αὐτῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ κοινοῦ τούτου Εὔνομον (πρβ. *Λίβιον* ἐν 35, 39 κ. ἑ.).

Οὕτω λοιπὸν δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκλείσῃ τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἠδύνατο νὰ γραφῇ τῷ 192 πΧ, δι' ἧς καὶ ἡ κατηγορία τῶν τότε δὴ μάλιστα καταλαλούντων τοὺς Ῥωμαίους Αἰτωλῶν δικαιολογεῖται, καὶ ἡ δωρεὰ κτημάτων καὶ οἰκιῶν συμβιβάζεται, καὶ ὁ ὑπονοούμενος ἐν στ. 8 ὡς διαρρεύσας ἀπὸ τοῦ 197 πΧ χρόνος ἑρμηνεύεται· τοιαύτην παραδοχὴν δὲν κωλύει βεβαίως ἡ τυπικὴ ἀναγραφὴ τοῦ Τίτου ὡς ὑπάτου καὶ στρατηγοῦ, ἐνισχύει δὲ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Τίτου, δι' οὗ ἐξεύρισκε τοὺς καιροὺς καὶ διὰ ποικίλων τρόπων καὶ προσχημάτων μετεχειρίζετο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ῥώμης. — Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν μὲν στ. 1 τὸ Γ τοῦ *ὕπατος* ἔγραψε σχεδὸν τρισκελὲς καθέτως ὁ χαράκτης, ἐν δὲ στ. 14 τὸ Ν τοῦ *μέντον* ἐχάραξεν ὅμοιον σχεδὸν Γ.

303 στ. [1]. Τὸν στίχον τοῦτον, μετὰ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ λοιποῦ τυπικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως Α, νοητέον ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ ἑτέρου ὑπερκειμένου σπονδύλου τῆς παραστάδος· διότι ὀλίγον ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχει ἡ ἀκμὴ τοῦ λίθου καὶ οὐδὲν ἴχνος γραμμάτων διατηρεῖται.

303· στ. [1]-2. Ἐκ τοῦ *ἔδωκαν* τοῦ στ. 2 βεβαιοῦται τὸ εὐθὺς ἐν τοῖς ἄνω λεχθὲν ὅτι τὸ πολὺ

6 5 17

τῆς ἀπελευθερώσεως A, περιέχον καὶ τὸν στρατηγὸν καὶ τὸν ταμίαν βεβαίως, εἶχεν ἀναγραφῆ ἐπὶ ὑπερκειμένου λίθου. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας εἶναι βέβαιον· οἱ ἐλευθερωταὶ φαίνονται ὄντες υἱὸς καὶ πατήρ, κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον ἐκφερόμενοι.

303· στ. 3-8. Τὸν πατέρα τοῦ ταμίου δύναταί τις εὐλόγως νὰ συμπληρώσῃ **Πασίδιον**, τὸ μὲν διότι ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἰχνῶν τοῦ στ. 3 διακρίνονται ΙΔ, τὸ δὲ διότι ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 342 τῇ A ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται ταμίας **Πασίδιος**, τὸ δὲ διότι ἕτερον ὄνομα **Πασιδ - - -** δὲν ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις. Ὅτι δὲ ὁ **Πασίφιλος** ἦτο ταμίας τῆς πρώτης ἑξαμήνου, συμπεραίνομεν ἀσφαλῶς ἐκ τῶν στ. 9-10, ἐξ ὧν βεβαιοῦται ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ τῆς δευτέρας ἑξαμήνου ταμίας ἦτο ὁ **Νεικάνωρ**. Ἐν στ. 4 ἔγραψεν ὁ χαράκτης ΑΠΟΔΩ - - -· παρέλιπεν ἄρα τρία γράμματα ΟΛΛ λόγῳ τῆς ὁμοιότητος. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀναφέρεται **τὸ πρῶτον μὲν** στρατηγήσας ἐν IG IX$_2$ 1296 (= ΑΕ 1913 173) κατὰ τὸ 14ον ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ, **τὸ δεύτερον δ'** ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 320 ἐπιγραφῇ, **τὸ τρίτον** δὲ ἐνθάδε, καὶ **τὸ τέταρτον** ἐν IG IX$_2$ 544, ἔνθα ἀναγράφεται τὸ 1ον (31ον) ἔτος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, καὶ ἐν ΑΕ 1916 87 καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 312 δημοσιευθησομένῃ ἐπιγραφῇ· λογίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Kern καὶ Hiller ὡς 1ον ἔτος τοῦ Κλαυδίου τὸ 41-42 μΧ, ὡς 14ον δὲ τοῦ Σεβαστοῦ μετ' ἀμφιβολιῶν τὸ 14-13 πΧ. Κατὰ ταῦτα, ἂν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, δέον νὰ ὑπολογίσωμεν ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος **τὸ μὲν πρῶτον** ἐστρατήγησεν ἐν ἡλικίᾳ τοὐλάχιστον 30 ἐτῶν, **τὸ δὲ τέταρτον** ἐν ἡλικίᾳ τοὐλάχιστον 85 ἐτῶν· τοῦτο δὲν εἶναι μὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ λίαν σπάνιον, ὡς ἐπίσης σπανιωτάτη εἶναι ἡ τὸ τέταρτον στρατηγία, ἧς ἕνεκα δυσχερῶς δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὸν Ἀπολλόδωρον εἰς πολλοὺς ὁμωνύμους· βλ. καὶ τὸν ἐν τέλει τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τῶν Χυρετιῶν παρατιθέμενον πίνακα τῶν στρατηγῶν. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Wilhelm ἀριθμεῖ διαφόρως τὰ ἔτη πολλῶν χρονολογουμένων οὕτως ἐπιγραφῶν. Τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ **Σεβαστοῦ** χρονολογίαν τοῦ Hiller παραδεχόμεθα ὡς ὀρθήν, ἕνεκα τῶν κάτω ἐν ἀριθ. 305 στ. 1-24 καὶ 312 στ. 1 ἐκτιθεμένων· ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ λογίζηται ἀπὸ τῆς ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίας, ὡς ἔγραψα ἐν ΑΕ 1915 20, ἀποδεικνύει ἡ ἐκεῖ ὑπ' ἀριθ. 257 ἐπιγραφή, ἔνθα ἀναγράφεται ὡς **Σεβαστὸς Καῖσαρ Αὔγουστος**, καὶ ἡ ἐν IG IX$_2$ 415 στ. 74-75, ἔνθα ὀνομάζεται **αὐτοκράτωρ**. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι βεβαίως πατήρ, μήτηρ καὶ υἱὸς νομίμου ἡλικίας· ὁ υἱὸς φαίνεται ὅτι κατόπιν ἐγένετο ταμίας· διότι ἐν τῇ δημοσιευθησομένῃ ὑπ' ἀριθ. 312 ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ «**Πυλάδου τοῦ Φιλώτου ταμιεύοντος** κτλ.»· ὁ αὐτὸς ἀναγράφεται ὡς ταμίας ἁπλῶς **Πυλάδης** ἐν ἀριθ. 310· τὸν πατέρα τῆς συζύγου συνεπληρώσαμεν **Πολύχαρμον**, διότι ἀπαντᾷ δὶς ὡς ἐλευθερωτὴς καὶ πατὴρ ἐλευθερωτοῦ, ἤτοι ὡς πολίτης Χυρετιεὺς λόγου ἄξιος, ἐν ἀριθ. 310, ἐπιγραφῇ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν ᾧ **Πολυχάρης** ἤ τι ὅμοιον δὲν ἀπαντᾷ οὐδαμοῦ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων. Καλοῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης **Σεβάστηοι**, διότι ὑπῆρξαν ἀπελεύθεροι τοῦ αὐτοκράτορος· βλ. περὶ μὲν τοῦ πράγματος ΑΕ 1910 356, περὶ δὲ τοῦ ὅρου ΑΕ 1913 152.

303· στ. 9-12. Τὸ ὄνομα **Αἰμύλιος (Αἰμίλιος·** πρβ. **αἱμύλος)** εἶναι πρωτοφανὲς ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς· ἴσως ἦτο ἀπόγονος αὐτοῦ ὁ ταμίας ἐπίσης **Ἄδιστος Νεικάνορος**, ἐν ἀριθ. 332 τὸ B$_2$ ἀπαντῶν· περὶ τοῦ ταμίου καὶ τοῦ στρατηγοῦ προείπομεν εὐθὺς ἐν τοῖς ἄνω· ἡ **ξενικὴ** λύτρωσις ἀναφέρεται εἰς τὴν **Φίλαν**, διότι στερεῖται ἐθνικοῦ ὁ ἐλευθερωτής.

303· στ. 13-19. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου φαίνεται βέβαιον· αἱ δύο ἔσω κεραῖαι τοῦ Α ἀπετρίβησαν τὰ πολλά, τῶν δύο δὲ προτελευταίων γραμμάτων ἀρκούντως σαφῆ ἴχνη ΕΩ διετηρήθησαν· ὑπάρχει δὲ καὶ ἀνάλογον ἐν ἀριθ. 306 στ. 8 **Ἡγησιπόλεως**. Ὁ στρατηγὸς ἀπαντᾷ ὁμοίως **Εὐρυδάμα** ἐν **ΑΕ** 1916 31, ἔνθα εἴπομεν ὅτι πιθανῶς εἶναι υἱὸς τοῦ **Ἀγαθάνορος**. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι σύζυγοι, τῆς γυναικὸς προσφωνουμένης διὰ τοῦ ἑαυτῆς πατρικοῦ κατὰ τὸ σύνηθες· περὶ τοῦ **ξενικῇ** ἰσχύουσι τὰ εἰς στ. 9-12 σημειωθέντα. Οἱ ὀβολοὶ ἀπεδόθησαν συμβολικῶς διὰ ΞΞ, ὡς συμβαίνει ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ 30-1 πΧ καὶ ὀλίγον κατόπιν· πρβ. ΑΕ 1913 171. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀπελευθέρων εἶναι ἀσφαλῆ.

303· στ. 19-23. Λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῆς χαράξεως καὶ τῆς παραλείψεως τῶν ἀρχόντων, συμ-

περαίνομεν ὅτι αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται ἐτελέσθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Δ ἀρχόντων. Ἡ ***Καρπὼ*** συνάγεται ἀσφαλῶς ἐξ ὑπολειφθέντων ἰχνῶν. Διὰ τῆς περιφράσεως ***οἱ περὶ*** δηλοῦται ὁ ἐλευθερωτὴς καὶ οἱ νόμιμοι συγκύριοι, ὄντες μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Τοῦ πατρὸς τοῦ ***Ἡρακλείδου*** διακρίνονται τὰ δύο πρῶτα γράμματα ΡΙ (οὐχὶ Ρ⊣) καὶ τὰ δύο προτελευταῖα ΟΟ ἢ ΘΟ· μετὰ τὰ δύο πρῶτα ὑπάρχουσιν ἴχνη δύο ἢ τριῶν γραμμάτων ΔΙΚ ἢ ΛΙΚ ἢ ΑΝ, ἐξ ὧν οὐδὲν σύνηθες οὐδ' εὔληπτον ὄνομα σχηματίζεται ***(Ῥιανοῦ;)***. Ὁ ἐν στ. 21 ἀπελεύθερος εἶναι πιθανώτατα ***Εὔτυχος***. Οἱ δ' ἐλευθερωταί, πατὴρ καὶ υἱός, ἀπαντῶσιν ἐν ἀριθ. 314-339, ὁπόθεν συνεπληρώσαμεν τὰ ἄνω, ἀπιδόντες καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ χώρου.

Ἀριθ. 304-307 (εἰκ. 3-6· ΜΕ 120): Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου ὑπομέλανος κρυσταλλικοῦ, κάτω μόνον ἐλλείπων οὐχὶ πολύ, καὶ ἄνω ἀριστερὰ ἱκανῶς ἀποκοπείς· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηρεῖται βαθύς, τετράγωνος τόρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἐπίθεσιν δι' ἐγχύσεως μολύβδου ἑτέρου ὁμοίου λίθου· ὁ μικρὸς κυκλοτερὴς τόρμος ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας, ἐν εἰκ. 3 ἐμφανής, εἶναι νεωτερικός· ὁ ὅλος κίων καὶ ἡ παραστὰς ἦτο ὁρατὸς ἐλευθέρως καὶ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἑδρῶν.

Διότι ἔφερεν ἐπιγραφὰς καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων καθέτων ἑδρῶν, μετὰ δὲ τὴν κατάρριψιν τοῦ κτίσματος καὶ τοῦ κίονος ἐχαράχθη καὶ πέμπτη ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας ***α*** ἐχαράχθη τὸ ὑπ' ἀριθ. 304 ψήφισμα, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, διὰ λίαν μικρῶν καὶ πυκνῶν γραμμάτων, ἅτινα πολλαχοῦ, κατὰ τὸ μέσον μάλιστα, ἀπετρίβησαν· ὕψ. αὐτῶν 0 007-0 012, διάστιχ. 0 004· ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ὁμοία ἐπιγραφή, ἥτις, ἐπὶ μακρὸν χρόνον πατουμένη, ἀπετρίβη τελείως, μηδενὸς ὑπολειφθέντος ἴχνους οὕτως, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃ τις, ἂν ὄντως εἶχέ ποτε ἐπιγραφήν· ἐπὶ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας ***β*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 305 ἐπιγραφή, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 01-0 017, διάστιχ. 0 006· ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ***γ*** ἡ ὑπ' ἀριθ. 306 ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν Α-Β-Γ, τὰ πολλὰ βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 02, διάστιχ. 0 005-0 008· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ***δ*** ἡ ὑπ' ἀριθ. 307 ὑπὸ δύο τεχνιτῶν Α-Β, τὰ πολλὰ βαθέως καὶ ἐσχάτως ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 004-0 015, διάστιχ. 0 003.

304 (εἰκὼν 3)

Χυρετιέων] ο[ἱ τ]αγο[ὶ κ]α[ὶ ἡ π]όλις, Ὀλοσσο[νί-
ων τοῖς ταγ]οῖς κα[ὶ] τῇ πόλει χα[ίρ]ειν· ἀπεστ[άλ-
καμε]ν π[ρ]ὸς ὑμᾶς πρεσ[β]ευ[τά]ς, Ἀντίσκ[ω]ν[α
Μελ]ανθίου, [Ἀ]λέξανδ[ρ]ο[ν Μ]ονί[μ]ου, Ἀσκληπ[ι]ά[δ]η[ν
Λεω]νί[δ]ου, το[ὺ]ς ἀποδώσοντ[α]ς ὑ[μῖ]ν, ἃς [τὸ ψ]ήφισ[μα ἔ-
χει τ]ιμ[ὰ]ς Ἐπίνω Σ[ω]π[άτ]ρου, [τ]ῶ ὑμετέ[ρωι π]ο[λ]ίτη[ι,
α[ὐτ]ῶ τ[ε κ]αὶ ἐκγ[όν]οις, καὶ πα[ρ]ακαλέσοντας πε[ρὶ ὧν
ἔ]χουσι [τ]ὰς ἐντο[λ]άς· ὑ[μ]εῖς ο[ὖν κ]αλῶς ποή[σε]τ[ε τούς
τε [πρ]ε[σβε]υτὰς ἀποδε[ξ]άμενοι φ[ιλοφρό]νως [κ]α[ὶ
κα]τ[ακ]ο[λ]ουθήσαντες τοῖς π[α]ρακα[λ]ουμέ[ν]ο[ι]ς ὑφ' α[ὐ-
τ]ῶ[ν]. Ἔρρωσθ[ε]. [Στρ]α[τ]ηγοῦ[ντ]ος Θαυμ[ί]ου [τ]ο[ῦ Κ]ύ[φο]υ [Ὀλ]οσ[σονί-
ο[υ, ἱερ]έ[ως δὲ τ]οῦ Ἀσκλ[η]πιο[ῦ ἐν] Χ[υ]ρε[τίαις Ἀ]λεξάνδρο[υ] το[ῦ
Μ]ο[νί]μου· [τ]αγευόντων Φι[λί]π[που] τοῦ [Βουλ]ίω[ν]ο[ς, Ἀ]ρ[χ]ίπ-
[π]ο[υ τ]οῦ [Δι]οδ[ώ]ρου, Πολυ[ξέν]ο[υ τοῦ Λυσ]ιμ[άχ]ου· [μη]νὸ[ς
Ἀρτε]μ[ι]σίο[υ] τετράδι· ***ἐκ[λη]***σ[ίας] ο[ὔ]σ[ης] ἐ[ν]νόμου, ἐν [ἧι
καὶ τὰ ἀρ]χοσ[τάσ]ια σ[υντ]ε[λεῖ]τ[α]ι· [πρ]ο[στα]τοῦντο[ς] τῆς ***ἐ[κλη]***-
σίας] Φι[λίπ]πο[υ το]ῦ [Β]ο[υ]λί[ων]ο[ς· συ]μπαρόντ[ων κ]αὶ [τ]ῶν ἐ[ξε-
τ]α[σ]τῶν Κλέων[ο]ς τοῦ Λυσι[μάχ]ου, [Ἁ]ρ[μοδί]ου τοῦ Λεω-

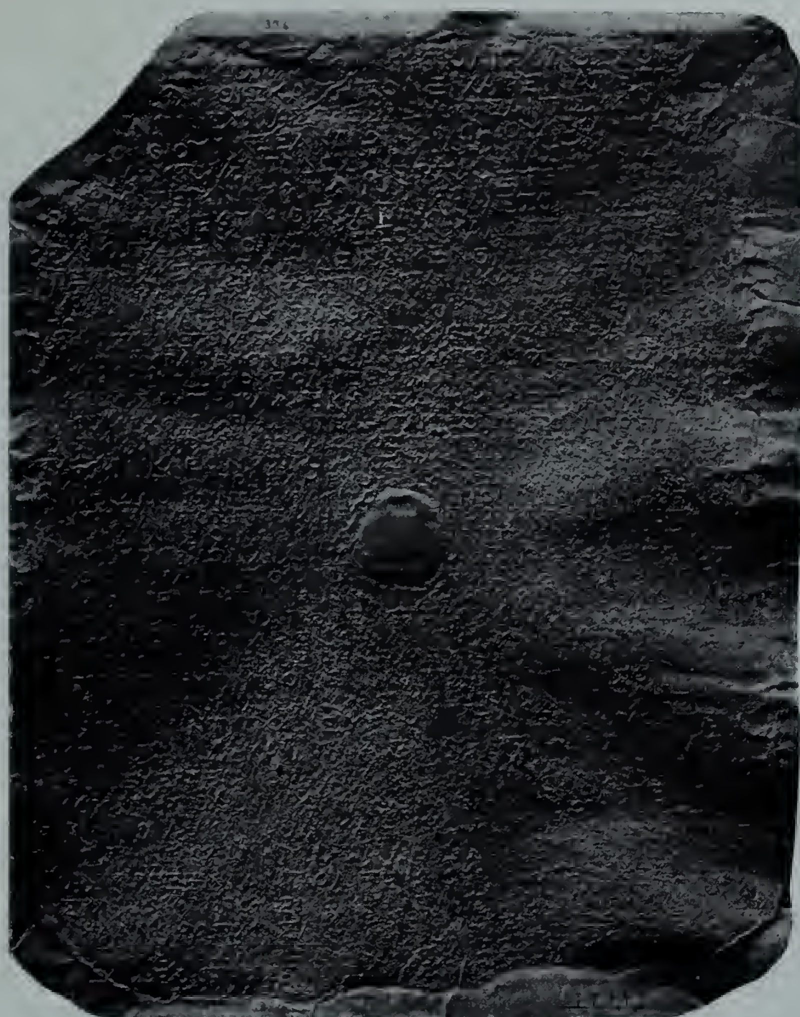

3 (ἐπιγρ. ἀριθ. 304): Χυρετιέων προξενία Ἐπίνῳ Σωπάτρου Ὀλοσσονίῳ, τῶν ὀλίγον μετὰ τὸ 190 πΧ χρόνων.

νί]δ[ο]υ· μνε[ί]αν ποησαμέ[ν]ου [Ἀντίσχ]ωνο[ς τ]ο[ῦ] Μελανθίο[υ, ὁμο[γ]νωμο[ν]ο[ύ]ν[των] ἁ[π]άντω[ν τῶ]ν πολι[τῶν] κ[α]ὶ μηθενὸς ἀν[τείπ]αντος: ἐ[π]ε[ιδ]ὴ Ἐ[πῖνος Σ]ωπά[τρ]ο[υ] Ὀ[λοσ]σ[όν]ιο[ς, ἀνὴ[ρ κ]αλὸς [κἀγα]θό[ς], ἀ[πὸ τῆς π]ρ[ώ]τ[ης ἡλικία]ς [ε]ὔν]ου[ς ὑ]π[ά]ρ[χ]ων δι[α]τε[λεῖ τῆ π]ό[λ]ε[ι ἡμῶν, ἀ]εί τ[ιν]ος ἀ[γ]αθοῦ π[α]ραίτιος γιν[όμενος] ἐ[ν πα]ντὶ κα[ιρ]ῶι κα]ὶ [το]ὺς ἐντυγ[χ]ά[νο]ν[τα]ς τῶ[ν πολιτῶ]ν [ἡμ]ῶν [κοιν]ῆ κ[αὶ κ]αθ' ἰδίαν ἀπο[δ]έ[χ]εταί [τ' ε]ὖ [καὶ ξενί]ζει μεγαλομερῶς, σπουδῆς [κ]α[ὶ φι]λο[τ]ι[μίας οὐθὲν] ἐνλείπων, εἰσ[φερ]όμε[ν]ος τ[ὴ]ν π[ᾶ]σ[αν οὐσί]α[ν πρὸ]ς [τ]ὸ μ[ηδ]ὲ τῶν ἐντυγχ[α]νομ[έν]ων [ἀ]πα[ρνηθ]ή[σε]σθα[ι], ε[ἰ μὴ κα[ὶ] ἐν τα[ῖ]ς κοιναῖς ἀ[ρχ]αῖς, ἅς [ἔσ]τιν [ἀ]ν[ειλ]ηφώς, μη[θένα σ[πο]υδὴν τυγχ[άν]ει ὑ[πὲρ τ]ῆ[ς] πόλε[ως] ἡμῶν πε[ποημέ[ν]ος· ἵνα δὲ κα[ὶ ἡ πόλι]ς [ἡ Χ]υ[ρετιέων] φ[αίνη]ται το[ῖς αὐ[τῆ]ς εὐεργέται[ς τ]ὰ[ς καταξίας χάρι]τ[ας ἀπ]ονέ[μ]ουσ[α, ἔδοξ[ε] τῆ πό[λ]ε[ι] τῆ Χ[υρετιέων ἐπα]ι[νέσαι τ]ε Ἐπῖνο[ν

ἐ[πὶ τῆι κ]αλοκαγαθί[αι κ]αὶ ε[ὐνοίαι, ἣ]ν ἔ[χω]ν [δ]ι[α]τελεῖ
π[ρὸς τὴν π]όλιν ἡ[μῶν, κα]ὶ [δ]ε[δόσθαι] α[ὐ]τ[ῶι τ]ε καὶ ἐκγ[ό-
νοις [π]ροξε[ν]ίαν, πολιτεί[αν], ἔ[γκτη]σ[ιν, ἀ]σφ[άλ]εια[ν,
ἀ]συλί[α]ν καὶ πο[λ]έ[μου] κ[αὶ εἰρήνη]ς [καὶ τἄλ]λ[α] τί[μ]ι[α
καὶ] φι[λ]άνθ[ρ]ωπα, [ὅ]σα κ[αὶ τοῖς ἄλλοι]ς [πρ]οξ[έν]οις κ[α]ὶ [εὐ-
εργ]έταις τῆς Χυ[ρετιέων πόλε]ως [ὑπ]άρχει. — Π[ρονοη-
θῆνα]ι δὲ καὶ τοὺς ἐν[άρχους] τ[α]γ[οὺς κα]ὶ [τ]α[μίας ἀναγ-
ράψαι τόδε τὸ ψήφισ]μα ἐ[ν τῆι ἀγορᾶι] τῆ[ι ἐν Χυρετίαις κτλ.
- -

4 (ἐπιγρ. ἀριθ. 305): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Εὐβιότου.

305 (εἰκὼν 4)

A Τ]αμ[ι]εύοντο[ς τῆς] πό-
λ]εως Ἀρύββου το[ῦ] Π[ο-
λυ[ξ]ένου, φύσι δὲ Εὐηθ[ί-
δ]ο[υ], τὸν ἐνιαυ[τὸ]ν τὸν ἐ[ν
στρ[α]τηγῶ Εὐβιότω· μη-
νὸς Ἀγαγυλίου· οἱ ἀπελε[ύ-
θεροι Λύκου καὶ Πλατήας:
Ἐπαφρᾶς, Αἰσχύλος, Κέ[ρ-
δω]ν, Ἐπίγονος, [Ἀ]ντέρω[ς,
Εὔτυχος, Ἰσίων, Κάρπος,
Λίβανος, Σωσίπατρο[ς]. Ἔ-
π]ακτος, Διο[ν]ύσιος, Κάσ-
σ[ι]ο[ς], Ἰρηναῖος, Κόι[υ]ς, Ἀ[σ-
τ[ι]κός, Πρῖμος, Νέ[ω]ν,
Π[λ]ούταρχος, Μ[άρ]ων,
Ῥώμηι, Συντύχηι,
[Γ]εωργία, Ἐ[λ]πίς, Εὔπρα-
ξ]ις, Τυ[χ]ική, Ἐρωτίς,
Ἀ[ρ]τε[μι]σί[α], Ἀρτεμώι·
ἔδωκαν τῇ πόλι ἕκαστο[ς
α]ὐτῶν τὰ γεινόμενα
B δι(νάρια) ΚΒ<΄. Καὶ Ἀπολ[λών-
ι]ος, ὁ ἀπε[λευθε-
ρωθεὶς ὑ]πὸ Κλίτου [τοῦ δεῖ-
[νος κτλ. - - - - - - - - - -].

306 (εἰκὼν 5)

A - - - - - - - - - - στρα]τη[γ-
οῦντος δεῖνος - - - - τ]ὸ δε[ύ-
τερον· δεῖνα - - - -, ἀπ]ελευ-
θερωθεὶς ὑπὸ Σ]ωνί[κου,
τοῦ - - - - - - ο]υ, ἔδωκε[ν
τὰ γινόμενα τ]ῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ[<΄,
Ἑρ]μ[αίο]υ ἕκτη.
B Ἡγ]ησ[ιπό]λεως τοῦ Δημ-
ολ]ά[ο]υ ταμιεύοντος τὴ[ν
π]ρώτην ἑξάμηνον, ἐπ[ὶ
σ]τρ[ατ]ηγοῦ Κοΐντου· Ἐπάγαθ[ο-
ς], ὁ ἀπη(λ)ευθερωμένος ὑπὸ Π[υ-
θ]οκλέου, ἔδωκεν τῇ πόλει τ[ὰ
γιν]όμενα δι(νάρια) ΚΒ (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Γ Ἡγησι]πόλεως τοῦ Δημο-
λάου ταμ]ιεύοντος τὴν

5 (*ἐπιγρ. ἀριθ. 306): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν δεῖνος τὸ δεύτερον καὶ Κοΐντου.*

πρώτην ἑξάμη]νον, ἐπὶ
[18][στρατηγοῦ Κοΐντου κτλ.]

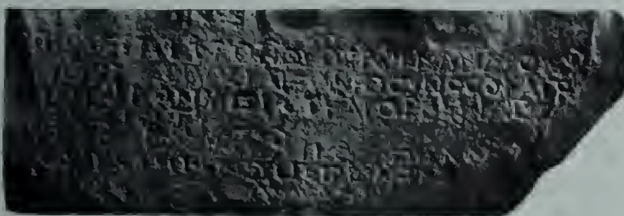

6 (*ἐπιγρ. ἀριθ. 307): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀμυνάνδρου καὶ Εὐπραξίδου.*

307 (εἰκὼν 6)

A Τα(μιεύοντος) τ(ῆς) πό(λεως) Εὐτ(ρ)όπου, στ(ρατηγοῦντος) Ἀμυνάνδρου· [μη(νὸς) Ὁμολ]ώου· Ζ[ωΐ]λος καὶ Εὐφρόσυνος, οἱ ἀπε[λεύθεροι Διονυσίου καὶ Ὀρ[β]άνας, ἔ[δωκαν ἑ[κάτερο]ς δι(νάρια) [ΚΒ<'].

B 5 Στ(ρατηγοῦντος) [Εὐ]π[ρ]αξίδο[υ]· Λ[ύ]κος, ὁ ἀπ[ε]λ[ε]υ[θερωθείς, ἔδ[ω]κ[ε] τῇ πόλει τοὺς γεινομ[ένους στατ-ῆ]ρα[ς] — δ[εκ]α[πέντε].

(κενόν· τέρμα).

304 στ. 1-11. Αἱ συμπληρώσεις τῶν στίχων τούτων εἶναι ἀσφαλεῖς· περὶ τοῦ ***Ἀντίσκωνος*** βλ. στ. 19 καὶ ἀριθ. 301 στ. 28. Οὗτος λογίζεται πρόεδρος τῆς πρεσβείας· ὁ δεύτερος τῶν πρεσβευτῶν εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν στ. 12-13 ἱερεῖ, ὁ δὲ τρίτος, ἀδελφὸς πιθανώτατα τοῦ ἐν στ. 18-19 ἐξεταστοῦ. Τοῦ Ἐπίνου ὁ πατὴρ φαίνεται σχετικὸς τῷ ἐν ψηφίσματι τῶν Ὀλοσσονίων IG IX$_2$ 1292 στ. 4 *Σωπά[τρῳ]*· τοὺς στ. 3-5 τοῦ ψηφίσματος τούτου συμπληρωτέον ὧδέ πως, ἵνα ἀποτελεσθῶσι τρεῖς ταγοί :

— ταγευόντω[ν δεῖνος τοῦ δεῖνος, δεῖνος τοῦ Εὐθ]υμίου, Ἀνδρομάχου τοῦ Ἑλλανο[κράτους· ἐκκλησίας οὔσης, ἐν ἧι καὶ τὰ ἀ]ρχαιρέσια συντελεῖται· Σωπά[τρου τοῦ Ἐπίνου; εἴπαντος· ἐπειδὴ κτλ.

Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν μεταγενεστέραις ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Ὀλοοσσόνος ἀπαντᾷ πολίτης ἐλευθερωτὴς ***Σώπατρος***, ΑΕ 1916 85· ἀλλὰ τὸ ὄνομα εἶναι κοινότατον. Τὸ ἐν στ. 11 *ἔρρωσθε* ἐχαράχθη μονῆρες εἰς τὸ τέρμα.

304 στ. 11-21. Τὸ τυπικὸν εἶναι ὁμοιότατον τῷ τοῦ 301. Στρατηγὸς νοεῖται ὁ τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν βεβαίως, ᾧ ἀνῆκον αἱ *Χυρετίαι*, ἡ *Ὀλοοσσὼν* καὶ τὰ κατ' αὐτὰς πολίσματα, τὸ *Ἐρικίνιον* (βλ. ἀριθ. 308) κτλ.. Τὸ ὄνομα ***Θαύμιος*** εἶναι ἤ τις ὑποκορισμὸς τοῦ ***Θαύμαστος***, ἢ διαλεκτική τις λέξις Μακεδονικὴ καὶ Περραιβική, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπὸ τοῦ *Ἡσυχίου* λεγόμενον ὅτι *Θαῦμος*, παρὰ τὸ θαῦμα πιθανῶς, ἐκαλεῖτο ὁ *Ἄρης* Μακεδονιστί. Ἐστρατήγησε δὲ οὗτος ὀλίγον μετὰ τὸ 190 πΧ, ἢ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ· διότι πολλὰ πρόσωπα τοῦ ψηφίσματος τούτου ἀπαντῶσιν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 301· τὸ πατρικὸν αὐτοῦ ***Κῦφος***, ἐκ τοῦ ***κυφός***, ἐνθυμίζει τὴν ***Κῦφον***, περὶ ἧς βλ. ***Πρακτικὰ*** 1914 197. Ἐν στ. 12 τὸ N τοῦ ***ἐν Χυρετίαις*** ἔχει ἔμφασιν Γ, ὅπερ δὲν θὰ ἦτο ἀπροσδόκητον ἐν τοιαύτῃ θέσει. Τὰ ὀνόματα καὶ τὰ πατρικὰ τῶν ταγῶν συγκομίζονται ἀσφαλῶς· τούτων ὁ πρόεδρος προστατεῖ τῆς ἐκκλησίας, περὶ ἧς βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 301 στ. 4-8 λεχθέντα· ὁ ***Πολύξενος*** εἶναι πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ ἐν στ. 18 ἐξεταστοῦ ***Κλέωνος***. Ἡ λέξις ***ἐκκλησία*** ἔν τε στ. 15 καὶ ἐν 16 ἐγράφη

δι' ἑνὸς Κ, διότι διακρίνονται ἴχνη ΕΚΛ. Περὶ τῶν ***ἀρχοστασίων***, πρὸς ἃ πρβ. τὰ ***ἀρχαιρέσια*** τοῦ προτεθέντος ψηφίσματος τῶν Ὀλοσσονίων, βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 301 στ. 4-8 λεχθέντα. Ὡς πρὸς τὸ ***προστατεῖν*** τῆς ἐκκλησίας ληφθήτω ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσι προστατεῖ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Οἱ ἐν στ. 17-18 ***ἐξετασταὶ*** ἐμφανίζονται ὁμοίως ἐν ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ τῶν ***Μαγνήτων*** IG IX$_2$ 1109 στ. 52· 61· 62-63, 1110 στ. 7· 11, ὁπόθεν ἐμφαίνεται ὅτι θὰ ἦσαν εἶδός τι ***ἐλεγκτῶν*** τῶν μετεχόντων τῆς ἐκκλησίας πολιτῶν, οὐχὶ κοσμητόρων· ἐξήταζον ἄρα, ἂν εἶχον τὴν ἐπιτιμίαν οἱ μετέχοντες αὐτῆς· ἐπίσης θὰ ἤλεγχον τὴν διαχείρισιν τῶν ἐνιαυσίων δαπανῶν ὡς ***λογισταὶ*** καὶ ***εὔθυνοι***, οὗ ἕνεκα ἦσαν καὶ ὑπεύθυνοι· πάντως ἦσαν ἀρχὴ σπουδαιοτάτη, ἐνιαύσιος, ἀλλ' οὐχὶ ἐπώνυμος, οὐδὲ σύνεδρος τῶν ταγῶν. Ὁ ἐν στ. 19 ***μνείαν ποησάμενος*** δηλοῖ μετριώτερον τὸν ῥήτορα, ὅστις προύτεινε τὴν προξενίαν.

304· στ. 21-32. Ἀναγράφεται τὸ αἰτιολογικὸν τῆς προξενίας· αἱ συμπληρώσεις μέχρι τοῦ στ. 25 εἶναι ἀσφαλεῖς· ἀντὶ τοῦ ***εὖ καὶ ξενίζει*** δύναται νὰ προσαρμοσθῇ τὸ *τ]οὺ[ς δὲ ξενί]ζει*, διότι διατηροῦνταί τινα, ἀλλὰ συγκεχυμένα, ἴχνη. ΓΟΥ *τ[ο]ῦ* ἢ *τ'[ε]ῦ*· κατὰ δὲ τὸ τέρμα τοῦ ***ξενίζει*** διατηρεῖται ΙΙΙΣΕΙ. Τὰ ἐν στ. 28 29 ***μηδέ***, ἐν 29 ***ἀπαρνηθήσεσθαι, εἰμὴ*** καὶ 30-31 ***μηθένα***, εἶναι μὲν σύμφωνα τῷ χώρῳ καὶ τοῖς ἴχνεσι καὶ τοῖς περισωθεῖσι γράμμασιν, ἀλλ' ἀνώμαλα τὴν σύνταξιν καὶ συμπεπλεγμένα τὴν ἔννοιαν· ὁπωσδήποτε ἐξάγονται τάδε: «ὁ τιμηθεὶς εἰσφέρεται τὴν πᾶσαν οὐσίαν (τίθησιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πολιτῶν Χυρετιέων ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ) οὕτως, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἐντυγχανομένων ἤθελεν ἀρνηθῇ ὅτι δὲν ἔτυχε σπουδῆς ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς ἀρχαῖς, ἃς ἀνέλαβεν ἄχρι τοῦδε»· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐκτεταμένως: «οὐδεὶς τῶν κατὰ τὴν Ὀλοοσσόνα ἢ τὴν Περραιβίαν διατριψάντων πολιτῶν Χυρετιέων ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ ὅτι δὲν ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ Ἐπίνου πάσης περιποιήσεως καὶ ὑποστηρίξεως, διὰ δαπάνης μάλιστα χρημάτων ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, καὶ εἰς ζητήματα, ἀναγόμενα εἰς τὸ κοινὸν τῶν Περραιβῶν, οὗτινος ἦρξεν ὁ Ἐπῖνος πολλὰς ἀρχάς»· κατὰ ταῦτα ὁ Ἐπῖνος ἐχρημάτισε πιθανώτατα ***στρατηγὸς τῶν Περραιβῶν***, ἔτι δὲ μέλος τοῦ κοινοῦ συνεδρίου, καὶ ἐν Ὀλοοσόνι ταγός, ἱερεὺς κττ..

304· στ. 32-42. Τὰ τυπικὰ ταῦτα τῆς εὐγνωμοσύνης συμπληροῦνται ἀσφαλῶς· διὰ τῆς ***πολιτείας*** ἐξομοιοῦται ὁ Ἐπῖνος τοῖς Χυρετιεῦσιν εἰς τὸ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι· ἡ ἔλλειψις τῆς ***ἐπινομίας*** καὶ ***ἐπιγαμίας*** λόγον φανερὸν ἔχει τῆς μὲν τὸ ὅτι ὁ Ἐπῖνος ἦτο πλούσιος, ἔχων κτήματα καὶ βοσκὰς ἐν τῇ νῦν εὐφορωτάτῃ κοιλάδι τῆς Ἐλασσόνος καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτὴν ὄρεσι, τῆς δὲ τὸ ὅτι θὰ ἦτο ἔγγαμος· ἡ τυπικὴ λοιπὸν ἀναγραφὴ καὶ τούτων ἀπεφεύγθη ὡς ἀπροσδιόνυσος. Ἐν στ. 40 μετὰ τὸ ὑπάρχει ἀφείθη ὀλίγος χῶρος κενός. Κατὰ τὸ σωθὲν τέρμα ἐν στ. 42 διεσώθησαν ἐνιαχοῦ τὰ ἄνω ἡμίσεα γραμμάτων τινῶν, δι' ὧν, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν στ. 21-22 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 301 ψηφίσματος, συνεπληρώσαμεν· ὥστε περαιτέρω ὀλίγοι ἔτι στίχοι ἐλλείπουσι, τὸ τυπικὸν δῆλον ὅτι τῆς ἀναγραφῆς τῆς στήλης καὶ ἴσως οἱ μάρτυρες.

305· στ. 1-24. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐν τῇ ἀπελευθερώσει Α ὅτι εἷς πολίτης μετὰ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἀπελευθεροῖ 29 πρόσωπα. Τὸ ὄνομα ***Ἀρύββας*** ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς πλησιοχώρου ***Ἀζώρου***, τοῦ ***Πυθίου*** κἄ.. Στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** νοεῖται τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, τοῦ περιλαβόντος ἀπὸ τοῦ 30 πΧ καὶ τὸ τῶν Περραιβῶν· ὁμοίως ἅπαντες οἱ στρατηγοὶ τῶν ἐνθάδε δημοσιευομένων ἀπελευθερώσεων νοοῦνται τοῦ μεγάλου τούτου κοινοῦ, δὲν ἐξακριβοῦται δὲ οὐδεὶς τοῦ τῶν Περραιβῶν, ἤτοι προγενέστερος τοῦ 30 πΧ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 313 στ. 12 στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** μετ' ἐκφορᾶς τοῦ πατρικοῦ. Τούτου ὁ ἐνθάδε ***Εὐβίοτος*** εἶναι πιθανῶς μεταγενέστερος, ἴσως ἔγγονος, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ὁ ἐν ἀριθ. 313 ἐπίσης στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX$_2$ 415 ἀναφερομένῳ, ὅστις μετὰ τοῦ προγενεστέρου αὐτοῦ ***Θεμιστογένους τοῦ Ἀνδροσθένους*** ἐστρατήγησεν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἐν στ. 73-78 τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναγραφομένου ***ἔτους τοῦ ἐπὶ αὐτοκράτορος Καίσαρος θεοῦ υἱοῦ Σεβαστοῦ***· ἀλλ' οὕτως ὠνομάσθη ὁ Αὔγουστος οὐχὶ πρὸ τοῦ 27 πΧ, ἔτι δὲ τὸ κοινὸν τῶν Περραιβῶν συνεχωνεύθη τῷ τῶν Θεσσαλῶν τῷ 30 πΧ. Εἶναι ἄρα εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὅ τε ***Θεμιστογένης*** καὶ ὁ ***Εὐβίοτος*** ἐστρατήγησαν τοῦ μεγάλου

κοινοῦ πρὸ τοῦ 27-28 πΧ, ὡς ἀναγράφομεν ἐν ἀριθ. 313 στ. 11-19. Ἡ σύζυγος τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐγράφη διὰ τοῦ Η· ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ὑπ' ἀριθ. 415 ἐπιγραφῇ τῶν IG IX_2 στ. 64-65 συμπληρωτέον πιθανώτερον [***Πλ***]***ατείας τῆς*** | [Ὁ]***πλώνου***. Ὁ ἐν στ. 10 εἶναι ***Ἰσίων*** μᾶλλον ἢ ***Ἀσίων***, ὁ δ' ἐν 13 ***Ἰρηναῖος*** μάλιστα, ἢ ***Εἰρηναῖος*** ἢ ***Ἡρηναῖος***. Τὸ τελικὸν Ι τῶν θηλυκῶν ἐν στ. 16 καὶ 19 φαίνεται ὅτι ὀφείλεται ἤ τινι ὑποκορισμῷ, ἢ τῇ προφορᾷ· μετὰ τὸ ***Συντύχηι*** ἀφείθη κενὸς χῶρος, ἐπίτηδες ἴσως ἐξαλειφθέντος ὀνόματος· ἐν Τριπόλει τῆς Ἀρκαδίας ἠκούσαμεν ἐπώνυμον ἢ παρώνυμον ***Σύντυχας*** καὶ συνοικίαν καὶ γενεὰν ***Συντυχαίικα***, τοῦ διατηρηθέντος ἀρσενικοῦ ***Σύντυχος***. Ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, ὅστις ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 23 ἀφῆκε πολὺ κενὸν διάστημα.

306· στ. 1-7. Ἡ ἀπελευθέρωσις Α ἐγένετο ἐπὶ διαφόρου τοῦ ***Κοΐντου*** στρατηγοῦ, ἕνεκα τοῦ ἀσφαλῶς συναγομένου ἐν στ. 2-3 ***τὸ δεύτερον***· ἐν στ. 1 ἐσώθησαν ἴχνη \ΙΗ, ἐν δὲ στ. 3 Σ ἐν ἀρχῇ καί τι ἀποτετριμμένον ΚΟ ἐν τέλει, ἐξ ὧν συνεκομίσαμεν τὰ συμπληρωθέντα.

306· στ. 8-[18]. Αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, καὶ ἐτελέσθησαν ἐμφανῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων. Ὁ στρατηγὸς νῦν τὸ πρῶτον, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀριθ. 309 στ. 33, καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις ἕνεκα τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων. Ἐν στ. 12 τὸ Λ τοῦ ***λευ*** ἀπεδόθη ὡς Α. Ὁ ἐλευθερωτὴς ***Πυθοκλῆς*** φαίνεται ὢν υἱὸς τοῦ ***Δημοκράτους***, ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 309· 326 καὶ 334 ἐπιγραφαῖς. Οἱ ὀβολοὶ ἀπεδόθησαν ἐν στ. 14 διὰ τῶν συνήθων συμβόλων, ὡς ἐν ἀριθ. 303.

307· στ. 1-4. Ἐν στ. 1 τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι Τ, τὸ δεύτερον ἴσως Α· ἕπονται τούτοις τέσσαρα ἐφθαρμένα γράμματα, ὧν τὸ τελευταῖον εἶναι πιθανώτατα τὸ γνωστὸν συμπίλημα ΠΙ· κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ***ταμιεύοντος*** ἀπεδόθη συγκεκομμένως, ὅπερ σπανιώτατον. Τοῦ ***Εὐτρόπου*** παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Ρ, ἢ ἀπέδωκε δι' ἀφανοῦς νῦν συμπιλήματος μετὰ τοῦ Τ· φαίνεται δὲ ὢν οὗτος πατὴρ τοῦ ***Ποπλίου***, ἀναγραφομένου ταγοῦ καὶ ταμίου κάτω ἐν ἀριθ. 325. Ὁ δὲ στρατηγὸς εἶναι γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς ***Τρίκκης*** IG IX_2 302b στ. 5, ἔνθα ἀναγράφεται ὡς ὁ καλούμενος ***καὶ Σώφρων***· ὅτι εἶναι ὁ αὐτός, βεβαιοῖ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ τὸ λίαν μεταγενέστερον σύμβολον τῶν δηναρίων ✻ ἐν αὐταῖς· διὸ ὀρθῶς τίθεται ὁ στρατηγὸς οὗτος περὶ τὰ μέσα τῆς Β' μΧ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἔτι ὑστερώτερον.

307· στ. 5-7. Ἡ παράλειψις τοῦ ταμίου ὀφείλεται πιθανώτερον εἰς ἀμέλειαν τοῦ χαράκτου ἢ εἰς ἑτέραν τινὰ αἰτίαν. Ὁ στρατηγὸς ***Εὐπραξίδης*** ἀναγράφεται καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 327, ἦρξε δ' ἐμφανῶς μετὰ τὸν Ἀμύνανδρον. Περιέργως εἰς τοὺς λίαν μεταγενεστέρους τούτους χρόνους γίνεται μνεία τῶν ***στατήρων***, ἐν ᾧ ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συγχωνεύσεως τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν μετὰ τοῦ τῶν Θεσσαλῶν, δι' αὐτοκρατορικοῦ ἴσως διατάγματος, μετετράπησαν οὗτοι «κατὰ τὸ διόρθωμα», ὡς ἐν IG IX_2 415 στ. 57 ἀναγράφεται, εἰς τὸ ἰσότιμον τῶν 22 ½ δηναρίων· ἴσως ὅμως καὶ μετέπειτα ἐγένετο νέα μετατροπή, καὶ δὴ ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρβα, οὗ ἀναφέρεται ἐν IG IX_2 538 ἰδιαίτερός τις ***γραφεὶς νόμος*** περὶ τῶν ἀπελευθερικῶν, περὶ οὗ βλ. ἐν τέλει τῶνδε τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Χυρετιῶν τὸν ἐμὸν πίνακα τῶν στρατηγῶν. Τὸ ἐν μέσῳ τοῦ στ. 7 κενὸν διάστημα μόνον λόγον πιθανὸν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν συνήθειαν τῶν χαρακτῶν τοῦ νὰ ἀφίνωσί τι διάστημα ἄγραφον πρὸ τῆς γραφῆς τοῦ τιμήματος, πρὸς ἐμφαντικωτέραν αὐτοῦ παράστασιν. Ὑπὲρ τὴν ἀπελευθέρωσιν Α ὑπάρχουσί τινα ἴχνη ἐφθαρμένων ἐκ πατημάτων ἢ δι' ἐξαλείψεως γραμμάτων κατὰ τὸ πλάτος τοῦ λίθου. ἀβέβαια.

Ἀριθ. 308 (εἰκ. 7· ΜΕ 111). Σπόνδυλος παραστάδος, λευκοῦ μαρμάρου, δεξιὰ μόνον καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἀκέραιος, ἄνω ἀριστερὰ καὶ κάτω ἀπεσχισμένος· ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια εἶναι ἐξειργασμέναι ἁδρότερον διὰ τῆς σφύρας· μετέπειτα μετεσχηματίσθη εἰς βάσιν κίονος καὶ ἐποιήθη κατὰ τὸ μέσον τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ὁ ἐν ***εἰκ.*** 7 ὁρατὸς τόρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν δι' ἐγχύσεως μολύβδου κίονος ἢ σπονδύλου. Ὕψ. 0.57, διάμετρος 0.60.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη οἰκτρῶς· ὕψ. γραμμ. 0.01-0.013, διάστιχ. 0.007.

7 (ἐπιγρ. ἀριθ. 308): ὅροι Χυρετιέων καὶ Ἐρικινέων τῇ διαιτησίᾳ τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου τοῦ Ἀντιπάτρου.

308 (εἰκ. 7)

[ἐννέα στίχοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀπετρίβησαν ἐντελῶς].

- - - - νεμ]όν[των; -
- - - - - ν]έ[μ]ο[ντ]αι [τὰ -
- - - - - - - ἱ]ερὰ[ς -
δεῖνα Σ;]ό[λ]ωνο[ς] Φ[αλ]ανν[α]ῖο[ς - - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - σ]ι τ[ὰ]ς Κ[ασσ]άνδρου τοῦ Ἀν[τιπάτρου - - - - - - -
- - - - - ε]ν[ο]ν κ[ύ]ρι[οι] ἐ[ό]ντω Χυρετιεῖς [- - - - - - - - - - -
- - - - - τ]α [τ. . . ν]ι[κώ;]ντω, ἐ[ὰ]ν δὲ μὴ ἐν[έχωνται; - - - - -
- - ἔνθα - - μ]ω[ν τέθ]απται, [κ]ύριοι ἐό[ν]τω Ἐρι[κινεῖς- - - - - -
- - - - - - εγ]ρά[ψα]ν[τ]ο καὶ τ[αφῆν]α[ι], ν[ι]κώντω κ[ατὰ - - - - -
- - - - - ἔν]ο[χ]ο[ν] Δε[ινοκ]ρά[τ]ο[υς; οἱ] ἡτ[τ]ώ[μενοι - - - - - -
- - - κ]α[ὶ τ]ῆ[ς] Κασ[σάνδ]ρου το[ῦ Ἀντιπάτ[ρου - - - - - - - - -
- - - - -]ατ[. .] ὁ [νι;κ]ῶν, ὁ ἡ[τ]τ[ώμ]ε[νος - - - - - - - - - - - - -
- - - -]α [Χ]υρετι[εῖς . . . ν]ε[ικ. . .]ε[. . .]π[- - - - - - - - - - - -
- - - -] τό[σ]ον Ἐρ[ικινέω]ν ἡ[ττωμ]έ[νων. .]ο[- - - - - - - - - -

- - - κ]αὶ τὸ[ν - - - - - -] ὁρκ[ιζέσθω] κρ[ῖ]ναι [σ - - - - - - - - - -
- - - - ν]ακο[- - - - - - - -]ανο[. . κρ]ινε[ῖ - - -]ω[- - - - - - - - - -
- - - νικ]ώ[ντ]ω [- - - - - -] ν[ικ]ήσ[η] τ[ὸ]ν ἀπολω[λότα - - - - -
- - - -]ι [- - - - - - ὁ ν]ό[μ]ος [δ - - - -]τ[ε.] δε ἐν [- - - - - - - -
- - - - - - - - - -]τι τοῦ ἀ[π]ολωλό[τ]ος ἢ ἀνα[γρα-
- - - - - - - - - - - - - (Δ) δε]ξά[μ]ε[νὸς - - - - - τ]ο[ῦ] Σωσ[ικ . .
- - - - - - - - - - - - - - - Ἐρικι]ν[έ]ω[ν - - - - ἐν]αν[τί]ο[ς ἔ]στ[ω. . . .

[πέντε στίχοι ἀποτετριμμένοι τελείως καὶ τέρμα τοῦ λίθου]

308· στ. 1-21. Τὰ εὐδιάκριτα γράμματα ἐθέσαμεν ἐκτὸς ἀγκυλῶν, τὰ δὲ πιθανά, ἢ μετὰ πιθανότητος συμπληρούμενα, ἐντός· διὰ στιγμῶν ἐδηλώσαμεν ἐνιαχοῦ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων. Ἀσφαλῶς συγκομίζονται οἱ *Χυρετιεῖς* ἐν στ. 15·22, πιθανώτατα δὲ οἱ *Ἐρικινεῖς* ἐν στ. 17·23 (30) καί τις *Φαλανναῖος* ἐν στ. 4. Πρόκειται ἄρα περὶ καθορισμοῦ ὁρίων Χυρετιέων καὶ Ἐρικινέων, ἐν ᾧ καλεῖταί τις μάρτυς Φαλανναῖος, ὡς ὅμορος καὶ γείτων, τούτου δ᾽ ἕνεκα γνώστης τῶν τόπων, ὡς ἐν ΑΕ 1913 29-32. Κατὰ ταῦτα αἱ Χυρετίαι ἦσαν ὅμοροι τῷ Ἐρικινίῳ, ἴσως δὲ ἀμφοτέρων τὰ ὅρια, ἢ τοῦ ἑτέρου, ἥπτοντο τῶν τῆς Φαλάννης. Ἀκριβῶς δ᾽ ἐκ τῶν παρὰ *Λιβίῳ* ἀναφερομένων κινήσεων στρατευμάτων συνηγάγομεν ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* 1914 182, καὶ δὴ 184 καὶ 168, ὅτι τὸ Ἐρικίνιον κεῖται ἐπὶ τοῦ νῦν καλουμένου *Καστρὶ Σκόμπας,* εἰς ἀπόστασιν ἥττονα τῆς μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῶν Χυρετιῶν Βορρανατολικῶς.

Κατὰ ταῦτα παρὰ *Λιβίῳ* ἐν 36,13,4, ἔνθα ἀναγράφεται ὅτι ὁ ἀντιστράτηγος Μᾶρκος Βαίβιος κατέλαβε μετὰ τὸν Ἄτραγα Chyretias hinc et *Eritium* occupat, δέον νὰ ἀναγνῶμεν *Ericinium* ἀσφαλῶς· τοὐναντίον δ᾽ ἐν παραγρ. 6 τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ κεφαλαίου, ἔνθα ἀναγράφονται τὰ ὑπὸ τῶν Ἀθαμάνων κατειλημμένα πολίσματα, ἐν οἷς Aeginium *Ericinium* Gomphi κτλ., δέον ἢ νὰ ὑπονοήσωμεν ἕτερον πόλισμα ὁμώνυμον, ἀλλ᾽ ἄσχετον τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος, *Ἐρικίνιον* ἐπίσης, ἢ νὰ ἀναγνῶμεν *Eritium* ἢ ἄλλως, νοοῦντες πόλισμα μεταξύ που Αἰγινίου καὶ Γόμφων, ἤτοι τῆς νῦν Καλαμπάκας καὶ τοῦ Μουζακίου κείμενον. Ἀλλὰ παρὰ *Λιβίῳ* ἐν 39,25,16, ἔνθα κατὰ τὸ συνέδριον τῶν Τεμπῶν τοῦ ἔτους 185 πΧ οἱ Περραιβοὶ ἀπῄτουν νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς αἱ κατὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον καταληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, συνεργαζομένου μετὰ τοῦ προειρημένου Βαιβίου, πόλεις, ἀναφέρεται et de Malloea et *Ericinio* eadem postulatio erat, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος *Ἐρικινίου,* ἀφ᾽ οὗ τὸ κατὰ τὸ Αἰγίνειον Ἐρικίνιον (ἢ μᾶλλον Ἐρίτιον ἢ ἄλλως), μὴ ὂν μηδαμῶς Περραιβικόν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαιτηθῇ ὑπ᾽ αὐτῶν.

Ὅτι δὲ τὸ παρὰ τὰς Χυρετίας Ἐρικίνιον ὑφίστατο καὶ μετέπειτα, καὶ εἶχέ τινα σπουδαιότητα, ἀποδεικνύει τὸ ἐν ΑΕ 1912 64 ψήφισμα τῶν Γοννέων, τῶν περὶ τὸ 100 πΧ χρόνων, ἔνθα ἀναγράφεται στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν Ὀρθαγόρας Φιλίππου *Ἐρικινεύς.* Πιθανώτατα δὲ συνώρευεν, ἢ εἶχε γειτονίαν τινὰ καὶ ἐπικοινωνίαν τὸ Ἐρικίνιον τοῦτο πρὸς τὴν *Φάυττον,* κειμένην παρὰ τὸν νῦν Ζάρκον, περὶ ἧς βλ. *Πρακτικὰ* 1914 180 καὶ σημ. 1· διότι ἐν IG IX$_2$ 487 ἀναγράφεται *νόμος ὁ Ἐρεικινέων,* καθ᾽ ὃν διωκοῦντο ἀγοραπωλησίαι τινὲς πολιτῶν Ἐρικινέων καὶ Φαυττίων. Τὴν δὲ καὶ πρὸς τοὺς Φαλανναίους σχέσιν ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ἐν IG IX$_2$ 1232 ἀπελευθέρωσις, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ὁ γραμματικῶς πλήρης τύπος τοῦ ἐθνικοῦ *Ἐρικινιεύς.*

Ἐκ τούτων βεβαιοῦται ἡ παρὰ τὸ Καστρὶ Σκόμπας θέσις τοῦ Ἐρικινίου, μηδενὸς ἑτέρου ἀνωνύμου καὶ λόγου ἀξίου πολίσματος ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρόνων ὑπάρχοντος περὶ τὰς Χυρετίας, καθ᾽ ὅσον ἐξηκρίβωσα, ἰδὼν τοὺς τόπους καὶ ἐρωτήσας τοὺς κατοίκους. Ἡ δ᾽ ἐν στ. 5·11 ἀναγραφὴ τοῦ βασιλέως *Κασσάνδρου* λόγον ἔχει γενομένην ὑπ᾽ αὐτοῦ διαιτησίαν, οἵαν ἐτέλεσεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε΄ τῶν Γοννέων καὶ Ἡρακλειωτῶν, ὡς εἴδομεν ἐν ΑΕ 1912 27·33·38·43-44, καὶ ἄλλοι βασιλεῖς ἑτέρων ὁμοίως πόλεων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ δὲν δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 πΧ χρόνους, ἀλλὰ

μόλις εἰς τοὺς περὶ τὸ 200 πΧ, εἰκάζομεν ὅτι ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται παλαιοτέρα συνθήκη, διὰ διαιτησίας τοῦ Κασσάνδρου γενομένη, ἣ ἐπαναλαμβάνεται αὐτὴ ἡ ἰδία· πιθανῶς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε΄ καθώρισε τὸ ζήτημα συμφώνως τῇ διαιτησίᾳ ἐκείνῃ, ὡς ἔπραξεν ὁ αὐτοκράτωρ Νέρβας, ἐπαναγαγὼν εἰς ἰσχὺν παλαιὰν συνθήκην περὶ ὁρίων τῶν Δολιχηνῶν καὶ Ἐλιμειωτῶν, ἣν τὸ πρῶτον ἐξετέλεσεν ὁ βασιλεὺς Ἀμύντας περὶ τὸ 380 πΧ, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τοῖς ***Πρακτικοῖς*** 1914 197-198· τὸ διατακτικὸν ὕφος τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἀποφάσεως βασιλικῆς καὶ ὁριστικῆς εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων.

Ὡς πρὸς τὰ κατὰ μέρος σημειωτέον ὅτι ἐν στ. 1-2 πρόκειται περὶ καθορισμοῦ ὁρίων νομῆς τῶν καὶ σήμερον πολυτίμων κατὰ τὰ ταπεινὰ ταῦτα ὄρη λιβαδίων, ἐν δὲ στ. 8-9 περί τινος θέσεως, ἔνθα ὑπῆρχεν ἐμφανὴς ὁ τάφος σημαίνοντός τινος ἀνδρός, οἷος ἀναφέρεται τοῦ Κορνέστου ἐν ΑΕ 1912 27 στ. 19· ἐν στ. 10 φαίνεται ὑπάρχον κύριον ὄνομα καὶ πατρικόν, οἷον ἐν στ. 4. Τὸ ἐν στ. 15 ***ὁρκιζέσθω,*** ὃν λίαν πιθανόν, δηλοῖ τὸν ἐν ταῖς τοιαύταις συνθήκαις συχνάκις ἀναγραφόμενον ὅρκον τῶν διαιτητῶν, μαρτύρων καὶ ἄλλων ὁμοίων. Περὶ τῶν λοιπῶν δὲν ἐπιτρέπει ἡ κατάστασις τῆς ἐπιγραφῆς νὰ εἴπῃ τις ἀσφαλές τι.

Ἀριθ. 309-312 (εἰκ. 8-11· ΜΕ 90). Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου λευκοῦ, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἀποτριβῶν καὶ ἀποσχίσεων κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν· εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἐπάνω καὶ ὑποκάτω ἕδρας διατηρεῖ ἀνὰ δύο μικροὺς τόρμους πρὸς γόμφωσιν σιδήρων καὶ ἁρμογὴν δι' ἐγχύσεως μολύβδου ἑτέρων ὁμοίων σπονδύλων.—Ὕψ. 0 68, πλάτ. ἄνω 0 505, κάτω 0 535, πάχ. 0 46.

Ὅτι ἀπετέλει μέλος κίονος, πανταχόθεν ὁρατοῦ, ἀποδεικνύει τὸ ὅτι φέρει καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας καθέτους ἕδρας ἐπιγραφάς· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 309 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-30 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 015, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 31-36 ὑφ' ἑτέρου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 014-0 02, διάστιχ. 0 007· ἐπὶ δὲ τῆς ***β*** ἡ ὑπ' ἀριθ. 310, ἀπὸ μὲν στ. 1-7 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπετρίβη δ' ἐνιαχοῦ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 015, διάστιχ. 0 005, ἀπὸ δὲ στ. 8-15 ὑφ' ἑτέρου λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 014-0 025, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 16-24 ὑπὸ τρίτου ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 006-0 014, διάστιχ. 0 002, ἀπὸ δὲ στ. 25-31 ὑπὸ τετάρτου ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 021, διάστιχ. 0 01· ἐπὶ δὲ τῆς ***γ*** ἡ ὑπ' ἀριθ. 311, ἀπὸ μὲν στ. 1-25 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 025, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 25-30 ὑφ' ἑτέρου βαθύτατα καὶ ἐπιμελέστατα· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διαστιχ. 0 01· ἐπὶ δὲ τῆς ***δ*** ἡ ὑπ' ἀριθ. 312, ἀπὸ μὲν στ. 1-7 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 02, διάστιχ. 0 004, ἀπὸ δὲ στ. 8-15 ὑπὸ δευτέρου ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 006-0 021, διάστιχ. 0 005, ἀπὸ δὲ στ. 16-20 ὑπὸ τρίτου μετρίως βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 01-0 016, διάστιχ. 0 006. Τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἕδρας ταύτης ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς ὑπέρκειται κενὸν διάστημα ὕψ. 0 045, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους ἀφίνεται κενὸν ὕψ. 0 225.

Τὸν λίθον τοῦτον ἀπέσπασα, ἀντικαταστήσας δι' ἑτέρου, ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐν Δομενίκῳ ἐκκλησίας τοῦ ***Ἁγιωργούλη*** ἢ ***Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μικροῦ***· εἶναι βέβαιον ὅμως ὅτι ἐκομίσθη ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Χυρετιῶν, ἐκλεγεὶς ὡς ἄριστος πρὸς τὸν σημειωθέντα προορισμόν.

309 (εἰκ. 8)

Α Ταμ]ι[ε]ύο[ντ]ος τῆς [π]όλεω[ς τὴν πρ-
ώτη]ν ἑξάμη[ν]ο[ν] Πυθοκλέο[υ]ς τ[οῦ Δη-
μ]οκ[ρ]άτου· οἱ [γ]εγονότες ἀπελ[εύθ-
ερο]ι καὶ δε[δ]ωκότες τῇ πόλει [τοὺς
γ]εινομένους ἀργυρίου στα[τῆρας
δ]εκαπέντε κατὰ τὸν νόμον·
Ἀπολλωνίου ἑνδε[κάτηι·
στ[ρα]τηγοῦντος Λεοντομένο[υς
τ]οῦ Μεγαλοκλέους Φε[ρ]αίου·
Ἰ]λά[ρ]α Δημο[κλ]έο[υ]ς, ἡ φαμένη [ἀπη-
λε]υθερῶσ[θ]αι ὑ[π]ὸ Δημοκλέο[υς
το]ῦ Διονυσί[ο]υ, [κ]αθ' υ[ἱο]θ[ε]σ[ίαν δὲ

8 (ἐπιγρ. ἀριθ. 309): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Λεοντομένους τοῦ Μεγαλοκλέους Φεραίου καὶ Κοΐντου.

Εὐ]χί[ρ]ου, τοῦ χ[ρ]ηματί[ζ]οντος [Ἱπ-
π]οκρά[τ]ου, κα[ὶ] Ξενα[ρί]στα[ς] τῆ[ς Νικάρ-
χ]ου καὶ Σω[σ]ίδος [τ]ῆ[ς Δ]ημο[κ]λέ[ους, ἔδωκε
τ]οὺ[ς γι]νο[μέν]ου[ς τῇ] πόλει ἀρ[γυρ-
ίου] στ[ατῆρας δεκ]α[πέ]ντ[ε.

Β Ἑ[ρμ]αίου δ[ω]δε[κά]τ[ηι·
Σ]ω[σ]ύλ[α, ἡ ἀπ]ε[λευ]θε[ρ]ωθε[ῖσα
ὑπ]ὸ Ἁρμ[ο]δ[ίας τ]ῆ[ς Μν]η[σι]μάχου μετὰ τ[ῆς
γν]ώμης Π[υ]θ[οκλέ]ους τοῦ Δημοκρ[ά]του[ς,
το]ῦ ἀνδρ[ὸς] α[ὐτῆ]ς, ξενικῇ λυτρώσει,
ἔ]δωκε[ν] τ[ῶ τ]α[μία] τὸ κ[α]τὰ τὸν νό[μ]ον
ἀρ]γυρίου στ[α]τ[ῆρ]ας δε[κ]απέντε.

Γ Λεσχανορίου ἐνάτη·
Εὐ]φροσύ[ν]η Μ[ην]ο[γ]έ[ν]ους, ἡ [φαμ]ένη ἀπηλευθ[ε-
ρῶ]σ[θ]α[ι ὑπ]ὸ [Μην]ογένους τοῦ Τί[μ]ω[ν]ος κα[ὶ Τί-
μ]ωνος κ[αὶ Ἀν]τιπά[τρ]ου [τ]ῶ[ν Μ]η[ν]ο[γ]ένους,
ἔδ]ωκε[ν τ]ο[ὺς γ]ινομένου[ς τ]ῇ [π]όλει ἀρ[γ]υρίου στ-

Δ ⟨στ⟩ατῆ[ρ]ας δε[κ]απέντε [κ]ατὰ τὸ[ν] νόμον.
Τ]αμιεύοντος τῆς πόλεως Ἀλεξ(ά)νδρου το[ῦ
Ἱπποκράτου τὴν δευτέραν ἑξάμηνον, τὴν ἐ-
πὶ] στρατηγοῦ Κοΐντου· Ἀφρίου εἰκάδι· Νεικηφό-
ρ]ος, ὁ ἀπ[ηλευ]θερωμένος ὑπὸ Τειμάρχου το[ῦ
Μεγ]α[λ]οκλέου, ἔδωκεν τὰ γεινόμενα τῇ πόλει
δι(νάρια) ΚΒ<΄. (τέρμα).

9 (ἐπιγρ. ἀριθ. 310): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Φιλοξενίδου καὶ Ἀνύτου.

310 (εἰκ. 9)

Α Λ]εσχανορίου νουμη[ν]ία· ⟦ταμιεύοντος⟧ [Π]υ[λ-
ά[δ]ου· [Β]ιώσιμος, ὁ φάμενος
ἀ]π[ηλε]υθερῶσθαι ὑπὸ Π[τ]ολε-
μαίου τ]οῦ Κτησίου, ἔδωκεν τὰ [γι-
ν]ό[με]να τ[ῆ π]ό[λ]ει [τῆς] ἀπε[λε]υ[θ-
ε[ρώσε]ως ἀρ[γ]υ[ρί]ο[υ] δη[ν]ά[ρι]α ἴκ[ο-
σι δύ]ο, [ὀβ]ολο[ὺς τέσ]σα[ρ]ε[ς.

Β Ἀρμένου τοῦ Ἀριστάρχο[υ] ταμιεύοντος
τὴν δευτέραν ἑξάμην[ον], ἐν στρατηγῶ
Φιλοξενίδη· οἱ ἀπελευθερωθέντες ἐπ' αὐ-
τῶι· Θύου τρίτη·
Ὀνήσιμος, ὁ φάμενος ἀπηλευθερῶ[σ-
θαι ὑπὸ Μνησιμάχου τοῦ Ἁβρίου καὶ Ἁβρίου τοῦ
Μν[η]σιμάχου, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῇ πόλει
δινάρια εἴκοσι δύο, ὀβολοὺς τέσσαρας.

Γ Ποπλίου Σεξτίο[υ τοῦ] Π[οπ]λί[ου τ]αμιεύοντος
τῆς] πόλ[εως τὴ]ν δ[ευτέραν ἑξ]άμ[η]νο[ν, τ-
ὴν ἐπ]ὶ στ[ρ]α[τη]γοῦ [Ἀ]ν[ύτο]υ· ὁ [ἀπε]λευ[θερω-
θ[εὶς ἐπ'] α[ὐτῶι]· Ὁμολ[ώου] λ[οιπ]ῶ[ν ἐν]νέα:
Ἀριστοκράτης, ὁ φάμενος ἀπηλευθερῶ-
σ]θαι ὑπό τε [Φι]λίπου τοῦ Παρμονίδου, καθ' ὑο-
θεσίαν δὲ Λεωνίδου, [κ]αὶ Παρμον[ίδ]ου τοῦ ⟨καὶ⟩
Φι[λ]ίππου, ἔδωκεν τὰ γινόμενα τῇ πόλι
δ]ινάρια ἴκοσ[ι δύ]ο, ὀβ[ο]λοὺς [τ]έσ[αρ]ες.

Δ Σωτηρίς, [ἡ φα]μ[έν]η ἀπ[η]λευ[θ]ερῶσθα[ι ὑ]πό
τε Πτο[λεμ]α[ίο]υ [τ]ο[ῦ Π]ολυχά[ρ]μου καὶ Πολυχ[άρ-
μου τοῦ Πτολε[μαί]⟨δ⟩ου [κα]ὶ Νικαρίστας τῆς [Πο-
θίωνος, ἔδ[ω]κ[ε]ν [τὰ] γεινόμ[εν]α τῆς ἀπ[ε-
λ]ε[υ]θερ[ώ]σεως [δ]ινά[ρ]ι[α εἴκ]οσι δύ[ο, χ]ρο[νι]α-
ῖ]ον, κ[αθ'] ἃ ἔ[δο]ξ[ε]ν [τ]ῇ πόλ[ει,
Φυλ[λ]ικοῦ δευτέρα.

(τέρμα.)

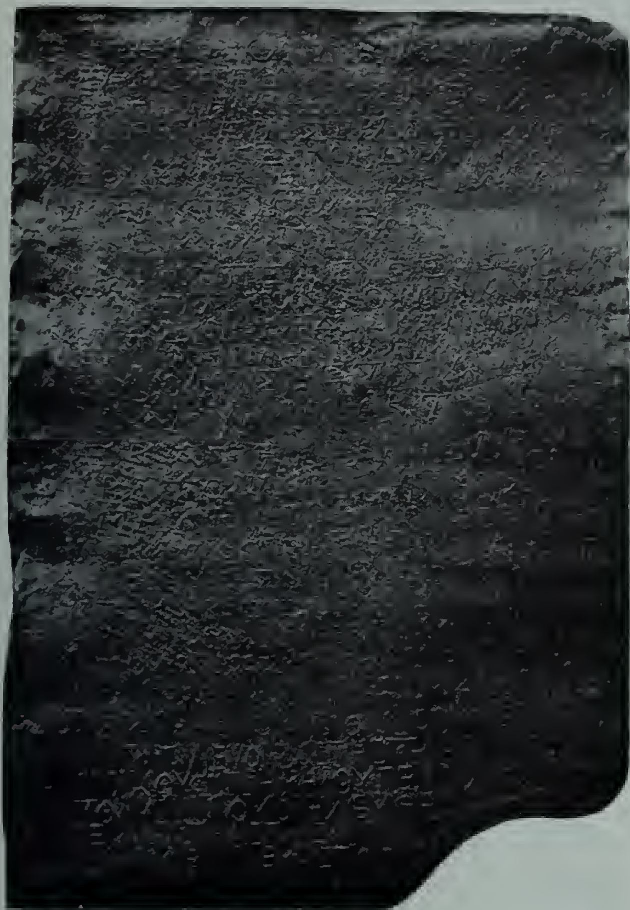

10 (ἐπιγρ. ἀριθ. 311): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Κεφάλου καὶ Γρηκηΐου Γενναίου.

311 (εἰκ. 10)

A Μ]ε[ν]εττίου τ[ο]ῦ Μενεδή-
μ]ου ταμιεύοντος τῆς π[ό-
λ]εως τὴν πρώτην ἑξάμη-
νον, τὴν ἐπὶ στρατηγοῦ Κε-
φάλου· ἡ γεγον⟨ε⟩ύα ἀπελε-
υ]θέρα καὶ δεδωκύα τὰ γι-
ν]όμενα τ[ῆ] πόλει·
'Αγαγυλίου:
Σ]ύρα, ἡ ἀπελευθερωμέν-
η] ὑπὸ Στρατονίκου τοῦ 'Αντιμ-
ά]χου, ξενικῆ, ἔδωκεν τῆι πόλι
τ]ὰ γινόμενα δινάρια ἴκοσι
δ]ύο, ὀβολοὺς τέσσαρες.
B 'Αγαγυλίου ὀκτωκαι-
δεκάτη:
Στρατονίκη, ἡ ἀπελευθ[ε-
ρ]ωμέ[ν]η ὑπὸ Ξεναρίστα[ς
τῆ(ς) Νικ[ά]ρχου μετὰ τῆς τοῦ ἀ-
ν]δρὸς αὐτῆς γνώμης, 'Αρμέ-
νου τοῦ 'Αριστάρχου, καὶ 'Αρισσ-
τάρχου τοῦ 'Αρμένου, καὶ 'Αρμέ-
νου τοῦ 'Αρισστάρχου, ἔδωκε[ν
τ]ῆ πόλι τὰ γινόμενα δηνά[ρι-
α ἴκοσι δύο, ὀβολοὺ(ς) τέσ[σ-
Γ αρες.—Ταμιεύοντος τῆς πόλε(ως) Ἁβρίου τοῦ Μ-
νησιμάχου, στρ(ατηγοῦντος) Γρηκηΐου Γενναίου· μη(νὸς)
'Απολλωνίου· οἱ ἀπηλευθερω[μένοι
ὑπὸ Εὐκρατήας τῆς 'Αμύντ[ου· δεῖνα - - -
ν]η, Λύκα, Λέων· ἕκαστος [ἔδωκε τῆι πό(λει)
δι(νάρια) ΚΒ<΄.
(τέρμα.)

11 (ἐπιγρ. ἀριθ. 312): 'Απελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Πετραίου, Φιλοξένου καὶ 'Απολλοδώρου τὸ δ̄.

312 (εἰκ. 11)

A Φυλίωνος τοῦ Φιλετ[α]ίρου, Σεβαστή[ο]υ, τα-
⟨τα⟩μιεύοντο[ς] τὴν α΄ [ἑξ]άμην[ο]ν, ἔτ[ους
ι]θ΄ Σεβαστοῦ, στρ—[α]τη[γ]οῦντο[ς] Πε[τραί-
ου· Ὠφελίων καὶ Λα[μπε]τία, οἱ ἀπηλ[ευθ-
ερωμένοι ὑπὸ Μ[ελε]άγρου τοῦ Σωπά-
τρου, ξενικῆ, ἔδωκαν τῆ πόλι κατὰ τὸ ψήφι[σμα,
ἐ]ν τ[ῶ] κ[α]τὰ [τ]ὸν νόμον χ[ρό-]νω, ἕ[κ]αστος δι(νάρια) ΚΒ<΄.
B Πυλάδου τοῦ Φιλώτου τ—⟨οῦ⟩αμιεύοντος
τ]ῆς πόλεως τὴν πρώτην ἑξάμηνον, τῆ[ν
ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλοξένου· Ζ[ω]σίμη, [ἡ
φαμένη ἀπηλευθερῶσθαι ὑπὸ Κλεοῦ[ς

τ]ῆς Ζωπύρου, κατὰ θυγατροπ[ο]ι[ί]α[ν
δὲ Τιμοκράτου[ς], ἔδ[ωκ]εν τῇ πόλ[ει
δινάρια ε[ἴ]κοσι δύ[ο] ἥμυσυ. Ἀγαγ[υ-
λίου ἐνάτη.

Γ Ταμιεύοντος τῆς πό[λε]ως Φίλωνος τοῦ Γαΐο[υ,
στρατηγοῦντος [Ἀ]π[ο]λλοδώρου τὸ δ̅· Σώπα-
τρος, ὁ ἀπελευθερωθὶς ὑπὸ Ἀσιδήμου τοῦ
Καλλίππου, ἔδωκεν τῇ πόλι τὰ ἐκ τοῦ νόμου
δι(νάρια) ΚΒ´ (ὀβολοὺς τέσσαρας).

309· στ. 1-17. Ὁ ταμίας συμπληροῦται ἀσφαλῶς διὰ τοῦ στ. 21 καὶ τῶν προειρημένων ἐν ἀριθ. 306 στ. 8-[18]· ὅτι ἦτο τῆς πρώτης ἑξαμήνου, δεικνύει ἴχνος καθέτου κεραίας ἐν στ. 2 πρὸ τοῦ Ν, ἐξ Η, οὐχὶ ἐξ Α προερχομένης. Στρατηγὸς ***Λεοντομένης, Φεραῖος*** ἐπίσης, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς, στρατηγήσας τῷ 186-185 πΧ· ἀπόγονος αὐτοῦ, πιθανώτατα δισέγγονος, εἶναι ὁ ἐν IG IX$_2$ 528 στ. 19 [***δεῖνα (Μεγαλοκλῆς;) Λ***]***εοντομένους Θεσσαλὸς ἀπὸ Φερῶν***, νικητὴς ἀφιππολαμπάδι ὀλίγον πρὸ τοῦ 100 πΧ· ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρα φαίνεται ἐπίσης ἀπόγονος τούτων, καὶ δὴ ἔγγονος τοῦ προειρημένου· σημειωτέον δὲ ὅτι νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἡμῖν τὸ πατρικὸν αὐτοῦ, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ ἐν IG IX$_2$ 1294b στ. 3-4 ΕΝ|ΓΩΜΕΓΑΛΟ συμπληρωθὲν ***ἐν***|[***στρατη***]***γῷ Μεγαλο***[***κλεῖ***] δύναται νὰ δηλοῖ υἱὸν τοῦ Λεοντομένους τούτου, τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἐπιτρέποντος τοῦτο. Ἡ ἐν στ. 5· 17· 24· 30 ἐμφάνισις τῶν στατήρων, παρὰ τὸ μνημονευθὲν ἄνω ἐν ἀριθ. 307 στ. 5-7 διόρθωμα, δηλοῖ ὅτι οἱ ἀναφερόμενοι στρατηγοὶ κεῖνται ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸ 27 πΧ. Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν μηνῶν ***Ἀπολλωνίου-Ἑρμαίου-Λεσχανορίου*** τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 30 πΧ μηνολογίου τῶν Θεσσαλῶν καὶ Περραιβῶν. Ἡ ἀπελευθέρα ***Ἱλάρα*** ἀνῆκε τῇ ἰδίᾳ κυριότητι, ἦτο δὲ ἴσως φυσικὴ θυγάτηρ τοῦ Δημοκλέους· ἀπηλευθερώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῶν ***Σωσίδος***· τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ κυρίως ὡς ἀρσενικὸν ***Σῶσις***· ἀλλ' ἴχνη ΗΣ τοῦ ***τῆς*** μετ' αὐτὴν βεβαιοῖ τὸ θηλυκόν, ἐκτὸς ἐὰν τις θελήσῃ, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ δεύτερον Σ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἔχει ἔμφασιν Π, νὰ ἀναγνῷ ***καὶ σω***[***π***]***ίδος=κ(αὶ) Αἰσω***[***π***]***ίδος***, ὅπερ ἧττον πιθανόν. Τὸ ἐν στ. 13-14 ***χρηματίζοντος*** ἀπαντᾷ καὶ ἐν IG IX$_2$ 415 στ. 20 καὶ ἐν 187 κατ' ἐπιτυχῆ συμπλήρωσιν τοῦ Wilamowitz· δηλοῖ δὲ πιθανῶς οὐχὶ δεύτερον ὄνομα, ὥς τι παρώνυμον, ἀλλὰ πατρικὸν οὐχὶ ἐξ αἵματος. Ἡ ***Ξεναρίστα*** ἐμφανίζεται ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 311 στ. 17-18 ἐπιγραφῇ ὡς θυγάτηρ τοῦ ***Νικάρχου***, σύζυγος δὲ τοῦ ***Ἀρμένου***· ἢ λοιπὸν ἡ ἐνθάδε εἶναι ἄλλου πατρός, ἤ, χηρεύσασα ἢ ἄλλως, ἔλαβεν εἰς δεύτερον γάμον τὸν Ἄρμενον, ἀφ' οὗ ἐκεῖ ἐμφανίζεται ἔχουσα καὶ ἔγγονον· τὸ δεύτερον τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον.

309· στ. 18-30. Αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται Β καὶ Γ ἐγένοντο ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Α ἀρχόντων, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ταμιείας αὐτοῦ ἠδύνατό τις νὰ ἀπελευθερώσῃ, ὡς ὁ ἐνθάδε ***Πυθοκλῆς***, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ ἀπελευθέρα ἀνῆκε τῇ κυριότητι τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἐν τέλει τοῦ στ. 29 εἶναι εὐδιάκριτα τὰ γράμματα ΣΤ, ἅτινα καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 30 ἐχαράχθησαν πάλιν περισσῶς· διὸ φαίνεται ὅτι ἐπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ πως ταῦτα ὁ χαράκτης.

309· στ. 31-36. Εἶναι γνωστὸς καὶ τῆς πρώτης ἑξαμήνου ὁ ταμίας ἐπὶ στρατηγοῦ ***Κοΐντου*** ἐκ τῆς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 306 ἐπιγραφῆς· ἐν στ. 31 τὸ δεύτερον Α τοῦ ***Ἀλεξάνδρου*** ἀπέδωκεν ὁ χαράκτης ὡς Δ, ἀλλὰ διώρθωσε, προσθεὶς τὰς δύο ἔσω κεραίας, μὴ ἐξαλείψας ὅμως τὴν ὑποκάτω. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 35 διακρίνεται ἴχνος Γ τοῦ ***Μεγαλοκλέου***.

310· στ. 1-7. Ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχει διάστημα πρὸς ὑποδοχὴν ἑνὸς στίχου, ἔνθα θὰ ἀνεγράφετο ὁ στρατηγός, ἐλλείπων ἐκ τῆς ἀπελευθερώσεως Α· ἴχνη ὅμως γραμμάτων ἀσφαλῆ δὲν διακρίνονται· ἴσως ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου σπονδύλου τῆς αὐτῆς ἕδρας ἀνεγράφοντο ἕτεραι, ὧν συνέχεια ἡ Α· οὕτως ἑρμηνεύεται καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ***ταμιεύοντος***, ὑπονοουμένου ἐκ τῶν ὑπερκειμένων· εἶναι δὲ ὁ πιθανώτατα συμπληρωθεὶς ***Πυλάδης*** ὁ αὐτὸς τῷ ταμίᾳ ***Πυλάδῃ τῷ Φιλώτου***, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 303 εἰς στ. 3-8 προειρημένα.

310· στ. 8-15. Τοῦ ταμίου ***Ἀρμένου*** τὴν οἰκογένειαν μανθάνομεν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 311 στ. 19-22 ἐπιγραφῆς. Ὁ αὐτὸς βεβαίως στρατηγὸς ***Φιλοξενίδης***, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ Ἄτραγος IG IX$_2$ 474 στ. 42, ἐσφαλμένως τίθεται εἰς προγενεστέρους τῆς ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίας χρόνους·

διότι, ὡς βεβαιοῦσι τὰ ἐνθάδε, ἐστρατήγησε μετ' αὐτὴν μίαν ἢ δύο δεκάδας ἐτῶν. Ἡ δὲ οἰκογένεια **Μνησιμάχου τοῦ Ἁβρίου** εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἐν Χυρετίαις, περὶ τοὺς δύο αἰῶνας διαρκοῦσα, ἧς προγενέστερον τοῦδε μέλος φαίνεται ὢν ὁ ἐν ΑΕ 1916 88 ἀποθανών· τινὰ τῶν μελῶν αὐτῆς ὑπῆρξαν ταμίαι· βλ. περὶ πάντων τοὺς ἀριθ. 311· 313· 315·320·321·327·328·331·332·339·345 κλ..

310· στ. 16-24. Ὁ ταμίας **Πόπλιος Σέξτιος** εἶναι λίαν προγενέστερος τοῦ ἴσως ἀπογόνου αὐτοῦ ταμίου **Ποπλίου τοῦ Εὐτρόπου** τοῦ ἀριθ. 325. Τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένου στρατηγοῦ τὸ ὄνομα θεωροῦμεν πιθανώτατον ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἰχνῶν ΑΝΥΤΟΥ· ἐστρατήγησε δὲ οὗτος μετὰ τὸν Φιλοξενίδην ἐν τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς πατὴρ καὶ υἱός. Ἐν τέλει τοῦ μὲν στ. 22 φαίνεται ὅτι ἐξήλειψεν ὁ χαράκτης ἀτόπως τεθὲν *καί,* τοῦ δὲ 23 ἕτερόν τι τελείως.

310· στ. 25-31. Μὴ ἀναγραφομένων ἀρχόντων ἐν τῇ ἀπελευθερώσει ταύτῃ Δ, εἰκάζομεν ὅτι ὑπονοοῦνται οἱ αὐτοὶ τῇ Γ· ὁ μήν, παραλειφθεὶς ἐν καιρῷ, προσετέθη ἐν τέλει· ἀκολουθεῖ ἄρα ὁ **Φυλλικὸς** τῷ **Ὁμολῴῳ** καὶ λογίζονται ἀμφότεροι τῆς δευτέρας ἑξαμήνου. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς πατήρ, μήτηρ, υἱός· ἡ ἐν ἀριθ. 303 στ. 6 **Νεικὼ** εἶναι πιθανῶς μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης· ἐν στ. 27 ὁ χαράκτης ἔγραψε ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΟΥ *Πτολεμαΐδου* ἀντὶ **Πτολεμαίου.** Τὰ δύο πρῶτα γράμματα τοῦ πατρὸς τῆς Νικαρίστας εἶναι ἀσαφῆ, πιθανῶς ΠΟ, ἐξ ὧν προκύπτει τὸ τεθέν. Ἐν τέλει τοῦ στ. 29 ἀναμένομεν τοὺς **ὀβολοὺς τέσσαρας,** ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐν στ. 30, **καθ' ἃ ἔδοξεν τῇ πόλει,** δηλοῦται ὅτι ἔκτακτόν τι συνέβη· περὶ τοιούτου ἐκτάκτου δηλοῖ ὁ στ. 6-7 τῆς ὑπ' ἀριθ. 312 ἐπιγραφῆς, ὅτι τὸ τίμημα κατεβλήθη **ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον** *χρόνῳ,* ἤτοι ἐντὸς προθεσμίας, μεθ' ἥν, μὴ πληρωνομένου ὁλοκλήρου, ἐπεβάλλετο ποινή· ἠδύνατό τις ἄρα καὶ κατὰ δόσεις νὰ πληρώσῃ (πρβ. ἐν ἀριθ. 313 στ. 18-19 ***τὰ συναγόμενα),*** προβλεπομένου τούτου διὰ ψηφίσματος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ στ. 9 τῆς ὑπ' ἀριθ. 325 ἐπιγραφῆς **τῆς πόλεως μὴ** *θείσης διχασμόν,* ἤτοι μὴ ἐπιτρεψάσης τὴν εἰς δύο ἴσας δόσεις πληρωμὴν τοῦ τιμήματος, ἐντὸς ἐνοεῖται τῆς νομίμου προθεσμίας. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν στ. 29-30 ἀσαφὴς λέξις . . . *α*.*ον* ἀναφέρεται εἴς τινα τῶν περιπτώσεων τούτων· τὰ ἴχνη ὅμως εἶναι ἀσαφῆ· διακρίνονται μὲν γράμματα ΤΡΟΠΛ, ἀλλὰ μόλις τὸ τελευταῖον φαίνεται ἀσφαλὲς Α ἢ Λ ἢ Δ, τῶν λοιπῶν δυναμένων καὶ ἄλλως νὰ διασαφηθῶσι· κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι τρεῖς εἶναι πιθαναὶ συμπληρώσεις, ἢ [*τ*]*ρ*[*ιτ*]*α*[*ῖ*]*ον,* δι' οὗ θὰ ἐδηλοῦτο ὁπωσδήποτε ἡ εἰς τρεῖς δόσεις πληρωμὴ τῶν 22 δηναρίων, τῶν 4 ὀβολῶν χαριζομένων οὕτως, ἢ [*π*]*όπα*[*ν*]*ον,* δι' οὗ θὰ ἐλέγετο ὅτι ἀντὶ τῶν 4 ὀβολῶν κατέβαλεν ἡ ἀπελευθέρα αὕτη, καὶ ἄλλοι ταυτόχρονοι βεβαίως, κατ' ἰδιαιτέραν ἀπόφασιν τῆς πόλεως, **πόπανον,** κατάλληλον πρός τινα δημοσίαν θυσίαν, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ νῦν ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ποιούμενον «ψωμὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου», διανεμόμενον εἰς τμήματα δωρεάν, ἢ πρὸς ἄλλους «ἄρτους» ἐκλεκτοὺς τῶν πανηγυρικῶν «ἀρτοκλασιῶν», ἤ, ὅπερ πάντων πιθανώτατον, [*χ*]*ρο*[*ν*]*α*[*ῖ*]*ον* ἢ [*χ*]*ρο*[*νι*]*α*[*ῖ*]*ον*· ἡ συμπλήρωσις αὕτη ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ μνημονευθὲν **ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον χρόνῳ** καὶ εἶναι ἀξία προτιμήσεως τῶν δύο ἑτέρων, ἱκανῶς βεβιασμένων.

311· στ. 1-15. Περὶ τοῦ ὑποκορισμοῦ τοῦ **Μενεπτόλεμος** εἰς **Μενέττος, Μενέττιος** βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 301 στ. 26-29. Ὁ στρατηγὸς **Κέφαλος,** τὸ πρῶτον ἄρξας, ἐμφανίζεται ἐν ΑΕ 1916 28, **τὸ τρίτον** δὲ αὐτ. 32-33· ἀνήκει δὲ τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις. Ἐν στ. 5 ὁ χαράκτης ἔγραψε *γεγονεύα,* ἀμφιβάλλων, ἂν ἔπρεπε νὰ γράψῃ *γεγονεῖα* ἢ *γεγονυῖα,* λόγῳ τοῦ ἀσταθοῦς τῆς προφορᾶς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ· πρβ. ***δεδωκῶσαν*** ἐν ΑΕ 1916 79.

311· στ. 16-25. Ἐπειδὴ ἐλλείπουσιν οἱ ἄρχοντες, ὑπονοεῖται ὅτι ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Α ἐτελέσθη καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β· ἡ ἔλλειψις τοῦ διπλασιασμοῦ ἐν τῷ **ἀπελευθερωμένη** ἐμφανίζεται, μετὰ τῆς ἐλλείψεως καὶ τῆς χρονικῆς αὐξήσεως, καθ' ἃ ἐν τῇ νῦν Νέᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οὐχὶ σπανίως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις· πρβ. ΑΕ 1916 77. Ἡ ἀναφορὰ τῆς Ξεναρίστας πρὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς, λόγον ἔχει τὸ ὅτι ἡ ἀπελευθέρα ἀνῆκεν ἰδιαιτέρως αὐτῇ· ὅτι πιθανῶς ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον, εἴπομεν ἐν ἀριθ. 309 στ. 1-17. Ἡ οἰκογένεια τοῦ **Ἀρμένου** ἐμφανίζεται πολυπληθὴς καὶ μακροχρόνιος, ὡς δηλοῦσιν ἔτι οἱ ἀριθ. 310· 343. Ἡ διὰ ΣΣ γραφὴ τοῦ **Ἀρισστάρχου,**

ὑπόλειμμα διαλεκτικόν, λίαν συχνὸν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, λόγον ἔχει τὴν ἐν τοιαύτῃ θέσει παχεῖαν προφορὰν τοῦ **σ** ὡς **ch** περίπου, ἥτις διετηρήθη ἐνιαχοῦ καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ἐν στ. 18 καὶ 24 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ **σ** τοῦ **τῆς** καὶ τοῦ **ὀβολούς**.

311 στ. 25-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἀπέχει πολὺν χρόνον τῶν προηγουμένων· περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ ταμίου βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 8-15. Ὁ τὸ πρῶτον γνωριζόμενος ἡμῖν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων στρατηγὸς **Γραικήιος Γενναῖος**, ἐμφανιζόμενος καὶ κάτω ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 313· 315· 320· 321 ἐπιγραφαῖς, φαίνεται συγγενὴς τοῦ **Ὀππίου Γραικηΐου Πρόκλου**, περὶ οὗ βλ. **ΑΕ** 1916 76, ὡς ἔχων τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ γένους· ἐν IG IX$_2$ 1268 (=**ΑΕ** 1913 156 στ. 43-45) ἀναγράφεται ἁπλῶς **Γραικήιος** οὕτως, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ ποτέρου πρόκειται· ἀμφότεροι ἐστρατήγησαν περὶ τὰ μέσα τῆς Β'. μΧ ἑκατονταετηρίδος. Ἡ γραφὴ **Γρηκήιος** δηλοῖ ὅτι τὸ ΑΙ προυφέρετο ὡς Ε, ἐν ᾧ τὸ Η ἐξηκολούθει προφερόμενον ὡς Ε.

312· στ. 1-7. Ὑπὲρ τὸν στ. 1 διακρίνονταί τινες ἐξαλείψεις γραμμάτων, ἴσως τοῦ ἀτόπως γραφέντος **στρατηγοῦντος** - - -· ἐπίσης τὸ ΤΑ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 ἐγράφη περισσῶς, ἀφείθη δὲ κενὸν διάστημα, ἕνεκεν ἀνωμαλίας τοῦ λίθου πιθανῶς, εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐν στ. 3· 7· 8 παυλῶν. Τὸ ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ εἶναι πιθανώτατα ΙΘ, οὐχὶ ἁπλῶς Θ, οὐδόλως δὲ ΚΘ ἢ ΛΘ· διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 3, κατὰ τὴν καθέτως ἰσόμετρον γραφὴν τῶν πρώτων γραμμάτων τῶν στίχων, διακρίνεταί τι ἴχνος Ι, ἀπαιτεῖται δὲ κατὰ τὴν συμμετρίαν τοῦτο· εἶναι ἄρα τὸ (9^{ον} ἢ τὸ) 19^{ον} ἔτος, ὅπερ κατὰ τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8 συμπίπτει τῷ (19-18 πΧ ἢ τῷ) 9-8 πΧ, τῆς ἀριθμήσεως λογιζομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 πΧ κατὰ τὴν ὀρθήν, ὡς νομίζω, ἑρμηνείαν τοῦ Hiller, καίπερ ἀμφιβάλλοντος· ἀλλ', ἐπειδὴ κάτω ἐν ἀριθ. 339 ἐν τῷ 9^{ῳ} ἔτει τοῦ Σεβαστοῦ, ὄντι εὐδιακρίτῳ, στρατηγὸς ἀναγράφεται ἄλλος, πιθανώτατα ὁ **Σώσανδρος**, θεωροῦμεν βέβαιον ὅτι ἐνθάδε ἀναγράφεται τὸ 19^{ον}. Ὁ στρατηγὸς ἄρα τοῦ στ. 3-4 ἦρξε τῷ 9-8 πΧ, εἶναι δὲ πιθανώτατα ὁ **Πετραῖος**· διότι ἐν τέλει τοῦ στ. 3 ἐσώθησαν τὰ δύο πρῶτα γράμματα, ἀπεκόπη δὲ χῶρος, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ τέσσαρα κατὰ μέγιστον ὅριον γράμματα, ἐκ τῆς ἀρχῆς δὲ τοῦ στ. 4 οὐδὲν ἐλλείπει πρὸ τοῦ σαφοῦς **ου**· πρὸς τούτοις ἐμφανίζεται ἐν τῇ σχεδὸν συγχρόνῳ, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ἐπιγραφῇ τῶν **Γόννων** IG IX$_2$ 1042 στρατηγὸς **Πετραῖος, τὸ δεύτερον** στρατηγήσας, ὁ αὐτὸς βεβαίως τῷ ἐνθάδε· διότι ὁ ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς **Τρίκκης** IG IX$_2$ 302α ἄλλως ἀμφίβολος **Πετραῖος**, εἶναι, καίπερ ἀπόγονος τούτου πιθανώτατα, λίαν μεταγενέστερος· πάππος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φαίνεται ὢν ὁ **Πετραῖος Θεμιστογένους Θεσσαλὸς ἀπὸ Γυρτῶνος**, νικητὴς ἀφιππολαμπάδι ἐν IG IX$_2$ 534, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Πετραῖος, Θεμιστογένης, Ἀνδροσθένης, Φιλίσκος, Γοργίας, Ἴταλος** στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἀπὸ τοῦ 188 πΧ, εἶναι τῆς αὐτῆς μεγίστης καὶ πολυχρονιωτάτης οἰκογενείας τῆς Γυρτῶνος, ὡς ἀποδεικνύω ἐν Revue de Philologie 1911 288. Περὶ τοῦ ὅρου **Σεβάστηος** βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8. Τὰ ἐν στ. 6-7 **κατὰ τὸ ψήφισμα καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον χρόνῳ** ἡρμηνεύσαμεν ἄνω ἐν ἀριθ. 310 στ. 25-31.

312· στ. 8-15. Περὶ τοῦ ταμίου βλ. τὰ λεχθέντα ἄνω ἀριθ. 310 στ. 1-7. Ἐν στ. 8 μετὰ τὸ **Φιλώτου** ἔγραψεν ὁ χαράκτης Τ, ἀφῆκε κενὸν χῶρον δύο γραμμάτων, καὶ εἶτα ἐχάραξεν ΟΥΑ· ἤθελεν ἄρα νὰ γράψῃ **Φιλώτου τοῦ ταμιεύοντος**, καὶ μεταγνοὺς ὡς πρὸς τὸ **τοῦ**, ἔγραψεν ὡς ἐσημειώσαμεν. Ὁ στρατηγὸς **Φιλόξενος** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται ἡμῖν γνωστός· φαίνεται δὲ ὢν πατὴρ τοῦ ἐπίσης στρατηγοῦ **Εὐδήμου**, περὶ οὗ βλ. κάτω ἀριθ. 316 στ. 22. Ἐστρατήγησε δὲ ὁ Φιλόξενος, λόγῳ τῆς μετὰ τὸν Πετραῖον θέσεως, πιθανώτατα τῷ 8-7 πΧ· διότι τὸ τυπικὸν καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν ἀπελευθερώσεων Α καὶ Β, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, εἶναι τὸ αὐτὸ οὕτως, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τις πιθανώτατον ὅτι ἐχαράχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἀμφότεραι, ἐν διαφορᾷ ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν. Ἐπίσης τὸ **Σεβάστηος** ὑποδηλοῖ συνηθέστατα τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ὅστις φαίνεται ὅτι πλείστους ἀπηλευθέρωσε καὶ ἀποκατέστησε πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 πΧ.

312· στ. 16-20. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ **Ἀπολλοδώρου** εἴπομεν ἄνω ἀριθ. 303 στ. 3-8 ὅτι δὶς χρονολογεῖται· ἢ τὸ τέταρτον στρατηγία αὐτοῦ

τίθεται τῷ 41-42 μΧ, ὅπερ ἐγκρίνει τό τε τυπικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων· οἱ ἐν στ. 20 ὀβολοὶ ἀπεδόθησαν διὰ τῶν οὐχὶ ἀσυνήθων συμβόλων Ξ Ξ. Τοὺς στ. 19-20 εἶδεν ὁ Ussing· βλ. IG IX$_2$ 347 καὶ ΑΕ 1913 151, καὶ δὴ 237, καὶ 1916 79 στ. 36 καὶ σ. 80.

Ἀριθ. 313—315 (εἰκ. 12-14· ΜΕ 116). Σπόνδυλος παραστάδος, ἢ μέλος ὑποβάθρου, λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἐκ δύο τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθείς, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένος καὶ ἐλλείπων· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια, λεία εἰργασμένη διὰ τῆς σφύρας, διατηρεῖ δύο μικροὺς τετραγώνους τόρμους πρὸς ἐνσφήνωσιν σιδηρῶν γόμφων καὶ ἁρμογὴν δι' ἐγχύσεως μολύβδου ἐπ' αὐτῆς ἑτέρου ὁμοίου λίθου· ὁμοίως ἐξειργάσθη καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. — Ὕψ. 0665, πλάτ. 090, πάχ. 051.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 313 ἐπιγραφὴ ἀπὸ μὲν στ. 1-10 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0011-002, διάστιχ. 001, ἀπὸ δὲ στ. 11-30 ὑφ' ἑτέρου μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0007-0017, διάστιχ. 0004, ἀπὸ δὲ στ. 31-33 ὑπὸ τρίτου λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0012-002, διάστιχ. 0003. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 314 ἐπιγραφή, ἥτις, παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων τῶν ἐν στ. 1-29 ἀπελευθερώσεων, δὲν ἐμφανίζει οὐδεμίαν οὐσιώδη διαφορὰν κατὰ τὴν χάραξιν, οὖσαν πανταχοῦ βαθεῖαν καὶ ἐπιμελῆ, καὶ τὸ ὕψ. τῶν γραμμ., ὃν 0008-0015· μόνον τὸ διάστιχ. ἀπὸ στ. 10 παραλλάσσει ὀλίγον· τούτων ἕνεκα εἰκάζω ὅτι ὁ αὐτὸς τεχνίτης ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐχάρασσεν ἐπὶ καθωρισμένων ἑκάστῳ λίθων τῶν ἱδρυμάτων τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας, τὰς ἀπελευθερώσεις· τοῦτο δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν χρόνων τῶν στρατηγῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας **γ** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 315 ἐπιγραφή, ἥτις ὅμως ἀπετρίβη οἰκτρῶς, ὀλίγων στίχων διασωθέντων ὑπὲρ τὸ τέρμα τοῦ λίθου, ὧν τὰ γράμματα ἐχαράχθησαν ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ἀπετρίβησαν δὲ καὶ ταῦτα ἱκανῶς· ὕψ. αὐτῶν 0008-0014, διάστιχ. 0005.

313 (εἰκ. 12)

Α Τ]αμ[ιε]ύοντος [τ]ῆς [π]ό[λ]ε— [ω]ς τὴν ἑ[ξάμηνον
τὴ[ν π]ρώτη[ν] Ἀλεξάνδρου — τοῦ Ἀσκληπιάδου, τὸ[ν
ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρ[α]τηγοῦ Ἡγησίου τοῦ [Ἀρ-
ναγόρου· οἱ δεδωκότες ἀπελεύθερο[ι
τ]ὸ γ⟨ι⟩ει[ν]όμενον τῇ πόλει κατὰ τὸν νόμον·
Θεμι⟨ε⟩στίου εἰκάδι :
Ἀ]ρσοσίσκα Εὐφόρβου, ἡ φαμένη ἀπηλευθ[ε]ρῶσ-
θαι ὑπὸ Εὐφόρβου τοῦ Φ[ι]λώτου, δέδωκ[εν τῇ] πό[λει
τ]ὰ γεινόμενα ἀργυρίου δ[ι]νάρια εἴκοσ[ι] δύο, ὀ[β]ολοὺ[ς τέσ-
σ]αρας.
Β Ἀσιδήμου τοῦ Πτολεμαίου ταμιεύοντος τῆς πόλεω[ς
τὴν πρώτην ἑξάμηνον, τὴν ἐπὶ [σ]τρατηγοῦ Εὐβιότου τοῦ
Εὐχόλου, καθ' ὑποῖαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισα[ί-
ου· ἡ ἀπηλευθερωθεῖσα ἐπ' αὐτοῦ·
Πανήμου :
Σωπάτρα, ἡ φαμένη ἀπηλευθερῶσθαι ὑπὸ Παρμενίω-
νος τοῦ Ε[ὐ]φόρβου μετὰ τῆς γνώμης Δ[ρ]αΐκου το[ῦ] Εὐθύμ[ο]υ [τοῦ

πάπου κα[ὶ ἐ]πιτρόπου αὐτοῦ, ἔδωκέν μοι κατὰ τὸν νόμο[ν] τὰ συ[ν-
αγόμενα [δ]ηνάρι[α] εἴκοσι [δ]ύο, ὀβο[λ]οὺς τέσσαρες.
Γ 'Απολλων[ί]ου ἐν[β]ολίμου:
Σύρα, ἡ φαμένη ἀπηλευθερῶσται ἀπό [τ]ε [῾Αδ]έας τῆς [Ζ]ω[ίλ]ο[υ κα]ὶ [᾽Α-
σι]δήμου τοῦ [Π]τολεμαίου, ἔ[δ]ωκεν τ[ὰ γ]ινόμεν[α] τῆ πό[λι] τ[ῆ]ς [ἀ]πελε-
υ]θερώσεος κατὰ τὸν νόμον διν[ά]ρια ἴκοσι δύο, ὀ[β]ολοὺς [τ]έσ[σαρας.
Δ Λεσχανορίου:
'Ι]σιάς, ἡ φαμέ[ν]η εἶναι καὶ Κλε[ο]πάτρα, καὶ [῾Ρ]οῦφα, αἱ φά[μ]εναι ἀπη[λευ]θερ[ῶ-
σ]θαι ἀπὸ Κ[ασ]σάνδρου τοῦ [Καλ]λι[κ]ράτους, ἔδωκεν ἑκάσστ[η αὐ]τῶν
τ]ὰ γινόμ(ε)να [τ]ῆ [π]όλι τῆς [ἀ]πε[λ](ε)υθερώσεω⟦ς⟧ δινάρια ἴκοσι [δ]ύο, [ὀβο]λοὺς
Ε τ[έ]σσαρες. 'Αντίοχος, ⟦ὁ⟧ φ[ά]μενος ἀπη[λ]ευ[θερ]ῶσ[θ]αι ἀπὸ Εὐφόρ[β]ο[υ
τοῦ Φιλώτου, ἔδω[κ]εν τὰ [γ]ινόμενα τῆ πόλι τῆς ἀπελευθερώ[σε-
ω]ς κατὰ τὸν ν[ό]μον δινάρια [εἴ]κοσι δύο, ὀβολοὺς τέσσαρες.
F Τα]μιεύοντος τῆς πό(λεως) ῾Αβρίου τοῦ Μ[ν]ησιμάχου, στρ(ατηγοῦντος) Γρεκηΐου Γεννέου· μη(νὸς) 'Απολλωνίου· Α[ἰ-
σχύλος, ὁ ⟦ἀ⟧π[ελ]ευ[θ]ερωθὶς [ὑπ]ὸ 'Απολλοδόρου τοῦ Φιλώτου καὶ 'Αμύντου [τ]ο[ῦ Φιλώ-
τ]ου, κατ' ἰσπ[ο]ί[ησι]ν [δ]ὲ 'Αμ[ύ]ν[του, ἔδ]ωκε — [δι(νάρια) ΚΒ<′].

(τέρμα.)

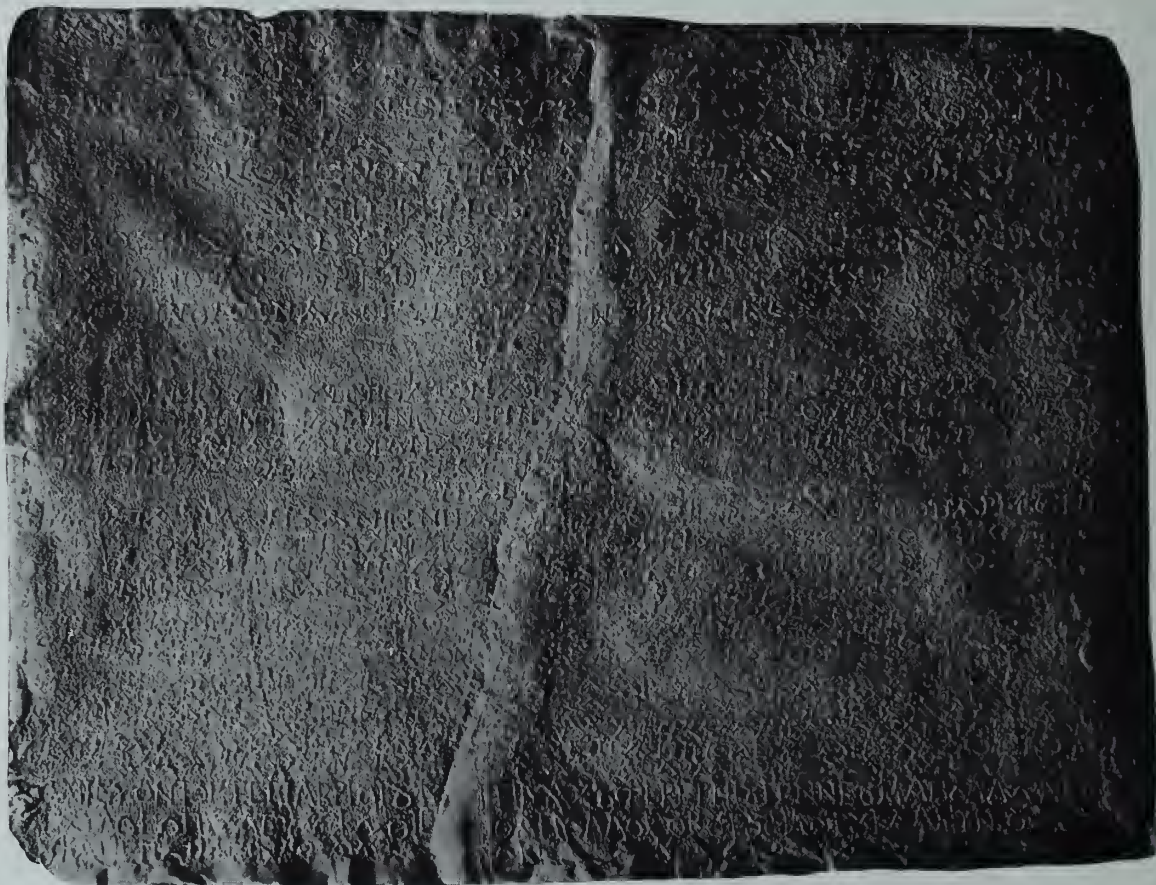

12 (ἐπιγρ. ἀριθ. 313): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἡγησίου τοῦ Ἀργαγόρου, Εὐβιότου τοῦ Εὐκόλου καθ' ὑποψίαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισαίου καὶ Γρεκηΐου Γεννέου.

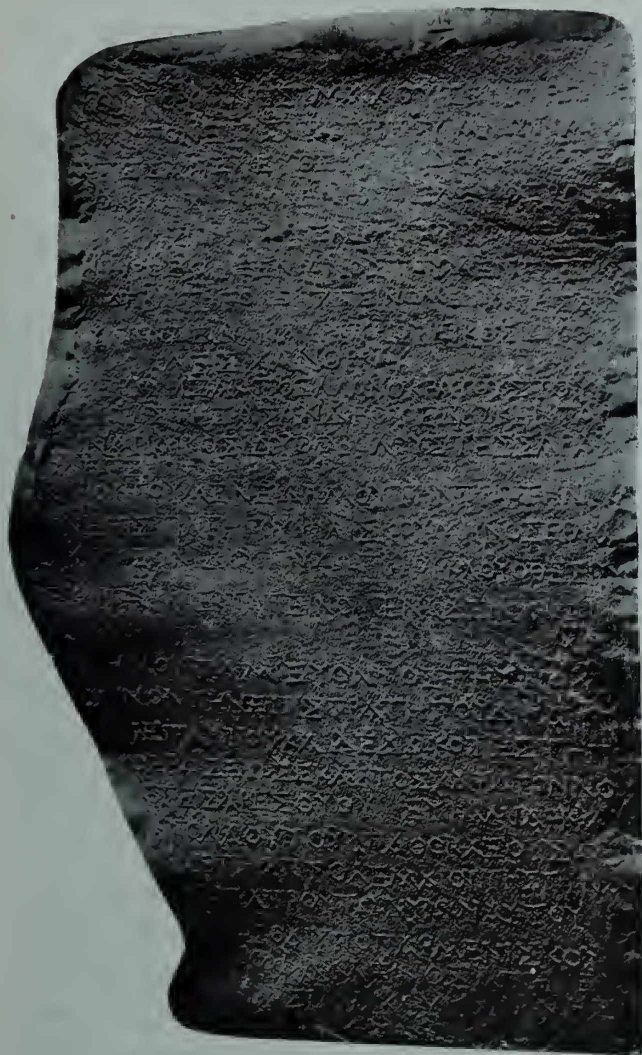

13 (ἐπιγρ. ἀριθ. 314): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀμυνάνδρου, Φιλίσκου καὶ Δικαίου.

314 (εἰκ. 13)

Α Ταμιεύοντος τῆς πόλ]εως
—- - - - - - ρ]ου τοῦ Μνησιμάχου τὴν πρώ-
την ἑξάμηνον, τὸν ἐ]νιαυτόν, ⟦τὸν⟧ ἐπὶ στρ[α]τηγοῦ Ἀμυνάν-
δρου· οἱ γεγονό]τες ἀπελεύθεροι [κ]αὶ δεδωκότε-
ς τοῖς κυρίοις λύτρ]ον: Ἱλάρα, ἡ φαμένη ἀπελευθερῶ-
σθαι καὶ τὸ ἑαυτῆς] κοράσιον]ἀπ[ὸ] Μενέττου τοῦ Ἁρμοδ-
ίου, Μενεττίου τοῦ Ξέ]νωνος καὶ Ξένωνος τοῦ Μενεττί-
ου· ἔδωκα]ν δὲ κα[ὶ] τῇ πόλει τὰ γεινόμενα τῆς ἀπ-
ελευθερώσεως α]ὐ(τ)ῶν δεινάρια ἀργυρίου εἴκοσι δύο
Β ὀβολοὺς τέσσαρας]. — Λεσχανορί[ο]υ:
Δεῖνα, ἡ ἀπελευ]θερωθῖσα ἀπὸ Ἑλλανοκράτους τοῦ
δεῖνος καὶ - - - -]α[ρ]έτας τῆς Ἀσάνδρου, ἔδωκεν τὰ
γινόμενα τῆι πόλει δ]εινάρια ἴκοσι δύο, ὀβολοὺς τέσσαρας.
Γ Ταμιεύοντος τῆς π]όλεως
— - - - -]χάρου τοῦ Μενεδήμου, τὴν πρώτην
ἑξάμηνον, τὸν ἐνιαυτόν, τ]ὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλίσκου· μη-
νὸς Ἑρμα[ί-
ου· δεῖνα, ἡ ἀπελευθερωθεῖσ]α ὑπὸ Θεωνίδου τοῦ Ζωπύ-
ρου, καθ' ὑοθεσία[ν
δὲ δεῖνος, δοῦσα λύτρον· ἔδωκε δ]ὲ καὶ τῇ [π]όλει τὰ γει-
νόμενα δειν[ά]ρια [ε]ἴκ[ο-
[σι δύο, ὀβολοὺς τέσσαρας].
Δ Δεῖνος τοῦ - - - -]δήμου ταμιεύοντος τῆς π[ό]λ[ε-
ως τὴν - - - - - ἑξάμ]ηνον, τὴν ἐπὶ στρατηγοῦ Δικαίο[υ·
οἱ ἀπηλευθερωμέν]οι ἐπ' αὐτοῦ καὶ δεδωκότες τῇ πό-
λει τὰ τῆς ἀπελευ]θερώσεως ἕκαστος κατὰ τὸν νό-
μον δηνάρια εἴκοσι δύο, ὀβολοὺς] τέσαρες: Θύου· — Εὐ-
φαμία, ἡ φα-
μένη ἀπηλευθερῶσθαι ὑπὸ Κρι]τολάου τοῦ Ἀγαθο-
κλέους, Ὠ[φ-
ελίμης τῆς (πρεσβυτέρ-) νεωτέρ]ας τῆς Πτολεμαίου, τῆς γυνα-
ικὸς αὐτοῦ, Ἀγαθοκλέους καὶ Σ]ωπάτρου, τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
Ε Δεῖνα, ἡ φαμένη ἀπηλευθερ]ῶσθαι ὑπὸ Παρμενίσκου
F τοῦ δεῖνος. Δεῖνα - - - - - -]ν, ὁ φάμενος ἀπηλε[υ-
θερῶσθαι ὑπὸ Ἁβρίου τοῦ Μν]ησιμάχου καὶ Μνησ-
[ιμάχου τοῦ Ἁβρίου].

(τέρμα.)

315 (εἰκ. 14)

[εἴκοσι καὶ πέντε στίχοι περίπου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, εἶναι τελείως ἀποτετριμμένοι]

Α Τ[αμιεύοντος κτλ. - - - - - - - - - - - - - - - -
ο[- -
[- - - - - - - - - - - - - - - - -, ἔδωκε τὰ γινό]-
μ[ε]ν[α ἐκ τοῦ νόμου τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Β Ταμ[ιε]ύοντος [τ]ῆς [πό(λεως) Ἁβρίου τοῦ Μνησιμάχου, στρ(ατηγοῦντος) Γραι-
κηΐου Γενναίου· [μ]η(νὸς) Ἀγαγυλ[ίο]υ· Π[είθ-
ων, ὁ ἀπελευ[θ]ερωθὶς ὑπὸ Εὐκ[ρατήας
ἔ]δωκε τῇ πόλι δι(νάρια) Κ[Β<΄.

(τέρμα.)

14 (ἐπιγρ. ἀριθ. 315): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Γραικηΐου Γενναίου.

313· στ. 1-10. Ἡ ἀνώμαλος θέσις τῶν λέξεων *τὴν ἑξάμηνον τὴν πρώτην* λόγον ἔχει τὴν ἐξοικονόμησιν σφάλματος τοῦ χαράκτου, πρὸς ἀποφυγὴν ἐξαλείψεων· ἐν στ. 1 καὶ 2 μετὰ τὸ ΛΕ τοῦ *πόλεως* καὶ ΟΥ τοῦ *Ἀλεξάνδρου* ἀφείθη μικρὸν κενόν, ἕνεκα πιθανῶς ἀνωμαλίας τοῦ λίθου. Ὁ στρατηγὸς *Ἡγησίας* φαίνεται ὢν ἔγγονος τοῦ ἐν IG IX$_2$ 531 ἀναγραφομένου ἄνευ πατρικοῦ στρατηγοῦ Ἡγησίου, διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς τελευταίας ταύτης ἐπιγραφῆς δηλοῖ χρόνους προγενεστέρους, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος· περὶ δὲ τῶν χρόνων αὐτοῦ βλ. τὰ εἰς στ. 11-19 ὑπομνήματα. Ἐν στ. 5 ἔγραψεν ὁ χαράκτης ΓΙΕΙ, ἤτοι περισσῶς τὸ πρῶτον Ι, λόγῳ τῆς προφορᾶς τοῦ ΕΙ ὡς Ι· ἐπίσης ἐν στ. 6 ἔγραψε ΜΙΕ ἀντὶ ΜΕΙ, ἢ μᾶλλον περισσῶς τὸ Ε. Τὸ ὄνομα *Ἀροσίσκα* ἐποιήθη παρὰ τὸ *Ἄροσις* (πρβ. *Ἀρότης*)· φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων εἰς *-ίσκα* (γεν. *-ίσκης*, προφερομ. *-ίτσης*, *-ίτσης*) παρήχθησαν τὰ ἀπειροπληθῆ ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑποκοριστικὰ εἰς *-ίτσα*, ἅτινα ἀπιθάνως ἑρμηνεύονται ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων, ὡς γενόμενα ἐκ τῆς Λατινικῆς τῶν εἰς *icius*.

313· στ. 11-19. Σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ γένους τοῦ στρατηγοῦ ***Εὐβιότου***, θεωρουμένου *Ὑπαταίου* κατ' εἰκασίαν παρὰ Kroog-Kern IG IX$_2$ XXV. Ἐχρημάτισε δὲ οὗτος, ὀλίγον βεβαίως χρόνον πρὸ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ, ταγὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Λαρίσῃ, καὶ ἀναγράφεται ὁμοίως, ὡς ἐνθάδε, ἐν IG IX$_2$ 549. Πιθανώτατα ὁ ***Εὐβίοτος*** οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX$_2$ 415 στ. 38-39 ἀναγραφομένῳ στρατηγῷ εὐθὺς πρὸ τῆς χρονολογίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 305 στ. 1-24. Προκύπτει ὅμως δυσχέρεια περὶ τὴν θέσιν τῶν πρὸ αὐτοῦ· διότι ἐν μὲν 415 τῶν IG IX$_2$ προηγεῖται αὐτοῦ ὁ *Θεμιστογένης*, ἐνθάδε δὲ ὁ *Ἡγησίας*· δυνατὸν ὅμως νὰ ἐγράφησάν τινες τῶν ἀπελευθερώσεων τούτων πρωθυστέρως, ἤτοι πρώτη ἡ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους καὶ μετ' αὐτὴν ἡ τοῦ προηγουμένου. Ὁπωσδήποτε πρὸ τῆς ὀνομασίας ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἀπὸ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν, ἔχομεν τοὺς ἀπαιτουμένους τρεῖς στρατηγούς, χρονολογουμένους τῷ 30-29, 29-28, 28-27 πΧ. ***Θεμιστογένην Ἀνδροσθένους Γυρτώνιον, Ἡγησίαν Ἀρ-***

ναγόρου, Εὐβίοτον (Εὐκόλου) Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισαῖον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ θετὴ οἰκογένεια τοῦ Εὐβιότου τούτου ὑπῆρξε μεγίστη καὶ σπουδαιοτάτη ἐν Λαρίσῃ· διότι ὁ μὲν πάππος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς κόμματος τῶν Πομπηϊανῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ ἴσως ἐχρημάτισε στρατηγὸς περὶ τὸ 48 πΧ, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καίσαρος de bel. civ. 3,35,2 (Hegesaretos, veteris homo potentiae Pompeianis rebus studebat;), ***Κλέαρχος*** δὲ ἀναφέρεται στρατηγὸς ἐν IG IX_2 1297, καίπερ ὡς υἱὸς τοῦ ***Φιλοξένου,*** καὶ τούτου ὅμως ὑπάρξαντος στρατηγοῦ, ὡς εἴδομεν ἄνω ἐν ἀριθ. 312 στ. 10, καὶ σχόντος πιθανῶς καὶ υἱὸν ***Εὔδημον,*** στρατηγὸν ἐπίσης, περὶ οὗ βλ. κάτω ἀριθ. 316 στ. 20-24· οἱ τελευταῖοι οὗτοι φαίνονται ὄντες τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἐπίσης ᾐκάσαμεν ἄνω ἐν ἀριθ. 305 στ. 1-24 ὅτι ὁ στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** εἶναι ἔγγονος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ***Εὐβιότου,*** καίτοι δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκλείσῃ ὅτι εἶναι ὁ αὐτός· διότι ἐκεῖ ἀναγράφεται ταμίας ***Ἀρύββας,*** ἄνευ δηλώσεως ἑξαμήνου, ἐνταῦθα δὲ ***Ἀσίδημος*** τῆς πρώτης ἑξαμήνου, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ τὸν Ἀρύββαν τῆς δευτέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ. Ἑτέρους στρατηγοὺς ***Εὐβιότους,*** πιθανώτατα ἀπογόνους τούτων, ἀναγράφει ὁ Hiller ἐν τοῖς indices τῶν IG IX_2, ἔνθα τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος γενάρχην σημειοῖ *post* annum 27 a. Ch., ἐν ᾧ ἡ ἐπιγραφὴ 415 δηλοῖ ὅτι ὑπῆρξεν *ante* annum 27 a. Ch.· διότι πρώτη ἐπιγράφεται ἡ ***πλατεῖα*** ἐπιφάνεια τῶν στηλῶν, ἐν ᾗ ὁ Εὐβίοτος, ἔπειτα δὲ αἱ ***στεναί,*** ἐν ὧν μιᾷ τὸ ἔτος τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ὡς πρὸς τὸν ταμίαν σημειωτέον ὅτι ἐν στ. 22 ἀπαντᾷ ὡς ἐλευθερωτής· βλ. καὶ ἀριθ. 320 καὶ 339. Ἡ ἐν στ. 14 γραφὴ ***ἀπηλευθερωθεῖσα*** λόγον ἔχει ἢ τὴν ἀδιάφορον προφορὰν τοῦ Η καὶ Ε, ἢ τὴν σύγχυσιν πρὸς τὸ ***ἀπηλευθερωμένη.*** Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἀκολουθία τῶν μηνῶν ***Πανήμου-Ἀπολλωνίου ἐμβολίμου-Λεσχανορίου*** τῆς πρώτης ἑξαμήνου. Ὁ ἐλευθερωτὴς Παρμενίων ***Εὐφόρβου*** φαίνεται συγγενὴς τῷ ἐν στ. 8 καὶ 28 ***Εὐφόρβῳ*** Φιλώτου. Τὸ ἐν στ. 17 ὄνομα ***Δραῖκος (Δράικος-Δρᾶκος)*** εἶναι διάφορον τῶν παρὰ τὸ ***Δρακοντίδης-Δρακοντὶς-Δράκων*** κττ. ἐσχηματισμένων· σημειωτέον δὲ τὴν διάταξιν τῆς ὑπὸ ἀνήλικος ἀπελευθερώσεως ἐγκρίσει τοῦ ἐπιτρόπου. Τὸ ***ἔδωκέν μοι*** δηλοῖ ὅτι ὁ ταμίας θεωρεῖται ὁ γράφων τὰς ἀπελευθερώσεις καὶ ὢν ὑπεύθυνος διὰ τὸ διδόμενον τίμημα· ***τὰ συναγόμενα,*** ἀντὶ τοῦ συνήθους καὶ γενικοῦ ***τὰ γινόμενα,*** ὑποδηλοῖ πιθανῶς τὴν κατὰ δόσεις πληρωμήν, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 25-31.

313· στ. 20-23. Μετὰ τὸ ***ἐνβολίμου*** διακρίνεταί τι ἀμφίβολον ἴχνος γράμματος ***γ',*** ὅπερ ὅμως δὲν ἐθέσαμεν, διότι τό τε προηγούμενον ***Πανήμου*** καὶ τὸ ἐπιφερόμενον ***Λεσχανορίου*** ἐκφέρονται ἄνευ ἡμέρας. Τὸ ἐν στ. 21 ***ἀπηλευθερῶσται (=-σθαι)*** δηλοῖ ὅτι ἔκτοτε ἡ νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ προφορὰ τοῦ ΣΘ ὡς ΣΤ ὑπῆρχεν ἔν τινι κοινοτέρᾳ χρήσει. Ἡ ἀσφαλῶς συναγομένη ***Ἀδέα*** εἶναι σύζυγος τοῦ ταμίου καὶ δηλοῖ ὅτι δὲν ἐκωλύετο ἡ καὶ ὑπὸ ταμίου ἀπελευθέρωσις, διαρκούσης τῆς ταμιείας αὐτοῦ· τὸ αὐτὸ εἴδομεν ἐν ἀριθ. 309 στ. 21.

313· στ. 24-30. Ἡ ἀπελευθέρα εἶναι μᾶλλον ***Ἰσιάς,*** ἧττον ***Ἀσιάς,*** τῶν ἰχνῶν καὶ τῆς θέσεως ὑποδηλούντων Ι· τὸ ***ἡ φαμένη εἶναι καὶ*** δηλοῖ δεύτερον ὄνομα αὐτῆς, ὡς ἐν IG IX_2 415·474 ***Ἀφροδισία, ἡ καλουμένη καὶ Ἅμμα, Φιλίστα, ἡ καλουμένη καὶ Σύρα.*** Ἡ λόγῳ προφορᾶς γραφὴ ***ἐκάσστῃ*** ἐν στ. 26 ἔχει τὰ ἐν ἀριθ. 311 στ. 16-25 ἀνάλογα καὶ αἰτίαν τὴν ἐν τοιαύτῃ θέσει προφορὰν τοῦ ***σ*** ὡς ***ch.*** Ἐν στ. 27 ἔγραψεν ὁ χαράκτης Σ ἀντὶ Ε ἐν τῷ ***γινόμενα*** καὶ τῷ ***λευ*** τοῦ ***ἀπελευθερώσεως,*** οὗ παρέλιπε τὸ τελικὸν Σ· ἐπίσης παρέλιπε τὸ Ο μετὰ τὸ ***Ἀντίοχος*** τοῦ στ. 28, ἀφῆκε δέ τι κενὸν μεταξὺ Φ καὶ Α τοῦ ***φάμενος.***

313· στ. 31-33. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἀπελευθερώσεις ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ ***Γραικηΐου Γενναίου,*** περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 311 στ. 25-30, κατέλαβον πάντα τὰ ὁπωσδήποτε ὑπολειπόμενα κενὰ τέρματα ἢ διάμεσα τῶν λίθων, οἵτινες εἶχον τέως πληρωθῇ ἀναγραφῶν ἀπελευθερικῶν πράξεων, ὅπερ εἶναι δεῖγμα τῶν λίαν μεταγενεστέρων χρόνων αὐτῶν. Ἐν στ. 32 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Α τοῦ ***ἀπελευθερωθείς.*** Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἀδελφοί, ἀλλ' ὁ ***Ἀμύντας*** εἶχεν εἰσποιηθῆ ὑπό τινος θείου αὐτοῦ πιθανῶς, οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα.

314· στ. 1-10. Μετὰ τὸ ***πόλεως*** τοῦ στ. 1, ὡς καὶ τοῦ 14, ἀφείθη ἐνδεικτικὸν κενὸν ἡμίσεος καὶ πλέον στίχου, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 καὶ 15, ἔνθα δυνατὸν νὰ ὑπῆρχέ τις φράσις π.χ. ***κατὰ ψήφισμα.*** Ὁ ταμίας δὲν εἶναι ὁ γνωστὸς ***Ἀβρίας,***

διότι πρὸ τοῦ ΟΥ ὑπάρχουσιν ἴχη Ϝ, ἐκτὸς ἂν παρελείφθη τὸ Ι *Ἁβρ*]⟦*ί*⟧*ου*. Ἐν στ. 3 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ ΤΟΝ, διότι ἔληγεν ἡ προηγουμένη λέξις εἰς ΤΟΝ. Ὁ ἐν ἀριθ. 307 στρατηγὸς ***Ἀμύνανδρος*** εἶναι διάφορος τοῦ ἐνθάδε ὁμωνύμου, ἀνήκοντος τοῖς ὀλίγον πΧ ἢ ὀλίγον μΧ χρόνοις, ἐν ᾧ ἐκεῖνος εἶναι πλέον ἢ ἔγγονος τούτου. Ἐν στ. 5 τὸ σωθὲν ΟΝ καὶ τὸ ΔΕ ΚΑΙ τοῦ στ. 8 ἐπιβάλλουσι τὴν τεθεῖσαν συμπλήρωσιν. Ὁ ***Μενέττος*** εἶναι πιθανῶς θεῖος, ἢ θετὸς πατήρ, ἢ ἀμφότερα, τοῦ ***Μενεττίου***, ἔχοντος πατέρα ***Ξένωνα*** καὶ υἱὸν ***Ξένωνα***· οὕτω μόνον δικαιολογοῦνται ὡς συνελευθερωταί· περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ***Μενέττος*** βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ἀριθ. 301 στ. 26-29· ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι μετὰ 200 περίπου ἔτη ἐμφανίζεται ἀπόγονος τοῦ ἐκεῖ μάρτυρος ***Ἁρμοδίου*** υἱοῦ τοῦ ***Μενεττίου***. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 8 δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε τὸ *ξενικῇ*, ὅπερ προτείνομεν χάριν τῆς συμμετρίας τοῦ χώρου. Ἐν στ. 9 ἔγραψε Γ ἀντὶ Τ ὁ χαράκτης εἰς τὸ ***αὐτῶν***.

314· στ. 10-13. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Α ἀρχόντων ἐν μηνὶ Λεσχανορίῳ ὑπὸ τοῦ Ἑλλανοκράτους καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ (Δημ- Κλειτ- Νικ-) αρέτας.

314· στ. 14-19. Ἐπὶ στρατηγοῦ ***Φιλίσκου*** ἐπίσης ἀναγράφεται κάτω ἐν ἀριθ. 334 ταμίας ***Αὐτόβουλος ὁ Σίμου*** ἄνευ δηλώσεως ἑξαμήνου· ἀλλ' ὁ ἐκεῖ μὴν ***Ἀπολλώνιος*** ὑποδεικνύει τὴν ***πρώτην*** ἑξάμηνον· ἀλλὰ ἐνθάδε, στρατηγοῦντος ***Φιλίσκου***, ὁρίζεται διαρρήδην ταμίας τῆς ***πρώτης*** ἑξαμήνου ---- ***χάρης ὁ Μενεδήμου***, οὗ ἕνεκα ὑποπτεύομεν ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ περὶ δύο ὁμωνύμων, ὧν ὁ ἐνθάδε δύναται νὰ λογισθῇ πάππος ἐκείνου· ἐπίσης ὁ ἐν ἀριθ. 322 στ. 7 στρατηγὸς ***Φιλίσκος*** φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 334, ἤτοι ὁ ἔγγονος τοῦδε ὑποτεθείς. Εἶναι δὲ γνωστοὶ στρατηγοὶ τρεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Φιλίσκος***, εἷς μὲν υἱὸς τοῦ ***Εὐδήμου***, ἕτερος υἱὸς ***Ἀριστονείκου***, τρίτος δ' ***Αἰλιανὸς Φιλίσκος*** ἐν IG IX_2 15· 21· 1268· πάντων ἀρχαιότερος ἀναφέρεται ***Φιλίσκος*** πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ ***Γοργίου, Γυρτώνιος*** τὴν πατρίδα, ἐν Revue de Philologie 1911 288, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι οἱ πλεῖστοι, εἰ μὴ πάντες, ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Φιλίσκος*** στρατηγοὶ ἦσαν μιᾶς οἰκογενείας, τῆς μεγίστης ἐκ Γυρτῶνος, περὶ ἧς εἴπομεν ἄνω ἐν ἀριθ. 312 στ. 1-7. Οἱ χρόνοι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κεῖνται ἐγγὺς τοῦ ἐν στ. 21 ***Δικαίου***. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ ***Θεωνίδου*** βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 21-23.

314· στ. 20-27. Ὁ ταμίας δύναται νὰ εἶναι ὁ ἐν στ. 15, ἢ ὁ ἐν ἀριθ. 311 στ. 1, ἀφ' οὗ πολλάκις, ἤτοι ἐπὶ διαφόρων στρατηγῶν, ἠδύνατό τις νὰ ταμιεύσῃ. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ στρατηγοῦ ἔχει μὲν ἔμφασιν Γ, ἀλλ' ἡμεῖς διεκρίναμεν σαφέστερα ἴχνη λοξῶν κεραιῶν Υ, ἐξ ὧν προκύπτει οὐχὶ ***Δικαιογένης*** ἤ τι ὅμοιον, ἀλλ' ὁ ***Δικαῖος***, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν ***Γόννων*** IG IX_2 1044[e], ὅστις ἐστρατήγησε πιθανώτατα τῷ 41-42 μΧ, ἀφ' οὗ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς ***Μελιτείας*** IG IX_2 206 IIIb χρονολογεῖται ὁ ἑπόμενος τῷ Δικαίῳ στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** διὰ τοῦ 3[ου] (33[ου]) ἔτους τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ὅπερ κατὰ Hiller-Kroog-Kern εἶναι τὸ 43 μΧ· ὥστε ὁ ***Φιλίσκος*** τοῦ στ. 16 ἐστρατήγησεν ἴσως τῷ 40-41 μΧ. Ταῦτα πάντα ὅμως τὰ χρονολογικὰ δέονται πληρεστέρας ἐξερευνήσεως. Ἐν στ. 25 μετὰ τὸ τέρμα Ω διεκρίναμεν ἴχνη Φ· ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 26, λόγῳ τοῦ χώρου, δέον νὰ τεθῇ τὸ ἕτερον τῶν ἐκεῖ γραφέντων. Ὁ ἐλευθερωτὴς ***Κριτόλαος*** εἶναι ἐμφανῶς ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθμ. 332 στ. 4-5· ὁ ἐλλείπων ἐν στ. 27 πρῶτος υἱὸς αὐτοῦ θὰ ἐκαλεῖτο βεβαίως ***Ἀγαθοκλῆς***, ὁμωνύμως τῷ πάππῳ.

314· στ. 28-31. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἐτελέσθη πιθανῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ Δ ἀρχόντων· ἡ Ϝ παρουσιάζει διάφορον χάραξιν καὶ φαίνεται μεταγενεστέρα· περὶ τῆς οἰκογενείας ***Ἁβρίου*** καὶ ***Μνησιμάχου*** βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 8-15.

315· στ. 1-8. Τῆς ἀπελευθερώσεως Α μόνον ὁ τελευταῖος στ. διαγιγνώσκεται σαφῶς. Τὴν δὲ Β συνεπληρώσαμεν κατὰ τὰ ἐν ἀριθ. 311 στ. 25-30 καὶ τὰ ἐκεῖ ἀναφερόμενα, δι' ὧν βεβαιοῦται ὅτι εἷς ταμίας ἀναγράφεται ἐπὶ στρατηγοῦ ***Γραικηΐου Γενναίου***· ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ ἐνθάδε ἀναγραφὴ τοῦ μηνὸς ***Ἀγαγυλίου*** ἐπιβάλλει τὸν ταμίαν ***Ἁβρίαν***. Ἡ ἐλευθερώτρια, ἧς ἐσώθησαν ἴχνη ΕΥΚΡ, εἶναι ἐμφανῶς ἡ ***Εὐκράτηα***, ἥτις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταμίου καὶ στρατηγοῦ ἐμφανίζεται ἐν ἀριθ. 311 στ. 28.

Ἀριθ. 316-318 (εἰκ. 15-17· ΜΕ 118+126). Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρ-

μάρου καστανόχρου, ἰδιάζοντος, ἐκ δύο τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεὶς ἀκέραιος, πλὴν ἄνω ἀριστερὰ ἀποκοπῆς· ἐπειδὴ ἡ δεξιὰ ἕδρα εἶναι ἀνεπίγραφος καὶ ἁδρότερον διὰ τῆς σφύρας εἰργασμένη, βεβαιοῦται ὅτι αὕτη ἡρμόζετο εἰς τοῖχον, καὶ ὅτι ἡ παραστὰς ἦτο ὁρατὴ ἐκ τριῶν ἑδρῶν· ὁμοίως αὐτῇ ἐξειργάσθησαν ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια πρὸς ἁρμογὴν ἑτέρων ὁμοίων σπονδύλων. Ὕψ. 0845, πλάτ. 051, πάχ. 051.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 316 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-4 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0015-0026, διάστιχ. 0008, ἀπὸ δὲ στ. 4-10 ὑφ' ἑτέρου καλῶς καὶ λίαν βαθέως· ὕψ. γραμμ. 0014-0025, διάστιχ. 0005, ἀπὸ δὲ στ. 11-24 ὑπὸ τρίτου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0011-0022, διάστιχ. 0004, ἀπὸ δὲ στ. 25-32 ὑπὸ τετάρτου καλῶς καὶ λίαν βαθέως· ὕψ. γραμμ. 001-0016, διάστιχ. 0004. Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 317 ἐπιγραφὴ ὑφ' ἑνὸς πιθανῶς τεχνίτου βαθύτατα καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0012-0025, διάστιχ. 0004. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας **γ** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 318 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-6 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0013-002, διάστιχ. 0008, ἀπὸ δὲ στ. 6-10 ὑφ' ἑτέρου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0016-003, διάστιχ. 0004.

316 (εἰκ. 15)

A - - - - - - ἔδ]ω[κε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<',
ταμιεύ]ον[τ]ος Σωσ[ι]βίου το[ῦ
δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) Κοκ]ηΐου Λύκου, μη(νὸς) Θε[μι-
B στίου. — Ταμιε]ύοντος τῆς πόλ[ε-
ως Ἀλεξ]άνδρου τοῦ Τει[μο-
λάου, τὴν—ἑξάμηνον], στρ(ατηγοῦντος) Ἀνδρονείκου·
μη(νὸς) - - - - - - - σ]ώ, [ἡ] ἀπελευθερωθ[ῖ-
σα ὑπὸ Κλει]ταγόρας τῆς Πο-
- - - - - -, ἔδ]ωκε τῇ πόλει
δι(νάρια) ΚΒ]<'.
Γ Ταμιεύ]οντος τῆς πόλ(εως) Πασιφί-
λου τοῦ] Δικεοκράτους, στ[ρ(ατηγοῦντος)
Ἱππονε]ίκου· [Π]ατρική, ἡ ἀπελευ[θ-
ερωθ]εῖσα ὑπὸ Ἁδίας τῆς Εὐκρά-
του, ἔ]δωκε τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.
Δ Ταμ]ιεύοντος τῆς πό(λεως) Πασιφίλου,
στρ(ατηγοῦντος) Ἱ]ππονε[ί]κου· Σέμνη, ἡ ἀπελε[υ-
θε]ρωθεῖσα [ὑ]πὸ Σείμου, ἔδωκε
τ]ῇ πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ<'.
E Ταμιεύο[ν]το[ς τ]ῆς πό(λεως) Κριτο(ξ)ένο[υ
τοῦ Νεικολ[άο]υ, σ[τρ(ατηγοῦντος)] Ε[ὐ]δήμου τοῦ Φι-
λ]οξένου· [Νου]μήνιος, ὁ ἀπελευθε-
ρωθεὶς [ὑ]πὸ Σ[τ]ρατονείκης, ἔδωκε τῇ
πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.
F Παρὰ Κασσάνδρου τοῦ Εὐβιότ[ου,
τοῦ ταμίου τὴν πρώτην ἑξάμην-
— ον, ἐν στρ(ατηγῶι) Ἀγαθάνορι· ἀναγρα — φὴ
— τῶν δεδωκότων ἀπελευθέρων
τοὺς κατὰ τὸν ν(όμον) στατῆρας, ἐν μη(νὶ) —
Ἀγαγυλίω⟨υ⟩: Ἑλένη καὶ Ἀθηνώ, αἱ ἀπε- —
λευθερωθεῖσαι ὑπὸ Πυλάδου καὶ —
Μνησιμάχου. (τέρμα.)

15 (ἐπιγρ. ἀριθ. 316): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Κοκηΐου Λύκου, Ἀνδρονείκου, Ἱππονείκου, Εὐδήμου τοῦ Φιλοξένου καὶ Ἀγαθάνορος.

τὴν πρώτην ἑξάμη[νον Βίρωνος τοῦ
Κράτωνος, στρ(ατηγοῦντος) Δαμ[ονίκου· μη-
νὸς Εἰτονίου· Εὐτ[υχία, ἡ ἀπε-
λευθε(ρ)ωθῖσα ὑπὸ Στ[ρατονεί-
κης τῆς Ἱπποκράτ[ους, ξενικῆι,
ἔδοκε τῆ πόλι δι(νάρια) Κ[Β<΄.
(τέρμα.)

16 (ἐπιγρ. ἀριθ. 317): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Μεμμίου Δαμονίκου, Ἑλλανοκράτους καὶ Δαμονίκου.

317 (εἰκ. 16)

Α Τα[μ]ιε[ύοντος τῆς πόλεως τὴν
— π[ρ]ότην ἑξ[άμηνον Βίρω-
ν]ο[ς τ]οῦ Κ⟦[ρ]⟧άτονο[ς, στρ(ατηγοῦντος)
Μ]ε[μ]μίου Δαμο[νίκου· μη(νὸς)
Ἰτο[ν]ίου· Νείκη κὲ [Ο - - - - -, αἱ
ἀπηλευθερομέ[ναι ὑπὸ Στρα-
τ[ονε]ίκης τῆς Ἱππο[κράτ-
ους], ἔδοκαν τῆ πόλ(ει) [τὰ
— αὐτῶ[ν δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Β Ταμι]εύοντος τῆς πόλ(εως) τὴν δευ-
τέρ]αν ἑ[ξ]άμηνον [δεῖνος τοῦ
Σευήρου, στρ(ατηγοῦντος) Ἑλλα[νοκράτους·
Καλλίστα, ἡ ἀπελ[ευθερω-
θῖσα ὑπὸ Στρατο[νείκης
τῆς Ἱππ(ο)κράτου[ς, ξενικῆι
λυτρόσι, ἔδοκε[ν τῆι πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Γ Ταμιεύοντος τῆς [πόλεως

17 (ἐπιγρ. ἀριθ. 318): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν - - - - ου καὶ Ἀριστοφύλου.

318 (εἰκ. 17)

Α - - - - - στρ(ατηγοῦντος) - - -]ο[υ· μη(νὶ) Λεσχαν]ορίῳ·
δεῖνα - - - - - - ν]ο[ς], ἀπελε[υ-
θερωθεὶς ὑπὸ δεῖνος, ἔδωκεν εἰς τὴν πόλι]ν στατῆρε[ς
Β ιε΄. — Καὶ δεῖνα, ὁ ἀπηλευ]θερωμένος ξ[ε-
νικῆι ὑπὸ Βίρωνος;] τοῦ Κράτω-
Γ νος, ἔδωκε τῆι πό(λει) στατῆρας ιε΄. — Ταμιεύοντος τῆς
πό]λεω[ς] τὴν π[ρ-
ώτην ἑξάμ(ηνο)ν] Ἀσσά[ν-
δρου τοῦ δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) Ἀριστοφ]ύλου· μη(νὸς) Ἰτ[ων-
ίου· δεῖνα, ἡ ἀπελευθε]ρωθῖσα ὑπ[ὸ
δεῖνος, ἔδωκεν τῆι π]όλ[ει] δι(νάρια) ⟨Ε⟩ [ΚΒ<΄.
(τέρμα.)

316· στ. 1-4. Ἴχνος ω διακρίνεταί πως ἐν στ. 1, οὗ ὑπέρκειται εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τοῦ λίθου· τὸ πολὺ ἄρα τῆς ἀπελευθερώσεως Α εἶχε χαραχθῆ ἐπὶ τοῦ

ἐπικειμένου ἐπὶ τοῦδε ὁμοίου λίθου. Τὰ δ' ἐν στ. 2-3, μὴ τεθέντα ἐν ἀρχῇ, προσετέθησαν ἐν τέλει· ὁ αὐτὸς ταμίας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1916 79, ἀπαντᾷ κάτω ἐν ἀριθ. 328 **β**.

316· στ. 4-10. Τὸν ταμίαν συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, διότι ἀπαντᾷ κάτω ἐν ἀριθ. 324 346 ταμίας *Τειμόλαος Ἀλεξάνδρου* ἴχνος σαφὲς Μ ἐν τέλει τοῦ στ. 5 διακρίνεται. Ὁ στρατηγὸς *Ἀνδρόνικος* νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· οἱ χρόνοι αὐτοῦ εἶναι λίαν προγενέστεροι τῶν τοῦ ***Κοκηΐου Λύκου***, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, κείμενοι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Α' μΧ ἑκατονταετηρίδος· ὑπέρκειται δὲ ὁ λίαν μεταγενεστέρων χρόνων Κοκήιος Λύκος, διότι ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην μετεχειρίσθη κενόν, ὑπάρχον κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ὑπερκειμένου τοῦδε σπονδύλου καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος, τοῦ λοιποῦ χώρου ἀμφοτέρων ὄντος τέως ὑπ' ἄλλων ἐπιγραφῶν κατειλημμένου· βλ. καὶ ἀριθ. 317 στ. 1-9. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας ἦτο ἴσως ***Σωσώ***, τὸ δὲ τῆς ἐλευθερωτρίας πιθανώτατα τὸ τεθέν· διότι πρὸ τοῦ Τ διακρίνονται ἴχνη σαφῆ Ι.

316· στ. 11-19. Αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐγράφησαν οὐχὶ ταυτοχρόνως, ἀλλὰ παρεμπεσόντων μηνῶν ἢ ἡμερῶν· διὸ ἐπανελήφθησαν κανονικῶς οἱ ἄρχοντες. Ὁ στρατηγὸς ***Ἱππόνικος*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν ***Ἀνδρόνικον*** σημειωθέντας χρόνους. Τὸ ΚΕ τοῦ *Δικαιοκράτους* ἐγράφη οὕτω διὰ τὴν ἤδη πρότερον συμπεσοῦσαν προφορὰν τοῦ ΑΙ καὶ Ε. Τὸ ἐν στ. 14-15 ***Εὐκράτου*** ἀπαιτεῖ ὁ χῶρος.

316· στ. 20-24. Τὸ Ξ τοῦ ***Κριτοξένου*** φαίνεται ὅτι ἐχαράχθη ὡς Σ. Ἀπαντᾷ δὲ οὗτος καὶ ἐν ἀριθ. 330 μετὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ὅστις φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἄνευ πατρικοῦ ἀπαντῶντι στρατηγῷ ***Εὐδήμῳ*** ἐν IG IX_2 1268 στ. 13 καὶ ἐν ΑΕ 1915 22· περὶ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 313 στ. 11-19· οἱ δὲ χρόνοι αὐτοῦ κανονίζονται ὡς ὀλίγον μετὰ τοὺς τῶν στρατηγῶν Ἱππονίκου καὶ Ἀνδρονίκου κείμενοι. Σημειωτέον τὴν σύμπτωσιν ὅτι ἐν ΑΕ 1913 177 (τὸ **α** στ. 4· πρβ. καὶ **β**) ἀπαντᾷ ταμίας ἐν ***Ἀζώρῳ Φιλόξενος Εὐδήμου***. Ἡ ἐλευθερώτρια ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἀριθ. 317 τρίς.

316· στ. 25-32. Κατὰ τὰς παύλας τῶν στ. 27-31 ὑπῆρχον τέως ἀποκοπαί, ἃς ὑπερεπήδησε κατ' ἀνάγκην ὁ χαράκτης. Φαίνεται βέβαιον ὅτι ὁ αὐτὸς ταμίας ***Κάσσανδρος***, μετὰ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, ἀναγράφεται κάτω ἐν ἀριθ. 330. Εἶναι δὲ ὁ ***Ἀγαθάνωρ*** υἱὸς τοῦ ἐπίσης στρατηγοῦ ***Εὐρυδάμαντος*** ἢ ***Εὐρυδάμα*** τῆς μεγάλης ἐκ ***Γόμφων*** οἰκογενείας, ἧς πλεῖστοι ὑπὸ τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἀναφέρονται στρατηγοί, περὶ ὧν βλ. ΑΕ 1916 31·77·88. Ἐν στ. 29 τὸ *νόμον* ἀπεδόθη δι' ἑνὸς Ν, φέροντος δύο μικρὰς γραμμὰς ἐπὶ τῆς μέσης κεραίας. Ἐν στ. 30 ὁ χαράκτης ἔγραψεν ***Ἀγαγυλίου***, ἀλλὰ διώρθωσε τὸ Ο εἰς Ω, δὲν ἐξήλειψεν ὅμως τὸ Υ. Οἱ ἐλευθερωταὶ θὰ εἶναι ἀδελφοί, ***Πυλάδης Φιλώτου*** καὶ ***Μνησίμαχος Φιλώτου***, περὶ ὧν βλ. ἀριθ. 303·310·312·330.

317· στ. 1-9. Τοῦ στ. 1 ὑπέρκειται κενὸν διάστημα ὕψ. 0·05, οὗ τὸ ἀντίστοιχον τῆς ἕδρας **α** κατέλαβεν ἐπιγραφὴ μεταγενεστέρα πασῶν τῶνδε· ἐν τῇ παύλῃ τοῦ στ. 2 ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης τέως ὑπάρχουσαν ἀποκοπήν. Τοῦ πατρὸς τοῦ ταμίου παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Ρ, ὡς δεικνύει ὁ στ. 19· τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ***Βίρων*** εἶναι λίαν πιθανόν, ὡς λέγομεν κάτω ἐν ἀριθ. 320 στ. 5. Στρατηγὸς ***Δαμόνικος*** εἶναι γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς ***Φαΰττου*** IG IX_2 489b, ἧς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ὁμοιάζει τῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ὃν ἀμφοτέρων τῶν περὶ τὸ 100 μΧ χρόνων· φαίνεται πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, οὗ νῦν μανθάνομεν τὸ Ῥωμαϊκὸν τῆς γενεᾶς ὄνομα· διότι συμπλήρωσις ***Δάμο[νος]*** (=***Δάμωνος***), ***Δαμο[θέρσου]*** (=***Δημοθέρσου***) κλπ. γνωστῶν στρατηγῶν, θὰ ἦσαν βεβιασμέναι καὶ ἀσύμφωνοι πρὸς τοὺς χρόνους αὐτῶν. Περὶ τῆς ***Στρατονίκης*** βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 316 στ. 23. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ στ. 9 ἀφῆκεν ὁ χαράκτης κενόν. Ἡ φράσις ***τὰ αὐτῶν ἑκάστη*** εἶναι ἀσυνήθης.

317· στ. 10-16. Ἡ παρεμβολὴ τῆς ἀπελευθερώσεως Β μεταξὺ δύο, γενομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ, δεικνύει ὅτι καθίσταται πολλάκις κινδυνώδης ἡ παραδοχὴ ἀκολουθίας τῶν στρατηγῶν ἑκάστων, ἐὰν μὴ ἐξετασθῇ ἀκριβῶς ἡ χάραξις· ἐνθάδε λόγον ἔχει πιθανὸν τὸ ὅτι ἀνῆκε τῷ προηγουμένῳ ἔτει καὶ δὲν εἶχεν ἀναγραφῇ δεόντως· ὁ στρατηγὸς ἄρα ***Ἑλλανοκράτης*** εἶναι ἀμέσως προηγούμενος τοῦ ***Δαμονίκου***, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν ἐπιγρα-

φῇ τῆς *Ὑπάτης* IG IX$_2$ 17 τῶν αὐτῶν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος χρόνων. Τὸ πατρικὸν τοῦ ταμίου οὐδόλως δύναται νὰ ὑπονοήσῃ χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Σευήρου. Ἐν στ. 15 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ Ο.

317· στ. 17-23. Ὁ στρατηγὸς ἐξηνέχθη διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μόνον ὀνόματος. Ἐν στ. 21 τὸ Ρ ἢ παρελείφθη, ἢ ἀπεδόθη ὁπωσδήποτε διὰ συμπιλήματος, ὑψωθείσης τῆς καθέτου κεραίας τοῦ προηγουμένου Ε. Τὸ πρῶτον γράμμα τῆς Στρατονίκης εἶχε γραφῇ Π ἢ ΙΠ καὶ διωρθώθη εἰς Σ. Λόγῳ τοῦ ἐξαρκοῦντος χώρου ἔκειτο ἴσως τὸ *ξενικῇ* ἐν στ. 22, ὡς κεῖται ἐν στ. 15-16.

318· στ. 1-4. Τὰ πρὸ τοῦ ΟΡΙΩ γράμματα τοῦ στ. 1 εἶναι ἀσαφῆ· ἐκεῖ ἀναμένομεν συνήθως τὸν στρατηγόν, εἰ δὲ μὴ τὸν ταμίαν· ἐν στ. 2 ἐσώθη τέρμα *-ος* καὶ πρὸ αὐτοῦ ἴσως Ν, τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀπελευθέρου· ἐν στ. 3 διετηρήθη σαφὲς Ν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἴχνη ΛΙ, δι' ὧν συνεπληρώσαμεν *εἰς τὴν πόλιν*, διὰ φράσεως ἀναλυούσης τὴν δοτικήν, ὡς συνέβη ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ· ἀπαντᾷ δὲ σαφῶς ἡ ἀνάλυσις ἐν ἀριθ. 330· 339. Οἱ *στατῆρες* ἐν τοιούτοις χρόνοις εἶναι ἀσυνήθεις, ἀλλ' ἐμφανίζονται· βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 307 στ. 5-7.

318· στ. 4-6. Πιθανῶς ἐλευθερωτὴς εἶναι ὁ ἐν ἀριθ. 317 στ. 3 καὶ 19 ταμίας.

318· στ. 6-10. Ἐν στ. 7 διεσώθη συμπίλημα Μ=Ν τοῦ *ἑξάμηνον*· πρὸ τοῦ μηνός, ἔνθα ἀναμένομεν τὸν στρατηγόν, διετηρήθη τέρμα ΥΛΟΥ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ τῷ ***Κύλλου***, τὸ μὲν διότι ὑπάρχει ἓν Λ, τὸ δὲ μέγιστον, διότι τῆς πρώτης ἐπίσης ἑξαμήνου ταμίας ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ ***Κύλλου*** εἶναι ἄλλος, ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 345 ἐπιγραφῇ· οὕτως ὑπολείπεται ὁ γνωστὸς στρατηγὸς ***Ἀριστόφυλος***, ἀπαντῶν ἐν ὁμοίου σχήματος γραμμάτων ἐπιγραφαῖς IG IX$_2$ 16 289 1042 στ. 78-79· ὁ ἐν ταῖς δυσὶ πρώταις φαίνεται ὢν μεταγενέστερος τοῦ 131-132 μΧ, ὁ δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ, ὡς καὶ τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος καὶ τῇ κάτω ἐν ἀριθ. 320 στ. 17, προγενέστερος, ἴσως ***πάππος*** αὐτοῦ. Ἐν στ. 10 φαίνεται ὅτι παρελείφθη, ἢ ἀπεδόθη διὰ συμπιλήματος, τὸ Ι τοῦ *πόλει*, καὶ ἐν τέλει ἐτέθη Ε ἤ τι ὅμοιον ἀτόπως ἀντὶ Κ.

Ἀριθ. 319 (εἰκ. 18· ΜΕ 109). Σπόνδυλος παραστάδος ἢ ὀρθοστάτης, φαιόχρου μαρμάρου, οὗ πᾶσαι αἱ ἕδραι, πλὴν τῆς ἔμπροσθεν, μετεξειργάσθησαν διὰ τῆς σφύρας ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὕψ. 0 67, πλάτ. 0 31, πάχ. 0 235.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀπὸ μὲν στ. 1-8 ἐχαράχθη ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπὸ δὲ στ. 9-17 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ἀλλ', ἐπὶ μακρὸν χρόνον πατουμένης τῆς ἐπιφανείας ταύτης, τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἀπετρίβησαν οἰκτρῶς, καὶ μόλις ἴχνη σκιώδη τῶν πλειόνων διετηρήθησαν· ὕψ. γρ. 0 015-0 02, διάστιχ. 0 005.

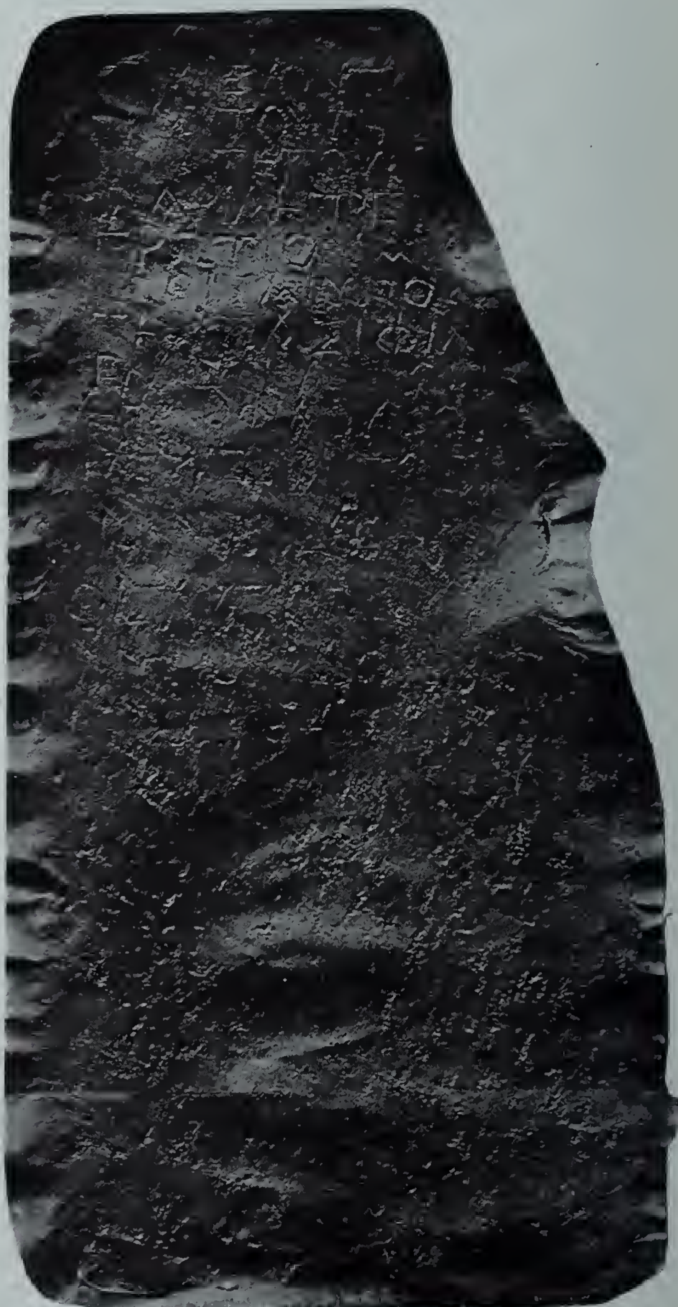

18 (ἐπιγρ. ἀριθ. 319): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Κριτολάου τοῦ - - - - νους.

319 (εἰκ. 18)

Α Τα]μιεύοντ[ος τῆς πόλεως Πολυξένου τοῦ
Φι]λώτου, τὴ[ν πρώτην ἑξάμηνον, τὴν ἐπὶ
σ[τρ]ατηγοῦ Κ[ριτολάου τοῦ - - - νους·
Ἱλαρία, ἡ πρε[σβυτέρα καὶ
Ἐ]ρώτιον, αἱ [ἀπελευθε-
ρ]ωθῖσαι ὑπὸ [δεῖνος
τ]ῆ[ς] Πασιφίλ[ου, ἔδωκαν
ἑκ[ά]στη [αὐτ]ῶ[ν δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Β Δη[μ]οφίλου το[ῦ Ν - - - - - - -
τ]αμιεύο[ν]το[ς τῆς πόλεως·
Νι]κ[α]ρ[ί]στη, ἡ [ἀπελευθερω-
θῖ[σ]α ὑπὸ [δεῖνος τοῦ
Νικί]ου, [ἔ]δω[κε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Γ Κ[αὶ] Σ[ε]ύθη[ς, ὁ ἀπ]η[λευθερωμέ-
ν]ο[ς ξενικῆι ὑπὸ - - -]ν[- - - - τοῦ
Δημ]οφίλ[ου] Κι[εριέως;
ἔδ]ωκ[εν] δι(νάρια) Κ[Β]<΄.

(ἑπτὰ ἔτι στίχοι μέχρι τοῦ τέρματος τοῦ λίθου ἀπετρίβησαν τελείως.)

319· στ. 1-8. Ὁ ταμίας καὶ ὁ στρατηγός, οὗ ἐσώθησαν ἴχνη ΚΡ, διαγιγνώσκονται καὶ συμπληροῦνται ἀμοιβαίως διὰ τῶν περισωθέντων κάτω ἐν ἀριθ. 342 τὸ Β, ὃ βλέπε.

319· στ. 9-17. Περίεργος θὰ ἦτο ἡ παράλειψις τοῦ στρατηγοῦ, δι' ὃν δὲν ὑπάρχει χῶρος ἐν στ. 10-11, ἔνθα ἀναμένεται. Ὁ ταμίας *Δημόφιλος* εἶναι διάφορος τοῦ ἐν στ. 16 πατρὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ, μεθ' ὃν ἐσώθησαν τὰ γράμματα ΚΙ τοῦ ἀναμενομένου ἐθνικοῦ, ὃ ἐθέσαμεν κατ' εἰκασίαν, ὡς καὶ τὸ ἐν στ. 15 *ξενικῆι*, ἀπαιτούμενον ὑπὸ τοῦ χώρου. Τοῦ ἐν στ. 11 ὀνόματος τῆς ἐλευθερωτρίας διεκρίναμεν ἴχνη ΙΙΙΚΑΡΙ, δι' ὧν συγκομίζεται μετὰ βεβαιότητος τὸ τεθέν.

Ἀριθ. 320 (εἰκ. 19· ΜΕ 121). Πλὰξ ἐπενδύσεως, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἐκ τριῶν τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖσα ἀκέραιος, πλὴν ἱκανῆς ἀποκοπῆς τῆς κάτω δεξιᾶς γωνίας· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ἐποιήθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων δύο μέγιστοι κυκλικοὶ τόρμοι, καὶ ὑπὲρ τὴν κάτω ἀκμήν, κατὰ τὸ δεξιὸν ἥμισυ, πλαισιῶδες βάθυσμα· ἐξειργάσθη δὲ ἀρχῆθεν αὕτη μὲν διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, αἱ δὲ λοιπαὶ ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας· ὀπίσω κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν ὑπάρχει τόρμος συναρμογῆς διὰ σφήνωσιν σιδηροῦ γόμφου, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἡ πλὰξ αὕτη ἡρμόζετο κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν πρὸς ἐπένδυσιν. Ὕψ. 0.665, πλάτ. 1.32, πάχ. 0.19.

Ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους εἰς τρεῖς ἀτάκτους σελίδας, ὑφ' ἑνὸς μὲν τεχνίτου ἡ ἀπελευθέρωσις Α, ὑφ' ἑτέρου αἱ Β καὶ Γ, ὑπὸ τρίτου ἡ Δ, ὑπὸ τετάρτου ἡ Ε καὶ F, ὑπὸ πέμπτου ἡ Ζ καὶ Η, τὰ πολλὰ ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ἀλλ' ἐκ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς πλακὸς καὶ τῶν συχνῶν πατημάτων, ἀπετρίβησαν τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων οἰκτρῶς, ὧν ὕψ. 0.01-0.025, διάστιχ. 0.003.

19 (ἐπιγρ. 320): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Γραικηΐου Γεννέου, Ἀπολλοδώρου τὸ β', Ἀριστοφύλου, δεῖνος καὶ Σωσιπάτρου.

320 (εἰκ. 19)

σελὶς α (ἄνω ἀριστερὰ)

Α Ταμιεύοντος τ]ῆ[ς πό(λεως)] Ἁ[βρίου τ]ο[ῦ Μ]νη[σ]ι[μ]άχο[υ], στ(ρατηγοῦντος) Γ[ραικ]ηΐου
Γ[ε]νν[έ]ου· μη(νὸς) Λ[εσχ]ανο[ρί]ου δε[κ]άτη: ὁ ἀπη[λε]υθερω-
μέ]ν[ος] Παράμονος [ὑ]πὸ Ν[εικ]ολαΐδο[ς] καὶ Δε[—ξ]ῶς —
τῶ]ν [Μ]ε[ν]ε[κρ]άτου, [ἔ]δ[ωκ]εν τῆ π[ό]λι — δι(νάρια) ΚΒ<΄.
Β Τα]μιεύο[ντος] τ[ῆ]ς πό(λεως) Β[ίρω]νο[ς τ]οῦ [Κρ]άτ[ω-
ν]ο[ς, στρατηγοῦντος Ἀπολλοδώρου τὸ β΄]· με(νὸς) [Θ]ύο[υ]· Δ[ο]νᾶ[τος;
- - - - - - - - - - - - - - - α], [Ε]ὐτυ[χ]ία,
- - - - - - - - - - - - - - - ν]όα, Μή[δεια;
- - - - -, οἱ ἀπελευθερωθέντες ὑπὸ - - -]α[. .]ο[. .
ἔδωκαν ἕκαστος τὰ γινόμενα τῆι π]ό[λει] δι(νάρια) [ΚΒ]<΄.
Γ Τ]α[μιεύοντ]ο[ς τῆς πόλεως Βίρωνο]ς τοῦ Κρά-
τωνος, στρατηγοῦντος Ἀπολλ]οδ[ώ]ρου τὸ β΄.
- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -], ἀ[πε]λευθ[ε-
ρωθέντες ὑπὸ δεῖνος τοῦ (τῆς) - - - - χ]ου ἀ[π]ε[λευ]θ-
έρου (-ας), ἔδωκαν τὰ γιν]όμενα τῆ
Δ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄. — Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) Ἀσσ]άνδρο[υ τ]οῦ
δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) Ἀριστ]ο[φύ]λου· μη(νὸς) Λε[σχ]α[νορί]ο[υ π]ρώτ[ηι καὶ
εἰκοσ]τ[ῆ]· Σωσ]ώ, ἡ [ἀπε]λευθ[ερ]ωθῖσα
ὑπὸ Μη]ν[ογέ]ν[ου] το[ῦ Σ]ωπάτρου,
(ἐθνικὸν) - - -]ρ[- - -, καὶ] Καλλι[κ]ρ[α]τείας
τῆς] Μα[ντ]ιθ[έ]ου, [ἔδ]ωκ[ε] τὰ γι[νό-
μενα τῆι] πό(λει) δι(νάρια) [Κ]Β<΄.

σελὶς β (ἐν μέσῳ)

Ε Τα[μι]εύοντο[ς] Ε[ὐ]θυ[κ - - - - -], τὴν $\bar{α}$ ἑξάμηνο[ν·
Ἀθήνεσσ[α, Αἰ]θώ, Περι[- - -]σο⟦α⟧, Ἐλαία, Ἀσ[κ]ληπώ, Ἐ[λ-
πίς, [Δ]αφνίς, [Φ]ι[λο]υμένη, Β[ει]ρώ, Ῥο[ῦ]φος, ⟨οἱ ἀπηλευθε⟩
.]αρ[. . .]σ[.]σ[.]α, Φίλι[ππος, - - - - - - - - - -
οἱ [ἀ]π[ε]λευθ[ε]ρωθέν[τες ὑ]πὸ [Ἀ]σιδήμου, [ἔδ]ωκαν ἕκ[αστος
F αὐτῶν [τ]ὰ [γιν]όμενα δι(νάρια) ΚΒ<΄.—Ὁμοίω[ς] Αἰ[σ - - - -,
ἡ] ἀπ[η]λ[ευθ]ερωθεῖ[σ]α, ἔδω[κ]εν τῆ πόλι δι(νάρια) [ΚΒ<΄.
— στρατηγ]ο[ῦν]τ[ος δεῖνος.

σελὶς γ (ἄνω δεξιὰ)

Ζ Ἔτο[υς — Σεβασ]τοῦ [- - - - - - - Καίσαρ]ο[ς] Γ[ε]ρ[μ]α[νι-
κ[ο]ῦ [- - - - - - - - -· σ]τ[ρ]ατ[η]γοῦντο[ς] Σω[σ]ιπ[ά]τ[ρ]ο[υ·
Ἁδύ[λ]αι, ἡ [ἀπελευθερω]θῖσα, ξ[ε]νικῆ, ὑπὸ Κλεο[πά-
τρας, [ἔ]δω[κε τῆι πόλει τὰ γινόμεν]α ἐκ τοῦ νόμ[ου] δι(νάρια) ΚΒ[<΄.
Η Μη(νὸς) Ὁμο[λώου· δεῖνα - - - -, ἡ ἀ]πε[λ]ε[υθ]ε[ρω]θῖ[σα, ἔ]δ[ωκε
— τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ]<΄.

(κενὸν ὕψ. 0·10)

320· στ. 1-4. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α ἐγράφη, καίπερ ἐν ἀρχῇ τοῦ λίθου, πασῶν τελευταία, ἐπὶ τέως ὑπολειπομένου ὀλίγου κενοῦ χώρου, οὗ ἕνεκα οἱ στίχοι στεροῦνται διαστίχου· ἐκ τῶν διαγνωσθέντων συμπληροῦνται τὰ ἐλλείποντα τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν ἀριθ. 311 στ. 25, 313 στ. 31, 315 στ. 5. Κατὰ τὰς σημειουμένας παύλας ἀφείθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου κενὸν διάστημα.

320· στ. 5-16. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου, οὗ ἐσώθησαν ἀποτετριμμένα καὶ ἀσαφῆ ἴχνη ΡΥ¦⌒ΝΟΞ,

εἶναι τὸ πάντων τῶν ὁμοίων (π.χ. *Βύγωνος, Βίωνος, Βρύωνος, Βρίαντος,* ἧττον *Βόωνος, Ῥόδωνος* κττ.) πιθανώτατον· διότι ἀπαντᾷ *Βίρουν* ἐν IG IX$_2$ 234·237·436· ἀναγράφεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ ἐν στ. 11 καὶ ἄνω ἀριθ. 317 στ. 3·19 καὶ 318 στ. 5, ὁπόθεν συγκομίζεται ἀσφαλῶς τὸ πατρικὸν αὐτοῦ· τὸ ὅτι ἐταμίευσεν ἐπὶ διαφόρων στρατηγῶν, δὲν κωλύει τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ· διότι ἐν στ. 12 διεσώθησαν ἴχνη τοῦ στρατηγοῦ ^Λ ΟΡΟΥΤΟΒ, ἐξ ὧν δύναται νὰ προκύψῃ *[Κλε- Νικ- Ἀρν-]α[γ]όρου* κτλ., μάλιστα ὅμως *[Ἀπολλ]ο[δώ]ρου τὸ β'*, τοῦ γνωριμωτάτου τετράκις στρατηγήσαντος, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 303 στ. 3-8· ἐπειδὴ δ' αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ ἐχαράχθησαν ταυτοχρόνως ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου, ὑπόκειται ὁ αὐτὸς στρατηγὸς πιθανώτατα καὶ ἐν στ. 6, ἔνθα ὁ χῶρος ἀπαιτεῖ αὐτόν, καὶ ἔνθα τὸ σωθὲν ΜΕ εἶναι βραχυγραφία τοῦ *μ(ε)η(νὸς)*, οὗ ἕπεται ἀσφαλῶς *Θύου.*

320· στ. 16-22. Ὁ ταμίας καὶ ὁ στρατηγὸς συμπληροῦνται ἀμοιβαίως διὰ τοῦ ἀριθ. 318 στ. 7-8. Ἐν στ. 16 ὁ χαράκτης προυχώρησε λίαν δεξιώτερον εἰς κενὸν διάστημα, οὗ ὑπέκειτο ἀρχαιοτέρα ἀπελευθέρωσις· ἐν στ. 20 ὑπόκειται βεβαίως ἐθνικόν τι, π.χ. *[Λα]ρ[ισαίου].*

320· στ. 23-30. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ δὲν ἐτέθη ἐν καιρῷ· τούτου ἕνεκα φαίνεται ὅτι προσετέθη ἐν τέλει στ. 30, ὅπερ οὐχὶ σπανίως εὑρίσκεται συμβαῖνον. Περίεργον εἶναι τὸ ὄνομα *Ἀθήνεσσα,* καίπερ σαφές· ἴσως ὑπόκειται *Ἀθην[[ᾶ, Ν]]ἔσσα,* ἤτοι *Νῆσσα,* δύο δῆλον ὅτι ὀνόματα. Τὸ *Αἰθὼ* εἶναι συμφωνότερον τοῖς ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ τοῦ *Πιθώ, Ἠθὼ* κττ., ἐποιήθη δὲ παρὰ τὸ *αἴθειν*· τὸ περαιτέρω ὄνομα ἔληγεν εἰς ΣΣΑ *(Περιάνασσα;),* ἀλλὰ τὸ Α παρελείφθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου. Ἡ *Βειρὼ=Βιρὼ* ἔχει ἀνάλογον τὸ *Βίρουν=Βίρων,* οὐχὶ ἄσχετον ῥιζικῶς τῷ *vir, vis* κττ., ὃ βλ. ἐν στ. 5·11. Ἐν τέλει τοῦ στ. 25 ἐξήλειψε τὰ πολλὰ ὁ χαράκτης τὸ ἀκαίρως τεθὲν *ἀπηλευθερωμένοι.* Ἐν στ. 26 δὲν εὐνοεῖται συμπλήρωσις *Παρνασσός,* διότι φαίνεται ὑπάρχον θηλυκὸν εἰς ΣΩΣΑ ἢ ΣΟΥΣΑ. Ὁ ἐλευθερωτὴς *Ἀσίδημος* φαίνεται ὢν ἀπόγονος τοῦ πολλάκις ἀπαντῶντος *Ἀσιδήμου τοῦ Πτολεμαίου,* περὶ οὗ βλ. ἀριθ. 313 στ. 11·22. Τὸ ἐν στ. 28 *ὁμοίως,* οὗ νῦν τελεῖται ἡ αὐτὴ χρῆσις παρ' ἡμῖν ἐν τῇ γραφομένῃ Ἑλληνικῇ, πολλάκις ἀπαντᾷ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπαναλήψεσι. Τὸ ἐν στ. 28 ὄνομα θὰ ἦτο *Αἰσχυλὶς* ἤ τι ὅμοιον. Ἐν στ. 29 ἐγράφη *ἀπη,* ἀντὶ *ἀπε,* δι' ὃν λόγον εἴπομεν ἐν ἀριθ. 311 στ. 16 κἑπ.

320· στ. 31-36. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ζ ἐχαράχθη ἐπὶ ἑτέρας προγενεστέρας ἐπιγραφῆς, ἐξαλειφθείσης, ἧς ὑπελείφθησαν τμήματα γραμμάτων, μεθ' ὧν συγχέονται τὰ ἑαυτῆς· τὸ *ἔτους* εἶναι ἀσφαλές· μετ' αὐτὸ διακρίνονται ἓν ἢ δύο γράμματα, ἅτινα θὰ ἐπανελαμβάνοντο ἐν στ. 32· ὄντως δ' ἐκεῖ διακρίνεταί τι ὡς ΛΛ, ἢ ΛΑ' ἢ ΛΔ'. Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ 31^{ον} ἔτος τοῦ Κλαυδίου ἀναγράφεται στρατηγὸς ὁ *Ἀπολλόδωρος τὸ δ',* ὡς εἴδομεν ἄνω ἀριθ. 303 στ. 3-5, κατὰ δὲ τὸ 34^{ον} αὐτοῦ ὁ *Λυκόφρων* ἐν IG IX$_2$ 545, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἕτεροι· οὕτως ὑπολείπεται τὸ Μ ***μ,*** ἤτοι τὸ 40^{όν}· ἐν στ. ἄρα 31 θὰ ὑπῆρχε Ι, ὅπερ καὶ διακρίνεται, ἀλλ' ὡς ἀβέβαιον καὶ συγκεχυμένον μεθ' ἑτέρων ἐξαλειφθέντων, δὲν ἐτέθη ἐν τῇ μεταγραφῇ ἡμῶν. Οὕτως ὁ ἀσφαλῶς συγκομιζόμενος στρατηγὸς *Σωσίπατρος* θὰ ἐστρατήγησε τῷ 50-51 μΧ, καὶ φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX$_2$ 1043, τοῦ *αὐτόθι* ἐν ἀριθ. 102· 543 ὄντος προγενεστέρου, ἴσως πάππου αὐτοῦ, τοῦ δὲ *αὐτόθι* ἐν ἀριθ. 256· 1300 (=ΑΕ 1913 176) ὄντος μεταγενεστέρου, ἴσως ἐγγόνου αὐτοῦ. Ἐν στ. 31 θὰ ὑπῆρχον τὰ συνήθη *αὐτοκράτορος, Τιβερίου Κλαυδίου* κττ., ἐν δὲ στ. 32 συμπληρώματα αὐτῶν, μὴ συγκομιζόμενα ὅμως ἀσφαλῶς. Περὶ τοῦ τελικοῦ Ι τοῦ ***Ἀδύλαι*** βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀρ. 305$_{16}$ σ. 15.

Ἐν Βόλῳ τῇ 25ῃ δεκεμβρίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλλος.

Εἰς Σκοτούσης ἐπιγραφὴν

(ΔΕΟ 1908/11 42_4)

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν ΔΕΟ 1908/11 42_4 ἐδημοσίευσα τῷ 1913 ἐπιγραφὴν ἐκ *Σκοτούσης* τῆς Θεσσαλίας κατ' ἐπιστολικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ φιλαρχαίου χωρικοῦ Θ. Παναγιωτοπούλου συναποστείλαντος καὶ ἐκτύμματα, ἅπερ παρεσκεύασε τῇ ἐμῇ ὁδηγίᾳ. Τὴν ἐπιγραφὴν τότε κατὰ τὰ ἐκτύμματα (γρ. ὕψ. 0 008) μετέγραψα ὧδε: *ἡ] πόλις* (;) $_2$[*Κιε;*]*ρίου* $_3$***Σάτυρον*** $_4$***Ἀμφίου***, ἀνήγαγον δὲ αὐτὴν εἰς τὸν Β'- Α' πΧ αἰῶνα.

Νῦν δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐν Ἁλμυρῷ φωτογράφου καὶ ζωγράφου Γ. Ἀποστολίδου ἔλαβον φωτογράφημα τοῦ μνημείου, ἀποκειμένου ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς οἰκίας τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ἐγγύτατα τῶν ἐρειπίων τῆς Σκοτούσης κειμένου χωρίου Ἀλχανί. Εἶνε δὲ στήλη λίθου ὑπομέλανος, ὕψ. 0 80, πλ. 0 68, πάχ. 0 10, ἔχουσα ἐπιστύλιον ἐπὶ δύο δωρικῶν ἀρραβδώτων κιόνων· ὁ ἐντὸς χῶρος εἶνε λεῖος καὶ θὰ ἔφερε γραπτὴν παράστασιν· κάτωθεν δὲ κατὰ τὸ μέσον προεξέχει ἔμβολον πρὸς γόμφωσιν ἐν βάθρῳ.

1 (*μεταλλογράφημα ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου*): *στήλη ἐπιγεγραμμένη.*

Ἡ στήλη φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὸ εἶδος τῶν σηκομόρφων ἐκ πλαγίου. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἐπιγραφὴ ἦτο δίστιχος, ἀλλὰ νῦν, τοῦ λίθου αὐτόθι ὅλου σχεδὸν ἀποκεκρουμένου, ὀλίγα σῴζονται λείψανα· πρὸ τῶν σῳζομένων γραμμάτων ὑπάρχει χῶρος δυνάμενος νὰ περιλάβῃ 4 τοὐλάχιστον γράμματα, ἐνδέχεται δὲ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶχε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐπιστυλίου· ἐν τῷ 1ῳ στίχῳ τὸ πρὸ τοῦ Σ γράμμα ἐπὶ τοῦ φωτογραφικοῦ ἀπεικάσματος φαίνεται ὡς Ρ, ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου. Αἱ λέξεις $_3$***Σάτυρον*** $_4$***Ἀμφίου*** κείμεναι ἐν τῷ μέσῳ τῆς βάσεως εἶνε εὐδιάκριτοι· φαίνεται δὲ ὅτι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δὲν ὑπῆρχον ἕτερα γράμματα, διότι τὸ μέρος τοῦτο τῆς στήλης εἶνε λεῖον, μὴ ὑποστὰν ἀπόκρουσίν τινα.

Σωσί]πολις [δεῖνος - - - - - -
- - -]ρίου [τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα (ἢ οἰκέτην)]
Σάτυρον
Ἀμφίου.

Ἐν Ἁλμυρῷ, τῇ 1ῃ ὀκτωβρίου 1915.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1885 93 ἀρ. 1-9 153 ἀρ. 10-13 1886 53 ἀρ. 14-23 1889 1 ἀρ. 24-33 1891 71 ἀρ. 34-60 1892 33 ἀρ. 61-90)

ὑπὸ

Βασιλείου Λεονάρδου.

91—92.

91 (εἰκ. 1-2).

Βωμοῦ στήλη (***εἰκ. 2***). Στήλη λίθου Πεντεληκοῦ, ὕψ. 0445-0465, πλ. 025, πάχ. 0115-010· ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας λελεασμένη εἶνε μόνον στενὴ ταινία (ὕψ. 0045), ἐφ' ἧς κεχάρακται ἡ ἐπιγραφὴ (γρ. ὕψ. 0028-0025), καὶ μικρὸν τῆς κάτω δεξιᾶς γωνίας μέρος (ὕψ. ± 008, πλ. ± 0035), ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν τῆς προσθίας ἐπιφανείας εἶνε δι' ὀξέος ὀργάνου τραχέως εἰργασμένον, στίγματα δέ τινα τοιαῦτα φέρει καὶ ἡ ἐπιγεγραμμένη ταινία (πρβ ἄλλοθι *Wilhelm* ΑΜ 1898 490)· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶνε ὁμαλῶς τραχεῖα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δεξιά, πλὴν στενοῦ μέρους πρὸς τῇ προσθίᾳ, ὅ ἐστί πως λεῖον· ἡ ἀριστερὰ ἐπιφάνεια εἶνε τραχύτερον εἰργασμένη, στενὸν δέ τι μέρος αὐτῆς ὄπισθεν πρὸς τῇ ὀπισθίᾳ εἶνε μᾶλλον κεκομμένον· ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια πολὺ ὀλίγον εἶνε εἰργασμένη· ἡ κάτω ἐπιφάνεια φαίνεται ὡς τεθραυμένη.

Ηὑρέθη ὑπτία παρὰ τὴν δυσμονότιον γωνίαν τοῦ βωμοῦ (ΠΑΕ 1884 πίν. Ε΄ Β) ὑπὸ τὸ τελευταῖον κάλυμμα ὀχετοῦ πωρίνου κατιόντος ἐκ τῶν δυσμόθεν τοῦ βωμοῦ πρὸς τὴν πηγήν.

1 2

1-2 (λίθων φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 91): βωμοῦ στῆλαι·
1 (= IG VII 421): Ἀμφιαράου κλπ· 2: Ἑστίας.
Ἱστίης.

Ἡ στήλη τὸ πάλαι ἵδρυτο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὅστις ἐπὶ Παυσανίου ἦν πεντέμοιρος (Παυσ. Α΄ 34 3: *παρέχεται δὲ ὁ βωμὸς μέρη· τὸ μὲν Ἡρακλέους καὶ Διὸς καὶ Ἀπόλλωνός ἐστι Παιῶνος, τὸ δὲ ἥρωσι καὶ ἡρώων ἀνεῖται γυναιξί.* ***τρίτον δὲ Ἑστίας καὶ Ἑρμοῦ καὶ Ἀμφιαράου καὶ τῶν παίδων Ἀμφιλόχου·*** *Ἀλκμαίων δὲ διὰ τὸ ἐς Ἐριφύλην ἔργον οὔτε ἐν Ἀμφιαράου τινά, οὐ μὴν οὐδὲ παρὰ τῷ Ἀμφιλόχῳ τιμὴν ἔχει. τετάρτη δέ ἐστι τοῦ βωμοῦ μοῖρα Ἀφροδίτης καὶ Πανακείας, ἔτι δὲ Ἰασοῦς καὶ Ὑγιείας καὶ Ἀθηνᾶς Παιωνίας. πέμπτη δὲ πεποίηται νύμφαις καὶ Πανὶ καὶ ποταμοῖς Ἀχελῴῳ καὶ Κηφισῷ».*

Ἄλλη τοῦ βωμοῦ στήλη (***εἰκ. 1***), μαρμάρου Πεντελῆς, ὕψ. 0 51, πλ. 0 30-0 28, πάχ. 0 13-0 11, ὡσαύτως παρὰ τὸν βωμὸν (ἐπὶ τοῦ ὀχετοῦ ΔΔ [ΠΑΕ 1884 πίν. Ε΄]) εὑρεθεῖσα, εἶνε ἡ ἐν ΑΕ 1885 155 12 (=IG VII 421)· ταύτης ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια εἶνε τραχέως εἰργασμέναι, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δεξιὰ πλὴν μικροῦ λείου μέρους κάτω, ἡ δὲ ἀριστερὰ φέρει ἀναθύρωσιν.

Ἀμφότεραι αἱ στῆλαί εἰσι τῆς τρίτης τοῦ βωμοῦ μοίρας, ἥτις κατὰ Παυσανίαν ἔφερε τέσσαρα ὀνόματα: ***Ἑστίας, Ἑρμοῦ, Ἀμφιαράου, Ἀμφιλόχου*** (μόνου τῶν Ἀμφιαράου παίδων κατὰ Παυσανίαν)· ἐὰν ἡ παρὰ Παυσανίᾳ διάταξις τῶν ὀνομάτων μὴ ᾖ τυχαία (ἐπὶ τῆς ἐν εἰκ. 1 στήλης νῦν, ὡς καὶ ἐν IG VII 421, τρίτου στίχου γράμματα δὲν διακρίνονται, ἀλλὰ πρβ ΑΕ 1885 155 12), εἰκάζεται ὅτι ἐπὶ Παυσανίου ἐγένετο μετασκευή τις τοῦ βωμοῦ, ἐμφαίνεται δὲ τοῦτο καθ᾽ ὅλου καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ βωμοῦ λειψάνων (ΠΑΕ 1884 πίν. Ε΄).

Ἐπὶ τῆς ἐν εἰκ. 2 στήλης τὸ ὄνομα τῆς Ἑστίας γέγραπται Ἐρετριαστὶ (Ἰαστί, πρβ τὸν ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαρείου νόμον IG VII 235=*Solmsen* IDS 57, *v Wilamowitz* He 1886 91), πρβ DI IV 902 975 1027 OHoffmann GD III 282 357 547 550 557 576, SIG² III σ. 128 (λχ ἀρ. 245[=³493][1]), IG V_2 88 271_{18} 429_8 432_{45} σ. XVI_{28} (πρβ *OHoffmann* GD I 103), IG IX_1 63_8 $334_{7\ 16}$ IX_2 $234_{\beta 95}$, *Meister* GD I 242 294, *OHoffmann* GD II 384 474, *Sadée* BTD (ἐν Diss. philol. Hal. τόμ. 16φ) 184 κέ 197, *Nachmanson* HGI (ἐν *Lietzmann* KT 121) σ. 51, *Kuehner-Blass* GG II 625, *Meyer* GG 109 321, *Herwerden* LSD *ἑνίστιον ἐπίστιον ἐπίστιος ἑστία ἑττία ἱστίασις ἱστιάτωρ* (πρβ *Meisterhans* GAI 170[1424], Ἀθήν. 540c *ἑστι[ωμέν]ων*) *ἑστιατὴρ* (πρβ *ἑστιατήριον*) κτλ, *Ἑστιατορίου* IG XI_2 161_A(= *Bleckmann* IGS[ἐν *Lietzmann* KT 115]24)$_{97\ 114}$, *ἱστιατόριον* SIG 560_{16}[6] (πρβ *ἱστιατόρια* Ἡσυχ., *ἱστιητόριον*).

92 (*εἰκ. 3*).

Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ 328/7: βουλευτῶν τε καὶ ἄλλων εἰς ἀνάθημα ἐπίδοσις. Στήλη λίθου Πεντελῆς ἔχουσα κόσμον ἄνω τε καὶ κάτω, δίχα πρὸς ὁρίζοντα ἐν στ. 23 κατεαγυῖα (ἐλλείπει αὐτόθι ἐν δεξιᾷ τριγωνικὸν ἀπότμημα· σῴζεται καὶ μικρὸν τῆς κάτω ἀριστερᾶς γωνίας ἀπόκομμα). Ὕψ. ὅλον 0 96, πλ. ἄνευ τοῦ κόσμου ἄνω μὲν 0 255, κάτω δὲ 0 264, πάχ. ὅλον ἄνω 0 225. Ὁ κόσμος διαθέει τὸ μέτωπον καὶ τοὺς κροτάφους, τόν τ᾽ ἀριστερὸν καὶ τὸν δεξιόν, εἶνε δὲ ἄνω μὲν διπλοῦς ἔχων ὕψ. 0 072 καὶ προέχων 0 013 (ἀποκεκρουμένος ἐπὶ τῶν τριῶν ἐπιφανειῶν τὸ ἄνω γεῖσον ἕνεκα μεταγενεστέρας ἐνοικοδομήσεως), κάτω δὲ ἁπλούστατος καὶ οἷος ὁ συνήθης, ἔχων ὕψ. 0 045 καὶ προέχων 0 022. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶνε ὠμὴ πλὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν, πρὸς ἃς ἐκ τῶν κροτάφων καμπτόμενος ἐκτείνεται ὁ κόσμος ἄνω μὲν ἑκατέρωθεν πλ. ± 0 061 (=0 048+0 013), κάτω δὲ ἑκατέρωθεν ± 0 057 (=0 035+0 022), προέχων ἄνω μὲν 0·009, κάτω δὲ 0 005. Ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνειά εἰσιν ἁπλῶς ὠμαί. Ἡ στήλη, ὡς ἐκ τῶν προειρημένων εἰκάσαι, ἵδρυτο σχεδὸν περίοπτος πλησίον μὲν τοίχου, οὐχὶ δ᾽ ὅλως πρὸς αὐτῷ.

Ηὑρέθη δὲ ἡ στήλη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης ἐν ἀγρῷ, ὃν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἔχει ἀγοράσασα παρὰ τῶν Σπ. Κοληστάση κληρονόμων, ἐνῳκοδομημένη ἐν ὑστέρων δωματίων τοίχῳ· καὶ τὸ μὲν ἄνω τμῆμα ἔκειτο ἀνατετραμμένον, ἔχον τὴν ὄψιν, ἤγουν τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν, πρὸς τὸ ἑῷον δωμάτιον βλέπουσαν (ἄνωθεν τοῦ τμήματος τούτου ἔκειτο λίθος κοινός), τὸ δὲ κάτω τμῆμα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου, ½ μέτρ. νοτόθεν τοῦ ἄνω τμήματος, πρανές, ἔχον τὴν μὲν κάτω ἐπιφάνειαν πρὸς βορρᾶν βλέπουσαν, τὸν δὲ ἀριστερὸν κρόταφον πρὸς τὸ δυσμικὸν δωμάτιον.

15 5 17

Γρ. ὕψ. 0 005, μεταγραμμάτιον ὡς 0 003, μεταστίχιον τῶν μὲν ἄλλων στίχων 0 004, τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ 23ου στίχου καὶ τοῦ 24ου 0 022 (=ὕψος δύο στίχων σὺν τοῖς οἰκείοις μεταστιχίοις).

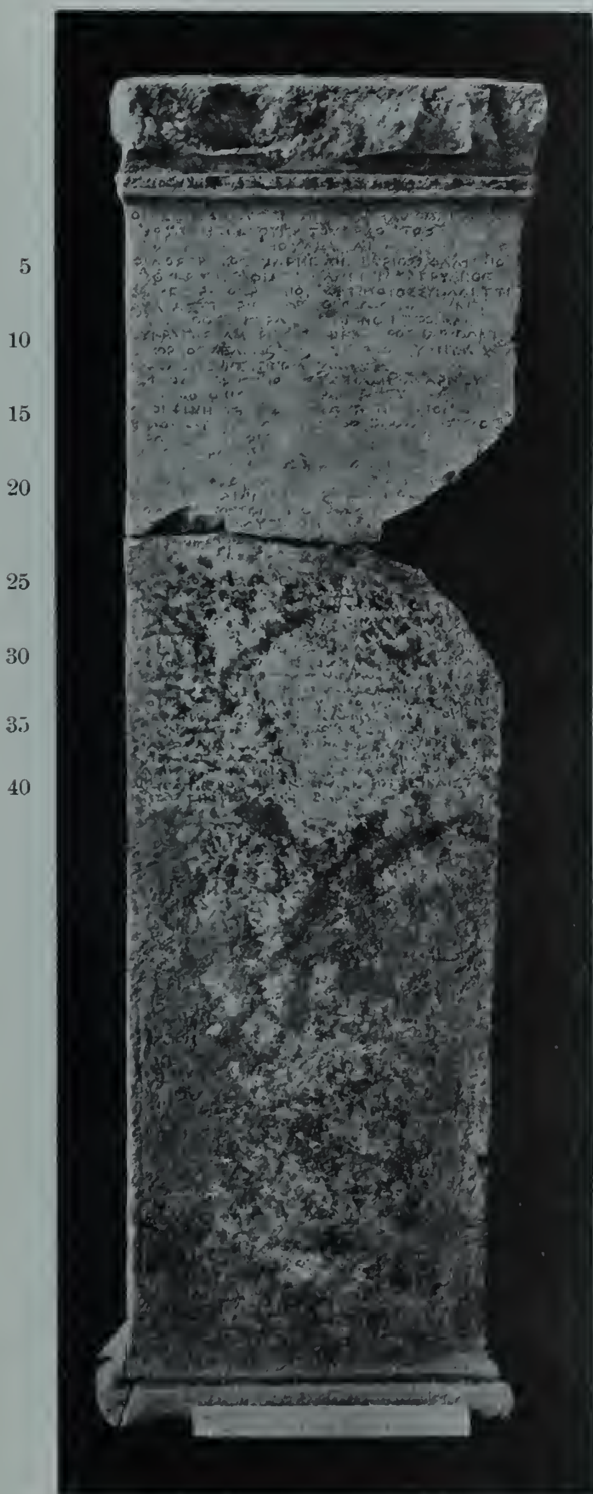

3 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 92): Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ 328/7.

οἵδε ἐπέδοσαν εἰς τὸ ἀνάθημα ὃ ἀνέθηκεν
ἡ βουλὴ ἡ ἐπ' Εὐθυκρίτου ἄρχοντος· (328/7 π.Χ.)
βουλευταί·

(σελὶς α)	(σελὶς β)
Φιλόστρατος Ἀχαρνε	Δημήτριος Ἀφαδναῖο
Εὐθυκράτης Ἀφιδ<Γ>ναῖ	Ἀμεινίας Ἀγρυλῆθε
Χαιρέστρατος Ῥαμνού	Ἀ[ν]τίδοτος Συπαλήττι
Οὐ]λίας Στειριεὺ	Θεόδωρος Παλληνεὺ
Φ]άλαν[θ]ος ἐκ Κερα	Ἐπιγήθης Ἐροιάδη
Εὐκράτης Λαμπρεὺ	Νίκανδρος Μαραθώνι
Λυκо̄ργος Μελιτε	Λυσίθεος ΕὐΛνυμ
Καλλισθένης Τρινεμ	ταμίας
Εὐετίων Σφήττιο	ΣωτιΛδης Ἀχαρνεὺ
Ἔνπεδος Οἶῆθε	γραμματεὺς
Θεοκρίνης Ὑβάδης	Σωκράτης Παιονίδ
Φιλοκράτης Αἰξωνεὺ	Πυθόδηλος Ἀγνούσιο
Πρωτοκλῆς Κηφισιεὺ	
Βοῦλις Θοραιεὺ	

οἵδε ἐκ τῶν ἄλλων ἐπέδοσαν·

Φανόδημος Θυμαιτά	Ἀριστείδης Ἕρ[μειος
ΔημΛδης Παιανιεὺ	Φείδιππος Μ[υρρινούσιος
Πολύ[ευ]κτος Σφήττιο	Καλλιτέλ[ης Ἐροιάδης
Εὔ[καδμος Κο]λλυτε	Καλλικ[ράτης Στειριεύς
Κηφισοφ]ῶν Χολα[ργ]ε	Ἀριστίω[ν Κολλυτεύς

(δύο στίχων κενόν.)

ΚαλλισΟένης Χαρπίδου Τρινεμεὺς [εἶπεν·
ἐ]πειδὴ ΕὐΟυκράτης Ἀφιδ[ν]αῖος καὶ Φιλ[όστρατος
Ἀ]χαρνεὺς καὶ Χαιρέστρατος Ῥαμνούσι[ος ἀεὶ
δ]ιατελοῦσιν φιλοτιμούμεΗοι πρὸς τὴν βο[υλὴν
κ]αὶ τοῦ Λναθήματος τοῦ ἐν Ἀνφιαράου τῆ[ι βου
λ]εῖ συνεπεμελήθησαν καλῶς καὶ φιλοτίμω[ς,
δ]εδόχθαι τῆι βουλεῖ ἐ[π]αινέσαι Εὐθυκράτη[ν
Δρακοντίδου Ἀφιγναῖον Φιλόστρατον Φιλίνο[υ
Ἀχαρνέα Χαιρέστρατον Χαιρεδήμου Ῥαμνού
σιον καὶ στεφανῶσαι ἕκαστον αὐτῶν χρυσῶι
στεφάνωι ἀπὸ :ΓΗ: δραχμῶν, ἐπὰν τὰς εὐΟύνας
δῶσιν, ὅπως ἂν καὶ οἱ ἄλλοι φιλοτιμῶνται πρὸς
τὴν βουλὴν εἰδότες ὅτι χάριτας αὐτοῖς ἡ βουλὴ
ἀπο[δ]ώσει τὰς ἀξίας ἑκάστωι ὧν ἂν εὐΚργετή
σωσιν· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμ
ματέα τῆς βουλῆς ἐν στήλει λιθίνει καὶ στῆσ[αι
ἐν τῶι ἱερῶι τοῦ Ἀμφιαράου.

Τὸ **ϑ, ο, ω** ἔλάσσω τῶν ἄλλων γραμμάτων. Τὸ **α** ἐν *β12 α20 28* στερεῖται τῆς ζευγνύσης κεραίας, πρβ καὶ ΑΛ(δηλ. *Λα*)*κιάδης* SIG 530(=IG II 804)$_{309}$. Τὸ **β** ἐν στ. *2* ἔχει τὸ ἄνω τόξον μεῖζον τοῦ κάτω· τὸ **δ** ἐν *1 β12 31* εἶνε ἀμελέστερόν πως (σχεδὸν ὡς **α**) κεχαραγμένον, τὸ **ϑ** ἐν *24 25 34* στερεῖται τῆς στιγμῆς· τὸ **ω** ἐν *β10* κεχάρακται ὡς λάβδα (πρβ *Wilhelm* BGI 36· ἄλλα τοῦ **ω** σχήματα ἐν IG II 832$_4$ ²II 389, *Wilhelm* Jh 1904$_{109}$ 1909$_{121\text{-}3}$ 1911$_{249}$ UDA 64 BGI 166 AE 1912$_{246}$, *Minns* Scythians and Greeks 463¹, *Kern* IGT 46$_2$, *Larfeld* HGE II 456 κλπ GE³ 273, πρβ ἄλλως *Μαιμακτηριᾶνο*[ς *Lattermann* GBauinschr. 48).

Δίφθογγος νόθος ἀπαντᾷ ἅπαξ: *Λυκõργος* $_{α10}$, πρβ ²II 215 229, *Wilhelm* Jh 1904 101 102 106, *Nachmanson* AM 1908$_{203}$, *Lattermann* GBauinschr. 11, *Meisterhans* GAI 6 26 62.

Περὶ τοῦ *τῆ*[*ι βου*$_{29}$*λ*]*εῖ*, $_{30}$- *τῆι βουλεῖ*, $_{39}$- *στήλει λιϑίνει*, πρβ *Meisterhans* GAI 38 κέ.

Ἐν *α13* κεῖται ***Ἔνπεδος***, ἐν *28* ***Ἀνφιαράου***.

Τὸ 1ον γράμμα τοῦ ἐν *β11* ***ταμίας*** ἐξέχει ἀριστεραχόθεν τῆς νοητῆς καθέτου τῶν ἄλλων τῆς σελίδος στίχων· ἐπ' ἴσης ἐν *β13* ἔκθεσις τοῦ 1ου γράμματος τοῦ ***γραμματεύς***, πρβ λχ IG ²II 417, *Lattermann* GBauinschr. 45, IG V$_2$ 516, SIG³ 424, *Keil-vPremerstein* Lydien III 22, *Meisterhans* GAI 8$_5$, *Larfeld* HGE I 433 GE³ 305.

Τὰ δημόθεν πάντα πλὴν τοῦ ἐν *α14* (*Ὑβάδης*) φέρονται ἢ πλέον ἢ ἔλαττον ἀποκεκομμένα, πρβ *SReinach* TÉG 225 550, *Larfeld* HGE I 409 II 515 535 GE³ 276, *Meisterhans* GAI 8, *Nachmanson* AM 1908$_{204}$, *Wilhelm* BGI 120 159, *vPremerstein* AM 1910$_{106}$, *Sundwall* AM 1910$_{37}$, ΑΔ 1915$_{203\ 221}$.

Οἱ ἐπιδόντες, ἐπὶ δύο στοίχων ἢ σελίδων (*α, β*) τεταγμένοι, εἰσὶν ἀριθμὸν 34, ἤγουν εἷς καὶ εἴκοσι βουλευταὶ καὶ ὁ ταμίας καὶ ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ ἐν *β15* καὶ δέκα ἐκ τῶν ἄλλων. Ἔχουσι δ' ἐπιδόντας ἅπασαι αἱ φυλαί, αἱ μὲν 9 φυλαὶ βουλευτάς τε καὶ ἄλλους, ἡ δ' Αἰγηὶς βουλευτὴν μὲν οὐδένα, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἕνα (*α22*) ἢ καὶ πλείους, διότι ἐλλείπουσι τὰ δημόθεν τῶν τελευταίων τριῶν ἀνδρῶν. Φέρονται δὲ τὰ ὀνόματα οὐχὶ κατὰ τὴν ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι τάξιν τῶν φυλῶν ἀλλ' ἄλλως καὶ ἀναμείξ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν δημοσίαν τάξιν αἱ φυλαὶ εἶχον, ὡς γνωστόν, ὧδε: 1) Ἐρεχθῄς, 2) Αἰγῄς, 3) Πανδιονίς, 4) Λεωντίς, 5) Ἀκαμαντίς, 6) Οἰνῄς, 7) Κεκροπίς, 8) Ἱπποθωντίς, 9) Αἰαντίς, 10) Ἀντιοχίς· ἐν δὲ τῷ ἐνθάδε καταλόγῳ κατὰ τὴν πρώτην τῶν δημόθεν ἑκάστων ἀναγραφὴν ἔχουσιν ὧδε: Οἰνῃς (2 βουλ., ταμ.), Αἰαντὶς (4 β.), Πανδιονὶς (1 β., 2 ἄλλ.), Ἀκαμαντὶς (2 β., ὁ *β15*, 3 ἄ.), Ἐρεχθῃς (4 β.), Κεκροπὶς (4 β.), Λεωντὶς (1 β., γραμμ.), Ἀντιοχὶς (2 β.), Ἱπποθωντὶς (1 β., 1 ἄ.), Αἰγῃς (1 ἄ.), ἄδηλον δ', ὡς εἴρηται, τίσι τῶν φυλῶν προσνεμητέον τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων τελευταίους τρεῖς ἄνδρας. Οἱ ἐπιδόντες, πλὴν τῶν τελευταίων τριῶν, εἶνε ἐξ 28 δήμων: δύο Ἀχαρνεῖς, δύο Ἀφιδναῖοι, δύο Σφήττιοι, εἷς ἐκ τῶν προσλοίπων ἑκάστων. Οἱ ἐκ τῶν ἄλλων δὲν εἶνε εἷς ἐκ τῆς φυλῆς ἑκάστης, ἀλλὰ τὸ ὀλίγιστον μὲν ἐκ τεσσάρων, τὸ πολὺ δὲ ἐξ ἑπτὰ φυλῶν: δύο ἐκ τῆς Πανδιονίδος, τρεῖς ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος, εἷς ἐκ τῆς Ἱπποθωντίδος, εἷς ἐκ τῆς Αἰγῇδος. Τῶν βουλευτῶν οἱ πρῶτοι τρεῖς τιμῶνται ἰδίᾳ ἐν τῷ ψηφίσματι, κατ' ἄλλην τάξιν ἀναγεγραμμένοι, ὁ δὲ 8ος εἶπεν τὸ ψήφισμα. Τέσσαρες εἶνε καὶ ἐξ ἄλλων τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῶν γνωστοί, οἵδε: Δημήτριος (βουλευτὴς ἐν *β1*), Φανόδημος (*α19*), Δημάδης (*α20*), Κηφισοφῶν (*α23*).

92$_1$ (πρβ ***18*** καὶ ***28***)· ***ἐπέδοσαν εἰς τὸ ἀνάϑημα***. Ὁ δυϊκὸς καὶ ὁ πληθυντικὸς τοῦ ἀορίστου τοῦ *τίϑημι ἵημι δίδωμι ἵστημι* μέχρι τοῦ 385 πΧ ἔχει ἐν ἐπιγραφαῖς ἀείποτε, πλὴν ἅπαξ, τὸν ἄνευ τοῦ *κ* τύπον. ὁ αὐτὸς δὲ τύπος ἐπικρατεῖ καὶ ὕστερον μέχρι τοῦ 300 πΧ (133 χωρία ἄνευ τοῦ *κ*, 10 μετὰ τοῦ *κ* [λχ *ἔδωκ* — κλπ], *Meisterhans* GAI 188, πρβ SIG III 236). Ἀνάθημα εἶνε αὐτὴ ἡ στήλη ἐν *Wilhelm* AE 1905$_{239}$ ***ἐπέδωκεν δὲ καὶ στή$_5$λην ὥστε ἀνατεϑῆναι εἰς τὸ ἱερὸν — ἀ$_{19}$ναγραψάτωσαν δὲ καὶ τὸν στέφανον ἐπὶ τοῦ ἀν$_{20}$αϑήματος· ἀναγράψαι δὲ καὶ τοὺς ϑιασώτας*** κλπ πρβ σ. 243 248 249 ([*ἐπι*]***διδόντες — ἐπιδεδωκότας***, πρβ IG ²II 360$_{8\ 11\ 29\ 55\ 67\ 70}$ ***ἐπέδωκεν — ἐπέδωκε***, 791$_{30}$ ***ἐπέδωκαν***, SIG III 310, IG XII$_{7\ 9}$ ***ἐπέδωκεν***) UDA 233 κέ, *SBFranklin* Transact. of the Amer. philol. assoc. XXXII 72, *Σταυρόπουλος* AM 1896$_{93}$ (=RIG 1550) ***δοῦν***[***αι δὲ*** $_9$***αὐτοῖς καὶ εἰς ἀνάϑημα ἐκ*** ***τοῦ κο***$_{10}$]***ινοῦ*** ΠΔΔΠ ***δραχμάς, ἐν***

ῷι οἵ τε [στέ]₁₁φανοι καὶ τὸ ψήφισμα ἀναγραφή-[σ]₁₂εται, SIG 495 496, ΑΔ 1916Π65α.

92 2. Περὶ τοῦ Εὐθυκρίτου (328/7) πρβ *Kirchner* PA 5611, IG ²II 355 (βάθρον ἐλλιπὲς ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ ὄπισθεν καὶ κάτω· ἄνω εἶχε περιφερὲς κοίλωμα [τὸ βάθος διὰ τὴν βλάβην ἄδηλον], διαμ. ±0 20· περὶ τοῦ ²II 354 = SIG³ 299 πρβ ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ *β 13/5*, ΑΔ 1915 213 κἑ), *Οἰκονόμος* ΑΕ 1910₁₇ πρβ 401* (=RÉ 1913 73), πρβ ἄλλως καὶ *Sundwall* NPA 77.

92 3 *βουλευταί,* **18** *ἐκ τῶν ἄλλων·* πρβ IG ²II 204₇₅ - *ἐκ τῆς β[ο[υλῆ]ς,* [78] 32 *ἐξ ἰδιωτῶν.*

92 α4. Ὁ 1ος στίχος τῆς 1ης σελίδος καὶ ὁ τούτῳ ἀντίστοιχος τῆς 2ας κεῖνται ἐγγύτατα ἀλλήλων (μόλις ἑνὸς ἰῶτα χάσμα μεταξύ)· ὡσαύτως καὶ ἐν στ. 11 καὶ στ. 21.

Φιλόστρατος (Φιλίνου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ. 31, πρβ στ. 25/6) Ἀχαρνεὺς (τῆς Οἰνῆδος φυλῆς). Φιλόστρατος Ἀχαρνεύς, ἄνευ τοῦ πατρόθεν, τριήραρχος, ἀπαντᾷ ἐν IG II 791₈₀ (PA 14726, 377/6), *Sundwall* (AM 1910 46₃₉ (± 365/4, πρβ NPA 167). ἄλλοι Φιλόστρατοι, ἀδήλων δήμων, ἐν PA 14721 (ἐχορήγει, 4ης πΧ μεσ.) κλπ., NPA 166-7. Φιλῖνος οὐδεὶς φέρεται διαρρήδην Ἀχαρνεὺς (πρβ ἀδήλων δήμων ἐν PA 14304 14305).

92 α5. Εὐθυκράτης (Δρακοντίδου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ. 30/1, πρβ στ. 25) Ἀφιδναῖος (Αἰαντίδος)· ἔκγονος Δρακοντίδου, ἑνὸς τῶν τριάκοντα (PA 4546)· ἐπεψήφιζεν τῷ 337/6 ἐν ²II 242 243, ἐπιμελητὴς τῶν μυστηρίων τῷ 329/8 ἐν SIG 587₂₄₄¹⁵⁹(ὁ μετ' αὐτοῦ εἶνε ἴσως *Κ[α]λλικράτης [Κ]αλλ[ικρατίδου Στειριεύς*, ἐκ τῆς Πανδιονίδος, ὁ ἐν ²II 415 ἀναγραφεύς, PA 7945, πρβ ἐνθάδε *β22*. ΑΔ 1915₂₀₃ 1916Π63α), PA 5601, *Sundwall* EB 16. Δρακοντίδης, ἔκγονος αὐτοῦ, ὁρίζεται πρόξενος τοῦ κοινοῦ Βοιωτῶν ἐν ψηφίσματι (Βοιωτικῆς διαλέκτου) τῆς 3ης πΧ ἑκατονταετηρίδος εὑρεθέντι ἐν Ἀμφιαρείῳ (***Δρακοντίδαν Εὐθουκράτιος*** ***Ἀθανῆον***, IG VII 283, PA 4545). Πρβ καὶ PA 4548.

Ἐν τῷ δημόθεν τοῦ Εὐθυκράτους μεταξὺ τοῦ **δ** καὶ τοῦ **ν** φαίνεται εὐκρινὲς **γ**, ἀλλ' ὡς ὕστερον ἀπαληλιμμένον· ἐν τῷ ψηφίσματι τὸ δημόθεν τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἐν μὲν στ. *25* γέγραπται διὰ τοῦ **δ** (σῴζεται ἡ βάσις καὶ τὸ ἀριστερὸν σκέλος τοῦ γράμματος), ἐν δὲ στ. *31* διὰ τοῦ **γ** (*Ἀφιγναῖον*)· ἐν στ. *β 4* τὸ δημόθεν τοῦ Δημητρίου γέγραπται ***Ἀφαδναῖο***. Ἡ διὰ τοῦ **γ** γραφὴ ἀπαντᾷ καὶ ἐν *Wilhelm* BGI 63₅₁(=IG II 3656, πρβ BPW 1902₁₀₉₄) 63₅₂(=AGR 1558₃₂₈· αὐτ. καὶ **π** : **φ**), 64₅₃ (***Ἀφιγναῖος***₆ - ***Ἀφιγναίου***₁₁), 65₅₄, εἰρήσθω δὲ καὶ ὅτι ἐν IG II 804Βα5 (=SIG 530₁₆₅) σφαλέντος τοῦ λιθοκόπου κεῖται ***Ἀφιαναῖος*** πρβ ΑΔ 1915₁₉₉ 1916Π63α, ἐν δὲ II₅ 1054 f(= SIG 539 = RIG 1516)₃₃ ***Ἀφδναῖος***, πρβ καὶ *Ἀριάννη-Ἀριάνη-Ἀριάγνη-Ἀριάδνη-Ἀριήδνη-Ἀρεάδνη-Ἀριήδα(;)-Ἀριδήλα-Ariagne-Ariagna-Ariacna*(CIL III2 12033₂)-*Agrianni* (παρεφθορός), ***Μάγνιος*** (πρβ *magnus, Manius, Maenius*). ***ἀδνόν, Εὐάδνα-Εὐάγνη, παιδνός, κύδνος-cygnus, γνόφος, γλυκὺς-γλεῦκος-δεῦκος-dulcis, δέπυρα-δίφουρα-β(λ)έφ(ο)υρα, Γονόεσσα-Δονοῦσσα, Γορπιαῖος-Δορπία*** SIG 439[=IG II καὶ II5 841 b]₆₂, *Stengel* RE V 1575), *γιννό[μ]ενον*, *Halbherr* MIA 1890₆₉₄ ₁₃₄₂(=DI 5010₂· πρβ DI IV σ. 1067), *Ahrens* GLD I₇₃ II₈₀ ₁₀₈, *Meister* GD I₁₂₁, *Curtius* GGE ⁴524 578 694-5 ⁵706, *Kuchner-Blass* GG I₁₄₄, *Meyer* GG 251 264 267 336 364 (πρβ 269), *Kretschmer* GVI 171 198, *Wagner-Hartmann* RE II 803 810, *Woodward* BSA 1911/2₁₄₀₁ ₃₅ 141 144, *AReinach* RÉ 1914₁₁₁, *Sittig* ΑΕ 1914₁.

92 α6 Χαιρέστρατος (Χαιρεδήμου κατὰ τὸ ψήφισμα, στ 32, πρβ στ. 26) Ῥαμνούσιος (Αἰαντίδος). Πρβ τὸν γνωστὸν ἀνδριαντοποιὸν PA 15172.

92 α7. Οὐλίας Στειριεὺς (Πανδιονίδος). Τῆς αὐτῆς ἴσως οἰκίας εἶνε ὁ ἐν IG II 465₉₈, ἐὰν ἀναπληρωθῇ ***Οὐλίας Οὐλ]ιάδου Στειριεύς***, ἔφηβος (105/4, PA II 613₆₅). Περὶ τοῦ ὀνόματος καθ' ὅλου πρβ. PA 11496 καὶ 11496ᵃ καὶ ἐν τῷ παρὰ Μαρκελλίνῳ στέμματι (β. Θουκυδ. 3). Οὐλιάδης ὄνομα ἐν Ἀττικῇ ἀπαντᾷ δίς, ὁ μὲν ἴσως Ἀφιδναῖος τῶν δήμων (PA 11494), ὁ δὲ Ἀλωπεκῆθεν (PA 11495). Ἄδηλον εἶνε τὸ ἐν II 959α29 (=PA II σ. 613₆₄) ὄνομα —]ης ***Στερ***· περὶ τῆς τοῦ δημόθεν γραφῆς καὶ ἀποκοπῆς πρβ ΑΔ 1915 203.

92 α8 Φάλανθος ἐκ Κεραμέων (Ἀκαμαντίδος). Εἶνε, ὡς φαίνεται, υἱὸς τοῦ ἐν II 2130 Θεοδώρου, ὁμώνυμος τῷ πατροπάτορι, ἀδελφὸς Μυρρίνης (II 2133 [=III 1725]=2136)· στέμμα τοῦ γένους ἐν

PA 12018. Εἰρήσθω καὶ ὅτι ἐπ' Εὐθυκρίτου ἄρχοντος ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦν ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου Ἀνδροκλῆς Κλεινίου ([2]II 354, II 835_{38}, *Wilhelm* UDA 233, *Kirchner* PA 864 RhM 1906 346), τούτου δὲ υἱὸς ἴσως ὁ ἐν II 2142 *Πολ]ύκαρπο[ς* $_2$*Ἀνδ]ροκλέ[ους* $_3$*ἐκ Κε]ραμ[έων* (PA 865· περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ καθ' ὅλου πρβ *Ferguson* The priests of Asklepios, *Sundwall* Epigr. Beitr. 48 75, *Kirehner* RhM 1906344, BPhW 1906980, *Kolbe* DLZ 1907932, *Schulthess* RE VII 1720, *Ziebarth* BPhW 1907778)· πρβ ἄλλως ἐν Ἀρκαδίᾳ *Φάλανθον, Φάλανθος,* Solin. Polyh. I_{15} (*Pallanteum* - a *Palantho* Hyperborei filia).

92 α9. Εὐκράτης Λαμπτρεὺς (Ἐρεχθῆδος). Εἶνε ὁ τριήραρχος τοῦ 323/2 (PA 5758). Τὸ δημόθεν ἐνθάδε φέρει τὴν σπανίαν γραφὴν *Λαμπρεὺς* (Meisterhans GAI 79, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ *Λαμτρεὺς* καὶ *Λαμπεύς*).

92 α10. Λυκοῦργος Μελιτεὺς (Κεκροπίδος). Πρβ SIG 587_{28} (σφαλεὶς ὁ λιθουργὸς ἔγραψε ***Λυκοῦγος***, 329/8, PA 9254)· πρβ σ. 42α.

92 α11. Καλλισθένης Τρινεμεὺς (Κεκροπίδος). Εἶνε ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα, υἱὸς ***Χαρπίδου*** (στ. 24). Περὶ τοῦ πατρόθεν εἰρήσθω ἤδη ἐνθάδε ὅτι ἐν στ. 24 μεταξὺ τοῦ **α** καὶ τοῦ **ρ** ὑπάρχει μικρόν τι (ὅσον ἑνὸς ἰῶτα) χάσμα, τὸ δὲ **ρ** ἔχει βραχυτέραν τὴν κάθετον καὶ κεῖται ὀλίγῳ ὑψίτερον τῆς νοητῆς τῶν ἄλλων γραμμάτων γραμμῆς καὶ πολὺ πλησίον τοῦ **π**. Ἀλλ' ὄνομα ***Χαρπίδης*** οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ. Ὅθεν ὑπόκειται σφάλμα, ἀναγνωστέον δῆλον ὅτι ἢ ***Χαρμίδου*** ἢ ***Χαροπίδου***, ἐὰν δὲ ἐν τῷ ***Χαρπίδου*** ὑποτεθῇ γράμματος παράλειψις μᾶλλον ἢ ἐναλλαγή, τὸ ***Χαροπίδου*** εἶνε πιθανώτερον τοῦ ***Χαρμίδου***. Τρινεμέως ὄνομα ἀπὸ ***Χαρ*** ἀρχόμενον οὐδαμοῦ ηὕρηται βέβαιον, ἀλλ' ἐνδέχεται ἐν IG II $465_{\gamma 82}$ νὰ ἀναπληρωθῇ ***Καρνεάδης [Χαροπ]ίδου Τρινεμεεὺς*** (ἔφηβος, 105/4, PA 8258). Τοῦ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου γνωστοῦ Καλλισθένους (PA 8090) τό τε πατρόθεν καὶ τὸ δημόθεν εἰσὶν ἄδηλα· τῆς τοῦ ἐνθάδε Καλλισθένους οἰκίας ἦν, ὡς εἰκάσαι, ὁ ἐν II 778_{A18} -]λο[ς] ***Καλλισθένους Τρινε[μεὺς*** (350 - 300 πΧ, PA 8106, πρβ *Wilhelm* BGI 64 308).

Τὸ δημόθεν ἐν μὲν τῷ καταλόγῳ (στ. *α 11*) κεχάρακται ἀποκεκομμένον, *Τρινεμ[(εύς)]*, ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι (στ. *24*) φέρει τὴν ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς οὐκ ἀπαντῶσαν γραφὴν ***Τρινεμεύς***, πρβ Ἡρωδιαν. [*Lentz*] I 276: «*Τρινέμεια*· οὕτως Καλλίμαχος Ἑκάλῃ τὸν δῆμον τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, ὃν Διόδωρος καὶ Δίδυμος *Τρινεμεῖς* ἀναγράφουσιν», ΣτΒυζ.: «*Τρινεμεῖς*, δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς. Διόδωρος καὶ Δίδυμος *Τρινεμεῖς* ἀναγράφουσι τὸν δῆμον, Καλλίμαχος Ἑκάλῃ *Τρινέμειαν*. ὁ δημότης *Τρινεμεύς*. τὸ τοπικὸν *Τρινεμέαθεν*, εἰς τόπον *Τρινεμῆνδε* (*Τρινέμειάνδε, Τρινεμέαδε*;), ἐν τόπῳ *Τρινεμεάσι* (*Τρινεμεᾶσι, Τρινεμέασι*;)», πρβ περὶ ἄλλων *Kuehner-Blass* GG I 342 369 518-9 II 308κέ, *Meisterhans* 146. Ἄλλαι γραφαὶ ἀπαντῶσιν αἵδε: *Τρινεμεεὺς* IG II 465_{82} $983_{\beta 83\ 132\ \gamma 49}$ 1383 2602 2603, πρβ *Τρινεμεε(ὺς)* III $1188_{(c14)}$, ἄδηλος δὲ διὰ βλάβην μὲν τοῦ λίθου ἐν II 778_{A18} $983_{\alpha 46}$, δι' ἀτελῆ δὲ χάραξιν ἤγουν δι' ἀποκοπὴν ἐν II 467_{143} III $1101_{\beta 40}$ $1112_{\beta 26}$ $1160_{\beta 31\ \delta 20\ 21}$ 1240_8 1280 $a_{A\ 22}$· γενικὴ *Τρινεμεέως* *Wilhelm* BGI 84, *Τρι]νεμειέως* II_5 733_{13}· αἰτιατ. *Τρι]νεμεέα* II 441, *Τρινεμειᾶ* ἢ *Τρινεμεία* [2]II 678_9, ἄδηλος δὲ δι' ἀποκοπὴν ἐν *Wilhelm* UDA 214 (BGI 85, κάτω ἀπότμημα τοῦ II 431)· ὀνομ. πληθ. ἄδηλος διὰ βλάβην τοῦ λίθου ἐν II $1007_{\gamma 29}$, *Τρινεμαιεῖς* δὲ ἐν III 1035_{40}· ηὕρηται δὲ καὶ *Τριν]ομαιεὺς* καὶ *ἐκ Τρινομ[αιέων* ἐν III $2046a_2$· *Riemann* RPh 1881 151 1885 52 77κέ 180, *Dittenberger* He 1881 40, *Meisterhans* GAI 34 42 44 45κέ 140-2, *Mayser* GGP 71, *Lattermann* GBauinschr. 47, *Wilhelm* BGI 206 κέ, ΑΔ 1915 214.

92 α12. Εὐετίων Σφήττιος (Ἀκαμαντίδος). εἶνε ὁ Αὐτοκλείδου, ὁ τῷ αὐτῷ ἔτει (328/7) εἰπὼν τὸ ἐν [2]II 254_{II} ψήφισμα τῆς βουλῆς (πρβ *Wilhelm* UDA 230, 234), ὠνητὴς 347/6 (*Οἰκονόμος* AM 1910 275 305 = RIG $1514_{B\ 17/8}$), διαιτητὴς 329/8, τριήραρχος ± 323 πΧ, PA 5463 πρβ 5461, *Sundwall* EB 24 28 34 NPA 41 76.

92 α13. Ἔμπεδος Οἰῆθεν (Οἰνῆδος). εἶνε, ὡς ἔοικεν, ὁ τοῦ ἐν II^5 $868b_{\beta 3}$ (*Λυσίσ[τρατος*, ἐν PA 9620) τοῦ ἐν [2]II 175 πρεσβευτοῦ (*Ἔ$_3$μ]πεδος* κατ' ἀναπλήρωσιν *vScala* Staatsverträg. I 174_{176B}) τοῦ ἐν I 180(= SIG $37)_{20}$ στρατηγοῦ Λυσιστράτου (PA 4696 4696a, *Wilhelm* BPW 1902 1099, *Sundwall* Kl 1905 282 [αὐτ. καὶ στέμμα] EB 6).

Περὶ τοῦ ***Ἔνπεδος*** πρβ ***Ἀνφιαράου***$_{28}$ (ἀλλὰ ***Ἀμφιαράου***$_{40}$), *Meisterhans* GAI 84_3 (αὐτ. ἐν στ. 3 ἀντὶ *§ 42, 8* γρ. *§ 43, 8*) ***πενπ[αθ]λôντε*** *Lolling* EMK 37_{13}).

Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ δημόθεν *Meisterhans* GAI 58 87.

92 α14. Θεοκρίνης Ὑβάδης (Λεωντίδος). ὁ ἐπιβόητος συκοφάντης (PA 6946· ὁ Αἰσχίνης ὑπὸ Δημοσθένους [ΙΗ' 313] ἀποκαλεῖται «***τραγικὸς Θεοκρίνης***»· ἐν ⟨Δημοσθ.⟩ ΝΗ' 28-9 φέρεται ὅτι ἀδελφὸς τοῦ Θεοκρίνου ἱεροποιὸς ὢν ἐτελεύτησε βιαίῳ θανάτῳ καὶ ὅτι ὁ Θεοκρίνης τὴν ἀρχήν, ἣν ὁ ἀδελφὸς ἄρχων ἐτελεύτησεν, παρὰ τοὺς νόμους ἦρχεν, πρβ ἐν PA 6946 [πρόσθ. τοῖς ἐν PA II σ. 618], ***Sundwall*** EB 48 49)· ὁμώνυμος τῷ πάππῳ (PA 6945).

92 α15. Φιλοκράτης Αἰξωνεὺς (Κεκροπίδος). εἶνε, ὡς εἰκάσαι, ὁ Φίλωνος (PA 14600).

92 α16. Πρωτοκλῆς Κηφισιεὺς (Ἐρεχθῆδος). οὐδεὶς Πρωτοκλῆς φέρεται Κηφισιεύς.

92 α17. Βοῦλις Θοραιεὺς (Ἀντιοχίδος). μόνος ὁ ***Δημη[τρίου]*** IG II 2080 (PA 2916), οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἀπαντᾷ Βοῦλις Ἀθηναῖος.

92 β4. Δημήτριος Ἀφιδναῖος (Αἰαντίδος). εἶνε ὁ καὶ ἐξ ἄλλης τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῆς γνωστός, ὁ Εὐκτήμονος, εἰπὼν ὑπὲρ τοῦ ἀτθιδογράφου Φανοδήμου (ἐνθάδε *α19*) ψήφισμα τῷ 332/1 (IG VII 4253, PA 3392).

Περὶ τῆς γραφῆς τοῦ δημόθεν ὅρ. ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σ. 43.

92 β5. Ἀμεινίας Ἀγρυλῆθεν (Ἐρεχθῆδος)· πρβ ἐν καταλόγῳ τῆς 4ης πΧ ἑκατονταετηρίδος φθινούσης IG II 1038 (PA 677)· ἐν AM 1908 199 (=EM 326) ἴσως ἔκειτο $_6$***Ἀμεινίας] Φιλίππο Ἀγρυλῆ*** (στ. 7 τὸ ***Μνησαγό]ρας*** εἶνε ἴσως μακρότερόν πως ἢ κατὰ τὸν χῶρον).

92 β6. Ἀντίδοτος Συπαλήττιος (Κεκροπίδος). εἶνε ὁ Ἀπολλοδώρου, ὁ εἰπὼν τῷ 333/2 τὸ περὶ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης ψήφισμα ²II 337 (PA 1019, *Sundwall* EB 16). ἔκγονος αὐτοῦ εἶνε ὁ ἐν *Bates* AJA 1907 309 (=*Sundwall* NPA 21) $_2$***Ἀ]πολλόδωρος*** $_3$***[Ἀ]ριστομένους*** $_4$***[Σ]υπαλήττιος***. τὸ στέμμα εἶχεν ἴσως ὧδε (πρβ Ἰσαῖ. Ι', *Blass* Att. Bereds.² II 563, PA 1669, *Wilhelm* BPW 1902 1095):

Ἀριστομένης (Ἀριστάρχου ἀδελφός, PA 1669)
Ἀπολλόδωρος (± 425 πΧ, PA 1448)
(Ἀριστομένης; ± 395)
Ἀπολλόδωρος (± 365, PA 1447, ἴσως ὁ αὐτὸς τῷ PA 1381c)
Ἀντίδοτος (333/2 ἐν PA 1019· 328/7 ἐνθάδε)
(Ἀπολλόδωρος; ± 300)
Ἀριστομένης (± 270)
Ἀπολλόδωρος (± 240, *Bates* AJA 1907 309)
(Ἀριστομένης ± 210)
(Ἀπολλόδωρος; ταμίας τῶν πρυτάνεων, ± 185, IG II 440, πρβ αὐτόθι Ἀριστομένης πρύτανις).

92 β7. Θεόδωρος Παλληνεὺς (Ἀντιοχίδος)· εἶνε ὁ Ἀντιδώρου, ὁ καὶ πρότερον (335/4) βουλευτὴς (*Kirchner* AM 1904 244 ί 16/7, *Sundwall* Kl 1909 368 NPA 93· πρβ τῆς αὐτῆς ἴσως οἰκίας ἐν PA 6893), εἰρήσθω δὲ ὅτι δὶς ἐβούλευσε καὶ Ποσείδιππος, 341/0 (IG II 872) καὶ 335/4 (*Kirchner* ἔ. ἄ. σ. 251), πρβ Ἀριστοτ. ΑΠ 62 3.

92 β8. Ἐπιγήθης Ἐροιάδης (Ἱπποθωντίδος)· εἷς μόνος Ἐπιγήθης ἀπαντᾷ Ἀθηναῖος (IG I 447α20, ± 425 πΧ, PA 4823), ἀλλ' ἄδηλον πόθεν τῶν δήμων· διὰ τὸ σπάνιον τοῦ ὀνόματος ἴσως εἶνε τῆς αὐτῆς οἰκίας.

92 β9. Νίκανδρος Μαραθώνιος (Αἰαντίδος). Οὐδεὶς Νίκανδρος ἀπαντᾷ Μαραθώνιος. Οἱ χρόνοι τῶν ἐξ ἀδήλων δήμων Νικάνδρων PA 10677 10678 δὲν συνᾴδουσι τοῖς τοῦ ἐνθάδε Νικάνδρου.

92 β10. Λυσίθεος Εὐωνυμεὺς (Ἐρεχθῆδος). Λυσίθεος οὐδεὶς ἐν τοῖς Εὐωνυμεῦσι φέρεται, πλὴν ἐὰν ἐν IG II 907, δικαστικῷ πινακίῳ τῆς 4ης πΧ ἑκατονταετηρίδος (PA 3619), νοηθῇ ***Λυσι((θέου))*** ἢ ἐὰν ᾖ Εὐωνυμεὺς ὁ περὶ τὸ 323/2 πΧ τριήραρχος Λυσίθεος (IG II 812 γ143, PA 9401). ἴσως τῆς αὐτῆς οἰκίας εἶνε οἱ ἑξῆς δύο Εὐωνυμεῖς: ***Λ]ύ[σα]νδρος Λύσιδος Εὐων*** IG II 986 α37 (ὁ αὐτὸς τῷ ἐν II 2062: ***Λύσανδρος Λύσιδος Εὐωνιμεύς***.

ΡΑ 9288) καὶ *Λυσίθε*(οὕτως, ὡς ἐκ λειψάνων τοῦ ε εἰκάσαι, ἔκειτο)]ος (ἔφηβος τοῦ 306/5 πΧ) *Λυσιμένο*[υς] ²ΙΙ 478$_{γ48}$ (στ. 44 πρβ IG II 2057 *Ἐπιτέλης Διονυσίου*· αὐτ. ἴσως ἔκειτο $_{45}$*Νικογ*(πρβ IG II 2051· ἢ *Σωσιγ* ἢ *Λυσιμ*)]*ένης Σωσι*[*γένους* (ἢ ἄλλως)], $_{46}$[*Φιλόδ*]*ημος* '*Αρχεστράτου* (ἀδελφὸς τοῦ ἐν IG II 2074 Χαιρεστράτου· πρβ IG II 851 2073), $_{47}$*Διονύ*[*σιος* (πρβ IG II 2053 *Διονυσικλῆς Διονυσίου*, 2055 2057), '*Αμεινο*[*κλείδου* ἢ *κλέους* ἢ *κράτους*], $_{53}$[(λχ '*Αρχέ* ἢ *Δημό*)*στ*]*ρατος Εὐκτήμονος* (πρβ II_5 2057ᵇ)· πρβ ΡΑ II σ. 541-3, πρόσθ. *Κ*[*αλλίας* [*Κ*]*αλλίου* [*Εὐ*]*ωνυμεὺς* AJA 1907 308).

92 β11/2. ταμίας Σωτιάδης Ἀχαρνεὺς (Οἰνῆδος). περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ στ. 11 καὶ τοῦ στ. 13 ὅρ. ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σ. 42α.

Ἐν τῷ τοῦ 335/4 βουλευτικῷ καταλόγῳ (*Kirchner* AM 1904 244 [πρβ 248], *Sundwall* Kl 1909 366) ἀναγράφονται ὀνομακλήδην δύο ταμίαι (*ταμίας τῆι βουλῆι*$_{36}$ καὶ *ταμίας τῶν εἰς τὸ ἀνάθημα*$_{37}$), ὡσαύτως δὲ δύο ἐν IG ²II 223 (*βουλῆς ταμίαι*$_{c7}$), πρβ ²II 120 *τοὺς ταμίας* [*τῆ*$_{21}$*ς*] *βουλῆς*. ὁ ταμίας τῶν πρυτάνεων ἐξελέγετο ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐξ αὐτῶν, II 391 431 440 454 456 487, AM 1896$_{434}$, AE 1903 63 (πρβ *Ferguson* AS 70)· ὁ ἐν ²II 678 Νικοκράτης ἦν τῶν τε πρυτάνεων καὶ τῆς βουλῆς ταμίας· ὁ ἐν II 872, καταλόγῳ πρυτάνεων τοῦ 341/0, ταμίας τῆς φυλῆς καὶ πρύτανις Ποσείδιππος ἐγένετο καὶ ὕστερον (335/4, ἐν τῷ προειρημένῳ βουλευτικῷ καταλόγῳ σελ. 251) βουλευτὴς (δὶς ἐβούλευσε καὶ ὁ ἐνθάδε στ. *β7* Θεόδωρος, ἄ. σ. 45, πρβ Ἀριστοτ. ΑΠ 62$_3$).

92 β12. *Σωτι*[*ά*]*δης*. τὸ 5ον γράμμα κεχάρακται ὡς Λ, παραλειφθείσης τῆς ζευγνύσης κεραίας· τὸ 6ον γράμμα εἶνε **δ** ἔχον τὴν βάσιν μικρὸν ἄνωθεν τῶν ἄκρων τῶν σκελῶν κεχαραγμένην.

Σωτιάδης Ἀθηναῖος πρῶτον ἐνθάδε ἀπαντᾷ, ἀλλ' ηὕρηται *Σώτιος* (ΡΑ 9780· πρόσθ. αὐτ. II σ. 483 ὡς 13401ᵃ καὶ ἴσως σ. 604 τοῖς Ποταμίοις), πρβ *Σ*[*ωτιάδας* (IG V_1 3_{10}), *Σ*]*ωτίας* (IG V_2 323_{71}), *Σωτία*, *Σώτιον*, *Σωτίων* (ΡΑ 13402 κέ, *Sundwall* NPA 157), *Σωτάδης* (ΡΑ 13375 κέ 13376ᵃ, *Sundwall* NPA 157, AE 1911 23 β25 [Ἐρετρ.]), *Σώτας* (ΡΑ 13382 κέ., *Sundwall* NPA 157 161, AE 1894 182) *Σωτᾶς*, *Σώτης* (ΡΑ 13399), *Σώτου* (γεν., IG II 445_{16}, *Heberdey* Ephesos II IV [Inschr.] 30_{N40} [σ. 153]), *Σωτῦς* (IG III 1193), *Σώτων* (IG V_1 1437).

92 β13/5. γραμματεὺς Σωκράτης Παιονίδης (Λεωντίδος = 4ης φυλῆς)· Πυθόδηλος Ἁγνούσιος (Ἀκαμαντίδος = 5ης φυλῆς). Σωκράτης οὐδαμοῦ μνημονεύεται Παιονίδης. ὁ ἐνθάδε Σωκράτης δὲν εἶνε ὁ κατὰ πρυτανείαν γραμματεύς· ὁ τοῦ 329/8 ἦν Σωστρατίδης Ἐχφάντου Εὐπυρίδης (Λεωντίδος = 4ης φυλῆς), ὁ δὲ τοῦ 328/7 κατὰ τὸν Φεργυσώνειον νόμον (πρβ ΑΔ 1915 207 κέ) ἦν ἐκ τῆς Ἀκαμαντίδος (= 5ης· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ὁ ἐν IG ²II 354 2/3 19/0 [Ἀνδροκλῆς, ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς αὐτῆς καὶ ὁ γραμματεὺς φυλῆς] καὶ ὁ ἐν IG II 2142 ἴσως εἶνε τῆς αὐτῆς οἰκίας), ὁ δὲ τοῦ 327/6 ἦν Αὐτοκλῆς Φανίου Ἀχαρνεὺς (Οἰνῆδος = 6ης· πρβ *Wilhelm* UDA 231 AM 1914 267). ὁ τοῦ 328/7 κατὰ τὸ ²II 354 ἦν *Πυθόδηλος Πυθοδήλου* $_5$[9 = δημόθεν], ὅτι δὲ τὸ δημόθεν ὀρθῶς ὑπὸ COHarris ἐν *Ferguson* AS 33 40 ἀνεπληρώθη *Ἁγνούσιος* (δὲν δύναται νὰ ἔχῃ γραμματέα τὸν αὐτὸν Ἁγνούσιον καὶ προσνεμηθῇ τῷ 328/7 τὸ II 236 [= ²II 452], ἐν ᾧ καὶ ὁ χῶρος ἀποτρέπει τοῦτο, πλὴν ἐὰν ὑποτεθῇ ἑνὸς γράμματος χάσμα *πρυτανε*[*ίας ἧι Π*□$_3$*υθόδηλος Πυθοδήλ*]*ου Ἁγνούσιος* [*ἐ*]*γρ*[*αμμάτευ*$_4$*εν* -, καὶ συμπρόεδροι ὀνομαστὶ ἀναγράφονται [πρβ ΑΔ 1915 218 κέ]), ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ δημόθεν τοῦ ἐνθάδε Πυθοδήλου (*β15*). οὕτως εἰκάζεται ὅτι ἐπ' Εὐθυκρίτου ὁ μὲν Σωκράτης ἦν ὁ γραμματεὺς τῆς βουλῆς (πρβ στ. 38/9) ἢ τῶν τις ἄλλων τῶν ἐπὶ τοῖς δημοσίοις γράμμασιν (πρβ ΑΔ 1915 202 1916 Π63α), ὁ δὲ Πυθόδηλος ὁ γραμματεὺς ὁ κατὰ πρυτανείαν, ὃς καὶ τελευταῖος ἐνθάδε ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν περὶ τὴν βουλὴν ἀναγράφεται, ἦν δὲ ὁ γραμματεὺς ὁ κατὰ πρυτανείαν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ψηφισμάτων ἀναγραφομένῳ (πρβ IG ²II 120 15 18 22/3, *Kirchner* AM 1904 245[1]). περὶ τοῦ ἐν AM 1904 224 32 (πρβ 245) *γραμματεὺς τῶι δήμωι*, ὅπερ, ἄνευ τοῦ ἄρθρου ὁ κείμενον, ὀρθῶς ἔχει, εἰρήσθω ὅτι ἐν ²II 223 A10 - *καὶ ἀναγ*[*νῶ*]*ναι τόδε τὸ ψήφισμα τὸγ γραμματέα τῶι δήμωι* τὸ *τῶι δήμωι* ἀναφέρεται εἰς τὸ *ἀναγνῶναι* μᾶλλον ἢ εἰς τὸ ἔναρθρον *τὸγ γραμματέα*.

Ὑπὸ τὸ ἐν *β 15* ὄνομα ἐν τῇ 2ᾳ σελίδι μένει δύο

στίχων κενόν, ὃ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐὰν τὸ τελευταῖον τῆς 1ης σελίδος ὄνομα (*α 17*) ἐγράφετο ὡς πρῶτον ἐν ἀρχῇ τῆς 2ας σελίδος.

92 18· *ἐπέδοσαν* ὅρ. ἄ. σ. 42.

92 α 19· Φανόδημος Θυμαιτάδης (Ἱπποθωντίδος)· ὁ γνωστὸς ἀτθιδογράφος («*ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολογίαν*» ΔΑλικαρν. PA A′ 61, *Kirchner* PA 14033), ὑπὲρ οὗ Δημήτριος Εὐκτήμονος Ἀφιδναῖος (ἐνθάδε *β4*) εἶπεν τῷ 332/1 τὸ ἐν Ἀμφιαρείῳ ψήφισμα IG VII 4253 (= SIG 638, ἄ. σ. 45, *BKeil* AM 1895 473 5, πρβ VII 4252 4254, Ἀριστοτ. ΑΠ 54 7, *Preuner* AM 1903 343)· εὔπορος, *Colin* BCH 1896 676, *Sundwall* EB 15 49 65 67.

92 α 20· Δημάδης Παιανιεὺς (Πανδιονίδος)· εἶνε ὁ γνωστὸς ῥήτωρ, ὁ τῷ Δημοσθένει ἡλικιώτης καὶ δημότης καὶ ἀντίπαλος (PA 3263, *Sundwall* EB 22 23 24 28 29 41 49 60 61 65 66)· ἐν Ἀμφιαρείῳ ἀπαντᾷ τιμώμενος τῷ 329/8 μετ᾽ ἄλλων ἐννέα ἀνδρῶν ὅτι *καλῶς καὶ* 15*φιλοτίμως ἐπεμελήθησαν τῆς τε π*16*ομπῆς τῶι Ἀμφιαράωι* - (AE 1891 86 = IG VII 4254 = SIG 639)· εἶπεν δὲ καὶ τῷ 320/9 ψήφισμα (ΑΔ 1915 195 201 211 217 220 222 224).

92 α 21· Πολύευκτος Σφήττιος (Ἀκαμαντίδος)· ὁ γνωστὸς ῥήτωρ, φίλος τοῦ Δημοσθένους («*Πολύευκτος ὁ βέλτιστος ἐκεινοσὶ*» Δημ. Θ′ 72), ἀντίπαλος τοῦ Δημάδου (ἐνθάδε *α20*· PA 11950), πλούσιος (*Sundwall* EB 61)· τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐν γενικῇ πτώσει κατὰ ψήφισμα, ὃ ἴσως τῷ 331/0 εἶπεν ὁ Πολύευκτος, εἶχεν 9 ἢ 10 γράμματα (²II 350 7/8, πρβ ΑΔ 1915 211).

92 α 22· *Εὐ* — Κολλυτεὺς (Αἰγῇδος)· τὰ Κολλυτέων ὀνόματα *Εὐκαδμίδης Εὔφημος Εὐφραῖος* οὐχ ἁρμόττουσιν ἐνθάδε· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον, ὡς μακρότερον ἢ κατὰ τὸν χῶρον, ἀρχήν ἐστιν ἐνθένδε ἀποκεκλειμένον, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον οὐ συμφωνοῦσι τοῖς χρόνοις· διὸ ἀναπληροῦται ἐνθάδε *Εὔ|καδμος*, ἤγουν τὸ ὄνομα τοῦ ἀναγραφέως τοῦ 319/8 (IG ²II 385 κἑ, πρβ *Wilhelm* Jh 1908 82 κἑ, *Sundwall* NPA 77, ΑΔ 1915 198 205).

92 α 23· Κηφισοφῶν Χολαργεὺς (Ἀκαμαντίδος)· εἶνε ὁ Λυσιφῶντος, τιμηθεὶς ἐν Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῇ (IG VII 4254) ἐπὶ Κηφισοφῶντος ἄρχοντος (329/8) μετὰ Φανοδήμου (*α 19*) καὶ Δημάδου (*α 20*).

92 β 19· Ἀριστείδης Ἕρμειος (Ἀκαμαντίδος)· οὐδεὶς ἀπαντᾷ.

92 β 20· Φείδιππος Μυρρινούσιος (Πανδιονίδος)· εἶνε, ὡς εἰκάσαι, ὁ ἐν IG II 575 23 (PA 14159), υἱός, ὡς φαίνεται, Ἀπήμονος τοῦ Φειδίππου (PA 1350)· εἰρήσθω καὶ PA 14157 14157a.

92 β 21· Καλλιτέλης· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι Καλλιτέλης Ἐροιάδης (Ἱπποθωντίδος) ἀπαντᾷ ὡς διαιτητὴς ἐν καταλόγῳ τοῦ 325/4 (IG II 943, PA 8208).

92 β 22· *Καλλικ* —· μνημονευθήτω ἐνθάδε Καλλικράτης, περὶ οὗ ἄ. σ. 43 ἐν τοῖς περὶ τοῦ *α5*.

92 23· Ἀριστίων· ἄδηλον ἂν εἶνε Κολλυτεὺς (Αἰγῇδος· PA 1743) ἢ ἄλλοθεν.

92 24· τοῦ *ϑ* τοῦ *Καλλισ(ϑ)ένης* παρελείφθη ἡ ἐν τῷ κέντρῳ στιγμή· περὶ τοῦ πατρόθεν τοῦ ῥήτορος ὅρ. ἄ. σ. 44α ἐν τοῖς περὶ τοῦ *α11*. ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου μετὰ τὸ [*εἶπεν* ἔμενε τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμάτων κενὸς χῶρος· περὶ τοῦ *εἶπεν* πρβ ΑΔ 1915 212 κἑ.

92 25· τοῦ *ϑ* τοῦ *Εὐ(ϑ)υκράτης* παρελείφθη ἡ ἐν τῷ κέντρῳ στιγμή.

92 25 6· τὰ τρία ὀνόματα ἄνευ τοῦ πατρόθεν κείμενα συνδέονται διὰ τοῦ *καί*, ἐν δὲ στ. *31/2* φέροντα τὸ πατρόθεν κεῖνται ἀσυνδέτως.

92 26· [*ος ἀεὶ*· ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου κατὰ τὴν ἀναπλήρωσιν ταύτην μετὰ τὸ *ἀεὶ* ἔμενε δύο που γραμμάτων κενὸς χῶρος (πρβ στ. 24 29 33 34)· ἄλλως δὲ ἐνδέχεται ἴσως νὰ ἀναπληρωθῇ [*ος ἀεί τε* ἢ [*ος αἰεὶ*, πρβ *ἀεὶ*+*διατελεῖν* SIG [190 1/2] [240 3 πρβ 6] 251 3 (*ἀεὶ δι[ε]τέλει*) 429(*αἰεὶ* = IG II 564 + *Wilhelm* AE 1905 224 AM 1914 179) 13/4 [924 22/4], [OGI 6 3/4 11 3/4], RIG 352 1 2/3 II 16/7 πρβ 470 6/7, [IG ²II 220 16 649 8], *Larfeld* GE³ 366· εἰρήσθω ἐνθάδε ἄλλως καὶ *ἀεὶ - ἀεὶ* AE 1911 27 6· περὶ τοῦ *αἰεὶ* πρβ IG ²II [435 6 (ἢ *ἀεὶ*)] [456 (b 14)] (πρβ ΑΔ 1916 Π70α) [545 20] 551 6 II5 615 b (= SIG 727) 29/0, V1 1119 1 (*αἰέναος*) V2 268 10, SIG 11 (= DI 5727 = *OHoffmann* GD III 173, πρβ *Wilhelm* GGA 1903 773) A6 429 (= IG II 564, ὅρ. ἄ.) 8 13, RIG 1016 A 13 16 25 B 11 (*αἰείμνηστον*), *Meisterhans* GAI 31 33, *Schweizer* GPI 78 158, *Larfeld* II 792.

92 27· τὸ *ν* τῆς δευτέρας λέξεως σφαλεὶς ὁ λιθουργὸς ἐχάραξεν ὡς Η.

92 28 (πρβ 1)· (**ἀ**)ναθήματος. τὸ 1ον **α** δὲν ἔχει ζευγνῦσαν κεραίαν, κεχάρακται δῆλον ὅτι ὡς Λ· τὸ 2ον **α** ἔχει λεπτὴν τὴν κεραίαν, λεπτοτάτην δὲ τὸ 3ον **α**· τὸ **ϑ** δὲν ἔχει ἐν τῷ κέντρῳ στιγμήν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τὸ κέντρον μικρὰν εὐθεῖαν.

92 28· *ἐν Ἀνφιαράου* (πρβ *Ἔνπεδος* $_{α13}$)· στ. 40 *ἐν τῶι ἱερῶι τοῦ Ἀμφιαράου*.

92 31. τὸ 2ον **δ** τῆς πρώτης λέξεως ἀδεξίως κεχαραγμένον, ἡ βάσις δῆλον ὅτι τοῦ γράμματος φέρεται λοξῶς πως πρὸς τὰ δεξιὰ (ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ ἄκρου τοῦ δεξιοῦ σκέλους). περὶ τοῦ *Ἀφιγναῖον* ὅρ. ἄ. σ. 43 ἐν τοῖς περὶ τοῦ *α5*.

92 33. ἀντὶ *αὐτῶν χ* σφαλεὶς ὁ λιθοκόπος ἐχάραξε πρῶτον *αὐτῶι χ*, εἶτα δὲ μετέβαλε τὸ **ι** εἰς **ν** προσχαράξας τὰς δύο γραμμάς, διὸ καὶ τὸ **ν** κεῖται ἐγγύτατα τοῦ **χ**.

92 34. τὸ **τ** τοῦ *στεφάνωι* ἐγγύτατα τοῦ **σ** κεχαραγμένον. ἐν τῷ **ϑ** τοῦ *εὐ(***ϑ***)ύνας* δὲν διακρίνεται στιγμή.

92 34/5· *ἐπὰν τὰς εὐ(ϑ)ύνας* $_{35}$*δῶσιν*· τὸ ψήφισμα ἐγένετο περὶ τὸ τέλος τοῦ 328/7. πρβ IG ²II 354 (= SIG³ 299. *ἐπ[ειδ]ὰν τ[ὰς εὐθύ]*$_{22}$*νας δῶι*) 410$_{35}$ (-*ἐ[π]ειδὰν τὰς εὐθύνας δῶσ[ι]*) 415$_{27}$ (-*ἐπε[ιδ]ὰν τὰς εὐθύνας δῶι*), Δημοσθ. ΚΑ΄ 8 κέ (πρβ Ὑπόθ. Δημοσθ. ΚΒ΄ 590), Αἰσχίν. Β΄ 61, *Ἀρβανιτόπουλος* Εὔθυναι ἀρχόντ. (1900) 18 126. *Kirchner* ἐν IG ²II 223.

92 37. σφαλεὶς ὁ λιθουργὸς ἀντὶ *εὐΕργετή* ἐχάραξεν *εὐΚργετή*.

92 38/9. *τὸν γραμ*$_{39}$*ματέα τῆς βουλῆς*· πρβ ἄ. σ. 46 ἐν τοῖς περὶ τοῦ *β13/5*.

10 4 17

Βασίλειος Λεονάρδος.

Νικοπόλεως ἀνασκαφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1916 33 65)

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Σύνοψις: *χριστιανικὴ βασιλική·* ***Γ΄***) ψηφωτὸν δάπεδον: γ΄) κεντρικοῦ κλίτους ψηφώματα· δ΄) νάρθηκος: 1) Ψ = κεντρικοῦ χώρου· 2) Ω = νοτίας πτέρυγος· 3) α = βορείου πτέρυγος· ε΄) ἐξωνάρθηκος. ***Δ΄***) τεχνικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς χαρακτὴρ τοῦ ψηφωτοῦ διακόσμου.

Ἐξ ὁλοκλήρου τῆς χριστιανικῆς βασιλικῆς Δουμετίου τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ κεντρικοῦ αὐτῆς κλίτους, τοῦ ἄλλως «Καθολικοῦ» καλουμένου, ὑπέστησαν τὴν μεγίστην φθοράν, ἐξ οὗ καὶ ὀλίγα διεσώθησαν, ἰδίως τὰ πρὸς Δ. παρὰ τὴν κεντρικὴν πύλην τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τὰ κατὰ μῆκος τῶν δύο ἐσωτερικῶν στυλοβατῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ παρὰ τὴν εἴσοδον εἶνε καὶ τὰ πολυαριθμότερα καὶ τὰ κάλλιον διατηρηθέντα ἀρχόμεθα τῆς περιγραφῆς ἀπὸ τούτων.

Γ΄ γ΄.

Καὶ ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τὴν μεγάλην πύλην (***εἰκ. 1***$_β$***· 11***) ἐν θέσει γ ὑπάρχει *ἐπιγραφὴ ψηφιδωτή*, μήκους 1 80 καὶ πλ. 0 62, εἰς ὁμηρικὸν ἑξάμετρον ἐκ πέντε στίχων ἀποτελουμένη· τὰ ψηφία εἰσὶν ἐκ βαθυκυάνων (μολυβδοχρόων) ψηφίδων ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους ὕψ. 0 10-0 11. περίπου, χωρίζονται δ' οἱ στίχοι ἀπ' ἀλλήλων δι' ὁριζοντίων ταινιῶν χρώματος ὁμοίου τῶν ψηφίων· τὸ δὲ κείμενον ταύτης ἔχει ὧδε:

+ΛΙΘΟΝΑΠΑϹΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΥΧΑΡΙΝΕΝΘΑΚΕΝΘΑ
ЄΚΘЄΜЄΘΛΩΝΤΟΛΥΠЄΥϹЄΚΑΓΛΑΙΗΝΠΟΡЄΠΑϹΑΝ
ΔΟΥΜЄΤΙΟϹΠЄΡΙΠΥϹΤΟϹΑΜΩΜΗΤΩΝΙЄΡΗΩΝ
ΑΡΧΙЄΡЄΥϹΠΑΝΑΡΙϹΤΟϹΟΛΗϹΠΑΤΡΗϹΜЄΓΑΦЄΓ
ΑΥΤΗΗΠΥΛΗΤΟΥΚΥΔΙΚΑΙΟΙЄΙϹЄΛΘΟΝΤΩΝ
Δ

+Λίθον ἀπαστράπτοντα Θ((εο))ῦ χάριν ἔνθα κ((αὶ)) ἔνθα
ἐκ θεμέθλων τολύπευσε κ((αὶ)) ἀγλαΐην πόρε πᾶσαν
Δουμέτιος περίπυστος, ἀμωμήτων ἱερήων
ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὅλης πάτρης μέγα φέγ[γος.
Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυ((ρίο))υ· δίκαιοι εἰσελθόντων·
δ[-

17 5 17

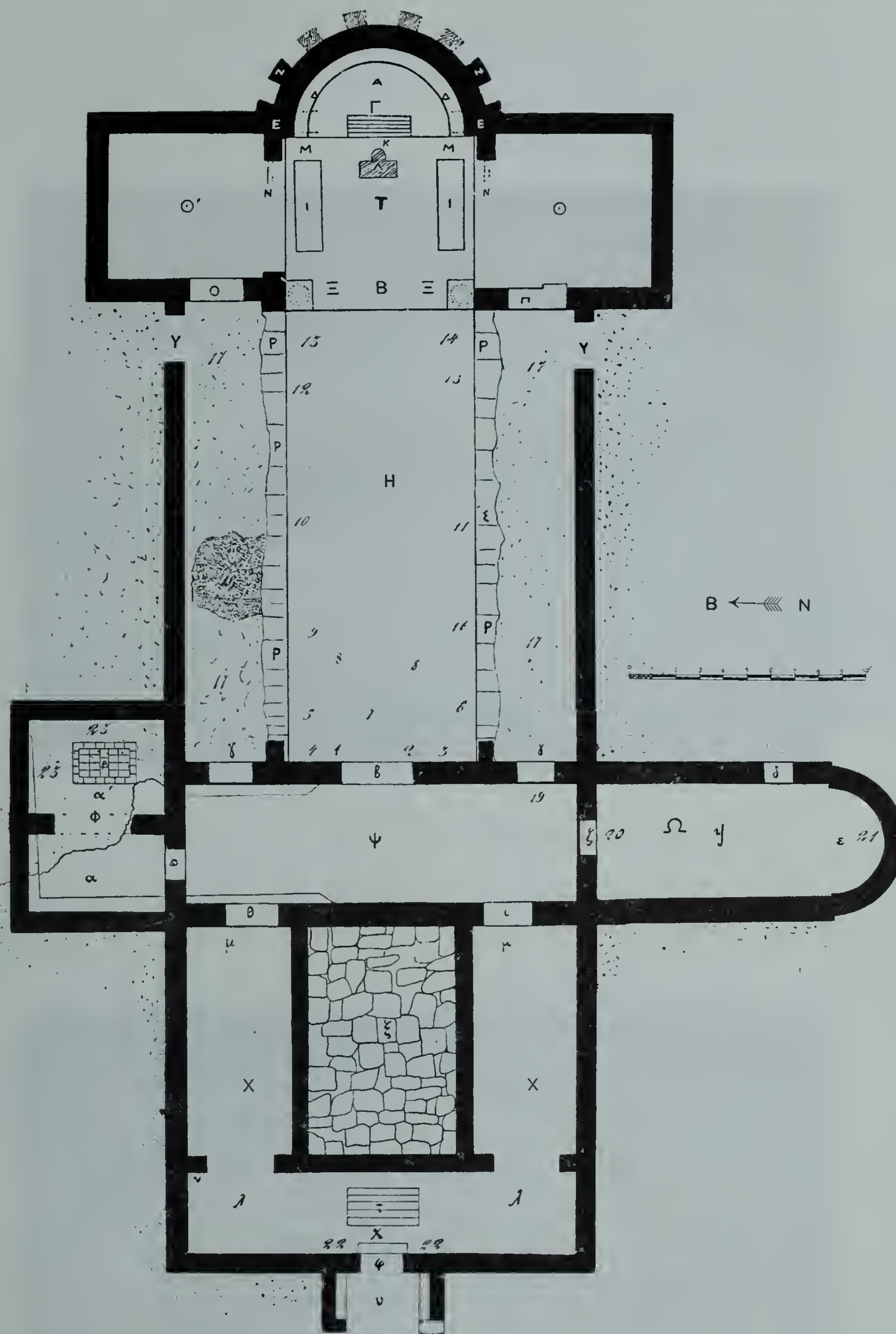

24.

1: χριστιανικῆς βασιλικῆς ἰχνογραφία.

Α σύνθρονον. Β θέσις θυρίδων σωλέας. Γ κλῖμαξ. ΔΔ σῆραγξ ὑπὸ τὸ σύνθρονον. ΕΕ παραστάδες ἁψῖδος. ΖΖΖΖΖΖ ἀντηρίδες ἁψῖδος. Η κεντρικὸν κλίτος. Θ΄Θ πρόθεσις, διακονικόν. ΙΙ βάθρα ἐπὶ τῆς σωλέας. Κ θέσις ἁγίας τραπέζης. Λ ἐγκαίνιον. ΜΜ πλάγιαι εἴσοδοι σωλέας. ΝΝ διάστυλα. ΞΞ βάσεις μεγάλων κιόνων (πεσσῶν). Ο θύρα ἄγουσα ἐκ τῆς προθέσεως εἰς τὸ βόρειον κλίτος. Π θύρα ἄγουσα ἐκ τοῦ διακονικοῦ εἰς τὸ νότιον κλίτος. ΡΡΡΡ στυλοβάται ἐσωτερικῶν κιονοστοιχιῶν. Σ ἀρχαία ἐπιγραφή. Τ σωλέα, ΥΥ πλευρικαὶ θύραι. Φ βόρειος πτέρυξ νάρθηκος. ΧΧ ἐξωνάρθηξ. Ψ κεντρικὸς νάρθηξ. Ω νοτία πτέρυξ νάρθηκος. 24 ἀρχαία δημοσία ὁδός.

αα΄ δυσμικὰ καὶ ἀνατολικὰ δωμάτια βορείου πτέρυγος νάρθηκος. β μεγάλη πύλη καθολικοῦ. γγ πύλαι πλευρικῶν κλιτῶν πρὸς τὸν νάρθηκα. δ θυρὶς νοτίας πτέρυγος νάρθηκος. ζ θύρα νοτίας πτέρυγος νάρθηκος. ϑ ι πύλαι ἄγουσαι ἐκ τοῦ ἐξωνάρθηκος εἰς τὸν νάρθηκα. ξ ὑπαίθριος αὐλὴ (ἄτριον) ἐξωνάρθηκος. π θύρα ἄγουσα ἐκ τοῦ κεντρικοῦ νάρθηκος εἰς τὴν βόρειον πτέρυγα αὐτοῦ. ϱ θεμέλια μνημείου. υ πρόπυλον. φ κυρία πύλη τῆς βασιλικῆς.

Ψηφιδωτά.

1 2 ταώς. 3 4 ἀμφορεῖς καὶ ζῷα. 5 9 10 12 σειρὰ ψηφώματος ἐντὸς κύκλων καὶ ῥόμβων πρὸς Β. 6 16 11 15 ὅμοια πρὸς Ν. 13 14 μεγάλα ψηφώματα. 17 17 18 πλακόστρωτον ἀκανόνιστον. 20 ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή. ε 21 ἀμφορεὺς μετὰ κλήματος καὶ ἐννέα ταώ. λλ μμ 22 22 ψηφώματα ἐξωνάρθηκος. 23 23 ψηφώματα βορείου πτέρυγος νάρθηκος. τ μεγάλη ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε λίαν ἐφθαρμένη ἕνεκα τῆς θέσεως, ἐν ᾗ κεῖται, διότι διὰ τῆς πύλης ταύτης ἀπειράριθμοι ἐπὶ αἰῶνας διῆλθον προσκυνηταί, ὥστε ἐδέησε καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα νὰ ἀνακαινισθῇ ἡ ἐπιγραφή, ὡς ἀποδεικνύουσι πολλὰ ψηφία φέροντα ἴχνη ἐπιδιορθώσεως. Ἡ ἐπιδιόρθωσις μάλιστα αὕτη ἐγένετο ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις διότι καὶ τὸ σχῆμα τῶν στοιχείων ἔν τισι παραλ-

1α: ταῶς.
(Αἱ εἰκόνες 1α-20 ἐγένοντο ἐκ φωτογραφημάτων τῶν μνημείων.)

λάσσει καὶ ἡ ἐπισκευὴ συνετελέσθη ἀπειροκάλως, ὥστε πολλὰ ψηφία μόλις ἀναγινώσκονται, ἰδίως τὰ τοῦ τελευταίου στίχου. Ὅλως ἀνεξήγητα δ᾽ εἶνε τὰ δύο κάτωθεν τούτου ἐν τῷ ἄκρῳ δεξιᾷ ὑπάρχοντα ψηφία Δ\', ὧν τὸ δεύτερον εἶνε κατεστραμμένον καὶ ὅλως δυσδιάκριτον. Τί ποτε ἐδήλου,

2: γέρανος.

ἀγνοῶ, οὐδέποτε δ' ὅμως χρονολογίαν, ὡς εἰκάζει ὁ ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου, ὅστις ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ δημοσιεύσει αὐτοῦ περὶ τῆσδε τῆς βασιλικῆς ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ» ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται περὶ χρονολογίας ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου ἀρχομένης, ἣν ἀνευρίσκει ἐν τοῖς ψηφίοις **ΑΨΜ**. Ἀλλὰ *τρία τοιαῦτα ψηφία δὲν εὑρίσκονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν*, ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονευθέντων. Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσιν, οὐδαμοῦ ὅμως ἀπαντᾷ ἡ λέξις «ἔτους» ἤ τι σχετικόν, ὡς εἴθισται παρὰ Βυζαντίνοις. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον: πῶς ἐξάγει τὸ ἔτος **540**, ἐνῷ τὸ Ψ, ὡς εἶνε πασίγνωστον, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν ἀρ. *700* καὶ ἔχομεν οὕτω τὸ ἔτος *740*, καὶ οὐχὶ *540*, ὅπερ πράγματι θὰ ηὐνόει τὴν ὑπόθεσιν τῆς χρονολογίας τῆς βασιλικῆς Δουμετίου; Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε ἀνυπόστατα καὶ σαθρὰ καὶ ὡς οἱ καλοὶ ἀρχιτέκτονες ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι ὀφείλουσι νὰ κτίζωσιν ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους.

Ἑκατέρωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρίσταται *εἷς ταὼς* μετὰ θαυμαστῆς συμμετρίας διατεθειμένος ***(εἰκ. 1₁ ₂ 1ᵃ)***. Τούτων ἡ διατήρησις εἶνε ἀρίστη, ἔξοχος δὲ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ποικίλου αὐτῶν πτερώματος. Μετὰ δὲ τοὺς ταὼς τούτους ἕπεται ἑκατέρωθεν παρὰ τὸν δυσμικὸν τοῖχον σειρὰ κύκλων καὶ ῥόμβων ἐναλλάξ, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται δεξιόθεν μὲν τῷ εἰσιόντι (πρὸς Ν): *γέρανος* (ἐντὸς κύκλου δμ. 0·55) εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὕψ. 0·42 ***(εἰκ. 2)***, μετὰ τοῦτον δ' *ἀμφορεὺς* (χριστιαν. «κάνθαρος») ὕψ. 0·30 (ἐντὸς ῥόμβου 0·60×0·50), ἀριστερόθεν δὲ τῷ εἰσιόντι (πρὸς Β): *κριὸς* (ἐντὸς κύκλου) *ἀμφορεὺς* (ἐντὸς ῥόμβου), ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ ἀντιστοίχῳ πρὸς Ν, εἶτα (ἐντὸς κύκλου) *κάμηλος* ***(εἰκ. 1₃ ₄)***.

3: ὄρνις.

Καθέτως δὲ πρὸς τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἕπονται ὅμοιαι σειραὶ κύκλων καὶ ῥόμβων ἐναλλὰξ κατὰ μῆκος τῆς βορείου καὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς ὡς ἑξῆς: Πρὸς Ν (ἀπὸ Δ πρὸς Α) *ἰχθῦς μέγας* (ἐντὸς ῥόμ-

4: ἀλεκτρυών.

βου), *πλοχμὸς ποικιλόχρους* (ἐντὸς κύκλου), εἶτα *ὄρνις* (ξυλόκοττα, ἐντὸς ρόμβου) ***(εἰκ. 1₆ 3)***. Μετ' αὐτὸν *μέγας ἰχθῦς* (ἐντὸς κύκλου), εἶτα *ἀλέκτωρ* (ἐντὸς ρόμβου) σχεδὸν ἐξίτηλος. Μετὰ τοῦτον ἕτερος *ἀλέκτωρ* θαυμασίας τέχνης ἐντὸς κύκλου ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν οὐρὰν ***(εἰκ. 1_{16} 4)***, εἶτα πρὸς Α ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ *ὄρνις* (κόττα), ἐντὸς ρόμβου ***(εἰκ. 5)***. Μετὰ ταύτην ἕπεται (ἐντὸς κύ-

5: ὄρνις.

κλου) πτηνὸν ὅμοιον πρὸς τὸν ἀνωτέρω κατὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν *γέρανον*. Οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν κεκυφυῖαν κάτω παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα ὡσεὶ ραμφίζων τι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶνε ὕψ. 0 34, ἔχει δὲ τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας ἐρυθρὰ (βυσσινόχροα). Μετὰ τὸν κύκλον τοῦτον ***(εἰκ. 1_{11})*** τὸ λοιπὸν ψηφιδωτὸν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς εἶνε τελείως κατεστραμμένον· ἐκ μικρῶν δ' ὅμως

6 (εἰς σ. 53δ): ταὼς.

τεμαχίων, ἐνιαχοῦ διασωθέντων, φανερὸν καθίσταται ὅτι ἡ σειρὰ αὕτη τῶν ἐναλλασσομένων κύκλων καὶ ῥόμβων ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ πρὸς Α τέρματος, ὅπου ἄρχεται ἡ περιγραφεῖσα σωλέα. Ἐκεῖ κατὰ τὴν γωνίαν (**εἰκ. 1** $_{15, 14}$) σῴζονται εἰσέτι κύκλοι τινὲς καὶ ῥόμβοι, ἀλλὰ λίαν ἐφθαρμένοι, ἐντὸς δ' ἑνὸς τούτων ***λέων*** μικρός. Ἀλλ' ἐνδοτέρω πρὸς τὸ κέντρον ἀπεκαλύφθη ἓν τῶν θαυμασιωτάτων ψηφιδωτῶν τῆς περικαλλεστάτης ταύτης βασιλικῆς. Τοῦτο ἔχει μῆκος 2 45, πλ.

7 (εἰς σ. 55α): νῆσσαι, ὄρνις κλπ.

δὲ 1 25-30, παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ μέγας ***ἀμφορεὺς*** (κύλιξ ἢ κάνθαρος)[1] ποικιλόχρους, φέρων καθέτους ῥαβδώσεις ἐναλλὰξ ἐρυθρὰς καὶ κυανᾶς, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐκφύονται ἄνωθεν καὶ ἀνακλαδοῦνται εἰς ὁριζοντίους ἕλικας κλάδοι ἀναδενδράδος, ἐξ ἧς κρέμανται βότρυες μετ' ἀκρεμόνων καὶ φύλλων. Ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ κομψοτάτου καὶ μεγάλου τούτου ἀμφορέως ἵστανται δύο μεγαλοπρεπεῖς ***ταῴ*** (**εἰκ. 6**), ὧν τὸ πτέρωμα φέ-

1 Ὁμοιόσχημα ποτήρια (κύλικες, calices), ἐξ ὑάλου συνήθως κατασκευαζόμενα καὶ ὡς εὐχαριστήριοι κύλικες χρησιμοποιούμενα, ἦσαν ἐν χρήσει κατα τοὺς ἀρχαιοτατους χριστιανικοὺς χρόνους. τοιοῦτον δὲ ποτήριον σῴζεται ἐπ· τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ *ἁγ. Βιταλίου ἐν Ραβέννῃ*, ἐν τῷ ὁποίῳ παρίσταται ἡ Ἁγία Τράπεζα καὶ ἐπ' αὐτῆς μεγας τοιοῦτος κάνθαρος ἢ κύλιξ. Ὅμοιον τοῦ Ε' αἰ. ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ κλπ. πρβ *Karl Kaufmann* Handbuch der christlichen Archäologie σ. 589 εἰκ. 237 κἑ.

ρει ἐξόχως ποικίλην διακόσμησιν καὶ οἵτινες ἀνέχοντες τὰς κεφαλὰς πρὸς τἄνω ῥαμφίζουσι τοὺς κρεμαμένους ἐκ τῆς ἀναδενδράδος βότρυς. Δυστυχῶς ἡ εἰκ. 6 ἐλαχίστην παρέχεται ἰδέαν τοῦ

8: δύο ἀλεκτρυόνες.

κάλλους τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου, διότι ἡ φωτογραφία ἐλήφθη προοπτικῶς ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ οὕτω καταστρέφεται ἡ συμμετρία τῆς συνθέσεως.

Ἐξ ἀντιθέτου δὲ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν καὶ

9: ὄρνις.

κατὰ μῆκος τοῦ βορείου στυλοβάτου ἐξελίσσεται ὁμοία πρὸς τὴν μεσημβρινὴν σειρὰ ἐναλλασσομένων *κύκλων* καὶ *ῥόμβων*, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται παντοῖα ζῷα. Ἡ ἀκριβὴς τούτων διάταξις ἐκ Δ πρὸς Α ἔχει ὡς ἑξῆς: *ἑρπετὸν* (ἐντὸς ῥόμβου)· *μελιζάναι* (ἐντὸς κύκλου) [1], *νῆσσα* (ἐντὸς ῥόμ-

1 Ἡ παράστασις *μελιζανῶν* ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ Νικοπόλεως ἀποτελεῖ μοναδικὸν γεγονός, διότι πρώτην φορὰν ἐμφανίζονται αὗται ἐπὶ οὕτως ἀρχαίου μνημείου. Μέχρι τοῦδε οἱ βοτανικοὶ παρεδέχοντο ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς Εὐρώπην περὶ τὸν 16ον αἰ. (πρβ Φυτολογία Π. Γενναδίου λ. *στρύχνος μελιζάναι*).

βου), **νῆσσα** (ἐντὸς κύκλου), **(εἰκ. 1_5 7), ἀλέκτωρ** (ἐντὸς ῥόμβου), **ἀλέκτωρ** (ἐντὸς κύκλου). Οἱ δύο οὗτοι ἀλέκτορες ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ σύμπλεγμα **(εἰκ. 8)**, διότι παρίστανται ἔναντι ἀλλήλων καὶ μεθ' ὁρμῆς ἀντεπιτιθέμενοι. Ὁ καλλιτέχνης ἐξῆρε τὴν ἀντίθεσιν διὰ τῆς παραλλαγῆς τοῦ χρώματος αὐτῶν, διότι τοῦ ἑνὸς τὸ πτέρωμα εἶνε βαθυπράσινον καὶ κυανοῦν, τοῦ δ' ἑτέρου χρυσοειδές.

Μετὰ τοὺς δύο τούτους ἀλέκτορας ἕπεται ῥόμβος (52×64), ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρίστανται **τρεῖς σικυοὶ** (ἀγγούρια), εἶτα περαιτέρω *ὄρνις* (ἐντὸς κύκλου δμ. 053) **(εἰκ. 9)** καὶ τέλος ἐντὸς συνεχομένου ῥόμβου **(εἰκ. 1_{10})** *ἀλέκτωρ*, διότι μετὰ τοῦτον τὸ ἐπίλοιπον ψηφιδωτὸν εἶνε τελείως κατεστραμμένον. Μόνον πάλιν μετὰ κενόν τι διάστημα πρὸς Α **(εἰκ. $1_{12\ 13}$)** ἀναφαίνονται ὀλίγοι τινὲς κύκλοι καὶ ῥόμβοι, ἐντὸς δὲ δύο τούτων διασῴζονται δύο ἄριστα ψηφιδωτά, ἤτοι ἐντὸς τοῦ πρώτου ῥόμβου *μελεαγρὶς νουμιδικὴ* (φραγκόκοττα) περαιτέρω δ' ἐντὸς κύκλου παρδαλὴ *δορκὰς* ἢ μᾶλλον *ἀνθήλωψ* (ἀντιλόπη) μετὰ μελαινῶν καθέτων ῥαβδώσεων ἐπὶ τοῦ σώματος. Τέλος κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν, ἀκριβῶς ἔναντι τῆς ΝΑ, ὅπου σῴζεται τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ψη-

10: ἄμπελος ἐκφυομένη ἐκ μεγάλου ἐν τῷ κέντρῳ ἀμφορέως καὶ ἑκατέρωθεν ταῶς καὶ πέντε ἕτερα πτηνὰ ῥαμφίζοντα τοὺς βότρυς.

φιδωτὸν τῶν δύο ταῶν μετὰ τοῦ ἀμφορέως ἐν τῷ μέσῳ (εἰκ. 6), ἀπεκαλύφθη ὅμοιον σχεδόν, πάρισον δὲ πρὸς ἐκεῖνο, μέγα ψηφιδωτὸν μήκους 175 καὶ πλ. 170 ***(εἰκ. 10).*** Καὶ ἐν αὐτῷ παρίσταται μέγας ἀμφορεὺς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλὰ διαφόρου πως σχήματος, κομψότατος δὲ καὶ χρώματος βαθυκυάνου ἐναλλασσομένου καθέτως πρὸς βαθυπρασίνους ταινίας. Ὁμοίως δ' ἐξ αὐτοῦ ἐκφυόμενοι ἀνακλαδοῦνται ἄνω δύο τεράστιοι κλάδοι ἀναδενδράδος, ἐξ ἧς κρέμανται πολλοὶ βότρυες μετ' ἀμπελοφύλλων. Τοὺς βότρυς τούτους ῥαμφίζουσιν ἔνθεν μὲν δύο μεγαλοπρεπεῖς ταῷ φυσικοῦ μεγέθους, ἑκατέρωθεν τοῦ ἀμφορέως συμμετρικῶς καὶ ἀντωποὶ πρὸς ἀλλήλους ἱστάμενοι, ἔνθεν δὲ παντοῖα πτηνά, ὧν τὰ πλεῖστα ἵπτανται πρὸς τοὺς βότρυς ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ἀναδενδράδος, ἄλλα δὲ στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τοῦ θαυμασίου τούτου ψηφιδωτοῦ, ἐφαμίλλου τὴν τέχνην καὶ τὸ κάλλος πρὸς τὸ ἔναντι πάρισον, κατεστράφη δυστυχῶς τὸ πρὸς Ν τμῆμα, διότι, ὡς ἐκ τῆς ἄκρας συμμετρικότητος εἰκάζω, ἔπρεπε καὶ τὸ δεξιὸν (τὸ πρὸς Ν) μέρος τῆς συνθέσεως ταύτης νὰ ὁμοιάζῃ τελείως πρὸς τὸ ἀριστερόθεν. Πρώτην δὲ φορὰν ἐπὶ ψηφιδωτοῦ τῆς βασιλικῆς ταύτης ἀπαντᾷ τὸ σχῆμα τοῦ ***σταυροῦ***, διότι εὕρηνται δύο τοιοῦτοι ἰσοσκελεῖς ἄνωθεν τῆς ἀναδενδράδος καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ταῶν.

Ἔμπροσθεν δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, εὐθὺς μετὰ τὴν ἄνω περιγραφεῖσαν ἐπιγραφὴν ***(εἰκ. 1_7)*** διεσώθη μέγα τμῆμα ψηφιδωτοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ *κύκλων*, οὓς σχηματίζουσι πολύχρωμοι πλοχμοὶ συμμετρικῶς ἀλληλοσυμπλεκόμενοι (δμ. 045-050). Τὰ χρώματα τῶν πλοχμῶν τούτων εἰσὶ τέσσαρα: κεράμειον, λευκόν, ῥόδινον καὶ κυανοῦν (βαθύ). Μεταξὺ δὲ τῶν κύκλων σχηματίζονται ἐναλλὰξ κατὰ τετράδας *ῥόμβοι*. Καὶ ἐντὸς μὲν τῶν κύκλων παρίστανται παντοῖα ζῷα καὶ φυτά, ἤτοι κατὰ σειράν: *μῆλα, μελιζάναι, ὄρνις, μελινζάναι* ***(εἰκ. 11),*** *ἰχθῦς, ἰχθῦς, μελινζάναι, σταφυλή,* ἐντὸς δὲ τῶν ῥόμβων ἀβακοειδῆ

11: μῆλα, μελιζάναι, πτηνὰ καὶ ἐπιγραφή.

κοσμήματα εἰς σχῆμα σταυροῦ. Περαιτέρω τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο εἶνε κατεστραμμένον τελείως, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ γινώσκῃ τὸ μῆκος αὐτοῦ.

Ἑκατέρωθεν δ' ὅμως κατὰ τὰ πλευρὰ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, πρὸς Ν δηλ. καὶ Β, πλαισιοῦται ὑπὸ ἑτέρων ψηφιδωτῶν, ποικίλων τὴν παράστασιν καὶ εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν διατηρουμένων ***(εἰκ. 1_{88}).*** Καὶ ἐν πρώτοις πλατὺς κυανόχρους *μαίανδρος* περιβάλλει ἑκατέρωθεν τὸ ἀνωτέρω κεντρικὸν ψηφιδωτόν, εἶτα δὲ πρὸς μεσημβρίαν μὲν ἔπεται

ἐπίμηκες, μήκ. (2.60 καὶ πλ. 1.43), ἐν εἴδει εὐρυτάτης ζώνης ἐκτεινόμενον ἀπὸ Α πρὸς Δ ψηφιδωτόν, ἐφ' οὗ παρίσταται θαυμαστὸν *πολύχρωμον κόσμημα* ἐξ ἁλυσιοειδῶς συμπεπλεγμένων κατὰ τὸν συνήθως βυζαντινὸν τρόπον *πλοχμῶν*, σχηματιζόντων κύκλους, ἐντὸς τῶν ὁποίων περικλείονται *σταυροὶ* ἀβακοειδῶς ἐκ πολυχρώμων τετραγωνιδίων ἰσοδομικῶς ἐπαλλήλως συνηρμοσμένων. Οἱ πλοχμοὶ οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ ταινιῶν διαφόρων χρωμάτων, οἷον: ἐρυθροῦ, ἰοειδοῦς καὶ κυανοῦ. Τὸ κόσμημα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐπὶ πλείστων ἀρχαίων βυζαντινῶν μνημείων καὶ ἐπὶ ψηφιδωτῶν, οἷον τοῦ

12 : *δένδρον καρποφόρον (μηλέα) καὶ περὶ αὐτὸ τέσσαρα πτηνά.*

τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κων/πόλει, τῆς Ἁγίας Κωνσταντίας ἐν Ρώμῃ κλπ ὡς καὶ ἐπὶ *χυμευτῶν* ἔργων (σμάλτων)· πρβ τὰ θαυμαστὰ τοιαῦτα χυμευτὰ μικροτεχνήματα· οἷον ἐγκόλπια, σταυροὺς κλπ, τὰ ἐκ Καυκάσου καὶ ἀλλαχόθεν προερχόμενα. Μετὰ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο κόσμημα ἕπεται πρὸς Ν ἡ σειρὰ τῶν κύκλων καὶ ῥόμβων, οἵτινες, ὡς περιεγράψαμεν ἀνωτέρω, κλείουσι πρὸς νότον τὸ κεντρικὸν κλίτος.

Ἀντιθέτως δὲ πρὸς βορρᾶν μετὰ τὸν μαίανδρον ὑπῆρχε ψηφιδωτόν, ὅπερ τέλεον σχεδὸν ἐξηφανίσθη. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων ὅμως διασωθέν-

των ἰχνῶν ἀποδείκνυται ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ὁμοιόσχημον πρὸς τὸ ἔναντι πάρισον ἐκ πλοχμῶν, ὅπερ προηγουμένως περιεγράψαμεν. Ἀνωτέρω δὲ τούτου πρὸς Α (**εἰκ. 1_9**) διεσώθη ἱκανῶς μέγα ψηφιδωτόν, ἐφ' οὗ παρίσταται ***καρποφόρον δένδρον***, πιθανῶς μηλέα, ἧς ἐπὶ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα καθίπτανται ᾠδικὰ πτηνὰ ραμφίζοντα (**εἰκ. 12**). Τὰ πτηνὰ ταῦτά εἰσι σχετικῶς εὐμεγέθη, ἵπτανται δὲ δύο ἑκατέρωθεν ἄνω καὶ κάτω τοῦ δένδρου, οὗ παρὰ τοὺς πόδας βόσκουσι χῆνες, νῆσσαι καὶ πέρδικες ἴσως.

δ') Ψηφιδωτὸν νάρθηκος.

Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς Δουμετίου εἶνε ἓν τῶν θαυμασιωτάτων τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς τέχνης, καταλαμβάνει δὲ ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τούτου, ἤτοι ἐκτείνεται εἰς μῆκος μὲν 33 μ., εἰς πλάτος δὲ 4 50, ἀλλαχοῦ δ' εἰς τὸ διπλάσιον σχεδόν. Ἐκ τούτου κατανοεῖ ἕκαστος τὴν ἐπιβολήν, τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ ἀπαράμιλλον κάλλος τοῦ παμμεγίστου τούτου τάπητος, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου ἀναπαρίσταται ὁλόκληρος ἐν μικρογραφίᾳ ἡ Δημιουργία, διότι ἐντὸς τῶν συμμετρικῶν κύκλων, ῥόμβων καὶ τετραγώνων, εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ νάρθηκος, ἀναπαρίστανται μετὰ ἐξαισίας τέχνης καὶ ἀκριβείας ἑκατοντάδες ζώων, πτηνῶν, ἑρπετῶν, φυτῶν, καρπῶν καὶ ἀνθέων. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς ὁλοκλήρου τοῦ μοναδικοῦ τούτου ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ δωματίου.

1) Κεντρικὸν δωμάτιον (εἰκ. 1ψ).

Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ δωματίου τούτου ἔχει μῆκος μὲν 17 20, πλ. δὲ 4 50, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς κοσμημάτων καὶ παραστάσεων. Ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τοὺς τέσσαρας πέριξ τοίχους διαθέει τὴν αἴθουσαν βαθυκύανος ***σπειρομαίανδρος*** πλ. 0 30, εἶτα μετὰ τοῦτον ἕπεται καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς τεράστιος ***πλοχμὸς*** πλ. 0 60, σχηματιζόμενος ἐκ τεσσάρων πλατυτάτων πολυχρώμων ταινιῶν, (ἰόχρου, κυανῆς, κεραμοχρόου καὶ ὑποκιτρίνης), αἵτινες ἀλληλοσυμπλέκονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἐν εἴδει τροχῶν, ἐξ οὗ καὶ *σύριος τροχὸς* (rota syrica) τὸ ὡραῖον τοῦτο κόσμημα καλεῖται.

Ἐντὸς τοῦ περικαλλεστάτου καὶ μεγαλοπρεποῦς τούτου πλαισίου περιλαμβάνεται ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν ψηφιδωτὸν εἰς μῆκος 16 30 καὶ πλ. 2 80. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ συμπεπλεγμένων ***πολυχρώμων πλοχμῶν***, οἵτινες σχηματίζουσιν ἐναλλὰξ ***κύκλους καὶ ῥόμβους*** (**εἰκ. 13** καὶ **14**). Καὶ

13: ζῷα, πτηνά, φυτά, καρποὶ κλπ.

αἱ μὲν διάμετροι τῶν κύκλων εἶνε 0 40, ὁμοίου δὲ περίπου μεγέθους (0 40×0 45) εἶνε καὶ οἱ ῥόμβοι, ὧν αἱ τέσσαρες πλευραὶ εἶνε καμπύλαι, κυρταὶ μᾶλλον, διότι ἕκαστος ῥόμβος σχηματίζεται ἐκ τεσσάρων ἁλυσιοειδῶς ἀλληλοπλόκων κύκλων. Ἐκτὸς δὲ τῶν ῥόμβων καὶ τῶν κύκλων σχηματίζονται καὶ μικροὶ κύκλοι ὡς κρίκοι ἁλύσεως κατὰ τὴν χειαστὶ συμπλοκὴν τοῦ ἑνὸς κύκλου πρὸς τὸν ἕτερον· τῶν κρίκων τούτων ἡ ἐξωτερικὴ διάμετρος εἶνε 0 21. Τέλος τὸ πλάτος τῆς τοὺς πλοχμοὺς ἀποτελούσης ζώνης εἶνε 0 10.

Τὰ δὲ χρώματα τἀποτελοῦντα τὴν ζώνην ταύτην εἰσίν: ***μολυβδόχρουν, λευκόν, κεραμόχρουν*** καὶ ***ῥόδινον***. Καὶ ἐντὸς μὲν τῶν κύκλων παρίστανται παντοῖα ζῷα, πτηνά, ἑρπετά, ἰχθύες, φυτά, καρποί, ἄνθη κλπ, ἅτινα παρακατιόντες λεπτομερῶς θὰ περιγράψωμεν, ἐντὸς δὲ τῶν ῥόμβων πολύχρωμος ***πλοχμὸς*** συμπεπλεγμένος σταυροειδῶς ἐν εἴδει δεσμοῦ (κόμβου) κατὰ σχῆμα λίαν σύνηθες παρὰ Βυζαντίνοις. Ἐντὸς δὲ τῶν τριγωνικῶν κενῶν, ἅτινα σχηματίζουσιν οἱ κύκλοι κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς, καθ' ἃς ἐφάπτονται τῆς

περιθεούσης τὴν αἴθουσαν ζώνης τῶν «συρίων τροχῶν», παρίστανται *πυραμίδες* ἀποτελούμεναι ἐξ ἀβακίων μετ' ἐναλλασσομένων χρωμάτων. Τοιουτοτρόπως ὁ καλλιτέχνης τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ψηφιδωτοῦ δὲν ἀφῆκεν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον κενὸν ἄνευ διακοσμήσεως, ἐκ τούτου δὲ παράγεται ἔξοχός τις καὶ ὑπέροχος ἁρμονία, ἥτις καθηδύνει τὸ ὄμμα καὶ γοητεύει τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ. Αἱ δὲ

14: ζῷα, πτηνά, ἄνθη, καρποὶ κλπ.

ἐντὸς τῶν κύκλων παραστάσεις ζῴων, φυτῶν κλπ., ἀνερχόμεναι τὸ ὅλον εἰς *ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ*, ἔχουσιν ὧδε (τέσσαρες ἐπὶ τῆς σειρᾶς ἑκάστης)·

ἀπὸ τῆς ΝΑ γωνίας ***(εἰκ. 1₁₉)***:

1) *πέρδιξ*, 2) *ἄνθη*, 3) *πτηνόν*, 4) *ἀβακωτὸς ῥόμβος*,
5) *ἰχθῦς*, 6) *πελαργός*, 7) *μελιζάναι*, 8) *νῆσσα* (;),
9) *ὄρνις*, 10) *ἄνθη*, 11) *νῆσσα* (;), 12) *πελεκάν* (;),
13) *πέρδιξ*, 14) *πτηνόν*, 15) *ῥόδαξ*, 16) *πτηνόν*,
17) *ἀπίδια* (;) 18) *πτηνόν*, 19) *ἄνθη*, 20) *πτηνόν*,
21) *νῆσσα* (;), 22) *κόσμημα*, 23) *νῆσσα*, 24) *πτηνόν*,
25) *πέρδιξ*, 26) *κληματόφυλλον*, 27) (ἐξίτηλος), 28) *χήν*,
29) *ὄρνις*, 30) *ἄνθη*, 31) *ἰχθῦς*, 32) *πτηνόν*,
33) *κληματόφυλλον*, 34) *πέρδιξ*, 35) *βότρυς*, 36) *πτηνόν*,
37) *ἀπίδια*, 38) *πτηνόν*, 39) *ἰχθῦς*, 40) *πτηνόν*,
41) *νῆσσα*, 42) *ἰχθῦς*, 43) *πτηνόν*, 44) *νῆσσα*,
45) *ὄρνις*, 46) *βότρυς*, 47) *χήν*, 48) *πέρδιξ* (;)
49) *πτηνόν*, 50) *ἀλέκτωρ*, 51) *ἀλέκτωρ*, 52) *πέρδιξ*,
53) *ἰχθῦς*, 54) *πτηνόν*, 55) *ἰχθῦς*, 56) *νῆσσα*,
57) *πτηνόν*, 58) *λαγωός*, 59) *νῆσσα*, 60) *λαγωός*,
61) *πτηνόν*, 62) *ἄνθη*, 63) *χήν*, 64) *νῆσσα*,
65) *πελαργός*, 66) (ἐξίτηλος), 67) *ἄνθη*, 68) (ἐξίτηλος),
69) (ἐξίτηλος), 70) *λαγωός*, 71) *νῆσσα*, 72) *σηπία*,
73) *χήν*, 74) *νῆσσα*, 75) *σηπία*, 76) *φοινικόπτερος*,
77) *νῆσσα*, 78) *ἄνθη*, 79) *χαραδριός* (;), 80) *ἄνθη*,
81) *νῆσσα*, 82) *μελινζάναι*, 83) *σικυοὶ* (ἀγγουράκια), 84) *χήν*,
85) *ἄνθη*, 86) *πτηνόν*, 87) *πελαργός*, 88) *σηπία*.

Πᾶσαι αὗται αἱ παραστάσεις εἰσὶ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ ἀκριβείας πεποιημέναι, ἐὰν δὲ ἐν πολλαῖς παραστάσεσι πτηνῶν δὲν ὁρίζεται τὸ γένος καὶ εἶδος αὐτῶν, τοῦτο συνέβη, διότι ἔνθεν μὲν δὲν εὗρον τὸν ἀπαιτούμενον ὑλικὸν χρόνον, ὅπως ἰδίᾳ ἕκαστον τούτων μελετήσω, ἔνθεν δὲ στεροῦμαι καὶ τῶν εἰδικῶν ζῳολογικῶν γνώσεων, ἃς μόνον ἐπιστήμων ζῳολόγος δόκιμος κατέχει. Καὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἔτι μνημονευομένων πτηνῶν, οἷον χηνῶν, χαραδριῶν, νησσῶν κλπ, δὲν δύναμαι νὰ

εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι ἀληθῶς διέκρινα τὸ εἶδος τούτων. Ἂς ληφθῇ δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ διατήρησις τῶν ψηφιδωτῶν τούτων δὲν εἶνε πολὺ καλή. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Πλείστων ἔχουσιν ἐξαφανισθῇ ἱκαναὶ ψηφῖδες, ὑπάρχουσι δὲ τοσαῦται ῥωγμαὶ ἐπ' αὐτῶν, ὥστε τὸ διάγραμμα εἶνε πολλάκις ἀμφίβολον. Παρ' ὅλα ταῦτα δ' ὅμως ἡ σπουδαιότης τῶν παραστάσεων τούτων εἶνε μεγίστη οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ αὐστηρῶς ζωολογικήν, διότι ἡ μελέτη τῶν πτηνῶν καὶ ἐν γένει τῶν ζώων ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς Δουμετίου δύναται νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἐὰν μέχρι τοῦδε εἴχομεν φιλολογικὰς καὶ μνημειακὰς πηγὰς περὶ τούτων, ἀλλ' οὐδέποτε κατείχομεν τοσοῦτον πλουσίαν καὶ τελείαν ἀπεικόνισιν ἑκατοντάδων εἰδῶν ἐξ αὐτῶν. Τὸ ψηφιδωτὸν Νικοπόλεως εἶνε μία ἀληθὴς *εἰκονογραφημένη ζῳολογία*.

2) Νοτία πτέρυξ νάρθηκος (εἰκ. 1Ω).

Ἡ πτέρυξ αὕτη (ΑΕ 1916 40, εἰκ. 3Ω) ἔχει, ὡς εἴδομεν, μῆκος 11 93 καὶ πλ. 4 50, ὁλόκληρος δ' ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐμβαδοῦ τούτου καλύπτεται ὑπὸ λαμπροτάτου ψηφιδωτοῦ, ὅπερ διὰ τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὑπέροχον ἔμπνευσιν δὲν ὑπολείπεται οὐδενὸς τῶν προηγουμένων. Ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησις τούτου εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἀρίστη, διότι διετηρήθη ὁλόκληρον καὶ εἰς ἀκέραιον, ἐκτὸς

15: ζῷα, φυτά, καρποὶ καὶ ἐπιγραφή, πέριξ δὲ πλουσιώτατον πλαίσιον ἐκ κισσοῦ, πλοχμοῦ καὶ σπειρομαιάνδρου.

πολυαρίθμων ῥωγμῶν, αἵτινες διασχίζουσι τοῦτο πολλαχῶς καὶ διακόπτουσιν ἐνιαχοῦ τὴν συνοχήν, χωρὶς ὅμως νὰ μειῶσι τὴν ἐκ τοῦ συνόλου ἐκτύπωσιν. Αἱ ῥωγμαὶ αὗται βεβαίως εἰσὶ λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ ψηφιδωτόν, ἐὰν δὲ δὲν ληφθῇ ταχεῖα μέριμνα πρὸς ἔμφραξιν αὐτῶν, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὰ μοναδικὰ ταῦτα μνημεῖα θὰ ἐξαφανισθῶσιν.

Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο, ὡς τὰ προηγούμενα, πλαισιοῦται ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων κοσμητικῶν ταινιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι πλουσιώτατον καὶ μεγαλοπρεπὲς πλαίσιον. Ἤδη εὐθὺς παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν πέριξ τοίχων διαθέει τοῦτο βαθυκύανος *σπειρομαίανδρος* πλ. 0 24. Μόνον πρὸς Ν, ἀντὶ οὗτος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἡμικυκλικὸν σχῆμα τῆς ἀψῖδος, κάμπτει κατ' ὀρθὴν γωνίαν ὡς ὑποτείνουσα τοῦ τόξου, σχηματιζομένου οὕτω ἑνὸς παμμεγίστου ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου μήκους μὲν 9 83 πλάτους δὲ 4 50. Ὁ σπειρομαίανδρος οὗτος **(εἰκ. 15)** περιορίζεται κάτωθεν ὑπὸ διπλῆς στενῆς ται-

νίας. Μετὰ ταύτην δὲ ἕπεται πλατυτάτη ζώνη (πλ. 0 55) ἀποτελουμένη ἐκ τριπλῆς σειρᾶς πλοχμῶν, ἀλυσιοειδῶς συμπεπλεγμένων καθ' οἷον σχῆμα καὶ οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες ἐν τῷ κεν-

16: πτηνά, ἰχθύες, καρποί, ἄνθη· πέριξ τριπλοῦς πλοχμὸς καὶ παρὰ τοὺς τοίχους σπειρομαίανδρος.

τρικῷ κλίτει τοῦ ναοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πλοχμοὶ οὗτοί εἰσι πολύχρωμοι, διότι εἶνε σύνθετοι ἐκ τριῶν παραλλήλων ταινιῶν διαφόρου χρώματος, οἷον λευκοῦ, κεραμεοῦ καὶ κυανοῦ. Τέλος μετὰ τὴν

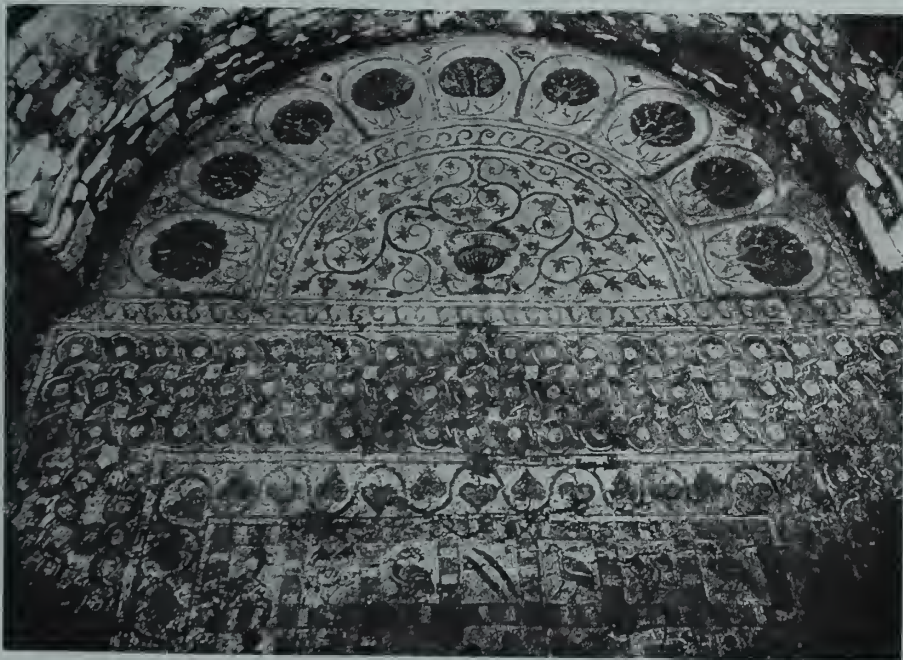

17: ἐν τῷ κέντρῳ ἀμφορεύς, ἐξ οὗ ἐκφύεται διακλαδουμένη πέριξ ἄμπελος μετὰ βοτρύων, οὓς ῥαμφίζουσι πτηνά· περὶ ταύτην ἐν ἡμικυκλίῳ ἐννέα ταῴ.

ζώνην ταύτην ἀκολουθεῖ ἑτέρα στενωτέρα, πλ. 0 30 περίπου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐξελίσσεται θαυμάσιος κισσός, οὗ τὰ φύλλα εἰσὶν ἐναλλὰξ ἀντιστρόφως διατεθειμένα, τὰ μὲν δηλ. πρὸς τὰ ἄνω,

τὰ δὲ πρὸς τὰ κάτω· τὸ χρῶμα τούτων εἶνε βαθὺ κυανοῦν.

Ἐντὸς τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου πλαισίου περιλαμβάνεται, ὡσεὶ μέγιστος πίναξ, *ὀρθογώνιον τετράπλευρον*, μήκ. 7 12 καὶ πλ. 2 26, διαιρούμενον διὰ ταινιῶν εἰς *πολυπληθῆ τετραγωνίδια*, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται πολυπληθῆ πτηνά, ἑρπετά, ζῷα ἄλλα διάφορα, εἶτα φυτά, ἄνθη, καρποὶ κλπ. Καὶ ζῶναι ἢ ταινίαι τοιαῦται ὑπάρχουσι καθέτως μὲν *ἑπτά*, ὁριζοντίως δὲ *εἴκοσι καὶ μία*, ὥστε σχηματίζονται ἐκ τῆς διασταυρώσεως τούτων *ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἑπτὰ* τετραγωνίδια καὶ ἰσάριθμοι ἐντὸς τούτων παραστάσεις. Καὶ αἱ μὲν ζῶναι αὗται ἔχουσι πλ. 0 10 καὶ χρῶμα ἐναλλὰξ κεραμόχρουν, λευκὸν καὶ βαθὺ κυανοῦν κατὰ τετραγωνίδια ἀβακοειδῶς διατεθειμένα, τὰ δὲ τετράγωνα τὰ σχηματιζόμενα ὑπ' αὐτῶν ἔχουσι πλ. καθ' ἑκάστην πλευρὰν 0 23. Αἱ ἐντὸς δὲ τῶν τετραγώνων τούτων παραστάσεις (ἀπὸ τῆς ΝΑ γωνίας καὶ ἑξῆς) ἔχουσιν ὧδε ***(εἰκ. 15-17)***:

1) *πτηνόν*, 2) *ἄνθος*, 3) *πτηνόν*, 4) *σικυοί*, 5) *πέρδιξ*, 6) *ἄνθη*, 7) *νῆσσα*, 8) *βότρυς*, 9) *νῆσσα*, 10) *ἀπίδια*, 11) *ἀλέκτωρ*, 12) *ἀλέκτωρ*, 13) *βότρυς*, 14) *πτηνόν*, 15) *πτηνόν*, 16) *πτηνόν*, 17) *ἰχθῦς*, 18) *πτηνόν*, 19) *σικυοί*, 20) *πτηνόν*, 21) *ὑδροπέπων*, 22) *ὑδροπέπων*, 23) *ἄνθος*, 24) *πτηνόν*, 25) *λαγωός*, 26) *κλαδίσκος*, 27) *λαγωός*, 28) *πτηνόν*, 29) *σηπία*, 30) *ἀπίδια*, 31) *βότρυς*, 32) *ἀμπελόφυλλον*, 33) *πέρδιξ*, 34) *σικυοί*, 35) *ἀπίδια*, 36) *κίτρον*, 37) *πελαργός*, 38) *λαγωός*, 39) *λαγωός*, 40) *ἀστακός*, 41) *πτηνόν*, 42) *ἄνθος*, 43) *σηπία*, 44) *γαρίς*, 45) *πῖνα*, 46) *πτηνόν*, 47) *ἰχθῦς*, 48) *ἀστακός*, 49) *σηπία*, 50) *σικυοί*, 51) *ἄνθος*, 52) *πτηνόν*, 53) *χρυσοῦν κύπελλον* ***(εἰκ. 1_ψ)***, 54) *ἀπίδια*, 55) *πτηνόν*, 56) *ὑδροπέπων*, 57) *κόσμημα*, 58) *ὅμοιον*, 59) *ὅμοιον*, 60) *ὅμοιον*, 61) *ὅμοιον*, 62) *ὅμοιον*, 63) *ὅμοιον*, 64) *πλοχμός*, 65) *ὅμοιος*, 66) *ὅμοιος*, 67) *ὅμοιος*, 68) *ὅμοιος*, 69) *ὅμοιος*, 70) *ὅμοιος*, 71) *πτηνόν*, 72) *σικυοί*, 73) *νῆσσα*, 74) *ἀπίδια*, 75) *πτηνόν*, 76) *σικυοί*, 77) *κόσμημα*, 78) *χήν*, 79) *ἰχθῦς*, 80) *κόσμημα*, 81) *πτηνόν*, 82) *πλοχμός*, 83) *ἰχθῦς*, 84) *νῆσσα*, 85) *κόσμημα*, 86) *ἰχθῦς*, 87) *σικυοί*, 88) *πτηνόν*, 89) *ἀπίδια*, 90) *κόσμημα*, 91) *ἀστακός*, 92) *πτηνόν*, 93) *πλοχμός*, 94) *ἄνθος*, 95) *σηπία*, 96) *νῆσσα*, 97) *φύλλον κισσοῦ*, 98) *ἀπίδια*, 99) *κόσμημα*, 100) *σικυοί*, 101) *ἄνθος*, 102) *πτηνόν*, 103) *σικυοί*, 104) *κόσμημα*, 105) *πλοχμός*, 106) *κόσμημα*, 107) *χήν*, 108) *λαγωός*, 109) *λαγωός*, 110) *ἄνθος*, 111) *ζῷον θαλάσσιον*, 112) *ἀπίδια*, 113) *πτηνόν*, 114) *ἀστακός*, 115) *θάμνος*, 116) *σηπία*, 117) *ἀπίδια*, 118) *κόσμημα*, 119) *νῆσσα*, 120) *ἄνθος*, 121) *ἀστακός*, 122) *ἰχθῦς*, 123) *ἀπίδια*, 124) *νῆσσα*, 125) *ἀστακός*, 126) *σικυοί*, 127) *κόσμημα*, 128) *σηπία*, 129) *χήν*, 130) *δύο πτηνά*, 131) *ἀλέκτωρ*, 132) *ἄνθος*, 133) *ἄνθος*, 134 *πτηνόν*, 135) *κόσμημα*, 136) *νῆσσα*, 137) *κόσμημα*, 138) *πτηνόν*, 139) *ἀπίδια*, 140) *πτηνόν*, 141) *σικυοί*, 142) *νῆσσα*, 143) *ἄνθος*, 144) *πελαργός*, 145) *ἀστακός*, 146) *ἰχθῦς*, 147) *σηπία*.

Κάτωθεν τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ποικιλωτάτου ψηφιδωτοῦ χωριζομένη ἀπὸ τούτου διὰ διπλῆς ζώνης, εὑρίσκεται *ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή*, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος ἀπὸ Α πρὸς Δ ***(εἰκ. 1_{20})*** καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν οὐδὸν τῆς θύρας τῆς μεσημβρ. ταύτης πτέρυγος τοῦ νάρθηκος ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐδοῦ ἀπέχει 1 25. Ἡ δ' ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν τοίχων ἀπόστασις εἶνε 1 30. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι γεγραμμένη διὰ *ψηφίων βυζαντινῶν* τοῦ τύπου τῶν προηγουμένων, ἀποτελεῖται δ' ἐκ τεσσάρων στίχων, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν, περιβαλλομένη πέριξ ἐπίσης ὑπὸ ἐρυθρᾶς γραμμῆς ἐν εἴδει πλαισίου. Οἱ στίχοι ταύτης εἰσὶν εἰς *δακτυλικὸν ἑξάμετρον*, τὰ δὲ γράμματά εἰσι χρώματος βαθέος κυανοῦ ἐπὶ λευκοῦ ἐδάφους, ὕψους περίπου 0 11. Καὶ τὸ

μὲν μῆκος ταύτης εἶνε 1 92, τὸ δὲ πλ. 0 49, ἔχει δὲ ὧδε:

+ΟΙΚΟΝΑΠΑCΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΥΧΑΡΙΝЄΝΘΑΚЄΝ	ΘΑ
ΔΗΜΑΤΟΚΑΙΚΟCΜΗCЄΚΑΙΑΓΛΑΙΗΝΠΟΡЄΠΑC	ΑΝ
ΔΟΥΜЄΤΙΟCΠЄΡΙΠΥCΤΟCΑΜΩΜΗΤΩΝΙЄΡΗΩΝ	И
ΑΡΧΙЄΡЄΥCΠΑΝΑΡΙCΤΟCΟΛΗCΠΑΤΡΗCΜЄΓΑΦЄ	ΓΟ

+ οἶκον ἀπαστράπτοντα θ((εο))ῦ χάριν ἔνθα κ((αὶ)) ἔνθα
δήματο καὶ κόσμησε καὶ ἀγλαΐην πόρε πᾶσαν
Δουμέτιος περίπυστος ἀμωμήτων ἱερήων
ἀρχιερεὺς πανάριστος, ὅλης πάτρης μέγα φένγο[ς.

Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διαπιστοῦται τὸ τρίτον ἤδη ὅτι ἱδρυτὴς καὶ διακοσμητὴς τοῦ λαμπροτάτου τούτου ναοῦ ἦν ὁ ἀρχιερεὺς Δουμέτιος.

Ἀλλ' ἡ κορωνὶς τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ὅλου νάρθηκος εἶνε τὸ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ πρὸς Ν, ὅπου ἡ πτέρυξ αὕτη ἀπολήγει εἰς *ἀψῖδα*, ἧς ἡ κατακόρυφος ἐπὶ τῆς ὑποτεινούσης τὸ τόξον αὐτῆς ἀκτὶς (τὸ βέλος) εἶνε 2,10 (***εἰκ. 1_{21}***). Ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τούτῳ τμήματι τοῦ δαπέδου παρίστανται εὐθὺς μὲν παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ τοίχου ῥιπιδοειδῶς διατεταγμένοι *ἐννέα ταῷ* μετ' ἀναπεπταμένου εἰς τέλειον κύκλον πτερώματος ἱστάμενοι πάντες ὑπὸ *ἀψῖδας* στηριζομένας ἐπὶ κιονίσκων, ὥστε ἕκαστος ταὼς ἵσταται ὑπὸ μίαν ἀψῖδα, ἐνῷ κάτωθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ πληροῖ τὸ κενὸν κλάδος φυτοῦ ἄνευ φύλλων· ἐν δὲ ταῖς γωνίαις ἄνωθεν μεταξὺ τῶν τόξων τῶν ἀψίδων ἀπεικονίζονται ἐναλλὰξ πτηνὰ καὶ φυτά (***εἰκ. 18-19***). Τὸ πτέρωμα τῶν ταῶν εἶνε ἐξόχως ἁρμονικόν, ὁ δὲ καλλιτέχνης ἔγνω μετὰ μοναδικῆς τέχνης νὰ συνδυάσῃ τοὺς χρωματισμούς, ποικίλλων τούτους ἅμα, ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ νὰ καταθέλγηται

18: ἐν τῷ μέσῳ ἀμφορεύς, ἐξ οὗ ἐκφύεται διακλαδούμενον ἑκατέρωθεν καὶ ἄνω κλῆμα ἀμπέλου μετὰ βοτρύων, ὃν ῥαμφίζουσι πτηνά.

19: ταὼς (τῆς ἀψῖδος).

ὑπὸ τῆς ποικιλίας τούτων. Οὕτως ἐνιαχοῦ τὰ πτερὰ ἔχουσι ἔνθεν μὲν βαθὺ κυανοῦν, ἔνθεν δὲ βαθὺ πράσινον χρῶμα μετὰ πορφυρῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλοτε δὲ πάλιν τινὰ τῶν πτερῶν εἰσι πορφυρᾶ, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ σμαράγδινοι. Ἡ αὐτὴ ποικιλία καὶ ἁρμονία ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν κιονίσκων καὶ τῶν ἄνωθεν τῶν ἀψίδων πτηνῶν καὶ ἀνθέων.

Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τοῦ ἡμικυκλίου **(εἰκ. 1ε)** παρίσταται μεγαλοπρεπὴς καὶ κομψότατος *ἀμφορεὺς* μετὰ πολυχρώμων ῥαβδώσεων ἐπὶ τῆς γαστρὸς καὶ λίαν ἀναπεπταμένου στομίου, ἐξ οὗ ἐκφύονται *δύο γιγάντειοι κλάδοι ἀμπέλου* (ἀναδενδράδες), οἵτινες διακλαδοῦνται ἑκατέρωθεν εἰς ὡραιοτάτους ἑλιγμοὺς πληροῦντες ὁλόκληρον τὸν κενὸν πέριξ τοῦ ἀμφορέως χῶρον μετὰ τῶν πολυπληθῶν φύλλων καὶ βοτρύων, οἵτινες κρέμανται ἀπ' αὐτῶν. Δύο βότρυς τοιούτους, τοὺς κατωτάτους παρὰ τὸν ἀμφορέα κρεμαμένους, ῥαμφίζουσι δύο πτηνὰ ἱπτάμενα ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Τὴν θαυμαστὴν τὸ κάλλος καὶ τὴν ἔμπνευσιν σύνθεσιν ταύτην περιβάλλει πέριξ ὡς πλαίσιον *σπειρομαίανδος*, ὅμοιος ἀκριβῶς πρὸς τὸν περιθέοντα καὶ τὸ ὅλον δάπεδον τῆς αἰθούσης ταύτης **(εἰκ. 20)**.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν παράστασιν ταύτην περιττὸν

20: ζῷα τετράποδα, πτηνά, ἰχθύες, ἄνθη, φυτὰ καὶ κοσμήματα· πέριξ πολύχρωμος πλοχμὸς καὶ σπειρομαίανδρος

νὰ ἀναπτύξω ἐνταῦθα τὴν σημασίαν αὐτῆς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς εἰκονικώτατα παρέβαλεν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἄμπελον, ἔκτοτε δέ, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἀπειράριθμά εἰσι τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης τἀπεικονίζοντα τὴν ἄμπελον μετὰ τῶν βοτρύων. Ἤδη ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ βασιλικῇ Δουμετίου ἀπηντήσαμεν διπλοῦν παράδειγμα τῆς συμβολικῆς ταύτης παραστάσεως καὶ δὴ μετὰ τῶν ταῶν, οἵτινες ἐπίσης εἰσὶ τοσοῦτον προσφιλῆ πτηνὰ παρὰ τοῖς πρώτοις χριστιανοῖς.

Διὰ τοῦτο, εἰ καὶ δι' ὅλου τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης βασιλικῆς διήκει πνεῦμα εἰς ἄκρον καλλιτεχνικὸν καὶ σχεδὸν εἰπεῖν «ἐθνικόν», οὐχ ἧττον δὲν δύναταί τις ἀποβλέπων εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ταύτας παραστάσεις τῶν ταῶν μετὰ τοῦ ἀμφορέως (κανθάρου) καὶ τῆς ἀμπέλου καὶ δὴ ἐν θέσεσιν ἐξόχως σημαντικαῖς τοῦ ναοῦ νὰ ἀρνηθῇ τὸν βαθὺν τούτων συμβολισμόν. Ὁ καλλιτέχνης ἐτοποθέτησε τούτους ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὅπου οἱ πόδες τῶν βεβήλων ἐλάχιστα θὰ ἔθιγον αὐτούς, οἷον ἑκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸ τῆς σωλέας, εἶτα ἀμφὶ τὴν μεγάλην τοῦ κυρίως ναοῦ πύλην καὶ τέλος ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ νάρθηκος. Περιττὸν δὲ νὰ τονίσωμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἄνωθεν ἑνὸς τούτων. Περὶ τῶν παραστάσεων τούτων βλ. *H. Leclerq* ἐν λ. «Ancone» Dictionn. de l'archéol. chrét. σ. 1995 εἰκ. 546, Revue archéol. 1865, *Kaufmann* Handb. der christl. Archäol. σ. 283 κλπ.

Τοιοῦτον συμβολισμὸν κρύπτει καὶ τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ μεγάλου τετραγωνικοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς αὐτῆς μεσημβρινῆς πτέρυγος, τοῦ διῃρημένου, ὡς εἴδομεν, εἰς πολυπληθῆ τετραγωνίδια, ***χρυσοῦν ποτήριον***, τὸ φερόμενον ἐν τῇ ἀνωτέρω περιγραφῇ αὐτοῦ ὑπ' ἀρ. 53 ***(εἰκ. 1 ψ)***. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ψηφίδων καὶ ἐκ τοῦ σχήματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς σημαντικωτάτης θέσεως, ὅπου ἀπεικονίσθη, εἶνε οὐχὶ ἁπλοῦν κύπελλον, ἀλλ' ἡ ἱερὰ ***κύλιξ***, τὸ δισκοπότηρον τῆς θείας εὐχαριστίας.

3) Βόρειος πτέρυξ νάρθηκος.

Ταύτην ἀνέσκαψα ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον, περιέγραψα δὲ τὸ σχῆμα τῆς πτέρυγος ταύτης ἐν τοῖς ΠΑΕ τοῦ ἔτους 1916 σ. 49-52, ὅπου παρέθηκα καὶ εἰκόνας τῆς ἀνασκαφείσης πτέρυγος καὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλοῦ διακοσμητικοῦ πολυχρώμου πλοχμοῦ ὁμοίου τὸ σχῆμα πρὸς τὰς ἐν τῷ κεντρικῷ κλίτει τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἀλλαχοῦ τούτου ἀπαντῶντας.

Οἱ πλοχμοὶ οὗτοι καλύπτουσιν συμμετρικῶς ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ βορείου διαμερίσματος τοῦ νάρθηκος **(εἰκ. 1** α α′ 25 25**)**.

ε′) Ψηφιδωτὸν ἐξωνάρθηκος.

Καὶ τὸν ἐξωνάρθηκα ἀνέσκαψα ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον, περιέγραψα δ᾽ ὁμοίως ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι «Πρακτικοῖς». Οὗτος ἐσχημάτιζεν ἐν τῷ κέντρῳ ὕπαιθρον πιθανώτατα αὐλήν, **(εἰκ. 1** ξ**)** πέριξ δὲ τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψηφιδωτοῦ ποικιλωτάτου, ὅπερ σώζεται ὁλόκληρον, ἀλλ᾽ οὐχὶ εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι φέρει ἀπειραρίθμους ῥωγμὰς καὶ χάσματα, οὕτω δὲ ὑπάρχει φόβος μὴ φθαρῇ ταχέως, εἰ καὶ ἐγκαίρως ἔλαβον τὴν πρόνοιαν καὶ κατέχωσα ἐκ νέου τοῦτο διὰ χονδροῦ χώματος καὶ ἄμμου, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα ψηφιδωτὰ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, διότι ἕνεκα τῶν ἀντιξόων ἐθνικῶν περιστάσεων, ἃς διερχόμεθα, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ στεγασθῶσι ταῦτα δεόντως ὡς τὰ τῶν δύο μεγάλων τετραγώνων (προθέσεως καὶ διακονικοῦ), ἅτινα ἐστεγάσθησαν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἀποκαλύψεως διὰ στέγης ἐκ ψευδαργύρου.

Ὁλόκληρον τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ ἐξωνάρθηκος ἀποτελεῖται ἐκ *τετραγώνων*, ἀλλὰ πολλῷ μεγαλειτέρων τῶν τῆς νοτίας πτέρυγος τοῦ νάρθηκος, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα παρίστανται διάφορα ζῷα, φυτά, ἄνθη, καρποὶ κλπ (εἰκ. 20 καὶ ΠΑΕ 1916 εἰκ. 6). Ἀλλὰ αἱ παραστάσεις αὗται, εἰ καὶ τοῦ αὐτοῦ περίπου τύπου πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ τούτου, ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἐκείνων ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, διὸ καὶ θεωρῶ περιττὸν νὰ περιγράψω ταύτας λεπτομερῶς· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη ὀφείλεται εἰς νεωτέραν τινὰ ἐπισκευὴν ἢ συμπλήρωσιν τοῦ ναοῦ, γεγονὸς ὅπερ πιστοῦται διὰ τῆς εὐθὺς κατωτέρω περιγραφομένης ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ μέγα τοῦτο ψηφιδωτόν, ὅπερ ἐν σχήματι πεῖ περιβάλλει πέριξ τὴν κεντρικὴν ὑπαίθριον αὐλήν, (πρβ εἰκ. 1 μ μ λ λ) πλαισιοῦται καθ᾽ ὅλας τὰς πλευρὰς ὑπὸ *πλατείας ζώνης* ἀποτελουμένης ἐξ ὡραίου πλοχμοῦ ἐκ μεγάλων καὶ μικρῶν ἐναλλὰξ κύκλων, ἐντὸς τῶν ὁποίων (τῶν μεγαλειτέρων μόνον) παρίστανται πολύχρωμοι τετράλοβοι θυρεοὶ μὲ διεσταυρωμένα χειαστὶ βέλη, ὅμοιοι ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἐντὸς τῶν μαιάνδρων τῶν δύο μεγάλων ψηφιδωτῶν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ (ὅρ. ΑΕ 1916 65 εἰκ. 20-24).

Ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ ἐξωνάρθηκος.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρίσκεται ἀπέχουσα ἓν μέτρον ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ἥτις κεῖται ἐν τῷ δυσμικῷ τοίχῳ τοῦ ἐξωνάρθηκος ἔχουσα εὖρος περὶ τὰ 2 μ. **(εἰκ. 1** τ**)**. Ἡ μεγίστη αὕτη ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε στίχων, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 2 95 πλάτος δὲ 1 48, τὸ δὲ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶνε περίπου 0 21-22 (ΠΑΕ 1916 59 εἰκ. 7).

Οἱ στίχοι χωρίζονται ἀπ᾽ ἀλλήλων δι᾽ ἐρυθρῶν κανόνων ἢ ταινιῶν, πέριξ δὲ ἐπίσης ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ περιβάλλεται ὑπὸ πλουσιωτάτου πλαισίου ἀποτελουμένου ἐκ φολιδωτοῦ κοσμήματος πολυχρώμου καὶ κομψοῦ. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, ἧς τὰ ψηφία εἰσὶν ὅμοια τὸ σχῆμα πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν προηγουμένων τῆς βασιλικῆς Δουμετίου ἐπιγραφῶν ἔχει ὧδε:

ΔΟΜΗΤΙΟϹΜЄΝΟΠΡШΗΝΤΟΝϹЄΒΑϹΜΙΟΝΚΑΤЄϹΚЄΥΑϹЄΝΟΙΚΟΝ
ΔΟΜΗΤΙΟϹΔЄΟΝΥΝΓЄΝΠЄШΝЄΚΙΝΟΥΚΑΙΤΗϹΙЄΡШϹΥΝΗϹΔΙΑΔΟΧΟϹ
ΔΥΝΑΜΙΧΡΤΗΝΠΑϹΑΝЄΚΑΛΙЄΡΓΗϹЄΝΤΡΙϹΤШΝ
ЄΥΦΡΟϹΥΝΟϹΜΗΝЄΝΤШΝЄШШϹΜΑΘΗΤΗϹΤΟΥΠΡΟΤЄΡΟΠΗΗΑΙΜΑШϹ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥΜΑΡΤΥΡΟϹЄΚΑΤЄΡΟϹЄΥΧΑΡΙϹΤШΝΤΗΠΡΟϹΤΑϹΙΑ

Δομήτιος μὲν ὁ πρώην τὸν σεβάσμιον κατεσκεύασεν οἶκον,
Δομήτιος δὲ ὁ νῦν γε ΝΠ (Νικοπόλεως) ἐὼν ἐκίνου καὶ τῆς ἱερωσύνης διάδοχος,
δυνάμι ΧΡ (Χριστοῦ) τὴν πᾶσαν ἐκαλιέργησεν τρίστωον.
Εὐφρόσυνος μὴν ἐν τῷ νεῷ ὡς μαθητὴς τοῦ προτέρου πημαι... (ποιμήναντος;)
Δημητρίου μάρτυρος ἑκάτερος εὐχαριστῶν τῇ προστασίᾳ.

Δ΄. Τεχνικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς χαρακτὴρ τοῦ ψηφιδωτοῦ.

Τοιοῦτον ἐν ἀναλόγῳ λεπτομερείᾳ τὸ θαυμαστὸν ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης ἐν Νικοπόλει βασιλικῆς. Ἤδη ἐξετάσωμεν τὸν τρόπον τῆς κατεργασίας τούτου καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρα, ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὴν χρονικὴν περίοδον εἰς ἣν δέον νἀναχθῇ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δέον διὰ βραχέων νὰ εἴπωμέν τινα ἐνταῦθα περὶ τῆς τέχνης ἢ μᾶλλον τῆς χειροτεχνίας τῶν ψηφιδωτῶν, ἥτις ἦτο γνωστοτάτη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, βραδύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ Δ΄ πΧ αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου ἀνεπτύχθη εἰς ἀπαράμιλλον βαθμὸν τελειότητος. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἴσως δὲ ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸ πρῶτον, μετηνέχθη αὕτη εἰς Ρώμην, ὅπου ὡς **opus musivum** ἢ **tesselatum** κατέστη τοσοῦτον προσφιλὴς τοῖς Ρωμαίοις, ὥστε ἐντὸς βραχυτάτου κατεκοσμήθησαν διὰ ψηφιδωτῶν τὰ δάπεδα τῶν μεγάρων, τῶν περιστυλίων, τῶν βαλανείων καὶ τῶν λοιπῶν πολυτελῶν αὐτῶν οἰκοδομῶν.. Ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων διασωθέντων τοιούτων μνημείων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος μνημονεύομεν ἐνταῦθα προχείρως τὰ μᾶλλον γνωστά, οἷον τὰ ἐν Πάτραις, Σπάρτῃ, Δήλῳ, Μεγαλοπόλει, Πειραιεῖ, τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν κλπ. Ἐν Ρώμῃ δὲ τὰ ἐν ταῖς Θέρμαις Καρακάλα, τὸ περίφημον ψηφιδωτὸν τῆς ἐν «Ἰσσῷ μάχης» ἐκ Πομπηίας ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως, τὸ ἐκ τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν τῷ μουσείῳ Καπιτωλίου, τὸ παριστῶν τὰς δύο περιστερὰς καὶ ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἀληθὲς ἀριστοτέχνημα, καὶ πληθὺς ἀμέτρητος ἄλλων, κατωτέρας δ' ὅμως τέχνης. Περὶ πάντων τούτων συλλήβδην καὶ καθ' ἕκαστον ἔχουσι γραφῆ πλεῖστα συγγράμματα καὶ μονογραφίαι, εἰς ἃς δύναται νὰ καταφύγῃ ὁ ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίζῃ τι ἀκριβέστερον περὶ τούτων. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ πλεῖστον ἡ ψηφοθεσία ἠσκεῖτο ἐπὶ δαπέδων, σπανίως δὲ ἐπὶ τοίχων καὶ ὀρόφων καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει.

Κατεσκευάζοντο δὲ αἱ ψηφῖδες (**tesserae**) ἐκ λίθου (πολυχρώμων μαρμάρων κλπ.), ἐξ ὑάλου χρωματιστῆς καὶ ἐκ πηλοῦ, σπανιώτατα δ' ἐκ μετάλλου, τὸ δὲ μέγεθος τούτων ἐποίκιλλεν ἀπὸ σμικροτάτων μέχρι 0.02 συνήθως κυβ. μ. Πολλάκις εἶνε τοσοῦτον μικροσκοπικοὶ οἱ κύβοι οὗτοι, ὥστε ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ψηφιδωτῷ τῶν περιστερῶν τοῦ Καπιτωλίου *ἐντὸς ἑνὸς τετραγωνικοῦ ὑφεκατοστομέτρου περιείχοντο περὶ τὰς ἑξήκοντα ψηφῖδας!*...

Μετὰ δὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἡ ψηφοθετικὴ τέχνη ἀναπτύσσεται ἔτι μᾶλλον καὶ καθίσταται οἱονεὶ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ τῶν Βυζαντινῶν τέχνη, ἀπὸ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν μεγάρων καὶ τῶν βαλανείων μεταφέρεται εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Κυρίου, ἀνυψοῦται δ' ἐκ τοῦ δαπέδου εἰς τοὺς τοίχους, τὰς ἀψῖδας, τὰ φατνώματα καὶ τοὺς τρούλλους αὐτῶν. Ἤδη τὸ ψηφιδωτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοῦσα, μουσάκιον* καὶ *μουσείωμα* ἐξικνεῖται εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς τελειότητος, ἡ δ' αἴγλη καὶ ὁ ἀνυπέρβλητος πλοῦτος τῶν μωσαϊκῶν τῶν βυζαντιακῶν βασιλικῶν καὶ θολωτῶν ναῶν θαμβοῖ τὸ ὄμμα τοῦ ἐπισκέπτου αὐτῶν. Κατασκευάζουσι δὲ οἱ βυζαντινοὶ ψηφοθέται τὰ μουσειώματα διὰ τῶν αὐτῶν ὑλῶν ὡς καὶ οἱ ἐθνικοί, ποιούμενοι δ' ὅμως μεγίστην χρῆσιν τῶν ἐπικεχρυσωμένων ψηφίδων διὰ τὴν κατασκευὴν ἰδίως τοῦ ἐξέργου, ὅπερ ἐξαίρει λίαν, ὡς γνωστόν, τὰς ἐν τῷ ψηφιδωτῷ μορφὰς καὶ λοιπὰς παραστάσεις. Ὅ,τι ἰδίως χαρακτηρίζει τὴν βυζαντιακὴν ψηφοθεσίαν εἶνε ὁ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ μνημειώδης χαρακτήρ, ὃν προσδίδουσιν εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῶν ναῶν.

Ταῦτα ἔχουσιν ἤδη οὐχὶ ἁπλῶς διακοσμητικὸν σκοπόν, ἀλλὰ καθαρῶς καλλιτεχνικόν, συνέχονται δὲ ἀρρήκτως μετὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ, ἡ δὲ μεγαλοπρέπεια καὶ τὸ ὕψος τῆς συνθέσεως συμβάλλονται τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ὡς πρὸς δὲ τὸ μέγεθος τῶν κύβων καὶ οἱ βυζαντινοὶ ψηφοθέται ποιοῦνται χρῆσιν καὶ οὗτοι σμικροτάτων ψηφίδων μόλις διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν· οὕτω αἱ ψηφῖδες τοῦ ***Ἁγίου Γεωργίου*** ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔχουσιν ἐπιφάνειαν 0.005 μ., ὥστε ἐντὸς ἑνὸς □ μ. ὑπάρχουσι 40000 ψηφῖδες, ἐπὶ ὁλοκλήρου δὲ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου χριστιανικοῦ ναοῦ πλέον τῶν 34 ἑκατομμυρίων!

Προσεκολλῶντο δὲ ἢ μᾶλλον ἐνεπήγνυντο αἱ ψηφῖδες αὗται ἐπὶ ὑποστρώματος παχέος ἐξ ἀμμοκονιάματος, ἐφ᾿ οὗ προεσχεδιάζετο τὸ περίγραμμα τῆς ψηφοθετηθησομένης παραστάσεως.

Τὰ ψηφιδωτὰ Νικοπόλεως παρουσιάζουσι πάντας τοὺς ἀνωτέρω χαρακτῆρας τῆς βυζαντινῆς ψηφοθετικῆς τέχνης καὶ μάλιστα τῆς τῶν πρώτων μΧ αἰώνων. Αἱ ψηφῖδές εἰσιν ἐκ λίθου διαφόρου χρώματος, πλεῖσται ἐκ πηλοῦ (ὀπτοῦ) καί τινες ἐξ ὑαλώδους μάζης. Τὸ σχῆμα τούτων εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον κυβικόν, ἀλλὰ πολλάκις εἶνε ἀκανόνιστον ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀπεικονιζόμενον ἀντικείμενον, τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν ποικίλλει μεταξὺ 0·001—0·015 κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, διότι συνήθως αἱ μεγάλαι ψηφῖδες χρησιμεύουσι διὰ τὸ ἔξεργον καὶ διὰ τὰ κοσμήματα, αἱ δὲ μικρότεραι διὰ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, αἱ δὲ μικκύλαι, αἵτινές εἰσι πολλάκις λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις ὡς βελόναι, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ πρόσωπον, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας (πρβ πίνακα ἔγχρωμον «Ὀφελλύρα» ΑΕ 1916, τεῦχ. Γ´ καὶ Δ´). Ἐν πολλοῖς ψηφιδωτοῖς, ὡς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Ὠκεανοῦ, ἐν τοῖς κύκλοις τῶν θηρευτῶν κλπ, ὑπάρχουσι μέχρι δέκα ἀποχρώσεων ψηφῖδες. Ἐκ τούτων αἱ λευκαί, αἱ ῥόδιναι, αἱ φαιαὶ καὶ αἱ μέλαιναί εἰσιν ἐκ λίθου, αἱ ἐρυθραὶ ἐκ κεράμου (πηλοῦ) καὶ αἱ βαθεῖαι κυαναῖ καὶ πράσιναι ἐξ ὑάλου.

Εἰδικῶς δὲ περὶ τῶν ψηφιδωτῶν Νικοπόλεως δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ μεγάλη τοῦ ψηφοθέτου δεξιότης, διότι οὗτος χειρίζεται τοὺς λιθίνους τούτους κύβους ὡς χρώματα ἐπὶ ὀθόνης, συναρμολογῶν τούτους οὕτως εὐστόχως, ὥστε μακρόθεν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ μόλις νὰ ἀντιλαμβάνηται ὅτι πρόκειται περὶ χρωματιστῶν ψηφίδων. Εἰς τοῦτο συμβάλλεται λίαν τὸ ἀκανόνιστον τοῦ σχήματος αὐτῶν, ὅπερ ὑποβοηθεῖ ἐξόχως τὴν κίνησιν τῶν μυώνων καὶ τὴν ἐν γένει πλαστικὴν ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ μνημονευθέντι πίνακι τοῦ *Ὀφελλύρα*.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ καθαρῶς τεχνικόν, τὸ ψηφοθετικὸν δηλ., μέρος τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς Δουμετίου, ὡς πρὸς δὲ τὸ καλλιτεχνικόν, τὸ ἀφορῶν δηλ. εἰς τὴν τέχνην καὶ ἰδιαιτέρως τὴν τεχνοτροπίαν τούτων, πρέπει ἐν πρώτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι δυσκόλως αὐτὸς οὗτος ὁ ψηφοθέτης ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ὁ σχεδιαστὴς καὶ συνθέτης τοῦ ψηφιδωτοῦ καὶ δὴ τοιαύτης ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιβολῆς, οἷα τὰ προκείμενα. Ἀλλ᾿ ὡς συμβαίνει ἐν πάσῃ βιοτεχνίᾳ, ὅπου ἐπιβάλλεται ἡ πολλαπλῆ καὶ ταχεῖα παραγωγή, οἷον ἐν τῇ ὑφαντουργικῇ κλπ, οἱ ἐκτελεσταί εἰσι δεξιοὶ ἐργάται, κατέχοντες ἐμπειρικῶς καλλιτεχνικὰς γνώσεις, ἀλλ᾿ οὐδέποτε καλλιτέχναι. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι ἐργάται ἐργάζονται ἐξ ὑποδειγμάτων (παραδειγμάτων), ἅτινα ἔχουσι πρὸ αὐτῶν καὶ πιστῶς ἀντιγράφουσι. Προφανῶς λοιπὸν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ βασιλικῇ ὀνομαστός τις καὶ δόκιμος καλλιτέχνης ἐξετέλεσε πρότερον τὴν ὅλην τοῦ δαπέδου σύνθεσιν ἐπὶ πινάκων (χαρτονίων), οὓς εἶτα παρέδωκε τοῖς ψηφοθέταις πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ἤδη ἐκ τῆς ὅλης λεπτομεροῦς ἐν τοῖς προηγουμένης περιγραφῆς τῶν ψηφιδωτῶν Νικοπόλεως καταφαίνεται ἡ ὑψηλὴ ἔμπνευσις καὶ ἡ περίτεχνος συνθετικὴ δεινότης ἡ διέπουσα ὁλόκληρον τὸ μοναδικὸν τοῦτο χριστιανικὸν μνημεῖον, ὥστε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβω ταῦτα. Καὶ μόνος ἄλλως τε ὁ θεατής, καὶ ὁ ἀκροθιγῶς ἁψάμενος τῆς τέχνης, αἰσθάνεται καὶ κατανοεῖ τὴν εὐγενῆ σύλληψιν καὶ ὑπέροχον ἁρμονίαν, ἥτις εἶνε ἐπικεχυμένη ἐπὶ πάντων τούτων τῶν ψηφιδωτῶν. Ἀλλ᾿ ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ αὐστηρότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἄμεσος ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀντιγραφή, δύο στοιχεῖα δηλ. κατ᾿ ἐξοχὴν χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ἧς ἡ ἐπίδρασις ἦν ἰσχυροτάτη ἔτι κατὰ τοὺς πρώτους μΧ αἰῶνας μέχρι σχεδὸν τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁπότε διαπλάσσεται σταθερῶς ὁ γνήσιος βυζαντινὸς ῥυθμός.

Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ παραστάσεις αἱ εἰλημμέναι ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἡ ἀπεικόνισις τῆς ἀνδρικῆς μορφῆς ὅλως γυμνῆς καὶ ἐν ἀθλητικῷ σχήματι, εἰσὶ καταφανέσταται ἀπηχήσεις τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς τέχνης. Καὶ ναὶ μὲν προκειμένου περὶ δαπέδου χριστιανικοῦ ναοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ χρῆσις ἐπὶ τούτου θεμάτων χριστιανικῶν, οἷον μορφαὶ ἁγίων ἢ παραστάσεις ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει βεβήλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ ὁμοιότης τῶν παραστάσεων τοῦ ἡμετέρου ψηφιδωτοῦ πρὸς προγενέστερα ἐθνικὰ μνημεῖα ἀποδεικνύει ἀριδήλως τὴν ὑφισταμένην ἔτι ἐπίδρασιν

τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ὅτι τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ τοὺς πρώτους μΧ αἰῶνας καὶ δὴ ὀλίγον τι ἴσως πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἰδίως τὰ θέματα καὶ ἡ τεχνοτροπία αὕτη τῶν ψηφιδωτῶν ἄγουσιν ἡμᾶς ἐγγύτατα πρὸς τὴν Ἀλεξανδρινὴν περίοδον τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπου ἰδιαζόντως ἠσκήθη ἡ ἐπὶ δαπέδων ψηφοθετικὴ καὶ ἐν ᾗ τὰ μέγιστα διεφημίσθη ὁ περιώνυμος δαπεδογράφος Σῶσος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι (πρβ καί τινα ψηφιδωτὰ ἐκ Πομπηίας, ἰδίως τὸ παριστῶν ποταμὸν μετὰ ἰχθύων, κροκοδείλων, ὑδροβίων, πτηνῶν κλπ ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως, ὅπερ ὁμοιάζει λίαν πρός τὴν «ζωοφόρον τοῦ Ὠκεανοῦ» τῆς βασιλικῆς Δουμετίου· εἶνε δὲ γνωστὸν ὁποίαν ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ Ἀλεξανδρινὴ τέχνη ἐπὶ τῆς συγχρόνου ῥωμαϊκῆς ἐν Ῥώμῃ, Πομπηίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ). Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἡμετέρων ψηφιδωτῶν εἰς τὴν πρώτην ταύτην τῆς χριστιανικῆς τέχνης περίοδον καὶ πιθανώτατα περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου μΧ αἰῶνος μνημονεύομεν μνημείων τινῶν χριστιανικῶν τῶν χρόνων τούτων, παρεχομένων τὴν αὐτὴν ὅλως τεχνοτροπίαν καὶ ὁμοιοτάτας πρὸς τὰς ἐν Νικοπόλει παραστάσεις.

Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὰ περίφημα ψηφιδωτὰ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου τῆς ἐν Ῥώμῃ **Ἁγίας Κωνσταντίας** (326-330 μΧ), ἐν οἷς παρίστανται πτηνά, ζῷα τετράποδα, καρποί, ἄνθη, ἀμφορεῖς, κλάδοι φυτῶν, ποταμοὶ μετ᾽ ἰχθύων, ἀνθρώπιναι μορφαὶ πολλάκις ἐντὸς κύκλων ἐκ πλοχμῶν ὡς ἐν Νικοπόλει καὶ ταῦτα πάντα *ἐν ὀρόφῳ χριστιανικοῦ ναοῦ!* Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους παρίσταντο: ἄμπελοι, ἔρωτες καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἔτι δ᾽ ἀρχαιότερα εἶναι τὰ ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς *κατακόμβαις*, ἰδίως αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ὀρόφου τοῦ **Ἁγίου Καλλίστου**. Ὅμοιαι παραστάσεις ἐν αἷς καὶ ***ἔρωτες ἁλιεύοντες*** ὡς οἱ τῆς Πομπηίας, Νικοπόλεως κλπ ἐν Santa Maria Maggiore καὶ ἐν τῇ ***Λατερανίῳ βασιλικῇ*** ἐν Ῥώμῃ (πρβ *Dalton* σ. 332, *A. Frothingham* The monuments of christian Rome σ. 264 κέ). Ἐπίσης ἐν πολλοῖς ἄλλοις ναοῖς τῆς Ῥώμης καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Δαλματίᾳ οἷον ἐν Ῥαβέννῃ, Ἀγκῶνι, Ἀκυληίᾳ καὶ Παρεντίῳ, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ὅλον τὸν ἀρχαῖον χριστιανικὸν κόσμον, ἰδίως ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ (Καρχηδόνι, Καισαρείᾳ κλπ.) καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἀπαντῶσιν αἱ αὐταὶ παραστάσεις εἴτε ἐπὶ ψηφιδωτῶν, εἴτε καὶ ἐπὶ ἄλλων μνημείων τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ σῴζονται παρόμοια μνημεῖα, ὧν περιφανέστατον εἶνε ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀρχαιότατος ναὸς τοῦ **Ἁγίου Γεωργίου** (περὶ τὸν Ε´ μΧ αἰ.), οὗ ἐπὶ τοῦ θολωτοῦ ὀρόφου παρίστανται ζῷα, πτηνά, ἄνθη, καρποὶ καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς Ἀθήναις ἀνεσκάφη ἐν μέρει ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐφόρου χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου ἡ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ***ἀρχαιοτάτη βασιλική***, περὶ ἧς πρὸ ἐτῶν εἶχε γράψει διεξοδικῶς ὁ βυζαντινολόγος κ. Κωνσταντόπουλος, ταυτίσας αὐτὴν πρὸς τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Λεωνίδου. Ἔτι σπουδαιότερα ὅμως τούτων εἶνε τὰ ἐν Συρίᾳ, διότι ἐν αὐτοῖς δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον περὶ κοινῆς ἴσως καλλιτεχνικῆς προελεύσεως καὶ περὶ στενωτάτης αὐτῶν σχέσεως. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ ***Ἐρνέστου Ρενὰν*** ἀνακαλυφθέντα καὶ δημοσιευθέντα εἶτα ψηφιδωτὰ ἐξ ἠρειπωμένου ναοῦ ἐν ***Καβρ Σιρὰμ*** παρὰ τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης, ἐπίσης τὰ ἐν ***Σεργίλλᾳ*** ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς ἐν τῇ κεντρικῇ Συρίᾳ ἀνευρεθέντα καὶ ἐφ᾽ ὧν διεσώθη καὶ ἐπιγραφὴ μετὰ χρονολογίας 472 μΧ. Ἐπὶ τούτων παρίστανται μεταξὺ ἄλλων καὶ ***σκηναὶ κυνηγετικαὶ*** ὡς ἐν τοῖς τῆς βασιλικῆς Δουμετίου. Ἀλλὰ τὰ πάντων σημαντικώτατα εἶνε τὰ ἐν ***Μαδηβᾷ*** τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πόλις αὕτη ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι ***Μωάβ***, εἶτα δὲ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐξεχριστιανίσθη καὶ διεκοσμήθη διὰ μεγάλων καὶ θαυμαστῶν χριστιανικῶν ναῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Μωμεθανῶν ἠρημώθη καὶ κατεστάφη. Τέλος πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων τῇ φροντίδι τοῦ πατριαρχείου Ἱερουσαλὴμ συνῳκίσθη ἐκ νέου, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων ἑνὸς τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν ἐκείνων ναῶν, ᾠκοδομήθη νέος ὀρθόδοξος ναός. Δυστυχῶς δ᾽ ὅμως ὁ νέος οὗτος συνοικισμὸς δὲν ἀπέβη ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως, διότι οἱ νέοι ἔποικοι ὅπως ἀνεγείρωσι τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ναοὺς λαμβάνουσι πάντα πρόχειρον λίθον ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων, μὴ εὐλαβούμενοι τὴν ἱερότητα αὐτῶν· τοιουτοτρόπως ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ συνετελέσθη τεραστία καταστροφή. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω μόνον μεταξὺ τῶν ἀναριθμήτων ἄλλων τοιούτων ἱεροσυλιῶν ὅτι αἱ γυναῖκες ἐν

Μαδηβᾶ ἀποσπῶσαι τεμάχια ὅλα ἐκ τῶν διασωθέντων ἐν αὐτῇ ψηφιδωτῶν χρησιμοποιοῦσι ταῦτα πρὸς ἐπίστρωσιν τῶν κλιβάνων («ταπουνίων»).

Τὸ πλεῖστον δὲ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων εὕρηται ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν νεωστί, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἀνεγερθέντα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαιοτέρου χριστιανικὸν ναόν. Οὗτος εὕρηται μόλις τριάκοντα βήματα ἀπέχων ἀπὸ τῆς βορείου πύλης τοῦ τεί-

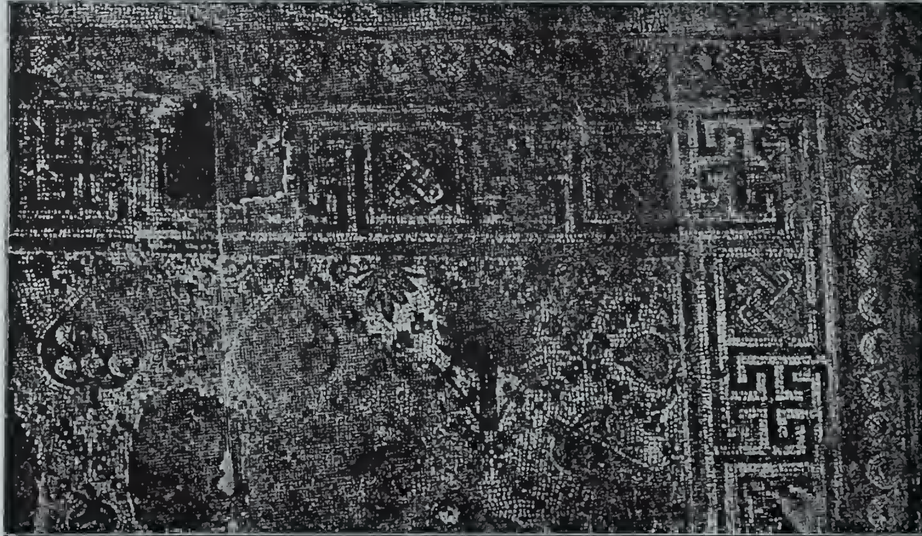

21 (ἐν Μαδηβᾷ Συρίας ἐν ναῷ Α· «Σιὼν» 1904 εἰκ. VI): δένδρα, καρποὶ καὶ ζῷα ἐντὸς μαιάνδρου.

χους τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὅτε δ' ᾠκοδομεῖτο, οὐδείς ποτε ὑπώπτευεν ὅτι ὑπὸ τὴν σωρείαν τῶν χωμάτων τῶν καλυπτόντων τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ναοῦ ἐκρύπτετο μοναδικὸν μνημεῖον τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς τέχνης, ὁ *ψηφιδωτὸς χάρτης τῆς Παλαιστίνης*. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ σημερινοῦ ναοῦ,

22 (ἐν Μαδηβᾷ Συρίας ἐν ναῷ Α· «Σιὼν» 1904 εἰκ. VII): ζῷα ἐντὸς κύκλων.

ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἀρχαιοτέρας βασιλικῆς, ἧς τὸ σχῆμα ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὴν ἐν Νικοπόλει βασιλικὴν Δουμετίου, ἀπεκαλύφθησαν ψηφιδωτὰ ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰ τῆς βασιλικῆς ἡμῶν, διότι ἐν αὐτοῖς παρίστανται μαίανδροι σύνθετοι, ῥόδακες, δενδρύλλια, κλήματα, κύκλοι, ἐν οἷς εἰκονίζονται ἀνθρώπιναι μορφαὶ καὶ ζῷα, κύων καταδιώκων αἴγαγρον, νεανίας σύρων ὄνον κλπ ***(εἰκ. 21, 22** καὶ **23).***

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχον πλησίον τούτου καὶ ἕτεροι τέσσαρες σχεδὸν σύγχρονοι καὶ ἐπίσης πλουσίως διὰ ψηφιδωτῶν ἔχοντες διακεκοσμημένα τὰ δάπεδα, ἀλλ' οἵτινες ὁμοίως ἠφανίσθησαν, μόνον δὲ ἰσχνὰ λείψανα περιεσώθησαν καὶ

ταῦτα τεθαμμένα ὑπὸ τὰ θεμέλια νεοτεύκτων οἰκημάτων ἐν Μαδηβᾷ. Ἴσως μάλιστα τὰ πλεῖστα τούτων κατεστράφησαν ἤδη ἐλλείψει οἱασδήποτε ἐπιβλέψεως καὶ μερίμνης.

Ἀνασκαφὴ τούτων δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε συστηματικῶς, ἀλλ' εὐσυνείδητοι καὶ φιλάρχαιοι κληρικοί, λατῖνοι καὶ ὀρθόδοξοι, ἐπελήφθησαν τῆς μελέτης καὶ περιγραφῆς τούτων, οἷον Paul Séjourné, Vincent, Lagrange, ἐν Revue Biblique τῷ 1892 καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Clermont Ganneau ἐν Recueil d'archéologie orientale τῷ 1897, ὁ *Ἀ. Παυλόβσκη* καὶ ὁ *Ν. Κ. Κλοῦγε* ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ Ρωσσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει (8ος τόμος 1902) καὶ ἄλλοι.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ σεβασμιώτατος Κιτίου **Μελέτιος Μεταξάκης** τῷ 1901 καὶ ἐφεξῆς, ἀρχιμανδρίτης τότε ὢν καὶ περιοδεύων ἀνὰ τὴν Περαίαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων τῶν ἡγουμενείων, ἐπεσκέφθη καὶ τὴν νεόκτιστον χριστιανικὴν κώμην **Μαδηβὰν** καὶ καταπλαγεὶς ἐκ τοῦ κάλλους καὶ μεγαλείου τῶν ἀποκαλυφθέντων μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν χριστιανικῶν μωσαϊκῶν, παραμείνας ἐφ' ἱκανόν, ἐμελέτησε μετ' ἐπιστάσεως καὶ ἐφωτογράφησε ταῦτα, ἐδημοσίευσε δ' ἐν πολλοῖς ἐν συνεχείᾳ τεύχεσι τῆς **Νέας Σιῶνος** κατὰ τὰ ἔτη 1904 καὶ 1905. Ἡ δημοσίευσις δ' αὕτη ἐγένετο μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας, ὥστε χάριτας ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη τῷ φιλοπάτριδι καὶ φιλομούσῳ ἱεράρχῃ, ὅτι περιέγραψε τὰ πολυτιμότατα ταῦτα χριστιανικὰ ἑλληνικὰ μνημεῖα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἡμετέρου κλήρου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εὐχῆς ἔργον δ' ὅμως θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἐν ἡμέραις αἰσιωτέραις ἐν τῷ μέλλοντι ἀνελάμβανε τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων ναῶν τῆς Μαδηβᾶς, ἐμερίμνα δὲ καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἐθνικῶν τούτων μνημείων, διότι, ἐὰν μείνωσιν ὡς ἔχουσι νῦν, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου δὲν θὰ περισωθῇ οὐδὲ ἴχνος ἐξ αὐτῶν.

Δὲν εἶνε δὲ μόνον τὸ σχῆμα τῶν ναῶν καὶ αἱ παραστάσεις τῶν ψηφιδωτῶν, ἅτινα καταπληκτικῶς, ὡς εἴπομεν, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς βασιλικῆς Νικοπόλεως, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐν τοῖς ναοῖς Μαδηβᾶς *ψηφιδωταὶ ἐπιγραφαί*, ὧν καὶ τὸ ὕφος καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τὰ μέγιστα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἡμετέρας· τὸ δὲ σπουδαιότατον, αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται φέρουσι καὶ χρονολογίας, αἵτινες, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἀναγνωσθῶσι, συμπίπτουσι πᾶσαι εἰς τὸν Ε' καὶ F' μΧ αἰῶνα. Ἀναμφισβητήτως λοιπόν, ὡς ἐκ πλείστων τεκμηρίων ἀποδείκνυται, ἡ περικαλλὴς ἡμῶν αὕτη χριστιανικὴ βασιλικὴ ἐν Νικοπόλει ἱδρύθη καὶ διεκοσμήθη κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον, καθ' ἣν καὶ αἱ ἐν Παλαιστίνῃ, δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον ὁ ἀρχιτέκτων καὶ οἱ ψηφοθέται ἐκεῖθεν ἢ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἢ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἀπὸ κοινοῦ καλλιτεχνικοῦ κέντρου, νὰ εἷλκον τὴν καταγωγήν. Θὰ ἴδωμεν δ' ἐν τοῖς ἑξῆς κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν γλυπτῶν τῆς ἐν Νικοπόλει βασιλικῆς Δουμετίου ὅτι καὶ τούτων ἡ τεχνοτροπία κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνάγεται ἀκριβῶς εἰς τοὺς αὐτοὺς μΧ αἰῶνας.

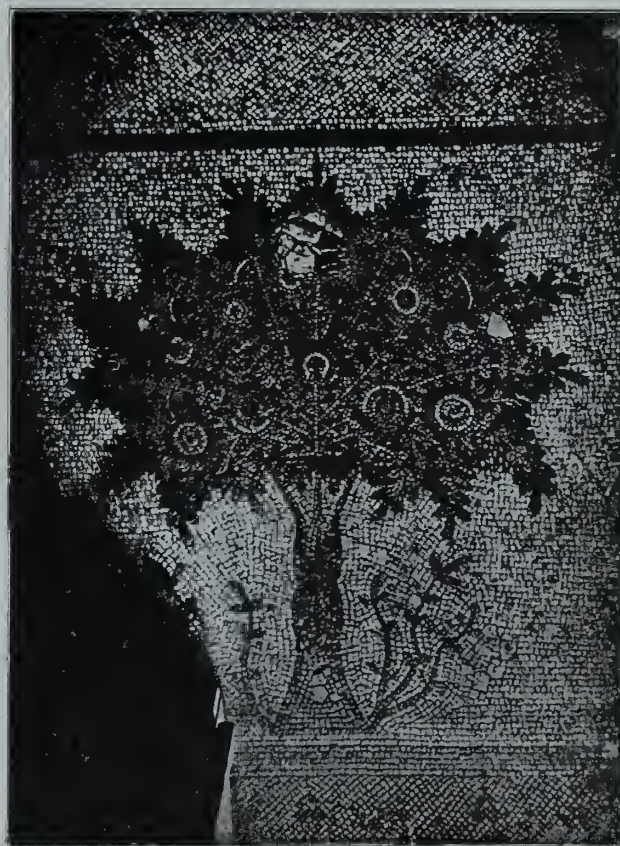

23 (ἐν Μαδηβᾷ Συρίας ἐν ναῷ Γ· «Σιὼν» 1904 εἰκ. XI): δένδρον καρποφόρον.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Ἐπιπεδογλυφία

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Ἐν τῇ βυζαντινῇ γλυπτικῇ ὑπάρχει, ὡς γνωστόν, εἶδός τι ἀναγλύφου καλούμενον ἐπιπεδόγλυφον (champlevé). Παράγεται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο διὰ μικρᾶς ἐκβαθύνσεως τοῦ περὶ τὸ κόσμημα ἢ τὴν μορφὴν πεδίου καὶ πληρώσεως τοῦ κοιλανθέντος τούτου μέρους διὰ μείγματός τινος κεχρωσμένου. Οὕτω τὸ διακοσμητικὸν θέμα διατηρεῖ μόνον τὸ περίγραμμα αἱ δὲ ἐν αὐτῷ λεπτομέρειαι δηλοῦνται διὰ χαρακτῶν γραμμῶν (πρβ *Brehier:* Études sur l'histoire de la sculpture byzantine ἐν Nouv. archives des missions scientifiques, nouv. série fasc. 3, 1911 σ. 96 κἑ).

Μετὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς ἰδίᾳ χρόνους τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου ἀποβαίνει λίαν σύνηθες ἐν τῇ βυζαντινῇ γλυπτικῇ. Ὁ χρόνος ὅμως, καθ' ὃν τοῦτο ἐμφανίζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστός. Ὁ Brehier, ὁ μόνος ἄλλως ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀναγλύφων, ἀναφέρει τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς εὑρισκόμενον ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Ραβέννης καὶ προερχόμενον ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς Οὐρσιανῆς βασιλικῆς. Ἐπὶ τούτου, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἀπετέλει μέρος τοῦ δαπέδου, τὸ πέριξ τῶν ἐπιπέδων φυτικῶν καὶ ζῳϊκῶν κοσμημάτων ἔδαφος ἔχει ἐκβαθυνθῇ καὶ πληρωθῇ διὰ μικρῶν πολυχρώμων κύβων μωσαϊκοῦ. Τὸ τεμάχιον δὲ τοῦτο τῆς πλακὸς ἀνάγει ὁ Brehier εἰς τὸν 5ον αἰῶνα (*Brehier* ἔνθ' ἀν. σ. 97).

«Ἔκτοτε, γράφει οὗτος, πρέπει νὰ διέλθωμεν πολλοὺς αἰῶνας ἵνα ἐπανεύρωμεν τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ». Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τῆς Ραβέννης, καίτοι συγγενοῦς τεχνοτροπίας, φαίνεται μᾶλλον ἀναγόμενον εἰς ἄλλο εἶδος τεχνικῆς ἐργασίας, οὗ παραδείγματα εὑρίσκομεν πλεῖστα ἐν τῇ κυρίως βυζαντινῇ τέχνῃ. Τὸ δὲ θωρακεῖον τῆς Ἁγίας Λουκίας ἐν Γαέτῃ τὸ προσαγόμενον ὑπὸ τοῦ Brehier (ἔνθ' ἀν. σ. 97 εἰκὼν παρὰ *Schlumberger* Épopée II σ. 269) ὡς παράδειγμα διὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν τέχνην δὲν εἶναι μοναδικόν, ἀφοῦ διεσώθη μέχρι ἡμῶν μέγας ἀριθμὸς δαπέδων ἐκκλησιῶν οὕτω κεκοσμημένων (πρβ *Schultz-Barnsley* The monastery of S. Luke of Stiris in Phokis, London 1901, πίν. 30, 31). Ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ ὁ ἀντίθετος τρόπος εἶναι γνωστός. Κοιλαίνεται δηλαδὴ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κοσμημάτων καὶ πληροῦται διὰ κύβων πολυχρώμων, ἐν ᾧ τὸ πέριξ τῶν κοσμημάτων πεδίον μένει ἐντελῶς ἐπίπεδον. Τούτου δὲ παράδειγμα δύναται νὰ θεωρηθῇ τεμάχιον μαρμάρου τοῦ 11ου αἰῶνος ἐν τῷ μικρῷ μουσείῳ τοῦ Monte-Cassino ἐν Ἰταλίᾳ (*Schlumberger* ἔ. ἀ. τόμ. III σ. 153). Ὡς ἐν παρέργῳ δὲ ἀναφέρω ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῶν ἀναγλύφων ἦτο γνωστὸν καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αἰγυπτιακῇ τέχνῃ (*Girard* La peinture antique σ. 17).

Ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περὶ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου, οὗ τὸ ὀλίγον κοιλανθὲν ἔδαφος πληροῦται διὰ μείγματος ἀποτελουμένου ἐκ μαστίχης ἢ κηροῦ κιτρίνου καὶ κεκονιαμένου μαρμάρου (*Millet* Le monastère de Daphni, Paris 1899 σ. 65). Ἐνίοτε ὅμως τὸ κοῖλον τοῦτο ἐπληροῦτο καὶ διὰ παχέος μόνον στρώματος ἐκ χρώματος, ὡς δεικνύει, νομίζω, τεμάχιον πλακὸς προερχόμενον ἐκ τῆς παρὰ τὰς Σέρρας μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (Δελτίον Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας Ε', 1905, σ. 83 εἰκ. 8). Ἐν τῷ τεμαχίῳ τούτῳ ἡ κοίλανσις τοῦ περὶ τὰ κοσμήματα ἐδάφους εἶναι τόσον μικρὰ καὶ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ τόσον λεία, ὥστε θὰ ἦτο ἀδύνατον, νομίζω, νὰ συγκρατηθῇ ἐν αὐτῷ τὸ ἐκ κηροῦ μεῖ-

γμα, ἐν ᾧ ἡ πλήρωσις διὰ χρώματος, οὗ ἄλλως τε διεσώθησαν καὶ ἴχνη, ἦτο λίαν εὐχερής.

Τούτου δὲ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου τὴν πρώτην ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ἐμφάνισιν πρόκειται νὰ ὁρίσωμεν.

Μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν συντριμμάτων τοῦ Ἀσκληπιείου ἀνεῦρον καὶ τεμάχιον ἐπιθήματος δυνάμενον πολὺ νὰ βοηθήσῃ εἰς ἐπίλυσιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐδημοσίευσα ἤδη (ΑΕ 1915 57 εἰκ. 5). Δὲν ὡμίλησα δὲ τότε περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πρὸς χρονολόγησιν τοῦ ἐπιπεδογλύφου σημασίας, διότι ἡ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου παρέκβασις οὐδεμίαν εἶχε συνάφειαν πρὸς τὸ θέμα τῆς μελέτης ἐκείνης.

Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου **(εἰκ. 1)** διεσώθη τὸ

1 (ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ ΑΕ 1915 15_5· λίθου φωτογράφημα): ἐπιθήματος ἀπότμημα.

ἐν ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι ἥμισυ μέρος τοῦ ἐπιθήματος. Ἡ ὅλη πλευρὰ τοῦ ἐπιθήματος ἔφερε διακόσμησιν ἀποτελουμένην ἐκ σταυροῦ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐκ στελεχῶν ἐκφυομένων ἐκ τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ ἀποληγόντων εἰς τρίφυλλα, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ σταυροῦ τούτου ὑπῆρχε πτηνὸν (ἀντιμέτωπα· διασώζεται νῦν τὸ πρὸς ἀριστερά) καὶ ὄπισθεν τέλος τῶν πτηνῶν ὑπάρχουσιν ἄλλα στελέχη ἀπολήγοντα ὁμοίως εἰς τρίφυλλα. Τὰ θέματα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ διακόσμησις τοῦ τεμαχίου τούτου, εἶναι, ὡς δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι, οὐχὶ ἐξέχοντα, ἀλλ᾽ ἐπίπεδα, αἱ δὲ ἐνιαχοῦ ἀπαραίτητοι λεπτομέρειαι ἐντὸς τούτων, ὡς λ. χ. αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ τοῦ πτηνοῦ, ὑποδηλοῦνται δι᾽ ἁπλῶν ἐγχαράκτων γραμμῶν. Τὸ ἔδαφος δὲ πέριξ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων ἔχει πολὺ ὀλίγον ἐκβαθυνθῇ καὶ εἶναι οὐχὶ ἐντελῶς λεῖον, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀνωμάλους τινὰς ἐξογκώσεις. Τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους θέλομεν ἐξηγήσει ἐν τοῖς ἑξῆς. Πάντα λοιπὸν τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διακόσμησις τοῦ ἐπιθήματος τούτου ἐγένετο κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἐπιπεδογλύφου.

Ὥστε ἔχομεν παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἀναγλύφων ἀνῆκον εἰς τὴν τέχνην τῶν χριστιανικῶν χρόνων, ἤτοι τὴν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος περίοδον. Ὅτι δὲ πράγματι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην, καὶ μάλιστα εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος, ἀποδεικνύουσι πλεῖστοι λόγοι. Οὕτω ἡ μὴ σχηματοποίησις (ἐγκατάσκευον) τῶν κοσμημάτων, ἅτινα διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν φυσικὴν αὐτῶν μορφήν, ὅπως καὶ ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς μνη-

μείοις τῆς περιόδου ταύτης, πρὸς δὲ ἡ διάταξις τῶν δύο πτηνῶν ἀντιμετώπων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ στάσις αὐτῶν εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογοι πρὸς ἄλλα χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς αὐτῆς περιόδου, ὡς εἶναι αἱ σαρκοφάγοι τῆς Ραβέννης. Μεταξὺ ἄλλων τοιούτων σαρκοφάγων (*Kaufmann* Handbuch der christlichen Archäologie², Paderborn 1913, εἰκ. 203) ἰδιαιτέραν πρὸς ἡμᾶς σημασίαν ἔχει μία τοιαύτη ἀποκειμένη ἐν S. Apollinare in Classe τῆς Ραβέννης καὶ ἀναγομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ 5ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος, χρησιμοποιηθεῖσα δὲ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἐκ νέου ὅπως ἐν αὐτῇ ταφῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεόδωρος (*Wulff* Altchristliche und byzantinische Kunst, Berlin-Neubabelsberg, σ. 182) Ἐπὶ τῆς μιᾶς λοιπὸν τῶν στενῶν πλευρῶν τῆς σαρκοφάγου ταύτης βλέπομεν, ἐκτὸς τῆς διατάξεως τῶν πτηνῶν ἀμφοτέρωθεν τοῦ σταυροῦ, καὶ ἕλικας ἀπολήγούσας εἰς τρίφυλλα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἐπιθήματος **(εἰκ. 2:** *Kraus*

2 (ἐν Ραβέννῃ· Kraus GCK I 253 εἰκ. 203): σαρκοφάγου στενὴ πλευρά.

Geschichte der christlichen Kunst, Freiburg 1896-1908, τόμ. I σ. 253, εἰκ. 203.) Ταῦτα πάντα πείθουσιν περὶ τῆς ἀνωτέρω χρονολογήσεως τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς τεμαχίου. Ἀλλὰ πλὴν πάντων τῶν ἄνω τὸ οὐδεμίαν ἐπιτρέπον ἀμφιβολίαν περὶ τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι τὰ κοσμήματα. Τοῦ ἐπιθήματος δηλαδὴ ἡ χρονολογία, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέδειξα (ΑΕ 1915 56), εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλής, ἀναγομένη κυρίως εἰς τὸν 5ον αἰῶνα. Ἐκ τῆς σχέσεως τέλος τοῦ ἡμετέρου ἐπιθήματος πρὸς τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ συντρίμματα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου εὑρισκόμενα ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ τοῦτο ἀνάγεται ἀκριβέστερον εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος.

Ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς ἄρα χρονολογίας τοῦ ἐπιθήματος ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς ἤδη χρόνους. Ἀπὸ τοῦ ὡρισμένου τούτου γεγονότος λαβὼν ἀφορμὴν ἀνεζήτησα μήπως ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια δι' ὁμοίου εἴδους ἀναγλύφου κεκοσμημένα καὶ ἀνήκοντα εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Πράγματι δ' ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου, ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Θησείου εὗρον τοιαῦτά τινα τεμάχια, ὧν ἀναφέρω δύο μόνον. Τὸ ἓν τούτων εὑρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Θησείου καὶ εἶναι τεμάχιον ἐπιστυλίου ἢ θυρώματος **(εἰκ. 3)**. Τὸ τεμάχιον

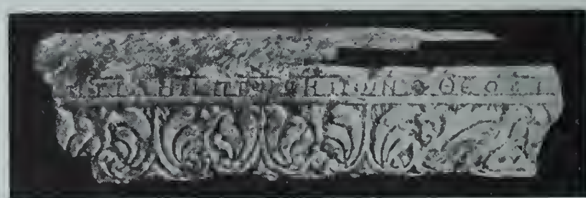

3 (ἐν τῷ λ. Θησείῳ· λίθου φωτογράφημα): ἐπιστυλίου ἀπότμημα.

τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους φέρει ἐπίπεδον ταινίαν, ἐφ' ἧς διασῴζεται τμῆμα ἐπιγραφῆς ἔχον οὕτω:

.....ΑΝΤΙΛΗΜΠΤΩΡ ΗΜΩΝ Ο ΘΕΟϹ Ι..........

Ἡ ἐν τῇ πρώτῃ λέξει τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρατηρουμένη παρένθεσις τοῦ γράμματος *μ* δὲν εἶναι μοναδικὴ ἐνταῦθα. Ἀνάλογον παράδειγμα εὑρίσκομεν ἐν Βενετικῷ κώδικι τῆς Παλ. Διαθήκης τοῦ 8ου ἢ 9ου αἰῶνος, ὅπου κεῖται *συλλήμψεως* ἀντὶ *συλλήψεως* (*Thompson* Ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς παλαιογραφίας, μεταφρ. *Λάμ-*

πρου [Βιβλ. Μαρασλῆ] σ. 264 πανομ. 31, πρβ καὶ *G. Meyer* GG³ 86).

Κάτωθεν τῆς φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν ταινίας ὑπάρχει σειρὰ ἀνθεμίων, λίαν ἀσυνήθους μορφῆς, ἐναλλασσομένων μετὰ κλαδίσκων, οἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τρίφυλλα καὶ παρουσιάζουσι πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς τοῦ ἄνω περιγραφέντος ἐπιθήματος τοῦ Ἀσκληπιείου. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ θεατῇ ἄκρου βλέπομεν πτηνὸν καὶ τμῆμα σταυροῦ, ἐπίσης λίαν ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπιθήματος τοῦ Ἀσκληπιείου. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου δὲ τούτου πάντα τὰ διακοσμητικὰ θέματα εἶναι ἐπίσης ἐπίπεδα καὶ τὸ περὶ αὐτὰ ἔδαφος ἔχει ὁμοίως ἐκβαθυνθῆ ὀλίγον παρουσιάζον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀνωμαλίαν τῆς ἐπιφανείας. Σκοπὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους εἶναι, νομίζω, ἵνα τὸ ἐκ κηροῦ μεῖγμα, δι' οὗ πληροῦται τὸ κοιλανθὲν ἔδαφος, προσκολλᾶται καὶ συγκρατῆται ἰσχυρότερον, πρᾶγμα ὅπερ δὲν θὰ ἦτο εὔκολον, ἂν τὸ ἔδαφος ἦτο ἐντελῶς ἐπίπεδον καὶ λεῖον.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τοῦ τεμαχίου τούτου νομίζω ὅτι ἰδιαίτερος λόγος εἶναι περιττός. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ ἐν γένει μορφὴ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων καὶ ἡ κατὰ φύσιν ἐκτέλεσις αὐτῶν πείθουσιν ὅτι καὶ τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ἐπιστυλίου δύναται νὰ θεωρηθῇ σύγχρονον πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἐπίθημα τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου εὑρισκομένων χριστιανικῶν συντριμμάτων ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἓν ἔτι τεμάχιον σπουδαιότατον, καθ' ὅσον ἀποδεικνύει ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, ὁπότε ἡ συναίσθησις τῆς σημασίας ἑκάστου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἔτι πλήρης, τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἐχρησιμοποιεῖτο οὐ μόνον πρὸς διακόσμησιν ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν, οἷον ἐπιστυλίων κτλ, ἀλλὰ καὶ κιονοκράνων. Πράγματι ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εὑρίσκεται κυρτὸν τεμάχιον προερχόμενον ἐκ τοῦ κάτω μέρους κιονοκράνου **(εἰκ. 4)**. Ἐπ' αὐτοῦ βλέπομεν δύο φύλλα μαλακῆς ἀκάνθου ἔχοντα λίαν κανονικὸν τὸ περίγραμμα καὶ ἐν τῷ μέσῳ κάλυκα ἄνθους, ἥτις εὐρύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ θὰ ἀπέληγε ἀναμφιβόλως εἰς κρινοειδὲς τρίφυλλον κόσμημα, ὡς τοῦτο εἰκάζεται ἐκ πλείστων ἀναλό-

4 (ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ· λίθου φωτογράφημα): κιονοκράνου ἀπότμημα.

γων παραδειγμάτων. Τὰ κοσμήματα ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου εἶνε ἐντελῶς ἐπίπεδα, αἱ δὲ ἐντὸς τῶν φύλλων τῆς ἀκάνθου λεπτομέρειαι ἔχουσι δηλωθῆ δι' ἁπλῶν χαρακτῶν γραμμῶν. Τὸ ἔδαφος τέλος, ὅπερ ἀπομένει κενὸν μεταξὺ τῶν φύλλων καὶ τῆς κάλυκος, ἔχει πολὺ ὀλίγον ἐκβαθυνθῆ καὶ παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν. Ἐν τῇ χρονολογήσει τοῦ τεμαχίου τούτου πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ τύπος τῆς μαλακῆς ἀκάνθου καὶ ἡ συνάφεια αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄλλα ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εὑρισκόμενα χριστιανικῶν χρόνων τεμάχια τὰ παρουσιάζοντα τὴν αὐτὴν διακόσμησιν. Καὶ ἡ μὲν μορφὴ τοῦ φύλλου τῆς ἀκάνθου εἶναι τυπικὴ κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα (ΑΕ 1915 58), τὰ δὲ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εὑρεθέντα χριστιανικὰ συντρίμματα ἀνάγονται, ὡς ἀπέδειξα ἄλλοτε, εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος (ΑΕ 1915 61). Ὅθεν καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον δύναται εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους νὰ ἀναχθῇ καὶ δὴ καὶ νὰ θεωρηθῇ σύγχρονον πρὸς τὸ ἄνω περιγραφὲν ἐπίθημα (εἰκ. 1) τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου προερχόμενον.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἀναφέρω τέλος καὶ ἕτερον τεμάχιον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξειργασμένον καὶ δημοσιευθὲν ἐπ' ἐσχάτων. Τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἀνῆκον εἰς ἐπιστύλιον ἢ ὑπέρθυρον, εὑρίσκεται ἐν Χίῳ καὶ χρονολογεῖται κατὰ τὸν δημοσιεύσαντα αὐτὸ κ. Σωτηρίου ἀπὸ τοῦ 6ου ἢ 7ου αἰῶνος, ὅπερ ὅμως θὰ ἠδύνατο ἴσως, νομίζω, νὰ θεωρηθῇ καὶ παλαιότερον (ΑΔ 1916 Παράρτημα σ. 29, πίν. παρένθ. 4, εἰκ. 1). Τὸ τεμάχιον

δὲ τοῦτο τῆς Χίου ἔχει ἐν τῇ παρούσῃ ἐρεύνῃ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν ὅτι εὑρέθη ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δύναται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν τὰ ἄνω προσαχθέντα παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τῆς Ἀνατολῆς τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἦτο ἐν χρήσει καὶ κατὰ τὴν πρὸ τῆς κυρίως βυζαντινῆς περίοδον.

Οὕτω λοιπὸν εἶναι, νομίζω, ἐντελῶς βέβαιον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἄνω ἀναμφισβητήτου χρονολογίας παραδειγμάτων, ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναγλύφου ἦτο ἐν χρήσει. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὴν πρὸ τῶν εἰκονομαχικῶν χρόνων περίοδον ἡ χρῆσις τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἀναγλύφων ἦτο πολὺ περιωρισμένη, ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἀναλόγως σπάνιον τῶν παραδειγμάτων. Τοὐναντίον κατὰ τὴν περίοδον τῆς κυρίως βυζαντινῆς τέχνης, τὴν ἀρχομένην εὐθὺς μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν, τὸ ἐπιπεδόγλυφον ἀποβαίνει κοινότατον καὶ ἐν μεγίστῃ χρήσει. Κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ χρησιμοποιεῖται τοῦτο πρὸς διακόσμησιν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, πολὺ δὲ σπανιώτερον γίνεται χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ παραστάσει ἁγίων μορφῶν, ὡς εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς Βλαταιῶν προερχομένη μαρμαρίνη ἐπιπεδόγλυφος εἰκὼν τῶν τριῶν ἀποστόλων Ἰακώβου, Φιλίππου καὶ Λουκᾶ, ἥτις ἀπόκειται νῦν, ὡς νομίζω, ἐν τῷ ὑπὸ ἵδρυσιν Βυζαντινῷ μουσείῳ (εἰκὼν παρὰ *Kondakof* Μακεδονία, Ρωσσιστί, Πετρούπολις 1909 σ. 145 εἰκ. 87).

Πολλάκις δὲ τὸ ἐπιπεδόγλυφον χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς διακόσμησιν μερῶν τινων ἐπὶ εἰκόνων ἢ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐν οἷς ὑπάρχει ἐν χρήσει καὶ τὸ ἐξέχον ἀνάγλυφον, ὡς βλέπομεν ἐπὶ πολλῶν τεμαχίων τῆς συλλογῆς τοῦ Θησείου καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Μυστρᾷ ἀναγλύφου εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ (*Millet* Monuments byzantins de Mistra, Paris 1910, πίν. 51 $_{11}$). Σπανιώτερον τέλος τὸ ἐπιπεδόγλυφον συνδυάζεται καὶ πρὸς ἁπλᾶς ἐγχαράκτους διακοσμήσεις ἢ παραστάσεις, ὡς βλέπομεν ἐπὶ τεμαχίου ἐπιστυλίου ἐν Χίῳ, ἐφ' οὗ μεταξὺ ἐπιπεδογλύφων κοσμημάτων ὑπάρχει δίσκος φέρων χαρακτὴν προτομὴν τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου εἰκονιζομένου κατὰ τὸν συνήθη ἐν στηθαρίοις τύπον τῶν ἁγίων (ΑΔ 1916 Παράρτ. σ. 29, πίν. παρένθ. 4 εἰκ. 2 ^{α}).

Τὸ ἐπιπεδόγλυφον τέλος, ὅπερ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὑπῆρξεν ἁπλῶς μία τῶν ἐν χρήσει ἐν τῇ γλυπτικῇ τεχνοτροπιῶν, ἀποβαίνει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἐν Μυστρᾷ ὁ κυριαρχῶν σχεδὸν τρόπος ἐπεξεργασίας τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων (*Brehier* Nouvelles recherches sur l'histoire de la sculpt. byzant., Nouv. Archives ἔνθ' ἀν. fasc. 9, 1913, σελ. 57 κέ). Μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου ἐξελιχθὲν καὶ τελειοποιηθὲν ἐπέζησε καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς δεικνύει ἡ διακόσμησις δαπέδων τινῶν ἐκκλησιῶν (*Kraus* ἔ. ἀ. τόμ. II$_2$ σελ. 135 κέ).

Τέλος προστεθήτωσαν ὀλίγαι λέξεις περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἐπιπεδογλύφου, οὗ τὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ἐμφάνισιν καὶ τὴν κατόπιν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐξέλιξιν ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀναγλύφου παρουσιάζει μίαν τῶν τελευταίων φάσεων ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς. Παρετηρήθη ἤδη ὅτι ἀπὸ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος ἡ διακοσμητικὴ γλυπτικὴ ἤρξατο νὰ ἀκολουθῇ δρόμον φέροντα κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πλαστικότητος καὶ τὴν ἐφαρμογὴν μεθόδων ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἐν τῇ ζωγραφικῇ, προσπαθοῦσα διὰ τεχνικῶν μέσων νὰ ἐπιτύχῃ φωτοσκιάσεις ἰδιαζούσας τῇ ζωγραφικῇ, ἄνευ δηλαδὴ προεξεχόντων πλαστικῶν ὄγκων, ὥστε ἡ κεκοσμημένη ἐπιφάνεια νὰ παρουσιάζῃ σχεδὸν ἐν ἐπιπέδῳ ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς (*Brehier* Études ἔνθ' ἀν. σ. 45 κέ, *Diehl* Manuel d'art byzantin, Paris 1910 σ. 47). Τοὺς δὲ σταθμοὺς τῆς ἐξελίξεως ταύτης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπὶ τῶν διασωθέντων μνημείων. Πρώτη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔρχεται, ὡς νομίζω, ἡ σειρὰ τῶν λεγομένων Μικρασιατικῶν σαρκοφάγων. Τὴν σειρὰν τῶν σαρκοφάγων τούτων χρονολογοῦσι γενικῶς ἀπὸ τοῦ 2^{ου} μέχρι τοῦ 4^{ου} ἢ 5^{ου} μ.Χ αἰῶνος (*Diehl* ἔνθ' ἀν. σ. 99). Τούτων δὲ τυπικὸν παράδειγμα φέρουσι συνήθως τὸ ἐν Βερολίνῳ τεμάχιον, ὅπερ προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν μεταξὺ δύο ἀποστόλων, χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ 4^{ου} ἢ 5^{ου} αἰῶνος (*Diehl* ἔνθ' ἀν. σ. 98 εἰκ. 41). Ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων τούτων τὸ κεκοσμημένον βάθος ὄπι-

σθεν τῶν μορφῶν καὶ περὶ αὐτὰς φέρει διακόσμησιν σχεδὸν ἐπίπεδον διαγραφομένην ἐπὶ σκοτεινοῦ πεδίου. Τὴν ἐντύπωσιν δὲ ταύτην τῆς ἀντιθέσεως φωτὸς καὶ σκιᾶς κατώρθωσεν ὁ τεχνίτης διὰ τῆς χρήσεως ἰδίως τοῦ τρυπάνου, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέχει σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς γλυπτικῆς. Τὴν χρῆσιν δὲ τοῦ τρυπάνου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου εὑρίσκομεν ὁμοίως καὶ ἐπὶ πλήθους κιονοκράνων τοῦ 4ου-6ου αἰῶνος ἐν οἷς καὶ τὰ λεγόμενα θεοδοσιακὰ (περὶ τῆς διὰ τρυπάνου γλυπτικῆς βλ. ***Brehier*** Études ἔνθ' ἀν. σ. 44 κέ). Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον διὰ τρυπάνου ἐγένετο καὶ ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας (***Diehl*** ἔνθ' ἀν. εἰκ. 70, 71). Μεταξὺ τοῦ διακοσμητικοῦ τρόπου τῶν Μικρασιατικῶν σαρκοφάγων καὶ τοῦ κυρίως ἐπιπεδογλύφου μεσολαβεῖ ἐν ἄλλο μνημεῖον, ἡ ζωοφόρος δηλαδὴ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Mschatta ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀποκειμένη νῦν ἐν Βερολίνῳ καὶ χρονολογουμένη ὁμοίως ἀπὸ τοῦ 5ου ἴσως αἰῶνος (***Diehl*** ἔνθ' ἀν σελ. 48 εἰκ. 17). Ἓν δὲ βῆμα ἔτι ἀπὸ τῆς ζωοφόρου ταύτης καὶ φθάνομεν εἰς τὸ ἐπιπεδόγλυφον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διακοσμήσεως ὀφείλεται, ὡς βλέπει τις, εἰς ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις (***Brehier*** ἔνθ' ἀν. σ. 45 κέ). Αἱ Μικρασιατικαὶ τοὐλάχιστον σαρκοφάγοι καὶ ἡ ζωοφόρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Mschatta εἶναι ἀρκούντως πειστικὰ τεκμήρια τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἓν δὲ τῶν σπουδαιοτάτων ἐξαγομένων τῆς ἐπισκοπήσεως ταύτης τῆς ἐξελίξεως τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς εἶναι ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς καὶ παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους καὶ εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα παρουσιάσασα πάσας αὐτῆς τὰς φάσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς ὁπωσδήποτε χρονολογήσεως τῶν μνημείων, ἐφ' ὧν αἱ ποικίλαι αὗται φάσεις ἀπαντῶσι. Τὰ οὕτω δὲ προκύπτοντα ἀποτελέσματα εἶναι λίαν σπουδαῖα, καθ' ὅσον ἀποδεικνύουσιν ὅτι πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἐπίτευξιν ἀποτελεσμάτων ζωγραφικῶν οὐδόλως συνάπτεται ἡ μουσουλμανικὴ τέχνη, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Brehier, βασισθεὶς τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ ἐπιπεδόγλυφον εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν τρόπος ἐπεξεργασίας τοῦ μαρμάρου, ὃν γινώσκει ἡ ἀραβικὴ τέχνη, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ὅτι ἐπεκράτησεν τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀναγλύφων μετὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους, ὁπότε παρατηρεῖται πράγματι ἰσχυρὸν ῥεῦμα ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τὴν βυζαντινὴν τέχνην (***Brehier*** ἔ.ἀ. σ. 96). Τὰ πορίσματα ὅμως ταῦτα, εἰς ἃ καταλήγει ὁ Brehier, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀσφαλῆ, διότι διεσώθησαν ἀραβικὰ γλυπτικὰ μνημεῖα δεικνύοντα ὅτι ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ ἦσαν ἐν μεγίστῃ χρήσει καὶ ἄλλοι τεχνικοὶ τρόποι ἐν οἷς καὶ τὸ ἐξέχον ἀνάγλυφον (***Saladin-Migeon*** Manuel d'art musulman, Paris 1907 τόμ. II σ. 61 κέ). Μετὰ τὰ ἄνω ἐκτεθέντα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὸ ἐπιπεδόγλυφον παρουσιάζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ, ἡ ἰδέα ὅτι τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἐκ τῆς μουσουλμανικῆς ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀσύστατος, ἀφοῦ πολλῷ πρότερον τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τεχνίτας. Ἓν δὲ ἔτι πόρισμα ἐκ τῆς ἄνω ἐρεύνης εἶναι ὅτι ἡ χρονολόγησις διακοσμητικῶν ἀναγλύφων μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἴδους τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας ἄνευ ἐξετάσεως τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, ἣν ἐπεχείρησάν τινες, εἶναι πρᾶγμα οὐχὶ ἀσφαλές. Ἔπειτα δὲ καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς γλυπτικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τεχνικῶν τρόπων, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Brehier, εἶναι αὐτόχρημα ἀδύνατος.

Ἀνδρέας Ξυγγόπουλος.

Ἀσκληπιακὰ μνημεῖα καὶ κιονολατρεία ἐν Ἀθήναις

(πίν. 1-2)

ὑπὸ

Ἰωάννου Σβορώνου.

Σύνοψις: Α΄) Ἰανίσκος, ὁ υἱὸς Ἀσκληπιοῦ, ἐν Ἀττικῇ. Β΄) σύμπλεγμα τέκνων Ἀσκληπιοῦ, ἐξ Ἐπιδαύρου [πίν. 1-2]. Γ΄) ἀγάλματα θυγατρίων Ἀσκληπιοῦ ἐκ τοῦ ἐν Ἄγραις ναοῦ τῆς Εἰλειθυίας: α΄) διάκονοι Εἰλειθυίας· β΄) σύμπλεγμα Μέροπος καὶ Ἰανίσκου, ἔργον τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἐν τῷ ἐν Κῷ Ἀσκληπιείῳ. Δ΄) θεοὶ Ἐπιδόται ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ὁ συγκλητικὸς Ἀντωνῖνος [πίν. 2]. Ε΄) Ἰανίσκος, Ἅγιος Γιάννης. λείψανα κιονολατρείας ἐν Ἀθήναις.

Α΄) Ἰανίσκος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν Ἀττικῇ.

Ἐν τῇ παρούσῃ *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι* τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1909 (σ. 138-178 εἰκ. 1-15, πίν. 5-6), ἐν δ' ἔτος κατόπιν ἐν τῇ συγγραφῇ μου *τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον* (σ. 294-324), ἐπεχείρησα διὰ μακρῶν νὰ καταδείξω ἐναντίον τῆς τότε κρατούσης γνώμης τῶν ἀρχαιολόγων ὁρμηθεὶς κυρίως ἐκ τοῦ ὡραίου καὶ τελείου τὴν διατήρησιν ἀγάλματος χηνοφόρου παιδίου, ἀνακαλυφθέντος ἐν Σουβάλᾳ τῆς Φωκίδος καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη κοσμοῦντος τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν βιβλιοθήκην, ὅτι μέγα πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων παιδίων, προερχομένων ἐκ διαφόρων ἱερῶν, μάλιστα δ' ἐξ Ἀσκληπιείων, οὐδέποτε δ' ἐκ νεκροταφείων, καὶ φερόντων χῆνας ἢ ἄλλα ζῷα γνωστὰ ἡμῖν ὡς ἱερὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἰκονίζουσι μικρούς τινας *θεοὺς* καὶ δὴ τεκνία αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, μάλιστα δὲ τὸν ἀττικὸν Ἰανίσκον, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἔχουσι ταῦτα πρὸς *ἐπιτύμβια* ἢ *ἀναθηματικὰ* θνητὰ παιδία ἢ πρὸς τοιαῦτα πάσης θρησκευτικῆς, μυθολογικῆς ἢ ἱστορικῆς σημασίας στερούμενα *ῥωπογραφήματα* (genre).

Τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν μου ἐκείνων εἶχον ἔκτοτε πολλάκις τὸ σπάνιον ἀληθῶς εὐτύχημα τοῦ νὰ ἐπικυρωθῶσι τάχιστα διὰ τῆς διαδοχικῆς ἀνακαλύψεως διαφόρων ἄλλων σχετικῶν ἀρχαίων μνημείων.

Οὕτω πρῶτος ὁ ὑπ' ἐμοῦ χαρακτηρισμὸς τῶν πολυπληθῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων τῶν μετὰ χηνῶν παιδίων ὡς εἰκόνων τεκνίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καλουμένου *Ἰανίσκου*, ἐπεκυρώθη λαμπρῶς ἐν ἔτος βραδύτερον διὰ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1910 σ. 59-64 εἰκ. 1-9) δημοσιεύσεως πολλῶν νομισμάτων τῆς διασήμου διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Περγάμου, εἰκονιζόντων ὡς θεὸν τὸ χηνοφόρον γυμνὸν παιδίον ἱστάμενον ἐπὶ μὲν τῶν μικρῶν κερμάτων μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν μεγάλων τοιούτων πλησίον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ μεταξὺ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, ὡς τέκνον αὐτῶν, καὶ ἐν ᾗ θέσει εἰκονίζεται συνήθως ἕτερον παιδίον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁ Τελεσφόρος. Ἐπὶ τῶν μεγάλων μάλιστα κερμάτων τούτων προστίθεται μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἰανίσκου μέγας μῦς, ἤτοι τὸ ζῷον, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὡς καὶ πράγματι εἶναι, φοβερὸς φορεὺς τῶν λοιμικῶν νόσων (Στράβ. III 165), νόσων, ὧν ἰατρὸς ἐλογίζετο ὁ Ἰανίσκος, ὁ πάντως τὸ σύμβολον τοῦτο κληρονομήσας παρὰ τοῦ πάππου αὐτοῦ Ἀπόλλωνος Σμινθέως, ἤτοι τοῦ ὁμηρικοῦ καταστροφέως τῶν μυῶν καὶ τῶν δι' αὐτῶν μεταδιδομένων λοιμικῶν ἀσθενειῶν [1].

Ἄλλο μνημεῖον ἐπικυρωτικὸν τῶν συμπερασμάτων μου ἐκείνων εἶναι σμικρὸν σπιθαμιαῖον τὸ μέγεθος καὶ ἀτελὲς τὴν ἐπεξεργασίαν ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἀνέκδοτον, ὃ προσεχῶς δημοσιευθήσεται μετ' ἀκριβοῦς εἰκόνος **(εἰκ. 1)** [2] ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ὑπὸ τοῦ κ. Β. Στάη, ἀνακαλύψαντος αὐτὸ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἐν Σουνίῳ τεμένους καὶ περιβόλου τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰκονίζει, κατ' ἐμέ, τὴν γυναῖκα τοῦ

1 De Witte, Apollon Sminthien: *Rev. Num.* 1858 σ. 1 κέ.

2 Τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον πρόχειρον ἰχνογράφημα παρεχωρήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Στάη.

1 χειρόγραφον εἴκασμα : Ἠπιόνη μετὰ Ἰανίσκου καὶ χηνός.

Ἀσκληπιοῦ Ἠπιόνην, φέρουσαν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτῆς πήχεως γυμνὸν τὸν μικρὸν αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ υἱὸν Ἰανίσκον, συνοδευομένην δὲ ὑπὸ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀμφοτέρων καὶ οὐδενὸς ἄλλου θεοῦ ἢ θεᾶς — πλὴν τῆς προρωμαϊκῆς Λαυρεωτικῆς τὴν καταγωγὴν θεᾶς ***Μονήτας*** (Moneta) τοῦ νομισματοκοπείου τῶν Ῥωμαίων, μεθ' ἧς καὶ ταυτίζεται [1]. — ἱεροῦ χηνὸς τῶν Ἀσκληπιείων, καὶ τέλος στηρίζουσαν ἄνευ ἀνάγκης τινὸς τὴν δεξιὰν ἐπὶ ἱεροῦ κιονίσκου τῆς Ἀσκληπιακῆς λατρείας, περὶ οὗ θὰ γράψωμεν διὰ μακρῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Στάη δημοσίευσιν τοῦ μνημείου τούτου (πρβ εἰκ. 14 σ. 88).

Ὅτι καὶ ἐν Σουνίῳ ὑπῆρχεν ἐγκαθιδρυμένη ἡμιεπισήμως τοὐλάχιστον λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς θείας αὐτοῦ οἰκογενείας, δηλ. Ἠπιόνης, Ἰανίσκου κλπ., γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ ἀνακαλυφθείσης ἐπιγραφῆς τοῦ 221 πΧ, καθ' ἣν ἐπὶ Μενεκράτους ἄρχοντος ὁ Ἀθηναῖος Θεόμνηστος, ***στρατηγὸς χειροτονηθεὶς ἐπὶ τὴν παραλίαν, ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἀνέγκλητος ἐγένετο καὶ πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἱεροῖς προσκατεσκεύασεν ἐν Σουνίῳ ναὸν καὶ τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ*** (ΑΕ 1900 141).

Τοῦ Ἰανίσκου θεωρουμένου, καθ' ἃ ἐδείξαμεν ἤδη ἐν τοῖς προγενεστέροις ἡμῶν ἄρθροις, ὡς τοῦ εἰδικοῦ κατὰ τῆς ἑλονοσίας ἰατροῦ θεοῦ, ἡ λατρεία αὐτοῦ ἐν Σουνίῳ ἦτο προσδοκωμένη, ἀφ' οὗ ὁ ἱερὸς τοῦ Ποσειδῶνος περίβολος μαστίζεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ ἑλωδῶν πυρετῶν, ὧν πικρὰν πεῖραν ἔλαβον καὶ λαμβάνουσι πάντες οἱ ἕνεκα ἀνασκαφῶν, φυλάξεως τοῦ ἱεροῦ ἢ καὶ κυνηγίου ἐκεῖ παραθερίζοντες πολῖται.

Ἐν τοῖς προμνημονευθεῖσιν ἄρθροις μου περὶ τοῦ Ἰανίσκου ἔδειξα ἤδη ὅτι ὁ χὴν εἶναι γνωστὸς ἡμῖν ἔκ τε τῶν κειμένων καὶ μνημείων ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ζῷον τῶν ἀρχαίων Ἀσκληπιείων. Οὕτως ἀνέφερον ὅτι οἱ χῆνες μνημονεύονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις ὡς ἱερὰ πτηνὰ ἀνατρεφόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔργα θεοῦ ἰατροῦ μετερχόμενοι. Μία τῶν μεγάλων ἐπιγραφῶν τῶν ἰαμάτων τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου ἀναφέρει ἱερὸν χῆνα, θεραπεύσαντα τὴν ποδάγραν Κιανοῦ τινος δι' ἀφαιμάξεως, ἣν προεκάλεσε δάκνων τοὺς πόδας αὐτοῦ (Inscr. Graec. IV 952 στ. 113-114). Τὸ δ' ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν λαμπρὸν ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1377 (Σβορώνου, ***Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον*** πίναξ XLVIII, A-B) εἰκονίζει μέγαν χῆνα ἐμφωλεύοντα ὑπ' αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Ἠπιόνης καθημένης ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν πρὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς Ὑγιείας, ἱσταμένων.

Ἕτερον ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ ἀνάγλυφον τοῦ Ε' πΧ αἰῶνος ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιείου (Σβορώνου ἔ. ἀ. πίναξ XL,5) εἰκονίζει τὸν ἱερὸν χῆνα φερόμενον ἐν ταῖς χερσὶν τῆς αὐτῆς Ἠπιόνης. Καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ (***Ποικίλης Ἱστορίας*** Ε, 17) ἀναφερόμενος ***ἱερὸς στρουθὸς*** τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν, ὃν ἐφόνευσέ τις ***πατάξας*** ἐξ ἀγνοίας ἢ μανίας, οὐδεὶς ἄλλος εἶναι (ἰδὲ ΑΕ 1909 σ. 144 σημ. 4) ἢ ὁ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἀναγλύφων τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιείου εἰκονιζόμενος ἱερὸς χήν.

Ὅτι δ' ὁ ἱερὸς οὗτος χὴν τῶν Ἀσκληπιείων ἦτο ὁ προσφιλὴς σύντροφος καὶ συμπαίκτης τοῦ ἐπίσης ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις ἀναφερομένου καὶ ἀναστρεφομένου νεωτάτου τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἠπιόνης Ἰανίσκου, γνωρίζομεν ἤδη ἐκ μεγίστης σειρᾶς ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1909 ἑρμηνευθέντων μνημείων, ἀνηκόντων ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Β' πΧ αἰῶνος, τοῦ ὀρθοῦ τῆς γνώμης μου ταύτης βεβαιωθέντος, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐν ἔτος κατόπιν διὰ νομισματικῶν μνημείων. Τῶν ἐν λόγῳ γλυπτῶν ἔργων τινὰ εἰκονίζουσι τὸν

1 Ἴδε τὸ ἐν ΔΕΝΑ XVIII νῦν τυπούμενον ἄρθρον μου *Καπιτώλιον — Σούνιον.*

Ἰανίσκον ἂν οὐχὶ ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὡς τὸ ἐκ τοῦ Σουνίου ἀνάγλυφον, τοὐλάχιστον παρὰ τὰ γόνατα αὐτῆς καὶ δὴ παίζοντα μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Ἠπιόνης ἀνελθόντος ἱεροῦ χηνός. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1352 ἀνάγλυφον τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν, εἰκονίζον τὸν γυμνὸν παῖδα Ἰανίσκον παρὰ τὰ γόνατα τῆς μητρὸς Ἠπιόνης καθημένης ἐν μέσῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν τέκνων Ἀκεσοῦς, Ἰασοῦς, Πανακείας καὶ Ὑγιείας (ΑΕ 1909 σ. 147 εἰκ. 9 καὶ Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 270 πίναξ XLV, 5), καὶ πήλινον σύμπλεγμα **(εἰκ. 2)**, εἰκονίζον ὁμοίως τὸν μικρὸν Ἰανίσκον

2 (ΑΕ 1909 149 εἰκ. 10): Ἠπιόνη μετὰ χηνὸς καὶ Ἰανίσκος.

παρὰ τὰ γόνατα τῆς μητρὸς ἱστάμενον καὶ παίζοντα μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἀνελθόντος ἱεροῦ χηνὸς (ΑΕ 1909, σ. 149 εἰκὼν 10, Σβορῶνος ἔ. ἀ. σ. 303 εἰκ. 172).

Ἄλλου τύπου Ἰανίσκοι εἶναι τὰ πολυπληθέστατα μαρμάρινα καὶ πήλινα ἀγαλμάτια, τὰ εἰκονίζοντα τὸν θεὸν τοῦτον μόνον φέροντα εἰρηνικῶς ἐν τῇ ἀγκάλῃ τὸν χῆνα ἢ χηνίσκον ἢ παίζοντα μετ' αὐτοῦ ποικιλοτρόπως **(εἰκ. 3-4**=Σβορώνου,

3: Ἰανίσκος μετὰ χηνὸς πατῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ βωμοῦ.

4: Ἰανίσκος μετὰ χηνός.

ΑΕΜ σ. 298-300 εἰκόνες ἀρ. 154-165 καὶ ΑΕ 1909 σ. 135 κέξ. εἰκ. 2-3 καὶ πίν. 6, ἀρ. 1-4 καὶ 7-8).[1] Τούτων τὸ κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν Λιλαίᾳ τῆς Φωκίδος ἐν τοῖς τέλμασι τῆς πηγῆς τῆς **Ἁγίας Ἐλεούσης** ἀνακαλυφθὲν καὶ ὅλως σῶον διατηρούμενον λαμπρὸν ἀγαλμάτιον, τὸ ἄλλοτε ἐπὶ μακρὰ ἔτη κοσμοῦν τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, νῦν δ' ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ ἀποκείμενον (ἀρ. 2772), εἰκονίζον δὲ ἱλαρὸν καὶ εὐμενῆ τὸν μικρὸν Ἰανίσκον ἱστάμενον καὶ συγκρατοῦντα τῇ ἀριστερᾷ χηνίσκον διὰ πιέσεως ἐπὶ κιονίσκου (ΑΕ 1909 πίν. 5). Φαίνεται δ' ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ Ἰανίσκου ἦτο ἐκ τῶν διασημοτάτων, διότι ὑπ' αὐτὸν εἰκονίζεται, ὡς εἴπομεν καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἱερᾶς τῷ Ἀσκληπιῷ πόλεως Περγάμου, παραλειπομένου, ὡς εἰκός, τοῦ κιονίσκου, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ νομίσματος εἰκονίζεται αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ οὐχὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ (ἔ. ἀ.). Ἴσως δὲ καὶ ὁ ποιήσας τὸ ἐκ Σουνίου ἀνάγλυφον ἡμῶν εἶχε πρὸ αὐτοῦ Ἰανίσκον τοῦ αὐτοῦ τύπου, διότι ἀρκεῖ ὁ παῖς τοῦ ἀναγλύφου νὰ κατέλθῃ τῆς ἀγκάλης τῆς μητρὸς καὶ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῆς ἱερᾶς στήλης ἀναβιβάζων ἐπ' αὐτῆς τὸν χῆνα, ἵνα σχηματίσῃ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τύπον.

Τῶν εἰρηνικῶν τούτων τύπων τοῦ Ἰανίσκου παράλληλος εἶναι καὶ ὁ τοῦ κατὰ γῆς καθημένου

5 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 8): Ἰανίσκος μετὰ χηνός.

καὶ ὁμοίως τῇ ἀριστερᾷ συγκρατοῦντος χηνίσκον, συγχρόνως ὅμως φωνῇ καὶ ἀνατεταμένῃ χειρὶ

[1] Εἰς ταῦτα πρόσθες νῦν καὶ μικρόν, ὕψους 0.12, μαρμάρινον ἀγνώστου προελεύσεως ἀγαλμάτιον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, φέρον ἀριθμὸν 3402, *ἀπαράλλακτον* δὲ τὸν τύπον πρὸς τὸ ἀπεικονισθὲν ἐν ΑΕ 1909 135 εἰκ. 1

20 6 17

ἀπαιτοῦντός τι ὁλοψύχως τύπος ἀρτιτόκου σχεδὸν παιδίου **(εἰκ. 5)**, τύπος τόσον διάσημος, ὥστε ἔχομεν ἐν τοῖς Μουσείοις δέκα καὶ τρία τοὐλάχιστον ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου, ὧν κάλλιστον· εἶναι τὸ ἐν Ἐφέσῳ ἀνακαλυφθὲν καὶ νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Βιέννης ἀποκείμενον (ΑΕ 1909 σ. 138 εἰκ. 8. Σβορώνου ΑΕΜ σ. 300 εἰκ. 167 — Jahreshefte des oest. arch. Inst. VI, 1903, taf. VIII).

Ἄλλη σειρὰ τύπων τοῦ Ἰανίσκου εἶναι ἡ τῶν εἰκονιζόντων αὐτὸν ἱστάμενον **(εἰκ. 6)** ἢ καθήμενον καὶ εἰς λίαν ἐχθρικὰς σχέσεις εὑρισκόμενον πρὸς πελώριον χῆνα τοῦ γένους τῶν χηναλωπέκων. Τῆς σειρᾶς ταύτης τὸ ἄριστον ἔργον εἶναι ὁ πασίγνωστος παῖς, ὁ γενναίως μαχόμενος πρὸς μέγαν χηναλώπεκα, ὃν πνίγει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Τοῦ πασιγνώστου, ὅσον καὶ διασήμου, πραξιτελείου δὲ σχολῆς, ἔργου τούτου ἔχομεν ἐν τοῖς μουσείοις ἓξ τοὐλάχιστον πανόμοια ἀντίγραφα (ΑΕ 1909, σ. 139 σημ. 2-7), εἰκονίζοντα τὸν μικρὸν Ἰανίσκον ἄγχοντα πελώριον χῆνα, προφανῶς κατ' ἀπομίμησιν τοῦ λεοντοθύμου *γαλαθηνοῦ* καὶ *ἐπιτιτθίου* Ἡρακλίσκου τοῦ κατὰ τὸν Θεόκριτον (*Ἡρακλίσκος* στ. 55) *δύω χείρεσσιν ἀπρὶξ ἁπαλαῖσιν ἔχοντος* καὶ ἄγχοντος τοὺς δράκοντας.

6 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 4*): Ἰανίσκος μετὰ χηνός.*

Τοῦ τελευταίου τύπου τούτου ἐδείξαμεν ἄλλοτε (ΑΕ 1909 σ. 151. Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 304-308) ὅτι ἔχομεν δύο διασήμους ἀρχαίας μνείας. Πρῶτον ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν *Μιμιάμβων* τοῦ Ἡρώνδα, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Ἀσκληπιῷ ἀνατιθεῖσαι καὶ θυσιάζουσαι*, ἔνθα βλέπομεν δύο ἐγχωρίους γυναῖκας ἱσταμένας ἐν θαυμασμῷ πρὸ τῶν ἐν τῷ περιφήμῳ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ ἱδρυμένων βωμῶν καὶ πραξιτελείου σχολῆς ἀγαλμάτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἠπιόνης καὶ τῶν πολυπληθῶν τέκνων αὐτῶν, ἐξ ὧν ὀνομαστὶ μὲν ἀναφέρουσιν αἱ ἐν λόγῳ γυναῖκες τὴν Ὑγίειαν, Πανάκην, Ἰασοῦν, Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν τέκνων γενικῶς διὰ τῶν λέξεων:

χὤσοι θεοὶ σὴν ἑστίην κατοικεῦσιν
καὶ θεαί, πάτερ Παίηον.

Ἡ ἑτέρα τῶν θαυμαζουσῶν τὰ καλὰ ταῦτα ἔργα τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἀναφωνεῖ θαυμάζουσα βεβαίως Ἰανίσκον τοῦ ἐν λόγῳ τύπου:

πρὸς Μοιρέων,
τὴν χηναλώπεκα ὡς τὸ παιδίον πνίγει·
πρὸ τῶν ποδῶν γοῦν εἴ τι μὴ λίθος, τοὔργον
ἐρεῖς λαλήσει. μᾶ χρόνῳ κοτ' ὤνθρωποι
κὴς τοὺς λίθους ἕξουσι τὴν ζοὴν θεῖναι.

Δευτέραν μνείαν ὁμοίου τινὸς ἀγάλματος Ἰανίσκου εὕρομεν ἐν τῷ διασήμῳ χωρίῳ τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. 34,84), τῷ μνημονεύοντι ἔργου τοῦ ἀρχαίου καλλιτέχνου Βοήθου διὰ τῶν λέξεων «infans *eximium* anserem strangulat». Μελετῶντες ἄλλοτε τὸ χωρίον τοῦτο ἐδείξαμεν ὅτι ἡ λέξις *eximium* προέρχεται ἐκ διορθώσεως τῶν μόνον εἰς τοὺς νεωτάτους καὶ ἀτελεστάτους τῶν κωδίκων τοῦ Πλινίου εὑρισκομένων λέξεων eximie καὶ eximiae, ἐνῷ ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἄριστος τῶν κωδίκων Banbergensis ἔχει τὴν γραφὴν *sexanis*, ἥτις μεταγραφομένη εἰς τὰ κεφαλαῖα VIANNIS τοῦ ἀρχετύπου δίδει ἡμῖν σχεδὸν ὁλόγραφον τὸ ὄνομα τοῦ Ἰανίσκου, ἤτοι ⟨V⟩IANIS⟨Q⟩=Ianiscus, τοῦ χωρίου τοῦ Πλινίου ἀναγινωσκομένου οὕτως: infans Ianiscus anserem strangulat| καὶ ἔχοντος ἐντελῶς παράλληλον τὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως χωρίον XXXV, 63: Hercules infans dracones strangulans.

Τοῦ κατὰ τὸν Πλίνιον ὑπὸ τοῦ Βοήθου ποιηθέντος Ἰανίσκου τούτου ἀντίγραφα θεωροῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι τὰ προαναφερθέντα πολλὰ ὡραῖα μαρμάρινα ἀγάλματα τοῦ πρὸς τὸν χῆνα ἡρωϊκῶς μαχομένου παιδίου. Ἀλλ' ἡ σαφὼς πραξιτέλειος τεχνοτροπία αὐτῶν οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν εἰς τὸ πνεῦμά μου ὅτι ταῦτα εἶναι ἀντίγραφα τοῦ ἐν

τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ θαυμαζομένου ἔργου τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους. Ἄλλως δὲ ὁ ἐκ Καλχηδόνος τορευτὴς Βόηθος ἀνήκει, ὡς ἔδειξεν ἤδη ὁ ἐμὸς φίλος σοφὸς διδάσκαλος C. Robert[1], μόλις εἰς τὰ μέσα τοῦ Β´ πΧ αἰῶνος, κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ ἔργον, τὸ μνημονευόμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡρώνδα, τοῦ τὸ βραδύτερον γράψαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ´.

Κατ' ἐμὲ ὁ τορευτὴς Βόηθος ἐμπνευσθεὶς μόνον ὑπὸ τοῦ ἐν Κῷ ἔργου τῶν ἀγαλματοποιῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἔπλασεν ἄλλον τινὰ τύπον Ἰανίσκου, ἐντονώτερον ἄγχοντος τὸν χῆνα. Ἀκριβῶς δ' ἔχομεν ἐν τοῖς μουσείοις ἡμῶν ἀγάλματα τεσσάρων τροποποιήσεων τοῦ πρὸς χῆνα μαχομένου παιδίου καὶ δὴ παραλλαγῶν εἰκονιζουσῶν τὸν θεῖον παῖδα ἱστάμενον ἢ καθήμενον **(εἰκ. 7-8)** καὶ διαφοροτρόπως πνίγοντα τὸν χῆνα, ὄχι μόνον διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τόσον ζήλου φθάνοντα, ὥστε καὶ διὰ τῶν ὀδόντων ἀκόμη νὰ στραγγαλίζῃ τὸ πτηνὸν[2] **(εἰκ. 9)**. Τίς τῶν τεσσάρων τύπων τούτων εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Καλχηδονίου τορευτοῦ τὸ

7 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 6): Ἰανίσκος ἱστάμενος ἄγχων χῆνα.

8 (ΑΕ 1909 138 εἰκ. 7): Ἰανίσκος καθήμενος ἄγχων χῆνα.

9: Ἰανίσκος στραγγαλίζων χῆνα.

πρῶτον πλασθεὶς δύναται νὰ δείξῃ μόνον ἡ χρονολογικὴ ἐξέτασις τῆς ἐμφανίσεως ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, ἐξέτασις, εἰς ἣν δὲν ἠδυνήθην νὰ προβῶ μέχρι τοῦδε. Ἐν τῷ μεταξὺ πιστεύω ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς τῶν χαμαὶ καθημένων παιδίων (εἰκ. 8 ἢ 9).

Ἡ ὕπαρξις τοσούτου πλήθους τύπων ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων Ἰανίσκου, διαφοροτρόπως ἄγχοντος μικροὺς ἢ μεγάλους χῆνας ἢ νήσσας, ἐνδεικνύει σαφῶς ὅτι πάντως ὁ ἆθλος τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τούτου τῶν τελματοχαρῶν πτηνῶν ἐνέχει θρησκευτικήν τινα συμβολικὴν σημασίαν λίαν διαδεδομένην ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀσκληπιακῆς λατρείας καὶ δὴ ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην τῶν ἄθλων τοῦ ***Πυθοκτόνου*** καὶ ***Σαυροκτόνου*** καὶ ***Σμινθέως***, ἤτοι μυοκτόνου Ἀπόλλωνος, ἢ ἐκείνην τῶν ἄθλων τοῦ τὰς Στυμφαλίδας ὄρνεις τοξεύοντος ἢ τὴν Λερναίαν Ὕδραν φονεύοντος Ἡρακλέους, μάλιστα δὲ τοῦ τοὺς δράκοντας ἄγχοντος, ἀμέσως δὲ ἀρχαιοτέρου τύπου τοῦ Ἡρακλίσκου. Εἶναι δὲ πασίγνωστον ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι ἆθλοι τοῦ θεοῦ ἰατροῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἥρωος Ἡρακλέους συμβολίζουσι τὴν μεγάλην ἀπολυμαντικὴν δύναμιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ τὰ μεγάλα κατὰ τῆς ἑλονοσίας μηχανικὰ ἔργα τῶν μυθολογικῶν χρόνων, ὅπως βέβαιον εἶναι, δι' ἐμέ, ὅτι ὁ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἐπίσης ἀρτίτοκον Ἰόλαον σῴζων Ἡρακλίσκος εἶναι σύμβολον τῆς καταπολεμήσεως τῆς κυρίως τοὺς μικροὺς παῖδας προσβαλλούσης ἑλονοσίας. Ἔχων δὲ ὑπ' ὄψει πρῶτον μὲν τὸν ἐν τοῖς τέλμασιν βίον τῶν ὑδροχαρῶν συντρόφων τοῦ Ἰανίσκου χηνῶν, γνωστῶν ἤδη ἡμῖν καὶ ἄλλοθεν ὡς συμβόλων τῶν λιμναζόντων ἢ καὶ ῥεόντων ὑδάτων (ἴδε π. χ. τὸν τύπον τῶν νομισμάτων τῆς ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου κειμένης ***Μύητος*** — οὐχὶ ***Μυοῦντος*** ὡς ἐσφαλμένως ἀποδίδονται μέχρι τοῦδε — πόλεως τῆς Ἰωνίας, εἰκονίζοντα χῆνα ἐν μαιάνδρῳ **(εἰκ. 10)**[3], ἐξ ὧν γεννῶνται οἱ ἀείποτε ὑπὲρ πᾶν ἄλλο κακὸν μαστίζοντες τὴν Ἑλλάδα ἑλειογενεῖς πυρετοί, δεύτερον δὲ ὅτι ἱερὸς χὴν εἶναι ταυτόσημος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ συμβολικῇ πρὸς τὴν σαῦραν τοῦ Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος (ἴδε τὰ συνενοῦντα τὰ δύο ἱερὰ ζῷα ταῦτα νομίσματα τοῦ Ε´ πΧ αἰῶνος τῶν παρὰ τὰ ἕλη τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Κερκινίτι-

1 Pauly-Wissowa, Real-Encycl. III, 604.

2 Σβορώνου, Ἐθν. Ἀρχ. Μουσεῖον σ. 302 εἰκ. 168-171 ΑΕ 1909, σ. 138 εἰκ. 5-7 καὶ Πίναξ 6, ἀρ. 3.

3 Imhoof-Blumer, Kleinas. Münzen σ. 90 pl. III 13 — Μελετόπουλος Κατάλ. ἀρχ. νομ. πίν. IV, 63. — Babelon Inv. Waddington ἀρ. 1884 πίν. IV 3.

δος λίμνης οἰκούντων Παιοπλῶν Παιόνων τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας **(εἰκ. 11)** [1], τρίτον ὅτι τὰ ἐν

10: νόμισμα Μύητος.

11: νόμισμα Ἠϊόνος ἢ Παιοπλῶν.

λόγῳ ἀγάλματα προέρχονται κατὰ κανόνα ἐξ Ἀσκληπιείων εἴτε καὶ ἐκ μερῶν πλουσίων εἰς ὕδατα καὶ ἑλογενεῖς πυρετοὺς (οἷαι π. χ. αἱ παρὰ τὴν Ἁγίαν Ἐλεοῦσαν πηγαὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἔνθα εὑρέθη ὁ Ἰανίσκος τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν μουσείου) καὶ τέταρτον ὅτι ὁ τύπος τοῦ χῆνα ἄγχοντος Ἰανίσκου εἶναι ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀμέσως προηγούμενον τύπον τοῦ τοὺς δράκοντας ἄγχοντος Ἡρακλίσκου ἐθεώρησα τὸν πνίγοντα τὸν χῆνα παῖδα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς τὸν εἰδικῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ΄ αἰῶνος πΧ τοὺς ἑλογενεῖς πυρετοὺς θεραπεύοντα θεὸν ἰατρόν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἕκαστον τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἶχεν ἴδιον κύκλον ἰατρικῶν καὶ φαρμακευτικῶν φροντίδων, ὡς μαρτυροῦσιν ἐνίοτε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Μαχάων, Ποδαλείριος, Τελεσφόρος, Ἀκεσώ, Ἰασώ, Πανάκεια κτλ.

Φρονῶ, ἔγραφον τότε (ΑΕΜ σ. 321), ὅτι, ὅπως ὁ μέχρι τοῦδε ἀνερμήνευτος παραμένων νεανίσκος **σαυροκτόνος** ἰατρὸς Ἀπόλλων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὴ ἡ ἐξιδανίκευσις καὶ ἐξωραΐσις τοῦ παναρχαίου **Πυθοκτόνου** Ἀπόλλωνος, ἤτοι τοῦ ἡλίου τοῦ διὰ τῶν ἀπολυμαντικῶν αὐτοῦ ἀκτίνων καθαρίσαντος τὴν Δελφικὴν γῆν ἀπὸ τῶν μιασμάτων τῆς ἐκ τοῦ ποταμοῦ Πλείστου ἑλονοσίας, οὕτω καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Ἀπόλλωνος Ἰανίσκος, ἤτοι τὸ ἄγχον τὸν χῆνα ἱλαρὸν καὶ εὐμενὲς τοῖς πάσχουσι παιδίον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐξιδανίκευσις καὶ ἐξωραΐσις τῶν παναρχαίων ἀσιατικῶν, μυκηναϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν θεοτήτων ἐκείνων, τῶν τόσον συχνὰ εἰκονιζομένων (ἴδε π. χ. Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 321 εἰκ. 186) ὡς ἀγχουσῶν χῆνας ἢ κύκνους ἢ νήσσας, πτηνὰ ἑλόβια, κατ' ἀκολουθίαν καὶ σύμβολα τῶν τὰς θερμὰς ἀσιατικὰς καὶ ἑλληνικὰς χώρας καλυπτόντων ἑλῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν φοβερῶν πυρετῶν, τῶν καὶ νῦν δεινῶς μαστιζόντων τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων. Ὁ Ἡρακλῆς τοξεύων τὰς ὄρνεις τῆς Στυμφαλίδος λίμνης ἢ ἀποκόπτων τὰς κεφαλὰς τῆς Λερναίας Ὕδρας ἐκτελεῖ τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ ὁ Ἰανίσκος ἔργον, ἀλλ' ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ὡς συμβολίζων οὐχὶ τὴν μερικὴν θεραπείαν ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου καὶ μάλιστα παιδίου, ἀλλ' ὁλοκλήρων πληθυσμῶν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἑλειογενῶν νόσων διὰ τοῦ δι' ἡρακλείων, ἤτοι κολοσσιαίων, μηχανικῶν ἔργων κανονισμοῦ τῆς ἐκροῆς πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν λιμναζόντων ὑδάτων τῆς Λέρνης (καὶ ἐκείνων τῶν γειτονικῶν λιμνοθαλασσῶν, ἃς συμβολίζει ὁ συγχρόνως τῇ Ὕδρᾳ ἐξολοθρευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰολάου καρκίνος) καὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν γνωστῶν ἡμῖν ὑπογείων ὑδάτων καὶ καταβοθρῶν τῆς Στυμφαλίδος λίμνης, ἄλλης μεγάλης ἑστίας ἑλονοσίας.

Ἡ μεγάλη αὕτη σειρὰ τῶν εἰς τὸ αὐτὸ θέμα ἀναφερομένων ἀλληγορικῶν μύθων καὶ τὸ ἀπίστευτον πλῆθος τῶν τὸν Ἰανίσκον εἰκονιζόντων χηνοφόρων ἢ χηνοκτόνων παιδίων δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον διὰ τοῦ ἀπιστεύτου καὶ ἀληθῶς τρομακτικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας ἐν Ἑλλάδι προσβαλλομένων. Οὕτω κατὰ σημείωσιν τοῦ ἰατροῦ κ. Καρδαμάτη, τοῦ νῦν ἡρωϊκῶς ἀγωνιζομένου κατὰ τῆς ἑλονοσίας Ἕλληνος ἰατροῦ, ἔχομεν ἐπὶ πληθυσμοῦ 2433806 κατοίκων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τοὺς ἑξῆς τρομακτικοὺς ἀριθμούς:

α΄) ἀνὰ πᾶν ἔτος **ἐνδημικὸν** ἑλονοσοῦντες 770000 (θάνατοι 2968)· β΄) κατὰ τὸ **ἐπιδημικὸν** ἔτος 1901 ἑλονοσήσαντες 960048· γ΄) κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν προσβληθέντες 35000000!

Β΄. Μαρμάρινον σύμπλεγμα τεσσάρων τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου.

(πίναξ 1. ἀρ. 304).

Ἀλλὰ καὶ δεύτερον μνημεῖον ἐπικυροῖ νῦν ἔτι λαμπρότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον ὄχι μόνον τὴν περὶ τῶν μικρῶν χηνοφόρων παιδίων γνώμην μου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν κύριον ἰσχυρισμόν μου, ὅτι Ἀσκληπιακοὶ θεοὶ ἐπίσης εἶναι πλῆθος ἄλλο ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων, ἀρρένων ἢ θηλέων παιδίων, γενικῶς μὲν θεωρουμένων ὡς θνητῶν παιδίων ἢ ἄνευ μυθολογικῆς τινος σημασίας ῥω-

[1] Svoronos: Journal Intern. d'Arch. Num. vol. XV p. 237.

πογραφημάτων, πάντοτε ὅμως προερχομένων ἐξ ἱερῶν, οὐδέποτε ἐκ νεκροταφείων, καὶ φερόντων διάφορα ἱερὰ τῷ Ἀσκληπιῷ ζῷα, οἷα οἱ κύνες, λαγωοί, περιστεραὶ καὶ τὰ δι' ὧν ἐτρέφοντο οἱ ἱεροὶ τῶν Ἀσκληπιείων ὄφεις στρουθία.

Τὸ ἐν λόγῳ ἐπικυρωτικὸν τῆς γνώμης μου μνημεῖον ἀνεκαλύφθη ἐν ἔτει 1884 ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἀνασκαπτομένου τοῦ Ἀσκληπιείου, διέφυγεν ὅμως μέχρι τοῦδε τὴν προσοχήν μου, ὡς ἅπαξ μόνον δι' ὀλίγων λέξεων μνημονευθέν, οὐδέποτε δὲ ἀπεικονισθὲν καὶ εἰς μὴ ἀνοικτὸν τοῖς πολλοῖς δωμάτιον τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου κατατεθέν, ἔνθα φέρει τὸν ἀριθμὸν 304. Εἶναι ἔργον κοινὸν τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τοῦ Β' μΧ αἰῶνος καὶ εἰκονίζει σύμπλεγμα πέντε προσώπων, ὕψους ἡμίσεος καὶ πλέον μέτρου, ἀκεφάλων δυστυχῶς τῶν τεσσάρων διασωθέντων, ἱσταμένων δὲ ἐπὶ μηνοειδοῦς τὸ σχῆμα συμφυοῦς πλίνθου καὶ ἐναγκαλιζομένων ἀλλήλους (πίναξ 2, ἀρ. 304). Ἀληθῶς ἡ μὲν ἐν τῷ κέντρῳ γυναικεία μορφὴ ἔχει τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς δεξιὰ αὐτῆς ἱσταμένης πρώτης τὸ μέγεθος ἀνδρικῆς μορφῆς, ἥτις μετὰ τῆς ἀριστερὰ αὐτῆς ἐπίσης ἱσταμένης δευτέρας τὸ μέγεθος ἀνδρικῆς μορφῆς περιπτύσσονται διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν ἐν τῷ μέσῳ γυναικείαν μορφήν, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας τὰς παρ' αὐταῖς ἱσταμένας μορφὰς ἄρρενος καὶ κόρης.

Ἡ μεγίστη ἀρχαιολογικὴ καὶ μυθολογικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου παρεγνωρίσθη μέχρι τοῦδε, διότι ὁ ἀνακαλύψας τὸ μνημεῖον περιγράψας αὐτὸ ἐθεώρησε τὴν παράστασιν ὡς ἄγνωστον καὶ δυσερμήνευτον, ὀρθῶς μόνον ὑποθέσας ὡς ἐκ τοῦ σαφῶς τοῦτο δηλοῦντος κοινοῦ ἐναγκαλισμοῦ, ὅτι οἱ εἰκονιζόμενοι εἶναι μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας [1], ὑπόθεσιν, ἣν ἐπανέλαβε καὶ ὁ μόνος κατόπιν δι' ὀλίγων λέξεων μνημονεύσας τοῦ μνημείου τούτου κ. Π. Καστριώτης [2].

Ἡ ἐσφαλμένη δ' ἐν λόγῳ περιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἐκλαμβάνει τὰς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συμπλέγματος ἱσταμένας τρεῖς μορφὰς ὡς *γυναῖκα μεταξὺ δύο ἐφήβων*, τὰς δὲ δύο κατὰ τὰ ἄκρα ὡς *ἄρρεν παιδίον καὶ κοράσιον*, ἐνῷ πράγματι λεπτομερὴς ἀνατομικὴ μελέτη τῆς διαπλάσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν καὶ μάλιστα τῆς τρυφερᾶς παιδικῆς ἐπιδερμίδος, τῶν παιδικῶς γαλαθηνῶν καὶ ἀγυμνάστων γυμνῶν μελῶν αὐτῶν, δεικνύει, ὡς ἄλλως καὶ ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ὅτι ὁ μὲν κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῷ θεωμένῳ ἄκρον ἱστάμενος καὶ ὡς ἀκέφαλος παῖς ἐκληφθεὶς εἶναι *ἀνὴρ θνητὸς* τέλειος τὸ ἀνάστημα — ***οὐδέποτε ἐπὶ οὐδενὸς τῶν ἀπειραρίθμων ἀναθηματικῶν μνημείων*** εἰκονίζονται παιδία ὑπὸ τὸ ἱερὸν τοῦτο σχῆμα τῶν ἱκετῶν τῶν θεῶν ἀνδρῶν, ἤτοι ἔχοντα γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα μετὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ στήθους —, πᾶσαι δ' αἱ λοιπαὶ μορφαὶ *παιδία πελώρια*, διαφέροντα δ' ἀλλήλων τὸ ἀνάστημα τόσον μόνον, ὅσον δύνανται νὰ διαφέρωσι τὸ ὕψος τέσσαρες ἀδελφοί, κατὰ ἓν μόνον ἢ δύο τὸ πολὺ ἔτη διαφέροντες τὴν ἡλικίαν, ὧν ὅμως καὶ ἡ πάντων μικροτέρα (ἡ δεξιὰ ἱσταμένη τριῶν ἢ τεσσάρων μόλις ἐτῶν κορασὶς) εἶναι ἤδη τόσον γιγαντιαία, ὡς θεά, τὴν ἀνάπτυξιν, ὥστε φθάνει εἰς ὕψος τὸν ἀπέναντι αὐτῆς ἱστάμενον καὶ οἰκειότατα ἔχοντα πρὸς τοὺς εἰκονιζομένους θεοὺς τέλειον τὴν ἀνάπτυξιν θνητὸν ἄνδρα.

Ἵνα ἐννοηθῇ ἡ κατὰ φύσιν καὶ ἀνάστημα πελωρία διαφορὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐξ Ἐπιδαύρου μορφῶν, διαφορά, διακρίνουσα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς εἶναι πασίγνωστον, τοὺς ἀπεικονιζομένους ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀναγλύφων θεοὺς ἀπὸ τῶν θνητῶν, ἀρκοῦμαι παραθέτων ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα ***(εἰκ. 12)*** τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ (ὑπ' ἀρ. 1424), ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου προερχομένου ἀναγλύφου (Σβορῶνος ΕΑΜ σ. 310-311 καὶ 416, πιν. LXVII καὶ ἐν ΑΕ 1909 σ. 159, εἰκ. 11), τοῦ εἰκονίζοντος τὸν ἀρτίτοκον παῖδα Ἀσκληπιόν, πελώριον τὸ μέγεθος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν συναπεικονιζομένην τροφὸν αὐτοῦ θνητὴν γυναῖκα Τρυγόνα, τὴν κομίζουσαν αὐτῷ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτηνὸν (τρυγόνα), ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ θρέψῃ ὁ παῖς τὸν (μετάλλινον καὶ δι' αὐτὸ ἀπολεσθέντα) μικρὸν ἀσκληπιακὸν (ἰατρικὸν) ὄφιν, ὃν ἐκράτει ἐν τῇ δεξιᾷ ἑτοιμαζόμενος νὰ θρέψῃ αὐτὸν διὰ τῆς πρώτης τρυγόνος, ἣν ἔχει ἤδη ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Τὸν μῦθον τοῦτον, δι' οὗ πρῶτος ἄλλοτε ἡρμήνευσα τὸ μνημεῖον τοῦτο, διηγεῖται ὁ Παυσανίας (Η' 25, 11) ἐν τοῖς περὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἶναι δὲ βέβαιον

1 Καββαδίου, Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. μουσείου σ. 234 ἀρ. 304. (Εὑρετ. Γεν. Ἐφορείας 305). Ἀρχ. Δελτίον 1886 (;)

2 Π. Καστριώτου, Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. μουσείου σ. 69 ἀρ. 304.

12 (ΑΕ 1909 159 εἰκ. 11): Ἀσκληπιὸς παῖς καὶ Τρυγὼν νύμφη.

δι' ἐμὲ ὅτι κατὰ βάθος πρόκειται περὶ ἀνθρωπομορφικῆς παραστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ μύθου, καθ' ὃν ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο ὄφις τρεφόμενος διὰ τῶν τρυγόνων, ἃς, ὡς καθεκάστην καὶ νῦν συμβαίνει, συνελάμβανε κοιμωμένας ἢ καὶ ἁπλῶς καθημένας ἐπὶ τῶν δένδρων. Ὁμοίαν πελωρίαν διαφορὰν τὸ σῶμα δεικνύει πλὴν ἀπειραρίθμων ἄλλων μνημείων καὶ τὸ παρακείμενον ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνάγλυφον (σαρκοφάγου;) ἐξ Ἀθηνῶν, τὸ εἰκονίζον τὸν ἀρτίτοκον, ἀλλὰ πελώριον τὸ σῶμα, Ἡρακλίσκον, πνίγοντα τοὺς δράκοντας παρὰ τοὺς πόδας τοῦ θνητοῦ αὐτοῦ πατρὸς Ἀμφιτρύονος (Σβορώνου ΑΕΜ πίναξ LXXVI ἀρ. 1457).

Ἁπλοῦν συγκριτικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο ἐν λόγῳ ἐπιδαυρικῶν μνημείων διδάσκει ἡμᾶς νῦν σαφῶς ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν συμπλέγματος εἰκονιζομένη παράστασις εἶναι ἐκείνη ***τεσσάρων θεῶν παιδίων ἀδελφῶν***, ὡς ἀδελφικῶς ἐναγκαλιζομένων ἄλληλα ***καὶ ἑνὸς θνητοῦ ἀνδρός***, στενῶς καὶ τούτου πρὸς αὐτὰ συνδεομένου, ὡς σαφῶς δεικνύει ἥ τε συμπαράστασις καὶ μάλιστα ὁ ἐναγκαλισμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ παρακειμένου θεοῦ παιδίου.

Τίθεται οὕτω τὸ ζήτημα, τίς δύναται νὰ εἶναι ὁ θνητὸς οὗτος καὶ τίνα τὰ θείας φύσεως παιδία, ἐν ᾗ περιπτώσει ταῦτα εἶναι (ὡς δεικνύει ὁ τόπος τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ εἰκονίζωνται συχνὰ ὡς παιδία τὰ τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ) μέλη τῆς πολυμελεστάτης αὐτοῦ οἰκογενείας;

Ὡς ἄρρενα τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ γνωρίζομεν ἐκ μὲν τοῦ ἡρωϊκοῦ κύκλου τοὺς *Μαχάονα* (ἰατρὸν χειρουργὸν τῶν ἐκ τῶν μαχῶν τραυμάτων καὶ ἀσθενειῶν) καὶ *Ποδαλείριον*, τὸν *ποδῶν ἀλεωρήν*, ἤτοι βοήθειαν (παθολόγον ἐν γένει ἰατρὸν τὸν *σηκώνοντα εἰς τὰ πόδια των* τοὺς ἐκ τῶν λοιπῶν ἀσθενειῶν πάσχοντας). Ἐκ δὲ τοῦ μεταγενεστέρου κύκλου τῶν προσωποποιήσεων γνωρίζομεν ἐν μὲν Ἐπιδαύρῳ τὸν *Τελεσφόρον*, (προσωποποιοῦντα, ὡς ἔδειξα ἄλλοτε, τὸ κατ' ἐξοχὴν τελεσφόρον ἰατρικὸν ὄργανον τῆς σικύας, τῆς γνώμης μου λαμπρῶς βεβαιωθείσης κατόπιν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως σικυῶν, ἀπομιμουμένων ἐξωτερικῶς τὸ σῶμα τοῦ Τελεσφόρου (E. Holländer, Plastik und Medicin. Stuttgard 1912 σ. 135 κεξ. καὶ σ. 139 εἰκ. 68), καὶ τὸν *Ἄκεσιν*, προσωποποιοῦντα πᾶσαν παυσίπονον θεραπείαν καὶ μάλιστα δι' *ὑπαλειμμάτων* ἢ *ἐμπλάστρων*. Πρὸς τὸν Ἄκεσιν τῆς Ἐπιδαύρου ἐταυτίζετο ὑπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων ὁ *Εὐαμερίων* τῆς Κορινθιακῆς πόλεως Τιτάνης, ὃν πάλιν οἱ Περγαμηνοὶ ἐταύτιζον πρὸς τὸν Τελεσφόρον (Παυσαν. Β'

11, 7). Ἐν Ἀθήναις δ' ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν προσωποποιήσεων ἀναφέρονται ὡς υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὁ ἰατρὸς τῆς ἑλονοσίας *Ἰανίσκος* καὶ ὁ κατὰ πάσης ἀσθενείας προσβοηθῶν ἀλεξίκακος θεὸς *Ἀλεξήνωρ* (Σχόλια Ἀριστοφ. Πλούτ. 701).

Τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος ἀττικουργὲς ἀνάγλυφον τοῦ Ε. Μουσείου (ἀρ. 1387), ἐκ Κύθνου εἰκονίζει τὸν ἀρχαιότατον ἰατρὸν ἥρωα τῶν Ἀθηναίων *Ἄμυνον* ἢ καὶ ἐγχώριόν τινα νησιώτην θεὸν ἰατρόν, δεχόμενον τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ θεοῦ τῆς Ἐπιδαύρου, συνοδευομένου ὑπὸ *τεσσάρων* ὅλως γυμνῶν καὶ ἐφήβων ἤδη υἱῶν αὐτοῦ (Σβορώνου ΑΕΜ σ. 331, πίναξ XXXIX, 4, ἀριθ. 1387). Τοῦ Ε' καὶ Δ' ὅμως αἰῶνος ἀνάγλυφα, τὰ προερχόμενα ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐπιδαύρου (Σβορώνου ΑΕΜ σ. 423 πίν. LXIX) καὶ τῶν συγγενικῶν Ἀσκληπιείων, τοῦ τῶν Ἀθηνῶν [1], ἤτοι τοῦ τῆς πελοποννησιακῆς Θυρέας [2], ὡς καὶ τοῦ τῶν Πατρῶν [3], εἰκονίζουσι τὸν Ἀσκληπιὸν συνοδευόμενον ὑπὸ μόνου τοῦ ἑνὸς [4] ἢ τὸ πολὺ καὶ τῶν δύο ἐκ τοῦ ἡρωικοῦ κύκλου υἱῶν αὐτοῦ Μαχάονος καὶ Ποδαλειρίου, εἰκονιζομένων ὡς ἐφήβων ἤδη, τοῦτο δέ, ὡς πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον, προφανῶς διότι οἱ Τελεσφόρος καὶ Ἄκεσις δὲν εἶχον ἀκόμη προσωποποιηθῆ ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ὅτι τὰ δύο παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπὸ ἐξέτασιν συμπλέγματος τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὰ δυστυχῶς οὐδὲν σύμβολον εἰδικῆς ἑκάστου ἀναγνωρίσεως φέροντα ἢ διασώσαντα, δύνανται νὰ εἶναι οἱ δύο ἐκ τοῦ ἡρωϊκοῦ κύκλου καὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος μόνοι γνωστοὶ υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλείριος καὶ Μαχάων, ὑποθέτω ἕνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου κύκλου Τελεσφόρου, ἀφ' οὗ οὗτος οὐδέποτε εἰκονίζεται γυμνός, ἀλλὰ πάντοτε καὶ σταθερώτατα μετὰ πελωρίας *κάπας*, ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ἄκρων τῶν ποδῶν καλυπτούσης αὐτόν, τὸ περίγραμμα δὲ τῆς ἰατρικῆς σικύας, ἣν ὁ Τελεσφόρος προσωποιεῖ, ἀπομιμουμένης [5], ὁ δ' ἕτερος τῶν ἐκ τοῦ ἡρωϊκοῦ κύκλου υἱῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλείριος εἶναι ἤδη γνωστὸς ἡμῖν ἐκ λαμπρῶν ἀγαλμάτων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς τοῦ Ε' αἰῶνος πΧ. ὡς καὶ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ εἰκονιζόμενος καὶ δὴ ὑπὸ τὸν πασίγνωστον τύπον τοῦ *ἀπακανθίζοντος* ἢ *ἀπακανθιζομένου*, ἤτοι τοῦ δι' ἀπακανθισμοῦ θεραπεύοντος ἄλλων ἢ καὶ ἑαυτοῦ τοὺς πόδας καὶ διὰ τοῦτο ὄντος *ποδῶν ἀλεωρῆς* (Σβορώνου ΕΑΜ σ. 178). Ὅτι ὁ ἤδη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἐμφανιζόμενος τύπος οὗτος τοῦ *αὐταπακανθιζομένου* (Reinach I, 404, 1702, ἐν Ῥώμῃ. 143, 6, ἐν Φλωρεντίᾳ, 144, 1, 2, 4) ἢ *ἀπακανθίζοντος* ἄλλους παιδίου (BMCat. Corinth p. 110, 57 pl. XXIX, 11 νομίσματα Ἀμβρακιωτῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' πΧ αἰῶνος καὶ BMCat. Italy σ. 184 εἰκ. 182 νεώτερα τούτων νομίσματα τοῦ Τάραντος) δὲν εἶναι, ὡς κοινῶς νομίζεται, ῥωπογράφημά τι, θνητός τις δηλαδὴ νεανίσκος δρομεὺς τυχὼν τοῦ ἄθλου παρ' ὅλην τὴν τυχαίως ἐμπαγεῖσαν εἰς τὸν πόδα αὐτοῦ ἄκανθαν (Baumgarten. Die Hellenische Kultur σ. 272), ἀλλὰ μικρός τις θεῖος ἰατρὸς τοῦ ἡρωϊκοῦ κύκλου, μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀπακανθιζομένου *μυθολογικοῦ* καὶ *ἀνυπάρκτου* ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ Πηγάσου τῶν νομισμάτων τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ ἵππου τοῦ ἐπωνύμου *μυθολογικοῦ* ἥρωος τῆς πόλεως Τάραντος. Περιέχων δ' ἐν ἑαυτῷ ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀπακανθιζομένου, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὴν ἔννοιαν τῆς *αὐτοθεραπείας* ἦτο φυσικὸν νὰ οἰκειοποιηθῇ εὐθὺς κατόπιν ὑπὸ τῶν μακρὰν τῶν πόλεων βιούντων ποιμένων τῶν ἐρήμων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ἰατρῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος προσαρμοσθεὶς ὡς σύμβολον τῆς ἰατρικῆς αὐτοθεραπείας εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς λατρευόμενον ***Πανίσκον*** ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ***Πᾶνα*** ἢ ***Σάτυρον***. Διὰ τοῦτο ἔχομεν εἰκόνας Πανίσκου (Reinach II, 144, 3) ἢ Πανὸς (Arch. Anz. 1896 σ. 148 — Roscher Myth. Lex. s. v. Pan σ. 1448) *αὐταπακανθιζομένων*, πρὸς δὲ εἰκόνας Πανίσκου (Hirt, Bilderb. 2 Taf. XX, 9) ἢ Πανὸς (Reinach I, 412, 1742. III, 39, 1) ὀρεσίβιον Σάτυρον ἀπακανθιζόντων ἢ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπακανθιζομένων (Roscher. Myth. Lex. s. v. Pan σ. 1447. Ὁ ὑπὸ τοῦ μικροῦ θεοῦ Ἔρωτος ἀπακανθιζόμενος Πὰν συμβολίζει ἄλλην ἐρωτικὴν καὶ οὐχὶ ἰατρικὴν ἔννοιαν θεραπείας!). Ὁμοίως τὴν ἐν ταῖς παλαί-

1 Σβορώνου ΑΕΜ πίν. XXXV, 1372, XL, 1362 — XLVII, 1370.

2 Ἀρ. 1402 Σβορώνου ΕΑΜ σ. 351, πίν. XXXV 4.

3 Holländer, ἔ. ἀ. σ. 105 εἰκ. 44.

4 Σβορώνου ἔ. ἀ. πίν. XXXVII, 1364 καὶ πίν. XXXIX 1344.

5 Σβορῶνος ἐν Ἀγγέλου Βλάχου. *Πεντηκονταετηρὶς* Ἀθῆναι 1903, σ. 15-19.

στραις προχείρως ἀσκουμένην ἰατρικὴν αὐτοθεραπείαν δύνανται νὰ ἀντιπροσωπεύσωσιν ὁ τύπος παιδίου ἀθλητοῦ αὐταπακανθιζομένου (Reinach II, 143, 7.—Rayet, Mon. de l'art ant. I, 35 — Collignon Hist. de la scul. I. fig. 216.—Overbeck, Gesch. d. Plast. 4e ed. II 186β), ἂν πράγματι ἡ (κατὰ τοὺς Rayet-Collignon κτλ.) ἐνέχουσά τι τὸ κολοσσιαῖον ἐν ἑαυτῇ ἀθλητικὴ διάπλασις τῶν μελῶν τοῦ ἐκ Σπάρτης παιδίου τούτου δηλοῖ τὸν ἀθλητὴν καὶ οὐχὶ τὸν ἀθλητικῆς ὡς μαχητὴν ἥρωα διαπλάσεως Ποδαλείριον. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐκ Πριήνης αὐταπακανθιζόμενον πάμπτωχον ἀλήτην παῖδα (Baumgarten, Die hellenische Kultur σ. 271 εἰκ. 197), βλέπω καὶ ἐν αὐτῷ σύμβολον τῆς κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἀσκουμένης δι' ἑαυτοὺς αὐτοθεραπείας τῶν δρόμων τοῦ καθημέραν βίου.

Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ποδαλειρίου χειρουργὸς Μαχάων, οὗ καὶ ὑπὸ ἐπιγραφῆς πιστοῦται ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ λατρεία (ΑΕ 1894, σ. 23, ἀρ. 6), εἰκονίζετο ἐνίοτε ὡς παῖς καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει τὸ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπὸ ἐξέτασιν σύμπλεγμα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐξ ἀναγλύφου, εὑρεθέντος ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο (ΑΕ 1908, σ. 119 εἰκ. 5 — Σβορώνου ΑΕΜ σ. 272 Πίναξ XLVI, ἀρ. 1353) ῥωμαϊκῶν, ὡς τὸ σύμπλεγμα τῆς Ἐπιδαύρου, χρόνων τοῦ Β' μΧ αἰῶνος εἰκονίζει θεὸν *παιδίον* (οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως ἄλλοτε ἔγραψα, *ἄνδρα νέον*) ἱστάμενον κατενώπιον καὶ πανόμοιον τὴν στάσιν καὶ σωματικὴν διάπλασιν πρὸς ἀμφότερα τὰ παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος ἡμῶν, φέρει δὲ ὡς σύμβολον αὐτοῦ ἐν μὲν τῇ προτεταμένῃ ἀριστερᾷ τὰ παυσίπονα τῶν χειρουργῶν ναρκωτικὰ ἄνθη καὶ καρποὺς μηκώνων, παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ κειμένους δύο χειρουργικοὺς *σμιλιωτοὺς ἐκκοπεῖς* καὶ τὸ χειρουργικὸν *κεφαλικὸν σφυρίον*, ὄργανα δι' ὧν — μετὰ τοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ ἐντεθειμένου μεταλλίνου (καὶ διὰ τοῦτο ἀπολεσθέντος) τρυπάνου — ἐτελεῖτο τὸ πάλαι, ὡς καὶ νῦν, ἡ μᾶλλον θαυμαζομένη καὶ καταπλήσσουσα, ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ὅμως ἤδη χρόνων γνωστή, ἰατρικὴ χειρουργικὴ ἐπέμβασις τῆς *ἀνατρήσεως* τοῦ κρανίου (trépanation). Τὸν παῖδα τοῦτον ἐταύτισα ἄλλοτε ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ σφυρίου πρὸς τὸν ἐκ Τιτάνης τῆς Κορινθίας ἥρωα ἰατρὸν *Σφῦρον*, γνωστὸν ἡμῖν ὡς υἱὸν τοῦ Μαχάονος καὶ ἔγγονον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἱδρυτὴν δὲ τοῦ ἐπιφανεστάτου τῶν ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἄργους Ἀσκληπιείων καὶ ἀδελφὸν τοῦ ἐν Τιτάνῃ λατρευομένου ἥρωος ἰατροῦ Ἀλεξάνορος (Παυσ. Β' 23, 4). Ἡ στενωτέρα ὅμως ἐπικοινωνία τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπιείου, ἔνθα ἀνεκαλύφθη τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον, πρὸς τὸ τῆς Ἐπιδαύρου μᾶλλον ἢ τὸ ἐν Τιτάνῃ, πρὸς δὲ ἡ τελεία ὁμοιότης τῆς παραστάσεως τοῦ γυμνοῦ παιδίου τοῦ ἀθηναϊκοῦ τούτου ἀναγλύφου πρὸς ἀμφότερα τὰ γυμνὰ ἄρρενα παιδία τοῦ συγχρόνου Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος ἄγουσί με νῦν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μνημείων τούτων εἰκονιζόμενος εἶναι μᾶλλον αὐτὸς ὁ διάσημος χειρουργὸς θεὸς Μαχάων ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ οὐχὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σφῦρος, ὁ βραδύτερον γεννηθεὶς ἴσως ἐκ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ χειρουργικοῦ σφυρίου, ὡς ὁ Τελεσφόρος ἐγεννήθη ἐκ τῆς προσωποποιήσεως τῆς τελεσφόρου σικύας [1]. Ὁμοίως τὸν πρεσβύτερον παῖδα τοῦ Ἀσκληπιοῦ Μαχάονα μόνον ἱστάμενον ὡς παιδίον πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰκονίζει πιθανώτατα καὶ τὸ ἐκ τῆς καλῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν προερχόμενον ἀνάγλυφον ἀρ. 1373 τοῦ Ἐθν. Μουσείου (Σβορώνου ΑΕΜ 291, Πίν. XLVI, 1373).

Κατὰ ταῦτα οἱ δύο μεγάλοι παῖδες τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος δύνανται κάλλιστα νὰ εἶναι τὰ παιδία τοῦ Ἀσκληπιοῦ **Μαχάων** καὶ **Ποδαλείριος.** Ἀλλὰ τίνα τότε τὰ δύο κοράσια; Περὶ τούτων ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

Γ'. Τέσσαρα ἀγάλματα θυγατρίων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ τοῦ ἐν Ἄγρᾳ ἱεροῦ τῆς Εἰλειθυίας.

(πίναξ 1, ἀρ. 695 καὶ πίναξ 2 ἀρ. 693. 694 καὶ 696).

α) Διάκονοι τῆς Εἰλειθυίας.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κειμένων ὡς θυγατέρες τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναφέρονται συνήθως μεμονωμέναι πέντε, ἡ Ὑγίεια, Ἰασώ, Ἀκεσώ, Πανάκεια καὶ

1 Πβλ. καὶ τὴν περὶ τοῦ Μαχάονος ὡς σφυρομάχου ἰατροῦ ὑπόθεσιν τοῦ S. Wide, Lacon. Kulte σ. 195. — Gruppe Griech. Myth. σ. 452. — Roscher, Myth. Lex. ἐ. λ. Sphyros.

Αἴγλη, ἀνήκουσαι πᾶσαι εἰς τὰς προσωποποιήσεις γενικῶν ἢ εἰδικῶν ἐννοιῶν θεραπείας. Ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ ὁ Ἡρώνδας (Μιμ. 4) ἀναφέρει συγχρόνως ὡς συλλατρευομένας τρεῖς τοὐλάχιστον ὀνομαστὶ καὶ δὴ τὴν Ὑγίειαν, Πανάκην καὶ Ἰασώ. Τρεῖς ἐπίσης θυγατέρες συνοδεύουσι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Θυρέας ὡραίου ἀναγλύφου (ἰδ. ἀ.), ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 1352 ἀναγλύφου, ὀνομαστὶ μάλιστα ἀναφερόμεναι ὡς οὖσαι αἱ ΠΑΝΑΚΕΙΑ, ΙΑΣΩ καὶ ΑΚΕΣΩ (Σβορώνου ΑΕΜ σ. 270 πίν. XLV, 5). Τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐπιδαύρου ὅμως ὡραῖον τοῦ Δ' π Χ αἰῶνος ἀνάγλυφον, τὸ εἰκονίζον ὁλόκληρον τὴν τότε ἐν Ἐπιδαύρῳ οἰκογένειαν αὐτοῦ, παρουσιάζει παρὰ τοὺς δύο υἱοὺς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἠπιόνην μόνον δύο θυγατέρας, ἐνηλίκους ὅμως ἤδη καὶ οὐχὶ παιδία τὴν ἡλικίαν, ὡς τὸ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ἀριθμὸν ἀρρένων καὶ θηλέων τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρουσιάζον ὑπὸ ἐξέτασιν σύμπλεγμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἀμφότερα ὅμως εἰκονίζουσι τὰ δύο παιδία κολοσσικῶν τὸ μέγεθος διαστάσεων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς παρισταμένους θνητούς.

Ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἶναι γνωστὴ ἡμῖν ὡς ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ εἰκονιζομένη μόνη ἡ ΠΑΝΑΚΕΙΑ τοῦ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀρ. 1352 ἀναγλύφου. Ἐν τούτοις πρὸ δεκαετίας εἰς τὰς προμνημονευθείσας μελέτας μου ἐπιμόνως ἐζήτησα νὰ δείξω ἐναντίον τῆς κρατούσης γνώμης τῶν ἀρχαιολόγων, θνητὰ ἢ ῥωπογραφήματα θεωρούντων καὶ ταῦτα, ὅτι μέγα πλῆθος μαρμαρίνων καὶ πηλίνων ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων κορασίων μετὰ χηνῶν, λαγωῶν, περιστερῶν καὶ ἄλλων στρουθίων εἰκονίζουσι θυγάτρια τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ ἄλλων ταυτοσήμων θεῶν ἰατρῶν, συνοδεύοντα ἐνίοτε τὸν Ἰανίσκον καὶ παίζοντα, ὡς εἶναι φυσικόν, μετὰ τοῦ χηνὸς αὐτοῦ ἢ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν ζῴων τῶν Ἀσκληπιείων ***(εἰκ. 13-14)***. Ἐν τέλει δὲ προσέθετον τὰ ἑξῆς (Ἐθν. Μουσ. σ. 315-315 καὶ ΑΕ 1909 σ. 166): «Πολλὰ « τῶν ἐκ μαρμάρου ἀγαλμάτων κορασίων μετὰ πτη« νῶν προέρχονται, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς « πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ Ἀσκληπιοῦ συνδεομένης « καὶ ἐξόχως ἰατρικῆς ἀσκληπιακῆς φύσεως παναρ« χαίας θεᾶς τῶν τοκετῶν Εἰλειθυίας, ἧς τὸ τοῦ « μαιευτῆρος ἔργον εὑρίσκομεν συχνότατα ἀσκοῦντα

13 14

13-14: Ἀσκληπιοῦ θηγάτρια μετὰ χηνῶν.

« τὸν ἀνδρωθέντα Ἀσκληπιόν, τὸν πολυτρόπως εὐ« κολύνοντα τοὺς δυσκόλους τοκετούς, τὰς κυήσεις, « τὸν θηλασμόν. Τοιαῦτα ἀγάλματα εἶναι καὶ τὰ « ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Ἰλισὸν *ἐν Ἄγραις* ἱεροῦ τῆς « Εἰλειθυίας τέσσαρα μετὰ πτηνῶν καὶ λαγωῶν [1] « κοράσια τοῦ Γ' μ Χ αἰῶνος, τὰ νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ « ἡμῶν μουσείῳ ἀποκείμενα ὑπ' ἀρ. 693-696 (πί« νακες 1-2) [2]. Βεβαίως ἡ ἁπλουστέρα, ἀκοπωτέρα « καὶ ἀκινδυνοτέρα ἑρμηνεία αὐτῶν εἶναι — ἡ συν« ήθης ἐν χρήσει —, ὅτι εἰκονίζουσι παιδία ἀνατε« θέντα τῇ Εἰλειθυίᾳ ὑπὸ τῶν γεννησάντων αὐτὰ « γυναικῶν. Ἐν τούτοις τὸ κατὰ κανόνα οὐχὶ ἀρτί« τοκον, ἀλλὰ τριετὲς καὶ ἄνω τῆς ἡλικίας αὐτῶν, « οἱ χῆνες, κύνες καὶ λαγωοὶ καὶ τρυγόνες καὶ περι« στεραί, ζῷα κατ' ἐξοχὴν δηλοῦντα τὴν εὐτοκίαν « καὶ *ῥαστώνην τῆς λοχείας* (Πλουτάρ. *Ῥωμ. Ζητ.* « 52, σ. 277 Α), ἱερὰ δὲ τῇ Εἰλειθυίᾳ, τῷ Ἀσκλη« πιῷ καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐπι« γραφικῶς μεμαρτυρημένον ὄνομα ΕΥΚΟΛΙΝΗ « ἑνὸς τῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἐν Ἄγραις Εἰλειθυίας « κορασίων, ὄνομα ἁρμόζον κάλλιστα θεᾷ τινι τῶν « εὐκόλων τοκετῶν ἢ ἀγνώστῳ ἡμῖν διακόνῳ ἢ « θυγατρὶ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ***Εὐκόλου*** ἐπικαλουμέ« νου ἐν Ἐπιδαύρῳ (Cavvadias, Fouilles d'Épi« daure Nº 133) ὡς *εὐκολύνοντος* τοὺς τοκετούς, « ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι καὶ τὰ πλεῖ« στα τῶν ἀγαλμάτων τούτων εἰκονίζουσιν οὐχὶ « θνητὰ παιδία, ἀλλὰ θεούς, ὡς ὁ Ἰανίσκος καὶ αἱ « ἀδελφαὶ αὐτοῦ, θυγατέρες τοῦ Ἀσκληπιοῦ.»

1 Ἐν τῷ κειμένῳ ἐκείνῳ ἔχω κατὰ παραδρομὴν γράψει κυνῶν.

2 Τὴν βιβλιογραφίαν περὶ αὐτῶν ἰδὲ ἐν τῷ ἐμῷ βιβλίῳ *Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον* σ. 314 σημ. 2.

26 6 17

Καὶ ταῦτα μὲν ἔγραφον πρὸ ὀκτὼ σχεδὸν ἐτῶν. Νῦν δὲ ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ εἴπω, μετ' οὐχὶ κρυπτομένης χαρᾶς, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν τῶν ἐπιπόνως καὶ εὐσυνειδήτως ἀναζητούντων τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν στιγμαί τινες, μικρᾶς ἀλλὰ πληρεστάτης ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως, βλεπόντων λαμπρῶς ἐπικυρούμενα τὰ διὰ πολλοῦ κόπου ἐξαχθέντα συμπεράσματα τῶν μελετῶν ἡμῶν. Λέγω δὲ ταῦτα, διότι νῦν διὰ τοῦ μέχρι τοῦδε διαφυγόντος τὴν προσοχήν μου Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος ἐπικυροῦται τελείως, ὡς ὁ ἀναγνώστης θ' ἀντιληφθῇ ἀμέσως κατωτέρω, ἡ γνώμη μου, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ τέσσαρα ἀγάλματα κορασίων τοῦ ἐν Ἄγραις Ἀσκληπιείου εἶναι θυγάτρια τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐνῷ συγχρόνως μανθάνομεν ὅτι τὰ δύο κοράσια τοῦ Ἐπιδαυρίου συμπλέγματος εἶναι γνωσταὶ καὶ ἄλλοθεν εἰκόνες θυγατρίων τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἀληθῶς, ἂν πρὸ ὀκταετίας ἠδυνάμην ν' ἀποδείξω δι' ἀσφαλοῦς τινος συγκρίσεως ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἄγρας κοράσια ἦσαν μεγέθους οὐχὶ κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ κολοσσιαίου, ἤτοι θείου, θὰ εἴχομεν ἔκτοτε ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως ἀπόδειξιν τοῦ ὀρθοῦ τοῦ συμπεράσματος ἡμῶν περὶ τῆς θείας αὐτῶν φύσεως. Τὴν ἀπόδειξιν λοιπὸν ταύτην παρέχουσι νῦν καὶ τὰ δύο ἀγαλμάτια θείων κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος. Πράγματι καὶ τὰ δύο φέρουσιν ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν στηθόδεσμον ἐκ διασταυρουμένων ταινιῶν μετὰ νομισματομόρφου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους φυλακτηρίου, τόσον σπάνιον, ὥστε ὁ ἀνακαλύψας καὶ πρῶτος περιγράψας αὐτὰ νὰ γράψῃ ὅτι εἶναι *πρωτοφανὴς* δι' αὐτόν. Καὶ ὅμως δὲν ἦτο πρωτοφανής! ***Εἶναι ἀκριβῶς ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν στηθόδεσμον,*** *ὃν φέρει μεθ' ὁμοίου ἐνδύματος ἓν (καὶ δὴ τὸ ἐν πίν. 1 ἀρ. 695) τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἄγρας κορασίων, τὸ ἐπὶ πλέον ὁμοίως τῷ μικροτέρῳ κορασίῳ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος, κρατοῦν ἐν τῇ δεξιᾷ ὅμοιον μικρὸν πτηνόν.* Ἀσφαλῶς ἄρα καὶ τὸ κοράσιον τοῦτο τῆς Ἄγρας εἶναι θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς ἄλλοτε ὑπεθέσαμεν ἐπὶ πολλῶν ἄλλων ἐνδείξεων βασισθέντες.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἕτερον τῶν χαμαὶ καθημένων κορασίων τῆς Ἄγρας, τὸ ὑπ' ἀρ. 696 (πίναξ 2), δύναται νῦν ν' ἀποδειχθῇ ὡς διάσημον ἐν τῇ τέχνῃ θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ δι' ἄλλης τινὸς σπουδαιοτάτης μαρτυρίας, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἑξῆς.

β) Σύμπλεγμα Μέροπος καὶ Ἰασοῦς. ἔργον τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ.

Ὡς βλέπει τις, ἡ παιδίσκη αὕτη ἀναβλέπουσα ζητεῖ ζωηρᾷ τῇ φωνῇ καὶ ἀνατεταμένῃ τῇ χειρὶ παρά τινος παρισταμένου, ἀλλ' ἀπολεσθέντος προσώπου, λίαν ποθητόν τι ἀντικείμενον καὶ δὴ μεθ' ὁλοψύχου πόθου, ζωηρότατα ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπεικονιζομένου. Λοιπὸν εὑρίσκω ὅτι γνωρίζομεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ θυγάτριον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τοιαύτῃ ἀκριβῶς στάσει καὶ ζωηρᾷ ἐκφράσει εἰκονιζόμενον. Ἡ ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι τετάρτῳ τῶν Μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδα γυνὴ Κυννώ, ἡ θαυμάζουσα τὰ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ «ὡραῖα ἀγάλματα», ἔργα τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, τὰ εἰκονίζοντα τὸν Ἀσκληπιὸν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἤτοι γυναικός, τέκνων καὶ ἄλλων, ὅσοι κατῴκουν τὴν ἑστίαν αὐτοῦ, ἀναφωνεῖ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἡ φίλη της ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν της διὰ τὸν πνίγοντα τὸν χηναλώπεκα υἱὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἰανίσκον, τὰ ἑξῆς:

ὅρη, Φίλη, τὴν παῖδα τὴν ἄνω κείνην
βλέπουσαν εἰς τὸ μῆλον· οὐκ ἐρεῖς αὐτήν,
ἢν μὴ λάβῃ τὸ μῆλον, ἐκ τάχα ψύξει;

Παρὰ τίνος δ' ἐζήτει τὸ μῆλον ἡ Πραξιτελείου τέχνης παιδίσκη αὕτη τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πρὸς δὲ ὅτι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἄγρας ἀγαλματίου παιδίσκης ζητούμενον ἦτο τὸ σύμβολον ὑγείας μῆλον, ὡς τὸ ὑπὸ τῆς παιδίσκης τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Κῶ, διδασκόμεθα ὑπὸ τῆς συνεχείας τοῦ κειμένου τοῦ ἐν λόγῳ Μιμιάμβου τοῦ Ἡρώνδα συνδυαζομένης πρὸς ἄλλα τινὰ Ἀσκληπιακὰ μνημεῖα. Ἀληθῶς ἡ ἑτέρα τῶν πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῆς Κῶ γυναικῶν, προσκαλουμένη ὑπὸ τῆς Κυννοῦς νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀναβλέπουσαν πρὸς τὸ μῆλον παιδίσκην, ἀπαντᾷ ἀμέσως διὰ τῶν λέξεων:

κεῖνον δέ, Κυννοῖ, τὸν γέροντα!

προσκαλοῦσα οὕτω καὶ αὐτὴ τὴν φίλην αὐτῆς

συγχρόνως νὰ θαυμάσῃ καὶ τὸν προφανῶς παριστάμενον τῷ λαιμάργῳ κορασίῳ *γέροντα*, περὶ οὗ κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἦτο ὁ κρατῶν τὸ τόσον ὑπὸ τῆς θεᾶς παιδὸς ποθούμενον μῆλον. Τοῦτο δ' εἶναι τόσον προφανὲς ἐκ τῆς θέσεως τῶν λέξεων τοῦ κειμένου, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν καὶ σχολιαστῶν τοῦ Ἡρώνδα ἐζήτησαν νὰ διορθώσουν τὰς λέξεις *τὸν γέροντα* διὰ τῶν λέξεων *τὸν ὀρέγοντα* [1], δηλαδὴ ὀρέγοντα τὸ ὑπὸ τῆς παιδὸς ποθούμενον μῆλον. Τοῦτο δέ, διότι ἠγνόουν ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Ἀσκληπιοῦ *γέροντα* ὀρέγοντα μῆλον θεᾷ τινι παιδίσκῃ, πρὸ αὐτοῦ εὑρισκομένῃ. Ὅτι ὅμως ὑπῆρχε καὶ δὴ διάσημον τοιοῦτον Ἀσκληπιακὸν σύμπλεγμα, μάλιστα δὲ ὅτι ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ «*καλὸν ἔργον*» τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ μιμιάμβου τοῦ Ἡρώνδα θαυμαζόμενον, θέλω δείξει διὰ τῶν ἑξῆς πολλῶν ἀρχαίων ἀπομιμήσεων αὐτοῦ ἔν τισι τῶν λοιπῶν Ἀσκληπιείων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν ἔτει 1878 ἀνεκαλύφθη ***ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῶν Ἀθηνῶν*** καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ ἐν ἔτει 1909 μαρμάρινον ἄγαλμα παιδίου *ἀπαραλλάκτου* μὲν τὴν στάσιν καὶ ἔκφρασιν πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἐξ Ἄγρας ἀγαλμάτιον τῆς ὀρεγούσης τὴν δεξιὰν παιδίσκης, ἀλλ' ὅλως γυμνὸν καὶ ἄρρενος γένους (ΑΕ 1909 σ. 163 εἰκ. 13=***εἰκ. 15***). Καθήμενον ὁμοίως χαμαὶ καὶ ἐρειδόμενον ἐπίσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀνατείνει ὁμοίως τὴν δεξιὰν ζητοῦν τι μεθ' ὁμοίου σφοδροῦ πόθου. Τί δ' εἶναι τὸ ζητούμενον καὶ παρὰ τίνος ζητεῖται, διδασκόμεθα ἐξ ὡραίου ἀναγλύφου τοῦ Λατερανοῦ Μουσείου (ΑΕ 1909 σ. 162 εἰκ. 12=***εἰκ. 16***),

15 (ΑΕ 1909 163 εἰκ. 13*): Ἀσκληπιὸς παῖς.*

16 (ΑΕ 1909 162 εἰκ. 12*): Ἀσκληπιὸς παῖς καὶ γέρων Αὐτόλαος.*

ἀναφερομένου εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἤτοι εἰκονίζοντος ἀπαράλλακτον κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἐκ τῶν Ἀσκληπιείων τῶν Ἀθηνῶν παιδίου τὸν παῖδα Ἀσκληπιόν, ὁμοίως ζητοῦντα καὶ λαβόντα ἤδη μῆλον (ΑΕ 1909 σ. 153 καὶ 163) παρὰ τοῦ γέροντος θνητοῦ τροφοῦ αὐτοῦ Αὐτολάου τοῦ Ἀρκάδος ἢ Ἀρεσθάνα τοῦ Ἐπιδαυρίου (Παυσ. II, 26,4 καὶ VIII, 25,11.— ΑΕ 1909 σ. 161 κέξ.) Ἡ ταυτότης τῶν σχημάτων οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν δύναται ν' ἀφήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν ὅτι τό τε ἀνάγλυφον τοῦ Λατερανοῦ καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ἀσκληπιείου τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ ἐν λόγῳ παῖς, ἀντιγράφουσι τὸ ἐν Κῷ Πραξιτέλειον σύμπλεγμα, ἐφαρμόζοντα ὅμως τὸ θέμα τῆς παρὰ τῆς παιδίσκης ἀπαιτήσεως τοῦ μήλου εἰς αὐτὸν τὸν παῖδα Ἀσκληπιὸν καὶ οὐχὶ εἰς μίαν τῶν μικρῶν αὐτοῦ θυγατέρων.

Ἐρωτᾶται ὅμως νῦν, τίς ὁ γέρων, ὁ ὀρέγων τὸ τόσον ποθούμενον ὑπὸ τοῦ θυγατρίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ μῆλον τὸ τῆς ῥοδοπαρείου ὑγείας σύμβολον;

[1] Σβορῶνος ΑΕΜ σ. 306.

Ὅτε τὸ πρῶτον πρὸ 8 ἐτῶν ἐμελέτησα τὸ θέμα τοῦτο, μὴ ἐννοήσας τὴν μεταξὺ τοῦ γέροντος καὶ τῆς αἰτούσης τὸ μῆλον παιδίσκης τεχνικὴν καὶ μυθολογικὴν σχέσιν ὑπέθεσα ὅτι δυνατὸν νὰ πρόκειται περὶ καλλίστου τινὸς ἀγάλματος ἢ ἀνδριάντος εἰκονιστικοῦ διασήμου τινὸς γέροντος, τόσον στενῶς συνδεομένου πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τῷ ἐν Κῷ ἱερὸν αὐτοῦ, ὥστε νὰ τύχῃ τῆς τιμῆς τῆς παρ' αὐτὸν τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ ἀνιδρύσεως. Τοιοῦτος δὲ γέρων εὕρισκον ὅτι ἦτο Ἱπποκράτης ὁ Κῷος, ὁ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατάγων τὸ γένος πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, ὁ ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα ὅλων ἐτῶν θανών, πάντοτε δ' ὡς γέρων φαλακρὸς εἰκονιζόμενος καὶ ὡς θεὸς ἐν Ἀθήναις καὶ Κῷ τιμηθείς. Νῦν ὅμως, ὅτε ἀνεγνωρίσαμεν τὴν τεχνικὴν σύνδεσιν τοῦ ἐν λόγῳ γέροντος μετὰ θυγατρίου αὐτοῦ τοῦ προπάτορος τοῦ Ἱπποκράτους Ἀσκληπιοῦ, βλέπω ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πρόκειται περὶ τοῦ Ἱπποκράτους, ἀφοῦ οὗτος ἐλέγετο ***ἀπόγονος*** τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τοὐναντίον πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀνδρὸς γέροντος ἤδη ὅτε ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο τόσον ἀκμαῖος ἀνήρ, ὥστε νὰ ἔχῃ τέκνα παιδάρια ἀκόμη τὴν ἡλικίαν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, ἀφοῦ τὸ ἐν λόγῳ σύμπλεγμα ἀπετελεῖτο κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρώνδα ἐκ μελῶν αὐτῆς τῆς *ἑστίας*, δηλαδὴ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ πιθανωτέρα ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ὁ ἐν λόγῳ γέρων ἦτο πάππος τις τοῦ τεκνίου τοῦ Ἀσκληπιοῦ προκαλῶν κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς πάπποις τὴν ὄρεξιν αὐτοῦ καὶ τὰς δεήσεις διὰ τῆς ἀφ' ὑψηλοῦ παρουσιάσεως μήλου. Εὐτυχῶς δ' εὑρίσκω ἐκ μεμονωμένης τινὸς μαρτυρίας σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος (Δ, 195) ὅτι Μέροψ, ὁ μυθολογικὸς βασιλεὺς τῆς Κῶ, πατὴρ δὲ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος τῆς νήσου ταύτης, τῆς φιλοξενησάσης τὸν Ἀσκληπιόν, ***ἐλέγετο καὶ πατὴρ τῆς συζύγου τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἠπιόνης***, κατ' ἀκολουθίαν ἦτο πάππος τῶν ἐξ αὐτῆς τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὧν ἓν θὰ ἦτο καὶ τὸ φωνῇ καὶ χειρὶ τὸ μῆλον ἀπαιτοῦν παρὰ τοῦ γέροντος κοράσιον. Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γέροντος βασιλέως Μέροπος, πενθεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πάππου δὲ τῆς Ἰασοῦς.

Πόσον δὲ διάσημον ἦτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ τὸ πραξιτέλειον θέμα τῆς ὑπὸ γαλαθηνοῦ παιδίου ἀπαιτήσεως ποθητοῦ τινὸς ἀντικειμένου, βλέπομεν ἐξ ἄλλου ἀγάλματος μικροῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ ἑνὸς τῶν μικρῶν παιδίων αὐτοῦ, εὑρεθέντος μὲν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐπιδαύρῳ (Ἀριθ. Ἐθν. Μουσείου 300 = Σβορῶνος ἐν ΑΕ 1909 σ. 164 εἰκ. 14), εἰκονίζοντος δὲ τὸ παιδίον ὁμοίως ὁλόγυμνον, χαμαὶ καθήμενον, ἀναβλέπον, φωνῇ καὶ ἀνατεταμένῃ δεξιᾷ ἀπαιτοῦν ποθητόν τι ἀντικείμενον, ἐνῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ βραχίονι φέρει ἀρτίτοκον κυνάριον, ζῷον ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Καὶ τούτου ὅμως πολὺ ὡραιοτέρα καὶ σημαντικωτέρα διὰ τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν προμνημονευθέντων ἀγαλματίων τοῦ χαμαὶ ὁμοίως καθημένου γυμνοῦ Ἰανίσκου ἐκείνου, ὃν εἴδομεν (σελ. 80, ***εἰκ. 5)***, καθ' ἣν στιγμὴν συγκρατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν χηνάριον, νὰ ζητῇ φωνῇ καὶ ἀνατεταμένῃ δεξιᾷ χειρὶ μετὰ ζωηροτάτου ὁλοψύχου πόθου ἀντικείμενόν τι, βεβαίως μῆλον, ὡς ἐκεῖνο, ὅπερ λαμβάνει παρὰ τοῦ γέροντος Αὐτολάου ὁ μικρὸς Ἀσκληπιὸς τοῦ ἐν τῷ Λατερανῷ ἑλληνικῆς ἐποχῆς ἀναγλύφου.

Ὅτι δὲ πάντα τὰ τοῦ τύπου τούτου ἀγαλμάτια τοῦ ἀρτιτόκου Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν διαφόρων παιδαρίων αὐτοῦ πρωτότυπον εἶχον πραξιτέλειόν τι καλλιτέχνημα, οἷον ἦτο τὸ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Κῶ ποιηθὲν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους σύμπλεγμα τῆς παρὰ τοῦ τροφοῦ αὐτῆς ζητούσης μῆλον παιδίσκης τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δεικνύει ἡ χρονολογία καὶ ἡ πραξιτέλειος ἀληθῶς τεχνοτροπία τῶν ἀγαλματίων τούτων, ἡ ζωηρῶς ὑπενθυμίζουσά μοι τὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν γαλαθηνῶν μελῶν τοῦ ὑπὸ τοῦ διασήμου νῦν Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους φερομένου παιδαρίου Διονύσου καὶ ἐκείνην τοῦ μικροῦ Πλούτου, τοῦ φερομένου ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τοῦ Κηφισοδότου, πατρὸς τοῦ Πραξιτέλους. Τὰ παιδία ταῦτα ἀποτελοῦντα θέμα, ἰδιαιτέρως ἀγαπώμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Πραξιτέλους, ἀντιγράφουσι σχεδὸν ἄλληλα διαρκῶς τελειοποιούμενα, κοινὸν δὲ χαρακτηριστικὸν ἔχοντα τὸ τρυφερόν, εὐτραφὲς καὶ γαλαθηνὸν τῶν μελῶν αὐτῶν, τὸν λαίμαργον πόθον, τὴν ἀνάτασιν τῆς δεξιᾶς καὶ τὴν αὐτονοουμένην ἔντασιν τῆς ἀπαιτούσης ποθητόν τι ἀντικείμενον φωνῆς.

Βεβαιωθέντος οὕτως ὅτι τὰ δύο τοὐλάχιστον τῶν ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἄγρας προερχομένων κορασίων καὶ δὴ τὰ χαμαὶ καθήμενα (πίν. 1_α καὶ

2β) εἶναι θυγάτρια τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δυνάμεθα νῦν μετὰ μείζονος πιθανότητος νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο, τὰ ἱστάμενα, ὡς θυγάτρια τοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ δ' ὑπόθεσις αὕτη μεταβάλλεται εἰς βεβαιότητα διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἡ ὑπ' ἀρ. 694 (πίναξ 2α) φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ πασίγνωστον σύμβολον εὐτοκίας [1], λαγιδέα, ἐρεθίζουσα αὐτὸν διὰ τοῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς ***πανομοίως*** τῇ ἑτέρᾳ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ὑπ' ἀρ. 1426 ἀναγλύφου, τοῦ κοσμοῦντος ἄλλοτε τὴν στήλην, τὴν ἀναγράφουσαν τὸ θαῦμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κατορθώσαντος νὰ προκαλέσῃ εὐθὺς τοκετὸν τῆς ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη κυούσης γυναικὸς Κλεοῦς [2]. Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 693 (πίναξ 2) κοράσιον τοῦ ἐν Ἄγρᾳ Ἀσκληπιείου φέρον περιστεράν, σύμβολον ὁμοίως τῆς εὐτοκίας, ἐνθυμίζει ἄλλας θυγατέρας τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῶν ἐκ τῶν Ἀσκληπιείων ἀττικῶν ἀναγλύφων, ὁμοίως πτηνὰ φερούσας (Σβορώνου ΑΕΜ πίν. XL, 1375, CMXII, 2491, καὶ CLXLIII), ὡς καὶ ἕτερα τῶν τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Μετὰ τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων ἀγαλματίων τῆς Ἄγρας ἀνεκαλύφθη πηγυαῖος κιονίσκος, ἴσως πρὸς ἕνα τούτων ὡς ἔρεισμα χρησιμεύων, φέρων δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ κορμοῦ τὴν ἀφιέρωσιν ***Ἰλειθυίᾳ Φιλουμένη Ἀμφιμάχου γυνὴ ἀνέθηκε ἐπ' Ἀρχεβίας ἱερείας***, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄβακος τὸ ὄνομα ΕΥΚΟΛΙΝΗ, προφανῶς ὄνομα οὐχὶ κορασίου θνητοῦ, ἀφιερωθέντος τῇ Εἰλειθυίᾳ, ἀλλ' ὄνομα ἀγνώστου τινὸς ἡμῖν μέχρι τοῦδε θυγατρίου Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ***Εὐκόλου*** ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐπικαλουμένου [3], ὡς εὐκολύνοντος τοὺς δυσκόλους τοκετούς. Τὸ θυγάτριον τοῦτο τοῦ Ἀσκληπιοῦ φαίνεται ὑπόστασις αὐτῆς ταύτης τῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, πολὺ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, λατρευομένης ἐν Ἀθήναις θεᾶς τῶν τοκετῶν Εἰλειθυίας, ἧς τὸ ἱερὸν φαίνεται ὅτι περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἱερέων τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους ἀμφοτέρων τῶν κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος ***νομισματόμορφον ἀντικείμενον***, τὸ γνωστὸν ἡμῖν ἐκ πλήθους παραδειγμάτων ὡς ***ἐπιστήθιον*** περίαπτον, δὲν πρέπει νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς ὡς χαρακτηριστικὸν ἰατρικῶν τινων θεοτήτων. Πλίνιος ὁ πρῶτος ἀναφέρων τὸ λατινικὸν ὄνομα τοῦ περιάπτου amuletum λέγει δικαίως ὅτι ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἰατρικῆς καὶ δὴ ἐκ τῆς δεισιδαιμονίας, ἥτις ἀπέδιδεν εἰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις τὰ κακά, ὧν ἠγνόουν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἀληθεῖς αἰτίας. Ἡ ἀρχαία ἰατρική, ***περίαπτα*** καὶ ***περιάμματα*** ταῦτα καλοῦσα, μετεχειρίζετο ὡς φάρμακα εἴτε πρὸς ἀνακούφισιν ἐκ ***φυσικῶν*** κακῶν, μάλιστα ἀσθενειῶν, βασκανιῶν (***βοηθήματα***), εἴτε πρὸς πρόληψιν αὐτῶν (***φυλακτήρια, προφυλακτικά***). Οὕτως ὑπῆρχον περίαπτα κατὰ τῆς δυστοκίας (Διοσκ. 3, 167), κατὰ τῶν ἐκ τῶν θηρίων δηγμάτων (Ψελλός, ***Περὶ λίθων*** 14), κατὰ τῆς κεφαλαλγίας (Γαλην. τόμ. 13, 381) καὶ κατὰ παντὸς τοιούτου κακοῦ. Ἦσαν δὲ ταῦτα εἴτε φυσικαὶ ὗλαι, ἰατρικὴν κεκτημέναι δύναμιν, εἴτε ἀντικείμενα, παρουσιάζοντα σχήματά τινα ἢ μορφὰς ***ἀπωσίκακον*** καὶ ***ἀποτρόπαιον*** τῶν ἀσθενειῶν κεκτημένας δύναμιν ἢ καὶ ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις ταύτας. Συνήθως τὰ περιάμματα ταῦτα περιεῖχον συνταγὰς ἰατρικὰς καὶ μαγικὰς κατὰ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν κακῶν δαιμόνων, προβασκάνια, remedia praebia καλουμένας [4]. Μεταξὺ αὐτῶν, ἐχόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σχῆμα μεταλλικῶν κοσμημάτων, συνηθέστατα εἶναι τὰ ἔχοντα νομισματόμορφον σχῆμα (ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἐπιστήθια τῶν δύο κορασίων τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος), καλούμενα δὲ ***φυλακτήρια***, *bracteae, bullae, phalerae*. Ἐκ δὲ τῶν βυζαντιακῶν καὶ κατόπιν μέχρις ἡμῶν διατηρηθέντων ***φυλακτηρίων, φυλαχταρίων, φυλαχτῶν*** μνημονεύω διὰ τὴν ἰατρικὴν αὐτῶν δύναμιν τὰ ***Κωνσταντινᾶτα*** λεγόμενα νομίσματα, περὶ ὧν πολλοί, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς, ἔγραψαν ἐσχάτως [5], γενικῶς πιστευομένου καὶ νῦν ὅτι ταῦτα προφυλάττουσι τὸν φέροντα ἀπὸ πλείστων ἀσθενειῶν καὶ θεραπεύουσι μάλιστα κάλλιον παντὸς ἄλλου φαρμάκου πλείστας ἐξ αὐτῶν (οἷον ἐπιληψίαν, αἱμορραγίαν, λύσιμον ὀμφαλοῦ, ἴκτερον κτλ), διὸ καὶ ὡς ἱερὰ κειμήλια φέρονται καὶ φυλάσσονται. Ἀρχαιοτάτη βυζαντινὴ μνεία τῶν ***Κων-***

1 Πρβλ καὶ τὴν παροιμίαν «*Ὁ λαγὼς τὰ μὲν τέτοκε, τὰ δὲ τίκτει, τὰ δὲ κύει*» καὶ Αἰλιανοῦ, Περὶ ζῴων Β. 12: *ὁ λαγὼς φέρει καὶ ἐντῇ νηδύι τὰ μὲν ἡμιτελῆ, τὰ δὲ ὠδίνει, τὰ δὲ ἤδη οἱ τέτοκται.*

2 Σβορώνου, Τὸ ἐν Ἀθ. Ἐθν. Μουσ. σ. 1423 κέ. Πίν. LXIX.

3 Cavvadias, Fouilles d'Épidaure Nº 133.

4 Daremberg et Saglio, Dict. des Ant. ἐν λ. amuletum.

5 F. W. Hasluck, *Constantinata*, ἐν τοῖς Essays and Studies presented to W. Ridgeway σ. 635-8. — Ν. Πολίτης ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ* τόμ. Ε', σ. 661-4. — Φαίδων Ι. Κουκουλέ. *Κωνσταντινᾶτα* ἐν *Λαογραφίᾳ* τόμ. F'. σ. 217-220.

σταντινείων νομισμάτων ὡς ἰατρικῶν φυλακτηρίων καὶ φαρμάκων φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ κ. Φ. Κουκουλὲ (ἔ. ἀ.) ἐκ τῶν τοῦ J. Cramer (Anecdota Graeca III, 190-191) ἀνατυπωθὲν κείμενον τῶν χρόνων Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου τοῦ Κομνηνοῦ (1195 1203), ἐν ᾧ πρόκειται περὶ φυλακτηρίου χρυσοῦ βασιλικοῦ νομίσματος « βασιλικοῖς ἐμπρέποντος στέρνοις » ὡς « *ἐπιστέρνιον φυλακτήριον χρυσοῦ τιμαλφεστάτου* », νομίσματος φέροντος τύπον « *Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τῶν θειοτάτων* », ἐπὶ θατέρου δ' ἔχοντος τὸν Χριστὸν « *ῥωμαϊκωτέροις τοῖς ἐκτυπώμασι καὶ οἵοις ὁ τότε χρόνος ἐνέγραφε* ». « *Ἕξεις δὲ τοῦτο* — γράφει ὁ δωρούμενος — *οὐ μόνον φυλακτήριον τῆς ἀποτροπαίου φύσεως, ὡς καὶ τὸ τροπαιοφόρον ὅπλον, τὸν σταυρόν, ἐντετυπωμένον ἔχον* [1], *ἀλλὰ γὰρ ἔστι τις ἀπόρρητος δύναμις ἰδιάζουσα τῷ χρήματι τούτῳ οὐκ ἀπό τινος τέχνης μαγικῆς περιειργασμένη, οἷα πολλὰ Χαλδαῖοι τελοῦσι καὶ τῶν Ἀσσυρίων οἱ Θεουργοί, ἀλλ' ἔκ τινος δυνάμεως θείας, ἐξ αὐτῶν τῶν* ***χαλκοτύπων ὀργάνων*** [2], *ἴσως ἐμβεβλημένης, τοὺς φοροῦντας ἐξάντεις ποιοῦσα τοῦ λοιμώδους νοσήματος.*

Οὐδὲν οὖν σοι δεῖ, οὔτε καθαρτηρίων φαρμάκων, οὔτ' ἀλλοιώσεως τῶν ἀέρων, οὔτ' ἄλλης τοιαύτης τινὸς ἰατρικῆς ἀρωγῆς, τὸν ὅμισμα φοροῦντι τὸ Κωνσταντίνειον... ὅπερ ***ἐπιστήθιον ἅπαντες φέρουσιν*** *εἰς ἀποτροπὴν πάντων τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς κακῶν — ἄρρητόν τινα περιβεβλημένον ἀλκήν* ».

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ φυλακτήρια τῶν ἀρχαίων λέγομεν ὅτι, ὡς γνωρίζομεν ἤδη, οἱ γονεῖς καὶ τροφοὶ ὥπλιζον δι' αὐτῶν, ὡς καὶ νῦν ἀκριβῶς συμβαίνει, τοὺς λαιμοὺς καὶ τὰ στήθη τῶν μικρῶν παιδίων, ἵνα ἀποτρέπωσι πᾶσαν ἀσθένειαν καὶ κακόν. Ἀφοῦ δὲ ἔχομεν αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν Ὑγιείαν περιαπτομένην ὡς ἀλεξίκακον Γοργόνος κεφαλὴν ἐν τῷ στήθει ἐπὶ τῆς αἰγίδος, πόσον φυσικώτερον εἶναι νὰ εὑρίσκωμεν νῦν καὶ ἡμεῖς τὰ ἀρχικῶς καὶ κυρίως ἰατρικῆς φύσεως περίαπτα ταῦτα εἰς τὸ στῆθος αὐτῶν τῶν τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῶν διακονούντων οὐχὶ μόνον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Εἰλειθυίας. Ὁ Διοσκουρίδης (3, 167) γράφει ὅτι *ἔστι περίαπτον δυστοκούσαις* κτλ.

Δ'. Θεοὶ Ἐπιδῶται ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ὁ Ῥωμαῖος συγκλητικὸς Ἀντωνῖνος

(πίναξ 1 ἀρ. 304).

Ἐξακριβωθέντος τελείως διὰ τῶν ἀνωτέρω ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα παιδία τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος εἶναι τεκνία τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ δὴ προφανῶς τὰ ἐκ τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου ἀναγλύφου τῆς πλήρους οἰκογενείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ γνωστὰ τέσσαρα ἀρχαιότερα τέκνα αὐτοῦ, δηλαδὴ ὁ Ποδαλείριος καὶ Μαχάων μετὰ τῆς Ἰασοῦς καὶ Πανακείας, ὑπολείπεται νὰ ἐξακριβώσωμεν τίς ὁ πλησίον αὐτῶν τόσον οἰκείως ἱστάμενος θνητὸς ἀνὴρ καὶ διὰ τίνα ποτὲ λόγον καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπεικονίσθησαν ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ ὅλως συμπλέγματι, ἑνότητα ἐπικλήσεως καὶ κοινότητα λατρείας προϋποθέτοντι τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει τὸ σύμπλεγμα.

Ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ τῶν χρόνων τούτων γνωρίζομεν ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν λατρείαν τῶν ἄλλως ὅλως ἀγνώστων ἡμῖν *Θεῶν Ἐπιδωτῶν*, ὧν ἱερὸν *ἐποίησεν* ἐν Ἐπιδαύρῳ Ῥωμαῖος συγκλητικός, Ἀντωνῖνος καλούμενος, ὁ ὑπό τινων πρὸς τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ ἐσφαλμένως ταυτιζόμενος. Αἱ λέξεις τοῦ Παυσανίου, ἐξ ὧν μανθάνομεν τοῦτο, εἶναι αἱ ἑξῆς (Β' 27, 7): *Ὁπόσα δὲ Ἀντωνῖνος, ἀνὴρ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐφ' ἡμῶν ἐποίησεν, ἔστι μὲν Ἀσκληπιοῦ λουτρόν, ἔστι δὲ ἱερὸν θεῶν, οὓς Ἐπιδώτας ὀνομάζουσιν.* Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέας ἐντελῶς οἰκο-

1 Πρόκειται κατ' ἐμὲ περὶ νομίσματος χρυσοῦ, ***σκυφάτου***, κατὰ **140** ἔτη ἀρχαιοτέρου τῶν χρόνων τοῦ γράφοντος, ἤτοι περὶ νομίσματος Κωνσταντίνου τοῦ 10ου Δούκα **(1059-1067)**, οὗ ὁ ἐκ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Θεοτόκου τύπος κοινῶς ἐνομίσθη ὡς ἀναφερόμενος εἰς σύμπλεγμα Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης — οὐδέποτε κοψάσης τοιαῦτα νομίσματα, — φερόντων δ' ἐπὶ σφαίρας, τὸν ὑπὸ ταύτης ἀνευρεθέντα σωτήριον καὶ φυλακτήριον σταυρόν. Ὁ δὲ «***ῥωμαϊκωτέροις τοῖς ἐκτυπώμασι καὶ οἵοις ὁ τότε*** (δηλαδὴ πρὸ 140 ἐτῶν) ***χρόνος ἐνέγραφε***» τύπος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ πολὺ διάφορος τῶν νομισμάτων Ἀλεξίου τοῦ Γ' (ἐφ' οὗ ἐγράφη τὸ κείμενον) καθήμενος Χριστος μετὰ τῆς λατινικῆς εἰσέτι ἐπιγραφῆς IhS XIS REX REGNANTIhM. Ἡ τοῦ **Hasluck** διάφορος ταύτισις δὲν εἶναι, κατ' ἐμέ, ὀρθή. Ἴδε Wroth, Catal. of the Imperial Byzantine Coins vol. II πίν. LXI, 2-3).

2 Τὴν πρόληψιν περὶ τῆς ἰαματικῆς δυνάμεως τῶν «χαλκοτύπων ὀργάνων» τῆς νομισματοκοπίας, ἀνάγω εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἀρχαῖα νομισματοκοπεῖα τῶν Ἀθηναίων (ἐν Σουνίῳ) καὶ τῶν Ῥωμαίων (ἐν Καπιτωλίῳ) ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν ἰατρικῶν θεῶν Ἠπιόνης συζύγου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Ἥρας Μονήτας Salutaris καὶ Ἀπόλλωνος Salutaris (ἴδε ΔΕΝΑ τόμ. XVIII).

δομῆς, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ῥιζικῆς ἐπισκευῆς προϋπάρχοντος μικροῦ ἱεροῦ, διδασκόμεθα ἐξ ἐπιδαυριακῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Δ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ' αἰῶνος π.Χ, ἀναφερούσης ἤδη τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ οἰκοδομὴν ἀντὶ ὁλικῆς δαπάνης 21,000 δραχμῶν μικροῦ ἱεροῦ, **Ἐπιδοτείου** καλουμένου (Καββαδίου, Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῆς Ἐπιδαύρου σ. 137) καὶ ταυτιζομένου νῦν πρὸς μικρὸν ἱερόν, πλησιέστατα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κείμενον.

Τίνες εἰσὶν οἱ *θεοὶ* **Ἐπιδῶται** τῆς Ἐπιδαύρου δὲν εἶναι γνωστὸν ἐξ ἀρχαίας τινὸς μαρτυρίας. Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπίκλησις **Ἐπιδότης** (*ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπιδιδόναι ἀγαθὰ αὐτὸν ἀνθρώποις*: Παυσαν. Η', 9,1) ἐχρησίμευεν ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Σικυῶνος πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ συνηθέστατα [1] ὡς μικροῦ παιδίου ἢ τρυφεροῦ νεανίσκου εἰκονιζομένου θεοῦ Ὕπνου, τοῦ τόσον συντελοῦντος εἰς τὴν ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις καθ' ὕπνους διὰ τῆς ἐγκοιμίσεως θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ υἱῶν του, εἶναι πιθανώτατον ὅτι καὶ οἱ τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος τέσσαρες ἰατρικοὶ παῖδες τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ τόσον βοηθοῦντες τὸν πατέρα αὐτῶν εἰς τὸ ἐπιδιδόναι τὴν ὑγίειαν τοῖς ἀνθρώποις, ἔλαβον ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν κοινὴν ἐπίκλησιν *Θεοὶ* **Ἐπιδῶται** ἢ μᾶλλον **Ἐπιδόται** [2].

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φρονῶ ὅτι καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τόσον οἰκείως ἱστάμενος θνητὸς ἀνὴρ τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ ἐκ νέου οἰκοδημήσας τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ μικρὸν ἱερὸν αὐτῶν σύγχρονος τοῦ Παυσανίου Ῥωμαῖος συγκλητικὸς Ἀντωνῖνος, ὁ πάντως αἰτησάμενος καὶ τυχὼν θεραπείας ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν θεὸν ἀρκετὰ χρήματα ὡς **ἴατρα** δαπανήσας εἰς οἰκοδομὴν ἢ ἐπισκευὴν τοῦ **Ἐπιδοτείου**, τοῦ **Λουτροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ**, τοῦ ναοῦ τῶν **Αἰγυπτίων καλουμένων θεῶν** καὶ τῆς **στοᾶς τοῦ Κότυος**, πάντων ὅμως εὐτελῶν οἰκοδομημάτων ἢ ἐπισκευῶν ἀναξίων αὐτοκράτορος, οἷος ὁ μεθ' οὗ τινες ἐζήτησαν νὰ ταυτίσωσιν αὐτὸν Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβής. Πρὸς τὴν σημασίαν ταύτην τῆς ἐν λόγῳ πέμπτης μορφῆς τοῦ ἐξ Ἐπιδαύρου συμπλέγματος συμφωνεῖ τελείως ἡ πρὸ τῶν θεῶν στάσις καὶ τυπικὴ περιβολὴ τοῦ σώματος τοῦ ἐν λόγῳ ἀνδρὸς (γύμνωσις τοῦ δεξιοῦ στήθους καὶ βραχίονος), οὖσαι ἀκριβῶς ἐκεῖναι τῶν ἐκ μεγάλου πλήθους ἀσκληπιακῶν ἀναγλύφων γνωστῶν ἡμῖν στάσεων, εὐχαριστούντων τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἱκετῶν [3]. Τὴν προστατευτικὴν δὲ χειρονομίαν, μεθ' ἧς οἰκείως εἷς τῶν θεῶν Ἐπιδοτῶν τούτων τοῦ Ἐπιδαυριακοῦ συμπλέγματος περιβάλλει τῇ δεξιᾷ τὸν Ἀντωνῖνον, χειρονομίαν γνωστὴν ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων Ἀσκληπιακῶν μνημείων (ἰδὲ Σβορώνου ΕΑΜ πίναξ L, 1396. CXXXIII, 1841), δικαιολογοῦσι πληρέστατα ἡ θεραπεία καὶ προστασία, ὧν πάντως θὰ ἔτυχεν ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν Ἐπιδοτῶν ὁ ἐν λόγῳ Ἀντωνῖνος ἕνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ δαπανῶν χάριν τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν.

Πρὸς ταῦτα πάντα συμφωνεῖ καὶ ἡ παρὰ τοῦ κ. Β. Στάη δοθεῖσά μοι πληροφορία, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ σύμπλεγμα ἀνεκαλύφθη πλησίον τῆς θέσεως τοῦ πρὸς τὸ Ἐπιδότειον νῦν ταυτιζομένου μικροῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου. Τέλος αἱ μικραὶ διαστάσεις τοῦ ὕψους συμπλέγματος, ὕψους $^3/_4$ τοῦ μέτρου τὸ πολύ, ἐξηγοῦνται καὶ ἐκ τῆς ὅλης, σημειωθείσης ἤδη καὶ παρ' ἄλλων, εὐτελείας τῶν οἰκοδομῶν καὶ ἐπισκευῶν τοῦ Ἀντωνίνου τούτου.

Ε' Ἰανίσκος Ἁγ. Γιάννης· λείψανα ἀρχαίας κιονολατρείας ἐν Ἀθήναις.

Περατῶν τὰς πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν δύο περὶ τοῦ Ἰανίσκου ὡς εἰδικοῦ ἰατροῦ τῶν πυρετῶν τῆς ἑλονοσίας μελέτας μου ἔγραφον τὰ ἑξῆς (ΑΕ 1909 177:—**Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθν. Μουσεῖον** σελ. 322). «Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ νῦν κατ' ἐξοχὴν «θεραπεύων τοὺς πυρετοὺς ἅγιος τοῦ λαοῦ ἡμῶν «εἶναι ὁ Ἅγιος *Γιάννης* (Ἰωάννης). Οἱ ἄνθρωποι «τοῦ λαοῦ λέγουσιν ὅτι τὸ χάρισμα τοῦτο ἔχει «ὁ Ἅγιος, διότι ἔτρεμε κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀπο«κεφαλισμοῦ, ὡς τρέμει ἐκ ῥίγους ὁ ἄνθρωπος «κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ πυρετοῦ. [4] Ἐπιστημο«νικὴ δ' ὅμως ἔρευνα τοῦ θέματος δύναται νὰ δείξῃ

1 Reinach, Repertoire de la Sculpture, tom. I 445. II, 488-492 κτλ.

2 Πβλ S. Wide, Lakonische Kulte σ. 14-15. 271 καὶ 273.

3 Ἴδε Σβορώνου, ΕΑΜ πίναξ XXXIV, 1340. XXXV, 1402, XXXVI 1331, 1333, 1335. XXXVIII, 1419, 1429. XXXIX, 1384. XLIV, 1329. L. 1356 1396. LX, 1404, 2565 κτλ.

4 Ν. Πολίτου, Παραδόσεις Β' σ. 765.

« ὅτι ὁ Ἅγιος *Γιάννης* τὴν δύναμιν ταύτην ἐκληρονόμησεν ἐκ τοῦ *Ἰανίσκου* ἕνεκα μόνης τῆς ταυτότητος τῶν ὀνομάτων ἀμφοτέρων, ὅπως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Ἅγιος *Ἠλίας* ἀντικατέστησε τὸν *Ἥλιον κτλ.*»

Τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην ἔρχεται νῦν νὰ ἐνισχύσῃ μέχρις ἐπικυρώσεως, νομίζω, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἐκ Σουνίου ἀναγλύφου τῆς Ἠπιόνης μετὰ τοῦ Ἰανίσκου, δίδουσα ἡμῖν διά τινος λεπτομερείας τῆς παραστάσεως ἔδαφος καὶ πρὸς ἄλλας παρατηρήσεις ὑψίστης, ὡς νομίζω, σπουδαιότητος διὰ τὴν κατανόησιν πλήθους περιφημοτάτων καὶ παναρχαίων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μάλιστα τῆς Ἀττικῆς χώρας.

Ἀληθῶς ὁ μετὰ προσοχῆς ἐξετάζων τὸ ἐκ Σουνίου ἀνάγλυφον παρατηρεῖ ὅτι ἡ φέρουσα τὸν Ἰανίσκον θεὰ θέτει τὴν δεξιὰν αὐτῆς ἄνευ προφανοῦς τινος ἀνάγκης ἐπὶ κιονίσκου, οὗ ἡ παρουσία εἶναι ἐντελῶς ἀνεξήγητος, διότι οὔτε ἀντικείμενόν τι φέρει οὔτε κἂν χρησιμεύει ὡς στήριγμα ἢ ἀνάπαυσις τοῦ σώματος τῆς παρισταμένης θεᾶς. Αὕτη φέρουσα εὔτραφῆ καὶ ἀρκετὰ ἤδη ἀνεπτυγμένον τὸ σῶμα *κοῦρον* Ἰανίσκον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, τὸ δὲ σῶμα ἔχουσα πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλῖνον ἐκ τοῦ σημαντικοῦ βάρους τοῦ Ἰανίσκου, οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ κιονίσκου. Κατ' ἀκολουθίαν εἶναι σαφὲς ὅτι ἡ θεὰ θέτουσα τὴν δεξιὰν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κιονίσκου δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἱεροῦ τινος συμβόλου, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ Ἡρακλῆς ἀγαλμάτων τινῶν [1] θέτων ἐπιδεικτικῶς καὶ ἄνευ ἀνάγκης τινὸς τὸ ῥόπαλον αὐτοῦ ἐπὶ μεγάλης πέτρας δηλοῖ τὴν ἱερὰν τοῦ λίθου τούτου φύσιν, ὅτι δηλαδὴ πρόκειται περὶ τῆς περιφήμου *Ἀγελάστου Πέτρας* τῆς πύλης τοῦ Ἅδου [2]. Ἐρωτᾶται λοιπὸν νῦν τίς ὁ πᾶν ἄλλο ἢ κοινὸς κιονίσκος οὗτος (ἰδὲ εἰκ. 13-14 τῆς σ. 88) καὶ τίς ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τοὺς παρισταμένους Ἠπιόνην καὶ Ἰανίσκον, τοὺς ἰατροὺς τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν τῶν παιδίων;

Οὐδὲν περὶ τούτου συνηθεὶς ν' ἀνεύρω ἐν ταῖς ἀρχαίαις πηγαῖς περὶ τοῦ Ἰανίσκου καὶ τῶν ἄλλων τέκνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔχων δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον οὐδέποτε ἔπαυσεν ὁ αὐτός, ζηλότυπος τῶν παραδόσεων αὐτοῦ, λαὸς νὰ κατοικῇ τὰς Ἀθήνας, εἰς ὧν τὴν λατρείαν ἀνήκει τὸ ἐκ Σουνίου ἀνάγλυφον, κατέφυγον εἰς τὰς περὶ τοῦ κληρονόμου τοῦ Ἰανίσκου Ἀγ. Γιάννη παραδόσεις. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεύνης μου ταύτης ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας μου.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν γνωρίζουσι τὸν παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Εὐριπίδου καὶ Μενάνδρου μεμονωμένον ὑπολειφθέντα κορινθιακὸν ἀρράβδωτον κίονα τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸν περικλειόμενον ἐντὸς τοῦ σηκοῦ τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὑπερέχοντα δὲ τῆς στέγης αὐτοῦ **(εἰκ. 17)** [3]. Περὶ τοῦ κίονος

17: ἐκκλησία Ἀγ. Ἰωάννου Κολόννα (ὁδὸς Εὐριπίδου).

τούτου τῆς μοναδικῆς τὴν ὄψιν παλαιᾶς ταύτης ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἡμῶν ὁ λαὸς καλῶν τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦτον *Κολόννα* ἢ Ἅγ. Γιάννην *τῆς Κολόννας* ἢ ἁπλῶς *Θερμαντήν*, ὡς θεραπεύοντα τὴν ἐκ τῆς ἑλονοσίας *θέρμην*, διηγεῖται τὴν ἑξῆς παράδοσιν, ὑπὸ πολλῶν ἡμεδαπῶν καὶ ξένων λαογράφων καταγραφεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν ἤδη [4].

1 Reinach, Répertoire de la stat. II, 209, 1-2, 8. III, 637.

2 Σβορῶνος, Τὸ Ἐθν. Ἀρχ. Μουσ. σ. 55 κέξ.

3 Εἰκόνα αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Πολίτης, Παραδόσεις τόμ. Β' πίναξ Ε, εἰκ. 11 και ὁ A. Struck, Griechenland, τόμ. Α' Athen und Attica (1911), σ. 142 εἰκ. 166. Ὁ Πιττάκης καὶ Εὐστρατιάδης (χειρόγραφοι σημειώσεις) ἀναφέρουσι τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἅγ. Ἰωάννης Κολόννα*, *Ἅγ. Ἰωάννης ὁ πτωχοπρόδρομος*, *Θερμαντὴς* ἢ *Θερμαστὴς* (Thermasta).

4 Δ. Γ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Α' σ. 221. R. Rodd, The Custom and Lore of Modern Greece. 1892 σ. 167. — G. F. Abott, Macedonian Folklore σ. 65. — Ν. Πολίτου Παραδόσεις τόμ. Α' σ. 80, ἀρ. 155. Τόμ. Β' σ. 763.

Ὁ Ἁγιάννης ἦταν γιατρὸς καὶ γιάτρευε καὶ ταῖς ἄλλαις ἀῤῥώστιαις καὶ περισσότερο ταῖς θέρμαις. Ζοῦσε σὰν ἀσκητὴς κ' ἔκανε πολλαῖς καλωσύναις. Ὅταν ἐκόντευε νὰ πεθάνῃ ἔστησε μιὰ κολόννα, καὶ 'ς τὸ θεμέλιο ἔδεσε ὅλαις ταῖς ἀῤῥώστιαις μὲ μετάξια λογῶν λογῶν χρώματα· τὴ θέρμη μὲ μετάξι κίτρινο, τὴν κόκκινη μὲ κόκκινο καὶ ταῖς ἄλλαις ἀῤῥώστιαις μὲ τὰ ἄλλα χρώματα. Ἀφοῦ τὰ ἔχωσε πολὺ βαθιά, ἔβαλε ἀποπάνω τὴν κολόννα καὶ εἶπε· Σὰν πεθάνω, ὅποιος ἀῤῥωστήσῃ νὰ ἔρθῃ νὰ δέσῃ ἕνα μετάξι 'ς τὴν κολόννα τρεῖς κόμπους, ὅ τι χρῶμα ἔχει ἡ ἀῤῥώστια του, καὶ νὰ λέῃ. Ἁγιέ μου Γιάννη, ἐγὼ δένω τὴν ἀῤῥώστια μου καὶ ἡ χάρι σου νὰ τὴν λύσῃ. Καὶ γιατρεύεται.»

Καὶ νῦν δὲ οἱ προσερχόμενοι πρὸς δέησιν ἀσθενεῖς ἱκέται ἐξαρτῶσι διὰ προσκολλήσεως ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ναοῦ εὑρισκομένου τμήματος τοῦ κίονος νήματα κηρωτά, πλοκάμους κόμης, τεμάχια ὑφασμάτων (Struck ἔ. ἀ.), *ῥάκη* κλπ. ἐνθυμίζοντα τὴν παναρχαίαν ἐν ταῖς αὐταῖς Ἀθήναις λατρείαν τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, ἧς τὰ ἀγάλματα διὰ τοιούτων ἀναθημάτων *ῥακῶν* κτλ. ἐκοσμοῦντο [1]. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς (29 Αὐγούστου) φέρει πᾶς τις πρὸς εὐλογίαν σταμνίον ὕδατος, ὅπερ διαφυλάσσει ὡς φάρμακον διὰ τοὺς ἀσθενεῖς (Struck ἔ. ἀ.).

Οἱ μελετήσαντες τὴν παρὰ τοῦ Ν. Πολίτου καταγραφεῖσαν παράδοσιν λαογράφοι παρετήρησαν ἤδη ὅτι τὸν Ἅγ. Γιάννην ἐπικαλοῦνται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς δεινῶς μαστιζούσης τὴν Ἑλλάδα ἑλονοσίας πυρετῶν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν μνήμην τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τὴν ἀγομένην τὴν 29 αὐγούστου, ὅτε ἑορτάζει καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίδιον, τὸ περικλεῖον τὴν κολόνναν. Πόσον δ' ἐγνώριζεν ὁ λαὸς καὶ πρὸ τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων ἀκόμη, ἐκ παραδόσεως ἴσως, τὸν ἀληθῆ φορέα τῆς ἑλονοσίας δεικνύουσιν αἱ τῇ 24ῃ ἰουνίου, ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ ***Φωταρᾶ*** ἐπικαλουμένου, ἀναπτόμεναι εἰς τιμὴν αὐτοῦ μεγάλαι πυραί, αἱ διὰ τῆς καύσεως τῶν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ ἔτους πληθόντων καὶ περιιπταμένων τὴν νύκτα κωνώπων καταστρέφουσαι τοὺς φοβεροὺς φορεῖς τῆς ἑλονοσίας.

1 ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917).

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἢ Κολόννα ἀρχικῶς παρέκειτο μόνον τῷ ἐν λόγῳ κίονι, ἤτοι δὲν ἦτο ἐκτισμένος πέριξ αὐτοῦ, ὡς νῦν. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀπόψεων καὶ τοπογραφικῶν πινάκων τῆς πόλεως [2], εἰκονιζόντων ἄνευ ναοῦ τὸν κίονα, καὶ ἐκ λιθογραφικοῦ χάρτου τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1820, ὃν δημοσιεύω προσεχῶς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, εἰκονίζοντος τὸν ναὸν ἐν τῷ παρακειμένῳ τῷ κίονι τετραγώνῳ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλοτε περικλείων τοὺς κίονας τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ Ὀλυμπιείου τῆς πόλεως ἡμῶν χριστιανικὸς ναΐσκος ἦτο ὁ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ κατὰ πληθυντικὸν καλουμένου 's ταῖς *Κολόνναις* [3]. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ ταύτας ἐπίστευεν ὁ λαὸς ὅτι εἶχε θάψει παλαιόθεν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὅλας τὰς λοιμικὰς ἀσθενείας, γνωρίζομεν ἐκ τῆς προλήψεως τῶν τε Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν κατοίκων τῶν ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐντεῦθεν χρόνων, ὅτι εἰς μὲν τὴν ἐν ἔτει 1759 κατάρριψιν ἑνὸς τῶν κιόνων τοῦ Ὀλυμπιείου ὑπὸ τοῦ τότε βοεβόδα τῶν Ἀθηνῶν Τζισταράκη ὀφείλεται ἡ μετά τινας ἡμέρας ἀπὸ τῆς καταρρίψεως ἐκραγεῖσα πανώλης, εἰς δὲ τὴν ἐν ἔτει 1852 ἐκ θυέλλης πτῶσιν τοῦ καὶ νῦν κατακειμένου κίονος ὀφείλεται ἡ φοβερὰ χολέρα τοῦ 1854 [4]. Πόσον δ' ἦτο πρὸ ὀλίγου καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λογίοις τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων διαδεδομένη ἡ πίστις, ὅτι ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ἦτο ὁ διάδοχος τῶν τῆς εἰδωλολατρείας θεῶν ἰατρῶν τῆς πόλεως ἡμῶν, καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τρίτον ἐν τῇ πόλει ἀρχαῖον ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ ***Μαγκούτη*** ἐπικαλουμένου, ἐθεώρουν ἐξ ἐπιγραφῆς, εὑρεθείσης ἐν αὐτῷ, ὡς ἱδρυμένον ἐπὶ ναοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Σμινθέως [5], ἤτοι τοῦ ὁμηρικοῦ καταστροφέως τῶν μυῶν, φορέων τῶν λοιμικῶν νόσων, τέταρτον δὲ ναὸν τοῦ αὐτοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, παρακείμενον εἰς τὸ Τζαμὶ τῆς *Κολόννας*, ἐτοποθέτουν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ ναοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας [6].

Ὁ καθηγητὴς Ν. Πολίτης (***Παραδόσεις***, Β'

2 H. Homont, Athènes au XVIIe siècle, πίνακες XLII (1678 μX) — XLIV (1687).

3 Mommsen, Athenae christianae σ. 54. — Judeich, Topographie von Athen, πίναξ.

4 Καμπούρογλους, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Β' σ. 183-184. — Ν. Πολίτης, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔ. ἀ. σ. 11.

5 Pittakis, Anc. Ath., p. 133. — Mommsen ἔ. ἀ. σ. 6.

6 Pittakis ἔ. ἀ σ. 166. — Mommsen ἔ. ἀ. ἀρ. 74.

28 6 17

σ. 764) ἀναφέρει ἐν σχέσει πρὸς τὴν *κολόνναν* τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου *Κολόννα*, ὅτι ἰαματικὴ δύναμις ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς δύο ἄλλους κίονας ἢ στήλας, ἤτοι πρῶτον μὲν εἰς στήλην ἐντετοιχισμένην εἰς τὴν ἐν Ἀρεοπόλει τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πιστεύοντος ὅτι κόνις ἀποξεσθεῖσα ἐξ αὐτῆς κατὰ φθίνουσαν σελήνην καὶ πινομένη μεθ' ὕδατος καταπαύει τὸν πυρετόν [1]. Δεύτερον δὲ εἰς τὴν πασίγνωστον ἀρχαϊκὴν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπιτύμβιον στήλην, ἔργον Ἀλξήνορος τοῦ Ναξίου, παρ' ἧς οἱ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας δεινῶς μαστιζομένων χωρίων τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Λεβαδείας προσεδόκων τὴν θεραπείαν τοῦ πυρετοῦ καὶ δὴ ἐκ τῆς κόνεως, ἣν ἀπέξεον ἐξ αὐτῆς πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1884 μετακομίσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ χωρίου Ῥωμαΐϊκο τοῦ δήμου Λεβαδείας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον (ἔνθα νῦν φέρει τὸν ἀριθμὸν 39) [2]. Σχολιάζων ὁ Ν. Πολίτης τὰς δύο περιπτώσεις ταύτας τῆς ἰαματικῆς δυνάμεως τῶν ἐν λόγῳ στηλῶν σφάλλεται, νομίζω, φρονῶν ὅτι δὲν εἶναι λείψανα τῆς ἐθνικῆς καὶ παγκοσμίου σχεδὸν κιονολατρείας, ἀλλὰ συναφεῖς μόνον προλήψεις πρὸς τὰς περὶ καταχώσεως ἀσθενειῶν λαϊκὰς δοξασίας, περὶ ὧν ἐκτενῶς ἐπραγματεύθη ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ ***Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*** (Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρ. τόμ. Β'). Ἐν πρώτοις, ἵνα ἐννοήσῃ τις τὴν γένεσιν τῆς περὶ τῆς στήλης τοῦ Ἀλξήνορος συγχρόνου ἡμῖν λαϊκῆς δοξασίας, δὲν ἔχει ἢ νὰ παρατηρήσῃ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ οὐδεμιᾶς ἀρχαιομαθείας, ἤτοι διὰ λαϊκῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἐπ' αὐτῆς εἰκονιζόμενον. Ἡ ἡλικία αὐτοῦ, τὸ γένειον, τὸ γυμνόπουν, ἡ ὁδοιπορικὴ ῥάβδος, τὸ παχὺ μάλλινον ἔνδυμα καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀκρὶς ἦσαν *πλέον ἢ ἀρκετὰ* διὰ τοὺς ἀμαθεῖς χωρικοὺς χριστιανοὺς τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἵνα ἐκλάβωσι τὸν εἰκονιζόμενον ὡς εἰκόνα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰατροῦ τῆς ἑλονοσίας Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, οὗ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον (Ματθ. 3, 1-4) *τροφὴ ἦν ἀκρίδες* καὶ ἔνδυμα *ἀπὸ τριχῶν καμήλου*. Ἀλλὰ καὶ οἱ τυχὸν ἀρχαιομαθεῖς τῶν Ὀρχομενίων, π.χ. ὁ ἐπαρχιακὸς *γιατρὸς* καὶ ὁ *δάσκαλος* τοῦ χωρίου, ὁ γνωρίζων πάντως τὸ κείμενον τοῦ Παυσανίου, ἴσως δὲ καὶ τὰ Σχόλια τοῦ Ἀριστοφάνους καί τινας τῶν ἀπειραρίθμων εἰκόνων τοῦ ἐπὶ τῆς μεγάλης βακτηρίας αὐτοῦ στηριζομένου γυμνόποδος Ἀσκληπιοῦ, ᾧ ἱερὸν ζῷον καὶ πιστὸς ἀκόλουθος ἦτο ὁ κύων, ἠδύναντο νὰ ἐκλάβωσι τὸν εἰκονιζόμενον ὡς αὐτὸν τὸν Ἀσκληπιὸν ἢ ὡς ἕνα τῶν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν εἰκονιζομένων ἐγχωρίων ἡρώων ἰατρῶν (Ἀμφιάραον, Τροφώνιον), ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον τῇ στήλῃ ὄνομα ***Ἀλξήνωρ*** τῆς δυσαναγνώστου ἐπιγραφῆς εἶναι γνωστὸν ἐκ μὲν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλοῦτ. στ. 701) ὡς ὄνομα υἱοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐκ δὲ τοῦ Παυσανίου (Β' 11 6, καὶ 23 4) ὡς ὄνομα ἰατροῦ θεοῦ, υἱοῦ τοῦ Μαχάονος καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, παρ' ὧν ἡ στήλη ἠδύνατο νὰ ἔχῃ λάβει πολὺ παλαιότερον, ὅτε πλέον εἶχεν ἀπολεσθῆ ἡ γνῶσις ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιτυμβίου στήλης, τὴν θαυματουργὸν θρησκευτικὴν δύναμιν τοῦ νὰ θεραπεύῃ τοὺς πυρετοὺς διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀποξεομένης κόνεως.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὁμοίαν δύναμιν τῆς κόνεως τῆς στήλης τῆς ἐν Ἀρεοπόλει στήλης τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου, ἀρκεῖ ἡμῖν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Θεοτόκος, ἧς αἱ βρεφοκρατοῦσαι εἰκόνες τόσον πολὺ ὁμοιάζουσι πρὸς τὴν φέρουσαν τὸν Ἰανίσκον Ἠπιόνην τοῦ ἐκ Σουνίου ἀναγλύφου ἡμῶν (εἰκ. 1), — θεωρεῖται πάντοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ Η ΕΛΕΟΥΣΑ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς φερομένου ηὐξημένου ἤδη, ὡς ὁ Ἰανίσκος, παιδίου Ἰησοῦ ***(εἰκ. 18)*** [3] καὶ τοῦ ἐνίοτε συνοδεύοντος ἀμφοτέρους μικροῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (ἰδὲ κυρίως τὴν

18: μολυβδόβουλλον: Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα.

1 Ἡ παραπομπὴ τοῦ Πολίτου εἰς Πανδώρας τόμος ΚΒ' σ. 336 εἶναι ἐσφαλμένη καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω τὸ κείμενον εἰς ὃ ἀναφέρεται.

2 Conze, Grabreliefs πίν. IV. — Collignon, Histoire de la sculpture grecque σ. 385, εἰκ. 200.

3 Schlumberger, Sigillographie Byzantine σ. 38 καὶ 686.

ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Γ. Σωτηρίου μελετηθεῖσαν μεσαιωνικὴν εἰκόνα τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου σπηλαίου, ἐν ᾗ τὴν θέσιν τοῦ παιδὸς Ἁγ. Ἰωάννου καταλαμβάνει ὁ ἀώρως θανὼν βασιλόπαις Ἰωάννης Παλαιολόγος ὁ Ἀσάνης[1]), ὡς προστάτης καὶ ἰατρὸς τῶν μικρῶν παιδίων, ἰδίως δὲ τῶν πασχόντων ἐξ ἑλονοσίας[2]. Ἀκριβῶς δ' εἰπεῖν ἡ προστάτις αὕτη τῶν παιδίων Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα, ἡ ὡς *πανοικτίρμων κόρη* ἐπιγραφικῶς χαρακτηριζομένη (ἰδὲ Schlumberger ἔνθ. ἀ.) καὶ τὴν 8ην σεπτεμβρίου ἑορτάζουσα (τὸ *γενέσιον τῆς Θεοτόκου*), εἶναι ἡ ἄρτι ὑπὸ τῆς Ἁγ. Ἄννης τεχθεῖσα κορασὶς καὶ δι' αὐτὸ κυρίως ἀγαπᾷ τὰ μικρά, ὡς αὐτή, παιδία. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι καὶ χρονικῶς ἡ ἑορτὴ αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἀγομένην ἑορτὴν τῶν Ἀπατουρίων, καθ' ἣν οἱ γονεῖς ἐνέγραφον εἰς τὰς φατρίας «*τοὺς γεννωμένους ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ παῖδας*»[3].

Ἐπίσης ἐσφαλμένη εἶναι, νομίζω, καὶ ἡ τρίτη παρατήρησις τοῦ Πολίτου, ἡ γενικεύουσα καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν δεισιδαίμονα προσδοκίαν τῆς θεραπείας τοῦ πυρετοῦ παρ' οἱωνδήποτε ἔργων τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς, στηριζομένη δὲ ἐπὶ μόνης τῆς μαρτυρίας τοῦ Λουκιανοῦ ***(θεῶν ἐκκλ. 12)***, καθ' ἣν «***ὁ Πολυδάμαντος τοῦ ἀθλητοῦ ἀνδριὰς ἰᾶται τοὺς πυρέττοντας ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ὁ Θεαγένους ἐν Θάσῳ***». Κατ' ἐμὲ ἡ δοξασία αὕτη τῶν ὀψίμων χρόνων τοῦ Λουκιανοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι πλειστάκις οἱ ἀνδριάντες τῶν ἀθλητῶν καὶ μάλιστα τῶν παγκρατιαστῶν, ὡς οἱ Θεαγένης καὶ Πολυδάμας, στηρίζονται, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλματίων τοῦ Ἰανίσκου (ΑΕ 1909, Πίναξ 5 Σβορώνου ΑΕΜ σ. 298, εἰκ. 155 καὶ 156), ἐπὶ κιονίσκων ἢ στηλῶν, ἐνίοτε μάλιστα τόσον ὑψηλῶν ***(εἰκ. 19-20)***[4], ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς αὐταὶ ἔχοντες ἰδιαιτέραν θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ δύναμιν, ὅπως βεβαίως ἔχουσι τοιαύτην, ὅτε αὐταὶ εὑρίσκονται παρὰ μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῶν μετὰ τοῦ χηνὸς παιζουσῶν, σεσημασμέναι μάλιστα διὰ τοῦ τροχοῦ, συμβόλου τοῦ ἀπολυμαντικοῦ ἡλίου ***(εἰκ. 13-14)***. Οἱ κιονίσκοι οὗτοι εἶναι λείψανα, ὡς

19: ἀθλητὴς (ἐν Κωνσταντινουπόλει: Holländer, Medicin und Plastik εἰκ. 205).

20: ἀθλητοῦ ἀνάγλυφον (ἐξ Ἀθηνῶν ΑΑΜ 2725).

1 Δημοσιεύεται εἰς τὸ προσεχὲς *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*.
2 Σβορώνου. ΕΑΜ σ. 320,4.
3 Σβορῶνος ἔνθ. ἀ. σ. 415.
4 Ἄγαλμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσείου, Holländer, Medicin und Plastik σ. 311 εἰκ. 205.

θὰ ἴδωμεν, αὐτῆς ταύτης τῆς παλαιοτάτης ἐν Ἑλλάδι κιονολατρείας, καθ' ἥν, ὡς γνωρίζομεν ἤδη κυρίως ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κ. A. Evans [1] καὶ τῆς Florence Bennett [2], οἱ κίονες καὶ κιονίσκοι ταυτιζόμενοι πρὸς τοὺς θεοὺς ἕνεκα τῆς ἐν αὐτοῖς ἑκάστοτε κατασκηνώσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν τῶν θεῶν, εἶχον αὐτοὶ οὗτοι τὴν δύναμιν νὰ βοηθῶσι τοὺς ἱκετεύοντας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ νὰ θεραπεύωσι τοὺς πάσχοντας. Περὶ τούτου ὅμως καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἐξ οὗ ἡ σύγχρονος ἀθηναϊκὴ κιονολατρεία κατάγεται κίονος τοῦ Βραυρωνείου τῆς Ἀκροπόλεως πραγματευόμεθα λεπτομερῶς ἐν τῷ ὑπὸ τύπωσιν 18[ῳ] τόμῳ τῆς ΔΕΝΑ σ. 27 κἑ. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα νῦν ἀναφέροντες ὅτι ἡ πανάρχαιος αὕτη δοξασία περὶ τῆς ἰατρικῆς καὶ προστατευτικῆς κατὰ τῶν νόσων δυνάμεως τῶν κιόνων ἐσώθη ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν τόσον ζωηρά, ὅσον ἐν ἐλαχίσταις ἄλλαις πόλεσι, ὡς ἦτο καὶ προσδοκώμενον, ἀφοῦ ἐλάχισται εἶναι αἱ πόλεις, αἱ διαρκῶς ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς ἀπὸ τῶν Μυκηναϊκῶν καὶ πέραν χρόνων μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε λαοῦ κατοικούμεναι, λαοῦ, ὅσον οὐδεὶς ἴσως ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ, ζηλοτύπως συντηροῦντος τὰς παραδόσεις.

Οὕτως ὁ Δ. Γ. Καμπούρογλους, ὁ τόσας πολυτίμους παραδόσεις τῆς πόλεως ἡμῶν διασώσας καὶ παρὰ τῆς πολυτίμου Ἀθηναίας λογίας λαογράφου μητρὸς αὐτοῦ κληρονομήσας τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος καὶ αἰσθήματος τῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως, γράφων περὶ τοῦ κίονος τοῦ Ἁγίου Γιάννη *Κολόννα* παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, «ἂν εἰς τὴν κολόννα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ὁ λαὸς *δένῃ τὴν θέρμην του*, δὲν σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι ὑπὸ τὸν Ἰωάννην κρύπτεται ὁ Ἀσκληπιὸς ἢ ὁ Τόξαρις (ὡς ἐφρόνουν οἱ ἀρχαιολόγοι [3]). **Εἰς τὴν στήλην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ναὸν ἀνήκει ἡ θαυματουργὸς δύναμις** [4]». Τοῦτο δ' εἶναι πανάρχαιον κληρονόμημα, ἀφοῦ ἀρχικῶς κιόνων μορφὴν εἶχον καὶ ἐν Ἀθήναις οἱ, ὡς ἡ Βραυρωνία Ἄρτεμις, προστάται τῆς ὑγιείας θεοὶ (ἰδὲ κατωτέρω).

Ὁ αὐτὸς Δ. Γ. Καμπούρογλους (ἔ. ἀ.) ἀνεδημοσίευσε παλαιάν τινα εἰκόνα λατρείας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἑτέρας θείαν δύναμιν κεκτημένης *κολόννας* τῆς πόλεως ἡμῶν **(εἰκ 21)**. Πρόκειται περὶ

21 (Καμπούρογλους Ἱστορ. Ἀθην· Β 182): κίων λατρευτικὸς (πρὸς Ν τῆς ἀκροπόλεως).

τοῦ πλειστάκις ἐπὶ τῶν ἀρχαίων σχεδίων καὶ χαρτῶν τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας πόλεως εἰκονιζομένου καὶ νῦν κατὰ χώραν σῳζομένου πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως μεταξὺ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου μεμονωμένου ἀρραβδώτου κίονος **(εἰκ. 22)** [5]. Ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν

22: τὸ αὐτὸ τῷ ἄνω (21), ὡς νῦν ἔχει.

1 Mycenaean Tree and Pillar Cult and its Mediterranean relations: *The Journal of Hell. Studies* vol. XXI (1901) σ. 99-204.

2 The so-called mourning Athena: *American Journal of Archaeology* vol. XIII (1909) σ. 431-445.

3 ΑΕ Περ. Α' σ. 1676. 3219. — Pittakis, Anc Ath. 507.

4 Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Β' σ. 182

5 Homont, Athènes au XVIIe siècle Πίν. XXXVII (1687 μX).

εἰκονίζει πρὸ τοῦ ἀρκετὰ ὑψηλοῦ κίονος τούτου Ἀθηναίαν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας χωρικήν, τείνουσαν ἐν ζωηρᾷ δεήσει τὰς χεῖρας πρὸ τοῦ κίονος, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ συνοδὸς αὐτῆς Ἀθηναῖος φουστανελλᾶς ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται τὸν κίονα, ὅστις ἔχει ὑπὸ τὸ μέσον ὀπὴν πρὸς ἔνθεσιν ἀγκίστρου ἀναρτήσεως **(εἰκ. 22)**, ὡς ὁ τοῦ Βραυρωνείου (ΔΕΝΑ, τόμ. XVIII, σ. 27 εἰκ. 10), ἐνῷ ὁ τοῦ Κολωνακίου ἔχει εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος βαθεῖαν εἰς τὰ πλευρὰ ἐντομήν, ἵνα ἐν αὐτῇ συγκρατῶνται τὰ περιτιθέμενα τῷ κίονι ὡς τὰ τῆς **εἰκόνος 23** ἐνδύματα. Ἂν ὁ κίων οὗτος ὁ πρὸς Ν τῆς Ἀκροπόλεως συνεδέετο πρὸς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἁγίου τινὸς καὶ τίνος, δὲν γνωρίζομεν, εἶναι ὅμως ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ πρὸ δέκα μόλις ἐτῶν πλησίον αὐτοῦ κτισθεῖσα νῦν ἐκκλησία ἀφιερώθη μετὰ ὄνειρον τῆς χορηγοῦ γυναικὸς Δουζίνα εἰς τὸν αὐτὸν Ἅγιον Ἰωάννην Πρόδρομον, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ὁ κίων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου *Κολόννας* καὶ οἱ κίονες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου 'ς *τῆς Κολόνναις* τοῦ Ὀλυμπιείου.

Πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Δ. Καμπούρογλου δημοσιευθεῖσαν εἰκόνα λατρείας τοῦ ἐν Ἀθήναις κίονος τούτου δέον νὰ παραβληθῇ, ὡς πληρέστατα διαφωτιστικὴ καὶ ἐντελῶς ὁμοία, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Arthur Evans δημοσιευθεῖσα εἰκὼν **(εἰκ. 18)** καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ συγχρόνου ἡμῖν λατρείας κίονος, ἐν ἰδίῳ ναῷ ὑπὸ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν λατρευομένου ἐν Τεκέκιοϊ τῆς Μακεδονίας, μεταξὺ Σκοπίων καὶ Ἀστίβου (Ἰστίπ), ἤτοι ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χώρας τῶν Πελασγῶν Δερροναίων Παιόνων (Σβορώνος ΔΕΝΑ τόμ. XVI (1913) σ. 197 καὶ 204) [1].

Ἵνα δικαιολογήσωσι τὴν συχνὴν λατρείαν τῶν κιόνων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Καμπούρογλους (ἔ. ἀ.) καὶ Ν. Πολίτης (ἔ. ἀ.) ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ θαυ-

1 **A. J. Evans, Tree and Pillar Cultus** ἔ. ἀ. Ἐν τῇ ἐμπνευσμένῃ μελέτῃ ταύτῃ ὁ ἀπαράμιλλος ἐρευνητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας παρατηρῶν ὅτι ἐπὶ ἐδάφους ἄλλοτε Ἑλληνικοῦ διεσώθη μέχρις ἡμῶν «τοπικὴ κιονολατρεία οὐσιαστικῶς ἡ αὐτὴ τὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν ἀκμάσασαν ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἥτις ἤδη κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ὑπεχώρησε πρὸ τῶν καλλιτεχνικῶν πλασμάτων τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας» ἀναφέρει ἐκ προσωπικῆς αὐτοῦ ἀντιλήψεως τὸ ἑξῆς ζωντανόν, ὅσον καὶ διδακτικὸν παράδειγμα συγχρόνου ἡμῖν τοπικῆς κιονολατρείας, κοινῆς εἴς τε τους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους. ἣν ὅμως ἐγὼ νομίζω λείψανον τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς χώρας τῶν Πελασγῶν Δερρωναίων Παιόνων ἀρχαίας ἐγχωρίου λατρείας τοῦ Μακεδονικοῦ δαίμονος Δάρρωνος, «**ᾧ ὑπὲρ τῶν νοσούντων εὔχονται**» (Ἡσύχιος ἐν λ. Δάρρων. Ἴδε **ΔΕΝΑ. Τόμ. XVI (1913) σ. 204)**. «Διαρκούσης, γράφει, ἀρχαιολογικῆς τινος ἐξερευνήσεώς μου ἐν τῇ ἄνω Μακεδονίᾳ, ἤκουσα περὶ ἱεροῦ λίθου ἐν τουρκικῷ τινι χωρίῳ καλουμένῳ Τεκέκιοϊ μεταξὺ Σκοπίων καὶ Ἀστίβου (Ἰστίπ). λατρευομένου οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Μουσουλμάνων, ἀλλα καὶ ὑπὸ πολλῶν Χριστιανῶν τῶν περιχώρων, ἐρχομένων πρός αὐτὸν ὡς προσκυνητῶν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ μου, Ἀλβανοῦ Μωαμεθανοῦ, ἐπεσκέφθην τὸ μέρος καὶ εὗρον ὅτι ὁ ἱερὸς λίθος περιελαμβάνετο ἐν ἱερῷ, φυλασσομένῳ ὑπὸ δερβίσου καὶ ἀποτελουμένῳ ἐκ δύο δωματίων, σχήματος δὲ πραγματικῶς ὁμοίου πρὸς τὰ ἱερὰ τῆς προϊστορικῆς λιθολατρείας, οἷον εἶναι τὸ περιέχον τὸν κιονόμορφον θεὸν τῶν Βόστρων τῆς Ἀραβίας.

«Ἵνα καλύτερον ἐννοήσω τοὺς ἐν χρήσει τύπους λατρείας, παρέστην αὐτὸς ἐγὼ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Εὐρὺς χωματόστρωτος προθάλαμος χρησιμεύει πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν προσκυνητῶν συγκοινωνῶν δι' ἑτέρας θύρας μετὰ τοῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ ἱερὸς λίθος. Τὸ «ἄδυτον» ἦτο ἁπλοῦν τετράγωνον δωμάτιον, οὗ ἐν τῷ κέντρῳ ὑψοῦται ὁ ἱερὸς κίων **(εἰκ. 23)**. Ως περὶ βαιτυλικοῦ λίθου τῆς ἀρχαιότητος δύναταί

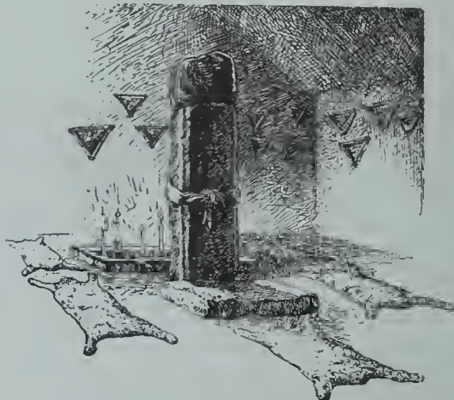

23: κίων λατρευτικὸς (ἐν Τεκέκιοϊ Μακεδονίας).

τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ», διότι κατὰ τὴν ἐγχώριον παράδοσιν εἰσέρρευσεν ἐνταῦθα πρὸ χιλίων ἐτῶν ἐκ τοῦ **Khorassan** (κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐκομίσθη εἰς τὴν νῦν θέσιν ὑπὸ ἁγίου ἀνδρὸς ἐκ Βοσνίας). Ὁ κίων ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθίου λίθου τετραγώνου ἐργασίας μετὰ λελαξευμένων γωνιῶν, ὕψους δὲ περίπου 6 $^1/_2$ ποδῶν καὶ πάχους 1 $^1/_4$, φέροντος δὲ ἕτερον μικρότερον καὶ κατά τι ἀκανόνιστον λίθον. Ἀμφότεροι ἦσαν μέλανες καὶ λιπαροὶ ἕνεκα μυρώσεως ἀπὸ αἰώνων, ἀνακαλούσης τὴν ἀρχαιοπρεπῆ συνήθειαν τῆς σπονδῆς ἐλαίου ἐπὶ ἱερῶν λίθων, ὡς ὁ Ἰακὼβ ἐποίησεν ἐν Βεθὴλ (Γενέσ. 28, 18 καὶ 35, 4. Ἴδε καὶ Θεοφρ. Χαρακτ. Δεισιδαιμ. 16: ***Καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων τῶν ἐν ταῖς τριόδοις παριὼν ἐκ τῆς ληκύθου ἔλαιον καταχεῖν· καὶ ἐπὶ γόνατα πεσὼν καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττεσθαι)***.

«Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ «**Niger lapis**» τούτου εὕρηται εἶδός τι ἐπιπέδου λίθου, ἐφ' οὗ ἦσαν τεθειμένοι λυχνοῦχοι ἀρχαίου σχήματος διὰ τὸν νυκτερινὸν (;) φωτισμὸν τοῦ λίθου — μεμακρυσμένη τις ἀνάμνησις τῶν φοινικικῶν λυχνούχων βωμῶν καὶ φανῶν —, οἷοι οἱ ὁρώμενοι εἰς ἑκάστην πλευρὰν τοῦ ἐν Πάρῳ κωνικοῦ λίθου ἐπί τινων τῶν λίαν γνωστῶν ἡμῖν νομισματικῶν τύπων. Εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ κίονος εὕρηται μικρὰ λιθίνη βάσις, ἐφ' ἧς βαίνει ὁ εὐχόμενος, διαρκούσης τῆς δεήσεως καὶ τῆς λειτουργικῆς ἱεροπραξίας. Τὸ δ' ἔδαφος εἶναι ἐστρωμένον διὰ τῶν δερμάτων θυσιασθέντων κριῶν, ἐνῷ εἰς τοὺς τοίχους κρέμανται τριγωνικὰ πλεκτὰ ἀναθήματα ἐκ στάχεων, ἀφιερωθέντα ἐνταῦθα ὑπὸ προσκυνητῶν, ἐπιθυμούντων νὰ ἐπισύρωσιν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ λίθου εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν. Λαμβάνων τὴν στάσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου λίθου παρὰ τὸν κίονα ὁ ἱκέτης προσφέρει δέησιν δι' ὅ,τι τὰ μάλιστα εὔχεται, μεθ' ὃ ἐναγκαλίζεται οὕτω τὸν λίθον, ὥστε τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων αὐτοῦ συν-

ματουργὸς δύναμις τῶν ἐν λόγῳ κιόνων «*ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰ ὑπ᾽ αὐτοὺς τεθαμμένα, τῶν ἀρχαίων στύλων, κυρίως δὲ τῶν μὴ ὑποβασταζόντων οἰκοδομήματα, θεωρουμένων ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Ἀθηναίων, Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν ὡς τοποθετηθέντων, ὑπὸ προγενεστέρων, καταχωσάντων ὑπ᾽ αὐτοὺς διαφόρους νόσους. Ὅσῳ δὲ ἀρχαιότερος ὁ στύλος, τόσον καὶ ἐπισημότερος ἐθεωρεῖτο*». Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐν ἔτει 1759 ὁ τότε βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν Τζισταράκις κατέρριψεν ἕνα τῶν κιόνων τοῦ Ὀλυμπιείου, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ᾽ς τῆς *Κολόνναις*, κατακραυγὴ φοβερά, δυσκόλως περισταλεῖσα, ἐξηγέρθη ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ μέρους καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων Τούρκων, ἀποδοθείσης εἰς τὴν κατάρριψιν ταύτην τῆς εἰσβολῆς τῆς μετά τινας ἡμέρας ἐκραγείσης πανώλους [1]. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καμπούρογλου καὶ ἄλλων ὅτι εἰς τὴν πολὺ βραδύτερον, ἐν ἔτει 1852, πτῶσιν ἐκ θυέλλης ἑτέρου τῶν κιόνων τοῦ Ὀλυμπιείου ἀπεδόθη ἡ χολέρα τοῦ 1854 [2].

Ἡ ἱερότης δὲ τοῦ ὅλου ἀθροίσματος τῶν σῳζομένων κιόνων τοῦ Ὀλυμπιείου, δηλοῦται πλὴν τῆς ὑπ᾽ αὐτὰς ἐγερθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐν τῷ ναΐσκῳ περιεχομένων στυλῶν ἠσκήτευσε κατ᾽ ἀρχὰς μὲν Χριστιανὸς *στυλίτης*, κατόπιν δέ, ἐρειπωθέντος ἢ ἐκτοπισθέντος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ χριστιανικοῦ ναΐσκου, Τοῦρκος *Χότζας*, οὗ τῆς κατοικίας τὰ ἴχνη ἐπρόφθασα καὶ ἐγὼ (Καμπούρογλου Ἱστ. τόμ. Β΄, σ. 293 καὶ Homont ἔ. ἀ.).

Ὁ Ἀθηναῖος Βενιζέλος, ἐν τῷ περὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων συγγράμματι, διηγεῖται κατά τινα πανάρχαιον ἀληθῶς τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ μεγάλου λοιμοῦ τοῦ 1789 ἔθεσαν τὴν παρὰ τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον προαναφερθεῖσαν *κολόνναν* **(*εἰκ.* 21** καὶ **22)** — ἧς ὅμοιος καὶ ταὐτόσημος εἶναι καὶ ὁ μετὰ ὀμφαλομόρφου κεφαλῆς στυλίσκος [3] τῆς ἀπ᾽ αὐτοῦ ὀνομασθείσης ὑπὸ τὸν Λυκαβηττὸν περὶ τὴν Ἁδριάνειον δεξαμενὴν συνοικίας *Κολοννάκι* **(*εἰκ.* 24)**, ὁ καὶ εἰς τὰ πλάγια ἔχων βαθείας ἐντομάς, ἵνα μὴ ὀλισθάνωσι τὰ ἐνδύματα τῶν ἀσθενῶν — καὶ τρία ἔτη βραδύτερον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ φοβεροῦ θανατικοῦ τοῦ 1792 ἄλλην πάλιν *κολόνναν*: «Τὴν παραμονήν,
« λέγει, τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου 40 μονοστέφα-
« νες ἀθηναῖαι ἔζευξαν εἰς μικρὸν ἄροτρον δύο μο-
« σχαράκια δίδυμα καὶ ἔφεραν τρεῖς γύρους περὶ
« τὴν χώραν τῆς πόλεως, ἣν ἤθελον νὰ προφυλά-
« ξωσιν ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀσθενείας, μεθ᾽ ὅ,
« γράψασαι τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ἀσθενειῶν, ἔθε-
« σαν αὐτὰ εἰς λέβητα καὶ μετέβησαν εἰς τὸ ἐκτὸς
« τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τέρμα τῆς ἀπὸ Πειραιῶς
« εἰς Ἀθήνας ὁδοῦ, εἰς θέσιν *Πλατὺ φρέαρ*, πλη-

αντῶνται εἰς τὸ ἄλλο μέρος αὐτοῦ. Ἀσθενής τις Ἀλβανὸς περιήρχετο τὸν κίονα, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθην αὐτόν, φιλῶν καὶ ἐναγκαλιζόμενος αὐτὸν μετὰ ἕκαστον κύκλον.

«Ὁ προσκυνητής, ὅστις θέλει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ὅλην λατρείαν, πληροῖ ἀκολούθως κάδον ὕδατος ἐκ κρήνης ῥεούσης παρὰ τὸ ἱερὸν — ἕτερον τοῦτο ἀρχαϊκὸν χαρακτηριστικὸν — καὶ ἀνέρχεται δι᾽ ἀκανθώδους ἄλσους εἰς γειτονικὸν ὕψωμα, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχει ξύλινος φραγμὸς περιβάλλων μωαμεθανοῦ τινος ἁγίου τὸν τάφον (οὗ πλησίον ὑπάρχει ξύλινον κιβωτίδιον διὰ προσφορὰς εἰς νομίσματα). Ὑπεράνω δὲ τοῦ κιονοκράνου τοῦ τάφου τούτου ὑπερέκειτο κάκτος μετὰ ῥακῶν διαφόρων χρωμάτων, κρεμασθέντων εἰς αὐτὸν — κατὰ λίαν διαδεδυμένον ἀρχαϊκὸν ἔθος — ὑπὸ ἀσθενῶν, ἐλθόντων πρὸς προσκύνησιν τοῦ τάφου. Αὐτὸς δὲ ὁ σαρικοφόρος κίων ἀντιπροσωπεύει ἐν ἀνεικονικῷ σχήματι τὴν ὁρατὴν παρουσίαν τοῦ θανόντος Ἁγίου οὕτως, ὥστε ἔχομεν ἐνταῦθα περίεργον ἀπεικόνισιν τῆς ἀρχαίας σχέσεως μεταξὺ δενδρολατρείας καὶ κιονολατρείας.

«Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τάφου ὑπάρχει ὀπή, ἐν ᾗ χύνεται τὸ ὕδωρ τῆς ἱερᾶς πηγῆς μιγνυόμενον μετὰ τῆς ἱερᾶς γῆς. Ἐκ τούτου ὁ προσκυνητὴς πίνει τρὶς (ἐπιτρέπεται νὰ πίῃ τις αὐτὸ διὰ μέσου ὑφάσματος ἢ καλύμματος τῆς κεφαλῆς), ὀφείλει δὲ νὰ χρίῃ δι᾽ αὐτοῦ τρὶς τὸ μέτωπον. Ἡ πόσις αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἀραβικὴ **solwan**, ἤτοι «πόσις παρηγορίας».

«Ἦτο νῦν ἀναγκαῖον νὰ περιέλθωμεν τρὶς τὸν τάφον, ἑκάστην φοράν ἀσπαζόμενοι καὶ θίγοντες διὰ τοῦ μετώπου τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Δρὰξ τῆς κόνεως τοῦ τάφου μοὶ ἐδόθη εὐθὺς κατόπιν ἵνα θέσω αὐτὴν ἐν τριγωνικῷ περιάπτῳ καὶ φέρω περὶ τὸν τράχηλον. Οἰωνὸς ἐκ χαλίκων περιστραφέντων ὑπὸ τῆς παλάμης τοῦ δερβίσου ὑπεράνω λίθου ἐγκοίλου αἰσίως στραφεὶς ἐπέτρεψε νὰ προβῶμεν εἰς τὴν θυσίαν. Αὕτη δ᾽ ἐγένετο ἔξω τοῦ ἐπιτυμβίου περιφράγματος, ἔνθα ὁ ἱερεὺς τοῦ λίθου ἀνέμενε μετὰ νεαροῦ κριοῦ. Ὁ Ἀλβανὸς ὁδηγός μου ἔσφαξεν αὐτόν, προσεκλήθην δὲ νὰ βάψω τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν μικρὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἷμα καὶ νὰ θίξω τὸ μέτωπόν μου δι᾽ αὐτοῦ.

«Τῆς θυσίας περατωθείσης, κατήλθομεν εἰς τὸ ἱερόν, ἐνῷ βρονταὶ κεραυνῶν κατήρχοντο διὰ τῆς κοιλάδος ἀπὸ τοῦ Μελανοῦ ὄρους. *Ἦτο δὲ νῦν ἀναγκαῖον νὰ ἐκδυθῇ τις ἔνδυμά τι ἵνα ὁ δερβίσης περιβάλῃ τὸν ἱερὸν κίονα καθ᾽ ὅλην τὴν νύκτα.* Ἐγένετο ἡ καθιερωμένη προσφορὰ κηρίων, ἅτινα, ὅτε ἦλθεν ἡ ἑσπέρα, ἠνάφθησαν κατὰ γῆς παρὰ τὸν λίθον. Εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἐδόθησαν τρεῖς στάχυες κριθῆς, μερίδιον δὲ τοῦ θυσιασθέντος κριοῦ, — οὗ τὸ λοιπὸν ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως — ἐτέθη κατὰ μέρος διὰ τὸ δεῖπνόν μας ἐν τῷ προθαλάμῳ. Ἐνταῦθα, ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετὰ τοῦ ἱεροῦ λίθου καὶ βλέποντες αὐτὸν διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας, παρεκλήθημεν νὰ διέλθωμεν τὴν νύκτα, ἵνα αἱ ἀπόρρητοι δυνάμεις, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ δύναμιν, διαπλάσσωσι τὰ ὄνειρα ἡμῶν, ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατριαρχῶν».

1 Καμπούρογλου Ἱστορ. τόμ. Β΄, 293.

2 Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ᾽ς τῆς κολόναις, ἐν ἐρειπίοις ἤδη, διακρίνεται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ **Homont** δημοσιευθείσῃ μεγάλῃ ἐκ τοῦ XVII αἰῶνος εἰκόνι τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

3 Τοῦτον διακρίνει τις καὶ εἰς τὰς παρὰ **Homont** παλαιὰς εἰκόνας τοῦ Ἁδριανείου ὑδραγωγείου τῶν Ἀθηνῶν.

24: κίων λατρευτικὸς (ἐν τῷ ἐκ τούτου κληθέντι Κολοννακίῳ Ἀθηνῶν).

« σίον τοῦ καταστήματος τοῦ φωταερίου, ἔνθα ἔθα- « ψαν τὸν λέβητα μετὰ τῶν ὀνομάτων καὶ συμβό- « λων τῶν ἀσθενειῶν, τὸ ἄροτρον καὶ αὐτοὺς τοὺς « μόσχους ἐπιθέσασαι καὶ μίαν κολόνναν τὴν ὁποίαν « ἔβγαλαν οἱ Γερμανοί, ὅτε ἔκαμαν τὸν δρόμον τοῦ « Πειραιῶς, εὑρόντες ὑπ᾽ αὐτὸν καὶ τὸν λέβητα καὶ « τὰ συντεθαμένα *μαντολόγια*, ἅτινα παρερρίφθη- « σαν ὡς ἄχρηστα, ὡς ἀποτελούμενα ἐκ τεμαχίων « (*ῥακῶν*) παντὸς πράγματος, ἤτοι ὑφασμάτων, « χάρτου, διαφόρων μετάλλων, ὀπωρῶν, ξύλων, « ᾠῶν, ἀνθράκων καὶ ἰδίως νημάτων « δι᾽ ὧν *ἐδέ- « νοντο* αἱ ἀσθένειαι ». Μέχρι τοῦδε σῴζεται ἡ « πρόληψις, ὅτι ἕνεκα τῆς ἐν ἔτει 1835 καταστρο- « φῆς ταύτης τοῦ στυλιδίου τῆς ἀρχῆς τῆς ὁδοῦ « Πειραιῶς ἔπαθε δεινῶς ἡ τῆς πόλεως ὑγίεια, διότι « ἐξεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν πᾶσαι αἱ ἀσθένειαι, κε- κλεισμέναι οὖσαι ἄχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐντὸς τοῦ λέβητος καὶ ὅτι ἂν καταστραφῇ καὶ τὸ παρὰ τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Κολωνάκι ***(εἰκ. 21-22)*** δυστυχία εἰς τὰς Ἀθήνας![1]

Τέλος κατ᾽ ἄλλην παράλληλον Ἀθηναϊκὴν παράδοσιν, ἣν διέσωσεν ὁ Ζησίου [2], ὁμοίως ἐν λέβητι ἦσαν κεχωσμέναι ἐν τῇ πόλει παλαιόθεν ὅλαι αἱ ἀσθένειαι «εἰς τὸ Μποῦρτζι (τουρκικὸν πύργον) πλησίον τῆς Σωτείρας τοῦ «Λυκόδημου» (δηλαδὴ τῆς ἐπίσης παρὰ πύλην τῆς πόλεως κειμένης, νῦν ῥωσικῆς ἐκκλησίας, ἣν ὁ λαὸς καλεῖ τοῦ ***Νικοδήμου*** ἢ ***Λυκοδήμου = Λυκομήδου***) φρονῶν ὅτι ἔκειτο ἐπὶ ναοῦ τοῦ Λυκείου ἀλεξικάκου τῶν λοιμικῶν ἀσθενειῶν θεοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ γένους τῶν Λυκομιδῶν χρησμολόγων [3]. «Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν,—λέγει ἡ « ὑπὸ τοῦ κ. Ζησίου διασωθεῖσα παράδοσις, — ἐκρή- « μνισαν μέρος τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ τὸ « Μποῦρτζι, εὑρέθη τὸ λεβέτι, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄν- « θρωποι δὲν ἤξευραν τί εἶχαν μέσα τὰ πανιά (ἤτοι « τὰ *ῥάκη τῶν μαντολογίων*), τὰ ἔλυσαν καὶ ἔτσι « ἐσκόρπισαν αἱ ἀσθένειαι καὶ ἐπλήθυναν εἰς τὰς « Ἀθήνας [2]».

Κατὰ πάντα ταῦτα ἔχομεν εἰς τὰς συγχρόνους Ἀθήνας κιονολατρείαν εἰς ἓξ διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως. Τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα κεῖνται, ὡς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρετήρησα, εἰς τὰ τέσσαρα ἀντίθετα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου τῶν τειχῶν, πλησίον τῶν πυλῶν, τῶν ἐν λόγῳ κιόνων τεθειμένων, — ὡς ὁ τὴν πύλην τῶν Μυκηνῶν φυλάσσων ἀπὸ παντὸς κακοῦ περίφημος ἀλεξίκακος πάντως κίων, — ἐπ᾽ αὐτῶν ἢ πλησιέστατα αὐτῶν, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πύλης, ὡς φρουρῶν καὶ προστατηρίων φυλάκων κατὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν τῶν ὑπὸ διαφόρους προσωποποιήσεις πλανωμένων λοιμικῶν ἀσθενειῶν (πρβ. Πολίτου, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ σ. 17 κέ), οἷαι π. χ. ὁ 'βασιλεὺς τῶν νόσων' ***Πυρετός***, ἡ ***Γαστὴρ*** (κοιλιακὸς τῦφος;), ἡ ***Πανώλης***, ἡ ***Χολέρα***, ἡ ***Εὐλογία*** κλπ. Ἡ ταφὴ δ᾽ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡμῶν ἐντὸς λεβήτων ὑπὸ τοὺς κίονας τούτους, ἀφ᾽ ὧν ἀναρτᾷ ῥάκη τῶν ἀσθενῶν, καὶ ἡ ἅμα τῇ καταστροφῇ τῶν θηκῶν τούτων εἰσβολὴ τῶν νόσων εἰς τὰς πόλεις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ζωντανὰ λείψανα τῆς παναρχαίου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ μορφὴν κιόνων, βραδύτερον δὲ ἀρχαϊκῶν, διὰ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐξ ἀσθενειῶν θανουσῶν γυναικῶν ἐνδυομένων, ἀγαλμάτων λατρείας τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος καὶ δὴ λείψανα συναφῆ πρὸς τὴν παναρχαίαν πρόληψιν περὶ τοῦ Ἡσιοδείου πίθου τῆς Πανδώρας, οὗ ἀνοιχθέντος ἐξεχύθησαν αἱ ἀσθένειαι (Ἔργα καὶ Ἡμέραι 102),

1 Καμπούρογλους ἔ. ἀ.

2 Ν. Πολίτου, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ: *Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας*, Α΄. σ. 12.

3 ΑΕ σ. 1449, 1589. Ἰδ. καὶ 1574-1589, 1590.—Mommsen, Athenae Christianae καὶ κυρίως ΔΕΝΑ τόμ. XVIII 1917.

νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι.

ὡς καὶ τὴν ἐπίσης ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴν πρόληψιν περὶ τοῦ ἀθίκτου τῶν τάφων, «*ἐν οἷς τὰ σωτήρια τῆς πόλεως κεῖται*» (ἴδε κατωτέρω).

Οὕτως εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Κολόννας φρουρεῖ τὴν μεταξὺ τῆς Θριασίας καὶ Ἀχαρνικῆς κειμένην Ἠρίαν πύλην τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου, συμπίπτουσαν καὶ πρὸς πύλην τοῦ ἐν ἔτει 1778 ἀνεγερθέντος Τουρκικοῦ περιβόλου. Πρὸς νότον ἡ κολόννα τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου παράκειται τῇ Διομείᾳ πύλῃ τοῦ αὐτοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου. Πρὸς δυσμὰς ἡ κολόνα τοῦ Πλατέος φρέατος προΐστατο τῆς Πειραϊκῆς πύλης. Τέλος πρὸς Ἀνατολὰς ἡ ***Σωτείρα*** τοῦ χρησμολόγου Λυκοδήμου φρουρεῖ τὴν θέσιν τῆς μεταξὺ τῆς Διοχάρους καὶ Διομείας πύλης κειμένης ***Ἱππάδος πύλης*** τῆς πρὸς τὸ Λύκειον καὶ τὴν Ἀγρύλην ἀγούσης. Ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ταύτης, εἰς τὰ τέσσαρα ἀντίθετα σημεῖα τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου, δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι εἶναι τοπικὰ λείψανα ἀρχαιοτέρας τοὐλάχιστον τῶν κλασσικῶν ἤδη χρόνων κιονολατρείας, σχετιζομένης πρὸς τὴν κατὰ πανάρχαιον δοξασίαν — σύγχρονον ἐκείνης τοῦ φρουροῦντος τὴν πύλην τῶν Μυκηνῶν περιφήμου κίονος — προστασίαν τῆς πόλεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς δύο ἐπιλοίπους θέσεις τῆς συγχρόνου ἡμῖν κιονολατρείας, δηλαδὴ τοὺς κίονας τοῦ ***Ἁγ. Ἰωάννου 'ς τῆς κολόνναις*** (δεσπόζοντος καὶ τούτου τῆς παρὰ τὸ Πύθιον πύλης τοῦ Θεμιστοκλείου περιβόλου) καὶ τοῦ μακρὰν τῶν ἀρχαίων περιβόλων τῆς πόλεως παρὰ τὴν Δεξαμενὴν ***Κολοννακίου***, τῆς ἐξ αὐτῆς ὀνομασθείσης νῦν συνοικίας ***Κολοννάκι*** τῆς πόλεως, δυνατὸν τὴν γέννησιν αὐτῶν νὰ ὀφείλωσιν ἰδίως εἰς τὴν ἑλονοσίαν, διότι ἀκριβῶς τὰ δύο ταῦτα μέρη τῆς πόλεως εἶναι τὰ κατὰ προτίμησιν δεινῶς καὶ συνεχῶς προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ἐπιδημιῶν τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν, ὡς σαφῶς δεικνύει ὁ ἑπόμενος κατάλογος (ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ κ. Ι. Π. Καρδαμάτη ἐν Κ. Γ. Σάβα, Ἡ ἑλονοσία ἐν Ἑλλάδι. Ἔτος Α' καὶ Β' [1907] σ. 125) τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιδημιῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν προσβληθεισῶν συνοικιῶν ἁπάσης τῆς πόλεως:

α) Βατραχονησίου (τῆς περὶ τὴν νῆσον τοῦ Ἰλισοῦ συνοικίας) 1835, 1840, 1850, 1855, 1859, 1860, 1864, 1868, 1870, 1885, 1886, 1901, 1902, 1903, 1905

β) Κολωνακίου 1835, 1849, 1855, 1860, 1864, 1865, 1866, 1868, 1869, 1870, 1901, 1905, 1906

γ) Νεαπόλεως (Καρατζᾶ) 1858

δ) » (Τσακαγιάννη) 1895, 1896

ε) Ἀμπελοκήπων, Γουδί, Παγκράτι, Κανδρεβιώτου 1901, 1902, 1903, 1905

ς) Πετραλώνων, Ῥούφου, Γκαζοχωρίου 1885, 1886

ζ) Γερανίου, Μεταξουργείου 1865, 1866, 1869, 1872 καὶ 1875.

Ταῦτα πάντα μελετῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου διασωθέντα ἀρχαιοπρεπῆ τρόπον τῆς τοποθετήσεως τῶν κιόνων ἀνελογίσθην τὴν πανάρχαιον καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν συγχρόνων ἡμῖν λαῶν (Πολίτου, Αἱ ἀσθένειαι κλπ. ἔ. ἀ.) λίαν διαδεδομένην δεισιδαιμονίαν τῆς προστασίας τῶν πόλεων κατ' ἀσθενειῶν καὶ παντὸς κακοῦ διὰ τῆς δι' ἀρότρου χαράξεως αὔλακος πέριξ αὐτῶν. Τὸ παμπάλαιον τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης δεικνύει ὁ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τυρρηνικόν, δηλαδὴ πελασγικὸν — κατ' ἀκολουθίαν καὶ Ἀθηναϊκὸν ὡς τῶν ὑπὸ τὸν Ὑμηττὸν Πελασγῶν διδαξάντων τὰ λατρευτικὰ τοῖς Ἀθηναίοις **1** — θρησκευτικὸν ἔθος δι' ἀρότρου, συρομένου ὑπὸ ζεύγους βοῶν, ἀφορισμὸς τοῦ τείχους, ἵνα τὸ ἐντὸς ἔδαφος, τὸ πωμήριον, ἀποβῇ ἱερόν, ἄσυλον καὶ ἀπρόσβλητον ἀπὸ παντὸς κακοῦ (Πλουτάρχου, ***Κεφαλ. καταγρ. ῥωμ.*** 27 — ***Ῥωμύλος*** 11. — **Ovid. Fast. IV 825**). Τὴν ἐν Ἑλλάδι συχνὴν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐφαρμογὴν τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου ἔθους δεικνύουσι τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῶν ῥωμαϊκῶν ἐν Ἑλλάδι ἀποικιῶν. Δεύτερον δὲ ἀνελογίσθην ὅτι καὶ ἡ περὶ τὰ τείχη περιφορὰ αὕτη τῶν συρόντων τὸ ἄροτρον μόσχων, δαμάλεων, βοῶν, ὡς καὶ ἡ ἐν τέλει ταφὴ αὐτῶν ζώντων εἰς λάκκους, ἡ ἐπίσης παρὰ πολλοῖς τῶν συγχρόνων λαῶν ἀπαντῶσα, ἔχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, ὡς ἐσημειώθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου (ἔ. ἀ.), τὸ προηγούμενον τῶν ἐκ πολλῶν λαμπρῶν μνημείων γνωστῶν ἡμῖν *μοσχοφόρων* καὶ *κριοφόρων* θεῶν (ὅρ. **Journal Intern. d'Archéol.**

1 ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917).

Num. (1914) σ. 71), μορφῶν, ὧν τὴν ἔννοιαν λαμπρῶς ἑρμηνεύει τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Θ´ 22,2), ὡς αἴτιον τῆς ἐπικλήσεως ***κριοφόρου*** τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Καλάμιδος ἀναφερόμενον, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ταναγραῖοι ἐκάλουν τὸν θεὸν κριοφόρον, «*ὡς ὁ Ἑρμῆς σφίσιν ἀπέτρεψε νόσον λοιμώδη περὶ τὸ τεῖχος κριὸν περιενεγκὼν καὶ ἐπὶ τούτῳ Κάλαμις ἐποίησεν ἄγαλμα Ἑρμοῦ, φέροντος κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων· ὅς δ' ἂν εἶναι τῶν ἐφήβων προκριθῇ τὸ εἶδος κάλλιστος, οὗτος ἐν τοῦ Ἑρμοῦ τῇ ἑορτῇ περίεισιν ἐν κύκλῳ τοῦ τείχους ἔχων ἄρνα ἐπὶ τῶν ὤμων*».

Τέλος ἀνελογίσθην ὅτι ἡ σύγχρονος ἡμῖν ὑπὸ κίονας ταφὴ τῶν ἀσθενειῶν καὶ ἡ ἐκ τούτου προστατευτικὴ τοῦ κίονος δύναμις κατὰ τῶν ἀπειλούντων τὰς πόλεις παντοειδῶν μιασμάτων προηγούμενον ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν τήν, ὡς παρὰ πλείστοις ἄλλοις λαοῖς, ἵδρυσιν ἐπὶ τάφων κιονίσκων ἐνσαρκούντων ὡς ἥρωα τὸν θανόντα, αὐστηρῶς δὲ προστατευόντων τὸ ἔδαφος τῶν νεκροταφείων κατὰ τῶν τόσον ἐπικινδύνων τῇ ὑγείᾳ τῶν πόλεων ἀνασκαλεύσεων τοῦ ἐδάφους καὶ καλυπτόντων ζηλοτύπως «***τὰς ἀπορρήτους θήκας, ἐν αἷς τὰ τῆς πόλεως σωτήρια κεῖται***» — θήκας, ὧν τὴν φύλαξιν εἶχεν αὐτὸς ὁ διαδεχθεὶς τὴν βασιλικὴν ἰσχὺν τοῦ Κόδρου Ἄρειος Πάγος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.—Ἐπίσης δὲ ἀνελογίσθην, ἐν εὐρυτέρῳ πνευματικῷ κύκλῳ, ὁλόκληρον τὸν πρὸς Β. ὡς ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κολόννας ἱερὸν φρουρὸν τῆς πόλεως ***Κολωνὸν τὸν Ἵππιον***, ὅστις ἐπιστεύετο ὡς ἀπόρθητον «***ἔρεισμα Ἀθηνῶν***» (Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 58)—***κίων ἀστραβής***, ὡς ὁ Ἕκτωρ τῆς Τροίας — μόνον καὶ μόνον διότι ὑπ' αὐτὸν ἐκρύπτετο βαθέως τεθαμμένον καὶ ἀπόρρητον πᾶσι τὸ μέγιστον τῶν ἠθικῶν μιασμάτων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ὁ ταλαίπωρος Οἰδίπους, οὗτινος ἐφ' ὅσον τὰ λείψανα παρέμενον ἄγνωστα, ἀσκάλευτα καὶ ἄθικτα ὑπὸ τὴν μαλάχην καὶ τὸν ἀσφόδελον τοῦ Κολωνοῦ, ἡ πόλις θὰ ἔμενεν ἄλυπος, ἀπόρθητος καὶ ἀπρόσβλητος ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ πολεμίου (Σοφοκλ. *Οἰδ. Τυρ.* σ. 769. *Οἰδ. ἐπὶ Κολ.* στ. 86-93, 287-288, 575-582, 1523-1534. — Σβορώνος, ΑΕΜ σ. 378 κέξ. C. Robert Oedipus I σ. 38 κέξ.).

Ταῦτα πάντα ἀναλογισθεὶς κατενόησα πόσον σπουδαία θὰ ἦτο ἀναδρομική τις λεπτομερὴς μελέτη τῆς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις παλαιᾶς κιονολατρείας. Τὰ ἀνέλπιστα πορίσματα τῆς μελέτης μου ταύτης θέλω ἐκθέσει, ὡς ἐλπίζω, ἐν συγγραφῇ, ἧς πρόδρομος εἶναι ἡ νῦν ἐν τῇ ἐμῇ ΔΕΝΑ τόμ. XVIII (1917) σ. 23-29 κέξ. τυπουμένη μελέτη ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἱερὸν κίονα τοῦ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ***κενηρίου*** τῆς Ἰφιγενείας Βραυρωνείας Ἀρτέμιδος. Νῦν ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω μόνον, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐξ οὗ ὡρμήθην κιονίσκον τῆς πρὸς τὴν τὸν χῆνα ὡς σύμβολον ἔχουσαν Moneta Salutaris τῶν Ῥωμαίων ταυτιζομένης καὶ ἐπίσης ἱερὸν τὸν χῆνα ἐχούσης ἰατρικῆς θεᾶς Ἠπιόνης τοῦ Σουνίου ἀναγλύφου ***(εἰκ. 1)*** ὅτι ἐκ τῆς μελέτης μου ταύτης δεικνύεται νῦν ὅτι ὁ κιονίσκος οὗτος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πανάρχαιος ὑπὸ μορφὴν κιονίσκου παράστασις τῆς προϊστορικῆς Βραυρωνίας θεᾶς τῶν ἀσθενῶν γυναικῶν καὶ τῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων ***Ἀθηνᾶς Ὑγιείας***, τῆς ταὐτιζομένης πρὸς τὸν κίονα τῶν Προπυλαίων ἐφ' οὗ ἐρείδεται, κίονα κατέχοντα τοπογραφικῶς ἣν περίπου θέσιν θὰ εἶχεν ὁ τῆς πελασγικῆς πύλης τῆς ἀκροπόλεως φρουρός, ὡς ὁ τῆς πύλης τῆς Τίρυνθος, κίων. Αὐτῆς δηλαδὴ τῆς θεᾶς ἧς τὴν ὑπὸ μορφὴν κίονος ὕπαρξιν ἐν Ἀθήναις τόσον πειστικῶς ἐζήτησεν ἤδη ν' ἀποδείξῃ διὰ πλήθους μνημείων ἡ ἐμπνευσμένη ἀμερικανὶς Florence M. Bennet (AJA, 1909, 431 κέξ.). Αὐτῆς ἐκείνης τῆς πρὸς ἔνδειξιν παλαιότητος ***ἀείποτε ἀρραβδώτου*** «κολόννας», ἥτις τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς ἡμᾶς ὡς ὅλως ἀπροσδόκητον, ἄγνωστον καὶ τῷ φειδιακῷ πρωτοτύπῳ ξένον στήριγμα τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τοῦ Βαρβακείου, ἣν τυχαίως ἀνασκαλευθὲν πρό τινων ἐτῶν ἐδωρήσατο ἡμῖν ***αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Κολόννα κατεχόμενον ἔδαφος τοῦ Βαρβακείου***, ὡς τυχαίως ἐπίσης ἀνασκαλευθὲν τὸ ἀμέσως παρὰ τὸν κίονα τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ἔδαφος ἔδωκεν ἡμῖν τὸ περιεργότερον καὶ σαφέστερον μνημεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους κιονολατρείας, τὸν μετὰ δράκοντος καὶ πέλματος ἀνθρώπου ἀσκληπιακὸν κίονα τοῦ Σίλωνος (Σβορώνου, ΑΕΜ σ. 483 πίν. LX, ἀρ. 2565). Ἀλλὰ περὶ τῶν γρίφων ἴσως νῦν φαινομένων τελευταίων τούτων λεπτομερῶς ἐς ἄλλοτε.

Ἰωάννης Ν. Σβορῶνος.

Ἀγγελίαι.

Ἀναγράφιον: Α΄) Ἀθηνῶν· Β΄) Ἑρμιονίδος· Γ΄) Θέρμου· Δ΄) Κορινθίας· Ε΄) Ναυπλίας· Ϝ΄) Τεγέας· Ζ΄) Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἐπέτεια ἔργα.

Α΄) Ἀθηνῶν:

α΄) Βυζαντιακοῦ καὶ χριστιανικοῦ μουσείου προσκτήματα·

1) Παλαιοχριστιανικὰ ἀνάγλυφα, 2) Ἐν ἐπιπεδογλύφῳ εἰκονογραφία.

Τὸ μόλις ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημείᾳ προσωρινῶς ἐγκατασταθὲν ***Βυζαντινὸν καὶ χριστιανικὸν μουσεῖον*** ἔχει ἤδη πλουτισθῆ διὰ μνημείων πολυαρίθμων καὶ πολυσημάντων, καὶ ἔχει ἤδη ἀποκτήσει ὑλικὸν ἄφθονον καὶ πολύτιμον πρὸς μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τοῦ βίου τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος πυρὴν τοῦ ὑλικοῦ ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ βυζαντινῶν γλυπτῶν τοῦ Θησείου, ἥτις κατηρτίσθη ἐκ μαρμάρων περισυλλεγέντων ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Σωτηριάδου, συλλογὴ μεγίστης ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς σημασίας. Ἐξ ἀγορᾶς δὲ καὶ περισυλλογῆς ἀπέκτησε κατὰ τὴν διαρρεύσασαν διετίαν τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον πλεῖστα πολύτιμα ἄλλα γλυπτά, προερχόμενα ἐκ πάντων τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν χώρων, πλουσιωτάτην σειρὰν εἰκόνων καὶ παντοειδῆ ποικιλωτάτης ὕλης καὶ τεχνοτροπίας βυζαντινὰ μικροτεχνήματα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ συγκεντρωθέντος ἤδη ὑλικοῦ, ὡς καὶ περὶ ἑκάστου τῶν σπουδαιοτάτων ἔργων τέχνης, θέλω ἐν ἰδίαις διατριβαῖς πραγματευθῆ, παρασκευάζων συγχρόνως καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν τῶν συλλογῶν κατάλογον. Σκόπιμον ὅμως νομίζω διὰ βραχέων σημειωμάτων, ἅτινα ἄρχομαι ἀπὸ τοῦ τεύχους τούτου δημοσιεύων ἐν τῇ ***Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι***, νὰ καθιστῶ ἀπὸ τοῦδε ἁπλῶς γνωστὰ τοὐλάχιστον τὰ διαφερόντως ἄξια λόγου ἔργα βυζαντινῆς τέχνης, ἅτινα ἀποκτᾷ ἑκάστοτε τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον. Τὸ πρῶτον τοῦτο σημείωμά μου ἀναφέρεται εἰς βυζαντινὰ μνημεῖα ἐξόχως χαρακτηριστικά, ὡσεὶ ἐπίτηδες ἐκλελεγμένα, διὰ τὴν γένεσιν, τὸν θεμελιώδη χαρακτῆρα καὶ τὰς τάσεις τῆς βυζαντινῆς γλυπτικῆς. Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ μὲν σειρὰ τεμαχίων σαρκοφάγων, ἅπερ ὀφείλομεν εἰς τὴν πρόθυμον φροντίδα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου κ. Β. Στάη καὶ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Καστριώτου, τὸ δὲ πλὰξ μαρμαρίνη μετ᾽ ἐγχρώμων παραστάσεων παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ μουσεῖον ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκιπος Νικολάου καὶ προερχομένη ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Βλαττέων.

1) Παλαιοχριστιανικὰ ἀνάγλυφα.

Ὅλως ἐξαιρετικῆς σημασίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης εἶναι πέντε τεμάχια σαρκοφάγων (ὕψ. ἀπὸ 0.70, ἕως 1 μ. καὶ πλάτους ἕως 0.80), ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς σειρὰν παρομοίων μνημείων τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς περιόδου, περὶ ὧν ἐγράφησαν ἤδη ἱκανὰ (βλ. ἰδίᾳ περὶ τῶν προκειμένων ***Mendel*** BCH 1902 235 κέ), καὶ παρέχουσι χαρακτηριστικώτατα τεκμήρια τῆς δυομένης ἀρχαίας τέχνης καὶ τῆς ἀνατελλούσης νέας τέχνης, λέγω τὴν Βυζαντινήν. Ἡ κυριωτάτη αἴσθησις, ἣν ἐμποιοῦσι τὰ τοιαῦτα μνημεῖα, εἶναι ἡ ἐν αὐτοῖς ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἐκδήλως ἐμφανιζομένη ἐπιδίωξις τῆς κλασικῆς τέχνης. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἔχομεν παρισταμένας μορφὰς ὁλοσωμάτους καὶ κατενώπιον, ὧν ἡ στάσις καθόλου, ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ πτύχωσις, ὡς καὶ ἡ ἁρμονία τῶν ἀναλογιῶν, ἀνήκουσι καθ᾽ ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Αἱ μορφαὶ ὅμως αὗται πλαισιοῦνται διὰ χλιδώσης διακοσμήσεως ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ εἶναι τεταγμέναι ὑπὸ πλουσίως γεγλυμμένα ἀετώματα κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα εἰς τὴν νέαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δημιουργουμένην τέχνην, τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ὁρμωμένην, τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. Ἡ διπλῆ αὕτη διακόσμησις, πλαστικὴ καὶ ἀρχιτεκτονική, εὑρίσκεται ἤδη καὶ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν σαρκοφάγων, αἵτινες μιμοῦνται τὸ σχῆμα ναοῦ. Ἀλλὰ τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς τέχνης δεικνύουσιν ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τούτοις καὶ ὁ ὅλος τρόπος τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ὡς καὶ ἡ καθόλου τάσις ἡ καλλιτεχνική, δι᾽ ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἀντίθεσις φωτεινῶν καὶ σκιερῶν μερῶν, καὶ ἥτις ἀπεργάζεται τὸν λίθον ὡσεὶ περικοσμούμενον ἐπὶ πεδίου σκοτεινοῦ ὑπὸ τριχαπτοειδοῦς διακοσμήσεως. Ἐν τοῖς μνημείοις τούτοις, ἐν οἷς γενικώτερον μὲν εὑρίσκομεν χαρακτῆρας τῆς αὐτοκρατορικῆς Ῥωμαϊκῆς τέχνης, εἰδικώτερον δὲ τῆς Διοκλητιανείου καὶ Κωσταντινείου ἐποχῆς, ἔχομεν καταφανεῖς τὰς ἐπιδράσεις τῆς Ἀνατολῆς ἀναμιγνυομένας μετὰ τῶν καλλίστων παραδόσεων τῆς Ἑλληνιστικῆς τέχνης. Ἐν ὅλῃ δὲ τῇ πολυπληθεῖ ταύτῃ τάξει μνημείων τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ ἑρμηνείαν πάντων τῶν μετέπειτα ἐμφανιζομένων τεχνικῶν καὶ αἰσθητικῶν χαρακτήρων, ἡ δὲ ἐπίδρασις αὐτῶν καθόλου ὑπῆρξε σημαντικωτάτη εἰς τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν τῆς Βυζαντινῆς γλυπτικῆς.

2) Ἐν ἐπιπεδογλύφῳ εἰκονογραφία.

Τὸ ἕτερον πρόσκτημα, ὅλως ἄγνωστον μέχρι σήμερον, ἀνήκει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, δυνάμεθα δέ, νομίζω, νὰ τάξωμεν αὐτὸ μεταξὺ τοῦ ΙΒ΄ καὶ ΙΔ΄ αἰῶνος. Εἶναι δὲ πλὰξ μαρμαρίνη λεπτὴ (ὕψ. 0.47, πλ. 0.94), ἔχουσα εἰκονιζομένας τρεῖς μορφὰς ὁλοσωμάτους κατενώπιον, χωριζομένας ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ πλαισιωμάτων, ἅτινα περιθέουσι καὶ τὸ ὅλον μνημεῖον. Εὐθὺς ἀμέσως παρατηροῦμεν τὸ κοινὸν χαρακτηριστικόν, ὅπερ διακρίνει καὶ τὴν προμνημονευθεῖσαν σειρὰν σαρκοφάγων, ὅτι δηλαδὴ ἅπαντα τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι διακεκοσμημένα διὰ μορφῶν ἀλληλοδιαδόχως τεθειμένων ὑπὸ ἀψῖδας καὶ χωριζομένων ἀπ᾽ ἀλλήλων διὰ κιόνων ἢ ἁπλῶν πλαισίων. Εἶναι δὲ αἱ παριστάμεναι ἐνταῦθα μορφαὶ τρεῖς Ἀπόστολοι, δηλούμενοι δι᾽ ἐπιγραφῶν κιονηδὸν τεταγμένων. Ἀλλ᾽ ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ὅλη, οὐχὶ πλέον τεχνοτροπία, ἀλλ᾽ αὐτὸ τοῦτο ἡ ὅλη τέχνη εἶναι ἄντικρυς ἀντίθετος πρὸς τὴν τῶν προηγουμένων μνημείων. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται πλέον περὶ γλυπτικῆς, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ζωγραφίας. Ἔχομεν δηλαδὴ ἀνάλογόν τι πρὸς τὰς ἐγχρώμους στήλας τῶν Παγασῶν. Μόνον τὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἀναγλύφου παχείας γραμμῆς εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ἐξαιρομένης, εἰς ὃ καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς πλακός. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μορφῶν καὶ τῶν πλαισιωμάτων εἶναι ἀβαθῶς ἐσκαμμένον, τὸ δὲ κενὸν συμπεπληρωμένον δι᾽ ὕλης ἐκ μίγματος, πιθανῶς τοῦ λεγομένου κηρομαστίχου, ἐφ᾽ ἧς ἔχουσι ζωγραφηθῆ αἱ παραστάσεις. Ἐνταῦθα δηλαδὴ εὑρι-

σκόμεθα πρὸ ἔργου τέχνης, ὅπερ δεικνύει τὴν ὅλην καλλιτεχνικὴν τάσιν Βυζαντινῆς γλυπτικῆς, ἥτις βαθμιαίως ἐξελίσσεται εἰς ἁπλῆν ὑπηρετικὴν καὶ διακοσμητικὴν τέχνην τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ τέχνης ἔχομεν τὸ κάλλιστον τεκμήριον τῆς διὰ βραδείας ἀλλὰ βαθμιαίας ἐξελίξεως καλλιτεχνικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ δογματικοὺς λόγους, τάσεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως καταστήσῃ τὴν γλυπτικὴν ἁπλοῦν μέσον ἐξάρσεως τῆς γραφικῆς καὶ τῆς ὅλης διακοσμητικῆς φύσεως αὐτῆς. Ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ σημειώματι δὲν δύναμαι, ὡς εἰκός, ἢ νὰ μνημονεύσω ἁπλῶς δι' ὀλίγων τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἣν τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐνέχουσι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἐπιφυλασσόμενος ὅπως ἐν καιρῷ προβῶ εἰς μακρὰν περὶ αὐτῶν ἀνάλυσιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου.

β') Αἱ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ἀνασκαφαί.

Κατὰ τὰς ἐνεργουμένας ἀπὸ 9ης μαΐου ἐ. ἔ. δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου χερσονησῖδος, ἣν σχηματίζει κάτωθεν τοῦ Ὀλυμπιείου ὁ Ἰλισός, ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον τὸ διάγραμμα τοῦ ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ ναοῦ, οὗ μόνον τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ ἡ παρ' αὐτὸ κρύπτη εἶχε, κατὰ δεκέμβριον **1916** ἀποκαλυφθῇ. Διὰ συστηματικῆς ἐρεύνης τοῦ χώρου ὃν ὁ ἐθνικὸς γυμναστικὸς σύλλογος δι' ἐπιχώσεως εἶχε μεταβάλει εἰς πλατεῖαν, ἀνευρέθησαν τὰ θεμέλια τῶν ἐξωτερικῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ, οἱ μεσότοιχοι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ νάρθηκος, αἱ βάσεις τῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ κιονοστοιχιῶν, πέντε τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου (κατὰ τὴν πρόθεσιν, τὸ διακονικὸν καὶ τὰ διαμερίσματα τοῦ νάρθηκος) καὶ τέσσαρες καλῶς ἐκτισμένοι ὑπόγειοι τάφοι, πλὴν τῆς κρύπτης, κατὰ μῆκος τοῦ νάρθηκος, ἐξ ὧν δύο εἶναι τετράγωνοι καὶ δύο καμαρωτοί. Πλὴν τούτων ἀνεκαλύφθησαν προσκτίσματα κατὰ τὴν Β πλευρὰν τοῦ ναοῦ, ἤτοι δύο τετράγωνα καὶ συνεχόμενα κτίσματα, ἐξ ὧν τὸ πρὸς τὸν νάρθηκα κείμενον, μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐκτισμένον καὶ ἔχον βάθος μὴ ἐξερευνηθὲν εἰσέτι, εἶνε πιθανώτατα τὸ βαπτιστήριον· ὁμοίως παρὰ τὴν κρύπτην ἀπεκαλύφθη σύμπλεγμα οἰκίσκων ἐχόντων ἐν τῷ μέσῳ τάφους ἐκτισμένους δι' ἐρυθρωποῦ κονιάματος ἐν εἴδει λάρνακος καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψουμένους.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐρεύνης ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ χριστιανικὸν τοῦτο κτίσμα ἦτο δρομικὸς ναὸς ἢ βασιλικὴ ἔχον μέγιστον μῆκος **57 50** καὶ πλάτος **23 50**· τὸ μῆκος τοῦ κυρίως ναοῦ μετὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος εἶνε **48 00**, τοῦ νάρθηκος ἔχοντος μῆκος **9 50**. Ὁ ναὸς διῃρεῖτο εἰς τρία κλίτη ἢ στοὰς καὶ εἶχε πλάγιον διασταυρούμενον κλίτος, οὗ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ἦτο προσηρτημένον τὸ *μαρτύριον*, ἤτοι ἡ τετράγωνος ὑπόγειος νεκρικὴ αἴθουσα ἢ κρύπτη· ἡ κρύπτη αὕτη, ἡ ἀρχικῶς κοσμουμένη δι' ὀρθομαρμαρώσεως καὶ τοιχογραφιῶν, ὧν ἴχνη διακρίνονται εἰσέτι, καὶ ἐστεγασμένη διὰ θόλου, ἧς διεσώθησαν τὰ τέσσαρα σφαιρικὰ τρίγωνα καὶ ἡ στεφάνη, ἔχει τρία ἀρκοσόλια ἤτοι ἀψιδωτοὺς τάφους κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἀνοίγεται χαμηλὴ θυρίς, εἰς ἣν ὁδηγεῖ στενὸς διάδρομος ἔχων ὀκτὼ βαθμίδας, δι' ὧν κατέρχεταί τις εἰς αὐτήν· τὸ μέχρι τῆς θυρίδος μέρος εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἡ δὲ κρύπτη εἶνε τὸ πρῶτον πρόσκτισμα τῆς Β πλευρᾶς καὶ συνέχεται μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τοῦ πλαγίου κλίτους, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Ἡ τεχνοτροπία τῶν ἀνευρεθέντων πέντε τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου εἶνε μεγίστης σημασίας, καθόσον δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἑλληνιζούσης τέχνης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων εἰς τὴν κυρίως χριστιανικὴν τέχνην τῶν ἀπὸ τοῦ Θεοδοσίου μέχρι Ἰουστινιανοῦ χρόνων· οὕτω παρατηροῦμεν, ὅτι ἀφίεται κενὸν βάθος εἰς τὰς ἐντὸς κύκλων, ρόμβων, σταυρῶν κ. ἄ. παραστάσεις, ἡ γραμμὴ τοῦ κοσμήματος ἔχει λεπτότητα καὶ χάριν, ἡ πολυχρωμία εἶνε ἐπιτυχής, τὰ φυτικὰ κοσμήματα (φύλλα καὶ καρποὶ ἀμπέλου, φύλλα κισσοῦ, φύλλα δάφνης πλεκόμενα εἰς στεφάνους) σχηματίζονται μᾶλλον κατὰ φύσιν, ἐν ᾧ οἱ περιβάλλοντες ἢ πληροῦντες τὰ σχήματα πλοχμοί, τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν πτηνῶν, οἱ στρόβιλοι, οἱ ρόδακες τὰ λεπιδωτὰ κοσμήματα κ. ἄ. εἶνε ἐσχηματοποιημένα.

Ὁμοίαν τεχνοτροπίαν παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνευρεθέντων γλυπτῶν διακοσμητικῶν μελῶν, ἐξ ὧν διακρίνεται ἀρίστης τέχνης ἐπιστύλιον, ἔχον πέντε ζώνας, ἐν αἷς τὸ ἑλληνιστικὸν στοιχεῖον τοῦ κοσμήματος συμπλέκεται μετὰ τοῦ ἀνατολίζοντος παλαιοχριστιανικοῦ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ τρυπάνου κατὰ τρόπον δεικνύοντα τὴν προτίμησιν ἀνατολικῶν θεμάτων.

Δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα καὶ ἰωνίζουσαι βάσεις κιόνων (κατασχεθέντα παρὰ τῷ ζυθοπώλῃ Δ. Τριβέλᾳ καὶ ἐκ τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου προερχόμενα) δεικνύουσι τὸν διάκοσμον τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος τῶν τμημάτων τοιχογραφιῶν, ἐν οἷς παρατηρεῖται διπλοῦν καὶ τριπλοῦν κονίαμα, τὸ προβάλλον πανταχοῦ τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου, μαρτυρεῖ τὴν διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησιν τῆς παρὰ τὸν Ἰλισὸν βασιλικῆς καὶ τὴν κατὰ καιροὺς ἀνανέωσιν τῶν τοιχογραφιῶν τούτων.

Τέλος τριάκοντα, τεθραυσμέναι κατὰ τὸ πλεῖστον, πήλιναι λυχνίαι μετὰ σταυρῶν καὶ χριστιανικῶν συμβόλων, ἐν τῷ ἱερῷ βήματι καὶ τῇ κρύπτῃ ἀνευρεθεῖσαι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ δεκεμβρίου, πείθουσιν ὅτι τὸ ἀνευρεθὲν κτίσμα ὡς τὸ παλαιότατον ἐν Ἀθήναις χριστιανικὸν μνημεῖον ἐνέχει μεγάλην ἀξίαν καὶ ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τῶν μεσαιωνικῶν Ἀθηνῶν χώρου πρέπει νὰ συνεχισθῶσι· τὴν συνέχειαν τῶν ἀνασκαφῶν ἀπαιτεῖ ἡ ἔρευνα τοῦ βαπτιστηρίου, ἡ ἐκκαθάρισις τῆς ἐπιχωματώσεως τῶν κλιτῶν, ἡ ἔρευνα τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ αἰθρίου τῆς βασιλικῆς καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀπὸ τῆς ἀψῖδος τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ βράχου τῆς Πέτρας χώρου, δι' ἧς θὰ ἐξακριβωθῇ καὶ τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ Ἰλισοῦ ζήτημα.

Λεπτομερὴς μελέτη περὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης τῆς βασιλικῆς μετὰ τῶν ἀναγκαίων σχημάτων καὶ εἰκόνων δημοσιευθήσεται προσεχῶς.

Γεώργιος Ἀ. Σωτηρίου.

γ') Περίκλειον Ὠιδεῖον.

Τέταρτον ἔτος ἤδη συνεχίζομεν τὰς ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἐνεργουμένας ἀνασκαφάς. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν ὑπὸ τῆς ἑταιρείας ἐξαγορασθεισῶν τριῶν μικρῶν οἰκιῶν ἀνεσκάφη ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ ὑπὸ τούτων κατεχόμενος χῶρος.

Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων εἰς φῶς ἐλθόντα λείψανα θεμελίων τοῦ Ὠδείου τούτου ὡς καὶ τὰ συναφῆ εὑρήματα ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ἔσχον δὲ τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ὥστε σήμερον δύναται ἤδη μετ' ἀσφαλείας νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἀνεκαλύφθη οὐ μόνον ἡ θέσις ἔνθα ἔκειτο τὸ Ὠδεῖον, ἀλλὰ καὶ τμῆμα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος.

Τὰ μέχρι τοῦδε τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ταύτης πορίσματα ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ἔν τε τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι καὶ τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν **1914 - 1916**.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ὠδείου τούτου ἦτο ἡμῖν γνωστή, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀριστίωνος γενομένη κατὰ τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιορκίαν τῶν Ἀθη-

νῶν, ὡς καὶ ἡ πεντήκοντα ἔτη ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν συντελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνου ἀνοικοδόμησις· ἐκ τούτου δὲν εἴχομεν βεβαίως πολλὰς ἐλπίδας περὶ ἀνευρέσεως αὐτοῦ ἐν καλῇ καταστάσει. Ἀγνοοῦμεν δὲ ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου γενομένη ἀνοικοδόμησις συνετελέσθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ὅπερ ἦτο, καθ᾽ ἃ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, περιφερές. Ἴσως εἶχε σχῆμα τὸ σύνηθες ἐν τῇ Μικρασιατικῇ καὶ νησιωτικῇ Ἰωνίᾳ ἀπὸ τῆς Ϝ΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος, οἷον εἶχε πιθανῶς ἡ ἐν Σπάρτῃ σκιάς, ἣν ᾠκοδόμησε Θεόδωρος ὁ ἐκ Σάμου.

Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα ἤδη παραλληλόγραμμος στοά, ὡς καὶ ἡ ὑψηλότερον ὁριζόντιος διάταξις τοῦ βράχου χάριν τῶν καθισμάτων καὶ τῆς κιονοστοιχίας, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου ἀνοικοδομηθὲν Ὠιδεῖον δὲν ἔλαβε τὸ ἀρχικὸν περιφερὲς σχῆμα, ἀλλ᾽ ἐτροποποιήθη ὡς νῦν ὁρᾶται.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ὠιδείου ὑπῆρξε τελεία, ὡς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρετηρήθη· αὕτη ἤρξατο ἀπὸ παλαιῶν χρόνων, σὺν τῇ παρόδῳ δὲ τῶν αἰώνων ἐρείπιον γενόμενον ἐχρησίμευσεν ὡς λατομεῖον τῶν περιοίκων. Τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ διεσπάρη χρησιμοποιηθὲν εἰς μεταγενέστερα οἰκοδομήματα, ὧν πολλὰ τεμάχια εὕρομεν ἐν τῷ παρακειμένῳ Ἀσκληπιείῳ καὶ τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, περὶ ὧν ἀναφέρομεν ἐν προηγουμένῃ ἐκθέσει (ΑΕ 1914 151). Ἐπίσης ἡ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Ὠιδείου εὕρεσις μεγάλης ἀσβεστοκαμίνου μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ἥτις ἐγένετο διὰ τῆς ἀσβεστοποιήσεως τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ. Πάντως ὅμως ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους κατά τε τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νοτίαν πλευρὰν πολλοὶ λίθοι αὐτοῦ θὰ κατέπεσον καταχωσθέντες ἀπὸ τοῦ ὑπερκειμένου χώρου καὶ ἴσως εὑρεθήσονται ἐκεῖ, ἀνασκαπτομένου τοῦ ἐδάφους τοῦ ὑπὸ τὰς παρακειμένας οἰκίας. Διὰ τοῦτο ἡ σκαφικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς σημερινῆς λεωφόρου, τῆς πρὸ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου κειμένης, ἀπαλλοτριουμένου τοῦ χώρου τῶν ἐκεῖ πενιχρῶν οἰκιῶν πρὸς ἐντελῆ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους.

Ἤδη ἐπαναλαμβανομένων τῶν ἀνασκαφῶν θέλομεν προχωρήσει πρὸς τὸ μέρος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἔνθα προεκτείνεται ἡ ἀποκαλυφθεῖσα στοά, ἐλπὶς δὲ ὑπάρχει ὅτι θέλει ἀποκαλυφθῆ ὁλόκληρος ὁ χῶρος ὡς καὶ ἡ εἴσοδος πιθανώτατα τοῦ Ὠιδείου. Ἡ ἐπίχωσις ἐν τούτῳ τῷ μέρει εἶναι ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους μεγαλειτέρα, ἐλπίζεται δὲ ὅτι καὶ ἡ διατήρησις αὐτοῦ θὰ εἶναι καλλιτέρα.

Οὕτω δὲ θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῶσι τὰ συναφῆ πρὸς τὸ ἀποκαλυπτόμενον μνημεῖον οἰκοδομικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ προβλήματα, διότι πρωτοφανὲς ἐν Ἀθήναις καὶ ὅλως ἰδιόρρυθμον ἦτο τὸ προκείμενον Ὠιδεῖον τοῦ Περικλέους, ἐφ᾽ ᾧ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον ὅτι εἶχε ποιηθῆ κατ᾽ ἀπομίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

Ἀθήνησι.

Π. Καστριώτης.

Β΄) Ἑρμιονίδος.

Εἰς τὸ μουσεῖον Ναυπλίας ἐκόμισα ἐξ Ἀθηνῶν ἐντὸς κιβωτίου *98 τεμάχια πήλινα* ἐκ τῶν ἐν Ἑρμιονίδι ἀνασκαφῶν μου (τοῦ 1909). Τὰ πλεῖστα τούτων εἰσὶν ἀγγεῖα καὶ τινα εἰδώλια τῶν ὑστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐπίσης συνεκόμισα καί τινα ἄλλα ἀρχαῖα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφὰς ἐκ τῆς Ἀργολίδος.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Γ΄) Θέρμου.

Παρὰ τὸν Θέρμον ἐπερατώθη ἡ δι᾽ ἀνασκαφῆς ἐξερεύνησις τοῦ ὑπὲρ τὸ χωρίον Ταξιάρχην ἱεροῦ. Ἀντὶ τοῦ νομισθέντος βάθρου ἐβεβαιώθη μικρὸς ναΐσκος, 5 75×4 00. Ὁ πέρυσιν ἀποκαλυφθεὶς μεγαλύτερος ναὸς εἶχε διαστάσεις 11 25×7 50. Καὶ οἱ δύο περὶ τὰ 2 μ. ἀπέχοντες ἀλλήλων ναοὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευον εἰς τὴν αὐτὴν λατρείαν. Διότι ἐν μὲν τῷ σηκῷ τοῦ μεγαλυτέρου ἐτελοῦντο θυσίαι, ὅπως ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς τοῦ Πρινιᾶ τῆς Κρήτης, πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦ μικροτέρου εὑρέθη τεμάχιον μαρμαρίνου ἀγάλματος, ὅπερ μετ᾽ ἄλλων ἐκεῖ πλησίον εὑρεθέντων πηλίνων εἰδωλίων ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ μικρότερος οὗτος οἶκος τῆς θεότητος ἐχρησίμευεν ὡς θησαυρὸς τῶν ἀναθημάτων. Καὶ οἱ δύο ναοὶ ἐκτίσθησαν κατὰ τὸν 6ον πΧ αἰῶνα, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν τύπων τῶν ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων κεραμίδων.

Ἐν Θέρμῳ ἐξηκολούθησα τὰς περὶ τὰ ἐλλειψοειδῆ κτίσματα ἐρεύνας. Ταῦτα ἀνήκουσιν ἤδη ἐναργῶς εἰς τοὺς ὑστερομυκηναϊκοὺς χρόνους διὰ τὴν ἐμφάνισιν πλειόνων χαρακτηριστικῶν ὀστράκων. Παρουσιάζουσι δὲ πᾶσαν τὴν δυνατὴν ἀνάπτυξιν, ἧς εἶναι ἐπιδεκτικὰ τοιαῦτα καμπυλόγραμμα κτίσματα. Ἐπιμηκύνονται, διαιροῦνται δι᾽ ἐγκαρσίων τοίχων εἰς πλείονα διαμερίσματα καὶ μεγεθύνονται συνενούμενα καταλλήλως μετ᾽ ἄλλου. Μέγα εἶναι οὕτω τὸ περὶ ταῦτα ἐνδιαφέρον. Ἀλλ᾽ εἶναι ἀνάγκη μακροτέρας ἐργασίας, ὅπως πᾶσαι αἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι τελείως σαφηνισθῶσιν.

Κωνσταντῖνος Ἀ. Ῥωμαῖος.

Δ΄) Κορινθίας.

Τῇ 16ῃ ἀπριλίου 1916 μετεκόμισα εἰς τὸ μουσεῖον Παλαιᾶς Κορίνθου ἀρχαῖα κατατεθειμένα ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ γυμνασίου Νέας Κορίνθου. Ταῦτά εἰσι τριάκοντα καὶ ἓξ τὸ ὅλον, ἅτινα διὰ πρωτοκόλλου παρέλαβον παρὰ τοῦ γυμνασιάρχου κ. Π. Χαϊδοπούλου. Τούτων τὰ πλεῖστά εἰσι τεμάχια μαρμαρίνων γλυπτῶν, οἷον κεφαλαί, χεῖρες, πόδες κλπ. ἠκρωτηριασμένα μέλη ἀγαλμάτων καὶ ἀγαλματίων, εἶτα ἀγγεῖά τινα, οἷον λήκυθοι, βομβυλιοί, ὑάλινα ποτήρια, κλπ. καὶ ἄλλα τινὰ ἀρχαῖα.

Τῇ 19ῃ ἀπριλίου 1916 κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τάφρων πρὸς κατασκευὴν θεμελίων τοῦ ἀνεγερθέντος ἔκτοτε ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου λόφου, ὅπου τὰ στρατιωτικὰ παραπήγματα Νέας Κορίνθου, ἀπεκαλύφθησαν πολλοὶ *ἀρχαῖοι τάφοι*, οὓς κληθεὶς ἀνώρυξα ἀπὸ τῆς 19ης ἀπριλίου μέχρι 3ης μαΐου. Οἱ τάφοι οὗτοι, δέκα τὸν ἀριθμόν, ἦσαν οἱ πλεῖστοι κατεσκευασμένοι ἐκ πωρίνων λαρνάκων, περιεῖχον δ᾽ ἐν ὅλῳ εἴκοσι καὶ δύο ἀγγεῖα καὶ ἓν μικρὸν χαλκοῦν κάτοπτρον. Ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων τούτων (μελανομόρφων καὶ μελαμβαφῶν κυλίκων, σκύφων, ληκυθίων κλπ, πάντων κοινοῦ τύπου καὶ τέχνης) ἐξάγεται ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς καλοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους. Τῇ 4ῃ ἰουνίου χωρικός τις ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ ἀνορύσσων φρέαρ ἀνεκάλυψε δύο *τετραγώνους στήλας* ἐν σχήματι Ἑρμῶν, ἐφ᾽ ὧν εἰσι κεχαραγμέναι ἀγωνιστικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπὶ τούτων ἀναγράφονται πλεῖστοι νικηταὶ συνωρίδος, κέλητος, τεθρίππου, σαλπίσματος, εἶτα ἐν τῇ ποιήσει, κιθάρᾳ, αὐλῷ, ἐγκωμιογραφίᾳ κλπ· ταύτας μετεκόμισα εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον. Τῇ 2ᾳ ἰουλίου μετεκόμισα ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δημαρχείου Νέας Κορίνθου εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον *πέντε τεμάχια γλυπτῶν μαρμαρίνων*, ἤτοι: 1) ἀπότμημα ἀναθηματικο ἀναγλύφου ἐκ τοῦ τύπου τῶν «νεκροδείπνων», 2) κεφαλὴν γυναικὸς Ῥωμαίας(;), 3) τεμάχια Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, 4 καὶ 5) δύο τεμάχια ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου, ἐφ᾽ ὧν παρίσταται κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου.

Τῇ 12ῃ ἰουλίου ἠρξάμην τῆς ἀνασκαφῆς ἀρχαίου παρὰ τὸ Λέχαιον ἐν θέσει «Διαβατίκι» Ρωμαϊκοῦ κτίσματος, ὅπερ εἶχεν ἀνασκάψει πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ χώρου τούτου Θεοφάνης Ρέντης. Τοῦτο εἶχεν ἀνασκαφῆ τότε ὅλως ἀνεπιστημόνως, μετά τινα δ' ἔτη κατεχώσθη ἐκ νέου, οὕτω δὲ οὐδὲν περὶ τούτου ἦν γνωστόν, διότι καὶ οὐδεμία ἐγένετο ποτὲ δημοσίευσις. Ἤδη μετὰ μηνὸς ἐργασίαν ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον τὸ ἐρείπιον τοῦτο, ἐπιστοποιήθη δὲ ὅτι ἦτο Ρωμαϊκὴ ἔπαυλις, ἥτις βραδύτερον μετεποιήθη. πιθανόν, εἰς λουτρόν, τέλος δ' εἰς χριστιανικὸν ναόν.

Τὸ μᾶλλον ἀξιόλογον τοῦ κτίσματος τούτου εἶνε τὸ ἐκ πολυχρώμων μαρμαρίνων πλακιδίων κεκαλυμμένον δάπεδον, οὗ μόνον ἐλάχιστα τμήματα διεσώθησαν. Τὰ πλακίδια ταῦτα σχηματίζουσιν ἐν εἴδει ψηφωτοῦ ποικιλώτατα καὶ ὡραῖα γεωμετρικὰ σχήματα, οἷον ῥόμβους, ἀβάκια, συμπεπλεγμένους κύκλους κλπ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον μετεκόμισα ***πέντε κορινθιακὰ κιονόκρανα*** βυζαντιακοῦ τύπου τοῦ Ε' αἰῶνος ἐκ τῆς ἐν Ν. Κορίνθῳ οἰκίας χήρας Θεοδώρου εἰς τὸ μουσεῖον Π. Κορίνθου.

Τὰ κιονόκρανα ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὸν ἀποθανόντα Θ. Ῥέντην, ὅστις εἶχεν ἐνεργήσει ἀνασκαφὰς ἰδίαις δαπάναις πολλαχοῦ τῆς Κορινθίας, ἐν δὲ τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ, ἣν κατόπιν ἐπώλησεν εἰς τὸν νῦν ἰδιοκτήτην, ἐκτὸς τῶν κιονοκράνων τούτων εἰσὶ κατατεθειμένα καὶ ἄλλα τινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη βυζαντιακοῦ τύπου.

Εἰς τὸ ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ μουσεῖον μετεκόμισα παραχωρηθέντα προθύμως ὑπὸ τῆς κ. Σοφίας Θ. Ῥέντη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κ. Χρίστου Ῥέντη τὰ ἑξῆς:

1) ***Ἀνάγλυφον*** **(ἠκρωτηριασμένον)** παριστῶν ἀμαζόνα ἔφιππον ἐν καλπασμῷ.

2) Ἀπότμημα ***μαρμαρίνης λάρνακος***, ἐφ' οὗ σειραὶ γλυφῶν, οἷον ταινίαι, κανόνες, λέσβιον κῦμα κλπ.

3) Ἕτερα τεμάχια τῆς αὐτῆς λάρνακος μεθ' ὁμοίων γλυφῶν.

4) ***Κολοσσιαία μαρμαρίνη κεφαλὴ λέοντος*** προερχομένη ἐξ ὑδρορρόης ἀρχαίου ναοῦ.

5) ***Βάσις μαρμαρίνου ἀγάλματος***, ἐξ οὗ σῴζονται οἱ δύο πόδες μετὰ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἱματίου καὶ παραπλεύρως κορμὸς δένδρου.

6) ***Ἐπιτύμβιος πλὰξ μαρμαρίνη***, ἐφ' ἧς παρίσταται ἀνακεκλιμένος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος ἀνὴρ πωγωνοφόρος εἰς φυσικὸν μέγεθος ἔχων γυμνὸν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ὀσφύος. Ἐλλείπουσιν ἀμφότεραι αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος τῶν μηρῶν. Τὸ γλυπτὸν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τεμαχίων.

7) Μαρμαρίνη λεκάνη ἐν εἴδει ἀναβρυτηρίου διακεκοσμημένη διὰ γλυφῶν. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιπέδου ἐπιφανείας εὕρηται ἐπιγραφὴ ῥωμαϊκῶν χρόνων.

8) ***Στήλη ἐπιτύμβιος***, ἐφ' ἧς μεταξὺ δύο παραστάδων παρίσταται γυνὴ ἀνακεκλιμένη ἐπὶ κλίνης, παρ' αὐτὴν δ' ἀνὴρ μεσῆλιξ, τιθεὶς ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῶν τραπέζης πόπανα· ἄνωθεν:

ΑΠΩΛΛΩΝΙΑ
ΕΟΥΠΩΡΙΑ

9) ***Βάσις ἡμικυκλικὴ ἐκ πηλοῦ***, ἐφ' ἧς δύο ἀντιμέτωποι ἵπποι.

10) ***Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀνδριάντος*** παριστῶν τὸ ὄπισθεν τῆς ὀσφύος μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν μηρῶν.

11) ***Πέντε τεμάχια πηλίνης κορωνίδος*** ἐκ θριγκοῦ ἀρχαίου κτιρίου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παρέλαβον ἐκ τῆς οἰκίας Ρέντη καὶ ***ἀνάγλυφον κεφαλὴν Μεδούσης***, φέρουσαν ὄπισθεν σταυρόν, ἣν καὶ ἀπέστειλα κατ' ἐπιθυμίαν τῆς κ. Ρέντη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὸν μουσεῖον.

Ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ ἐξηκολούθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος καὶ αἱ ἀπὸ εἰκοσαετίας ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς σχολῆς ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαί. Κατὰ ταύτας ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Hill πολλοὶ τάφοι μετὰ κτερισμάτων τῶν καλῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἡ αὐτὴ σχολὴ διὰ τοῦ αὐτῆς γραμματέως κ. Blegen ἀνέσκαψεν ἐν μὲν τῇ θέσει «Κοράκου» παρὰ τὸ Λέχαιον μυκηναϊκοῦ καὶ προμυκηναϊκοῦ συνοικισμοῦ λείψανα. παρὰ δὲ τὸ χωρίον ***Ἑξαμίλλια*** προϊστορικοὺς τάφους.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Ε') Ναυπλίας.

Ἐν τῷ μουσείῳ Ναυπλίου, ὅπερ ἐτακτοποίησα κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος, ἐξηκολούθησα τὴν σύνταξιν τοῦ εὑρετηρίου, ἐν ᾧ κατέγραψα καὶ ἀπεικόνισα πλέον τῶν δισχιλίων ἀρχαίων, εἶτα δὲ διεκόσμησα διὰ πολλῶν γυψίνων ἐκμαγείων ἐκ γλυπτῶν ἐν Ἀργολίδι εὑρεθέντων καὶ διὰ τῆς ἀναρτήσεως ὡραίων πολυχρώμων πινάκων τῶν τοιχογραφιῶν Τίρυνθος, οὓς εἶχεν ἐκτελέσει ὁ κ. Gilliéron, ἐδωρήσατο δὲ πρὸς τὸ μουσεῖον Ναυπλίου ὁ διευθυντὴς τῆς Γερμανικῆς σχολῆς κ. G. Karo. Περισυνέλεξα δ' ἐκ Ναυπλίου καὶ τῶν περιχώρων τὰ ἑξῆς γλυπτά, ἅτινα κατέθηκα ἐν τῷ εἰρημένῳ μουσείῳ:

1) ***Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον*** (ὕψ. 0 60, πλ. 0 32, πάχ. 0 07), ἐφ' οὗ παρίσταται γυνὴ πεπλοφόρος μετὰ τοῦ τέκνου. Καὶ ἄνωθεν μὲν φέρεται:

ΟΥЄϹΠΙΚΙΑΠΩΛΛΗ

κάτωθεν δὲ: ΛΙΚΙΝΙΟϹ ΙΟΥΚΟΥΝΔΟϹ
ΠΑΤΡΩΟϹ

2) ***Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον*** **(ὕψ. 0 74, πλ. 0 34, πάχ. 0 09)**. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ἐντὸς τετραγώνου πλαισίου ἀνὴρ πεπλοφόρος, ἄνωθεν δὲ ναῦς μετὰ ἱστίου καὶ κώπης. Καὶ ἡ μὲν πρῷρα ἔχει σχῆμα νήσσης, ἐπὶ δὲ τῆς πρύμνης παρίσταται ἀστήρ· κάτωθεν τῆς νεώς:

ΜΗΝΟΦΙΛЄ ΧΡΗϹΤЄ ΧΑΙΡЄ

Ἀμφότερα τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἐδωρήσατο τῷ μουσείῳ ὁ ἐν Ναυπλίῳ ξενοδόχος κ. Ν. Κόντος.

3) ***Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον*** τεθραυσμένον διαγωνίως εἰς δύο μεγάλα τεμάχια· ὕψ. 1 11, πλ. 0 55 **(ἀετώμ. 0 61)**, πάχ. 0 10. Ἐπ' αὐτοῦ παρίστανται τρεῖς πεπλοφόροι μορφαὶ ὑπὸ ἀψιδωτὸν πρόπυλον. Ἄνωθεν τὸ ἐπιτύμβιον τοῦτο στέφεται ὑπὸ ἀετώματος, ἐπὶ δὲ τῆς ζωοφόρου φέρεται:

ΣΩΤΗΡΙΩΝ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΝ
ΧΑΙΡΕ ΧΑΙΡΕ

Τοῦτο ἐκόμισα εἰς τὸ μουσεῖον ἐκ τοῦ ξενοδοχείου «Μ. Βρεττανίας» τοῦ κ. Χιλέλη ἐν Ναυπλίῳ.

4) ***Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον*** ἀπολῆγον ἄνωθεν εἰς ἀέτωμα, ὕψ. 0 70, πλ. 0 50· τοῦτο κατέσχον ἐν Ἄργει. ἦτο δὲ πρότερον ἐν τῷ χωρίῳ Πυργέλα τῆς Ἀργολίδος. Ἐπὶ τούτου παρίσταται γυνὴ καθημένη καὶ πρὸ αὐτῆς παιδίσκη κρατοῦσα πυξίδα μετὰ κοσμημάτων. Ὑπὸ τὴν παράστασιν ταύτην εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἑξῆς ἔμμετρος ἐπιγραφὴ (τετράστιχον ἐλεγεῖον):

ΠΑΤΡΟΣΕΡΩΤΟΣΟΡΑΣ
ΕΥΑΜΕΡΩΗΔΕΤΕ
ΚΟΥΣΗΣΜΟΣΧΙΟΥ
ΟΚΤΑΕΤΗΠΑΙΔΑΚΑ
ΤΑΦΘΙΜΕΝΗΝ
ΔΕΙΡΗΝΠΝΙΧΘΕΙΣΑΝ
ΑΦΕΛΚΕΟΣΕΚΤΑΝΕ
ΜΟΙΡΑΑΜΦΟΤΕΡΟΥΣ
ΠΕΝΘΕΙΠΑΡΘΕΜΕΝΗ
ΤΟΚΕΑΣ

πατρὸς Ἔρωτος ὁρᾶς $_{2}$Εὐαμερὼ ἠδὲ τε$_{3}$κούσης
Μοσχίου $_{4}$ὀκταετῆ παῖδα κα$_{5}$ταφθιμένην,
ἣν $_{6}$δειρὴν πνιχθεῖσαν $_{7}$ἀφ' ἕλκεος ἔκτανε $_{8}$μοῖρα
ἀμφοτέρους $_{9}$πένθει παρθεμένη $_{10}$τοκέας.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

ϝ΄) Τεγέας.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνέβη καί τι θλιβερώτατον γεγονός, ἡ ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Τεγέας (Πιαλί) κλοπὴ τῆς ὡραιοτάτης ἀρχαίας κεφαλῆς γυναικός, πρότερον μὲν ὡς ***Ἀταλάντης*** φερομένης, τελευταῖον δ᾽ εἰς ***Ὑγίειαν*** μεταβαπτισθείσης. Ἡ κλοπὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν νύκτα (19/20 δεκεμβρίου) διὰ τῆς ὀπισθίας αὐλείου θύρας τοῦ μουσείου, ἧς ἀφήρεσαν οἱ κλέπται ἐκ τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς φεγγίτου τὸν ὄπισθεν μοχλὸν καὶ οὕτω ἀνενοχλήτως ἐξήγαγον ταύτην διὰ τοῦ μανδροτοίχου τῆς αὐλῆς, ὅστις δὲν εἶνε οὐδόλως ὑψηλός.

Τὴν κεφαλὴν ταύτην εἶχεν ἀνεύρει κατὰ τὸ 1908 ὁ ἑταῖρος τῆς τῆς Γαλλικῆς σχολῆς κ. Mendel, εἶνε δ᾽ ἐκ τῶν ἀρίστων γλυπτῶν τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Δ΄, πιθανόν, αἰῶνος. Δυστυχῶς παρὰ πάσας τὰς γενομένας ἐρεύνας οὐδὲν ἴχνος τῆς σημαντικωτάτης ταύτης κλοπῆς ἀνεκαλύφθη.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Ζ΄) Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἐφέτεια ἔργα.

Ἐν τῇδε τῇ ἐτείᾳ γενήσονται αναλώμασι τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας αἱ ἑξῆς σκαφικαὶ καὶ ἄλλαι ἔρευναι:

α΄) Ἀττικῆς: Ἀθηνῶν· 1) τῆς ἐφ᾽ Ἰλισῷ βασιλικῆς, ὑπὸ ***Γ. Σωτηρίου*** (πρβ ἄ. σ. 106)
2) Περικλείου Ὠιδείου, ὑπὸ ***Π. Καστριώτου*** (πρβ ἄ. σ. 106).
» δήμων ἔρευναι, ὑπὸ ***Γ. Γαρδίκα.***

β΄) Ἀμφιαρείου, ὑπὸ ***Β. Λεονάρδου.***

γ΄) Γεραχίου, ὑπὸ ***Α. Ἀδαμαντίου.***

δ΄) Ἐπιδαύρου, ὑπὸ ***Π. Καββαδίου***

ε΄) Ἐρετρίας, ὑπὸ ***Κ. Κουρουνιώτου.***

ϝ΄) Θελπούσης, ὑπὸ ***Γ. Οἰκονόμου.***

ζ΄) Θεσσαλίας: Γόννων καὶ Δημητριάδος, ὑπὸ ***Α. Ἀρβανιτοπούλου.***

η΄) Καλαβρύτων ἐπαρχίας (τοπογραφικῶν καὶ ἄλλων ἐρευνῶν συνέχεια), ὑπὸ ***Γ. Παπανδρέου,*** πρώην γυμνασιάρχου.

θ΄) Μιστρᾶ, ὑπὸ ***Α. Ἀδαμαντίου.***

ι΄) Νικοπόλεως, ὑπὸ ***Α. Φιλαδελφέως.***

ια΄) Χριστιανικῶν μνημείων ἔρευναι, ὑπὸ ***Κ. Ζησίου***

Ἐκδοθήσεται τόδε τὸ τεῦχος (1ον καὶ 2ον: σ. 1-110) τῇ 12 7 17.

8 7 17

κορασίου ἄγαλμα ἐξ Ἄγρας· σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου.

β σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου (νῦν ΑΑΜ 304).

α κορασίου ἄγαλμα ἐκ τοῦ ἐν Ἄγρας ἱεροῦ τῆς Εἰλειθυίας (νῦν ΑΑΜ 695).

κορασίου ἄγαλμα ἐξ Ἄγρας· σύμπλεγμα ἐξ Ἐπιδαύρου.

κορασίων ἀγάλματα ἐξ Ἄγρας.

α β γ

κορασίων ἀγάλματα ἐκ τοῦ ἐν Ἄγρας ἱεροῦ τῆς Εἰλειθυίας (νῦν ΑΑΜ 694 696 693).

κορασίων ἀγάλματα ἐξ Ἄγρας.

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

[πίναξ 3]

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1917 37)

ὑπὸ

Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου.

321—354ε.

Η'.) Ἐπιγραφαὶ Χυρετιῶν Περραιβίας.

Ἀριθ. 321 (εἰκ. 20· ΜΕ 99). Τμῆμα σπονδύλου παραστάδος, φαιόχρου μαρμάρου, πανταχόθεν ἀποκεκομμένον· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια μετεξειργάσθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν εἰς μέλος ἀρχιτεκτονικόν, οὗ τὸ γείσωμα μετ' ἀναγλύφων ἀνθεμωτῶν καὶ πλοχμοειδῶν κοσμημάτων διετηρήθη ἐπί τι μέρος. Ὕψ. 0 055, πλ. 0 235, πάχ. 0 12.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διάστιχ. 0 005.

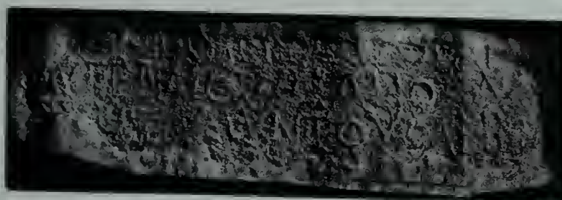

20 (ἐπιγρ. ἀριθ. 321): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Γραικηΐου Γεναίου.

(Ἡ ἀριθμητικὴ ἀκολουθία τῶν εἰκόνων λογίζεται ἐν συνεχείᾳ τῇ τῆς ἐν ΑΕ 1917 37, προκειμένης τῆς αὐτῆς πόλεως).

321 (εἰκ. 20)

Ταμιε]ύ[οντος τῆς π]ό(λεως) Ἁ[βρίου τοῦ Μνησιμάχου, στρ(ατηγοῦντος)
Γραικηΐο]υ Γεναίο[υ· μη(νὸς)] Ἀπο[λ]λω[νίου· οἱ ἀπηλευθερωμένοι
ὑπὸ Εὐκρατήας] τῆς [Ἀ]μύντου: Μην[ᾶς (ἤ τι ὅμοιον), - - - - κτλ..

321 στίχ. 1-3. Διαγνωσθέντων ἐπαρκῶν στοιχείων, συνεπληρώσαμεν τὸν μὲν ταμίαν καὶ τὸν στρατηγὸν διὰ τῶν ἐν ἀριθ. 311_{25} 313_{31} 315_{5} 320_{1} τὴν δὲ ἐλευθερώτριαν διὰ τοῦ ἀριθ. 311_{28}.

Ἀριθ. 322 (εἰκ. 21· ΜΕ 124). Σπόνδυλος παραστάδος, ἢ πλὰξ τοίχου, παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου λευκοφαίου, ἀκέραιος, πλὴν ὀπίσω δεξιὰ μικρᾶς ἀποκοπῆς· ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἕδρα ἐξειργάσθησαν ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας, ἵνα ἁρμοσθῶσιν ἑκατέρωθεν ὅμοιοι λίθοι· ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἐξειργάσθησαν λεῖαι διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, ὧν ἡ πρώτη φέρει κατὰ τὰ ἄκρα δύο τόρμους πρὸς ἐνσφήνωσιν σιδηρῶν γόμφων καὶ στερέωσιν ἑτέρου ὁμοίου λίθου ἐπ' αὐτοῦ δι' ἐγχύσεως μολύβδου· κατὰ τὸ κάτω τρίτον τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας ὑπάρχει πλαισιῶδες βάθυσμα, πιθανῶς νεωτερικόν, οἷα φέρουσι τὰ θυρώματα. Ὕψ. 0 68, πλ. 0 48, πάχ. 0 515.

Αἱ ἐπιγεγραμμέναι ἀπελευθερώσεις ἐχαράχθησαν ὑπὸ δύο τεχνιτῶν, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ἐκ συχνῶν ὅμως πατημάτων ἀπετρίβησαν ἰσχυρῶς τὰ γράμματα, ὧν ὕψ. 0 013-0 024, διάστιχ. 0 014.

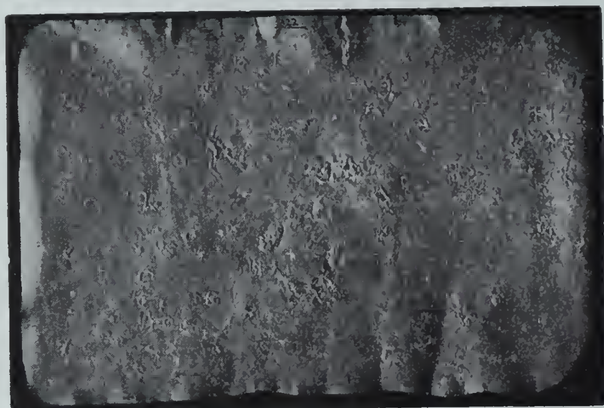

21 (ἐπιγρ. ἀριθ. 322): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίσκου.

322 (εἰκ. 21)

A Τ]αμ[ιεύοντ]ο[ς τῆς πόλεως - - - -]ο[. τὴν — ἐξά-
μ[ην]ο[ν, τ]ὴν [ἐπὶ στρ]α[τηγ]ο[ῦ Ἀ]λεξά[νδρου· δεῖ-
να, ἡ ἀπ]ε[λευθ]ε[ρω]θ[ῖσ]α [ὑπ]ὸ Εὐκρα-
τή[ας] τῆ[ς - - - - -]ο[υ καὶ] Σιμί[ου
τ]ο[ῦ Εὐ]η[θίδ]ο[υ, ἔδωκε τῆι π]ό[λει κα-
B τὰ] τὸ[ν ν]ό[μον] δι(νάρια) [ΚΒ<΄.—Ταμιεύοντος
Αὐτ]ο[β]ο[ύλ]ο[υ]· στρ(ατηγοῦντος) Φ[ι]λίσκο[υ· δεῖνα, ὁ
ἀ]π[ελευ]θ[ε]ρωθ[ὶ]ς [ὑπ]ὸ Ἀσ[- - - - - , ἔδω-
κεν] τῇ πό(λει) δι(νάρια) [Κ]Β<΄.
(κενόν - τέρμα).

322 στ. 1-6. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ, ὃν βλ. κάτω ἐν ἀριθ. 335, διαγιγνώσκεται ἀσφαλῶς· ὁμοίως τὸ ἐν στ. 3 *θῖσα* ἀπαιτεῖ ὁ χῶρος· ἡ ***Εὐκράτηα*** δὲν εἶναι ἡ γνωστὴ τοῦ ἀριθ. 321 κλ., διότι τοῦ πατρικοῦ αὐτῆς διακρίνονται ἴχνη ΓΗ΄ . . . Ε . ^, ἀνεπαρκῆ μὲν πρὸς διάγνωσιν ὀνόματος σαφοῦς, ἀλλ' οὐχὶ ***Ἀμύντου***. Ἡ ἐν στίχ. 5 συμπλήρωσις εἶναι ἀσφαλής.

322· στ. 6-9. Ἂν ἐν τέλει τοῦ στ. 6 ἔκειτο ***μη(νὸς)*** ἢ ***ταμιεύοντος***, δὲν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἀσφαλῶς· ὅμως τὰ ἐν στ. 7 ἴχνη προσαρμόζονται ἧττον μὲν τῷ ***Ἀπολλωνίου***, οὗ ἐν Λ θὰ παρέλιπεν ὁ χαράκτης, πιθανώτερον δὲ τῷ ***Αὐτοβούλου***, τοῦ γνωστοῦ ταμίου ἐπὶ στρατηγοῦ ***Φιλίσκου*** ἐπίσης ἐν ἀριθ. 334 στ. 8· περὶ δὲ τοῦ ***Φιλίσκου*** βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ἀριθ. 314 στ. 14-19. Τὸ *θὶς* τοῦ στ. 8 εἶναι ἀσφαλές.

Ἀριθ. 323 (εἰκ. 22· ΜΕ 95). Τμῆμα σπονδύλου ἢ κιονοκράνου παραστάδος, μαρμάρου ὑπομέλανος, ὀπίσω καὶ δεξιὰ ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἄνω ἐπιφανείας διακρίνεται ἴχνος μεγάλου γείσου· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας ὑπάρχει κυκλικὸς τόρμος ἁρμογῆς ἑτέρου λίθου διὰ συνεκτικῆς γομφώσεως σιδήρου· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια ἐξειργάσθη ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας, ἡ ἔμπροσθεν διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός. Ὕψ. 0 25, πλ. 0 24, πάχ. 0 44.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ὑπὸ δύο τεχνιτῶν, ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 025, διάστιχ. 0 01.

22 (ἐπιγρ. ἀριθ. 323): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ - - - - δεῖνος.

323 (εἰκ. 22)

A [1] [Ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - - - - - - -]
1 στρατ]η[γοῦντος - - - - - · δεῖνα, ὁ ἀπελευ-
θ]ερω[θεὶς ὑπὸ - - - - - τοῦ - - - - - - -
B ἔδωκ[ε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄. Καὶ δεῖνα, ὁ ἀπελευ-
θερωθ[εὶς ὑπὸ - - - - - κτλ..

323· στ. 1-4. Τὰ ἐν στ. 1 γράμματα ἀπετρίβησαν ἰσχυρῶς καὶ δὲν δύναται νὰ συναχθῇ ἐκεῖθεν οὐδὲν σαφές· ἀναμένομεν ὅμως τὸν *στρατηγόν*, ὡς δεικνύουσιν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι.

Ἀριθ. 324· 325 (εἰκ. 23· ΜΕ 127 τὸ ***α***, ***β***). Σπόνδυλος παραστάδος, φαιόχρου μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν ἄνω δεξιὰ καὶ ὀπίσω ἀριστερὰ ἀποκο-

πῆς· ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια φέρει κατὰ τὴν ἄνω ἀκμὴν τόρμον ἁρμογῆς· ἡ ἀριστερὰ ἐξειργάσθη λεία διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός· ἡ ἐπάνω καὶ ἡ ὑποκάτω ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας πρὸς ἐπίθεσιν ἑτέρου λίθου καὶ τοῦδε ἐπὶ ἄλλου ὁμοίου.—Ὑψ. 0 76, πλ. 0 49, πάχ. 0 47.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀρ. 324 ἐπιγραφή, ἀφ᾽ οὗ ἐξηλείφθη ἑτέρα προγενεστέρα διὰ σφυρηλατήσεως πυκνῆς· ἐκείνης διετηρήθησαν κατεσπαρμένα τμήματα γραμμάτων· αὕτη δ᾽ ἐχαράχθη λίαν βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 012-0 03, διάστιχ. 0 005· ὑπέρκειται αὐτῆς κενὸν διάστημα ὕψ. 0 22 καὶ ὑπόκειται ὅμοιον ἕτερον τοσοῦτον. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 325 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-9 ὑφ᾽ ἑνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 018-0 026, διάστιχ. 0 008, ἀπὸ δὲ στ. 10-18 ὑφ᾽ ἑτέρου, βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 017-0 03, διάστιχ. 0 009.

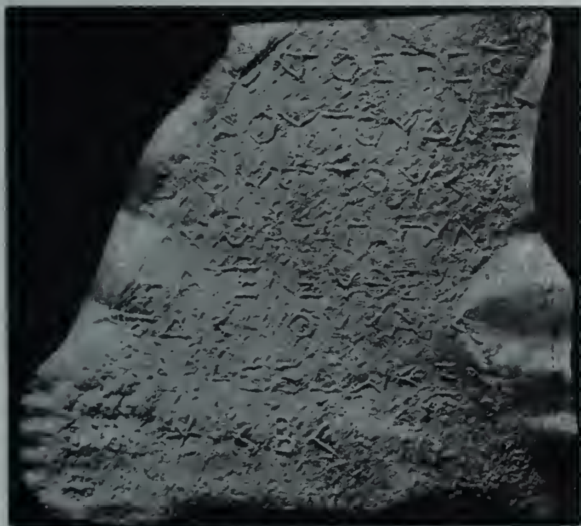

23 (ἐπιγρ. ἀριθ. 324): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν (= Καίσαρος).

α (324· εἰκ. 23)

Α Ταμιεύ]οντος τῆς πό(λεως) [Τι-
μολ]άου τοῦ Ἀλεξ-
άνδρ]ου, στρ(ατηγοῦντος) τοῦ Κυρ[ί-
ου ἡμ]ῶν· μη(νὸς) Ἀγα⟨γα⟩γυλί[ου·
δεῖνα], ἡ ἀπελευθερ[ωθεῖ-
σα ὑ]πὸ Δικαίου κα[ὶ] Κ[ασσ-
άν]δρας, ἔδωκεν [τῆι
πό(λει) δηνάρια ΚΒ<′.

β (325· πρβ. ΑΕ 1913 147)

Α Τ]αγεύοντος Ποπλίου το[ῦ Εὐτρόπου,
ἱππαρχοῦντος Ἡγησάν[δρου
τοῦ Ἀρίστωνος, μ[η(νὸς)] Λεσχ[ανορίου·
Σεκουνδίων, ὁ [ἀ]πελευθ[ερωθείς,
ξενικῇ, ὑπὸ Παραμόν[ου καὶ δεῖνος
τ]οῦ Παραμόνου, ἔδωκεν [τὰ τοῦ νό(μου)
(δηνάρια) ΚΒ<′ Ποπλίω τῶ ταγ[ῶι, τῶι
Εὐτ[ρ]όπου, (ἐ)ν στρ(ατηγῶι) Διογέ[νει,
τῆς πό(λεως) μὴ θε[ίσ]ης διχασ[μόν.
Β Ταμιεύοντος [τῆς πό(λεως) Ἀσκλη-
πιοδώρου τοῦ Α[ἰ - - - - - - -,
στρ(ατηγοῦντος) Δάμωνος τοῦ [. . .]ορ[ος,
μη(νὸς) Ἀγαγυλίου· Ὀρεστε[ίν]η κ[αὶ - - -
χα κὲ Ὀρβάνα κὲ Γλαύκη κὲ [- - - - -
ων, οἱ ἀπελευθερωθέντε[ς, ξενικῆι,
ὑπὸ Εἰρήνης τῆς Αὐτοβούλ[ου, ἔδω-
κ]αν τὰ γεινόμενα τῇ πό(λει) (ἕ)καστος [αὐ-
τῶν δι(νάρια) ΚΒ<′.

324· στ. 1-8. Τὸν ταμίαν καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ συνεπληρώσαμεν τῇ βοηθείᾳ τῶν τε περισωθέντων, καὶ τῶν γνωστῶν ἑκατέρωθεν τερμάτων τοῦ λίθου, καὶ τοῦ ἀρ. 346, ἔνθα διαγιγνώσκονται πληρέστερον ἀμφότερα τὰ ὀνόματα· ὁμοίως ἐν ἀρ. 316 στ. 4-6 διαφαίνονται τὰ αὐτὰ ὀνόματα. Ἡ ἐν στ. 3-4 φράσις *τοῦ Κυρίου ἡμῶν* δηλοῖ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀνεκηρύχθη στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, δι᾽ οὓς λόγους ἐξεθέσαμεν ἐν ΑΕ 1916 76-77· συνηθέστερον κεῖται *στρατηγοῦντος Καίσαρος*· ἀλλὰ δύναται νὰ συγκομισθῇ καὶ δεύτερον παράδειγμα, ταὐτὸ τῷδε, ἐκ τῆς ἐν IG IX$_2$ 1342 ἐπιγραφῆς τοῦ Αἰγινίου, ἔνθα συμπληροῦμεν *στρ(ατηγοῦντος) τοῦ Κυρίου* [*ἡμῶν*], καὶ ἔνθα πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου ἔτους· διότι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ἐν στ. 8 τὸ σπάνιον καὶ λίαν μεταγενέστερον σύμβολον τῶν δηναρίων ✱. Τούτου καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἕνεκα, ἡ ἐπιγραφὴ φέρεται εἰς τὴν Γ′ μΧ ἑκατονταετηρίδα· ὁμοία φράσις *τοῖς Κυρίοις ἡμῶν*, περὶ αὐτοκρατόρων τοῦ 283 μΧ προκειμένου, κεῖται ἐν IG IX$_2$ 222$_5$. Ἐν στ. 4 ἐδιττογραφήθη τὸ ΓΑ. Ἡ ἐν στ. 6-7 συμπλήρωσις τῆς συζύγου τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν περισωθέντων.

325· στ. 1-8. Τὸ *ταγεύοντος* ἀντὶ τοῦ *ταμιεύον-*

τος λόγον πιθανώτατον ἔχει πολιτειακὴν μεταβολήν· ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀρ. 327 ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται ***ταγεύοντος καὶ ταμιεύοντος τῆς πόλεως κατὰ ψήφισμα***, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι ὑπῆρχε μὲν εἷς ταγός, ἀλλ' ὑφίστατο ἔτι εἷς ἢ δύο ταμίαι, ὧν ἐκπεσόντων διά τινα λόγον κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἀνέλαβε τὰ τῆς ταμιείας δι' εἰδικοῦ διατάγματος τῆς πόλεως ὁ ταγός· εἶχεν ἄρα ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ***τριῶν ταγῶν***, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀρ. 301 στ. 4-8, εἰς ***ἕνα μόνον***, ὑπῆρχεν ὅμως ἔτι εἷς τοὐλάχιστον ταμίας· ἀλλ' ἐνθάδε ἠλαττώθη ἔτι μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ ἀναγράφεται ἁπλῶς ***ταγός***, ἐκτελῶν καὶ καθήκοντα ***ταμίου*** ἄνευ εἰδικοῦ διατάγματος· φαίνεται ἄρα βεβαία ἡ ὑποτεθεῖσα ὡς γενομένη τότε ἐν Χυρετίαις πολιτειακὴ μεταβολή, λόγῳ τῆς ὀλιγανθρωπίας. Περὶ τοῦ ***ἱππαρχοῦντος***, δι' οὗ δηλοῦται ὅτι ἐνίοτε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἢ ἄνευ αὐτοῦ, ἐλογίζετο ἐπώνυμος ὁ ***ἵππαρχος τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν***, βλ. τὰ εἰς ἀρ. 334 σημειούμενα.

325· στ. 8-10. Τοῦ στρατηγοῦ τὸ μέσον Ε ἀπεδόθη διὰ συμπιλήματος ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου κεραίας τοῦ Γ, μεθ' ὃ ὑπάρχουσιν ἴχνη ΙΤ, ἐξ ὧν θὰ διεγιγνώσκετο ***Διογείτων***· ἀλλ' ἡ ὁριζόντιος κεραία τοῦ Τ φαίνεται μᾶλλον ἐκ προσκρούσεως ἢ τριβῆς σχηματισθεῖσα, οὗ ἕνεκα καθίσταται πιθανώτερον τὸ ***Διογένει***· νῦν δὲ τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἡμῖν ὁ στρατηγὸς οὗτος, ὅστις φαίνεται ἀνήκων πιθανώτατα τῇ Γ' μΧ ἑκατονταετηρίδι. Τὴν δὲ τοῦ στ. 9 διάγνωσιν θεωρῶ ἀσφαλῆ· διότι τὸ μὲν συμπίλημα ΘΙ εἶναι σαφές, σῴζεται δ' εὐκρινῶς τὸ ΘΕ καὶ ΗΣ τοῦ ***θείσης***, ὧν μεταξὺ ὑπάρχει συμπίλημα ΙC, σχεδὸν ὡς Κ ἀποδοθέν. βεβαιοῦνται δὲ περαιτέρω τὰ γράμματα ΔΙΧΑΣ, ἤτοι ***διχασμόν***· ὅτι δι' αὐτῶν δηλοῦται ἡ ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας πληρωμὴ τοῦ τιμήματος εἰς ***δύο ἴσας δόσεις***, ἥτις ἄλλως δὲν ἐνεκρίθη ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὑπὸ τῆς πόλεως, εἴπομεν ἐν ἀρ. 310 εἰς στ. 25-31.

325· στ. 10-18. Τοῦ πατρὸς τοῦ στρατηγοῦ ἐλλείπουσιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς 2-3 γράμματα, ἢ καὶ 4, ἐπειδὴ θὰ ἀπεδόθησάν τινα διὰ συμπιλημάτων, μεθ' ἃ ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρκούντως σαφῆ ΙΟΡ, ἐξ ὧν προκύπτει τέρμα [- - *ν*]*ορ*[*ος*], ἤτοι ***Κλεά-Νικά-νορος*** κττ., ἧττον δὲ [- - - *τ*]*ορ*[*ος*] ἢ [- - -]*ώ-ρ*[*ου*]· στρατηγὸν ***Νικάνορα*** πιθανώτατον, τῶν αὐτῶν περίπου τῷδε χρόνων, βλ. ἐν ΑΕ 1915 19. Ἐν δὲ στ. 11 ἐν τέλει μετὰ τὸ Α ὑπάρχει ἴχνος Ι αὐτοῦ τούτου τοῦ γράμματος. Ἐν στ. 17 ἔγραψεν ὁ χαράκτης C ἐν τῷ ***ἕκαστος*** ἀντὶ Є. Βλ. ἀριθ. 338 τὸ Β.

Ἀριθ. 326 (ΜΕ 81). Βάθρον ὑπολεύκου μαρμάρου, ἐκ δύο τμημάτων, ἀνηκόντων ἀλλήλοις, συναρμοσθέν, ἀριστερὰ μόνον ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ὀπίσω ἀπεκόπη νεωστί· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια φέρει ἀβαθὲς μέγα κοίλωμα πρὸς ἁρμογὴν πλίνθου, συμφυοῦς μαρμαρίνου ἀγάλματος, οὗ ἡ ἀνάθεσις θὰ ὑπῆρχεν ἐπί τινος τῶν μὴ διασωθεισῶν ἑδρῶν· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια ἐξειργάσθη λεία, ἵνα τεθῇ ἐπὶ ὑποβάθρου· μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀνδριάντος, ἀνετέθη που ἀντεστραμμένον τὸ βάθρον τοῦτο, καὶ ἐπεγράφησαν ἐπ' αὐτοῦ ἀπελευθερώσεις, ὅπερ εὑρίσκομεν συχνότατα τελούμενον ἐν Θεσσαλίᾳ. —Ὑψ. 0.25, πλ. 0.49, πάχ. 0.20.

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ μὲν στ. 1-4 ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.011-0.028, διάστιχ. 0.01, τοῦ δὲ στ. 4-6 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.013-0.018, διάστιχ. 0.007, ἀπὸ δὲ στ. 6-8 ὑπὸ τρίτου, ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.011-0.015, διάστιχ. 0.005· πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἀποτριβαί, ἀπὸ δὲ στ. 6-8 καὶ ἐξαλείψεις.

326 (πρβ. ΑΕ 1913 146)

Α (Παραμόνου) τοῦ Π]αραμόνου ταμιεύον-
τος τῆς πόλεως, ἱππαρχ]οῦντος Σωπάτρου· [δεῖ-
να, ἡ ἀπελευθε]ρ[ω]θῖσα ὑπὸ Θερσύ[λ]ης, [ἔδ-
Β ωκε τῆι πόλει] δι(νάρια) ΚΒ<´. καὶ Εὐφράνται κα[ὶ
Λέαινα, ἀπ]ελευθερωθέντα, ξενικῇ, ὑπὸ Π[υθ-
οκλέους τοῦ Δη]μο[κ]ράτου, ἔδωκαν τῇ πό[λι]
ἕ[κ]ασ[τ]ο[ς δι(νάρια) ΚΒ
Γ - <´. [Καὶ
Ναΐ]ς, [ἡ ἀπελευθερωθεῖσα - - - - (ἐξάλειψις) - -
- - - - - -, ἔδω-
κεν τῆι] πό(λει) — δι(νάρια) ΒΚ<´.

326· στ. 1-4. Πρὸ τοῦ σχεδὸν σαφοῦς Π τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου ὑπάρχουσιν ἴχνη δύο γραμμάτων, τοῦ ἄρθρου ***τοῦ*** πιθανῶς, ὅπερ ἀναμένομεν· διεστράφησαν ὅμως ταῦτα ἐκ τῶν τριβῶν καὶ

φαίνονται ὡς ϽΕ· ἐν ἀριθ. 325 στ. 5 ἀπαντᾷ ἀπόγονος ἴσως τούτου **Παράμονος Παραμόνου**. Περὶ τοῦ ἐπωνύμου **ἱππάρχου** ἀντὶ τοῦ στρατηγοῦ βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 334 στ. 1-5 σημειούμενα. Τὸ ἐν στ. 3 Λ τῆς **Θερσύλης** εἶναι μὲν σαφές, φέρει ὅμως ἑκατέρωθεν δύο μικρὰς κεραίας ἐκ τριβῶν· τὸ ΗΣ αὐτῆς ἐγράφη διὰ συμπιλήματος. Σημειωτέον ὅτι πρὸ τοῦ **οὖντος** τοῦ στ. 2 διακρίνονταί τινα ἴχνη Χ.

326· στ. 4-6. Ἡ αὐτὴ ἀπελευθέρωσις, διὰ σαφέστερον ἐκπεφρασμένου τυπικοῦ, ἀπαντᾷ κάτω ἐν ἀριθ. 334, ἔνθα λέγομεν τὴν πιθανὴν τοῦ συμβάντος τούτου, ἤτοι τῆς διπλῆς ἀναγραφῆς, ἑρμηνείαν. Τὸ Ι ἐν τέλει τοῦ **Εὐφράντα** ἔχει τὸν ἄνω ἐν ἀριθ. 305 στ. 16 ὑποτεθέντα λόγον. Τὸ ἐν στ. 5 **ἀπελευθερωθέντα** ἀντὶ **ἀπελευθερωθεῖσαι,** ἀφ' οὗ περὶ δύο γυναικῶν πρόκειται, λόγον ἔχει τὴν ὑπονόησιν τοῦ **σώματα**, περὶ ἧς βλ. ΑΕ 1910 σ. 355 στ. 13, τὸ δ' ἐν στ. 6 **ἕκαστος** ἀντὶ **ἑκάστη** αἰτίαν ἔχει τὴν τυπικότητα. Ἐν τέλει τοῦ στ. 5 δικαίως ἀμφέβαλλεν ὁ Kern, διότι μετὰ τὸ Γ ὑπάρχει ἴχνος Ο, ἀλλὰ προῆλθεν ἢ ἐκ τριβῆς ἢ ἐκ σφάλματος τοῦ χαράκτου, συγχωνεύσαντος διὰ διορθώσεως τὸ ΥΘ τοῦ ἀναμφιβόλως ὑπάρχοντος **Πυθοκλέους,** περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ 306 στ. 8-[18].

326. στ. 6-8. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Γ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐπίτηδες ἐξηλείφθη καὶ ἀνεγράφη ἐκ νέου ἐν ἀριθ. 334 στ. 5-7· ὑπελείφθησαν ὅμως ἀποκόμματά τινα γραμμάτων.

Ἀριθ. 327 (εἰκ. 24· ΜΕ 117). Βάθρον λευκοῦ μαρμάρου, πανταχόθεν ἀποκεκομμένον καὶ μετεξειργασμένον ὑπὸ τῶν νεωτέρων διὰ τῆς σφύρας· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια διατηρεῖ τόρμον δεξιοῦ πέλματος ἀνδριάντος χαλκοῦ τελείου ἀνθρώπου, ἀφ' οὗ τὸ μῆκος τοῦ πέλματος εἶναι 0 22· τέσσαρες ἔτι μικροὶ τόρμοι κυκλοτερεῖς περὶ τὸν εἰρημένον, καὶ περαιτέρω δεξιὰ δύο μείζονες αὐτῶν, δηλοῦσι γόμφωσιν ἄκρων ἐνδύματος, κατερχομένου ἐνιαχοῦ μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ βάθρου· ἡ ἀνάθεσις δὲν περιεσώθη.— Ὕψ. 0 26, πλ. 0 75 πάχ. 0 49.

Ἐπιγραφαὶ ἐπεγράφησαν ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας, μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν τεσσάρων ἑδρῶν, ὡς ἐν ἀριθ. 304-307, οὗ βλ. τὴν περιγραφήν· ὑπὲρ τὸν στ. 1 διακρίνονται σκιώδη ἴχνη ἀποτετριμμένων ἐκ πατημάτων γραμμάτων, ὧν τινα - - - ΡΙΛΙΟΣ, ἤτοι [Ἀπ]ρ[ί]λιος, συγκομίζονται· ἴσως πρέρχονται ἔκ τινος χρονογραφίας τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παλαιῶν μοναχῶν. Αἱ δὲ ἀρχαιότεραι ἐπιγραφαί, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐχαράχθησαν βαθέως καὶ καλῶς, εἰς δύο πιθανῶς σελίδας· ὕψ. γραμμ. 0 015-0 04, διάστιχ. 0 01.

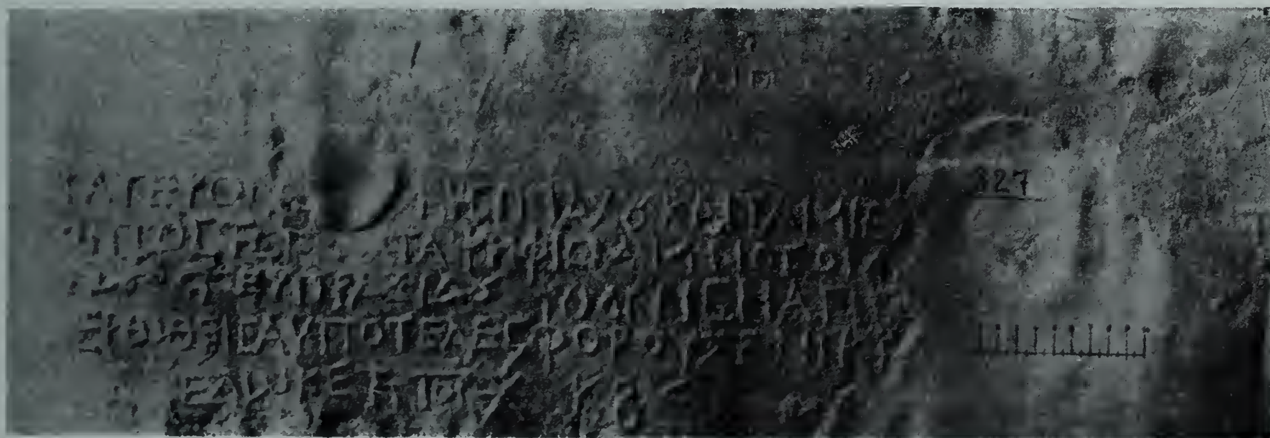

24 (ἐπιγρ. ἀριθ. 327): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Εὐπραξίδου.

327 (εἰκ. 24· πρβ. ΑΕ 1913 148)

Σελὶς *α*

Α Ταγεύον[τος Μ]νησιμάχου καὶ ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) κατὰ ψήφισμα· μηνὸς Ὁμ[ολώου στρ(ατηγοῦντος) Εὐπραξίδου—Ὑμνίς, ἡ ἀπ[ελευθερωθεῖσα ὑπὸ Τελεσφόρου, ξενικῇ, ἔδωκε τῇ πό(λει) (δηνάρια) ΚΒ<'.

Σελὶς *β*

Β Τ[αμιεύοντος (αγεύοντος;) κτλ.- - - - - - -
α[; -.

327· στ. 1-5. Τὸ ἐν στ. 5 σύμβολον τῶν δηναρίων ✱, περὶ οὗ βλ. ἀριθ. 324 στ. 1-8, δηλοῖ λίαν μεταγενεστέρους χρόνους, τὸ τέρμα τῆς Β´ ἢ τὰς ἀρχὰς καὶ περαιτέρω τῆς Γ´ μΧ ἑκατονταετηρίδος, καθ᾽ οὓς ἐστρατήγησεν ὁ ***Εὐπραξίδης***, ὁ αὐτὸς βεβαίως τῷ ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθ. 307 στ. 5 ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ δὲν ἀναγράφεται ταμίας, διότι οὗτος, ἢ ἀμφότεροι, θὰ ἐξέλιπον, ἢ θὰ ἐξέπεσον, διετάχθη δὲ εἰδικῶς ὁ εἷς ἀπομείνας τῶν τριῶν ταγῶν νὰ ἀναλάβῃ καὶ ταμίου καθήκοντα, ὡς εἴπομεν ἐν ἀριθ. 325 στ. 1-8. Καὶ ἐν IG IX$_2$ 538 φαίνεται ὅτι ***ταμιεύει*** ὁ πρωτοστάτης τῶν ταγῶν· βλ. ἐνθάδε τὸν ἐν τέλει ἡμέτερον πίνακα Β´. Εἶναι δὲ ὁ ***Μνησίμαχος*** οὗτος τῆς αὐτῆς πιθανώτατα μεγάλης οἰκογενείας, ἧς ὁ ἐπὶ Γραικηΐου Γενναίου ταμίας ***Ἀβρίας Μνησιμάχου*** καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ πολλοὶ πολῖται, περὶ ὧν βλ. ἀριθ. 310 στ. 8-15 (ΑΕ 1917 22).

327· στ. 6-7. Ἕνεκα τῶν μετὰ τὸ Τ καὶ ὑπ᾽ αὐτὸ διατηρηθέντων ἰχνῶν ἀποτετριμμένων γραμμάτων, εἰκάζομεν ὅτι ἀνεγράφετο ἀπελευθέρωσίς τις, θεωροῦντες ἀπίθανον τὴν ἐν ΑΕ ἕ. ἄ. ἐκφρασθεῖσαν εἰκασίαν.

Ἀριθ. 328 (ΜΕ 94+106). Βάθρον, φαιόχρου μαρμάρου, δεξιὰ καὶ ὀπίσω ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον, τμηθὲν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἰς δύο τεμάχια, ἅτινα καὶ μετεξειργάσθησαν κατὰ τὴν τομὴν διὰ τῆς σφύρας· ἀνήκουσιν ὅμως ἀλλήλοις, καίτοι ἐλλείπει ἱκανὸν μεταξύ· κατὰ τὴν ἔμπροσθεν, τὴν ἀριστεράν, καὶ τὴν ἀποκοπεῖσαν δεξιὰν ἕδραν φέρει προεξέχον μέτωπον καὶ κυμάτιον· κατὰ τὸ σωθὲν ἄκρον τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηρεῖται μέρος τόρμου ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων, δηλοῦν ὅτι ἐγομφοῦτο χαλκοῦς ἀνδριάς. Τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος ὕψ. 0 26, πλ. 0 47, πάχ. 0 70· τοῦ δεξιοῦ ὕψ. τὸ αὐτό, πλ. 0 38, πάχ. 0 365. Ἐκ τῶν μέτρων τούτων, συνυπολογιζομένων τῶν ἐλλειπόντων ἀναλογικῶς τοῖς γράμμασι, προκύπτει ὁλικὸν πλάτος 1 55 περίπου, ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ δύο χαλκοῦς ἀνδριάντας τελείου ἀνθρωπίνου μεγέθους, οὓς καὶ δηλοῖ ἡ ἀνάθεσις.

Ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ 328 τὸ Α, βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 017-0 027, διάστιχ. 0 006, ἐπὶ δὲ τοῦ κυματίου ὑπ᾽ αὐτὴν ἡ 328 τὸ Β, λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 017-0 021, διάστιχ. 0 006.

328 (πρβ. ΑΕ 1913 147-148)

Τὸ Α 1 Α[ὐτ]ο[β]ούλ[α], Μνησ[άρχην τὴν ἑαυτῆς ἀδελφ]ὴν καὶ Μ[νησί]μ[αχον τὸν ἑαυ-
2 τ]ῆς πατέρα, [ψ]ηφισα[μένου τοῦ δ]ήμου. ❧
Τὸ Β 3 Στρ(ατηγοῦντος) Κοκκηΐου Λύκου· μη(νὸς) Λεσχα[νορίου· ταμιεύοντ]ος τῆς πό(λεως) Σωσυβίου το[ῦ δεῖνος· δεῖνα, ἡ ἀπη-
4 λευθερωμένη ὑπὸ Ἀπολλο[- - - - - τοῦ δεῖνος, ἔδ]ωκεν τὰ γεινόμενα τῇ πό[λει δι(νάρια) ΚΒ<´.

328· στ. 1-2. Τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης συμπληροῦται ἀσφαλῶς· τῆς δὲ ἀνατεθείσης τοῦ πέμπτου γράμματος τοῦ ὀνόματος ἐσώθη λοξὴ κεραία τοῦ Α· ἐν ἀρχῇ τοῦ δεξιοῦ τμήματος διετηρήθησαν σαφῆ ἴχνη ΗΝ. Τοῦ ἀνατεθέντος ἐσώθησαν ἴχνη ΜΝΙ ΣΙ/ , ἐξ ὧν προκύπτει τὸ συμπληρωθέν, σύμφωνον καὶ πρὸς τὸ ὄνομα τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· ὁμοιάζουσι δέ τινων τῶν θυγατέρων τὰ ὀνόματα τοῖς τῶν πατέρων πολλάκις.

328· στ. 3-4. Πᾶσαι αἱ συμπληρώσεις εἶναι ἀσφαλεῖς· ὅ τε στρατηγὸς καὶ ὁ ταμίας, οὗ τὸ πρῶτον Ι ἐγράφη δι᾽ Υ, δεικνύοντος τὴν ἀξίαν σημειώσεως ἀδιάφορον τούτων προφορὰν τῷ 131-132 μΧ, ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἄνω ὑπ᾽ ἀριθ. 316 στ. 2-3 ἐπιγραφῇ.

Ἀριθ. 329 (ΜΕ 107). Βάθρον, λευκοῦ μαρμάρου, δεξιὰ καὶ ὀπίσω ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διετηρήθη μέρος βαθέος καὶ μεγάλου τετραγώνου τόρμου, ἐφ᾽ οὗ θὰ ἐγομφοῦτο πλίνθος μετὰ συμφυοῦς ἀνδριάντος· μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἐπεγράφη ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια ἀντεστραμμένη. — Ὕψ. 0 305, πλάτ. 0 39, πάχ. 0 365.

Τῆς ἐπιγραφῆς οἱ μὲν στ. [1]-4 ἐχαράχθησαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 017,

διάστιχ. 0006, οἱ δὲ στ. 2-5 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0009-0017, διάστιχ. 0008.

329 (πρβ. ΑΕ 1913 148-149)

A [- - - δεῖνα, ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ - - - - - το]
ῦ] Δρωπίωνος, ἔ[δωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄.
B Νικάνδρου τοῦ Ἀπολ[λ(οδώρου) ταμιεύοντος τὴν πρώτην ἑξάμηνον, ἐν στ[ρατηγῶι - - - - - - - - -
τὸ β΄· μηνὸς Ἀπολλων[ίου· δεῖνα, ἡ ἀ-
πηλευθερωμένη ὑπὸ [Λ - - - - -, ἔδωκε τῆι πόλει
δι(νάρια) ΚΒ<΄.
(κενόν· τέρμα)

329· στ. [1]-1. Ὑπὲρ τὸν στ. 1, ἔνθα ὁ λίθος ἀπεκόπη καὶ ἀπεσχίσθη παρὰ τὴν ἀκμήν, ἐσώθησαν ἴχνη γραμμάτων· ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 1, ἔνθα ἀφίνεται ᾤα μέχρι τῆς ἀκμῆς, πλάτους 0055, διακρίνεται ἴχνος καθέτου κεραίας, πιθανῶς Υ. Οὕτω βεβαιοῦται τὸ ὄνομα *Δρωπίων*, ὅπερ μετὰ τῶν *Δρώπακος*, *Δρῶπαξ* κττ. παρήχθη παρὰ τὸ *δροτὴς* (πρβ. ἀν-δρός, ἄν-θ(δ)ρωπ-ος, nero κττ.).

329· στ. 2-5. Πατὴρ ταμίου *Φιλώτου* ἀπαντᾷ *Ἀπολλόδωρος* ἐν ἀριθ. 345 στ. 4, ἴσως ἀδελφὸς τοῦ ἐνθάδε *Νικάνδρου*· τὸ σχῆμα ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν δὲν ἀπέχει πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους.

Ἀριθ. 330 (ΜΕ 123). Σπόνδυλος παραστάδος, ἢ πλὰξ τοίχου, φαιόχρου μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας, ἴσως μετεξεργασθείσης ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ἡ ὑποκάτω καὶ ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια ἐξειργάσθησαν λεῖαι διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας· ἡ δ' ἔμπροσθεν κατὰ τὰ ἀνωτάτω ἐσφυρηλατήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων.— Ὕψ. 0835, πλάτ. 0485, πάχ. 023.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας, τῶν μὲν στ. 1-3 βαθύτατα καὶ ἀμελῶς, ὀλίγων ἰχνῶν διατηρηθέντων, τῶν δὲ στίχ. 4-20, κατεχόντων ὕψ. 0405, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἐξηφανίσθησαν, ἢ δι' ἐπίτηδες γενομένης ἐξαλείψεως, ἢ διὰ συνεχῶν πατημάτων, ὅπερ πιθανώτερον· διακρίνονταί τινα τῶν γραμμάτων τῶν στ. 4-8, ἐξ ὧν βεβαιοῦται ἡ ἀναγραφὴ ἀπελευθερικῶν πράξεων· εὐκρινέστερον διετηρήθη ἡ ἀπελευθέρωσις Δ, ἧς τὰ γράμματα ἐχαράχθησαν βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. αὐτῶν 0011-0017, διάστιχ. 0007, καὶ ἡ Ε, ἴσως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου χαραχθεῖσα, ἧς τὰ γράμματα ἐχαράχθησαν ἀβαθέστερον καὶ κάλλιον· ὕψ. αὐτῶν καὶ διάστιχ. τὸ αὐτό.

330 (πρβ. ΑΕ 1913 150-151)

A - - - - - - - - - - - - - - - κ]ο[- - - - -
- - - - - - - - - - - - - - -]μη(νὸς) Λε[σ-
χανορίου; - - - - - - - - - - ὑ]πὸ Α . . κ[- - - -]πη[- - - -
B - - - - - - - ἀν]δ[ρ]ο[υ - - - - . Ταμιεύοντος τῆς
πό(λεως)] Κρ[ιτ]ο[ξέν]ο[υ τ]οῦ Ν[ικολάου - - -
- - - - - - - - - - - - - - ν]ον[- - - - - - - - - - - -
ἔδωκε]ν [δ]ὲ κα[ὶ (εἰς) τ]ὴ[ν π]ό[λιν] ἀργυρίο[υ
Γ δι(νάρια) ΚΒ]<΄. Ἔ[το]υ[ς - - - - - [μ]ο[υ; - - - -
[στίχ. 9-20 ἀποτετριμμένοι τελείως].
Δ Ταμιεύ]οντ[ος τῆ]ς π[ό(λεως)] Κ[ρ]ι[τ]οξένο[υ
τοῦ Νι]κο[λάο]υ, σ[τρ(ατηγοῦντος)] Εὐδ[ή]μου το[ῦ
Φιλ]ο[ξέ]ν[ου· Ἀσιά]ς, ἡ [ἀ]πηλευθε-
ρω]μέν[η ὑπὸ] Νε[ικ]ολα[ΐ]δος τῆ[ς
Νικ]ολάο[υ, ἔ]δωκ[εν τῇ π]όλι δι(νάρια) ΚΒ[<΄.
E Ταμ]ιεύο[ντος] τ[ῆς] π[ό(λεως) Κασσ]άνδρ[ου
τοῦ Ε]ὐβιότ[ο]υ, σ[τρ(ατηγοῦντος)] Ἀγ[α]θ[άνο]ρος· Ἀσί[α, ἡ
ἀπη]λευθ[ερωμέ]ν[η ὑ]π[ὸ Μ]νησι-
μάχ]ου τ[οῦ] Φιλώτο[υ, ξ]ενι[κ]ῆ, ἔ-
δωκε]ν τ[ῇ πό(λει)] δην(άρια) ΚΒ<΄.
(κενόν· τέρμα)

330· στ. 1-20. Ἐν στίχ. 1 ὑπόκειται ἴσως ὁ ταμίας [*Κριτόξενος Νικ*]ο[*λάου*], ὅστις σαφῶς συγκομίζεται ἐν στ. 5· ἐν στ. 6 ἀναμένομεν [*ἑξάμην*]*ον*· ἐν στ. 7 διεσώθησαν γράμματα *ἑνδεκάτην*· ἀλλὰ τὸ ἐπιφερόμενον *ἀργυρίου* (οὐχὶ *Ἀγαγυλίου*) δηλοῖ ὅτι πρόκειται περὶ δόσεως τοῦ τιμήματος· ἐπειδὴ δὲ τὸ ΤΗΝ ΠΟ εἶναι σαφὲς καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ *εἰς*, εἰκάζομεν ὅτι παρέλιπεν αὐτὸ ὁ χαράκτης. Τὸ ἐν στ. 8 *ἔτους* ἔχει τινὰ πιθανότητα. Ἐν στ. 9-20 συγκομίζονταί τινα μονήρη γράμματα, ἀλλ' ἀσφαλὴς λέξις οὐδεμία.

330. στ. 21-25. Τὰ ὑπολειφθέντα γράμματα ἤρκεσαν, ἵνα ἀναγνωρισθῶσιν οἱ ἐν ἀριθ. 316 στ. 20-24 ἄρχοντες, καὶ ἵνα συμπληρωθῶσιν ἀσφαλῶς· ἐπίσης τῆς ἀπελευθέρας ἡ συμπλήρωσις ἐπιβάλλεται ὑπὸ ἰχνῶν / _ I / Σ. Ἐκ τῆς ἀσφαλῶς δια-

γιγνωσκομένης ἐν στίχ. 24 ***Νικολαΐδος*** θεωροῦμεν πιθανὴν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῆς ***Νιλάου***, λόγῳ τῆς πολλαχόθεν βεβαιουμένης ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων τινῶν τῶν θυγατέρων πρὸς τὰ τῶν πατέρων.

330· στ. 26-30. Καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ταύτην, ἀφ' οὗ διέγνωμεν ἀσφαλῶς τὰ ἀπαραίτητα, συνεπληρώσαμεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀριθ. 316 στ. 25-32· ὁ ἐκεῖ ἀναφερόμενος ἐλευθερωτὴς ***Μνησίμαχος*** ἄνευ πατρικοῦ, ὁρίζεται ἐνθάδε ὢν τοῦ ***Φιλώτου***, ἐξ οὗ καὶ ὁ ἐκεῖ ***Πυλάδης*** ἀναγνωρίζεται ὢν ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Ἀριθ. 331·332·333 (ΜΕ 119 τὸ ***α, β, γ***). Βάθρον, ἐν εἴδει κιονοκράνου παραστάδος, μαρμάρου λευκοφαίου, τὴν δεξιὰν μόνον ἕδραν ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἐπ' αὐτῆς θὰ ὑπῆρχεν ἡ πρώτη ἀνάθεσις χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐνδεδυμένου ἀνθρώπου, ὡς μηνύουσιν ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας δώδεκα μικροὶ τόρμοι περὶ κοιλότητα, ἔνθα ἐγομφοῦτο ὁ ἄξων τοῦ ἀνδριάντος καὶ τὰ ἄκρα τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ· τὸ βάθρον φέρει τὸ σύνηθες ἐν τοῖς περὶ τὸ 300-200 πΧ χρόνοις μέτωπον καὶ γεῖσον· καταπεσόντος δὲ τοῦ ἀνδριάντος τούτου, ἐπεγράφησαν δύο τοὐλάχιστον τῶν ἑδρῶν αὐτοῦ δι' ἀπελευθερώσεων κατὰ τὸ σύνηθες· μετὰ χρονικὸν δὲ διάστημα ἑνὸς ἴσως καὶ πλέον αἰῶνος ἐγένετο τρίτη χρῆσις αὐτοῦ, πρὸς ἁρμογὴν ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος Σευήρου, οὗ χάριν ηὐρύνθη ὁ ἀρχῆθεν τόρμος διὰ συγχωνεύσεως τῶν ἰχνῶν τῶν πελμάτων. — Ὕψ. 0 22, πλ. 0 72, πάχ. 0 55.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 331 ἐπιγραφή, ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 008-0 014, διάστιχ. 0 006, ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ***β*** ἡ ὑπ' ἀρ. 332, μᾶλλον ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἴσως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῇ προηγουμένῃ τεχνίτου· ὕψ. γραμμ. 0 008-0 015, ἐπὶ δὲ τῆς ὄπισθεν ***γ*** ἡ ὑπ' ἀρ. 333, βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 015-0 02, διάστιχ. 0 003.

α (331· πρβ. ΑΕ 1913 152)

Α   Ἀβρ]ίο[υ τ]οῦ Μν[ησιμ]άχο[υ ταμιεύοντος τῆς πόλεως·
Εἰσιάς, ἡ ἀπηλευθε[ρωμένη, ξενικῆι, ὑπὸ δεῖνος, Πυ-
θοιαστοῦ, καὶ Ἑρμιόν[ης τῆ]ς γυνα[ικὸς αὐτοῦ καὶ δεῖνος
τοῦ υἱοῦ αὐτῶν, ἔδωκεν τῇ πό[λ]ει τὰ γειν[όμενα δι(νάρια) ΚΒ<', μηνὸς
Λεσχανορ[ί]ου $\overline{α}$, ἔτους $\overline{ζ}$ Σεβαστο[ῦ, στρατηγοῦ
ν]το[ς] Ἱ[ππά]ρχου.

β (332· πρβ. ΑΕ ἔ. ἀ.)

Α   Ἀλεξ]άνδ[ρου] τ[οῦ - - -]όμο[υ] Σε[βασ]τή[ου] ταμ]ι[εύοντος τ]ὴ[ν πρώτην ἑξάμηνον, [ἔτ]ους ὀγδ[όο]υ Σεβ[α]στ[ο]ῦ, στρατηγ[ο]ῦντος Μενεκ[ρ]άτους· [οἱ] ἀπη-
λευθ[ε]ρ[ω]μέν[ο]ι καὶ δεδ[ω]κ[ό]τες κατὰ τὸ ψήφισμ[α] δι(νάρια) ΚΒ<'. Νι-
κηφ[ό]ρος ἀπὸ τῶν περὶ Μνησίμαχον Ἀβρίου Σύρα ἀπὸ [Κ]ριτο[λά-
ου τ]οῦ [Ἀ]γαθοκλέ[ο]υς.

γ (333 πρβ. ΑΕ ἔ. ἀ.)

Αὐτοκράτορα Καίσαρα Λούκ]ιον Σεπτίμιον Σευῆ-
ρον Περτίνακα Σεβαστόν, ἡ πόλ]ις ἡ Χυρετιαίων·
ἐπιμεληθέν]τος Διονυσ[ί]ου τοῦ Λυκώτου.

331· στ. 1-6. Τοῦ ὀνόματος τοῦ ταμίου ἐσώθη ἴχνος Ρ πρὸ τοῦ Ι· περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα πολιτῶν βλ. τὰ εἰς ἀρ. 310 στ. 8-15. ***Πυθοιαστὴς*** φαίνεται ὂν ἐθνικὸν τοῦ ***Πυθίου*** τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως ἐκ τύπου ***Πυθῷον*** ἢ ὁμοίου, ἐσχηματισμένον κατὰ τὸ ***Ἀζωριαστής, Φαλωρειαστὴς*** κττ. ἐθνικὰ τῆς ***Ἀζώρου, Φαλωρείας.*** Πρὸ τῶν περισωθέντων ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 6 ἀφῆκεν ὁ χαράκτης κενόν· διότι, εἰ ἐπέγραφε τὸν χῶρον τοῦτον, σωθέντος διαστήματος ὑπερτέ-

ρου τοῦ σταθεροῦ διαστίχου. θὰ διετηροῦντο καὶ τμήματα γραμμάτων μὴ διατηρηθέντων, βεβαιοῦται ὅτι ἀφείθη κενὸν καὶ ὅτι τὸ πολὺ τῆς λέξεως *στρατηγοῦντος* ἐγράφη ἐν τέλει τοῦ στ. 5· δὲν χωρεῖ ἄρα μετὰ τὸ ***Σεβαστοῦ*** ἕτερον ἐπίθετον, καὶ ἡ χρονολογία πρέπει νὰ λογισθῇ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου, ἤτοι τὸ ἔτος 21-20 πΧ, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν ἀρ. 303 στ. 5-8 καὶ 305 στ. 1-24· πρὸς ταύτην δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων συμβιβάζεται. Κατὰ τοῦτο ἄρα τὸ ἔτος λογιστέον τὴν στρατηγίαν τοῦ νῦν τὸ πρῶτον γνωριζομένου ἡμῖν ***Ἱππάρχου***, ἀσφαλῶς συμπληρουμένου διὰ τῶν ὑπολειφθέντων ἰχνῶν, ὅστις φαίνεται ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν ἀναγραφομένῳ.

332· στ. 1. Τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν τοῦ ταμίου δὲν διαγιγνώσκονται ἀσφαλῶς· ἐν ἀρ. 344 ἐπὶ στρατηγοῦ ***Μενεκράτους*** ἐπίσης ἀπαντᾷ ταμίας ***Ἀλέξανδρος*** ἄνευ πατρικοῦ, ὅστις ὑπόκειται πιθανῶς καὶ ἐνθάδε, ὑπὸ μὲν τοῦ χώρου εὐνοούμενος, ὑπὸ δὲ τῶν ἰχνῶν μὴ ὅλως ἐγκρινόμενος, καίτοι δυνάμεθά τινα ὑπολειφθέντα νὰ θεωρήσωμεν ἐκ τριβῶν προελθόντα· σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ ***Ἀσάνδρου*** καὶ ***Κασσάνδρου***, ἤτοι ὀνόματα γνωστῶν ταμιῶν, ἐπὶ ἄλλων ὅμως στρατηγῶν, δὲν ἀποκλείονται ὅλως· πρβ. ἀρ. 309·313·316·318·320·330·340. Τὸ ***Σεβαστήου*** εἶναι βέβαιον· περὶ αὐτοῦ βλ. τὰ εἰς ἀρ. 303 στ. 3-8 σημειωθέντα. Ἴχνος Π τοῦ ***πρώτην*** διεκρίναμεν. Ἐπὶ ἄλλου στρατηγοῦ ***Μενεκράτους*** βλ. ταμίαν ***Εὐηθίδην*** ἐν ἀρ. 342 τὸ Β στ. 10-12.

332· στ. 2. Τὸ ὄγδοον ἔτος ἀπὸ Σεβαστοῦ, ἀσφαλῶς συναγόμενον, εἶναι τὸ 20-19 πΧ, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν ἀρ. 312 στ. 1-7 καὶ 331· εὐνοοῦνται δὲ οἱ χρόνοι οὗτοι καὶ ὑπὸ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων. Ἐν ἐπιγραφῇ τῆς ***Ὑπάτης*** IG IX$_2$ 14 ὑπάρχουσι τάδε:

ΣΤΡΑΤΗΓΟΥΝΤΟΣ ΜΕΝΕ
ΚΑΙΤΡΙΤΟΥ

ἅτινα συνεπληρώθησαν ὑπὸ Jardé-Laurent *στρατηγοῦντος Μενε|κράτους - - - | καὶ τρίτου*, δι' οὗ ὑπονοοῦσιν, ὡς φαίνεται, ἔτος, ὅπερ μετ' ἀμφιβολιῶν παραθέτει ὁ Hiller ἐν τῷ πίνακι· ὀρθῶς· διότι τὸ ἐν γένει τυπικὸν τῆς ἐκφορᾶς τῶν ἐτῶν δηλοῖ ὅτι δὲν ἀναμένομεν ἔτος ἢ ἐπανάληψιν ἔτους ἐπὶ παραδείγματος [*τοῦ καὶ τριακοστοῦ*] *καὶ τρίτου*. ἀλλὰ πιθανώτατα πατρικὸν στρατηγοῦ, ἤτοι ἴσως *στρατηγοῦντος Μενε||κράτους τοῦ Δι|και(οκ)ρίτου*· βλ. κάτω ἀρ. 342 τὸ Β.

332· στ. 3-5. Τὸ *κατὰ τὸ ψήφισμα* ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὴν γενομένην περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους *διόρθωσιν* τῶν 15 στατήρων εἰς τὰ ἰσοδύναμα 22½ δηνάρια, περὶ ἧς βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 307 στ. 5-7 καὶ IG IX$_2$ 415 στ. 79-91 «οἱ δεδωκότες ἐπ' αὐτῷ ἀπελεύθεροι τῇ πόλει *τοὺς δεκαπέντε στατῆρας* κατὰ τὸν νόμον, *ἃ γίνεται δεινάρια εἴκοσι δύο ἥμυσυ*». Περὶ τῶν ἐλευθερωτῶν τῶν ***περὶ Μνησίμαχον***, δι' ὧν νοοῦνται οὗτος καὶ ἅπασα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, βλ. τὰ εἰς ἀρ. 310 στ. 8-15· περὶ δὲ τοῦ ***Κριτολάου*** τὰ εἰς ἀρ. 314 στ. 20-27.

333 στ. 1-3. Ἐπειδὴ ἀριστερόθεν ἐλλείπει πολὺ τοῦ λίθου, συνεπληρώσαμεν κατὰ τὴν ὁμοιότατα ἀπαντῶσαν τῷ αὐτῷ αὐτοκράτορι ἀνάθεσιν τῶν ***Μαγνήτων*** ἐν IG IX$_2$ 1137· ἡ γραφὴ ***Χυρεταίων*** αἰτίαν ἔχει τὴν συνεκδρομὴν πρὸς τὰ πολλὰ εἰς *-αῖος* ἐθνικά· ἐν στ. 3 ὁ Kern εἰκάζει, ἀμφιβάλλων, [*ταγεύον*]*τος*· θὰ ἔκειτο ὅμως μᾶλλον [*ἐπιμεληθέν*]*τος* τῆς ποιήσεως καὶ ἀναθέσεως, ἤτοι ἱδρύσεως τοῦ ἀνδριάντος, ἀντὶ ***ἐπιμελησαμένου***, ὡς ἐν IG IX$_2$ 34 κ. ἀ..

Ἀριθ. 334·335·336 (εἰκ. 25·26·27· ΜΕ 113 τὸ ***α***, ***β***, ***γ***). Ὑπόβαθρον, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιον σχηματισθὲν ἐκ τριῶν τμημάτων, ἀνηκόντων ἀλλήλοις· ἔμπροσθεν ὑπάρχει προεξέχον μέτωπον καὶ διπλοῦν γεῖσον ὑπ' αὐτὸ μετὰ κυματίου· τὰ δύο ταῦτα συνεχίζονται καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἕδρας, εἰργασμένης διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια, διὰ τῆς βελόνης εἰργασμένη, διατηρεῖ δύο ἀβαθεῖς τόρμους, τὸν μὲν κυκλικὸν πρὸς ἁρμογὴν μαρμαρίνου γόμφου τοῦ βάθρου, τὸν δὲ ὀρθογώνιον, ἵνα διὰ γομφώσεως σιδήρου καὶ ἐγχύσεως μολύβδου ἁρμοσθῇ τι βαρύ, ἴσως τὸ βάθρον ἐπίσης· ἡ ἀριστερὰ ἕδρα, εἰργασμένη ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας, φέρει πλαίσιον ἁρμογῆς ἑτέρου λίθου παραπλεύρως· ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια ἐξειργάσθη διὰ τοῦ πυκνοῦ κτενός, ἡ δὲ ὑποκάτω ἁδρῶς διὰ τῆς σφύρας. Μὴ ὑπαρχούσης μηδαμοῦ ἀναθέσεως, εἰκάζομεν ὅτι αὐτὴ θὰ ἦτο ἐπι-

γεγραμμένη ἐπὶ τοῦ βάθρου.—Ὕψ. 0 28, πλάτ. 0 885, πάχ. 0 58.

Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 334 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-7 βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 01-0 024, διάστιχ. 0 006, ἀπὸ δὲ στίχ. 8-10 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, ἀβαθέστερον καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 012, διάστιχ. 0 003· ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 335 τὸ Β ἐπιγραφή, λίαν ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 013, διάστιχ. 0 004· ἴσως ἐξηλείφθη προγενεστέρα ἐπιγραφή, ἡ 335 τὸ Α, ἧς διεσώθη εἷς στίχος ἐπὶ τοῦ κυματίου, μετρίως βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένων γραμμάτων, ὧν ὕψ. 0 012-0 018· ἴχνη ὅμως τῆς ἐξαλείψεως δὲν διακρίνονται, οὔτε ἀποκόμματα γραμμάτων· διότι θὰ ἐξετελέσθη τελείως· ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας **γ** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 336 ἐπιγραφή, τὰ πολλὰ ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 008-0 017, διάστιχ. 0 006.

25 (ἐπιγρ. ἀριθ. 334): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ ἱππάρχου Σωπάτρου καὶ ἐπὶ στρατηγοῦ Φιλίσκου.

α (334 εἰκ. 25)

Α -
(Παραμόνου) τοῦ Παραμ]όνου ταμιε[ύ]ον[τ]ος [τ]ῆς πόλεως,
ἱππα[ρχοῦντο]ς ⟦Σ⟧ωπάτρο[υ]· οἱ ἀπελευθερωθ[έ]ν-
τες ὑπὸ [Π]υ[θο]κλέους τοῦ Δη[μ]οκράτου[ς, ξε]νικ[ῆι·
Εὐφράντα καὶ (Λ)έαινα· ἔδωκαν τῆ πόλει
Β τὰ γεινόμενα ἕκαστος δι(νάρια) ΚΒ<'. [Κ]αὶ Ν[α]ΐ[ς, ἡ ἀπε-
λευθερωθῖσα ὑπὸ [Ν]ικολ[άο]υ τοῦ Ἐπ[ι]κρά[το]υ καὶ Ἐπ[ι-
κρ[άτ]ου τοῦ Νικολ[ά]ο[υ], ἔδ[ωκε]ν τῆ [π]ό[λ]ι δι(νάρια) [ΚΒ<'.
Γ Τα[μ]ιεύοντος τῆς πόλεως Αὐτοβο[ύλου τ]οῦ Σίμο[υ], στρ(ατηγοῦντος) Φ[ι]λίσ[κ]ο[υ·
μ[η(νὸς)] Ἀπολλονίου [έ]· Ἀρείων, ὁ ἀπελε[υθερωθεὶς] ὑπὸ Α[ὐ]τοβούλας [τῆς
[δεῖνος, ἔδωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'].

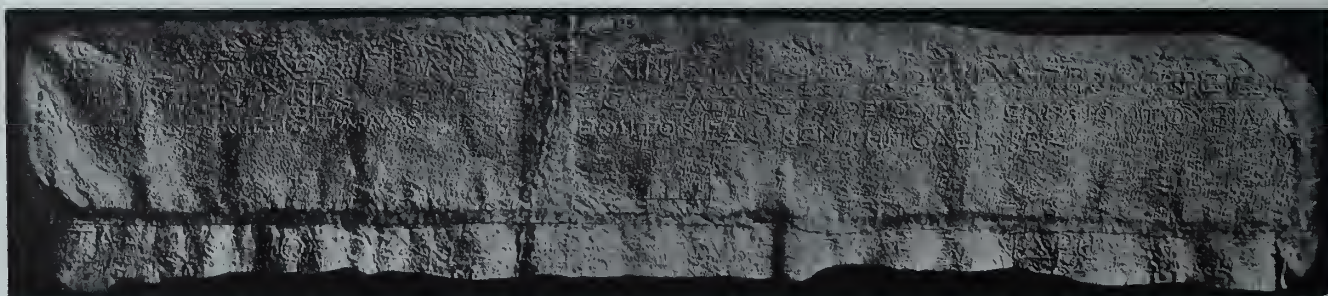

26 (ἐπιγρ. ἀριθ. 335): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἀλεξάνδρου καὶ δεῖνος.

β (335 τὸ Α· εἰκ. 26)

Α [1] [- - - - - - - - - - - ἐξάλειψις; - - - - - - - - -]
[2] [- -, ἔδωκε τῆι πόλει]
1 τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<΄, στρατηγοῦ[ν]τος Ἀλεξάνδρου, [ταμιεύοντος; - - -

β (335 τὸ Β· εἰκ. 26)

Α Ταμιεύο]ν[τος δεῖνος, στρατηγοῦντος δεῖνος·
Π]ίστ[ι]ς, ἡ ἀπελευθερομέ[νη ὑ]πὸ Αἰνησιδήμ[ου τ]οῦ [Φ]ιλάγ[ρ]ου, Λαρεισ[αίου, ἔδω-
κ[ε]ν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<΄.— Διόγν[ητ]ος, ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Γενν[α]ίου τοῦ Βιλ[ά]ρ[γου, ἀπο-
λυθεὶς δὲ καὶ τῆς παραμονῆς ὑπ[ὸ] Λέοντος, ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<΄.

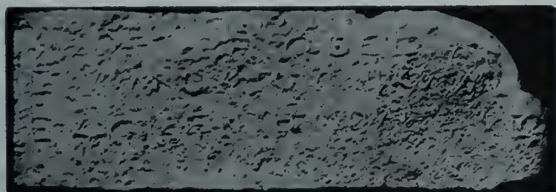

27 (ἐπιγρ. ἀριθ. 336): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις.

γ (336 εἰκ. 27)

Α [1] [- - - - - - - δεῖνα, ὁ ἀ]-
1 π]ελε[υ]θερωθεὶς ὑ[πὸ
Σκύμνου τοῦ Νικολά[ου,
ἔδωκεν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ[<΄.
(κενόν).

334· στ. 1-5. Οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες καὶ ἀπελεύθεραι ἀναγράφονται καὶ ἐν ἀρ. 326, ἔνθα ὅμως ἔχει προστεθῇ ἡ ὑπὸ Θερσύλης ἀπελευθερωθεῖσα· ταύτης ἴσως ἕνεκα, πρὸς διάκρισιν, ἢ διά τινα προσόμοιον λόγον, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐκ νέου ἀναγραφὴ αὐτῶν ἄνευ ἐκείνης. Ἐν στ. 2 σῴζονται τὰ γράμματα καὶ ἴχνη ΙΠΙΙΑΡ ΤΟΣ, παρελείφθη δὲ τὸ Σ τοῦ **Σωπάτρου**, διότι ἔληγεν ἡ προηγουμένη λέξις εἰς Σ. Πρόκειται ἄρα ἀσφαλῶς περὶ τοῦ ***ἱππάρχου***, δευτέρου μετὰ τὸν στρατηγὸν ἄρχοντος τῶν συνέδρων τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1910 334 καὶ 340, ὅστις ἀνεγράφετο ἐνίοτε ὡς ἐπώνυμος ἀντὶ τοῦ στρατηγοῦ· ἂν ἀνεγράφετο καὶ μετ᾽ αὐτοῦ, ὡς ὑποδεικνύει ὁ ἀρ. 325 στ. 1-9, ἔνθα προηγεῖται μάλιστα ὁ *ἵππαρχος*, εἶναι ἀμφίβολον· διότι ἐκεῖ δύναται νὰ λογισθῇ ὁ ἵππαρχος ὡς ὢν ἴδιος τῶν Χυρετιέων ἄρχων, καίτοι δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐντὸς τοῦ ἔτους, κωλυομένου ἐξ ἀσθενείας ἢ ἄλλως τοῦ στρατηγοῦ, ἀνελάμβανε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ προσωρινῶς ἀντικαθίστη αὐτὸν ὁ ἵππαρχος, δι᾽ εἰδικῆς ἀποφάσεως τῶν συνέδρων, αἱ δὲ τελούμεναι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς τοιαύτης διοικήσεως αὐτοῦ πράξεις ἀνέγραφον εὐλόγως ἐπώνυμον τὸν ἵππαρχον μόνον, ἢ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ· διότι καὶ ἐνθάδε ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχει χῶρος ἑνὸς στίχου, ἔνθα καὶ διακρίνονταί τινα, καίπερ λίαν ἀβέβαια, ἴχνη γραμμάτων, ἴσως τοῦ στρατηγοῦ. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ, τοῦ ἐν στ. 2 *ἀπελευθερωθέντες*, ἀντὶ *-εῖσαι*, καὶ τοῦ ἐν στ. 5 *ἕκαστος*, ἀντὶ *ἑκάστη*, βλ. τὰ ἐν ἀρ. 326 στ. 4-6 σημειωθέντα· ἡ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς ὁμοιότης δηλοῖ τὴν ἐξ ἑνὸς ἀντιγράφου ἀναγραφήν. Ἐν στ. 4 τὸ Λ τοῦ *Λέαινα* ἐγράφη ὡς Α. Ἐν ἀρχῇ τῶν στίχων δὲν τηρεῖ κάθετον κατεύθυνσιν ὁ χαράκτης, ἴσως ἕνεκα ἀριστερόθεν παρεμβολῶν τοῦ τοίχου. Σημειωτέον ὅτι ὁ αὐτὸς βεβαίως Σώπατρος, ὡς ***ἵππαρχος ἐπώνυμος*** τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, ἀναγράφεται ἐν ἀπελευθερώσεσι τῆς παρὰ τὸ Κιέριον ***Μητροπόλεως*** IG IX$_2$ 277· παρατηρητέον ὅμως ὅτι πόλεών τινων τῆς ἐν γένει Θεσσαλίας ὑπῆρχον ἵππαρχοι ὡς ***τοπικοὶ*** ἄρχοντες· ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἀπελευθερώσεων ***ἱππαρχῶν*** καθίσταται ἀνάγκη νὰ νοῆται βεβαίως ὁ τοῦ ***κοινοῦ*** τῶν Θεσσαλῶν ὡς ἐπώνυμος· ἡ ἐν Χυρετίαις παραδοχὴ τοπικοῦ ἱππάρχου ὑπ᾽ ἐλαχίστων παραδειγμάτων θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ, ἐν τοσαύταις ἀναγραφαῖς ἀπελευθερικῶν πράξεων.

334· στ. 5-7. Καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἀνεγράφη ἐν ἀρ. 326 στ. 7-9, ἀλλ᾽ ἐξηλείφθη τὰ πολλά· ἐτελέσθη δ᾽ ἐμφανῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι πατὴρ καὶ υἱός· ὁ πατὴρ φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ἀναγράφεται καὶ κάτω ἐν ἀρ. 345 στ. 2. Τὸ ὄνομα ***Ναΐς*** εἶναι ἀσφα-

λές, ἐκ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν συναγόμενον πλήρως.

334· στ. 8-10. Ἐπὶ στρατηγοῦ ***Φιλίσκου*** εἴδομεν ἄνω ἐν ἀρ. 314 στ. 15 ὅτι ἐταμίευσε τὴν ***πρώτην*** ἑξάμηνον - - - ***χάρης ὁ Μενεδήμου*** ἐνθάδε ἀναγράφεται ***Αὐτόβουλος*** ὁ ***Σίμου*** ἄνευ ἑξαμήνου· ἀλλ' ἡ ἀναφορὰ τοῦ μηνὸς ***Ἀπολλωνίου*** ὑποδηλοῖ τὴν ***πρώτην*** ἐπίσης ἑξάμηνον· πρόκειται ἄρα οὐχὶ περὶ ἑνὸς στρατηγοῦ, ἀλλὰ περὶ δύο ὁμωνύμων, ὧν ὁ εἷς φαίνεται ὢν πάππος τοῦ ἑτέρου, τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων μὴ παρουσιάζοντος μακρὰν χρονικὴν διαφοράν· ὄντως δὲ πολλοὶ ***Φιλίσκοι*** τῆς μεγάλης ἐν Γυρτῶνι οἰκογενείας ἀναφέρονται, ὡς εἴδομεν ἐν ἀρ. 314 στ. 14-19. Ὁ ἐνθάδε ταμίας φαίνεται ὑπάρχων καὶ ἐν ἀρ. 322 στ. 6-9.''Εν στ. 9 ὑπάρχουσιν ἴχνη γράμματος ἡμερομηνίας Ε' ἢ ⊏=F. Ἐν στ. 10 ὑπάρχει κενὸν διάστημα ὕψ. 0·03, ἔνθα ὅμως οὐδὲν ἴχνος γράμματος διακρίνεται· πιθανώτατα ἐγένοντο ἐξίτηλα τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντά ποτε.

335 τὸ Α. Ἐπειδὴ ἐν τῇ περιγραφῇ εἴδομεν ὅτι ἀριστερόθεν τοῦ λίθου ἡρμόζετο ἕτερος, ἴχνη δ' ἐξαλείψεως ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἕδρας ***β*** δὲν ἐξακριβοῦνται, εἰκάζομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐκείνου λίθου ἦσαν ἐπιγεγραμμέναι ἀπελευθερώσεις, ὧν ὁ τελευταῖος στίχος ἔσχε συνέχειαν ἐπὶ τοῦδε. Τὸν στρατηγὸν ***Ἀλέξανδρον*** εἴδομεν ἄνω ἐν ἀρ. 322 στ. 2 καὶ ἐν ΑΕ 1916 31. Οἱ χρόνοι αὐτοῦ φαίνονται κείμενοι πιθανῶς ὀλίγον πΧ.

335 τὸ Β. Ἴχνη τινὰ γραμμάτων ἐν στ. 1, ἐξ ὧν μόλις συνάγεται Ν, δηλοῦσιν ὅτι ἐκεῖ ἀνεγράφετο ὁ ἀναμενόμενος ταμίας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ. Τὸ Φ τοῦ ***Φιλάγρου*** δηλοῦσιν ἐμφανῶς περισωθέντα ἴχνη· ὁ αὐτὸς βεβαίως ἀναγράφεται ***Βίλαργος*** ἐν στ. 3, τὸ μὲν διὰ τὴν καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀστάθειαν τῆς προφορᾶς ἐν τοῖς τοιούτοις, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὡς Μακεδονική, π. χ. ***Βίλιππος Βάλακρος Βερενίκη*** κττ., τὸ δὲ διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ Ρ ἐν τῷ ΡΓ-ΓΡ. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι βεβαίως ἀδελφοί, ὁ δὲ ***Λέων*** φαίνεται ὢν υἱὸς τοῦ ***Γενναίου***. Ἀπὸ τοῦ τέρματος τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ μετώπου εὐρὺ κενὸν ὕψ. 0·07 ἄνευ ἰχνῶν ἐξαλείψεως.

336· στ. 1-3. Τοῦ στ. 1 ὑπέρκεινται ἴχνη γραμμάτων δύο ἢ τριῶν στίχων, ἀποτριβέντων· ὁ χαράκτης ἀφίνει ἀριστερὰ λίαν εὐρεῖαν ᾤαν, ἴσως διότι ἐπεπρόσθει ἕτερος συνημμένος λίθος.

Ἀριθ. 337· 338· 339 (εἰκ. 28· 29· 30· ΜΕ 115 τὸ ***α, β, γ***). Βάθρον, λευκοῦ καλοῦ μαρμάρου, ἀκέραιον, πλὴν ὀλίγου τῆς δεξιᾶς ἕδρας, ἀποκοπέντος καὶ ἀποσχισθέντος· καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας στενὰς ἕδρας φέρει διπλοῦν, εἰσέχον γεῖσον ὑπὸ τὸ ἀβακοειδὲς μέτωπον, ὅπερ προεξέχει· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια διατηρεῖ δύο τόρμους πελμάτων, μήκους ἑκατέρου 0·23, ἔνθα ἐγομφοῦντο δι' ἐγχύσεως μολύβδου οἱ ἄκροι πόδες χαλκοῦ ἀνδριάντος τελείου ἀνθρώπου, γυμνοῦ πιθανῶς· οὗτος εἶχε προτεθειμένον τὸ δεξιὸν σκέλος, κεκαμμένον εἰς τὸ γόνυ, πατοῦν δι' ὅλου τοῦ πέλματος, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἀποτεθειμένον παραπλεύρως καί τι ὀπίσω, ἐντεταμένον καὶ φέρον τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος, πατοῦν δὲ ὁμοίως δι' ὅλου τοῦ πέλματος· πρὸ τῶν μεγάλων τόρμων διετηρήθησαν δύο μικροί, κυκλικοί, πιθανῶς πρὸς γόμφωσιν δόρατος, σκήπτρου, ἢ ὁμοίου τινὸς συμβόλου, ὅπερ ἐκράτει ὁ ἀνδριάς, ἢ καὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἡρωϊκῶς ἀνερριμμένης χλαμύδος· τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας ἐλάχιστον διετηρήθη κατὰ τὸ δεξιὸν τέρμα· ἡ δεξιὰ ἕδρα ἔχει σφυρηλατηθῆ πανταχοῦ ὑπὸ μεταγενεστέρων, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ὑπάρχουσα ἴσως ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφή· τῆς ἀριστερᾶς ἐλλείπει τι δεξιᾷ· ἡ ὄπισθεν ἐπιφάνεια διετηρήθη σχεδὸν ἀκέραιος. — Ὕψ. 0·29, πλ. 0·73, πάχ. 0·755.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 337 ἐπιγραφὴ ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς· αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἀνάθεσιν· ὕψ. γραμμ. 0·027-0·03, διάστιχ. 0·025· ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας ***β*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 338 τὸ Β ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·015, διάστιχ. 0·004, ἀφ' οὗ ἐξεκολάφθη ἑτέρα προγενεστέρα ἡ 338 τὸ Α, ἧς ὑπελείφθησαν ἱκανὰ γράμματα, μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένα, ὧν ὕψ. 0·009-0·014, διάστ. 0·004· ὅτι αὗται ἀπέχουσιν ἀλλήλων χρονικῶς, δεικνύουσιν ἄλλα τε καὶ ἡ γραφὴ Σ μὲν ἐν τῇ Α, ⊏ δὲ ἐν τῇ Β· ἐπὶ δὲ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας ***γ*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 339 ἐπιγραφή, ἐπὶ προγενεστέρας, ἐξαλειφθείσης τελείως, πλὴν τινων ἀποκομμάτων γραμμάτων, μετρίως βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ.

γραμμ. 0.009-0.02, διάστιχ. 0.007· ταύτη ἀνήκει πιθανώτατα ἡ ἐν IG IX$_2$ 346, ἣν δὲν ἐπανεῦρον ἢ δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνακαλύψω διὰ τοὺς ἐν ΑΕ 1913 151 ἀναγραφέντας λόγους, ἣν ὅμως εἶχεν εὕρει καὶ ἀντιγράψει ὁ Kern· διὰ καθέτου γραμμῆς διακρίνεται αὕτη δεξιόθεν.

α (337· εἰκ. 28)

Ἡ πόλις ἡ Χυρετιέων - - - -]λο[. . .
δεῖνος, τὸν ἑαυτ]ῆς εὐεργέτ[ην.

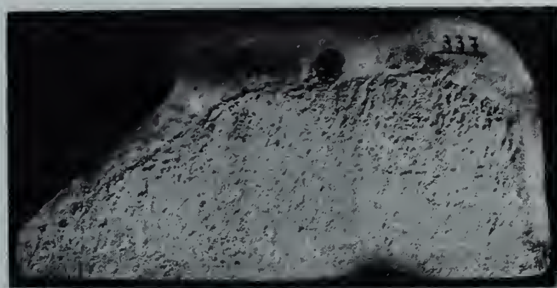

28 (ἐπιγρ. ἀριθ. 337): ἀνάθεσις ἀνδριάντος χαλκοῦ ἐν Χυρετίαις.

29 (ἐπιγρ. ἀριθ. 338 τὸ Α καὶ 338 τὸ Β): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Δάμωνος.

β (338 τὸ Α· εἰκ. 29)

Α -
-]οκ[- - -
- κ]αὶ Πυ-
- - - - - - - - - - - - - - - - - - ἔδωκαν τὰ τῆ]ς ἀ-
πε[λ]ευ[θ]ε[ρ]ώσεως, κα[τὰ] τὸν νόμον κα[ὶ] τὰ το[ῦ δ]ή[μ]ου ψηφίσμ[ατα,
Β δι(νάρια) ΚΒ<'.— Ἡραΐς, Ἐπίκτησις, Θάλλ[ο]υσα, αἱ ἀπηλευ[θε]ρωμέναι ὑπ[ὸ
Π]ολυξέν[ο]υ τοῦ Νικη[φό]ρου, Λαρισαίου, ἔδωκαν καὶ αὐ[τα]ὶ τὰ τῆς ἀπ[ε-
λε]υθερώσεως.

β (338 τὸ Β· εἰκ. 29)

Α Τ]αμιεύοντος τῆ[ς] πόλεως τὴν πρ[ώτην] ἑ[ξά]μη-
νον Ἁδίστου τοῦ Νεικάνορος· στρ(ατηγοῦντος) Δάμωνος· μη(νὸς) Ἀ[γ]αγυ-
λίου με(σοῦντος)· Παρδαλίς, Εὔπορος, Εὐρυδίκη, οἱ ἀπηλευ-
θερωμένοι ὑπὸ Φίλωνος τοῦ Αἰσχύλου, ἔδωκαν
τῇ πόλει τὰ γεινόμενα ἕκαστος δι(νάρια) ΚΒ<'.

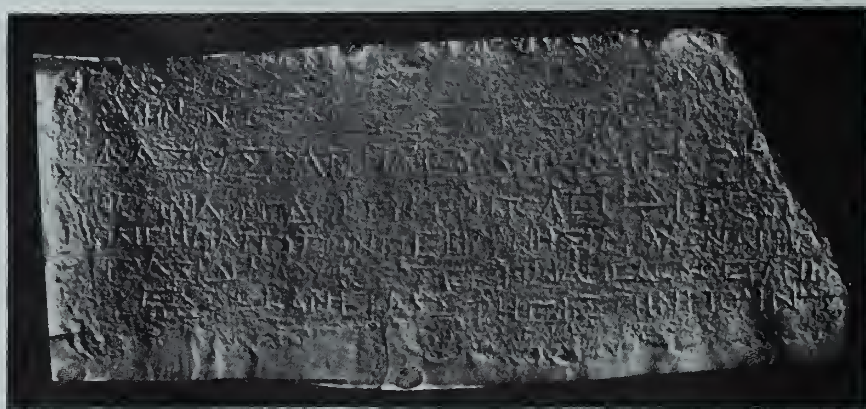

30 (ἐπιγρ. ἀριθ. 339): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Σωσάνδρου, ἔτους θ' Σεβαστοῦ (19-18 πΧ)

γ (339+IG IX_2 346· εἰκ. 30)

A	Δ]ιοσκουρίδ[ου τ]ο[ῦ Ἀντιό]χου ταμι[εύοντο]	ς [τὴ]ν [πρώτην ἑξ]ά-
	μηνʼ[ο]ν, ἔτους θ̅ [Σ]ε[β]αστοῦ, [στ]ρατ[ηγοῦντος	Σω]σάνδ[ρου·
	Δᾶζος, [ὁ] ἀπηλευ[θ]ε[ρ]ωμένος [ὑπὸ	Ζ]ωπ[ύ]ρ[ου τοῦ
B	Θεωνίδ[ο]υ, ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.— Π[αρ]	μεν[ίσκ]α, [ἡ] ἀπελευθε-
	ρ]ωμένη ἀπὸ τῶν περὶ Μνησίμαχον Ἁβρί[ου]	καὶ [Φλ]αυΐα[ἀ]π[ὸ] Φανίας
	τ]ῆς Ἀσιδήμου, ὥστε εἶναι ἀπε[λ]ευθέραν κα[ὶ Ἁβρί]	ου τοῦ Μνησιμ-
	ά]χου, ἔδ[ω]—καν ἑκά[σ]στη εἰς τὴν πόλιν δινά(ρια) [ΚΒ<']. (κενόν.)	

337· στ. 1-2. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἀνάθεσις εἶχε δύο μόνον στίχους· τοῦ στ. 1 ἐσώθησαν ἐν τέλει ἴχνη λίαν ἀποτετριμμένα, ἐξ ὧν μόλις δύνανται νὰ εἰκασθῶσι ΛΟ ἢ ΑΟ, μεθ' ἃ ἐλλείπουσι μέχρι τῆς ἀκμῆς περὶ τὰ τρία γράμματα. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται μεταξὺ 200-150 πΧ.

338 τὸ Α· στ. 1-7. Ὑπὲρ τὸν στ. 1 ὑπάρχουσι παρακεκομμένα τινὰ γράμματα, ἐξ ὧν ὅμως δυσχερῶς θὰ συνεκομίζετο τὸ *ταμιεύοντος*. Ὁ ἐν στ. 4 μνημονευόμενος *νόμος* ἦτο ὁ καταστατικὸς τοῦ ἐν Λαρίσῃ συνεδρίου περὶ τῶν ἀπελευθερικῶν ζητημάτων, τῆς οἰκονομικῆς ἰδίως ἀπόψεως, περὶ ὧν βλ. ΑΕ 1910 358· τὰ δὲ *ψηφίσματα* ἦσαν κανονιστικὰ λεπτομερειῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων πόλεων· περὶ τῶν ἐν Χυρετίαις βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 310 στ. 25-31. Ἐν τέλει τοῦ στ. 8 ὑπονοοῦνται σαφῶς τὰ 22 ½ δηνάρια· διὸ δὲν ἐγράφησαν.

338 τὸ Β· στ. 1-5. Ἐπὶ στρατηγοῦ *Δάμωνος* ἐπίσης εἴδομεν ἐν ἀριθ. 325 στ. 10-12 ταμίαν *Ἀσκληπιόδωρον Αἰ - - - - -*, οὗτινος δὲν ὁρίζεται μὲν ἡ ἑξάμηνος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀναγραφομένου μηνὸς *Ἀγαγυλίου* ὑπονοεῖται ἡ *πρώτη*· ἐνθάδε ὀνομάζεται διαρρήδην τῆς πρώτης ἑξαμήνου ταμίας διάφορος· δὲν εἶναι ἄρα δυνατὸν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὑπόκειται ὁ αὐτὸς στρατηγός, ἀλλὰ δύο ὁμώνυμοι καὶ ἴσως συγγενεῖς· ὁ ἐνθάδε εἶναι βεβαίως προγενέστερος ἐκείνου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαφορᾶς τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, ἀνήκοντος τῷ πρώτῳ ἡμίσει τῆς Β' μΧ ἑκατονταετηρίδος, ἐν ᾧ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φαίνεται περὶ τὸν ἕνα αἰῶνα προγενέστερος. Τὴν διαφορὰν ὑποδηλοῖ πως καὶ ἡ ἐκεῖ προσθήκη τοῦ πατρικοῦ. Ἡ ἐν στ. 3 βραχυγραφία ΜΕ εἶναι λίαν ἀσυνήθης.

339· στ. 1-4. Τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου ἐσώθησάν τινα ἴχνη τῶν ἐν ἀγκύλαις τεθέντων γραμμάτων, δι' ὧν τοῦτο καθίσταται πιθανόν. Τὸ ἔτος ἀπὸ Αὐγούστου εἶναι κατὰ τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 312 στ. 1-7, τὸ 19-18 πΧ, στρατηγὸς δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διότι καὶ ἄλλως δύναται νὰ συμπληρωθῇ, ὁ *Σώσανδρος*, γνωστὸς ἐκ Περραιβικῶν ἀπελευθερώσεων ὡς ἄρξας μετὰ μὲν τὸ 30 πΧ, ἀλλ' οὐχὶ πολλὰ ἔτη, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων· διὸ ὁ ἐν ὁμοίᾳ ἐπιγραφῇ τῶν *Γόννων* IG IX_2 1042 στ. 31 καὶ 38, ἔνθα ἀναγράφεται ἁπλῶς, ἢ μετὰ τῆς προσθήκης *κατὰ*

τὸ **Καίσαρος κρῖμα,** περὶ ἧς βλ. ΑΕ 1916 31, ἔνθα ἀναφέρεται ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτῆς προσθήκης, καὶ τῶν **Γόμφων** IG IX_2 287b, εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτός· ἀναγράφεται ὅμως ἐν ἐπιγραφῇ τῶν **Γόννων** καὶ τῆς **Ὀλοοσσόνος** IG IX_2 1040d καὶ 1297 VIII (βλ. καὶ τὸν ἐν ΑΕ 1916 92 πίνακα) στρατηγὸς **Σώσανδρος ὁ Ἀριστονόου,** ὃν ταυτίζουσιν οἱ ἑρμηνευταί, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἐγὼ ἐν ΑΕ 1916 31 καὶ σημ. 1, μετὰ τοῦ προειρημένου· ἀλλὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, παραβαλλόμενον, δηλοῖ ὅτι εἶναι διάφορος, καὶ δὴ μεταγενέστερος ἐκείνου, ὅσον ἔγγονος. Τὸ ὄνομα **Δᾶζος** εἶναι Ἰλλυρικόν, ὡς δηλοῦσιν ἐθνικὰ μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἐμῷ **Καταλόγῳ τῶν στηλῶν** (**Δημητριάδος-**) **Παγασῶν** 1909 σ. 300. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ βλ. ἀριθ. 303 στ. 21-22 καὶ 314 στ. 17.

339· στ. 4-7. Περὶ τῆς οἰκογενείας **Μνησιμάχου τοῦ Ἁβρίου** βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 310 στ. 8-15· ἡ **Φανία** εἶναι θυγάτηρ τοῦ **Ἀσιδήμου** καὶ βεβαίως σύζυγος τοῦ **Μνησιμάχου** καὶ μήτηρ τοῦ **Ἁβρίου**, δι' ὃν λαμβάνεται πρόνοια διὰ τοῦ *ὥστε εἶναι ἀπελευθέραν* καὶ τούτου πρὸς τήρησιν τῶν νομίμων σχέσεων τῶν ἀπελευθέρων πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἐλευθερωτὰς καὶ τὴν ἀποφυγὴν παραμονῆς παρ' αὐτῷ. Ἐν στ. 7 μεταξὺ Ω καὶ Κ κατὰ τὴν παῦλαν ἀφείθη μικρὸν κενὸν διάστημα. Περὶ τῶν ΣΣ τοῦ *ἑκάσστη* καὶ τῆς περιφράσεως *εἰς τὴν πόλιν* βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 311 στ. 16-25 καὶ ἀριθ. 342 τὸ Β στ. 5.

Ἀριθ. 340 (εἰκ. 31· ΜΕ 114). Πλὰξ ἐπενδύσεως, μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· αἱ ἑκατέρωθεν ἕδραι καὶ ἡ ὄπισθεν ἐξειργάσθησαν ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας, ἡ ἔμπροσθεν διὰ τοῦ κτενός.—Ὕψ. 0 455, πλ. 0 70, πάχ. 0 175.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν μόνον ἐπιφανείας ὑπάρχουσα ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀπὸ μὲν στ. 1-8 ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διάστιχ. 0 006, ἀπὸ δὲ στ. 9-12 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 017-0 02, διάστιχ. 0 009· ἀλλά, πατηθείσης ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῆς ἐπιφανείας, τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἀπετρίβησαν οἰκτρῶς. Ἐν μέσῳ τοῦ στ. 2 ὑπάρχει παρεμβολή, αὕτη ἀκριβῶς παρασταθεῖσα ὡς στ. 1, λέξεών τινων καὶ τῶν συμβόλων τῶν 22 $^1/_2$ δηναρίων, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ προγενεστέρα ἀπελευθέρωσις ἡ Α, καὶ ἐξηλείφθη πρὸς γραφὴν τῆς Β· τὸ πλεῖστον ὅμως τῆς Α ἔκειτο ἐπὶ ἑτέρου ὑπερκειμένου λίθου· ταύτης ἕνεκα τῆς ἐξαλείψεως συνεχύθησάν τινα τῶν γραμμάτων ἐν στ. 1-2.

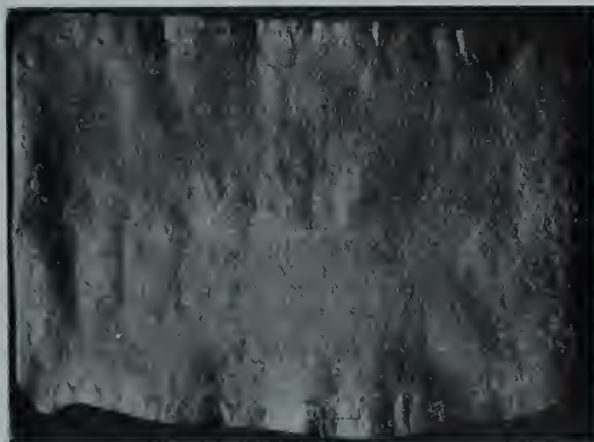

31 (ἐπιγρ. ἀριθ. 340): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Θεμιστογένους (30-29 πΧ πιθανῶς).

340 (εἰκ. 31)

Α -
- - - - ἔδωκεν τῆι πό]λι δι(νάρια) ΚΒ<΄.—
Β Ταμιεύοντος τῆς πόλεως Ἀντιγ]ό[ν]ου τ[ο]ῦ Ἁγ[η]σ[ιχ - - - - τὴν πρώ-
25 8 17

τ]η[ν ἑξάμηνον], στ[ρ]ατ[ηγοῦ]ντο[ς] Θεμιστ[ομένου]ς·
οἱ γεγονότε]ς [ἀπελ]εύ[θ]ε[ρ]ο[ι καὶ δ]ε[δωκότ]ε[ς
τοὺς δεκα]π[έ]ν[τ]ε σ[τα]τῆ[ρ]α[ς·
Ἑρμαί]ου·
- Σω]τᾶ[ς - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -], Ε[ὐ]τ[ύ]χ[α - - - - - - -]π[- - - - -
Γ Στρα]τη(γ)[οῦντος Θ]εμισ[το]γ[ένους·
οἱ γεγονότες ἀπελεύθεροι καὶ δ]εδ[ω]κότε[ς
τοὺς δεκα]πέ[ν]τ[ε] στατῆ[ρας·
Ἰ]τ[ω]νίο[υ·

[οἱ στ. 13-18 εἶναι τελείως ἀποτετριμμένοι].

340· στ. 1-8. Τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν τοῦ ταμίου εἶναι ἱκανῶς πιθανά· περὶ τοῦ διπλοῦ ΣΣ ἐν στ. 3 λόγῳ τῆς παχείας προφορᾶς αὐτοῦ ἐν τοιαύτῃ θέσει βλ. τὰ εἰς ἀρ. 311 στ. 16-25. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι βέβαιον· φαίνεται δὲ ὢν οὗτος τῆς μεγάλης ἐκ Γυρτῶνος οἰκογενείας, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀρ. 312 στ. 1-7. Ἐστρατήγησαν δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο πολλοί, ὧν εἷς πρῶτος μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν τῷ 30-29 πΧ ὡς εἴδομεν ἐν ἀρ. 305 στ. 1-24· ὁ ἐνθάδε δύναται νὰ εἶναι πιθανώτατα αὐτὸς οὗτος, ἧττον δέ, ἀλλὰ πάντως *ὀλίγον* μεταγενέστερος ἐκείνου, ὅσον ἀνεψιὸς μᾶλλον ἢ ἔγγονος· διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φέρει τὴν ἐπιγραφὴν περὶ τοὺς χρόνους τοῦ 30 πΧ· νεώτερος τούτου εἶναι ὁ ὁμώνυμος ἐν ἀρ. 346, τῷ 48-49 μΧ στρατηγήσας. Τὴν παραδοχὴν τοῦ ***Θεμιστογένους*** τούτου, ὡς στρατηγήσαντος τῷ 30-29 πΧ, ἐνισχύει καὶ ἡ ἐν στ. 5 καὶ 11 ἀναγραφὴ τῶν 15 στατήρων, κατὰ τὸ ἀρχῆθεν καθωρισμένον σύστημα καταβαλλομένων ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὧν τὸ ἰσότιμον εἰς 22 ½ δηνάρια ἐπεβλήθη μετ᾽ οὐ πολύ, ἢ ἔκτοτε ἤδη, ὡς δηλοῖ τὸ ἐν IG IX₂ 415 ἐν στ. 56-61 ἀναφερόμενον ***διόρθωμα*** ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐγούστου (27 πΧ). Ἀλλ᾽ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐξεδόθησαν κατόπιν ἕτερα διατάγματα, ἐπαναφέροντα τοὺς στατῆρας· ἓν βέβαιον τοῦ αὐτοκράτορος ***Νέρβα*** διαβλέπω ἐν IG IX₂ 538, ἔνθα ὁ Kern σημειοῖ ὅτι libertorum catalogus esse *non videtur*· τοὐναντίον φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγραφῆς ἀπελευθέρων, ὡς ὑπονοεῖ καὶ ὁ Hiller, καὶ ὡς δύναται νὰ βεβαιώσωσιν αἱ ἑξῆς συμπληρώσεις μου τῶν στ. 1-4:

Στρατηγοῦντος δεῖνος· παρὰ τοῦ ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - -]ου, πρωτοστάτου ταγοῦ,
ἀναγραφὴ τῶν γεγονότων ἀπελευθέρων, τῶν] δόντων αὐτῷ τοὺς ε[ι´
στατῆρας, ἃ γίνεται δι(νάρια) ΚΒ<´ κατὰ τ]ὸν γραφέντα νόμον αὐ-
τοκρά]τορος Νέρβα Τραϊανοῦ κτλ.

Τὸ ἐν στ. 2 (ἢ 2-3) ΕΙ δηλοῖ *πεντεκαίδεκα*, καὶ ἐγράφη οὕτως ἀντὶ ΙΕ *δεκαπέντε*· οὕτω καὶ τοῦ Hiller ἡ ὑπόνοια, διορθουμένη, βεβαιοῦται καὶ ἡ ἀμφιβολία τοῦ Kern, περὶ τοῦ ὅτι neque littera I in ectypo exstat neque lacuna init, ὀρθὴ οὖσα, παρακάμπτεται· πρὸ τοῦ ΤΟΡΟΣ τοῦ στ. 4 ὑπόκεινται πιθανῶς πλείονα ἐπίθετα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου· ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἠδύνατο ἐνίοτε νὰ ἀνατίθενται καθήκοντα ταμίου τῷ ταγῷ, ἐκπιπτόντων ἢ ἄλλως ἀπαλλασσομένων τῶν δύο κανονικῶν ταμιῶν, ἢ τοῦ ἑνός, εἴπομεν ἐν ΑΕ 1917 116. Ἐν τέλει τοῦ στ. 5 καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ μηνὸς ἀφείθη κενὸν διάστημα, ὅμοια δ᾽ ἐτελέσθησαν ἐν στ. 11 καὶ 12, ὅπερ δηλοῖ τὸ σχεδὸν ταυτόχρονον τῆς χαράξεως τῶν ἀπελευθερώσεων Β καὶ Γ. Τὰ ἐν στ. 7 καὶ 8 εἶναι ἱκανῶς πιθανά.

340· στ. 9-12. Ὁ ταμίας παρελείφθη ὡς ὑπονοούμενος εὐχερῶς ἐκ τῶν προηγουμένων, ἀφ᾽ οὗ ἀνεγράφη ὁ αὐτὸς τῷ ἐκεῖ στρατηγός.

Ἀριθ. 341-342 (εἰκ. 32-33· ΜΕ 97 τὸ ***α***, ***β***). Βάθρον, μαρμάρου ὑπομέλανος, δεξιὰ μόνον ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηρεῖται τόρμος δεξιοῦ πέλματος, μή-

κους 0 25, ἀνδριάντος χαλκοῦ, ἴσου ἢ ὀλίγον τι ὑπερτέρου τοῦ τελείου ἀνθρώπου, πατοῦντος πλήρως μετὰ τοῦ σκέλους τεταμένου βεβαίως καὶ φέροντος τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος· ὀπίσω καὶ παραπλεύρως τοῦ πρώτου ἐσώθη μέρος δευτέρου τόρμου, ἐφ' οὗ ἐπάτει τὸ ἀριστερὸν σκέλος, κεκαμμένον καὶ ἀναπαυόμενον.—Ὕψ. 0 375, πλάτ. σωθὲν 0 525, τοῦ ὁλικοῦ ὄντος ἱκανῶς μείζονος, πάχ. ὁλικὸν 0 825.

Ἀπετείχισα αὐτὸ ἐκ τῆς ὑπερκειμένης τοῦ χωρίου Δομενίκου κρήνης, ἥτις καλεῖται νῦν «Τρανὴ Βρύσι», καὶ ἥτις εἶναι πλήρης μεγάλων ἀρχαίων λαξευτῶν λίθων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐκομίσθησαν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Χυρετιῶν βεβαίως.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 341 τὸ Α ἀνάθεσις τοῦ ἀνδριάντος, βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 034-0 041, διάστιχ. 0 01. ὑπ' αὐτὴν δέ, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀνδριάντος βεβαίως, ἡ ὑπ' ἀρ. 341 τὸ Β ἀπελευθέρωσις, ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 017, διάστιχ. 0 007· ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 342 τὸ Β ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στ. 1-5 μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 016-0 032, διάστιχ. 0 008, ἀπὸ δὲ στ. 6-14 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 007-0 011, διάστιχ. 0 007· ἵνα γραφῇ δὲ αὕτη, ἐξηλείφθη διὰ τοῦ πυκνοῦ κτενὸς προγενεστέρα, ἡ 342 τὸ Α, ἧς ὑπελείφθησαν ἱκανὰ εὐδιάκριτα γράμματα, ἀβαθῶς καὶ καλῶς κεχαραγμένα, ὧν ὕψ. 0 008-0 016, διάστιχ. 0 007.

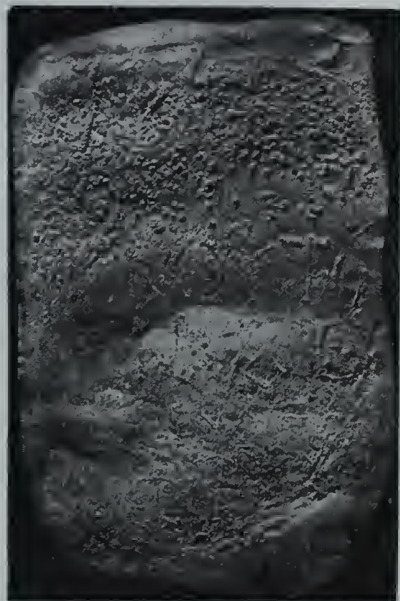

32 (ἐπιγρ. ἀριθ. 341 τὸ Α καὶ 341 τὸ Β): ἀνάθεσις ἀνδριάντος χαλκοῦ καὶ ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ δεῖνος.

α (341 τὸ Α· εἰκ. 32)

Ἄ]λκιπ[πον δεῖνος· ἡ
π]ό[λις, ἡ Χ]υ[ρετιέων, ψηφισα-
μένου το[ῦ δήμου· ἀρετῆς ἕνε-
κ]εν καὶ ε[ὐνοίας τῆς εἰς αὐτήν.

α (341 τὸ Β· εἰκ. 32)

Α Ταμι]εύοντο[ς τῆς πόλεως δεῖνος,
στρα]τ[η]γοῦ[ντος δεῖνος· Εὐ-
φρά]ντα, [ἡ ἀπελευθερωθεῖσα
ὑπὸ Εὐ]κ[ρ]ατ[ήας, ἔδωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.

β (342 τὸ Α· εἰκ. 33)

Α - - - - - - - - - - -]α, ἡ [ἀπε]λ[ε]υθε-
ρωθεῖσα - - - - - - - - - - - - - σ]α-
- - - - - -]ο[υ - - - - - - - - - - -] κο[υ
- - - - - - - -]μυ[- - - - - - - - - - - -]ε[.
- - - - - -]ο[ς]· μη[νός; - - - - - -]κ[.
Β Στρ(ατηγοῦντος) Σωσι]π[ά]τρου, [- - - - - -]δ[.
- - - - - - - ἀ]πη[λευθερωμένος ὑπὸ - - - - τ]ου
τοῦ - - - -]ρου, [ἔδωκε τῶι ταμίαι
- - - - - - Πα]σιδίω [τὰ γινόμεν]α
Γ δι(νάρια) ΚΒ<'.—Καὶ δεῖνα - - - - - ὁ ἀ]πη-
[λευθερωμένος κλπ.].

(στίχ. 11-15 ὅλως ἀποτετριμμένοι).

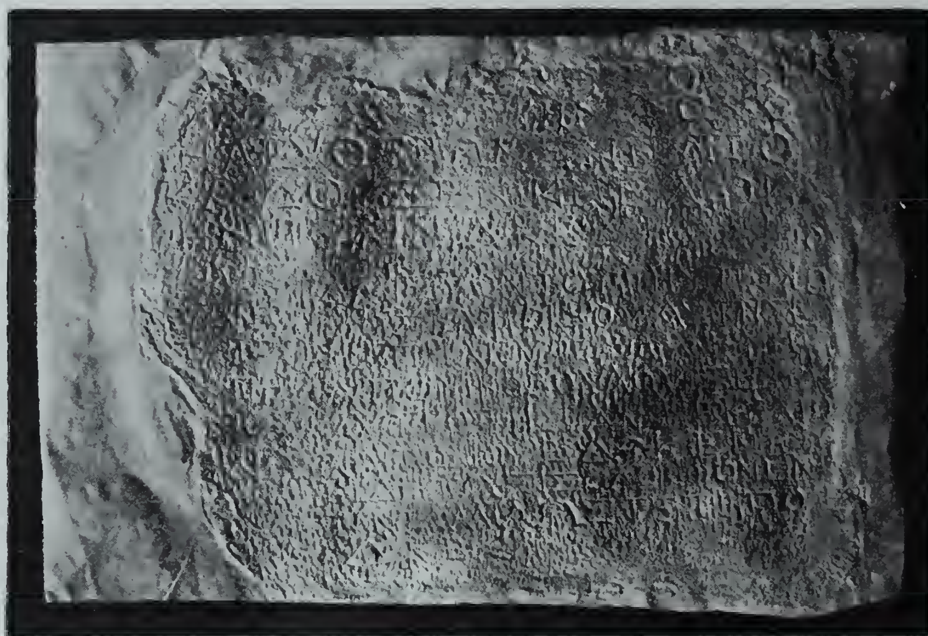

33 (ἐπιγρ. ἀριθ. 342 τὸ Α καὶ 342 τὸ Β): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Σωσιπάτρου, Κριτολάου τοῦ - - - νους καὶ Μενεκράτους.

β (342 τὸ Β· εἰκ. 33)

A Τιμιευόντων τῶν περὶ Π]ολ[ύ]ξ[εν]ον Φι-
λώτου, στρ(ατηγοῦντος) Κριτο]λάο[υ τ]οῦ [- - -]ν[ου]ς, μη[νὸ]ς Ὁμο-
λωΐου· δεῖνα, ἡ ἀπ]ηλευθερωμένη ὑπὸ
δεῖνος τοῦ Νει]κάδου, ξενικῆ, ἔδωκ[ε
τὰ γινόμενα εἰς τ]ὴν π[ό]λιν δι(νάρια) ΚΒ[<′.

B Ταμιεύοντος τῆς πό[λε-
ως Εὐηθίδου· Ἀσπίς, ἡ
ἀπηλευθε[ρ]ωμέ[νη
ὑπὸ Νικο[β]ούλου, ξε[ν(ικῆι)
λυτ[ρ]όσι, στρ(ατηγοῦντος) [Μ]ενεκ[ρά]το[υς καὶ
μη(νὸς) Ἰτω[ν]ίου, ἔδωκε[ν] Ε[ὐ]η-
θίδη τῶ εἰς ὅλο[ν] τ[ὸ]ν ἐν(ι)[αυ-
τὸν ταμία, ὥστε τῇ πόλε[ι,
δι(νάρια) ΚΒ<′.

341 τὸ Α· στ. 1-4. Τοῦ ἀνατεθέντος διακρίνονται τὰ γράμματα ΛΚΙΓΙΙ. Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 γράμμα πρὸ τοῦ Ο φαίνεται ὡς Τ, ἀπατηλῶς βεβαίως· περαιτέρω ὑπάρχουσιν ἴχνη ΧΥ, οὐχὶ ὅλως ἀσφαλῆ, ὡς ὄντα τούτων μόνον τῶν γραμμάτων· συμπλήρωσιν [τ]ὸ [*κοινὸν*] θεωροῦμεν ἧττον πιθανήν. Ἐν στ. 4 πρὸ τοῦ Ν ὑπάρχουσι σκιώδη ἴχνη Ε. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὴν Β′-Α′ πΧ ἑκατονταετηρίδα.

341 τὸ Β· στ. 1-4. Τὴν συμπλήρωσιν ***Εὐφράντα*** θεωροῦμεν ἄριστα ἁρμόζουσαν τοῖς περισωθεῖσιν. Ἐν στ. 3 μετ' αὐτὴν ὑπάρχουσιν ἴχνη τοῦ Η καὶ Π. Ἐν στ. 4 μετὰ τὸ Τ διακρίνονται ἴχνη ⊢ ἤτοι Η· περὶ ὁμοίου ὀνόματος ἐλευθερωτρίας βλ. ἀρ. 311 στ. 28 καὶ 322 στ. 3.

342. τὸ Α· στ. 1-10. Τὰ ἐκτὸς ἀγκυλῶν εἶναι βέβαια· ἐν στ. 6 ὑπόκειται πιθανώτατα, λόγῳ τῆς θέσεως καὶ τῶν ἐπιφερομένων, ὁ στρατηγὸς ***Σωσίπατρος***, περὶ οὗ βλ. τὰ προσημειωθέντα εἰς ἀρ. 320 στ. 31-36, ἔνθα ἡ στρατηγία αὐτοῦ ὑπο-

τίθεται τῷ 50-51 μΧ. Περὶ ταμίου *Πασιδίου* καὶ τῶν σχετικῶν αὐτῷ, ὧν τις ὑπόκειται βεβαίως ἐνθάδε, βλ. τὰ σημειωθέντα εἰς ἀρ. 303 στ. 3-8.

342 τὸ Β· στ. 1-5. Ἕνεκα τῶν ἐν στ. 1 περισωθέντων, ὑποχρεούμεθα νὰ συμπληρώσωμεν διὰ τῆς σπανίας περιφράσεως τὸν ταμίαν, ἤτοι τὸν προϊστάμενον τῶν ταμιῶν, περὶ ἧς βλ. ΑΕ 1916 76. Ἡ χάραξις τῆσδε τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς ἐν ἀρ. 319 στ. 1-8 ἔχουσι τοσαύτην ὁμοιότητα, εὐδιάκριτον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ γραφῇ τοῦ Ο ἐν ἀμφοτέραις, ὥστε δυνάμεθα εὐλόγως νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰς γραφείσας ὑφ᾽ ἑνὸς τεχνίτου· ὑπόκεινται δέ, καὶ ἀμοιβαίως συμπληροῦνται, οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες· ἐσώθησαν δ᾽ ἐκεῖ μὲν τὰ δύο πρῶτα γράμματα τοῦ στρατηγοῦ, ἐνθάδε δὲ τὰ πλείονα τῶν ὑπολοίπων· διότι ἐν στ. 2 ὑπάρχουσιν ἴχνη Ο πρὸ τοῦ Λ· ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἡμῖν στρατηγὸς τῶν Θεσσαλῶν· διότι τοῦ στρατηγοῦ ***Κρίτωνος***, γνωστοῦ ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Γόννων IG IX_2 1042 στ. 33, τὰ γράμματα δὲν ἁρμόττουσι τοῖς περισωθεῖσι τούτοις πάντα. Ἦρξε δὲ ὁ ***Κριτόλαος*** οὗτος ἱκανὰς δεκάδας ἐτῶν μετὰ τὸ 50-51 μΧ, ἀφ᾽ οὗ ἐξηλείφθη ἐπιγραφή, φέρουσα τὸν ***Σωσίπατρον***, ἵνα γραφῇ ἑτέρα, ἀναγράφουσα αὐτόν· τοῦ πατρικοῦ αὐτοῦ διετηρήθησαν ἀμφίβολα ἴχνη. Ὁ ***Νεικάδας*** θὰ ἦτο ***Τριπολίτης*** Περραιβός· διότι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν πόλεων αὐτῆς ἀπαντᾷ συχνάκις, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω· πρβ. ***Νεικάδας Ἀσιδήμου*** ἐν ΑΕ 1913 157. Περὶ τῆς περιφράσεως ***εἰς τὴν πόλιν*** βλ. τὰ εἰς ἀρ. 339 στίχ. 4-7 σημειωθέντα.

342 τὸ Β· στ. 6-14. ***Εὐηθίδην***, πατέρα φυσικὸν τοῦ ταμίου μὲν ***Ἀρύββου*** εἴδομεν ἐν ἀρ. 305 στ. 3, τοῦ πολίτου δὲ ***Σιμίου*** ἐν ἀρ. 322 στ. 5. Ἐν τέλει τοῦ στ. 9 ὑπάρχει ΞΕΗ καὶ τέρμα μετ᾽ ἰχνῶν τῆς ἐξαλειφθείσης ἐπιγραφῆς· εἶναι ἄρα πιθανὸν ὅτι ἀπεδόθη βραχυγραφικῶς ξε(*νικῆι*), ὅπερ ὅλως σπάνιον. Στρατηγὸν ***Μενεκράτη*** ἐπίσης συνηντήσαμεν ἄνω ἐν ἀρ. 332 στ. 2, ἄρξαντα τῷ 20-19 πΧ, ταμίου ὄντος ἐν Χυρετίαις - - - *άνδρου*· δὲν εἶναι ἄρα ὁ αὐτὸς τῷ ἐνθάδε, ὅπερ καὶ ἐκ τῶν προειρημένων περὶ τοῦ ***Κριτολάου*** προκύπτει· ἐν δὲ ἀρ. 344 στ. 5 ἀπαντᾷ ἐπίσης ***Μενεκράτης***, ἀλλὰ ταμιεύοντος ***Ἀλεξάνδρου***· δὲν δύναται ἄρα οὔτε οὗτος νὰ ταυτισθῇ τῷ ἐνθάδε, ἐφ᾽ οὗ ταμίας ἀναγράφεται διαρρήδην κατὰ πρωτοφανῶς σαφῆ καθορισμὸν ὁ Εὐηθίδης ὡς *εἰς ὅλον τὸν ἐνιαυτόν*. Ἐκ πάντων τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ***Μενεκράτης*** οὗτος ἦρξε περὶ τὸ τέρμα τῆς Α´ μΧ ἑκατονταετηρίδος, φαίνεται δὲ ὢν ἀπόγονος τῶν μνημονευθέντων ὁμωνύμων. Ἐν στ. 12 ἐγράφη ΕΝΑ· παρέλιπεν ἄρα ὁ χαράκτης τὸ Ι. Τὸ ἐν στ. 13 ***ὥστε τῇ πόλει***, ὅλως ἀσύνηθες, δηλοῖ ***ταυτὸν ὡς τῇ πόλει***, ἤτοι ὅτι τὸ δοθὲν τῷ ταμίᾳ λογίζεται ὡς εἰ ἐδόθη τῇ πόλει.

Ἀριθ. 343·344·345·346 (εἰκ. 34·35·36· ΜΕ 122 τὸ ***α, β, γ, δ***). Βάθρον, λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιον σχηματισθὲν ἐκ δύο τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια φέρει τόρμους οὐχὶ πελμάτων, ἀλλὰ πρὸς γόμφωσιν χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐνδεδυμένου ἀνθρώπου, τελείου φυσικοῦ μεγέθους πιθανώτατα· ἡ ἀνάθεσις τούτου θὰ ἦτο ἐπιγεγραμμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας, ἀλλ᾽ ἐξηλείφθη ἐπιμελῶς· διότι, ἐξαφανισθέντος τοῦ πρώτου ἀνδριάντος, ἐτέθη ἕτερος ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου, οὗ ἡ ἀνάθεσις διετηρήθη ὑπ᾽ ἀρ. 343, ἀφ᾽ οὗ μετεσχηματίσθη τὸ βάθρον εἰς βάσιν κίονος μετὰ σπείρας, ἣ πρὸς τοῦτο ἔλαβε τὸ δεύτερον τοιαύτην μορφήν, μετατραπείσης τῆς κάτω ἐπιφανείας εἰς ἄνω, καὶ διατηρούσης ἔνδον τῆς σπείρας δύο τόρμους στερεώσεως τοῦ δευτέρου ἀνδριάντος· μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν καὶ τούτου, ἐπεγράφη δι᾽ ἀπελευθερώσεων, ὡς συνήθως, καὶ ἀνετέθη που συγχρόνως.— Ὕψ. 0.17, πλάτ. 0.84, πάχ. 0.80.

Ἐπὶ τῆς νῦν ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀρ. 343 ἐπιγραφή, λίαν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.018-0.032, διάστιχ. 0.008, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ***β*** ἡ ὑπ᾽ ἀρ. 344, βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.009-0.016, διάστιχ. 0.005, ἐπὶ δὲ τῆς ὄπισθεν ***γ*** ἡ ὑπ᾽ ἀρ. 345, ἀπὸ μὲν στ. 1-3 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.018, διάστιχ. 0.003, ἀπὸ δὲ στίχ. 4-8 ὑφ᾽ ἑτέρου τεχνίτου, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.01-0.016, διάστιχ. 0.004, ἐπὶ δὲ τῆς ἐπάνω, ἣ ἀρχῆθεν τῆς ὑποκάτω, πλατείας ἕδρας ***δ*** ἡ ὑπ᾽ ἀρ. 346, βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.016-0.02, διάστιχ. 0.01· πατηθείσης ὅμως ἐπὶ μακρὸν τῆς ἐπιφανείας ταύτης, πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἐξηλείφθησαν.

34 (ἐπιγρ. ἀριθ. 343): ἀνάθεσις ἀνδριάντος χαλκοῦ ἐν Χυρετίαις.

α (343· εἰκ. 34)

Ἀ]θην[αγόρας] Με[νέ]ττ[ου, Κρ]ανο-
βούλην Ἀρ[μέ]νου, τὴν ἑαυτοῦ μη-
τέρα, κατὰ τὰ τοῦ δήμου ψηφίσματα,
ἀρετῆς ἕνεκα.

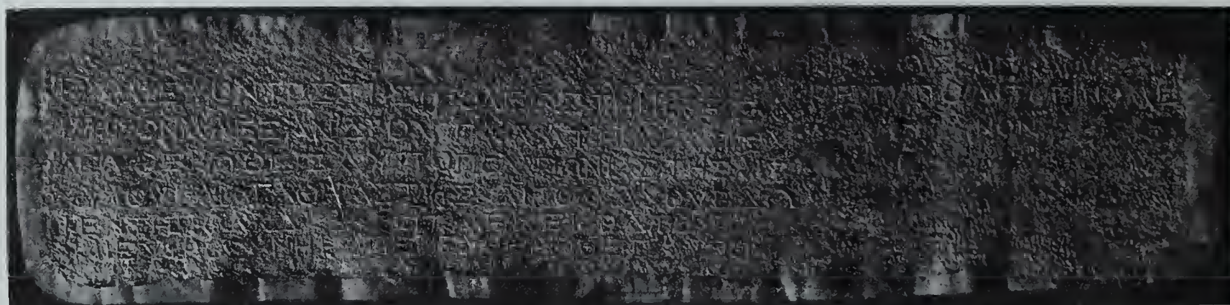

35 (ἐπιγρ. ἀριθ. 344): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγοῦ Μενεκράτου.

β (344· εἰκ. 35)

A Ταμιεύοντος τῆς [π]όλεως τὴν α ἑξά-
μηνον Ἀλεξάνδρου· Γαλάτηα, ἡ ἀπε-
λευθερωθεῖσα ὑπὸ Πομπωνίας τῆς Αἰσ-
χύλου καὶ Ἀγαθῆας τῆς Κλιτομάχου, ἔδω-
κεν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<΄, στρ(ατηγοῦντος) Μενεκράτου.
B Καὶ Εὐ[φρ]οσύνη, ἡ ἀπε[λ]ευθερωθεῖσα ὑπὸ
Νικα[σ]ῶς κα[ὶ] Σί[μ]ο[υ], ἔδω-
κε τῇ πόλι τὸ γινόμε-
νον.

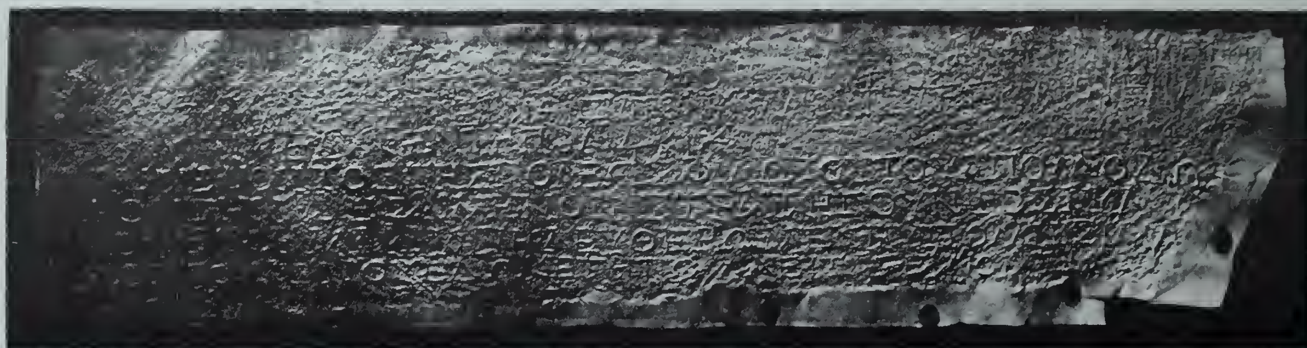

36 (ἐπιγρ. ἀριθ. 345): ἀπελευθερώσεις ἐν Χυρετίαις ἐπὶ στρατηγῶν Ἅρμωνος καὶ Κύλλου.

γ (345· εἰκ. 36)

A Ταμ]ιε[ύ]ο[ν]τ[ο]ς τῆς π[ό]λεως Σίμου τ[ο]ῦ Ἁβρίο[υ], στρατηγοῦντος Ἅ[ρ]μωνος·
Δ[ά]μων, [ὁ] ἀπε[λ]ευθερωθὶς ὑπ[ὸ] Νικ[ο]λάου τ[ο]ῦ Ἐπικ[ρ]άτου, ἐν μη(νὶ) Ἀ-
π[ο]λ[λ]ωνίῳ, ἔδωκεν τῇ π[ό]λι δι(νάρια) ΚΒ<΄.
B Ταμιεύοντος τῆς πόλεως Φιλώτου τοῦ Ἀπολ(λ)οδώ-
ρου τὴν α ἑξάμηνον, στρατηγοῦντος Κύλ-

λου· Εὐφημία, ἡ ἀ[π]ηλευθερωμένη ὑπὸ Μνησ[ι]μά-
χου τοῦ Ἁβρίου, ἔδωκε τῆ πό—λει τὰ γεινόμενα
δι(νάρια) ΚΒ[‹′.

δ (346 πρβ. ΑΕ 1913 149)

(Στίχοι δέκα καὶ ἕξ περίπου ἀπὸ τῆς αρχῆς εἶναι τελείως ἀποτετριμμένοι.)

Ἔτους - - - - - - -]ου Κ[α]ίσαρο[ς - - - - -, ταμιεύοντος
τῆς] π[ό(λεως)] Τ[ι]μολ[ά]ο[υ τ]οῦ [Ἀ]λ[ε]ξ[ά]ν[δρο]υ [τὴν—
ἑξάμη]ν[ον, στρ(ατηγοῦντος)] Θ[εμ]ιστ[ογένους· δεῖνα, ὁ
ἀπε]λ[ε]υ[θ]ερ[ω]θὶ[ς ὑπὸ - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - -, ἔδ]ω[κεν] τ(ῆ) π[ό(λει)] δι(νάρια) ΚΒ ‹′.

343· στ. 1-4. Ὁ ἀναθεὶς θὰ ἦτο *Ἀθηναγόρας* (πρβ τὴν κάτω παραπομπήν), διότι ἴχνη τινὰ Ο, ἑβδόμου περίπου γράμματος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, διακρίνονται, καίπερ οὐχὶ ὅλως σαφῶς· τοῦ δὲ πατρικοῦ τάδε περίπου τὰ ἴχνη διετηρήθησαν ΜΕι . ΙΙΠΟ, ἐξ ὧν προκύπτει τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν ΑΕ 1916 29 ἀριθ. 278 στ. 34-35 μᾶλλον ***Μενέττου*** ἢ ***Μενεττίου,*** ἧττον ***Μενίππου.*** Τῆς ἀνατεθείσης τὰ πρῶτα γράμματα εἶναι ἢ ΚΡ ἢ Μ, ὧν τὰ πρῶτα πιθανώτερα· πρβ ***Κρανοδίκα, Κρανόπολις*** ἐν IG IX₂ 692 καὶ 14· τὸ πρῶτον συνθετικὸν φαίνεται ὄν τὸ ***κράνος*** (***κραναός***)· ὥστε ***Κρανοβούλα*** σημαίνει τὴν ἔχουσαν ἰσχυρὰς βουλάς. Ὁ πατὴρ αὐτῆς θὰ εἶναι προπάτωρ τῆς οἰκογενείας ***Ἀρμένου,*** ἧς πολλὰ μέλη ἐμφανίζονται ἐν ἀριθ. 310 καὶ 311. Ἡ ἐνάρετος αὕτη Κρανοβούλη θὰ ἐξετέλεσε μεγάλας εὐεργεσιας, ἀφ' οὗ ἐπέτρεψεν ὁ δῆμος νὰ ἐγείρῃ αὐτῇ ἀνδριάντα ὁ υἱός. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς φαίνονται κείμενοι ὀλίγον μετὰ τὸ 50 πΧ, ὅπερ ἀποτελεῖ δεῖγμα πλούτου καὶ ἀκμῆς ἔτι, ἀφ' οὗ ἐν μικρᾷ πόλει ἀνηγείροντο τέως πολλοὶ ἀνδριάντες, χαλκοῖ μάλιστα.

344· στ. 1-5. Ὁ στρατηγός, λησμονηθεὶς ἐν ἀρχῇ, προσετέθη ἐν τέλει τῆς ἀπελευθερώσεως, ὅπερ οὐχὶ ἀσύνηθες· φαίνεται δὲ πιθανώτατον ὅτι ὁ ἐνθάδε ***Μενεκράτης*** εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 332 στ. 2, ἄρξαντι τῷ 20-19 πΧ, ἀφ' οὗ καὶ ἐκεῖ ταμίας ἀναγράφεται - - - ***ανδρος,*** ἤτοι ***Ἀλέξανδρος***· ὁ δ' ἐν ἀριθ. 342 τὸ Β στ. 10 ***Μενεκράτης***, ἐστρατήγησεν ἕνα σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τοῦτον· δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ἀπόγονος ἐκείνου. Λόγῳ τοῦ συντομωτέρου τυπικοῦ, δὲν ἀνεγράφη ἐνθάδε ὁ ***πατὴρ*** τοῦ ταμίου, οὔτε ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς ***Σεβαστήου,*** οὔτε τὸ ***ἔτος*** ἀπὸ Σεβαστοῦ. Αἱ ἐλευθερώτριαι φαίνονται οὖσαι μήτηρ καὶ θυγάτηρ.

344· στ. 6-9. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ προηγουμένῃ ἀρχόντων· διὸ δὲν ἀνεγράφησαν οὗτοι πάλιν. Τὸ ΦΡ τῆς ἀπελευθέρας εἶχε χαράξει διαστρόφως ὁ χαράκτης, ἀλλὰ διώρθωσεν εὐδιακρίτως· μὴ ἔχων δὲ ὑπὸ τὸν στ. 6 χῶρον πρὸς περάτωσιν τῆς ἀναγραφῆς, ἔγραψε τοὺς στ. 7-9 εἰς δευτέραν σελίδα ἄνω καὶ δεξιὰ εἰς τὸ ἀντίστοιχον ὑπὲρ τὸν στ. 1 διάστημα. Ἡ ***Νικασώ,*** παρὰ τὸ ***Νικασίπολις*** ὑποκορισθεῖσα, ἦτο ἡ μήτηρ ἢ σύζυγος τοῦ ***Σίμου.*** Διὰ τοῦ ***γινόμενον*** νοεῖται εὐχερῶς τὸ τίμημα τῶν 22 ½ δηναρίων· διὸ δὲν ἐγράφη, κατὰ σπανίαν ὅμως ἐξαίρεσιν· διότι ἐν ἐπισήμοις γράμμασι πάντοτε ἀναγράφεται.

345. στ. 1-3. Ὁ στρατηγὸς ***Ἅρμων*** εἶναι γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Γόννων IG IX₂ 1044d, ἐστρατήγησε δ' ἐντὸς τῆς Α' μΧ ἑκατονταετηρίδος, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐκείνης τε καὶ τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ βλ. ἀριθ. 334 στ. 6.

345· στ. 4-8. Τὸ δεύτερον Λ τοῦ πατρὸς τοῦ ταμίου ἔγραψεν ὁ χαράκτης ὡς Δ. Ὁ στρατηγὸς ***Κύλλος*** εἶναι γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν ***Γόννων*** IG IX₂ 1041 b·c ὡς υἱὸς τοῦ ***Εὐβιότου*** (ὁμοίως ἐν ΑΕ 1913 182) καὶ ὡς τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ἄρξας, καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς ***Λαρίσης*** IG IX₂ 543, ὁ αὐτὸς πιθανῶς ἐν ταύταις, ἐν ᾧ ὁ ἐν 532 φαίνεται λίαν ἀρχαιότερος, πλέον ἢ πάππος τούτου· ὁ ἐνθάδε εἶναι πιθανῶς ὁ υἱὸς τοῦ ***Εὐβιότου*** τῆς Α' μΧ ἑκατονταετηρίδος· ἕπεται δὲ τούτῳ χρονικῶς ***Κύλλος*** ὁ ***Εὐβιότου,*** ὁ ἐν ΑΕ 1913 168. Περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 310 στ. 8-15 σημειωθέντα.

346 στ. 1-5. Πρὸ τοῦ ἐν στ. 1 εὐδιακρίτου *Καίσαρος* ὑπάρχει συμπίλημα 8, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀσαφῆ ἴχνη Δ· ἴσως ἄρα ὑπόκειται τὸ ὄγδοον ἔτος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, οὐχὶ τοῦ Αὐγούστου, διότι τό τε σχῆμα τῶν γραμμάτων, ὃν μεταγενέστερον αὐτοῦ, ἀπαγορεύει, καὶ ὁ ἀριθ. 331, ἤτοι τὸ 48-49 μΧ κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Hiller ἐν τῷ πίνακι τῶν IG IX_2. Τὸ ὅλον θὰ ἐξεφέρετο κατὰ τὴν IG IX_2 13 ἐπιγραφὴν [*ἔτους σεβαστοῦ ὀγ*]*δ*[*ό*]*ου* *Κ*[*α*]*ίσαρο*[*ς*] *Γερμανικοῦ* κτλ]. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου εἶναι ἀσφαλές, τὸ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πιθανώτατον ἐκ τῶν περισωθέντων γραμμάτων καὶ ἰχνῶν· ὁ ἐν ἀριθ. 316 στ. 5 ταμίας φαίνεται ὢν υἱὸς τούτου, ὁ δ' ἐν ἀριθ. 324 στ. 1-3 ἔγγονος ἢ δισέγγονος· ἅπαντες συμπληροῦνται ἀμοιβαίως. Ὁ δὲ στρατηγὸς *Θεμιστογένης*, πιθανώτατος ἐκ τῶν ἰχνῶν, τοῦ μηνὸς *Θεμιστίου* μὴ ἁρμόττοντος αὐτοῖς, ὅσον ἐκεῖνος, ἀνήκει τῇ μεγάλῃ ἐκ Γυρτῶνος οἰκογενείᾳ, ὡς εἴπομεν ἐν ἀριθ. 340 στ. 1-8.

Ἀριθ. 347 (εἰκ. 37· ΜΕ 129·=IG IX_2 351, ΑΕ 1913 153). Ἐπιτύμβιος στήλη, ἐρυθροφαίου μαρμάρου κροκαλοπαγοῦς, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος· ἀνωτάτω ὑπάρχει βάθυσμα μετὰ πλαισίου καὶ κυματίου, ἐπιμελῶς εἰργασμένου, ἔνθα ἦτο γεγραμμένη πολύχρωμος παράστασις, ἥτις ἐγένετο ἐξίτηλος· τὸ ὅλον τοῦτο μιμεῖται ξύλινον πίνακα· ὑπ' αὐτὸ ὑπάρχει δεύτερον ὅμοιον βάθυσμα, οὐχὶ ὁμοίως ἐπιμελῶς ἐξειργασμένον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἀνάγλυφος παράστασις, ἧς ἐσώθη κατὰ τὸ μέσον μέρος τῆς κεφαλῆς ἀνθρώπου, ἴσως νεαροῦ.— Ὑψ. 0 70, πλ. 0 555, πάχ. 0 17.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ πρώτου πλαισίου, λίαν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0014-0019, διάστιχ. 0004.

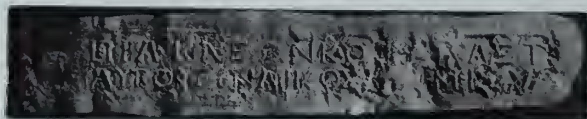

37 (ἐπιγρ. ἀριθ. 347): ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν Χυρετίαις.

Ἡ[ρ]ακλέων Κο....ας τ[ῆς ἑ-
αυτοῦ γυναικός· [μνή]μης χ[άριν.

Ἐν στ. 1 πρὸ τοῦ *ας* ὑπάρχει ἴχνος λοξῆς κεραίας, ἐξ Α· Δ· Λ· Χ προερχομένης, μετὰ δὲ τὸ *Κο* ἀβέβαια ἴχνη, ἀλλὰ μὴ προερχόμενα σαφῶς ἐξ Υ ἢ Ρ. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι πιθανὴ ἡ ἐν ΑΕ 1913 153 συμπλήρωσίς μου *Κο*[*υάρτ*]*ας*, καὶ δὴ εἶναι ἀπιθανωτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Kern προταθείσης *Κο*[*ρίνν*]*ας*. Ἴσως συμπληρωτέον *Κο*[*σμίχ*]*ας* παρὰ τὸ *Κοσμία*.

Ἀριθ. 348 (***πίναξ 3***· ΜΕ 92). Ἐπιτύμβιος στήλη, λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος καὶ χονδροκόκκου, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἄνω κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ κάτω παρὰ τὰς γωνίας ἀποσχίσεων· ἐκ τῶν πλευρῶν ἐξειργάσθη λεία διὰ τοῦ λεπτοῦ καὶ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, ὄπισθεν δὲ ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας· λήγει δὲ κατωτάτω εἰς γόμφον, σχηματισθέντα δι' ἀποκοπῆς τῶν κάτω γωνιῶν, ἔχοντα πλ. 0 33 καὶ ὕψ. 0 055, ἵνα ἁρμόσῃ ἐν τόρμῳ βάθρου· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον ἁπλοῦν ὁριζόντιον μέτωπον μετὰ δύο κατὰ τὰ ἄκρα ἀκρωτηρίων, ὧν μόλις περιεσώθησαν ἴχνη· τὸ μέτωπον τοῦτο δὲν ἔφερεν ἀρχῆθεν ἐπιγραφήν, ἐμφανῶς διότι αὕτη ἦτο ἐπιγεγραμμένη ἐπὶ τοῦ βάθρου, ὅπερ εὕρομεν ἐνίοτε συμβαῖνον ἐν ταῖς γραπταῖς στήλαις καὶ μνημείοις τῆς Δημητριάδος-Παγασῶν· διότι, ἂν ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ καὶ ἐξηλείφετο, θὰ διεκρίνετο ἡ μετεξεργασία, εἰ μὴ καὶ γραμμάτων ἀποκόμματα· ἀλλ' ἡ σμίλευσις τοῦ τε μετώπου καὶ τοῦ ὑπολοίπου τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας εἶναι ἡ αὐτή. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἰδών τις μετὰ τέσσαρας τοὐλάχιστον αἰῶνας, ἐπέγραψεν ἐπὶ τοῦ κενοῦ τούτου μετώπου τὴν ἐν IG IX_2 353=ΑΕ 1913 154 ἐπιγραφὴν

Πρεῖμος Κρατεύα πατ[ρ]ί·
μνήμης χάριν,

μηδεμίαν σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὴν ὑποκειμένην παράστασιν· ἐχαράχθη δὲ αὕτη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πιπιθανώτατα τεχνίτου, ὅστις ἔγραψε καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 354γ καὶ 354δ, κατὰ τὴν Α' μΧ ἑκατονταετηρίδα, βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, πρὸς δευτέραν χρῆσιν τῆς στήλης. Δὲν ἐμφανίζεται δ' ἐπιγραφή τις, οὐδὲ ἴχνος, ἐπὶ οὐδετέρας τῶν πλαγίων ἑδρῶν, ἐφ' ὧν πολλάκις ἐπέγραφον ἐπιτυμβίους ἀναθέσεις οἱ τῶν πέριξ τόπων τεχνῖται κατὰ τὴν Ε' καὶ Δ'

πΧ ἑκατονταετηρίδα, μάλιστα τὴν Ε΄, ὡς εἴδομεν ἐν ΑΕ 1913 180· δὲν ὑπάρχει δ᾽ ἐπὶ τῶν ἑδρῶν τούτων οὔτε μετεξεργασία τις οὔτε ἐξάλειψις.— Ὕψ. μετὰ τοῦ γόμφου 0795, πλ. τοῦ μετώπου 040, τῆς στήλης ὑπ᾽ αὐτὸ 0395, ἐπὶ τοῦ μέσου αὐτῆς 0415, κατωτάτω 0428, πάχ. 0083.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον παρίσταται ἐν μετρίως βαθεῖ ἀναγλύφῳ, ἐν ἀριστερᾷ μὲν θεωμένῳ, νεανίας, ὁ ἀποθανὼν βεβαίως, ὀρθὸς ἱστάμενος, κατὰ τὸν δεξιόν καί τι πλέον κρόταφον· τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος φέρει ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους, προεκβάλλει δὲ ὀλίγον τὸ ἀριστερόν, πατῶν πλήρως δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν πελμάτων, ὡς ἐν τέρματι πορείας, καὶ οὐχὶ ἐν ὅλως ἀτενεῖ στάσει· φορεῖ χιτῶνα βραχύν, διήκοντα μέχρι που τῶν γονάτων, ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφῦν, καὶ χλαμύδα, περιβάλλουσαν τὸν κορμόν, ἧς ἓν μὲν πτύγμα εἶναι ἐρριμμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς τὸ ὁμώνυμον πλευρόν, τὸ δὲ ἄκρον κατέρχεται ὀπίσω εὐρέως· ἡ κόμη αὐτοῦ παρεστάθη ἐκτενισμένη ἐπιμελῶς εἰς κυματοειδεῖς πλοκαμίσκους, ἐκ τῆς κορυφῆς ἑκατέρωθεν βαίνοντας, εἶναι δὲ ἀναδεδεμένη δι᾽ ἀφανοῦς στενῆς ταινίας· προσκλίνει δὲ ὀλίγον τὴν κεφαλὴν καὶ διευθύνει τὸ βλέμμα οὐχὶ κατ᾽ εὐθεῖαν ἐμπρός, ἀλλ᾽ ὀλίγον πρὸς τὰ κάτω, οὗ ἕνεκα προσδίδεται τῇ φυσιογνωμίᾳ αὐτοῦ σεμνότης καὶ μετριοφροσύνη· τὰ χείλη αὐτοῦ εἶναι διεσκευασμένα εἰς τρόπον, ὥστε παρέχουσι τῇ ἐκφράσει τοῦ ἤθους αὐτοῦ ἀγαθότητα καί τι ὑπολανθάνον θλιβερὸν μειδίαμα μελαγχολίας· τὴν δεξιὰν χεῖρα καταβιβάζει ἠρέμα, καὶ προεκβάλλει ὀλίγον, κρατῶν ἐν τῇ παλάμῃ πρὸς τὰ ἄνω μετ᾽ ἠπιότητος πτηνόν, ἀποσχισθὲν τὰ πολλά, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἀνυψοῖ, κεκαμμένην παρὰ τὸ ὁμώνυμον πλευρόν, καὶ φέρει πρὸ τοῦ προσώπου, εἰς τὸ φυσικὸν ὕψος ἔναντι τῆς σιαγόνος, μετὰ συνεπτυγμένων ἐλαφρῶς τῶν δακτύλων, μᾶλλον ὡς εἰ ἐκράτει βακτηρίαν ἢ δόρυ, ὅπερ εἶχεν ἀποδοθῇ διὰ βαφῆς μόνον καὶ ἐγένετο ἐξίτηλον, ἢ ὡς εἰ ὡμίλει καὶ διελέγετο.

Ἐνώπιον δὲ αὐτοῦ παρίσταται νεᾶνις ὁμῆλιξ, ὀλίγον μικροτέρων διαστάσεων ἐκείνου, κατὰ τὸν συνήθη φυσικὸν νόμον, ὀρθὴ ἐπίσης ἱσταμένη, κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον ἀποδοθεῖσα· τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος φέρει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ἠπίως διὰ τοῦτο τεταμένου, ἐν ᾧ τὸ δεξιὸν προεκβάλλει ὀλίγον, κεκαμμένον καὶ ἀναπαυόμενον, πατοῦσα πλήρως δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν πελμάτων· οἱ ἄκροι πόδες αὐτῆς παρεστάθησαν οὐχὶ γυμνοί, ὡς οἱ τοῦ νεανίου, ἀλλὰ κεκαλυμμένοι διὰ σανδαλίων, ὧν ζωηρὰ βαφή, ὡς καὶ πάντων τῶν ὑπολοίπων τῆς ὅλης παραστάσεως, θὰ ἀπέδιδε τὸ χρῶμα, συνήθως ἐρυθρόν, ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς γραπταῖς στήλαις Δημητριάδος—Παγασῶν, καὶ ὡς βεβαιοῦσιν αὐτόχρημα τοιαῦτα σανδάλια, ἅτινα εὕρομεν ἐν τάφοις τῆς Δημητριάδος· φορεῖ δὲ ἡ νεᾶνις χιτῶνα ποδήρη, μέχρι τῶν ἀστραγάλων διήκοντα, ἡμιχειρίδωτον, καθέτων φυσικῶς πτυχῶν, ἐζωσμένον βεβαίως περὶ τὴν ὀσφῦν, καὶ βραχὺ διπλοΐδιον, ἐρριμμένον τὸ μὲν ἥμισυ ἔμπροσθεν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ καλύπτον καὶ τὴν ὀσφῦν, τὸ δ᾽ ἕτερον ἐπὶ τῶν νώτων, οὗτινος τὸ ἀριστερὸν ἄκρον κρατεῖ ἠπίως, προεκβάλλουσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, κατερχομένης φυσικῶς· τὴν δὲ δεξιάν, ἔχουσα παρὰ τὸ ὁμώνυμον πλευρὸν καὶ μὴ φαινομένην, προεκβάλλει μετὰ τῆς παλάμης πρὸς τὰ κάτω, ὡς εἰ πρὸ ὀλίγου ἐναπέθηκεν ἐπὶ τῆς τοῦ νεανίου τὸ πτηνόν, ἢ πρὸς σκοπὸν τοῦ νὰ ψαύσῃ αὐτὸ καὶ ἐπιτηρῇ, μήπως ἐκφύγῃ· ἡ κόμη αὐτῆς παρίσταται ὁμοίως διατεθειμένη καὶ ἀναδεδεμένη, ὡς ἡ τοῦ νεανίου, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τὸν τράχηλον συνηγμένη πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἐκεῖ ὄπισθεν τοῦ κρανίου συγκρατουμένη· προσκλίνει δ᾽ ἔτι μᾶλλον τὴν κεφαλήν, καὶ βλέπει ἔτι κατωτέρω ἐκείνου, ὅπερ ἀποτελεῖ δεῖγμα μείζονος σεμνότητος καὶ μετριοφροσύνης ἁρμοζούσης ταῖς κόραις· ἡ διασκευὴ τῶν χειλέων αὐτῆς εἶναι παραπλησία τῆς τοῦ νεανίου καὶ παρέχει ὁμοίως μειδίαμα θλιβερὸν καὶ σκεπτικὸν μετὰ παραπόνου, ἐν ᾧ ἡ φυσιογνωμία ἀποδίδεται ὡς ἐκφράζουσα ἀγαθότητα, ἁπλότητα καὶ τὴν συνήθη παρὰ ταῖς σεμναῖς νεάνισιν αἰσχυντηλότητα.

Ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν λεπτομερειῶν, τοῦ νεανίου ἰδίως, διακρίνεταί τις ἀρχαϊκὴ ἁδρότης καὶ δυσκαμψία, τὰ δὲ μέλη ἐνιαχοῦ διατηροῦσιν ἔτι βαρύτητά τινα καὶ ὄγκον, καίπερ μετ᾽ ἀληθείας καὶ ἐκτάκτου παρατηρητικότητος τῆς φύσεως ἀποδεδομένα· αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων εἶναι γενικώτεραι καὶ ἐστερημέναι λεπτολογιῶν καὶ ἐπιδείξεων, ὅπερ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ φύσει ἀλήθειαν κεῖται ἐγγύτερον· διότι οἱ ἐκεῖ ἄνθρωποι ἐφόρουν χονδρό-

τερα καὶ ἁπλούστερα ἐνδύματα· ἡ ἀπόδοσις τῆς νεάνιδος εἶναι τελειοτέρα, μετὰ πολλῆς δ' ἐπιτυχίας ὁ τεχνίτης ἀπέδωκε τὴν ἁπλῆν κομψότητα καὶ φυσικὴν χάριν ἀγροτικῆς καλλονῆς, ἣν δὲν ἐπηρέασαν ἔτι αἱ κακουχίαι. Ἐν γένει εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως τὸ ὅτι ὁ ἐπαρχιώτης μὲν ἴσως, ἀλλὰ λίαν ἠσκημένος ἐκεῖνος τεχνίτης, ὀξυδερκὴς εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, καὶ εὐσυνείδητος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μέχρι τοῦ ἄκρου δυνατοῦ ὁρίου τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ διὰ μεγάλων καὶ ἁδρομερῶν γραμμῶν τοσαύτην εὐγένειαν καὶ τρυφερότητα ἐκφράσεως εἰς δύο νεαρὰ πλάσματα, ὧν ἑκάτερον καὶ ἐκόσμησεν ἁρμονικώτατα καὶ σχετικῶς πρὸς τὸ ἑαυτοῦ φῦλον. Ταῦτα δὲ πάντα δὲν θὰ ἦσαν λεπτομερῶς ἐνσυνείδητα καὶ προμεμελετημένα παρὰ τῷ τεχνίτῃ ἐκείνῳ, ἀλλ' εἶναι ἐπακολουθήματα τῆς μερίμνης καὶ φροντίδος αὐτοῦ πρὸς εὐσυνείδητον καὶ οὐχὶ ἐπιπόλαιον ἐργασίαν, τῆς ἐμφύτου, κατόπιν ὀξυδερκοῦς καὶ πολυχρονίου παρατηρήσεως, τάσεως πρὸς μετριόφρονα ἀπόδοσιν τῶν τελειοτέρων ἀνθρωπίνων εἰδῶν, ἅτινα ἐκ τῶν πολυπληθῶν ὁμοίων, ὑπ' αὐτοῦ ὀφθέντων μετὰ προσοχῆς, ἀπεκόμισεν ἐκ τῶν πέριξ.

Κατὰ ταῦτα νομίζομεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον δημιούργημα πρωτοπείρου τινὸς βιοτέχνου, ἀλλ' ἀνθρώπου πεπειραμένου, ἔχοντος μὲν ἔμφυτον ἀγάπην καὶ ζῆλον ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, μορφωθέντος δ' ἐν τῇ πράξει παρά τινι σπουδαίῳ ἐργαστηρίῳ, καὶ λαβόντος ἐκεῖθεν τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς τέχνης· τὸ ὅτι ἠγοράσθη ἐκ κέντρου, μακρότερον τῆς Λαρίσης κειμένου, φαίνεται λίαν ἀπίθανον· διότι ἐνέχει ἰδιάζοντα Θεσσαλικὰ χαρακτηριστικά, κοινὰ μετὰ πολλῶν ὁμοίων ἀναγλύφων, τῆς ***Φαλάννης*** μάλιστα καὶ τῆς ***Λαρίσης***, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν ΑΕ 1916 20. Συμφώνως τούτοις θεωροῦμεν τὸ ἔργον ὡς προελθὸν ἐκ τῆς τοπικῆς Θεσσαλικῆς Σχολῆς, ἣν ἵδρυσε καὶ ἀνέπτυξεν ἐνταῦθα ὁ περίφημος ***Τηλεφάνης***, σχεδὸν ἰσάξιος τῷ ***Πολυκλείτῳ***, τῷ ***Μύρωνι*** καὶ τῷ ***Πυθαγόρᾳ*** θεωρούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅστις, ἐπὶ μακρὸν ἐργασθεὶς ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ πολλὰ ποιήσας ἐν αὐτῇ ἔργα, ἀφῆκεν ἐργαστήριον τοπικόν, ὅπερ ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενον κατὰ τὸν ἰδιαίτερον ἐκείνου τρόπον καὶ χαρακτῆρα, ἀνεπηρεάστως τὰ πολλὰ ἐξ ἄλλων κέντρων.

Διότι τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρὸς τοὺς χρόνους ἀπέχει ἱκανὸν ἀπὸ τῶν περὶ τὸ 460 πΧ, καθ' οὓς ἀναφέρεται ἀκμάσας ὁ Τηλεφάνης, καίτοι, ἂν εὑρίσκετο ἐν Ἀθήναις ἢ ἀλλαχοῦ, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς καὶ τοῦ σημείου τούτου ἔτι προγενέστερον κατά τι· δέον ὅμως νὰ λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αἱ παραδόσεις ἐν γένει εἶναι ἐμμονώτεραι καὶ διαρκέστεραι, οἱ δὲ νεωτερισμοί, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἔτι, ἀπαιτοῦσι χρονικὸν διάστημα μιᾶς τοὐλάχιστον γενεᾶς ἀπὸ τῆς πλήρους αὐτῶν ἐκδηλώσεως ἐν τοῖς κέντροις καὶ τῆς ἐπικρατήσεως, ἵνα διαδοθῶσιν εἰς μεμακρυσμένα σημεῖα, καὶ ἵνα γένωνται δεκτοὶ καὶ ἐκδηλωθῶσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Τοῦτο ἀκριβῶς δεικνύει καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον, ὅπερ, καίτοι ἐνέχει σαφεῖς ἀναμνήσεις τοῦ ὡρίμου ἀρχαϊσμοῦ καὶ τῆς ὀλίγον προγενεστέρας τοῦ Φειδίου τέχνης, ὅμως ἔν τισι λεπτομερείαις, π. χ. κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ προσώπου καὶ τὴν διάθεσιν τῶν ἐνδυμάτων, δεικνύει γνῶσιν καὶ τῆς ὀλίγον μετὰ τὸ 430 πΧ ἐπικρατησάσης γενικῆς προόδου ἐκ τῆς τέχνης τοῦ μεγάλου ἐκείνου τεχνίτου καὶ τοῦ ἰσαξίου αὐτῷ Πολυκλείτου.

Κατὰ ταῦτα νομίζομεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐποιήθη κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς Ε' πΧ ἑκατονταετηρίδος, καὶ πιθανώτατα ἀνήκει τῷ εὐθὺς κάτω περιγραφομένῳ ἐπιγεγραμμένῳ βάθρῳ ὑπ' ἀριθ. 349, ὅπερ ἀναφέρει ἀποθανόντα ***Εὐηθίδην*** καί τι θαυμαστὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἱδρύσασαν Ἐ***Επεδόμην***. Ἀκριβῶς δὲ τὸ μὲν βάθρον ἐκεῖνο ποθεῖ ἔργον τέχνης τινός, ἔνθα παρίσταντο τὰ δύο τοὐλάχιστον ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτοῦ πρόσωπα, τὸ δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον, στερούμενον ἐπιγραφῆς, ἀναζητεῖ ἁρμοζούσας τοῖς ἑαυτοῦ χρόνοις λέξεις καὶ φράσεις πρὸς ἐκδήλωσιν ἑρμηνευτικὴν τοῦ λόγου, δι' ὃν ἐποιήθη, καὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες παρίστανται δι' αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ χρόνοι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 349 ἐπιγράμματος εἶναι περίπου οἱ αὐτοί, οἵτινες ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ ἀναγλύφου προκύπτουσι, καὶ τὰ πρόσωπα τὰ αὐτά, καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἐπιγράμματος ἁπλοϊκὴ καὶ χαρίεσσα ἐν τῷ ἀρχαϊσμῷ αὐτῆς, οἵα καὶ ἡ ὄψις τῶν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ

ἀνθρώπων, ὁ συσχετισμὸς αὐτῶν εἶναι φυσικώτατος καὶ τῆς προχειροτάτης λογικῆς ἀποτέλεσμα. Ὑπολείπεται ὅμως πρὸς βεβαίωσιν ἡ ἐξέτασις τοῦ γόμφου, ἐὰν ὁπωσδήποτε ἁρμόττῃ τοῖς περισωθεῖσιν ἴχνεσι τοῦ τόρμου τοῦ βάθρου.

Ὤφθη τὸ πρῶτον, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον, ὑπὸ τοῦ Kern, ὅστις δικαίως χαρακτηρίζει αὐτὸ ἐν IG IX₂ 353 ὡς pulcherrimum, καὶ ὀρθῶς χρονολογεῖ, καίπερ μετά τινων ἀμφιβολιῶν, ὡς ἀνῆκον τῇ Ε΄ πΧ ἑκατονταετηρίδι.

Ἀριθ. 349 (εἰκ. 38· ΜΕ 125). Βάθρον, καστανόχρου ἰδιάζοντος μαρμάρου, ὁμοίου πώρῳ, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένον, καὶ δὴ νεωστί, καὶ ἐλλεῖπον· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια φέρει κατὰ τὰ ἄκρα δύο μεγάλους τόρμους, ἵνα τὸ ὅλον ἁρμοσθῇ ἐπὶ ὑποβάθρου τινός· αἱ λοιπαὶ ἕδραι εἶναι ἁδρῶς ἐξειργασμέναι διὰ τῆς σφύρας· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια διατηρεῖ, κατὰ τὴν γενομένην ἀποκοπήν, ἴχνος τόρμου, ὅστις ἦτο ἱκανῶς μακρὸς καὶ εὐρύς, ἵνα γομφωθῇ τι μνημεῖον, στήλη ἢ ἀνδριάς, οἷον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει σημαντικὸν καὶ θαυμαστόν.— Ὑψ. 043, πλ. 102, πάχ. σωθὲν 031.

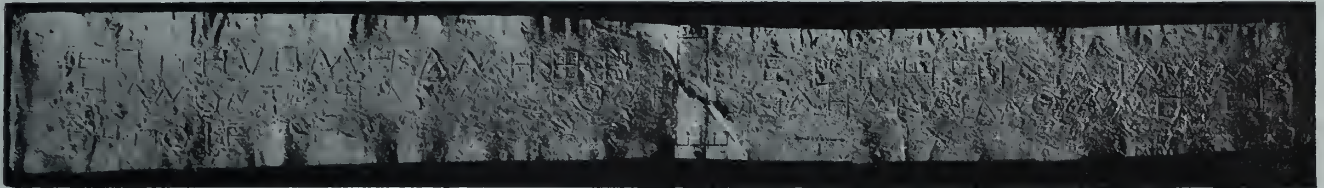

38 (ἐπιγρ. ἀριθ. 349): ἐπιτύμβιον ἐλεγεῖον ἐν Χυρετίαις τῶν ὀλίγον πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος Ἀθήνησι χρόνων.

Ἐπιγραφὴν φέρει ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ σημειωθὲν πλάτος, χαραχθεῖσαν ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0015-0021, διάστιχ. 0011· τὰ περισωθέντα ταῦτα γράμματα ἔχουσιν ὧδε:

επηδομηανεθηκεFFηθιδαιμναμ[α
θανοντιθα[υμ]αστονπροσιδηνκαι[α]νονυμονοι
τηποιεσε.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ χαράκτης γράφει κατὰ τὸν προευκλείδειον τρόπον γραφῆς τὸ ⊞ ∇ V E Ͷ M, ἔτι δὲ δὶς μὲν A ἢ A, πολλάκις δὲ A· ἔχει δὲ καὶ ◁ καὶ σαφῶς Δ· γράφει ὁμοίως O ἀντὶ τοῦ O καὶ Ω καὶ ☐ ἐπίσης εἰς τὴν θέσιν τοῦ O καὶ Ω, ἀγνοῶν τέλεον τὸ τελευταῖον τοῦτο γράμμα Ω· ἔχει ὅμως τὸ μετευκλείδειον H ἀντὶ **ε, η, ει,** ἐν ᾧ δὲν στερεῖται τῆς χρήσεως E εἰς θέσιν τοῦ **ε** καὶ τοῦ **η**· τὸ Σ ἀποδίδει οὕτω λίαν ἀνοικτῶν σκελῶν, κοινῶς δὲ τὰ λοιπὰ γράμματα, ⊏ μὲν ὡς F κατὰ τὸν κοινὸν Θεσσαλικὸν τρόπον τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς, I δέ, K, Γ, P (οὐχὶ R) T κατὰ τὸν συνήθη τρόπον. Ἡ ἀνάμειξις αὕτη δηλοῖ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς, καθ' οὓς ἐπικρατοῦσι μὲν τὰ σχήματα τῶν προευκλειδείων γραμμάτων, ὑπάρχουσι δ' αἱ τελευταῖαι μορφαὶ τινῶν, αἱ κατόπιν παραμείνασαι ἐν ὁριστικῇ χρήσει μετ' Εὐκλείδην ἄρχοντα, γίνεται δὲ χρῆσις τοῦ H οὐχὶ πλέον ὡς δασέος, ἀλλ' ὡς φωνήεντος, δὲν ὑπάρχει ὅμως τὸ χαρακτηριστικώτατον τῆς Εὐκλειδείου γραφῆς Ω. Κατὰ ταῦτα οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δύνανται εὐλόγως νὰ εἰκασθῶσιν ὡς κείμενοι ἐντὸς τοῦ τελευταίου τετάρτου τῆς Ε΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος.

Διαγιγνώσκομεν δ' ἐκ τῶν παρατεθέντων γραμμάτων τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα δύο ἑξαμέτρων:

Ἐππεδόμη ἀνέθηκε ἘFFηθίδαι μνᾶμ[α] ₂θανόντι,
θα[υμ]αστὸν προσιδῆν καὶ [ἀ]νώνυμον ὧι ₃τ'ἐποίησε.

Τὸ ***Ἐππεδόμη*** εἶναι βεβαίως κύριον ὄνομα τῆς ἀναθείσης, παρὰ τὸ *Ἔμπεδος*-***Ἐμπεδίων***, καὶ δὴ παρὰ τὸ ***Ἐμπεδονίκα*** σχηματισθὲν καὶ ὑποκορισθέν· τὸ ὀρθὸν θὰ ἦτο *Ἐμπεδόνη*· ἀλλ' ἡ κοινοτέρα τότε προφορὰ ἀφωμοίωσε τὸ ***μ*** τῷ ***π***, καὶ συνέφυρε τὸ καταληκτικὸν ***-όνη*** πρὸς τὸ ***-όμη***, ὑπαρχόντων πολλῶν θηλυκῶν παρὰ τὸ ***κόμη***· ἑτέρα τις ἀνάγνωσις, π.χ. ***Ἐππεδομείαν ἡ θήκη*** κττ., θὰ ἦτο ἀκατανόητος. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ ὅτι τὸ ὄνομα ***Εὐηθίδας*** ἐγράφη διὰ FF πρὸς δήλωσιν τῆς λίαν

παλαιᾶς, ὡς φαίνεται, προφορᾶς τοῦ *ευ* ὡς *εβ*, ἥτις μετέπειτα ἐπεκράτησε καὶ κυριαρχεῖ νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ· πρὸς ἐντονωτέραν ἀκριβῶς δήλωσιν τοιαύτης προφορᾶς ὁ χαράκτης ἐθεώρησεν ἀνεπαρκὲς ἓν F, καὶ ἔγραψε δύο, οὗ ἕνεκα ἐλογίσθη καὶ ἡ προηγουμένη συλλαβὴ οὐχὶ θέσει μακρά· τὸ ὅτι καὶ τὸ *δαι* λογίζεται βραχύ, ἀποδοτέον τῇ ἀδείᾳ, ἥτις ἔχει μεγάλην ἔκτασιν ἐπὶ τῆς προσῳδίας τῶν ἀπαραιτήτων τῷ ἐπιγράμματι κυρίων ὀνομάτων· τὸ **οι** τοῦ *ἐποίησε* λογίζεται βραχύ, διότι κυρίως ἦτο **ο** ἁπλοῦν, οἷον καὶ συχνότατα γράφεται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς.

Ὁ δὲ νοῦς τοῦ ἐπιγράμματος εἶναι ὅτι «ἡ Ἐππεδόμη ἀνέθηκε τὸ ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ἄγαλμα διὰ τὸν ἀποθανόντα Εὐηθίδην ὡς μνημεῖον, ἀξιοθαύμαστον μέν, ἵνα ἀτενίσῃ τις πρὸς αὐτό, ***μὴ ἀντιπροσωπεῦον δ' ἐκεῖνον*** ἐπακριβῶς, εἰ μὴ ὡς κενὸν ὁμοίωμα, ***δι' ὃν καὶ ἐποίησεν αὐτό***» ταύτην τὴν ἔννοιαν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐκφράζει τὸ τέρμα ***ἀνώνυμον ᾧ τ' ἐποίησε*** (= ***ἀνώνυμον ἐκείνῳ, οὗ τε χάριν ἐποίησε*** τὸ μνῆμα ἡ Ἐππεδόμη). Μεθ' ἡρωϊκῆς ἄρα ἀφελείας καὶ χάριτος φημίζει ὁ ποιητὴς τὸ ἐπὶ τοῦ βάθρου ἔργον ὡς ἀξιοθαύμαστον, πιθανῶς διότι οἱ χωρικοὶ συμπολῖται τὸ πρῶτον τότε, ἢ οὐχὶ συχνάκις, ἠτένιζον πρὸς ἔμπνουν σχεδόν, ὡραῖον ἔργον, οἷον ὄντως παρίσταται τὸ προμνημονευθὲν ἀνάγλυφον ὑπ' ἀρ. 348, ἐνισχυμένον μάλιστα διὰ ζωηροτάτων βαφῶν, ὅπερ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπιγράμματος θὰ ἐκομίσθη ἔξωθεν, ἐκ Φαλάννης ἢ ἐκ Λαρίσης, ὡς προείπομεν ἐκεῖ, καὶ θὰ ὑπῆρξεν ἀγλάισμα τοῦ ἐν Χυρετίαις νεκροταφείου. Δὲν στερεῖται δὲ οὐδ' εὐρυθμίας τὸ ἐπίγραμμα, οὐδὲ φιλοσοφικῆς σκέψεως, ἥτις βαθέως ἐκφράζεται, ἀνταποκρινομένη τῇ μελαγχολίᾳ καὶ εὐγενεῖ θλίψει ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ τῶν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ προσώπων, καθ' ἣν καὶ τὸ ἄριστον καὶ καλλιτεχνικώτατον ὁμοίωμα πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀντικαταστήσῃ καὶ ἐκφράσῃ, ὡς ἐν τῇ ἀληθεῖ ζωῇ, τὸν ἐκλιπόντα ἄνθρωπον. Περὶ τῶν ἀσημάντων ἀνωμαλιῶν τοῦ ῥυθμοῦ βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ΑΕ 1913 180. Περὶ δὲ τῆς διαλέκτου καθίσταται ἄξιον σημειώσεως τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἡ Θεσσαλικὴ σαφῶς, ἐν ᾗ θὰ ἀνεμένομεν τοὐλάχιστον ***ὀνέθεικε***· βλ. ὅμως περὶ τούτου ἀκριβῶς τὰ παρατηρηθέντα ἐν ΑΕ 1916 18.

Ἀριθ. 350 (εἰκ. 39· ΜΕ 104). Στήλη, λευκοφαίου μαρμάρου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· κατωτάτω ἀπεκόπη ὁ γόμφος μόνον· ἀποδίδεται δ' ἐν ἀναγλύφῳ ὁμοίωμα στήλης ὡς ναΐσκος μετὰ γόμφου, ἧς οἱ ἡμικίονες παρίστανται στρογγύλοι ἄνευ αὐλάκων, καὶ ἧς τὸ λεῖον βάθυσμα θὰ ἔφερέ ποτε γραπτὴν πολύχρωμον παράστασιν, ἐξαφανισθεῖσαν. — Ὕψ. 0 98, πλ. 0 57, πάχ. 0 17.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἑκατέρωθεν τοῦ ἀναγλύφου γόμφου τοῦ ναΐσκου, βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 017-0 034, διάστιχ. 0 014.

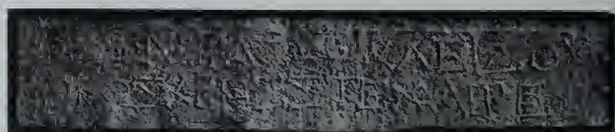

39 (ἐπιγρ. ἀριθ. 350): ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν Χυρετίαις.

Φίλων Ἡρα-κλείδου·
ἥρως χρησστὲ χαῖρε.

Περὶ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ **σ** βλ. τὰ εἰς ἀρ. 311 στ. 16-25 σημειωθέντα. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει ὁ συνήθης ἔκτυπος ἑρμῆς Ἑρμοῦ χθονίου. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὸ 100 πΧ.

Ἀριθ. 351 (ΜΕ 80). Στήλη, μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς ἀνθέμιον μετὰ λίαν προεξέχοντος γείσου· τὰ συνήθη γλυπτὰ κοσμήματα τοῦ ἀνθεμίου ἀπεδόθησαν ἀτέχνως διὰ βαθειῶν χαραγῶν. — Ὕψ. 0 59, πλάτ. 0 30, πάχ. 0 11.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ὑπὸ τὸ γεῖσον ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 011-0 015, διάστιχ. 0 017.

Ἀντιφάνης Φιλοξένου.

Ὑπ' αὐτὴν ὑπάρχουσι δύο ἀβαθῶς ἔκτυποι ῥόδακες καὶ βάθυσμα ναΐσκου, σχὸν ποτε γραπτὴν πολύχρωμον παράστασιν. Σημειωτέον ὅτι ἀπώλεσα τὸ ἔκτυπον, δὲν ἐσημείωσα δὲ πλήρως τὴν ἐπιγρα-

φήν· φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε συνέχεια, εἷς ἔτι τοὐλάχιστον στίχος ὑπὸ τὸν ἀκριβῶς παρατεθέντα.

Ἀριθ. 352 (ΜΕ 82). Στήλη, μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς ἐλάχιστα προεξέχον γεῖσον καὶ ἀνθέμιον μετ' ἀτέχνως ἀναγλύφων συνήθων κοσμημάτων, ὧν ἡ κατὰ τὸ μέσον ἄκανθα ἔχει σχῆμα βουκρανίου.—Ὑψ. 0 34, πλάτ. 0 28, πάχ. 0 05.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ὑπὸ τὸ γεῖσον ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0 009-0 015, διάστιχ. 0 007.

Ἵππαρχος
Εὐπατρίδου.

Σημειωτέον ὅτι τὴν στήλην ταύτην μετὰ τῶν δύο ἑπομένων, συλλέξας ὁ πρῶτος στρατιωτικὸς ἀστυνόμος Δομενίκου κατὰ παραγγελίαν μου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1913ου, δὲν κατέγραψεν ἀκριβῶς, πόθεν ἐκόμισε· διότι ἐκεῖ ἤχθησαν τότε καὶ ἐκ τῶν πλησιοχώρων τόπων ἀρχαῖά τινα μνημεῖα.

Ἀριθ. 353 (ΜΕ 98). Βάθρον παραλληλεπίπεδον, φαιόχρου μαρμάρου, ἐκ τεσσάρων τμημάτων, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθέν, ἄνω καὶ ὀπίσω ἀποκεκομμένον καὶ ἐλλεῖπον· διατηρεῖται ἄνω διάζωμα καὶ ἴχνη προτομῆς πιθανῶς· αἱ περισωθεῖσαι ἕδραι ἐξηργάσθησαν λεῖαι· τὸ σχῆμα αὐτοῦ, ἂν δὲν μετεξηργάσθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, θὰ ἦτο λίαν ἀσύνηθες, δὲν φέρει δὲ τὸ μνημεῖον τοῦτο οὐδὲν τῶν συμβόλων καὶ τοῦ εἴδους τῶν ἐπιτυμβίων.—Ὑψ. 0 32, πλάτ. 0 295, πάχ. σωθὲν 0 125.

Ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν διαζώματος ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή, βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0 015-0 025· ἴσως εἶχε συνέχειαν αὕτη κατὰ τὰς πλαγίας ἕδρας, οὗ ἕνεκα θὰ ἐχαρακτηρίζετο πιθανῶς ὡς ἀναθηματικὸς βωμός. ΑΝΧΟΥ

Τοῦτο δύναται ποικίλως νὰ ἑρμηνευθῇ, ἢ ὡς ὄνομα, περίπου *Ἄνχου[σα]*, ἱκανῶς περίεργον, ἢ μᾶλλον ὡς ἐπίρρημα *ἀνχοῦ*, σύνηθες μετὰ τοῦ *ἀγχόθι*, *ἄγχι* ἐν ἐλεγείοις· πρβ. IG IX$_2$ 645 καὶ τῆς ἐμῆς ***Περιγραφῆς τῶν στηλῶν (Δημητριάδος-) Παγασῶν*** Ι σ. 128. Ὡς τέρμα ὀνόματος, π. χ. *[Ἐν]άνχου* ἢ ὁμοίου, δυσχερῶς δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ.

Ἀριθ. 354 (εἰκ. 40 ΜΕ 80). Στήλη, λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἀποτριβῶν· ἐποιήθη ἐν σχήματι περίπου ναΐσκου· δύο παραστάδες ἑκατέρωθεν, φέρουσαι ἀναγλύφους κλαδίσκους μεθ' ἑλίκων, ἀνέχουσιν ἁπλοῦν ἐπιστύλιον καὶ ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, κεκοσμημένων αὐτῶν τε καὶ τοῦ συνενοῦντος αὐτὰ πλαισίου δι' ἀναγλύφων ἀνθεμωτῶν καὶ ἑλικοειδῶν κοσμημάτων· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου παρίσταται ἀνάγλυφος μικρὰ κεφαλὴ Μεδούσης, ὁμοίου σχήματος, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν κοσμημάτων, τῆς ἐν ΑΕ 1916 89-90 περιγραφείσης. Ἐν τῷ βαθύσματι παρεστάθησαν τρεῖς ἄνθρωποι κατενώπιον, ὀρθοὶ ἱστάμενοι, ἐν μέσῳ μὲν ἀνήρ, φορῶν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον βραχύ, τὴν μὲν ἀριστερὰν καταβιβάζων, τὴν δὲ δεξιὰν φέρων πρὸς τὸ στῆθος, ἐν τῷ ἱματίῳ ἐνέχων ἀμφοτέρας, δεξιόθεν αὐτοῦ νεανίας, φορῶν χιτῶνα, χλαμύδα καὶ εἶδός τι ἐνδρομίδων, φέρων συνημμένας τὰς χεῖρας παρὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος, ἀριστερόθεν δὲ γυνή, φοροῦσα χιτῶνα ποδήρη καὶ ἱμάτιον, ἠρμένον ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ὡς πέπλον, ὅνπερ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ὑψοῦσα τὴν δεξιὰν παρὰ τὴν σιαγόνα, κατὰ τὸ σύνηθες σχῆμα πρὸς ἔνδειξιν θλίψεως· πάντων τὰ πρόσωπα ἀπεσχίσθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ἐπίτηδες προφανῶς· ἡ τέχνη εἶναι βάναυσος τῶν ὑστέρων μΧ χρόνων.—Ὑψ. 0 48, πλ. 0 40, πάχ. 0 11.

Ἐπιγραφὴν ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, συνεχιζομένην πιθανῶς καὶ ἐπὶ τοῦ κάτω πλαισίου, ἐφ' οὗ πατοῦσιν οἱ παριστάμενοι· τὰ γράμματα ὅμως ἀπετρίβησαν ὅλως καὶ δὲν συνάγεται οὐδὲν σαφὲς ἐξ αὐτῶν.

Ταῖς *Χυρετίαις* ἀνήκουσι καὶ αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί:

Ἀριθ. 354α (IG IX$_2$ 352=ΑΕ 1913 153· ΜΕ 96) «[δεῖνα δεῖνος | καὶ δεῖνα] | *Ἡρακλείδου τὸν ἑατ(ῶ)ν* | [*υἱὸν* δεῖνα] | [*μνήμης χάριν*]».

Ἀριθ. 354β (IG IX$_2$ 350=ΑΕ 1913 153· ΜΕ 128) [*Ἀ*]*ριστίων Καλλικρ*[*άτο*]*υς* | *ἥρως χρηστὲ χαῖ*[*ρε*].

40 (ἀριθ. 354): ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐν Χυρετίαις.

Ἀριθ. 354γ (IG IX, 354=AE 1913 154· ME 105) *Φιλοκρατέα τέκνω, Φιλημα | τίς· μνήμης χάριν.*

Ἀριθ. 354δ (IG IX, 355=AE 1913 154· ME 198) *Φιλώτα[ς] Ἀπολλοδώρ ου].* Οὗτος εἶναι πιθανῶς ἔγγονος τοῦ ἐν ἀριθ. 345 στ. 4 ὁμωνύμου κατ' ἀμφότερα ταμίου. Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ ὑπ' ἀριθ. 348· 354γ 354δ ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου· διότι ἐμφανίζουσι στενωτάτας ὁμοιότητας καὶ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γράμματα, αἱ δὲ δύο πρῶται καὶ τὴν αὐτὴν ἰδιάζουσαν ἔκφρασιν.

Ἀριθ. 354ε (IG IX, 348=AE 1913 151).

Ἀσκληπι]όδωρος Ἀπολλοδώρου, [ἱ]ερη[τεύσας,
Ἀπολλόδ]ωρον Ἀσκληπιοδώρου, τὸν ἑαυτοῦ [πατέρα·
Ἀσκλη]πιῶι καὶ Ὑγιείαι ἀνέθ[ηκεν.
Δεῖνα - - - - - -]ου, Ἀθηναῖος, ἐποίησ[ε.

Τὸ βάθρον τοῦτο δὲν ἐπανεῦρον· περὶ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Χυρετίαις βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 301 εἰς στίχ. 1-4 προσημειωθέντα.

Ἐκ πασῶν τούτων, τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπιγραφῶν τῶν **Χυρετιῶν**, συνάγονται οἱ ἑξῆς δύο πίνακες:

Πίναξ Α΄.

Προσωπογραφία Χυρετιέων

(πλὴν τῶν στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν).

Α

Β

Γ

Δ

Ε

Ζ

Η

Θ

Ι

Ρ

Σ

Τ

Πίναξ Β΄.

Στρατηγοὶ καὶ ἵππαρχοι ἐπώνυμοι τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν μετὰ τοῦ τῶν Περραιβῶν ἀπὸ τοῦ 30 πΧ.

(Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ περιλαμβάνονται οἱ τοῦ προτεθέντος χρονικοῦ ὁρίου στρατηγοί, οἱ ἀναγραφόμενοι ἐν ταῖς ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐκδοθείσαις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς ὑπ᾽ ἀρ. **1-25** ἐν ΑΕ 1910 σ. 331-382, καὶ ὑπ᾽ ἀρ. **26-50** ἐν *Revue de Philol.* 1911 σ. 123-140 καὶ 282-305, καὶ ὑπ᾽ ἀρ. **257-300** ἐν ΑΕ 1915 σ. 17-30 καὶ 1916 σ. 17-33 καὶ 73-93, ἔτι δὲ οἱ ἐν ταῖς διορθωθείσαις ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐπιγραφαῖς τῶν IG IX$_2$ ἐν ΑΕ 1913 σ. 145-182· τῶν τελευταίων τούτων πολλοὺς ἔτι διώρθωσα καὶ διέγνωσα, ἀναθεωρήσας τὰς ἐπιγραφὰς ἐκείνας ἐν ἔτει 1916, χρώμενος τῷ χορηγηθέντι μοι ἐν ἔτει 1915 τρίτῳ ἐπιδόματι ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Θερειανοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Μονάχῳ Βασιλικῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν· πληρέστερον δὲ πίνακα, περιλαμβάνοντα πάντας τοὺς ἔκτοτε γνωστοὺς στρατηγοὺς καὶ ἱππάρχους, θὰ παραθέσωμεν μετὰ τὴν ἔκδοσιν ἑτέρων νέων ἀπελευθερώσεων ἀπ᾽ ἀρ. **355-450**.)

(Στρατηγοῦντος, ἐν στρατηγῷ, ἐπὶ στρατηγοῦ, ἐν τῇ στρατηγίᾳ)	(Παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἐμοὺς ἀρ. 1-354, εἰς ΑΕ 1913 καὶ εἰς IG IX$_2$)
Ἀγαθάνορι	316$_{27}$· 330$_{27}$
[Πο(πλίου); Ἀ]γαθάνο[ρ]ος	281$_{22}$
Α[ἰ]λ[ι]α[νοῦ Φιλίσκου;]	ΑΕ 1913 158
Ἐλιανοῦ Φιλίσκου	IG 1268$_{9}$
Ἀκύλα	277$_{23}$· 278$_{29}$
Ἀλεξ[ά]νδ[ρ]ω	277$_{28}$· 322$_{2}$· 335 A
Ἀλεξίππου	278$_{23}$
Ἀμυνάνδρου (τοῦ Α΄)	314$_{3}$
Ἀμυνάνδρου (τοῦ Β΄) τοῦ καὶ Σώφρονος	307$_{1}$· IG 302 b
Ἀνδρονείκου	316$_{6}$
Ἀντιγένους τοῦ Εὐδή[μου]	289$_{6}$
[Ἀ]ντιγόνω	ΑΕ 1913 181
[Ἀν]δρ[ομ]έν[ους]	ΑΕ 1913 181
[Ἰ]ουλ(ίου) [Ἀ]ν[τιπά]τ[ρ]ου	ΑΕ 1913 158· IG 277 b
[Ἀ]ν[ύτο]υ	310$_{18}$
Ἀπολλοδώρου	ΑΕ 1913 173 (δὶς)
[Ἀπολλ]οδ[ώ]ρου τὸ β΄	320$_{6 \cdot 12}$
Ἀπολλοδώρου τὸ γ΄	303$_{4 \cdot 10}$
Ἀπολλοδώρου τὸ τέταρτον	IG 544
[Ἀπο]λλοδώ[ρ]ωι τὸ δ΄	292$_{13}$
[Ἀ]π[ο]λλοδώρου τὸ δ΄	312$_{17}$
[Ἀπολλοδώρου; τὸ] δ΄	ΑΕ 1913 161
[Ἀ]ργείω Φί[λ]ων[ος]	8$_{5}$
Ἀργείου	ΑΕ 1913 156· IG 1302$_{1}$
[Ἀργε]ίου τ[ὸ] β΄	ΑΕ 1913 155
Ἀ[ρ]ι[σ]τίωνι	257$_{a\ 5}$
[Ἀριστοφ]ύλου (τοῦ Α΄)	318$_{8}$· 320$_{17}$
Ἀριστοφ[ύ]λο[υ] (τοῦ Β΄)	IG 16$_{14}$· 289$_{c}$

(Στρατηγοῦντος, ἐν στρατηγῷ, ἐπὶ στρατηγοῦ ἐν τῇ στρατηγίᾳ)	(Παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἐμοὺς ἀρ. 1-354, εἰς ΑΕ 1913 καὶ εἰς IG IX$_2$)
Ἅ[ρ]μωνος	345 $_{1}$· IG 1044 d
Ἀσκληπιάδη	287 $_{12}$· 288 $_{2}$
(Αὐγούστου; ἢ ⟦στρατηγοῦντος δεῖνος;⟧)	IG 415 $_{73-78}$
Γραικηΐου Γενναίου =	311 $_{26}$· 313 $_{31}$· 315 $_{5}$
Γραικηΐου	320 $_{1}$· 321 $_{1}$· ΑΕ 1913 156 (δὶς)
Γραικηΐου Πρόκλου (βλ. *Πρόκλος*)	
Δαμ[ονίκου] =	317 $_{19}$· IG 489 b
[Μ]ε[μ]μίου Δαμο[νίκου]	317 $_{4}$
Δάμωνος (τοῦ Α΄)	338 Β $_{2}$
Δάμωνος τοῦ . . . . ορ[ος] (τοῦ Β΄)	325 $_{12}$
Δημητρίου τὸ β΄	ΑΕ 1913 157
Δικαίο[υ]	314 $_{21}$· IG 1044 e
Διογέ[νει (-ίτονι;)]	325 $_{8}$
Ἑλλα[νοκράτους]	317 $_{12}$· IG 17
Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρίτον]	284 $_{33}$
Εὐβιότου τοῦ Εὐκόλου, καθ' ὑποΐαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισα[ί]ου (τοῦ Α΄)	313 $_{12}$ (πρβ. IG 549). IG 415
Εὐβιότω (τῷ Β΄), Εὐβιότου (τοῦ Β΄)	305 $_{5}$· ΑΕ 1913 168 IG 19 $_{3}$
Εὐβιότου (τοῦ Γ΄)	IG 206 III c
Εὐδ[ή]μου =	260 $_{2}$· 287 $_{3}$ (πρβ. 289 $_{6}$)
Ε[ὐ]δήμου τοῦ Φι[λ]οξένου	316 $_{21}$· 330 $_{22}$· IG 1268 $_{13}$
Εὐπραξίδου (τοῦ Α΄)	327 $_{3}$
[Εὐ]π[ρ]αξίδο[υ] (τοῦ Β΄)	307 $_{5}$
Ε⟦ὐ⟧ρυδάμα, Εὐρ[υδά]μα	277 $_{10}$· 303 $_{14}$
[Εὐρυδάμαντος τοῦ Ἀ]γα[θ]ά[νορος]	293 $_{2}$
ἱππαρχοῦντος Ἡγησάν[δρου] τοῦ Ἀρίστωνος (ἐ)ν στρ(ατηγῶι) Διογέ[νει]	325 $_{2}$
Ἡγησίου τοῦ [Ἀρ]ναγόρου	313 $_{3}$ (πρβ. IG 531)
Θεμιστογένους τοῦ Ἀνδροσθένους (τοῦ Α΄)	IG 415 $_{9\cdot23}$
Θεμιστ[ογένους] (τοῦ Α΄)	340 $_{3}$ $_{9}$
Θ[εμ]ιστ[ογένους] (τοῦ Β΄)	346 $_{3}$
Ἱ[ππά]ρχου	331 $_{5}$
[Ἱ]ππονε[ί]κου	316 $_{13.17}$
Εἰσαγόρα	IG 1297 $_{28}$
[Ἰσα]γό[ρ]ου γ΄	282 $_{3}$
[Κα]ίσα[ρ]ο[ς]	281 $_{17}$
τοῦ Κυρ[ίου ἡμ]ῶν = τοῦ Κυρίου [ἡμῶν]	324 $_{3}$· IG 1342 (πρβ. 222 $_{5}$)
Κάλλ[ωνος (-ίδου)]	ΑΕ 1913 156
Κεφάλου	311 $_{4}$· 276 $_{8}$
[Κεφ]άλω τὸ τρίτον (Πετάλω Woodward)	278 $_{33}$
Κ[λε]άν[ο]ρι (;)	IG 1299 $_{7}$
[Κλ]εάρ[χου; το]ῦ Φιλοξένου	IG 1297 $_{15}$
Κλεομαχίδη	292 $_{7}$ (276 $_{22}$)
Κλεομάχου (;)	IG 1297 $_{3}$
Κοΐντου	306 $_{11\cdot18}$· 309 $_{33}$
Κοκηΐου Λύκου	IG 546 $_{3}$

(Στρατηγοῦντος, ἐν στρατηγῷ, ἐπὶ στρατηγοῦ, ἐν τῇ στρατηγίᾳ)	(Παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἐμοὺς ἀρ. 1-354, εἰς ΑΕ 1913 καὶ εἰς IG IX, 2)
Κοκκηΐου Λύκου	316 3· 328 3
Κρατερόφρονος	289 4
[Κριτο]λάο[υ τ[οῦ - -·- - ν[ου]ς	319 3· 342 Β 2
Κύλλω (τῷ Α΄)	IG 532 3
[Κύλ]λου, Κύλλ[ω], Κύ⟨δ⟩[λλου] (τοῦ Β΄)	ΑΕ 1913 168 (δὶς)· 182· IG 543 b
Κύλλου ⟦τοῦ⟧ Εὐβιό[του], Κύλλου (τοῦ Γ΄)	345 5· IG 1041 b
Κύλλου γ΄ (τοῦ Γ΄)	IG 1041 c
Λεο[ντοκ]ράτους	ΑΕ 1913 σ. 155 (δὶς)· πρβ. 283 3· 285 4
Λεοντομένο[υς τ]οῦ Μεγαλοκλέους Φε[ρ]αίου	309 8
Λύκου	277 2· 284 (πεντάκις)
Λυκόφρονος	IG 545 1
Λ[υ]σ[ικλεῖ; Kroog]	IG 1297 41
Μεγαλο[κλεῖ]	IG 1294 b
Μενεκ[ρά]τους (τοῦ Α΄)	332 2
Μενε[κράτους τοῦ Δικα]ι(οκ)ρίτου (; τοῦ Α΄)	IG 14
Μενεκράτου (τοῦ Β΄)	344 5
[Με[νεκ[ρά]το[υς] (τοῦ Γ΄)	342 Β 10
[Νικ]άν[ορι]	257 β 12
Ὀππίου Γραικηΐου (βλ. Πρόκλου)	IG 325 α
[Πα]μφίλου	257 γ 20
[Παμφίλ]ου	ΑΕ 1913 173 (δὶς)
Παρ - - - - -	286 22
[Π]ει[σ]οδ[ώρ]ω	276 33
Πε[τραί]ου (τοῦ Θεμιστογένους Γυρτωνίου IG 534)	312 3
Πετραίου τὸ δ[ε]ύτερον	IG 1042 27
Πολυκρίτου (τοῦ Α΄)	IG 19 7
Ῥωυβρίω Πολυκρίτω (τῷ Β΄) τὸ δεύ[τε]ρον	7 5
Φ[λα]βίου Πολυκρίτου τὸ β΄ (τοῦ Γ΄)	IG 256 b 1
Πολυ[ξ]ένω	ΑΕ 1913 165
Π[ρ]εί[μο]υ	257 δ 32
Πρόκλω = Γ[ρ]αι[κη]ίου Πρ[όκ]λο[υ] = Ὀππίου Γραικηΐου	281 10· 281 2· IG 21 4 corr. IG 325 α
Πρώ[του? (-τέου)] Μη[τροπ]ο[λ]είτο[υ]	ΑΕ 1913 177
ἱππα[ρχ]οῦντος Σωπάτρου	334 2· 326 2
ἱππαρχο⟦ῦ⟧ντος Σωπάτρου	IG 277 11
[Σω]σάνδ[ρου] (τοῦ Α΄)	339 2
Σωσάνδρου (τοῦ Α΄)	278 4
Σωσάνδρου (τοῦ Β΄)	IG 287 b 5· 1042 I 38
Σωσάνδρ[ου] τοῦ Ἀριστονόου (τοῦ Γ΄)	IG 1040d 9· 1297 VIII 58
Σωσιπάτρου (τοῦ Α΄)	IG 102 α 12· 543 α 1
Σω[σ]ιπ[ά]τ[ρ]ο[υ], Σωσιπάτρ[ω], [Σωσί]π[ά]τρου (τοῦ Β΄)	320 31· 286 18· 342 Α 6
Σωσιπάτρου (τοῦ Γ΄)	IG 256 11· 1043 α 7
Τιμασιθέου	286 6· 12· 279 3· IG 1299 3
Τι[μασιθέου] τὸ τ[ρ](ί)τον	285 17
Φιλίσκου (τοῦ Α΄)	314 16
Φ[ι]λίσκο[υ] (τοῦ Β΄)	322 7· 334 8
Φιλίσκου τοῦ Ἀριστονείκου	IG 21 10

(Στρατηγοῦντος, ἐν στρατηγῷ, ἐπὶ στρατηγοῦ, ἐν τῇ στρατηγίᾳ).	(Παραπομπαὶ εἰς τοὺς ἐμοὺς ἀρ. 1-354 εἰς ΑΕ 1913 καὶ εἰς IG IX₂)
Φιλίσκου τοῦ Εὐδήμου	IG 15 8
(βλ. Αἰλιανοῦ Φιλίσκου)	IG 1268 9
Φιλοξενίδη	310 10· IG 474 42
Φιλοξένου	312 10

Ἐλλιπῆ

(Αὐγούστου; ἢ [στρατηγοῦντος δεῖνος])	IG 413 14
- - - εράου (Πετραίου:) τοῦ Ἡρακλείδου	IG 302 x 13
[- - - δ]ρου (Σωσάνδρου :)	ΑΕ 1913 161
[- - - - κ]ράτου	283 4
[- - - -]νο[υ;]	330 8
- - - - νου τοῦ Ἀριστομένους	IG 13 6
- - - - - - ος	IG 545 14
- - - - - - ο[υ]	318 1
- - - - - - - χου (Κλεομάχου;)	ΑΕ 1913 161
ἐν στ[ρατηγῶι δεῖνι (Ἀπολλοδώρωι:)] τὸ β´	329 3
[στρα]τη[γοῦντος δεῖνος τ]ὸ δε[ύτερον]	306 1
[στρατ]η[γοῦντος δεῖνος]	323 1
[στρατηγ]ο[ῦν]τ[ος δεῖνος]	320 30
[ἐν στ]ρατηγῶ [δεῖνι]	ΑΕ 1910 364
[στρα]τ[η]γοῦ[ντος δεῖνος]	341 Β 2
[στρατηγοῦντος δεῖνος]	335 Β 1
[στρατηγοῦντος δεῖνος· παρὰ τοῦ ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - - -]ου, πρωτοστάτου ταγοῦ, [ἀναγραφὴ τῶν γεγονότων ἀπελευθέρων, τῶν] δόντων αὐτῶ τοὺς ε[ί (=*πεντεκαίδεκα*) στατῆρας, ἃ γίνεται δι(νάρια) ΚΒ<´, κατὰ τ]ὸν γραφέντα νόμον αὐ[τοκρά]τορος Νέρβα Τραϊανοῦ [Γερμαν]ικοῦ Δακικοῦ Παρθικοῦ (117 πΧ).	IG 538 = ἄνω εἰς ἀριθ. 340 στ. 1—8.

Χρονολογικῶς μεμαρτυρημένοι φέρονται οἱ ἑξῆς στρατηγοί:

(αἱ ἐν παρενθέσει χρονολογίαι εἶναι κατ' εἰκασίαν πιθαναί)

(30-29 πΧ) Ἐπὶ στρατηγοῦ Θεμιστογένους τοῦ Ἀνδροσθένους (τοῦ Α´) IG 415 9·23
(30-29 πΧ) Στ[ρ]ατ[ηγοῦ]ντο[ς] Θεμιστ[ογένους] (τοῦ Α´) 340 3·9
(29-28 πΧ) Ἐπὶ στρ[α]τηγοῦ Ἡγησίου τοῦ [Ἀρ]ναγόρου 313 3
(28-27 πΧ) Ἐπὶ [σ]τρατηγοῦ Εὐβιότου τοῦ Εὐκόλου καθ' ὑποτίαν δὲ Κλεάρχου τοῦ Ἡγησαρέτου Λαρισα[ί]ου (τοῦ Α´) 313 12
27-26 πΧ Ἔτους | τοῦ ἐπὶ αὐ|τοκράτορος | Καίσαρος | θεοῦ υἱοῦ | Σεβαστοῦ (=Αὐγούστου) IG 415 73
(27-26 πΧ) Ἔτους αὐτ[οκράτορος; κτλ.=Αὐγούστου;] IG 413 14
21-20 πΧ Ἔτους ζ´ Σεβαστο[ῦ, στρατηγοῦν]το[ς] Ἱ[ππά]ρχου 331 5
20-19 πΧ Ἔτους ὀγδ[όο]υ Σεβ[α]στ[ο]ῦ, στρατηγ[ο]ῦντος Μενεκ[ρ]άτους (τοῦ Α´) 332 2
19-18 πΧ Ἔτους θ´ [Σ]ε[β]αστοῦ, [στ]ρατ[ηγοῦντος Σω]σάνδ[ρου] (τοῦ Α´) 339 2
(19-18 πΧ) Ἐπὶ στρατηγοῦ Σωσάνδρου κα[τ]ὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα (τοῦ Α´) 278 4
15-14 πΧ [Ἔτους τρ]ισκαιδεκά(τ)ου Σεβαστοῦ στρατηγοῦντος [Παμφίλ]ου IG 1296=ΑΕ 1913 173

15-14 πΧ [Τ]ρ[ισ]κ[αιδεκ]ά[του ἔτο]υς [τ]οῦ Σε[β]αστοῦ [Κ]α[ίσαρος] Α[ὐγ]ού[σ]του - - [στρ(ατηγοῦντος) Πα]μφίλου 257 γ 1

14-13 πΧ [Ἔτους τεσσαρ]εσκα[ι]δεκάτου Σεβαστοῦ, στρατ[η γοῦντος Ἀπολ]λοδώρου IG 1296 = ΑΕ 1913 173

9-8 πΧ Ἔτ[ους ι]θ' Σεβαστοῦ, στρα[α]τη[γ]οῦντο[ς] Πε[τραί]ου 312 2 πρβ. IG 1042 27

41-42 μΧ Ἐν τῷ π[ρώ]τω ἔτει Τιβερίου Κλαυδίο[υ Κ]αίσαρος Γερμανικοῦ Σε[β]αστοῦ, τοῦ καὶ ΛΑ' στρα-[τ]ηγοῦντος Ἀπολλοδώρου τὸ τέταρτον IG 544 3 *ἐμ. ἀρ.* 292 13 312 17

43-44 μΧ Ἔτους Γ' Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Γερμανικοῦ Σεβαστοῦ, τοῦ καὶ Λ' καὶ Γ', στρατηγοῦντος Εὐβιότου (τοῦ Γ') IG 206 IIIc

44-45 μΧ Ἔτους Δ' Σεβαστοῦ Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ, τοῦ καὶ Λ' καὶ Δ', στρατηγοῦντος Λυκόφρονος IG 545 1

45-46 μΧ Ἔτο[υ]ς Ε' Σεβαστοῦ Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ, τοῦ [καὶ Λ' καὶ] ⟨Δ⟩ (Ε'), στρατηγοῦν[τος - - - - - - -]ος IG 545 14

47-48 μΧ [Ἔτους] σεβαστοῦ ἑβδόμου Καίσαρο[ς Γερμα]νικοῦ Σεβαστοῦ, τοῦ καὶ τρι[ακοσ]τοῦ καὶ ἑβδόμου, στρατηγοῦντο[ς - - - - - -]νου τοῦ Ἀριστομένους IG 13 6

48-49 μΧ [Ἔτους σεβαστοῦ ὀγ]δ[ό]ου Κ[α]ίσαρο[ς Γερμανικοῦ Σεβαστοῦ κτλ. στρ(ατηγοῦντος)] Θ[εμ]ιστο[γένους (τοῦ Γ')] 346 3

50-51 μΧ Ἔτο[υς Ι'; Σεβασ]τοῦ [- - - - - - Καίσαρ]ο[ς] Γ[ε]ρ[μ]α[νι]κ[ο]ῦ [τοῦ καὶ Μ'; σ]τ[ρ]ατ[η]γοῦντο[ς] Σω[σ]ιπ[ά]τ[ρ]ο[υ (τοῦ Β')] 320 31 πρβ 286 18 καὶ 342 Α 6

117 μΧ [Στρατηγοῦντος δεῖνος - - - - - κατὰ τ]ὸν γραφέντα νόμον αὐ[τοκρά]τορος Νέρβα Τραϊανοῦ [Γερμαν]ικοῦ Δακικοῦ Παρθικοῦ IG 538 πρβ 340 εἰς στίχ. 1-8

131-132 μΧ Ἐν στρ(ατηγῶι) Κοκηΐ[ω] Λύκω ἔτους ΕΙ (= *πεντεκαιδεκάτου*) αὐτοκράτορος Καίσαρος Τραϊανοῦ Ἁδριανοῦ Σεβαστοῦ IG 546 3

— Ἔ[το]υ[ς - - - - - μ;]ο[υ - - στρατηγοῦντος δεῖνος - - - - - -] 330 8

Πρὸς συμπλήρωσιν πάντων τῶν ἐκ Χυρετιῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἀρχαίων μνημείων θέλω δημοσιεύσει προσεχῶς δύο ἔτι πλαστικὰ μνημεῖα, ὑπολειφθέντα.

Παρατήρησις

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν περιεχόντων τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιγραφὰς λίθων, διεκρίναμεν τὴν διαφορὰν τοῦ ῥυθμοῦ τῆς χαράξεως, τοῦ σχήματος καὶ τῶν διαστάσεων τῶν γραμμάτων κατὰ τὰς ἀπελευθερώσεις ἑκάστας, διότι αἱ διακρίσεις αὗται ἀποβαίνουσι χρησιμώταται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐτῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἐπωνύμων στρατηγῶν· πολλάκις (πρβ. ἀριθ. 320) ἐγράφη νεωτέρων χρόνων ἀπελευθέρωσις ὑπεράνω λίαν ἀρχαιοτέρας, ἑτέρα δὲ κατὰ τὸν ὑπολειφθέντα κενὸν χῶρον μεταξὺ δύο συγχρόνων, ἢ μὴ ἀπεχουσῶν πολὺ ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοὺς χρόνους, ἄλλη ἐπὶ παλαιοτέρας, ἐξαλειφθείσης ἐπίτηδες κττ.. Τὸ ὅτι ὅμως δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀριθμὸς τεχνιτῶν, χαραξάντων τὰς ἀπελευθερώσεις ἑκάστας, καὶ δὴ μετ' ἀσφαλείας, δὲν καθίσταται πιθανόν· διότι ὁ αὐτὸς χαράκτης, ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου, τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῶν συναφῶν τούτοις λόγων, ἔγραφεν ἐπιμελέστερον ἢ ἀμελέστερον· διὸ ἐφεξῆς θέλομεν διακρίνει τὴν διαφορὰν τῆς χαράξεως ἢ τὴν ὁμοιότητα κατὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀπελευθερώσεων ἑκάστων, μὴ ὁρίζοντες τὸν ἀριθμὸν τῶν τεχνιτῶν, ὡς ὄντος πολλάκις ἐπισφαλοῦς τοιούτου τινὸς ἐγχειρήματος.

Ἐν Βόλῳ τῇ 25ῃ δεκεμβρίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλλος.

Κίναιδοι μυλωθροὶ

(εἰς Βοιωτίας σκύφον, ΑΕ 1914 50)

ὑπὸ

Κωνσταντίνου Κουρουνιώτου

Μολονότι ἐν ὑποθέσει ἐκφέρεται ἐν μέρει καὶ ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς κατωτέρω προτεινομένη ἐξήγησις τῆς παραστάσεως τοῦ ἐκ Βοιωτίας ἐνεπιγράφου σκύφου (ΑΕ 1914 50) ὑπὸ τοῦ δημοσιεύσαντος τοῦτον τὸ πρῶτον Φ. Βερσάκη, νομίζω ὅτι καὶ ἡ διδομένη ὑπ' αὐτοῦ οὐχὶ ὀρθὴ ἐν πολλοῖς περιγραφὴ καὶ ἡ σφαλερὰ ἀντίληψις τῶν πράξεων ἐνίων ἐκ τῶν παριστωμένων μορφῶν παρέχουσι μεγάλην σύγχυσιν, καὶ κωλύουσι τὴν σαφῆ κατανόησιν τῆς παραστάσεως τοῦ σπουδαίου τούτου τεχνουργήματος· τούτου ἕνεκα θεωρῶ ἀναγκαίαν τὴν δευτέραν τούτου ἐνταῦθα δημοσίευσιν.

Τὸ ἀγγεῖον συνεκολλήθη ἐκ τεμαχίων καὶ εἶνε σχεδὸν ὅλον ἄρτιον. Εἶνε τῶν λεγομένων *Μεγαρικῶν σκύφων*[1], πηλοῦ ὠχροῦ. Ἦτο κεκαλυμμένος διὰ τοῦ κακῆς ποιότητος γανώματος τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων[2], εἰς οὓς ἀνήκουσιν οἱ σκύφοι οὗτοι, ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχει ἐρυθρωπὸν χρῶμα, ἀλλ' εἶνε νῦν κατὰ μέγα μέρος μέλαν. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν εἰκόνων εἶνε τετριμμένη, διὰ τοῦτο δὲ προκύπτει ἀσάφειά τις περὶ τὴν κατανόησιν ἐνίων λεπτομερειῶν, ἐπιτεινομένη ἐν μέρει ἐκ τῆς κακῆς ἀρχικῆς τυπώσεως, ἀλλ' ἐν γένει δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ διατήρησις εἶνε κακή. Ἡ παράστασις συμφώνως πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ὁμοειδῶν ἀγγείων εἶνε ἐλαφρῶς ἔκτυπος. Τὰ κοσμοῦντα τοῦτο πλὴν τῆς κυρίας παραστάσεως κοσμήματα μὴ διαφέροντα πολὺ ἀπὸ τῶν συνήθων κοσμημάτων τῶν ὁμοειδῶν σκύφων (ΑΜ 1901 59) περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βερσάκη[3] (ἔ. ἀν. σ. 50).

Εἶνε προφανές, ὅτι ἐπὶ τῆς κυρίας εἰκόνος παρίσταται μυλὼν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκτελοῦνται διάφοροι ἐργασίαι σύμφωνοι πρὸς τὸν προορισμὸν τούτου καὶ ἄλλαι τινὲς πράξεις.

1: ὀνοκίνητος μύλη.

Ὁ ἐν τῇ εἰκόνι 4 στύλος πλὴν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν πρᾶξιν, ἣν θὰ ἴδωμεν

1 Οὕτως ὠνομάσθησαν πρῶτον ὑπὸ **Benndorf (Griech. u. Sicil. Vb.** σ. **56)**, ἡ δ' ὀνομασία αὕτη ἔμεινε χωρὶς καὶ νὰ γίνεται διὰ τοῦτο δεκτόν, ὅτι τόπος τῆς προελεύσεως καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων τούτων ἦσαν τὰ Μέγαρα (ἰδὲ **Watzinger Mitt. 1901** σ. **67 1** καὶ τελευταῖον ***Daremberg-Saglio*** **Dict. d. ant.** ἐν λ. **Vasa** σ. 660 ἑξ.).

2 Εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 3 καὶ τὴν 2 πΧ ἑκατονταετηρίδα χρονολογοῦνται συνήθως τὰ ἀγγεῖα ταῦτα (***Draggendorf*** ἐν **Bonner Jahrbücher 1895** ***E. Robert*** ἐν **Homer. Becher Winckelmannsprogr. 50** σ. **20.** ***Daremberg-Saglio*** ἔ. ἀ. σ. 660.

3 Τὸ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς κυρίας εἰκόνος κόσμημα δὲν εἶνε πλέγμα, ὡς λέγει ὁ Βερσάκης, ἀλλὰ σειρὰ ἐπαλλήλων ἀνθέων ὁμοιάζει δὲ πρὸ πάντων πρὸς τὸ κόσμημα τοῦ τεμαχίου ἐν ***Robert***, **Homer. Becher** σ. **41** εἰκ. Ἡ σχεδίασις τοῦ κοσμήματος ὑπὸ **Gillieron** δὲν εἶνε τελείως ἀκριβής· αἱ εἰκονίζουσαι τὰ πέταλα τοῦ ἄνθους ἕλικες δὲν εἶνε πολὺ ἀνοικταί, ὡς ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ **Gillieron** (ἰδὲ τὴν εἰκόνα ἡμῶν)

κατωτέρω σκοπεῖ πάντως νὰ ὑποδηλώσῃ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν κτιρίου.

Τὴν περιγραφὴν ἀρχίζομεν ἀπὸ τῆς ζωοκινήτου μύλης (εἰκ. 1 ΑΕ, ἔ. ἀ. εἰκ. 2). Ὄνος ἐζευγμένος εἰς μύλην καθ᾽ ὃν τρόπον φαίνεται σαφέστερον ἐπὶ ἄλλων ὁμοίων παραστάσεων [1] κινεῖται πρὸς ἀριστερά. Τῆς μύλης φαίνεται ὅλως ὁ ἄνω λίθος, ἡ καθ᾽ αὐτὸ μύλη, ἢ ὄνος ἀλέτης, καὶ τὸ ἔμβολον περὶ ὃ ἐστερεωμένον ἐπὶ τοῦ κάτω λίθου τῆς μύλης ἐστρέφετο ὁ ἄνω λίθος· ἡ βάσις τῆς μύλης εἶνε δυσδιάκριτος. Ἐκ τοῦ ἐκ δοκῶν κατασκευάσματος τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου περιεστρέφετο ἡ μύλη (*Blümner* Techn. ἔ. ἀ.), διακρίνονται ὀλίγα ἀβέβαια ἴχνη παρὰ τὸν λαιμὸν τοῦ ὄνου, ἐπὶ τῆς κοιλίας δ᾽ αὐτοῦ δηλοῦται ἴσως καὶ τὸ ζῶμα, δι᾽ οὗ ἠσφαλίζετο μᾶλλον ἡ ζεῦξις (*Blümner* ἔ. ἀ. σ. 40)· ὁ ὄνος φαίνεται, ὅτι εἶνε ἰθυφαλλικὸς(;) Κάτωθεν τῆς κοιλίας τούτου πρὸ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ὑπάρχει δοχεῖον κωνικόν [2], στενότερον ἄνω, κατεσκευασμένον ὡς φαίνεται, ἐκ καθέτων σανίδων ὁμοίως πρὸς τοὺς σημερινοὺς ξυλίνους κάδους, ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τοῦ μεγέθους δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, εἶνε μετρητικὸν σκεῦος, μόδιος ἢ ἑκτεὺς (*Blümner* ἔ. ἀ. σ. 42 εἰκ. 17β *Daremberg-Saglio*, **Dict.** ἐν λ. **modius**). Ὄπισθεν τοῦ ὄνου κύπτει πρὸς ἀριστερά, μορφή, γυμνὴ προφανῶς [3], ὅπως ἄρῃ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τὸν κάτωθι τῆς κοιλίας τοῦ ὄνου μόδιον. Στηρίζεται καὶ ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν παρ᾽ ἀλλήλους στερεῶς τεθειμένων, καὶ κάμπτει τὰ σκέλη καὶ τὸ νῶτον, ὅπερ φαίνεται σχεδὸν ὅλον, καὶ προκύπτει τὴν διὰ στεφανοειδοῦς περὶ τὸ μέτωπον ἐξογκώματος κεκοσμημένην κεφαλὴν φερόμενος μετὰ κόπου εἰς τὸ ἐπίπονον αὐτοῦ ἔργον, ἐνῷ ἔμφοβος ὑψοῖ συγχρόνως πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν δεξιάν, ὅπως φυλαχθῇ ἀπὸ τοῦ ἀπειλουμένου νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ νώτου αὐτοῦ τρομεροῦ κτυπήματος ὑπὸ τοῦ ὄπισθεν εὑρισκομένου ἀνδρός [4]. Ὁ ῥωμαλέος οὗτος ἀνήρ, γυμνὸς κατὰ τἆλλα, ἔχει μόνον ἐλαφρὸν ἔνδυμα περὶ τὴν ὀσφύν, καὶ κωνικὸν πῖλον· ἔχων μεθ᾽ ὁρμῆς, καὶ ἰσχυρῶς προβεβλημένον πρὸς δεξιὰ τὸ ἀριστερὸν σκέλος κεκαμμένον, καὶ κλίνων ἐλαφρῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, αἴρει διὰ τῆς δεξιᾶς ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὄργανόν τι ἔχον λεπτὴν καὶ ὁπωσδήποτε μακρὰν λαβήν, καὶ πλατὺ ἐλλειψοειδὲς ἄκρον (ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκ. 3), ἄγνωστον ἂν εἰδικήν τινα ῥάβδον ἢ πρόχειρόν τι ἀρτοποιητικὸν ἐργαλεῖον [5], (πρβ τὸ σκεῦος ἐν ΑΕ 1895 πίν. 12,6), ἀπειλῶν νὰ καταφέρῃ δι᾽ αὐτοῦ ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τῶν νώτων τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης μορφῆς. Τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶνε κατενώπιον διαφαινομένης εὐκρινῶς τῆς ῥωμαλέας κατασκευῆς τοῦ στήθους του, ἀλλ᾽ ἡ κεφαλὴ βλέπει πρὸς ἀριστερά, πρὸς τὴν ἀπειλουμένην μορφήν· ἡ ἀριστερὰ χεὶρ κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ. Προφανῶς ἀτέλειαι περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀναγλύφου, παρατηρούμεναι καὶ ἐπ᾽ ἄλλων σημείων τοῦ σκύφου, προκαλοῦσιν ἀσάφειάν τινα περὶ τὸν λαιμὸν τῆς μορφῆς [6].

Δεξιὰ μετὰ τὴν ἄρτι περιγραφεῖσαν μορφὴν παρίσταται ἐπὶ χαμηλοῦ κιονίσκου φέροντος δακτυλιοειδῆ ἐξόγκωσιν κατ᾽ ἀμφότερα τὰ ἄκρα καὶ ἱδρυμένου ἐπὶ πλατείας, διβάθμου (ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκ. 3), στρογγύλης βάσεως μεγάλη κυκλικὴ λεκάνη, ἐν ᾗ

1 *Blümner* Technologie I² σ. 40 κέ. πρβ. καὶ τὰς αὐτόθι εἰκόνας.

2 Ἐπὶ τῆς ἡμετέρας εἰκόνος φαίνεται καλῶς, ἐνῷ ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ **Gilliéron** ἀπεικονίσθη λίαν ἀσαφῶς. Ὁ Βερσάκης (σ. 51) ἐκλαμβάνει τοῦτο ὡς μέρος τῆς μύλης, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἦτο τοσοῦτον σαφὴς ἡ μορφὴ αὐτοῦ, εἶνε πολὺ χαμηλὰ ὥστε νὰ εἶνε μέρος τῆς μύλης καὶ ἐκτὸς τούτου θὰ ἦτο λίαν μακρὰν τῆς ἀληθοῦς θέσεως.

3 Ἴσως φέρει μόνον λεπτὸν καὶ βραχὺν χιτῶνα λίαν προσκείμενον τῷ σώματι· ἡ κακὴ τύπωσις καὶ ἡ τριβὴ καθιστῶσι τοῦτο ἀβέβαιον. Αἱ γραμμαί, αἱ ὄπισθεν τοῦ νώτου φαινόμεναι, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἐξ ἠωρημένου ἐνδύματος προερχόμεναι, εἶνε πάντως σφάλμα τῆς τυπώσεως, αἱ δ᾽ ἐπὶ τοῦ νώτου τῆς μορφῆς εἶνε σφάλμα τοῦ σχεδιαστοῦ. Σφάλμα τῆς τυπώσεως εἶνε ὁμοίως καὶ ὁ ἐν μέρει διπλοῦς βραχίων καὶ ἡ διπλῆ οὐρὰ τοῦ ζώου.

4 Ὁ Βερσάκις (σελ. 52) προφανῶς παρενόησε τὴν ἐνέργειαν τῆς μορφῆς ταύτης· ἡ δεξιὰ χεὶρ πᾶν ἄλλο ποιεῖ, ἢ χειρίζεται τὸ μαστίγιον. Καὶ τὸ λεγόμενον περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς μορφῆς ὡς ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν τοῦ ὄνου δὲν εἶνε ὀρθόν. Τὸ πρόσωπον, πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ λίαν προέχοντος σιαγονίου καὶ τοῦ κακοῦ σχήματος τῆς ῥινὸς (βλέπε φωτοτυπικὴν εἰκόνα), φαίνεται μὲν δύσμορφον, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἀπολύτως τὸ ζῶδες ἔχει. Ἐσφαλμένη δ᾽ ἐντελῶς εἶνε καὶ πᾶσα ἡ περὶ *παυσικάπης*, ἣν δῆθεν φέρει ἡ μορφή, ἀφήγησις.

5 Πρόχειρόν τι σκεῦος χρησιμοποιεῖται ὡς ὄργανον μαστιγώσεως ἐν ἀναγλύφῳ τοῦ Καπιτωλίου εἰκονιζομένῳ ἐν **Daremberg-Saglio** ἐν λ. **flagellum** εἰκ. **3086**· τοῦτο χαρακτηρίζεται ἐκεῖ ὡς ῥυταγωγεύς, λωρίον δηλαδὴ χρησιμεῦον εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ ῥυμοῦ ἐπὶ τῶν ἵππων τοῦ ἅρματος.

6 Καὶ τῆς μορφῆς ταύτης ἡ δρᾶσις παρενοήθη τελείως ὑπὸ Βερσάκι (σελ. **53**). Ὅτι δὲν φέρει *παυσικάπην* εἶναι καταφανὲς ἐκ τῆς εἰκόνος ἡμῶν· σάκκος πλήρης ἀλεύρου (!) οὐδέ ποτε φέρεται, ὡς φέρει τὸ σκεῦος ὁ ἀνήρ, πολὺ ὀλιγώτερον πίθος (!!), πβλ. π.χ. πόσον διάφορος εἶνε ἡ παράστασις τῆς σκηνῆς κενώσεως σάκκου ἀλεύρου ἐν *Blümner* **Technol.** ἔ. ἀ. σ. **43**, εἰκ. **18**.

προφανῶς σήθει μορφὴ ἱσταμένη δεξιά. Αὕτη ἔχει ὁμοίως περίπου πρὸς τὸν προηγούμενον ἄνδρα τὴν ὀσφὺν περιβεβλημένην δι' ὑφάσματος, μικροῦ ἱματίου, ὅπερ ἔφερον πρὸς μείζονα ἐλευθερίαν συνήθως οὕτω οἱ ἐργαζόμενοι (Daremberg-Saglio ἐν λ. pallium εἰκ. 547) εἶνε δὲ πιθανώτατα κατὰ τὰ λοιπὰ γυμνή, ἡ κόμη αὐτῆς ἴσως ἦτο περιδεδεμένη δι' ὑφάσματος ἐπὶ τοῦ κρανίου· περὶ τοῦ φύλου αὐτῆς οὐδεμίαν ἔχομεν σαφῆ ἔνδειξιν, πιθανώτερον δ' εἶνε, ὅτι εἶνε ἀνήρ. Κύπτει, κάμπτων ἐλαφρῶς τὰ γόνατα, ἐπὶ τῆς λεκάνης, καὶ κρατεῖ προφανῶς καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν περιφερικὴν κρησάραν πρὸς κοσκίνησιν τοῦ ἀλεύρου· τὸ ἐργαλεῖον χάριν μεγαλειτέρας σαφηνείας, ὡς παρετηρήθη ἤδη ἐν τῇ πρώτῃ δημοσιεύσει, παρουσιάζεται κατακόρυφον, (πβλ. ὁμοίαν σκηνὴν κοσκινίσεως ἀλεύρων ἄνωθεν λεκάνης ἱδρυμένης ὁμοίως ἐπὶ κιονίσκου ἐν ΑΕ 1896 πίν. 11 2)· τὸ πρόσωπον τῆς μορφῆς βλέπει μετά τινος βλακώδους καὶ περιτρόμου ἐκφράσεως, πρὸς τὸν προηγουμένως περιγραφέντα ἄνδρα, οὗτινος ἡ ἀπειλὴ δύναται νὰ κατευθύνηται πρός τε τὸν παρὰ τὸν ὄνον ἠσχολημένον ἄνδρα καὶ πρὸς τὴν κοσκινίζουσαν ταύτην μορφήν. Ὄπισθεν τῆς κοσκινιζούσης μορφῆς παρίσταται ἐκ νέου σκηνὴ προφανῶς ἀλέσεως διὰ χειροκινήτου μύλης. Ἐπὶ τραπέζης, λιθίνης, ὡς φαίνεται, εἰκονισμένης ἐκ τοῦ πλαγίου, εἶνε ἱδρυμένη ἡ μύλη (ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκ. 4). Ἀποτελεῖται αὕτη ἐκ τοῦ κάτω λίθου, στρογγύλης οὐχὶ μεγάλου πάχους πλακός, ἧς ἡ ἄνω ἐπιφάνεια θὰ ἔφερεν ἐπιτηδείως τεθειμένα χαράγματα, καὶ τοῦ ἄνω λίθου, ἔχοντος ὀρθογωνικὸν σχῆμα, καὶ κοίλωμα ἐν τῷ μέσῳ· ἀριστερὰ πλησίον τῶν λίθων τῆς μύλης εἶνε ἐστερεωμένη ἐπὶ τῆς τραπέζης ὀρθία μετρίου ὕψους δοκός, ὁριζοντία δὲ μακρὰ καὶ παχεῖα ράβδος στηριζομένη ἐπὶ ταύτης καὶ διερχομένη διὰ τοῦ ἄνω λίθου τοῦ μύλου κρατεῖται καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν κατὰ τὸ ἄκρον ὑπὸ μορφῆς ἐνδεδυμένης πιθανῶς βραχὺν χιτῶνα, ἐλαφρῶς προκυπτούσης καὶ βλεπούσης περιδεῶς πως πρὸς τὰ ὀπίσω. Εἶνε εὔκολον νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας ἐπὶ τῆς πρωτοφανοῦς ταύτης παραστάσεως[1], ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς πολυαρίθμους εὑρεθείσας ἐν διαφόροις ἀρχαίοις τόποις, (ἐν Ἐρετρίᾳ πλεῖσται οὐχὶ ἀκέραιοι δυστυχῶς· ἄφθονοι καὶ καλῶς διατηρούμεναι ἐν Δήλῳ **(εἰκ. 2)** πβλ καὶ Wiegand-Schrader Priene σ. 376 εἰκ. 474, 393 καὶ 394 εἰκ. 524-5) Εἶνε αὗται ἐκ μέλανος, σκληροῦ καὶ τραχέος λίθου σχήματος ὀρθογωνικοῦ· εἶνε συνήθως πλατύτεραι κάτω καὶ ἔχουσι μῆκος μέχρι 0 50 καὶ πλ. μέχρι 0 35, ὕψος δὲ περίπου 0 15. Ἐν τῷ

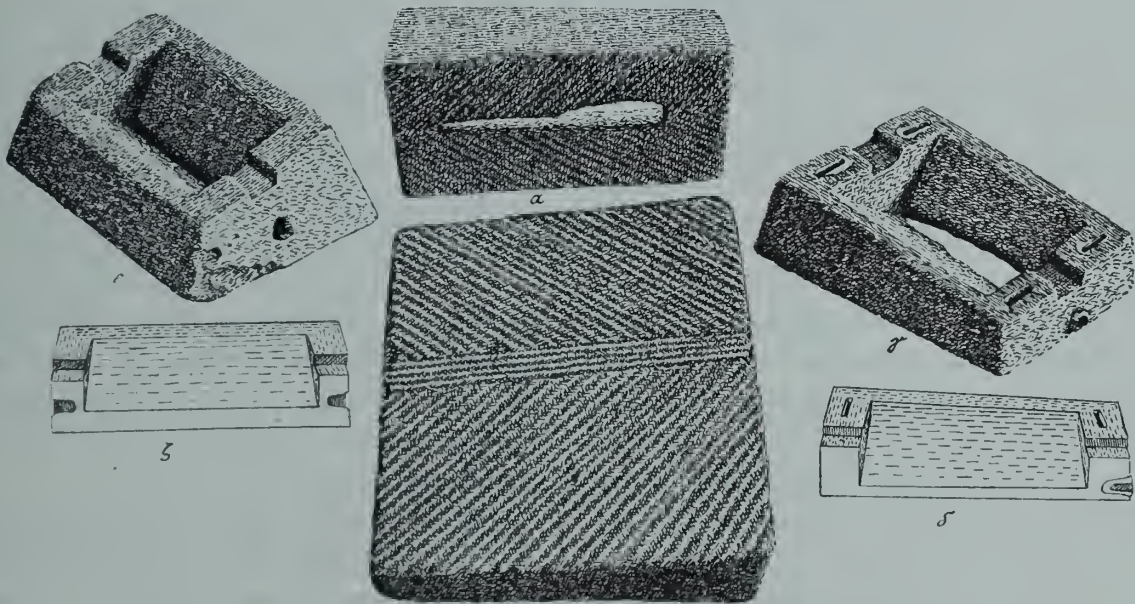

2: χειροκίνητοι μύλαι ἐκ Δήλου.

1 Ὅλως ἀδύνατος εἶναι ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς μύλης ταύτης, ὡς ἐκθέτει ὁ Βερσάκις (σελ. 54). ἀντιτίθεται δὲ τελείως καὶ πρὸς τὰ δηλούμενα διὰ τοῦ μέρους τούτου τῆς παραστάσεως τοῦ σκύφου.

μέσῳ ἔχουσιν ἄνοιγμα παραλληλόγραμμον ἢ ἐλλειψοειδὲς ἄνω, στενούμενον δὲ πρὸς τὴν βάσιν, ἔνθα λήγει εἰς μετρίου πλάτους ἐπιμήκη ὀρθογωνικὴν ὀπήν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν δύο στενῶν πλευρῶν ἔχει ἀντιστοίχως ἐν κοίλωμα μετρίου βάθους τετράπλευρον· ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ λίθου τούτου ἔχει τραχυνθῇ διὰ πολλῶν μετρίως βαθέων παραλλήλων χαραγμάτων. Ὁμοίως τετραχυσμένη εἶνε καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ κάτω λίθου. Λοιπὸν ὡς φαίνεται ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ σκύφου ἡμῶν, ἥτις, καθόσον γνωρίζομεν, εἶνε ἡ πρώτη γνωστὴ γινομένη παράστασις τῆς διὰ τοιαύτης μύλης ἐργασίας, ἡ κίνησις ταύτης πρὸς ἄλεσιν ἐγίνετο διὰ μακρᾶς μοχλοειδοῦς δοκοῦ, ἥτις ἐνετίθετο ἐντὸς τῶν ὀπῶν, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν στενῶν πλευρῶν τῆς κορυφῆς τῆς μύλης, αἵτινες, διὰ νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποσπᾶται ἡ κινητήριος δοκός, ἦσαν ἐνίοτε στενότεραι ἄνω. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν εἰκονιζομένων μυλῶν πρὸς στερεωτέραν σύνδεσιν τῆς κινητηρίου ῥάβδου μετὰ τῆς μύλης φαίνεται, ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο τοξοειδὴς μετάλλινος δεσμός, οὗτινος τὰ ἄκρα ἐσφηνοῦντο ἐντὸς τῶν ὑπαρχουσῶν ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνοίγματος, ἐν ᾧ ἐνετίθετο ἡ ῥάβδος, ὀπῶν. Ὅπως δὲ μὴ ὀλισθαίνῃ ἡ μύλη κατὰ μῆκος τῆς κινητηρίου ῥάβδου, θὰ ὑπῆρχεν ἔμβολόν τι κάθετον ὅπερ ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐστερεοῦτο ἐντὸς τῆς ὀπῆς, ἥτις ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλαγίας ὄψεως τῆς ἑτέρας τῶν στενῶν πλευρῶν, ἐνεπήγνυτο δὲ πιθανώτατα ἀφ᾽ ἑτέρου ἐντὸς τῆς κινητηρίου ῥάβδου. Τὸ ἓν ἄκρον τῆς κινητηρίου δοκοῦ ἦτο κατά τινα τρόπον προσηρμοσμένον ἐπὶ ἑτέρας στερεᾶς καθέτου δοκοῦ, οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ κινῆται καθ᾽ ὁριζοντίαν διεύθυνσιν **(εἰκ. 3)**. Ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ λίθου τῆς βάσεως, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ κίνησις πρὸς ἄλεσιν ἐγίνετο, ἐπαναλαμβανομένη ταχέως κατὰ γραμμὴν μικροῦ ὁριζοντίου τόξου. Ὁ πρὸς ἄλεσιν καρπὸς ἐρρίπτετο ἐντὸς τοῦ ἀνοίγματος καὶ ἠλέθετο τριβόμενος μεταξὺ τῶν δύο λίθων. Ἵνα ἐκφεύγῃ εὐκολώτερον ὁ τετριμμένος ἤδη καρπὸς ἦτο, οὐχὶ πάντοτε, κεκλιμένη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κάτω λίθου τῆς μύλης (ὡς ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν), τότε δ᾽ ἦτο ἀναλόγως κεκλιμένη καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἄνω λίθου, ἵνα ἐπιτυγχάνηται ἡ ὁριζοντία θέσις αὐτῆς. Δυνατὸν εἶνε νὰ ἦτο κεκοιλωμένη ἡ φέρουσα τὴν μύλην τράπεζα, ὅπως μὴ καταρρίπτηται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ ἄλευρον, ἀλλ᾽ οὐδεμία ἔνδειξις τούτου ὑπάρχει ἐπὶ τῆς εἰκόνος.

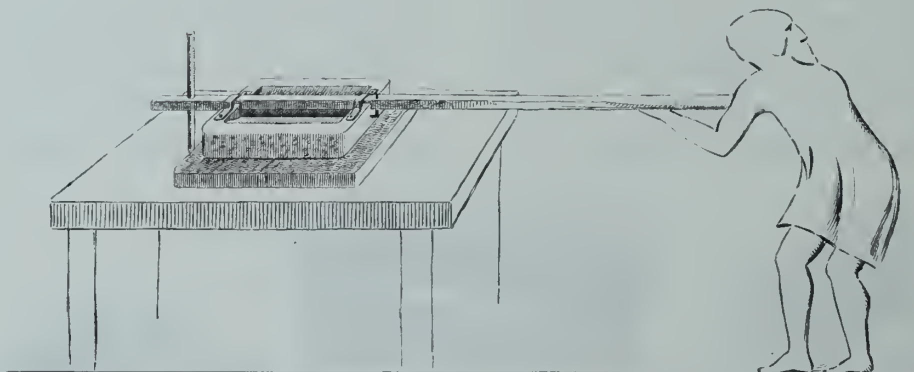

3: ἄλεσις διὰ χειροκινήτου μύλης. (ἀναπαράσταεις)

Ἐν Ἐρετρίᾳ ἔν τινι οἰκίᾳ ὁ κάτω λίθος ὁμοίας μύλης, ὀρθογωνικὸς καὶ ἐκεῖνος, ἀλλὰ ὀλίγῳ μεγαλητέρων διαστάσεων τῶν συνήθων, ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν λίθων συνδεδεμένων διὰ μολυβδίνων συνδέσμων πρὸς ἀλλήλους, εὕρηται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρὰ τὸν τοῖχον τῆς οἰκίας.

Ἄνωθεν τῆς μυλοφόρου τραπέζης τῆς εἰκόνος τοῦ σκύφου ἡμῶν, παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς ἐχούσης τὴν παράστασιν ζώνης, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ΜΥΛΩΘΡΟΙ (Ὁ πληθυντικὸς ἴσως, διότι ἡ αὐτὴ παράστασις ἐπαναλαμβάνεται). Παρὰ τὸ νῶτον τῆς ὡς ἄνω περιγραφείσης ἀλούσης μορφῆς ἀνὴρ περιβεβλημένος διὰ μακροῦ ἱματίου καλύπτοντος καὶ τὴν κεφαλὴν βαδίζει μεγαλοπρεπῶς πως πρὸς δεξιὰ ἔχων ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας προβεβλημένας ἀπὸ τῶν ἀγκώνων· ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφὴ

ΜΥΛΩΝΑΡΧΗΣ ὑποδεικνύει τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνδρὸς ὡς τοῦ κυρίου καὶ διευθυντοῦ τοῦ μυλῶνος [1], ἐν ᾧ γίνονται αἱ παριστώμεναι πράξεις. Πλὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βαδίσματος, πρὸς ἔξαρσιν τῆς σοβαρότητος αὐτοῦ χρησιμεύει καὶ ἡ διὰ τοῦ μακροῦ ἱματίου ἀμφίεσις.

Πρὸ τοῦ μυλωνάρχου ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν ἀπαραλλάκτως ἡ σκηνὴ τῆς ἀλέσεως διὰ τῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης τεθειμένης χειροκινήτου μύλης. Παρελείφθη μόνον ἢ ἐτυπώθη λίαν ἀσαφῶς ὁ κάτω λίθος τῆς μύλης. Ἡ ἀλοῦσα μορφή, γυμνὴ πιθανῶς (ἴσως ἐτυπώθη καὶ ἐνταῦθα κακῶς ὁ λεπτὸς βραχὺς χιτὼν ταύτης), βλέπει πρὸς τὰ ὀπίσω ὑψοῦσα μετὰ τρόμου τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ κτυπήματος, δι' οὗ ἀπειλεῖται ὑπὸ τῆς γνωστῆς ἤδη καὶ ὄπισθεν τῆς σκηνῆς τῆς ἀλέσεως διὰ τοῦ ὀνοκινήτου μύλου παρισταμένης μορφῆς κορυνηφόρου (;) ἀνδρός [2]. Εἶνε οὗτος καὶ ἐνταῦθα καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ πλατέως ζώματος περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ κωνικοῦ πίλου ἐνδεδυμένος καὶ ἐπαναλαμβάνει ἀτονώτερόν πως τὴν στάσιν καὶ τὰς κινήσεις τῶν χειρῶν τῆς ἤδη περιγραφείσης πρώτης κορυνηφόρου (;) μορφῆς, ἀλλ' ἔχει προσθέτως οὗτος καὶ σχοινίον, μέλλον προφανῶς νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεσμὸς ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρί.

Λίαν δραματικὴ σκηνὴ ἀκολουθεῖ δεξιὰ μετὰ τὴν ἄρτι περιγραφεῖσαν μορφὴν ***(εἰκ. 4)*** (ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκ. 6). Ἀνὴρ φέρων τὸν κωνικὸν πίλον καὶ τὸ ζῶμα ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ περιγραφέντες ἤδη κορυνηφόροι (;) ἔχων ἐνηγκαλισμένον περὶ τὴν ὀσφὺν ἄνδρα τοῦ τύπου τοῦ εἰκονιζομένου ὄπισθεν τοῦ περιάγοντος τὴν μύλην ὄνου, φέροντα ἐλαφρὸν ἔνδυμα ἐρριμμένον ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὠθεῖ τοῦτον πρὸς στύλον εὑρισκόμενον δεξιά, αἴρων αὐτὸν τρόπον τινὰ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ φαίνονται οἱονεὶ συρόμενοι οἱ πόδες αὐτοῦ, ὡς ἀνθιστάμενον καὶ ζητοῦντα νὰ ἀποφύγῃ τὴν προσέγγισιν πρὸς τὸν στύλον, χρησιμοποιῶν, ὅπως κρατῆται μακρὰν καὶ τὸν προτεταμένον ἀριστερὸν βραχίονα. Ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἡ ἐπιγραφὴ ΚΙΝΑΙΔΟΙ. Ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ στύλου ἄλλη μορφὴ τοῦ τύπου τῶν κορυνηφόρων (;) ἔχουσα τοὺς βραχίονας περὶ τὸν στύλον φαίνεται, ὅτι προσπαθεῖ νὰ σύρῃ πρὸς τοῦτον τὸν ὑπὸ τοῦ ἄλλου ὁμοίου αὐτῷ ἀνδρὸς ὠθούμενον, λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὅπως κάμψῃ τὴν διὰ τοῦ τεταμένου βραχίονος τούτου ἐπιφερομένην ἀντίστασιν εἰς τὴν ὤθησιν πρὸς τὸν στύλον. Ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τούτου ἡ ἐπιγραφὴ ΤΙΜΩΡΟϹ· παρὰ τὴν βάσιν τοῦ στύλου ἐμπρὸς φαίνεται μόνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος γυμνοῦ ἀνδρὸς καθημένου ὀκλαδὸν πρὸς δεξιὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἴσως δὲ προσδεδεμένου ἤδη ἐπὶ τοῦ στύλου, καὶ τείνοντος ἑκατέρωθεν τοὺς βραχίονας· ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ χεὶρ φθάνει μέχρι τοῦ φαλλοῦ (;) τοῦ ὄνου, ἡ δὲ δεξιὰ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ πρὸς τὸν στύλον ὠθουμένου ἀνδρός· ἡ κεφαλὴ τοῦ κατακειμένου τούτου λείπει, ἀσφαλῶς ἀποθραυσθεῖσα μετὰ μικροῦ ἐλλείποντος τεμαχίου τοῦ σκύφου.

4: Σκηνὴ δεσμεύσεως καὶ ὀνοκίνητος μύλη.

Ἐμβολοειδές τι σχῆμα παρὰ τοὺς πόδας τῆς ὀκλαζούσης μορφῆς εἶνε ἴσως ἁπλῶς ἀποτέλεσμα κακῆς τυπώσεως.

Ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν εἰκονιζομένων σκηνῶν παριστῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν συμφώνως πρὸς τὴν ἀληθῆ πραγματικότητα πράξεις ἐκ τῶν γινομένων ἐν τῷ μυλῶνι πρὸς παρασκευὴν ἀλεύρου εἶνε ἀνε-

1 Ἱματιοφόρος μορφὴ φαίνεται ἐπιστατοῦσα καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἀρτοποιητικὰς ἐργασίας τῶν ἀναγλύφων τοῦ μνημείου τοῦ Εὐρυσάκους (**Blümner Technol.**[2] Ι σελ. 40 εἰκ. 14 α 6).

2 Οὐδεμία μορφὴ τῆς εἰκόνος χαρακτηρίζεται καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὡς γυναικεία. Ἡ δηλοῦσα τὸν μαστὸν δῆθεν ἐξόγκωσις (ὡς ἀναφέρει ὁ Βερσάκις σελ. **55**) ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην τῆς ἐνταῦθα περιγραφικῆς μορφῆς (εἰκ. 5 τῆς **ΑΕ**) δὲν ὑπάρχει. Περιττὸν εἶναι νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐνταῦθα τὸ σφαλερὸν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ πρώτου ἐκδότου χαρακτηρίζοντος καὶ πάλιν (σελ. **55**) ὡς πίθον ἢ σάκκον πλήρη ἀλεύρου τὸ ὑπὸ τῆς μορφῆς φερόμενον σκεῦος. Ἐπίσης οὐδένα λόγον ἔχουσι τὰ γραφόμενα ἐν τῇ αὐτῇ σελ. **55** τῆς **ΑΕ** περὶ ἀγνοίας προοπτικῆς καὶ στρεβλώσεως μορφῶν. Οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει ἐν ταῖς μορφαῖς τῆς εἰκόνος, τοὐναντίον αἱ κινήσεις εἶνε ὀρθότατα ἐσχεδιασμέναι.

πίδεκτον ἀμφισβητήσεως, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ ἡ παράστασις δὲν ἀποδίδει ἁπλῶς σκηνὴν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐν τῷ μυλῶνι, καθίσταται φανερὸν πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν χειρονομιῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας ὁμοίας παραστάσεις (π.χ. Blümner, ἔ. ἀ. σ. 40, εἰκ. 14ᵅ καὶ εἰκ. 15) ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξαναγκαζόντων εἰς τὴν ἐργασίαν, ὅπερ δὲν δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τέλος ἐκ τῆς τελευταίως περιγραφείσης σκηνῆς τῆς δεσμεύσεως.

Αἱ ἐπιγραφαὶ ΚΙΝΑΙΔΟΙ καὶ ΤΙΜΩΡΟΣ νομίζω πράγματι, ὅτι παρέχουσιν ἡμῖν τὴν κλεῖδα πρὸς κατανόησιν τῆς σημασίας τῆς παραστάσεως, ὡς ἤκασεν ἤδη ὁ Βερσάκης (σ. 57).

Ἡ λέξις **κίναιδος** δὲν εἶχε πάντοτε τὴν γνωστὴν αἰσχρὰν σημασίαν τοῦ καταπύγονος. Ὁ Letronne ἐν Rev. de philol. I, σ. 126 ἑ. καὶ ὁ Jahn ἐν Wandgem. d. Columb in d. Villa Pamphili (Abh. d. Bair. Akad. I, 1857) σ. 26 ἑ. παραθέτοντες τὰ σχετικὰ χωρία τῶν ἀρχαίων ἀποδεικνύουσιν, ὅτι **κίναιδοι** ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τάξιν τινὰ ὑποκριτῶν ἢ χορευτῶν, οἵτινες διὰ ἀστείων χορῶν καὶ ἀπαγγελιῶν ἢ ᾀσμάτων, ἴσως καὶ ἀσέμνων, ἐπεχείρουν νὰ διασκεδάζωσιν τὸ πλῆθος· ὁμοίως δὲ φαίνεται, ὅτι ἐκαλοῦντο **κίναιδοι** καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα, ἢ τὰ ποιήματα, ἅτινα ἐχρησίμευον εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Ὁποίου εἴδους ὑποθέσεις ἐπραγματεύοντο οἱ κίναιδοι δὲν γίνεται ἀκριβῶς γνωστὸν διὰ τῶν ὀλίγων περισωθεισῶν μέχρις ἡμῶν περὶ τούτων εἰδήσεων. Ὡς παρετηρήθη ἤδη, (*Daremberg-Saglio* Dict. ἐν λ. mimus σ. 1902) τοῦ Ἀθηναίου αἱ σχετικαὶ εἰδήσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κυριωτέραν μαρτυρίαν περὶ τῶν **κιναίδων** εἶνε συγκεχυμέναι, φαίνεται δ' ὅμως πιθανώτατον, ὅτι καὶ οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς ἐλαφρᾶς κωμῳδίας, εἰς ὃ καὶ οἱ **μῖμοι** καὶ οἱ **φλύακες,** ἅτινα ἤκμαζον κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Παρὰ Σουίδᾳ (ἐν λ. Σωτάδης) ταυτίζονται τρόπον τινα οἱ **κίναιδοι** πρὸς τοὺς **φλύακας**.

Οἱ μῖμοι ὡς θέματα εἶχον συνήθως ἐπεισόδια ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, περὶ δὲ τῶν φλυάκων γνωρίζομεν πρὸ πάντων διὰ τῆς μελέτης τοῦ Heydemann (Die Phlyakendarstell. auf bemalten Vasen ἐν Jahrb. 1886 σ. 260 ἑξ.), ὅτι τὰ θέματα αὐτῶν ἐλάμβανον ἄλλοτε μὲν παρῳδοῦντες μυθολογικὰς πράξεις, ἄλλοτε δ' ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ἴσως ὀλίγῳ μᾶλλον ἀνειμμένοι ἦσαν οἱ **κίναιδοι,** ὡς δεικνύει πιθανῶς καὶ αὐτὸ τὸ ἔχον ὁπωσδήποτε ἀρχῆθεν τὴν αἰσχρὰν σημασίαν ὄνομα, καὶ ἡ κακὴ φήμη τούτων κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Πάντως καὶ οὗτοι εἶνε φυσικὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐλάμβανον τὰ θέματα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ καθ' ἡμέραν βίου, εἴτε παρῳδοῦντες, εἴτε ἀφηγούμενοι ἔν τινι ὑπερβολῇ καθ' αὐτὰς κωμικὰς πράξεις. Ὅτι καὶ σάτυραι καυστικαὶ ἦσαν ἴσως ἐνίοτε οἱ κίναιδοι φαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ κιναιδολόγου Σωτάδου, ὅστις ἐν τοιούτῳ πιθανώτατα ποιήματι σατυρίσας τὸν Πτολεμαῖον, εὗρε λίαν κακὸν τέλος (Ἀθήν.).

Τοιούτου κιναίδου, κωμικοῦ δράματος, εἰκονογράφησις πιστεύω, ὅτι εἶνε ἡ παράστασις τοῦ ἡμετέρου σκύφου. Ὁ Robert ἐν Homer. Becher ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ παραστάσεις ἐνίων σκύφων τοῦ εἴδους τοῦ ἡμετέρου, οὓς ὠνόμασεν Ὁμηρικοὺς δὲν ἐχρησίμευον μόνον πρὸς περιγραφικὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποιημάτων καὶ δραματικῶν ἔργων, λίαν δὲ πιθανὸν εἶνε, ὅτι καὶ ἔργα τῆς ἐλαφρᾶς κωμῳδίας εἰκονογραφοῦντο ἐπὶ τῶν σκύφων τούτων, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον ταῦτα πρὸ πάντων ἦσαν ἐν κοινῇ χρήσει καθ' οὓς χρόνους ἤκμαζεν ἡ βιομηχανία τῶν Μεγαρικῶν σκύφων.

Ἡ συνήθεια τῶν ἀγγειογράφων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος νὰ κοσμῶσι κατὰ τὴν 3 πΧ ἑκατονταετηρίδα τὰ ἀγγεῖα αὐτῶν διὰ σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ φλυάκων εἶνε γνωστή, ὅτι δὲ πρόσωπα ἐξ ὡρισμένων **μίμων** ἐχρησιμοποιήθησαν ὁμοίως εἰς κόσμησιν ἀγγείων συγχρόνων πρὸς τὸν σκύφον ἡμῶν ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν εὑρεθὲν ἀγγεῖον τῶν **μιμολόγων**, ὅπερ ἐδημοσίευσεν ὁ Watzinger ἐν Mitt. 1901 σ. 1 ἑξῆς.

Ἐπεισόδια τοῦ βίου τῶν δούλων πάντοτε καὶ συχνότατα ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κωμικῶν, καὶ ἡ τιμωρία δ' αὐτῶν πολλάκις ἐλήφθη ὡς κωμικὸς παράγων (*Ruhnken* εἰς Ter. Andr. 199). Ἡ ἐν τῷ μυλῶνι ἐργασία ἐθεωρεῖτο ὡς λίαν ἐπαχθής. Μία δὲ τῶν βαρυτάτων πιθανώτατα τιμωριῶν αἵτινες ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς ἁμαρτάνον-

τας δούλους ἦτο ἡ ἀναγκαστικὴ ἐν τῷ μυλῶνι ἐργασία [1]. (Πολυδ. III, 78, *Blümner* ἔ. ἀ. σ. 33) ἔνθα καὶ δέσμευσις τῶν δυστροπούντων ἐγίνετο. Τοιοῦτο τι θέμα ἦτο λίαν δυνατὸν νὰ ἔχῃ **κίναιδός** τις, τούτου δὲ εἰκονογράφησις εἶνε ἡ παράστασις τοῦ σκύφου ἡμῶν, ἧς ὁ κωμικός, καὶ πιθανώτατα καὶ θεατρικός, χαρακτὴρ σαφῶς προδίδεται διὰ τῶν χειρονομιῶν καὶ τῆς στάσεως τῶν πλείστων μορφῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ **κίναιδοι** ἀναφέρεται κατὰ ταῦτα εἰς τὴν γενικὴν ἰδιότητα τῶν δρώντων προσώπων, εἴδους ὑποκριτῶν, ὡς ἤδη ἀνωτέρω εἴπομεν· ὁ **μυλωνάρχης** καὶ οἱ **μυλωθροὶ** δὲν χρήζουσιν ἐπεξηγήσεως, **τιμωρὸς** δ' ἦτο ἴσως σπουδαῖον πρόσωπον τοῦ δράματος, ὁ ἐκτελεστὴς τῆς ποινῆς. Τὸ ἔνδυμα πολλῶν ἐκ τῶν παριστωμένων προσώπων, τῶν ἀσχολουμένων πχ. εἰς τὰς ἀλεστικὰς ἐργασίας καὶ τοῦ μυλωνάρχου εἶνε σύμφωνον πρὸς τὴν πραγματικότητα, μόνον δ' ἐξαιρετικὸν εἶνε ὁ ὑπὸ τῶν κορυνηφόρων (;) ἀνδρῶν καὶ τοῦ τιμωροῦ φερόμενος κωνικὸς πῖλος οὗ ὅμοιον φέρουσιν (ἰδὲ καὶ Βερσάκιν σ. 57) τινὲς τῶν ὑπὸ Jahn ἔ. ἀ. πιν. 4 12 ὡς κιναίδων χαρακτηρισθέντων χορευτῶν.

Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης.

1 Ἂν ὡς φαίνεται δεχόμενος ὁ Blümner (ἔ. ἀ. σελ. 36 σημ. 6) ἡ λέξις ζητρεῖον σημαίνει τὸν μυλῶνα (πβλ. Πολυδ. III, 78-79) εἰς τὰ γνωστὰ παραδείγματα περὶ τιμωρίας δούλων ἐν μυλῶνι πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ *Ἡρώνδου*, V 32.

Ἐπιγραφαὶ ἐκ Πλαταιῶν

ὑπὸ

Ἀνδρέου Σκιᾶ.

Αἱ ἀκόλουθοι ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐν ἔτει 1899 κατὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκτελεσθεῖσαν ἐν Πλαταιαῖς ἀνασκαφήν, μνημονευθεῖσαι καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ἐκείνης ἐκθέσει τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1899 σ. 42-56, ἐν ᾗ γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς ὀλίγον ὕστερον γενομένης εὑρέσεως τινῶν ἐκ τούτων (σ. 55).

1 (ΕΜ 108· εἰκ. 1).

Τεμάχιον μικρᾶς πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν, ἔνθα καὶ ἐν τῷ διασωθέντι μέρει ἔχουσιν ἀφανισθῇ γράμματά τινα. Πλ. 0 175, ὕψ. 0 09, πάχ. 0 035. Γράμματα λεπτὰ καί πως αὐτοσχεδίως κεχαραγμένα, ἔχοντα μέγεθος 0 006, τὸ Ο ὅμως εἶνε πολὺ μικρότερον τῶν ἄλλων, ἔχον μέγεθος μόλις 0 001. Φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος. Εὑρίσκεται ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ ἐπιγραφικῷ μουσείῳ καταγεγραμμένη ἐν τῷ εὑρετηρίῳ αὐτοῦ ὑπ' ἀριθ. 108. Εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἔνθα ἦτο ἐνῳκοδομημένη καὶ ἡ ἀκόλουθος· ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγεθος ταύτης, ὡς καὶ ἀναθηματικοῦ τινος ἀναγλύφου εἰκονίζοντος δύο θεούς, εἶνε μικρόν, ὥστε δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ μικροὶ οὗτοι λίθοι μετεκομίσθησαν ἀλλαχόθεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ μεγάλου λίθου τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικόν, πιστεύω ὅτι αἵτε ἐπιγραφαὶ καὶ τὸ ἀνάγλυφον ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς ἱδρυμένα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ ἑπομένως ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἱερὸν ***τῶν θεῶν***. Ἴδε Πρακτικὰ 1899 48.

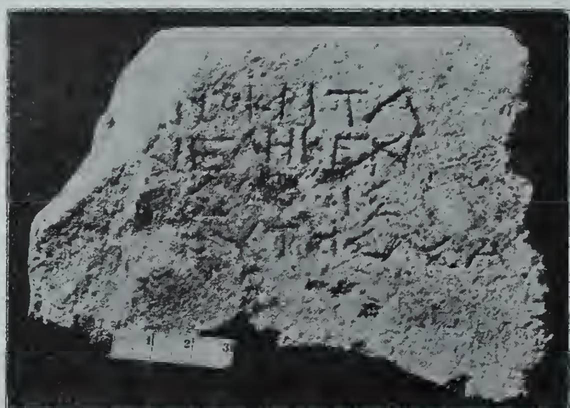

1 (λίθου φωτογράφημα· ΕΜ 108 ἐπιγρ. ἀρ. 1): ἀνάθεσις.

Φα]νοκρίτα
ἀ]νέθηκεν
τοῖ]ς (θε)οῖς
βου]θυτήσασα

Ἐν στ. 1 πρὸ τοῦ Ν σώζεται μικρότατον λείψανον Α. Τοῦ δὲ στ. 3 πολλὰ γράμματα εἶνε ἐφθαρμένα ἢ ἀμυδρά, ἀλλὰ σώζονται ἱκανὰ λείψανα αὐτῶν, πλὴν μόνου τοῦ πρώτου, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις *τοῖς θεοῖς* εἶνε βεβαία. Ὁ στ. 4 πρέπει νὰ συμπληρωθῇ διαλεκτικῶς *βω]θυτήσασα*, ἐὰν ἰσχύῃ καὶ διὰ τοὺς Βοιωτοὺς τὸ περὶ τῶν *Αἰολέων* παραδεδομένον ὅτι ἔλεγον *βῶς* (Otto Hoffmann Griech. Dial. II σελ. 375 καὶ 554).

2 (ΘΜ 1802)

Μεγάλη βάσις ὑποφαίου μαρμάρου διερρηγμένη εἰς δύο τεμάχια εὑρεθεῖσα ἐνῳκοδομημένη ὡς βαθμὶς κλίμακος μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος. Ἴδε τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ σημειωθέντα καὶ Πρακτικὰ τῆς ΑΕ ἔν. ἀν. σ. 48 καὶ 50. Μῆκος τῆς βάσεως 2 02, ὕψ. 0 18, πάχ. 0 69. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας σώζονται τὰ ἴχνη δύο ἀνδριάντων μεγέθους μείζονος τοῦ φυσικοῦ. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος περίπου 0 02, τὰς δὲ κεραίας αὐτῶν ἐξωγκωμένας κατὰ τὰ ἄκρα. Φαίνονται ἀνήκοντα εἰς ὑστερωτέρους Μακεδονικοὺς χρόνους. Τὰ δύο τμήματα τοῦ πρώτου στίχου ἀπέχουσι ἀπ' ἀλλήλων 0 37, ἤτοι ὅσον χῶρον θὰ κατελάμβανον 11 περίπου γράμματα. Ἀπόκειται ἐν τῷ ἐν Θήβαις Μουσείῳ καταγεγραμμένη ὑπ' ἀριθ. 1082.

ΠΙΘΙΝΟΣ ΑΥΤΟΣΘΕΝΟΥ ΦΙΛΩΝΕΥΚ....ΙΟΣ
ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ

Στ. 1. Τὸ τρίτον ἀπὸ τοῦ τέλους γράμμα δὲν σώζεται ἀκέραιον, ὥστε δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς Ν.

Πιθῖνος Αὐτοσθένου Φίλων Εὐκ[τήμον]ος
τοῖς θεοῖς

Τὸ ἀντὶ *ει* κείμενον ἁπλοῦν *ι* ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τοῦ ὀνόματος ***Πιθῖνος*** ἀναμφιβόλως δὲν εἶνε γεγραμμένον κατὰ τὴν Βοιωτικὴν διάλεκτον, ἀλλ' ἕνεκα τῆς συγχρόνου προφορᾶς τοῦ *ει* ἐν τῇ Κοινῇ. Πρβ *Thumb* Handb. d. gr. Dial. σ. 233.

3 (IG VII 1679· ΘΜ 1142 εἰκ. 2).

Τεμάχιον βάσεως ἐκ μέλανος λίθου ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν. Ὕψ. 0 225, πλ. 0 18, πάχ. 0 22. Ἐξήχθη ὑπό τινος χωρικοῦ ἐκ τῆς ἐν Κόκλα ἐκκλησίας καὶ παρεδόθη εἰς τὸ ἐν Θήβαις Μουσεῖον, ἐν ᾧ κατεγράφη ὑπ' ἀριθ. 1142. Τὰ γράμματα στοιχηδὸν διατεταγμένα ἔχουσι μέγεθος 0 017, φαίνονται δὲ οἷα τὰ τοῦ Δ' πΧ αἰῶνος.

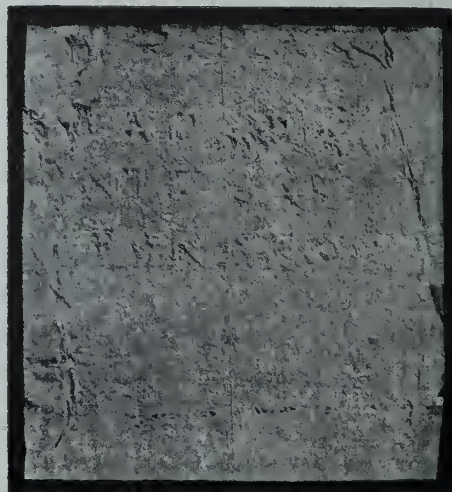

2 (IG VII 1679 ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ΘΜ 1142 ἐπιγρ. ἀρ. 3): ἀνάθεσις.

Στ. 1. Τὸ Ι εἶνε κατά τι ἐλλιπὲς ἄνωθεν, ἀλλὰ φαίνεται βέβαιον.

Στ. 3. Τὰ ἐν τέλει λείψανα δύο γραμμάτων δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς Ε καὶ Ι.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐκδεδομένη IG VII 1679,

ἀλλ' ἐπαναλαβάνω αὐτὴν καὶ πάλιν, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι δύναται καὶ τὸ νόημα αὐτῆς νὰ διευκρινηθῇ καὶ τὸ κείμενον νὰ ἀναγνωσθῇ κάλλιον. Ἐν στ. 3 ἀναγινώσκω: ***τόνδ' ἔθ***(*ειαν*) κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Βοιωτικῆς διαλέκτου (**Meister, Griech. Dial. I** σ. 278). Ἐκ τοῦ ῥήματος τούτου βεβαιοῦται ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀναθηματικὴ ἐπιγεγραμμένη ἐπὶ μνημείου ἀνατεθειμένου ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐν στ. 2 πληθυντικῆς καταλήξεως ***-ντες***. Τὸ δὲ μετὰ τὴν κατάληξιν ταύτην κείμενον ***ἀεὶ*** δεικνύει ὅτι οἱ ἀναθέσαντες ὡρμήθησαν εἰς τοῦτο ἕνεκα σπουδαίας τινὸς καὶ αἰωνίαν ἰσχὺν ἐχούσης αἰτίας· τὸ δ' ἀνάθημα ἐξ ἅπαντος ἦτο τρίπους, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν στ. 3 ***τόνδ***(*ε*). Κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ ἀνάθημα ἦτο δημόσιον τῶν Πλαταιέων καὶ δὴ ἀνατεθειμένον ἐκ τῶν λαφύρων πολέμου τινὸς κατὰ τῶν Θηβαίων, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ στίχου 1. Γνωστὸν δ' ὅτι οἱ Πλαταιεῖς συνέπραξαν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου (Ἀρριαν. Ἀνάβ. Α', 8,8). Ὅθεν νομίζω ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δύναται μεθ' ἱκανῆς πιθανότητος νὰ ἀναγνωσθῇ οὕτω

ἀκροθίν]ια παρὰ Θ[ηβαίων
-ντες ἀεὶ
τόνδ' ἔθει[αν

Ἡ ἐν στ. 2 κατάληξις ***-ντες*** βεβαίως ἀνήκει εἰς μετοχὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἱστορικὴν δρᾶσιν τῶν Πλαταιέων.

4 (ΘΜ 1905).

Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές, ὕψ. 0.08, πλ. 0.113, πάχ. 0.07. Τὰ γράμματα στοιχηδὸν πλὴν μιᾶς μόνον ἐξαιρέσεως γεγραμμένα ἔχουσι μέγεθος 0.006 καὶ φέρουσιν ἐξωγκωμένα τὰ ἄκρα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν τοῖς δύο πρὸ τοῦ τέλους στίχοις ὀνόματα ἀπαντῶσι καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δύο ἐκ τῶν μεγάλων βάθρων τῶν φερόντων ἀναθηματικὰς ἐπιγραφὰς τῷ Ἐλευθερίῳ Διί, IG VII 1672 1673 = *Collitz* Sammlung 863 864, δὲν εἶνε δ' ἀσύμφωνον οὐδὲ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, νομίζω ὅτι ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ εἶνε σύγχρονος πρὸς ἐκείνας, ἐνδεχόμενον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ περὶ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀναθημάτων ἐκείνων ψήφισμα τῶν Πλαταιέων. Εὑρετήριον Μουσείου Θηβῶν ἀριθ. 1095.

⁝	
Σ Δ Ι Ο Δ	- ς Διοδ-
Κ Λ Ε Α Ρ Χ Ι Δ	Κλεαρχίδ - -
⁝ Σ Τ Ε Α Ο	Ἀρ]ιστέαο
Τ Ι Γ Ε Ν Ι Δ	Ἀ]ντιγενίδ - -
Σ Τ Υ Ρ Ρ	- ς Τυρρ[αν - -

Τὸ ὄνομα ***Ἀντιγενίδας*** εἶνε ἐνταῦθα διαλεκτικώτερον γεγραμμένον μετὰ I, ἐνῷ τὸ ἐν IG VII 1673 ***Ἀντιγενείδαο*** ἐγράφη μᾶλλον κατὰ τὴν Κοινήν. Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ στίχῳ ἀναγινώσκω τὸ κύριον ὄνομα ***Τυρρηνός,*** γνωστὸν ἤδη καὶ ἄλλοθεν. Πρβ καὶ IG II 983, I, 128 ***Τυρρηνὶς Δημοκράτους Χολαργέως γυνή.***

5 (ΘΜ 1094).

Τεμάχιον στήλης λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0.11, πλ. 0.08 πάχ. 0.04. Γράμματα στοιχηδὸν διατεταγμένα τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων. Μέγεθος αὐτῶν 0.006. Εὑρετήριον Μουσείου Θηβῶν ἀριθ. 1094.

Υ Κ Η
Η Γ Ι Ν
Π Ε Ν Τ
Τ Η Ε Ι
Ω Σ Κ Η
‾ Λ Κ Α

Πλὴν τοῦ ἐν στ. 3 ἀριθμητικοῦ ***πέντ***[*ε* ἢ ***πεντ***[***ήκοντα*** κττ. νομίζω ὅτι δύνανται νὰ ἀναγνωσθῶσι μετά τινος πιθανότητος καὶ τὰ ἑξῆς· Ἐν στ. 5 ἡ κατάληξις -ως ὀνόματός τινος κατὰ πληθυντικὴν αἰτιατικήν, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ ἐν στ. 1 ὁ σύνδεσμος ***κή=καί***. Ἐν στ. 4 φαίνεται ὅτι κεῖται ἡ ῥηματικὴ κατάληξις ***-τη=-ται***. Ἐν στ. 2 κεῖται πιθανῶς τύπος τις τοῦ Βοιωτικοῦ ***γίνυμαι***=γίγνο-

μαι, πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ ὑποθετικὸς σύνδεσμος *ἤ*. Ἐν στ. 6 ἴσως κεῖται κύριόν τι ὄνομα σύνθετον ἐκ τοῦ *ἀλκὴ* ἔχοντος κατὰ διάλεκτον ἐν ἀρχῇ ε ἀντὶ τοῦ α (*ἐλκα* - -), ὅπερ ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως δὲν φαίνεται ἀπίθανον (πρβ Prellwitz, Etym. Wört. ἐν λ. *ἀλκή*)· καίτοι ὑπάρχουσι Βοιωτικὰ ὀνόματα τοιαῦτα ἔχοντα ἐν ἀρχῇ *α*, ἀλλ' ἴσως ὁ τύπος τούτων εἶνε νεώτερος. Περὶ τοῦ *πέντε* παρὰ Βοιωτοῖς πρβ *Thumb* Handb. d. gr. Dial. § 236, 10.

6 (ΘΜ 1097).

Μικρὸν τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0083, πλ. 0045, πάχ. 004. Γράμματα μικρὰ μετὰ ἐξωγκωμένων τῶν ἄκρων. Μέγεθος αὐτῶν 0005. Ἄνω ὑπάρχει ἱκανὸς χῶρος κενὸς γραμμάτων. Εὑρετήριον Μουσείου Θηβῶν ἀριθ. 1097.

ΩΝΟΣΟ	-ωνος
ΑΙΩΝ	-αίων
ΚΛΕΩΝ	Κλεων[υμ - -
ΓΕΙΤΟΝ	-γείτον[ος
/ ΛΗΣΛ	

Ἐν στ. 2 πιθανῶς κεῖται ἡ κατάληξις ἐθνικοῦ τινος ὀνόματος, οἷον *Θηβ]αίων* ἢ *Ἀθην]αίων*. Περὶ τῆς δι' ΑΙ δηλώσεως τῆς διφθόγγου *αι* ἐν τῷ Δ' αἰῶνι πρβ. *Meister* Die griech. Dial. I 238. Ἴσως καὶ τοῦ στ. 1 τὸ τελευταῖον γράμμα ἀνήκει εἰς ἐθνικόν τι, οἷον *Θ[εισπιεύς*. Στ. 3 τὸ ε δὲν ἔχει τραπῆ εἰς *ι*, ὡς ἐν τῇ ἀρτίως ὑπὸ Ν. Γ. Παπαδάκη ἐκδεδομένῃ ἐπιγραφῇ ἐκ τοῦ ἐν Κορωνείᾳ Χαροπείου (Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον ΙΙ σ. 218 στ. 19: ***Κλίωνος***, ἀλλὰ καὶ ***Κλέωνος*** ἐν ἄλλῃ Βοιωτικῇ ἐπιγραφῇ αὐτόθι σ. 261 στ. 21). Πρβ Meister ἔν. ἀν. σ. 243.

Ἕτερα τέσσαρα μικρὰ τεμάχια ἐπιγραφῶν εὑρεθέντα ἐν τῇ ἀνασκαφῇ καὶ καταγεγραμμένα ἐν τῷ Εὑρετηρίῳ τοῦ ἐν Θήβαις Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1903 καὶ 1098 (τοῦ Δ' αἰῶνος, τὸ δεύτερον ἴσως καὶ ἀρχαιότερον) καὶ 1096 καὶ 1099 (Ῥωμαϊκῶν χρόνων δὲν παρέχουσιν οὐδεμιᾶς λέξεως ἀνάγνωσιν πιθανήν.

7 (ΘΜ 1090· εἰκ. 3-4).

Μέγας ἐπιχώριος ἀσβεστόλιθος ὅλως ἀκατέργαστος καὶ πανταχοῦ, μάλιστα δὲ ὄπισθεν καὶ πρὸς δεξιὰν βαθέως καὶ ἰσχυρῶς διαβεβρωμένος, ἔχων ὕψος περίπου 1 20, πλ. περίπου 0 90, πάχ. περίπου 050. Τὸ φέρον τὰ γράμματα μέρος εἶνέ πως ὁμαλώτερον τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἰσχυρῶς διαβεβρωμένον. Τὰ ὑπάρχοντα γράμματα ὅμως, καίπερ ἐφθαρμένα ἐν μέρει, εἶνε ἱκανῶς εὐανάγνωστα, καθ' ὃ μεγάλα καὶ βαθύτατα κεχαραγμένα. Τὸ πρῶτον γράμμα ἔχει μέγεθος 0 16, τὰ δύο ἀκόλουθα 010-11, τὸ δὲ τοῦ δευτέρου στίχου 007. Κατέκειτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως κατὰ τὰ μέσα περίπου τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ τείχους διαστήματος παρὰ τὴν σημερινὴν ἐν χρήσει ὁδὸν ἀπὸ Κόκλα εἰς Κριεκούκιον. Ὁμοιότατος πρὸς τοῦτον λίθος καὶ ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ φέρων γράμματα μνημονεύεται ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν ἀναφορᾷ τοῦ ἀοιδίμου ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Π. Σταματάκη τῆς 30 Μαρτίου 1871 ὡς εὑρεθεὶς ἐν τῇ αὐτῇ περίπου θέσει [1], ἐν ᾗ καὶ ὁ παρών, καὶ μετακομισθεὶς εἰς τὴν τότε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου Κόκλα ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθεῖσαν, ἤδη δὲ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὴ ὑφισταμένην μικρὰν συλλογήν, ἀναγράφεται δ' ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ τῇ 30 Μαρτίου 1872 ὑποβληθέντι καταλόγῳ τῆς συλλογῆς ἐκείνης ὑπ' ἀριθ. 12. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθεὶς λίθος κατέκειτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὥστε δυσκόλως ἠδύνατο νὰ διαλάθῃ τὸν Σταματάκην, πιστεύω ὅτι δὲν ὑπῆρχον δύο λίθοι τὴν αὐτὴν φέροντες ἐπιγραφήν, ἀλλ' ὅτι ὁ Σταματάκης ἀπερχόμενος ἐκ Πλαταιῶν παρήγγειλεν εἰς τὸν φύλακα τῶν ἀρχαιοτήτων νὰ μετακομίσῃ τὸν λίθον τοῦτον εἰς τὴν συλλογήν, ἀλλ' ἡ παραγγελία δὲν ἐξετελέσθη. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν καταγεγραμμένος ὑπ' ἀριθ.

[1] Τὴν θέσιν ἔχει σημειώσει ὑπ' ἀριθ. 12 ὁ Σταματάκης καὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθέντι εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν τοπογραφικῷ σχεδιάσματι τῶν Πλαταιῶν, ὅπερ καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐν **American journal of arch. VI (1890)** πίν. **XXIII** πολὺ τελειοτέρου διαγράμματος δὲν εἶνε ἄχρηστον διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς θέσεως πολλῶν ἀρχαίων τάφων καί τινων ἐρειπίων, ἐν οἷς καὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς διπύλου, ὅπερ δὲν εἶδον οἱ Ἀμερικανοί. (Πρβ Πρακτικὰ **1899** σ **43**)

1090. Παρατίθεται δὲ πρὸς τῇ ἰχνογραφικῇ ἀπεικονίσει καὶ ἑτέρα φωτογραφικὴ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἄνωθεν τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ γράμματος ὑπαρχούσης ὁριζοντίου γραμμῆς, ἥτις ἐπὶ τοῦ λίθου δὲν εἶνε τόσον σαφής, ὅσον ἐν τῇ ἰχνογραφίᾳ, καὶ εὐκόλως δύναται νὰ νομισθῇ ὡς τυχαία βλάβη.

3 (λίθου φωτογράφημα)

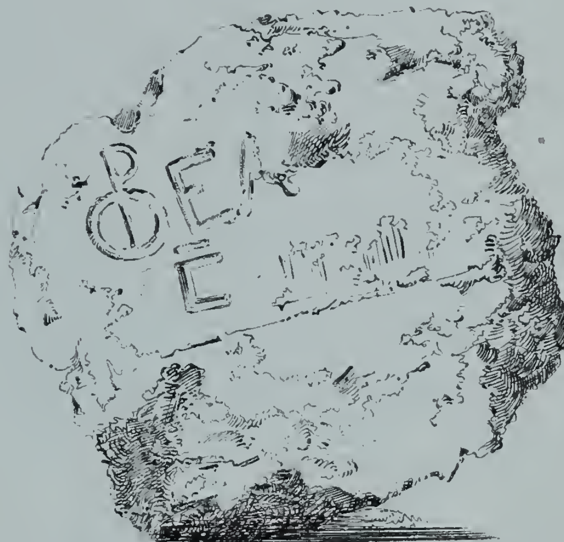

4 (χειρόγραφον εἴκασμα).

3 - 4 (ΘΜ 1090· ἐπιγρ. ἀρ. 7): ὅρος.

῞Ο(ρος) Ἐλ.
Ε̄

Τὸ ἐν ἀρχῇ γραμματοσύμπλεγμα εἶνε ἤδη γνωστὸν ὡς δηλοῦν τὴν λέξιν *ὅρος*, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ῥητῶς λεγομένου ἐν τῇ περὶ τῶν ὁρίων τῶν Μεσσηνίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπιγραφῇ IG V_2 1431 ὅτι ἐπί τινων ὅρων ἦτο ἐπιγεγραμμένον « Ο καὶ Ρ ἐν μέσῳ· σημαίνει ὅρος » (στ. 8). Πρβ καὶ IG. XII, 5 735 καὶ 7 281. Τὸ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ γράμμα εἶνε δίγαμμα χαρακτηριζόμενον διὰ τῆς ἄνωθι ὁριζοντίας γραμμῆς ὡς δηλοῦν τὸν ἀριθμὸν 6 τῆς κατὰ σειρὰν θέσεως τοῦ ὅρου. Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα οὔτε ἀριστερόθεν οὔτε δεξιόθεν, πιθανώτατα δὲ οὐδὲ ἐν τῷ πρώτῳ. Ὅθεν τὸ ΕΛ δηλοῖ λέξιν τινὰ συντετμημένως (πιθανῶς *Ἐλ(ευθερίου Διός)*. Τὰ γράμματα μοὶ φαίνονται τοῦ Δ΄ αἰῶνος ἢ ὄχι πολὺ νεώτερα. Τοῦ Ε ἡ μεσαία γραμμὴ ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου δὲν φαίνεται ἂν ἦτο μικροτέρα ἢ ἴση πρὸς τὰς ἄλλας, τὸ δὲ ἀκόλουθον γράμμα, καίπερ ἐφθαρμένον, μοὶ ἐφάνη ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο τι πλὴν Λ.

8 (ΑΑΜ 1224· εἰκ. 5).

Τεμάχιον ἐκ τοῦ παρά τινα τῶν γωνιῶν μέρους κεραμίδος ἔχον μῆκος 0 11, πλ. 0 085. Ἐμνημο-

5 (μνημείου φωτογράφημα· ΑΑΜ 1224· ἐπιγρ. ἀρ. 8): σφραγίς.

νεύθη ἐν ΠΑΕ 1899 56, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὸ ἐν τῷ ΕΑΜ τμῆμα τῶν πηλίνων καταγεγραμμένον ὑπ᾿

ἀρ. 12224 μετ' ἄλλων πηλίνων κεραμίδων ἐκ τῆς ἐν Πλαταιαῖς ἀνασκαφῆς. Φέρει τὴν ἀκόλουθον σφραγῖδα.

Γοργίας.

Τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῶν γραμμάτων σημεῖον φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ γραμματοσύμπλεγμα ☧.

9 (ΘΜ 1084).

Τεμάχιον μαρμάρου λευκοῦ σχήματος κυλινδρικοῦ, πιθανῶς ἀναθηματικοῦ βωμιδίου, ὕψους 0 16, διαμέτρου περίπου 0 15. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς διεσώθη μόνον τὸ πρὸς ἀριστερὰν μέρος. Γράμματα μεγάλα Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὑρετ. Μουσ. Θηβῶν ἀριθ. 1084.

ΘΕΟΔΙ
ΠΑΣΙ
ΚΑΛ

Ἐν στ. 1 κεῖται ἐξ ἅπαντος τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέσαντος, ὅπερ δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ *Θεόδι[κος* ἢ *Θεόδι[ππος*, τὸ δ' ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν στ. 2. Τὰ δὲ σωζόμενα γράμματα τοῦ στ. 3 ἴσως εἶνε ἡ ἀρχὴ ἐπιθέτου θεότητος, οἷον ***Καλ[λιγενείᾳ***.

10 (ΘΜ 1080).

Τεμάχιον μαρμάρου μεταπεποιημένον εἰς ἐπίκρανον ἡμικιονίου παραθύρου Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, φέρον τὰ λείψανα τῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας. Ὕψ. 0 33, πλ. 0 24, πάχ. 0 18. Γράμματα μεγάλα Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὑρετ. Μουσ. Θηβ. ἀριθ. 1080.

ΔΙΟΙ
ΧΑΙΙ
ΡΑΚΑΓ
ΛΠΟΛΛ
ΟΥ

Δεξιόθεν τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ γραμμάτων ἄγραφος χῶρος.

11 (ΘΜ 1443· εἰκ. 6).

Βάθρον τετραγωνικὸν μαρμάρινον μετὰ ἰχνῶν ποδῶν ἀνδριάντος ἄνωθεν. Ὕψ. 0 45, πλ. 0 77, πάχ. 0 57. Ἐμνημονεύθη ἐν ΠΑΕ 1899 55. Εὑρετήρ. Μουσ. Θηβ. ἀρ. 1143.

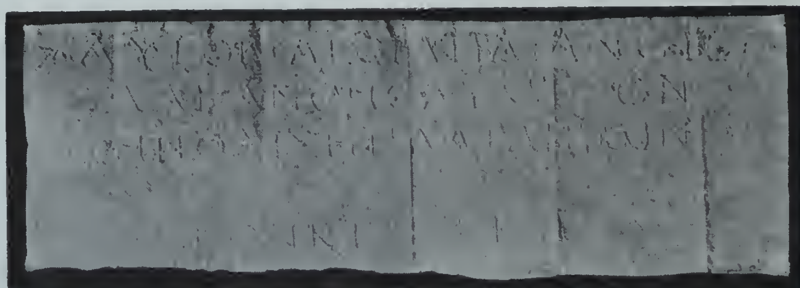

6 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ΘΜ 1143· ἐπιγρ. ἀρ. 11): ἀνάθεσις (Ἀδριανόν).

Αὐτοκράτορα Τραϊανὸν
Ἀδριανὸν Ὀλύμπιον
ἡ πόλις ἡ Πλαταιέων
τὸν κτίστην.

12 (ΘΜ. 1079).

Τεμάχιον στήλης ἐκ ψαμμίτου λίθου ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν. Ὕψ. 0 30, πλ. 0 33, πάχ. 0 11. Εὑρετ. Μουσ. Θηβῶν ἀριθ. 1079.

ΚΑΛΛΩ	Καλλὼ
ΕΠΙ	ἐπὶ
ΜΑΚΑΡΙΑ	Μακαρία

13 (ΘΜ 1067).

Στήλη ἐξ ἀσβεστολίθου λευκοῦ μετὰ ἀνθεμίου ἄνωθεν, ἐλλιπὴς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Ὕψ. 1 18, μέγιστον πλ. 0 50, πάχ. 0 25. Εὑρέθη ἔξω τοῦ τείχους πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως. Γράμματα

πολὺ μεγάλα, ὧν ὁ πρῶτος στίχος κεῖται ἐντὸς ἐγχαράκτου δέλτου. Εὑρετ. Μουσ. Θηβ. ἀρ. 1067.

ΧΑΝΙΟΧΕ	'Ανίοχ[ε]
ΧΑΙΡ	χαῖρε

14 (ΘΜ 1077).

Τεμάχιον στήλης ἐκ πωρίνου λίθου μετ' ἀκρωτηρίων ἄνωθεν, ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Ὕψ. 0·28, πλ. 0·29, πάχ. 0·13. Εὑρετ. Μουσ. Θηβῶν ἀριθ. 1077.

ΕΠΙΠΑΡΑ	'Επὶ Παρα[μόνη]
ΦΙΛΙ	φίλ[η]

15 (ΑΑΜ 12159· εἰκ. 7).

Πίναξ χαλκοῦς μετὰ προεξέχοντος χείλους πέριξ, ἐλλιπὴς ἄνωθεν. Τὸ ἀρχικὸν ὕψος αὐτοῦ εἶνε ἄδηλον, τὸ δὲ σωζόμενον εἶνε 0·285, πλ. 0·24, πάχος κατὰ τὸ χεῖλος 0·02. 'Απόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ καταγεγραμμένος ἐν τῷ εὑρετηρίῳ τῶν χαλκῶν ὑπ' ἀριθ. 12159. Μνεία αὐτοῦ ἐγένετο καὶ ἐν ΠΑΕ 1899 50.

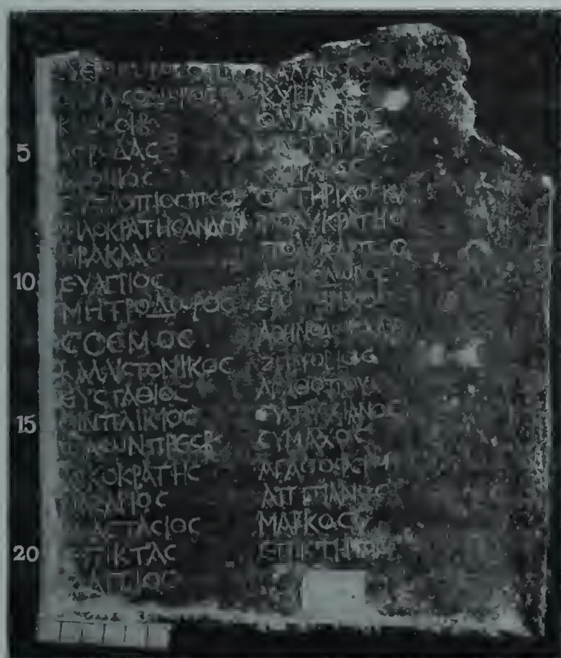

7 μνημείου φωτογράφημα ΑΑΜ 12159· ἐπιγρ. ἀρ. 15) ὀνομάτων κατάλογος.

Τὰ γράμματα εἶνε διατεταγμένα εἰς δύο στήλας, αἱ στῆλαι δὲ καὶ οἱ στίχοι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ προκεχαραγμένων γραμμῶν. Τὰ γράμματα ἔχοντα τὸ κατὰ τοὺς ὑστέρους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους σύνηθες σχῆμα γραφῆς διατηροῦσι τὴν στρογγυλότητα τῶν παλαιοτέρων χρόνων καὶ εἶνε ἱκανῶς κανονικά, οὐδεμία δ' ἀλλοίωσις ἐξ ἐπιδράσεως τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων παρατηρεῖται ἐν αὐτοῖς, ἐνῷ τὸ ἐναντίον συμβαίνει ἐν τῷ τεμαχίῳ τοῦ Διοκλητιανείου διατάγματος (301 μΧ) τῷ δημοσιευθέντι ἐν τῇ ΑΕ 1899 149 ἑξ. Συγκρίνων τὰ γράμματα τοῦ ἐκ Πλαταιῶν πίνακος πρὸς τὰ τοῦ εἰρημένου τεμαχίου τοῦ Διοκλητιανείου διατάγματος νομίζω ὅτι, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς γραφῆς συμπέρασμα περὶ τῶν χρόνων, εἰς οὓς ἀνάγεται ὁ ἐκ Πλαταιῶν πίναξ, οὗτος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πολλὰς δεκαετίας, ἴσως δὲ καὶ ὁλόκληρον αἰῶνα παλαιότερος ἐκείνου. 'Αξιοσημείωτον δ' εἶνε ὅτι οὐδέποτε ἀπαντῶσι τὰ νεωτερικὰ σχήματα Α, ⅄, Ш, ἀλλ' ἀείποτε τὰ παλαιότερα Α, Λ, Μ. Τοιαῦτα παλαιογραφικὰ τεκμήρια ἀληθῶς εἶνε ἐνίοτε ἀπατηλά, καὶ δὴ προκειμένου περὶ ἐπιγραφῶν τῶν ὑστερωτέρων Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκ Πλαταιῶν ἐπιγραφῆς συμφωνεῖ πρὸς τὰ προειρημένα, πιστεύω ὅτι αὐτὴ ὀρθῶς δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' ἢ καὶ τὸ τέλος τοῦ Β' μΧ αἰῶνος.

'Εν τῷ σωζομένῳ μέρει τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκεται κατάλογος ὀνομάτων, ὅστις ἐξετείνετο καὶ περαιτέρω ἐν τῷ ἀπολεσθέντι μέρει, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας στήλης λειψάνων γραμμάτων, ἐν οἷς ἀναγνωρίζεται ἀσφαλῶς ἡ ὀνοματικὴ κατάληξις *-ιος*, πρὸς δεξιὰν δ' ὑπάρχει ἄγραφος χῶρος δηλῶν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν αὐτόθι συνεχὲς κείμενον μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ πίνακος. 'Αριστερόθεν τῆς καταλήξεως ταύτης ἐκ τοῦ σωθέντος λειψάνου μακρᾶς καθέτου κεραίας ἥτις ἀπέχει ἱκανῶς ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου *ι*, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι Τ ἢ Ρ. 'Εν δὲ τῷ αὐτῷ στίχῳ τῆς πρώτης στήλης σώζονται τὰ ἄκρα δυο καθέτων κεραιῶν, τῆς μὲν μικροτέρας πρὸς ἀριστεράν, τῆς δ' ἑτέρας βραχυτέρας.

'Εν τῇ στήλῃ α' τὸ πρῶτον ἀναγινωσκόμενον ὄνομα εἶνε ***Εὐέλπιστος***, μεθ' ὃ ἕπονται СΧ καὶ ἀκολούθως τρεῖς πλησίον ἀλλήλων κείμεναι κάθετοι κεραῖαι, αἵτινες ἐλλιπεῖς ἄνωθεν οὖσαι δύνανται

νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ΠΡ, ἀλλ' ὄχι ἀσφαλῶς. Τὸ Χ ἐλλιπὲς ὂν ἄνωθεν φαίνεται ὅτι ἔχει τὰς δύο γραμμὰς διασταυρουμένας, ὥστε πιθανῶς δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς Λ.

Ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα εἶνε Ἑλληνικὰ ἢ Ἑλληνολατινικά, ἀξιοσημείωτον δ' ἐκ τῶν δευτέρων τούτων εἶνε τὸ ἐν α 4 ***Κάϊος***, οὗ ὁ τύπος ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι ἀπὸ τοῦ Πολυβίου καὶ ἔπειτα μυριολέκτου ***Γάϊος*** δηλοῖ δημωδεστέραν τὴν προέλευσιν τῆς ἐπιγραφῆς. Ἄλλα τινὰ ὅμως τῶν ὀνομάτων εἶνε βαρβαρικὰ ἀνατολικά, ἤτοι τὸ Συριακὸν ***Σόεμος*** καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ***Ναζάριος***, περὶ οὗ ἴδε ***Harnack***, Mission und Ausbreit. des Christentums I σ. 337 ἑξ., ἄλλα δὲ εἶνε γνωστὰ μόνον ὡς χριστιανικὰ καὶ ἁρμόζουσι μόνον εἰς χριστιανούς, ὡς κατ' ἐξοχὴν τὰ ***Μαρτύριος*** β 5, ***Ἀναστάσιος*** α 19, ***Κυριακὸς*** β 7, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ***Κύριλλος*** β 3. Ἐκτὸς ὅμως τῶν χριστιανικῶν τούτων ὀνομάτων ὑπάρχει καὶ ἕτερον βεβαιότερον τεκμήριον ἀποδεικνύον ὅτι χριστιανοὶ εἶνε πάντες οἱ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ ἀναγεγραμμένοι, τουτέστιν αἱ εἴς τινα τῶν ὀνομάτων προστεθειμέναι συντετμημέναι λέξεις ΠΡΕCΒ$\overset{\omega}{}$ (α 7 καὶ 16) ἢ συντομώτερον ΠΡ (α 3) καὶ ΑΝΑΓΝ (α, 8), αἵτινες προφανῶς δηλοῦσι τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς πρώτοις χριστιανικοῖς χρόνοις συσταθέντα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τοῦ ***πρεσβυτέρου*** καὶ τοῦ ***ἀναγνώστου***[1]. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀναγνῶσται μνημονεύονται καὶ ἐν Ἑλληνικοῖς θρησκευτικοῖς θιάσοις ἤδη ἐν τοῖς πρὸ Χριστοῦ χρόνοις[2], πολὺ δὲ τούτων συχνότερον ἀπαντῶσιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν θιάσοις καὶ ἐν ἑταιρείαις μὴ χριστιανικαῖς[3], ἀλλ' ἡ χρῆσις ἀμφοτέρων ἐν ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καὶ τοσαῦτα χριστιανικὰ ὀνόματα, νομίζω ὅτι ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν ἄνευ ἀμφιβολίας ὅτι οἱ φέροντες ταῦτα ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ εἶνε χριστιανοί. Ἐπειδὴ δὲ χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φέρωσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν ἀξιώματα ἀναγεγραμμένοι ὁμοῦ μετ' ἀλλοθρήσκων, πιστεύω ὅτι πάντες οἱ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ ἀναγεγραμμένοι εἶνε χριστιανοί, πιθανώτατα δὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἐν Πλαταιαῖς ἐκκλησίας. Ἀναγραφαὶ δὲ χριστιανικῶν «***συνοδιῶν***» ἢ ἀδελφοτήτων εἶνε γνωσταὶ ἱκαναὶ (πρβ τὰς παρὰ *Poland* ἔν. ἀν. σ. 534 ὑποσημ. παραπομπάς). Ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ ἀναγεγραμμένοι εἶνε μάρτυρες[4], ἀλλὰ τότε ὁ κατάλογος ἴσως δὲν ἔμελλε νὰ εἶνε τοσοῦτον ἐκτενὴς ἐν οὕτω παλαιοῖς χρόνοις.

Τῶν ἄλλων ὅμως εἰς ὀνόματα τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς προστεθειμένων συντετμημένων λέξεων τὴν σημασίαν ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω μετά τινος βεβαιότητος, ἀλλὰ μόνον κατ' εἰκασίαν. Ὡς δηλωτικὰ ἀξιωμάτων ἢ λειτουργημάτων χριστιανικοῦ ἢ ἄλλου τινὸς συλλόγου δὲν εὗρον αὐτὰ ἐν τοῖς προσιτοῖς μοι σχετικοῖς βιβλίοις, ὥστε νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὰ ὡς ἐθνικά. Ἡ προσθήκη δ' ἐθνικῶν τοιούτων νομίζω ὅτι δὲν ἔχει τι τὸ παράδοξον ἐν τοιαύτῃ ἐπιγραφῇ, διότι αἱ πρῶται χριστιανικαὶ κοινότητες ἀπετελέσθησαν ἐξ ἀνθρώπων παντοδαπῶν, ἐν Ἑλλάδι δὲ τότε μέγα ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἐξ Ἀσίας βαρβάρων μετοίκων· οἱ δὲ μέτοικοι οὗτοι φέροντες ὀνόματα Ἑλληνικὰ ἢ Ῥωμαϊκὰ ὄχι μόνον ἠδύνατο νὰ συγχέωνται πρὸς Ἕλληνας ἢ Ῥωμαίους ὁμωνύμους[5], ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ εἶνε γνωστοὶ εἰς πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων κατ' ὄνομα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν πατρίδα. Διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι τὸ ἐν α 4 ΟΙΒ πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ***ὁ Ἴβηρ***, τὸ δὲ ἐν β 12 ΑΡΜ ***Ἀρμένιος***[6], ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν β 7 ΚΑ ***Καππάδοξ***· ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται ὡσαύτως νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ***κατηχητής***. Τὸ κατόπιν τῶν γραμμάτων ΚΑ μικρὸν σημεῖον τὸ δηλοῦν τὴν σύντμησιν φαίνεται

1 Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου ὑπῆρχεν, ὡς γνωστόν, ἐν ταῖς Ἰουδαϊκαῖς συναγωγαῖς, παρελήφθη δ' εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, τὸ δὲ τοῦ ἀναγνώστου συνέστη κατὰ τὴν Β' μΧ ἑκατονταετίαν. (Wetzer-Welte, Kirchenlexikon I² 779. Πρβ καὶ *Fr. Poland*, Geschichte des griech. Vereinswesens σ. 373. Ὁ Bayet, De titulis Atticae christianis antiquissimis σ. 96 γράφει τὰ ἑξῆς: Presbyterorum mentio in titulis christianis Graecis funebribus saepissime suppetit. ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τῶν ἀναγνωστῶν σ. 71 (πρβ Lichtenberger, Encyclop. des sciences relig. VIII σ. 61). Ἀμφότερα τὰ ἀξιώματα ταῦτα μετ' ἄλλων τινῶν μνημονεύει ὁ Εὐσέβιος Ἐκκλ. Ἱστορ. VI 43, 11.

2 *Poland* αὐτόθι σ. 399.

3 *Fr. Poland* αὐτόθι σ. 49. 92. 98 ἑξ. 99. 101. 158. 171 ἑξ. 343 363. 373. 402. 414. 447 450 522. 538. 546.

4 Πρβ *Poland*. ἔν. ἀν. σ. 442.

5 Πρβλ. τὰ δὶς ἀπαντῶντα ὀνόματα *Ἀθηνόδωρος* (β 10 καὶ 12) καὶ Σωτήριχος (β 7 καὶ 11).

6 Περὶ Ἀρμενίων ἴδε σημείωσιν Π. Καρολίδου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταπεφρασμένῃ *Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας* τοῦ Χέρτσβεργ Γ' σ. 397-401.

ὅτι εἶνε ἀστερίσκος [1]. Ὅλως ἀνεξήγητα φαίνονται τὰ ἐν α 2 μετὰ τὸ ὄνομα ***Εὐέλπιστος*** γράμματα, ἅτινα εἶνε καὶ ἐλλιπῆ ἄνωθεν. Ταῦτα οὔτε εἰς μίαν λέξιν δύναμαι νὰ ἀναγάγω μετά τινος πιθανότητος οὔτε εἰς πλείονας, ἀναγινωσκόμενα δὲ ὡς Λατινικὰ ἀριθμητικὰ σημεῖα δὲν φαίνονται ἔχοντα θέσιν ἐν Ἑλληνικῇ ἐπιγραφῇ, καὶ δὴ ἐν καταλόγῳ ἀνθρώπων μόνον ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους προερχομένων. Τὸ δὲ δεξιόθεν τοῦ τελευταίου ὀνόματος σημεῖον νομίζω ὅτι δηλοῖ τὸ τέλος τοῦ καταλόγου, ὄχι δὲ τὸν ὁμώνυμον τοῦ ἀναγεγραμμένου πατέρα, ἐπειδὴ οὐδενὸς ἄλλου ἀναγράφεται ὁ πατήρ.

(στήλη α)	(στήλη β)
- -	-ιος
Εὐέλπιστος - -	Κάλλιστος
Διονυσόδωρος πρ(εσβύτερος)	Κύριλλος
Κάϊος ὁ Ἴβ(ηρ)	Ὀλύμπιος
Ἀφροδᾶς	Μαρτύριος
Ἀφόβιος	Κυριακὸς
Εὐτρόπιος πρεσβ(ύτερος)	Σωτήριχος κα(;;)
Φιλοκράτης ἀναγνώ(στης)	Πολυκράτης
Ἡρακλᾶς	Πολύκαρπος
Εὐάγριος	Ἀθηνόδωρος
Μητρόδωρος	Σωτήριχος
Σόεμος	Ἀθηνόδωρος Ἀρμ(ένιος)
Καλλιστόνικος	Ζηνόβιος
Εὐστάθιος	Ἀγαθόπους
Σινπλίκιος	Εὐτυχιανὸς
Φίλων πρεσβ(ύτερος)	Σύμαχος
Νικοκράτης	Ἀγαθοφέρων
Ναζάριος	Ἀππιανὸς
Ἀναστάσιος	Μᾶρκος
Ἐπικτᾶς	Ἐπίκτητος
Λαίτιος	

Ἡ εὕρεσις τοσοῦτον παλαιᾶς χριστιανικῆς ἐπιγραφῆς ἐν Πλαταιαῖς οὐδαμῶς ἦτο ἀπροσδόκητος, ἀφοῦ ἡ πόλις αὕτη ἤδη ἐν ἔτει 300 παρίσταται ἔχουσα ἤδη ἐπίσκοπον [2], εὔλογον δ' εἶνε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πολὺ πρότερον εἶχε χριστιανικὴν κοινότητα. Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, καίπερ οὕτως ἐλλιποῦς, δὲν εἶνε μικρὰ ὄχι μόνον διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀρχαιότητα, ἀλλὰ καὶ διότι παριστᾷ τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας εἰσέτι ἀρτιπαγῆ καὶ λιτήν, οἵα φαίνεται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου, ἀφοῦ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν κλῆρον δὲν κατέχουσι θέσιν διακεκριμένην ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἀναγράφονται ἀναμὶξ μετὰ τῶν ἄλλων. Σύμφωνος δὲ προσέτι πρὸς τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς περὶ τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας εἰδήσεις εἶνε καὶ ἡ ἐκ παντοδαπῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα μετοίκων ἐξ Ἀσίας σύστασις αὐτῆς· ὅτι δ' ἡ πόλις τῶν Πλαταιῶν κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἶχε τοιούτους μετοίκους, εἶνε ἤδη γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ Π. Καστριώτου ἐν ΑΕ 1899 59 καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ φιλολ. συλλόγου Παρνασσοῦ Δ' (=1900) σ. 137 ἐκδεδομένης ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς, ἥτις τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν, ἀνήκει εἰς Ἰουδαίαν γυναῖκα. Πολὺ παλαιὰ μοὶ ἐφάνη καὶ ἡ ἀκόλουθος χριστιανικὴ ἐπιγραφή.

16.

Κίων μαρμάρινος ἀρράβδωτος ἀνήκων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀνασκαφείσης καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ American Journ. of arch. 1890 πίν. XXIII διὰ τοῦ ἀριθμοῦ I δεδηλωμένης παλαιᾶς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καὶ ἀπέκειτο ἐν τοῖς ἐρειπίοις. Ὕψος αὐτοῦ 2,84, διάμετρος ἄνω 0,35. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος περίπου 0,035, εἶνε δὲ κεχαραγμένα πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κίονος ἀπολήγοντα εἰς ὕψος περίπου 2 μ. Δυστυχῶς παρετήρησα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀνασκαφῆς, ἐνῷ δὲν μοι ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνω ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐν Πλαταιαῖς· τὰ δὲ γράμματα εἶνε λίαν ἀποτετριμμένα καὶ ἀμυδρά, καὶ προσέτι τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν καθίστα δυσχερεστέραν ἡ

1 Τὸ δεξιόθεν τοῦ **ΚΑ** κείμενον μικρὸν σημεῖον δὲν φαίνεται μετὰ βεβαιότητος, ὁποῖον εἶνε, διότι ἡ ἐγκαρσίως διατέμνουσα αὐτὸ γραμμὴ εἶνε πολὺ ἐπιπολαιότερον τῶν ἑτέρων δύο κεχαραγμένη, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἥμισυ αὐτῆς, ὥστε δύναται νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς τυχαίως κατὰ συγκυρίαν τινὰ προστεθειμένη, εἴτε ὁλόκληρος, εἴτε μόνον κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν μέρος αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐγκαρσία αὕτη γραμμὴ θεωρηθῇ ὡς ἀπὸ σκοποῦ προστεθειμένη, τότε τὸ σημεῖον ἔχει σχῆμα ἀστερίσκου μετὰ πέντε ἀκτίνων· ἐὰν δὲ μόνον τὸ ἥμισυ αὐτῆς, τότε τὸ σημεῖον θὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἀνεστραμμένον καὶ ἀριστερόθεν κεκλιμένον **Ψ**· ἐὰν δ' ὁλόκληρος ἡ γραμμὴ αὕτη εἶνε τυχαία, τότε τὸ σημεῖον εἶνε **λ**. Περὶ τῶν κατηχητῶν ἴδε *Harnack* ἔν. ἀν. I σ. 300 καὶ 302,2.

12 9 17

2 *Harnack* ἔν. ἀ. II σ. 196 ὑποσ. 2.

καμπυλότης τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας καὶ τὸ ἀπρόσφορον τοῦ φωτισμοῦ, διότι ἡ ἀντιγραφὴ ἔγινε κατὰ τὸ δειλινὸν καὶ ἐν ὑπαίθρῳ. Τούτων ἕνεκα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω εἰμὴ τὸ πρῶτον ἥμισυ περίπου τῆς ἐπιγραφῆς. Ἕνεκα ἀπροόπτου κωλύματος δὲν κατωρθώθη οὐδὲ ἡ μεταφορὰ τοῦ λίθου εἰς τὸ ἐν Θήβαις μουσεῖον, ἀφέθη δὲ οὗτος ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῆς ἐκκλησίας ἐν τόπῳ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀσφαλεστάτῳ.

Ἀριστερόθεν τῶν ἀναγνωσθέντων γραμμάτων δὲν ὑπῆρχον ἄλλα ἐν οὐδενὶ στίχῳ, καίτοι ἐν στ 8-9 τὰ μόνα ἀναγνωσθέντα γράμματα κεῖνται ἐνδοτέρω τῶν ἄλλων. Πόσα δ' ἐλλείπουσι πρὸς δεξιὰν δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ κατ' ἀκρίβειαν.

ΕΠΙΝΕΙΚΟΚΡΑΤΟΥϹ
ΠΡΕϹΒΥΤΕΡѠΝ
ΑΓΑΘΟΒΟΥΛΟΥΔΙΑΚΟΝ
ЄΡΜΟΥΜΗΡ
5 ΑΝΑΓΝѠ
ΤΡΥϹ ѠΝ
ΙΕΝ
Δ
Ζ

Ἐπὶ Νεικοκράτους [καὶ - - -
πρεσβυτέρων
Ἀγαθοβούλου διακόν[ου - - - Ἀρχ-;]
ἑρμου μη(τρο)[πολίτου - - -
5 ἀναγνώ[στου
Τρύ(φ)ων[ος
- - -
- -
- -

Ἐν παρέργῳ δὲ παρατηρῶ ὅτι ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Π. Σταματάκη τῇ 30 Μαρτίου 1872 ὑποβληθέντι εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν καταλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου Κόκλα συγκροτηθείσης, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου μὴ συντηρηθείσης μικρᾶς συλλογῆς ἀρχαιοτήτων ἀναγράφεται ὑπ' ἀριθ. 9 ἡ ἐν IG VII 1705-1706 ἐκδεδομένη ἐπιγραφή, ἔχουσα οὕτω

ΣΩΤΗΡΙΧΑ
(ῥόδακες δύο)
ΕΠΙ
ΣΩΤΗΡΙΧ

Τὸ ἐν IG VII ἐκδεδομένον ἀντίγραφον τοῦ Lebas φαίνεται ἐσφαλμένον.

Ἐν τῷ αὐτῷ καταλόγῳ ὑπ' ἀριθ. 14 ἀναγραφεται «*στήλη πλατεῖα μετ' ἀνθεμίου*» εὑρεθεῖσα ἐντὸς τοῦ χωρίου Κόκλα, ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἑξῆς ἀνέκδοτος ἐπιγραφή·

ΕΠΙ Ἐπὶ
ϹѠϹΤΡΑΤѠ Σωστράτῳ

Αἱ διαστάσεις τοῦ λίθου δὲν σημειοῦνται.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ τοῦ αὐτοῦ καταλόγου περιεχούσῃ ἀναγραφὴν ἐπιγραφῶν τινων τὸ πλεῖστον ἐκδεδομένων ἤδη, «*εὑρισκομένων ἐκτὸς τῆς συλλογῆς ἐν Κόκλα, Πύργῳ, Μπάλτζι, Παραπουγγίοις καὶ Λιβαδόστρᾳ*», ἀναγράφεται καὶ ἡ ἀκόλουθος ἀνέκδοτος ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 29 ὡς ἐν Μπάλτζι εὑρισκομένη.

«*Κίων μονόλιθος, λίθου ὑπομέλανος, χρησιμεύων ὡς ὑποστήριγμα τοῦ θόλου τῆς ἐκκλησίας. Ἵσταται κατ' ἀριστερὰν τῷ εἰσιόντι ἐκ τῆς δυτικῆς θύρας. Ἔχει ἐπιγραφὴν ἀγωνιστικὴν ἐκ στίχων 18 ἐστραμμένην πρὸς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας. Οἱ πρῶτοι 8 στίχοι δὲν ἀνεγνώσθησαν ἕνεκα τῆς ἀσβεστοκονίας*». Ἐν δὲ τῇ ἀναφορᾷ τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1879 γράφει ὁ Σταματάκης περὶ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὰ ἑξῆς. «*Οἱ πρῶτοι ὀκτὼ στίχοι δὲν ἀνεγνώσθησαν ἕνεκα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἐλλείψεως φωτός. Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐλήφθη ἔκτυπον ἐπὶ χάρτου μετὰ δυσκολίας μεγάλης. - - - Ὁ κίων, ὡς λέγουσιν οἱ χωρικοί, μετεκομίσθη ἐκ τῶν Λεύκτρων κατὰ τὸ 1829, ὅτε ἀνηγέρθη ἡ ἐκκλησία. Ὅμοιον κίονα εὗρον καὶ εἰς τὸ μετόχιον τῆς Μακαριωτίσσης τὸ κείμενον πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος. Ἔχει καὶ ἐκεῖνος ἐπιγραφὴν ἀγωνιστικὴν ἐκ στίχων 33 σώων, ἀλλὰ οὗτος ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Θεσπιῶν καὶ ἐκεῖ γενήσεται μνεία περὶ αὐτοῦ*». (IG VII 1776).

Τὸ κείμενον δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγράφει ὁ Σταματάκης ἐν τῷ καταλόγῳ οὕτω.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
ΕΠΩΝΠΟΙΗΤΗ
. . . . ΑΣΔΑΜΟΚΛΕΟΥΣΘΗΒΑΙΟΣ
ΑΥΛΗΤΗΣ
ΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΣΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΥΚΗ. . . .
ΑΥΛΩΙΔΟΣ
ΡΟΔΙΠΠΟΣΡΟΔΙΠΠΟΥΑΡΓΕΙΟΣ
ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ
ΔΙΟΔΩΡΟΣΔΙΟΔΩΡΟΥΦΑΣΗΛΙΤΗΣ
ΚΩΜΩΔΟΣ
. . . . ΟΣΕΥΑΛΚΙΔΟΥΑΚΑΡΝΑΝΑΠΟΘΥΡΡΕΗ

- -
- -
- -
- -
[κῆρυξ]
- - - - - - - - -
[ῥαψῳδὸς]
- - - - - - - - -
ἐπῶν ποιητὴ[ς
[Ἀμεινί]ας Δαμοκλέους Θηβαῖος
αὐλητὴς
Ἀπολλόδοτος Ἀπολλοδότου Κ[[ρ]]η[σσαῖος]
αὐλῳδὸς
Ῥόδιππος Ῥοδίππου Ἀργεῖος
κιθαριστὴς
Διόδωρος Διοδώρου Φασηλίτης
κωμῳδὸς
- - - ος Εὐαλκίδου Ἀκαρνὰν ἀπὸ Θυρρεί[ου]

Τὸ ἐν τῇ ἀναφορᾷ ἀντίγραφον εἰς μὲν τὰ ἀνεγνωσμένα γράμματα συμφωνεῖ τελείως πρὸς τὸ ἐν τῷ καταλόγῳ, κατά τε τὰ ἄλλα καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ παραλειπόμενον προσγεγραμμένον ι καὶ ὡς πρὸς τὸ Ͱ ἐν τέλει τοῦ τελευταίου στίχου. Διαφέρει ὅμως τὸ ἐν τῇ ἀναφορᾷ κατὰ ταῦτα· ὅτι δὲν περιβάλλονται τὰ γράμματα ὑπὸ πλαισίου, ὅτι ἐν τέλει τοῦ τελευταίου στίχου σημειοῦνται δύο στιγμαί, ὅτι τῶν πρώτων ὀκτὼ στίχων αἱ στιγμαὶ σημειοῦνται ἁπανταχοῦ καθ' ἅπαν τὸ πλάτος, ὄχι δὲ μόνον κατὰ τὸ μέσον ἐν στ. 5 καὶ 7, καὶ ὅτι αἱ στιγμαὶ εἶνε ὀλιγώτεραι καὶ ἀτάκτως τεθειμέναι. Προφανῶς τὸ ἀντίγραφον τοῦ καταλόγου εἶνε ἀκριβέστερον ὡς πρὸς τὰς στιγμὰς τῶν πρώτων στίχων, ὥστε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν στ. 5 καὶ 7 ἦσαν ἀναγεγραμμένα εἴδη ἀγωνισμάτων, ὡς ἐν στ. 9,11,13,15,17· τί ὅμως σημαίνει ἡ ἐν ἀρχῇ τῶν στ. 5 καὶ 7 μία μόνη στιγμή, δὲν ἐννοῶ. Τοὺς βραχυτέρους τούτους στίχους συνεπλήρωσα κατὰ τὴν ἐν IG VII 3197 ἐπιγραφὴν ἐξ Ὀρχομενοῦ, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι καί τινα τῶν ἐν τῇ παρούσῃ κυρίων ὀνομάτων, ἐξ αὐτῆς δ' ὡσαύτως συνεπληρώθη καὶ τὸ ἐθνικὸν τοῦ ἐκ Κρήσσης τῆς Παφλαγονίας αὐλητοῦ Ἀπολλοδότου. Δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανος καὶ ἡ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην διόρθωσις τοῦ Dittenberger, καθ' ἣν πρέπει νὰ γραφῇ: *Κρὴς Ἄξιος.*

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀναφορᾶς τοῦ Σταματάκη νομίζω ἄξια παραθέσεως προσέτι καὶ τὰ ἑξῆς. «*Ἐν Πλαταιαῖς ἔχουσιν ἀνασκάψει τυμβωρύχοι περὶ τὰ ἐρείπια πανταχόθεν. Ἰδίως πολλοὶ τάφοι εἶναι ἀνεσκαμμένοι κατὰ τὴν πρὸς τὰ ΒΑ αὐτῶν θέσιν, κοινῶς ὀνομαζομένην* ***Ἀλουπότρουπαν.*** *Ἡ θέσις αὕτη κεῖται μεταξὺ δύο ῥυάκων κατερχομένων ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος* [1]. *Ὁ χάρτης τοῦ Κειπέρτου ἐνταῦθα σημειοῖ ὅτι συνεκροτήθη ἡ ὑπὲρ ἐλευθερίας μάχη τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἐνταῦθα εἰς τρεῖς λοφίσκους διακρίνονται καὶ θεμέλιοι λίθοι, οἵτινες ἀναμφισβητήτως θέλει εἶναι θεμέλια μνημείων μεγάλων*».

Ἀνδρέας Ν. Σκιᾶς.

1 Οἱ ῥύακες οὗτοι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχεδιαγραφήματος τοῦ Σταματάκη, εἶνε ὁ πρῶτος ἔξωθεν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς μέρους τοῦ τείχους κείμενος καὶ λεγόμενος *Κοντίτο*, καὶ ὁ ἀνατολικώτερον αὐτοῦ κείμενος τῆς *Βεργουτιάνης*. Ἡ ***Ἀλουπότρουπα*** σημειοῦται ὡς κειμένη ἀντικρὺ τῆς βορειανατολικῆς γωνίας τοῦ τείχους. Αὐτόθι καὶ προσέτι μεταξὺ Βεργουτιάνης καὶ ἀνωνύμου τινὸς ῥυακίου σημειοῦνται: «*τάφοι ἀρχαῖοι καὶ θεμέλια ἀρχαῖα εἰς τρεῖς λοφίσκους*».

Σουνίου ἀνασκαφαὶ

[πίν. 4-9]

(Β' ἔκθεσις· πρβ ΑΕ 1900 114 κ. ἑξ.)

ὑπὸ

Βαλερίου Στάη.

1: ὁλικὴ ἄποψις τῆς χερσονήσου.

Συμπληροῦντες, ἔν τισι δὲ καὶ ἐπανορθοῦντες τὰ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (ΑΕ 1900, πρβ καὶ Ὀρλάνδου τὴν ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει δημοσιευομένην πραγματείαν «οἱ τοῖχοι καὶ ἡ ὀροφὴ τοῦ ἐν Σουνίῳ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος») περὶ τῶν ἐπὶ δίμηνον περίπου ἐνιαυσίως ἐνεργηθεισῶν ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἑτ. δι' ἐμοῦ ἐν Σουνίῳ ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν [1]

1 Ἡ βραδύτης περὶ τὴν δημοσίευσιν τῆς συμπληρωματικῆς ταύτης ἐκθέσεως τῶν ἐν Σουνίῳ πεπραγμένων προῆλθεν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀνάγκης τελικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς οὕτω βραδέως, ὡς ἐκ τῶν

ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀρχαϊκῶν κούρων, περὶ ὧν ἐν ταῖς ὄπισθεν σημειώσεσιν.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος (πρβ τὴν ὑπ' ἀριθ. **2** εἰκόνα, τὴν παριστῶσαν τὸν ναὸν πρὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως, καὶ **εἰκ. 3** καὶ **3α**, τὰς παρεχούσας τὴν μετὰ τὰς ἐργασίας ἡμῶν ὄψιν αὐτοῦ)[1] ὡς καὶ τοῦ βορείως αὐτοῦ τμήματος τοῦ τεμένους, μετὰ τῶν προπυλαίων καὶ τῆς συνεχομένης αὐτοῖς Στοᾶς (περὶ ὧν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει), προέβημεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀνατολικομεσημβρινοῦ τμήματος, ἔνθα ἡ τὸ πρῶτον γενομένη τοιαύτη (κυρίως πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν παρερριμμένων ὀγκολίθων) δὲν ἦτο ἐπαρκής, μὴ ἀνασκαφέντος τοῦ ἐδάφους

2: ὁ ναὸς πρὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως.

μέχρι τοῦ βράχου, ὡς ἐγένετο κατὰ τὸ ἀρκτικὸν τοῦ περιβόλου τμῆμα. Ἀληθῶς δὲ ἡ ἔρευνα αὕτη ὑπῆρξεν ἀναγκαία καὶ ἀποτελεσματική, καθόσον, ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναόν, ἀνατολικῶς, καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν μόλις μέτρων ἀπὸ τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς κλίμακος αὐτοῦ (ἴδ. σχ. Α πίν. 4) ἀπεκαλύφθη πρῶτον μὲν τὸ μόλις ὑπὸ ἐλαφρὰν ἐπίχωσιν καλυπτόμενον, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι 10 δημοσιευόμενον ὀλόγλυφον ἀγαλμάτιον, δυστυχῶς ἀκέφαλον, καθημένης γυναικείας μορφῆς, τὸ προερχόμενον πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ[2] καὶ περὶ οὗ ἐν ταῖς περὶ τῶν

ἄλλων ἀσχολιῶν ἡμῶν, χωρούσης ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπελθούσης διακοπῆς τούτων ἐπί τινα ἔτη, ἕνεκα διαφόρων λόγων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστολῆς ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ **1910**, τῆς χορηγουμένης πρὸς ταύτας δαπάνης. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ **1900** μέχρι τῆς διακοπῆς τούτων ὑπὸ τῆς ἑταιρείας, προτάσει τοῦ τότε προέδρου αὐτῆς, δὲν ἐπαύσαμεν παρέχοντες ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς σύντομον ἐνιαυσίαν ἔκθεσιν τῶν γενομένων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους **1910** καὶ ἑξῆς, μέχρι τοῦ **1915**, ἡ ἀνασκαφὴ ἐγίνετο κατ' ἔτος διὰ μικροῦ τινος ποσοῦ χορηγουμένου ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ ἀρχ. Συμβουλίου, τοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας ἑδρεύοντος (πρβ **ΑΕ 1912 266**).

1 Ἡ εἰκὼν **2α** ἐλήφθη μετὰ τὴν ἀναστύλωσιν τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος τοῦ προνάου, κατερριμμένης ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ **18ου** αἰῶνος.

2 Πρβ Ὀρλάνδον ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ **1915** σ. **8**.

εὑρημάτων σημειώσεσιν. Κάτωθεν τοῦ ἀγαλματίου τούτου καὶ ἐντὸς τριγωνικοῦ περίπου σχίσματος τοῦ βράχου, λίαν βαθέος, χωροῦντος δὲ καὶ πέραν τοῦ σῳζομένου ἔτι πολυγωνικοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, ἀνεκαλύφθη τὸ κολοσσιαῖον ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα «κούρου» τὸ μεταφερθὲν εἰς Ἀθήνας καὶ κοσμοῦν ἤδη τὴν τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀρχαϊκὴν αἴθουσαν [1].

Ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ βράχου ῥήγματι ὑπῆρχε καὶ ἕτερον, τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ μεγέθους ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα, ὅπερ, ἅτε ἀκέφαλον, δὲν μετεφέρθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον, ἀλλὰ παρέμεινεν ἔν τινι ἀποθήκῃ ἐν Σουνίῳ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ῥήγματος ἐξήχθησαν καὶ τέσσαρα βάθρα ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, ἐξ ὧν τὸ ἐν (διαστ. 98×80) διασῷζον τὴν πλίνθον

3: ὁ ναὸς μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν καὶ ἀνασκαφήν.

τοῦ ἀγάλματος μετὰ τῶν συμφυῶν ἄκρων ποδῶν, ὡς ἀνῆκον ἀναμφιβόλως εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἄγαλμα, μετεφέρθη καὶ τοῦτο εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ προσηρμόσθη εἰς τὸ ἄγαλμα. Τῶν λοιπῶν τριῶν, ὧν τὰ δύο σῴζουσι τὰς ἐν αὐτοῖς πλίνθους μετὰ τῶν ἄκρων ποδῶν, τὸ μέγιστον, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν ταῖς ὄπισθεν σημειώσεσι περὶ τῶν εὑρημάτων τούτων, ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸ ἐν Σουνίῳ παραμένον ἀρχαϊκόν, ἀκέφαλον, κολοσσιαῖον ἄγαλμα, τὸ παρεμφερὲς τῷ εἰς Ἀθήνας κομισθέντι.

Περαιτέρω τῆς θέσεως ἔνθα τὰ εὑρήματα ταῦτα ἐκρύπτοντο καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀνατολικομεσημβρινὴν γωνίαν τοῦ τεμένους καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ἀπεκαλύφθη, παρὰ τὸ τεῖχος, βόθρος ἀπορριμμάτων ἱερῶν (Σχ. Β), ἐξ ὧν τὰ ἐν ταῖς ὄπισθεν σημειώσεσιν κατ᾽ ἐκλογὴν εἰκονιζόμενα εὑρήματα **(εἰκ. 7 - 10)**.

Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ τοῦ βόθρου τούτου ἐπελήφθημεν τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ περιέργου κτιρίου, τοῦ ἔξωθεν τῶν προπυλαίων καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι, κειμένου (Σχεδ. Δ), καὶ τὸ ὁποῖον ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (ΑΕ 1900

1 Ἴδε εἰκ. 6 - 6α καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ σημειώσεις.

135) ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιγραφῆς, τῆς ἐκεῖ δημοσιευομένης καὶ ἀναγραφούσης τὰ περὶ «ἐπισκευῆς ***σιτοβολείων***» ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς τοιοῦτον, οὐ μόνον διὰ τὰ προφανῆ λείψανα μεταγενεστέρων αὐτοῦ ἐπισκευῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φρουριακὴν κατάσκευὴν αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει, καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα εὑρήματα [1]. Διότι εὑρέθη λχ. ἐν τῷ παραδόξῳ τούτῳ κτιρίῳ τὸ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐκθέσει ἡμῶν δημοσιευθὲν ὀδοντωτὸν μηχάνημα, εἶδος τροχαλίας [2] χρησιμεῦσαν πιθανῶς, εἰς ἀνέλκυσιν βαρῶν ἐκ τῆς ἀποθήκης ταύτης. Πρὸς τούτοις εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ (ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακειμένῃ στοᾷ) διάφοροι λίθιναι σφαῖραι, ποικίλου μεγέθους, φέρουσαι, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ὄπισθεν, ἐγχάρακτα ἀριθμητικὰ σημεῖα, δηλωτικὰ τοῦ βάρους αὐτῶν, ἔνιαι δὲ τούτων καὶ τὸ ὄνομα Ζωΐλ(ος), ἀγορανόμου ἴσως ἢ ἐπόπτου τινός. Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ κτίσματι εὑρέθησαν καὶ βέλη σιδηρᾶ καὶ αἰχμαὶ δοράτων καὶ ἧλοι πολλοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, χρήσιμα εἰς φρουριακὰς

3α: ὁ ναὸς μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος.

ἀνάγκας ὅσον καὶ ὁ σῖτος, καὶ ἑπομένως χρῄζοντα ἀσφαλείας. Εἶνε δὲ τὸ περίεργον αὐτὸ κτίριον τετραγωνικοῦ περίπου σχήματος, ἐλαφρῶς καμπυλουμένων τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ γωνιῶν, ἐφαπτομένων δὲ τῶν μακρῶν αὐτοῦ πλευρῶν τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, οὗτινος δύο πύργοι [3] χρησιμεύουσιν ὡς τέρμα τῶν σκελῶν αὐτοῦ, πιθανῶς πρὸς μείζονα τῆς ἀποθήκης ταύτης ἀσφάλειαν. Εἶνε δὲ ἐκτισμένον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο κατὰ φρουριακὸν τρόπον, διὰ διπλοῦ τείχους, πάχους $1\,{}^{1}/_{2}$ μ. ἐξ ὀρθογωνίων μαρμαρίνων ὀγκολίθων, ἰσοδομικῶς

1 Τὸ οἰκοδόμημα προφανῶς ἐχρησίμευσεν οὐ μόνον ὡς ἀποθήκη σιτηρῶν, ἀλλὰ καὶ πολεμικῶν ὅπλων, ὧν πάμπολλα ἀνευρέθησαν ἐντὸς αὐτοῦ, ὡς αἰχμαὶ δοράτων καὶ βέλη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πιθανῶς χρείας.

2 Πρβ **ΑΕ 1900 136**. Τὸ ἐργαλεῖον αὐτό, δυνατὸν νὰ ἐχρησίμευσεν καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, ὡς ἀνελκυστήριον μηχάνημα, ὡς καὶ τὰ νῦν γίνεται ὁμοίων χρῆσις.

3 Οἱ πύργοι οὗτοι ἀνήκοντες εἰς τὴν παλαιοτέραν τοῦ τείχους περίοδον, μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ κτίριον κατεσκευάσθη ἐπιπροσθέτως καὶ μεταγενεστέρως, ἴσως περὶ τὰ τέλη τοῦ **Ε**ου αἰῶνος, ὡς μαρτυρεῖ ἄλλως καὶ ἡ διάφορος αὐτοῦ τειχοδομία, ἡ παρεμφερὴς πρὸς τὰ σωζόμενα τείχη τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος.

τεθειμένων, ἔχει δὲ ἐμβαδὸν 170 περίπου □ μ. (14 20×17 25). Τὸ περιτείχισμα αὐτοῦ σώζεται καὶ τὰ νῦν καλῶς, εἰς ὕψος ποικίλον (ἐσωτερικῶς) ἀπὸ 2 μέχρι 5 μέτρων, διότι ὑπεράνω τοῦ λιθίνου τείχους ὑψοῦτο πλίνθινον τοιοῦτο, σωζόμενον ἱκανῶς κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν αὐτοῦ γωνίαν. Τὸ δάπεδον τοῦ κτιρίου ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν (Πρακτικὰ 1900 51) ὧν τεμάχια εὑρέθησαν κατὰ χώραν κατὰ τὴν βορ. αὐτοῦ πλευράν. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἀρχικῶς ἀνώμαλον καὶ ἐπικλινές. Ἐσκάφη δὲ μέχρι τοῦ βράχου καὶ ἐπεχώσθη, μετὰ τὴν σκαφήν, ἰσοπεδωθέν. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦτο, φυσικῶς, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ φρουρίου, καὶ δὴ κατὰ τὴν δυτικὴν τοῦ κτιρίου πλευράν, τὴν φρουριακήν, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὰ νῦν μικρὸν ἐξ ἐπισκευῆς προφανῶς προερχόμενον ἄνοιγμα. Ἀλλ᾽ ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ εἴσοδος θὰ ἦτο πιθανῶς μείζων καὶ διὰ κλίμακος ὑπηρετουμένη, ἧς ὅμως οὐδ᾽ ἐλάχιστον ἴχνος διεσώθη.

Ὅτι τὸ κτίριον αὐτό, τὸ προσομοιάζον πρὸς πελώριον φρουριακὸν πύργον, διότι καὶ ἐκτισμένον εἶνε, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, καθ᾽ ὅμοιον τρόπον πρὸς σωζομένους τοιούτους κατὰ τὸ ἄκρον δυτικὸν τμῆμα τοῦ φρουρίου (Σχεδ. Η, εἰκ. 4), ἀνεγερθέντας δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε^{ου} πΧ αἰῶνος, ὅτι τὸ κτίριον αὐτὸ ἐχρησίμευσεν εἰς ἀποθήκευσιν σιτηρῶν [1] καὶ ἄλλων φρουριακῶν ἐφοδίων οὐδεμία, ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἴπομεν, δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Γεννᾶται ὅμως τὸ δυσχερὲς εἰς ἐπίλυσιν ζήτημα, τῆς προφυλάξεως τῶν ἐναποθηκευομένων — τῶν σιτηρῶν ἰδίᾳ — ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων καὶ κυρίως τῶν ὑετῶν, διότι βεβαίως τὸ κτίριον δὲν ἦτο ἐστεγασμένον. Πρέπει πάντως νὰ δεχθῶμεν ὡς πιθανὴν τὴν μερικὴν τοὐλάχιστον ξυλίνην στέγασιν τοῦ κτιρίου.

Τὸ φρούριον.

Ἡ μεσημβρινοδυτικὴ ἄκρα τῆς χερσονήσου τοῦ Σουνίου (ἴδ. εἰκ. 1) περιβαλλομένη ὑπὸ τείχους κύκλῳ, ἀπετέλει φρούριον, καὶ δὴ ὡς ἐκ τῆς προνομιούχου θέσεως αὐτοῦ, φρούριον σπουδαιότατον, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ ***παλαιτάτου*** περιτειχίσαντες, ἐφρούρουν ἐπιμελῶς, ἀποστέλλοντες στρατηγόν, μετὰ δυνάμεως ἀναλόγου «τῶν στρατευομένων ἐπὶ Σουνίῳ» ὡς ἀναφέρουσιν αἱ εὑρεθεῖσαι καὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει ἐπιγραφαί. Εἴπομεν ἀπὸ παλαιτάτου, διότι δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον τῆς πρώτης αὐτοῦ ὀχυρώσεως διὰ τείχους. Ἡ εἴδησις ἣν μεταδίδει ὁ Θουκυδίδης (VIII, 4) καθ᾽ ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτείχισαν τὸ Σούνιον κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 413-412, ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν σιτοφόρων νηῶν, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι, καταλαβόντες τὴν Δεκέλειαν ἀπέκλεισαν αὐτοῖς τὴν ἐκεῖθεν συγκοινωνίαν πρὸς τὸν Εὐβοϊκόν, δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀκριβής. Διότι φρούριον ἐν Σουνίῳ, περιβεβλημένον ὑπὸ τείχους πολυγωνικῷ τῷ τρόπῳ ἐκτισμένου, ***προϋπῆρχεν*** ἐκεῖ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τοὐλάχιστον κατὰ ἑκατὸν ἔτη ἀρχαιότερον [2]. Τὸ πολυγωνικὸν τοῦτο τεῖχος, σωζόμενον καὶ τὰ νῦν ἔτι, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐν καλῇ καταστάσει, μαρτυρεῖ σαφῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἀλλ᾽ ὁ Θουκυδίδης δὲν ἀνέγραψεν ὅλως ἀναληθῆ πράγματα, διότι πάντως οἱ Ἀθηναῖοι ***ἐπεχείρησαν*** κατὰ τὸν μνησθέντα χρόνον, τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐν Σουνίῳ τείχους ὀχυρωτέρου τοῦ παλαιοῦ, δι᾽ ἰσοδομικῶς ἐξειργασμένων πωρίνων καὶ μαρμαρίνων ὀρθογωνίων ὀγκολίθων ***(εἰκ. 4)*** κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα τότε τρόπον τῆς τειχοδομίας, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ λιμενίσκου, τοῦ κειμένου πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς χερσονήσου (Πρβ σχέδιον Θ) καὶ σῳζοντος ἔτι τὰ ἴχνη δύο τοὐλάχιστον νεωσοίκων. Ἀπὸ τοῦ λιμένος ἡ ὀχύρωσις αὕτη τῶν Ἀθηναίων προέβη εἰς ἱκανὸν πρὸς τὰ ἄνω διάστημα (μέτρων περίπου 75), κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κτιζομένου τοῦ τείχους καὶ εἰς διπλῆν, ὡς συνήθως, γραμμην. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο (ἴδε Σχ. Η.), ἔνθα καὶ ὁ δεύτερος τῆς ὀχυρώσεως ταύτης σωζόμενος πύργος.

1 Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει σιτοβολεῖα καὶ οὐχὶ σιτοβολεῖον. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδαμοῦ τοῦ φρουρίου ὑπάρχει λείψανον ἄλλου τοιούτου οἰκοδομήματος καὶ ἐν γένει ἄλλου κτιρίου δυναμένου νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ χρῆσις πληθυντικοῦ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε περιληπτικὴ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κτιρίου, ὡς λέγεται καὶ δι᾽ ἄλλα, ὡς λχ. τὰ ἀνάκτορα, οἱ κῆποι, τὰ τείχη, καὶ τὰ τοιαῦτα.

2 Πιθανῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 6^{ου} πΧ αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας (πρβ. Ἡροδ. VI. 87 καὶ 90).

4: τείχη ὑπὸ Θουκυδίδου μνημονευόμενα.

ἡ ἐργασία ἀνεστάλη, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, μὴ ἐπιτευχθείσης μηδὲ τῆς ἑνώσεως τοῦ νέου τούτου ἰσοδομικοῦ τείχους[1] πρὸς τὸ παλαιότερον πολυγωνικόν. Βραδύτερον, ὡς φαίνεται, ἐπεχείρησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἕνωσιν τοῦ τμήματος τούτου τοῦ ἰσοδομικοῦ τείχους πρὸς τὸ παλαιότερον πολυγωνικόν, *ἐπενδύοντες* τὸ πολυγωνικὸν τεῖχος δι᾿ ἐξωτερικοῦ τοιούτου ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων, ἰσοδομικῶς εἰργασμένων, ἀρξάμενοι ἀντιθέτως ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀπὸ τοῦ Ποσειδωνίου δηλ. τεμένους πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐργασία αὕτη οὐδέποτε συνετελέσθη πλήρης, καθόσον ἱκανον τμῆμα τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους, 95 περίπου μέτρων, παρέμεινεν ὡς εἶχεν, ἄνευ δηλ. ἐπενδύσεως πωρίνης καὶ ἄνευ συνοχῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ δῆλον. πρὸς τὸ νεώτερον ἰσοδομικόν, τὸ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνημονευόμενον. Τὸ φρούριον οὕτως ἔμεινεν ἐπισφαλῶς ὠχυρωμένον διὰ μόνου τοῦ πολυγωνικοῦ, εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν, τείχους, οὐ μόνον κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας ἀλλοπροσάλλους αὐτοῦ τύχας, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους[2].

Τὸ φρούριον προησπίζετο ὑπὸ δέκα μὲν σωζομένων ἔτι καὶ τοῦ τείχους προεξεχόντων πυργίσκων, ἐξ ὧν δύο εἰς τὸ μὴ ἐπενδεδυμένον πολυγωνικόν, ὑπὸ δύο δὲ ἑτέρων ἢ καὶ πλειόνων ἀνηκόντωνεὶς τὸ νεώτερον τεῖχος τὸ ὑπὲρ τὸν λιμενίσκον Τὸ *νεώτερον* τοῦτο, τὸ ἐπὶ τοῦ Πελ. πολέμου, ἀνεγερθὲν τμῆμα τοῦ τείχους, τὸ παρὰ τὸν λιμενίσκον, περιλαμβάνει δύο μόνον σωζομένους, ὡς εἴπομεν, ἰσοδομικῶς ἐκτισμένους τοιούτους πυργίσκους, ἀχρήστους πιθανῶς μείναντας, ὡς ἐκ τῆς μὴ συντελεσθείσης ἑνώσεως τοῦ τμήματος τούτου

1 Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ τείχους σώζεται μέχρι σήμερον εἰς καλὴν κατάστασιν (ἴδ. εἰκον. 4) ἅτε ἐπεχωσμένον ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ὑπὸ ἄνωθεν παρασυρθέντων χωμάτων καὶ ἀθέατον ἐντελῶς, ἀπεκαλύφθη δὲ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κατὰ τὸ 1900 (ἴδ. Πρακτ. ΑΕτ 1900 σ. 52).

21 9 17

2 Ὡς γνωστόν, καὶ τὸ φρούριον τοῦτο τοῦ Σουνίου (ὡς καὶ ἡ Σαλαμὶς καὶ οἱ τοῦ Πειραιῶς λιμένες) κατελήφθη μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου υἱοῦ τοῦ Δημητρίου, (263 πΧ) καθὰ διηγεῖται ὁ Παυσανίας (ΙΙ, 4,6). Μετὰ καιρὸν δὲ ὁ Ἄρατος, δωροδοκήσας τὸν φρούραρχον Διογένην (ΙΙΙ, 6,6) ἀντὶ 150 ταλάντων, ἀπηλευθέρωσε καὶ τὸ φρούριον τοῦτο (ΑΕ 1900 σ. 198). Γνωστὴ δὲ εἶνε καὶ ἡ κατάληψις τοῦ φρουρίου ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων χιλίων δούλων, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' πΧ αἰῶνος, καθὰ διηγεῖται ὁ Ποσειδώνιος (παρ᾿ Ἀθηναίῳ VI, 272 E).

τοῦ τείχους πρὸς τὸ πολυγωνικόν. Τῶν λοιπῶν πυργίσκων τοῦ φρουρίου, ἀνηκόντων ἁπάντων εἰς τὴν ὀχύρωσιν τοῦ παλαιοτέρου πολυγωνικοῦ τείχους, τινὲς μὲν καὶ δὴ οἱ κείμενοι πρὸς ἐπισφαλέστερα τοῦ φρουρίου μέρη περιεβλήθησαν τὴν πωρίνην ἰσοδομικὴν ἐπένδυσιν, ὅπως καὶ τὰ συνεχόμενα αὐτοῖς μεταπύργια τείχη **(εἰκ. 5)**, τινὲς δὲ καὶ παρέμειναν ὡς εἶχον ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν

5: τείχη καὶ πύργοι ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ φρουρίου.

καταστάσει [1]. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε οἱ κατὰ τὰ ἄνω τοῦ φρουρίου κείμενοι, οἱ καὶ πλησιέστερον τοῦ τεμένους, οἱ πιθανῶς δὲ καὶ ὀλιγώτερον ὑποκείμενοι εἰς ἅλωσιν ἕνεκα τῆς προσφορωτέρας εἰς ὑπεράσπισιν θέσεως αὐτῶν.

Κεῖνται δὲ οἱ πυργίσκοι οὗτοι εἰς ποικίλην ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ τείχους, διαφέρουσι δὲ ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῶν. Ὁ μέγιστος πάντων εἶνε ὁ κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ τείχους κείμενος (σχ. Ζ, εἰκ. 5), ὁ προασπίζων δύο πλευρὰς τοῦ τείχους. Οἱ πύργοι οὗτοι τοῦ φρουρίου προεξέχουσι, φυσικῶς, τοῦ τείχους, ἦσαν δὲ καὶ ὑψηλότεροι τούτου, ἅτε ἐπιστεφόμενοι, ὡς καὶ τὰ τείχη τοῦ σιτοβολείου, ὑπὸ τειχίσματος ἐκ πλίνθων ὠμῶν.

Τὸ τεῖχος τοῦτο περιέφραττε κύκλῳ ἅπαν τὸ φρουριακὸν τμῆμα τῆς χερσονήσου καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ μέρη αὐτοῦ τὰ μᾶλλον ἀσφαλῆ, τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν, σωζόμενον ἐνιαχοῦ ἔτι, ἀλλά, φυσικῶς, τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ τείχους ἦτο ταπεινότερον καὶ εὐτελέστερον τοῦ πρὸς τὴν ξηράν, ἐστερεῖτο δὲ καὶ πύργων. Διῆκε δὲ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ τεμένους, περικλεῖον καὶ τὸν ναὸν κατὰ τὰ μεσημβρινοανατολικὰ αὐτοῦ, σωζόμενον εἰσέτι πολλαχοῦ εὐδιακρίτως. Εἶνε δὲ τὸ τμῆμα τοῦτο πολυγωνικὸν καὶ δὴ κατὰ τὸν ἀρχαιότερον τρόπον ἐκτισμένον.

20 9 17

1 Εἰς τὸν τρόπον τῆς τειχοδομίας τῶν πυργίσκων τούτων ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους παρατηρεῖ τις εὐχερῶς δύο περιόδους τὴν παλαιοτέραν διὰ μεγάλων ἀκανονίστων ὀγκολίθων καὶ τὴν νεωτέραν διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων, ἐπιμελῶς προσηρμοσμένων.

Περατοῦντες τὴν περὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἐν Σουνίῳ φρουρίου βραχεῖαν ἡμῶν ἔκθεσιν ταύτην, δέον νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν ἀξιοῦμεν ὅτι παρέσχομεν πλήρεις περὶ αὐτοῦ γνώσεις, διότι καὶ τὸ σχέδιον ἡμῶν, ἐκπονηθὲν προχείρως ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ἀρχιτέκτονος καὶ ἀρχαιολόγου Κ^ου^ Ὀρλάνδου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ οὕτω πλῆρες καὶ ἀκριβὲς ὅσον θὰ ἀπήτει εἰδική τις περὶ φρουρίου μελέτη, στερούμεθα δὲ καὶ τῶν πρὸς τοιαύτην μελέτην ἐφοδίων· ἁπλῶς ἰδέαν τινὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον ἵνα ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ παράσχωμεν. Τὸ φρούριον ἄλλως τε ὑπέστη τοσαύτας μεταβολὰς καὶ τὰ τείχη αὐτοῦ τοιαύτας ἐπισκευάς, ὡς γνωρίζουσιν ἡμῖν τὰ σχετικὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα (πρβ ΑΕ 1900 139) μαρτυροῦσι δὲ καὶ τὰ σῳζόμενα λείψανα αὐτῶν, ὥστε ἡ λεπτομερὴς καὶ ἀκριβὴς ἐξέτασις πάντων τούτων θὰ ἦγεν ἡμᾶς εἰς ἀνιαρὰν μακρηγορίαν.

Ἡ ὁδός.

Ζήτημα, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν ἐν Σουνίῳ, προὐβλήθη ἡμῖν τίς ἡ εἴσοδος εἰς τὸ φρούριον καὶ τίς ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Ποσειδωνίου τεμένους, τὰ μαρτυροῦντα, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν (πρβ ΑΕ 1900 πίν. 7 σ. 119), βεβαίαν τὴν εἴσοδον ἁμαξῶν εἰς τὸ τέμενος.

Ἡ συνοχὴ τοῦ τείχους καὶ τὸ ἀδιάσπαστον [1] αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τεμένους μέχρι τοῦ πρὸς δυσμὰς λιμενίσκου, καθίστα τὸ ζήτημα τοῦτο ἄξιον ἐρεύνης. Παρηκολουθήσαμεν, ἐνίοτε καὶ διὰ σκαφῆς, ἅπαν τὸ τεῖχος κατὰ μῆκος αὐτοῦ, καὶ ἐβεβαιώθημεν ὅτι μόνον κατὰ τὸ κατώτατον ἄκρον αὐτοῦ, τὸ παρὰ τὸν λιμενίσκον, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ὕπαρξις εἰσόδου εἰς τὸ φρούριον καὶ δὴ τοιαύτης, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ διέλευσις ὀχημάτων, ὡς βεβαιοῦται αὕτη διὰ τῆς κατασκευῆς ἐπικλινοῦς μεσαίου οὐδοῦ τῶν προπυλαίων τοῦ τεμένους.

Καὶ ἀληθῶς μὲν τοιαύτης φρουριακῆς εἰσόδου τὰ ἴχνη οὐδαμοῦ φαίνονται, εἶνε ὅμως τὸ κατώτατον τοῦτο τοῦ φρουρίου σημεῖον οὕτω κατεστραμμένον καὶ τοσαῦται αἱ ἐπισυμβᾶσαι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μεταβολαί, ὥστε δυσχερὴς καθίσταται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς λεπτομερείας ταύτης. Ἐν τούτοις τὴν ὕπαρξιν μεγάλης εἰσόδου [2] εἰς τὸ φρούριον καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὸ τέμενος, εἰσόδου κειμένης εἰς τὸ κατώτατον τοῦτο τοῦ φρουρίου σημεῖον, κατέστησε μᾶλλον βεβαίαν ἡ δι' ἀνασκαφῆς ἀποκάλυψις ὁδοῦ (Σχέδ. Κ) πλάτους 4 μέτρων, κειμένης εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς διὰ τείχους περιβαλλομένης φρουριακῆς ἐκτάσεως, καὶ ἀγούσης ἀπὸ τῶν προπυλαίων πρὸς τὴν παρὰ τὸν λιμενίσκον, ὑποθετικὴν μέν, πάντως ὅμως ὑπάρξασαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ ἱεροῦ, κυρίαν εἰς τὸ φρούριον εἴσοδον.

Τὴν ὁδὸν ταύτην, εὐθέως μὲν χωροῦσαν κατὰ τὸ μέσον, καμπτομένην δέ, ὡς ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς, ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς, δὲν ἀνεσκάψαμεν ἢ εἰς μῆκος 90 περίπου μέτρων, ἀνεβάλομεν δὲ τὴν περαιτέρω σκαφὴν αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ δαπανηροῦ τῆς ἐκσκαφῆς, ἥτις ὅμως δέον πάντως νὰ ἐκτελεσθῇ πρὸς διευκρίνησιν τῶν τῆς εἰσόδου ζητημάτων. Εἶνε δὲ αὕτη ὡς εἴπομεν εὐθέως ρυμοτομημένη, σῴζουσα ἑκατέρωθεν ἐρείπια μικρῶν οἰκίσκων χρησιμοποιηθέντων πάντως εἰς κατοικίαν τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ διατελούντων στρατιωτῶν καὶ βαθμούχων τῆς ἐν Σουνίῳ φρουρᾶς τῶν Ἀθηναίων. Τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν τούτων, ἀποτελουμένων ἐνίων ἐκ τριῶν καὶ τεσσάρων μικρῶν δωματίων [3], δεικνύουσι ποικίλον τρόπον τοιχοδομίας, ἀπὸ τοῦ 6^ου^ πΧ αἰῶνος μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Περιεῖχον δὲ πάντα σχεδὸν ταῦτα εὐμεγέθεις λεκάνας [4], λιθίνας ἢ καὶ πηλίνας, ἐπίσης δὲ καὶ ὀχετοὺς πρὸς ἐκροὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ὑδάτων τῆς χρήσεως τῆς οἰκίας. Ἔν τινι τῶν οἰ-

1 Ἡ ἐν τῷ σχεδίῳ (Ε) δηλουμένη μεταξὺ προπυλαίων καὶ σιτοβολείου, διάσπασις τοῦ τείχους, εἶνε μικρὸν ἄνοιγμα, ἑνὸς περίπου μέτρου, προϋπάρχον ἐν τῷ πολυγωνικῷ τείχει, φραχθὲν δὲ κατὰ τοὺς καλοὺς τοῦ φρουρίου χρόνους καὶ πάλιν ἀνοιγὲν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους, ὡς ἐπισταμένη ἐξέτασις βεβαιοῖ. Ὁπωσδήποτε τὸ ἄνοιγμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἴσοδος καὶ δὴ πρὸς διέλευσιν ἁμαξῶν.

2 Πιθανῶς ὑπῆρχον, κατὰ μεταγενεστέραν πάντως χρονικὴν περίοδον καὶ προπύλαια τῆς εἰσόδου ταύτης, ὡς δεικνύουσι λείψανά τινα οἰκοδομημάτων ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ τείχους λεκάνης, ἀλλὰ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν, ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς σχεδὸν φθορᾶς τῶν κτισμάτων τούτων.

3 Ὑπάρχει λχ. οἴκημα ἐκ τριῶν διαμερισμάτων μετὰ στενοῦ προδόμου, ὧν τὸ μεῖζον μὲν ἔχει ἐμβαδὸν 4×4 μ. τὰ δὲ δύο μικρότερα 1.60×1,40 μ.

4 Μία τούτων κυκλικὴ ἔχει διάμετρον 1 μ. καὶ βάθος 0,20.

κημάτων τούτων ἀπεκαλύφθη καὶ φρέαρ, δεχόμενον πιθανῶς ἐκ τῆς στέγης τὸ ὑέτιον ὕδωρ [1]. Ἐν ἄλλῳ τινὶ οἰκήματι, πέραν τῆς ἀνασκαφείσης ὁδοῦ κειμένῳ (Σχ. Λ.) εὕρομεν, ἐν μέσῳ ἑνὸς τῶν δωματίων αὐτοῦ, λεκάνην πηλίνην, μήκους ἑνὸς μέτρου καὶ πλάτους 0,60, τοποθετημένην ἐπιμελῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔμπροσθεν δὲ αὐτῆς τὸ ἐν εἰκόνι 12 δημοσιευόμενον ἀνάγλυφον, τὸ εἰκονίζον γυναῖκα, θεάν τινα πάντως, κρατοῦσαν παιδίον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, καὶ ἐρειδομένην τῇ δεξιᾷ ἐπὶ κίονος, ἀκολουθουμένην δὲ ὑπὸ κατοικιδίου πτηνοῦ, πιθανῶς νήσσης. Τὰ οἰκήματα ταῦτα εἶνε φυσικῶς εὐτελοῦς κατασκευῆς [2], πηλόκτιστα δὲ καὶ διὰ μικρῶν λίθων, ὧν τινες καὶ ἐκ παλαιοτέρων οἰκοδομημάτων εἰλημμένοι, ᾠκοδομημένα. Μόνον τὰ τμήματα τῆς ὁδοῦ, τὰ διασώζοντα ἐρείπια παλαιοτέρων οἰκημάτων (τῶν περὶ τὸν 6ον πΧ αἰῶνα) παρέχουσι δείγματα πολυγωνικῆς τοιχοδομίας ἄξια λόγου. Παρατηρεῖται δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα τὸ σύστημα τῆς τειχοδομίας τῶν πύργων τοῦ παλαιοτέρου φρουρίου, τὸ ἐν χρήσει κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐν Ἀττικῇ, ὡς πολλαχοῦ τοιαῦτα δείγματα διεσώθησαν καὶ δὴ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ οἰκημάτων τῆς πομπικῆς ὁδοῦ, παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον [3] Σύνίσταται δὲ τὸ πολυγωνικὸν τοῦτο σύστημα τοιχοδομίας εἰς ἀσύνδετον ἐπίθεσιν μεγάλων σχετικῶς λίθων, πεπλατυσμένων ὡς τὰ πολλά, τῶν μεταξὺ κενῶν πληρουμένων διὰ μικρῶν, διαφόρου σχήματος, λιθαρίων, δεξιώτατα ἐφηρμοσμένων.

Τὸ φρούριον κατὰ ταῦτα, ἐκτάσεως περίπου τριάκοντα καὶ πέντε στρεμμάτων (ἓν καὶ ἥμισυ ἀγγλ. μίλιον κατὰ τὸν Leake: Dem. v. Att. σ. 64), κατῳκεῖτο, ὡς φαίνεται, πυκνῶς, διότι ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ οἰκημάτων καὶ τοῦ μνημονευθέντος ὕπερθεν τοῦ τείχους (Σχ. Ι), καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ φρουρίου διαφαίνονται λείψανα οἰκοδομημάτων [4], εὐτελῶν μέν, ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε κατοικησίμων. Πλεῖστα δὲ φρέατα καὶ δεξαμεναὶ πολλαχοῦ τοῦ φρουρίου μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποταμιεύσεως ἀφθόνου ὕδατος. Εἶνε ἄλλως τε γνωστόν, ὡς εἴπομεν ἤδη καὶ ὡς βεβαιοῦσιν αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, ὅτι διέμενεν ἐκεῖ μονίμως πολυμελὴς φρουρὰ ὑπὸ στρατηγὸν Ἀθηναῖον. Πάντως δὲ καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, πιθανῶς δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν τοῦ φρουρίου κείμενον ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ φρουρίῳ ὑπάρχοντα ἱερὰ (πρβ. ΑΕ 1900 σ. 140) θὰ εἶχον μόνιμον ὑπηρεσίαν ἐγκατεστημένην ἐν τῷ φρουρίῳ, διότι ἔξωθεν αὐτοῦ οὐδαμοῦ φαίνονται ἴχνη κἂν οἱουδήποτε κτιρίου. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν μονίμων, οὕτως εἰπεῖν, κατοίκων τοῦ φρουρίου, ὑπῆρχε πάντως καὶ κινητὸς πληθυσμός, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις [5], ὅστις, φυσικῶς, θὰ ἐζήτει ἄσυλον κατὰ τοῦ ψύχους ἢ καὶ τοῦ καύσωνος ἐν ὥρᾳ θέρους, πρὸς δὲ καὶ στέγην πρὸς διανυκτέρευσιν. Ἡ πρὸς δυσμὰς τῶν προπυλαίων ὑπάρχουσα στοὰ ***(εἰκ. 5α, Β)***, περὶ ἧς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (ἔ. ἀ. σ. 120) [6], δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπαρκὴς πρὸς ὅλας τὰς ἀνάγκας ταύτας, πάντως δὲ δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς κατοικίαν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ

1 Τὸ φρέαρ τοῦτο δὲν ἦτο ἐπηλειμμένον διὰ χρίσματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου, ὡς ἄλλα τοῦ φρουρίου φρέατα ἢ μᾶλλον δεξαμεναί. Ἦτο ὅμως λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ καὶ οὕτω, ἴσως, καθίστατο στεγανόν. Νῦν τὸ φρέαρ τοῦτο εἶνε ξηρόν. Πηγαῖον ὕδωρ βεβαίως δὲν ἠδύνατο, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, νὰ περιεῖχεν οὐδ᾽ ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

2 Μόνον τὸ ἐν τῷ σχεδίῳ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Ι δηλούμενον οἰκοδόμημα, δεικνύει ἐπιμελεστέραν κατασκευήν, διὰ μεγάλων σχετικῶν λίθων ἐκτισμένον καὶ εἰς πλείονα διαμερίσματα κεχωρισμένον. τὸν προορισμὸν τοῦ ὁποίου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἔξωθεν αὐτοῦ εὑρέθη κίων ἄνευ ραβδώσεων, μετ. χρόνων καὶ βάθρον ἐφ᾽ οὗ κεχαραγμένον ΑΠΟ]ΛΛΩΝΟΣ, γράμμασι μεταγενεστέρων χρόνων (Πρακτ. 1900, 52).

3 Ὡς καὶ ἐν Κεραμεικῷ (ἱερὸν Τριτοπατρέων).

4 Βορ. Ἀν. τῆς ὁδοῦ, μὴ σημειούμενα ἐν τῷ σχεδίῳ, διακρίνονται θεμέλια μεγάλου οἰκοδομήματος πολυγωνικοῦ, τῆς ἀρχαικῆς χρ. περιόδου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποληφθῇ ὥς τις ξενών.

5 Γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν τυγχάνει (πρβ καὶ Λυσ. Ἀπολ. Δωρ. 21, 5) ὅτι ἐτελοῦντο ἐν Σουνίῳ λεμβοδρομίαι, κατ᾽ ἀκολουθίαν δὲ καὶ πανηγύρεις.

6 Ἡ στοὰ αὕτη, ἡ δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι κειμένη καὶ ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῶν Προπυλαίων, ἡ δι᾽ ἓξ μὲν κιόνων κατὰ τὸ μέσον δι᾽ ἐννέα δέ, πιθανῶς, τοιούτων κατὰ τὴν πρόσοψιν κεκοσμημένη, ὁμοιάζουσα οὕτω πρὸς τὴν ἐν Ἀμφιαρείῳ τοῦ Ὠρωποῦ τοιαύτην (ΑΕ 1908 Πιν. 11-12) ἐχρησίμευσεν ἁπλῶς ὡς πρόχειρον ἄσυλον τῶν προσερχομένων ἐν ἡμέραις ἑορτῶν. Κατεσκευάσθη δέ, ὡς ἐπισταμένη τοῦ πράγματος ἐξέτασις ἐβεβαίωσεν, συγχρόνως τῇ διὰ μαρμάρου ***ἐποικοδομῇ*** (πρβ. ΑΕ 1900 σ. 120) τῶν προπυλαίων, διότι ἐρείδεται ἐπὶ μαρμαρίνου κρηπιδώματος, καὶ οἱ σωζόμενοι δὲ σπόνδυλοι τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς κιονοστοιχίας, πώρινοι οὗτοι καὶ δι᾽ ἐπιχρίσματος ἐπηλειμμένοι, προέρχονται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος ***πωρίνου*** ναοῦ. Αἱ διαστάσεις τοὐλάχιστον τῶν σπονδύλων τούτων (διαμ. 0,60) ταυτίζονται πρὸς τὰς διαστάσεις ἄλλων σπονδύλων τῆς αὐτῆς τοῦ ναοῦ κιονοστοιχίας, σωζομένων ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, (Σχεδ. Γ) μεσημβρινῶς, ἐπηλειμμένων δὲ ὁμοίως δι᾽ ἐπιχρίσματος. Εἶνε προφανὲς κατὰ ταῦτα, ὅτι ἡ στοὰ ἐκτίσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πωρίνου ναοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν πωρίνων προπυλαίων διὰ μαρμαρίνης ἐπενδύσεως. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίονες τοῦ πωρίνου ναοῦ εἶχον διάμετρον σπονδύλου 0,75.

3α: τὸ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς (Α). Ἡ στοὰ καὶ τὰ προπύλαια τοῦ Ποσειδωνείου (Β, Γ).
(Ὄψις εἰλημμένη ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος).

ναοῦ, ἀλλ' οὐδὲ καὶ εἰς νυκτερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν ἐκτάκτως προσερχομένων.

Οἱ δύο ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύομεν (ΑΕ 1900 σ. 122 Πιν. 8) τὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἔξωθεν τοῦ φρουρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου 500 περίπου μέτρων ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, κειμένου ἐπὶ ταπεινοτέρου τινὸς ὑψώματος (Πρβλ. Karten von Attika τεῦχ. 15, ἔνθα σημειοῦνται δι' ἐρυθρῶν στιγμάτων λείψανα ἀρχαίου κτιρίου) ἐντεῦθεν (ἀριστερὰ) τῆς χερσονήσου (ἴδ. εἰκ. 5α) ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ φρούριον καὶ ὁ ἐν αὐτῷ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ὅτε λέγομεν ἐδημοσιεύομεν τὰ περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, δίδοντες ἅμα καὶ πρόχειρον σχεδιάγραμμα τοῦ τεμένους, ὁ περὶ τὸν ναὸν χῶρος δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐξερευνηθῆ τελείως, οὔτε λεπτομέρειαί τινες οὐσιώδεις, σχετικαὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον, ἦσαν γνωσταί, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τὰ συμπεράσματα ἡμῶν ἐκεῖνα δέον νὰ τροποποιηθῶσι κατὰ τὰ ἤδη γνωστὰ καὶ ἐξηκριβωμένα.

Ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς, ὡς βεβαιοῦται ἡ ὀνομασία αὕτη τοῦ ἱεροῦ διὰ τῶν ἐκτεθέντων ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (ΑΕ 1900), κεῖται εἰς τὸ μέσον περίπου ταπεινοῦ λόφου, κειμένου, ὡς εἴπομεν, ΒΑ. τοῦ ὑψώματος τῆς χερσονήσου, ἐφ' ἧς ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, οὗτινος τὰ νῦν σωζόμενα ἀξιόλογα λείψανα. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ λοφίσκου τούτου, περιβαλλομένου διὰ τείχους πολυγωνικοῦ ἀρχαιοτάτου, εἶνε περίπου 350 □ μ. ἔχει δηλονότι μῆκος μὲν 85 μ. καὶ πλάτος 40. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ἐκτισμένον διὰ μεγάλων πολυγωνικῶν ὀγκολίθων, ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἀρχαιότατον εἶδος τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, σῴζεται δέ, ὡς καὶ ἐν τῷ σχεδιαγράμματι ***(εἰκ. Α)***

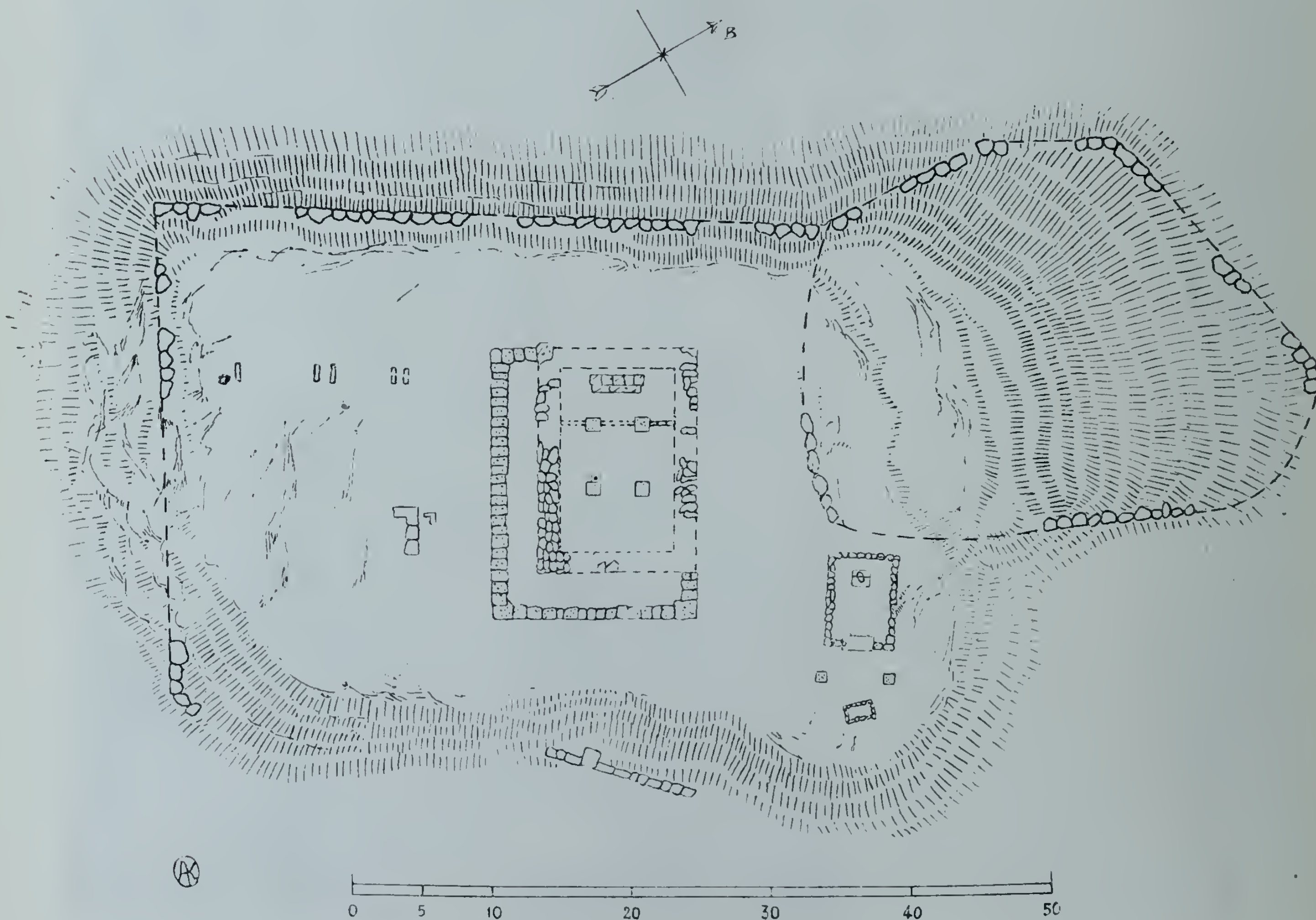

Α: τοπογραφικὸν διάγραμμα τεμένους Ἀθηνᾶς.

τοῦ τεμένους δηλοῦται, σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν μεσημβρινὴν καὶ δυτικὴν τοῦ λόφου πλευράν.

Κατὰ τὴν βόρειον αὐτοῦ πλευρὰν τὸ τεῖχος ἐξηφανίσθη τέλεον, ἀλλ' ἡ ΒΔ. γωνία αὐτοῦ συναντᾶται πρὸς κυκλικὸν περίβολον (ἰδ. σχεδιάγραμμα), ἐκ μεγάλων ἀραιῶν ὀγκολίθων, ἐκτεινόμενον βορείως τοῦ τεμένους καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ σημασία καὶ ὁ σκοπὸς εἶνε ἡμῖν ἄγνωστος. Εἰκαστικῶς μόνον δυνάμεθα νὰ διακινδυνεύσωμεν τὴν γνώμην, μὴ ὁ περίβολος οὗτος, κατὰ τὴν παναρχαίαν ὕπαιθρον λατρείαν, ἐχρησίμευσεν ὡς ἱερὸς χῶρος, ἐπὶ τῷ λόγῳ δὲ τούτῳ καὶ ἀνηγέρθησαν μεταγενεστέρως τὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑπόστεγα ἱερά. Ἀλλ' ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη οὐδαμῶς στηρίζεται ἐπὶ δεδομένων σταθερῶν καὶ ἀναμφισβητήτων. Τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου, προήσπιζε τεῖχος *ἰσοδομικόν*, ἐκ πωρίνων ὀγκολίθων ὀρθογωνίων ἀποτελούμενον, πάντως δὲ μεταγενεστέρως κτισθέν, ἐκτοπισθέντος τοῦ ἀρχῆθεν κύκλῳ βεβαίως ἐκτεινομένου πολυγωνικοῦ. Κατὰ τὴν πλευραν ταύτην ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ λείψανα κλίμακος τινὸς ἢ ἐπικλινοῦς ἀνόδου (rampe) ἥτις ἀπετέλει οὕτως εἰπεῖν τὸ πρόπυλον ἢ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ τέμενος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐκ τοῦ λιμενίσκου [1] ***τοῦ πρὸς ἀνατολάς*** κειμένου, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἀγούσης.

Τὸ δάπεδον τοῦ διὰ τείχους περιβαλλομένου ἱεροῦ τεμένους ἦτο ἰσόπεδον καὶ ἐξωμαλισμένον τοῦτο μὲν δι' ἐκβραχισμοῦ, τοῦτο δὲ διὰ τεχνητῆς ἐπιχώσεως κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἰδίᾳ ἐπικλινῆ αὐτοῦ πλευράν. Περιέκλειε δὲ τὸ τέμενος τοῦτο δύο ναοὺς μετὰ τῶν πρὸ αὐτῶν βωμῶν, κειμένων, τοῦ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μικροῦ ναοῦ, τοῦ δὲ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ μείζονος, καὶ τοῦ ὁποίου ἴχνη μόνον διασώζονται.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν ἔκθεσιν, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ ΑΕ (ἔνθ. ἀνωτ.), ἐγνωρίζομεν ἐν τῷ τεμένει τούτῳ ἕνα μόνον ναόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου μνημονευόμενον καὶ ἰδιόρρυθμον τὴν κατασκευήν. Τὸ παραπλεύρως βορείως τοῦ ναοῦ τούτου καὶ ἐν τῷ πίν. 8ῳ τοῦ τεύχους ἐκείνου δημοσιευθὲν ὀρθογώνιον κτίσμα, σωζόμενον μόνον κατὰ τὰ θεμέλια αὐτοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον τότε, μὴ εἰσέτι ἐξηρευνημένον ὄν, ἐχαρακτηρήσαμεν, ὡς ἐκ τῆς μικρότητός του καὶ τῆς εὐτελείας τῶν θεμελίων του, ὡς παράρτημά τι τοῦ ναοῦ, χρήσιμον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱεροῦ, ἀνασκαφὲν τελείως μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν, κατεδείχθη ὂν τὸ πάλαι, καὶ δὴ ἐν ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ, μικρὸς ναὸς πρόστυλος [2] ἀλλὰ εὐτελοῦς κατασκευῆς, ἀνήκει δέ, ὡς φαίνεται, καὶ οὗτος εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς ***(εἰκ. Β)***.

Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ναοῦ τούτου, διασώζοντος ἔτι κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ σηκοῦ αὐτοῦ τὸ ἐκ κυανοχρόου λίθου, ἐπιμελῶς εἰργασμένον βάθρον τοῦ λατρευτικοῦ τῆς θεᾶς ἀγάλματος κατὰ χώραν, διηυκόλυνεν ἡμᾶς εἰς τὴν λύσιν ἐνίων προβλημάτων τῆς ἀνασκαφῆς, ἰδίᾳ χρονολογικῶν.

Δὲν ἠδυνάμεθα, ὡς ἐν παραδείγματι, νὰ ἐξηγήσωμεν πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ναοῦ τούτου, τίνα σχέσιν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν εὑρήματά τινα γενόμενα ἐν τῇ ἐπιχώσει τοῦ τεμένους καὶ ἀνερχόμενα ἀσφαλῶς εἰς τὸν ἕκτον καὶ πιθανῶς τὸν ἕβδομον πΧ αἰῶνα, πρὸς τὸν μόνον τότε γνωστὸν *μείζονα* ναόν, ὅστις, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐν ἰωνικῷ ρυθμῷ περιστάσεως αὐτοῦ καὶ ἄλλων τινων ἐνδείξεων, δὲν ἠδύνατο νὰ χρονολογηθῇ πέραν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Εου πΧ αἰῶνος.

Δὲν ἠδυνάμεθα ἐξ ἄλλου νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ ναὸς οὗτος (ὁ μείζων), εἰς ὃν τότε κατ' ἀνάγκην ἀπεδίδομεν τὰ ἀρχαϊκὰ εὑρήματα, καὶ ὃν κατ' ἀκολουθίαν ἐθεωροῦμεν ὡς προϋπάρξαντα τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν, πῶς, λέγομεν, διέφυγε τὴν σύλησιν καὶ καταστροφὴν ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων βαρβάρων, συλησάντων καὶ καταστρεψάντων τὸν ἀπωτέρω τῆς ἀποβάσεως αὐτῶν κείμενον ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὅτι δὲ δὲν εἶχεν ὁ ναὸς οὗτος ὑποστῇ τὴν βαρβαρικὴν ἐπίθεσιν εἶνε πρόδηλον καὶ ἐξ ἄλλων μὲν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γνώσεως, ἔστω ἄλλοθεν εἰλημμένης, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχεν ὁ Βιτρούβιος.

1 Καὶ ἐν τῷ λιμενίσκῳ τούτῳ τῷ ἐπὶ τοῦ σάγματος τοῦ ἑνοῦντος τὴν χερσόνησον πρὸς τὴν στερεάν, παρατηροῦνται ἴχνη νεωσοίκων, ὅπως καὶ ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς τοῦ φρουρίου ἑτέρῳ μικρῷ λιμένι, περὶ οὗ εἴπομεν ἀνωτέρω.

2 Καλοῦμεν οὕτω τὸν ναΐσκον ὡς φέροντα πρὸ αὐτοῦ τὰς βάσεις δύο κιόνων (πρβ εἰκ. Β). Ἀλλ' ἂν οἱ δύο οὗτοι κίονες ὑπῆρχον ἀρχικῶς ἢ ἐτέθησαν μεταγενεστέρως, κατ' ἐπισκευήν τινα, ὡς καὶ ἡ ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ μεγάλη πλὰξ (οὐδός) εἶνε ζητήματα δυσχεροῦς λύσεως.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ὅμως τοῦ ἐν τῷ τεμένει τούτῳ ἐλάσσονος δευτέρου ναοῦ, αἱ ἀπορίαι ἡμῶν αὗται διεφωτίσθησαν καὶ δὴ ὡς ἀκολούθως. Ὁ μικρὸς οὗτος ναὸς εἶνε ὁ ἀρχαιότατος τῆς ἐν Σουνίῳ λατρείας τῆς Παρθένου, προϋπαρχούσης πιθανῶς ἐκεῖ ἀπὸ παλαιτάτου καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ἡ παρ' Ὁμήρῳ (γ 278) φράσις «Σούνιον ἱερόν» 1.

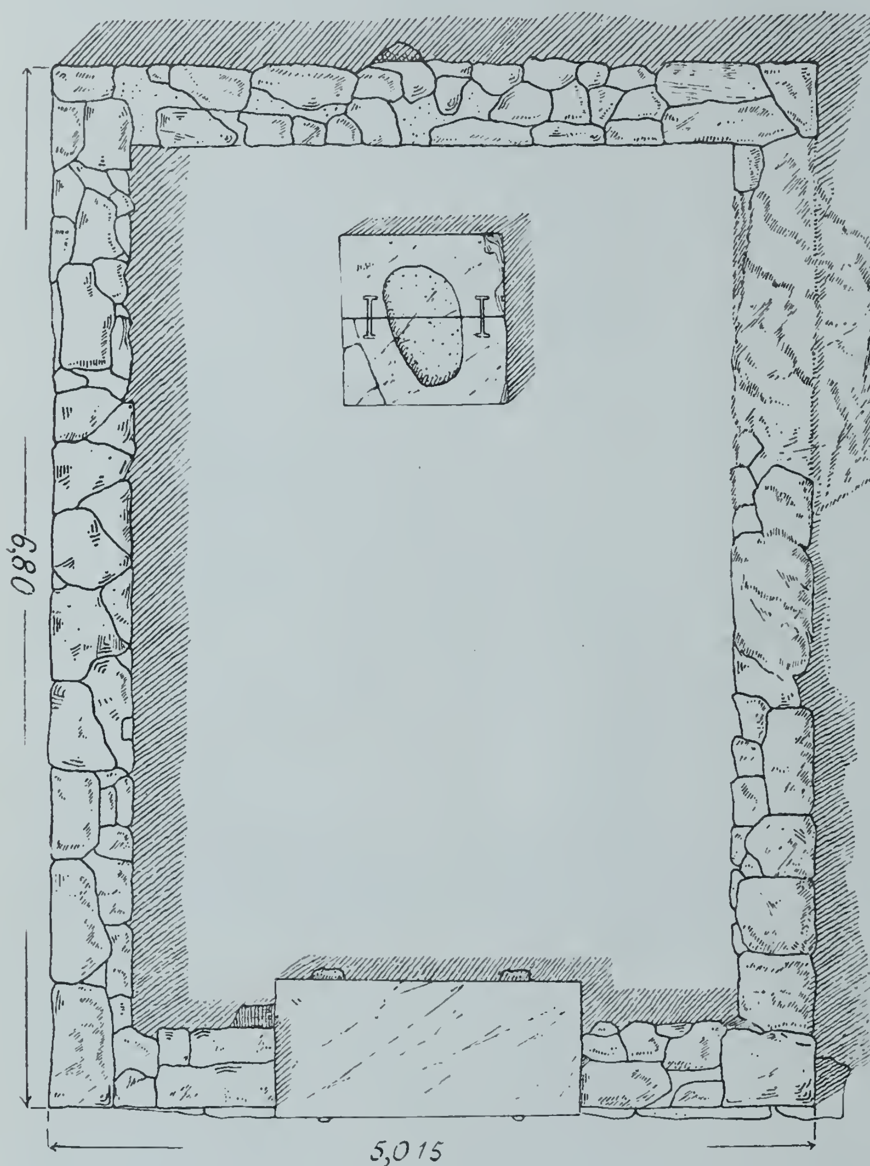

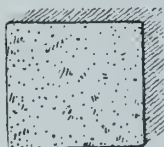

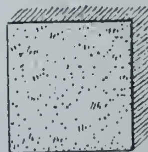

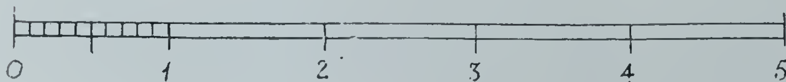

Β: σχέδιον μικροῦ ναοῦ Ἀθηνᾶς.

Τὸν μικρὸν τοῦτον ναόν, εἰς ὃν ἀσφαλῶς ἀνήκουσι πάντα τὰ γενόμενα, ἀρχαιότερα τοῦ Ε[ου] αἰῶνος εὑρήματα, ἐν οἷς καὶ πήλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ θριγκοῦ, τὸν μικρὸν ναὸν τοῦτον, καύσαντες πιθανῶς, κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι, ὡς ἐνέπρησαν καὶ κατέστρεψαν τὸν πώρινον ἐν τῷ φρουρίῳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ μείζων τῆς Ἀθηνᾶς ναός, ὁ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου μνημονευόμενος, δὲν κατεστράφη ὑπὸ τῶν Περσῶν, διότι .... δὲν ὑπῆρχε. Προκύπτει δὲ ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἀσφαλὴς χρονολογία τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ τούτου, γενομένη μετὰ τὰ Περσικά. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ὑπόθεσις τῆς μεγάλης ἀρχαιότητος τοῦ ναοῦ τούτου, ἡ στηριχθεῖσα ἐπὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ κτιρίου, φέροντος ἐσωτερικοὺς τέσσαρας κίονας πρὸς ὑποστήριξιν τῆς στέγης καὶ ἥτις ἤγαγεν ἀρχαιολόγους τινὰς 2 εἰς συσχέτισιν

1 Ἡ λατρεία αὕτη, ὡς εἰκαστικῶς ἀνωτέρω εἴπομεν, πιθανὸν ἦτο ὕπαιθρος, ἀφ' οὗ οὐδὲν ἴχνος παλαιοτέρου κτιρίου ἀνεκαλύφθη ἐκεῖ. Ὅτι δὲ ἡ ὁμηρικὴ αὕτη ῥῆσις ἀφεώρα μᾶλλον τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς παρά τισι τῶν σχολιαστῶν, εἶνε πρόδηλον. Εἶνε ἐν τούτοις ἄξιον μνείας ὅτι κατὰ τὰς ἐν Σουνίῳ ἀνασκαφὰς οὐδ' ἐλάχιστόν τι τεμάχιον ἀγγείου ἢ ἄλλου τινὸς ἀντικειμένου εὑρέθη, δυνάμενον νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἐν Σουνίῳ λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, πέραν τῆς ἀρχαϊκῆς ἢ γεωμετρικῆς χρονικῆς περιόδου. Τὰ κυκλαδικὰ εἰδώλια, περὶ ὧν κατωτέρω, δὲν λαμβάνονται βεβαίως ὑπ' ὄψιν.

2 Πρβ Ducati: Rivista di storia antica 1905 85.

τοῦ οἰκοδομήματος πρὸς μυκηναϊκὰ «μέγαρα», καταρρίπτεται, τοῦ κ. Ὀρλάνδου καταδείξαντος ἐν τῇ κατωτέρω δημοσιευομένῃ σχετικῇ ἐκθέσει αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνιδρύσεως τῶν ἐσωτερικῶν τούτων τεσσάρων κιόνων.

Οἱ Πέρσαι, ἀποβάντες, κατὰ τὴν ὀλεθρίαν καὶ δι' αὐτοὺς εἰς Ἑλλάδα ἐπιδρομήν, καὶ εἰς Σούνιον, τὸ ἱερὸν Σούνιον, θὰ κατέστρεφον, φυσικῶς, καὶ τὸν μείζονα τοῦτον τῆς Ἀθηνᾶς ναὸν ἐὰν ἦτο τότε ἀνῳκοδομημένος, ἠρκέσθησαν δὲ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ μόνου τότε ἐκεῖ ὑπάρχοντος μικροῦ ναοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου, μετὰ τὴν ἀπέλασιν τοῦ ἐχθροῦ, μὴ ἀνεχόμενοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν στέρησιν ἐν Σουνίῳ ναοῦ τῆς πολιούχου αὐτῶν θεᾶς, προέβησαν ἐν σπουδῇ, φαίνεται, εἰς τὴν ἀνέγερσιν νέου ναοῦ, παραπλεύρως τοῦ καταστραφέντος, εὐτελοῦς μὲν καὶ τούτου τὴν κατασκευήν, ἀλλὰ μείζονος, σχεδὸν διπλασίου τοῦ τέως ὑπάρχοντος. Δὲν ἐσκέφθησαν δέ, πιθανῶς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ καταστραφέντος, λόγῳ τῆς σμικρότητος αὐτοῦ [1]. Ἡ ταχεῖα δὲ καὶ ἐσπευσμένη ἀνέγερσις τοῦ μείζονος τούτου ναοῦ εἶνε ἐμφανὴς Α΄) ὡς ἐκ τῆς εὐτελοῦς τοιχοδομίας τοῦ κτιρίου, χρησιμοποιηθέντων ἀργῶν λίθων καὶ πηλοῦ, μετ' ἐπιχρίσματος ἐξωτερικοῦ τε καὶ ἐσωτερικοῦ, καὶ ταῦτα καθ' οὓς χρόνους ἐν γενικῇ χρήσει ἦτο ὁ πῶρος λίθος, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ λευκός, εἰς ἀνίδρυσιν ναῶν καὶ ἱερῶν, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄφθονος τοῦ πρώτου τούτου ὑλικοῦ πηγὴ πλησιέστατα τοῦ τεμένους καὶ παρὰ τὸν ἀνατολικὸν λιμενίσκον. Β΄) ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς *προσχεδιασθείσης* μέν, ἀλλὰ μὴ καὶ συγχρόνως, ὡς φαίνεται, τῇ ἀνοικοδομῇ τοῦ σηκοῦ ἐκτελεσθείσης *μερικῆς* (κατὰ τὴν ἀνατολικὴν δηλ. καὶ μεσημβρινὴν μόνον τοῦ ναοῦ πλευρὰν) περιστάσεως ἐν ἰωνικῷ ῥυθμῷ. Λέγομεν δὲ προσχεδιασθείσης, διότι, καθὰ μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν καὶ βορειοανατολικὴν γωνίαν σῳζόμεναι, ἐπὶ λελαξευμένου βράχου, βάσεις παραστάδων (πρβ διάγραμμα ναοῦ πίν. 5) τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ κτιρίου ἦτο οὕτως συνειλημμένον, ὥστε νὰ φέρῃ ὁ ναὸς οὐχὶ τὴν συνήθη περιφερικὴν στοάν, τὴν καλουμένην περίστασιν, ἀλλὰ μερικὴν τοιαύτην κατὰ τὰς δύο μόνον αὐτοῦ πλευράς, τὰς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὁρατάς. Ὅτε ὅμως ἠθέλησαν ἢ μᾶλλον ὅτε ἠδυνήθησαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, κατὰ τὰ μέσα πιθανῶς τῆς πέμπτης πΧ ἑκατονταετηρίδος, διὰ τῆς προσθήκης τῆς ἰωνικῆς στοᾶς, ἠναγκάσθησαν πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσοσκελοῦς προσόψεως, νὰ στήσωσι τὸ ἐσωτερικὸν τετρακιόνιον [2], ὡς πειστικώτατα ἑρμηνεύει τοῦτο ἐν τοῖς ἑπομένοις ὁ κ. Ὀρλάνδος, παρακληθεὶς ὑφ' ἡμῶν, ὅπως ἐκθέσῃ, σὺν τῇ ἐκπονήσει τῶν σχεδίων, καὶ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας τοῦ κτιρίου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ μὲν λιθόκτιστος σηκὸς ᾠκοδομήθη εὐθὺς μετὰ τὰ Περσικά, ἡ δὲ ἰωνικὴ περίστασις μίαν ἢ δύο δεκάδας ἐτῶν μετὰ τοῦτον. Ἡ σύγχρονος ἀνοικοδόμησις ὁλοκλήρου τοῦ κτιρίου ἀποκλείεται ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θεμελίων καὶ κυρίως τῆς τοῦ ὑλικοῦ. Διότι δύσκολον εἶνε νὰ δεχθῇ τις ὅτι καθ' οὓς χρόνους περιεβάλλετο ὁ ναὸς δι' ἰωνικῆς μαρμαρίνης στοᾶς, ὁ σηκὸς θὰ ἐκτίζετο διὰ λίθων ἀργῶν καὶ πηλοῦ.

1 Δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις ἡ ὑπόθεσις τῆς προχείρου αὐτοῦ ἐπισκευῆς μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μείζονος ναοῦ ἴσως δὲ καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν θρησκευτικῶν λόγων.

23 9 17

Σχετικὴ ἔκθεσις Ἀ. Ὀρλάνδου.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διευκρίνησις τοῦ μείζονος ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐδαφῶν κατασκευῆς αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐν τοῖς πέριξ τοῦ ναοῦ ἀνευρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων.

Ἁπλῆ ἐξέτασις τῶν ἐδαφῶν κατασκευῆς τοῦ ναοῦ **(εἰκ. Γ)** ἀποδεικνύει, ὅτι οὐχὶ πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν ταὐτοχρόνως. Διότι ἐν ᾧ

2 Τὸ τετρακίονον τοῦτο ἀπετελεῖτο πιθανῶς ἐξ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ κιόνων. Τοῦτο τοὐλάχιστον ὑποδηλοῖ ἡ σῳζομένη κατὰ χώραν μαρμαρίνη βάσις ἑνὸς τούτων, σῴζουσα ἀμυδρὰ ἴχνη τῆς ἐπ' αὐτῆς σπείρας τοῦ κιόνος. Ἔξωθεν τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι τρία κιονόκρανα πώρινα, ἀνισομεγέθη (καθόσον τὸ ἓν τούτων διαφέρει τὰς διαστάσεις τῶν δύο ἄλλων) προερχόμενα ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ ἄνω πωρίνου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος (ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς μὲν περιστάσεως τὰ δύο, τὸ ἓν δὲ ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν παραστάδων δύο κιόνων τοῦ προνάου). Ταῦτα τὸ πρῶτον (πρβ **ΑΕ 1900 128**) ὑπεθέσαμεν ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς κίονας τοῦ ναοῦ, μὴ εἰσέτι τότε γνωστῆς οὔσης τῆς ἐν ἰωνικῷ ῥυθμῷ περιστάσεως. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ κιονόκρανα ταῦτα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον, μεταφερθέντα **τυχαίως** ἐκ τοῦ ἄνω εἰς τὸν κάτω ναόν, ἵνα χρησιμεύσουν, κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὡς βάσεις τῶν τεσσάρων ξύλων σκηνῆς ἀπαιτητοῦ τινὸς τῶν ἐν Σουνίῳ μεταλλειούχων ἐκτάσεων. Τούτου ἕνεκα καὶ πάντα τὰ κιονόκρανα ταῦτα εἰσὶ προχείρως καὶ ἀμελῶς διάτρητα κατὰ τὸ μέσον.

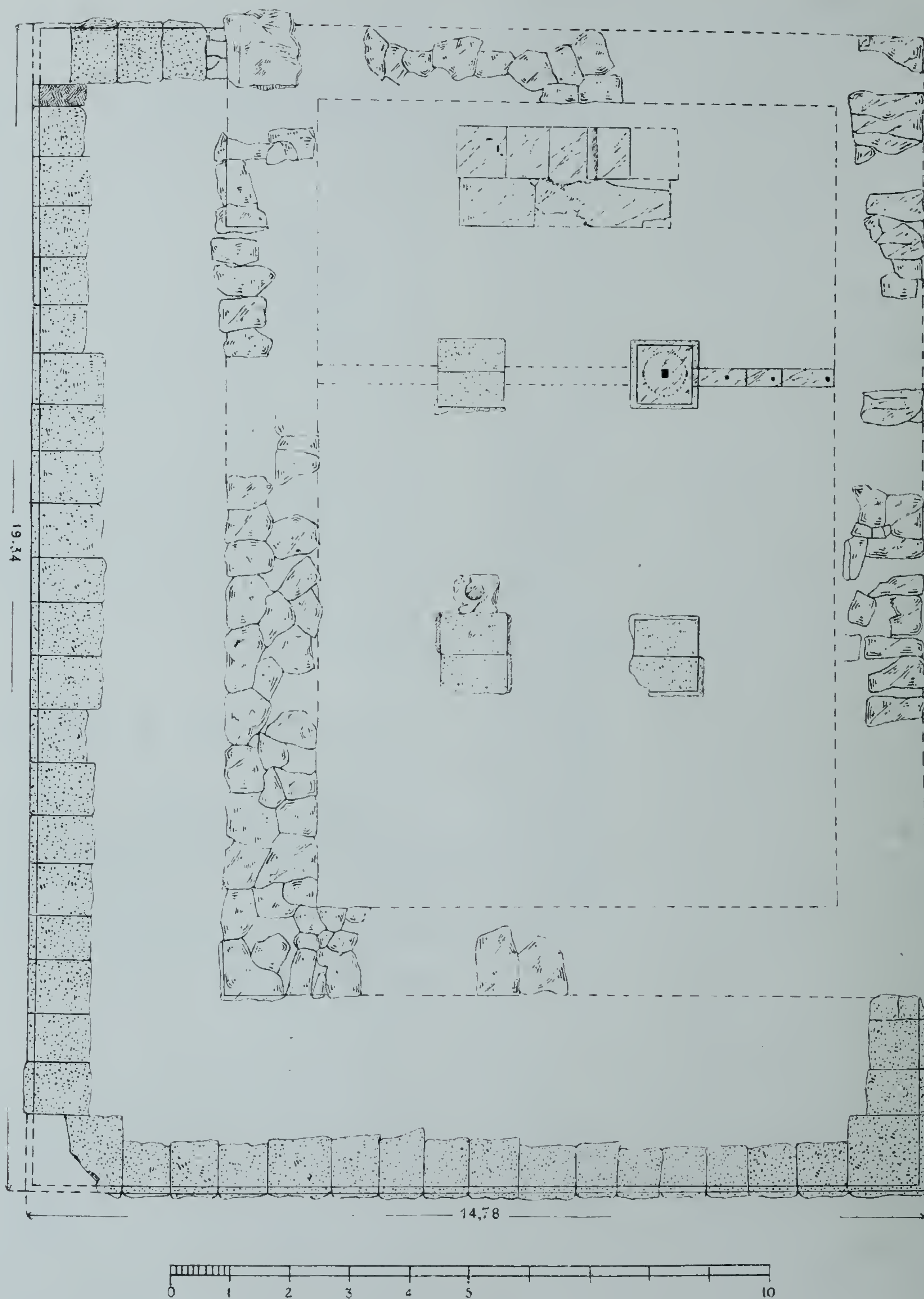

Γ: ἐδάφη κατασκευῆς τοῦ μείζονος ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς.

τὰ θεμέλια τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ ἀποτελοῦνται ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρῶν, ἀκανονίστου σχήματος. τὰ θεμέλια τῆς κιονοστοιχίας καὶ τὰ τῶν τεσσάρων ἐσωτερικῶν στηριγμάτων συνίστανται ἐκ μεγάλων

πωρίνων κανονικῶν λίθων ἐπιμελῶς εἰργασμένων. Εἶνε ἄρα ἡ κιονοστοιχία καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τετρακιόνιον μεταγενέστεραι προσθῆκαι [1] εἰς τὸ ἀρχικὸν κτίριον, ὅπερ ἦτο ἁπλοῦς ὀρθογώνιος λιθόκτιστος σηκὸς ἐστεγασμένος δι' ἀετοειδοῦς στέγης.

Ἡ στέγη αὕτη, ὅτε προσετέθη ὕστερον ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ νοτία κιονοστοιχία, πρέπει ἀναγκαίως νὰ μετεβλήθη ἄρδην καὶ διότι αἱ διαστάσεις τοῦ καλυπτέου χώρου ηὔξησαν, μάλιστα δὲ διότι ἔπρεπε νὰ σχηματισθῇ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν *ἰσοσκελὲς* ἀέτωμα. Τὸ κορυφαῖον λοιπὸν ξύλον τῆς στέγης μετετέθη (ἴδε παρακείμενον διάγραμμα **Δ** καὶ πίν. 5) ἀπὸ τοῦ ἄξονος ΘΙ τοῦ ἀρχικοῦ

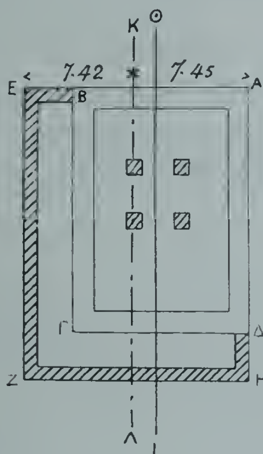

Δ: βραχυγραφία γενικοῦ διαγράμματος τοῦ μείζονος ναοῦ.

σηκοῦ ΑΒΓΔ εἰς τὸν ἄξονα ΚΛ τοῦ ηὐξημένου ὀρθογωνίου ΑΕΖΗ. Παρέστη δὲ καὶ ἀνάγκη ἐσωτερικῆς στηρίξεως τοῦ κορυφαίου ξύλου. Ἡ στήριξις αὕτη ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἁπλῆς σειρᾶς ἐσωτερικῶν στηριγμάτων τιθεμένων κατὰ τὸν ἄξονα ΚΛ. Ἀλλ' ἂν μόνα τὰ στηρίγματα ταῦτα ἐτοποθετοῦντο, παρεβλάπτετο σπουδαίως ἡ ἐσωτερικὴ συμμετρία τοῦ σηκοῦ, ὅστις τότε θὰ διῃρεῖτο εἰς δύο ἀνίσου πλάτους κλίτη. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἐθεραπεύθη διὰ τῆς εἰς συμμετρικὴν ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου ἀπόστασιν τοποθετήσεως δευτέρας σειρᾶς στηριγμάτων, δι' ἧς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συμμετρία ἀποκατέστη καὶ μείζων πολυτέλεια τῷ σηκῷ προσεδόθη. Οὕτω δ' ἐξηγεῖται κάλλιστα ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐσωτερικοῦ τετρακιονίου, ὅπερ τοσοῦτον ἐξένισε τὸν Ducati, ὥστε πρὸς ἐξήγησιν αὐτοῦ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον (Rivista di storia antica 1905 85 κέ).

Ἂς ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν ἐξωτερικὴν κιονοστοιχίαν. Ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, οἱ λίθοι τῶν θεμελίων τῆς κρηπῖδος εἶνε πῶροι κανονικοὶ ὑπέρυθροι, μέσων διαστάσεων 0.86×1.10, πλὴν τῶν γωνιαίων, οἵτινες εἶνε μείζονες, 1.60×1.30. Παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν χεῖλος τῆς σῳζομένης εὐθυντηρίας οἱ λίθοι φέρουσι εἰς ἀπόστασιν 0.08 ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἀκμῆς παράλληλον συνεχῆ γραμμὴν ἐμφαίνουσαν τὴν θέσιν τοῦ στυλοβάτου, ὅστις ἐνταῦθα εἶχε ἕνα καὶ μόνον ἀναβαθμόν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ μικροῦ ὕψους, ἐν ᾧ εὕρηνται οἱ ἐσωτερικοὶ στυλοβάται ὑπεράνω τῆς εὐθυντηρίας. Τὸ ὕψος τοῦ μαρμαρίνου βεβαίως ἀναβαθμοῦ τούτου θὰ ἦτο 0.30 περίπου, τεμάχια ὅμως αὐτοῦ δὲν περιεσώθησαν.

Ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου ἔβαινον κίονες μαρμάρινοι ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ πάλαι εὑρεθέντων τεμαχίων [2] καὶ δὴ καὶ ἑνὸς ἀκεραίου ἰωνικοῦ κιονοκράνου ὕστερον ἀποκαλυφθέντος ***(εἰκ. Ε, Ζ, Η)***. Τὸ κιονόκρανον τοῦτο εἶνε μαρμάρινον, ἐπιμελῶς εἰργασμένον καὶ ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὴν ἑτέραν τῶν ἑλίκων, ἥτις ἐθραύσθη κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡ διατήρησις αὐτοῦ εἶνε ἀρίστη. Τὸ κιονόκρανον τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶχε ἔκπαλαι θραυσθῆ κατὰ τὸ κάτω μέρος τῶν ἑλίκων, διότι παρατηροῦνται ἐκεῖ κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις δύο εὐθεῖαι ὁριζόντιαι ἐπιφάνειαι φέρουσαι ὀπὰς δι' ὀβελίσκους, οἵτινες θὰ συνέδεον τὰ θραυσθέντα τμήματα (εἰκ. Ε, Ζ). Ἀντὶ τοῦ συνήθους κανόνος τῶν ᾠῶν, τὸ ἡμέτερον κιονόκρανον κοσμεῖται διὰ λεσβίου κυματίου (ὕψ. 0.06), ὡς τὸ τῶν Βασσῶν (ΑΕ 1914 64). Τοῦ κυματίου τούτου ὑπέρκειται ἐπίπεδος ταινία, πρὸς ἣν αἰωρούμενον κατέρχεται τὸ συνδέον τὰς δύο ἕλικας «σχοινίον», σχηματίζον μετὰ τῆς εἰρημένης ταινίας γωνίας πληρουμένας δι' ἀνθεμίων ἀκατεργάστων κατὰ τὰς λεπτομερείας, αἵτινες ἴσως ἐδηλοῦντο γραπτῶς. Ἡ μεταξὺ τῶν κέντρων τῶν ἡμισφαι-

1 Ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τετρακιόνιον προσετέθη συγχρόνως τῇ περιστάσει διδάσκει ἡ μαρμαρίνη πλίνθος ἡ σῳζομένη ἐπὶ τοῦ ὑποβατῆρος τοῦ ΒΔ κίονος, ἥτις βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἁπλοῦ ὀρθογωνίου λιθοκτίστου σηκοῦ ἀλλ' εἰς τὴν μαρμαρίνην αὐτοῦ περίοδον.

2 ΑΕ 1900 πίν. 9

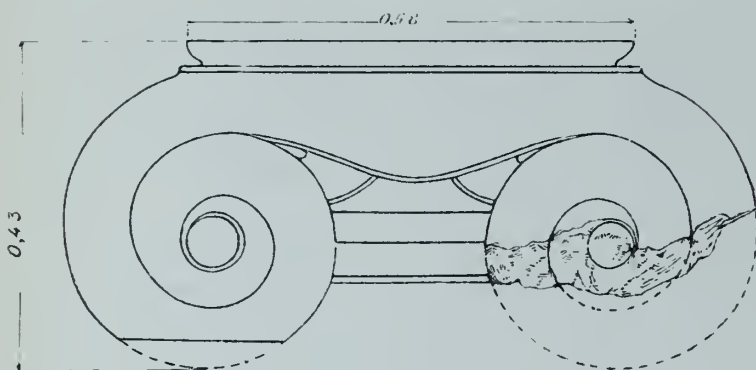

Ε: κιόκρανον μείζονος ναοῦ.

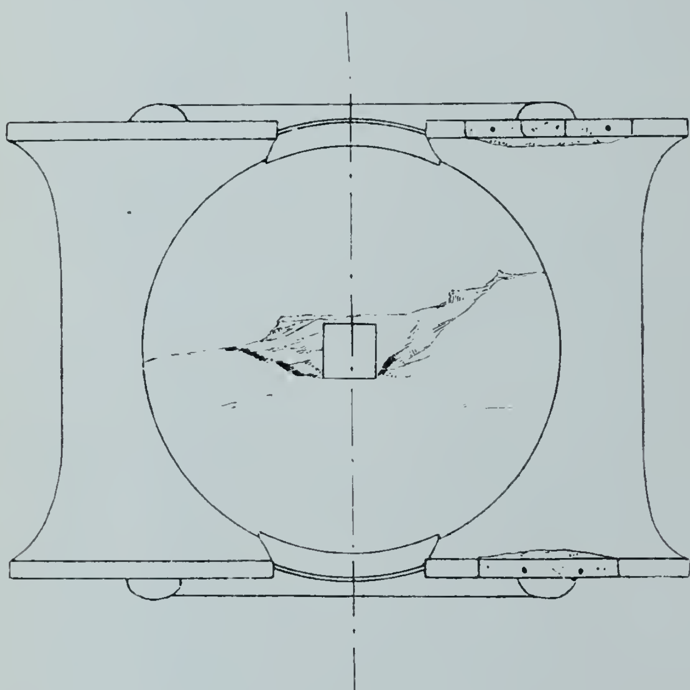

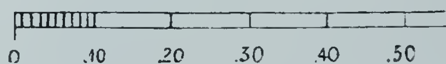

Ζ: ἰωνικὸν κιόκρανον.

ρικῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων ἀπόστασις (0.51) εἶνε κατά τι βραχυτέρα τῆς ἄνω διαμέτρου τοῦ κίονος (0.535), ὅπερ πείθει, ὅτι τὸ κιονόκρανον δὲν εἶνε τόσον ἀρχαϊκόν, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ἀλλ' ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος χρόνους. Ἡ χρονολογία αὕτη κατασκευῆς δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας ὑπάρξεως ὀπῶν ἀνελκύσεως ἐκ τῶν πρὸς τὴν διὰ ψαλίδος ἀναβίβασιν χρησιμοποιουμένων. Ἐν τῇ ἀναπαραστάσει (πίν. 6) τὸ ὁλικὸν ὕψος τοῦ κίονος ἐλήφθη κατ' ἀναλογίαν ἐκ συγχρόνων μνημείων ἴσον πρὸς ὀκτὼ κάτω διαμέτρους. Θὰ ἦτο δὲ ἡ κάτω τοῦ κίονος διάμετρος, ὡς συνήθως, τὰ $\frac{5}{4}$ τῆς ἄνω. Ὅθεν καὶ ὁλικὸν ὕψος κίονος $\frac{5}{4} \times 0.535 \times 8 = 5.35$ μ. Σφονδύλων δυστυχῶς οὐδὲν ἴχνος περιεσώθη.

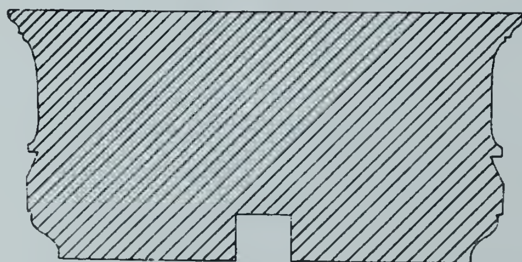

Η: κιοκράνου τομή.

Ἐπὶ τῶν κιόνων ἔβαινον ἐπιστύλια μαρμάρινα, ὧν διεσώθησαν δύο τεμάχια συμφωνοῦντα ἀκριβῶς κατὰ τὸ πάχος πρὸς τὸ πλάτος τοῦ ἄβακος τοῦ κιονοκράνου ***(εἰκ. Θ)***. Τὸ ἕτερον τῶν ἐπιστυλίων

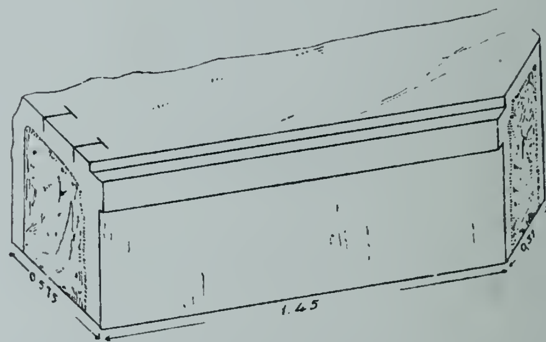

Θ: ἐπιστύλιον γωνιαῖον.

τούτων διασῴζει εἰσέτι εὐκρινῆ τὰ ἴχνη τῆς ποτε ἑδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κιόνων, καὶ εἶναι, ὡς συνήθως ἐν τοῖς Ἰωνικοῖς μνημείοις, κατεσκευασμένον ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μετὰ τοῦ ἀντιθήματος αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ὄψις διαιρεῖται εἰς δύο [1] μόνον ταινίας, ὧν ἡ ἄνω, πολλῷ στενωτέρα τῆς κάτω, στέφεται ὑπὸ λεσβίου κυματίου ***(εἰκ. Ι)***. Ἡ δὲ ἐσωτερικὴ ὄψις εἶνε λεία καὶ κατὰ 0.04 ταπεινοτέρα τῆς ἐξωτερικῆς, φέρουσα ὑπὲρ τὴν

1 Ἐπιστύλια ἰωνικὰ φέροντα δύο ταινίας ἀντὶ τριῶν τοποθετοῦνται συνήθως ἐπὶ τῶν ἰωνικῶν κιονοστοιχιῶν τῶν ἐντὸς τοῦ σηκοῦ δωρικοῦ ῥυθμοῦ ναῶν ὡς π. χ. ἐν Βάσσαις (**Expédition Sc. de Morée II** πίν. 28. 29) καὶ ἐν Στράτῳ (Ὀρλάνδου: ***ὁ ἐν Στράτῳ τῆς Ἀκαρνανίας ναὸς τοῦ Διὸς* 1916, 15**). Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὅμως περίστασιν ἰωνικῶν μνημείων τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντῶσιν.

στέφουσαν αὐτὴν ταινίαν (εἰκ. Θ) ἐγκοπήν, ἐφ' ἧς ἐστηρίζοντο ἀπ' εὐθείας τὰ πλακοειδῆ φατνώματα. Συνεδέοντο δὲ πρὸς ἄλληλα τὰ ἐπιστύλια διὰ συνδέ-

Ι: ἐπιστυλίου ἀπόκομμα.

σμων σχήματος διπλοῦ ταῦ, φέροντα κατὰ τοὺς προσιόντας ἁρμοὺς ἐπιμελῆ ἀναθύρωσιν. Τὸ ὁλικὸν ὕψος των ἦτο 0 56. Τὴν σπουδαιοτέραν ὅμως συμβολὴν πορίζόμεθα ἐκ τοῦ μήκους τῶν ἐπιστυλίων, ὅπερ διεσώθη εὐτυχῶς ἀκέραιον. Διότι τοῦτο παρέχει ἡμῖν μεταξόνιον 1,503, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν κιόνων, οὓς ἔφερεν ὁ ναὸς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νοτίαν αὐτοῦ πλευράν. Ὄντως, ἐπειδὴ τὸ πλάτος τοῦ ἀνατολικοῦ στυλοβάτου εἶνε 14 78-2×0 08=14 62, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ναὸς εἶχε 10 κίονας κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην δηλ. ἐννέα μεταξόνια, θὰ ἔχωμεν ὡς ἀπόστασιν τῶν ἄκρων ἀξόνων τῶν κιόνων 9×1,503=13,537. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μῆκος τοῦτο προσθέσωμεν μίαν κάτω διάμετρον τοῦ κίονος (⅘ 0 535) ηὐξημένην κατὰ τὴν ἐξοχὴν δύο σπειρῶν 0 40, εὑρίσκομεν ὡς μῆκος στυλοβάτου 14 60. Δι' ὁμοίου δὲ πάλιν συλλογισμοῦ εὑρίσκομεν ὅτι κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν θὰ ὑπῆρχον 13 κίονες. Τέλος εἷς κίων θὰ εὑρίσκετο μεταξὺ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ παραστάδος καὶ τοῦ ἀντιστοίχου ἄκρου κίονος. Ὑπὲρ τοῦτον δὲ τὸν κίονα καὶ τὸν ἄκρον τοποθετεῖται τὸ ἕτερον τῶν εὑρεθέντων ἐπιστυλίων (εἰκ. Θ), ὅπερ εἶνε γωνιαῖον.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω εὑρεθέντων ἀριθμῶν κιόνων ὁ ναὸς ἀποβαίνει τόσον πυκνόστυλος, ὥστε μεταξὺ τοῦ κορμοῦ δύο κιόνων νὰ καταλείπηται κενὸν μόνον 0 90. Ὅμως *ταύτην μόνον* τὴν λύσιν ἐπιτρέπουσι τὰ διασωθέντα ἐπιστύλια, ἅτινα ἀνήκουσι εἰς τὴν περίστασιν το μὲν Θ, λόγῳ τῆς λοξῆς τμήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν ἁρμῶν αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄλλο ὡς διασῷζον ἐν τῇ βάσει εὐκρινῆ ἴχνη ἀντιστοιχοῦντα ἀκριβῶς πρὸς τὸν ἄβακα τοῦ κάτωθεν κιονοκράνου.

Τῆς ζωφόρου τοῦ ναοῦ οὐδὲν τεμάχιον περιεσώθη, ἐκ δὲ τοῦ γείσου ἓν μόνον ἀλλ' ἀκέραιον **(εἰκ. Κ)** μήκους 1 13, ἀνῆκον εἰς τὴν ἑτέραν τῶν

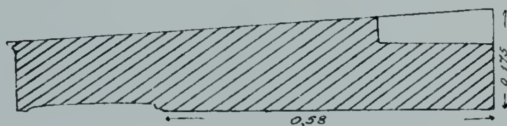

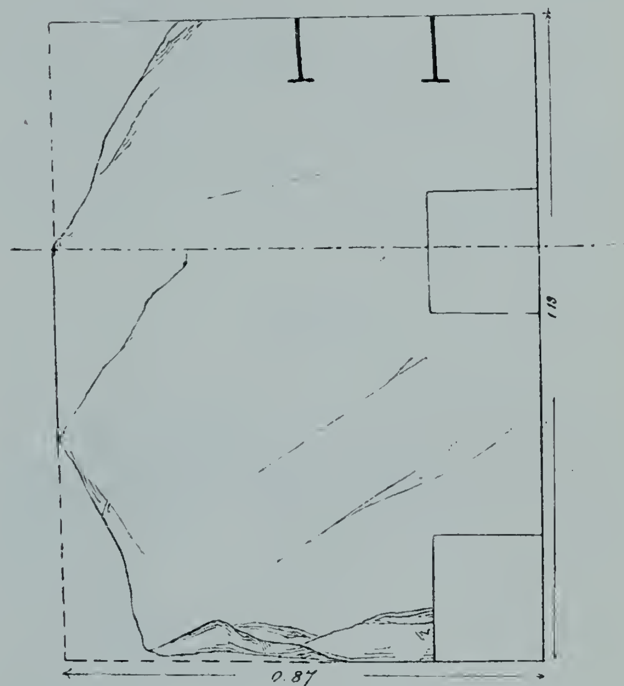

Κ: γεῖσον μακρῶν πλευρῶν.

μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ. Τοῦτο συνάγεται ἔκ τε τῆς κλίσεως τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐγκοπῶν, χρησίμων πρὸς ἔνθεσιν τῶν 0 22 πλατέων σφηκίσκων τῆς στέγης. Τὸ πλάτος τῆς ἕδρας τοῦ γείσου τούτου (0 58) ἰσούμενον περίπου πρὸς τὸ τοῦ ἐπιστυλίου ἐλέγχει τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀθηνᾶς προέλευσιν αὐτοῦ. Ἡ ὁλικὴ ἐξοχὴ τοῦ γείσου, ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ κάτωθεν λεσβίου μέχρι τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐπιστέφοντος λεσβίου πάλιν κυματίου, εἶνε μόνον 0 28. Δὲν φέρουσι δὲ τὰ κυμάτια ταῦτα οὔτε πλαστικὸν οὔτε γραπτόν τι φύλλωμα.

Ἐκ τοῦ ἀετώματος, ὅπερ θὰ ἔφερεν ἀναμφιβόλως ὁ ναὸς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυσμικὴν ἴσως αὐτοῦ πλευράν, μόνον εἷς καλυπτὴρ κέραμος ἐκ μαρμάρου δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν ναόν. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐν τῇ πρὸς ΝΑ τοῦ ναοῦ τεχνητῇ ἐπιχώσει

εὑρεθέντα πήλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς κεραμώσεως καὶ λόγῳ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως καὶ λόγῳ τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν διαστάσεων εἶνε πιθανώτατον ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ γειτονικοῦ ἐλάσσονος ναοῦ. Ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων ἀξία προσοχῆς εἶνε ἐπαιετὶς ***(εἰκ. Λ, Μ, Ν)*** ὕψους 0,155 φέρουσα

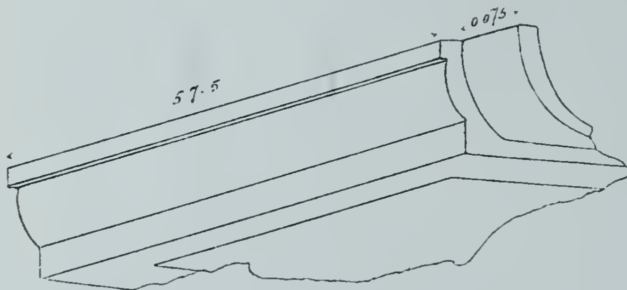

Λ: ἐπαιετίς.

τὴν συνήθη κατὰ τοὺς ἁρμοὺς ζητοειδῆ ἄρθρωσιν, παρ' ἣν καὶ τὰ ψηφία Α καὶ Β, δηλωτικὰ τῆς τάξεως τῶν οἰκείων ἁρμῶν. Ἡ ὑδρορρόη κοσμεῖται

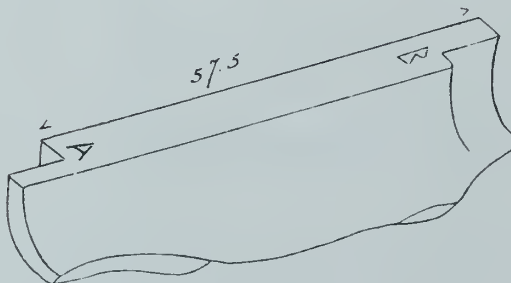

Μ: ἐπαιετίς.

διὰ γραπτοῦ κανόνος ᾠῶν χαραχθέντος μεταξὺ δύο ταινιῶν φερουσῶν τῆς μὲν ἄνω σειρὰν κύκλων τῆς

Ν: ἐπαιετίς.

δὲ κάτω μαίανδρον. Μνημονευτέα ἐπίσης καὶ ἄλλα τεμάχια κεράμων, οἷον καλυπτῆρες δίζυγοι ἀνθεμωτοὶ κορυφαῖοι ***(εἰκ. Ξ)*** καὶ στρωτῆρες ἀκραῖοι,

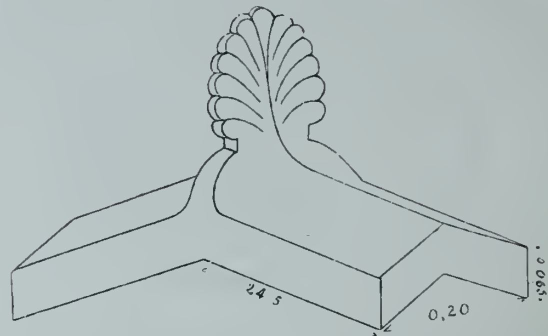

Ξ: καλυπτὴρ κορυφαῖος.

κοσμούμενοι κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω βλέπουσαν ἐπιφάνειαν διὰ γραπτοῦ μαιάνδρου ***(εἰκ. Ο)***.

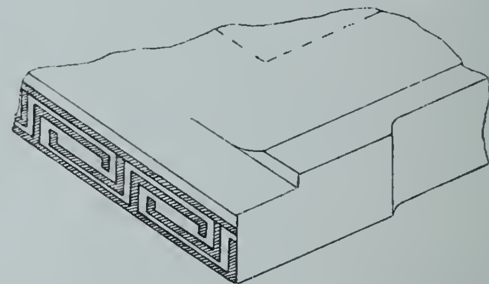

Ο: σωλὴν ἐκ τοῦ ἐλάσσονος ναοῦ.

Ἡ ὀροφὴ τοῦ πτεροῦ ἔκειτο, ὡς εἴρηται, ἐν ᾧ ὕψει καὶ τὸ ἐπιστύλιον, ἐσχηματίζετο δὲ ἐκ πλακῶν φατνωματικῶν παρίου μαρμάρου πάχους 0.06, ὧν τεμάχια ἐδημοσιεύθησαν ἐν ΑΕ 1900 πίν. 9.

Πέριξ τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν ὀρθογωνίου σχήματος λευκοὶ λίθοι, μέσων διαστάσεων 0,30×1,00×0,45, ἀνήκοντες προφανῶς εἰς τοὺς παρὰ τὸν πόδα τοῦ τοίχου τοῦ ἀρχαιοτέρου σηκοῦ ὀρθοστάτας[1]. Οἱ λίθοι οὗτοι φέρουσι παραλλήλους χαραγὰς ἐπενεχθείσας δι' ὀξέος ἐργαλείου, χρησίμους δ' εἰς τὴν μείζονα συνοχὴν τοῦ κονιάματος δι' οὗ ἐπεχρίοντο, ὡς ἀποδεικνύουσι λείψανα προσκεκολλημένα ἐπὶ ἐνίων τῶν λίθων τούτων. Ὁ τοῖχος ἔφερε κατὰ τὴν ΝΔ καὶ τὴν ΒΑ αὐτοῦ γωνίαν παραστάδας, ὧν διακρίνονται εἰσέτι κατὰ χώραν αἱ ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας οἰκεῖαι λαξεύσεις. Τμῆμα τοῦ ἐπικράνου τῶν παραστάδων τούτων νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐν τῷ μαρμαρίνῳ τεμαχίῳ

1 Πρβ. ΑΕ 1900 128.

(εἰκ. Π). Ἔχει δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο ἄνω ζητοειδῆ σύνδεσμον συνεπιμαρτυροῦντα ὅτι ἡ εἰς τὸν

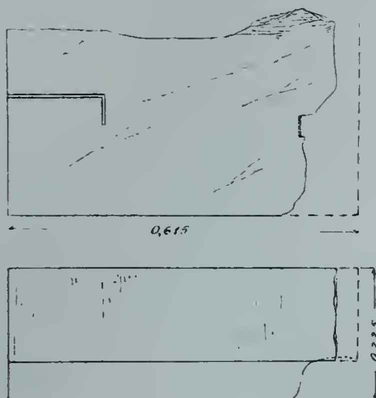

Π: παραστάδος ἐπίκρανον.

ἀρχικὸν μείζονα ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς προσθήκη τῆς μαρμαρίνης περιστάσεως καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τετρακιονίου συνετελέσθη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Ε΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος.

Τὴν στέγην ἐσωτερικῶς ὑπεβάσταζεν τετρακιόνιον σύγχρονον, ὡς ἐρρήθη, τῇ περιστάσει. Οἱ κίονες τούτου ἔβαινον ἐπὶ μαρμαρίνων πλίνθων ὕψ. 0175, ὧν περιεσώθη μόνον ἡ τοῦ ΒΔ. Ἡ πλίνθος αὕτη φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας της περιφερῆ χαραγὴν διαμέτρου 075, ἧς τὸ κέντρον κατέχει τόρμος κυβικός. Τοιοῦτοι ὅμως τόρμοι κατὰ τὸν στυλοβάτην ἀπαντῶσιν ἐν Δωρικοῖς μνημείοις μόλις ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δ΄ πΧ ἑκατονταετηρίδος (πρβ Ὀρλάνδου *ὁ ἐν Στράτῳ ναὸς τοῦ Διὸς* 1916 σ. 3), ἐν ᾧ τοὐναντίον συνήθεις εἶνε κατὰ τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα εἰς προσήλωσιν τῶν σπειρῶν ἰωνικῶν κιόνων, ὡς π. χ. ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ καὶ τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ὥστε εἶνε πιθανώτατον ὅτι καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες ἦσαν ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀναπαρεστάθησαν ἐν πίν. 7. Προστεθήτω ἐν τέλει ὅτι μεταξὺ τῶν δύο δυσμικῶν κιόνων καὶ τῶν ἀντιστοίχων τοίχων τοῦ σηκοῦ ἐξετείνετο κιγκλίδωμα, οὗ ἐσώθησαν κατὰ χώραν τεμάχιά τινα τῆς βάσεως (εἰκ. Β).

Ἀν. Κ. Ὀρλάνδος.

Ὁ ἐλάσσων ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.

Τῶν δύο, ὡς εἴπομεν, ἐν τῷ αὐτῷ τεμένει ὑπαρξάντων ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς ὁ ἐλάσσων εἶνε πάντως ὁ ἀρχαιότερος καὶ δι᾽ ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀρχιτεκτονικὰ αὐτοῦ μέλη (πρβ εἰκ. Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο) εὑρέθησαν εἰς ἱκανὸν βάθος ἐν τῇ *τεχνητῇ ἐπιχώσει* τοῦ πρὸ τοῦ μείζονος ναοῦ ἐκτεινομένου περιβόλου, τοῦ ἰσοπεδωθέντος μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ δευτέρου ναοῦ. Εἰς τὸν ἀρχαιότερον μικρὸν ναὸν δέον ν᾽ ἀποδοθῇ καὶ τὸ πολυγωνικὸν ἀρχαιότατον τεῖχος, τὸ περιθέον κύκλῳ τὸν λοφίσκον, ἐφ᾽ οὗ τὸ τέμενος. Δυσερμήνευτος ἐν τούτοις εἶνε ὁ λόγος δι᾽ ὃν τὸ ἱερὸν τοῦτο δὲν ἐτοποθετήθη ἀρχικῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ περιτετειχισμένου τεμένους καὶ δὴ καὶ τοῦ φέροντος αὐτὸ λοφίσκου, ἀλλ᾽ ἔν τινι αὐτοῦ πλευρᾷ, ὡς ὁρατὸν καὶ ἐν τῷ διαγράμματι τοῦ τεμένους εἰκ. Α.

Καθ᾽ ἡμᾶς δύο λόγοι δυνατὸν νὰ συνετέλεσαν πρὸς τοῦτο: ἢ ὅτι οἱ ἀνεγείραντες αὐτόν, ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν μεταγενεστέρως μείζονος καὶ ἀνταξίου τῆς λατρευομένης θεότητος ναοῦ, ἀφῆκαν διαθέσιμον τὸν καταλληλότερον τοῦ κέντρου χῶρον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἢ ὅτι θρησκευτικοὶ λόγοι, σχετιζόμενοι πιθανῶς καὶ πρὸς τὸ γειτνιάζον κυκλικὸν περίφραγμα, περὶ οὗ εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐπέβαλον τὴν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ἀνέγερσιν τοῦ ναϊδίου, πλησιέστερον κειμένην πρὸς τὸ ὑπαίθριον τοῦτο ἱερόν.

Ὁ ναΐσκος οὗτος (εἰκ. Β) ἔχει μῆκος μὲν σηκοῦ 680 μ. καὶ πλάτος 545 — λαμβανομένης δ᾽ ὑπ᾽ ὄψιν καὶ τῆς ἀποστάσεως τοῦ σηκοῦ ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ δύο κιόνων, τὸ μῆκος αὐτοῦ αὐξάνει εἰς μ. 940 περίπου—ἦτο δὲ ἐκτισμένος διὰ λίθων κοινῶν, ἀκατεργάστων, συγκρατουμένων διὰ πηλοῦ. Ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἦτο ἐπικεχρισμένος διὰ κονιάματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου, βεβαμμένου δὲ δι᾽ ἐρυθροῦ χρώματος, οὗτινος ἴχνη καὶ τὰ νῦν εἰσὶ πρὸς τὰ θεμέλια ὁρατά. Ἡ στέγη ἦτο φυσικῶς ξυλίνη, αἱ κεραμίδες δὲ μετὰ τῶν ἀκροκεράμων καὶ πιθανώτατα τοῦ θριγκοῦ ἐξ ὀπτῆς γῆς. Δείγματα τῶν διὰ γραπτῶν μαιανδρικῶν κοσμημάτων περιβεβλημένων μελῶν τούτων (περὶ ὧν καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ κ. Ὀρλάνδου) παρέχομεν ἐν εἰκ. Μ, Ν, Ξ, Ο, Λ, γνωστῶν ἄλλως καὶ ἐξ ὁμοίων ὑποδειγμάτων πλείστων ἄλλων ἀρχαϊκῶν ναῶν.

Τὸ δάπεδον ἦτο ἐπεστρωμένον, ὡς καὶ τοῦ μείζονος παραπλεύρως ναοῦ, διὰ μίγματος τινὸς ἀσβέ-

στου καὶ ἄμμου χονδρῆς, εἶδος τερράτσας, ἧς ἴχνη διεσώθησαν εἴς τινας τῶν γωνιῶν αὐτοῦ. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο, ὡς εἴπομεν **πρόστυλος,** ἐὰν δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ οὕτω τὸ σχῆμα ναοῦ φέροντος δύο στύλους, κατὰ τὴν προέκτασιν ἑκατέρας τῶν μακρῶν αὐτοῦ πλευρῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 60 ἀπὸ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ. Ἐὰν ἀντὶ κιόνων ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῇ τις ὅτι ἐπὶ τῶν σωζομένων κατὰ χώραν δύο βάσεων, ἐστηρίζοντο παραστάδες, ὁ ναὸς θὰ ἐκαλεῖτο προσφορώτερον «ναὸς ἐν παραστάσι», ἀλλ' ἀναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχον δωρικοὶ κίονες, διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ ἐσώζοντο ἴχνη, ἔστω, τῆς προεκτάσεως τῶν τοίχων, τοῦ σηκοῦ, ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἴχνος ὑπάρχει. Ἐξ ἄλλου δὲ διεσώθη πώρινον κιονόκρανον **(εἰκ. Ρ)**

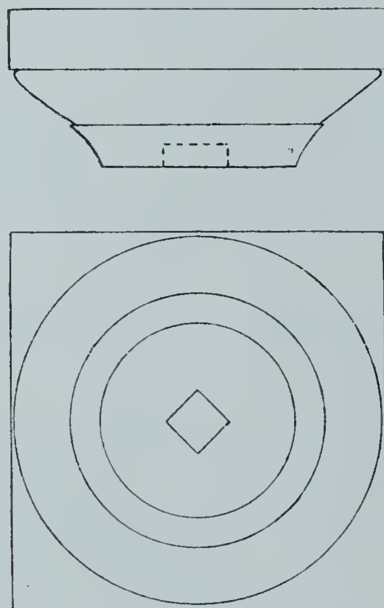

Ρ: κιόκρανον ἐλάσσονος ναοῦ.

δημοσιευθὲν καὶ ἐν ΑΕ 1900 π. 9, ἀποδοθὲν δὲ ἐσφαλμένως τότε εἰς τὸν μείζονα ναόν, τὸ ὁποῖον πιθανώτατα καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς αὐτοῦ μορφῆς καὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ διαστάσεων ἀνήκει εἰς τὸν ἕτερον τῶν δύο δωρικῶν πωρίνων κιόνων τοῦ ναϊδίου τούτου.

Τῶν κιόνων τούτων σώζονται, ὡς εἴπομεν, εἰς ἀπόστασιν 1 60 μ. ἀπὸ τοῦ σηκοῦ αἱ βάσεις τῶν στυλοβατῶν αὐτῶν, τετράγωνοι πλάκες διαστάσεων 82×95. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σηκοῦ εὑρέθη, κατὰ χώραν κείμενον, ἀλλὰ δίχα τετμημένον, τὸ βάθρον τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς, φέρον κοίλωμα ᾠοειδὲς πρὸς ὑποδοχὴν τῆς συμφυοῦς πλίνθου τοῦ ἀγάλματος. Εἶνε τοῦτο ἐν ὑποκυάνῳ σκληρῷ λίθῳ εἰργασμένον, ἐπιμελῶς δέ, διὰ μερικῆς λειάνσεως τοῦ μαρμάρου καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τινὸς διαμορφώσεως κεκοσμημένον. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἔχουσιν οὕτω: μῆκος 1 08×1 33 πλάτους, ὕψος δὲ 0 40. Τὸ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου κοίλωμα ἔχει μῆκος μὲν 0 80, μέσον δὲ πλάτος 0 50, ἔχει δηλ. ἐντελῶς τὸ σχῆμα, ὅπερ ἔδιδεν ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη εἰς τὰς πλίνθους τῶν ἀγαλμάτων, τῶν προβαλλόντων, ὡς γνωστόν, τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν, κατὰ τὸν αἰγυπτιακὸν τρόπον. Ὁ πρόστυλος οὗτος μικρὸς ναὸς ἐξηφανίσθη μέχρι θεμελίων μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μείζονος, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως ἅπαντος τοῦ κατερριμμένου ὑλικοῦ αὐτοῦ πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ μείζονος ναοῦ, ἀνατολικῶς ἐκταθέντος, ἐπικλινοῦς ἐδάφους. Ὡς δ' ἐκ τῆς ἐνιαχοῦ ἀποτόμου κλίσεως τοῦ βραχώδους ἐδάφους, κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην τοῦ περιβόλου, ἀνάγκη παρέστη ἀφθόνου ὑλικοῦ πρὸς ἰσοπέδωσιν, ληφθέντος, κατὰ μέγα μέρος, ἐκ τοῦ καταστραφέντος ναϊδίου τούτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸ παντοειδῶν συντριμμάτων καὶ ἀναθημάτων. Οὕτως εὕρομεν ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ οὐ μόνον πολλὰ τεμάχια ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, ἀνηκόντων εἰς ἀρχαϊκοὺς κούρους καὶ δὴ καὶ ἕνα τούτων, μικροῦ μᾶλλον μεγέθους, ἀκέραιον τὸν κορμόν, ἀλλὰ καὶ ἀναρίθμητα μικρὰ ἀναθήματα, ἀγγεῖα καὶ πηλίνας γυναικείας προτομάς, προερχόμενα ἐκ βόθρων τοῦ ναοῦ τούτου. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν γενομένων ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ μικρῶν ἀναθημάτων μαρτυρεῖ περὶ τῆς μακροχρονίου λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ τούτου, ἧς τὸ ἔσχατον ὅριον συμπίπτει πρὸς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε^ου πΧ αἰῶνος.

Ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου, ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου μέτρου, ἀπεκαλύφθη λιθόστρωτον ὀρθογώνιον κατασκεύασμα (2 65×1 60 μ.) κείμενον ὀλίγον λοξῶς ὡς πρὸς τὸν ναόν, καὶ τὸ ὁποῖον πάντως ἐχρησίμευσεν ὡς βωμὸς θυσιῶν.

Ἡ τεχνητὴ ἐπίχωσις.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς τεχνητῆς ἐπιχώσεως τοῦ πρὸς *ἀνατολὰς* τοῦ μεί-

ζονος ναοῦ περιβόλου ἀπεκαλύφθη τεῖχος ἰσοδομικόν, ἐκ πώρου λίθου, ἐκτοπίσαν τὸ πρότερον πάντως ὑπάρξαν πολυγωνικόν, καὶ ὅτι κατὰ τὸ μέσον περίπου αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη ἐπικλινὴς ἄνοδος, χρησιμεύσασα ὡς εἴσοδος εἰς τὸ ἱερόν. Ἡ εἴσοδος αὕτη ὡς καὶ τὸ ἰσοδομικὸν τεῖχος τοῦ περιβόλου εἰσὶν ἐντελῶς σχεδὸν κατεστραμμένα. Ἴχνη μόνον αὐτῶν σώζονται κατὰ μέρη. Ἡ ἐπίχωσις δὲ τοῦ μέρους τούτου, ἡ ἀπὸ τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ ἰσοδομικοῦ τείχους, εἰς ἀπόστασιν δέκα καὶ πλέον μέτρων ἐξικνουμένη, εἶχεν ἔκτασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον 20 μέτρων, βάθος δὲ κατὰ τὸ ἐπικλινέστερον τοῦ βράχου μέρος, $2^1/_2$ μέτρων. Τὴν ἐπίχωσιν ταύτην ἐδέησεν, ὡς εἴπομεν, ν' ἀνασκάψωμεν, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ γενομένων εὑρημάτων, μέχρι τοῦ βράχου, ἐπαναφέροντες ἐν μέρει τὰ ἐσκαμμένα χώματα εἰς τὴν προτέραν των θέσιν, πρὸς μερικὴν τοὐλάχιστον ἰσοπέδωσιν τοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ χώρου. Κατὰ τὸ βαθύτατον δέ, ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ ναοῦ, μέρος τῆς ἐπιχώσεως ταύτης προσεκρούσαμεν εἰς ὄρυγμα ἐν τῷ βράχῳ τεχνητόν, κατ' ἐπιπολὴν μὲν τετραγωνικοῦ σχήματος, βαθύτερον δὲ στενούμενον οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται ὀρθογώνιον περίπου ἄνοιγμα, ἐπιτρέπον, διὰ κλίμακος δέκα καὶ πέντε βαθμίδων, λελαξευμένων ἐν τῷ βράχῳ, τὴν κάθοδον εἰς βάθος 15 μέτρων, ἑνὸς μόνου ἀτόμου. Τὸ ὄρυγμα τοῦτο εὐρύνεται σπηλαιοειδῶς κατὰ τὸ τέρμα καὶ εἰς τὸ βαθύτατον αὐτοῦ σημεῖον. Εἰς τί **ἀρχικῶς** ἐχρησίμευσε το ὄρυγμα τοῦτο, εἶνε ἡμῖν ἄδηλον. Περὶ μεταλλευτικῆς τινος ἀποπείρας βεβαίως δὲν πρόκειται, ὡς εἰδικοὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐβεβαίωσαν ἡμᾶς. Ἴσως πρόκειται περὶ δοκιμαστικῆς ἐρεύνης πρὸς εὕρεσιν ὕδατος. Βέβαιον μόνον εἶνε ὅτι ἀποτυχόντος οἱουδήποτε ἀρχικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ, ἐχρησιμοποιήθη τοῦτο, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς λειτουργίας τοῦ μικροῦ ναοῦ, ὡς βόθρος ἀναθημάτων. Διότι εὕρομεν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ μέχρι τοῦ βαθυτάτου στρώματος αὐτοῦ πλῆθος ἀγγείων τῶν κοινῶν (βομβυλίων), μέγαν ἀριθμὸν πηλίνων εἰδωλίων (προτομῶν) καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ἀντικείμενα. Τὰ ἱερὰ δὲ ταῦτα ἀναθήματα ἐτοποθετήθησαν ἐκεῖ ὡς ἐν βόθρῳ, ἀλλὰ μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ προφυλάξεως, κατερχομένου τοῦ τοποθετοῦντος ἑκάστοτε ταῦτα διὰ τῆς κλίμακος μέχρι τοῦ βυθοῦ τοῦ ὀρύγματος. Συμπεραίνομεν δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἅπαντα τὰ ἐκεῖ εὑρεθέντα, εὐτελῆ ἄλλως, ἀγγεῖα καὶ εἰδώλια εὑρέθησαν σῶα, ἐν ᾧ ἂν ἐρρίπτοντο ἄνωθεν ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ ὀρύγματος, καὶ εἰς βάθος 15 μέτρων, θὰ ἦσαν, φυσικῶς, ἅπαντα τεθραυσμένα. Τὸ ὄρυγμα τοῦτο ἐκαλύφθη, κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ περιβόλου τοῦ δευτέρου ναοῦ, ὑπὸ τῆς τεχνητῆς ἐν αὐτῷ ἐπιχώσεως. Ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως δὲ ταύτης, ἀλλὰ μόλις καλυπτόμενον διὰ χώματος, εὑρέθη τὸ ἐν τῇ εἰκ. 16 εἰκονιζόμενον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, τὸ ὁποῖον φυσικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ προέρχηται ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου, ἀλλ' ἄλλοθεν [1] μεταφερθὲν ἐκεῖ, πρὸς λαθραίαν πάντως ἐκ τοῦ παρακειμένου λιμενίσκου ἐξαγωγήν, ἐγκατελείφθη, ἐπισυμβάσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν καὶ καλυφθέντος τοῦ μέρους ἐκείνου διὰ τῶν χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ πρώτου ἔτους. Οὕτω διεσώθη, ὅλως ἐκ τύχης, τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο ἵνα κοσμήσῃ τὴν ἀρχαϊκὴν τοῦ Ἐθν. Μουσείου αἴθουσαν.

Σημειώσεις ἐπὶ τῶν εὑρημάτων.

Ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ἐν Σουνίῳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ εἰς τριῶν μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς κλίμακος αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ βράχῳ βαθὺ ρῆγμα, ἀνωμάλου σχήματος (μᾶλλον τριγωνικοῦ), ἐντὸς τοῦ ὁποίου, πλὴν τοῦ ἐν εἰκόνι 9 γλυπτοῦ, προερχομένου ἐκ τῶν ἀετωμάτων καὶ ἐπιχωσθέντος **τυχαίως** ἐν τῷ ρήγματι τούτῳ, εὑρέθησαν τεθαμμένα, κατὰ τὴν τεχνητὴν τοῦ περιβόλου ἐπίχωσιν, γενομένην μετὰ τὰ Περσικά, δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα ἀρχαϊκῶν «Ἀπόλλωνων» ὡς καλοῦσι συνήθως τὰ γυμνὰ ταῦτα ἀνδρικὰ ἀγάλματα. Τὸ ἕτερον τούτων, ἐλλιπὲς τὰς κνήμας καὶ ἐν μέρει τοὺς βραχίονας, ἀλλὰ σῷζον ἀκεραίαν τὴν κεφαλήν, μετηνέχθη εἰς τὸ Ἐθν. Μουσεῖον, ἔνθα συμπληρωθὲν δεξιῶς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου γλύπτου Π. Καλούδη, ἀνεστηλώθη καὶ ἐξετέθη, ὑπ' ἀρ. 2720, εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τούτου αἴθουσαν **(εἰκ. 6)**. Ὁ

1 Πιθανῶς ἐκ τάφων τοῦ ἄνω Σουνίου ἀνασκαφέντων κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τυμβωρύχων, ὡς πολλαχοῦ λείψανα τῶν συλήσεων τούτων ὁρατὰ τυγχάνουσι.

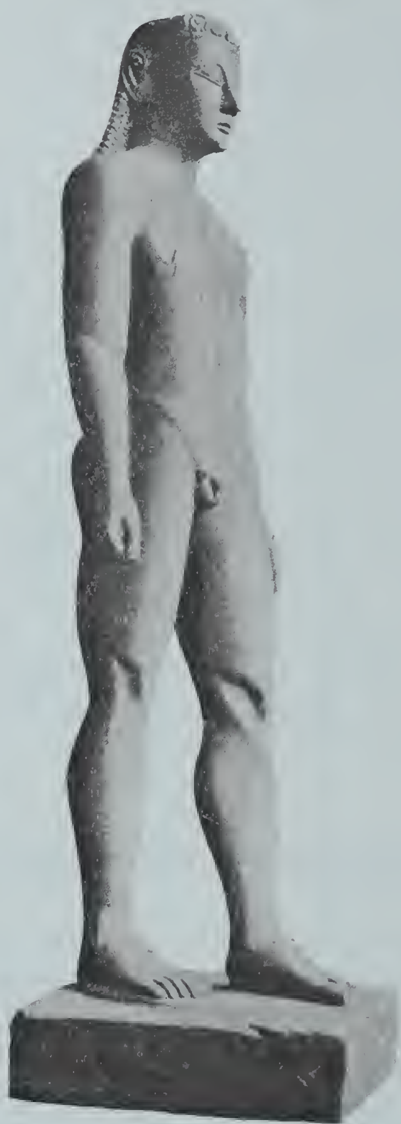

6: ἄγαλμα κούρου.

ἕτερος τῶν δύο τούτων κολοσσῶν, ἀκέφαλος καὶ ἐλλιπὴς τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν μηρῶν, καὶ τοὺς βραχίονας, παρέμεινεν, λόγῳ τοῦ δυσχεροῦς τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ἔν τινι ἀποθήκῃ τοῦ φυλακείου ἐν Σουνίῳ. Τὰ δύο ταῦτα ἀγάλματα, ὧν τὸ ἐν εἰκόνι 6 εἶνε τὸ εἰς Ἀθήνας μεταφερθὲν καὶ ἀνιδρυθέν, ἔχουσι τόσην τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἐργασίας τὴν ὁμοιότητα καὶ τόσον προσεγγιζούσας τὰς διαστάσεις αὐτῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν διασωθέντων βάθρων αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἄκρων ποδῶν, ὥστε πλέον ἢ φανερὸν γίγνεται, ὅτι οὐ μόνον ἀπετέλουν ταῦτα ἀντίκρυσμα (pendant), ἱδρυμένα ὄντα ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἐπὶ καταλλήλως λελαξευμένου βράχου, ὡς δηλοῦσιν ἔτι τὰ σῳζόμενα ἴχνη, κατὰ τὴν μεσημβρινοανατολικὴν ἄκραν τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐποιήθησαν γλύπτου. Σὺν τοῖς ἀγάλμασι τούτοις καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ρήγματι τοῦ βράχου εὑρέθησαν καὶ τέσσαρα βάθρα ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, ὧν τὰ τρία διασῴζουσι τὰς ἐν αὐτοῖς πλίνθους μετὰ τῶν συμφυῶν ἄκρων ποδῶν τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀγαλμάτων. Τὸ τέταρτον, σῳζόμενον κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ πλάτους αὐτοῦ, στερεῖται παντελῶς καὶ τῆς πλίνθου. Τὸ ἓν τῶν βάθρων τούτων, τὸ πλησιέστατα τῷ μεταφερθέντι εἰς Ἀθήνας ἀγάλματι εὑρεθέν, ὡς ἀνῆκον προφανῶς τούτῳ, μετεφέρθη ἐπίσης εἰς Ἀθήνας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τοῦ συμπληρωθέντος κολοσσοῦ.

Αἱ διαστάσεις τῶν τεσσάρων τούτων, συγχρόνου τέχνης, βάθρων, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Α')	Ἀθηνῶν.	Μῆκ.	0,98	πλ.	0,80	Πλίνθ.	μῆκ.	0,85	πλ.	0,42	Ποδ. μηκ.	0,41	πλ. 0,20
Β')	Σουνίου	»	0,96	»	0,84	»	»	0,87	»	0,37	» »	0,42	» 0,20
Γ')	»	»	0,96	»	0,72	»	»	0,67	»	0,31	» »	0,32	» 0,14
Δ')	» (1/2)	»	0,85	»	0,65	κατ' ἀναλογ.		0,64	»	0,15(;)	» »	;	; ;

Ἐκ τῆς συγκρίσεως καὶ παραβολῆς τῶν διαστάσεων τῶν βάθρων τούτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπὶ τῶν πλίνθων ποδῶν, προκύπτει σαφῶς ὅτι τὰ δύο πρῶτα ἀνήκουσιν εἰς ὁμοιομεγέθη ἀγάλματα καὶ δὴ προφανῶς εἰς τὰ ἀνευρεθέντα δύο, ὧν τὸ ἕτερον τὸ ἐν Ἀθήναις. Τὰ δύο ἕτερα βάθρα (Γ, Δ) ἔχουσι μὲν διαφόρους τὰς διαστάσεις, ἀλλ' αἱ τῶν πλίνθων αὐτῶν μικρὸν διαφέρουσι καὶ θὰ ἠδύνατό τις, ἐὰν καὶ τοῦ ἑτέρου τούτων διεσῴζετο αὕτη μετὰ τῶν ποδῶν, εἰκότως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι καὶ ταῦτα ἦσαν πάρισα ἀγάλματα. Ὁπωσδήποτε δῆλον καθίσταται, ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν βάθρων τούτων ἀγάλματα ἦσαν μικρότερα τὰς διαστάσεις τῶν διασωθέντων δύο. Ἦσαν ὅμως πάντως καὶ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ ἀρχαϊκοῦ τύπου.

Τὸ ὁμοιόσχημον καὶ ἰσομέγεθες τῶν διασωθέντων δύο κολοσσῶν προκύπτει καὶ ἐκ τῆς καταμετρήσεως τῶν διαστάσεων τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἐχουσῶν ὡς ἑξῆς:

	ὑψ. ὁλικόν	ἀπὸ λαιμοῦ μέχρι γόνατος	πλάτος ὀσφύος	πλάτος ὤμων
Τοῦ ἐν Ἀθήναις:	3μ·004	1μ·60	0 43	0 85
Τοῦ ἐν Σουνίῳ:	(;)	1μ·58	0 43	0 80

Αἱ διαστάσεις αὗται δὲν ταυτίζονται μὲν ἐντελῶς, ἀλλ' αἱ διαφοραὶ εἶναι ἀσήμαντοι καὶ δυνατὸν νὰ προέρχωνται καὶ ἐκ τῆς μὴ ἀκριβοῦς (μαθηματικῶς) καταμετρήσεως τοῦ ἐν Σουνίῳ κορμοῦ, πολλαχοῦ καὶ ἀνωμάλως ἠκρωτηριασμένου. Εἶναι δὲ καὶ δυνατὸν τὰ δύο ταῦτα ἀγάλματα νὰ ἦσαν μὲν ἐν ταῖς καθόλου διαστάσεσιν αὐτῶν ὅμοια, νὰ διέφερον δὲ ἐν ταῖς ἐπὶ μέρει, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων. Ὁ ἐν Ἀθήναις λ.χ. κολοσσὸς ἔχει τὸν δεξιὸν πόδα κατὰ *δύο* ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου μακρότερον τοῦ ἀριστεροῦ καὶ κατὰ *ἥμισυ* ἑκατοστὸν στενώτερον τούτου[1]. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεως τῶν ἀγαλμάτων τούτων τοιαῦται μικρολεπτομέρειαι δὲν ἐσήμαινον, φαίνεται, καὶ πολύ. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἐργασίας τῶν δύο κορμῶν καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν βάθρων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπ' αὐτῶν σωζομένων ποδῶν, προκύπτει τὸ ἰσομέγεθες καὶ ὁμοιόσχημον τῶν δύο ἀγαλμάτων. Ἡ προφανεστάτη ὅμως τῶν ἀποδείξεων ὅτι οἱ δύο οὗτοι κολοσσοὶ ἦσαν πάρισα ἀγάλματα τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου πεποιημένα ἐνυπάρχει ἔν τινι χαρακτηριστικῇ λεπτομερείᾳ, μὴ ἀπαντώσῃ, ὅσον ἡμῖν γνωστόν, ἐν οὐδενὶ τῶν γνωστῶν κούρων[2]. Ἐν τούτοις ὑπάρχει αὕτη, καταφανεστάτη δὲ καὶ εἰς τὰ δύο ἀγάλματα τοῦ Σουνίου, καθ' ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον ἐν ἀμφοτέροις ἐκδηλουμένη. Πρόκειται περὶ τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ, ἥτις, οὐ μόνον πλαστικῶς εἶναι δεδηλωμένη, ἀλλὰ περιβάλλεται, ἐν εἴδει ἀστέρος, ὡς ἔχει ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ πιστῷ ἀντιγράφῳ ***(εἰκ. 6α)***, ὑπὸ ἕνδεκα ἀκτίνων ἐγχαράκτων. Ἡ χαρακτηριστικὴ αὕτη λεπτομέρεια, ἡ παρατηρουμένη ἀπαραλλάκτως, ὡς εἴπομεν, καὶ ἐπὶ τῶν δύο κορμῶν τῶν Σουνιακῶν κούρων, οὐ μόνον συσχετίζει τεχνικῶς τὰ δύο ἀγάλματα, ἀλλὰ καὶ ἐξομοιοῖ ταῦτα, καθισταμένης οὕτω πιθανωτέρας τῆς γνώμης ὅτι πρόκειται περὶ Διοσκούρων, ὧν ἡ πρὸς ἀστέρας ἐξομοίωσις καὶ ἡ ἐν λατρείᾳ σχέσις

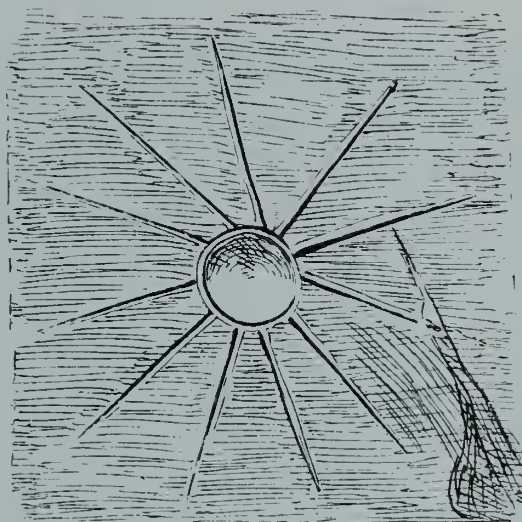

6α:

γνωστή[3]. Διότι δὲν δύναται νὰ εἶναι τυχαία ἡ τεχνοτροπικὴ ἡ μοναδικὴ αὕτη ἐκδήλωσις τῆς θηλῆς ὡς ἀστέρος. Θὰ ὑπεστηρίζομεν δὲ τὸ βέβαιον τῆς προσωνυμίας ταύτης τῶν Σουνιέων κολοσσῶν, ἐὰν μὴ ἡ εὕρεσις τῶν βάθρων δύο ἑτέρων ὁμοίου τύπου ἀγαλμάτων ἐν τῷ αὐτῷ τεμένει, καὶ δὴ καὶ τούτῳ εἰς ἄλλον θεὸν ἀνήκοντι, ἐκλόνιζον τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἕτερον ζεῦγος Διοσκούρων ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος; Ἀλλὰ καὶ εἰς Ἀπόλλωνας ἢ θνητοὺς νὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἀγάλματα ταῦτα δὲν εἶναι εὔθετον. Θὰ ἀνέμενέ τις εἰκότως ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀνιδρυμένα μάλιστα, ὡς πάντως ταῦτα ἦσαν, εἰς ἐπιφανῆ θέσιν καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὁρατά, ἀγάλματα τοῦ θεοῦ τούτου, τοῦ «Σουνιαράτου» κατ' Ἀριστοφάνην[4].

Ἀλλὰ τοῦ θεοῦ τούτου ἐλλείπουσι δυστυχῶς πλαστικοὶ τύποι τῆς ἀρχαϊκῆς, τῆς συγχρόνου τοῖς ἀγάλμασι ἡμῶν τέχνης. Τὸ ἀρχαιότερον σωζόμενον ἔργον, τὸ καὶ ἀνεπιγράφως βεβαιοῦν τὴν ἀπόδοσιν τῆς εἰκόνος εἰς τὸν θεὸν τοῦτον εἶνε τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ ΑΕ 1899 πίν. 6, ὑπὸ τοῦ

1 Τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς θεωρίας τῆς ἀφορώσης εἰς τὰς διαστάσεις τῶν κούρων τούτων, ἣν ὑπεστήριξαν ὁ **Kalkmann**, **Winter** καὶ ἄλλοι σοφοί.

2 Ὁ **Deona** τοὐλάχιστον ἐν τῷ περιληπτικῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ ἀρχ. κούρων, ἐν σελ. **89**, ἔνθα ποιεῖται σχετικὸν λόγον, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς λεπτομερείας ταύτης.

3 Πρβ. Εὐριπίδης: Ἑλένη, στ. **140**.

4 Γνωστὸν ἐν τούτοις εἶνε ὅτι καὶ οἱ Διόσκουροι ἐτιμῶντο καὶ ἐλατρεύοντο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ναυτίλων Ἑλλήνων ὡς ἱστορεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος (**2,43**).

μακαρίτου Φιλίου, δημοσιευθὲν χαλκοῦν ἄγαλμα, τὸ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εου π.Χ αἰῶνος εἰκότως ἀναγόμενον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, καίπερ εὑρεθὲν οἰκτρῶς διαμεμελισμένον τὸ σῶμα, ἀνεστηλώθη, συμπληρωθὲν δεξιῶς, καὶ δεικνύει ὁπωσδήποτε ἐναργῶς τὸν πλαστικὸν τύπον, καθ' ὅν, τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ἀπεδίδετο ἡ μορφὴ τοῦ θεοῦ τούτου.

Παρατηρεῖ τις ἀληθῶς ἐν αὐτῷ ἐπίδρασίν τινα τοῦ ἀρχαϊκοῦ τύπου τῶν κούρων, διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς αὐτῶν ἐν τῇ καθόλου κινήσει, ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ τῶν ποδῶν θέσει, καὶ τῇ διαθέσει τῶν χειρῶν. Ὁμοιότερον πρὸς τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον τῶν κούρων εἶνε μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον τῆς συλλογῆς τοῦ Λούβρου, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Bulle ἐν Rocher's Lex. (σ. 2876 εἰκ. 11) εἰκονίζον δὲ ἀναμφιβόλως τὸν Ποσειδῶνα, ὡς ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἰχθύος ἐν τῇ καθειμένῃ ἀριστερᾷ αὐτοῦ. Το ἀγαλμάτιον τοῦτο ἀληθῶς ἐν πολλοῖς ἐνθυμίζει τὸν τύπον τῶν κούρων, ἰδίως ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ σώματος καὶ τῇ στάσει αὐτοῦ. Εἶνε ὅμως ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα διάφορα τῶν κούρων κατά τινα λεπτομέρειαν οὐσιωδεστάτην. Ὅτι ἀμφότερα εἰκονίζουσι τὸν θεὸν γενειῶντα. Ἡ χαρακτηριστικὴ αὕτη λεπτομέρεια ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ τύπου τοῦ θεοῦ τούτου, ἡ ἐμφανιζομένη καὶ ἐπὶ γραπτῶν μνημείων τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, διετηρήθη καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς τέχνης ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ *ἐννοσιγαίου* θεοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸν θεὸν τοῦτον τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, τῶν περικοσμησάντων τὸν ἐν Σουνίῳ ἀρχαϊκὸν (πώρινον) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, εἶνε ἀδύνατος, ἐφ' ὅσον ἐλλείπουσι στοιχεῖα συγκρίσεως καὶ παραβολῆς ἔν τε τῇ γραπτῇ παραδόσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Ὑπολείπεται κατ' ἀκολουθίαν ἢ νὰ δεχθῶμεν ταῦτα ὡς *Ἀπόλλωνας*, ὁπότε δέον νὰ προβῶμεν εἰς τὴν *τολμηρὰν* καὶ ἀναπόδεικτον ὑπόθεσιν ὅτι ὁ παλαιότερος (πώρινος) ναὸς τοῦ Σουνίου, ὁ καταστραφεὶς ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐλατρεύετο *ὡς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος*, τοῦ Ποσειδῶνος ἐγκαθιδρυθέντος ἐν τῷ τεμένει τούτῳ *μετὰ τὰ περσικά*, διὰ τὴν ἀρωγὴν ἣν ὁ θεὸς οὗτος παρέσχε τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἢ νὰ δεχθῶμεν τούτους ὡς Διοσκούρους, καθὰ ἐν τοῖς ἄνω ἐξεθέσαμεν, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον.

Ὁ δημοσιευόμενος, ἐν εἰκόνι 6 κοῦρος, εὑρεθεὶς κατὰ τὸ 1906 ἐν Σουνίῳ, δὲν ὤφειλεν βεβαίως νὰ παραμείνῃ ἄγνωστος τοῖς ἀρχαιολόγοις μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἀνασκαφικῶν ἡμῶν ἐρευνῶν, ἵνα συμπεριληφθῇ ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τῇ περιληπτικῇ τῶν εὑρημάτων καὶ ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν τούτων. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον περιελάβομεν τὸ εὕρημα ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει (1909) τοῦ καταλόγου ἡμῶν «τῶν λιθίνων καὶ χαλκῶν» (Marbres et bronzes σελ. 7 Ν° 2720) τοῦ Ἐθν. Μουσείου[1], ἀλλὰ καὶ ἐπετρέψαμεν τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἔγκριτον ἀρχαιολόγον Κον Deona, μελετῶντα τότε ἐν Ἀθήναις τὰ περὶ «κούρων» ἐν γένει, πρὸς ἔκδοσιν εἰδικοῦ ἀπὸ τοῦ θέματος τούτου συγγράμματος. Ὁ κ. Deona ἐν τῷ μετ' οὐ πολὺ κυκλοφορήσαντι ἔργῳ αὐτοῦ («Les Appollons archaïques» Genève 1910) παρέσχεν ὄντως ἐν σ. 137-8 (Fig. 16-17) οὐ μόνον ἀξιολόγους εἰκόνας τοῦ ἀγάλματος, πλαγίως καὶ κατ' ὄψιν, ἀλλὰ καὶ περιγραφὴν αὐτοῦ ἱκανῶς λεπτομερῆ, ἅμα δὲ καὶ συγκριτικὴν τεχνοκρισίαν (σ. 348). Ἡ δημοσίευσις αὕτη ἀπαλλάσσει ἡμᾶς τοῦ κόπου τῆς ἐκ νέου περιγραφῆς αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει καὶ τῆς τεχνοκρισίας, καθόσον, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, αἱ κρίσεις τοῦ διαπρεποῦς ἀρχαιολόγου ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ἔργου καὶ τὸν παραλληλισμὸν αὐτοῦ πρὸς ἄλλα γνωστὰ ἤδη ἔργα, τῆς αὐτῆς περίπου χρονικῆς περιόδου, φαίνονται καὶ εἰς ἡμᾶς ὀρθαὶ καὶ βάσιμοι. Ὅτι τὸ ἔργον εἶνε Ἀττικῆς τεχνουργίας, εἶνε αὐταπόδεικτον καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ ἰδίως πρὸς τὸν ἐκ Κεραμεικοῦ κοῦρον (ἀριθ. Μουσ. 71. ΑΕ 1887 π. 1. Deona N° σ. 130) ἀσφαλής. Δυστυχῶς τοῦ ἐν λόγῳ κούρου ἐλλείπουσι τὰ ἄκρα καὶ ἰδίᾳ τὸ πρόσωπον, ἀποκεκρουμένον ἐντελῶς, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ συγγένεια τῆς τεχνοτροπίας θὰ ἦτο μᾶλλον καταφανής, ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι τοῦ κορμοῦ καὶ αἱ χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος, καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης, προδίδουσι πλέον ἢ ἐμφανῶς τὴν τεχνοτροπικὴν συγγένειαν τῶν δύο γλυπτῶν. Πρὸς ἄλλα ὅμως ἐξ Ἀττικῆς, ἢ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου ἔργα ὁ ἡμέτερος κοῦρος, ὡς καὶ ὁ ἐν Σουνίῳ παραμένων κορμός, οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔχουσι σχέσιν. Διότι οὔτε ὁ μοσχοφόρος τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, οὔτε οἱ ἐκ Κερατέας (ΑΕ

1 Πρβ. καὶ Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ. 1906 σ. 85.

1895 π. 6) καὶ Καλυβίων-Κουβαρᾶ (ΑΕ 1902 π. 3-4) οὔτε οἱ ἄλλοι ἐξ Ἀττικῆς κοῦροι[1] ἔχουσιν ὁμοιότητα τινὰ ἢ σχέσιν πρὸς τοὺς ἐκ Σουνίου. Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐκ Κεραμεικοῦ κοῦρον ὁ τοῦ Σουνίου διαφέρει ὡς πρὸς λεπτομερείας τινάς, οἷα λ. χ. ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὠτός, τῆς θηλῆς τοῦ στήθους, τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ἐν μέρει τῆς κόμης. Καθ' ὅλα ταῦτα ὁ ἡμέτερος κοῦρος ἐμφανίζει πρωτοτυπίαν παράδοξον, δηλωτικὴν τῆς προσπαθείας τοῦ τεχνίτου πρὸς νεωτερισμὸν καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ τοῦ τετριμμένου τύπου, τοῦ κυριαρχοῦντος ἐπὶ ἄλλων προγενεστέρων ἢ καὶ συγχρόνων ἔργων. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐκδηλουμένη καὶ εἰς τὸ μέγεθος καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ ἔργου, διαφέροντος τῶν λοιπῶν ὁμοιοτύπων ἀγαλμάτων τῆς Ἀττικῆς[2], εἶνε ἐμφανεστάτη ἰδίᾳ εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν λεπτομερειῶν, οἷα ἡ τῶν ὤτων σπειροειδὴς διαμόρφωσις, ἡ ἐνθυμίζουσα διακοσμητικοὺς τύπους ἀρχιτεκτονικῆς[3], ἡ τῶν ὀφθαλμῶν ταξοειδὴς διάπλασις, ἡ εἰς οὐδὲν τῶν σωζομένων ἀρχαϊκῶν ἔργων ***καθ' ὅμοιον*** ἐντελῶς ἀπαντῶσα τρόπον, ἡ τῆς θηλῆς ἀστεροειδὴς ἐμφάνισις, ἡ κοχλιοειδὴς περὶ τὸ μέτωπον διάταξις τῆς κόμης, τῆς δι' ἐπαλλήλων ταινιῶν, κατὰ τρόπον ὅλως πρωτότυπον[4], περιστεφομένης, διότι οἱ κοχλιοειδεῖς πλόκαμοι δὲν ἐφάπτονται, ὡς συνήθως, τοῦ μετώπου ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τούτου ταινίας ἧς ἑτέρα ἐπάλληλος διακλάδωσις στέφει τὸ ὑπεράνω τῶν κοχλιοειδῶν πλοκάμων τμῆμα τῆς κεφαλῆς **(εἰκ. 6β)**. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦσι τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου ὅπως ὑπεκφύγῃ τὸ σύνηθες καὶ τετριμμένον, μὴ δυνάμενος δὲ οὗτος νὰ νεωτερίσῃ ὡς πρὸς τὸν καθολικὸν τύπον καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ὅλου σώματος, περιωρίσθη εἰς τὰς λεπτομερείας. Οὕτως ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς τὴν συνήθη διατύπωσιν τοῦ μειδιάματος, τοῦ ἐπιπολάζοντος ἐν τοῖς κούροις τούτοις, συστείλας μᾶλλον τὰ χείλη καὶ σμικρύνας δυσαναλόγως τὸ ἄνοιγμα τοῦ στόματος. Αἱ παρατηρήσεις αὗται φέρουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι δὲν πρόκειται

6β: κεφαλὴ κούρου.

περὶ ἔργου τῶν πρωτογενῶν καὶ ἀρχαιοτάτων ὡς ἠθέλησάν τινες νὰ χαρακτηρίσωσι τοῦτο. Εἶνε ἔργον ὡρίμου τέχνης καὶ ὁ γλύπτης αὐτοῦ εἶχε πάντως ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ προγενέστερα ὁμοιότυπα τεχνουργήματα, ὧν ἀπέφυγε τὴν δουλικὴν ἀπομίμησιν. Κατὰ ταῦτα θέτομεν ὑμεῖς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου οὐχὶ περὶ τὰ μέσα τῆς 6ης πΧ ἑκατονταετηρίδος ὡς προὐτάθη παρά τινων καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Deona ὑπαινίσσεται, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ. Ἡ χρονολογία δὲ αὕτη συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν πορίσματα. Οἱ κολοσσοὶ οὗτοι περιέβαλλον τὸν πώρινον ἐν Σουνίῳ ναόν, τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντα, ὁπότε καὶ τὰ πέριξ ἀγάλματα ἀσφαλῶς κατεκρημνίσθησαν, ἐτάφησαν δὲ μετὰ τὰ Περσικὰ καὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μαρμαρίνου ναοῦ. Ὁ πώρινος ναὸς ἐκτίσθη πάντως περὶ τὰ τέλη τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος, ὡς προ-

1 Πρβ. Deona ἔνθ. ἀνωτ. σ. 138-145.

2 Μόνον ὁ ἐκ Μεγάρων κοῦρος (Deona No 77 σ. 185) ὑπερεῖχεν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τὸν ἐκ Σουνίου, ἀλλ' ἡ κατάστασις εἰς ἣν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ὁ κορμὸς αὐτοῦ, δὲν ἐπιτρέπει οὔτε σύγκρισιν οὔτε παραβολὴν τεχνικήν. Πιθανῶς δὲ εἶνε καὶ νεώτερος τοῦ ἡμετέρου ἐκ Σουνίου κατὰ δεκάδα τινὰ ἐνιαυτῶν.

3 Ἡ ἐσχάτως ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Κεραμεικοῦ εὑρεθεῖσα κεφαλὴ κούρου (ἀριθ. Μ. 3372), ἡ ἀνέκδοτος εἰσέτι, φέρει παρεμφερῆ διαμόρφωσιν τῶν ὤτων. Ὁ τύπος ὅμως τοῦ προσώπου ἐν γένει εἶνε ὅλως διάφορος.

4 Ὁμοιότητα τινὰ ὡς πρὸς τὴν λεπτομέρειαν ταύτην ἔχει ἡ ἐκ Δήλου κεφαλή, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν BCH 1881 π. 11 σ. 809.

κύπτει ἐκ πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι — κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Dörpfeld (Ath. Mit. 1884 336) — οὐδέποτε εἶχεν ἐντελῶς ἀποπερατωθῇ, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀνεπεξέργαστον τῶν κιόνων αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ναὸς οὗτος, εἰς ὃν πάντως τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἀνῆκον, δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἀποπερατωθῇ κατὰ τὰ Περσικά, βεβαίως ἡ ἔναρξις τῆς κτίσεως αὐτοῦ δὲν ἀπεῖχεν τοῦ τέλους τοῦ 6ου πΧ αἰῶνος. Βεβαίως δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα ταῦτα δὲν προηγήθησαν τῆς ἀνοικοδομῆς τοῦ ναοῦ. Καταλήγομεν, κατ' ἀκολουθίαν, εἰς τὸ αὐτὸ χρονολογικὸν συμπέρασμα εἰς ὃ κατελήξαμεν καὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἰδιαζούσης τεχνοτροπίας τῶν ἀγαλμάτων, ἤτοι τὸ τέλος τοῦ 6ου πΧ αἰῶνος [1].

Ἄλλα μαρμάρινα ἀρχαϊκὰ εὑρήματα ἐν τῷ Ποσειδωνίῳ τεμένει.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω κούρων εὑρέθησαν καὶ ἄλλα μικρὰ πλαστικὰ ἔργα τῆς ἀρχαϊκῆς χρονικῆς περιόδου. Τούτων τὰ μνείας ὁπωσδήποτε χρῄζοντα εἰσὶ τὰ ἑξῆς. 1) Τεμάχιον ἀναγλύφου (ὕψ. 0 12 πλ. 0 15) προστύπου (Flachrelief) ἀπεσπασμένου ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, εἰκονίζον δὲ τὸ στῆθος, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρις ὀσφύος, γυναικείας μορφῆς φερούσης χιτῶνα ἐζωσμένον κατὰ τὴν ὀσφὺν καὶ ἔξωμον. Ἡ μορφὴ εἶχε στάσιν περίπου ἀντωπὴν καὶ τὸν σωζόμενον ἀριστερὸν βραχίονα κεκαμμένον κατὰ τὸν ἀγκῶνα, τοῦ πήχεως περιβάλλοντος τὸ περὶ τὴν ζώνην τμῆμα τοῦ σώματος. Τὸ ἀνάγλυφον ἐκ μαρμάρου λευκοῦ πεποιημένον, εἶνε ἐπιμελῶς εἰργασμένον, ἄξιον δὲ λόγου, διότι, πιθανώτατα προέρχεται ἐκ μετόπης τινὸς ἢ ζωφόρου μᾶλλον τοῦ πωρίνου ναοῦ (πρβ καὶ Πρακτ. ΑΕ 1909 117). Ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη στηρίζεται εἰς τὰς πιθανὰς διαστάσεις τοῦ ὅλου ἀναγλύφου καὶ κυρίως εἰς τὴν τεχνοτροπίαν αὐτοῦ, ἀναγομένην ἀσφαλῶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀνοικοδομῆς τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος ναοῦ.

2) Τεμάχιον ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου (ὕψ. 0 18 πλ. 0 30) σῶζον τὸ κάτω τοῦ σώματος, ἀπὸ τῶν σκελῶν, δύο γυμνῶν ἀνδρῶν ἐν κινήσει, ὁδηγούντων εἰς θυσίαν πιθανῶς, κατοικίδιον ζῷον (κριόν;) οὐτινος σῴζονται τὰ ὀπίσθια μετὰ τῆς οὐρᾶς. Τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὁ προηγούμενος εἶνε προφανῶς ἐλάσσων τὰς διαστάσεις τοῦ σώματος ἢ ὁ μετ' αὐτόν, ὅστις πιθανῶς εἰκονίζει ἱκέτην τινά. Τὸ ἔργον εἶνε ἐπιμελοῦς καὶ λεπτῆς ἐργασίας προϊόν, ἀρχαϊκῆς δὲ τεχνοτροπίας ἱκανῶς προηγμένης.

Ἀρχαϊκὰ μικροτεχνήματα εὑρεθέντα ἐν τῷ Ποσειδωνίῳ τεμένει.

Ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ἔν τινι γωνίᾳ τῆς ἀνατολικομεσημβρινῆς ἄκρας τοῦ τεμένους (σχεδ. Β) καὶ ἔξωθεν τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους ἀπεκαλύφθη μικρὸς λάκκος, ἤτοι βόθρος, περιέχων, ὡς συνήθως, ἀπορρίμματα ἀχρήστων ἀναθημάτων. Τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα εὑρήματα (πρβ Πρακτικὰ 1907 183) ἀποτελοῦνται ἐκ μικρῶν ἀντικειμένων, διαφόρου ὕλης, οἷον χαλκῶν ἐργαλείων καὶ ὅπλων (βελῶν κυρίως), χαλκῶν εἰδωλίων καὶ κοσμημάτων, μικρῶν ἀγγείων, πηλίνων πινάκων καὶ εἰδωλίων, σκαραβαίων καὶ ψηφίδων αἰγυπτιακῆς προελεύσεως ἢ ἀπομιμήσεως, λίθων διατρήτων μετὰ γλυφῶν κ.τ.τ.

Τῶν χαλκῶν εὑρημάτων τοῦ βόθρου τούτου παρέχομεν **(εἰκ. 7)**, ἐκλογήν, παραιτούμενοι τῆς καθ' ἕκαστον αὐτῶν περιγραφῆς, ὡς μὴ ἀναγκαίας. Μόνον περὶ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰκόνος χαλκοῦ εἰδωλίου ὁπλίτου (;) δέον νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς: ἔχει τοῦτο ὕψος 0,07 μ. καὶ φέρει ὄπισθεν κρίκον πρὸς ἀνάρτησιν ἀπὸ σκεύους τινός. Φέρει κωνικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὥς τινα τῶν ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν ἐν τῇ περσικῇ ἐπιχώσει εὑρεθέντων (πρβ De Ridder: Br. de l'Acrop. ἀριθ. 741) καὶ περὶ τὴν ὀσφὺν πλατὺ διάζωμα, οὐχὶ ὡς τὸ τῶν μυκηναϊκῶν. Αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες τοῦ ἀγαλματίου δὲν ἔχουσι τὴν κατὰ φύσιν

1 Περατοῦντες τὰς ἐπὶ τῶν κούρων Σουνίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ ἐκτεθέντος παρατηρήσεις ἡμῶν σκόπιμον θεωροῦμεν νὰ παράσχωμεν πλὴν τῶν ἄνω ἀναγραφομένων καὶ τὰς ἑξῆς λεπτομερεστέρας διαστάσεις τοῦ ἐν Ἀθήναις κολοσσοῦ.

Ὕψ. ἀπὸ τοῦ μετώπου, ἢ ἀκριβέστερον, ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ταινίας μέχρις ὀμφαλοῦ 1μ. 0 14, ἀπὸ ὀμφαλοῦ μέχρις ἄκρων ποδῶν 1μ. 0 81, ἀπὸ ὀμφαλοῦ μέχρι γόνατος 0 93 ἀπὸ τούτου μέχρι ποδῶν 0 88. Μῆκος βραχιόνων μέχρι χειρῶν 1 23. Πλ. ὀσφύος 0 43, ὕψ. κεφαλῆς 0 39. Ἀπὸ μετώπου εἰς πώγωνα 0 29· ἀπὸ ἄκρου ῥινὸς μέχρι πώγωνος 0 14. Μῆκος ὀφθαλμοῦ 0 10· πλ. 0 04 ½. Στόματος 0 09· ὕψ. ὤτων 0 16· ἀπὸ κανθοῦ ὀφθαλ. εἰς τὸ οὖς 0 18.

7: χαλκᾶ εὑρήματα Ποσειδ. τεμένους.

ὄψιν, ἐν γένει δὲ τὸ μικροτέχνημα εἶνε ἀμελοῦς καὶ ὅλως πρωτογενοῦς ἐργασίας.

Σπουδαιότερα τοῦ βόθρου τούτου εὑρήματα εἶνε τὰ ἐν **(εἰκ. 8)** κατ᾽ ἐκλογὴν εἰκονιζόμενα ἀντικείμενα, οἷον εἰδώλια ἐξ αἰγυπτιακῆς μάζης, σκαραβαῖοι, ψῆφοι ὅρμου καὶ γεγλυμμένοι λίθοι διάτρητοι. Περὶ τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἢ αἰγυπτιαζόντων τούτων ἀντικειμένων ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ παρεμβάλωμεν περικοπὴν σχετικῆς περὶ τούτων ἐκθέσεως, ὀφειλομένης, κατὰ παράκλησιν ἡμῶν, εἰς τον ἐπιφανῆ αἰγυπτιολόγον καὶ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Μονάχῳ κύριον von Bissing. Ὁ κ. καθηγητὴς μετὰ λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐπιλέγει τα ἑξῆς: «Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἐπί τινων, προφανῶς μὴ αἰγυπτιακῶν, διατρήτων στρογγύλων ὁρμοψήφων τῶν ἐκ τοῦ βόθρου τούτου προερχομένων, ἀπαντῶσιν ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ κοσμήματα (Motive) τὰ καὶ ἐπί τινων σκαραβαίων, ὅτι δὲ μεταξὺ τῶν σκαραβαίων τούτων ἐλάχιστοι μόνον ὡς ἀναμφισβητήτως αἰγυπτιακοὶ δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν, ἐν ᾧ οἱ λοιποί εἰσι κατὰ πρότυπα αἰγυπτιακά, καὶ δὴ λίαν ἀτέχνως, εἰργασμένοι, ἐὰν λάβῃ τις ταῦτα ὑπ᾽ ὄψιν, θὰ τείνῃ μᾶλλον νὰ δεχθῇ ὅτι προέρχονται ἐξ ἐργαστηρίου τινὸς (Fabrik) ἑλληνικοῦ, ἀπομιμουμένου αἰγυπτιακὰ πρότυπα.

«Ἐπειδὴ δὲ μόνον *εἷς* τῶν σκαραβαίων τούτων, ἕνεκα τῆς κυανοχρόου συστάσεως αὐτοῦ, προφανῶς δηλοῦται ὡς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῆς Ναυκράτιος προερχόμενος, τὸ δὲ σχῆμα τῶν διατρήτων στρογγύλων ὁρμοψήφων μόνον μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν ἑλληνικῶν σφραγίδων ἀπαντᾷ, ἐν Ναυκράτει δὲ εἶνε ἄγνωστον, ζητητέον μᾶλλον τὸ ἐργαστήριον τοῦτο ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου, περίπου ἐν Ῥόδῳ. Ἴσως καὶ τὰ καθαρῶς αἰγυπτιακά, πλὴν τῶν σκαραβαίων, ἄλλα τοῦ βόθρου ἀντικείμενα νὰ ἐκομίσθησαν διὰ τῆς νήσου ταύτης. Ἐκεῖθεν δυνατὸν νὰ ἐκομίσθησαν καὶ τὰ εἰδώλια τοῦ ἱέρακος, τὸ ἀκέφαλον εἰδώ-

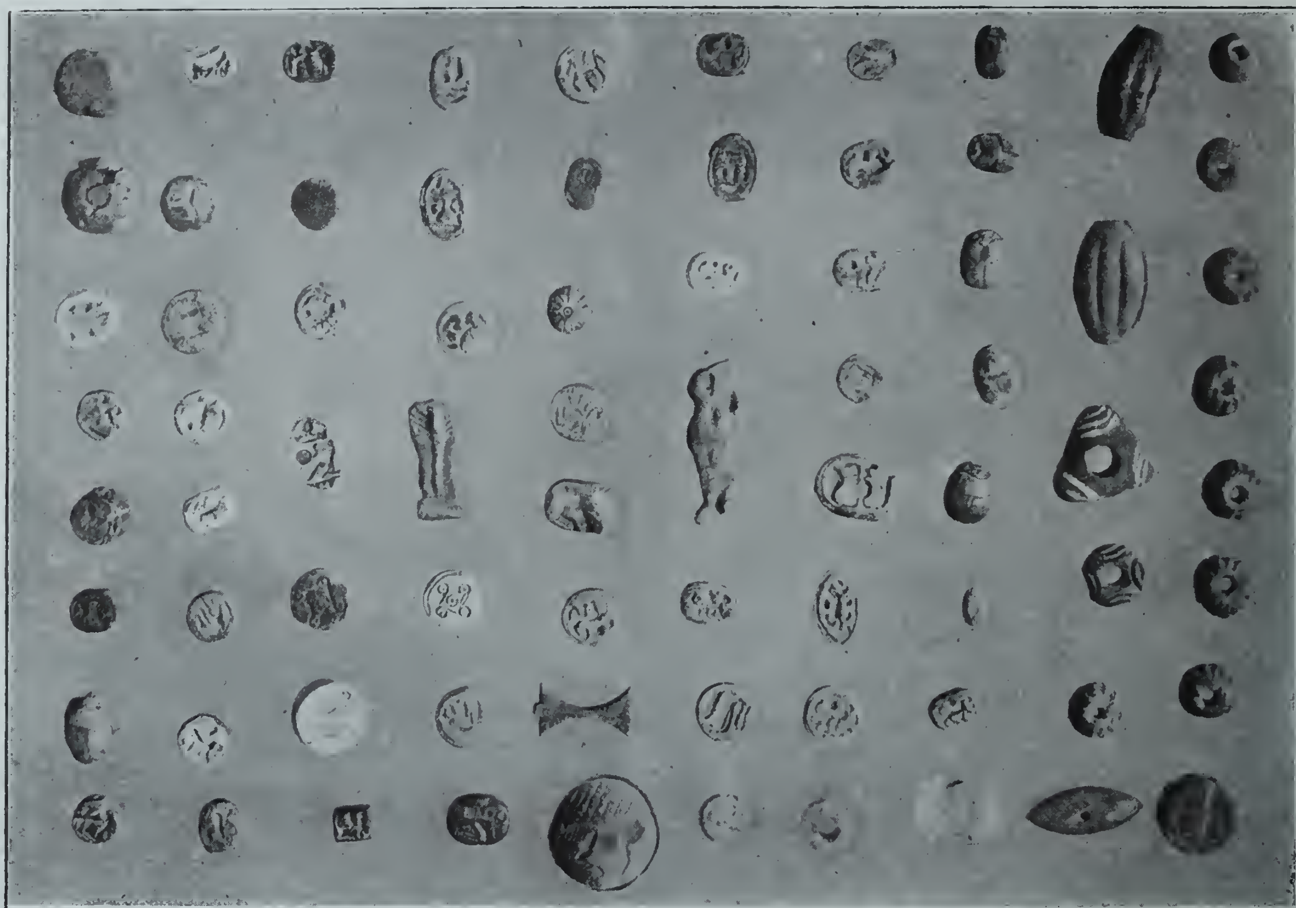

8: εὑρήματα Ποσειδ. τεμένους (σκαραβαῖοι κτλ.).

λιον τοῦ θεοῦ Ptah, τὸ ἐπίσης ἀκέφαλον αἰγυπτίας γυναικείας θεότητος, τὸ φέρον ὄπισθεν ἐπιγραφὴν δυσανάγνωστον κτλ. Ἀσφαλῶς δὲ οὐχὶ ἐν Αἰγύπτῳ κατεσκευάσθησαν αἱ τὴν ῥαβδωτὴν διακόσμησιν φέρουσαι ψηφῖδες.

«Τὴν ὕλην ἐξ ἧς κατεσκευάσθησαν τὰ αἰγυπτιάζοντα ταῦτα ἀντικείμενα, καθωρίσαμεν ποῦ μὲν ὡς μᾶζαν ὑαλώδη (Paste) καί που ὡς φαβεντιανὴν γῆν (Fayence). Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης ὕλης ἀντικείμενα εἶνε κακίστης καὶ λίαν μαλακῆς συστάσεως (ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐκ καθαρᾶς αἰγυπτιακῆς Fayence), θὰ ἠδύναντο ἅπαντα, πλὴν τοῦ μνημονευθέντος ἐκ Ναυκράτιος κυανοῦ σκαραβαίου, νὰ κατεσκευάσθησαν ἐκ τοιαύτης ἀτελῶς παρεσκευασμένης ὕλης. Ὁ ἐκ Ναυκράτιος σκαραβαῖος εἶνε κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον σπουδαῖος, καθόσον, ὡς ἐκ τῆς βεβαίας αὐτοῦ προελεύσεως, δὲν δύναται νὰ ταχθῇ πέραν τοῦ 650 π.Χ, ἐν ᾧ διὰ τὰ λοιπὰ ἀντικείμενα θὰ εἴχομεν τὴν ἀόριστον χρονολογίαν μεταξὺ τοῦ 800 καὶ 500 π.Χ. Ὡς ἐκ τῆς σπάνεως ὅμως τῶν ἐκ Ναυκράτιος ἀντικειμένων, δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ κατέλθω χρονολογικῶς πολὺ κάτω τοῦ 650 π.Χ».

Πρὸς τὴν χρονολογίαν δὲ περίπου ταύτην τοῦ αἰγυπτιολόγου καθηγητοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναχθῶσι καὶ οἱ ἐν τῷ βόθρῳ τούτῳ εὑρεθέντες γεγλυμμένοι διάτρητοι λίθοι, οἱ φέροντες γεωμετρικῶν καὶ ἀρχαϊκῶν χρόνων κοσμήματα. Ἐξαίρεσιν ποιεῖ εἷς ἐξ αἱματίτου λίθου (ὁ περὶ τὸ μέσον τῆς τελευταίας σειρᾶς τῆς εἰκόνος μας) ὁ εἰκονίζων βοῦν ἐντὸς δικτυωτοῦ πλέγματος (ἐνέδρας;) καὶ ὁ ὁποῖος οὐ μόνον τὴν παράστασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν μαρτυρεῖ τὴν ἐκ μυκηναϊκῶν χρόνων προέλευσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ μοναδικὸν αὐτὸ εὕρημα δὲν δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν χρονολογίαν τῶν λοιπῶν εὑρημάτων ἀνηκόντων ἁπάντων σχεδὸν εἰς τὸν 6ον καὶ ἐν μέρει τὸν 7ον π.Χ αἰῶνα.

Πλὴν τῶν σκαραβαίων καὶ τῶν γεγλυμμένων

λίθων περιεῖχεν ὁ βόθρος καὶ εἰδώλιά τινα αἰγυπτιακὰ ὧν δύο τὰ ἐν εἰκόνι 8, περὶ ὧν καὶ ὁ κ. Bissing ποιεῖται λόγον, ἕτερα δὲ δύο, ἀρτιώτερα, φέρονται ἐν εἰκόνι 9. Εἰκονίζουσι δὲ τὸ μὲν ἱέρακα κρατοῦντα αἰγυπτίαν θεότητα, τὸ δὲ ἁπλοῦν ἱέρακα(;) καθήμενον, χρησιμεῦσαν δὲ ὡς περίαπτον (amulette). Ἐπίσης εὑρέθη ἐν τῷ βόθρῳ τούτῳ καὶ μικρὸς ποὺς πήλινος, ἀναθηματικός, σῴζων ἔτι ἴχνη τῆς διὰ μέλανος χρώματος δεδηλωμένης ὑποδήσεως **(εἰκ. 9)**.

9: εὑρήματα Ποσειδ. τεμένους.

Μεταξὺ τῶν εὑρημάτων τοῦ βόθρου τούτου ὑπάρχουσιν ὡς εἴπομεν καὶ τεμάχια γραπτῶν καὶ ἀναγλύπτων ἀναθηματικῶν πηλίνων πινάκων. Ἐπὶ τῶν πρώτων δυστυχῶς οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον διεσώθη ἴχνος τῆς γραπτῆς αὐτῶν παραστάσεως. Τῶν ἀναγλύπτων πινάκων ἑπτὰ εὑρέθησαν τεμάχια, ὧν τὰ πέντε φέρουσι, παραδόξως, τὴν αὐτὴν παράστασιν, καίτοι μὴ ἐκ τῆς αὐτῆς προερχόμενα μήτρας. Εἰκονίζουσι δὲ τὰ τεμάχια ταῦτα, εἴτε τὴν ἀριστερὰν ἄνω γωνίαν τοῦ πίνακος ἀποτελοῦντα, εἴτε τὸ μέσον αὐτοῦ **(εἰκ. 10)**, ἄνδρα, τὸν Ἡρακλῆ πάντως, παλαίοντα πρὸς λέοντα. Τὰ δύο ὑπολειπόμενα τε-

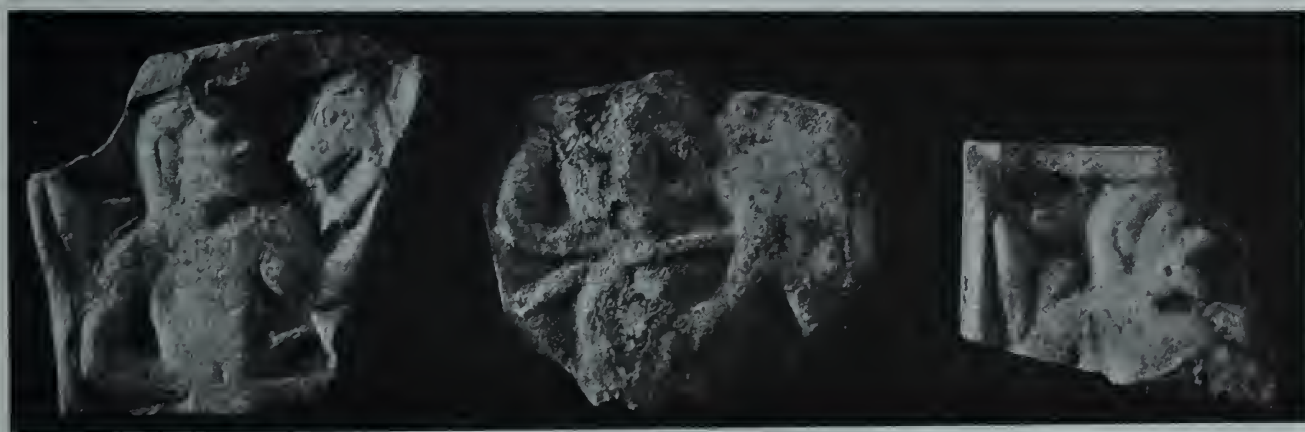

10: ἀνάγλυπτοι πίνακες Ποσειδ. τεμένους.

μάχια εἰκονίζουσι τὸ μὲν τὰ κάτω ἄκρα χιτωνοφόρου γυναικείας μορφῆς, τὸ δὲ τὰ ἄκρα πτέρυγος, Σφιγγὸς πιθανῶς. Ὁ ρυθμὸς τῶν πινάκων τούτων εἶνε καθαρῶς ἀρχαϊκός, οὐδὲ δύνανται νὰ ταχθῶσιν οὗτοι ἄνω τῶν μέσων τοῦ 6ου π.Χ αἰῶνος.

Εἰς ἀγγεῖα ὁ βόθρος οὗτος ἦτο ἱκανῶς πλούσιος, ἀλλὰ τὰ ἐνυπάρχοντα ἦσαν ἅπαντα μικρά, κοινὰ καὶ ὁμοιόσχημα, τῶν καλουμένων βομβυλίων τῶν σφαιρικῶν, οἷα περίπου τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἐκ τοῦ τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς. Μεταξὺ τούτων καὶ εὐάριθμά τινα πρωτοκορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἐξ ὧν παρέχομεν ἐν εἰκ. 9 ἕν, ὡς δεῖγμα.

Ἄλλα εὑρήματα ἐν τῷ Ποσειδ. τεμένει.

Πρὶν ἢ διαλάβωμεν περὶ τῶν μικρῶν εὑρημάτων συγχρόνου περιόδου, τῶν ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς γενομένων, δέον νὰ ἐξαντλήσωμεν τὰ περὶ τῶν

ἄλλων, ἄλλης χρονικῆς περιόδου, εὑρημάτων τοῦ Ποσειδωνείου τεμένους.

Ἀετιαῖον ἄγαλμα. Πλὴν τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει ἀναφερομένου γλυπτοῦ ἔργου (ἴδ. ΑΕ 1900 117), τοῦ εἰς τὸν δεύτερον (μαρμάρινον) ναὸν ἀνήκοντος, ἔσχομεν μεταγενεστέρως καὶ ἕτερον γλυπτὸν ἔργον, ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦτο τοῦ ἰδίου ναοῦ προερχόμενον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀξιολογώτερον. Περὶ τοῦ εὑρήματος τούτου ἀνεφέραμεν ἤδη ἐν τοῖς ἄνω [1], ἐδημοσίευσε δὲ καὶ ὁ φίλος ἡμῶν ἀρχιτέκτων - ἀρχαιολόγος, κ. Ὀρλάνδος, σχετικὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ αὐτοῦ (ἐν Ἀρχ. Δελτ. 1915 σ. 8) περὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

11: ἀετιαῖον ἄγαλμα ναοῦ Ποσειδῶνος.

Ἤδη παρέχομεν τοῦ εὑρήματος ἡμῶν τούτου καὶ **(εἰκ. 11)** τῆς κατ' ἐνώπιον ὄψεως αὐτοῦ, ὡς εἶχε τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἀετώματι. Ὅτι τὸ γλυπτὸν τοῦτο ἔργον προέρχεται ἔκ τινος τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ καὶ πιθανώτερον, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ εὑρέθη, ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ, οὐδεμία ἀμφιβολία, εἰ καὶ μηδεμία περὶ τοῦ ἂν ὑπῆρχε γλυπτὸς κόσμος ἐν τοῖς ἀετοῖς τοῦ ναοῦ τούτου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πληροφορία, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον ἄλλο λείψανον τοῦ κόσμου τούτου διεσώθη. Ὁ κ. Ὀρλάνδος ἐν τούτοις ἐβεβαίωσεν ἐν τῇ μνησθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ ὅτι ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι διέκρινεν ἐν τῷ τυμπάνῳ αὐτοῦ ἥλους σιδηροῦς χρησίμους εἰς τὴν στερέωσιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀγαλμάτων, συμπεραίνει δὲ εἰκότως ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀνατολικῷ ὑπῆρχον τοιοῦτοι, δηλωτικοὶ τῆς αὐτῆς χρησιμότητος. Ὄντως δὲ τὸ ἀγαλμάτιον ἡμῶν φέρει ὄπισθεν, κάτω τῆς ὀσφύος, τὸν πρὸς στερέωσιν ἧλον τοῦτον. Ὡς ἐκ τούτου δέ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, τῆς τεχνοτροπίας, μαρτυρούσης τοὺς χρόνους τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου διαθέσεως τῆς μορφῆς ἡ ἐξ ἀετώματος προέλευσις αὐτοῦ καθίσταται πλέον ἢ φανερά. Τὸ ἀγαλμάτιον εἶνε ἀκέφαλον, ἐλλείπουσι δὲ αὐτῷ καὶ αἱ χεῖρες, ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῶν βραχιόνων, ὡς καὶ οἱ ἄκροι πόδες. Οὐδὲν ἐπὶ τοῦ σώματος παρατηρεῖται ἴχνος τῆς ἐπαφῆς ἐπ' αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦσαν αὗται ὁλόγλυφοι καὶ ὑπὲρ τὸ σῶμα. Ἡ εἰκονιζομένη μορφή, Νύμφη τις πάντως τῶν περὶ τὸν Ποσειδῶνα, φέρεται καθημένη ἐπὶ βράχου ἢ ἕδρας. Τοῦ ἔργου προωρισμένου ὄντος ἵνα τεθῇ ἐν ἀετώματι, ὁ τεχνίτης ἦτο ἐλεύθερος νὰ εὐθετήσῃ κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον τὰ ὄπισθεν τῆς μορφῆς, ὥστε νὰ φαίνεται ἔμπροσθεν ἀνέτως καθημένη ἐπὶ τῆς ἕδρας της ἢ τοῦ βράχου. Πρὸς τοῦτο ἀπέκοψε τὸν λίθον κατὰ τοὺς γλουτοὺς εἰς ὀρθὴν γωνίαν, ἐφαρμόσας οὕτω καὶ γομφώσας ἐπὶ τοῦ καθίσματος αὐτοῦ τὸ ἄγαλμα στερεῶς. Τοιαύτην διάθεσιν τῆς μορφῆς, ὁρωμένης τυχὸν ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ὄπισθεν, δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως τὸ αἴσθημα δεξιοῦ γλύπτου νὰ ἐπιτρέψῃ, ἀλλὰ προκειμένου περὶ μορφῆς ἀετιαίου τοιαῦται ἐλευθερίαι ἐπετρέποντο, ὡς βλέπομεν καὶ ἐν ἄλλοις ἀετώμασι, οἷον τῆς Ὀλυμπίας. Ἐν τούτοις καὶ τὰ ὄπισθεν τῆς μορφῆς, ἀπὸ τοῦ αὐχένος μέχρι τῆς ὀσφύος, εἰσὶν εἰργασμένα ἐπιμελῶς, ὡσανεὶ μὴ ἐπρόκειτο περὶ ἀετιαίου ἀγάλματος καὶ τοῦτο βε-

[1] Ἴδ. καὶ Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1907.

βαίως ἀποδοτέον εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς ποιήσεως αὐτοῦ.

Ἡ Νύμφη φέρει ἁπλοῦν ἀχειρίδωτον χιτῶνα κεκομβωμένον ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ ὤμου, καταλείποντα δὲ γυμνὰ τὰ στέρνα ὑπὸ τὴν μασχάλην. Ἡ διάθεσις αὕτη τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἀπερίττου χιτῶνος ἐπιτρέπει, ἐν τῇ ποικίλῃ ἀλλὰ καὶ φυσικωτάτῃ αὐτοῦ πτυχώσει, τὴν διαφάνειαν τοῦ νεανικοῦ σώματος τῆς Νύμφης, σώματος ἐνθυμίζοντος τὰ τῶν φειδιακῶν ἐργαστηρίων. Τὸ ἐκ Παρίου μαρμάρου ἀγαλμάτιον ἔχει νῦν ὕψος 0.62 καὶ πλάτος, κατὰ μῆκος τῶν μηρῶν, 0.45 [1]. Μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν τὸ ὅλον ὕψος θὰ ἀνήρχετο εἰς 75 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μεῖζον ὕψος τοῦ ἀετώματος, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Ὀρλάνδου ἦτο 1 μ. 0.44 τὸ ἀγαλμάτιον ἡμῶν θὰ κατελάμβανε τὴν μέσην πλαγίαν θέσιν ἔνθεν ἢ ἐκεῖθεν τοῦ κέντρου τῆς ἐναετείου παραστάσεως. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως τοῦ ἰσχνοῦ λειψάνου τοῦ ἐναετείου κόσμου τοῦ ναοῦ, δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς παραστάσεως, ἥτις πάντως θὰ ἦτο σχετικὴ πρὸς τὴν λατρείαν καὶ τοὺς περὶ τὸ Ποσειδῶνα μύθους.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ἔργου, αὕτη, ὡς ὑπηνίχθημεν, ἐνθυμίζει τόσον τὰ φειδιακὰ ἔργα, ὥστε καὶ εἰ μὴ ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν λόγων ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ ἐτάσσετο εἰς τοὺς περὶ τὸν Φειδίαν χρόνους καὶ μόνον τὸ εὕρημα αὐτὸ ἤθελεν ὑποδείξει τὴν χρονολογίαν τοῦ κτιρίου. Τόσον ἐμφαντικὴ εἶνε ἐν τῷ ἔργῳ ἡ ἐπίδρασις τῆς φειδιακῆς τέχνης καὶ τόσον φανερὸς ὁ δεσπόζων ἐν αὐτῷ ρυθμὸς τῆς μεγάλης ἐκείνης περιόδου τῆς τέχνης.

12: ἀνάγλυφον τύχης (;)

Ἀνάγλυφον Τύχης (;). (Εἰκ. 12). Μεταξὺ τῶν μικρῶν εὑρημάτων τῶν γενομένων κατὰ τὰς *ἐν τῷ φρουρίῳ* δοκιμαστικὰς ἡμῶν ἀνασκαφάς, καταλέγεται ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν καὶ μικρόν, τετραγωνι-

1 Κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ κ. Ὀρλάνδου τόσον ἦτο καὶ τὸ βάθος τῶν ἀετωμάτων.

κοῦ σχήματος, μετ' ἐμβόλου πρὸς στερέωσιν ἐπὶ βάθρου, ἀνάγλυφον, μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἀτελοῦς ἐργασίας, ἄξιον δὲ λόγου οὐ μόνον διὰ τὴν παράδοξον αὐτοῦ παράστασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέσιν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἵδρυτο τὸ πάλαι [1]. Ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν τὸ ἀνάγλυφον εὑρέθη ἐν οἰκίσκῳ τινὶ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων κατὰ τὸ ἀκρότατον δυτικὸν τμῆμα τοῦ φρουρίου (ἰδ. σχεδ. Λ). Ἔκειτο δὲ ἐν τῷ μέσῳ μικροῦ δωματίου καὶ ἔμπροσθεν πηλίνης λεκάνης εὐμεγέθους. Τὸ ἀνάγλυφον εἶχεν ἐκπέσει τοῦ παρακειμένου βάθρου αὐτοῦ, ἀλλὰ προφανῶς ἦτο ἀρχικῶς ἱδρυμένον ἐκεῖ ἔνθα εὑρέθη καὶ ἀπετέλει τὸ προστατευτικόν, οὕτως εἰπεῖν, «εἰκόνισμα» τῆς οἰκίας, ὅπως καὶ τὰ νῦν τοῦτο ἔθος. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι πρωτοφανές, διότι καὶ ἐκ Θήρας καὶ ἐκ Δήλου καὶ ἄλλων μερῶν ἀναφέρονται σχετικὰ εὑρήματα, γενόμενα ἐν ἰδιωτικοῖς ἀρχαίοις οἴκοις [2]. Ὁπωσδήποτε τὸ σπάνιον τοῦ πράγματος χρήζει μνείας.

Ἐν τετραγώνῳ πλαισίῳ (0,19×0,20) εἰκονίζεται γυνὴ ὀρθία, φέρουσα ποδήρη χιτῶνα ἐζωσμένον κατὰ τὴν ὀσφὺν καὶ ἱμάτιον ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ὄπισθεν καταπίπτον, στηρίζουσα δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ κίονος καὶ κρατοῦσα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος μικρὸν παῖδα. Παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς κατοικίδιον πτηνόν, πιθανῶς νῆσσα. Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου εἶνε τραχὺ καὶ ἀνώμαλον, ὡσανεὶ ἦτο ἀνεπεξέργαστον, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ παρέμεινεν οὕτως ἵνα ὑποδηλοῦται τὸ περιβάλλον τὴν μορφὴν ὥς τι σπηλαιοειδὲς ἐνδιαίτημα. Ὁπωσδήποτε ἡ λεπτομέρεια αὕτη μένει ἐντελῶς ἀσαφής. Τὸ ἔργον εἶνε ἄλλως τε τόσον ἀμελοῦς ἐργασίας, ἐντελῶς χειρωνακτικῆς, ὥστε δὲν χρήζει κἂν τοῦ κόπου μείζονος περὶ αὐτοῦ λόγου. Ὡς πρὸς τὴν παράστασιν μόνον αὐτοῦ δέον νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς γνώμην. Ὁ συνάδελφος κ. Σβορῶνος ἐν πραγματείᾳ αὐτοῦ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ (ΑΕ 1917 σελ. 78) ἐκφράζει τὴν γνώμην, τὴν πεποίθησιν μᾶλλον, ὅτι ἡ εἰκονιζομένη μορφὴ εἶνε ἡ Ἠπιόνη καὶ ὁ ὑπ' αὐτῆς κρατούμενος παῖς ὁ Ἰανίσκος. Στηρίζει δὲ τὴν γνώμην του ταύτην κυρίως ἐπὶ τοῦ παρακολουθοῦντος αὐτὴν πτηνοῦ — τῆς νήσσης [1] — συμβόλου τῆς συζύγου τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Δὲν συμφωνοῦμεν ὅμως ἡμεῖς πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, διότι οὐδαμοῦ, ὅσον ἡμῖν γνωστόν, εἰκονίσθη ποτὲ μόνη, ὡς αὐτοτελὴς θεὰ καὶ αὐθύπαρκτος, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ παρισταμένη πάντοτε μετὰ τοῦ θεοῦ τούτου καὶ τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας του, ἤτοι τοὺς Ἀσκληπιάδας καὶ τὴν Ὑγιείαν. Ἡμεῖς μᾶλλον ἑρμηνεύομεν τὴν εἰκόνα ὡς ***Τύχην*** κρατοῦσαν τὸν Πλοῦτον, ὡς εἰκονίζεται αὕτη σχεδὸν ἀπαραλλάκτως, ὡς βλέπει τις καὶ ἐπὶ τοῦ συνημμένου σκιαγραφήματος ***(εἰκ. 12α)*** ἐπὶ τοῦ κυλινδρικοῦ μνημείου τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, τοῦ ἐκ Μήλου προερχομένου (πρβ. Sibel ἀρθ. 586-7. Μουσ. ἀρθ. 1744 καὶ Marbres

12α:

1 Πρβ. Πρακτικὰ Α. Ε. 193 σ. 14.

2 Πρβ *Thera* ὑπὸ Hiller von Gaertingen καὶ Wilsky, 3ος Τόμος σελ. 163 καὶ 173 καὶ ἑξ. Τὰ ἀναφερόμενα ὡς ἐν οἴκοις εὑρεθέντα ἀγαλμάτια Ἀφροδίτης, Ἀρτέμιδος, Ἡρακλέους, Τύχης κτλ. πιθανὸν νὰ μὴ ἦσαν πάντα λατρευτικὰ ἢ προστατευτικά, ὡς καὶ τὰ ἐν Δήλῳ, ἀλλὰ μᾶλλον διακοσμητικὰ (ὡς λχ. τὸ ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ ἤδη μεταφερθὲν σύμπλεγμα Ἀφροδίτης καὶ Πανός), ἀναμφιβόλως ὅμως ὑπῆρχον καὶ λατρευτικὰ τοιαῦτα, ὡς μαρτυροῦσι καὶ οἱ εὑρεθέντες ἐν αὐτοῖς βωμοί. Ἡ συνήθεια δὲ αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων.

1 Ἡ χηνὸς κατὰ τὸν κ. Σβορῶνον.

et Bronzes σελ. 256 (βιβλιογρ.) καὶ ἔνθα δι' ἐπιγραφῆς βεβαιοῦται ἡ ὀνομασία τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς.

Ἀληθῶς δὲν παρακολουθεῖται αὐτὴ ἐν τῷ μνημείῳ τούτῳ ὑπὸ πτηνοῦ, ὡς ἐν τῷ Σουνιακῷ, ἀλλ' ἡ παρεμβολὴ τοῦ πτηνοῦ δύναται νὰ ἔχῃ τόσους πολλοὺς λόγους, σχετικοὺς μάλιστα πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀναγλύφου ὡς οἰκιακοῦ φύλακος καὶ προστάτου, ὥστε ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ νὰ μὴ ἔχῃ τὴν ἀποκλειστικὴν ἰδιότητα τῆς ὑποδείξεως τῆς θεᾶς ἣν συνοδεύει.

Τεμάχια ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων. Ἐν ταῖς αὐταῖς δοκιμαστικαῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ φρουρίου εὑρέθησαν καὶ δύο τεμάχια ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων, ὧν τὸ μέν, προφανῶς εἰς τὰς Νύμφας ἀφιερωμένον, παριστᾷ τρεῖς τούτων ἐν κυκλικῷ χορῷ ἔμπροσθεν μικροῦ βωμοῦ. Σώζεται μόνον τὸ κάτω τοῦ σώματος αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀσφύος, προηγεῖτο δὲ αὐτῶν πιθανῶς ὁ Ἑρμῆς. Τὸ ἀνάγλυφον ἔφερε τὸν συνήθη τύπον τῶν ἀναθηματικῶν τούτων ἔργων, ὧν πλεῖστα, ὡς γνωστόν, διεσώθησαν.

Τὸ ἕτερον ἦτο εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἀνατεθειμένον, οὗτινος, ὡς ἀναφέραμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (ΑΕ 1900 σελ. 140), ὑπῆρχεν ἐν τῷ φρουρίῳ «ναὸς καὶ τέμενος» κατὰ ψήφισμα τιμητικόν, ὅπερ ἐδημοσιεύσαμεν. Τὸ εὑρεθὲν τεμάχιον εἰκονίζει τὰ κάτω τοῦ σώματος δύο ἀνδρικῶν μορφῶν, τοῦ Ἀσκληπιοῦ πιθανῶς καὶ τινος τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἐν τῇ συνήθει αὐτῶν στάσει, τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν λοξῶς ὑπὲρ τὸν ἄλλον φερόντων. Τὸ ἀνάγλυφον, εὐτελοῦς τέχνης, δὲν ἔχει ἄλλην ἀξίαν ἢ ὅτι ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἐν Σουνίῳ λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Λίθιναι σφαῖραι. Ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει ἀνεφέραμεν, ἐν τῷ καλουμένῳ «σιτοβολείῳ» ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν τούτου καὶ δὴ ἐν τῇ μακρᾷ παρὰ τὰ προπύλαια στοᾷ, πολλαὶ εὑρέθησαν λίθιναι σφαῖραι, διαφόρου μεγέθους, ὧν αἱ πλεῖσται τεθραυσμέναι καὶ ἐλλιπεῖς. Μεταξὺ τούτων δέκα ἔφερον ἀριθμητικὰ ψηφία καὶ τινες καὶ τὸ ὄνομα, ἀγορανόμου ἴσως τινός, Ζωΐλ(ου) καλουμένου. Τρεῖς τούτων, ὧν ἡ μία μείζων, αἱ δύο δὲ ἐλάσσονες καὶ ἰσομεγέθεις, διατηρηθεῖσαι ἀκέραιαι, ἐζυγίσθησαν καὶ φέρουσι τὰ ἑξῆς βάρη ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐπ' αὐτῶν κεχαραγμένους ἀριθμούς.

1) ἡ μείζων ΔΔΔΔ | ΖΩΙΛ } χιλιογραμ. 16,200.
2) ἐλάσσων, ΔΠ (ἄνευ ὀνόματος) χιλ. 7,700.
3) » ΔΠ » » 7,500.

Ἡ εἰς χιλιοστὰ διαφορὰ ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰς δύο τελευταίας ἰσομεγέθεις σφαίρας πιθανὸν προέρχεται ἐκ τριβῆς καὶ φθορᾶς τῆς ἑτέρας τούτων, ἀφοῦ ἄλλως τε φέρουσιν ἀμφότεραι δεδηλωμένον τὸ αὐτὸ ἀρχαῖον βάρος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἑπτά, τῶν μὴ ἀκεραίων, ἀλλὰ φερουσῶν γράμματα δηλωτικὰ τοῦ βάρους αὐτῶν, ἡ πρώτη καὶ δευτέρα, ἰσομεγέθεις τῇ πρώτῃ τῶν ἀκεραίων, φέρουσιν ἡ μέν: { ΖΩΙΛ | ΔΔΔΔ } ἡ δέ: { ΔΔ[ΔΔ] | ΖΩ[ΙΛ] }

Αἱ πέντε δὲ ἑπόμεναι τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:

ΔΔΠΙΙ, ΔΔΔ, ΔΠΙΙΙ, ΔΠΙΙΙ, ΔΠΙ.

Τῶν μὴ ἀκεραίων τούτων τὸ βάρος δὲν ἠδύνατο φυσικῶς, νὰ ἐξακριβωθῇ εἰς χιλιόγραμμα, δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπολογισθῇ τοῦτο ἐν συγκρίσει τοῦ δεδηλωμένου ἐπ' αὐτῶν βάρους πρὸς τοῦ τῶν ἀκεραίων, τοῦ εἰς χιλιόγραμμα μετατραπέντος.

Εἶνε δὲ περίεργον ὅτι ὑπῆρχον, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ πλείονες τῆς μιᾶς σφαῖραι τοῦ αὐτοῦ βάρους καὶ ὅτι πολλαὶ τούτων ἐλάχιστα διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὸ βάρος αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτων δὲ κλίνει τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι αἱ σφαῖραι αὗται ἐχρησίμευον μᾶλλον πρὸς γυμναστικὴν λιθοβολίαν ἢ πρὸς ζύγισιν ἀγορανομικὴν ἢ νομισματικήν, ὡς φρονεῖ ὁ φίλος ἡμῶν κ. Σβορῶνος. Ὁπωσδήποτε ἡ χρησιμότης αὐτῶν μένει ἐπὶ τοῦ παρόντος προβληματική.

Ἀρχαϊκὰ εὑρήματα ἐν τῷ τεμένει τῶν ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἐν τῷ τεμένει τῶν δύο ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς, πλὴν ἀσημάντων τινῶν ἀμφισβητησίμων τεμαχίων ἀγαλμάτων *γυναικείας* θεότητος καὶ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης κεφαλῆς, οὐδὲν ἄλλο σχετικὸν ἐγένετο εὕρημα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου παμπληθῆ εἶνε τὰ εὑρεθέντα πήλινα εἰδώλια — ἰδίᾳ δὲ προτομαὶ — τὰ εἰκονίζοντα θεότητα *γυναικείαν*.

Ἐξ ἀντιθέτου δὲ οὐ μόνον ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν εἶνε τὰ εὑρεθέντα τεμάχια ἀνδρικῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων (κούρων), ὧν τινα καὶ ἐνεπίγραφα, ὡς

θὰ ἴδωμεν, προερχόμενα ἐκ τῶν μηρῶν τοιούτων ἀγαλμάτων, ἀλλὰ καὶ κορμὸς ὁλόκληρος ἀρχαϊκοῦ κούρου καὶ τὸ ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευόμενον μολύβδινον τοιοῦτο [1].

Μολύβδινος κοῦρος (ὑψ. 0,08) ***(εἰκ. 13)***. Ἡ σπάνις τοῦ εὑρήματος, ὡς ἐκ τῆς ὕλης ἐξ ἧς κατεσκευάσθη καὶ ἡ θαυμασία αὐτοῦ διατήρησις, καθιστῶσιν αὐτὸ ὄντως πολύτιμον. Ἀρχαϊκὸν ἀγαλμάτιον καὶ δὴ κούρου ἐκ μολύβδου, πλὴν τοῦ εἰς προγενεστέραν χρονικὴν περίοδον ἀνήκοντος ἀγαλματίου ἐκ Κάμπου (πρβ Perrot: Hist. 6 εἰκ. 355) ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν. Ἀλλ' οὐ μόνον ὡς ἐκ τῆς ὕλης αὐτοῦ τὸ μικροτέχνημα τοῦτο εἶναι ἄξιον λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν λεπτεπίλεπτον ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ. Ἡ καλῶς διατηρουμένη κεφαλὴ καὶ τὰ στέρνα μαρτυροῦσι τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου πρὸς ἀπόδοσιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ σώματος ὅσον οἷόν τε φυσικώτερον. Πιστὸς εἰς τὸν τύπον τῆς συγχρόνου τέχνης ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τοῦ σώματος, δὲν παρεξέκλινεν ἢ ὡς πρὸς τὴν προβολὴν τοῦ δεξιοῦ ἀντὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖ τὰ πρότυπα πλαστικὰ σύγχρονα ἔργα ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς κόμης καὶ τὴν καθήλωσιν τῶν χειρῶν ἐπὶ τῶν μηρῶν. Ἐν τούτοις αἱ λεπτομέρειαι τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἀνατομικὴ διάπλασις τοῦ κορμοῦ μαρτυροῦσιν ἐξέλιξιν τινὰ ἐν τῇ τέχνῃ προδίδουσαν τὴν ἀπομίμησιν προτύπων προηγμένης τεχνοτροπίας, ἐνθυμιζούσης τὸν ἐκ Τενέας Ἀπόλλωνα καὶ ἄλλους τινὰς τῶν κούρων τῆς προηγμένης ἀρχαϊκῆς τέχνης.

13: μολύβδινος κοῦρος.

Κοῦρος μαρμάρινος. Κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς τοῦ 1915, πρὸς τὸ Α.Μ. ἄκρον τοῦ τεμένους καὶ ἐν τῇ τεχνητῇ αὐτοῦ ἐπιχώσει, εὑρέθη μετρίου μεγέθους ἀρχαϊκὸς κοῦρος [2], ἄνευ κεφαλῆς, ἐλλιπὴς δὲ καὶ τὰ κάτω ἄκρα μέχρι τοῦ γόνατος. Τεμάχιον τοῦ δεξιοῦ σκέλους ἄνευ ρέθη κατόπιν ἐκεῖ που πλησίον κείμενον. Αἱ διαστάσεις τοῦ ἀγάλματος ἔχουσιν οὕτως: ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρις ὀμφαλοῦ 0,40 καὶ μέχρι γόνατος 0,60, πλ. στήθους 0,30. Ἡ θέσις ἔνθα αἱ ἐλλείπουσαι χεῖρες ἥπτοντο τῶν μηρῶν εἶνε ἀπεξεσμένη, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον. Ἐπίσης ἐν τῇ θέσει τοῦ ἐλλείποντος ἀνδρικοῦ μορίου παρατηρεῖται ὀπὴ χρησιμεύσασα πρὸς ἀντικατάστασιν τούτου. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον ἐχρησιμοποιήθη καὶ μεταγενεστέρως πρὸς διακόσμησιν τοῦ ἱεροῦ. Ἡ ἐργασία τοῦ ἀγάλματος εἶνε ἀμελὴς καὶ ἡ τεχνοτροπία αὐτοῦ ἐντελῶς χειροναχτική, μὴ χρῄζουσα κἂν τοῦ ἐλέγχου.

Τεμάχια μαρμαρίνων κούρων. Ὡς ἤδη ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐν τῇ ἐπιχώσει τοῦ τεμένους τούτου τῆς Ἀθηνᾶς εὑρέθησαν πλεῖστα τεμάχια ἀρχαϊκῶν κούρων, προερχόμενα ἐκ τριῶν τοὐλάχιστον τοιούτων ἀγαλμάτων, ὧν ἓν πάντως φυσικοῦ μεγέθους. Δύο τῶν τεμαχίων τούτων, τῆς μηρικῆς χώρας τῶν ἀγαλμάτων, φέρουσιν ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς, ὡς τὸ ἐκ Πτῴου ὑπ' ἀρθ. 20 τοῦ Μουσείου ἡμῶν (πρβ BCH, 1887, πίν. 13-14). Δυστυχῶς αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται, ὧν παρέχομεν παρα-

1 Ἡ εὕρεσις ἀνδρικῶν ἀγαλμάτων καὶ δὴ κούρων ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς, δὲν πρέπει νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς ἀναζήτησιν λατρείας ἄλλου θεοῦ ἐν τῷ τεμένει τούτῳ, διότι καὶ ἐν τῷ Ποσειδωνίῳ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ ἐν ἄλλοις ἱεροῖς, εὑρέθησαν ἀγάλματα θεῶν ἀσχέτων ἀμέσως πρὸς τὸν ἐν τῷ τεμένει λατρευόμενον κυρίως θεόν.

2 Πρβ ΑΕ 1912 266.

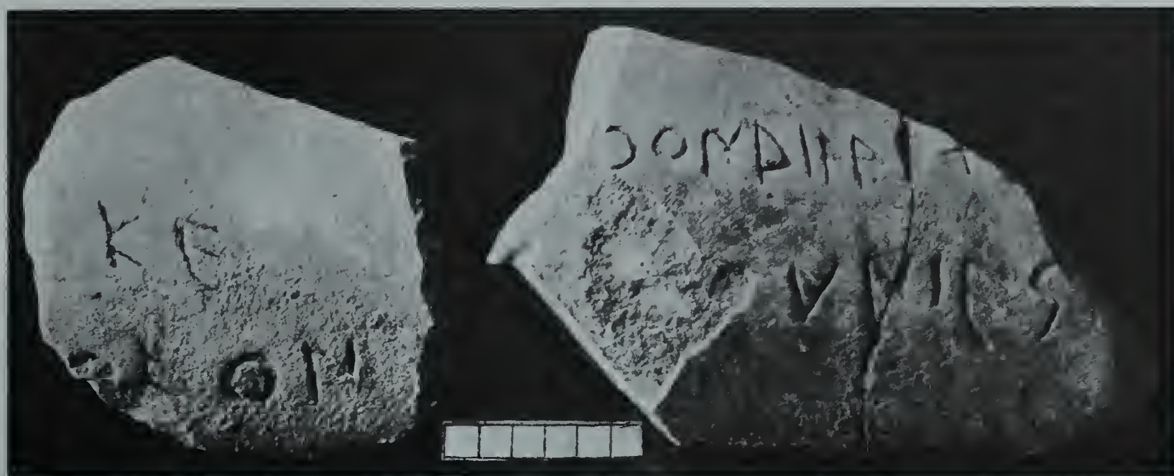

14: τεμάχια κούρων ἐνεπίγραφα.

πλεύρως εἰκόνα **(14)**, δὲν διεσώθησαν ἄρτιαι, ἐλάχιστα δὲ ἐξ αὐτῶν προκύπτουσι τὰ ὠφέλη.

Ἐπὶ τοῦ πρώτου τεμαχίου, εἰς ἄγαλμα μετρίου μεγέθους ἀνήκοντος, φέρονται :

Ἀνέθ[ΕΚΕ
.... ΘΕΟΝ (τὸν Θεόν;)

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου, εἰς μείζονα κοῦρον ἀνήκοντος, φέρονται :

....ϽΟΝΑΙΑΡ·+
....Σ)ΟΥΝΙΕΣ.

Ἡ πρώτη σειρὰ τῆς πλαγίως κεχαραγμένης ἐπιγραφῆς εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀκατάληπτος καὶ ἀφίεμεν εἰς ἐμπειροτέρους περὶ τὰ ἐπιγραφικὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ συμπλήρωσιν αὐτῆς. Τὸ πρῶτον γράμμα δυνατὸν νὰ εἶναι Ο ἢ ϙ (κόππα). Μετὰ τὸ Ρ ὑπάρχει θραῦσμα ἐξαφανίσαν τὴν συνέχειαν, διακρίνονται ἐν τούτοις ἴχνη δύο ἔτι ψηφίων. Ἡ δευτέρα σειρὰ ἀμφίβολον ἂν σημαίνῃ Σουνιεῖ ἢ Σουνιεῖς ἢ ἂν ἕπεται μετὰ τὸ «Σουνιεῖ» ὄνομα ἢ λέξις ἀρχομένη διὰ τοῦ ΣΙ.... Πιθανώτερον εἶνε ὅτι εἶχεν οὕτω τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς: (οἱ τάδε) «Σουνιεῖς ἀνέθηκαν» τοῦ τελευταίου γράμματος δυνατὸν νὰ εἶνε Λ.

Ἀρχαϊκὴ κεφαλὴ κόρης **(εἰκ. 15).** Εἶνε αὕτη, ὡς εἴπομεν, τὸ μόνον εὑρεθὲν πλαστικὸν μαρμάρινον ἔργον, τὸ εἰκονίζον κόρην ἢ θεότητα γυναικείαν ἐν τῷ τεμένει τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἔχει αὕτη ὕψος 0,11, μετὰ τοῦ λαιμοῦ, εἶνε δὲ ἰσχυρῶς βεβλαμμένη κατὰ τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς, δι' ὃ καὶ ἡ εἰκὼν ἡμῶν δίδει τὴν κατὰ κρόταφον ὄψιν τῆς κεφαλῆς. Τὸ ἀγαλμάτιον εἰς ὃ αὕτη ἀνῆκεν ἦτο μικροῦ μεγέθους, (τοῦ προσώπου ἔχοντος ὕψος

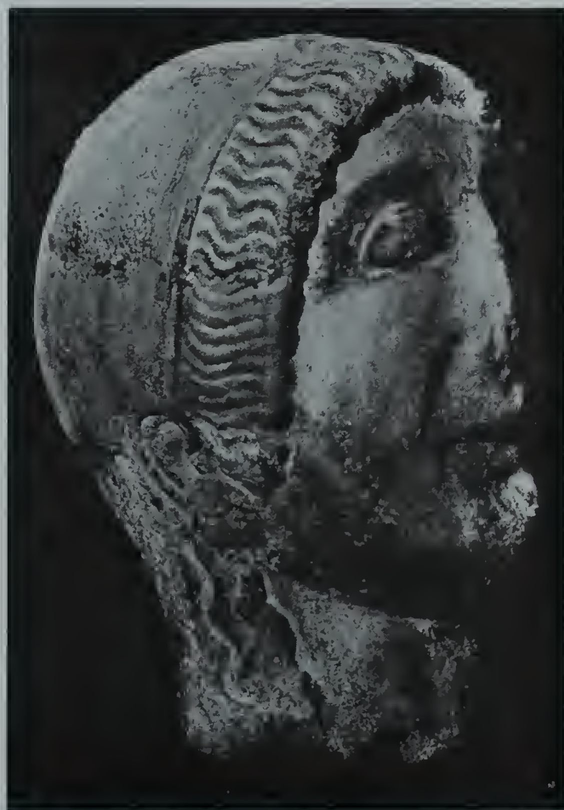

15: ἀρχαϊκὴ κεφαλὴ κόρης.

0,08), τύπου δὲ τοῦ συνήθους τῶν ἀττικῶν ἐργαστηρίων, ἐξ ὧν προῆλθον αἱ κόραι τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς Ἐλευσῖνος κ.λ. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς

κεφαλῆς ταύτης εἶνε ἱκανῶς ἐπιμεμελημένη, ἰδία τῆς κόμης, τῆς περιστεφούσης ταινιοειδῶς τὸ μέτωπον μέχρι τῶν ὤτων καὶ διατεταγμένης εἰς ἑρπετοειδεῖς παραλλήλους πλοκάμους, ἀποληγοντας εἰς κοχλιοειδεῖς σπείρας. Ὄπισθεν τῶν ὤτων, τρεῖς ἑκατέρωθεν πλόκαμοι κυμαίνονται πρὸς τὸ στῆθος, ἐνῷ τὸ ὄπισθεν τμῆμα τῆς κεφαλῆς παρέμεινεν ἄνευ πλαστικῆς ἐπεξεργασίας, ἀναπληρουμένης πάντως διὰ χρωματισμοῦ. Παρεμφερῆ διάταξιν τῆς κόμης παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐξ Ἐλευσῖνος κεφαλῇ τοῦ Ἐθν. Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 59 (ΑΕ 1889 130) πρὸς τὴν ὁποίαν πολλὴν ἔχει ὁμοιότητα, ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν, ἡ ἐκ Σουνίου αὕτη. Ἡ ἐξ Ἐλευσῖνος κεφαλὴ ἔχει μὲν καὶ αὕτη τὴν κόμην πρὸ τοῦ μετώπου διατεταγμένην καθ' ὅμοιον τρόπον, φέρει ὅμως εἶδος ἐγχρόου στροφίου, ἀμυδρῶς καλύπτοντος τὴν εἰς περιφερικοὺς πλοκάμους διατεταγμένην ὄπισθεν κόμην. Ὡς δὲ καὶ ἡ ἐξ Ἐλευσῖνος κεφαλὴ αὕτη εἰκότως ἐκρίθη ἀνακτέα εἰς τὰ ἔργα τῆς προηγμένης ἀρχαϊκῆς τέχνης, τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε^ου^ αἰῶνος, οὕτω καὶ ἡ ἐκ Σουνίου νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευομένη.

Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐφήβου (εἰκ. 16).

Τὰ κατὰ τὴν εὕρεσιν ἐν ἔτει 1915 τοῦ ἐν λόγῳ γλυπτοῦ ἐξεθέσαμεν ἤδη ἐν τοῖς ἄνω, ὑποδείξαντες τὸ ἀδύνατον τῆς ἐν ἀρχαίοις χρόνοις καταθέ-

16: ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐφήβου.

σεως αὐτοῦ ἐν ᾧ τόπῳ τοῦτο εὑρέθη, ἐν τῷ περιβόλῳ δηλ. τοῦ τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ καθ' ὃν ἔκειτο τρόπον, ἐπιμελῶς ἐπὶ καθαροῦ χώματος τοποθετημένον καὶ μόλις καλυπτόμενον ὑπὸ γῆν φερτήν. Τὸ ἀνάγλυφον προέρχεται πιθανώτατα ἐκ σεσυλημένων, οὐχὶ πρὸ μακροῦ χρόνου, τάφων τοῦ δήμου Σουνιέων (ἐπάνω Σοῦνι), ἀποκρυβὲν προχείρως ὑπὸ ἀρχαιοκαπήλων πρὸς μέλλουσαν—ματαιωθεῖσαν εὐτυχῶς—ἐξαγωγήν. Ὅτι τὸ εὕρημα προέρχεται ἐκ τάφου, εἶνε φανερόν, ὡς καὶ τὸ ὅτι εἰκονίζει νεκρὸν ἔφηβον αὐτοστεφανούμενον. Τὸ σχῆμα ἄλλως τε τῆς πλακός, ἀποληγούσης ἄνω ἀσφαλῶς εἰς ἀκρωτήριον, ὡς δηλοῖ ἡ διασωθεῖσα ἀριστερὰ ἀκραία διάπλασις τῆς στήλης, (κατ' ἀναλογίαν τῆς ὁποίας συνεπληρώθη καὶ ἡ δεξιὰ) ἡ παρεμφερὴς πρὸς τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀρ. 739 ἐκ Βοιωτίας ἀνάγλυφον, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Αμφοττο» (Καββαδ. Γλυπτὰ σ. 351), [1] βεβαιοῖ ἀσφαλῶς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀναγλύφου. Ἐπιμένομεν εἰς τοῦτο διότι ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι ἀστήρικτοι, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐπιτυμβίου στήλης. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ ἀναφερθεῖσα λεπτομέρεια μὴ ὑπῆρχε, πάντως ὁ γνώστης τῶν τοιούτων μνημείων ἤθελεν ἀδιστάκτως κατατάξει τοῦτο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιτυμβίων μνημείων, ὡς ἐκ τῆς ὅλης διαθέσεως τῆς μορφῆς καὶ τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος τῆς παραστάσεως. Τὸ θέμα εἶνε ἀληθῶς ἀσύνηθες, καὶ ἐφήβους αὐτοστεφανουμένους δὲν ἔχει ἄλλους νὰ ἐπιδείξῃ, ἰδία ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ καὶ τῇ κατόπιν αὐστηρᾷ τῆς τέχνης περιόδῳ, ἡ σειρὰ τῶν ἐπιτυμβίων μνημείων. [2] Ἀλλὰ μὴ ὁ ἐκ Κεραμεικοῦ δισκοφόρος (Conze: At. Grabr. Πίν. IV ἀρ. 5) ἢ ὁ ἐξ Αἰγίνης ἔφηβος (Conze: ἔνθ. ἀν. Π. CCIV), ὁ κρατῶν τὸ αἰχμάλωτον πτηνόν, ἔχουσι τὸ παραπλήσιον ἢ παρεμφερές; Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ τὴν ἀμέσως ταύτῃ ἑπομένην τῆς τέχνης περίοδον ἡ πρωτοτυπία ἐν τῇ ἐξευρέσει θεμάτων ἀσυνήθων καὶ πρωτοτύπων πρὸς νεκρικήν τινα παράστασιν ἦτο, ὡς εἰπεῖν, ἐν συρμῷ. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν περισωθέντων ἀρχαϊκῶν ἐπιτυμβίων μνημείων, πρὸς τὰ κατόπιν πολυπληθῆ ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ παρεμφερῆ τὸ θέμα τοιαῦτα ἔργα. Μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ ἐπιτυμβίων μνημείων δὲν ὑπάρχουσι τὰ *ὅμοια* ἢ τὰ *ὁμοιάζοντα* κἄν. Οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον, ἀνῆκον εἰς τὴν ἑτέραν τῶν κατηγοριῶν τούτων, παραμένει μοναδικὸν ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτοῦ. Καὶ ὅμως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἡμέτερος ἔφηβος εἰκονίζεται τιθέμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν στέφανον, ὃν πάντως προσεκομίσατο ἐπί τινι νίκῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας. Εἶνε ἡ διάθεσις τῆς χειρὸς τόσον ἐκφραστικὴ τῆς τελουμένης πράξεως, εἶνε τόσον φανερὰ ἡ ἐνέργεια τῶν δύο δακτύλων, τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ λιχανοῦ, προσηλούντων τὸν στέφανον ἐπὶ τοῦ μετώπου, ὥστε πᾶσα ἄλλη ἑρμηνεία τῆς χειρονομίας αὐτῆς εἶνε ἀστήρικτος. Ὁ ἔφηβος, σῳζόμενος μέχρι τῆς ὀσφύος, εἶνε ὡς πρὸς μὲν τὴν κεφαλὴν κατὰ κρόταφον εἰκονισμένος, ὡς πρὸς δὲ τὸ σῶμα κατὰ θώρακα, ἐν ἀναλογίᾳ τριῶν τετάρτων τῆς φυσικῆς κατ' ὄψιν στάσεως. Οὕτως ἀποκαλύπτεται ἡ θαυμασία διάπλασις τοῦ κορμοῦ, οὐ μόνον κατὰ τὰ στέρνα καὶ τοὺς βραχίονας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πλευρὰ καὶ τὴν ὀσφυακὴν χώραν. Ἡ πλαστικὴ ἀπομίμησις τῶν μυϊκῶν λεπτομερειῶν τοῦ σώματος—ἐφηβικοῦ σώματος τελείως διαμορφωθέντος διὰ τῶν ἀσκήσεων [3]—ἡ συμμετρία καὶ ἀναλογία τῶν μελῶν τοῦ κορμοῦ καὶ τούτων πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐφήβου, τὸ συμπαγὲς τῆς σαρκὸς ἀλλὰ καὶ ἀπέριττον, ἡ ἀνατομικὴ ἀκρίβεια ἐν τῇ διαπλάσει τῆς κοιλιακῆς χώρας, ἡ φυσικότης τῶν βραχιόνων καὶ ἰδίᾳ τῆς σῳζομένης χειρός, τῆς ὁποίας ἡ παλάμη μικροῦ δεῖν καὶ ἐλογίζετο *ὡσεὶ ζώσης μορφῆς τοιαύτη*, ὡς ἐκ τῆς ἀνατομικῆς ἀκριβείας τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς, πάντα ταῦτα ἀπεδόθησαν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ κατὰ τρόπον ἀμέμπτου ἐκτελέσεως, ἐνθυμίζοντα τὴν ἀνατομικὴν διάπλασιν τοῦ καλουμένου «Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ ὀμ-

1 Πρβ. καὶ τὸ παρὰ Conze Grabr. Πιν. 22 σ. 44

2 Τὸ ἐν Arch. Zeit. 1861 Π. CLII, σ. 175 δημοσιευθὲν ἀνάγλυφον, τὸ εἰκονίζον αὐτοστεφανούμενον ἔφηβον δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ μεταξὺ τῶν ἐπιτυμβίων. Τὸ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ συγγράμματι (1874 σ. 148, μνημονευόμενον, φαίνεται ἀληθῶς εἰκονίζον ἔφηβον αὐτοστεφανούμενον, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπιγράμματος (CIA, III 2, 1344). ἀλλὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχήν. εἶνε δὲ καὶ ἐντελῶς ἄλλου τύπου ἐπίσης καὶ τὸ ἐν Gazz. Archeol. 1885 Πίν. 29 σ. 233, δημοσιευθὲν τεμάχιον σαρκοφάγου, τὸ εἰκονίζον **πιθανῶς** αὐτοστεφανούμενον. Ὡς πρὸς δὲ τὰ λοιπὰ μνημεῖα τὰ εἰκονίζοντα παρεμφερεῖς παραστάσεις ὡς λχ. το ἐκ Κεραμεικοῦ ἡμιτελὲς «ἀνάγλυφον»(;) τὸ δημοσιευθὲν ἐν BCH. 1881 Π. 3 σ. 65, καὶ ἄλλα τινα ἑρμηνευόμενα ὡς εἰκονίζοντα αὐτοστεφανουμένους, δὲν θὰ περιττολογήσωμεν ἅτε ἀβεβαίου ἐντελῶς οὔσης τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτὰ προσωνυμίας ταύτης.

3 Πρβ. Ἀριστοφ. Νεφέλ. στιχ. 1005-12.

12 10 17

φαλοῦ» τοῦ ἡμετέρου Μουσείου. Ἀλλὰ ἡ πρὸς ἄλλα ἔργα καὶ δὴ προηγμένης ἀττικῆς τέχνης, θὰ ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ ὁ ἡμέτερος ἔφηβος ὡς πρὸς τὴν πλαστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ κορμοῦ καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἔφηβον ἐξ Αἰγίνης, ἐὰν μὴ ἐσώζετο ἡ κεφαλή· ἐν αὐτῇ ὅμως διετηρήθησαν τόσον ἐμφανῆ τὰ ἴχνη τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, ἰδία ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ ὀφθαλμοῦ, τοῦ στόματος, τοῦ πώγωνος καὶ ἐν μέρει τῆς κόμης, ὥστε παρ' ὅλην τὴν τελειότητα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν,· τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄκρων, τὸ ἔργον δὲν δύναται ἢ νὰ ταχθῇ εἰς τὴν προτελευταίαν βαθμίδα τῆς κλίμακος τοῦ ἀρχαϊσμοῦ. Εἶνε τὸ ἔργον ὁ πρόδρομος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς φειδιακῆς τεχνοτροπίας, ἀλλὰ καθηλωμένον ἔτι εἰς τὸν τύπον καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προφειδιακῶν ἐργαστηρίων. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔργον εἶνε περισπούδαστον ὡς ἀποτελοῦν οἱονεὶ κρίκον τῶν δύο ρυθμῶν, δύναται δὲ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀσφαλῶς νὰ χρονολογηθῇ, ὡς ἔργον τοῦ δευτέρου τετάρτου τοῦ Ε^ου^ π.Χ αἰῶνος. Τὸ ἀνάγλυφον ἡμῶν, μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου πλαστικοῦ ἔργου ὁμοίου ἐντελῶς τὴν τεχνοτροπίαν, διότι οὔτε ὁ ἔφηβος τῆς Ἀκροπόλεως (Schrader Auswahl arch. sculpt. im Akrop. Museum σ. 59 Πίν. XVI-XVII) οὔτε ἡ ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ θαυμασία κεφαλὴ νεανίου (Schrader, αὐτόθι εἰκ. 60) οὔτε ἄλλο κανὲν τῶν διασωθέντων ἡμῖν ἀρχαϊκῶν ἔργων τὴν αὐτὴν τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου ἔχει τεχνικὴν διαμόρφωσιν, δυνατὸν μόνον πρὸς γραπτὰς ἀπεικονίσεις μεγάλων ἀγγειογράφων νὰ συσχετισθῇ. Εἰς ἔργα λχ. τοῦ Εὐφρονίου (τὰ νεώτερα) καὶ εἰς ἔργα τοῦ Βρύξου τοῦ Ὀνεσίμου τοῦ Εὐθυμίδου, καὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ ἄλλων ἀγγειογράφων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Ε^ης^ ἑκατονταετηρίδος εὑρίσκομεν στοιχεῖα τινὰ ἀναλογοῦντα πρὸς τὰ τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν. Ἰδίως εἰς τὴν διάταξιν τῆς κόμης τῶν διάδημα φερόντων ἐφήβων εὑρίσκομεν, παρ' ἅπασι τοῖς ἀγγειογράφοις τούτοις, ἀναλογίας τινὰς καὶ ὁμοιότητας λίαν ἐμφαντικάς. Ὁ πρὸ τοῦ μετώπου καὶ ὑπὸ τὸ διάδημα ἐξέχων πλοκαμοειδὴς κόρυμβος (πρβ. ἀγγεῖον Λούβρου: Association pour l'enc. κτλ. Τ. 2^ου^ Πίν. V) καὶ τὸν ἀμφορέα Εὐθυμίδου (Furtwängler-Reichold Gr. vasenmalerei Πίν. 14 καὶ ἄλλα) καὶ ἡ ἀπὸ τῶν κροτάφων κύκλῳ πρὸς τὸν αὐχένα καταπίπτουσα βοστρυχοειδὴς κόμη, ἡ καλύπτουσα τὰ ὦτα, εἶνε συνήθεια καὶ τρόπος κομώσεως ἁπάντων παρ' ἅπασι τοῖς ἀγγειογράφοις τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τοῦ στόματος καὶ ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ ἐφηβικοῦ κορμοῦ πολλαὶ ὑπάρχουσιν ἀναλογίαι ἐν τοῖς σωζομένοις ἔργοις τῶν τεχνιτῶν τούτων πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον. Καὶ αἱ ἀναλογίαι αὗται παρέχουσι στοιχεῖα χρονολογικῆς συγκρίσεως μὴ δυνάμενα νὰ παροραθῶσιν.

Ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ἡμῶν παρατηρεῖται τεχνητή τις λείανσις τοῦ μαρμάρου, χαρακτηριστικὴ καὶ ἄλλων ἀρχαϊκῶν ἔργων (ὡς λ. χ. τῆς ἐφηβικῆς κεφαλῆς τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως) ἥτις δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς προπαρασκευὴν ἐλαφρᾶς ἐπιχρίσεως διὰ καταλλήλου χρώματος. Κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀναγλύφου διεσώζοντο ἔτι ἴχνη κυανοῦ ἐπὶ τῆς πλακὸς καὶ κιρροῦ ἐπὶ τοῦ σώματος, κατὰ τὰ στέρνα, ἐξαλειφθέντα τέλεον μετὰ πάροδον ἡμερῶν τινων, καθ' ἃς δὲν ἠδυνήθημεν, ἐλλείψει μέσων, νὰ διασώσωμεν αὐτά. Ὁ ἐκ μετάλλου στέφανος ἐστερεοῦτο δι' ἥλων ἐντὸς ἕνδεκα ὀπῶν, ὁρατῶν καὶ ἐν τῇ εἰκόνι. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη πρὸς στερέωσιν τοῦ στεφάνου πρόνοια δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς προδίδουσα τὸ πολύτιμον τοῦ στεφάνου, δυσχεροῦς οὕτω καθισταμένης τῆς ἀποσπάσεως καὶ κλοπῆς αὐτοῦ. Ἐντὸς τῶν ὀπῶν ὑπῆρχον λείψανα μεταλλικά, ἅτινα, ἐξετασθέντα παρὰ τοῦ παρ' ἡμῖν χημικοῦ κ. Ὀθ. Ρουσσοπούλου, ἐδείχθησαν ὄντα μόλυβδος καὶ χαλκός. Ὁ πρῶτος ἐχρησίμευσε πάντως πρὸς σύνδεσιν, ἀλλ' ὁ χαλκὸς ἆρά γε ὑποδηλοῖ τὴν ὕλην ἐξ ἧς ἐποιήθη ὁ στέφανος; ἢ ἀπετέλει οὗτος μόνον τὸ στέλεχος, τὰ δὲ φύλλα τοῦ κλάδου ἦσαν ἐκ χρυσοῦ, ὡς ὅμοια δείγματα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ἐθν. ἡμῶν Μουσείου; Ὁ στέφανος δὲ οὗτος κατεσκευάσθη καὶ ἐτέθη ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀνεπεξέργαστον τῆς κόμης ἐπὶ τοῦ τμήματος αὐτῆς, τοῦ μέλλοντος νὰ καλυφθῇ ὑπὸ τῶν φύλλων τοῦ στεφάνου. Ὕψ. πλακὸς 0.61, πλάτ. 0.49, ὕψ. μορφῆς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀμφαλοῦ 0.37 [1].

1 Περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἐγράψαμεν καὶ ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ Τόμ. Β' 1916 177 (Παραρτήματος) σὺν τοῖς περὶ τῶν τελευταίων προσκτημάτων τοῦ Ἐθν. Μουσείου.

12 10 17

Μικρὰ εὑρήματα γενόμενα ἐν τῇ τεχνητῇ ἐπιχώσει τοῦ τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω πολλάκις ἠναγκάσθημεν νὰ δηλώσωμεν, ὁ περίβολος τῶν δύο ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ κυρίως τοῦ νεωτέρου, ἰσοπεδώθη κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ τμῆμα, τὸ ἐπικλινές, διὰ τεχνητῆς ἐπιχώσεως, ἐν ᾗ ἐχρησιμοποιήθη καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος μικροῦ ναοῦ. Ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ πάμπολλα ἐγένοντο μικρὰ ἀρχαϊκὰ εὑρήματα ἐκ διαφόρων ὑλῶν (χαλκοῦ, ἀργύρου, λίθου, ὀπτῆς γῆς κτλ.) καὶ τῶν ὁποίων παρέχομεν ἐν τοῖς ἑπομένοις εἰκόνας κατ' ἐκλογήν. Ἐξ ἀντικειμένων χρυσῶν οὐδὲν ἄλλο εὑρέθη πλὴν δακτυλίου τινὸς ἐκ σύρματος καὶ ἄνευ σφενδόνης. Ἐξ ἀργύρου δὲ μόνον δακτύλιοι (περὶ τοὺς ἕξ) μετὰ σφενδονῶν, ἐφ' ὧν εἰκόνες ζῴων, πτηνῶν, ἐπὶ μιᾶς δὲ τούτων καὶ Γοργονείου, ἁπασῶν ῥυθμοῦ ἀρχαϊκοῦ **(εἰκ. 17).** πρὸς δὲ καὶ μικρὰ προσωπὶς πιθανῶς «Ἀπόλλωνος», τοῦ γνωστοῦ

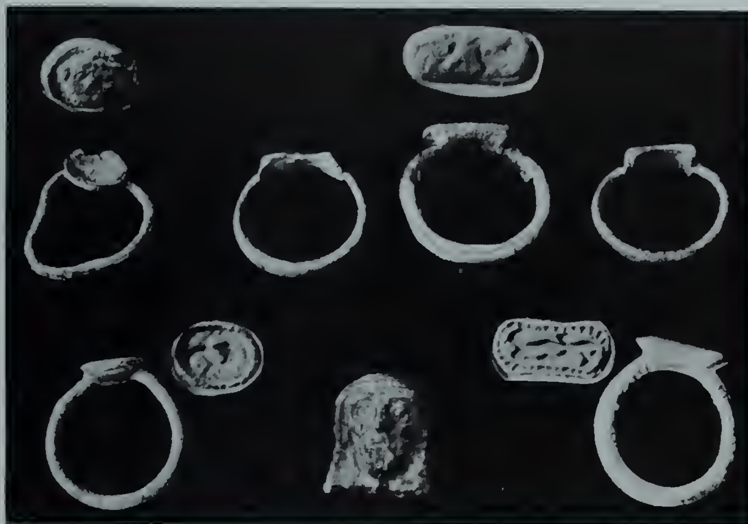

17: ἀργυροῖ δακτύλιοι τεμένους Ἀθηνᾶς.

τύπου τῶν Κούρων, προερχομένη ἐκ σκεύους τινὸς ἢ κοσμήματος, οὗτινος ἀπετέλει ἐξάρτημα. Ἐκ χαλκοῦ δὲ ἀντικείμενα εὑρέθησαν οὐχὶ εὐάριθμα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα κατιωμένα ἢ καὶ ἐντελῶς ἐφθαρμένα. Τούτων παρέχομεν κατ' ἐκλογὴν δείγματα **(εἰκ. 18).** Εἶνε δὲ ταῦτα κυρίως ἀναθηματικὰ

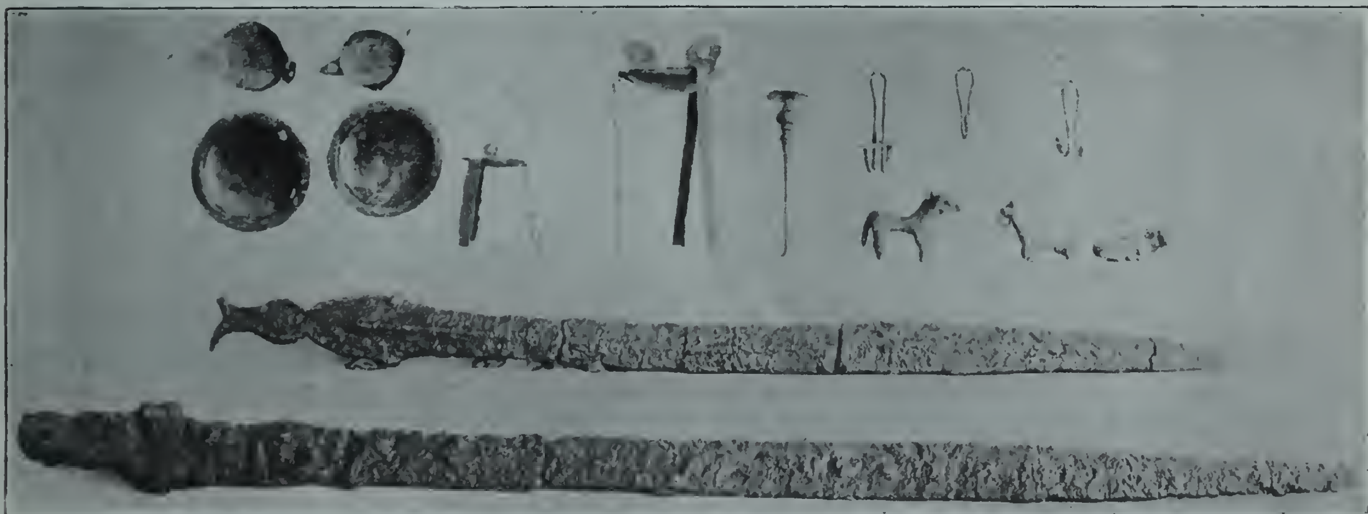

18: χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ εὑρήματα· τεμένους Ἀθηνᾶς.

μικροτεχνήματα, οἷον τριποδίσκοι, λεβητοειδῆ δισκάρια, πόρπαι, συσφιγκτῆρες κόμης, ἀναθηματικὰ μικρὰ ζωάρια κ.τ.τ. Ὅπλα ἐνταῦθα ἐκ χαλκοῦ δὲν εὑρέθησαν, ἀλλὰ μόνον ἐκ σιδήρου [1], ὡς λ. χ. ξίφη καὶ αἰχμαὶ δοράτων.

Ἀναρίθμητα ἦσαν τὰ ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ εὑρήματα ἐξ ὀπτῆς γῆς, καὶ ἰδίως τὰ μικρὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα εἰς σωροὺς ἀπεκαλύπτομεν πολλαχοῦ τῆς ἐπιχώσεως, ὁμοῦ μετὰ πηλίνων ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων καὶ προτομῶν γυναικείας θεότητος. Ἐπίσης πάμπολλα ἐξήχθησαν καὶ ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν ὀρύγματος, ὅπερ, ὡς εἴπομεν, ἐχρησιμοποιήθη ὡς βόθρος. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ὧν παρέχομεν δείγματα ἐν πίνακι 8 εἶνε ἅπαντα μικροῦ σχήματος καὶ τῆς αὐτῆς περίπου χρονικῆς περιόδου (7ου 6ου πΧ αἰῶν). Ὅμοια ἦσαν καὶ τὰ ἐν τῷ βόθρῳ τοῦ Ποσειδωνίου τεμένους ἀνευρεθέντα. Τὸ σχῆμα τῶν ἀγγείων τούτων, κοινότατον, εἶνε τὸ τῶν καλουμένων ἀρυβαλλοειδῶν βομβυλίων, ἐν οἷς καί τινα πρωτοκορινθιακὰ οἰνοχοΐδια. Διακόσμησιν ἔχουσι τὴν συνήθη διὰ χρώματος (τοῦ μέλανος κυριαρχοῦντος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ καὶ ἰόχρου ἐπὶ κιρροῦ ἐδάφους) μετὰ μερικῆς ἐγχαράξεως λεπτομερειῶν. Εἰκονίζονται δὲ ἐπ' αὐτῶν, ὡς συνήθως, ζῷα, πτηνά, Σφίγγες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνθρωποι, κυρίως ὁπλῖται φέροντες βοιωτικὰς ἀσπίδας καὶ δόρατα. Τὸ ἔδαφος ἐπληροῦτο ὑπὸ διαφόρων κοσμημάτων, οἷον ροδάκων, ἀστέρων, ρόμβων, καὶ γραμμῶν ἀκτινοειδῶς περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στόμιον διατεταγμένων. Ἡ τεχνοτροπία αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὸν παλαιὸν κορινθιακὸν ρυθμόν, κατεσκευάζοντο ὅμως τοιαῦτα ἀγγεῖα καὶ ἐν Βοιωτίᾳ [2], πιθανῶς δὲ καὶ ἐν Ἀττικῇ, διότι τὸ πλῆθος τῶν εὑρεθέντων ἐν Σουνίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς, δύσκολον εἶνε ν' ἀποδοθῇ εἰς ἔξωθεν τῆς χώρας προμήθειαν. Φαίνεται δὲ ὅτι προσεφέροντο ταῦτα εἰς τὸ ἱερὸν πλήρη ἐλαίου. Διότι κενὰ βεβαίως δὲν ἀνετίθεντο οὔτε καὶ πλήρη μύρων ἢ ἄλλου τινὸς ὑγροῦ. Τὸ ἔλαιον, ἔστω εἰς μικρὰν ποσότητα, ὡς ἐκ τῆς ἀφθόνου προσφορᾶς, θὰ ἦτο καὶ χρήσιμον καὶ εὐπρόσδεκτον εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τεμένους.

Τὰ ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ εὑρεθέντα πήλινα εἰδώλια διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς ξοανοειδῆ εἰδώλια, ὡς τὰ πολλὰ πτηνοπρόσωπα, καὶ εἰς ἀναθηματικὰς προτομάς. Ὁ πίναξ ἡμῶν ἀρ. 9 παρέχει ἰδέαν τινὰ τῶν πηλίνων τούτων ἀντικειμένων, ὧν πολυάριθμα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ταύτης ἐξήχθησαν, ἔνια δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὀρύγματος. Τὰ σανιδοειδῆ εἰδώλια (ἐν οἷς καὶ ζῴων τινων τοιαῦτα, κυρίως ἱππαρίων) δεικνύουσι διαφόρους ἐξελίξεως τύπους μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν καὶ δὴ τοιαύτην εἰς σχῆμα κούρου, ὡς δεικνύει τὸ ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν (κατὰ τὸ δεξ. ἄκρον τῆς πρώτης σειρᾶς) παρεμβεβλημένον εἰδώλιον ἀρχαϊκοῦ τύπου. Ἀξιολογωτέρα εἶνε ἡ συλλογὴ τῶν γυναικείων προτομῶν, ὧν πλεῖστα, ὡς εἴπομεν, εὑρέθησαν ἀντίτυπα. Ἡ εἰκὼν ἡμῶν (πίν. 9) παρέχει ἐκλογὴν τῶν ἀναθηματικῶν τούτων προτομῶν, ἀρχαϊκοῦ ρυθμοῦ τοῦ 6ου πΧ αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν ἕνδεκα διαφόρους τύπους μετὰ παραλλαγῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις μαρτυρουσῶν τὴν ἐπὶ διαφόρων μητρῶν ἀποτύπωσιν αὐτῶν. Ὁ καθόλου ρυθμὸς τῶν προτομῶν τούτων εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ἡ χρονολογικὴ αὐτῶν προέλευσις περίπου ταὐτόχρονος, διαφέρουσιν ὅμως ἀλλήλων ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἰδίᾳ τῆς κομώσεως καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, οὕτως ὥστε νὰ δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ διακρίνῃ ἐξέλιξίν τοῦ τύπου ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τί εἰκονίζουσιν αἱ προτομαὶ αὗται εἶνε ἄδηλον—πάντως ὅμως, ὡς ἐκ τῆς πληθύος αὐτῶν, θεάν τινα, πιθανῶς τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὸ τὸν συνήθη τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τύπον «τῶν κορῶν» τὸν γενικὸν δηλ. τύπον τῆς γυναικείας μορφῆς, ἀνθρωπίνης ἢ θεϊκῆς.

Γραπτοὶ πίνακες **(εἰκ. 19).** Εἰς τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς εὑρήματα καταλέγονται καὶ οἱ γραπτοὶ κορινθιακοὶ πίνακες, ἐξ ὧν ἀνεύρομεν περὶ τοὺς τριάκοντα εἰς τεμάχια ἢ πλήρεις. Δυστυχῶς ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων οὐδὲν ἴχνος γραφῆς διεσώθη, πλὴν ἐπὶ τοῦ δημοσιευομένου ἐν τῇ εἰκόνι ἡμῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἀμυδρῶς ἡ μορφὴ Σφιγγός. Ἐλάχιστα δὲ εἶνε καὶ τὰ τεμάχια τὰ διασώσαντα τμήματα τῶν γραφῶν αὐτῶν. Τρία δὲ τού-

1 Τὰ ἐκ σιδήρου ξίφη εὑρέθησαν κυρίως ἐν τῷ ὀρύγματι, τῷ ὑπὸ τὴν τεχνητὴν ἐπίχωσιν, περὶ οὗ ἀνωτέρω. Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ ὀρύγματι, καὶ εἰς βάθος **15** μέτρων, εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐν τῷ πίνακι (ἀριθ. **18**) δημοσιευόμενα δύο ξίφη, τὰ φέροντα τὴν συμφυᾶ τῇ λεπίδι λαβήν, καὶ τῶν ὁποίων ὅμοια ἐκ χαλκοῦ εὑρέθησαν ἐν Μυκήναις (Schliemann, Mycènes Nº 221) ἀνήκοντα εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ πολιτισμοῦ ταύτης περίοδον, τὴν σχεδὸν γεωμετρικὴν (πρβ ΑΕ 1897 111).

2 Περὶ τῆς τεχνοτροπίας καὶ χρονολογίας αὐτῶν πρβ Ure, JHS, XXIX 309 κἑξ. καὶ ΑΕ 1912 112 κἑξ.

19: γραπτοὶ κορινθιακοὶ πίνακες· τεμένους Ἀθηνᾶς.

των μόνον (τὰ ἐν τῇ εἰκόνι δημοσιευόμενα) διετήρησαν ὁπωσδήποτε τμήματα τῆς ἐπ' αὐτῶν παραστάσεως νοητά. Διετήρησαν δὲ ταῦτα τὰς ἐπ' αὐτῶν γραφὰς ἕνεκα τῆς τεχνικωτέρας αὐτῶν κατασκευῆς, ὑποστάντα τελείαν τὴν ὄπτησιν, ἐνῷ οἱ πίνακες, ὧν ἡ γραφὴ ἐξηφανίσθη ἢ εἰς οὐδεμίαν ὑπεβλήθησαν ὄπτησιν ἢ εἰς ὅλως ἀτελῆ τοιαύτην. Ἐκ τῶν τριῶν τεμαχίων τούτων τὸ μεῖζον, σῶζον τὰ δύο περίπου τρίτα τοῦ πίνακος (μῆκ. 0.15 ὕψ. 0.09) εἰκονίζει πλοῖον πολεμικόν, μεταφέρον ὁπλίτας. Ἐπὶ τῆς πρύμνης κάθηται ὁ ναύκληρος πηδαλιουχῶν, ἐν ᾧ πρὸ αὐτοῦ ἵστανται πέντε ὁπλῖται (πιθανῶς οὗτοι θὰ ἀνήρχοντο εἰς ὀκτώ) φέροντες κράνη, ἀσπίδας βοιωτικὰς καὶ διπλοῦν δόρυ. Οἱ κωπηλάται δὲν φαίνονται, διότι ὑποτίθεται ὅτι κρύπτονται ὑπὸ τοὺς ὁπλίτας, οἵτινες φυσικῶς δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε συγχρόνως καὶ κωπηλᾶται. Ἡ παράστασις πλοίων πολεμικῶν ἐπὶ κορινθιακῶν πινάκων δὲν εἶνε ἀσυνήθης [1] εἶνε δὲ καὶ θέμα λίαν πρόσφορον δι' ἀναθηματικὸν πίνακα ἐπὶ ναυτικῇ τινι νίκῃ ἢ καὶ ἐπὶ διασώσει ἐκ ναυαγίου. Ἡ τεχνοτροπία τῆς γραφῆς καὶ ἰδίᾳ ἡ διάταξις τῶν ὁπλιτῶν εἶνε ὁμοία τῇ ἐπὶ τῶν κορινθιακῶν ἀρυβάλλων πρὸς οὓς καὶ χρονολογικῶς οἱ πίνακες οὗτοι σχετίζονται. Τὸ δεύτερον τεμάχιον σώζει τὴν κεφαλὴν μόνον καὶ τὴν χαίτην λέοντος, ἀπειλητικῶς στρέφοντος πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ πρόσθιον τοῦ σώματος. Ἡ γραφή, ἐν τῇ ἀρχαϊκότητί της, ἦτο πάντως ἐπιμελεστάτης ἐκτελέσεως καὶ ὁ πίναξ, ἄρτιος, θὰ ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων τῶν γραφικῶν τούτων μνημείων τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Τὸ τέταρτον τῶν τεμαχίων τούτων (τὸ ἀριστερὸν ἄνω ἄκρον τοῦ πίνακος) σώζει μόνον τὸ ζατρικιοειδὲς πλαίσιον ἀδήλου εἰκόνος.

Ἀγγεῖα ζωόμορφα. Εἰς τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς εὑρήματα τακτέα καί τινα μικρὰ ἀγγεῖα ὑπὸ σχῆμα ζῴου ἢ πτηνοῦ, ἑνὸς δὲ καὶ εἰς σχῆμα κεφαλῆς ὁπλίτου **(εἰκ. 20).** Τὰ εἰς σχήματα ζῴων (κονίκλων, προβάτων, ἵππων) καὶ πτηνῶν (νήσσης) ὧν τινα ἐλλιπῆ, εἰσὶ κοινὰ κατασκευάσματα, εὑρι-

1 Πρβ Jahrb. 1897 27 ἀριθ. 647 καὶ 654. Ἐπίσης Antik. Denkm. II, 29. ἀριθ. 12 καὶ II 11. 4. ἀριθ. 39. 40. *Torr.* Arch. Anz. der Jahrb. 1895 171.

20: ἀγγεῖα ζωόμορφα· τεμένους Ἀθηνᾶς.

σκόμενα πολλαχοῦ τῆς Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς κυρίως δὲ ἐν Ρόδῳ. Διακόσμησιν φέρουσι συνήθως στικτὴν διὰ χρώματος, δηλωτικὴν τριχώσεως τῶν ζώων. Ἐπὶ τῶν πτηνομόρφων δηλοῦται ἐμφαντικώτερον ἡ πτέρωσις αὐτῶν. Τεμάχιον δὲ τοιούτου ἀγγείου, εἰς σχῆμα λέοντος(;), σώζει μόνον τὴν κεφαλὴν τοῦ ζώου, ἐφ' ἧς τὸ στόμιον μετὰ τῆς λαβῆς τοῦ ἀγγείου, καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἁπλοῦται εἶδος τι καλύμματος ὑποδηλοῦντος προφανῶς τὴν τρίχωσιν τῆς χαίτης. Το κάλλιστον καὶ ἄρτιον ὅλως σχετικὸν εὕρημα, εἶνε τὸ εἰς σχῆμα κεφαλῆς κρανοφόρου ὁπλίτου μικρὸν ἀγγεῖον. Ἡ φυσικότης τοῦ προσώπου, διαφαινομένου ὑπὸ τὸ κράνος τὸ προστατεῦον καὶ διὰ τῶν παραγναθίδων αὐτοῦ τὸ εὐπρόσβλητον μέρος τῆ κεφαλῆς τοῦ μαχητοῦ, ἡ φυσικότης, λέγομεν, τοῦ προσώπου, διατηροῦντος τὰς ἐγχρόους λεπτομερείας του, εἶνε ἀληθῶς ἀξία μνείας. Οὐδὲν τὸ ἀρχαϊκόν, οὐδὲν το τυπικόν, ἐν

τῇ μορφῇ τοῦ ὁπλίτου. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου κανονικά, κατὰ φύσιν. Καὶ ὅμως τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ὧν οὐχὶ εὐάριθμα τὰ γνωστὰ εἰς διαφόρους συλλογάς, τάσσονται ὡς ἐκ τῆς εὑρέσεως αὐτῶν καὶ τῆς γραπτῆς διακοσμήσεως, εἰς τὸν 6ον π.Χ αἰῶνα. Ὅμοια τοιαῦτα ἀγγεῖα εὑρέθησαν ἐν Μικρασίᾳ (Μουσεῖον Ἀθηνῶν) ἐν Ρόδῳ, ἐν Θήρᾳ, ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ ὧν ὁ κ. Robinson (πρβ. A.J.A 1906 σ. 421 καὶ ἑξ.) ἐν περιληπτικῇ πραγματείᾳ διέλαβε τὰ εἰκότα. Ὁ κ. Robinson ἀποδίδει τὴν προέλευσιν ἁπάντων τῶν τοῦ σχήματος τούτου ἀγγείων εἰς τὴν Ρόδον. Καὶ ἀληθῶς ἡ γραπτὴ διακόσμησις τοῦ κράνους διὰ ροδάκων καὶ ἀνθεμίων πολυχρόων, μαρτυρεῖ ἱκανῶς τὴν ἐκ τῆς νήσου ταύτης προέλευσιν τῶν ἀγγείων τούτων. Τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν καὶ ὑπ' ἀρ. 2074 κατατεταγμένον εἶνε ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸ ἐκ Σουνίου, τό τε σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, διαφέρον δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ὂν κατά τι μεῖζον τοῦ ἐκ Σουνίου, ὅπερ ἔχει ὕψος 0,07 [1].

Ὑπολείπεται νῦν ἡ ἐξέτασις τῶν ἐν τῇ τεχνητῇ

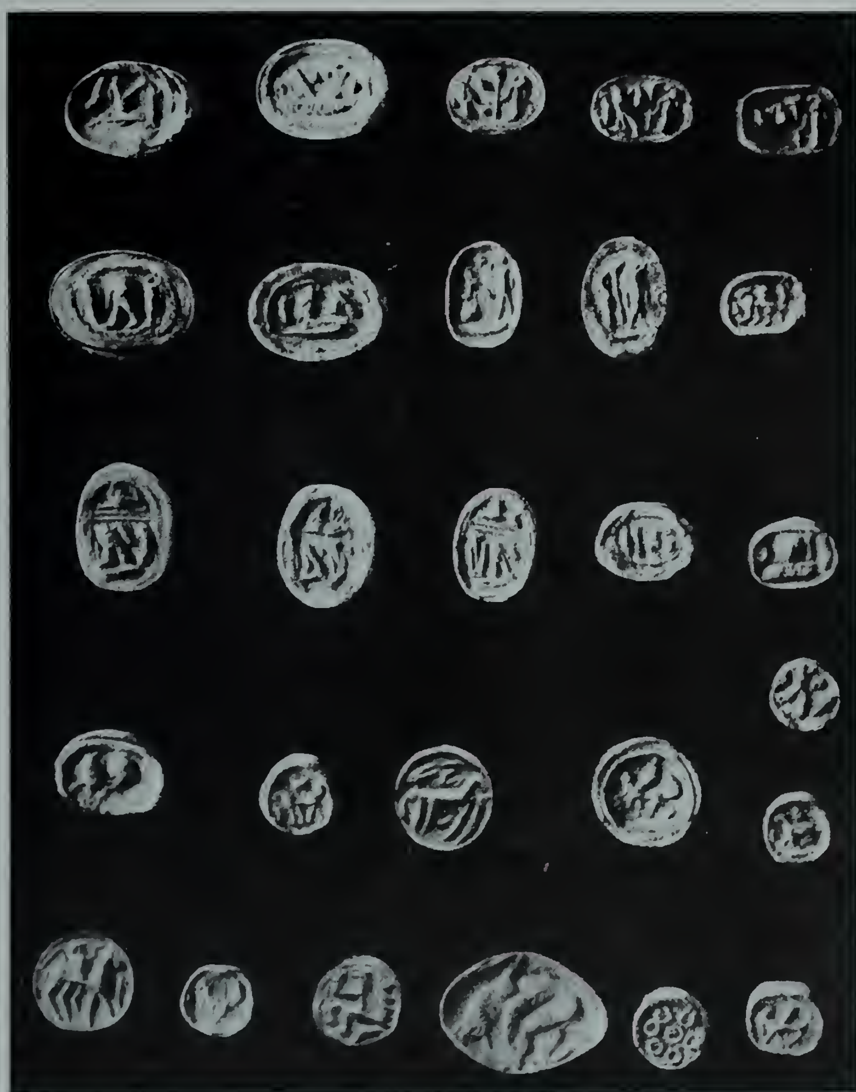

21: Σκαραβαῖοι καὶ λίθοι, τεμένους Ἀθηνᾶς.

ἐπιχώσει τοῦ τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς εὑρεθεισῶν σποραδὴν ἐνιαχοῦ δὲ καὶ σωρηδὸν ὁρμοφήρων (μετὰ ἢ ἄνευ γλυφῶν) καὶ σκαραβαίων, ὧν παρέχομεν ἐκλογὴν **(εἰκ. 21)**. Περὶ τῶν τελευταίων

1 Ἐσχάτως προσετέθη εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Μουσείου καὶ ἕτερον, ὅμοιον μέν, ἀλλὰ μικρότερον, προερχόμενον ἀσφαλῶς ἐκ Ρόδου.

τούτων δέον καὶ πάλιν νὰ παρεμβάλωμεν σχετικὴν περικοπὴν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐκθέσεως τοῦ φίλου ἡμῶν αἰγυπτιολόγου κ. von Bissing. Περὶ τῶν ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς εὑρεθέντων αἰγυπτιακῶν σκαραβαίων (ἐν ἀντιπαραθέσει πρὸς τοὺς ἐν τῷ Ποσειδωνίῳ τεμένει) λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τοῦ ἄλλου ναοῦ (τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς) αἰγυπτιακὰ εὑρήματα καὶ ἰδίᾳ τοὺς σκαραβαίους, ἄλλως ἔχει ἡ κρίσις ἡμῶν. Ἐνταῦθα ἐνυπάρχουσιν ἀληθῶς ἔτι στοιχεῖα τινὰ προδίδοντα τὸ ροδιακὸν ἐργαστήριον ὡς λχ. τὰ ἐκ μαλακῆς μάζης στρογγύλα δισκάρια τὰ φέροντα γλυφὴν παριστῶσαν λέοντα, ἢ καὶ γεωμετρικὰ κοσμήματα, εἷς δὲ τῶν σκαρβαίων, φέρων πτερυγοφόρον μυθικὸν ζῷον, ἀνταποκρίνεται ἐντελῶς πρὸς ὅμοιον τοῦ ἄνω ναοῦ (τοῦ Ποσειδῶνος), ἀλλ᾽ ἡ κατ᾽ ἀριθμὸν ὑπεροχὴ ἐνταῦθα τῶν σκαραβαίων ἐκ κυανῆς μάζης μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἐκ τῆς Ναυκράτιος, καί, κατ᾽ ἀκολουθίαν, καὶ περὶ τῆς νεωτέρας αὐτῶν χρονολογίας. Εἷς τῶν σκαραβαίων τούτων φέρει κατακείμενον ζῷον, ὄπισθεν δὲ τὸν θεὸν Horus. Ἄλλος σκαραβαῖος τὴν Σφίγγα πτερογοφόρον καὶ κάτωθεν Ἱέρακα καὶ πάπυρον. Δύο ἕτεροι τὸν Ἱέρακα καὶ ὄπισθεν ἱσταμένην θεὰν (Ἶσιδα) φέρουσαν σκῆπτρον. Ἐπὶ ἄλλου βλέπει τις ὑπεράνω τοῦ «ἱεροῦ καλάθου» ἀνδρικὴν μορφήν, ὑψοῦσαν τὴν χεῖρα, ἐφ᾽ ἧς ἵσταται Ἱέραξ. Ἄλλος δὲ σκαραβαῖος φέρει ὑπὲρ τὸν ἱερὸν κάλαθον ἱέρακα καὶ πάπυρον, μεταξὺ δὲ σημεῖα δυσδιάκριτα. Δὶς ἀπαντᾷ ἀνὴρ μεταξὺ δύο γυναικῶν (;) ὧν αἱ κεφαλαὶ μόλις διακρίνονται. Μικρὸς λευκὸς σκαραβαῖος φέρει σημεῖα τινά, αἰγυπτιακὰ πάντως, ἀλλὰ δυσκόλως καὶ οὐχὶ ἀσφαλῶς μεταφραζόμενα. Ἄλλος πλοῖον ἐν ᾧ κάθηται θεός τις μετὰ ἱέρακος. Οὐδεὶς τῶν σκαραβαίων τούτων φέρει ὄνομα βασιλέως, μόνον ἐπὶ ἑνὸς θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ τὸ ὄνομα τοῦ προσφιλοῦς βασιλέως Tuthumus III, ὄπισθεν δὲ καθήμενον ἄνδρα. Πάντες οἱ σκαραβαῖοι οὗτοι ἔχουσι χαρακτῆρα καθαρῶς αἰγυπτιακόν, μαρτυροῦσι δὲ συγχρόνως τὴν ἐκ Ναυκράτιος προέλευσιν αὐτῶν, διότι ἐκεῖ, ὡς εἴπομεν, κατεσκευάζετο ἡ φαβεντιανὴ μαλακὴ μάζα καὶ ἡ εἰδικωτέρα πρὸς τοιαύτην χρῆσιν κυανόχρους τοιαύτη».

Ὡς πρὸς τὰς ὁρμοφήφους δέ, ὧν ἡ προέλευσις καὶ ἡ ἐργασία εἶνε καθαρῶς ἑλληνική, ἢ ἀκριβέστερον νησιωτική, ἐκθέτομεν ἐν ὀλίγοις τὰ ἑξῆς: Εὑρέθησαν ἐν τῇ ἐπιχώσει σποράδην ἐν ὅλῳ δέκα καὶ πέντε, ὧν τρεῖς ἐξ ὑελώδους διαφανοῦς μάζης, στρογγύλαι τὸ σχῆμα καὶ διάτρητοι, ἀλλ᾽ ἄνευ γλυφῆς. Τέσσαρες ἄλλαι ἐκ μέλανος σκληροῦ λίθου (αἱματήτου;), στρογγύλου καὶ αὗται σχήματος, διάτρητοι δὲ καὶ φέρουσαι δυσδιακρίτους ὡς ἐκ τῆς ἀμελοῦς καὶ ὅλως πρωτογενοῦς αὐτῶν ἐργασίας, γλυφάς. Ἐπὶ μιᾶς τούτων διακρίνομεν γυναικείαν (;) μορφὴν καθημένην ἐπὶ θρόνου μεθ᾽ ὑψηλοῦ ἐρεισινώτου, κρατοῦσαν δυσδιάκριτον ἀντικείμενον, ἐπὶ ἑτέρας δένδρον καὶ παραλλήλως δύο ἀντικείμενα ὡσεὶ ἰχθῦς (;). Ἐπὶ τῆς τρίτης ζῷον μετὰ μακρῶν ὤτων (ὄνον;) καὶ ὑπεράνω ὡσεὶ ὀκλάζοντα ἀναβάτην. Τῆς τετάρτης ψηφίδος ἡ γλυφὴ εἶνε ὅλως δυσδιάκριτος.

Πέντε δὲ ἄλλαι ὁρμόψηφοι, μετὰ γλυφῶν καὶ αὗται, εἰσὶν ἐκ στεατίτου φαιοῦ, στρογγύλαι ἐπίσης, πλὴν μιᾶς ρομβοειδοῦς (εἰκ. 21 κάτω σειρὰ) φερούσης γλυφὴν λίαν ἐπιμεμελημένην καὶ ἐνδιαφέρουσαν, κρητικῆς δὲ πιθανώτατα προελεύσεως. Εἰκονίζεται ἐπ᾽ αὐτῆς, τὸ πρῶτον, μυθολογικὴ παράστασις, καὶ δὴ ὁ Μινώταυρος. Τὸ μυθολογικὸν τέρας, ἔχον ὡς συνήθως τὸ σῶμα μὲν ἀνθρώπου τὴν κεφαλὴν δὲ καὶ τὴν οὐρὰν ταύρου, συστέλλεται κεκυρτωμένον καὶ συνεσπειρωμένον ἐν τῷ στενῷ χώρῳ τοῦ λίθου, εἰς στάσιν λίαν τολμηρῶς σχεδιασθεῖσαν καὶ λίαν δεξιῶς ἐκτελεσθεῖσαν. Εἶνε ἀληθῶς θαυμασία ἡ τέχνη τοῦ γλύπτου ἀποδώσαντος τόσον ἐναργῶς τὰς λεπτομερείας τοῦ σώματος καὶ διευθετήσαντος οὕτως αὐτό, ὥστε νὰ διακρίνηται καὶ νὰ ἀναγνωρίζηται εὐχερῶς ἡ εἰκονιζομένη μορφὴ ἐν ἁπάσαις αὐτῆς ταῖς λεπτομερείαις. Ἰδίᾳ ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως τῶν ποδῶν, τοῦ τεχνίτου κατορθώσαντος νὰ παραστήσῃ κεχωρισμένα τὰ σκέλη καὶ δὴ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ αὐτῶν μορφῇ. Ἡ κεφαλὴ μόνον τοῦ τέρατος, κερασφόρος, εἶνε συνεστραμμένη κατὰ τρόπον ὅλως ἀφύσικον, ἐνθυμίζοντα τὰς ἐπὶ μυκηναϊκῶν τινων λίθων παραστάσεις ζῴων. Ὁ λίθος ἐν τούτοις εἶνε προϊὸν ἑλληνικῆς ἀρχαϊκῆς ἐργασίας καὶ ἱκανῶς δεξιᾶς. Ἐπὶ ἄλλης, ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, ὁρμοψηφίδος, εἰκονίζεται ἱππεύς, κακοτέχνως καὶ ἀμελῶς εἰργασμένος. Ἐπὶ ἄλλης δὲ λέων (;) καὶ ὑπεράνω ἀστὴρ (;). Ἐπὶ ἄλλης δὲ πτερωτὸν ζῷον (Σφίγξ;).

Αἱ λοιπαὶ ὁρμόψηφοι, ἐκ μάζης ὑελώδους ἀδιαφανοῦς πεποιημέναι, φέρουσι γεωμετρικὰ κοσμήματα ἢ δυσδιάκριτα ἄλλα σημεῖα.

Περατοῦντες τὴν περὶ τῶν εὑρημάτων ἡμῶν κατὰ τὰς ἐν Σουνίῳ ἀνασκαφὰς ἔκθεσιν, δέον νὰ μνημονεύσωμεν δύο παναρχαιοτάτων εὑρημάτων γενομένων ἐν τοῖς χώμασι τῆς τεχνητῆς ἐπιχώσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Μιᾶς δηλ. κεφαλῆς καὶ ἑνὸς ἀκεφάλου εἰδωλίου τῆς «κυκλαδικῆς» καλουμένης χρονικῆς περιόδου. Εἶνε ταῦτα τῶν συνήθων ἐκ μαρμάρου σανιδοειδῶν εἰδωλίων, τῶν εὑρισκομένων συνήθως ἐντὸς τάφων καὶ ἐν ταῖς νήσοις τῶν Κυκλάδων. Τὰ εὑρήματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἔχουν σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ἀνασκαφὲν τέμενος, ἅτε προερχόμενα ἐκ χρονικῆς περιόδου λίαν ἀπομεμακρυσμένης, εἰκάζομεν δὲ ὅτι δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ ὑπαίθρου παναρχαίου ἱεροῦ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἄνω ἐποιησάμεθα ὑποθετικὸν λόγον.

Ἰούνιος 1917.

Βαλέριος Στάης.

Ἐπὶ τῇ δημοσιεύσει τῆς ἀνωτέρω περὶ Σουνίου ἐκθέσεως ἡμῶν, εὔκαιρον θεωροῦμεν τὴν ἐπανόρθωσιν ἀνακριβείας ἀναγραφείσης ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἐκθέσει (**ΑΕ 1900 130**) ὡς πρὸς τὸν στρατηγὸν Θεόμνηστον. Οὗτος μνημονεύεται καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιγραφῇ ἐκ Σουνίου, δημοσιευθείσῃ καὶ ἀλλαχοῦ μέν, ἀλλὰ καὶ ἐν **C. I. G. 178** καὶ ἐν **C. I. Att. 1195**.

Τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος τοῖχοι καὶ ὀροφή.

ὑπὸ

Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου.

Πραγματευόμενος ἐν τῷ ΑΔ τοῦ 1915 περὶ τοῦ τέως ἀγνώστου ἀετώματος τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπεσχέθην ὅτι θὰ ἔγραφον ἐν καιρῷ καὶ περὶ ἄλλων σκοτεινῶν σημείων τοῦ ναοῦ τούτου. Ἐκπληρῶν νῦν τὴν ὑπόσχεσίν μου ἐκείνην θὰ ὁμιλήσω ἐνταῦθα περὶ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ καὶ τῆς ὀροφῆς, περὶ ὧν οὐδένα ἐποιήσαντο λόγον οἱ μέχρι τοῦδε τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος μελετήσαντες [1].

Ἐκ τῶν τοίχων τοῦ μαρμαρίνου ναοῦ περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ θεμέλια καὶ ἐκ τῆς ἀνωδομῆς ἡ βόρειος μόνον τοῦ προνάου παραστάς, καὶ ἡ κατὰ τὸ 1908 δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀναστηλωθεῖσα νοτία. (ΠΑΕ 1908, 63). Αἱ παραστάδες αὗται, σχεδὸν τετράγωνοι τὴν τομὴν 0.903×0.92, λόγῳ τῆς μέχρι τοῦ πτεροῦ προεκτάσεως τοῦ θριγκοῦ τοῦ προνάου [2], ἀποτελοῦνται ἐκ μονολίθου ὀρθοστάτου, ὕψους 0.842, βαίνοντος ἐπὶ κυματιοφόρου πλίνθου ***(εἰκ. 1, 2)*** καὶ ἐξ ὀκτὼ ἰσοϋψῶν (0.60) πλίνθων [3], ὧν ἡ ἀνωτάτη περιλαμβάνει καὶ τὸ ἐπίκρανον. Τὰς διαστάσεις καὶ λεπτομερείας τῆς βάσεως καὶ τοῦ ἐπικράνου τῶν παραστάδων τούτων εὑρίσκει τις ἄριστα ἀπεικονισμένας ἔν τε ταῖς Antiquities of Jonia 1797 II πίν. XIV, ταῖς Unedited Antiquities of Attica 1832 (ἔκδ. Hittorff) VIII πίν. VIII καὶ τῇ Expédition Sc. de Morée 1838 III πίν. 33, 34 [4].

1 Ὅρα τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν ἐν **ΑΔ 1915 1 ἑ.**

2 Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο εἶχεν ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος κοινὸν μετὰ τοῦ «Θησείου» **Stuart and Revett Antiquities of Athens III 1794 I** πίν. **IV** καὶ τοῦ ἐν Ραμνοῦντι ναοῦ τῆς Νεμέσεως **Unedited Antiqu. of Attica** (ἔκδ. **Hittorff**) **VI** πίν. **III, V, VII.**

3 Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τῆς πρώτης ὑπὲρ τὸν ὀρθοστάτην πλίνθου τῆς νοτίας παραστάδος (οὐχὶ δ' **in epistylio**. ὡς σημειοῦται ἐν **IG III 3824**), εὕρηται τὸ ἐνθύμημα

Ὀνήσιμος
ἐμνήσθη
τῆς ἀδελφῆς
Χρήστης

τῶν ἐσχάτων ρωμαϊκῶν ἢ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Γράμματα ἀμελῶς κεχαραγμένα, ὕψους ποικίλου ἀπὸ 0.03 — 0.07. (ὅρα εἰκ. 15).

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιστοίχου πλίνθου τῆς βορείου παραστάδος εὕρηται ἡ ἐπιγραφὴ (**= IG III 3916**. ἄνευ ἐνδείξεως τόπου προελεύσεως)

...ου υἱὸ[ς] Δήλ[ιος]
...ος Ἀντίοχος
...νιος

γράμματα ὕψ. 0.011 μετ' ἀκρεμόνων. Χάραξις ἐπιμελὴς τῆς Β' πιθανώτατα π.Χ. ἑκατονταετηρίδος

4 Ἐν τῇ λεπτομερείᾳ τοῦ ἐπικράνου τῆς **Expédition III** πίν. 34 σημειοῦται ὡς πλάτος τῆς ὑπὸ τὸν ἀστράγαλον ταινίας 0.232 ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 0.125.

1: νοτίας παραστάδος προδόμου ὄψις δυσμική.

Ἐκ τῶν μελετῶν τούτων αἱ μὲν δύο πρῶται περιορίζονται εἰς τὴν ἁπλῆν σχεδίασιν τῆς παραστάδος, οὐδὲν περὶ τῶν τοίχων ἀναφέρουσαι, μόνη δ' ἡ τρίτη παρέχει, ἔνθ' ἀν. πίν. 37, ἀναπαράστασιν (ἄνευ κειμένου) τοῦ τοίχου κατ' ἰσοδομικὸν σύστημα. Ἀλλ' ἡ ἀναπαράστασις αὕτη δὲν ἀνταποκρίνεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ πρὸς τὰ πράγματα. Ὄντως ἂν ἐξετάσωμεν τὴν δυσμικὴν πλευρὰν ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων παραστάδων τοῦ προνάου, παρατηροῦμεν, ὅτι ἐπὶ ἐνίων ἐκ τῶν πλίνθων, αἵτινες ἀπαρτίζουσιν αὐτὰς (εἰκ. 1 Β, Γ, Ε, Ζ, Θ), εὕρηνται πλὴν τῶν γόμφων, δι' ὧν αἱ πλίνθοι ἐγομφοῦντο πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἄλλοι τινὲς γόμφοι (εἰκ. 1 α, α..) οὐχὶ κατὰ τοὺς ἁρμοὺς τῶν λίθων, ὡς οἱ συνήθεις, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕψους αὐτῶν. Τοιοῦτοι ὅμως γόμφοι, λαξευόμενοι κατὰ τὴν κατακόρυφον παρειὰν τῶν λίθων, ἐπέχουσι θέσιν **συνδέσμων** μεταξὺ ἀνισοϋψῶν λίθων. Τὸν σκοπὸν δ' ἀκριβῶς τοῦτον ἐπετέλουν καὶ οἱ ἐνταῦθα ἀπαντῶντες. Τούτου τεθέντος τὸ ἄνω τέρμα ἑκάστου τῶν γομφοειδῶν τούτων συνδέσμων ὁρίζει ἡμῖν τὴν θέσιν ὁριζοντίου ἁρμοῦ τοῦ τοίχου, συναντῶντος τὴν ἀντίστοιχον πλίνθον τῆς παραστάδος κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὕψους αὐτῆς.

Ἀλλ' οἱ ἐκ τῶν γομφοειδῶν συνδέσμων εἰκαζόμενοι ὁριζόντιοι ἁρμοὶ δὲν ἦσαν καὶ οἱ μόνοι ἁρμοὶ τοῦ τοίχου· διότι καὶ τῶν πλίνθων τῆς παραστάδος τινὲς (εἰκ. 1 Γ, Δ, Ζ, Η) φέρουσι κατὰ τὴν δυσμικὴν κεφαλὴν σύνδεσμον ⊢ καὶ ἀναθύρωσιν ἤτοι στοιχεῖα ἐνδεικνύοντα συνέχειαν τῶν ἁρμῶν τῶν πλίνθων τούτων καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Ἂν νῦν παραστήσωμεν γραφικῶς τούς τε ἐκ τῶν γομφοειδῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν ταυομόρφων συνδέσμων εἰκαζομένους ἁρμούς, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὑπὲρ τοὺς ὀρθοστάτας ὁ τοῖχος ἀπηρτίζετο ἐκ δόμων ὕψους ἐναλλὰξ 0.30 καὶ 0.60, πρὸς οὓς ἄριστα προσαρμόζονται αἱ ἐξοχαὶ τῶν δύο πλίνθων τῆς παραστάδος Δ καὶ Η, αἱ πρὸς δέσιν τῆς παραστάδος μετὰ τοῦ τοίχου χρησιμεύουσαι.

Κατὰ ταῦτα ὁ τοῖχος τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ εἶχεν οἰκοδομηθῆ οὐχὶ κατὰ τὸ ἐν κοινῇ χρήσει κατὰ τὴν Περίκλειον περίοδον ἰσοδομικὸν σύστημα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀπὸ Βιτρουβίου (De Archit. II, VIII, 6 Rose) *ψευδισόδομον* λεγόμενον σύστημα.

Τὸ πόρισμα τοῦτο εἶνε σπουδαῖον, διότι τὸ ψευδισόδομον σύστημα ἐθεωρεῖτο μέχρι τοῦδε ὡς ἀποκλειστικῶς ἰδιάζον εἰς ἰωνικὰ μνημεῖα ἀνήκοντα εἰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν πέριξ

νήσων καὶ τοῦτο ἐπειδὴ εἶχε παρατηρηθῇ ἔν τινι τείχει τῆς Παμφυλίας Fellows, Travels in Asia Minor 146, ἐν τοῖς ναοῖς Ἄσσου Clarke, Investigations at Assos 74, 75, Μέσσης Koldewey, Insel Lesbos πίν. 22, 18, Πριήνης Antiquities of Jonia IV πίν. 7, 8, Wiegand-Schrader, Priene 96, 98, Σαμοθράκης Conze, Samothrake σ. 39 πίν. 31-32 καὶ Περγάμου Pergamon IV πίν. 33, Durm Baukunst³ 142, καὶ τοῖς ἰωνικοῖς θησαυροῖς τῶν Δελφῶν BCH 1913, 28.

Διὰ τοῦ ἡμετέρου παραδείγματος ἡ ὕπαρξις ψευδισοδόμου συστήματος πιστοῦται καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ δὴ ἐν ναῷ τῆς Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Δὲν εἶνε δέ, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις, μοναδικὸν ἐν Ἀττικῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ παράδειγμα τοῦ Σουνίου καὶ ἀπορῶ πῶς δὲν παρετηρήθη μέχρι τοῦδε, ὅτι τὸ αὐτὸ οἰκοδομικὸν σύστημα ἐφηρμόσθη καὶ ἐν τῷ Κιμωνείῳ ἀναλήμματι τοῦ Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσῖνος (ὅρα φωτογραφίαν παρὰ Noack, Baukunst des Altertums πίν. 115b. Κάλλιστα δ' εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ καὶ ἡ μεταγενεστέρα στοὰ τοῦ Ἀττάλου (F. Adler, Die Stoa des Königs Attalos 1874, πίν. 1, 2, 3, 4, Bohn, Die Stoa Königs Attalos des zweiten 1882 πίν. 1, 2) καὶ τὸ ρωμαϊκὸν βάθρον τοῦ Ἀγρίππα (Bohn, Die Propyläen πίν. XXI).

Ἴδωμεν νῦν ὁποία ἦτο ἡ ὀργανικὴ σύνθεσις τοῦ ἐξεταζομένου τοίχου.

Ἐπὶ τοιχοβάτου ὕψους 0.313 (εἰκ. 2) ἔβαινον ἄνευ μεσολαβήσεως κυματίου [1] ὀρθοστάται ἰσοϋψεῖς τῷ τῆς παραστάδος (0.842), δύο κατὰ τὸ πάχος τοῦ τοίχου, ὡς συνάγεται ἔκ τε τοῦ ἐπὶ τοῦ ὀρθοστάτου τῆς παραστάδος κατὰ τὸν ἄξονα εὑρισκομένου ραβδοειδοῦς ἐξογκώματος (εἰκ. 1) καὶ ἐκ δύο περισωθέντων τεμαχίων ὀρθοστατῶν (**εἰκ. 3 A_1, A_2**), ὧν τὸ μὲν ἀπόκειται ἐν τῷ σηκῷ, τὸ δὲ ἐν τῷ προνάῳ. Τὰ τεμάχια ταῦτα πάχους ἑκάτερον 0.40 καὶ ἀλέαντα τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἔκειντό ποτε εὐθὺς μετὰ τὸν ὀρθοστάτην τῆς νοτίας παραστάδος κατὰ τὰς θέσεις A_1 καὶ A_2 τῆς εἰκ. 2. Διότι φέρουσιν ἀμφότερα κατὰ τὴν ἕδραν ἴχνη σκωρίας σχήματος ⊢⊣ προερχόμενα ἐκ τῶν συνδέσμων τοῦ τοιχοβάτου. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἄξων τῶν

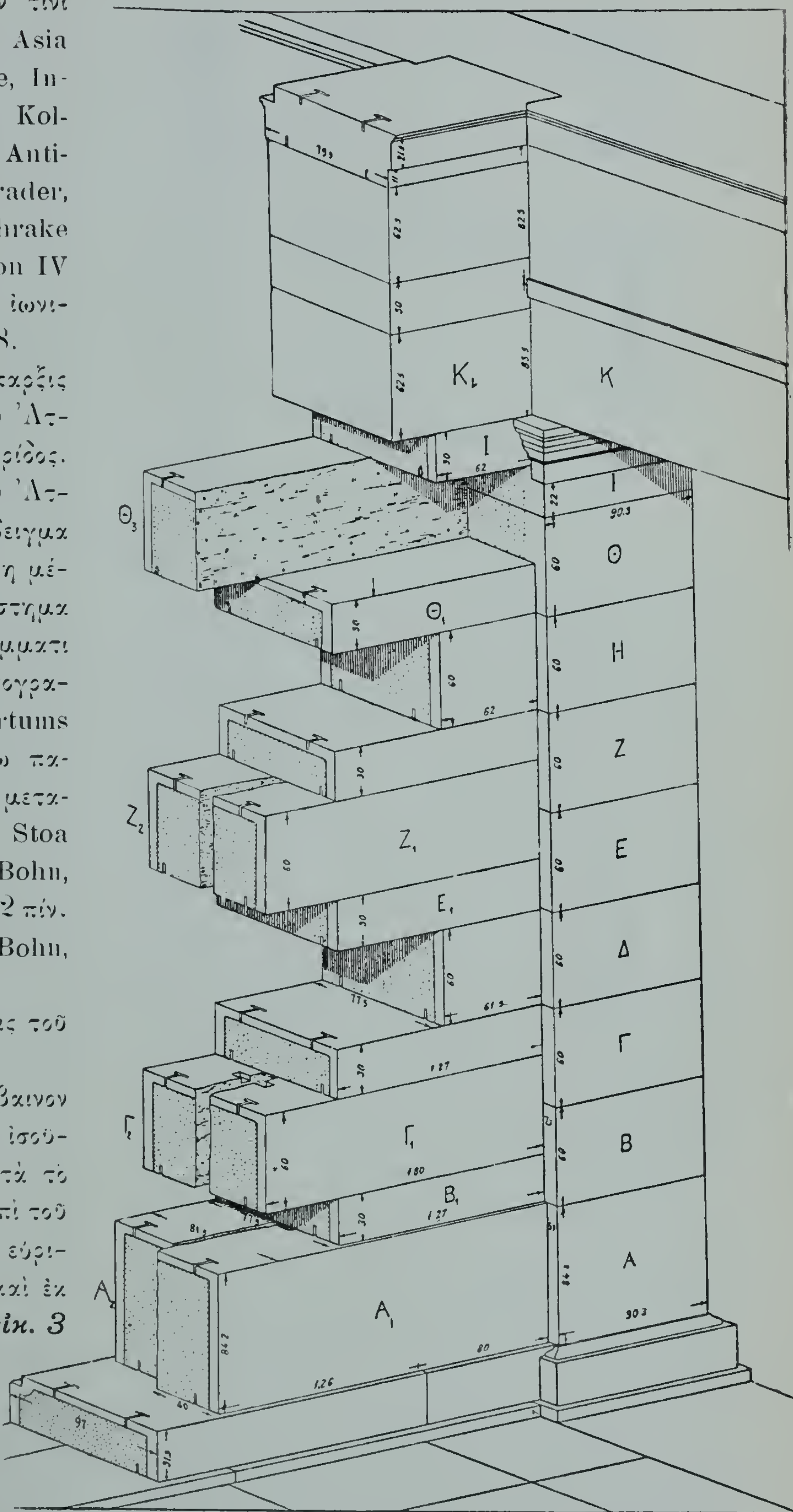

2: ΝΑ γωνίας τοῦ προδόμου προοπτικὴ ἀναπαράστασις.

1 Ἐσφαλμένως σχεδιάζεται ἔν τε ταῖς Antiquities of Jonia II πίν. XIV καὶ ταῖς Antiquités inédites de l'Attique (Hittorff) VIII πίν. VIII τμῆμα τοῦ τοίχου μετὰ κυματίου κατὰ τὸν πόδα.

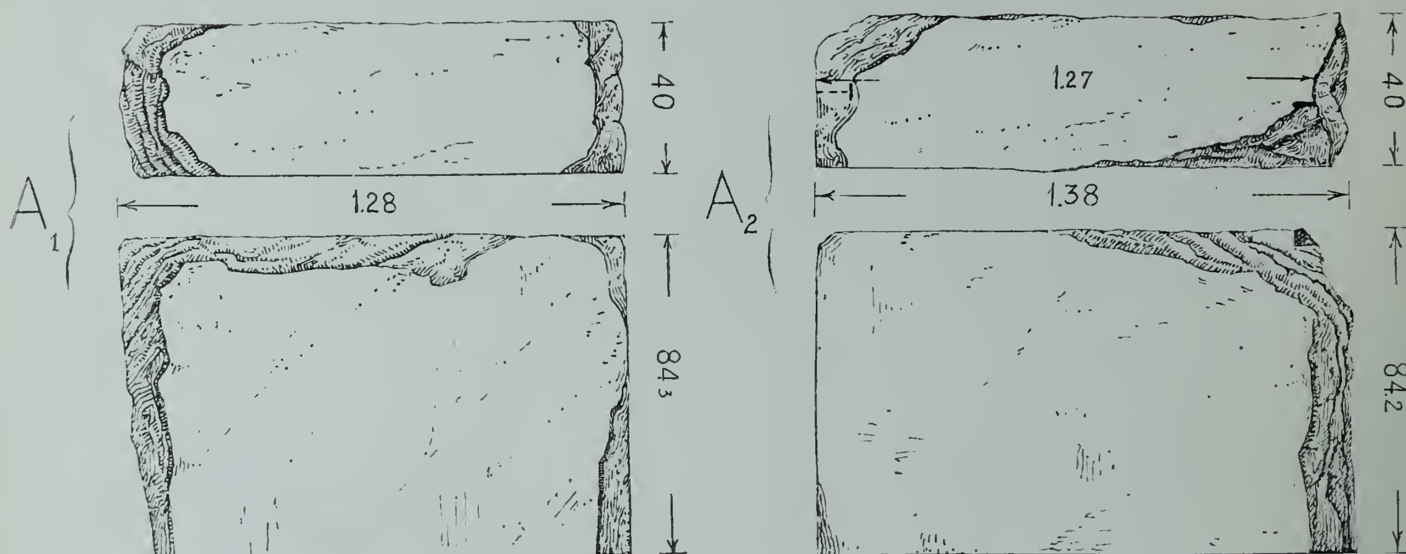

3: ὀρθοστάται τοῦ τοίχου.

ἰχνῶν τούτων ἀπέχει ἀπὸ μὲν τοῦ προσώπου τοῦ λίθου 0.18, ἀπὸ δὲ τοῦ ἁρμοῦ 0.80 τόσον δὲ πάλιν ἀκριβῶς ἀπέχει ἀντιστοίχως ὁ σύνδεσμος τοῦ πρώτου ἁρμοῦ τοῦ νοτίου τοιχοβάτου ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ τοιχοβάτου ἰχνῶν τοῦ προσώπου τῶν ὀρθοστατῶν καὶ ἀπὸ τῆς νοτίας παραστάδος (εἰκ. 2), ἕπεται ὅτι τὰ εὑρεθέντα τεμάχια ἀνήκουσιν ὄντως εἰς τὰς θέσεις A_1 καὶ A_2. Τὴν ταυτότητα ἄλλως τοῦ τεμαχίου A_2 προσεπικυροῖ καὶ ἡ τελεία σύμπτωσις τῆς θέσεως τοῦ κατὰ τὸ σῳζόμενον ἄνω αὐτοῦ ἄκρον συνδέσμου ⊢ πρὸς τὸ ἕτερον τούτου ἥμισυ τὸ ἐπὶ τοῦ ὀρθοστάτου τῆς παραστάδος εὑρισκόμενον.

Τὸ πάχος τοῦ τοίχου κατὰ τοὺς ὀρθοστάτας ὁρίζεται ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τοιχοβάτου καταλειφθέντων ἰχνῶν τῶν ἑκατέρωθεν προσώπων διεχόντων 0.815. Τὸ δὲ μῆκος τῶν πρώτων ὀρθοστατῶν δὲν μετρεῖται μὲν ἀπ' εὐθείας, διότι τὰ περισωθέντα τεμάχια εἶνε κολοβά, εὑρίσκεται ὅμως ἀσφαλῶς ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τοιχοβάτου περισωθέντων γόμφων, ὧν ὁ μὲν πρὸς τὴν περίστασιν ἀπέχει τῆς παραστάδος κατὰ 2.06 (εἰκ. 2) ὁ δὲ πρὸς τὸν πρόναον κατὰ 1.91 (εἰκ. 15). Τῶν δὲ λοιπῶν ὀρθοστατῶν τὰ μήκη παραμένουσιν ἄγνωστα οὐδενὸς σχετικοῦ τεκμηρίου περισωθέντος. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι ἡ τοποθέτησις τῶν ὀρθοστατῶν ἐγένετο ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ὡς δεικνύουσι τὰ παρὰ τοὺς γόμφους τοῦ τοιχοβάτου μοχλοβόθρια (Stemmlöcher).

Ὑπὲρ τοὺς ὀρθοστάτας ἐτοποθετεῖτο δόμος ὕψ. 0.30, οὗτινος ἕκαστος λίθος διῆκε δι' ὅλου τοῦ πάχους τοῦ τοίχου, ὡς διδάσκει ὅ τε ἁπλοῦς ἐπὶ τῆς πλίνθου B τῆς παραστάδος γομφοσύνδεσμος (εἰκ. 1 B, α) ἀλλὰ καὶ τεμάχιον πάχους σῳζομένου 0.63 ***(εἰκ. 4)*** ἐνεκτισμένον κατὰ τὸν νότιον στυλοβάτην

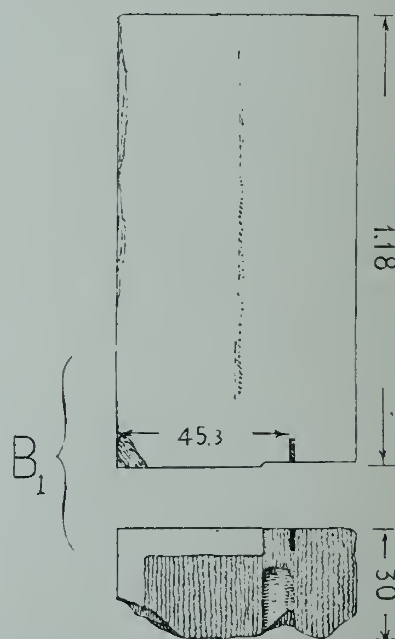

4: πλίνθος τοῦ τοίχου ἐντετειχισμένη ἐν τῷ στυλοβάτῃ.

μεταξὺ τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου ἀπ' ἀνατολῶν κίονος, πιθανώτατα κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1880 γενομένην στερέωσιν τοῦ ναοῦ [1]. Τὸ τεμάχιον τοῦτο λέγω ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν λίθον B_1 τῆς εἰκ. 2. Διότι ὁ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἁρμοῦ αὐτοῦ σῳζόμενος μόνος γομφοσύνδεσμος ἀπέχει τοῦ προσώπου τοῦ λίθου

1 Καββαδίου, Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 81.

0.483, ὅσον ἀκριβῶς ἀπέχει ἀπὸ τῆς βορείου ἀκμῆς τῆς πλίνθου Β (εἰκ. 1) ὁ ἐπ' αὐτῆς γομφοσύνδεσμος, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ὑπὲρ τὸν τοῖχον ἐξοχῆς τῆς παραστάδος 0.072. Προσεπιβεβαιοῦται δ' ἡ πρὸς τὸν λίθον $Β_1$ ταυτότης τοῦ τεμαχίου τούτου καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ἀνιόντα αὐτοῦ ἁρμὸν ὑπάρχοντος κοιλώματος (εἰκ. 4) ἀκριβῶς ἀντιστοίχου πρὸς τὸ κύρτωμα τοῦ κατὰ τὸν ἄξονα τῆς πλίνθου Β ῥαβδοειδοῦς ἐξογκώματος, ἀπολαξευθέντος μόνον κατὰ τὸ πλάτος τῆς ἀναθυρώσεως (εἰκ. 1, $Β_1$). Τὸ μῆκος τοῦ λίθου $Β_1$ δὲν σῴζεται ἀκέραιον, διότι ἡ πλίνθος αὕτη ἐπρίσθη κατὰ τὴν εἰρημένην νεωτέραν αὐτῆς ἐντοίχισιν, ἦτο ὅμως ἀσφαλῶς 1.27 ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὀρθοστάτου $Α_2$ (εἰκ. 3) διατηρηθέντος γόμφου αὐτῆς, ἀπέχοντος τοσοῦτον ἀπὸ τῆς παραστάδος.

Ὁ πρῶτος δόμος εἶχε πάχος τὸ πρὸς τὰ ἄνω κοινὸν πάχος τοῦ τοίχου ἤτοι 0.775· ὅτι δ' ὁ τοῖχος δὲν ἐμειοῦτο, ἀποδεικνύουσι τὰ ἰσομέτρητα πάχη τῶν ἀπὸ τῆς παραστάδος πρὸς τὸν τοῖχον, χάριν τῆς δέσεως, κατὰ ποικίλα ὕψη ἐξεχόντων δύο τεμαχίων Δ καὶ Η. Ἐπειδὴ δ', ὡς ἐλέχθη, τὸ κατὰ τοὺς ὀρθοστάτας πάχος τοῦ τοίχου ἦτο 0.815 ἕπεται ὅτι ἐξεῖχον οἱ ὀρθοστάται κατὰ 0.02 ἑκατέρωθεν τῶν ἄνωθεν δόμων, ἡ δ' ἐξοχὴ αὕτη δὲν συνεχίζετο, ὡς εἰκός, καὶ ἐπὶ τῆς παραστάδος (εἰκ. 2).

Οἱ δόμοι ὕψους 0.30 ἐνηλλάσσοντο, ὡς ἐδείχθη, πρὸς δόμους ὕψους 0.60. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν ἐνταῦθα εὐθὺς ἀμέσως περὶ τούτων νὰ ὁμιλήσω· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπανέλθω καὶ αὖθις εἰς τοὺς δόμους ὕψ. 0.30, θὰ ἐξετάσω ἐνταῦθα εἰς τίνας θέσεις δύνανται νὰ τοποθετηθῶσι δύο ἔτι περισωθέντες 0.30 ὕψους λίθοι, ὧν ὁ μὲν ἀπόκειται πρὸ τῆς ΒΑ παραστάδος, ὁ δὲ ἐν τῷ σηκῷ. Τῶν λίθων τούτων ὁ μὲν πρῶτος **(εἰκ. 5)** φέρει κατὰ τὴν ἄνω ἀκμὴν τοῦ ἁρμοῦ δύο γομφοσυνδέσμους ἀπέχοντας ἀλλήλων 0.485, ὅσον δηλ. ἀπέχουσιν ἀλλήλων *μόνον* οἱ ἐπὶ τῆς πλίνθου Θ τῆς παραστάδος (εἰκ. 1) γομφοσύνδεσμοι. Ὥστε ὁ λίθος οὗτος εἶνε ἀσφαλῶς ὁ $Θ_1$. Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τῆς κάτω ἀκμῆς τοῦ αὐτοῦ ἁρμοῦ φέρει ὁ λίθος οὗτος παραδόξως τόρμους γόμφων, οἵτινες, πάντη ἀδικαιολόγητοι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, μὲ ἐνέβαλον εἰς ἀπορίαν, ἣν μὲ ἐξήγαγεν ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐν τοῖς εἰρημένοις τόρμοις,

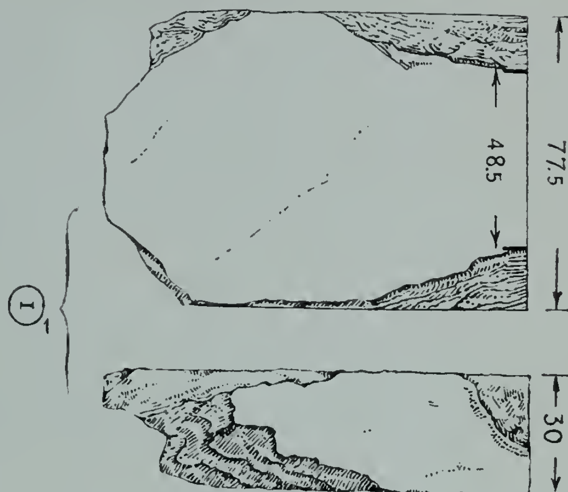

5: πλίνθος τοῦ τοίχου.

παρὰ τὸν κανόνα, οὐδὲν ἴχνος σκωρίας ὑφίστατο. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ τόρμοι ἐλαξεύθησαν ἐνταῦθα ἐκ παραδρομῆς, ἔμειναν δ' ἔκπαλαι ἄχρηστοι [1].

Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον τεμάχιον **(εἰκ. 6)**

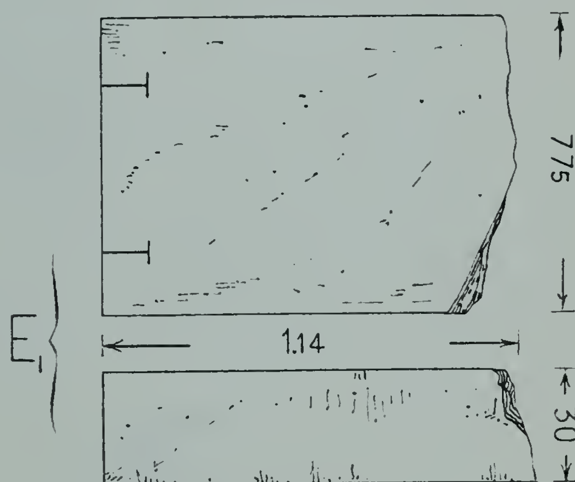

6: πλίνθος τοῦ τοίχου.

ὕψ. 0.30 καὶ μήκους σῳζομένου 1.14, ἐκ τῶν πέντε θέσεων ἃς δύναται νὰ καταλάβῃ (διότι πέντε ἦσαν οἱ δόμοι ὕψους 0.30) ἡ μὲν $Β_1$ καὶ ἡ $Θ_1$ (ὅρα εἰκ. 2) κατέχονται, ὡς ἐδείχθη, ὑπὸ τῶν οἰκείων λίθων, ἐκ δὲ τῶν ὑπολοίπων τριῶν μόνον τῇ $Ε_1$ εὐαρμοστεῖ ὁ ἡμέτερος λίθος, καθόσον κατὰ τὰς λοιπὰς δύο θέσεις (παρὰ τὰς πλίνθους Γ καὶ Ζ) τιθέμενος ὤφειλε νὰ περισῴζῃ ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας καὶ δὴ εἰς ἀπόστασιν 0.65 ἀπὸ τοῦ δυσμικοῦ του

1 Ὁμοίαν ἐκ παραδρομῆς λάξευσιν συνδέσμου ἐδείξαμεν ὀρισταμένην καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης Ath. Mitt. 1915 36.

ἄκρου τόρμους γομφώσεως τῶν ἐξεχουσῶν πλίνθων τῆς παραστάδος Δ καὶ Η. Ἀλλ' ὁ λίθος οὗτος, σῳζόμενος εἰς μῆκος 0.95 ἀπὸ τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου, οὐδένα τόρμον φέρει· ἐπομένως ὁ εὐθὺς ὑπεράνω αὐτοῦ κείμενος λίθος ἐξετείνετο πέραν τῶν 0.95. Τοιοῦτος ὅμως λίθος ἀπομένει μόνος ὁ Z_1. Κατὰ ταῦτα ὁ δεύτερος ὕψους 0.30 λίθος εἶνε ὁ E_1 τῆς εἰκ. 2.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν 0.60 ὕψους δόμων. Τοιούτων δόμων διεσώθησαν κατεσπαρμένα παρὰ τὴν νοτίαν περίστασιν ἓξ ἐν ὅλῳ τεμάχια πάχους 0.33-0.35. Τὸν τοῖχον ἄρα κατὰ τοὺς δόμους τούτους ἀπήρτιζον δύο παρ' ἀλλήλας τεθειμέναι τοιαῦται πλινθίδες. Ἐκ τῶν ἓξ περισωθέντων λίθων ὕψ. 0.60 εἷς μὲν εἶνε ἐνεκτισμένος παραπλεύρως τῷ ἐξετασθέντι λίθῳ B_1 καὶ δὴ πλαγίως, ὥστε νὰ διαφεύγῃ τὴν ἔρευναν ἡμῶν, εἷς δὲ (εἰκ. 7), ἀποκείμενος παρὰ τὸν 7ον ἀπ' ἀνατολῶν κίονα τῆς νοτίας περιστάσεως, οὐδένα διασῴζει κατὰ τὸν ἕτερον τῶν ἁρμῶν σύνδεσμον, τρεῖς δὲ (εἰκ. 8, 9 $Γ_2$,) (ὧν οἱ δύο παρὰ τὴν ΝΑ τοῦ ναοῦ γωνίαν), φέρουσι κατὰ τὸν ἕτερον τῶν ἁρμῶν γομφοσύνδεσμον δηλοῦντα σαφῶς ὅτι προέρχονται ἐκ τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν παραστάδα τοποθετουμένων λίθων, τέλος ὁ ἕκτος (εἰκ. 9 $Γ_1$), κείμενος μεταξὺ 4ου καὶ 5ου κίονος, εἶνε ἑκατέρωθεν τεθραυσμένος. Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν ποῦ τοποθετεῖται ἕκαστος τῶν λίθων τούτων. Ὁ λίθος ***(εἰκ. 7)*** ὡς μὴ διασῴζων κατὰ τὸν ἕτερον τῶν ἁρμῶν τὸν ἀπαρεγκλίτως ἀπαντῶντα σύνδεσμον ἀνήκει βεβαίως εἰς θέσιν, ἐν ᾗ ἦτο ἀδύνατος ἤ τε διὰ

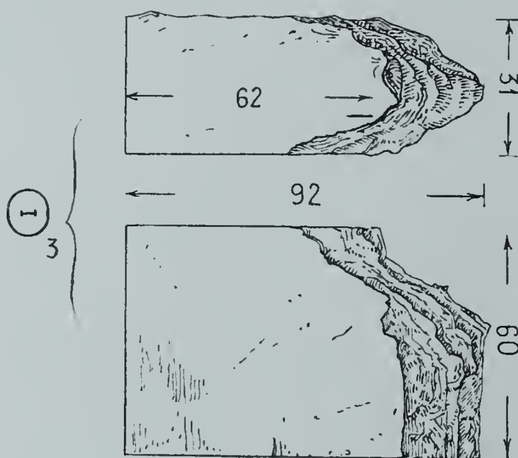

7: πλίνθος τοῦ τοίχου.

διπλοῦ ταῦ καὶ ἡ διὰ γομφοειδοῦς συνδέσμου σύνδεσις. Τοιαύτη ὅμως, καὶ δὴ μία καὶ μόνη, θέσις εἶνε δυνατή, ἡ εὐθὺς ὑπὸ τὸ ἐπίκρανον τῆς παραστάδος. Ἐνταῦθα πράγματι, ὡς βλέπει τις καὶ ἐπὶ τοῦ σχεδίου (εἰκ. 2), τοποθετεῖται δόμος ὕψους 0.60, οὗτινος ὁ ἄκρος ἀνατολικὸς λίθος λόγῳ τῆς ἐξοχῆς τοῦ νοῦ ἐπικράνου μετὰ τῆς παραστάδος συνημμένου τεμαχίου Ι, οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς πλίνθου τῆς παραστάδος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ γομφοσύνδεσμοι ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουσιν (βλ. εἰκ. 4). Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ λίθου (εἰκ. 7) κεῖται δεξιὰ τοῦ εἰρημένου ἁρμοῦ, τὸ τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὸν λίθον $Θ_3$ τῆς εἰκ. 2. Διὰ δὲ τοῦ γόμφου, ὃν διασῴζει ἐπ' αὐτοῦ ὁρίζεται καὶ τὸ μῆκος 0.62 τοῦ μετὰ τοῦ ἐπικράνου ἐξέχοντος τεμαχίου Ι.

Οἱ δὲ λίθοι ***(εἰκ. 8 $Z_1 Z_2$, εἰκ. 9 $Γ_2$)*** ὡς φέροντες γομφοσυνδέσμους δύνανται νὰ τοποθετηθῶσι μόνον εἰς τὸν 3ον καὶ τὸν 7ον δόμον, ἀποκλειομένων τῶν κατὰ τὸν 5ον καὶ τὸν 9ον δόμον θέσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦσι ταυομόρφους συνδέσμους. Καὶ ὁ μὲν λίθος (εἰκ. 8 Z_1) λόγῳ τῆς συμπτώσεως τῶν ἀποστάσεων τοῦ γομφοειδοῦς συνδέσμου του πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς πλίνθου Ζ τῆς παραστάδος ἥμισυ αὐτοῦ καὶ ὡς ἔχων τὴν λείαν ἐπιφάνειαν ἀριστερᾷ τοῦ γομφοσυνδέσμου τοποθετεῖται εἰς τὴν θέσιν Z_1 τῆς εἰκ. 2. Ἐκ δὲ τῶν λίθων (εἰκ. 8 Z_2, 9 $Γ_2$), ἐχόντων τὰ πρόσωπα δεξιᾷ τῶν γομφοσυνδέσμων καὶ καταλαμβανόντων διὰ τοῦτο τὰς δύο ἀπομενούσας θέσεις Z_2 καὶ $Γ_2$, ὁ μὲν (εἰκ. 9 $Γ_2$) φέρει ὄπισθεν ὀρθογώνιον τόρμον ὁ δὲ (εἰκ. 8 Z_2), οὐχί. Ἀλλ' ὅμοιος τόρμος καὶ εἰς ὁμοίαν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐπ' αὐτοῦ γόμφον θέσιν εὕρηται καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατέρωθεν τεθραυσμένου λίθου (εἰκ. 9 $Γ_1$). Εἶνε ἄρα πιθανώτατον ὅτι εἰς μὲν τὴν θέσιν Z_1 τῆς εἰκ. 2 ἐτοποθετεῖτο ὁ λίθος (εἰκ. 8 Z_1) εἰς δὲ τὴν θέσιν $Γ_2$ ὁ λίθος (εἰκ. 9 $Γ_2$), τοῦ λίθου (εἰκ. 9 $Γ_1$) ὄντος τμήματος τῆς πλίνθου $Γ_1$ τῆς εἰκόνος 2.

Οἱ πρῶτοι λίθοι τῶν 0.60 ὕψους δόμων εἶχον μῆκος 1.80—1.78· πῶς ὅμως ἔβαινον οἱ ἁρμοὶ περαιτέρω δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διότι ἀγνοοῦμεν τέλεον τὸ πλάτος τῶν παραστάδων τοῦ ὀπισθονάου, αἵτινες, ὡς μὴ ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς κίονα τῆς περιστάσεως, δὲν εἶχον τὸ κανονικὸν πλάτος τῶν 0.903, ὡς ἐσφαλμένως ἀναπαρεστάθησαν ἐν πά-

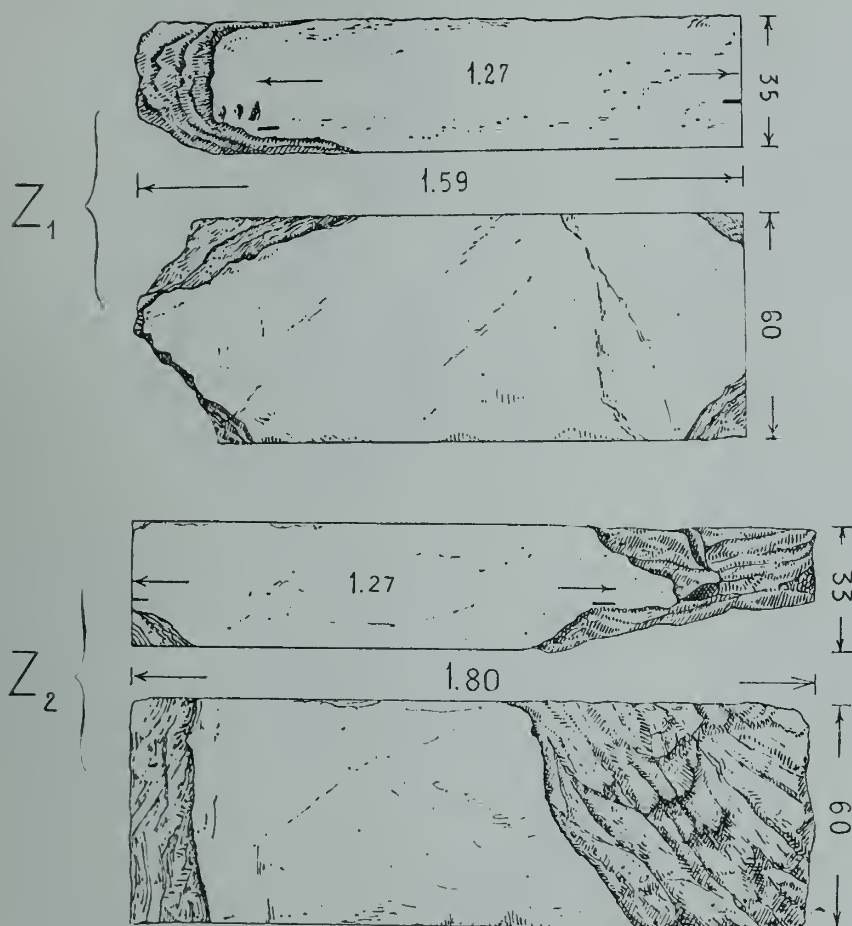

8: πλίνθοι τοῦ τοίχου.

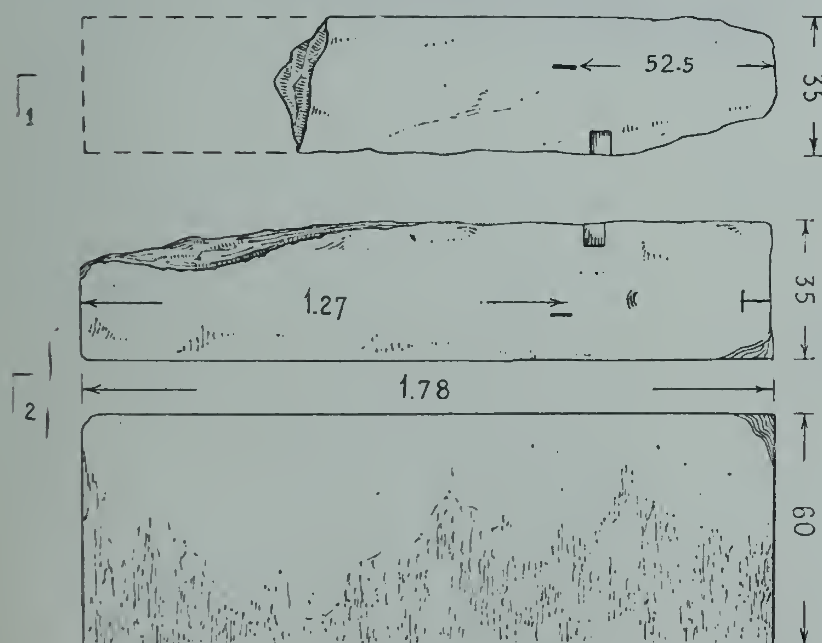

9: πλίνθοι τοῦ τοίχου.

σαις ἀνεξαιρέτως ταῖς προγενεστέραις μελέταις, ἀλλὰ πολὺ μικρότερον αὐτοῦ, ὡς ἐν τῷ «Θησείῳ» καὶ τῷ ναῷ τῆς Νεμέσεως.

Ὡς θὰ παρετήρησεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης, ἐκ τῶν μέχρι τοῦ ἐπικράνου δόμων τοῦ τοίχου τὰ μόνα περισωθέντα τεμάχια πλίνθων ἀνήκουσι παραδόξως εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν παραστάδα τοποθετουμένους λίθους. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δεικνύει ὅτι, ὅτε ἀρχικῶς κατεστράφη ὁ ναὸς παρέμειναν ἐκ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ αἱ δύο παραστάδες τοῦ προνάου, ὧν ἡ νοτία μετὰ μικροῦ τμήματος τοίχου. Ὕστερον — πάντως πρὸ τοῦ 1776 [1] — ὅτε ἡ νοτία παραστὰς κατέπεσε, πιθανῶς ἐκ σεισμοῦ, διεσπάρησαν καὶ ἐφθάρησαν οἱ λίθοι τοῦ μετὰ τῆς παραστάδος συνημμένου μικροῦ τμήματος τοίχου τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1908 ἀναστήλωσιν τῆς παραστάδος οἱ λίθοι τοῦ τοίχου δὲν ἀνεγνωρίσθησαν πλέον.

Ἀπομένει ἤδη ἡ ἐξέτασις τῶν ὑπὲρ τὸ ἐπίκρανον δόμων τοῦ τοίχου. Πρὸς ταύτην θὰ βοηθηθῶμεν ὑπὸ γομφοειδοῦς συνδέσμου εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ ἀπὸ τῆς παραστάδος πρὸς τὸ πτερὸν διήκοντος ἐπιστυλίου εἰς ὕψος 0.625 (εἰκ. 1, Κ) καὶ δεικνύοντος ὅτι τὸ ὕψος τοῦ δόμου τούτου ἦτο κατὰ 0.025 μεῖζον τοῦ κανονικοῦ. Ὁ δὲ λόγος δι' ὃν ὁ δόμος οὗτος

1 Ἡ χρονολογία αὕτη ἐξάγεται ἐκ νεωτέρων κεχρονισμένων χαραγμάτων ὀνομάτων ἐπισκεπτῶν, χαραχθέντων ἐπὶ τῆς πλίνθου Δ τῆς παραστάδος καὶ δὴ ἐν θέσει καλυπτομένῃ ὑπὸ τοῦ ὑπεράνω λίθου, γραφέντων ἄρα ὅτε ἡ πλίνθος ἔκειτο χαμαὶ ἢ ἦτο τοὐλάχιστον ἐλευθέρα ἀπὸ τῶν ὕπερθεν αὐτῆς τεθειμένων.

κατεσκευάσθη ὑψηλότερος εἶνε ὁ ἑξῆς: Ἐπειδὴ ὁ θρᾶνος τοῦ πτεροῦ καὶ ὁ τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ὤφειλον νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους, ἵνα στηρίξωσι τὰς δοκοὺς τῆς ὀροφῆς τοῦ πτεροῦ, ἕπεται ὅτι ἡ μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ θράνου τοῦ πτεροῦ ἀπόστασις ἤτοι τὸ ἄθροισμα τῶν ὑψῶν ἀντιθήματος ἐπιστυλίου 0 835, ἀντιθήματος ζωφόρου 0 825 καὶ θράνου τοῦ πτεροῦ 0 215, ἐν ὅλῳ 1 875, ὤφειλε νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἐπικράνου μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ θράνου τοῦ τοίχου ἀπόστασιν (ὅρα εἰκ. 2). Ἐπειδὴ δ' ὁ θρᾶνος τοῦ τοίχου εἶχε κατὰ τὸ πρὸς τὴν περίστασιν πρόσωπον αὐτοῦ ὕψος 0 325, ὑπολείπεται διάστημα 1 55 εἰς τὸ ὁποῖον ἐχώρουν μὲν δύο κανονικοὶ δόμοι τῶν 0 60 καὶ εἷς τῶν 0 30 ἀλλ' ἐπλεόναζον 0 05, ἅτινα διὰ τοῦτο κατενεμήθησαν εἰς τοὺς δύο ὑψηλοὺς δόμους, ὧν ἑκάτερος κατεσκευάσθη διὰ τοῦτο μεθ' ὕψους 0 625 (εἰκ. 2). Εὑρέθη δὲ παρὰ τὸν ὀπισθόναον καὶ λίθος τοιούτου ὕψους, εἰκονιζόμενος ἐν εἰκόνι 10.

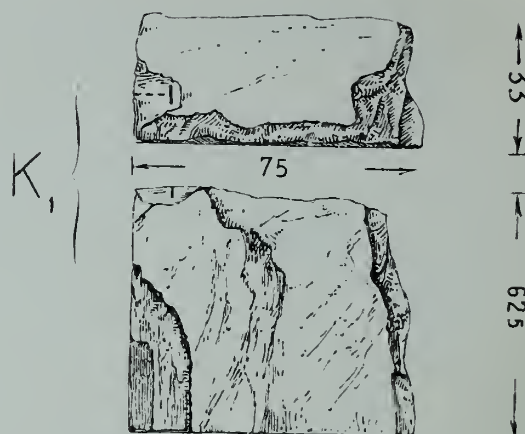

10: πλίνθος τοῦ τοίχου.

Τοσαῦτα ὡς πρὸς τοὺς μακροὺς τοίχους τοῦ σηκοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἐγκαρσίων τοῦ μὲν σηκοπισθοδομίου διετηρήθησαν μόνον οἱ κατώτατοι τῶν πωρίνων θεμελίων ὁρίζοντες ἡμῖν ἀσφαλῶς τὸ ἀπὸ παραστάδος εἰς παραστάδα μῆκος τοῦ σηκοῦ, τοῦ δὲ σηκοπροδομίου οἱ θεμέλιοι καὶ ἓν μάρμαρον τοῦ τοιχοβάτου ἀκέραιον καὶ κατὰ χώραν **(εἰκ. 11)**. Ἕτερον δὲ πάλιν τοῦ αὐτοῦ τοιχοβάτου μάρμα-

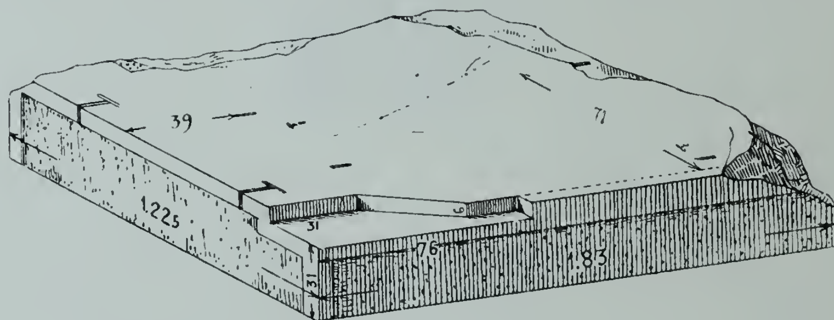

11: λίθος τοιχοβάτου τοῦ θυραίου τοίχου.

ρον, ὅμοιον καὶ συμμετρικὸν τῷ πρώτῳ, ἀνεῦρον ἐν τῷ ὀπισθονάῳ κατερριμμένον **(εἰκ. 12)**

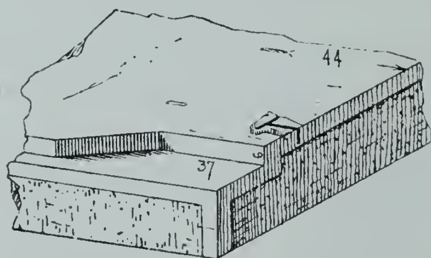

12: λίθος τοῦ τοιχοβάτου τοῦ θυραίου τοίχου.

Οἱ δύο τελευταῖοι οὗτοι λίθοι εἶνε σπουδαῖοι καθόσον διασῴζουσιν ἐγκοπὰς χρησίμους εἰς ἐνσφήνωσιν τῶν ξυλίνων ὑπενδύσεων τῆς θύρας. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἕτερος τῶν λίθων εὕρηται κατὰ χώραν, ἔκειτο δὲ τὸ θύρωμα κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἐξωτερικὸν πλάτος τοῦ περιβάλλοντος τὴν θύραν πλαισίου, ὅπερ ἦτο 4 26. Ἡ δὲ θυραία ἦτο ἐλάσσων τῶν 2 74. Διότι ὁ κατὰ χώραν σῳζόμενος λίθος φέρει κατὰ τὴν πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ κεφαλὴν συνδέσμους (εἰκ. 11) ἀπέχοντας τοῦ ἄξονος τῆς θύρας 1 37, οἵτινες βεβαίως θὰ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῶν σταθμῶν τῆς θύρας. Τὸ ὕψος τοῦ θυρώματος δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ. Ἀντ' αὐτοῦ ὅμως εὑρέθη κατὰ τὸν ὀπισθόναον τεμάχιόν τι, ὅπερ ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ ὑπέρθυρον **(εἰκ. 13)**. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶνε δυστυχῶς πολλαχῶς ἐφθαρμένον, διασῴζει δ' ἐν

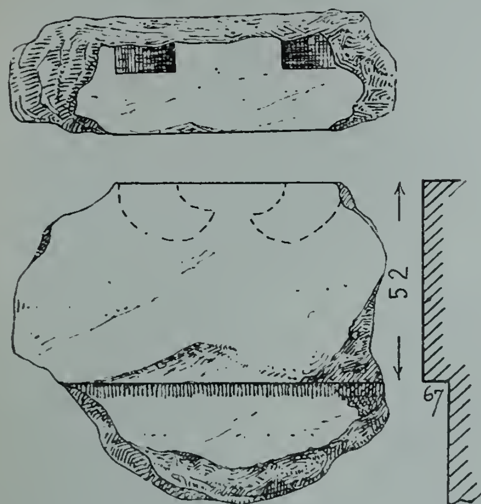

13: λίθος ὑπέρθυρος.

τούτοις ἐν ἀποστάσει 0.52 ἀπὸ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας ὑποτομὴν βάθους 0.067, ἥτις θὰ ἐσχημάτιζε βεβαίως τὸ ἄνω μέρος τῆς περὶ τὴν θύραν, χάριν τοῦ ξυλίνου πλαισίου, ὑποτομῆς. Ὅτι δὲ ὁ λίθος ἀνήκει εἰς τὸ ὑπέρθυρον εἰκάζω πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας εὑρισκομένων ὀπῶν ἀνυψώσεως. Τοιαῦται ὀπαὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Σουνίῳ μόνον διὰ τὰ ὑψηλὰ κείμενα, βαρέα ἀντιθήματα τῶν ἐπιστυλίων. Τὰ δὲ λοιπὰ τεμάχια ἀνυψοῦντο πάντα τῇ βοηθείᾳ ὀρθογωνίων τόρμων ἀνοιγομένων κατὰ τοὺς ἁρμοὺς αὐτῶν· πβλ ΑΔ 1915,14. Σημειωτέον δ' ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ὀπαὶ ἔχουσι διαστάσεις μείζονας τῶν ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων· θὰ ἐχρησίμευσαν ἄρα εἰς ἀνύψωσιν λίαν βαρέος τεμαχίου, ὅπερ, ὡς καὶ ἡ διατομὴ μαρτυρεῖ, μόνον τὸ ὑπέρθυρον ἠδύνατο νὰ εἶνε. Εἰς τὴν αὐτὴν θύραν τοῦ σηκοῦ ἀνήκουσι καὶ δύο λίθοι, ὧν ὁ μὲν **(εἰκ. 14)** εὕρηται παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον, ἔξω τῆς νοτίας περιστάσεως, ὁ δὲ κατὰ τὴν βόρειον ἄκραν τοῦ δυσμικῶς τοῦ ναοῦ λιθοσωροῦ. Ὅτι δ' οἱ λίθοι οὗτοι ἀνήκουσιν ὄντως εἰς τὴν θύραν ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι τοῦ μὲν αἱ δύο σῳζόμεναι τοῦ δὲ τρεῖς συνεχεῖς πλευραὶ εἶνε τελείως εἰργασμέναι, τῆς 4ης φερούσης ταυομόρφους συνδέσμους καὶ ἀναθύρωσιν, στοιχεῖα μαρτυροῦντα ὅτι συνείχοντο οἱ λίθοι πρὸς τοῖχον πάχους 0.775. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπέλαβον κατ' ἀρχὰς ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὰς ἐλλειπούσας παραστάδας τοῦ ὀπισθονάου. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἕτερος τούτων διατηρεῖ μῆκος τῆς λείας πλευρᾶς μεῖζον τῶν 0.96, ἡ δ' ἀντίστοιχος διάστασις τῶν σῳζομένων παραστάδων εἶνε 0.92, ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀποκλείεται, οἱ δὲ λίθοι τοποθετοῦνται ἀναγκαστικῶς εἰς τὴν μόνην ἀπομένουσαν δυνατὴν θέσιν ἤτοι εἰς τὴν θύραν, ἧς τότε ὁ τοῖχος εἶχε πάχος τὸ αὐτὸ καὶ οἱ μακροὶ ἤτοι 0.775. Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνοῦσι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν διασωθέντων τεμαχίων τοιχοβάτου τοῦ θυραίου τοίχου γόμφοι, οἵτινες καίτοι ὁ λίθος ἔχει πλάτος 1.225 εἶνε τοποθετημένοι (εἰκ. 11) κατὰ τὸ πρὸς τὸν πρόναον ἥμισυ αὐτῶν, εἰς ἣν ἀπόστασιν θὰ ἐτοποθετοῦντο διὰ τοῖχον πάχους κατὰ τοὺς ὀρθοστάτας 0.815. Ἐὰν λοιπὸν τοποθετήσωμεν τὸν λίθον τῆς εἰκ. 14 κατὰ τοὺς σταθμοὺς τῆς θύρας παρατηροῦμεν ὅτι ἡ θύρα ἐσχημάτιζε πρὸς τὸν σηκὸν παρασταδοειδῆ ἐξοχὴν πλάτους 0.76 καὶ ἐξοχῆς μέχρι 0.285. Ὁμοία ἐξοχὴ ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναῷ τοῦ Διὸς (Olympia Die Baudenkmäler πίν. IX) καὶ ἐν τῷ ἐν Αἰγίνῃ ναῷ τῆς Ἀφαίας (Furtwängler Aegina πίν. 43).

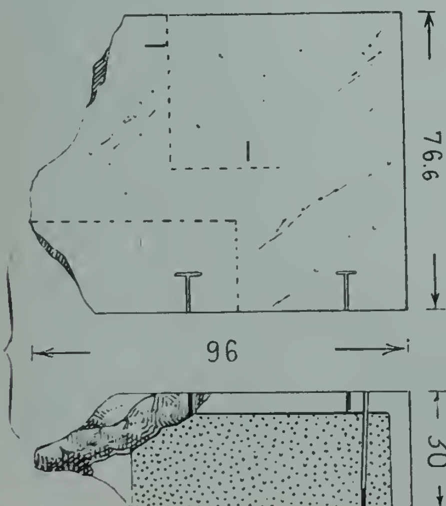

14: πλίνθος ἐκ τῶν σταθμῶν τῆς θύρας.

Περατοῦντες τὴν περιγραφὴν τοῦ προδόμου προσθέτομεν ὅτι ἐπί τε τῆς πρὸς τὸν κίονα τοῦ προδόμου ὄψεως τῶν παραστάδων καὶ ἐπὶ τῶν κιόνων τοῦ προδόμου διετηρήθησαν κατὰ τὸν πόδα σαφῆ τὰ ἴχνη βάσεως διηκούσης καθ' ὅλον τὸ πρόσωπον τοῦ προδόμου. Τὸ ὕψος τῆς βάσεως ταύτης ἦτο 0.185 ἡ δὲ τομὴ μασχαλοειδὴς μὲν κατὰ ἄκρα κενά, ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ὀρθογώνιος δὲ κατὰ τὰ μέσα μεταστύλια **(εἰκ. 15)**. Ἀφ' ἑτέρου ἐπί τε τῶν κιόνων πλαγίως καὶ ἐπὶ τῶν παραστάδων διετηρήθησαν, κατ' ἀποστάσεις περίπου

15: ἀναπαράστασις τοῦ νοτίου ἡμίσεος τοῦ προδόμου.

Ἀ. Ὀρλάνδος

Χυρετιῶν ἐπιτύμβιος στήλη.

Χυρετιῶν ἐπιτύμβιος στήλη.

Σχέδιον τοῦ ἐν Σουνίῳ φρουρίου.

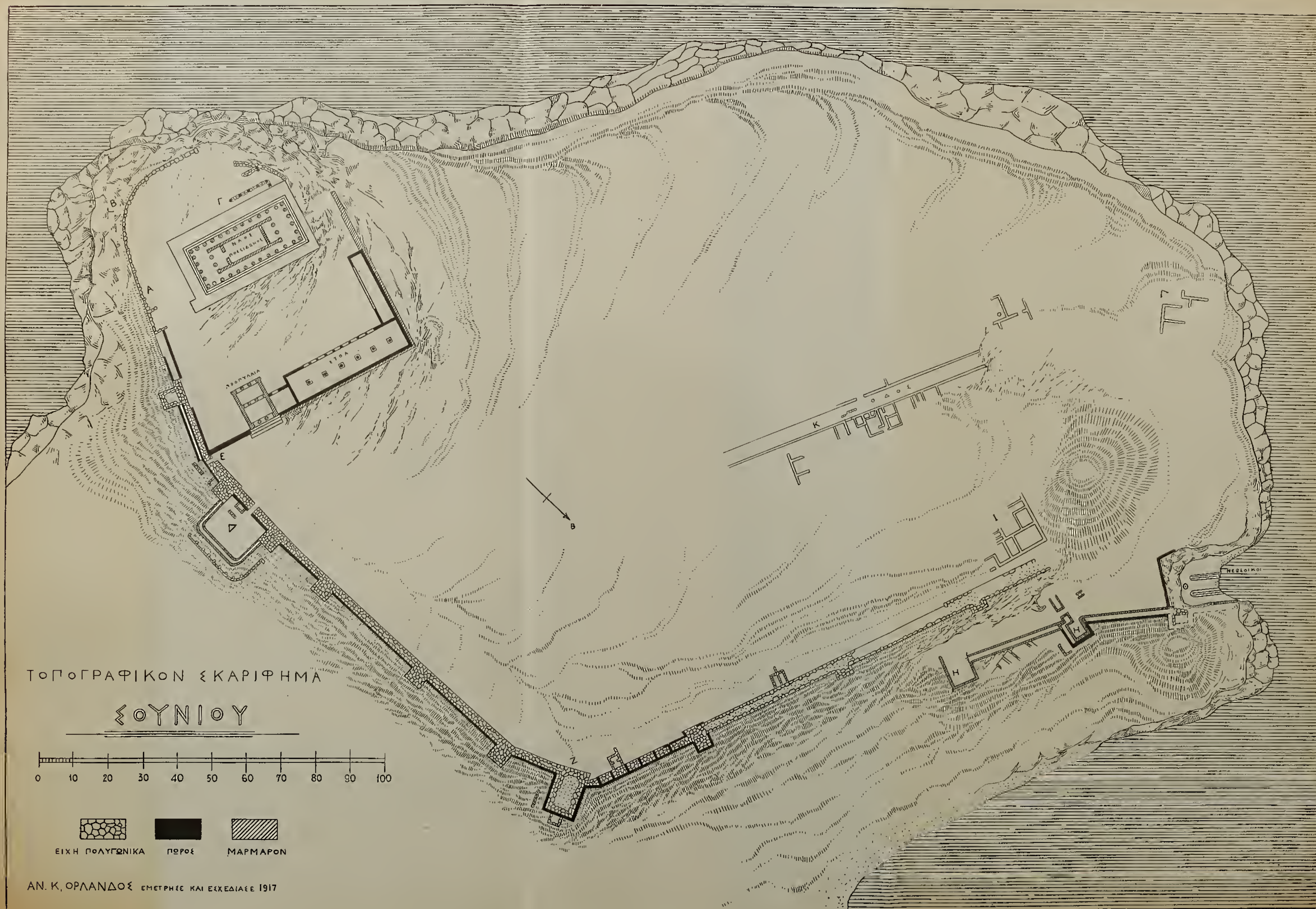

Ναοῦ Ἀθηνᾶς· ἰχνογραφία ἀναπαραστάσεως.

K Θ
E B 7.42 7.45 A
13.40
B
19.34
3.25
8.60
3.10
1.50
Γ Δ
1.503
Z 14.78 H
Λ I

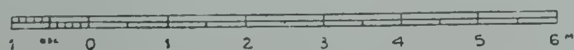

Ναοῦ Ἀθηνᾶς· ἰχνογραφία ἀναπαραστάσεως.

Ναοῦ ᾿Αθηνᾶς· ἀναπαράστασις.

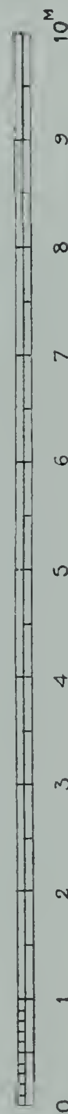

(εἰς σ. 184)

Ναοῦ Ἀθηνᾶς· ἀναπαράστασις.

Ναοῦ Ἀθηνᾶς· ἀναπαραστάσεως τομὴ ἐπικαρσία.

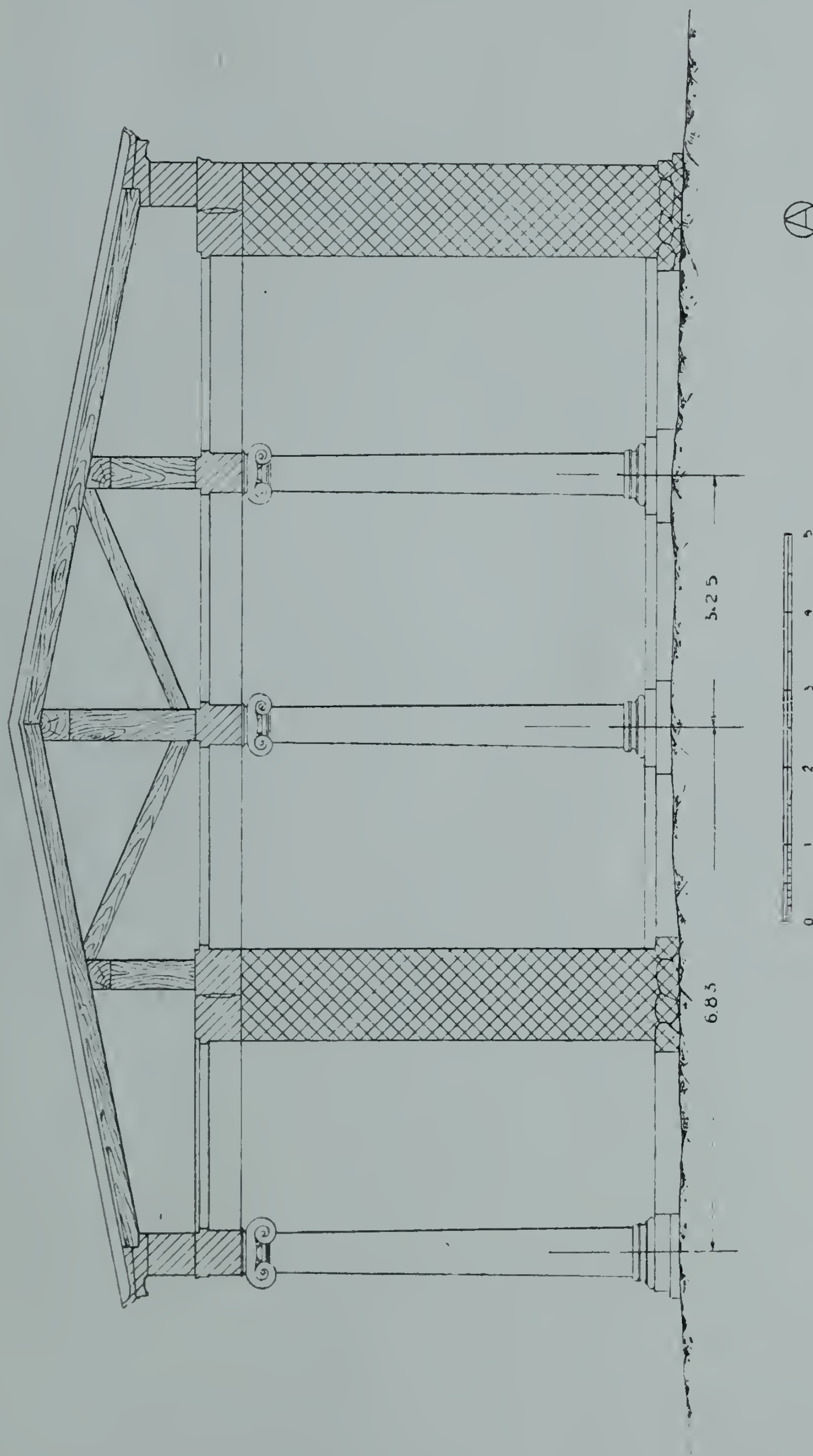

Ναοῦ Ἀθηνᾶς· ἀναπαραστάσεως τομὴ ἐπικαρσία.

Ἀγγεῖα Κορινθιακὰ ἐκ τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ ἐπιχώσεως.

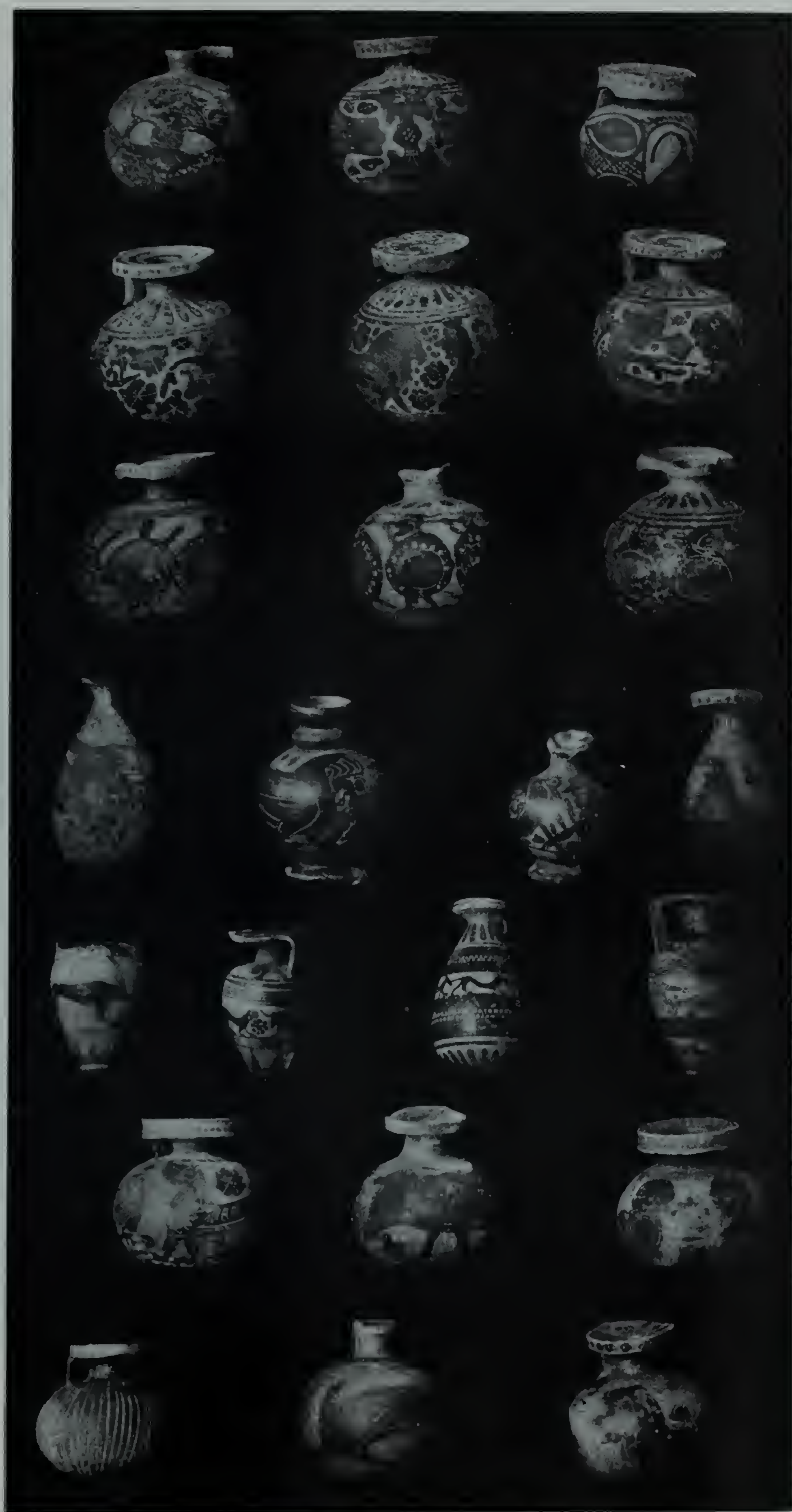

Ἀγγεῖα Κορινθιακὰ ἐκ τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ ἐπιχώσεως.

Εἰδώλια.

Εἰδώλια.

160, τόρμοι προωρισμένοι εἰς ὑποδοχὴν τῶν σιδηρῶν κιγκλίδων, δι' ὧν ἐφράσσετο ὁ πρόδομος καὶ ὧν τὸ κάτω τέρμα ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς μνημονευθείσης βάσεως. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν 15 δεικνύει μερικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ νοτίου ἡμίσεος τοῦ προδόμου, ἐν ᾗ οὐδεὶς τῶν σημειουμένων ἀριθμὸς εἶνε φανταστικός.

Τὴν ἄνω ἀπόληξιν τῶν τοίχων τῶν δωρικῶν ναῶν σχηματίζουσιν ὡς γνωστὸν κυματιοφόρα τεμάχια καλούμενα ὑποδόκια (IG IV 1484 59, 233) ἢ θρᾶνοι. Τοιούτων λίθων διετηρήθησαν ἐν Σουνίῳ 4 εἴδη, φέροντα πάντα ὕπερθεν ταινίας κεκοσμημένης δι' ἐγκαυστικῶς γεγραμμένου διπλοῦ μαιάνδρου [1] κυμάτιον δωρικὸν μετὰ προφυλακτηρίου ταινίας **(εἰκ. 16, 17)**. Εἶνε δὲ ποικίλη ἡ διατομὴ τῶν θράνων. Οὕτω ὁ μὲν τῆς περιστάσεως ἐλαξεύθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ γεῖσον λίθου (ΑΔ 1915 εἰκ. 13) καὶ ἔχει ὕψος 0 215, οἱ δ' ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ προδόμου τοῦ ὀπισθοδόμου (εἰκ. 17 Ξ), ἀναγνωριζόμενοι ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἕδραν πλάτους, ἔχουσιν ἑκατέρωθεν ὀρθογωνίου ἐξογκώματος δύο πρόσωπα ἀμφότερα ὕψους 0 215, οἱ δὲ τῶν ὑπολοίπων τοίχων, πλάτους 0 793 (εἰκ. 17 Ν, Ο), ἔχουσι κατὰ μὲν τὸ ἓν πρόσωπον ὕψος 0 215 κατὰ δὲ τὸ ἕτερον 0 325 καὶ τοῦτο διότι ἡ ὀροφὴ τοῦ πτεροῦ ἦτο κατὰ 0 11 ὑψηλοτέρα τῆς τοῦ προδόμου καὶ τῆς τοῦ σηκοῦ (εἰκ. 2). Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἓν εἶδος θράνων, **(εἰκ. 18)** ὧν τὸ πλάτος 0 705 πρὸς οὐδένα τῶν τοίχων εὐαρμοστεῖ. Οἱ θρᾶνοι οὗτοι, ὧν διεσώθησαν 2 μόνον τεμάχια, ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τοὺς ὑπ' ἐμοῦ ἀλλαχοῦ μετεώρους κληθέντας [2], εἰς ἐκείνους δηλονότι, οἵτινες διῆκον ἀπὸ τῆς ΝΔ καὶ τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ ὀπισθοδόμου πρὸς τὴν περίστασιν. Ὅτι δ' ὄντως τὰ δύο ταῦτα τεμάχια εἰς τὰς θέσεις ταύτας ἀνήκουσι πιστοποιεῖται ἔκ τε τοῦ τόπου εὑρέσεως [3] μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἑτέρου αὐτῶν ὑπάρχοντος καθέτου συνδέσμου (εἰκ. 18) καὶ τῆς κατὰ τὴν αὐτὴν πλευρὰν διαγωνίου τμήσεως τοῦ κυματίου, ἐξ ὧν στοι-

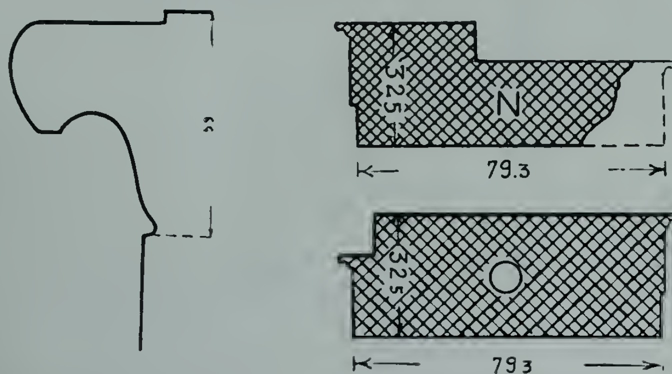

16: τομὴ τοῦ κυματίου τῶν θράνων.

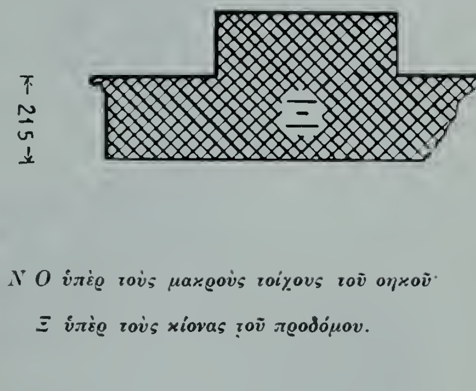

17: θρᾶνοι.

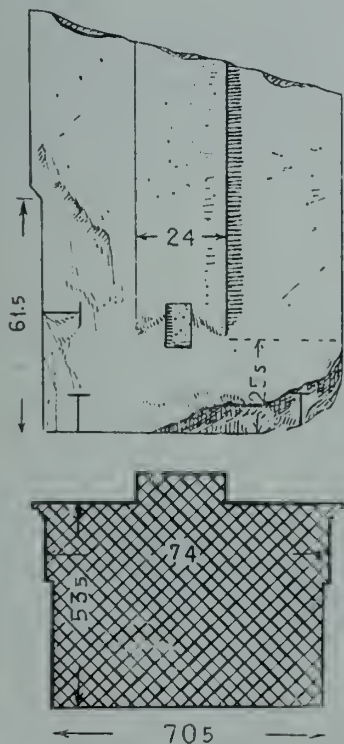

18: μετέωρος θρᾶνος.

1 Ἀπαρεγκλίτως ἀπαντῶντος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐν πᾶσι τοῖς ναοῖς τῆς Ε' πΧ ἑκατονταετηρίδος.

2 Ὀρλάνδου, ὁ ἐν Στράτῳ ναὸς τοῦ Διὸς 1916 σ. 12.

3 Τὰ τεμάχια ἀπόκεινται ἔξω τῆς νοτίας περιστάσεως ἐν θέσει πλησιαζούσῃ τῇ ΝΔ γωνίᾳ τοῦ ὀπισθοδόμου.

γείων σαφῶς ἐμφαίνεται ὅτι τὸ ἡμέτερον τεμάχιον διεσταυροῦτο καθέτως πρὸς ἕτερον τοῖχον ἀπολήγοντα εἰς αὐτό. Τοιαύτη δὲ θέσις ἐν τῷ ναῷ μία καὶ μόνη ὑπάρχει, ἡ εἰρημένη. Εἶχε δ' ὁ θρᾶνος οὗτος ἐπίτηδες μέγα τὸ ὕψος (0·535) διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐπ' αὐτοῦ ἡδράζετο ἥ τε ἄκρα δοκὸς τῆς ὀροφῆς τοῦ ὀπισθονάου καὶ ἡ δευτέρα (εἰκ. 21).

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δοκῶν τῆς ὀροφῆς τοῦ ὀπισθονάου. Ἐκ τούτων ἀνεῦρον ἓν καὶ μόνον τεμάχιον ἐν τῷ κατὰ τὴν δυσμικὴν κλιτὺν λιθοσωρῷ ***(εἰκ. 19)***. Ἔχει ὕψος ἀκέραιον 0·385, ἐκ δὲ τοῦ μήκους του ἐσώθησαν 1·20. Στέφεται

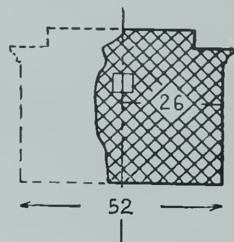

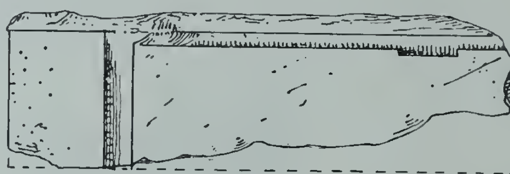

19: δοκὸς ὀροφῆς ἐκ τοῦ ὀπισθονάου.

ἄνω ὑπὸ ταπεινοῦ λεσβίου κυματίου καὶ φέρει ἐγκοπὴν διὰ τὴν μεταδόκιον πλάκα. Τὸ πλάτος τῆς ἐγκοπῆς ταύτης εἶνε κάτω μὲν 0·07 ἄνω δὲ 0·075. Εἶχον ἄρα αἱ πλάκες καὶ βεβαίως καὶ αἱ δοκοὶ κλίσιν τινὰ πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ δοκὸς δὲν διεσώθη ἀκεραία κατὰ τὸ πλάτος· δύναται ὅμως τοῦτο μετὰ μεγάλης προσεγγίσεως νὰ ὁρισθῇ, ἐκ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλὴν τῆς δοκοῦ περισωθέντος τόρμου ἀνελκύσεως (εἰκ. 19), οὗ ὁ ἄξων ἀπέχει τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας 0·26. Ἐπειδὴ δ' ὁ τόρμος οὗτος ἦτο βεβαίως ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλάτους ἕπεται ὅτι τὸ πλάτος τῶν δοκῶν ἦτο $2\times0{\cdot}26=0{\cdot}52$. Ἀπομένει νῦν ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως τῶν δοκῶν τούτων, ὅστις, λόγῳ παντελοῦς ἐλλείψεως φατνωματικῶν πλακῶν, δὲν ἐπιτυγχάνεται ἀπ' εὐθείας. Κατὰ γενικὸν κανόνα παρατηρούμενον ἐν τοῖς δωρικοῖς μνημείοις τῆς Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος (Παρθενών, ναὸς Ἀπόλλωνος Βασσῶν, «Θησεῖον», Προπύλαια, ναὸς Νεμέσεως), ὁ κατὰ μῆκος ἄξων τοῦ ναοῦ συμπίπτει πρὸς τὸν ἄξονα δοκοῦ τῆς ὀροφῆς. Ἐὰν λοιπὸν ὁρισθῇ καὶ τῆς ἄκρας δοκοῦ ἡ ἀκριβὴς θέσις, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὰ μεταξόνια τῶν δοκῶν διαστήματα διαιροῦντες εἰς ἴσα μέρη τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἄξονος τῆς ἄκρας δοκοῦ ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῆς μέσης, ὅστις ἐπαναλαμβάνομεν, συνέπιπτε πρὸς τὸν μέγαν ἄξονα τοῦ ναοῦ. Κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ἀνεῦρον ἐφέτος τεμάχιόν τι ὅπερ παρέχει ἡμῖν τὴν ζητουμένην ἀκριβῆ θέσιν τῆς ἄκρας νοτίας δοκοῦ. Τὸ τεμάχιον δὲ τοῦτο ὂν ἀρκούντως ἰδιόρρυθμον θὰ ἐξετάσωμεν ἐκτενέστερόν πως. Εὑρίσκεται κατὰ τὴν Β πλευρὰν τοῦ

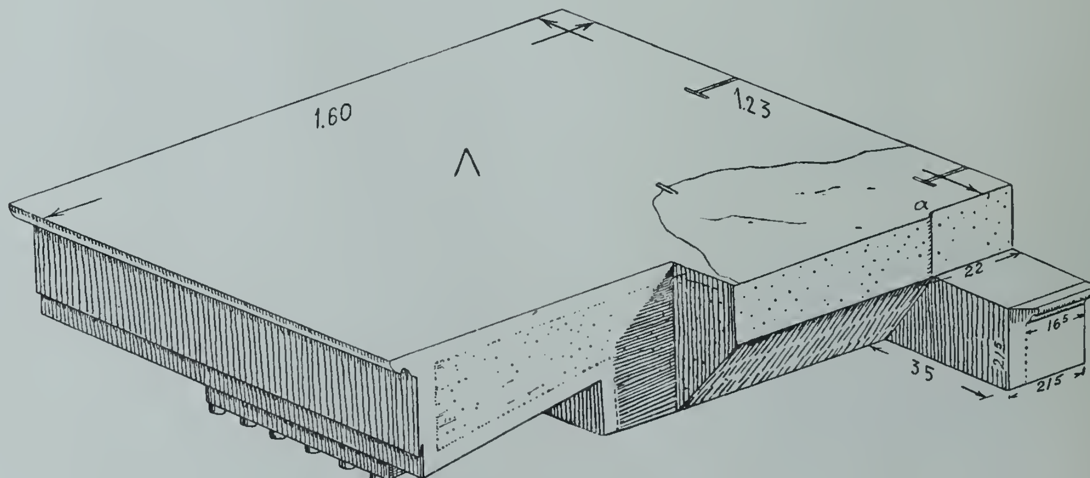

20: γεῖσον ΝΔ γωνίας τοῦ ναοῦ.

ναοῦ τεθραυσμένον μὲν ἀλλὰ διατηροῦν ἱκανὸν ὁπωσοῦν πλάτος, ὥστε νὰ διακρίνεται ἀσφαλῶς ὅτι ἀνήκει εἰς γεῖσον ***(εἰκ. 20)***. Λέγω νῦν ὅτι τὸ γεῖσον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν· διότι φέρει διαγώνιον τμῆσιν τοῦ κυματίου τοῦ θράνου του, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι συνηντᾶτο πρὸς ἄλλο κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Ἀλλὰ τοὺς ἁρμοὺς τῶν ὑποτυμπανίων γείσων εἴχομεν πάντας ἀσφαλῶς ὁρίσει ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μελέτης ταύτης (ΑΔ 1915, 10). Εἴχομεν δὲ εὕρει τότε ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς ἁρμὸς τοῦ ἄκρου γείσου Λ (ΑΔ 1915 εἰκ. 3) ὤφειλε νὰ ἀπέχῃ τοῦ ἄξονος τοῦ ναοῦ (0 63 +

21: ἀναπαράστασις ὀροφῆς πτεροῦ καὶ ὀπισθονάου.

1 00 + 1 26 + 1 26 + 1 26) = 5 41. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀπὸ θράνου εἰς θρᾶνον τῆς περιστάσεως κενὸν ἦτο 11 × 0 52 + 10 × 0 74 - 2 × 0 985 = 11 15 τὸ ἥμισυ αὐτοῦ ἦτο 5 575 ἤτοι κατὰ 0 165 μεῖζον τῆς ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ ναοῦ ἀποστάσεως τοῦ ἔσω ἁρμοῦ τοῦ γείσου Λ. Ἀλλ' ἀκριβῶς 0 165 εἶνε καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἁρμοῦ τοῦ ἐξεταζομένου γείσου ἀπὸ τοῦ διαγωνίως τετμημένου κυματίου (εἰκ. 20). Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ γωνιαῖον γεῖσον Λ [1]. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ λάξευμα α (εἰκ. 20), ὅπερ φέρει τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας, ἐγένετο βεβαίως χάριν τῆς ἀκραίας δοκοῦ ὀροφῆς τοῦ ὀπισθονάου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ λάξευμα α εὕρηται 0 055 ἐσώτερον τῆς ἀκμῆς τοῦ θράνου, ἕπεται ὅτι ὁ ἄξων τῆς ἄκρας δοκοῦ ἔκειτο κατὰ 0 26 - 0 055 = 0 205 ἔξω τῆς ἀκμῆς τοῦ θράνου, ἀπεῖχεν ἄρα τοῦ ἄξονος τοῦ ναοῦ κατὰ 5 37. Καὶ ἂν μὲν τὸ 5 37 διαιρεθῇ διὰ τοῦ 3 προκύπτει ὁλικὸς μὲν ἀριθμὸς δοκῶν 7, κενὸν δὲ μεταδόκιον $\frac{5\,37}{3}$ — 0 52 = 1 27· ἂν δὲ τὸ 5 37 διαιρέσωμεν εἰς 4 ἴσα μέρη ὁ μὲν ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν δοκῶν ἔσται 9, τὸ δὲ μεταδόκιον κενὸν 0 822. Ἐκ τῶν δύο τούτων λύσεων ἡ δευτέρα εἶνε πολλῷ πιθα-

1 Τὸ γεῖσον τοῦτο ἔχει τὴν ἰδιορρυθμίαν ὅτι εἶνε ὄπισθεν λοξῶς τετμημένον μέχρι βάθους 0 35, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὁ πρῶτος ἀπὸ δυσμῶν ἁρμὸς τῆς νοτίας πλευρᾶς ἀπεῖχεν 1 08 ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ γείσου.

νωτέρα. Διότι καὶ τῶν δύο ἄλλων συγγενεστάτων τῷ ἡμετέρῳ ναῶν (Θησείου καὶ Ναοῦ Νεμέσεως) ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν δοκῶν εἶνε 9, ἡ δ' ἀναλογία τοῦ πλάτους τῆς δοκοῦ πρὸς τὸ ἄνοιγμα τοῦ κενοῦ πλησιεστέρα τῇ τῆς δευτέρας ἢ τῇ τῆς πρώτης λύσεως. Τὴν δευτέραν δὲ ταύτην λύσιν εἰκονίζει καὶ ἡ πρόσθεν ἀναπαράστασις **(εἰκ. 21)**.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὀροφὴν τοῦ ὀπισθονάου, πρὸς ἣν ὁμοία βεβαίως θὰ ἦτο ἡ τοῦ προνάου, ἐκ τῆς ὀροφῆς τοῦ πτεροῦ περιεσώθησαν πλείονα δοκῶν τεμάχια **(εἰκ. 22)**. Αἱ δοκοὶ αὗται ἔχουσι

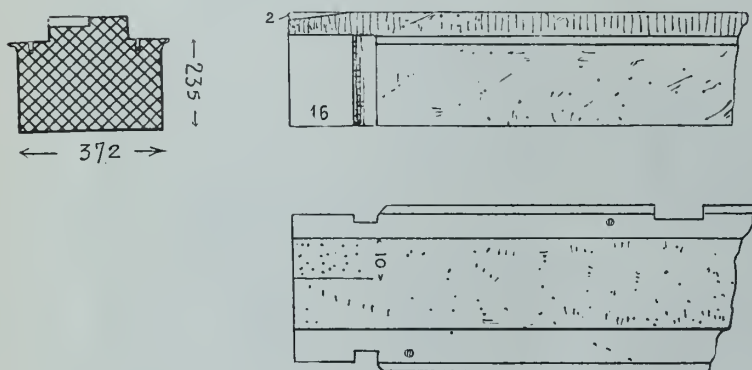

22: δοκὸς ὀροφῆς τοῦ πτεροῦ.

πλάτος 0 372 ἄνευ ἀναφορᾶς, στέφονται δὲ καὶ αὗται ὑπὸ λεσβίου κυματίου φέροντος γραπτὸν φύλλωμα καὶ προφυλασσομένου ὑπὸ προφυλακτηρίου ταινίας **(εἰκ. 23)**. Ὅτι δὲ ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίστασιν δῆλον 1) ἐκ τοῦ μικροῦ αὐτῶν πάχους 0 372 καὶ ὕψους 0 235, 2) ἐκ τῆς ἀποστάσεως εἰς ἣν εὕρηται ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἡ διὰ τὴν μεταδόκιον πλάκα 0 05 πλάτους ἐγκοπή, ἀποστάσεως συμφωνούσης ἀκριβῶς πρὸς τὸ βάθος τῶν μετὰ τοῦ γείσου τοῦ πτεροῦ ἡνωμένων θράνων, ἐφ' ὧν αἱ δοκοὶ ἡδράζοντο, 3) ἐκ τῶν παρὰ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εὑρισκομένων κεκλιμένων λαξευμάτων (εἰκ. 23) γενομένων χάριν τῆς κανονικῆς τοποθετήσεως τῶν ξύλων τῆς στέγης, περὶ ἧς ἱκανὰ ἐλέχθησαν ἐν ΑΔ 1915, 25 ἑ.

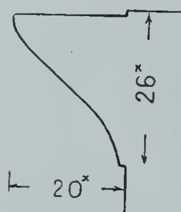

23: κυμάτιον δοκοῦ ὀροφῆς τοῦ πτεροῦ.

Ἐπὶ τῶν δοκῶν ἐτίθεντο βεβαίως φατνώματα εἰς ὧν τὴν στερέωσιν ἢ μᾶλλον τὴν κοχλίωσιν ἐχρησίμευον ὀπαὶ περιφερεῖς διαμ. 0 015 καὶ βάθους 0 02. Καὶ φατνώματα μὲν δὲν διεσώθησαν· λόγῳ ὅμως τῶν μικρῶν διαστάσεων, ἃς εἶχον αἱ δοκοί, φαντάζομαι αὐτὰ πλακοειδῆ καὶ ἐλαφρά, ἂν μὴ ξύλινα, παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ ἐν ΑΕ 1900 πίν. 9 δημοσιευθέντα.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλας θέσιν τῶν δοκῶν τῆς περιστάσεως, ταύτην δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ εὕρωμεν βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν μικρῶν λαξευμάτων τῶν εὑρισκομένων κατὰ τὴν ὀπίσθιον παρειὰν τῶν γείσων τῆς περιστάσεως, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς κανονικὰς περίπου ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις καὶ δὴ οὕτως, ὥστε τὸ μεταξὺ τῶν δοκῶν κενὸν νὰ εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 0 41. Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶνε ἀκριβὴς τότε καθ' ἑκατέραν τῶν πτερύγων τοῦ ναοῦ θὰ ὑπῆρχον 24 ἐν ὅλῳ δοκάρια ὁλικοῦ μήκους 2 07, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἐν εἰκόνι 21 τμηματικὴ ἀναπαράστασις.

Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Conze ἐν τοῖς Attischen Grabreliefs 261 ὑπ' ἀριθ. 1174 δημοσιευθὲν ἀνάγλυφον (ὕψ. 0.29, πλ. 0.39· ΑΑΜ 2373· **εἰκ. 1**), ἐλλιπὲς τὸ δεξιὸν μέρος καὶ ἀποκεκρουμένον τὸ ἄνω, εὑρέθη

1 : ἀριστερὸν τεμάχιον ἀναγλύφου ἀναθηματικοῦ.

2 : δεξιὸν τεμάχιον ἀναγλύφου ἀναθηματικοῦ.

3 : ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εἰκονίζον ἴαμα Ἀσκληπιοῦ.

ἐν ἔτει 1874 ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα χώρῳ, ἔνθα ὡς γνωστόν, συνελέγοντο αἱ ἑκασταχοῦ ἀνευρισκόμεναι, κατὰ καιροὺς καὶ ἐν τοῖς πέριξ διεσπαρμέναι ἀρχαιότητες, ὡς εἴπομεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἡμετέρου Καταλόγου τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου [1]. Προέρχεται δ' ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς ΑΕτ (λιθ. ἀρ. 173) καὶ ἐθεωρήθη ὑπό τε τοῦ Conze καὶ ἄλλων ἐκδοτῶν αὐτοῦ [2] ἐσφαλμένως ὡς εἰκονίζον νεκρικὸν μνημεῖον καὶ δὴ ***πρόθεσιν νεκροῦ***. Καὶ ἐπὶ λέξει λέγει ὁ Conze: «***γενειοφόρος νεκρὸς ἀνὴρ*** (πρόσωπον ἀποκεκρουμένον) ***σινδόνι περιειλιγμένος, ἔχει τοὺς πόδας πρὸς ἀριστερὰ καὶ ὑπὸ δύο μορφῶν ἐπὶ κλίνης τεθειμένος εἰς πρόθεσιν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τοὺς πόδας μορφὴ εἶναι γυναικεία καὶ ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ ἐζωμένη, ἡ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ κατὰ Schöne θεωρεῖται ἐπίσης γυναικεία, ὡς ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ῥάχεως πιπτόντων πλοκάμων) καὶ οἵτινες, ὡς κατόπιν ἀπεδείχθη, ἦσαν δάκτυλοι χειρός). Ἀλλ' ὁ Sybel ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι τοὐναντίον ἀνδρικὴ καθὼς καὶ ὁ Ποστολάκας, φέρουσα ἱμάτιον, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Wolters καὶ ὁ Zahn, δὲν ἀναγνωρίζουσιν ὅμως μετὰ τοῦ Sybel ὅτι ἡ προκειμένη χεὶρ ἀνήκει εἰς τρίτην καταστραφεῖσαν μορφήν***».

Τὴν γνώμην τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἀναιρεῖ τελέως τὸ ἐσχάτως ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ Μουσείου εὑρεθέν, καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἀπαρατήρητον κείμενον, ὑπὸ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τοῦ ἐργαστηρίου τῶν ἐκμαγείων Ι. Βούδα τεμάχιον ἀναγλύφου [3] ***(εἰκ. 2)***, ἤτοι τὸ δεξιὸν ἐλλεῖπον τεμάχιον, τοῦ ὑπὸ τοῦ Conze δημοσιευθέντος, ὅπερ συμπληροῦν τὸ πρῶτον παρέχει καὶ τὴν ἐξήγησιν, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον δὲν εἶναι νεκρικόν, εἰκονίζον δηλαδὴ ***πρόθεσιν νεκροῦ***, ὡς μέχρι τοῦδε ἐξελαμβάνετο, ἀλλὰ παρίστησιν ἴαμα, ὡς τὸ ἀνάγλυφον [4] τὸ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Λεονάρδου ἐν τῷ Ἀμφιαρείῳ εὑρεθὲν καὶ ἐν τῇ ΑΕ (1916 119-120, πρβ ΠΑΕ 1916 66) δημοσιευθέν. Διὰ τῆς συναρμολογήσεως τοῦ νέου δεξιοῦ τεμαχίου τοῦ ἀναγλύφου (εἰκ. 2) πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Conze δημοσιευθὲν (εἰκ. 1) ἀποκατεστάθη εἰς ἄρτιον τὸ ὅλον ἀνάγλυφον ***(εἰκ. 3)*** καὶ οὕτως ἔχομεν μίαν συνολικὴν αὐτοῦ εἰκόνα, ἥτις καταδεικνύει ἀσφαλῶς πλέον ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ***προθέσεως νεκροῦ***, ὡς ὁ Conze καὶ ἄλλοι περὶ αὐτοῦ ἀσχοληθέντες ἀπεφήναντο [5], ἀλλὰ περὶ ***ἰάματος κάμνοντος***, ἐὰν δὲ δὲν ἦσαν ἀποκεκρουμέναι αἱ μορφαί, θὰ ἦτο τὸ ἀνάγλυφον ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου κειμηλίων.

Κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο παρίστησιν ἐπίσκεψιν ἰατρικὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ πρὸς κάμνοντα, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ προσέλθῃ αὐτοπροσώπως τῷ ἰατρῷ, φέρεται ὑπὸ δύο συγγενῶν, δίκην νοσοκόμων, ἢ βοηθῶν ἰατρῶν, ἐντὸς σινδόνος ἐπὶ κλίνης πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ θεραπείαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὰς ἰατρικὰς κλινικὰς τῶν σημερινῶν χρόνων.

Ἐν τῷ νέῳ συγκολληθέντι τεμαχίῳ (εἰκ. 2) ὁ Ἀσκληπιὸς παρίσταται ὑπὸ τὴν συνήθη αὐτῷ μορφήν, ἤτοι φέρων ποδήρες ἱμάτιον καὶ ἐπακουμβῶν διὰ τῆς δεξιᾶς μασχάλης ἐπὶ τῆς ῥάβδου. Ὄπισθεν δ' αὐτοῦ ἀκολουθεῖ ἄλλη μορφὴ γυναικεία, ἡ Ὑγίεια, ὡς ἐν τοῖς πλείστοις ἀναγλύφοις φέρεται. Ἐκ τῆς διαθέσεως δὲ τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπιτίθησι τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τὸν κάμνοντα πρὸς ἴασιν ***διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρός***, ὡς γίνεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ (ὑπνωτισμοῦ) ζητούντων τὴν ἴασιν τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν ἱερέων τῶν δι' ἐπιθέσεως ἐξορκιζόντων τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ὡς παραδέχεται καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, διατηροῦσα ἴδιον εὐχολόγιον δι' ἑκάστην τῶν θεραπειῶν.

1 Π. Καστριώτου: Κατάλογος τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, 3.

2 Pervanoglu ἐν Archäol. Zeitung 1864. Anzeiger S. 297 — Schöne, Griech. Reliefs u. 120.—Benndorf, Griech. und sicil. Vasenb. S. 7. Ann. 21. Revue Archéol. 1872 S. 339 ff. (Dumont, Melanges d'archéol. S. 69 ff,). Sybel 584, Collignon, Catalogue des vases peints du musée de la Societé Archéol. d'Athènes 201. Milchhöfer, Mittheilungen 5, 183.

3 Ἀριθ. 103 εὑρετηρίου Ἀποθήκης Γλυπτῶν Ἐθνικοῦ Μουσείου.

4 Ἀριθ. εὑρετηρίου Γλυπτῶν Ἐθν. Μουσείου 3369.

5 Ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ κ. Σβορῶνος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «***Τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον***», ἐν ᾧ δημοσιεύει τὰ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἐθν. Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, περιέλαβε καὶ τὸ παρὸν ἀνάγλυφον (ὑπ' ἀριθ. 1), μὴ θεωρήσας αὐτὸ νεκρικόν.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς δεξιᾶς μορφῆς τῆς ὑποστηριζούσης τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀσθενοῦς παρατηρουμένη ἄκρα χεὶρ ἐθεωρήθη ὑπό τινων, ὡς ὁ Schöne, ὡς πλόκαμος κόμης καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ γνώμη, ὅτι ἡ μορφὴ ἐκείνη ἦν γυναικεία, ὑπὸ δὲ τοῦ Conze ὡς χεὶρ τρίτης μορφῆς, ὅπερ καὶ ἐβεβαιώθη, διότι διὰ τῆς ἐπιγενομένης συμπληρώσεως, ὄντως ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπιτίθησι, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος, τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς ἴασιν.

Τὸ σύνολον τῆς παραστάσεως ἐμφαίνει λαμπρὰν τεχνοτροπίαν τοῦ Δ´ πΧ αἰῶνος καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν σπανίων παραστάσεων [1], δι᾽ ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι αἱ ἰατρικαὶ θεραπεῖαι δὲν ἐτελοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἁπλῶς καὶ μόνον δι᾽ ἐγκοιμήσεως ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις [2], ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀναμίξεως τοῦ θεοῦ ἐν τῇ θεραπευτικῇ τῶν τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπικαλουμένων, ὡς τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον καταδεικνύει, ἀλλὰ καὶ διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ θεοῦ, ὡς βεβαιοῖ ἐπίσης καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Λεονάρδου δημοσιευθὲν ἀξιολογώτατον ἐκ τοῦ Ἀμφιαρείου ἀνάγλυφον [3].

Ἀθήνησι.

Παναγιώτης Καστριώτης.

1 Πρβ τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 1397, 1841, 2441. 2462, 2488 καὶ 2508 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, ἐφ᾽ ὧν εἰκονίζονται ***ἰαμάτων πράξεις*** ὡς καὶ χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις ἐκ τοῦ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείου προερχόμεναι.—Καὶ F. Kutsch: Attische Heilgötter, Giessen 1913, μετὰ πλαστικῶν παραστάσεων τούτων ἀπὸ σ. 123, Ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 104, σ. 132 προσηκώνεται ὁ κλινήρης ἀσθενὴς πρὸς τὸν ἐξετάσοντα *ἥρωα ἰατρόν*· πρβ καὶ Σβορῶνον: Ἐθν. Μουσεῖον πίν. CXXXIII.

2 Π. Καββαδίου: Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ 127.—Ἀραβαντινοῦ: Ἀσκληπιεῖα 109.—Σκεύου Ζερβοῦ: «Ἡ μαιευτικὴ ἐν τοῖς προϊπποκρατικοῖς ναοῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ».

3 Ἀρ. Εὑρετηρ. Γλυπτῶν Ἐθν. Μουσείου 3369.—ΑΕ 1916 119 ΠΑΕ 1916 66.—ΑΔ 1916 ἐν τῷ Παραρτήματι σ. 78, 3.

Περικλείου ᾠδείου ἀνασκαφαὶ

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος αἱ ἀπὸ τετραετίας ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους ἀνασκαφαὶ πρὸς ἐντελῆ ἀποκάλυψιν τῶν θεμελίων τοῦ ἀπο τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς φῶς ἐλθόντος τετραπλεύρου οἰκοδομήματος οὗ κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν ἐσώθη κατὰ χώραν κείμενος, ὀρθοστάτης, ἐφ᾽ οὗ ἐστηρίζοντο οἱ περὶ τὸ οἰκοδόμημα λίθινοι κίονες, οἵτινες κατὰ Βιτρούβιον περιέθεον αὐτό. Τοῦ Ὠδείου τούτου, ὡς γνωστόν, μόνον οἱ ἐσωτερικοὶ κιονες καὶ τὰ ἑδώλια ἦσαν λίθινα, πᾶν δὲ τὸ λοιπὸν οἰκοδόμημα ἦν ἐκ ξύλων ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν ναυαγίων τῶν πλοίων τοῦ Περσικοῦ στόλου. ἀπειρία δὲ τοιούτων κεκαυμένων ξύλων εἰς μεγάλα τεμάχια εὑρέθη καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος εἰς τὸ κάτω στρῶμα καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀποκαλυφθέντος τοιούτου. Ἐπίσης εὕρομεν καὶ ἥλους χονδρούς, μεγάλου μεγέθους, οἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς σύνδεσιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης. Εὑρέθη δὲ καὶ πλῆθος κεράμων στρωτήρων καὶ καλυπτήρων, φερουσῶν ἐξέχον ἔσωθεν οἱονεὶ ἔμβολον, δι᾽ οὗ συνεκρατεῖτο ἡ μία κεραμὶς πρὸς τὴν ἄλλην. Τοῦτο θεωροῦμεν ἄξιον μελέτης τῶν σημερινῶν ἀρχιτεκτόνων πρὸς ἐφαρμογὴν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν στεγῶν.

Ἐκτὸς τῶν κεράμων τούτων τῆς στέγης εὕρομεν πλῆθος ἄλλων κεραμίων πλακῶν (τεμάχια τὰ πλεῖστα) λίαν χονδρῶν, ἐκ τοῦ γείσου προερχομένων, ἔσωθεν ἐγχρώμων, ἐρυθρῶν καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν γραπτὸν κόσμημα ἀνθεμοειδές, μέλαν. Μιᾶς τοιαύτης πλακός, σωθείσης σχεδὸν ἀκεραίου, παρέχομεν εἰκόνα ***(εἰκ. 1)***.

Ἐκ τῶν τεκμηρίων τούτων, ἅτινα θεωροῦμεν πλέον ἀναμφισβητήτως ὡς ἀνήκοντα εἰς αὐτὸ τὸ ᾠδεῖον, πιστοῦται δι᾽ ἑκατοστὴν φοράν, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ ἐφέρομεν εἰς φῶς, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀναζητούμενον ᾠδεῖον, ὅπως δεικνύουσι καὶ οἱ Γερμανικοὶ ἀρχαιολογικοὶ χάρται τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ἥν τινες μετὰ δισταγμοῦ μέχρι τοῦδε παρεδέχοντο, θὰ ἀποδεχθῶσιν νῦν καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι θέλουσι δικαιώσει ἡμᾶς.

16 12 17

1: πηλίνη κεραμὶς ἐκ τοῦ γείσου.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπεσκέφθησαν τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐξήτασαν τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα πολλοὶ ἐν οἷς ὁ διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καθηγητὴς κ. G. Karo ὡς καὶ ὁ ὑποδιευθυντὴς τοῦ αὐτοῦ Ἰνστιτούτου ἀρχιτέκτων καθηγητὴς κ. Knackfuss, οὗ τὸ κῦρος τῆς γνώμης αὐτοῦ πολὺ βαρύνει ἐπὶ τοιούτων ἀρχιτεκτονικῶν ζητημάτων ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς πείρας αὐτοῦ ἐκ πολλῶν ἀνασκαφῶν, ἃς ἐνήργησεν ἐν ᾠδείοις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὡμολόγησαν δ' ὅτι τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα θεωροῦσιν ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ ᾠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἐπίσης καὶ ὁ Πρύτανις τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ γραμματεὺς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας κ. Π. Καββαδίας συνεφώνησεν πρὸς τὴν γνώμην ἡμῶν. Τὰς τελευταίας δι' ἡμέρας πρὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἀνασκαφῶν ἐπεσκέφθη τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ὁ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας διευθύνων τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τμῆμα διακεκριμένος ἀρχαιολόγος κ. Α. Ὀρλάνδος, ὅστις ἐξήτασε μετ' ἐπιστάσεως ὑπὸ ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν, συνεφώνησε δὲ καὶ οὗτος ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ὡς καὶ αἱ κέραμοι προέρχονται ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Ὡς γνωστόν, ἡ θέσις τοῦ ᾠδείου τούτου ἦτο ἡμῖν περίπου γνωστὴ ἐκ τῶν χωρίων τῶν συγγραφέων καὶ κυρίως τοῦ Βιτρουβίου, λέγοντος ὅτι τοῦτο ἔκειτο ἀριστερὰ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, καὶ τοῦ Ἀνδοκίδου, ἀναγράφοντος ὅτι ἔκειτο ἀριστερὰ καὶ ὑψηλότερον τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, συμφωνεῖ ἑπομένως πληρέστατα ἡ θέσις τοῦ ἀνασκαφέντος μέρους πρὸς ἀμφοτέρας τὰς μαρτυρίας. Ἡ μόνη δὲ δυσκολία, ἥτις ἐκίνει πολλοὺς νὰ ἐνδοιάζωσιν, ὅτι τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα, ὅπερ ὁ Παυσανίας (Α' 20_4) καλεῖ «κατασκεύασμα», δὲν εἶναι τὸ ᾠδεῖον, εἶναι ὅτι τοῦτο εἶναι τετράπλευρον, ἐν ᾧ κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν βίῳ Περικλέους 13) [1] ἀναφέρεται ὅτι εἶχε σχῆμα τῆς σκηνῆς τοῦ Ξέρξου, ἥτις πιθανῶς ἦτο τετράγωνος, καὶ ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ πλάνη αὐτῶν. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἦτο τετράπλευρον, διὰ πολλῶν κεκοσμημένον στύλων, οἵτινες ἔσω καὶ ἔξω τοῦ τῆς σκηνῆς οἰκοδομήματος συνάμα δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς σειρὰς τῶν ἑδωλίων, κατὰ ῥυθμὸν στοᾶς περιθεούσης τὸν περίβολον, περιέβαλον, μόνον δὲ εἰς τὴν κορυφὴν ἦτο περικλινές, ἀπολῆγον εἰς κωνικὸν σχῆμα, ὁμοιάζον πρὸς τὴν σκηνὴν ταύτην, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱ κωμικοὶ ἐν χλεύῃ περιέβαλον τὴν κεφαλὴν τοῦ Περικλέους πρὸς αὐτό.

Τοσαῦτα εἴχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος νὰ ἀνακοινώσωμεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος περὶ τῶν προόδων τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν. Ἡ ἐργασία βαίνει δυστυχῶς βραδέως ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους, φθανούσης μέχρι 7 μέτρων. Εἰργάσθημεν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, διότι οἱ οἰκονομικοὶ πόροι, οὓς διέθηκεν ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἦσαν γλίσχροι καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἐργασία ἐγένετο διὰ 10 μόνον ἐργατῶν. Τελευτῶν ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι ἐν τοῖς ἄνω στρώμασιν εὕρομεν πάλιν ἐρείπια συνοικισμῶν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐν οἷς καὶ πίθους τινὰς πρὸς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν καὶ δημητριακῶν καρπῶν. Ἐπίσης ἀπεκαλύφθησαν καὶ δύο ἕτεραι ἀσβεστοκάμινοι, ἐκ τούτων δὲ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὁποία καταστροφὴ ὑλικοῦ ἐγένετο, ἐκτὸς τοῦ ἄλλου ὑλικοῦ τοῦ διασπαρέντος εἰς τὰ πέριξ οἰκοδομήματα· οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ παντελὴς καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις τοῦ πολυπαθοῦς ᾠδείου τοῦ Περικλέους.

Ἀθῆναι:

Παναγιώτης Καστριώτης.

[1] «Τὸ δ' ᾠδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς, ἐπιστατοῦντος καὶ τούτῳ Περικλέους».

Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1917 39 ἀρ. 91-92)

ὑπὸ

Βασιλείου Λεονάρδου.

93—94.

93 (εἰκ. 1 σ. 232).

Νόμος ἱερός=ΑΕ 1885 93, *v Wilamowitz-Möllendorff He* 1886 91, *Bechtel* IID 18 (σ. 10), IG VII 235, *Hoffmann* GD III 25 (σ. 16), RIG 698, SIG 589, DI 5339, *Ziehen* LGS 65, *Solmsen* IDS 57, πρβ *Dittenberger* De sacris Amphiarai Thebanis et Oropiis (Ind. Hal. 1889), *Dürrbach* De Oropo et Amphiarai sacro 117, *Keil* Anonymus Argentinensis 302 304 309 311, *Hitzig + Blümner* I 341 *Frazer* Pausanias's Description of Greece II 470. Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, τριχῆ κατεαγυῖα, ὕψ. 1 49, πλ. 0 43-0 46, πάχ. 0 095. Ηὑρέθη παρὰ τὴν ἀριστερὰν τῆς χαράδρας ὄχθην ἐν τῷ βορρᾶθεν τῆς πηγῆς ὑδραγωγείῳ (ΠΑΕ 1884 πίν. Ε′ Δ).

Διαστίξεως σημεῖα ἀπαντῶσι τρίς, ἅπαξ μὲν δίστιγμον, στ. 6, δὶς δὲ τρίστιγμον, στ. 13 20, καὶ τὰ μὲν ἐν στ. 6 καὶ 20 κατίσχουσι γράμματος θέσιν, τὸ δὲ ἐν στ. 13 κεχάρακται ἔγγιστα τοῦ προηγουμένου γράμματος· πρβ καὶ περὶ τῶν κενῶν θέσεων *v Wilamowitz* He 1886 91 (σημ. εἰς στ. 6).

ο=ου ἀπαντᾷ μόνον ἐν *τõ*$_{12}$, *τὸς*$_{33\ 44}$, *ἠ*$_{46}$[*õ*]*ς*, *ἑκάστο* 6 33/4, *ἐντõϑα*$_{17}$ (πρβ *Bechtel* IID σ. 11 12 90, SIG 589[12], *ἐν*$_2$*τοῦϑα* Au I 13 [DI IV σ. 851 ⁿ2· ἐν ⁿ3 ἔκειτο *-αν*]*δρος* ἴσως], *ἐντουϑῖ* DI IV σ. 889 ⁿ5270$_6$ [πρβ *δευρε* IG I2 517$^a_1$ 517$^b_1$ II 1649(=*Δραγούμης* ΑΕ 1901 108)$_7$, πρβ *Riemann* RPh 1885 63, *Meisterhans* GAI 146 5, *Papadémétracopoulos* Tradit. anc. 40], πρβ DI IV σ. 911 954, ἄλλως *ἔξουϑα Ahrens* GLD II 367), πρβ *Solmsen* Untersuch. z. gr. Laut- u. Verslehre 308, *Hoffmann* GD III σ. 436, *Bechtel* ἐν DI 5339 σ. 539, ΑΕ 1917 42· περὶ τοῦ *βόληται*$_{31}$ καὶ *βολομένοι*$_{43}$ καὶ *βολ*[*όμενον*$_{56}$ ὅρ. *Bechtel* ἐν DI 5339$_{31}$ σ. 539 (πρβ 5315$_{32\ 33\ 38}$ σ. 533 [στ. 7 ἴσως ἤθελε νὰ γράψῃ *ἄρνας τεῖ πρὸ τῶν Ἀρτεμιρίων ἡμέρα*{*ι*} *πέντε*, δηλ. «πέντε ἄρνας τεῖ π. τ. Ἀ. ἡμέραι», πρβ *Ziehen* ἐν LGS 88 σ. 254, *Παπαβασιλείου* ΑΕ 1911 93, IG XII$_8$ 358 πρβ *Stengel* BPW 1907 1063]), *Thumb* HGD 396, *Solmsen* ἐν IDS 57$_{31}$, πρβ DI IV σ. 880 (ⁿ60$_{\alpha\ 6/7}$) 885 (IM 100$^b_{35}$) 902 963 1114, ΑΔ 1916 II 73.

Περὶ τοῦ *ἱερέος*$_{13}$, *τεμένεος*$_{32}$, *δειόμενο*$_{37}$*ν*, *πόλεος*$_{41}$ πρβ *Bechtel* IID σ. 12, *Gärtchen+Hoffmann* ἐν DI IV σ. 916, *Schweizer* GPI 148, *Nachmanson* LFMI 130, *Meyer* GG³ 222 443.

6 *ἐκ*[*ά*]*στο*· ἐν τῇ 3ῃ θέσει, ἔνθα, ὡς ἐκ τῶν διαφαινομένων ἰχνῶν εἰκάσαι, ἐσφαλμένως εἶχε χαράξας σ, ἐκκολάψας τοῦτο ἐπελάθετο, ὡς ἔοικεν, ἀντεγχαράξαι α.

13· *ἐμβαλέτω*, στ. 23 *ἐμβάλλειν*, στ. 40 *ὅταν ἐμβάλλει*· πρβ *Jacobsthal* IF 1907 Bh 36 50, *Wilhelm* Jh 1911 248 ZöG 1913 7,8, SIG² 789 (=³204=IG ²II 204)$_{[33]\ 38}$ *ἐμβαλέτω* (δηλ. εἰς ὑδρίαν), IG V$_1$ 1390 *ὅσα κα οἱ ϑύοντες ποτὶ τᾶι κράναι προτιϑῆντι ἢ εἰς τὸν ϑησαυρόν, ὅταν κατασκευασϑεῖ, ἐμβάλωντι, λαμβανέτω Μνα*$_{88}$*σίστρατος τὸ τρίτον μέρος*, V$_1$ 1421 $_2$-*ἐσάγ*[*η*]- $_3$-*ἐξέληται*- *ἀπ*[*ο*]$_4$*γραψάσϑω*- $_5$ *καταβαλέτω*- [-*ἀποτεισά*]$_7$*τω* - *ἐξά*[*γῃ* $_9$-*καταβαλ*[*ὼν* κτλ (πρβ ΑΔ 1916 II 73 Θ′), *Ziehen* LGS 118$_4$ *ἐνβαλ*[*λέτω εἰς τὸν ϑήσα*]*υρον - εἰς δὲ τὸν ϑή*$_7$*σαυρον ἐνβαλλέ*[*τω*, SIG 601$_{30}$ *ἐνβαλλέτωσαν* (δηλ. εἰς τὸν θησαυρόν), IG XII$_8$ 57 $_7$-*εἰς τὸν*] *ϑησαυρὸν βαλλομεν*-, πρβ *Keil* An. Arg. 305, SIG III 296 λ. *ἐμβάλλω*.

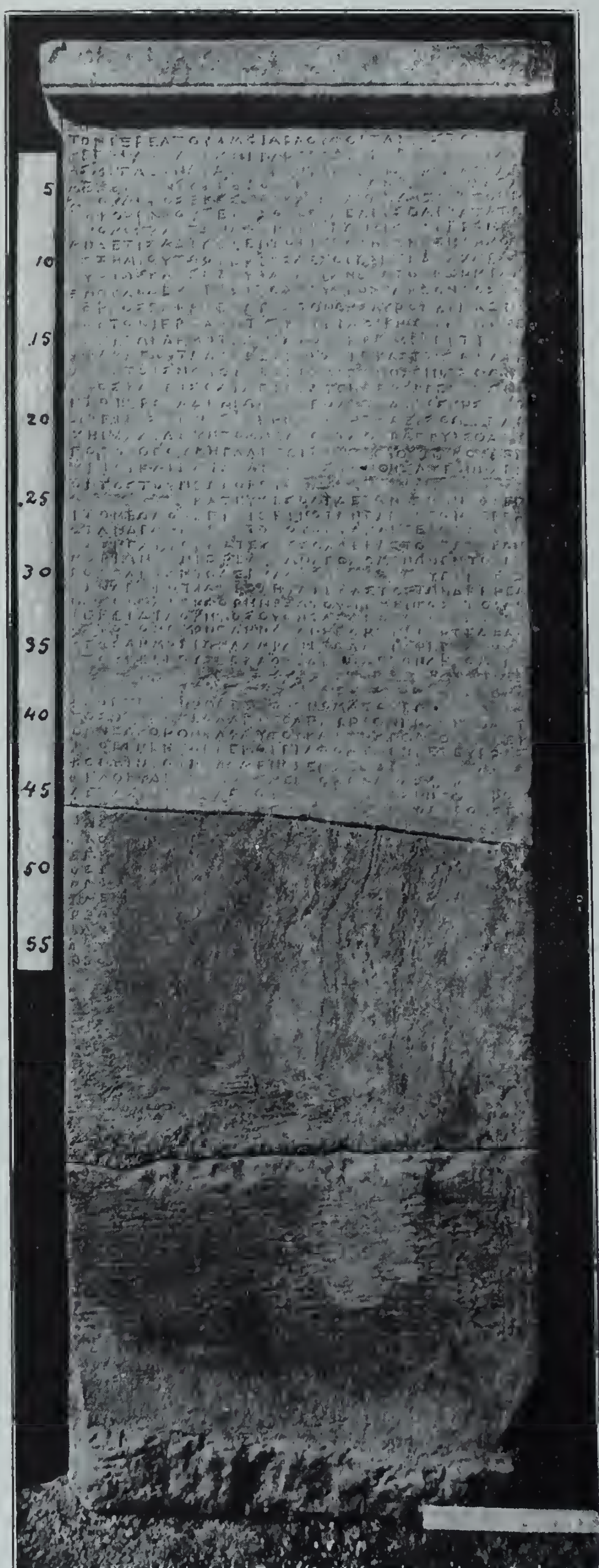

Σχ. 149.
1 (μνημείου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 93 = IG VII 235): νόμος ἱερός.

θ ε ο ί.

τὸν ἱερέα τοῦ Ἀμφιαράου φοιτᾶν εἰς τὸ ἱερό
ν, ἐπειδὰν χειμὼν παρέλθει, μέχρι ἀρότου ὥρ
ης, μὴ πλέον διαλείποντα ἢ τρεῖς ἡμέρας, καὶ
μένειν ἐν τοῖ ἱεροῖ μὴ ἔλαττον ἢ δέκα ἡμέρα
ς τοῦ μηνὸς ἑκ|<ά>|στο : καὶ ἐπαναγκάζειν τὸν ν
εωκόρον τοῦ τε ἱεροῦ ἐπιμελεῖσθαι κατὰ τὸ
ν νόμον καὶ τῶν ἀφικνεμένων εἰς τὸ ἱερόν □□
ἂν δέ τις ἀδικεῖ ἐν τοῖ ἱεροῖ ἢ ξένος ἢ δημότ
ης, ζημιούτω ὁ ἱερεὺς μέχρι πέντε δραχμέων
κυρίως καὶ ἐνέχυρα λαμβανέτω τοῦ ἐζημιωμ
ένου· ἂν δ' ἐκτίνει τὸ ἀργύριον, παρεόντος τõ
ἱερέος ἐμβαλέτω εἰς τὸν θησαυρόν· δικάζει
ν δὲ τὸν ἱερέα, ἄν τις ἰδίει ἀδικηθεῖ ἢ τῶν ξέ
νων ἢ τῶν δημοτέων ἐν τοῖ ἱεροῖ, μέχρι τριῶν
δραχμέων, τὰ δὲ μέζονα, ἧχοι ἑκάστοις αἱ δίκ
αι ἐν τοῖς νόμοις εἰρῆται, ἐντõθα γινέσθων □
προσκαλεῖσθαι δὲ καὶ αὐθημερὸν περὶ τῶν ἐ
ν τοῖ ἱεροῖ ἀδικίων, ἂν δὲ ὁ ἀντίδικος μὴ συνχ
ωρεῖ, εἰς τὴν ὑστέρην ἡ δίκη τελείσθω : ἐπαρ
χὴν δὲ διδοῦν τὸμ μέλλοντα θεραπεύεσθαι ὑ
πὸ τοῦ θεοῦ μὴ ἔλΛττον |***ἐννέ' ὀβολοὺς δοκί***|μου ἀργ
υρίου; καὶ ἐμβάλλειν εἰς τὸν θησαυρὸν παρε
όντος τοῦ νεωκόρου |<——19>|
|<—9>| κατεύχεσθαι δὲ τῶν ἱερῶν καὶ ἐπ
ὶ τὸν βωμὸν ἐπιτιθεῖν, ὅταν παρεῖ, τὸν ἱερέα,
ὅταν δὲ μὴ παρεῖ, τὸν θύοντα, καὶ τεῖ θυσίει α
ὐτὸν ἑαυτοῖ κατεύχεσθαι ἕκαστον, τῶν δὲ δη
μορίων τὸν ἱερέα □ τῶν δὲ θυομένων ἐν τοῖ ἱε
ροῖ πάντων τὸ δέρμα |<—10>| θύειν δὲ ἐξ
εῖν ἅπαν ὅ τι ἂν βόληται ἕκαστος· τῶν δὲ κρεῶ
ν μὴ εἶναι ἐκφορὴν ἔξω τοῦ τεμένεος □ τοῖ δὲ
ἱερεῖ διδοῦν τὸς θύοντας ἀπὸ τοῦ ἱερήου ἑκ
άστο τὸν ὦμον, πλὴν ὅταν ἡ ἑορτὴ εἶ· τότε δὲ ἀπ
ὸ τῶν δημορίων λαμβανέτω ὦμον ἀφ' ἑκάστου □
□ τοῦ ἱερήου □ ἐγκαθεύδειν δὲ τὸν δειόμενο
ν |< μ[έ]χρι ——23 ς ἐπὶ το >|
|< ῦ αὐ[το]ῦ ——23>| πειθόμ
ενον τοῖς νόμοις □ τὸ ὄνομα τοῦ ἐγκαθεύδον
τος, ὅταν ἐμβάλλει τὸ ἀργύριον, γράφεσθαι τ
ὸν νεωκόρον καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεος καὶ ἐκ
τιθεῖν ἐν τοῖ ἱεροῖ γράφοντα ἐν πετεύροι σ
κοπεῖν ׀ τοῖ βολομένοι· ἐν δὲ τοῖ κοιμητηρίο
ι καθεύδειν χωρὶς μὲν τὸς ἄνδρας, χωρὶς □□□
δὲ τὰς γυναῖκας, τοὺς μὲν ἄνδρας ἐν τοῖ πρὸ ἠ
ο]ς τοῦ β[ω]μοῦ, τὰς [δ]ὲ γυναῖκας ἐν τοῖ πρὸ ἡσπε
ρης Ο[——12 τὸ κοι]μητήριον τοὺς ἐν
καΘ[εύδοντας —— 15 τὸν δ]ὲ θεὸν
ἐγκ[——32
οεξ[——29]θω[1
ορο[——24 ἐγκεκ]οιμ
ημέ[ν——29]Λε
ρΘω[——28]εν [τ]ο
ῖ Ἀμφ[ιαράοι——21]ι ζημ
ιου[——28] δὲ τõ
ν βολ[όμενον —— 16 τὸν ἱε]ρέΛ[□

***13* καὶ *23*·** *θησαυρόν*· ὁ ἐν Ἀμφιαρείῳ θησαυρὸς μνημονεύεται καὶ ἐν IG VII 303 (=*Ziehen* LGS 67): *ὁ δὲ συλλογεὺς ἀνοί*$_{34}$[*ξας*] *τὸν θησαυρόν, ὡς νομίζεται, ἐξελέτω τὸ γινό*$_{35}$[*μενον*] *ἀνάλωμα καὶ διδότω τὰς δόσεις τῶι ἐργώνη*[*ι* $_{36}$*πάσας κα*]*τ*[*ὰ τὰ*]*ς προ*[*ρ*]*ρήσεις*, πρβ αὐτ. 3498$_8$ - *φύλαξ ἀργυροῦς παρὰ τὴν ἑστίαν σύνθετος*. πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ *ἐπαρ*$_{21}$*χήν*, ἄλλοθι δὲ IG VII 3055 $_2$*ὅς κα ἐν τὸ*[*ν*] *ἄν*[*τ*]*ρ*[*ο*]*ν κατα*[*βῆ*], *τοῖ* [*Τ*]*ρεφω*[*ν*]*ίοι κατ*[*ι*]*αρ*[*ῶ*]*μεν* $_3$*ἐν τὸν* [*θ*]*η*[*σ*]*α*[*υ*]*ρὸ*[*ν*] *νόμισμα ἀργού*[*ρ*]*ι*[*ο*]*ν* -, IV 554$_1$ 953$_{13}$ 1484$_{231\ 236/7\ 243/4\ 300}$ (πρβ **Καββαδίας** Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκλ. 46 233, 267[1], **Ἀραβαντινὸς** Ἀσκλ. 15 33), *Herwerden* LSD App. λ. *θηαῦρὸς* (*τοῖς πελανοῖς*), IG V$_1$ 1390$_{89}$ (πρβ *Ziehen* LGS σ. 185), IG IX$_2$ 590, *Παπαδάκης* ΑΔ 1915 141, IG XI$_2$ 142$_{20\ 21}$ 144$_{A\ 19}$, XI$_4$ 1247 (σὺν ἐπιγράμματι, πρβ *Herzog* Arch. f. Religionsw. 212 κἑ), XII$_3$ 443 (πρβ *Hiller* Thera I 260 II 86), Ἀ(σκληπιοῦ) ἐν Λεβήν. Κρήτης, IG XII8 57$_7$ - *εἰς τὸν θησαυρὸν βαλλομεν* -, SIG 566$_{13\ 16}$, *Hiller* Inschr. Priene 195$_{37}$, πρβ SIG III 211, *SReinach* TÉG 107, *Dorigny* ἐν DdA λ. *thesaurus*, *κιβωτὸς* IG II 571 (=*Wilhelm* Anz. philos.-hist. Cl. 1901 5 BCH 1901 103, RIG 1506$_{7\ [12]}$, *Keil* Anon. Argent. 305, *Wilhelm* BGI 291 243, *Deubner* AM 1906 231 (*σίμβλος χρημάτων*), *Graeven* Jb 1901 160, *γλωσσόκομον* («ἐχρῆν *γλωττοκομεῖον* λέγειν» Φρύν. 98, πρβ B. A. 32), IG IV 1534$_3$ XII3 330 (=RIG 1001)$_{\eta\ 25\ 31}$, BCH 1905 544$_{72}$ 565, ἐν παπύροις (*Mayser* GGP 474), πρβ Ἡσυχ. «*θηκίον* (πρβ XII8 565$_3$· ἐν 570 ἔκειτο ἴσως *Β*[*υ*]*ζ*(*αντία*))· γλωσσοκομεῖον, θησαυρός, ἐντάφιον, τάφος», *Wilhelm* BGI 256· πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ *ἐπαρχὴν*$_{20/1}$.

***13*·** αἱ μεταξὺ τοῦ *θησαυρὸν* καὶ τοῦ *δικάζει* τρεῖς τελεῖαι δὲν κατέχουσι θέσιν γράμματος, ἀλλὰ κεῖνται ἐγγύτατα τοῦ **ν** τοῦ *θησαυρόν*.

***16*·** *ἦχοι*· πρβ *Kühner*+*Blass* GG II 304 311, *ὅποι Ziehen* LGS 88$_{35}$.

***17*·** *εἰρῆται*· πρβ *vWilamowitz* He 1886 98, *Bechtel* ἐν DI 5339 σ. 539, *Hoffmann* GD III σ. 505 519, SIG 589[11], *Gärtchen*+*Hoffmann* ἐν DI IV σ. 919, *Thumb* HGD 350, *Κόντος* ΑΕΕτ 1905 436.

Τοῦ *ἐντοῦθα* τὸ **ν** παραλιπὼν ὁ λιθουργὸς ἐχάραξεν ὕστερον ἄνω μεταξὺ μικρόν· πρβ ἄ. σ. 231.

***19*·** *ἐν τοῖ ἱεροῖ*· τὸ 1ον ἰῶτα τοῦ *ἱεροῖ* παραλιπὼν ὁ λιθουργὸς ἐνεσφήνωσεν ὕστερον ἐπὶ τῆς αὐτῆς νοητῆς γραμμῆς μεταξὺ τοῦ *τοῖ* καὶ τοῦ *ερoῖ* (οὐχ ὡς ἐν SIG 589[14]).

ἀδικίων· πρβ *Hoffmann* GD III σ. 520, SIG 589[15], *Ziehen* LGS 65[3], *Wilhelm* Jh 1911$_{207}$.

19/0 *ἂν δὲ ὁ ἀντίδικος μὴ συνχ*$_{20}$*ωρεῖ, εἰς τὴν ὑστέρην ἡ δίκη τελείσθω*· πρβ *ἢν δ' ἐκχωρῆι ο δι*$_{10}$*ώξας, ὀφελέτω* DI IV σ. 880 ^{n}60$_{\alpha}$, *ὅτῳ δὲ μή, εἰς τὴν ὑστέραν* Ξενοφ. Ἑλλ. Α' 7$_{10}$.

***20/1*·** *ἐπαρ*$_{21}$*χὴν*· πρβ *Ziehen* LGS 65 σ. 202, SIG 587$_{182\ 263\ 288\ (297\ \alpha\pi\alpha\rho\chi\tilde{\eta}\varsigma)}$[177], *ἐπὶ τεῖ ἐπαρχεῖ ἣν ἐπ*$_{14}$*άρχονται οἱ δημόται* IG II 588, *ἐπάρχεσθαι δὲ καὶ τοὺς χοροὺς* SIG 277$_9$, *ἐ*(*ἄλλ. ἀ*)*πάργματα* SIG 630 (*Solmsen* IDS 32)$_{14}$[5], *ἀπαρχὴ* (πρβ καὶ ΑΕ 1910 2$_{10\ 12/3\ [16]\ [26]}$) καὶ *ἀπάρχομαι* SIG III 207, *καταρχὴ Ziehen* LGS 25$_{[1]\ 6\ 9}$ σ. 82, *Wilhelm* BGI 188 (πρβ ἐν IPE I 54 σ. 91 *ὑπὲρ τῆς* $_{12}$⟦*τῆς*⟧ *πόλεως εὐσταθίας καὶ* $_{13}$*τῆς ἑαυτῶν ὑγείας*). Ἐπὶ Παυσανίου (Α' 34$_4$) φέρεται: «νόσου δὲ ἀκεσθείσης ἀνδρὶ μαντεύματος γενομένου καθέστηκεν ἄργυρον ἀφεῖναι καὶ χρυσὸν ἐπίσημον ἐς τὴν πηγήν· ταύτῃ γὰρ ἀνελθεῖν τὸν Ἀμφιάραον λέγουσιν ἤδη θεόν», πρβ ΑΕ 1916 119, ΠΑΕ 1916 66, ἄ. περὶ τοῦ *θησαυρὸν*$_{13\ 23}$, ἑξῆς σ. 240$_\delta$ (μολυβδοῦν εἰσιτήριον).

***22*·** *ἔλ*(**α**)*ττον*· ἐν τῷ 3ῳ γράμματι σφαλεὶς παρέλιπε τὴν ζευγνῦσαν κεραίαν.

Τὰ 14 γράμματα τὰ μεταξὺ τοῦ *ἔλ*(**α**)*ττον* καὶ τοῦ *μου* εἶνε ἐπὶ 11 ἐκκολαφθέντων ἀντεγγεγραμμένα· καὶ ἡ μὲν τελευταία λέξις καὶ πρὸ τῆς ἐκκολάψεως ἦν **δοκίμου**, διότι ἄλλη λέξις εἰς *μου* λήγουσα, λχ **ἐπισήμου** ἢ **ἀσήμου** κλπ, θὰ ἦτο ἀπρόσφορος τῇ τοῦ μετὰ τὸ ἔλαττον χώρου ἀναπληρώσει· ἡ δὲ πρώτη μετὰ τὸ ἔλαττον ἀπαλειφθεῖσα λέξις δὲν ἦτο *ἐννέα* (ἢ σύνθετον), ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐσφαλμένως ἦν κεχαραγμένον λχ **ἐννεοβολο***μου*· διότι τό γε πρῶτον γράμμα (*ἐ*), εἰ μὴ καὶ ἄλλα, ἐνεδέχετο νὰ μείνῃ ἀναπάλειπτον, νὰ μεταβληθῶσι δὲ μόνα τὰ ἐφεξῆς. Ὅθεν εἰκάζεται ὅτι ἡ μεταβολὴ ἐγένετο οὐχὶ διὰ σφάλμα τοῦ λιθουργοῦ, ἀλλὰ διὰ μεταβολὴν τῆς περὶ τῆς ἐπαρχῆς διατάξεως· ὑπὸ *vWilamowitz* ἠκάσθη ὅτι πρότερον ἔκειτο *μὴ ἔλ*(**α**)*ττον* **δραχμῆς δοκί***μου*· ἰστέον ὅτι μεταξὺ τοῦ

λου καὶ τοῦ **δο** ὑποφαίνεται εὐκρινῶς, τῷ *π* τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ (21 φ) στίχῳ *θεραπεύεσθαι* ἀντιστοιχοῦν, Σ ἐν τῷ βάθει ἐγκεκολαμμένον· τὸ γράμμα τοῦτο, ὡς εἰκάσαι, δὲν εἶνε τῇ ἐκκολαφθείσῃ λέξει προσνεμητέον· διότι καὶ λέξις εἰς Σ..*μου* λήγουσα, ὡς εἴρηται, οὐχ εὑρίσκεται ἐνθάδε ἁρμόττουσα, πλὴν ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι πρότερον σφαλεὶς εἶχε χαράξας λχ «*μὴ ἔλ*(*α*)*ττον* ΙΙ (ἢ *ἢ* ΙΙ) *δραχμὰ*Σ**δομου**» καὶ ὕστερον διώρθωσε τὸ **δομου** εἰς ***δοκίμου***, καὶ ἡ τοῦ *δραχμῆ*Σ θέσις οὐχὶ ἐνθάδε συμπίπτει καὶ τὸ Σ ἐν τῇ ἐκκολάψει δὲν θὰ ἔμενεν ἀκήρατον ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ τοῦ **λου** καὶ τοῦ **δο** ἔμενε χάσμα δυνάμενον νὰ πληρωθῇ διὰ τοῦ Δ τοῦ *δοκί* ἵνα μὴ τὸ ΚΙ οὕτως πυκνῶς, ὡς νῦν ἔχει, ἐπιχαραχθῇ· διὸ εἰκότερον ὅτι τὸ νῦν εἶνε ἀναγνωστέον *μὴ ἔλαττον* ***ἐννέ' ὀβολοὺς δοκίμου*** *ἀργυ*$_{23}$*ρίου*· σύνθετος λέξις *ἐννέα* + *ὀβολὸς* (πρβ *OHoffmann* GD III 272 281 479) δὲν ἀπαντᾷ, πρβ *ἐ*[*ννέ᾽ὀβολο*]*ί* IG II 741$_{(fg\ 10)}$ (πρβ Add. σ. 510, *Wilhelm* BGI 49, *ἐννεετη*[*ρίδος* IG II 985$_{A\ 2}$, *Meisterhans* GAI 159$_6$), *ἐννέ' ὀβολοί* AE 1910$_{149\ 38}$, *ἐννέ' ὀβολῶν* IG V$_2$ 437, DI 2082, *ἐννέ' ὀβολούς* IG V$_2$ 345, DI 3749, AE 1911$_{2\ 23}$, *δύο δραχμάς—ἐννέ' ὀβολοὺς* Ἀριστοφ. Βατρ. 176/7, *ἐπ' ἐννέ' ὀβολοῖς τοκοφορεῖν* (=18 %) Δημοσθ. 1362$_{25}$, *ἐννέ' ἄρχοσιν* IG ²II 47$_{37}$, *οἱ δ' ἐννέ' ἄρχοντε*[*ς*] Ἀριστοτ. ΑΠ 55$_2$ (πρβ *πάντες οἱ ἐννέα ἄρχοντες* 3$_5$ 59$_7$), *ἐννέ' ἄνδρας Solmsen* 38$_{\beta\ 14}$ (πρβ *Wilhelm* Jh 1901 $_{235}$), *δύ' ὀβολὼ* Ἀριστοφ. Ἀναγύρῳ (Πολυδ. Θ' 72), *δύ' ὀβολοὶ* IG VII 2420$_9$, *δύ' ὀβο*$_{27}$*λοὺς Bleckmann* IGS (ἐν *Lietzmann* KT 115) 59, DI IV σ. 883, Ἀριστοτ. ΑΠ 49$_4$, *δύ' ὀδελὸς* Jh 1911$_{232}$, *δύ' ἔτη* Δημοσθ ΝΘ' 36, *δύ' ἐτῶν* IG XII$_8$ σ. VIII (εἰς σ. 77)$_{12}$, *δύ' ἀεὶ* Πλάτ. Παρμ. 143^a, *δύ' ὄντε* Πλάτ. Παρμ. 144^e, *πέντ' ὀβολοὶ* IG XI$_2$ 136$_7$, *πέντ' ὀβολοῖς* SIG 517$_5$ (=IG XII$_7$ 67$_{(B)\ 40}$), *πέντ' ὀβολὸς* SIG 591$_7$, *πέντ' ὀβ*⟦*ολ*⟧*ὼς* IG VII 2420$_{37}$, *ἕπτ' ὀβολοὶ* AE 1910 $_{149\ 38}$, *ἕπτ' ὀβολοὺς Hiller* Inschr. Priene 165$_{20}$, *δέκ' ὀβολοὺς* DI 1791, πρβ IG V$_1$ 1433 (παντοῖα), *ὀκτὼ 'β*[*ο*]*λῶν* SIG 587$_{206}$, *τοῦ 'βολοῦ* SIG 587$_{125}$, IG II 834^c $_{36}$, *μ*$_7$*ὲ ἔλαττον ἐμιέκτεον* IG I$_2$ 27^b (σ. 59), *μὴ ἔλαττον τρί' ἡμιπό*[*δ*]*ια* IG ²II 463$_{64\ [πρβ\ 90/2]}$, *μὴ ἔλατ*[*τον ἐννέα*] $_{138}$*δακτύλους*[SIG 540, *μὴ πλῖον πέντε δραχμὰς Ziehen* LGS 69$_{19\ [31]\ (πρβ\ σ.\ 211)}$, πρβ OGI 483$_{183/4}$, DI 3757, *Wilhelm* He 1909 $_{44}$.

25 κέ· πρβ *Dittenberger* ἐν SIG 589 $^{22\ 23}$, *Ziehen* LGS 65 σ. 202, *Stengel* Opferbräuche 47, *Wilhelm* Jh 1911 232, *Παπαβασιλείου* AE 1911 91, πρβ *Ziehen* LGS 88$_{35-40\ 42}$, SIG 603$_{3\ κέ}$, DI IV σ. 883 ^{n}62$_{25\ κέ}$, *Keil* Anon. Argent. 302 κέ.

26 *ἐπιτιθεῖν*· οὕτως, ὡς καὶ ἐκ τοῦ κειμένου δηλοῦται, γρ. ἐν AE 1885 95 ἐν τῇ μεταγραφῇ· πρβ DI IV σ. 884 ^{n}62 *ὅταν τὴν ιρὴν μοῖ*$_{34}$*ραν ἐπιθῆι* (δηλ. ἐπὶ τὸν βωμόν).

30· τὰ μεταξὺ τοῦ *δέρμα* καὶ τοῦ *θύειν*, θέσεις 10, εἰσὶν (ἐπίτηδες) ἀπαληλιμμένα· ἐν τῇ μετὰ τὸ *δέρμα* 2ᾳ θέσει σῴζεται κάτω ἀριστερὰ λείψανον καθέτου γραμμῆς (λχ *γ* ἢ *ε*, ἧττον πιθανὸν *ι*), δι' ὃ τὸ ἐκκεκολαμμένον δὲν ἦτο *λαμβάνειν*, ὃ καὶ 9 ἔχει γράμματα, ἢ *κομίζεσθαι* ἢ *παραδιδοῦν* ἢ *τõ θεõ εἶναι*· ἐν ταῖς δέκα θέσεσιν, εἰ μὴ ἔκειτο *ἱερὸν εἶναι* (*Keil* Anon. Arg. 304, πρβ 309), ἐκεχάρακτό τι ἐσφαλμένον, λχ *δέρμα θύειν*, εἶχε δὲ ἤδη χαράξας τὸν στίχον ὅλον σὺν τῷ ὀρθῷ *θύειν δὲ ἐξ*, ὅτε ἰδὼν ὅτι ἐσφάλη ἐξεκόλαψε μὲν τὰ 10 γράμματα, ἐπελάθετο δὲ τὸ ὀρθὸν ἀντεγχαράξαι.

Περὶ δερμάτων κλπ πρβ καὶ *Ziehen* LGS 10 (πρβ καὶ Jh 1905 $_{10\ 17}$, *Stengel* BPW 1907 $_{1063}$, ΕΝΑ 1909/0 $_{121}$, AE 1911 $_{85}$) 88$_{27/9}$, *Wilhelm* Jh 1911 $_{223}$.

30/1· *θύειν δὲ ἐξ*$_{31}$*εῖν ἅπαν ὅ τι ἂν βόληται ἕκαστος*· κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν *ἐξ*$_{31}$*εῖνα*⟦*ι*⟧ *πᾶν* (πρβ *εἶναι*$_{32}$, ἑξῆς ἀρ. 94$_8$) θὰ ἔλειπε *ι* μεταξὺ τοῦ *α* καὶ τοῦ *π*· πρβ ἄλλως ἐν Ἀμφιαρείῳ ἐν κοινῇ διαλέκτῳ IG VII 323$_3$ *εἶν - εἶναι* καὶ AE 1892 $_{45/64}$ *εἶνα* καὶ ἐν ἀνεκδότῳ ψηφίσματι *εἶναι*$_4$ - *εἶν*$_5$· πρβ ἐν συνθήκῃ Χαλκιδέων SIG³ 135$_{3\ 13\ 15}$ *εἶν*, ἐν ψηφίσματι Χίου ἐν Δελφοῖς SIG³ 402$_{37}$ *τὴν δὲ προ*{*γ*}]*ραφὴν* (*Wilhelm* BGI 180, πρβ GGA 1903 $_{789}$) *εἶν εἰς φυλακήν*.

Περὶ τῶν ἐπὶ Παυσανίου φέρεται (Α' 34 $_5$): «*καὶ πρῶτον μὲν καθήρασθαι νομίζουσιν ὅστις ἦλθεν Ἀμφιαράῳ χρησόμενος· ἔστι δὲ καθάρσιον τῷ θεῷ θύειν· θύουσι δὲ καὶ αὐτῷ καὶ πᾶσιν ὅσοις ἐστὶν ἐπὶ τ*[*ῷ βωμῷ*] *τὰ ὀνόματα* (πρβ AE 1917 $_{39\ ἀρ.\ 91}$). *προεξειργασμένων δὲ τούτων, κριὸν θύσαντες* (πρβ τὸ ἐν Ἀμφιαρείῳ εὑρεθὲν ἀνάγλυφον, νῦν ΑΑΜ 1395)

καὶ τὸ δέρμα ὑποστρωσάμενοι καθεύδουσιν ἀναμένοντες δήλωσιν ὀνείρατος», Φιλοστρ. Ἀπολλων. Τυαν. Β´ 37: «*οὗτος* (δηλ. Ἀμφιάρεως), *ὦ βασιλεῦ, ἔφη, μαντευόμενος ἐν τῇ Ἀττικῇ νῦν ὀνείρατα ἐπάγει τοῖς χρωμένοις, καὶ λαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸν χρησόμενον σίτου τε εἴργουσι μίαν ἡμέραν καὶ οἴνου τρεῖς, ἵνα διαλαμπούσῃ τῇ ψυχῇ τῶν λογίων σπάσῃ*», πρβ ἄλλοθι Στράβ. 284: «*ἐναγίζουσι δ᾽ αὐτῷ* (δηλ. Κάλχαντι) *μέλανα κριὸν οἱ μαντευόμενοι, ἐγκοιμώμενοι ἐν τῷ δέρματι*», SIG 589[27], *Ziehen* LGS 109 (=IG XII_8 358 πρβ *Stengel* BPW 1907 1063) 119 σ. 203 291 309.

35/6· τρεῖς, ὡς ἄνω δηλοῦται, κεναὶ θέσεις, μία μὲν μετὰ τὸ *ἑκάστου*, μία δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 36 πρὸ τοῦ *τοῦ*, μία δὲ μετὰ τὸ *ἱερῆον*· ἐπὶ τοῦ λίθου οὐδὲν τὸ ἀπαληλιμμένον (πρβ SIG 589[32]).

36· *ἐγκαθεύδειν*· πρβ *ἐγκαθεύδον*$_{40}$*τος, κοιμητηρίο*$_{44}$*ι, καθεύδειν*$_{44}$, *τὸ κοι μητήριον*$_{47}$, *ἐν*$_{48}$*κα*(*θ*)[*εύδοντας, ἐγκεκ οιμ*$_{52}$*ημέ ν*-, BSA 1911/2 145 ἀρ. 3 *ἐνκοιμητήριον* (πρβ RÉ 1914 111), IG XI_4 1030 *τοὺ ς ἐν τῶι ἱερῶι κ*[*οι*]$_7$*μήσοντας* (;), DI IV σ. 883 ᵃ62 *ἐγκατακοιμη*$_{31}$*θέντες*, *Herwerden* LSD λ. *ἐγκατεκοιμάθη* (=IG IV 951 9 953 1), πρβ *ἐγκατακοιμαθεῖσα* 951 15) καὶ *ἐγκατακλίνεσθαι καὶ ἐγκοιτασθέντος* (=IG IV 951 95), *ἐγ*$_{11}$[*κοι μαθεῖ σ α* IG IV 951, *ἐγκεκοιμισμένων* IG IV 951 90, *ἐγκαθεύδειν* 28ᾶκις ἐν IG IV 951 952, πρβ *Opitz* ἐν DI VI σ. 451, Ἡροδ. Δ´ 172 *ἐπικατακοιμῶνται*· περὶ Ἀμφιαρείου πρβ ἄ. ἐν τοῖς περὶ στ. 30/1, τὸ πέρυσιν εὑρεθὲν ἀνάγλυφον (ΑΕ 1916 119 ΠΑΕ 1916 66, ΑΔ 1916 11 78_3), *Βερσάκης* ΑΜ 1908 271· περὶ Ἐπιδαύρου *Καββαδίας* Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκλ. 121, *Ἀραβαντινὸς* Ἀσκλ. 36 46 49-63 71 109· πρβ *Deubner* De incubatione, *Stengel* Kultusaltert. (ἐν *IvMüller* HKA V_3)[2] 70, *Καστριώτης* ΑΕ 1917 227 229[2].

37· ἅπας ὁ στίχος πλὴν τοῦ 1ου γράμματος ἐπίτηδες ἐκκεκολαμμένος· τὸ 1ον γράμμα ἐσφαλμένως συναπηλείφθη, ἀλλ᾽ εὐκρινῶς φαίνεται ὅτι ἦτο **ν**· τὸ 2ον γράμμα ἦτο **μ**· τὸ 3ον εἶνε παντάπασιν ἀπαληλιμμένον· τοῦ 4ου φαίνονταί τινα ὡς λοξῆς γραμμῆς ἴχνη \, τοῦ δὲ 5ου λείψανόν τι κάτω· ἐν τῇ τῆς 6ης θέσεως ἀρχῇ κάθετος γραμμή, πρὸς ᾗ φθορὰ ἄνω δεξιὰ (I‴, δηλ. μᾶλλον *ι*, διότι καὶ ἄλλοθι ἀπαντᾷ τοιαύτη ἀτοπία, ἢ *ρ*· ἧττον πιθανὸν *γ*, ἀπίθανον *π*, οὐχὶ *ε*)· ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου σῴζονται, ὡς ἄνω δηλοῦται, ἐξ γραμμάτων λείψανα.

38· ἅπας ὁ στίχος πλὴν τοῦ *πειθόμ* ἐκκεκολαμμένος· τὰ πρῶτα τρία γράμματα ἦσαν *ναυ*· τὸ 6ον, ὡς ἐκ τοῦ κάτω λειψάνου καθέτου γραμμῆς εἰκάσαι, ἴσως ἦν *υ*· ἐν τῷ τῆς 7ης θέσεως ἀριστερῷ ὡσεὶ καθέτου γραμμῆς λείψανα· ὡσαύτως ἐν τῷ κάτω ἀριστερῷ τῆς 9ης θέσεως· ἐν τῷ κάτω τῆς 10ης θέσεως ὡσεὶ εὐθείας γραμμῆς ἴχνη.

42· *πετεύροι*· *v Wilamowitz* He 1886 96[1], *Bechtel* ἐν DI 5339_{42} σ. 539, *Ziehen* LGS 65_{42} (σ. 204[15]) 80_{32} (σ. 242), πρβ *Dürrbach* ἐν IG XI2 σ. 147, *Hoffmann* ἐν DI IV σ. 884 ᵃ63 *τῶν δὲ ὀμοσάντων ἀν*$_9$*αγραψάτωσαν οι ορκίζοντες* $_{10}$*τὰ ὀνόματα εἰς πετεύρια* (τὸ ὑποκοριστικὸν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον) *καὶ* $_{11}$*προσπερονῆσαι πρὸς τὴν στο*$_{12}$[*ι*]*ήν*, *Wilhelm* BGI 242, ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ *πέταυρον*.

43· (**τ**)*οῖ βολομένοι*· ἐν τῷ 1ῳ γράμματι ὁ λιθοκόπος ἐπελάθετο τὴν ἄνω κεραίαν χαράξαι.

44· αἱ ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου τρεῖς θέσεις κεναί· ἐπὶ τοῦ λίθου οὐδὲν φαίνεται ἀπαληλιμμένον.

44/5· *ἐν δὲ τοῖ κοιμητηρίο*$_{44}$*ι καθεύδειν χωρὶς μὲν τὸς ἄνδρας χωρὶς* $_{45}$*δὲ τὰς γυναῖκας* (πρβ ἰδίους λουτρῶνας IG VII 4255, *Lattermann* ΑΜ 1910 81)· πρβ ΑΕ 1905 239 *ἀναγράψαι δὲ τοὺς θιασώτας πά*$_{21}$*ντας χωρὶς τούς τε ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας*, Ἀριστοτ. ΑΠ 47 3 *χωρὶς μὲν οὓς* - *χωρὶς δὲ οὓς* - *χωρὶς δ᾽ οὕς*· πρβ ἄλλως Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 668 κέ, *Ziehen* LGS 65 σ. 204.

47/8· μετὰ τὸ *ρης* ἀμφίβολα γράμματος ἴχνη· ὑπὸ Ziehen (LSG σ. 204, πρβ Παυσ. Α´ 34 5, Φιλοστρ. Ἀπολλ. Τυαν. Β´ 37, ἄ. ἐν τοῖς περὶ στ. 30/1) προτείνεται $_{47}$*ρης* [, ***παριέναι δὲ εἰς*** *τὸ κοι μητήριον τοὺς ἐν*$_{48}$*κα*] *θεύδοντας* (πρβ *v Wilamowitz* He 1886 93 σημ.).

48· ἐν τῇ 31ῃ θέσει ἄνω εὐθεῖα γραμμή, ἴσως τοῦ *ε*· τοῦ 32ου γράμματος σῴζεται ἄνω τόξον μεῖζον ἢ πρὸς σύνηθες *ο* (τοῦ *θ* δῆλον ὅτι μᾶλλον)· τοῦ 33ου σῴζονται ἄνω λείψανα εὐθείας καὶ ἀμφίβολον ἴχνος ταύτῃ παραλλήλου εὐθείας καὶ τὸ ἄνω καθέτου, τοῦ *γ* δῆλον ὅτι ἢ τοῦ *ε*· τοῦ 34ου σῴζεται ἄνω καμπύλη (τοῦ *ο* ἢ τοῦ *ω*)· τὸ 35ον εἶνε *ν*.

51· τὸ 33ον γράμμα εἶνε *ϑ* μᾶλλον ἢ *ο*· τὸ 34ον εἶνε *ι* μᾶλλον ἢ *υ*.

52· τὸ 34ον γράμμα εἶνε Λ μᾶλλον ἢ Α.

53· τὸ 2ον γράμμα εἶνε *ο* μᾶλλον ἢ *ϑ*.

54/5· *ζημ*$_{55}$*ιου*[-· πρβ *ζημιούτω*$_{10}$, *ἐζημιωμ*$_{12}$*ένου*.

56· ἐν τῇ 4ῃ θέσει ὡσεὶ λοξῆς γραμμῆς ἐκ τῶν κάτω ἀριστερῶν πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰ χωρούσης ἴχνη· τὸ 34ον γράμμα, ὡς ἐκ τοῦ σῳζομένου Λ εἰκάσαι, ἦν α. Μόνον οὐ βέβαιον ὅτι οὗτος ἦν ὁ τελευταῖος τῆς ἐπιγραφῆς στίχος, εἰρήσθω δὲ καὶ κατὰ περισσείαν ὅτι ἡ τελευταία τούτου τοῦ στίχου θέσις ἦν, ὥς γε φαίνεται, κενή.

94 (εἰκ. 2).

Μικυθίων Σφαγγειλαῖος εὐεργέτης. Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ἁπλουστάτη ἄνευ κόσμου, ὕψ. 0 54, πλ. 0 25, πάχ. 0 09, δίχα ἐπιπέδως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν κατεαγυῖα· ἡ ἄνω ἐπιφάνειά εἶνε λεία, ἡ κάτω καὶ ἡ ὀπισθία τραχύτεραι· ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς δεξιᾶς ἐπιφανείας ἀναθύρωσις (τό τε πρόσθιον καὶ τὸ κάτω χεῖλος αὐτῶν λεῖα). Ηὑρέθη παρὰ τὴν ἀριστερὰν τῆς χαράδρας ὄχθην ἀνατολόθεν τῆς κρήνης, τοίχῳ ὑπτία ἐνῳκοδομημένη.

Ἰωνικῆς διαλέκτου (ἀλλὰ *ἀτέλειαν*)· Ἐρετρικὸς ρωτακισμὸς (πρβ Στράβ. 448 [εἰρήσθω καὶ τὸ ἐν 404 «ἔνιοι δὲ τὰς *Ὑσιὰς Ὑρίην* λέγεσθαί φασι»], ***Παπαδάκης*** ΑΔ 1915 180) καὶ *εἶν* δὲν ἀπαντᾷ ἐνθάδε (στ. 8 κεῖται *εἶναι*), πρβ τὸν ἱερὸν νόμον (ἄ. σ. 232$_{13\ 28/9\ 30/1\ 32\ 35}$) καὶ τὰ ἐν SIG³ 258 (=IG VII 4251 4250) δύο ψηφίσματα καὶ *Ἱστίης* ἄ. σ. 39 ἀρ. 91. Περὶ τοῦ *αὐτοῖ*$_{11}$, πρβ SIG 589⁵, *Wilhelm* ΑΕ 1890 201 1904 93 (αὐτ. στ. 16 καὶ 27 ἀντὶ *1900* γρ. *1890*) Jh 1905 6· πρβ ἄλλως καὶ ἐπὶ δύο ἐν τῇ κοινῇ γεγραμμένων ψηφισμάτων τοῦ Ἀμφιαρείου, IG VII 307$_7$ (ἐπὶ τοῦ λίθου κεῖται οὐχὶ *αὐτΩΙ*, ἀλλὰ αὐτΟΙ) 377$_{11}$. Περὶ τοῦ *ἔλεξεν*$_3$ εἰρήσθω ὅτι ἐπὶ τῶν εἰρημένων ψηφισμάτων SIG³ 258 καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Βοιωτικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένων ἀπαντᾷ *ἔλεξε*, μετὰ δὲ τοῦ παραγωγικοῦ ***ν*** ἐπὶ δύο ἐν τῇ κοινῇ γεγραμμένων, IG VII 4256 4257· ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ κοινῇ γεγραμμένων κεῖται ἀείποτε *εἶπεν* (ἐν IG VII 269 *εἶπε*), πρβ ΑΔ 1915 212 1916 Π 64 α 5.

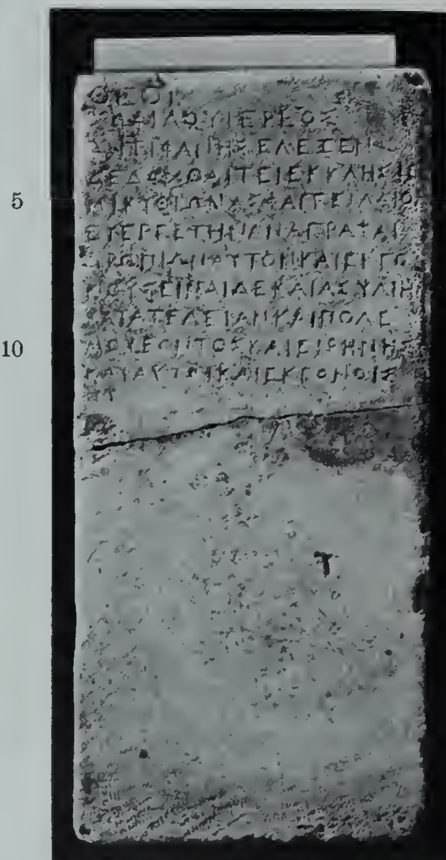

2 (λίθου φωτογράφημα): ψήφισμα: Μικυθίωνι Σφαγγειλαίῳ εὐεργεσία.

θεοί.
Σωφίλου ἱερέος,
Ἀντιφάνης ἔλεξεν·
δεδόχθαι τεῖ ἐκκλησίε[ι
Μικυθίωνα Σφαγγειλαῖο[ν
εὐεργέτην ἀναγράψαι
Ὠρωπίων αὐτὸν καὶ ἐκγό-
νους, εἶναι δὲ καὶ ἀσυλίη[ν
καὶ ἀτέλειαν καὶ πολέ
μου ἐόντος καὶ εἰρήνης
καὶ αὐτοῖ καὶ ἐκγόνοις.

2· *Σωφίλου ἱερέος*· ὡσαύτως ἐν ἄλλῳ τοῦ Ἀμφιαρείου ψηφίσματι, ΑΕ 1892 45 ἀρ. 74, προηγεῖται τὸ κύριον ὄνομα (*Ὀλυμπίχου ἱερέως*)· συχνότερον ἀπαντᾷ «*ἱερέως* δεῖνος» ἢ «-, *ἱερέως δὲ* (ἄνευ τοῦ *δὲ* ἐν IG VII 240) δεῖνος», ἐνίοτε δὲ *ἐπὶ ἱερέως* δεῖνος» (περὶ τοῦ IG VII 318 καὶ τοῦ ΑΕ 1892 43 ἀρ. 71 ὅρ. ΑΕ 1898 260).

Σώφιλος Δημητρίου εἶπεν τὸ ἐν IG VII 263

καὶ τὸ ἐν ΑΕ 1892 47 ἀρ. 78, ὁ δὲ τούτου υἱὸς Δημήτριος Σωφίλου εἶπεν τὸ 319 320 321, τούτου δὲ ὁ ἀδελφὸς Φιλοκύδης, ὁμώνυμος τῷ ἐν 249 250 μητροπάτορι, ἐπεψήφιζεν τὸ 258 (περὶ τοῦ *ἐπεψήφιζεν* πρβ ΑΔ 1915 212 1916 Π 63 δ-64 α, IG XI 4 1026_4 *ἐπεψήφισεν*), πρβ. τὸ τοῦ γένους στέμμα ἐν IG VII σ. 84, προστεθήτω δὲ ὅτι Σώφιλος Ζωάνδρου εἶπεν τὸ ἐν VII 397.

3· *Ἀντιφάνης ἔλεξεν*· ἐν Ἀμφιαρείῳ τὸ πατρόθεν τοῦ ῥήτορος ἐπὶ μὲν στηλῶν σπανιώτατα παραλείπεται (IG VII 371 4263 «δεῖνα *εἶπεν*»· περὶ τοῦ *ἔλεξεν* ὅρ. ἄ. σ. 236), ἐπὶ δὲ βάθρων οὐδέποτε.

5· *Μικυθίωνα Σφαγγειλαῖο*[*ν*]· ἄνευ τοῦ πατρόθεν. περὶ τοῦ ἐθνικοῦ πρβ *Συαγγελε̃ς* IG I $230_{α 14}$ $231_{α 23}$ $233_{α 25}$ $234_{γ 22}$ $235_{γ 17 c}$(*Συαγγελε̃ς*) $239_{β 66}$ $240_{β 75}$ 264 ₇*Συ*[*α*]*γγελε̃ς* ₈*ὅν ἄρχει Πίτρες* ($226_{δ 16}$ *Πίκρες Συαγ*[*γ*]*ελεύς* -], $256_α$ ₃₅*Πίγ ρες* ₃₆*Συα γγελ*]*εύς*· περὶ τοῦ **κ** καὶ **γ** (πρβ **τ**) πρβ ΑΔ 1915 221 1916 Π 66 α), Στράβ. 611 «*Συάγγελα* δὲ καὶ Μύνδον διεφύλαξε (δηλ. Μαύσσωλλος)», ΣτΒυζ. 614 «*Σουάγγελα* (ἄλλ. γρ. *Σουάγελα*), πόλις Καρίας, ἔνθα ὁ τάφος ἦν τοῦ Καρός, ὡς δηλοῖ καὶ τοὔνομα. καλοῦσι γὰρ οἱ Κᾶρες *σοῦαν* τὸν τάφον, *γέλαν* δὲ τὸν βασιλέα (πρβ Ἡρῳδιαν. I 381 22). ὁ πολίτης *Σουαγγελεύς*»· πρβ *Θεανγελεῖς* IG II 963 β 33 (πρβ *Roberts* + *Gardner* IGE II σ. 415)· τὸ ἐθνικὸν *τῶν Θεαγγέλων* ἀπαντᾷ καὶ ἐν IG XI 4 $1024_{2\ 5}$ (στ. 3, ἐὰν μὴ ᾖ βέβαιον τὸ *στῆναι*, ἴσως ἔκειτο *στῆ*[**σ**]*αι*, πρβ 1025_4 *ἀναθεῖναι*) 1054 a 8 [*γ*]*υναῖκες Θεαγγελίδες*], b 8 10 (εἰρήσθω ὅτι τῷ ἐν στ. 22 δὲν ἁρμόττει τὸ ἐν ΠΑΕ 1890 17), Ἀθήν. F′ 271ᵇ (οὕτως γρ. ἐν λεξικοῖς Passow καὶ Pape [WGE] ἐν λ. *Θεάγγελα*), ΣτΒυζ. 302: «*Θεάγγελα*, πόλις Καρίας (πρβ Ἡρῳδιαν. I 381 18, Plin. NH V 107). ὁ πολίτης *Θεαγγελεύς*»· πρβ *Wilhelm* Jh 1908_{53}.

Βασίλειος Λεονάρδος.

Ἀγγελίαι.

Ἀναγράφιον· Α΄) Ἀττικῆς: α΄) Ἀθηνῶν: 1) ἀκροπόλεως (προπυλαίων)· 2) Περικλείου ᾠδείου· β΄) Δαφνίου· γ΄) Μενιδίου. Β΄) Ἐρετρίας· Γ΄) Ἠπείρου: Ἄρτης· Δ΄) Ἀμφιαρείου.

Α΄) Ἀττικῆς:

α΄) Ἀθηνῶν:

1) ἀκροπόλεως: προπυλαίων.

Παρὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις ἡ ἀναστήλωσις καὶ συντήρησις τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐνηργήθη κατὰ τὸ 1917 μεθ' ἱκανῆς δραστηριότητος.

Ἐπερατώθη σχεδὸν ἡ ἀναστήλωσις τῆς βορείου γωνίας τοῦ ἀετώματος τῆς ἀνατολικῆς δωρίου προστάσεως τῶν προπυλαίων. Ἐτοποθετήθησαν δῆλον ὅτι οἱ ἄκροι βόρειοι κερκιδιαῖοι λίθοι, τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐδραζόμενα καταιέτια γεῖσα καὶ αἱ συναφεῖς πρῶται ἐπαιετίδες, ἐκ πολλῶν συναπαρτισθεῖσαι τεμαχίων. Ἐπανιδρύθησαν δ' ὡσαύτως καὶ αἱ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν σχεδὸν διάτρητοι παραιετίδες καὶ τὰ ἀπὸ πολλοῦ συγκεκολλημένα φατνώματα τῶν δύο ἄκρων βορείων μεταδοκίων. Ἡ ἀναστήλωσις τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως περιορισθήσεται εἰς τὸ ἐπανιδρυθὲν βόρειον τμῆμα, διότι πολλοὶ τῶν λοιπῶν λίθων ἐλλείπουσι· ἀρκεῖ ὅμως τὸ εἰρημένον τμῆμα ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν ἐπισκέπτην τελείαν ἰδέαν τοῦ συνόλου τῆς προστάσεως, καθόσον περιέχει πάντα τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα στοιχεῖα. Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἡ ἐργασία στραφήσεται πρὸς τὴν ΝΔ πτέρυγα τῶν προπυλαίων, ἧς ἔχομεν ἤδη κατηρτισμένην τὴν ὁριστικὴν μελέτην.

Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

---

2) Περικλείου ᾠδείου.

Αἱ ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἐπὶ τέσσαρας μόνον μῆνας διὰ 10 ἐργατῶν καὶ τοῦτο ἕνεκα τῶν γλίσχρων χρηματικῶν πόρων, οὓς ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρεία. Ἡ ἀνασκαφὴ βαίνει λίαν βραδέως ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, φθανούσης μέχρι ἑπτὰ μέτρων, προεχώρησε δὲ πρὸς τὸ ΝΑ μέρος· καὶ ἐν μὲν τοῖς ἄνω στρώμασιν εὕρομεν πάλιν θεμέλια συνοικισμῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐν οἷς καὶ πίθους τινὰς εὐμεγέθεις πρὸς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν ἢ καὶ δημητριακῶν καρπῶν, καὶ δύο ἀσβεστοκαμίνους ἐξ ὧν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ περὶ τῆς γενομένης καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τοῦ πολυπαθοῦς οἰκοδομήματος. Ἐν δὲ τοῖς κάτω στρώμασιν εὕρομεν πάλιν πλῆθος ἡμικαύστων ξύλων μετὰ τέφρας ἐκ τῆς στέγης προερχομένων καὶ ἥλων σιδηρῶν μεγάλων, οἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς σύνδεσιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης, καὶ κεράμων. Καὶ κεραμίδας τινὰς εὕρομεν ἐκ τοῦ γείσου, ἔσωθεν ἐρυθρῷ κεχρωσμένας καὶ φερούσας κόσμημα ἀνθεμοειδὲς μέλαν τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους (ὅρ. εἰκόνα ἀν. σ. 230).

Ἀθήνησι.

Παναγιώτης Καστριώτης.

β΄) Δαφνίου.

Στερεωτικά τινα ἔργα ἐγένοντο καὶ ἐν Δαφνίῳ, ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς κειμένῳ παρεκκλησίῳ. Τοῦ ναϋδρίου τούτου συνεπληρώθη τμῆμα τῆς κόγχης, ἐστερεώθησαν δὲ καὶ ὑπεστηρίχθησαν ἱκανὰ τμήματα τῶν μακρῶν τοίχων, καὶ τέλος ἐκλείσθη ἡ εἴσοδος τῆς κάτωθεν κρύπτης διὰ ξυλίνης θύρας.

Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

γ΄) Μενιδίου.

Μικρά τις στερέωσις ἐνηργήθη κατὰ τὸ θέρος καὶ ἐν τῷ γνωστῷ παρὰ τὸ Μενίδι θολωτῷ μυκηναϊκῷ τάφῳ. Ἐνταῦθα συνεπληρώθησαν ἐλλείποντά τινα τμήματα τοῦ ὕπερθεν τῆς θύρας τῆς εἰσόδου τριγωνικοῦ τοίχου καὶ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ δρόμου ἀναλημμάτων, ἐφράχθη δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν κλεῖδα τῆς θόλου ὑπὸ τυμβωρύχων πάλαι ἀνοιχθεῖσα ὀπὴ καὶ ἐκλείσθη ἡ εἴσοδος διὰ σιδηρᾶς κιγκλιδωτῆς θύρας.

Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

Β΄) Ἐρετρίας.

Ἡ ἐφετινὴ ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφὴ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἀρχὴν ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου, ὅπερ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῇ κατὰ τὰ ἐφεξῆς ἔτη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία, τῆς ἀνασκαφῆς δηλαδὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἐντὸς τοῦ σῳζομένου τείχους περιλαμβανομένου χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὅσος τοὐλάχιστον δὲν ἔχει ἤδη καταληφθῆ ὑπὸ μεγάλης τινὸς νεωτέρας οἰκοδομῆς. Παρὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ ἀρχαίου περιβόλου ἐγένετο ἡ ἐργασία ἐπὶ δύο περίπου μῆνας τοῦ παρελθόντος θέρους, ἦτο δ' ἡ γενομένη ἀπαρχὴ ἀρκούντως ἱκανοποιητική. Ἀπεκαλύφθησαν τὸ κατώτερον μέρος τῶν τοίχων μέχρι ὕψους ἑνὸς περίπου μέτρου οἰκοδομήματος ἀποτελουμένου ἐξ ὑπαίθρου χώρου περιβαλλομένου ὑπὸ στοῶν ἢ στοοειδῶν διαμερισμάτων, ἔχοντος δηλαδὴ τὸ σύνηθες σχῆμα μικροῦ γυμνασίου ἢ παλαίστρας. Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς

οἰκοδομῆς καὶ τῶν εὑρημάτων φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη τοῦτο κατὰ τοὺς 'Αλεξανδρινοὺς χρόνους καὶ εἶνε ἴσως κατά τι παλαιότερον τοῦ μικρὸν ἀπέχοντος 'Ισείου. 'Η δυσμικὴ γωνία τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος τούτου φαίνεται ὅτι ἦτο εἶδός τι ἱεροῦ· ἔχει τοὐλάχιστον ἐν τῷ μέσῳ κρηπῖδά τινα εὐμεγέθη, ὡσεὶ κρηπῖδα βωμοῦ, καὶ τὰ ἐνταῦθα εὑρήματα, πολλὰ πήλινα εἰδώλια, ἐν οἷς καὶ κεφαλαὶ πήλιναι ἱκανῶς μεγάλαι, καὶ τμήματα ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν, ὧν μία μνημονεύει ἴσως τὴν Εἰλείθυιαν, προσμαρτυροῦσιν ὅτι εἰς θεόν τινα ἦτο ὁ μικρὸς χῶρος ἀφιερωμένος.

Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης.

Γ') 'Ηπείρου: Ἄρτης.

Τελευταία δέ τις στερεώσεως ἐργασία ἐγένετο ἐν τῷ ἐν Ἄρτῃ βυζαντιακῷ ναῷ τῆς Παρηγορητίσσης, ἐν ᾧ τὰ ἔκπαλαι ἀνοικτὰ παράθυρα τῶν πέντε οὐρανίσκων ἐκλείσθησαν διὰ ξυλίνων ὑαλοστασίων, βυζαντιακοῦ σχεδίου. 'Απομένει ἤδη ἐνταῦθα ἡ τοποθέτησις καὶ τῶν παραθύρων τῶν δύο ὀρόφων, μάλιστα δ' ἡ ἀνακατασκευὴ τῶν ἐλλειπόντων ἐσωτερικῶν κιόνων· ἀμφότεραι δ' αὗται αἱ λίαν ἀναγκαῖαι ἐργασίαι ἐλπίζομεν νὰ συντελεσθῶσι κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, ἐὰν αἱ περιστάσεις ἐπιτρέψωσιν.

'Αναστάσιος Κ. 'Ορλάνδος.

Δ') 'Αμφιαρείου.

Τῷ 1917 σκαφικὴ ἐργασία ἐγένετο μάλιστα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἀγρῷ τῷ δυσμόθεν τοῦ π Βαλσαμάκη ἀγροῦ κειμένῳ, ὃν ἡ 'Αρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἠγόρασεν ἐφ' ἔτος παρὰ 'Ιω. Προβατάρη.

'Ερευνηθέντων τῶν περὶ τὴν πέρυσιν ἀποκαλυφθεῖσαν κρήνην, ἡ σκαφὴ προέβη πρὸς τὰ δυσμικώτερα, ἔνθα ἐφαίνετο ὅτι τὰ οἰκοδομήματα ἐχώρουν καὶ εἰς τὸν π Προβατάρη ἀγρόν. Τὰ ἐνταῦθα οἰκοδομήματα, ὧν ἡ ἐφέτειος σκαφικὴ ἔρευνα ἦν, ὡς εἰπεῖν, τοπογραφική, ἤγουν ἀπέβλεπε μάλιστα εἰς τὸ ἀκρίβωμα τοῦ διαγράμματος, ἵδρυνται κατὰ συστήματα, ὧν τὸ κυριώτατον εἶνε τὸ ἐν τῷ μέσῳ, ὃ καὶ ἔνθεν μὲν ὑπὸ διαδρόμου **(11)** ἔνθεν δὲ ὑπὸ ὁδοῦ **(45)** ὁριζόμενον εἶνε συγκρότημα τεσσάρων καὶ δέκα οἰκημάτων μετὰ δισκελοῦς ἢ γαμμοειδοῦς στοᾶς δωρικοῦ ρυθμοῦ **(*εἰκ. 1*)**· ταύτης τὸ μὲν βραχὺ σκέλος προστεγάζει τρία οἰκήματα (24-26), τὸ δὲ μακρὸν τὰ πρόσλοιπα ἕνδεκα (12-

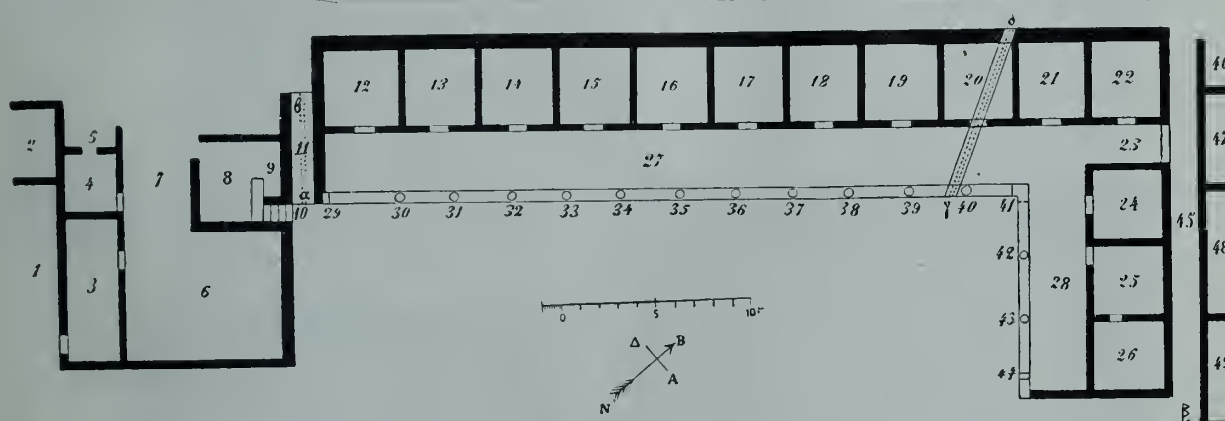

1: καταγωγίου ἰχνογραφία.

('Εν τῇ περιγραφῇ, τῆς πλευρᾶς τῆς τοῦ ναοῦ εἰσόδου λαμβανομένης ὡς ἀνατολικῆς, ἀνατολικὸν ἀείποτε νοεῖται τὸ ΒΑ, ἀναλόγως δὲ καὶ τἆλλα.)

22)· καὶ τὰ μὲν ἕνδεκα κεῖνται εὐθὺς πρὸς τῇ χαράδρᾳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς τεταγμένα (μῆκ. 45 10). ἦσαν δὲ πρὸς βορρᾶν μέν, ὡς εἰκός, κεκλεισμένα, πρὸς νότον δὲ καὶ τὴν στοὰν τετραμμένα καί, ὡς εἰπεῖν, αὐτοτελῆ ὄντα, ἤγουν ἴδιον ἕκαστα θύρωμα (πλ. ±1 00) ἔχοντα, ἦσαν εὐήλια καὶ εὔσκια· τῶν δὲ τοῦ βραχέος σκέλους οἰκημάτων τὰ μὲν δύο (24 25) ἔχουσιν ὡσαύτως ἴδιον θύρωμα, πρὸς τὴν στοὰν βλέπον, τὸ δὲ νοτιώτατον (26) πρὸς μὲν τὰ ἔξω οὐδὲν ἔχει θύρωμα, συνδεῖται δὲ μετὰ τοῦ μέσου οἰκήματος διὰ θυρώματος. Ἔχοντα δὲ πάντα τὸ αὐτό που μῆκος καὶ πλάτος, ±3 70, κάτω μὲν εἰσι λιθίνῳ τοίχῳ (ὕψ. σῳζ. ±0 50, πάχ. 0 40, μετρίων τὸ μέγεθος λίθων), τὰ δὲ ἄνω, ὡς εἰκάσαι, ὠμαῖς πλίνθοις ᾠκοδομημένα. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο κιοστοιχιῶν καὶ τῶν οἰκημάτων διάστημα εἶνε ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ σκέλους ± 3 03, τὰ δὲ δύο σκέλη διείργει διάδρομος (23), μεταξὺ τῶν βορειοτάτου τῶν τοῦ βραχέος σκέλους οἰκημάτων καὶ τοῦ ἀνατολικωτάτου τῶν τοῦ μακροῦ κείμενος καὶ εἰς ὁδὸν **(45)** ἄγων. Αἱ δύο κιοστοιχίαι ἵδρυντο ἐπὶ στυλοβάτου διηνεκοῦς, μαλακοῦ πώρου, οἱ δὲ κίονες ἦσαν ἕνδεκα μὲν **(30-40)** ἐπὶ τοῦ μακροῦ σκέλους, ἔχοντες μεταξόνιον ± 3 03, δύο δὲ (42 43) ἐπὶ τοῦ βραχέος ἐνωπίου· ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ στυλοβάτου ἵσταντο παραστάδες, μία μὲν ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου (29) τῆς μακρᾶς κιοστοιχίας, μία δὲ ἐπὶ τοῦ νοτίου **(44)** τῆς βραχείας, ἄλλη δὲ κοινή, ὡς εἰκάσαι, ἤγουν διπρόσωπος, ἐπὶ τῆς τὰ δύο σκέλη ἑνούσης γωνίας **(41)**. Οἱ κίονες ἦσαν ἀρράβδωτοι, ἐξ ὑψηλῶν δὲ σφονδύλων συγκείμενοι (εἷς τῶν εὑρεθέντων σφονδύλων ἔχει ὕψος 1 69) εἶχον διάμετρον ± ½ μ, ὕψος δὲ ± 3μ· τοῦ κίονος ἑκάστου ἐνεργουμένου μόνα τὰ ἄκρα, τό τε ὑπὸ τὸ κιόκρανον καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου, περιεγλύφοντο λεῖα (ὕψ. ὅσον ἐπὶ 0 075), ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν ἠφίετο ἀτελέστερον ἐνηργημένον. Θριγκοῦ μέρη ἐπὶ τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου δὲν ηὑρέθησαν, ἐκ τούτου δ' ἔστιν εἰκάσαι ὅτι ἦν ἐκ ξύλου. 'Η στέγη ἦν τῆς στοᾶς τε ἅμα καὶ τῶν οἰκημάτων, ὡς εἰκάσαι, κοινὴ ἤγουν ἀμφικλινής. Πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑετίων ὑδάτων εἰσὶν ὀρωρυγμένοι δύο μεγάλοι ὀχετοὶ κρυπτοί, λίθου πώρου πεποιημένοι, πειόσχημοι, ἔχοντες τὸ μὲν ὀχετόκρανον ὑπὸ τὸ νότιον ἄκρον τοῦ στυλοβάτου τῆς στοᾶς, τὸν δὲ ἔκρουν πρὸς τὴν χαράδραν, διάρρουν δὲ ±0 32· τούτων ὁ μὲν **(α β)** πρὸς δυσμὰς τῆς στοᾶς ἐπικαρσίως ὑπὸ τὸν δυσμικὸν διάδρομον **(11)** φερόμενος διωχέτευε τὰ

ὕδατα τῶν δυσμικῶν τῆς στοᾶς, ὁ δὲ (γδ) ἐκ τῶν μεταξὺ τοῦ 10ου κίονος (39) καὶ τοῦ 11ου (40) ὑπὸ τὸν στυλοβάτην καὶ τό τε θύρωμα καὶ τὸ δάπεδον τοῦ ἐξ ἀνατολῶν 3ου οἰκήματος (20) λοξῶς ῥέων ἀπωχέτευε τὰ ὕδατα τῆς βραχείας κιοστοιχίας καὶ τὰ τῶν ἀνατολικῶν τῆς μακρᾶς. Ἐν τῷ στωϊκῷ συστήματι, ἔνθα ἡ ἐπίχωσις βαίνει ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς αὐξομένη (ὑπὲρ τὰ 3μ), ἠρευνήθησαν διὰ σκαφῆς μέχρι τοῦδε κυρίως τὰ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς οἰκήματα καὶ τὸ νοτόθεν τοῦ δυσμικωτάτου οἰκήματος (12) καὶ τοῦ δυσμικωτάτου κίονος (30), οὗ καὶ ηὑρέθη κατὰ χώραν ὁ κάτω σφόνδυλος (ὕψ. 1 44). Ὁ πρὸ τῆς στοᾶς χῶρος μέχρι μέν τινος πρὸς Ν ἦν, ὡς καὶ εἰκός, ἐπίπεδος, νοτιώτερον δὲ ἠρέμα ἀνάντης.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ στωικοῦ συντάγματος Ἑκατέρωθεν δὲ τούτου, ἤγουν ἀνατολόθεν τε καὶ δυσμόθεν, κεῖνται ἄλλα ἐκτενῆ συστήματα, ὧν τὸ μέν, μακρᾷ ὁδῷ (45) ἀπ' αὐτοῦ ὡρισμένον καὶ πρὸς ὑδραυλικὰ ἔργα (πρβ τὸν ὀχετόν, περὶ οὗ ἐν ΠΑΕ 1913$_{115}$), καθ' ἃ καὶ ἐκ κεκονιαμένου χώρου δηλοῦται, συνάφειαν ἔχον, ἀτελῶς μέχρι τοῦδε ἀπεκαλύφθη, τὰ δὲ δυσμικώτερα (6-9 κλπ), πολλῷ ὑψίτερον (ὑπὲρ τὰ 3μ) κείμενα καὶ διαδρόμῳ (11) ἀπὸ τῆς στοᾶς ὡρισμένα, διῄρηνται εἰς τρεῖς συστάδας, ὧν μία μὲν ἔχει πρὸς ἄλλοις τρία οἰκήματα (3-5) παρεμφερῆ μὲν καὶ ὁμοίως τοῖς τῆς βραχείας κιοστοιχίας (24 26) κείμενα, βλέποντα μέντοι δια τῶν θυρωμάτων πρὸς ἀνατολὰς ἢ κυρίως εἰπεῖν πρὸς τὰ βορραπηλιωτικά, ἤγουν πρὸς τὴν Εὔβοιαν, ἄλλη δὲ ὀλίγῳ ὑψίτερον κειμένη ἔχει πρὸς δυσὶν ἄλλοις χώροις (1-2) δύο οἰκήματα, ἑκάτερον μετ' ἄλλου συνεχόμενον, ἡ δὲ δυσμικωτάτη ἐξικνεῖται, ὡς διὰ σκαφικῆς προπείρας ἐφάνη, μέχρι τῆς νῦν γεφύρας, ἔνθα καὶ περατοῦται ὁ τοῦ ἱεροῦ περίβολος.

Πρὸς συνάφειαν τῶν δύο συνταγμάτων, ἤγουν χάριν τῆς ἐκ τοῦ στωικοῦ εἰς τὰ δυσμικὰ προσβάσεως, διὰ τὸ διάφορον τοῦ ἐδάφους ὕψος ἐποιήθη παρὰ τὸ ὀχετόκρανον (α) τοῦ ὑπὸ τὸν δυσμικὸν διάδρομον (11) ὀχετοῦ κλῖμαξ (10), πλ. 0 87, ἧς σῴζονταί τινες ἀναβασμοί.

Τὰ οἰκοδομήματα, ὡς ἔκ τε τῆς τοιχοδομίας καὶ τῶν κινητῶν εὑρημάτων συνάγεται, ἀνάγονται εἰς τὴν πΧ 3ην ἑκατονταετηρίδα, ὅτε καὶ πλείστας, ὡς γνωστόν, ἡ Ὠρωπίων πόλις ἐψηφίσατο προξενίας. Δὲν ἦσαν δὲ ταῦτα ἰδιωτικὰ οἰκήματα (πρβ IG VII 422 = *Ziehen* LGS 66 πρβ 199) ἢ πρατήρια χάριν τῆς πανηγύρεως, ὅτε καὶ ἦρχουν προχειρότερα κτίσματα καὶ παραπήγματα, ἀλλ', ὡς φαίνεται, εἰς μὲν τὰ τῆς στοᾶς, τὰ καὶ προσηλιώτερα, ὡς εἴρηται, καὶ ὑπηνεμώτερα καί, ὡς εἰπεῖν, χειμερινὰ διαιτητήρια καὶ ὑγιαστήριον ὄντα, κατήγοντο ἄλλοι τε καὶ οἱ κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον ***μέλλοντες θεραπεύεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ*** (ἄ. σ. 232 21/2), τὰ δὲ ὑψοῦ κείμενα διὰ τὸ εὐαερώτερον καὶ ψυχεινότερον τῆς θέσεως ἦσαν καὶ ἄλλως ὡς θερινὰ καταλύματα καὶ ὡς ἀναρρωστήριον χρήσιμα. Περὶ τοῦ τῆς Ἐπιδαύρου καταγωγίου ὅρ. ***Καββαδίας*** Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκληπ. 162, 232; ***Ἀραβαντινὸς*** Ἀσκλ. 34.

Χρυσώματα καὶ ἀργυρώματα δὲν ηὑρέθησαν ἐν τῷ ἐφ' ἔτος ἐνιαυτῷ, τὰ δὲ τῆτες εὑρεθέντα χαλκώματα καὶ σιδηρώματα καὶ μολυβδώματα κλπ, πλὴν τῶν ἑξῆς, δὲν εἶνε ἰδίας ἐνθάδε ἀναγραφῆς ἄξια.

Εἰσιτητήριον μολυβδοῦν (***εἰκ. 2***· νῦν ΑΑΜ 14915), τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ

ὕψ. 0 015.
2 (αἱ εἰκόνες 2-7 ἐγένοντο ἐκ φωτογραφημάτων τῶν μνημείων): *εἰσιτητήριον μολυβδοῦν.*

ἱερὸν
Ἀμφιαράου·
Ὑγίεια.

ἐν τῇ πέρυσιν ἐτείᾳ εὑρεθὲν λίγδου (ΑΕ 1916 119 εἰκ. 1 ΠΑΕ 1916 66), ἐλλιπὲς τὴν Ἀμφιαράου κεφαλήν· ηὑρέθη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην πρὸς Α τῆς κρήνης, οὐ μακρὰν τοῦ πέρυσιν εὑρεθέντος.

ὕψ. 0 135.
3: ἀγαλμάτιον παιδὸς καθημένου ἐπὶ βράχου καὶ κρατοῦντος νῆσσαν.

ὕψ. 0 12.
3Α (ΑΑΜ 3403): ἀγαλμάτιον παιδος ισταμένου καὶ κρατοῦντος νῆσσαν.

(εἰς σ. 241α.)

Τῶν ἄλλων μολυβδωμάτων μνημονευθήτωσαν τέσσαρα σηκώματα τετράγωνα (νῦν ΝΜ 1917 ΚΑ'), ὧν ἓν φέρει μηνίσκον, καὶ μικροί τινες σύνδεσμοι ἢ συνάμματα, δι' ὧν ἦσαν ἐστεγνωμένα ἢ κεκολλημένα ἀγγεῖα κατεαγότα (πρβ IG XI_2 154 Α 36 161 Α 102 114 115 165 7 8 σ. 67).

'Αγαλμάτιον μαρμάρινον παιδὸς παγγύμνου καθημένου ἐπὶ βράχου, ἐφ' οὗ ἐστρωμένον τὸ ἱμάτιον, καὶ κρατοῦντος νῆσσαν, ὑψ. 0 135 **εἰκ. 3** σ. 240· νῦν ΑΑΜ 3807· πρβ *Σβορῶνος* ΑΕ 1917 78, *Στάης* (ΑΕ 1917 199)· ηὑρέθη ἀνατολόθεν τῆς κρήνης· ἐνθάδε παρατίθεται φωτογράφημα (**εἰκ. 3** Α) παρεμφεροῦς ἀγαλματίου, μαρμαρίνου, ἐν τῷ 'Αθήνησιν 'Αρχαιολογικῷ μουσείῳ ἀποκειμένου (ΑΑΜ 3403), ὑψ. 0 12, ἀγνώστου τόπου.

Κορμὸς πηλίνου εἰδωλίου ζῴου τετράποδος, ἴσως ὄνου, φέροντος ἐπὶ σάγματος δύο σάκους πλήρεις, ὑψ. 0 032, μ. 0 053 (**εἰκ 4**· νῦν ΑΑΜ 14916· πρβ ΑΑΜ 5941 4988 14481)· ηὑρέθη νοτόθεν τοῦ δυσμικωτάτου τῶν κιόνων τοῦ μακροῦ τῆς στοᾶς σκέλους.

Βάθρου μαρμαρίνου, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταετηρίδος ἀρχομένης, ἀπότμημα, εὑρεθὲν τοίχῳ τινὶ τῶν ἀνατολόθεν τοῦ στωικοῦ συντάγματος ἐνῳκοδομημένον, φέρει δύο ψηφίσματα φυλετῶν, δι' ὧν δύο **Ἀ**θηναῖοι, ὁ μὲν *ἐκ Κολωνοῦ*, ὁ δὲ [*Ἁ*]*λαεύς*, διδάσκαλος, στεφανοῦνται χρυσοῖς στεφάνοις ἀπὸ πεντακοσίων καὶ χιλίων δραχμῶν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ φιλοτιμίας τῆς εἰς τοὺς φυλέτας, τῆς Αἰγῇδος δῆλον ὅτι.

ὑψ. 0 032.

4: εἰδώλιον πήλινον τετράποδος φέροντος δύο σάκους.

Μνημονευθήτωσαν ἐνθάδε καὶ ἄλλα τινά, ἐν προτέραις τῇσδε τῆς ἐτείας σκαφαῖς εὑρεθέντα.

'Αρτέμιδος ἀγαλμάτιον μαρμάρινον ὑψ. 0 16 (**εἰκ. 5 5α**· νῦν ΑΑΜ

ὑψ. 0 16.

5: ἀγαλμάτιον 'Αρτέμιδος θεούσης (ἔφερε τόξον καὶ φαρέτραν).

5α: τοῦ αὐτοῦ τὸ ὀπίσθιον (φέρει βόθριον χάριν φαρέτρας).

3808)· θέει προέχοντος τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους καὶ φέρει ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς ῥάχεως βόθριον πρὸς ἐμπέδωσιν φαρέτρας, πρβ ΑΑΜ 1829 2633 2877, ἐν οἷς προέχει τὸ δεξιὸν σκέλος· ηὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ πΠροβατάρη ἀγρῷ ἐν σκαφικῇ διαπείρᾳ, νοτόθεν τῆς νῦν ἁμαξιτοῦ γενομένης.

'Ανάγλυφον λευκοῦ μαρμάρου, ὑψ. ὅλον σὺν τῷ ἐμβόλῳ (0 04, πλ. 0 09) 0 31, πλ. 0 45, πάχ. 0 07, δεῖπνον, τραπέζωσις (**εἰκ. 6** σ. 242· νῦν ΑΑΜ 3405)· παρὰ τῷ 'Αμφιαράῳ ἔνθεν μὲν ἡ Ὑγίεια κρατοῦσα πυξίδα ἡμίκλειστον, ἔνθεν δὲ παῖς ἀπὸ κρατῆρος· ηὑρέθη ἔν τινι τῶν βορρᾶθεν τῶν ἐπιγεγραμμένων βάθρων δωματίων· πρβ *θεοδαίσια*, *θεοξένια* καὶ τὰ λεγόμενα *νεκρόδειπνα*, *Deneken* De theoxeniis, *vFritze* AM 1896 347 362, *Maass* Jb 1896 102, *Ρωμαῖος* ΑΕ 1912 267 Ε', AM 1914 189, *AReinach* RÉ 1915 117, *Σβορῶνος* ΕΑΜ σ. 512-572 560 ἀρ. 192-224, ΑΑΜ 1500-17 1518 1519-29 1530 1531 1532 1533-9 2269 2363 2718; πρβ ἄλλως καθ' ὅλου *τράπεζα*, *τραπέζωσις*, *τραπέζωμα*, *τραπεζόω*, *τραπεζώ*. IG VII 303 10 3498 3 ('Αμφιαρείου), ΑΕ 1909 271 5 (Ῥαμνοῦντος), *Ziehen* LGS σ. 79 82 185 279 307, DI IV σ. 883 n62 23/4, RIG 1244, *AReinach* RÉ 1914 252 255 257 290, *Wilhelm* NBGI 1 (1911 ἐν SBAW τόμ. 166· [1910, πραγμ. 1ε) 61 2 6· πρβ ἄ. σ. 107 Δ1.

ὕψ. 0 31.
6 (εἰς σ. 241): ἀνάγλυφον; τραπέζωσις.

Τῶν χαλκωμάτων μνημονευθήτω στάθμιον χαλκοῦν τετράπλευρον (0 058×0 06, πάχ. 0 005, ὁλκὴ γρμ. 212 25) φέρον ἐκτύπως ἐπιγραφὴν καὶ ἐν τῇ κάτω δεξιᾷ γωνίᾳ τρῆμα (διαμ. 0 005, πρὸς ἀνάρτησιν ἴσως· **εἰκ.** 7· νῦν ΝΜ 1913/4 ΚΑ' 31)· ηὑρέθη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης ἐν τῷ πΚοληγεώργα ἀγρῷ, νοτόθεν τῆς ἐν ΑΕ 1913 237 ΠΑΕ 1913 113 μνημονευομένης στοᾶς (ΠΑΕ 1907 120).

'Αμφ
ιαράο
υ.

0 058×0 06. πάχ. 0 005.
7: στάθμιον χαλκοῦν.

Νομίσματα ηὑρέθησαν ἐφ' ἔτος 182 χαλκᾶ, ἃ καὶ 'Αθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ Νομισματικῷ μουσείῳ (ΝΜ 1917 ΚΑ'), εἶνε δὲ πρὸς ἄλλοις 'Αθηναίων, Βοιωτῶν, Δυρραχίων, Εὐβοέων, Θηβαίων, Λοκρῶν, Μακεδονίας (Φιλίππου Β', 'Αντιγόνου Β'), Μαρωνιτῶν, Σαμίων, Συρακοσίων, Φωκαέων, 'Ωρωπίων.

Βασίλειος Λεονάρδος.

'Εκδοθήσεται τόδε τὸ τεῦχος (3ον καὶ 4ον: σ. 111-242) τῇ 30 12 17.